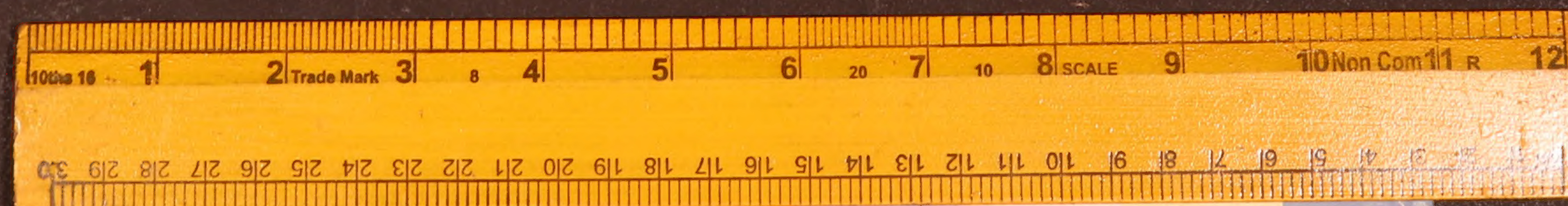

206

2104 d m 4 5 21

कृगः २

१५३

कृत्र

कृ ककारः । सत्वव्यञ्जन सप्तम कृगणं स्त्री पुं करीषः इति हेमचन्द्रः
 वर्णः । चवर्गद्वितीयवर्गाश्च । अस्याञ्च कृगलं स्त्री नीलवसं इति मेदिनी ॥
 रणस्थाने तालः इति व्याकरणे ॥ य कृगलः पुं स्त्री कृगाः इति मेदिनी
 स्यात् यन्निर्यथा । विसर्गस्तालुगः कृगलकः पुं स्त्री कृगाः इत्यमरः ॥
 सोष्मा शो चवर्गश्च य नश्च । इति कृगला स्त्री हृददारकवृत्तः इति
 प्रपञ्चसारः ॥ अत्रोत्तरत्रापि व शहरत्नावली मेदिनी च ॥
 रस्य द्वितीयादि वर्णोच्चारणे ॥ कृगला इच्ची स्त्री कृगला स्त्री इत्यम
 सर स्पर्शनादिति श्लोक गम्भीरसं र टीकायां रायमुकटः ॥
 स्पर्शादिनिच यथास्थानमस्वती कृगला एषी स्त्री कृगला स्त्री इत्यमर
 तितङ्गीकाकारो विष्णुरूपः ॥ तस्य टीकायां मुकटः ॥
 लेखन प्रकारो यथा । ऊर्ध्वार्थः कृगला सिका स्त्री कृगला स्त्री इ
 कुक्षितारोधाभासवत्प्रदेशासिक्तः ति शहरत्नावली ॥
 वाग्देवी कमलानितादिधामात्रा कृगला स्त्री स्त्री हृददारकवृत्तः
 कीर्तिता । इति वर्णोद्धारतत्रः ॥ इत्यमरः ॥ वृकः । इति राजनिर्घटः
 अस्या स्वरूपं यथा । कृकारं कृगलो स्त्री कृगमाता हृददा
 एवमाश्रयं स्वयं परम कुण्डली रकवृत्तः । इति विष्णुः ॥
 सततं कुण्डलीयुक्तं यन्त्रदेवमयं कृदा स्त्री दीप्तिः । यथा सदाञ्च
 सदा ॥ यन्त्राणां मयं वर्णो यन्त्रा भिन्नचनेन विभृता नृसिंहसैन्दी
 प्राणात्मकं सदा । त्रिविन्दु सहितं सततं तनुन्वया । इति मातृः ॥
 वर्णो सदा ईश्वर संयुतं ॥ कृदाफलः पुं गुवाकवृत्तः इति
 पीर विष्णुज्ञाताकारं कृकारं प्र विकाराशेषः ॥
 रामास्यहे । इति कामयेनतत्र ॥ कृदाता स्त्री विद्युत् । इति हाराव
 कृत्र निर्मलं । इति मेदिनी ॥ ली कृत्र स्त्री रोहृदृष्टिवारणार्थ
 तत्रले । इत्येकादशकोषः ॥ मावरणविशेषः । कृति इति भाषा
 कृः पुं कृदने । इत्येकादशकोषः तत्र पर्यायः आतपत्रं २ । इ
 कृयः पुं स्त्री कृगाः । इति हेम त्यमरः ॥ कृयामित्रं ३ यतो
 ॥ चन्द्रः ॥ ॥ ॥ टजं ४ ॥ इति ॥

शहरत्नावली तस्यगुणः दृष्ट्वा एतत् लोके प्रवरिष्यति त्रितादियु
 तयभूति वायु हिम नाशितं वर्णं स्य दानं महाफलं इत्युक्तासगतः
 दृष्टिकारितं । गुणोवरणं सज्जलं ॥ तस्य दानं फलं यथा ॥
 कारितं च । इति राजवल्गुमः ॥ छत्रं हि भरत प्रष्टु यः प्रद
 तस्योत्तं पत्तिं यथा । एकदा । शहिजातये । शुभं शानशाला
 ज्येष्ठ मासे जमदग्नि मुनि धनु के वैस प्रेत्य सखमेधते ॥ स
 विवाणान् सन्धाय प्रविष्टेयत शकलोके वसति पूज्यमानो हि
 त पत्नीरेण कानानवाणानानी ज्ञातिभिः अस्मरोभिश्च सततं दे
 यानीय तस्मै प्रादात् सा मया वेष्टभरतर्षभ ॥ इति महाभार
 ककाले रोद्रेण पीडिता वृत्तच्छा ने दानं यस्मैः अष्टछत्रमुक्तिः
 यामवलम्ब्य किञ्चित् काले सि विशेषश्चाथ सामान्यं छत्रस्य हि
 तातानानिनाय ऋषि सुदा कुह विधाभिदा । राज्ञश्च विशेषा
 स्तामाह किं चिरेणागता साया ख्ये सामान्यं चान्यत्र चोते ॥
 ह सूर्यतेजसा मे शिरः पादोच तत्र विशेष छत्रोद्देशः । स
 सन्तप्तो तेन वृत्तच्छायाम दण्डाच्च निर्वर्णं तज्जोय
 स्थिता स्थिता तस्मात् विरायेतत् दिविधं पुनः । सदा तत्र विशेषं
 कृतेन कुत्तामनिराह अथ सूर्यम सारणा कुचनान्तकं ॥ दण्डकन्दे
 स्वाग्निनेजसा निपातयिष्यामि इत्यु शलाकाश्च रज्जुर्वस्त्रं च कीलकः
 क्ताथनुविवाणान् सन्धाय सूर्या षड्भिरेतैः ससन्दिष्टे छत्रमिन्द्र
 भिमुवाः तिष्ठत सूर्यस्तं दृष्ट्वा भी मिधीयते ॥ दिगष्टं षट् चत
 तोद्विजस्येण आगत्य आह सूर्या हस्तदीर्घो दण्डो युपक्रमान् ।
 दन्त्रादिभवति तेनान्वेन भवद्भिः षड्वाणा वेदनयन विभक्त्या कद
 कर्म्मणि क्रियते कथमेतं हनि उच्यते शतान्यशीतिः षष्टिश्च
 ष्यसि एवंमाकार्षी सृष्टाय मुनिः तारिंशद्युगक्रमान् । शलाकाः
 शमे नजगाम अथ सूर्याः शिरः षट् पञ्च वेद वि हस्तैः स
 स्वाणे छत्रं निर्माय तस्मै दत्त्वा क्तिताः क्रमात् ॥ नवभिस्तन्त्रभिः
 अथ प्रभृति ॥ ॥ सूत्रं सूत्रं स्त ॥ ॥

नवभि र्गुणः । गुणोस्त नवभिः अष्टछत्रे रज्जुवाससी ॥ क्रमादिर
 पाशोरभिस्तै नवभिर्भवेत् ॥ अहंसादि आभरादि यथा क्रमे
 नवाष्ट सम षट् संख्ये रश्मिभी क्रमादावथ हंसादे नव रत्ना
 रज्जवः क्रमात् । वस्त्रे शलाका निरक्षयेत् ॥ द्वाविंशत्तौक्तिकी
 दिगुणमायामेन प्रविष्टितं भाव साला द्वाविंशत्तत्र दाययेत् ।
 दिग्गुह वसभि रज्जुलीभिस्तुः सर्वोपरि ब्रह्मजातिं विशुद्धं ही
 कीलकः । धाणोष्णमान सुदि रकं न्यसेत् ॥ दण्डाने क्रूरवि
 ते तदाज्जामेव भूतये ॥ पादोच नोष्णपद्मरागांश्च विन्यसेत् ॥
 युवराजस्य अनेषान्तु नदहंतः स्नासिहस्तैः क्रमानेन चामरः सि
 पतेन राज्ञो दण्डोदण्ड हस्तः तद्विषये ॥ इत्ययं नवदण्डाख्य
 युवराजस्य तत् । अनेषां तत् ॥ छत्रराजो महीभुजो । अभिषेके
 विशुद्ध काष्ठस्य नु दण्डकन्दोत्त विवाहे च गृहाणा प्रीतिवर्धनः
 पाशलाका अपि शुद्ध वंशजाः पताकानवदण्डाद्येराज्ञोद्भूति
 रज्जुश्च रक्ता वसनं च रक्तं छत्रं संमिताः । अथ दिग्विजयी ना
 प्रसादं द्यपते वृद्धनि प्रसादमि मच्छत्रराजो महीभुजो ॥ इति
 ति प्रसादार्हं नीलो दण्डश्च व भोजराजकृतमुक्तिकल्पतरुः
 सूत्रं शिरः क्रमं स्तु कानकः । छत्रः पुं मूलेन पात्रेण च वचा
 सौवर्णी युवराजस्य प्रभापेनाम कारवृद्धः क्षातरियाविष क्षात
 विष्कतं चान्दनो दण्डकन्दो च । खरविष इति च भाषा । तत्
 त् सप्तछत्रे रज्जु वाससी । छत्रं पर्यायः । अभिच्छत्रः २ कटुः
 मनोहरं राज्ञां स्वर्णीक्रमोपयोगे ३ इति रत्नमाला भूततण्डो ॥
 भित्तं शुक्लानिरज्जुवासंसि स्व तिराजनिर्घटः ॥
 रीक्रमं स्तोपपरि । इदं कनक छत्रकः पुं मतस्य रज्जुपदी ३
 दण्डाख्यं छत्रं सर्वार्थं साधकं तिगृहचंदिका ॥ अभिच्छत्रं रा
 दण्डकन्द शलाकाश्च शुद्ध स्वर्णं ज्ञाकुलेवाज्ञा इति भाषा इति
 ननिर्मिताः । कीलकं स्वर्णीचरितं रत्नमाला ईश्वरगृहविशेषः इति

छत्रच ॥ ८० ॥ छत्रच
 शहरतावली ॥ आसनस्य शनैश्चरे सुवराजः
 छत्रगुच्छः ॐ गुणैरुत्तमः ॥ इति तयः कीले वन्यनं रत्नसंस्थि
 राजनिर्घटः ॥ ते सौम्य युक्तोतिचारस्यः शनि
 छत्रचक्रं स्त्री चक्रविशेषः य रुक्तफलो नदि ॥ वक्रगः क्रूर
 या प्रस्थिनी मच्च मूलायं चक्रं कृत्तसर्वं क्रूरकरोति सः शनिरा
 व्रज्यात्मकं प्रतीची मध्य रेखाया रुक्तजादिया यदा जीवेन्दुसंयुताः
 ईशानान्तं हयाधिपः शायेयान्तं उत्तरा धीशराङ्गे वैनिश्चितं भङ्गः ॥
 नराधीशो नैऋतान्तं राजाधिपः दः ॥ क्रूरचतुष्टयं चैव बुधच ॥
 त्रयो छत्रविभर्गिन तानव्यञ्च्य देणसंयुतं पूर्वछत्रविनाशा
 भाग्यभं ॥ अन्यस्य राजोनाम य तथा पाप चतुष्टयं ॥ मुक्ते
 र्त्तं यत्र छत्रे ततः कलं चाम नुसंयुते छत्रे दक्षिणे शास्त्रभङ्गः
 रं कलशं वीणा छत्रं दातुः दे एवमनेषु राजेषु नामतीत
 यतद्गहः ॥ आसनं कीलकं र फलमादिशेत् ॥ यथा उष्टः फलः
 ज्ञानवभेदाः प्रकीर्तिताः यत्र सौरि स्तथा सौम्य फलो यरुः
 छत्रे स्थितः सौरि मङ्गः तस्य वि भौमज्ञो गुरुराहुच रविचन्द्रो वते
 निर्दिशेत् ॥ चामरे चाणता समो ॥ यथाहानिकराः क्रूर
 वायो रनावृष्टिः प्रजायते ॥ उ स्तथा सौम्याः शुभङ्ग राः ॥
 भित्तचभवेत् चोरे प्रजापीडा नेचाष्टो गहाच्छात्रमरचक्रेण भङ्गः
 न सेशयः ॥ कलसस्येभवेष्ट दाः नपनामर्तगोराङ्गः केतवीय
 दंभङ्गो वातादिकं भवं वीणास्य त्रसंस्थितः छत्रभङ्गो भवेत्तस्य
 नार्कपुत्रेण पदराजीविनश्यति विषदानेन भूपतेः ॥ मृगयासाह
 चलविनो भवेत्तजा भयभीताच संयात्रां उष्टरस्य सुवाहनं ॥ वि
 मेदिनी यदा उक्त त्रये सौरि गृहचन्द्रयने राजा छत्रस्य क्रूरत्वे
 छत्रे दाते यतद्गहे ॥ तदात चरे ज्ञानेवं शान्तिकं कुर्यात् ॥
 स भवेत्तङ्गः छत्रस्यास्य नसं गहाणो जायते शुभं इति सम
 प्रायः ॥ आसनस्य भवेत्तजा यामते छत्रचक्रं ॥ ॥

छत्राति ॥ ८१ ॥ छत्ररः
 छत्रधारः वि छत्रपरः क्षातिथः छत्राधानं स्त्री यमाकं ॥ इति
 इति भाषा ॥ ततपय्यायः क्षा राजनिर्घटः ॥
 याकरः २ ॥ इति हेमचन्द्रः ॥ छत्रिका स्त्री शिलीन्धं कोउक
 छत्रपत्रं स्त्री स्थलपत्रं इति क्षाता इति भाषा ॥ तत ततपय्या
 त्रिकाणशेषः ॥ यः गोमयछत्रिका २ दिलीरं ३
 छत्रपत्रः ॐ भूर्जवृक्षः इति र शिलीन्धकं ४ उर्वङ्गः ५ वमोरो
 त्रमाला मानकचुः इति केचित् हे ६ गोलासं ७ इति हारावली
 ॥ समपर्णा वृक्षः इति केचित् छत्राकं ८ इति स्मृतिः उल्लिली
 छत्रमङ्गः ॐ वेधयं ॥ स्वातंत्र्यं न्यं ९ इति श्रीभागवतं करीषेत
 ॥ नपनायाः इति मेदिनी ॥ पलाल पृष्ठी वेणुज छत्रिका
 छत्रा स्त्री मिथिः मोरी इति भा याः सामान्यगुणाः शीतत्वं कषा
 या प्रतिच्छत्रा ॥ शालुपा इति यत्वं सादुत्वं पिच्छिलत्वं गुरुत्वं
 भाषा ऊर्जमुखं यथा इति भाषा छर्द्यतीसार ज्वर श्लेष्म रोगका
 शिलीन्धं ॥ कोउकक्षता इति रित्वच्च ॥ पलालज छत्रिका
 भाषा इति मेदिनी मज्जिष्ठा ॥ गुणाः पाके स्वादुरसत्वं रुदत्वं
 इति राजनिर्घटः ॥ दोषकारित्वच्च शुविस्थान का
 छत्राकं स्त्री किम्पाकः छत्रिका एवण गोष्ठजम्बत छत्रिकाया
 इति प्रायश्चित्तविवेकः ॥ गुणाः प्रतिदोष कारित्वं ॥ अय
 छत्राकः ॐ जालवर्धुरक वृक्षः छत्रिकास्तेभ्यो विगर्हिताः इति
 इति राजनिर्घटः ॥ राजवल्लभः ॥
 छत्राकी स्त्री रास्ता इत्यमरः ॥ छत्री न ॐ नापितः इति शहर
 छत्राभिच्छत्रः ॐ छत्राकारजलो तावली छत्रविशिष्टेति यथा ग
 ज्वर सगन्धाय तणविशेषः तत्र केहृषीतपेक्षत्रीदण्डी रात्रद्वीष
 यर्यायः छत्राभिच्छत्रा २ पाल ॥ च इति स्मृतिः ॥
 ज्ञाः १ अभिच्छत्रा ४ सगन्धा ५ छत्ररः ॐ गृहः कुञ्जः ॥ इति
 त्रकः ६ कटुकः ७ कटु ८ इति शहर सिद्धात कोमुया मुणादि वृत्तिः
 तावली ॥

छन्दः १४२
 छन्दः १४२
 छन्दः न क संवतो । इति ॥ रहसि वि । इत्यमरटीका
 कविकल्पद्रुमः ॥ सारसन्दरी ॥
 छन्द म कि न कुर्जने कुर्जनं व छन्दः स्त्री यद्ये वेदः सैरावा
 लंजोवनञ्च इति कविकल्पद्रुमः २ः अभिलाषः इति मेदिनी
 छन्द कि न संवतो । इति ॥ आद्यस्य लक्षणं यथा पाद्यं
 कविकल्पद्रुमः ॥ चतुष्पदी तच्च हृत्ते जातिरिति
 छन्दः पुं यत्तं यत्तः श्रुतिपरा हिथा । हृत्ते मत्तर संख्यातेजा
 हृत्तः तमालहृत्तः इति मेदिनी । निर्मात्रा कृता भवेत् सममर्द्धस
 छन्दने स्त्री यत्तं यत्तः पिथाने मेहृत्ते विषमञ्चेति तद्विथा स
 इति मेदिनी ॥ तमालपत्रं । मेसमचतुष्पादं भवत्यर्द्धसमं पु
 तेजपात इति भाषा । इतिरा । नः आदिस्त्रुतीयवशात् पादसु
 जनिर्घाटः ॥ र्थोद्वितीयवत् भिन्नचिह्नं चतु
 छन्दपत्रः पुं भूर्जपत्रहृत्तः इति ष्यादेविषमं परिकीर्तितं पञ्चम
 काचित् रत्नमाला ॥ र्थः अन्तर संख्याते अन्तर ग
 छन्दिसः स्त्री पटले चाल इति भा णनयापरिप्राप्तं हृत्तमुद्यते मा
 षा । इत्यमरः ॥ शकृतामात्रा गणनया निर्णीता जा
 छन्द स्त्री व्याजः कपटः अपादे तिर्जाति संज्ञिका भवति ॥ समं
 शः स्वरुपाच्छादने इति मेदिनी समचतुष्पादं अर्द्धसमं यस्याप्रथम
 छन्दतापसः पुं छलतपसी तत् पादः तृतीयेन पादेन तुल्यः
 पर्यायः सर्वाभिसन्धी २ वेदा चतुर्थः पादो द्वितीयेन पादेन
 लव्निकः ३ वेशधारी ४ इति तल्यः विषमं प्रथक लक्षण
 शहरत्नावली ॥ चतुष्पादं इति गङ्गादासः तत्
 छन्दिका स्त्री गुडकी । इति नानाविधं तस्य प्रम्याः छन्दो
 राजनिर्घण्टः छन्दः पुं श्रीभ विविति पिङ्गल छन्दो मञ्ज
 पायः वशः इत्यमरः अभिलाष री श्रुतवोधादयः सन्ति तेषु छन्दो
 इति भरतः विषं इति शब्देदिका मञ्जुर्गुप्त लक्षणोदाहरणादी
 निलिख्यते ॥

छन्दः १४३
 छन्दः १४३
 छन्दः संवत्तिनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
 ६४४ लव
 एकादश हृत्तिः उक्त्या ६ श्रीस्ते । सास्तो ॥
 श्रीः
 अक्षराहृत्तिः अक्षरकृपा ६६ गोपस्त्रीभिः क्लृप्तोरेमे ॥
 स्त्री
 अक्षराहृत्तिः । मध्या ६६६ गोपानां नारीभिः श्लिष्टोवात्
 नारी क्लृप्तोवः ॥
 मगी ६६ साम्मगीलोचना राधिकास्त्री
 यते
 चतुरक्षराहृत्तिः प्रतिष्ठा भास्वतकन्यासैका यथा यस्याः
 कन्या ६६६ क्लृप्ते क्लृप्ते श्वेतलत् ॥
 सती ॥ ६६ मधुरिपोतवपदे । नमत्तिसानउसती
 पञ्चक्षराहृत्तिः सुप्रतिष्ठा क्लृप्तसनाथा तर्काक पञ्च. क्लिः याम
 पञ्च. क्लिः ६॥ ६६ नक्के चारु चचार ॥
 मिया व्रजमुद्र बो विलसत कलाः प्रभ
 षडक्षराहृत्तिः तापसी ॥ ६॥ ६६ वन मिया मुर वैरिताः ॥
 तनुमध्या ६६॥ ६६ मूर्तिमुरशोभा रत्नमुद्रत रुपाशास्तो
 शशिवदना ॥ ६६॥ ६६ ममचित्रे नित्यतनुमध्या शशिवद
 सोमराजी ॥ ६६॥ ६६ नानो व्रजतरुणीनां अथर सुयो
 सप्तक्षराहृत्तिः उच्चि र्मि मधुरिपुरेच्छत ॥ इरेसोमरा
 क मधुमती ॥ ६६॥ ६६ जीसमानेयशः श्रीः । जग
 न्नागरलस्य छिन्नप्रत्यकारं ॥
 रविउदिततदेनवज्रसम ततिः
 अथित मधुमती मधुमथनसुद

कुमारललिता । ६॥६६
 सदाशेखा ६६६॥६६
 अष्टाक्षरवृत्तिः । अनुष्टु
 प् वित्रपदा ६॥६॥६६
 माणवकं । माणवक ६॥६६॥६
 कीर्तिमतिकेचित्
 विद्युन्माला ६६६६६६६६
 समानिका ६॥६॥६॥६
 प्रमाणिका । ६॥६॥६॥६
 नवाक्षरावृत्तिः वृत्ती
 भूजगणिश्रुस्तता । ॥॥॥॥६६६६
 स्तेन्यत्र भूता
 इतिपुता इतिच
 केचित्
 मुरारितनुवल्लोकुमारललि
 तासा व्रजेणनयनानंतान
 मुदमुच्चैः रङ्गेबाहुविलग्रह
 नीन्द्रान्मदलेखा लशभूमुर
 शशै कस्तूरी रसचर्चा यामुन
 शेकतदशेगोपवधू जलके
 लो कंसरिपोगर्गितलीलावि
 त्रपदा जगदब्धात् ॥ यच्च
 ल चर चपले र्वत सज्ज
 लेः केलिपरं । ध्याय सावे
 सेरमुखं नेदसुतं माणवकं
 वासे वल्ली विद्युन्माला वर्ह
 श्रेणीशाकम्नापः यस्मिन्नात्ता
 तापोच्छिद्यै गोमध्यस्थः क
 स्माभ्योदः ॥ यस्यकस्तूपा
 दपय मलि हृत्तडागसदा ।
 धीः समानिका पारणानो
 चि तात्र मत सारेण ॥
 पुनात्रभक्ति रच्यता सदा
 च्युतांविपद्ययोः प्रतिस्त्
 ति प्रमाणिका भवान्मुरा
 शितारिका ॥
 क्रदन्त निकट दोणी भूज
 गणिश्रुस्तता यामीत् । मुर
 विपदीलनेनागे व्रजजनस
 खसाभूत् ॥

मणिमयं ६॥६६६॥६ कालय भोगाभोगानलमणि
मथस्मीतरुचा वित्रयदाभोनेद
सुनञ्जः सञ्जःता ॥६६६॥६ सुनञ्जः सञ्जःता ॥
दशाक्षरावृत्तिः पञ्चः क्रिः
रुक्मवती रुपवताक ६॥६६६॥६ रुक्मवती रुपवताक
चित् चम्पक
मालेति कापि
मन्त्रा ६॥६६६॥६ मन्त्रा ६॥६६६॥६
तत्रिभगतिः ॥६६६॥६ तत्रिभगतिः ॥६६६॥६
मनोरमा ॥६६६॥६ मनोरमा ॥६६६॥६
एकादशाक्षरावृत्तिः
विष्टुप्
ईदवञ्चा ॥ ६६६६॥६
कालय भोगाभोगानलमणि
मथस्मीतरुचा वित्रयदाभोनेद
सुनञ्जः सञ्जःता ॥६६६॥६ सुनञ्जः सञ्जःता ॥
दशाक्षरावृत्तिः पञ्चः क्रिः
रुक्मवती रुपवताक ६॥६६६॥६ रुक्मवती रुपवताक
चित् चम्पक
मालेति कापि
मन्त्रा ६॥६६६॥६ मन्त्रा ६॥६६६॥६
तत्रिभगतिः ॥६६६॥६ तत्रिभगतिः ॥६६६॥६
मनोरमा ॥६६६॥६ मनोरमा ॥६६६॥६
एकादशाक्षरावृत्तिः
विष्टुप्
ईदवञ्चा ॥ ६६६६॥६

१४६
 कन्दः १८६
 कन्दसोहनिनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
 ६ गुरुलघु

उपेन्द्रवज्रा ॥६६६॥६६६॥
 उपेन्द्रवज्राया
 इन्द्रवज्रायाश्रवण
 चटिताउपजातयः
 ताश्रवतुर्वर्णीप्रस्ता
 रमेदात् आद्यत्रोत्प
 क्ता चतुर्दशप्रका
 रा भवन्ति समुत्थी ॥६६॥६६॥६॥

शालिनी ॥६६६॥६६६॥
 अस्याश्रुतुर्धनतः
 सममेवयतिः

वातोत्थी ॥६६६॥६६६॥
 ६६

भूमरविलसिता ॥६६६॥६६६॥
 भूमरविलसित ।
 मिति केचित्

उपेन्द्रवज्रादि मणि कृताभिर्वि
 भुषणानां कुरितवपुस्तैः स्मरामि
 गोपेभि रूपासमानैः सरद्युम्
 लेमणि मण्यस्य ॥

तरणिस्तुता तदे ऊज्जृष्टे वदन
 विधु स्मित दीपितिभिः निमिरसु
 दस्य मुखं समुत्थी हरिसवलो
 का चुचुस्वविरं ॥

अहो हन्ति ज्ञान वृद्धिं विद्यते य
 म्म यत्र काम मर्द्यत्र सुते मुक्तिं
 दत्ते सर्वदोषासमाना पुंसो अ
 हाशालिनीविमुभक्तिः ॥

प्राप्ता मुक्तिः तदा मय्यच्युतस्य
 क्षिणी नाम्ना गदिता हेतुयापि
 संसारे स्मिन् उचिते हन्तिपुं
 सांवातोत्थी योतमिवाभोधि
 मये ॥

मुग्धे मानं परिहरं नविरात्रारु
 णपतेसफल्यतुहरिः फुल्ला
 वल्ली उमर विलसिता भावे
 शोभांकलयति किमु तां ॥

१४७
 कन्दः १८७
 कन्दसोहनिनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
 ६ गुरुलघु

अनकुला ॥६६६॥६६६॥

रथोदता ॥६६६॥६६६॥

स्वागता ॥६६६॥६६६॥

दोधकं ॥६६६॥६६६॥

मोटनकं ॥६६६॥६६६॥

शेनी ॥६६६॥६६६॥

वस्त्रव वेशा मुररिष मूर्ति गोप
 मगादी कुतरति पुर्तिः वाञ्छित
 सिद्धौ प्रणति परस्य सादनुकूला
 जगति नकस्य ॥
 राधिका दधि विलोडनस्थिता क
 स्मवेण निनदै रथोदता यामुने
 तत निकुञ्ज मन्त्रसा सा जगाम
 सलिलादतिच्छुत्ता ॥
 यस्मचेतसिसदामुरवैरीवल्ली ।
 जन विलास विलोलः । तस्य नून
 ममालय भाजः स्वागतादरकरः
 सुरवर्गः ॥
 देवसदोय कदम्बतलस्य श्रीधर
 तावकनामपदे मो कावतलेः स
 विनिर्गम काले स्वल्पमपि क्षण
 मेष्पतियोगे ॥
 रङ्गेखलुमल्लकला कुशल आण
 रसहातट मोटनकं । यः केलि
 लवेन चकार स्याम संसार विपुं
 प्रतिमोटयत् ॥
 यस्मकीर्तिरिन्दुकन्दचन्दनशेषम
 शेषालोकपावनीसदा । जाफरी
 वविष्मवंध विभूमा तंभजामि भा
 वगम्यमच्युतं ॥

छन्दः १८८
छन्दः संहतिनामानि तेषामात्राः
६ गुरुलघु

हादशादरावृत्तिः ज
गतीचन्द्रवर्त्म ६६॥६॥६॥६॥

वंशस्थविलं
वंशस्तनितमिति ६६॥६॥६॥६॥
कापि

इद्वंशा
वंशस्थविलेन्द्रवंश ६६॥६॥६॥६॥
चरणाभयचटिताश्च
तुर्धर्माप्रसरीया य
स्त व्यतिविक्र च
तुर्दश प्रकारा
उपजातयो भवन्ति
जलोद्भवगतिः ६६॥६॥६॥६॥

भुजङ्गप्रयातं ६६॥६॥६॥६॥

छन्दः
तेषामुदाहरणानि

चन्द्रवर्त्मपिहितं चनतिमिरैराज
वर्त्म रहितं जन गमनैः श्ववर्त्म
तदलेकुरु सरमेकज्वर्त्मनि
हरिस्तवकुतकी ॥
विलास वंशस्थविलं सुवानिलैः
यपर्य्य यः पञ्चम राग मुद्गिर
नृ भुजाङ्गनाना मयि गान शा
लिनोजहारमाने सहविः पुनातु
वः दैत्येन्द्रवंशागिरुदीर्घदीधि
तिः पीताम्बरोऽसौ जगती त
मोहरः यस्मिन्मन्त्रः शालभा
इवस्वयं तैकं सचाणूर मुखा
मखद्विषः ॥

यदीयहलरता विलोका विपदं
कलिनन्दनया जलोद्भवगतिः
विलास विपिनं विवेश सहसा
करोतु कुशले हली स जगतां
सदारात्मजानि भृत्योविहाय
स्वमेतं क्रुदं जीवने लिप्समानः
मया क्लेशितः कालियेत्ये ।
कुरुतं भुजङ्गप्रयातं क्रुतं ॥
सागराव ॥ ॥

छन्दः १८९
छन्दः संहतिनामानि तेषामात्राः
६ गुरुलघु

तोदके ६६॥६॥६॥६॥

सुविनी ६६॥६॥६॥६॥

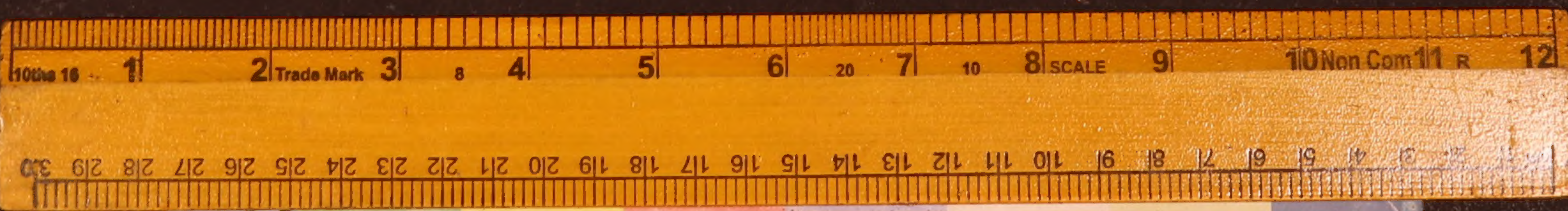
वैष्णवे ६६६६६६ ।
६६६६

प्रमितादरा ६६॥६॥६॥६॥

क्रुतविलम्बितं ६६॥६॥६॥६॥

मन्दाकिनी ६६॥६॥६॥६॥

यमुनातटे मच्युतकेलिकलात्सद
क्षिसरोरुह सङ्गरुचिं मुदिताः वक
ले रपनेतमच्यदि वेच्छसिजम् ।
निजे सफलं ॥
इन्दुनीलोपलेनेव या निर्मिता
षातकुम्भ इवालेकता शोभते ।
नवमेचच्छविः पीतवासा हरेर्मूर्ति
रास्ता ममैवोरसि सुविनी ॥
अर्च्य मयेवां तं विहायामराणा
महेतेनैकं कुरु मभ्यर्च्य भक्ता
तज्जशोवात्मन्यर्च्यते भाविनी ते
आतः सम्पन्नारायनावैष्णवे ॥
अस्तस्य शीकरमिवोद्गिरती र
दमोक्तिकोष्पलहरीच्छविभा प्रमि
तादरा सुररियो भूषिता इजस
प्रवामभिजहार मनः ॥
तरणिजा सुलिने नववल्ली परि
षदा सह केलि कुतहलात् दु
तविलेहित चारु विहारिणो हरि
महे हृदयेन सदा बहे ॥
वलिदमनविधौवभौ सङ्गतापद
जलरुहि यस्य मन्दाकिनी सर
निहितसिताम्बुज सङ्ग्रिभा हरतु
जगदचं स पीताम्बरः ॥ ॥

छन्दः ११२

छन्दः

छन्दसंहति नामानि तेषामाज्ञाः
६ गुरु लघु

प्रबोधिता ॥ ६॥ ६॥ ६॥

सरोदमुखं ॥ ६॥ ६॥ ६॥

चतुर्दशरात्रिः
शर्करा

असंवाधा
पञ्चभिर्नवभिश्च
यतिः ।

वसन्तिलकं
सिंहोदभाक्वापि
अष्टाभिः पञ्चभिः
यतिः ।

अपराजिता
सप्तभिर्यतिः ॥ ६॥ ६॥

तेषामुदाहरणानि

शायता मृषा चटल माननिदयारति
केलि कृत्त निलाय विलासिनी मृ
वैरिणा वदन बुभुनादिना स्मित
मानतानसपदि प्रबोधिता
गुरु भुज वीर्य भरे हरि मदाया
युधि समुपेत्य न दानवा निजीवुः
तथित सरोदमुखं मृगा उपेत्य क
उ खलु विभ्रति जीवनस्य योगं
वीर्याग्रे येन ज्वलति रणरसादि
मेदेतेदजाता धरणि विद्य मसेवाथा
धर्मस्थित्यर्थं प्रकटितं तनु समेत्यः
साधुना वाप्य प्रशमयन्सकसारिः
कुल्लवसेतिलकं तिलकं वनाला
लीलापरं पिककुलकलमत्र यति ।
वातेष पुष्प सरभि मलयादि वातो
यातो हरिः समधुरो विधिना हताः
सः ॥

यदनवधिभुजप्रताप कृतास्पदा ॥
यउ निचयचमः परैरपराजिता
अजयत समरे समस्त त्रिषु वने
स जयति जगतांगति गुरुभु
जः ॥

छन्दः ११३

छन्दः

छन्दसंहतिनामानि तेषामाज्ञाः
६ गुरु लघु

प्रहरणकलिका
सप्तभिर्द्वौर्ध्वयति ॥ ६॥ ६॥ ६॥

वासन्ती ६६६६६॥ ६६

लोला
अस्याः सप्तभि
यतिः ६६६॥ ६६६

नान्दोमुखी
अस्याः सप्तभि
यतिः ॥ ६६६॥ ६६६

पंचदशरात्र
तिः अतिशर्करा
शशिकला ॥ ६॥ ६॥ ६॥

व्यथयति कुसम प्रहरणकलि
का प्रमदवनमवा तवधनुषितता
विरहविषदि मे शरण मिह ततो
मधु मथन गुणस्मरणमविरतं ॥
भाम्यद्विनिर्भरमधुरालापोहीनेः
श्रीखण्डेरेरुतपवनेर्मन्दादोला
लीला लोला पञ्चव विलसदोला
स्नासेः कंसाराते र्दयति सहशी
वासनीयं ॥
मुग्धे यौवन लक्ष्मीर्विद्युद्विभ्रमेला
लात्रैलोक्यादुतत्रयो गोविंदोति
उरायः तद्वन्वावन कुन्ने गुन्नेद्व
सनाथे श्रीनाथेन समेता स्वच्छंद
कुरु केलि ॥
सरस खगजलालाय नान्दीमुखीयं
लहरिभुजलता वारुकेन स्मितश्रीः
मुरहरं कलयासति मासाद्य किने
प्रमुदित हृदया भावुजान्दयतीह
मलयज तिलक समुदित शशि
कला वज्रमुवति लसदलिक ग
गरागता सरसिजनयन हृदय
सलिल निधि व्यतनुत वितत
रभस परितरलं ॥

छंदः ११६
 छंदः
 छंदसंहतिनामानि तेषामात्राः
 ६ गुरु लघु
 तेषामुदाहरणानि

 चकिता ६॥॥६६६६ उर्जयदनुजश्रेणी उश्रेया शन चकि
 अस्याग्रमेयतिः तायतुजपरिच ज्ञाता याता साधुस
 विगमं दीव्यनिदिवि यन्माला सेकं
 नंदन विपिने गच्छत शरणं कृष्ण।
 भो भीता भवरिपुतः ॥
 पञ्चचामरं १६॥६६६६ सरद मल मणये विवित्र रत्ननि
 १६॥६६६६ र्मिनेलसहितान भूषिते सलील
 वधुमालसं सराङ्गनातवस्त्रवी कर
 पपंच चामर स्फुरत समीर वीलितं
 सदाच्युतभजामितं ॥
 मदनललिता ६६६६॥॥६६ विभ्रष्टसगलितचिकुराधौताथरपु
 चतुर्थषष्ठेयतिः ६६॥॥६६ रास्त्रायत पत्रावलि कुचतदोच्छ्वासा
 र्मिनेरला राधात्यर्थं मदनललिता
 दोलेः लसवसुः कंसाराते रतिर।
 स महो चक्रे अतिचटलं ॥
 वारिणी ॥॥६६६॥ स्फुरतसमाननेशननुवाणि नीतिर
 ६॥६६६६ म्यं तवचरण प्रसाद परिपाकतः क
 वितं भवजलराशि पारकराण ह
 मंमुकुन्दं सतत महं स्तवैः स्वरवि
 तैः स्तवानिनित्यं ॥
 प्रवरललितं १६६६६॥॥६६ तजोतलेमः श्रुत्ये चलवलय फं
 ॥६६६६६ कारमुक्तोमुथा पादन्पासः प्रकटि
 त तलाकोटिनादः स्मितेवक्त्रेः कक्षा
 दृशिपटूकरादोर्मिलीला हरो जीया
 दीदृक्प्रवरललितंवल्लवीनां ॥

११७
 छंदः
 छंदसंहति नामानि तेषामात्राः
 ६ गुरु लघु
 तेषामुदाहरणानि

 अचलधृतिः ॥॥॥॥॥॥॥॥ तरणि उदिततट रुविरतर वसु
 ति रमर मुनिमुख जन विहित इति
 रिह मयुरिषु रभिनव जलधर रु
 चि तनुरचलधृतिरुदयति सुक
 तिदुदितल अमर मयूरमानसम
 दे पयोद धनिर्गरुडरुते सरारि भु
 जगोदमेजासने धरणि भगवतार
 विधिदिगिमाउस्वरः स जयति
 केस रेग भुवि सिंहनादो हरेः
 करादस्रभ्रष्टननुशिखरिणीदृष्ट
 तिशिशा विल्लीनाः स्मः सत्ये नि
 यतमवधेये तदविलेः रतित्रय
 ज्ञे पानुचितनिभृतालापजनिते
 स्मिते विभ्रादेवोजगदवतगोवर्द्धन
 धरः उरजदनुजेश्वरप्रकरडः स्फु
 र्धीभरंजहार निजलीलयायकुले
 वनीयामुयः सपष जगतीगति ई
 वितभारमस्मादृशां हरिष्यति हरिः
 स्तुतिस्मरणवाटुभि स्तोषितः ॥
 नुतनवेषयत्रपतिते रजनिजललवं
 पृष्ण मुकुंद मौक्तिकमिवोन्नममरे
 कनगो पषच ते चकोर निकरः
 मपिवति मुदितो वान्त मवेत्य चं
 दकरणोरमतकाणमिव ॥
 वंशपत्रपतितं
 वंशदलमितिप्रभौ
 वंशपत्रपतिता
 इतिकेचित
 मस्यदशमेसममेचय
 तिः॥

छंदः ११४ छंदः
छंदःसंहति नामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६५४ लघु

मंदाक्रान्ता
अस्याप्रतर्प्ये षष्ठे
सप्तमे च यतिः ॥
इयं दौत्यवर्णनोप
योगिनीशस्ता ।

६६६६॥॥॥

अस्यालोपः प्रियवितरणैः प्रीणिता
लिङ्गनाद्यैर्मन्दाक्रान्ता तदनु नियते
वर्णनामेतिवाला एवं शिवावच
न सथया राधिकायाः सखीनां प्री
तः पाषात स्मितसुवदनो देवकीने
दनो वः ॥

हरिणी
षष्ठे चतुर्थे सप्तमे च
यतिः

॥॥॥६६६६॥

॥६॥६॥६॥

वधित सविधि नैवं नीता भूवं ह
रिणी गणाङ्गन मगदशां सेवोह
सोऽस्मन्नयन श्रियां । यद्यमनि
श हृष्टीश्यामेमुगदि कलेवरे वकि
रधिकं वक्ताकोटो विलोलवि ।
लोचने ॥

मईटकं
॥॥॥६॥॥॥
६॥६॥६॥

वज्रवनितावसंतितिलकाविलसंमथ
पं मथुमथने प्रणामजन वंछित क
ल्यतरे विभुमभिर्नोतिकोपिसकृती
मुदिनेन हृदा रुविर पदावली वरि
तनई टकेन कविः ॥

वनकोकिलकं
अस्यसप्तमे षष्ठे
चतुर्थे च यतिः ॥

॥॥॥६॥॥॥

६॥६॥६॥

लसदरुणोत्तमं मधुर भाषण मो
दकरं मधुसमयागम सरस केलि
भि कल्लसितं अलि ललितयुतिं
रविसुता वनकोकिलकं ननुक
लयामितं सधिसदा रुदिनंदस ।
ते ॥

छंदः ११५ छंदः
छंदःसंहति नामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६५४ लघु

हरिणी
अस्याप्रतर्प्ये षष्ठे
सप्तमे च यतिः

६६६६॥॥॥

६६६६॥॥॥

यस्यानितेष्टातिकुबलेयेशीशा
लिनी लोचने रागः स्त्रीयोऽथर
किसलेयेलाता रसार्जनं मोरी
कोतिप्रकृति रुबिरा रम्याङ्ग रा
ग छटासा कंसारे रजनि नकथं
राधामनोहरिणी ॥

भाराक्रान्ता
चतुर्थे षष्ठे सप्तमे
च यतिः ।

६६६६॥॥॥

॥६॥६॥६॥

भाराक्रान्ता मम तनु रियं गिरीन्द
विधारणात् कम्पं धनेष्टमजल
कणं तथापरिमंचति इत्याहवव
जपति जलद स्वनाकुल बलवी
संश्लेषोऽयं सरविलसितविलोका
शुद्धरिः क्रीडन् कालिन्दी ललित

प्रष्टादशाक्षरावृत्तिः
धृतिः ।

कसमितलतावेष्टि
ना

६६६६॥॥॥

६६६६॥॥॥

लहरी वारिभिर्दीप्तिगन्धैर्वीतैः तै
लक्ष्मिः कुसमितलतावेष्टितामद
मन्दं भृङ्गालीगीतैः किसलयक
रोल्लासितोऽस्मात्पल्लवीं तन्नाना
चेतो रभसतरलं चक्रपाणेश्च
कार ॥ तरणि सुता तरङ्ग पव
नैः सलोलमानोऽलितं मधुरिषु
पादपंकजवजः सुशत सद्यीतले
सुरहर वित्र चेष्टित कला कला
य संस्मारकंदिति तल नंदन व
जसखे सखाय हृद्यवने ॥

पंचम षष्ठे सप्तमे
च यतिः ।

नन्दनं
एकादशे सप्तमे च
यतिः ॥

॥॥॥६॥॥॥

६॥६॥६॥६॥

छंदः	१००	छंदः
छंदसोवृत्तिनामानि	तेषांमात्राः ६५४ लघु	तेषामुदाहरणानि

छंदः	१०१	छंदः
छंदसंवृत्तिनामानि	तेषांमात्राः ६ गुरु लघु	तेषामुदाहरणानि

प्रत्याकरोदियाणित्वं दिनरविषयं
मासाग्र नयना त्वं ध्यायती निजं
परमतर रुचं हर्षोन्मत्त पलका ।
ग्रान्दाश्रुस्तु तादी वसति सुव
दना योगैकरसिका कामर्त्ति त
क्लकामा ननु नरकरिषो राधा
मम सखी ॥ करताल चंचल कं
कणा स्वन मिश्रणेन मानोरमा
रमणीय वेणु निनादं लङ्घिमसङ्ग
मेन सुखावहा बल्ललाउराग नि
वास रास समुद्रवा भव रागिणं
विदधौ हविं खलु बल्लवी जन वा
रुचा मरगीतिका ॥
चित्र हृत्त लीलाया निसर्ग रम्य दे
दृश्यविश्रमेण राजमान सदयोवि
त्तासंपद कला कृतदलेन यः स
मंजुजाङ्गनाजनैः सुराङ्गनानित्येभ्य
त्वं समेत्य विसृज्यतासचित्रपद
कोषघटपदः समे सदास्तु ॥
सपीयूषोन्मीलित सरसिजपुगला
मधुमन्त्रा फलाभ्यां तयो नृदंश
जतरलकिणलयाग्निष्ट सस्निग्धणा
त्वा लसमुक्ताकरकोत पल कवलपवचं
द्विस्त्राविष्टा महाशोभा मौलौमिल
दलितदलेः कससाकापिवल्ली ॥

बाकोषेंदीवराभा कनककषलसत्
 पीतवासासुहासा बहैरुचदकानै
 बलपित चिह्नरा वारु कर्णावतंसा
 म्रंसवासक्त वेशधुनि सुथितजग
 दल्लवीमिलेसती मूर्तिर्गोपसविलो
 रबभुजगतिवः स्वयरा हरिहारा ॥
 चिह्नरकलापशेवलकृतप्रमदासल
 सदसोर्मिषु स्फुरदवदनाभुजासुवि
 लसद्भुजवालमृणालचक्षिषु कुच
 युगचक्रवाकमिषुनानुगात सुकाला
 कुतूहलीयारचषदद्युतो व्रजभगी
 नयना सरसीषुविभ्रमं ॥
 साईं कानेनैकाने सो विकच कम
 लमधु सुरभि पिवनीकामक्रीडा
 कृतस्पीतप्रमदसभरमलषु रसती
 कालिन्दीये पद्मारण्ये पवन पतन प
 रि तरल परागे कंसाराते पशपसे ॥
 च्छे स रभस गति रिह विलसति ।
 हंसी ॥
 माधवमासिधिकस्वरकेशरमुष्णलस
 न्मदिगा मुदितै र्भङ्ग-ऊलै रुपगीतव
 ने वनमालिन मालि कला निलये
 ज्ञजशृङ्गोदर पल्लवकल्पित तल्पमन
 ल्पमनोज रसे तं भज माधविकामसु
 नर्तक्यामुन वात कृतोपगमा ॥

छंदः १०५ छंदः
छंदःसंहतिनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६५५ लघु

त्रयोविंशत्यक्षराह
ति विहृतिः ॥६॥६॥
अद्वितनया ६॥६॥
अश्लक्षितमित्य
यत्र ।

मन्त्राक्षरीं ६६६६६६६६
अष्टमेवयोदशे ॥६॥६॥६॥
त्रयोविंशतौ च
यतिः ।

चतुर्विंशत्यक्षराह
तिः संहृतिः ।
तन्वी ६॥६६॥॥॥
६६॥६॥॥॥
६६
यंचमेवदशोचन
विंशतौ च यतिः ।

खरतर शौर्यपावक शिला पत
ङ्ग निभ मय द्रुम द्रुमो जलपिस
ता विलास वसतिः सतोपतिरशेष
माय महिमा भुवनहितावनारवत
रश्मिचरयरोऽवतीर्ण इति हि निव
लयेति कंस शमन स्तवेति तमवोव
ददि तनया ॥
सुगोमीलनमन्त्राक्षरीं मधुसमयस
लभ मधुरं मधुरसान गाने याने
किंविन स्पन्दत पद मरुता नयन
युगल सरसिजे रासोन्नास कीडत
कम्प वनयुवतिवलय रविन धृतर
से सान्दानंद हृदयरणे स्मरत हवि
मनस्य चरणपरिचये ॥
माधवमुग्धैर्मधुकरविरुतैः कोकि
लकृजित मलय समीरैः कम्पसु
पेतामलयज सलिलैः सावनतो
पधिगत तनु दाहा यस्य पलाशो
विरचित शयने देहज संस्तरभ
रं परिहृते निःस्पृसती सा सुल्द
रति परुषं ध्यान लये तवनिव
सतितन्वी ॥

छंदः १०५ छंदः
छंदःसंहतिनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६५५ लघु

पंचविंशत्यक्षराहतिः
यतिहृतिः ।
क्रौंचपदा ६॥६६६॥
यंचमेदशमेष्टाद
श पंचविंशतौ
चयतिः ६६॥६॥॥॥
॥६॥६॥

षड्विंशत्यक्षराहतिः ६६६६६६६६
उत्तकृतिः । ॥६॥६॥॥॥
भुजङ्गविजृम्भितं ॥६॥६॥
अष्टमेकविंशतौ
षड्विंशतौ च
यतिः

अष्टदशकाः ॥॥॥॥॥॥॥॥
सप्तविंशत्यक्षराहतिः ॥६॥६॥६॥
चण्डविप्रपातः ६६॥६॥६॥
६॥६॥

क्रौंचपदाली चित्रिततीरामर
कलखगङ्गलकलकलरुचिराफू
लसरोजश्रेणि विलासा मधु मुदि
त मधुपरवरमस करी केनविला
स योज्ज्वलसा ललित लरवि
भर पुलकित सततः पश्यदरेः
सौकस्यनचेतो हरतिनरलगति
रहिमकिरणजा ॥
हेलोदेवयंचन पार मकर वि
करनदनमरोरणत करतान
क आरुमेखसूत्रा वहेः अतिन
रलनव कितलयस्तरंगितहारधु
क वसन्तागस्तीभिर्भस्मा मुक्त
लित कर कमल युगं कृतस्त
तिरच्युतः पापादस्मिन्त का
लिदीदृढ कृत निज वसति वृह
भुजङ्ग विजृम्भितं ॥
प्रलय वन चरा महारंभ मेताव
लीचाण्डविप्रपाताङ्गलं गोङ्गलं
सपदिसमवलाका सयेनदस्तेन
गोवदेननाम शैले दधलील
या कमलनयन रत्न रदेति
गर्जजसन्मुखगोपाङ्गनालिङ्ग
ना मेदिनो गलदतिनव धात
धारा विवित्राङ्ग रागोसुरारा
ति रत्नप्रमोदायवः ॥

कुनवत्तारिणंदन
हृत्तिः । जीशतः

अष्टचत्वारिंशदश
रात्रिः ।
श्रावः इत्यादयः ।

एवमर्णवादीनामप्युदाहरणा
नि
बोद्धव्यानि ॥

छंदः १०८ छंदः
छंदसोद्विनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६ गुरु लघु

सप्तविंशत्यदराहतिः
प्रवितकः

॥॥॥॥॥॥॥
६६६६६६
६६६६६६
६६

सुरहर यडकुलांभोयिचंद प्रभोदे
वकी गर्भ रत्न विलोकैक नाथ
प्रचितकपट मुराविजोहाम दंता
बलेतोम विद्रावोणकेशरींद चरण
नवर सुधांशु लोटोस्मैष निःशेषि
तथापि चेतो निविष्टांयकारप्रण
तजनपरितापोय रावानलो छंद
मेघप्रसीद ममी प्रसीद ॥

अष्टविंशत्यदराहतिः
अशोकपुष्पमंजरी

६।६।६।
६।६।६।
६।६।६।
६।६।६।
६।६।६।
६।६

सुर्द्धिचारुचम्पकसजा सलील बेष्ट
ने लसत्तवङ्गचारुचंदिका कचेष्ट
कर्णयोरशोक पुष्पमंजरीवनेसको
गलेति कान्तकेशरोपल्लुप्रदाम
फूलनाग केशरादि पुष्प रेण र्व
ता तनोविविचमिस्तुपातवेश पष के
शवः पुनातवः सपुष्प भूषितः स
मूर्तिमानिवागतो मयुर्विहर्तमत्र ॥
विराज वदीयकरः कनकघुतिवम्पु
रवामहृष्टाः कुचकुडलगो भ्रमरप्रक
रेण यथाहत मूर्ति रशोकलता वि
लसत्त ऋसमस्तवकः स नवीन
तमालदलप्रतिमल्लवि विधदती
वधिलोचनहारि वपु अपला रु
विरांशुक वल्लि धरोत्तरिरस्तम
दीय रुद्रसजमयगतः ॥

सप्तविंशत्यदराहतिः
ऊसमस्तवकं

॥६॥६॥६॥
॥६॥६॥६॥
॥६॥६॥६॥

छंदः १०९ छंदः
छंदसोद्विनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६ गुरु लघु

सप्तविंशत्यदराहतिः
मनमातङ्गलीलाकरः

६।६६।६६
६६६।६६।
६६।६६।६
६।६६।६

हेमगौरवसानोः मुकुंशकनीला
सितेवर्षाणि स्पष्टदिव्यानुलेपोकि
तो हार ताभोम्प वदो नभ श्रित्रमा
लावितो भव्य भूषोज्ज्वलाङ्ग समः ।
सीविणा अञ्जनाभास्वरेणोनु कुंदा
वदानेन देहेन लीला परीहासहा
सोर्मिकोत्त र लेः कंसरंगादिपः
पात व अक्रपाणि पतिक्कीडया
मनमातङ्गलीलाकरः ॥

अष्टविंशत्यदराहतिः
अनङ्गशालरः

६।६।६।
६।६।६।
६।६।६।
६।६।६।
६।६।६।
६।६

उदेसो सधाकरः पुरो विलोक
याद्य ग्रथिके विहंभमाला गौर दी
धिती रति स्वरस्त निर्मितः कला
कुतहलेन चारुचम्पकैरनङ्गशालरः
किमु । इति प्रमोद कारिणी प्रिया
प्रमोद लदाणा गिर ससुहृन् मुरा
विरजुता प्रदोषकाल सगमोज्जसम
ना मनोज्ज केलि कौतकी करोनुवः
कृतार्थतो ॥

अष्टविंशत्यदराहतिः
उपवित्रः ॥ हतिः

॥६॥६॥६॥
६६६।६६
६६६।६६
॥६६॥

सुरवेरि वपु स्तनुतो मुदं हेम नि
तो मुक चंदन लिप्ते । गगणा
अपला मिलिते यथा शारद नी
रथरे रुपवित्र ॥

यथमपादे हतीय
पादेव
हितीय पादे वत
थ पादेव ।

कुंदः १०१ कुंदः
कुंदसंज्ञितानामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६ गुरुलघु

वेगवती १॥१॥ हतिः
प्रथमपादे तृतीय ॥६॥ ६ ॥ स्मर वेगवती वनरासा केशव
पादेच ६६ वंशरवैरतिमुखा रभसात्रगुर्वन
द्वितीयपादेचतर्थ ६॥६॥ ६॥ गायत्रीकेलि निकुञ्जरायन
पादेच ६६ गम ॥

हरिणामृता ॥१॥१॥ हतिः
प्रथमपादे तृतीय ॥६॥ ६ ॥ स्फुट फेन चया हरिण सुतावलि
पादेच ६६ मनाहतेरा नरोः सुता कलहं स
द्वितीयपादेचतर्थ ॥६॥ ६॥ कला रव शालिनी विहरता हरति
पादेच ६६ स्महरेर्मनः ॥

अपरवक्त्रं ॥१॥१॥ हतिः
प्रथमेतृतीयेच पादे ॥६॥ ६६ स्फुट समधुर वेणु गीतिभि स्मम
द्वितीये चतुर्थेचपादे ॥६॥ ६६ परवक्त्रं मवेत्य माथवं मगयुवतिग
लोः समं स्थिता वनवनिता धृत
चित्रविधमा ॥

पुष्पिताया १॥१॥ हतिः
प्रथम पादे तृतीय ॥६॥ ६६ कर किसलय शोभया विभात्री क
पादेच ६६ च फल भार विनम्र देह यष्टिः सि
द्वितीयपादेचतर्थ ॥६॥ ६६ नरुचिर विलास पुष्पिताया वनयु
पादेच ६६ वति वतनी हरेर्मुदे भ्रूत ॥

संदरी १॥१॥ हतिः
प्रथमेतृतीये ॥६॥ ६६ पदवोचदेव्य संदरी परितः स्ने
पादेच ६६ ह मयेन चक्षुषा । अपि कंश
द्वितीये चतुर्थेपादे ॥६॥ ६६ हरस्य दुर्वचं वचनमदिदधीत
च ६६ विस्मयं ॥

इत्यर्द्धसम वृत्तानि
समानानि ॥ ६६

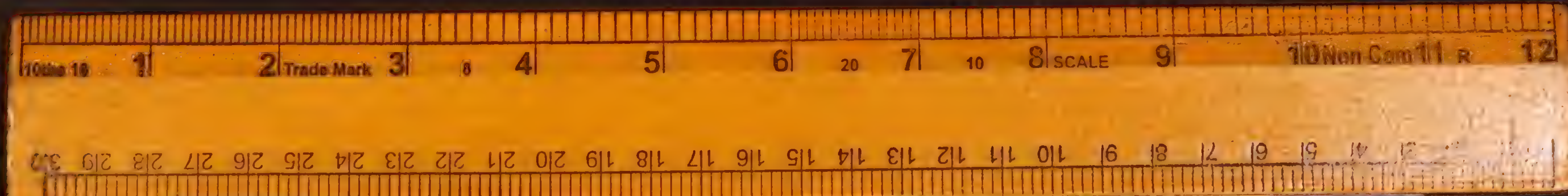
कुंदः १०१ कुंदः
कुंदसंज्ञितानामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६ गुरुलघु

अथविषमवृत्तानि
उद्भूता ॥६॥ ६६ विलास गोप रमणीषु तरणि त
प्रथमपादे १० ॥६॥ ६६ नपापमोहता कल नयन चकोरयु
द्वितीये १० ६॥६॥ ६६ गेदधती सुधोष्पकिरलोर्मि विधुमं
तृतीये १० ॥६॥ ६६ अथवासवस्यवचनेनरुचिरवदन
चतुर्थे १३ ६६ सिलोचनमित्यादिभारवाउद्भूताभ
दः ॥

सौरभकं
प्रथमपादे १० ॥६॥ ६६ परिभूतफुल्लशतपत्रवनविस्तृत ग
द्वितीये १० ॥६॥ ६६ द्विविधमा । कस्य रुन्नहरतीर हरे
तृतीये १० ॥६॥ ६६ मुखपद्मसौरभकला नवाजुता ॥
चतुर्थे १३ ६६

ललितं
प्रथमपादे १० ॥६॥ ६६ वनसंदरी समुदायेन मुदित म
द्वितीये १० ॥६॥ ६६ नसास्त पीयते हिमकर गलित
तृतीये १३ ॥६॥ ६६ मिवा मृतकं ललितं मुरारि मु
चतुर्थे १३ ॥६॥ ६६ खवेद विद्युतं ॥
६६

वक्त्रं
प्रथमपादे ८ ६६६६ वक्त्रंभोजंसरासेरं वक्षनीलोत्
द्वितीये ८ ६६६६ पले फलं । वक्षनीनां मुरारोने
तृतीये ८ ६६६६ श्वेतो भृङ्गं जहरोच्चैः ॥ ॥
चतुर्थे ८ ६६६६ ६६

कुंदसंज्ञानामानि	कुंदः १११	कुंदः	तेषामाज्ञाः	तेषामुदाहरणानि
पञ्चावक्रं	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	राम केलि सत्सत्स कलस्य
प्रथमेपादे	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	मधुवासरे यासीहोय सगातीणा
द्वितीये	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	पञ्चावक्र मधु सुतिः ॥
तृतीये	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	
चतुर्थे	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	
अनुष्टुप्	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	पंचमं लघु सर्वत्र सप्तमं द्वि
प्रथमेपादे	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	चतुर्थेपाः । गुरु षष्ठेन पादा
द्वितीये	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	नांशेषेष्टनियमोमतः ॥
तृतीये	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	
चतुर्थे	८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	
इतिविषमवृत्तानि				
समाप्तानि ॥				
अथमालावृत्तानि				
आर्याश्रयातगाथा				
प्रथमेपादे	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	कृष्णः शिशुः सुतोमेवस्व जलरा
द्वितीये	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	भिराहृतो नष्टे तणमपि वसन्तसा
तृतीये	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	विति जगाद गोष्ठां यशोदाय्या ॥
चतुर्थे	१५	६६॥६६॥	६६॥६६॥	
प्रकारान्तरो यथा				
प्रथमेपादे	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	हंदावने सलीलं वलाडम काण
द्वितीये	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	निहितं ननु यष्टिः स्मेर मुत्तारि
तृतीये	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	नवेणः कृष्णायदिमनसिकः सर्गः
चतुर्थे	१५	६६॥६६॥	६६॥६६॥	

कुंदसंज्ञानामानि	कुंदः १११	कुंदः	तेषामाज्ञाः	तेषामुदाहरणानि
नवथा आर्याश्रया				
यथा				
प्रथमेपादे	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	जयजयनाथमुरारेकेशवकंसोतका
द्वितीये	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	चुतानत्र कुरुकरुणामितिविन
तृतीये	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	तिः पञ्चा भव रोगदुःस्थाना ॥
चतुर्थे	१५	६६॥६६॥	६६॥६६॥	अत्र द्वितीय पादान लघो गुरुत्वं
				पूर्वं परार्द्धयो हीदश मात्राया ।
				यतिः
विपला				
प्रथमेपादे	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	पुंसोक्तिकाल बाल हतानां
द्वितीये	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	नास्त्यपहति रत्नापि वीर्य विप
तृतीये	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	ला मुत्तेचेत् स्नाहोविदाखमसु
चतुर्थे	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	कला अत्र द्वितीय चरणान लघो
				गुरुत्वं पूर्वं परार्द्धयो हीदश मात्रा
				संलक्ष्य यतिः ॥
वपला				
प्रथमेपादे	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	वपलान चेत् कसचिच्छां भवेत्
द्वितीये	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	क्तिभावना कृष्ण यमीर्य काम मो
तृतीये	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	दास्तदा करस्या न संदहः ॥
चतुर्थे	१५	६६॥६६॥	६६॥६६॥	
मुखवपला				
प्रथमेपादे	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	नंदसत वक्तकलं टकं न ते मेम
द्वितीये	१८	६६॥६६॥	६६॥६६॥	गच्छ नत्रैव यत्र भवति ते रागः
तृतीये	१२	६६॥६६॥	६६॥६६॥	कापिजगादेतिमुखवपला ॥
चतुर्थे	१५	६६॥६६॥	६६॥६६॥	अत्रद्वितीयपादानलघो गुरुत्वं ॥

छंदः १०४ छंदः
छंदसोद्वितीनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६ गुरु लघु

जवनचपला
प्रथमेचरणे १२ ६६६६ ॥ ६
द्वितीये १८ ६॥६॥ ६॥॥
तृतीये १२ ६६६६ ६६
चतुर्थे १५ ६६६६६॥
६६६

गीतिः
प्रथमेचरणे १२ ६॥६६॥ ६
द्वितीये १८ ६॥६॥६६
तृतीये १२ ६६६६६६
चतुर्थे १८ ६६६६६॥
६६६

उपगीतिः
प्रथमेचरणे १२ ६६६६६६
द्वितीये १५ ६६६६६६६६
तृतीये १२ ६६॥॥ ६६
चतुर्थे १५ ६॥६६॥ ६६
६

उद्गीतिः
प्रथमेचरणे १२ ६६६६६॥
द्वितीये १५ ६६६६६६६६
तृतीये १२ ६६६६६६
चतुर्थे १८ ६॥६६॥ ६॥६
६॥६

कृष्णः शृंगारपटु र्योवन मर चचुलः
सललितारुः आसीदजाङ्ग नाना
मनोहरो जवनचपलानां ॥

केशव वंशधुनि गीति लोका मनो
मग हरिणीजयति गोपीमान ग्र
स्थविमोचनी दिव्यगायनाश्रया
अत्रद्वितीयचरणान्त लघो गुरुते

नव गोप संदरीणां रामोद्गामे ॥
मुरारिणि । अस्मादुपगीति स्वर्ग
कुरङ्गी दृशा गीति ॥

नारायणस्य सज्जन मुद्गीतिः सस्त्र
निर्भक्ता । अर्चया मार्गति उ
स्तरं संसार सागरे तरणिः ॥

छंदः १०५ छंदः
छंदसोद्वितीनामानि तेषामात्राः तेषामुदाहरणानि
६ गुरु लघु

आर्यागीतिः
प्रथमेचरणे १२ ६६६॥ ६
द्वितीये २० ६६६६॥ ६
तृतीये १२ ६६६६६६
चतुर्थे १८ ६६६६६॥
६६६

हर्षाश्रुतिमितदृशः प्रमोदरोमा
श्रवण्युकाश्रित देहाः आर्यागी
तिं भक्ता गायन्ति श्रीयते श्रित
संबद्धा अत्र चतुर्थ पादान्त गुरो
लघुते ॥

लघु गुरु विपर्यय रूप प्रस्तारमे
देनवन्तु विधा आर्या भवन्ति ॥

हर्षाश्रुतिमितदृशः प्रमोदरोमा
श्रवण्युकाश्रित देहाः आर्यागी
तिं भक्ता गायन्ति श्रीयते श्रित
संबद्धा अत्र चतुर्थ पादान्त गुरो
लघुते ॥

लघु गुरु विपर्यय रूप प्रस्तारमे
देनवन्तु विधा आर्या भवन्ति ॥

ति नियमः ॥
वैताल्ये अपरवक्त
मिथेके ।

प्रथमेचरणे १४ ॥६॥६॥ ६
द्वितीये १६ ॥६६॥६॥ ६
तृतीये ११ ॥६॥६॥ ६
चतुर्थे १६ ६६६६॥ ६
६

मरणेन मदेन चर्चितं तव यत्रिरति
राधिके कुचं मुदमातचुते उत्र
यकिमं तदेतालीये फले हरेः ॥
लघु गुरु व्यत्ययेनापि बहुधा
भवति ॥

जोयछंदसकं
प्रथमेचरणे १६ ६६६६॥ ६
द्वितीये १८ ६६६६॥ ६
तृतीये १६ ६६६६॥ ६
चतुर्थे १८ ६६६६॥ ६
६६६६॥ ६

आतन्वानं सुगवि काजा सोपच्छंद
सकं दृष्टा विनोदं कंसं योनिर्ज
ज्ञान देवो वंदे तं जगतां स्थितिं दया
न ॥

यनेहतालीयभेदः ॥

हस्तासोद्धार रोधोच प्रसेकोल
वणास्तु । भणो देवो अत्राने
च वमीनां पूर्व लक्षणं ॥ ॥
वानजाया स्तस्या रूपं यथा ।
हन्त पार्श्व पीडा मत्त शोष शीर्ष
नाभार्त्तिकास स्वरभेद तोदः ।
उद्धार शब्द प्रवले सफेन विच्छि
न्न कृष्ण तनुकं कषायं कृच्छ्रेण ।
चाल्यं महता च वेगेनात्रोः निला
कृद्दयतीह इत्येव । । तस्याः
पित्तजाया रूपं यथा मूर्च्छी
पिपासा मुखशोष मूर्द्ध तात्व
ति सन्नाय तमो भ्रमार्तः पीतं
भ्रणोत्सं हरितं सतिक्तं भ्रम
चपित्तेन वामेन सराहं ॥ ॥
तस्याः श्लेष्मजाया रूपं यथा
तन्द्रास्य माधुर्य कफ प्रसेक
सन्नाय निद्रारुचि गोरवार्तः
स्निग्धं चने स्वाद कफहिम्बु
हं सलोमहर्षोः लघुजं वमेच ॥
तस्यासिदोषजाया रूपं यथा
मूलाविषाकारुचि दाह तस्या
स्यास प्रमोहप्रबलाप्रसक्तं कृ
दिस्त्रिदोषाज्ज्वलात्त नील सा
दोषप्रसक्तं वमतो रणा स्यात् ॥
असाध्याया लक्षणयथा विस्तर

मृत्रास्त्वहानि वायुः सोतोसि
संरुध्य यदोद्भवेति उत सत्र
दोषस्य समाचितं तंदोषं समु
द्भय नरस्य कोष्ठान् विगन्त्रयो
स्तत् सम गंध वर्णं तदृथा
सकासारिण्युतं प्रसक्तं प्रच्छेद
येदुष्टमिहानिवेगान् यार्दितं स्यात्
विनाशमेति ॥ आगन्त्रजाया
लक्षणयथा वीभत्सज्जा दोर्द्धं
जामजा त आसात्प्रजाया कि
जाच या हि । सा पंचमी जांच
विभावयेच्च दोषोच्छेयोवय
योक्तमादोः किमिजाया लक्षणं
यथा । मूल हस्तास वल्हला
किमिजाच विशेषतः किमिह
दोगतलेन लक्षणं न च लक्षिता
लीलास या कृद्दि रति प्रसक्ता
सापदवा शोणित एय मुक्ता
सचंदिकां तां प्रवेदेरसाध्या ॥
साध्याभिकित सेमिरुपदवाच्च
तस्या उपदवा यथा काम
स्यासो ज्वरो दिक्ता तस्या वैविम
नेवच हृदोगस्तमकप्रवेदेयाञ्च
हेरुपदवाः इति साधवकरः ॥
कहिः स स्त्री वमिः शृणुदिकोषः
कहिः का स्त्री कहिः विसृजाना

। इति राजनिर्घण्टः
कहिः कारियः पुं लक्षेला इति
शब्दचंद्रिका
कहिः पुं निम्बहन्तः इति
रत्नमाला
कले स्त्री स्तलिते शावां इति
मेदिनी ॥
कहिः स्त्री लक्ष्मिः कागल इति भाषा
इति शब्दरत्नावली
कहिः स्त्री वीरुत् संस्तानः
वल्कले जसुमविशेषः इति
मेदिनी
कहिः स्त्री शोभा ॥ दीप्तिः
इत्यमरः ॥
कप न वये । इति कविकल्पद्रु
मः का स्त्री आच्छादने इति मेदिनी
काः पुं प्रावकः इत्येकादशकोषः
कागः पुं स्त्री पशुविशेषः तत्
पर्यायः वस्तः १ कागलकः २ यजः
४ स्तनः ५ इत्यमरः ॥ कागः ६
कागलः ७ कागलकः ८ स्तनः ९ स्तनः
१० स्तनः ११ इति तटीका लघुकामः
१२ कयसदः १३ वक्त्रः १४ पलीभाज
नः १५ लम्बकर्णः १६ मेनादः १७ वृक्षः
१८ अत्यायुः १९ शिवाभियः २० इति
शब्दरत्नावली ॥

अवुकः २१ मेधाः २२ पशुः २३
पयस्वलः २४ तन्मांस गुणाः
लघुत्वे । स्निग्धत्वे । नानिशीत
त्वे रुचिबल उष्टिदातृत्वे निर्दोष
त्वे वात पित्त नाशित्वे । मधुरत्वे च
। इति राजनिर्घण्टः पशु भातः
साम्यकारित्वे । वेहणत्वे । स्निग्धत्वे
मृदुत्वे । अनभिष्यदित्वे । नासस
त्वे इति राजवल्लभः ॥ काग
पोतमांसगुणाः लघुत्वे शीतत्वे
प्रमेहनाशित्वस्य रणवारिणस्त
समांसस्य गुणाः श्वस्त्युत्वे व
लदातृत्वे तन्मृत्रगुणाः कटुत्वे ।
उत्पलं चूतं नारीविषादि स्त्री
होदरकफ स्यास गुल्म शोफनाशि
त्वे लघुत्वे च इति राजनिर्घण्टः
कागलः पुं करीषाभिः चूटेरया
गुन इति भाषा इति विकाराशेषः
कागभोजी पुं स्त्री वृकः इति
राजनिर्घण्टः कागभक्तके वि
कागलः पुं अग्निः इति हेमचंद्रः
कागलः पुं स्त्री कागः इति
राजनिर्घण्टः ॥
कागलकः पुं मत्त सविशेषः
यथा खेतं सपाकं सम रीतिं हने
निःपातकले कागलकं वदति गले

दिकारः किल तस्य एते कं
दः सुपय्यारुचिरो वलपदः ३
तिराजनिर्घटः लागलप्र ॥
लागलविका स्त्री वृद्धारकवृद्धः
इतिराजनिर्घटः ॥
लागलानी स्त्री वृद्धः इति
राजनिर्घटः ॥
लागलानः ३ अग्निः इति
विकारशेषः
लागीका स्त्री लागी इतिहेमचंद्रः
दः लागी स्त्री लागाय ता वृद्ध
री इतिपाटीइतिच भाषा तत् पर्या
यः अजा २ पयस्विनी ३ भीरुः ४
मध्या ५ गलेस्वनी ६ इतिराजनिच
टः लागीका ७ मंज ८ सर्वभद्रा
९ गलेस्वनी १० इति हेमचंद्रः
चलेपा ॥ इतिविकारशेषः
अस्याः दीरस्य गुणाः मधुरत्वं
शीतलत्वं आदित्वं दीपनत्वं
रक्तपित्तविकारहृत् काम
नाशित्वं अजानां लघुकायता
नानाद्रव्यनिषेवणात् नात्म
यानात् आयामात् सर्वथाधिह
रे ययः इतिराजनिर्घटः कषाय
त्वं लघुत्वं अनीसारज्वरनाशि
त्वं तदधिगुणाः उत्तमत्वं आदित्वं

लघुत्वं दोषत्रयापहत्वं आस
कासाणीः दय कार्ष्ण्यं प्रास्तं
दीपनत्वं च इति भावप्रकाशः
कफवातनेत्रदोषउनीम आस
कासनाशित्वं उत्तमत्वं रुच्यत्वं ।
पाचनत्वं ॥ उन्नवनीत गुणाः
लघुत्वं मधुरत्वं कषायत्वं ।
विदोष नाशित्वं चक्षुष्यत्वं दी
पनत्वं वलपत्वं सदाहितत्वं ॥
तमेवायनवनीतगुणाः दयका
सनेत्रामय कफनाशित्वं वलपत्वं
परमदीपनत्वं ३२ दृष्टं गुणाः
चक्षुष्यत्वं दीपनत्वं वलवर्द्धनत्वं
काम आस कफ नाशित्वं रा
जयत्सर्गा प्रास्तत्वं ॥ इति
राजनिर्घटः ॥
लातः त्रि छिन्नः उर्वलः इत्यमरः
लात्रं स्त्री वरदीच्छत्र संभवं मधु ।
तस्यागुणाः शिथिलमिदोगरक्त
पित्त नाशित्वं गुरुत्वं ॥ इतिरा
राजवल्लभः ॥
लात्रः ३ शिथिलः इत्यमरः ॥
लात्रकं स्त्री लात्रमधु यया ।
छत्राकारं पदलं सरचाः पीतपि
ङ्गलाः येनैवतिततपत्रः मधुच्छा
त्रकमीदित्वं शिथिलमेह क्षमि ॥

त्रयविद्याल्लानं गुणोत्तरं इति
राजनिर्घटः
लात्रगाएः ३ पदायवित् विभक्त
स्य स्त्रोक चरणस्य वा आदि
मात्रवेत्ता इतिहारावली ॥
लात्रदर्शनं स्त्री हेयद्रवीने इति
शब्देदिका शिष्यावलोकनञ्च
लादे स्त्री गटले लातइतिचाल
इतिच भाषा इतिजराधरः ॥
लादनं स्त्री छदनं अन्नर्दानं
पत्रं इत्यमरटीकायांभरतः ॥
आच्छादनञ्च ॥
लादनः ३ नीलास्नानवृत्तः
इतिराजनिर्घटः ॥
लादितः विच्छिन्नः इतिजराधरः
आच्छादितः । यथा चूनतर
चनवृत्ते लादितो पृथ्वेतो ।
इत्युद्भटः ॥
लात्सः ३ वेदाधेता इत्यमरः
लाद्रोगं स्त्री सामवेदोपनिष
त् इतिवैदिकसम्प्रदायः
लाया स्त्री रोद्रमूत्रं तत्पर्याय
भावाभ्या २ प्रणामा ३ पात्रेजः ४
भीरुः ५ अनातपः ६ अभीति ७
आतयाभावः ८ भावालीना ९
अस्यागुणाः मधुरत्वं शीतलत्वं ।
दाहप्रमहरतञ्च इतिराजनिर्घटः

॥ चर्मनाशित्वं मेघलायागुणाः
अमधुम मूली सनाप नाशित्वं
इति राजवल्लभः ॥ लाया ।
विशेषदोषो यथा दीप तद्वा
तन लाया छिन्नकेश नखादि
कं यज मार्जार रेणुश्च हस्तिगण
पुगकृते इतिकर्मलोचने ॥ ॥
प्रतिविम्बं सूर्यपत्नी सा संज्ञा
प्रतिकृतिः पालने उत्तकोचः
कान्तिः सल्लोभा पङ्क्तिः ॥
इति मेदिनी कात्यायनी इतिश
हरत्तावली तमः । इतिहे ।
मचंद्रः ॥
लायाकरः त्रि छपधार लाता
वरदारइतिभाषा इतिहेमचंद्रः
लायातनयः ३ शानिः इतिहला
लायातरुः ३ स्थिरलायवृत्तः
इतिविकारशेषः ॥
लायात्मजः ३ शनिग्रहः इति
विकारशेषः
लायापथः ३ देवपथः आकाशः
इतिविकारशेषः ॥
लायाभृत् ३ चंद्रः इतिहेमचंद्रः
लायामित्रं स्त्री कृत्रं इतिशहरता
वली ॥
लायासगधः ३ चंद्रः इतिवि
कारशेषः ॥

छायासतः पुं शनिः इतिहेमचंद्रः
 छिः पुं गर्ह इत्यकारकोषः
 छिकनी स्त्री वृत्त विशेषः छि
 कुनी इति नाकछिकनी इति हो
 चोटी इतिव भाषा तत्पर्यायः
 तवकृत २ तिक्ता ३ छिकिका
 ४ छाण्डः खदा ५ अस्यागुणः क
 दृते रुचते तीक्ष्णते उल्लेखे वदि
 पित कारिते वात रक्त कृष्ण
 कृमि वात कफ नाशितेच ३
 तिभावप्रकाशः ॥
 छिकता स्त्री दाते छिकु इतिदि
 ली भाषा इतिशहरतावली ॥
 छिकताका स्त्री छिकनी इति
 भावप्रकाशः
 छिते त्रि छिने इत्यमरः ॥
 छितिः पुं करजवृत्तः इति
 शवचंदिका छेदम् ॥
 छितरः त्रि छेदनद्वयं धर्मः
 वेरी इत्यादिकोषः ॥
 छिद ३२ य ओ न छेदे इति
 कविकल्पद्रुमः
 छिदं त्रि छेदनकर्ता छिनती
 ति कर्तरिक्विप् प्रत्ययः ॥
 छिदके स्त्री वृत्ते इत्यादिकोषः
 छिदा स्त्री छेदने इति मुग्धवो
 ये छिदिः स्त्री कुवारः छिदधातोर्गण इतिहेमचंद्रः ॥

दिकेन ३ प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
 छिरिः पुं पावकः रज्जुः करं
 बालः परस्वयः इतिमेदिनी ॥
 छिदरः त्रि छेदनद्वयं धर्मः ॥
 वेरी इतिमेदिनी ॥
 छिदतक भेदे इतिकविकल्पद्रुमः
 छिदे स्त्री भेदः छेदा इतिभाषा
 तत्पर्यायः ऊहरे २ मुषिरे ३
 विवरे ४ विले ५ निर्व्ययने ६
 शेकं ७ रंथं ८ मथं ९ वषा १०
 मुषिः ॥ इत्यमरः स्वभे १२ ॥
 मुषी १३ इतिनटीका हषणं ॥
 इतिमेदिनी
 छिदवेदेही स्त्री गजपिप्पली इति
 राजनिर्घण्टः
 छिदातः पुं नलः इतिराजनिर्घण्टः
 छिदाफलं स्त्री मायाफलं इति
 राजनिर्घण्टः
 छिदिनः त्रि कृतछिदः तत्पर्या
 यः वेधितः २ विदः ३ इत्यमरः
 छिन्नं त्रि कृतछेदनं छेदा इति
 काटा इतिव भाषा तत्पर्यायः
 छाते १ लने २ कृते ४ दाते ५
 दिने ६ छिते ७ वृत्ते ८ इत्यमरः
 कृष्णे ९ छादिने १० इतिजटा
 धरः छेदिने ११ खानिते १२
 इतिहेमचंद्रः ॥

छिन्नशस्थिनिका स्त्री त्रिपर्णिका
 इतिराजनिर्घण्टः
 छिन्नपत्री स्त्री अमृषा इतिराज
 निर्घण्टः ॥
 छिन्नरुहः पुं तिलकवृत्तः इति
 राजनिर्घण्टः
 छिन्नरुहा स्त्री गुडूची इत्यमरः
 सर्गाकेतकी शस्त्रकी इति
 राजनिर्घण्टः
 छिन्नवेशिका स्त्री पाव प्राक
 नादी इतिभाषा इतिशवचंदिका
 छिन्ना स्त्री गुडूची पुंमल्ली ३
 त्रिविधः ॥
 छिन्नोद्भवा स्त्री गुडूची इतिरा
 जनिर्घण्टः ॥
 छिलिहिरः पुं पातालगरुड
 वृः इतिभावप्रकाशः ॥
 छुल्लंदरी स्त्री जन्तुविशेषः क
 छा इति भाषा तत्पर्यायः
 गन्धमूषा २ इति हेमचंद्रः ॥
 चिक्काः ३ वेष्मनकलः ४ पुच्छः
 ५ गन्धमूषिकः ६ इतित्रिकोश
 यः गन्धमूषिका ७ इतिहेलाप
 यः राजपुत्री ८ प्रतिमूषिका ९
 संगंधि मूषिका १० गंधमुदिनी ॥
 मुदिमूषिका १२ इतिराजनिर्घण्टः
 गंधापुः १३ गंधनकलः १४ वुचु
 इतिहारावली ॥
 छुद क पिच्छेदे इतिकविकल्पद्रु
 मः छुदः स्त्री प्रतीकरणं रश्मिः
 इतिसेदिमसारे उणादिविनिः ॥
 छुप श ओस्परी इतिकविकल्पद्रु
 मः छुपः पुं लपः ॥ स्पर्शनं ३
 तिमेदिनी चपलः पुदं इति ।
 विष्णुः ॥
 छुर शिलोपे इतिकविकल्पद्रुमः
 छुर छेदे इतिकविकल्पद्रुमः
 छुरा स्त्री सथा चूर्ण इतिहा
 रावली ॥
 छुरिका स्त्री अमृविशेषः छुरी
 इति खाना तत्पर्यायः शास्त्री
 २ अमृपुत्री ३ अमृपेनुका ४ ।
 इत्यमरः छुरी ५ इतिभरतः ॥
 खुरी ६ छुरी ७ कृपानिका ८
 येनपुत्री ९ इति हेमचंद्रः ॥
 छुरिका १० इति शहरतावली
 छुरिते त्रि पविने इतिजटाधरः
 छिन्नम् ॥
 छुरी स्त्री छुरिका इतिभरतः ॥
 छुरिकापत्री स्त्री सेता इतिरा
 जनिर्घण्टः ॥
 छुरी स्त्री छुरिका इति हेमचंद्रः
 छुद कि सदीयने इतिकविकल्पद्रु
 मः छुद य ईर उज कीउल दीमो ॥

वमने । इति कविकल्पद्रुमः ॥
 छेकः वि एहासकपदिसंगो
 तत्पर्यायः युक्तः २ इत्यमरः
 नागरः इति मेदिनी ॥
 छेकोक्तिः स्त्री वक्रोक्तिः इति
 राधरः ॥
 छेदक छेदः इति कविकल्पद्रु
 मः छेदः पुं छेदने इति हेमचन्द्रः
 खण्डः इति विकाराण्येषः ॥
 छेदने स्त्री अस्त्रेणादिधाकरणं
 तत्पर्यायः वर्द्धने २ इत्यमरः ॥
 कर्तने ३ कल्पने ४ छेदः ५ इति
 हेमचन्द्रः भेदः इति मेदिनी ॥
 छेदनीयः पुं कृतकवृत्तः इति
 राजनिर्घण्टः छेद्येति ॥
 छेदिः वि छेदनकर्ता इत्यादि
 कोषः ॥
 छेदिने वि छिन्नं इति हेमचन्द्रः
 छेमाणः पुं पिहरीनः हेमरा
 इति भाषा इत्यादिकोषः ॥
 छेलः पुं सामराज्ञी इति
 शास्त्रवेदिका ॥
 छो य लूनो इति कविकल्पद्रुमः
 छोटिका स्त्री तर्ज्यङ्गुशाङ्गुलिध
 निः यथा छोटिकाभिर्दण्डिग्वं
 धने कला भूतं पृष्टिं कुर्यात् इति
 त्रैलोक्यः ॥

छोटी पुं केवर्तः इति वि ॥
 काण्डशेषः ॥
 छोरणं स्त्री परित्यागः छोरन
 इति हिन्दी भाषा इति विकाराण्येष
 षः छोलङ्गः पुं मातलङ्गः रा
 वालेव इति भाषा इति शास्त्रवेदिका
 वली ह्यु ड गत्यो इति कविक
 ल्पद्रुमः ॥
 ज नकारः सर्वजननाष्टम वर्णाः
 चवर्ग तनीय वर्णश्च यस्याच्चार
 ण स्थाने ताल इति व्याकरणं ॥
 य सोत्पत्तिर्धिया विमर्शस्तालगः
 सोप्राप्ता चवर्गच्ययनया इति
 प्रपञ्चसारः अस्त्रेणैव न प्रकारे
 यथा ऊर्द्धाधः ऊचिता रेखाभा
 सवत्तेश संविभूः वाग्देवी कम
 लानिमा दिधा मात्रा पकीर्तिता
 इति वर्णोद्धारतत्रं अस्त्ररूपं
 यथा नकारं परमेशानि या स्त्र
 यं मध्यं ऊर्द्धाधः शरच्चन्द्रमती
 काशे सदा विगुणसंयुते पवरेव
 मयं वर्णपेचपाणामयंसदा विशा
 क्ति सहिते वर्णा विविङ्ग सहि
 ते प्रिये इति कामधेनुतत्रं ॥
 जः पुं मस्यजयः ॥ जनिः
 जानमात्रे जनार्दनः इति मेदिनी

विषं भूक्तिः ॥ तेजः ॥ पि
 शाचः इति शास्त्रवेदिका ॥
 वेगः इत्यकाक्षरकोषः
 जः वि वेगितः जेत्य इति
 शास्त्रवेदिका ॥
 जङ्गटः स्त्री वार्ताङ्गुष्पः ३
 जङ्गटः पुं मलययवतः जङ्ग
 रः इति मेदिनी ॥
 जगच्चक्षुः पुं सूर्यः इति हेम
 चन्द्रः जगत स्त्री विषं तत्पर्यायः
 जगती २ लोकः ३ विष्णुपुं
 भुवने ५ इत्यमरः विष्णुपुं ६
 इति त्रैलोक्यः ॥ वायो पुं
 जङ्गमेवि इति मेदिनी
 जगत्कर्त्री पुं ब्रह्मा इति हेम
 चन्द्रः जगत्प्राणः पुं वायुः इत्य
 मरः जगत्साक्षी पुं सूर्यः ३
 ति हेमचन्द्रः ॥
 जगती स्त्री भुवने पृथ्वी जनः
 कृद्भेदविशेषः इति मेदिनी ॥
 जम्बूवर्म इति हेमचन्द्रः
 जगदंबा स्त्री उर्गा यथा ग्रह
 रे जगदम्बायाः शास्त्रीयोमहो
 त्त सवः इत्युद्भटः
 जगदाधारः पुं वायुः इति ।
 शास्त्रवेदिका जगदाध्ययः यथा

कालोद्दिनगदाधारः इति स्त्रुतिः
 जगदीशः पुं विलः इति शा
 स्त्रवेदिका ॥
 जगद्गोरी स्त्री मनसादेवी इति
 शास्त्रवेदिका ॥
 जगदलः पुं वायुः इति वि
 काण्डशेषः ॥
 जगद्योनिः पुं शिवः इति वि का
 ण्डशेषः विलः इति तस्य सहस्र
 नाम ब्रह्मा इति कुमारः ॥
 पृथिव्या स्त्री इति शास्त्रवेदिका
 जगदहा स्त्री पृथिवी इति
 विकाराण्येषः
 जगदिनाशः पुं युगात्तः ३
 ति हलामुपः ॥
 जगन्नाथः पुं विलः इति हे
 मचन्द्रः पुरुषोत्तम क्षेत्रं य
 था मुनय ऊचुः पुरुषोत्तमा
 ख्यं समहन् क्षेत्रं परम पाव
 ने यज्ञसे दारवतनुः श्रीशो
 मानुषलीलया दर्शनान्मुक्ति
 दः साक्षात् सर्वतीर्थफलप्रदः
 तत्रो विस्तरतो ब्रूहि तत् क्षेत्रं
 केन निर्मिते जातिः प्रकाशो
 भगवान्साक्षात्प्रापयणः प्रभुः
 कथं दारुमयं स्तम्भिनास्ते पर
 म पुरुषः जैमिनि रुवाच ।

एतत्तेजवरश्चास्य वप्रभूतं
महात्मनः स्वयं वप्रभूतं जगत्
स्वनाम्नापि न हि तत् यथा
वानुदिनं देवाः सिद्धा ब्रह्मण्य
स्तथा ममर्षितुमिहायान्निदेवशं
न तथान्यतः ग्रहा तत् परमं दे
त्रं विस्तृतं दश योजनैः ती
र्थराजस्य सलिलादुत्थितं बाल
काचित् नीलाचलेन महताम
प्यस्येन विराजितं एकस्तनमि
वष्टुणाः सदृशमभिभाविनं ॥
ब्रह्माण्डप्रतिविम्बवाकं सागरं
सोन्तरेतीरे महानद्यास्तद्विणे
समदेशः पृथिव्यादि सर्वतीर्थ
फलप्रदः एकामकाननाद्याव
द्विद्विणादयि तीरभूः परात्
परात् श्रेष्ठतमः क्रमेण परिकी
र्तितः सिंधु तीरे च यो ब्रह्मण
राजते नीलपर्वतः पृथिव्या
गोपितं स्थानं तव वापि सङ्गमं
सुरासुराणां दुर्जयं माययाच्छा
दितं मम सर्वसंगं परित्यक्तस्य
त्रिष्टामिदेदभूत् सलालाय
नवाकाजं देवं मे पुरुषोत्तमं ।
नीलादे रत्नरभुवि कल्पमयी
धमलतः वारुण्यो दिशियत्
क्रान्तो दिशं नाम विष्कतं ततीरे

निवसोन्नो मां पश्यन्तश्चर्मवत्स
तदम्भसा तीण पाया मम सा
युज्यमायुः वनेषु तीर्थेषु च
यत्तदानयोः पुण्यं यद्वैविमल
त्तनादि ग्रह निर्वासाज्जभने
च सर्वनिमेषवासात् खलुवा
स्येयिकं जेमिनिरुवाच उद
कार्तः समागत्य कृतस्त्रिहाय
सोममः कारणेन दक संश्लो
तस्मिन् कृणे निस्सजितः विलो
कामाथवं नीलरत्नकान्तिं कृपा
निधिं काकदेहं समुत्सृज्य लं
मानं मुहुः क्षितौ शोख चक्रग
दापाणिस्तस्य पार्श्वे अवस्थितः
यमेप्रतिलत्मीवाकं पंचकोश
मिदं देवं समुद्रात्तर्ज्यवस्थितं ।
त्रिकोणं तीर्थराजस्य तदभूमौ
सुनिर्मले सुवर्णं बालकाकी
र्णं नीलपर्वतं शोभितं । योसौ
विश्वेश्वरो देवः साक्षात्परायणा
त्मकः संयम्य विषयग्रामं समुद्र
तटमास्थितः उपासितः जगन्ना
थं चतः षष्ठ्युत्तमः प्रभुः । यमे
श्वर इति ख्यातो यम संयमनाश
नः यदृष्ट्वा पूजयित्वा तं कोहिलि
द्रु फले लभेत् सीमा यतीवीक्षे
वस्य शोखाकारस्य मृदेनि ॥

शोखाशेनीलकावः स्यादेतत्क्रो
शंसङ्गलं । परमं पावनं देवं
साक्षात्परायणस्यैव शोखसेना
रमागस्तु समुद्रोदक संस्तनः ।
यत्त संयकीत्सुद्रोऽत्र तीर्थ
राजत्वं सागतः । यथाऽयं
भगवान्मुक्तिप्रदो दृष्टिपथगतः
तथेदं मरणात्तद्वै सिंधुस्तानादि
मुक्तिदं । विष्णुर्द ब्रह्मणः पूर्वं
रुद्रः क्रोधात्तपंचमं । तच्छिवो
उत्पन्नोऽहं ब्रह्माणं परिवर्धम
तत्रापतो यदा ब्रह्म कपाले प
रिमुक्तवान् कपालं मोचने ।
तीर्थं द्वितीयावर्तं संस्थितं तस्य
दक्षिणपार्श्वे तमरागं भवमेवने
तृतीयावर्तं सीमायां शक्तिं मे वि
मलाहं यो जानीहि धर्मराज तं धु
क्तिमुक्तिफलप्रदो नाभिदेशोऽसि
ते द्योतं पुण्यं कृणुं वदो विभुः
कपालं मोचने यावदद्वितीयानी
प्रतिष्ठिता मध्यं शोखस्य जानीया
त् सुगुप्तं चक्रपाणिना । तदृ
ष्ट्वा प्रणामेयस्त भोगान् सोऽभ्या
ति शास्यतान् । सिंदुराजस्य स
लिलात् यावन्मूले दटस्य वै
कीटं पतिमनुष्णानां मरणात्सु
क्षिप्तो मत्तः अत्रैव दीप्तियं पुण्यं

वाञ्छते त्रिदशै रपि । अत्र ।
स्थितान् हि पश्यन्ति सर्वाश्च
काजधारिणः । कामाख्यादेव
पालश्च विमला चोत्तरास्थिता ।
साक्षाद्ब्रह्म स्वरोऽसौ रक्षितो
दक्षिणे विभोः ॥ अत्रैव द्यौर्
हणार्थं शक्तयोऽष्टा प्रकल्पिताः
उत्पन्ना तपसा पूर्व महे सर्वेण
भाविता ॥ यद्यर्थं सा मया स
ष्टा गौरी तस्याय भाविनी ।
सर्वसौंदर्यं वसति वपुषो मे वि
निर्गता तदा दृष्ट्वा मया भदे
वदने मे प्रियं कुरु अत्रैव दीर्
तमम परितस्तं स्वमूर्तिभिः ॥
सात्र तिष्ठति मत्प्रीत्या अष्टधा दि
त्वं संस्थिता मंगला वटमूले
त पश्चिमे विमला तथा शो
खस्य पूर्वभागे तु संस्थिता सर्व
मंगला अदीशानी तथा स
वाङ्मेव दिशि संस्थिता कालरात्रि
र्दक्षिणस्यां पूर्वस्यां तमरीचिका
कालरात्र्यां स्तथा यज्जातं वाराह
पादावस्थिता । रुद्राणां प्राङ्मथा
भदे दृष्ट्वा रुद्रोऽपि शंकरः आ
त्मानं मष्ट्याभिजा उपासे परमे
श्वरं कपालमोचने नाम देवपाले
यमेश्वरं मार्काण्डेयं तथेष्टानं ।

विशेषं नीलकण्ठकं । वरुणे
वरेणोचलिज्ञाने महेशितः
यानि दृष्टा तेषां स्मृता प्रजयि
ताविमुच्यते । तत्रजगन्नायसा
विर्भाव कारणं जैमिनिरुवाच
इदंश्रुत्वा नृपतेः लेख्योपु
षोक्तम् । जगदीश प्रसादायपि
तामरनिदेशतः एकोनेक्रम
शः संस्थामवाप एषिवीपतेः
सहस्रं हयमेधस्य यथावहि
वोदितं सस्यासमं दिनामूर्ध्व
या राज्ञि भवद्भिजाः । तस्या
स्तुरोयप्रहरे ध्यायतोविस्म
वयं । ध्यानतस्मिन्दर्शासौम
हाभाय वषाण्डपः । प्रत्यक्षमि
वस्येतदीयंस्फाटिकनिर्मितं
तन्मये दृष्टो देवं शोखचक्र
रायं ॥ नीलजीमूत संकाशं
वनमाला विभूषितं दत्तपार्श्वे
तेतस्य यनन्तं धरणीधरं । दत्त
लाजल शोखात्र स्फुरद्वाचत
ष्टयं दत्तपार्श्वेस्थितं विस्माल
स्तीतोष्मलक्षणां वराभरात्र
हस्तां वै कुंकुमाभां सलोचनां
ददर्शयद्वासनगंलावण्यं
धिपुत्रिकां पितामहं च दृष्टो
पुरतोऽसकृत्तजलि ॥ ।

वामपार्श्वेस्थितं चक्रं सर्वज्ञान म
येतिभोः ॥ ततः प्रवहेत्तस्या
नृपते र्वाजिमेधिका । शक्तैः ।
स्तोत्रैर्दिव्य दर्शितः वर्णक्रमस
मुज्ज्वलैः दत्तिलोततभूदेषोवि
षेष्टर समीपतः । नियुक्ताः
सेवकाराज्ञासंभ्रम मपिस्थिताः
यवेयस्तुत्पत्तिं कृतोजलिपुटा
दिजाः देवदृष्टोमहावदत्तत
भूमौमहोदयेः ॥ मविष्टाशसमु
दान कञ्जोल सब मूलकः ।
मातिष्ठवर्णीः सर्वत्र शोखचक्रां
कितः सवन । नरदृष्टो हतोः
यमुद्यत्सूर्यनिभांशुना । नियु
क्तानां वचस्कृता राजा नारदमत्र
वीत् तत्किं निमित्तं यदृष्टं तुरुषे
ष्टवदन्ति । नारदः प्रहसन् वा
क्यमुवाच नृपसत्तमं । उपस्थित
ज्ञेभावंसमेयदृष्टवायुरा से
तदीयेविष्णुमूर्तिर्दृष्टोयोविस्मर
वयः तदङ्गमवलितं लोमतुरु
त्वमुपपद्यते तज्ज्ञाय वशागः
सर्वलोकानां नयनातिथिः ॥
भविष्यति महाराज सर्व कल्म
षनाशनः समाध्यावभृश स्वा
ने तराजोसरितां पतेः उत्सवं
समहन्ता कृतकौतकमंगलं

महावेद्यं स्थापयात्र यज्ञेशं
तरु त्रिपिणं विचार्योत्थं मु
दा युक्तो तौच नारद भूभुजा स
सम्पदो ततो यातो यवासो भ
मवान् इमः पुनः पुनः प्र
ताम्येन हर्षाश्रु नयना नृपः
हिजेराहारयामास तहं कंक
ललोहितं स्वगंधालेयनेदिवा
महावेदी विनिम्यतः वचना
नारदस्यैव प्रजयामास पार्थिवः
पूजावसाने पप्रच्छ नारदमुनि
सत्तमं कीदृशीं प्रतिमां विस्म
चंद्रयिष्यति कः पुनः विचार
युक्तानां विम्यं यावन्नारद पार्थि
वो यशरीरा ततो वाणी मुष्ट्या
वचोतरीक्षतः यूपोरुषेयोभ
गवान् सद्विचार यथे स्थितः ।
सुप्रसादोमहावेद्योस्तयंमोक्षत
रिष्यति । प्रच्छायांदिनामेव
यावत्तच्छेदशानिवे । उपस्थितो
ययोहृदः शस्त्रपाणिस्तवर्दकी
एनमस्तः प्रवेशेव हारे वधन्
यत्ततः । वहिर्वेद्यानिकुर्वन्गाव
तुचटना भवेत् ॥ श्रुतं स्तदच
नाशहो वार्थिण्यान्यतरायकः
वरकेवसतिश्चैवकृष्णस्तजानना
शने नान्तः प्रवेशने कृष्णप्रेष
व ।

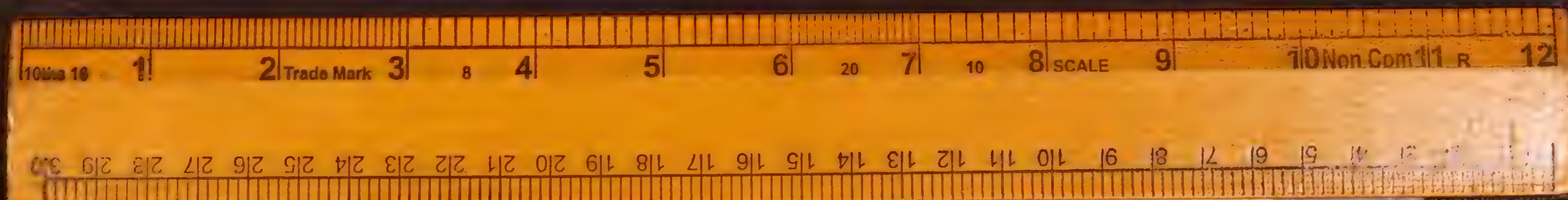
कदाचन नियुक्तान् प्रवेशेवे
दातो राष्ट्रस्यैवति दृष्ट्वापि
महाभीति रन्यता च युगे युगे
नकुता नारदाया स्ते यथातं
विस्मनास्वये चिकीर्षिततथा
कृतं तज्ज्ञायतस्तवर्दकी प्रोवाच
नृपति सोऽयं स्वमे दृष्टास्त या
स्तथा तापवाहं च दिव्याभिसरु
णादियत्रिपिणा इत्युक्तातद्देये
वेद्योहृदं वदेकि रुपधकु वच
नार्थमनुष्णाणो सादाज्ञाययणा
विभुः ततः स पृथिवीपालस्तथा
कृतोतरीक्षता । यदवाच गिरा
देवी तंतमपरिचचारच । निर्ववा
ह स्वये देवः क्रमात् पंचदशो
दिने चतुर्दशः सभगवानयथा
पूर्वं मयोदितः दिव्यसिंहासनग
तो बलभद्रसुदर्शनेः शोखचक्र
गदायज्ञस्तसहाकृर्जनाईनः ।
हले सुवल चक्राज्ञे धारयन्
पत्रगाकृतिः । कृत्रीकृतफणा
सम मुकुटोज्ज्वलकाण्डलः सुभ
दाचारुवदनावरात्राभय भा
रिणी । लक्ष्मीः प्राडुर्वभूवेयं
सर्वं चेतन्य त्रिपिणी । सुदर्शीव
नृपचक्रं सदा विस्मः करे स्थि
ते शाखायस्तंभमभ्यस्यतद्रुपन्त
तरीयके । निर्वनेभगवद्रूपे चत

ही दिव्यरूपिणी लोकानाम
यकाराय पुनरावर्तनीयता प
देराज्याय सदृक् न्यते प्रति
मास्त्रिमाः स्वस्ववर्णप्रापयासु
वर्णकैश्चिन्नकर्मणा अग्रहीरु
स्वस्वरेण दृष्टाः पापाय देतवः
गोपनीयाः प्रयत्नेन परुनिर्वाप्त
वल्कलेः शिल्पिभिः कर्मकपाले
दृढमाज्जादयायतः वर्षवर्षव
सेस्तार्थापूर्वसेस्तारमोचनात्
अने वल्कललेपन्त सतदिवास्त्रि
रन्ततः प्रमादयति ते जेपमपनीये
तकञ्चन । इभिर्ले मरकं राज्ञोस
त्रतिष्ठास्यहीयते नैदितव्या
स्वरा राजन्कदाविदयवारणा
मनुष्याणां च राज्ञे दृष्टाः स्युर्भ
यहेतवः तस्मात् सविज्ञादृष्ट
यावकलेप विलेपिताः नीला
होक्लपवृत्तस्यवायवांशतर
स्ततः प्रदेशे समदस्थाने आसा
दसदृकयते उज्ज्वलर सिद्धस्य
सदसकरमुद्रिते कारयिता
प्रतिष्ठाप्य तत्रेन विनिवेशय
परा स्थितः पर्वते स्मिन् यो
भ्यर्चयति साधुवं नाम्नाविद्या
वसुनीम शवरा वैलवानमः
तस्य सन्ति रेवास्यलेपनस्थान

कर्मणि निष्पन्नतां महाराज
भविष्यत्सुखेषु च ततः स
न्यतिः श्रीमास्त्रिमास्तुवि
प्रारदात् सत्कारेहीन मानेसु
योजयामास सादर दिने दिने
सुघटितः प्रासादावहये हिजाः
परितः पूर्यमानस्तु सुकूपदे
यथाशक्ती नारदउवाच प्रवर्ष
वरुणाजैदस्यतावास्मिन् विरेभु
वि आराधयजगन्नायमुपचारैर्म
होत्सवैः पितामहं दृष्टुमागता
चेदतिकं विभोः उपदेत्यानिमो
यस्य याज्ञस्तस्मात् महोत्सवाः
उभोतौ दिव्य दानेन जयतुर्मु
निभूभुजो प्रदक्षिणीकृत्यरवि
बोममंरत्नमध्यागे दृष्टापितामहं
हारात् स्वहारं जगतां न्ययः ॥
अमर्यत दिनस्त्रेष्टाः सात्ताहार
मयं हवि शनैः शनैर्ययोभूयः
प्रानामकृतो जलिः स्तवनं प्र
शियतन भूमा साधुय स्वलि
तं वृत्तन जानत्रपिहिततकार्य
मानयद्वय सन्तमे । उवाच पर
मधीनरेदुग्रपितामहः किम
र्थमागतोऽस्य तद्वृत्तिरुदय ।
स्थिते इंदुग्र उवाच आविर्वभू
वभगवान् भूतभव्य भव त्वयः

गतादेवं जगन्नायं स्थापयिष्यमि
चप्रभो ब्रह्मोवाच तमग्रतोयरां
गतायास्तस्मात्सद्विमत । करि
ष्यमिमहाभागतावदेव वृत्ताय
हं इंदुग्रोपि दृष्टात्ता दृष्टावा
स्त्रीश्चिपदिजाः । आजगामभुवे
विषा विधिनावानुमोदितः आ
गत्य च जगन्नायं विराट्कैव
मानसः । दत्तवत्पणानामासौ
यनेरामाचकंचुकः ततः क्रमात्
सन्दृष्टो विमानायं प्रजापतेः
स्त्री हेम शनैः स्त्रेये रुद्रमानं
समनतः । प्रणिपत्य जगन्नायं
त्रिः परीत्य पितामहः । आनंद
सिंधुतेमग्रः सेवामोचवपुः स्वयं
समुत्तस्योततो वल्का कृतस्वस्य
यनः स्वयं अविभिर्नारदायेष्टवि
दक्षिणीललेस्तथा प्रासादहारि
रचिते रत्नसमेष्ट मणये वास
पिताभिषेकाय संमुखादर्शमेऽ
ले । सवासिते रत्नक्रमे स्त्रीर्थ
वायु पसेभ्रतेः । युक्ताभ्यासी
पुरुषयोरभिषेकं पितामहः
चकार भगवान् लोक संग्रहा
र्थं हिजां जमाः । ततोभ्यलेकता
वदेवान् गेय मात्स्यायणभिता
व नीराजयिता विधिवत् सस्ये
लोकभावनः रत्नसिंहासनेरा
मोस्थापयामास मंत्रतः स्थाप
यित्वा जगन्नायं सृष्ट्वा तस्य सूर
मुजे आनुष्टुभं मंत्रराजं सरस्व
श्रुज्जापर वेणावस्थामलेपले
शृष्ट्या पुष्पयोगतः कृता प्र
निष्ठाभोविद्याः शोभने श्रुवा
सेव । तन्महाप्रसादमादात्म्य
यथा । वरुन्त्रियोजयेत्तलोका
न वैवर्गिकानुते लोकिकयव
हारीयेपवतिश्रीः स्वयं भवे ।
भूदत्ते नारायणो नित्ये तथा
पक्व शरीरवान् । अस्मत्तं तदि
नेवेष्टं पापत्रे मर्द्धिधारणात्
भद्राणामयपानादि महाउरि
तनाशने आद्याणां मानसेपा
पेदर्शनादृष्टिजनया आसादा
हाकृतं पापं आवाणं वयपोह
ति स्पर्शनात्तकृतं पापं मिथ्या
लापे तथा हिजाः । गात्रेलेपा
हरेत् पापं प्रारीरं वै न
सेवायः । महा पवित्रे हि
हरेर्निवेदितेनियोजयेद्यः पि
तदेव कर्मसु । तस्य नि तस्मै
पितरः सुराश्च ययानि लो
कं मधुमदस्य नातः परेहिव
न नीराजयिता विधिवत् सस्ये

इयमास्यायतदग्निनिदिवोक इत्यमरः मदनवृत्तः पिष्टमघं
वस्त्रालयगतं नदिनिर्मलं य धूर्नेति इति मेदिनी कवचः
तितादयः स्पृशति चेन्नद्वं रत्नयोरेकान् गोमये स्त्री ३
दि यथा विसृज्येव न निदं निरन्तरमाला ॥
ति ये तदमने मूलाः पंडितमा जगं विभुं इत्यमरः ॥
निनः स्वयेदं धरं स्तेषु सहने जग्निः स्त्री सहभोजनं इत्यमरः
नापराधिनः येषामग्रनदाम्भ्य भक्षणं इति हेमचंद्रः ॥
इवातयोदिगितिः जंभोपाके जग्निः पुं वायुः इति केचित्
महाद्योरेष्यंते तेतिदाम्भ्यं जवने स्त्री स्त्रीकटाः पुरोभागाः
विरम्यमपि संपुष्कनीनेवाहर कटिः ॥ इति मेदिनी ॥
देशतः यथा तथोपयुक्तं तत् जवनरूपको पुं ऊर्ध्वरो ।
सर्वपापापनोदने नैवेद्यान्नं इति दत्तात्रेयः द्विवचनात्तये
जगद्भर्तृर्गङ्गावरिसमं दयं द प्रावः ॥
ष्टिसंज्ञानचिन्ताभिभक्षणदय जवने फलो स्त्री काकोरुंवरि
नाशने इत्युक्तलक्षणं सक का इत्यमरः ॥
लेदं स सहस्र वर्षं पर्यन्तं पृथि जवयः त्रि वरमः गर्हितः ॥
यातिष्ठति यथा शालग्रामोद मेहने स्त्री इति मेदिनी ॥
रेर्मूर्तिं जगज्जायन्तु भारते क मृदे ॥ इति शहरत्नावली ॥
लेदं स सहस्रं सन्ते ययोऽपत्का जवयजः पुं स्त्री मृदः कनिष्ठः
हरं पदे इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृ इति मेदिनी ॥
तिखाणं ॥ जग्निः पुं हननयोग्यासं इति
जगत्तुः पुं अग्निः जम्भः इति संहितासारः ॥
विष्णुः शहरत्नावली च जग जम्भः त्रि दत्ता । हननकर्ता
वरपिपावः ॥ इत्यणादिकोषः ॥
जङ्गमं कवचः इति हेमचंद्रः जङ्गमः त्रि अस्यावरः गतिशक्ति
जगलः पुं सुराकल्क मेघा इ विणिष्टः तत्पर्यायः चरितुः २
तिभाषा तत्पर्यायः मदकः २ चरः २ व्रस ५ इङ्ग ५ चरावरः ६

इत्यमरः ॥ हातकराश्चापिलचवोवलवर्ध
जङ्गमज्जरी स्त्री छत्रं । इति नाः इति भावप्रकाशः ॥
त्रिकाणशेषः ॥ जज्ज मृदे इति कविकल्पद्रुमः
जङ्गले त्रि निर्वादिदेशः इति जज्ज मृदे इति कविकल्पद्रुमः
शहरत्नावली निर्जनस्थानं जृम्भः पुं जज्ज कः त्रि पुनः पुन
विणिष्टे स्त्री इति मेदिनी ॥ जयकर्ता इति मुग्धबोधः ॥
जङ्गलः पुं रोधविशेषः ज जदे संहतो इति कविकल्पद्रुमः
जाल इति भाषा तत्पर्यायः ज जरा स्त्री लघुकवः तत्पर्यायः
लिः २ पंकारः २ सतः ५ संवरः शरा २ इत्यमरः मूलं मोसी
५ इति जराथरः ॥ इति मेदिनी ॥ रुद्रजरा ॥
जंगुले स्त्री विषं इति त्रिकांशे शतावरी इति राजनिर्घण्टः
यः जेवा स्त्री गुल्फोर्ध्वान्वाधो कपिकलुः इति रत्नमाला ॥
भागः जाइ इति भाषा तत्पर्या जराजटः पुं जरासमूहः यथा
यः प्रसूता २ इत्यमरः ॥ जराजट ग्रंथिं दृश्यति रज्जु
जेवाकविकः त्रिधावकः तत्पर्या एतेपरिवृद्धः इति महानादकं
यः जांशुकः २ इत्यमरः ॥ शिवजटाव ॥
जेवाजाले स्त्री जेवासमादः त जराजालः पुं प्रदीपः । इति
तत्पर्यायः । मृदुत्वात् २ इति दारावली ॥
त्रिकाणशेषः ॥ जरादेकः पुं शिवः । इति
जेवालः त्रि अतिवेगवान् तस त्रिकाणशेषः ॥
र्यायः अतिजवः २ इत्यमरः जरादीरः पुं शिवः । इति
हरिणाः ॥ यणः ऊरुङ्गः ॥ त्रिकाणशेषः ॥
कृष्णाः पृथतः संकुः शस्त्रः जराथरः पुं शिवः । इति
राजीवः मणरी यवा मोसुग शहरत्नावली बुद्धभेदः इति
णाः जेवालाः प्रायणाः सर्व त्रिकाणशेषः अभिधानतत्र
पित श्रेष्ठा दराः स्मृताः किंचि कारम्भ ॥

कपिककुलोपमा ॥ रंजनी
॥ सत्त्ववल्ली ॥ अमरी ॥ कूल
वल्लीका ॥ विज्जलिका ॥ कूल
रुहा ॥ ग्रंथिपर्णा ॥ सुवर्चिका
॥ तरुवल्ली ॥ दीर्घफला ॥ यस्या
गुणाः शिशिरत्वे तिक्तत्वे रक्त
पित्त कफ दाह तस्या विषना
शित्व रुचिकारित्वे दीपनत्वे
इति राजनिर्घण्टः ॥ जनकापि
यावः निषांथाकूलरुहयोरिम
त्रक्रमेण निषाकाहतरुहावया
वः जनकारी स्त्री जनकालता
इति राजनिर्घण्टः ॥
जनकत स्त्री जनानामगंधदे
इत्यमरः ॥
जनकस्त्री स्त्री पर्यटी ॥ इति
भावप्रकाशः
जननी स्त्री चर्मचटिका इति
त्रिकाणशेषः
जनपुत्रकः पुंनयः पाशक
टिका इति त्रिकाणशेषः
जनमणिः पुं लक्ष्मणविशेषः
तस्य निदाने यथा सममुत्सने
मरुजं मणालं कफरक्तजं सर
जलस्रवैकैषालत्वेन जनमणि
श्रमः इति माधवकरः ॥
जनरसः पुं अलक्तकः इति
राजनिर्घण्टः ॥
जनका स्त्री जनी नामगंध इ
त्यमरः ॥ चर्मवरी इति
शहरत्नावली ॥
जनु स्त्री स्कंधसंधिः पातुरा
इति भाषा इत्यमरः ॥
जनुके स्त्री जनु इति शहरत्ना
वली जनुष्मके स्त्री शिलाजन
इति राजनिर्घण्टः ॥
जन म ल इर जनो जनने इति
कविकल्पद्रुमः ॥
जन ई म च य जनो जनने इ
ति कविकल्पद्रुमः
जनः पुं लोकः महर्लोकः इ
हलोकः पाप्मरः ॥ इति मे
दिनी ॥
जनकः पुं पिता राजभेदः ।
सत्त्व मिथिलाधियनिः इति
मेदिनी इत्याह राजपुत्रो निमि
र्वशिष्टे यत्ता यत्तं कृतवान्
वशिष्टस्तद्यजस्थान माराग्य रा
जानमाह्वयामास राजातदनि
दितः मुनिको यान्ते शशापत्वेवि
देहोभव हृष्टा विदेह राजानस्य
यः सर्वपवते तच्चेत्यजयामास

यावहीतामनीधिलाः नरेन्द्र जनरुमः पुं चाणालः इत्यमरः
स्थापितं देह मरुतश्चिपुः जनता स्त्री जनसमूहः इत्यमरः
वाः वस्त्रमालाश्च गंधैश्च पूज्य जनत्वं ॥
मानं मुकुर्मरुः ऋषयोपिमहा जनने स्त्री वंशः जस्म । इति मे
दिनी ॥
तानो निमिदेहं ममस्थिरे अर जननिः स्त्री जनी नाम गंध इत्यं
ति तस्य देहात् मस्यानेवापि च इति शहरत्नावली ॥
किरे मंत्र होमे महात्मानः पुत्र जननी स्त्री माता ॥ दया इति
देतो निर्मे स्तदा अरण्यो मया मेदिनी जनी नाम गंध इत्यं
मानायां प्रादुर्भूतो यतश्चमः ॥ चर्मवरी इति शहरत्नावली ॥
यतो मिथिरिति त्वानो जनना यथिका इति शहरवदिका ॥
जनकोः भवत । विदेहश्चाभव कटका मेजिष्ठा अलक्तकः
यस्मान्महात्मा समदातपाः त स्मादिदेहाः योद्यते सर्वतदंश
जान्ताः एवं विदेहराजस्तु सर्व जटामासी इति राजनिर्घण्टः
काजनको भवत ॥ मिथिर्नाम महा जनपदः पुं देशः जनः इति
दीर्घा येन समिधिला भवत । मेदिनी ॥
इति रामायणं ॥ तत्र पादके त्रि जनपवादः पुं लोकापवादः
जनकतनया स्त्री सीता इति तत्पर्यायः । कोलीने २ विगा
रामायणं ॥ ने १ ववनीयता ५ इति हेमचं
जनकनेदिनी स्त्री सीता । इति दः जनपियः पुं धाम्यकं शो
रामायणं ॥ भोजनवृत्तः इति राजनिर्घण्टः
जनकस्तु स्त्री सीता । इति जनमेजयः पुं परीक्षितराजपु
रामायणं ॥ त्रः तत्पर्यायः राजर्षिः २ परी
जनकात्मजा स्त्री सीता । इति क्षितः २ इति त्रिकाणशेषः
शहरत्नावली ॥ पुरुषराजपुत्रः । इति श्रीभगव
जनकारी पुं अलक्तकः ॥ ते । जनयिता पुं पिता इति हेम
राजनिर्घण्टः ॥ चंदः जनयित्री स्त्री माता इत्यमरः
जनरवः पुं लोकवादः । यथा ।

परीवाद स्तथा भवति वितथो
वापि महतो तथामुद्येधस्त्री ह
रति महिमाने जनरवः इति ॥
ल्लामेनः ॥
जनलोकः पुं महर्लोकोपरि
भुवनं यथा अयेसहिमहर्लोकाः
स्वर्लोकात् परमादृतः कल्याण
योवसेत्यत्र तयसा भूतकल्मषाः
इत्ये कथाकथयतोर्भगवद्गण
योप्रिये त्वादेन विमाननृत्त
नलोकां निनाय तान् निवसेत्य
मला यत्र मानसा वृत्तानाः सु
ताः सनेदनाद्या योगीन्द्राः सर्वे
तेसु हरेतसः अयेतु योगिनो
येवेत्यल्लदल्लचारिणः सर्वे
देहविनिर्मुक्ता स्वेवसेत्यत्र नि
मलाः महर्लोकाः तितेवृद्ध मे
क कोटिप्रमाणतः कोटिहयेति
सेव्यातो जनो भूर्लोकतो जनैः
इति स्कोदेकाशीत्वे ॥
जनवस्त्रमः पुं स्वेतरोहितवृद्धः
इति राजनिर्घटः लोकप्रिये
त्रि जनवादः पुं जनप्रवादः
इति हलायुधः ॥
जनप्रकृतिः स्त्री सत्य मसत्य
म्वा लोकप्रवादः तयर्थायः
किमदेती १ इत्यमरः ॥

जनस्थाने स्त्री दण्डकारण्ये
इति जनप्रवरः दण्डकारण्यसमीप
स्थानविशेषः यथा इत्याङ्गराज
पुत्रादेः मुक्तावाय्यकन्यामरजा
वलाद्दहीतामेषु नैकतवात्सम
निरुतस्कृता राजाने प्राशाय स
प्रवेणाराजासौ सभृत्य वल वा
हनः पायकर्म समाचारोवधंश
प्रातिदुर्मतिः सर्व सत्त्वानि यानी
हजद्गमानि स्थिराणि च सर्वेषां
पाप्मवर्षणक्षयः क्षिप्रं भविष्यति
दण्डस्य विषयो यावत् तावत्
सवनमाप्नुमे पाप्मभूतमिवाक
स्मात् समराजाद्विष्यति इत्यु
क्ताकोथ सत्तमसराष्ट्रमनिवा
सितं जने जनपदस्थाने स्थीय
तामित्यवोचन समहादस सादृ
तः सचापि वल्लतेजसा तस्य दण्ड
स्य विषयो विध्य शैलस्य सानुषु
तदा प्रभृतिकाकुत्स्य दण्डकार
ण्यमुच्यते तयस्विनः स्थिता यत्र
तज्जनस्थान मुच्यते ॥ इति
रामायणं ॥
जनास्त्री उत्पत्तिः । इति
मुग्धबोधे ॥
जनानः पुं देशः जेला इति
पारस्य भाषा इति यनेजयः ॥

जनास्तिकं स्त्री अग्रकाशः इति
त्रिकाण्डशेषः ॥
जनाह्वनः पुं विस्रः इत्यमरः ॥
आरोप्य भास्करादिकेहनमिच्छे
दुताशानात् ज्ञानेव शंकरादिके
नृत्तिमिच्छन्तानादीनात् इति क
र्मलोचने ॥
जनाशनः पुं वृक्षा । इति
राजनिर्घटः
जनाश्रयः पुं मण्डपः इत्यमरः ।
जनिः स्त्री उत्पत्तिः इत्यमरः ॥
नारी माता इति शहरत्नावली
जनीनामगंधद्वय इत्यमरटीका
यो रायमुक्तः ॥
जनिका स्त्री स्तुषा इति शहरत्नाव
ली जननकवीच ॥
जनितं त्रि उत्पादिते यथा से
नाचरी भवदिभानन दानवारि
वासेन यस्य जनिता सुरभी रणा
श्रीः इति नैषध ॥
जनिता पुं पिता इति शहरत्नावली
जनित्रीस्त्रीमाता इति शहरत्नाव
ली जनितः पुं पिता इत्युणादिको
षः जनिनीलिका स्त्री महानाली
इति राजनिर्घटः
जनिमा पुं जन्म इत्युणादिकोषः

जनी स्त्री सीमेतिनी वधूः उत्प
त्तिः शैवधीभिन्न इति मेदिनी
शोषस्य पर्यायः जन्का १२
जनी १ जन्कन् ५ चक्रवर्ति
नी ५ संस्पर्शा ६ इत्यमरः जन्
का ७ जनिः ८ जन्नी ९
इति भरतः राजनिर्घटोक्त
गुणपर्यायोजनकाशब्ददष्ट
या । जन् १ स्त्री जन्म इत्यमरः
जन् स्त्री जन्म इत्युणादिकोषः
जन् स्त्री जन्म इति शहरत्नाव
ली जनेष्टः पुं मुद्गरवृद्धः इति
राजनिर्घटः ॥
जनेष्टा स्त्री जनका वृद्धिना
मौषधिः ज्ञातीपुष्य हरिश्च ३
ति राजनिर्घटः
जनोदाहरणोक्ती यथाः इति थ
नेजयः जनोः पुं जनरत्नकः इति
मुग्धबोधे जन्मः पुं प्राणी इत्यम
रः जन्मकस्तुः पुं कृमिपातः
इति राजनिर्घटः ॥
जन्मका स्त्री नाडीहिङ्ग लाटा
इति राजनिर्घटः
जन्मज्ञे स्त्री विडङ्ग इति शहरत्नाव
ली हिङ्ग इति रत्नमाला जन्म
ज्ञेः पुं वीजपुरः इति राजनिर्घटः
जन्मज्ञी स्त्री विडङ्ग । इति ।

जनितास्त्रीमा
ता इत्युणादिकोषः

राजनिर्वाहः
जन्मनाशने श्री हिन्दु इति
राजनिर्वाहः
जन्मपादपः पुं कोषामृदः ३
निराजनिर्वाहः ॥
जन्मफलः ७ ३३३२ ३३३२
जन्ममारी श्री निम्बुकः इति
राजनिर्वाहः
जन्मला श्री काशादण्डे इति
विकाशशेषः ॥
जन्मद्वी श्री वि३३ इति
जन्मनिर्वाहः ॥
जन्म श्री गायदण्डसंयः
तत्पर्यायः जन्म २ जन्म ३
जन्म ४ उत्पत्तिः ५ उत्पत्ति ६ उत्पत्ति
मरः जन्म ७ जन्म ८ इति मरतः
तच्च शुभा शुभ कर्मणा भवति
यथा शुभानामशुभानां च क
र्मणा जन्मजायते शुभदेवे च
वैवर्तनाम्बु भुजते जन्मः इति
स्मवेवर्ते प्रकृतिखंडः ॥ तस्य
क्रमो यथा । अतो विकाश
भवति योनिः कमलवत्तदा
गर्भापाय स्तनः शुक्रं धत्ते २
क्त समन्वितः अन्तः काले
कुलायोनि भवति योधिना स
हृष्टमनो योनिर्नैतिगर्भापाय ।

शानैतः ॥ अतावपिच योनिश्चे
हात पित कफावृता भवेन्नरा
विशेषतः नेवतस्या प्रजायते ॥
अतः काले यदा शुक्रं निर्देवं
योनिस्थितं तदा तदा पुनास्य
हं स्त्रीरक्तेनैकता वनेन ॥
नियेकं मानवे स्त्रीणां वीजं ।
प्राप्तं रजस्य शुक्र मात्रेण
नरकात् स्वर्गादपि प्रपद्यते ॥
विसर्ग काले पुत्रस्य जीवः कुर्यात्
संयतः धृत्वा प्रविशते योनिं क
र्मभिः स्व निर्गोजितः ॥ तच्छु
क रक्त मेकस्य मेकाहात
कलने भवेत् पुत्ररात्रेण कलने
बुद्धाकारता वनेन बुद्धः स
प्रगच्छेण मांसयेवी भवेन्नरः ।
दिसमाहाद्वेत् येवी रक्तमांस
सावितादृक्ता वीजस्यैवांकुराः
येषाः पंचविंशति रात्रतः ३
भवति मांसमात्रेण पंचधा जायते
पुनः श्रीवाशिरश्चकं वृष्टव
शस्तथो दरे पाणिपादेन पाण्यं
कटिमात्रे तथैव च मांसद्वयेन
सर्वाणि कर्मणः सम्भवति हि ।
विभिर्मांसैः प्रजायते सर्वाङ्गाकु
रंसेयः मांसमात्रेण भिरंगुल्यः ५
जायते यथाक्रमं स्यैव चतुर्थ ॥

चाङ्गानां पंचमेणोपि तोद्वः ॥
शुक्लनासाचकोर्णजायते मांसिपे
चमे षष्ठे बलस्य वर्णीस्य नत्व
लोम्नाचसंभवः दन्तपेक्षिसुखा
गुह्यं जायते च न स्नापुनः कर्ण
योश्च भवेत्किं दंसनासायनरे
ण च ॥ पायुर्मेकमुपस्येव नाभि
श्रवोपजायते । सन्ध्या येवगा
त्रेण जायते मांसि सप्तमे मनस्ते
तनापुक्तो नाडी स्त्रायु सिरास्ततः
सप्तमे वाष्टमे चैव तद्भासस्मृति ।
मानपि ॥ अद्भ्यः प्रसद्भ्यः सम्पत्तिः
शिरः केश समन्वितः । विभक्ता
वयवः स्पष्टः पुनर्मासाष्टमे न च
नवमे दशमे मासि प्रवर्त्तते स्मृति
मारुतेः । निःसार्यते वाण र्वज
जन्म छिदेण सत्वरः ॥ मनस
श्चलत्वेन यदा गर्भस्थिति भवेत्
तदा विकृति त्रेण पाषाणादि
प्रजायते पुटहयं समासायय
यदा बहति मारुतः तदा प्रसृते
पापिष्ठान् पाणान् कर्म वहिष्क
तान् ॥ मातरक्तोत्तरानारीयितः
शुक्रोत्तरो नरः उभयो वीजसा
मान्ये जायते वै नपुंसकं ॥
अन्तश्च विषमायो तिथौ तिस्रं ।
ऊर्वादी जन्म कर्मा समाया

पुरुषं न केचिदाहर्मनीयिणः ॥
वामाङ्गेन भवेन्नारी दक्षिणेन पु
मान् भवेत् । रक्ताधिको मात
त्रेणैतोधिको नपुंसकं शुक्र श
णित संघाते वायुना च दिथा
कृते । यमो स्नाता त्रिधा चेति
चतुर्था वक्रधा भिवा ॥
ततो हीनाधिक्यद्भ्यः जन्मवामन
कादयः । जावते सर्पं कृतागा
विकृतान्माश्रयोनयः तथा च
सारकलिकाया । गर्भातकोटिगु
णोद्भूतं योनिं यत्र निपीडने सं
मुक्ती तस्य जवराज्जायमानस्य
देहिनः जायमानः पुरीषास्तद्भ्यः
शुक्राविलाननः प्राजायते न
वातेन पीडमानास्थि वेधनः
ग्रथो मुखो वै क्रियते प्रवर्त्तते
स्मृतिमारुतेः केशात्रिकान्ति
मायात्रिजवरांमातरानुरः त
तस्तं वैसवी माया समासुरति
मोहिनी तया विमोहितात्मा
सौजानभंशमवाप्नुयात् सद्य
मात्रस्य चोरश्च ज्वरः समुपजाय
ते काले वैसिब किञ्चाङ्गकक
तेन ज्वरेण महता महामोहः प्र
जायते कालकेरिव किञ्चाङ्गकक
चेरिवद्वारितः स्मृति वृत्तातिपति
ताथराणां किमिको यथा तद्भुवता

परीताङ्गः कवितिष्ठति वा रत्न
विन्मू भवणाद्यन्त गतज्ञानः
समाचरेत् कण्ठयनेऽपि वा
कः परितेऽप्यनीश्वरः स्त्रानपा
नादिकार मया प्रोति परेक्षणा
अशुचिः संस्तरे स्तम्भ कीटदंष्ट्रा
दिभि स्तम्भ भवमाणाः पित्रे
वैष्णोसमर्थो विनिवारण ॥ के
न वेधनवदोहेकारण किमका
रण किं कार्य किमकार्यवा
किं वाच्य किं नोच्यते को
धर्मः कश्च वै धर्मः कस्मिन्
वा वर्तते कथं किं कर्तव्यं स
कर्तव्यं किं वाकिं गुण दोषवत्
संस्तुत्य स्मरति भ्रंशः पीडितं
जायते पुनः रति संजायते न
एतज्ज्ञो सत्त्वजन्मनि रक्तो मू
कश्च लोकोय मकार्ये संयव
र्तते देही देहे परित्यज्य न
दृष्टान मयीकृति ॥ तस्मात्
कीटाः पित्रजन्मसमूहो जाय
ते भ्रंशं नवात्मानं विजानाति
नपरं न च देवतं न स्मरणं न
रेष्येयः सति चक्षुषि न दत्ते बु
द्धौ सत्यां न जानाति बुध्यमानो
बुधैरपि संसारेऽक्षिपते तेनैव
लोभवशानुगः रतिसत्त्वोपः

जन्म ज्ञी उत्पत्तिः इत्यमर ॥
टीकायां भरतः ॥
जन्मकीलः पुं विसृः इति विका
णशेषः ॥
जन्मदः पुं पिता इति शब्दरत्ना
वली जन्मवर्त्म ज्ञी योनि इति
विकाणशेषः ॥
जन्मोत्तरं ज्ञी परलोकः इति
भरतः तस्यार्थः भवान्तरं १ प्र
त्य २ अमृत ३ इत्यमरः ॥
जन्माष्टमी स्त्री श्रीकृष्णजन्मति
थिः सा तु माघवादेण आवाण
स्य कृष्णाष्टमी माघवादेण भाद्र
पदे तत्र श्रीकृष्णस्य जन्मकालो य
था ब्रह्मपुराणे अथ भाद्रपदे मा
सि कृष्णष्टम्यां कलौ पुनः अष्टमि
शान्तिमेजातः कृष्णाः सौ देवकी
सुतः विसृपुराणे महामाया
प्रति भगवद्वाक्यं प्रावृट्काले च
नभसि कृष्णष्टम्यां महानिषि
उत्पत्तस्यासि नवम्यां प्रसूतिं
तमवाप्तसि आवाणे वानभसे
वा रोहिणीसहिताष्टमी यदा कृ
ष्णनरैर्लब्धा सा जयन्ती यकीर्ति
ता यपि पुराणे रोहिणीसहि
ता कृष्णा मासि भाद्रपदे ष्मि
समस्यामर्द्धरात्रयः कल्याणियदा

भवेत् तत्र ज्ञो जगन्नाथः को
स्तुभी हरि रीश्वरः तमेवोपवसेत्
काले तत्र ज्ञी ज्ञागरे ॥ अ
विद्यायां च सत्तायां ज्ञातो देवकी
नेदनः इति समस्यवेधे जन्म अ
वाण कल्पभेदादविरुद्धं ॥ नव
मादि योगस्य प्रशंसा यथा ॥
ब्रह्मवेवर्ते उदये वाष्टमी किं
नवमी सकला यदि भवेत् बु
धसंयुक्ता प्राजापत्यसंयुता ॥
अपि वर्षशतेनापि लभ्यते वान
वाविभो पञ्चपुराणे । प्रेतयो
नि गतानां येन त्वनाशितं त
तैः येः कृता आवाणे मासि
अष्टमी रोहिणीयुता किंपुनर्बु
धवारेण सोमेनापि विशेषतः ।
किंपुनर्नवमी युक्ता कलकोट्यास्तु
मुक्तिदा उपवासादिफलं यथा
भविष्य पुराणे । एकेनैवोप
वासेन कृतेन कुरुनेदन । स
प्रजन्मकृतायां यान्मुच्यते नात्र
संशयः ॥ ब्रह्मवेवर्ते मन्वादि
दिवसेषामे यत्काले स्त्रानपुनर्न
फले भाद्रपदेष्टम्यां भवेत् को
दिगुणो दिज ॥ तस्यातिथौ वा
दिमात्रे पितृणां यः पयस्सति ॥
गयाप्रादेकतेनेन शताहेना ॥

त्रसंशयः ॥ उपवासाकरणोद्दो
षो यथा भविष्योत्तरे । आवाणे
अवकाले यत्काले जन्माष्टमीवते
न करोति नरो यस्तु स भवत् क
रात्तसः वर्षवर्षे च यानारी क
सजन्माष्टमीवते न करोति महा
कुरावाली भवति कानने स्नाने
न करोति यदा विलो जयन्ती
संज्ञकं वते । यमस्य वशमापन्नः
सहते नारकीयथा । भविष्य
तस्यार्थं देवकीसूतो जयन्ती
संज्ञकं वते कर्तव्यं चित्तमाने
न भक्त्या भक्तजनैः सद अर्च्य
त्रकं याति यावदिदा अर्च्य
शा तत्रोपवासक्रमः भविष्य
पुराणे । पार्थ तद्विदसे प्राप्ते द
त्रावन पूर्वकं । उपवासस्य
नियमं गृहीयादिति भावतः ॥
वासदेवं समुद्दिष्टं सर्वपापप्र
णाप्तये । उपवासं कुर्यामि
कृष्णष्टम्यां नभस्यहं ॥ अथ
कृष्णाष्टमी देवी नभस्यदस
रोहिणी । अर्चयित्वा उपवासेन
भो देवहमपरेऽहनि ॥ एतसो
मोक्ष कामोस्मि यज्ञो विंदवि ।
योनिजे तन्मे मृतमोत्राहिय
तितं शोकसागरे ॥ याजन्म ।

मरणं यवयस्य उक्तं न कृतं
तत् प्रणयय गोविन्द प्रसीद
पुरुषोत्तम ॥ १२५ ॥ यत्कृतं त
न्मधेप्रतिमास्याप्याकावनादि
विनिर्मिता प्रतप्तकावना भा
सा देवकी सुतपत्निनी मांवा
पिवालकं सुतपत्निनीरदल
वि वसुदेवोपितवैव खड्गवर्म
रक्षितः यत्प्रादा चापि तत्रैव
यस्य वरकनका वलभदल
शानेदोददोर्गर्भतमखः प
वेसं प्रजयेदन्ना गंध पुष्पाद
नैः फलेः स्थितिले स्थापयेदेवी
सचंदा रोहिणीस्तथा देवकी
वसुदेवंच यशोदा नंदमेवच
चंद्रिका वलदेवंच पूज्य पापैः
प्रमुच्यते शुद्धरात्रेवसार्थागण
तयेज्जुसर्पिषा ततो वही पने
षष्ठी नामोदेः करणं मम ॥
कनैयं तत्तत्तत्ताद्रात्रो यभाते
नवमी दिने यथा ममतया
कार्यो भगवत्पामहोत्सवः त्रा
स्तृणान् भोजयेदन्ना तेभ्यो
दद्याच्चरतितां सुवर्णी कावने
गायत्रासोमिकुसुमानि च यद्यदि
ष्टतमलोके कृष्ण मे प्रीयतामि
ति यंदेवदेवकीदेवी वसुदेवाद

जीवनत् भोमस्यवत्तलो पुत्रौ
तस्मै ब्रह्मात्मने नमः सुब्रह्म
वासुदेवाय गोब्राह्मण हितायच
शान्तिरस्तु शिवं वास्तुस्तु तातान
विसर्जयेत् एवं यः कुरुते देवादे
वकाः समहोत्सवे वर्षे वर्षे भग
वता मद्रक्षा धर्मनंदन ॥ नरो
वायदिवा नारी यथा कृत्तफलला
मामुयात् पुत्र संतान मारोग्य
धनधान्यदि मद्रष्टुं सम्पर्क
णापियः कुर्यात् कश्चिजन्माष्ट
मीवते विसृलोकमवाप्नोति नरो
नास्तु प्रसंगः प्रजाव मधुरा
त्रेगारुते कृष्णायाम्ना रोहि
ण्यामर्द्धरात्रेः पूर्वे हरेः व्रतपा
रायो काल नियमः एकदि
ने जयती लाभे तत्रैवोपवासः
उभय दिने चेन्नदापरदिने ॥
जयंतलाभे तत्रोहिणी पुक्ताष्ट
म्या उभयदिने रोहिणीपुक्ताष्ट
मी लाभेपरदिने तदलाभेन नि
शीथ संबंधिना मष्टम्या उभयदिने
निशीथ संबंधे तदसमर्थे वा
परदिने इति ॥ उपवास
परदिने तिथि नक्षत्रयो ।
रचसाने पारण यदा म
हानिशायाः पूर्व मेकतर ॥

स्वावसानमन्यतरस्यमहानिशा
यानंदनस्तरवानंदकनरावसाने
पारणं यदा महानिशाया मुभय
स्थितिस्तदा उत्सवान्ने पारणं इ
ति तिथ्यादितत् ॥ हरिभक्ति
विलासमतेनूषवास कालो य
था जन्माष्टमी पूर्वविद्वान् क
र्त्तव्याकदाचन पलवेधेत् विधे
दसंस्काराहर्मीत्येतेन साराया
विदुनास्पष्टं गंगांभः कलसेय
था विनाशदोषाकर्त्तव्या नवमी
संयुताष्टमी सञ्जवापिन कर्त्त
वा सममी संयुताष्टमी तस्मा
त्सर्वप्रयत्नेन त्याग्य मेवाशुभं बु
धैः वेधेपुण्यस्य यातिनमः सु
खीदये यथा यच्च वक्ति पुण्य
दोषात्तेविदाष्टमीवतं अवेसव
परं तच्च कृतं वा देव मायया ॥
पारण कालो यथा यदा ति
था दीयो रेव हयो रनेत् पारणं
समर्थाना मशक्ताना द्योरेक
विद्योगतः ॥ केचिच्च भगव
जन्ममहोत्सवदिनेषु भक्ता
त्सवान्नेर्द्धविद्वेषवाव्रतपार
णं जन्मी पुं पाली इत्यमरः
जन्मेजयः पुं जनमेजयराजः

इति श्री भागवतं ॥
जन्मे क्ली हट्टः परीवादः संशामः
इति मेदिनी ॥
जन्मः पुं जनकः इति मेदिनी ॥
जन्मः वि उत्पाद्यः यथा जनकस्य
सुभावोदिजन्मेति तिनिश्चितं
यथा श्रीकृष्ण पारोके कालीय
वंश मस्तके इति ब्रह्मवेवर्मे श्री
कृष्णजन्माष्टमे ॥ जनयिता ॥
नवोक्ता तातिः नवोक्ताभूतः
वरस्यस्त्रिगुणः सत्तु जामातवत्
सलः इति मेदिनी जनहितः
इति व्याकरणं ॥
जन्माष्टमी मातृवयस्या इति मेदिनी
प्रीतिः इति हेमचंद्रः
जन्मः पुं पाली अग्निः पाता ।
इति मेदिनी ॥
जप रुद्राचारे वाचि । इति क
विकल्पद्रुमः ॥
जपः पुं मंत्रोच्चारणं तस्यानुष्ठा
ने यथा मनः संकल्प विषयान्मे
जप्यगन्तमानसः न दुर्ते न वि
लम्बेच जपेनैौक्तिक परः क्ति
वत् जपः स्याददरा इति मोनसा
पुष्पवाचिकैः धिया यदत्तर
प्रेतं वीरं सर परात्मिका ॥
उच्चेदर्थ ॥

मृदिष्य मानसः सजपः स्तनः
जिकोष्टोवालेयत किंविदेवता
गतमानसः किंविद्वरण यो
गः स्यादपोष्यः स जपः स्तनः मे
त्रमुच्चारयेदावा वाविकः स जपः
स्तनः उच्चैर्जपादिशिष्टः स्या
उपोष्युर्दशभिर्गुणैः जिह्वाज
पः शान्तगुणः सहस्र मानसः
स्तनः जिह्वाजपः सविज्ञेयः के
वलैर्निरुयावुयैः ॥ तत्रवर्ज्य
या विन्मूत्रोत्त सर्ग शंकादिषु
क्तः कर्म करोति च जपार्चना
दिके सर्वमपवित्रं भवे त्रिये
मलिनाम्वरं केषादि सत्वदोर्ग
धसेपुनः यो जपेत् दहत्या
म्य देवता गुप्ति संस्थिता ॥
आलस्यं जनेभ्यो निहंतं निषी
वनेभ्यो नीचाङ्गः स्पर्शने कोप
जपकाले विवर्जयेत् ॥ अथ
करमाला जप नियमो यथा
तर्जनी मध्यमानामा कनिष्ठा
चेतिनाः क्रमात् तिष्ठोऽगुल्य
स्त्रिपर्वणि मध्यमा चेक पर्वि
का पर्वहयं मध्यमाया मेरुते
नोपकल्पयेत् अनामा मध्य
मारभ्य कनिष्ठादित यवच ॥
तर्जनी मूल ॥ ॥

पर्यन्तं दश पर्वस संज्ञयेत्
अनामा मूल मारभ्य कनिष्ठा
दितयवच भजनी मध्य पर्यन्त
मष्टपर्वस संज्ञयेत् एतद्वचने
तुष्टोत्तर शान्तादि विषये श
क्तिविषयेपुनः अनामिका त्र
ये पर्व कनिष्ठादि त्रि पर्विका
मध्यमा याश्च त्रितये तर्जनीमू
ल पर्वणि तर्जनेत्येतथा मध्ये
यो जपेत् सतपापकृत् अना
मा मूलमारभ्य प्रादतिण्यक्रमे
ण च मध्यादिमूलपर्यान्त मष्ट
पर्वस संज्ञयेत् श्रीविद्याविषये
पुनः अनामा मध्यमायाश्च मू
लायं च हयं हयं कनिष्ठाया
श्च तर्जनी सत्यं पर्वसंज्ञये
त् ॥ अनामा मध्यमायाश्च मे
रुः स्यात् दितयं पुनं प्रदति
ण्यक्रमो देवि जपेत्त्रिपुर संदरी
कनिष्ठा मूलमारभ्य प्रादतिण्य
क्रमेण च तर्जनी मूल पर्या
न्त मष्टपर्वस संज्ञयेत् इदम
पि अष्टोत्तरशान्तादि विषये अंगु
लीर्न विद्युं जीत किं विराजं चिते त
ले अंगुलीनां वियोगे च किं देव
सर्वेतेन जपः अङ्गुल्ये च यज्जपे
यज्जपे मेरुले चने पर्वसंज्ञिषु

यज्जपेत्तत् सर्वं निष्कले भवेत् यज्ञानां जपेत्तः सोमहाफलं ॥
गणानां विधिमूलं जपेत्तः जपेन देवता नित्यं स्तुयमाना प्र
जपेयतः शुक्रनिर्गदसास्तेन प्रसीदति प्रसन्नविपुला कामान्
गणयेत्सर्वथा बुधः दृढयेदहम् दद्यान्मुक्तिं च शाश्वती ॥ यत्त
मारोप्यतिर्यक् कृत्वा करंगुलीः दः पिशाचाश्च ग्रहाः सर्पाश्च
आह्वाय वासमा हस्तो दक्षिणे भीषणाः जपिन् नोपसर्पन्ति
न सदा जपेत् जपसेव्यायां नि भयभीताः समन्ततः यावन्तः
सिद्धद्वयं यथा नास्तैर्हस्तप कर्म यज्ञाः स्युः प्रदिष्टानि तथा
र्वी नृपायै न च पुष्पकैः न सिद्धं सर्वेते जपयज्ञस्य कृत्वा
चंदनेर्हस्तिकया जपसेव्या च नार्हन्निषोडशीं माहात्म्यं वा वि
कारयेत् तत्र विहितद्वयं यथा कस्येतेन जप यज्ञस्य कीर्तितं
लाक्षांशुद सिद्धं गोमये च क तस्माच्छत गुणोपोष्यः सहस्रो
रीषकं एभिर्निर्माय वदिको ज मानसः स्तनः इति तेन सारः ॥
सेव्यान्तकारयेत् अथ वर्णमा जपनः स्त्री जपः इत्य मररीका
लाजपनियमो यथा सविद्धं च जपपरायणं चि जपासक्तः ज
र्णमुच्चार्य पश्चात्संज्ञे जपेदुधः पनशीलः यथा शिवरात्रि
अकारादितकाराने विद्युं कृत्वा व्रते देव एताजपपरायणः करो
भाव्यं वर्णमाला समाख्याता भिविधिरने गृहाणाच्छं महेष्ट
अनुलोमविलोमतः पंचाशच्च र इति तिष्ठ्यादितत् ॥
भिर्मांला विहिता सर्व कर्मसु जपा स्त्री जवावृत्तः इति हेमचं
अकारादितकारानां वर्णमाला दः जभं मेष्टुने । इतिकवि
प्रकीर्तिता । हार्णी मेरु मुखं कल्पद्रुमः ॥ जभ ३ मेष्टुने
तत्र कल्पयेन्मुनि सज्जम । इतिकविकल्पद्रुमः ॥
अनया सर्व मेत्ताणां जपः भज ३३. जम्भे गात्रश्रेष्ठि ।
सर्वं समुद्दिदः ॥ तस्य फलं ल्प इति यावन् इति कविकल्प
यथा जपनिष्ठा दिनष्टोऽखि दुमः जभ ३. जम्भे । इतिकविक
लयत्त फलं लभेत् सर्वेषां मेव ल्पद्रुमः जभ ३ क नष्टीकरणे ३

निकविकल्पदुमः

जम ३ भदे इतिकविकल्पदुमः
जम् य यती इतिजम्पतीशहरी
कायो भरत धृतनामप्रपन्नः
जमजः वि यमजः इति दिरूप
कोषः ॥

जमदग्निः पुं यमदग्निमुनिः ३
तिदिरूपकोषः सत्तु भृगु वंशो
इव ऋवीकमुनिपुत्रः परशुरा
मपिताच इतिश्रीभागवत
जमने क्री जेमने भोजने ३
त्यमरीकायो भरतः ॥

जम्पती पुं जायापती इत्यमरः
दिवचनातोऽयं शाहः ॥

जम्बालः पुं पंकः इत्यमरः
शोवालः इतिमेदिनी केतक
हृत्तः इति शहरत्तावली ॥

जम्बालिनी स्त्री नदी इतिहेमचं
दः जमिरः पुं जमीरः इतिशहर
त्तावली जमीरः पुं फलहृत्तवि
शेषः जमीर इति नेवु इतिच

भाषा तत्पर्यायः दत्तशवः २
जम्भः ३ जमीरः ४ जम्भ
लः ५ । इत्यमरः ॥

जम्भी रोचनक ५ मुखेशो
थी जायाविः ६ तत्फलस्यगु
णाः शम्भु मधुरसत्तेवातनापि

तत्पश्यन् पावनत् रोचनत्
पित्तवलाग्निहृदिकारित्वेच
इतिराजनिर्घण्टः अस्मत्तत्
गुरुत्वे सुगंधित्वे इर्जरेत् व
कि कफ वात विवेध नाशित्वे
च इतिराजवल्गुभः पक्कस्य न
स्यगुणः मधुरत्वे कफार्तिपि
नास्य दोषनाशित्वे । वर्णवीर्य
रुचि पुष्टि रमि कारित्वेच मरु
वकः अर्जकः सितार्जकः इति
राजनिर्घण्टः ॥

जम्बुः स्त्री जम्बुः इत्यमरीका
योभरतः ॥
जम्बु क्री जम्बुफलं तत्पर्या
यः जम्बुः १ जाम्बवे २ इत्यमरः
जम्बुकः पुं फगालः वरुणः
हृत्तविशेषः गोलापजामरिति
भाषा नीचेवि इति शहरत्ताव
ली शोणककमभेदः इतिराजनि
र्घण्टः ॥

जम्बुदीपः पुं पृथिव्याः समदोषा
तर्गत दीपविशेषः अये दीपः
पद्मकोषमध्यवर्ति कोष इव
लह्योजन विस्तीर्णः पद्म
यत्र इव समवर्तलः लह्य
योजन विस्तृत लवण स
मुदेण वेष्टितः यस्मिन् यत्नेक

न सदस्योजनायामानिर्बर्षी
गितेषा वर्षाणामाष्टौ सीमपर्व
ताः सन्ति । त्रयोवर्षाणां मध्य
इलाहृत वर्ष मध्यवर्ति यस्म्य
थदेष्टो समरु पर्वतः लह्य
योजनोत्त सैथः इलाहृत वर्ष
स्यान्तरे नीलपर्वतः द्विसहस्र
योजनविस्तीर्णः अमुतयोजनो
त्त सैथः पूर्वपश्चिमयोः द्वारस
मुद्रावधिदीर्घः । तदन्तरेरम्पक
वर्षे तदन्तरे स्यतपर्वतः द्विसह
स्रयोजनविस्तीर्णः अमुतयोज
नोत्त सैथः पूर्वपश्चिमयोः द्वारस
मुद्रावधि दीर्घः देष्टो नीलपर्वता
त्किंचिदधिक दृष्टांशेन न्यूनः
तदन्तरेद्विरागमयवर्षतदन्तरे स्यं
गवाम्पर्वतः तस्यविस्तारादयः
स्यत पर्वत वत्त देष्टो स्यत प
र्वतात् किंचिदधिक दृष्टांशे
नन्यूनः । तदन्तरे कुरुवर्षे तद
न्तरेलवण समुद्रः । इलाहृतव
वर्षस्यदक्षिणे निषध पर्वतः
द्विसहस्रयोजनविस्तीर्णः अ
मुतयोजनोत्त सैथः पूर्वपश्चि
मयोः द्वारसमुद्रावधि दीर्घः त
दक्षिणेद्विर्बर्षे तदक्षिणे हेमकूट
पर्वतः अस्म्य विस्तारादयोनिष
धवत्त देष्टोनिष ॥

धातकिंचिदधिकदृष्टांशेन न्यूनः
तदक्षिणेहिमालयपर्वतः अस्म्य
विस्तारादयः पूर्ववत्त देष्टोहे
हेमकूट पर्वतात् किंचिदधि
कदृष्टांशेन न्यूनः ॥ तदक्षि
णेभारतवर्षे तदक्षिणेद्वार
समुद्रः इलाहृतस्य पश्चिमेमा
माल्यवान पर्वतः द्विसहस्रयो
जन विस्तीर्णः अमुत योजनोत्त
सैथः उत्तरदक्षिणयो नीलनिष
ध पर्वतावधिदीर्घः । तत्त पश्चि
मेकेतुमालवर्षे तत्तपश्चिमे ल
वणसमुद्रः इलाहृतस्यपूर्वे गे
धमादन पर्वतः अस्म्यविस्ताराद
योमाल्यवदत्त । तत्पूर्वे मद्राष्ट
वर्षे तत्पूर्वे लवणसमुद्रः मेरोः
पूर्वादिवत्तर्हिद मन्दर मेरुमन्द
र सपाशकुमुद नामानः पर्व
ता किंचिन्ति तेषुवत्त जह कदे
स्व स्योधाश्रतारोहताः सन्ति
ते सर्वे देष्टो एकादशांशत यो
जन परिमिताः विस्तारे शत यो
योजन परिमिताः तेषोणात्वा
विस्तारः एकादशांशतयोजन
पर्यन्त तेषु पर्वतेषु कुरास्य
तारः पयो मधितरस स्मृज
लाः एवंतदन्तरेचैत्रपर्वेभ्राज
कसर्वतोभदसत्तकानि चत्ता

॥

3

70

तीर्थ स्वरूपः तदर्थं पुरुषैः
 सहानय भक्ति योगेनोपास्ते
 केतुमाले भगवान् कामदेव
 स्वरूपेण लक्ष्म्याः प्रिय चिकी
 र्ष्या आस्ते तद्भवतो मायाम
 येन यम समाधि योगेन र
 मादेवी संवत् सरस्वराविषु प्रजा
 पते ईदिरभिरुपेताग्रहः सतद्
 रभिरुपेताउपास्ते ॥ हिरण्यो
 वर्धे भगवान् कूर्मतेनु विधाणा
 निवसति तद्गवन्मूर्तिपितृग
 णाधिपति रथमा तदर्थं पुरुषैः
 सहउपास्ते ॥ उत्तरऊरुवर्धे भ
 गवान् वराहरूपी आस्तेन
 भूमि स्तदर्थं पुरुषैः सहस्व
 लित भक्तियोगेनोपास्ते ॥
 किंपुरुषवर्धे भगवान्हाणरथि
 रामरूपेणास्तंतत्वरणमनिक
 र्षाभिरतः यम भागवतो हनु
 मान् अविरत भक्ति स्तदर्थं पु
 रुषैरुपास्ते ॥ भारते वर्धे भ
 गवान्नरनारायणाख्य आत्मजा
 निना मनुग्रहायानुकंपया
 अयत्नगतिस्तपश्चरति त
 न्मूर्तिनारदः वर्णाश्रम युक्ता
 मि भीरतवर्षीय प्रजाभिः
 सह भगवदनुभावोपवर्णनं
 पंचरात्रं सावर्णा नृपदेव्य ।

माताः परम भक्तिभावेन सेवते
भारतेष्वस्मिन् वर्षे सरिलेला
वदवः सन्ति यथा । मलयः
मेगलप्रस्यः मेनाकः विहृटः
ऋषभः कटकः कोलः सयः
देवगिरिः ऋषभकः श्रीशैलः
महेन्द्रः वारिधारः विन्धः अक्ति
मानः ऋक्षगिरिः पारिपात्रः दो
णः विन्नकूटः गोवर्द्धनः रेवत
कः ककुभः नीलः काकः गो
इंदकीलः कामगिरि रिति चामे
चशतसहस्रः पौलाः तेषां नि
मग्नभवानयायसेवाताः ॥
यथा चेदवंशा तावपार्गी
अवदोदा कृतमाला वेदयसी
कावेरी वेणवा पयस्वती शर्क
रावती त्रभद्रा कृष्णवेणवा भी
मरथी गोदावरी निर्विन्धा पयो
सीतायी रेवा सरसा नेर्मदा चर्म
एवती महानदी वेदस्मृतिः ऋषि
कृष्णानिमामा गणकीवायती
कोशिकी मेरुकिनी यमुना सर
स्वती दशहती गोमती सरयुः
गोचवती सयोमा शतद्रुः चं
इभागा मरुहया वितस्ता ।
असिक्री विष्ठा इति महानद्याः
अथः शोलाप्र नदी अस्मिन् व
र्षे लवजनाभिः पुरुषैः युक्तलेदि
न

कृष्णवर्णान् स्वारथेन कर्मणा
दिव्यमानुष नारकगतयो भवन्ति
जंबुदीपस्य अष्टौ उपदीपाः सन्ति
सगरात्मजैश्चात्रैवणेशमांमदी
परितो निवृत्तनिरुपकल्पिताः
तथा सर्गप्रस्यः चेदशक्तः अ
वर्जनः रमणकः मदहरिणः
पांचजन्यः सिंहलः लंका इति
इति श्रीभागवते ॥ ज्ञातिशक्त
मनेलवणसमुद्रस्यानरेजमु
दीयः सन्तुभूष्यद्भागः तस्य द
क्षिणेदितीयाद्भागो दीपवद
कस्य समसमुद्रस्य च निवेशः
इति सिद्धान्तशिरोमणिः ॥
जंबुलः पुं जंबुलः केतकह
लः इति विष्णुः ॥
जंबुवनं जंजी श्वेतजवापुष्पं
यथा पारिभट्टं पाटलाव वज्रले
निविशालिनी तिलकं जम्बुवन
जंजीतकं तगरं तपि यतानि हि
प्रशस्तिनिष्ठसमान्यमुताच्चने
इति वामनपुराणं ॥
जम्बुः स्त्री नगदमनी । इति
राजनिर्घण्टः वृत्तविशेषः ।
जाम इति भाषा तत्पर्यायः ॥
सरभि यत्र १ नीलफला १
प्रणामला ४ महास्कन्धा ५
राजाही ६ राजफला ७ ॥

७ अकप्रिया ८ मोदमोदिनी ९
तत्फल गुणाः कषायते मधुर
ते अम पित्र दाह कण्वाग्नि शो
षकमि दोष श्वासानि सार कफ
कास विनाशिते । विष्टभिते ।
रोचनते । पाचनते च । इति
राजनिर्घण्टः । गुरुत्वे । स्वादु
त्वे शीतलत्वे अग्निसंहर्षणत्वे
वृद्धत्वे वातकारित्वे । इति राज
वल्लभः सायनः तद्भेदेन हि
विधा नञ् च्छेत्वाः पर्यायः
महाजंबु १ महायत्रा २ राजजंबु
३ वृद्धफला ४ इति रत्नमाला
फलेन्द्रः ५ नेदः ६ महाफला
७ सरभि यत्रा ८ यतत फलं गु
णाः विष्टभितं गुरुत्वे रोचनं
इति भावप्रकाशः तद्वायाः प
र्यायः सूक्ष्मकृष्णफला १ दी
र्घयत्रा २ मध्यमा ३ वनजंबु प
र्यायः भूमिजंबुः ४ काकजंबुः
५ नादेयी ६ शीतयल्लवा ७ इति
रत्नमाला सूक्ष्मयत्रा ४ जलजं
बुका ६ तत्फल गुणाः ।
ग्राहितं वृद्धत्वे कफ पि
त्रास दाहनाशित्वे च इति भा
वप्रकाशः तत्फलस्य पर्या
यः जंबुः १ नामव १ इत्यमरः ।

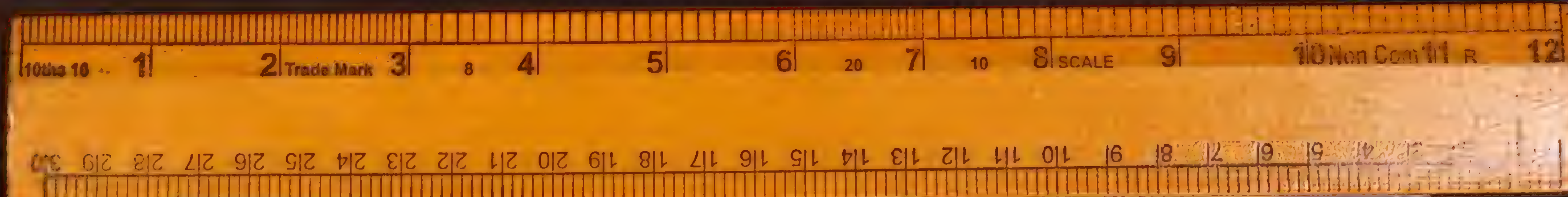
जम्बुकः पुं स्त्री जम्बुलः इति
प्रायश्चित्तवली जंबुकशब्दार्थे
३ जंबुका स्त्री काकलीदाहा १
तिराजनिर्घण्टः ॥
जंबुलः पुं जंबुलः । केतकह
लः इति मेदिनी ॥
जंबुलमालिका स्त्री कम्पावर
योमूलचंद्रिका इत्युदाहरणं ज
म्बुलवरपत्नी यस्त्रीणां परिहाम
वचने तेषां मालिका श्रेणी
इति हरिवंशप्राचीकायोनीलकं
ठः जम्बुः पुं देवभेदः दत्तः
जंबीरः भद्राणो इति मेदिनी
अंशः दनुः तणाः इति हेम
चंद्रः ॥
जम्बुकः पुं जंबीरः इति प्रायश्चित्त
वृत्तिका जम्बुका स्त्री जम्बा ३
तिराजनिर्घण्टः
जम्बुहिदुः पुं इन्द्रः इति हेमचं
द्रः जम्बुभेदी न पुं इन्द्रः इत्यमरः
जम्बुरः पुं जंबीरः । इति प्रा
यश्चित्तवृत्तिका ॥
जम्बुलः पुं जंबीरः बुद्धदेव
विशेषः इति मेदिनी ॥
जम्बुला स्त्री सत्तसीविशेषः
यथा समुद्रस्योत्तरेतीरे जम्बुला
नामराक्षसी तस्याः स्मरणमात्रेण

जयन्ती स्त्री तुरंगादिसञ्ज्ञाहः जयः
 इति मेदिनी ॥
 जयन्ती स्त्री इन्द्रकन्या । इति श
 हस्तावली ॥
 जयन्तः पुं इन्द्रपुत्रः तत्पर्यायः
 पाकणासनिः २ इत्यमरः पेंदिः
 ३ इति मेदिनी शिवः चंद्रः ।
 इति त्रिकाण्डशेषः ॥ भीमः
 इति मेदिनी ॥
 जयन्तिका स्त्री हरिद्रा । इति
 राजनिर्घटः ॥
 जयन्ती स्त्री गोरी । इन्द्रपुत्री ॥
 पताका इति मेदिनी हस्तवि
 शेषः । तत्पर्यायः । जया २
 तर्कारी ३ नादेयी ४ वैजयंतिका
 ५ इत्यमरः बला ६ मोटा ७
 हविता ८ विजया ९ सूक्ष्ममूला
 १० विक्रान्ता ११ प्रणराजिता १२
 अस्या गुणाः मरुगंधयुक्तं ।
 निक्तं कटुत्वं उष्णत्वं कृमि
 भूतनाशित्वं कंठविशोधनत्वं
 च तत्र कृष्णा रसायनी इति
 राजनिर्घटः एतच्छाकस्य गुणाः
 गरदोषनाशित्वं । चतुर्दित्तं
 मधुरत्वं । हिमत्वं च इति राज
 वल्लभः ॥ योगविशेषः यथा

वृत्तविशेषः जमाल्लोहा इति
 भाषा तत्पर्यायः सारकः २
 रेचकः ३ निजिरीफल ४ देवी
 वीज ५ मलहावि ६ वीजरेचन
 ७ कुंभीवीज ८ कुम्भिनीवीज ९
 चेदा वीज १० चण्णरनीवीज ११
 निजुम्मायवीज १२ शोधनी
 १३ चक्रदत्तवीज १४ अस्या गु
 णाः कइत्वं उस्तत्वं विरेचन
 त्वं दीपनत्वं कृमि कफामज
 वरामयनाशित्वं च इति राज
 निचण्णरः ॥
 जयपुत्रकः पुं पाशकभेदः ३
 तिशाहरत्तावली ॥
 जयमेगलः पुं राजवाघहस्ती
 इतिशाहरत्तावली ज्वरघ्नो
 षधविशेषः इति वैयकं ॥
 जयवाहिनी स्त्री शची इन्द्राणी
 इति हेमचंद्रः ॥
 जया स्त्री उर्गा अस्यायुत् प
 निर्यथा जयः कल्याणवच
 नोसाकारो दाहवाचकः ज
 ये दहति सानिम्यसाजया प
 रिकीर्तिता इति ब्रह्मवेदने
 श्रीकृष्णजन्मवर्जं जयनीवृत्तः
 तिथिविशेषः सातदशोपाष्टमी
 त्रयोदशः हरीतकी उर्गीसावती ।

इतिमेदिनी विजया शाखावतः
नौलहवी अग्रिमस्यवतः इति
राजनिर्घटः पताकाविशेषः
इतिपुनिकल्पतरुः ॥ जयाव
हा स्त्री भद्रदत्तीवतः इति
राजनिर्घटः ॥ जयाव
या स्त्री जरडीवतः इतिराज
निर्घटः जयाका स्त्री भ
द्रदत्तीवतः इतिराजनिर्घटः
जयी त्रि जययुक्तः विजयी
यथा जगति जयिनो यस्यवि
शिखाः इति महिम्नः स्तोत्रं
जयः त्रि जेतुंशकाः जयक
रण योग्यः इत्यमरः ॥
जवरः त्रि कर्कशः पाण्डुः
कविनः इति मेदिनी जीर्णः
इति हेमचन्द्रः जरणा पुं ।
इतिविश्वः ॥
जरती स्त्री तृणविशेषः तम
र्यायः मर्मोदिका रसनाला
२ जयाप्रया ४ अस्यागुणाः मय
रत्न शीतले सारकले दाहरक्तो
यनाशिते रुच्यते पशुना इत्य
दाहरत्नं च इतिराजनिर्घटः
जरणा स्त्री दिग्विजयधी
जीर्णवि इतिशहरत्नावली ॥
जरणा पुं जीरकः कृष्णजीरकः
सोवचललवणं इतिशहरत्नावली
कासमर्दः इतिराजनिर्घटः
जरणा स्त्री कृष्णजीरकः इति
राजनिर्घटः ॥
जरणाद्वयः पुं अश्वकर्णवतः
इतिराजनिर्घटः ॥
जरण्डः त्रि जीर्णः इतिसंदि
मसारे उणादिवृत्तिः ॥
परत वि वृद्धः इत्यमरः ॥
पुरातने इति हेमचन्द्रः ॥
जरत कारुः पुं मुनिविशेषः
तत्पर्यायः यायावरः २ इति
विकारप्रशेषः ॥
जरतकारुपिया स्त्री मनसादे
वी इतिविकारप्रशेषः ॥
जरतकारुपिया स्त्री मनसादे
वी इतिशहरत्नावली ॥
जरती स्त्री वृद्धा इतिराजनिर्घटः
जरजवः पुं जीर्णवृद्धः तत्पर्या
यः वृद्धेति २ इत्यमरः
जवन पुं वृद्धः इतिराजनिर्घटः
जरतः पुं महिषः वृद्धः इतिवि
कारप्रशेषः ॥
जरसानः पुं मनुष्यः इतिसिद्धान्त
कोमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥

जरा स्त्री वयः कृतश्रमसाध
वस्थाभेदः तत्पर्यायः वित्तसा
इत्यमरः सानुकालकाया यथा
कालकन्याजरा सादान् लोकला
नाभिनेदति स्वसारं जगृहेमरः
दयायजवनेमरः इतिश्रीभाग
वते ॥ यथामेदप्रभेदेनचतः
षष्टि रुजः स्मृताः स्मृतकन्या
सताश्रवे जरा तस्याश्रकन्यका
जराच आत्मभिः सार्द्धं शश्वदुम
तिभूतले । एतेषोपाय वेत्तारं न
गच्छन्तिचसंमतः पलायनेचते
दृष्टावेनतेयमिवारगाः चक्षुर्न
लेचयायामोपायास्तैलेसेवनं
कर्णतैले मूर्ध्नि तैले जरायाधि
विनाशकं वसनेभ्रमणवक्रिसे
वास्त्रमेकरोतियः वालोचसेवने
कालेजरा तेनोपगच्छति खान
शीतोदकस्त्रापी सेवनेचेदनद
वे नोपयति जरा तच्च निदोवे
निलसेविने प्रावृत्तस्मदकस्त्रा
पीचनतोये न सेवते समयेच
समाहारी जरा ते नोपगच्छति
शरदोदनेनश्रुतिभ्रमणतत्रव
जयेत्स्त्रातस्त्रापीसमाहारीजरा
तेनोपतिष्ठते खानस्त्रापीच हेम
तेकाले वक्रिनिषेवने भुङ्क्ते । नवात्रमुसंजरातेनोपगच्छ
ति शिथिलेः मुकवक्रिचनवो
स्त्राचसेवने यत्रवोस्त्रादक
स्त्रापीजरातेनोपगच्छति स
यामोसेनवाजेच वालोस्त्री
दीर्घभोजने हुतेचसेवनेयो
हिजरातेनोपगच्छति भुङ्क्ते
सदने दान काले तस्मा
यो पीयते जले ॥ नित्यं भु
ङ्क्तेच तोवलेजरा तेनोपग
च्छति दधिद्वैयद्रवीनवनव
नीतंतथागुडं नित्यं भुङ्क्तेसे
यमी योजरा ते नैवगच्छति मु
कुमोसेस्त्रियाहृदा वालार्कस्त
रुणीदधि तेसेवेनजरायातिम
दृष्टाध्वातभिः सह रात्रौयेरधि
सेवनेपुंश्लीच रजस्वला तमु
पेतिजरा रुष्टा आत्मभिः सहसु
दरि इतिवलेवेवनेत्रालवडे
लीरिका वृद्धः इतिशहरत्नद्विका
रातसी विशेषः यथा अयस्या
मपि भार्यायो शाकले देहद
दृष्टात् तेमाया बहिरुतस्त्रे
जरया चाभिसंधिते ॥ इतिश्री
भागवते ॥ जरतरः त्रि जीर्णः
जरारायस्तः इतिशहरत्ना ॥
जरापुष्टः पुं जरासेधः ॥ इति

शहरत्नावली

जराभीरुः पुं कामदेवः ३
ति हेमचंद्रः जराभयशीले
विजरायतिः पुं जरासंधः ३
ति शहरत्नावली ॥
जरायुः पुं येन वेष्टितो गर्भः
कुक्षौ तिष्ठति सः गर्भवेष्टन
वर्म औष्ठेति भाषा तस्य
र्यायः गर्भाशयः २ उल्लेख
लक्षः ४ इत्यमरः यातवर्मी
कृतिः सत्त्वा जरायुः सानिग
घते इति महाभागवते भगव
ती गीता अग्निजातः वृद्धः इति
राजनिर्घटः जरायुजः विगर्भा
शयजातः सतन्त्रगवादिः ३
त्यमरः यातवर्मीकृतिः सत्त्वा
जरायुः सानिगघते शुक्रशो
णितयोर्बागस्तस्मिन् संजाय
ते यतः तत्रगर्भा भवेयस्मान्ते
न योक्तो जरायुजः इति महा
भागवते भगवती गीता जरा
संधः पुं चंद्रवंशीयराजविशेषः
सत्तुष्टदृष्टराजपुत्रः कंसस्य
रः वृद्धयुद्धे भीमस्तुहिनवान् यस्य
नामकारणं यथा अमस्यामपि भा
र्यायां शकले देहदृष्ट्या तस्मात्
वदिरुत्सृष्टेन रात्राभिसेधिते जीव
जीवति ।

कीदंसा जरासंधोः भवतः सतः
इति श्रीभागवते तत्पर्यायः ॥
वाहदधिः २ इति विकोडशेषः ॥
जरासंधजित पुं भीमः इति वि
काण्डशेषः ॥
जरी २ वि वृद्धः इति हेमचंद्रः ॥
जरायुः श्रीमान् इति विकोडशेषः
जरी श उक्तो भर्त्से इति कवि
कल्पद्रुमः ॥
जले श उक्तो भर्त्से इति क
विकल्पद्रुमः ॥
जर्ज श वाचि भर्त्से इति क
विकल्पद्रुमः ॥
जर्जरः पुं शैलजः शकध्वजः
जरातुरे वि इति मेदिनी ॥
जर्जरीकः वि वक्रछिद्रद्वयं
जरातरः इति मेदिनी ॥
जर्क श भर्त्से उक्तो इति क
विकल्पद्रुमः ॥
जर्णः पुं चंद्रः वृद्धः इति मेदि
नी जीर्णो वि इति हेमचंद्रः ॥
जर्तः पुं योनिः दस्ती इति सं
क्षिप्तसारे उणादिवृत्तिः ॥
जर्तिलः पुं वनोज्ज्वलितः ३
निराजनिर्घटः हेमचंद्रश्च ॥
जर्तः पुं योनिः दस्ती इत्युणा
दिकोषः ॥

जर्तः जर्क ॥ रते इति कविक
ल्पद्रुमः कर्कः भर्त्सेन उक्ति
श्च इति तट्टीका ॥
जर्तिलः पुं अरण्यतिलः इति
राजनिर्घटः ॥
जल ज धाम्ने इति कविकल्पद्रु
मः धाम्नेनोवनोपयोगिक्रियाया
च्छादनं कथनस्य भावो धाम्ने सम
हिः इति तट्टीका ॥
जल क पिधानो आच्छादन इति
यावत् इति कविकल्पद्रुमः
जले श्री गोकलने श्रीवेरं इति
मेदिनी यच्च भूतानां गतभूतवि
शेषः अस्पृश्याः नृपदेवत्वं
त्यतः योगित्वेन इदं गुरु रसवि
शिष्टं च अस्य गुणा अतर्दण
यथा स्पर्शः १ संख्या २ परिमितिः
३ दृश्यकृते ४ संयोगः ५ विभागः
६ परत्वं ७ अवरत्वं ८ वेगः ९
द्रवत्वं १० गुरुत्वं ११ नृपः १२ रसः
१३ स्नेहः १४ अस्पृश्याः शुक्रः १५
सोमधुरः स्पर्शः शीतलः स्नेहः
द्रवत्वं सभाविक्कणः परमाणु
जलेनित्यं सावयवजले अनित्यं
नित्यजले विविधं यथा दहं प्रयोन
ज १ इदिये रमने २ विषयः सित्यु
दिमादिः ३ इति भाषापरिच्छेदः ॥

तस्याप्यति यथा । नृपमात्रा
दिकुर्वाणा जेजसो देववादि
तात् रस मात्र मभूजस्मादंभो
जिह्वा रसग्रहः ॥ तस्य लक्षणं
यथा ज्ञेयनेपि एतन् तस्मिन् प्रा
णनाप्यायनोदनं तापायनोदो
भूय स्वमम्भसो हृतयस्मिन्माः
इति श्रीभागवते ॥ अणुशैत्यं
या ज्ञेयोदयत्वं स्नेहसौम्यता ।
जिह्वा विस्पन्दनं चापि भौमानां
अपानं तथा चतुर्थं माषो
चित्तोयं जिह्वा ध्यात्वं प्रवृत्तं
अधिभूतं रसस्त्वसौमस्त्वधि
देवत्वं इत्याद्येभ्यः कथं ॥
तत्पर्यायः । आयः २ स्त्रीलिङ्गः
वक्रवचनाजोयं वाः ३ वारि ४
सलिलः ५ कमले ६ पयः ७
कीलाले ८ अमृतं ९ जीवने १०
भुवने ११ वने १२ कवंचे १३ उदके १४
पाथे १५ शुक्रं १६ सर्वतोमुखं १७
अंभः १८ अर्णः १९ तोये २० पानी
ये २१ नीरे २२ क्षीरे २३ अंबु २४
सस्वरे २५ मेघपुष्पा २६ चतुरणाः
इत्यमरः आयः २७ सातज्जीवो
ये सलिले २८ सले २९ जडे ३० कं ३१
अंभे ३२ कमेधे ३३ उदे ३४ दके ३५
नारे ३६ प्रासरे ३७ अवभृशुष्ये ३८ व

नरसं ४० हृतं ५१ इतिभरतः पी
 षले ४२ कुशं ४३ विषं ४४ को
 उं ४५ सवरे ४६ सरं ४७ कृपीं
 ४८ चंदोरसं ४९ सदन ५० कर्तुर ५१
 वाम ५२ ससः ५३ सरः ५४ ररा
 ५५ वाजे ५६ तामरे ५७ इतिज
 राधरः रुमले ५८ स्पन्दनं ५९
 समले ६० जलपीठं ६१ दारं ६२
 अने ६३ ऊर्जं ६४ कोमल ६५
 सोमं ६६ इति शहरत्नावली
 तस्यगुणाः ईषत् कषायत् म
 धुरत्वेकदितं शीतलत्वे तसा
 नाशितं शयनरसत्वे शरीरेदि
 यतर्पणत्वेच सुगंधस्य तस्यगु
 णाः अमृष्टरसत्वे सुशीतत्वे
 तर्धनाशित्वं स्वच्छस्य तस्य गु
 णाः लघुत्वं रुच्यत्वं गुणवत्त्वं
 च पौष्टिकं कर्तुमयुक्तजल
 गुणाः पिच्छिलत्वं कृमिलत्वं
 क्लिप्तत्वं विवर्णत्वं विरसत्वं सो
 दत्वं उर्णयित्वं अहितकारित्वं
 दिवासूर्यकिरणरात्रिचंद्राणि
 जलं जलगुणाः अरुदत्त्वं अन
 भिष्यदित्वं रागणामुत्तमत्वं
 च साधारणजलगुणाः वृष्यत्वं
 दीपनत्वं मधुरत्वं लघुत्वं च वर्षा
 कालीनजलगुणाः गुरुत्वं अमि

षदित्वं मधुरत्वं सारकत्वं ॥
 शरत्कालीन जलगुणाः अनभि
 ष्यदित्वं लघुत्वं च हेमतिक ज
 लगुणाः स्निग्धत्वं वल्पत्वं च
 षत्वं हितकारित्वं गुरुत्वं ॥
 शीतलजलगुणाः कफवाननाशि
 त्वं हेमस्तिकात् किंचिच्चुत्वं
 च वासेतिक जलगुणाः कषा
 यत्वं मधुरत्वं वल्पत्वं रुच्यत्वं
 ऐकिकजलगुणाः अनभिष
 दित्वं शीतलजलगुणाः मर
 मूर्च्छाक्षद्विपित्तप्रम क्रम
 त्वा दाहमदास्यदिव्यनाशित्वं
 श्रवनादन धारापात जलगुणाः
 विष्टवित्वं दृढरत्वं च यतश्चर्वा
 मशीतलत्वं तत् स्तुतशीतलस्य
 गुणाः त्रिदोष नाशित्वं जलस्य
 सिद्ध करणप्रकारैः हेमत्वे शि
 शिरे पादहीने वसनेपादस्थितं
 ग्रीष्मशरत्कालयोरहीवशेषितं
 वर्षासंज्ञावशेषितं दिवा सिद्ध
 जलं रात्रौ गुरु रात्रिसिद्ध दिवा
 गुरु पुष्पस्ववासितमुक्तवक्त
 प्रतनुतन मस्याजस्य जलगु
 णाः मगलरुचिकारित्वं अजी
 र्णजलमोषयंजीर्ण वलप्रदं या
 दारकाले प्रायुर्जनकं भूक्तानेपरि

रात्रौ नपेयं ॥ रात्रि शेषेजलपा
 नगुणाः कास श्वासातीसारज
 र वमथकरी कोष्ठकुष्ठ मूत्राद्या
 तउदराग्नीः श्वयस्य गलशिरः क
 र्णनासाचक्षुरोग वात पित्त कफ
 क्षयजोगनाशित्वं मेघश्वरात्रि
 शेषेनासिकारं धेराजलपा नगुणाः
 बुद्धिकारित्वं चक्षुर्हितत्वं वली
 यलित्त्वं सर्वरोग नाशित्वं ॥
 जलेचतुर्विधं प्राकुरन्तरीतोद्वं
 बुधाः धारवकारकं चैव भौषां
 हेम मिश्रपि इतिराजनिर्गणः
 भूषिताय रोगिणोपि जलं देयं
 यथा पानीयं प्राणिनां प्राणास्त
 दायत्वं हि जीवने तस्मात् स
 वास्ववस्थासु न कविद्वारिवाय
 ते अत्रेनापि विना जलः प्राणान्
 धारयतेचिरे तोयाभावे पिपासा
 ज्ञेः क्षणान् प्राणैर्विमुच्यते त
 धितो मोह मायाति मोहान् ॥
 प्राणान् विमुच्यति तस्माज्जल
 मवश्यं हि दातव्यं भेषजेः समं
 इति राजवल्लभः ॥ पादेन चर
 मुस्याप्य भाजने परयेज्जले ।
 तज्जले मदिता तस्य भाणस्य
 स्रया समं इतिकर्मलोचनं ॥

तस्य दानमादास्यं यथा ॥
 अत्रेदमे नरोणाह प्राणादन्नाभ
 वेत्पुन प्राण दानादि परमेन
 दान मिह विद्यते ॥ अत्रे वापिप्र
 भवति पानीयात् कुरु सत्तम
 नीर जातेन हि विना न किंचित्
 संभवर्तते अत्रोषधोमहाराज
 वीरुधुमजलोद्भवाः यतः प्रा
 णाभूता प्राणाः संभन्तिविशाम् व
 ते तस्मान् पानीय दानाहे नपरे
 विद्यतेकचित् तच्च दद्यान्नरोनि
 त्यदीच्छेत्तुतिमात्मनः यन्म
 यशस्य मायुष्यं जलदान मिहो
 चते शत्रुं श्वाप्यधिकोत्तरेयस
 दानिष्ठति तोयदः सर्वकामा
 नवामोतिकीर्तिश्चैवैवशाश्वती
 प्रेत्यदानममप्रातिपायेभ्यश्च
 प्रमुच्यते तोयदो मनुज बाहु
 स्वर्गं गता महायुते अक्षयान्
 समवाप्तिलोकानित्यः ब्रवी
 कवुः इति महाभारते दानधर्मः
 एकहस्तधृततोषयमह्यं स
 र्वसर्वसम्पत्ते इतिब्रह्मवेवर्तेन
 ज्ञातव्यं ॥ उद्धते वामहस्तेनय
 नोपेपिवतिदिनः सुरापानेन
 तत्प्राणान्मनुराह मजापतिः ।

इतिमनुः ॥
जलविजयः इतिमेदिनी ॥
जलकारकः पुं संगारः पा
नीफल इतिभाषा ऊभीरः इति
हारावली ॥
जलकपिः पुं शिष्यमारः इति
हारावली ॥
जलकरकः पुं मारिकेलफलं
पद्मं शावः जललता मेघः ।
इतिमेदिनी ॥
जलकल्कः पुं जवालः इतिहा
रावली जलकाकः पुं पतिविशे
षः पानी कौटि इतिभाषा तस्य ।
र्यायः दामरः २ कालकंदकः
१ शय्यमोसगुणाः स्त्रियंगुरुदि
मेघंमोसं जल पतित्र वातह
रं इतिराजनिर्वहः ॥
जलकांदीः पुं स्त्री दस्ती इति
त्रिकाणशेषः ॥
जलकांदी २ पुं स्त्री दस्ती इ
तिहारावली जलाभिलाषिणि
वि जलकाभारः पुं वरुणाः ३
तिहेमचंद्रः ॥
जलकापुकः पुं ऊटमिनीहृदः
इतिराजनिर्वहः ॥
जलकिराटः पुं ग्राहः इतिहाराव

ली जलऊकुटी स्त्री गंगाविस्त्री
इतिहारावली ॥
जलऊकुभः पुं जलचरंपतिवि
शेषः कोडापाधि इति भाषा त
त्यर्थायः कोयधिः २ शिखरी ३
इतिहेमचंद्रः ॥
जलऊजलः पुं शैवालं इतिभू
रिप्रयोगः ॥
जलकपी स्त्री रूपगर्तः पुं क
रिणी इतिमेदिनी ॥
जलकर्मः पुं शिष्यमारः इति
त्रिकाणशेषः ॥
जलकेशः पुं शैवालं इतिहारा
वली ॥
जलक्रीडास्त्रीनद्यादोवयस्यादि
भिः सहजल निःक्षेपादिपुष्पी
रा तस्यर्थायः करपात्रं २ व्यास
दी २ करपात्रिका ५ इतिहाराव
ली जलगुल्मः पुं जलावर्तः
कल्पः जलचतर इतिमेदिनी ॥
जलगः पुं महाकालः इतिराज
निर्वहः ॥
जलगमः पुं जनकः मः चाण्ड
लः इत्यमरटीकायांभरतः ॥
जलवारी २ पुं मत्स्याः इतिशह
चंद्रिका जलचरेवि ॥ ।

जलने स्त्री पद्मं शावः इतिमेदिनी
लोणारे इति राजनिर्वहः ज
लनः पुं मत्स्याः इतिशहचंद्रिका
जले निवासान ऊभीर शिष्यमा
रादयः एषा मोस गुणाः गु
रुत्वे उल्लते मधुरत्वे स्त्रियत्वे
वातनाशित्वं पुं क वदनत्वे च
इतिराजवक्ष्यमः हिजलवतः
शैवलः वानीरवतः शावः
इतिराजनिर्वहः ऊपीलः इति
भावप्रकाशः कर्कटमीन ऊंभ
राशयः मकरशेषाई च इति
दीपिका जलजाते वि ॥
जलजन्तः पुं जलजग्राणी तस्य
र्यायः पादः इत्यमरः ॥
जलजन्तका स्त्री जलोका इतिभ
रतः जलजन्तः स्त्री पद्मं इतिहे
मचंद्रः जलनेहका स्त्री लदनेवः
भूइजाम इति वनजाम इतिवभा
षा इति भावप्रकाशः ॥
जलजिह्वः पुं नकः इतिहाराव
ली जलजिह्वः पुं शंभूकः इति
हारावली जलतापिकः पुं ई ॥
स्त्रीशमतस्याः काकवीमतस्याः
इतिशहरावली जलतापी मपुइ
स्त्रीशमतस्याः इतिशहरावली ॥

जलतालः पुं इस्त्रीशमतस्याः इ
ति त्रिकाणशेषः ॥
जलतिक्तिका स्त्री पद्मकीट
तः इतिराजनिर्वहः ॥
जलवा स्त्री छेय इतिहारावली
जलदः पुं मेघः मुस्तकं इति
मेदिनी जलदानकमि वि
जलदागमः पुं वर्षाकालः
इति राजनिर्वहः ॥
जलदाशनः पुं शालवतः इ
तिशहचंद्रिका ॥
जलधरः पुं मेघः मुस्तकं इत्य
मरः सञ्चद्रः इतिहेमचंद्रः तिति
शहचंद्रः इतिराजनिर्वहः ज
लधारिणि वि ॥
जलयिः पुं समुद्रः दशशकु
शाया सान्ता शान लल कोट
यः इति लीलावती
जलयिगा स्त्री नदी इतिहेमचं
द्रः जलयिजा स्त्री ललीः इति
त्रिकाणशेषः ॥
जलनऊलः पुं जलननविशे
षः पादिया इति उद्दिशल इति
वभाषा तस्यर्थायः उद्दः २ ज
लमाजीरः २ जलाखः ५ ज
लसवः ५ इतित्रिकाणशेषः ज
लविजलः ॥

६ नीराद्युः ३ इतिहागवली
पानीयनकलः ८ वसी ९ इति
हेमचंद्रः ॥
जलनिधिः पुं समुद्रः इत्यम
रः जलनिर्गमः पुं आकारशु
दभिज्यादिषु जलनिःसरणमा
गीः इतिभरतः देव जलशका
रादिषु जलनिःसरणद्वारे इति
सर्वावेदः तत्पर्यायः भ्रम २
इत्यमरः वक्रं ३ पुटभेदः ४
इतिस्वामी जलनीली स्त्री शो
बाल इत्यमरः जलन्यारः पुं
असरविशेषः तस्यात्यन्तिकार
णं यथा इदं शिवं इष्टं शिव
लोके गता वक्रं भयानकंपुरु
षं दृष्ट्वा तेषु पुनः पुनः पश्यन्
मरः कुगतः सउत्तरं नददौ इदं
रुद्रस्तं वज्रेण जघान ततो रुद्र
स्तजसा प्रजन्मल ततश्चंद्रोभीत
स्तप्रणस्य तेषां वरुद्रस्तस्य इदं
दाहायैत्यने भालेन तस्य वक्रि
शहीता गंगासागर संगमे प्राति
पत ततः स बाल त्रयोभूता रु
द्रोद तस्य रोदन शब्देन समलो
का वधिरीकतास्तुतावला
विस्मितस्तवागतं बालं समुद्र
कोट्टे दृष्ट्वा तेषु प्रसन्नकस्यायुवः

समुद्रस्तं प्रणम्योवाच ममपुत्रः
अस्य ज्ञातकर्मादि कुरु इत्युक्ता
ब्रह्मकोट्टे ददौ स बाल स्तस्य ।
प्रसन्न दधार प्रसन्न भुवतो ब्र
ह्मणेनेत्राभ्यां जलमगमत् ब्रह्मा
समुद्रमुवाच यस्मादेतेन मम
नेत्राभ्यां निर्गतं जलं धृतं तस्मादेव
जलं धरं नामा अयुनेव सर्वशास्त्र
वेत्ता रुद्रं विना सर्व भूतावय्यस्य
भविष्यति इत्युक्तामुक्तामुक्ता
तमासरगन्धेयवेशयत् सकाल
नेमिसतां हंदा मुपेयमे इति पात्रो
नैरावाणं जलपतिः पुं वरुणः
इतिहेमचंद्रः समुद्रः अप्यतिरि
त्यमरदर्शनात् जलपारावतः पुं
पतिविशेषः तत्पर्यायः कापी २
जलकपोतः ३ इतिराजनिर्घारः
जलपितृ स्त्री अग्निः इतिशहरत्वा
वली जलपिप्पली स्त्री पिप्पली
विशेषः जल पिपरी इति हिंदी
भाषा तत्पर्यायः महाराष्ट्री २ पा
रदी ३ तोयवल्ली ४ मत्स्यादंती ५
मत्स्यगंधा ६ लांगली ७ प्राकला
दनी ८ अग्निजाला ९ चित्रपत्री १०
प्राणदा ११ तलाशीता १२ वक्रशि
ला १३ यस्यागणाः कदंते तीक्ष्णं

कषायत्वं मलशोधनत्वं ब्रह्म
कीरादि दोष रसदोष नाशित्वं
च इतिराजनिर्घटः ॥
जलपृष्ठा स्त्री शोबाले इति
शब्दचंद्रिका ॥
जलपायं स्त्री जलवक्रलस्यानं
अनूपदेशः इत्यमरः ॥
जलप्रियः पुं वातकपली इति
शब्दचंद्रिका ॥
शब्दचंद्रिका ॥
जलसवः पुं जलनजलः इति
हागवली जलफलं स्त्री शृंगार
के इतिभावप्रकाशः ॥
जलवेधकः पुं जलमध्यगं स्त्री
तो भेदकरं दारु शिलादि तत्
पर्यायः विदारकः २ रूपकः
३ इतिशब्दचंद्रिका ॥
जलवेधः पुं मत्स्यः इति शब्द
चंद्रिका ॥
जलबुद्धं स्त्री जलविषं यथा
मानुष्यं कदलीस्तम्भनिःसारे
सारमार्गणे यः करोति सवेमूढो
जलबुद्धमन्त्रिभे इतिमुद्रितं
धृतं जलवल्ली स्त्री हिलमोवी
इति हागवली ॥
जलभूः पुं मेघः कंचटं इति

शब्दचंद्रिका ॥
जलमद्गुः पुं मत्स्यरंगपदी ३
तिहागवली ॥
जलमधुकः पुं मधुकहतप्र
भेदः जलमद्गु इति भाषा
तत्पर्यायः मगल्यः २ दीर्घप
त्रकः ३ मधुपुष्पः ४ लोदप्रि
यः ५ यत्नेगः ६ कीरेष्टः ७ मे
रिकाव्यः ८ यस्यागणाः सार
त्वं ब्रह्मवात्तनाशित्वं शुक्रवले
कारित्वं शीतत्वं रसायनत्वंच इ
तिराजनिर्घटः ॥
जलमसिः पुं मेघाः इतिहाग
वली जलमसिका स्त्री वारिक
मिः इतित्रिकाणशेषः ॥
जलमार्गः पुं प्रणाली नर्दमा
इति भाषा इति हेमचंद्रः ॥
जलमार्जीरः पुं जलनजलः
इतित्रिकाणशेषः ॥
जलमुकु च पुं मेघः इत्यमरः
जलमूर्तिः पुं शिवः तस्याष्टम
र्ति पूजायां तिष्ठादितत्वं ॥
जलमूर्तिका स्त्री करका ३
तिशब्दचंद्रिका ॥
जलमोदं स्त्री उषीरं इति
राजनिर्घटः ॥
जलयत्रगृहे स्त्री जलमध्यक

तदृहं जलद्विः इति फोयार राजनिर्घटः ॥
 चरइतिवभाषा तमयीयः सम जलवायसः पुं मनुपदीपानी
 दृहं २ इति त्रिकाणशेषः ज कोडि इतिभाषा इतिहेमवेदः
 लयेनिकेतने १ इतिहावली जलवालकः पुं विध्यपवतः
 जलयेनमेदिने ५ यथा कविदि इतिहेमवेदः ॥
 विने जलयेनमेदिने इतिहावली जलवालिका स्त्री विद्युत इति
 रासः जलरंकः पुं वकपदी इ हेमवेदः ॥
 तिहेमवेदः जलरंकः पुं रासह जलवासं स्त्री उशीरं इति
 पदी इतिहावली ॥ जलवायः पुं विष्णुकदः इति
 जलरंजः पुं वकपदी इतिहेम राजनिर्घटः ॥
 वेदः ॥ जलरणः पुं जलावर्तः पयोरे जलवासः पुं जलनजलः
 णः भृजद्वमः इतिहेमवेदः जलवाहः पुं मेवः इतिहेमवेदः
 शहरत्तावलीच ॥ जलविशालः पुं जलनजलः
 जलरसः पुं लवणं इतिहावली इति हावली ॥
 ली जलरुहं पुं यद्ये इतिहेम जलविडुजा स्त्री यावनालीश
 वेदः जलरुहं स्त्री यमे इतिहे कंरा इतिराजनिर्घटः
 मवेदः जलरुहं पुं मकर इ जलविल्वः पुं कर्कटः पंचाङ्गः
 तित्रिकाणशेषः ॥ जलवत्तरं चातरजलइतिभाषा इतिमेदिनी ॥
 जललता स्त्री तरु इतिहावली जलविषुव स्त्री तुलासंक्रान्ति
 वली जलवराणः पुं जलवस तमयीयः याश्चिनचिकित्ते २
 जलवावराणः पानीवसत इति इतिशहरत्तावली चक्रविशेषः
 भाषा तमयीयः ॥ यथा मानंशिरेश्वरामुखपंचवेरं
 मेघाः २ इतिहावली ज वक्षस्मत मे वक्र विन्न लाभः
 लवल्कलः पुं कुंभिका या भोगः करे षट्पदयोस्तु षट्के
 ना इतिभाषा इतिहावली भीति र्गणास्यादिपुवस्य चक्रे
 जलवल्ली स्त्री संगारकः इति

यस्मिन् नदीवसेजानुः सस्नात सः जलपुकरः पुं जंभीरः इतिहे
 गणयेदुधः इतिसमयास्ते ॥ मवेदः ॥
 जलवृश्चिकः पुं चिडुटमत्स्याः जलसर्पिली स्त्री जलोका इति
 इतित्रिकाणशेषः ॥ हेमवेदः ॥
 जलवेतसः पुं वानीरुहः इति जलसर्पिः पुं कंकजोदसत्स्याः
 राजनिर्घटः ॥ म्पेगाटः शिम्पुमारः जलोका
 जलव्यथः पुं कंकजोदसत्स्याः योस्त्री इतिमेदिनी काकः।
 इतित्रिकाणशेषः ॥ इतिहेमवेदः ॥
 जलवालः पुं अलगर्दसर्पः ३ जलस्या स्त्री गाणद्वी इतिरा
 तमरः कुरकमी जलजलः ३ जनिर्घटः जलहे स्त्री सत्स्य
 तिराजनिर्घटः ॥ जलवसुधुर इतित्रिकाणशेषः
 जलशयः पुं विल्वः इतिहेमवेदः जलहासः पुं समुद्रफेनः ३
 जलशयनः पुं विल्वः इतिहावली तित्रिकाणशेषः ॥
 युथः जलशायी पुं विल्वः य जलाका स्त्री जलोकासः ३
 या जलमध्येवराहं चपावकेजल तिशहरत्तावली ॥
 शायिने इतिशरणं ॥ जलाचुः पुं जलनजलः इति
 जलमुक्तिः स्त्री शम्भुकः इत्यम त्रिकाणशेषः
 २ः शम्भुक इतिजलसौदी इतिच जलोचले स्त्री सतोवाविनिर्ग
 भाषा तत ययीयः वाविमुक्तिः २ मः शोवासे इतिमेदिनी ॥
 कभिमुक्तिः १ लदमुक्तिका ५ जलादनः पुं कंकपदी इति
 शम्भुका ५ नरमुक्तिः ६ पुष्टिका मेदिनी जलादनी स्त्री जलो
 तोयमुक्तिका ८ तस्यागुणाः क का इतिमेदिनी जलादकः
 दृते स्त्रियात् दीपनत्वे गुल्मः पुं नकराजः इति हा।
 मूल विषरोष नाशिते रुच्य रावली ॥
 ते पाचनत्वे वलदातत्वे इति जलादकं स्त्री पोताधानं
 राजनिर्घटः ॥ जलमुक्तं स्त्री इतिशहरत्तावली ॥
 शेवालं इति हेमवेदः ॥ जलानिका स्त्री जलोका इति

शहरत्तावली
जलाधारः पुं जलाशयः इत्यमरः
जलाधिदेवतः पुं वरुणः इति
हलायुधः पूर्वाषाढानन्तरे
ज्नी इति श्रुतिर्वि ॥
जलाविका स्त्री रूपः इति हारा
वली जलामिका इति कुविमा
वः जलायुका स्त्री जलोका इति
शहरत्तावली ॥
जलाईः पुं आर्द्रवस्त्रं इति हारा
वली जलाई स्त्री क्लृप्तवस्त्रं इ
ति हेमचंद्रः जलाणवः पुं वर्षा
कालः इति त्रिकोशशेषः जल
समुद्रश्च जलालः पुं पानी
यालुः इति राजनिर्घटः ॥
जलालुकं ज्नी यमकंदः इति
राजनिर्घटः ॥
जलालुका स्त्री जलोका इ
ति शहरत्तावली ॥
जलालुका स्त्री जलोका इ
त्यमरटीकायां भरतः ॥
जलावर्तः पुं जलपुल्लः
श्रुभसा ध्रुमाः इति जराथ
रः ॥ जलाशयं ज्नी उ
पीरं इत्यमरः लामतकं इ
ति राजनिर्घटः जलाशयः
पुं जलाधारः सत पुष्करि

णादिः इत्यमरः समुद्रः इति
हेमचंद्रः शृंगारकः इति राज
निर्घटः ॥
जलाशया स्त्री गुणालावतः
इति राजनिर्घटः ॥
जलाश्रयः पुं वृत्तगुणरक्षणं इ
ति राजनिर्घटः ॥
जलाश्रया स्त्री श्रुलीनगं वला
का इति राजनिर्घटः ॥
जलाष्टीला स्त्री पुष्करिणी इति
हारावली ॥
जलाह्वयं ज्नी उत्पलं इति राज
निर्घटः ॥
जलादी स्त्री जलपिप्ली ३
ति शहरत्तावली ॥
जलिका स्त्री जलोका इत्यमरटी
कायां भरतः ॥
जलका स्त्री जलोका इति शहर
त्तावली जलका स्त्री जलोका इ
ति हेमचंद्रः जलेचरः पुं जलचर
पक्षी सतृहंसमद्ग वकादिः तस्य
मांसगुणाः गुरुत्वं उष्णत्वं तिग्म
त्वं मथुरत्वं वायु नाशितं शु
क कारित्वञ्च । इति राजव
ल्लभः ॥
जलेक्षणा स्त्री हस्तिप्रणमहत्तः
इति शहरत्तावली ॥

जलेजानं ज्नी यमं इति शहरत्ता
वली जलेन्द्रः पुं वरुणः महोदधिः इत्येके इति भरतः तत् पर्या
जम्भलः इति मेदिनी ॥
जलेन्यनः पुं वाडवायिः इति प्र
विषयागः जलेसहा स्त्री रुद्रविनीहृतः
इति राजनिर्घटः जलेवाङ्गः पुं जातिविशेषः ॥
डवरु इति भाषा यथा जलेवा
हानयाह्वयवरुस्तत्रमयोजयत्
तत्कृता परमं यत्तमापराभरतं
नतत इति यमेषां तात्पर्यं ॥
जलेशयः पुं मत्स्या । इति त्रि
काणशेषः ॥
जलेश्वरः पुं वरुणः इति शहर
त्तावली समुद्रश्च ॥
जलोका स्त्री जलोका इत्यमर
टीकायां भरतः ॥
जलोक्षासः पुं जलाशयपरिपू
र्यसमाधिकजलस्य सर्वतोवहनं
इतिकेकटः समधिक जलसे
पायेर्निकासेन इति स्वामी ज
लात्पचये पुष्करिणादाव
पायेन जलनिकासेन इति स
र्वस्वं सेतुभंगादिभयेन जला
शयाडपाये जलवहिकरणं इ
त्यन्ये पुष्करिणादौ जल प्रवे

शार्चमुपायो नुयान इति व्यात
इत्येके इति भरतः तत् पर्या
यः परीवाहः २ इत्यमरः ॥
जलोदरे ज्नी जवरामयः तस्य
निरानादि यथा यः स्नेह पीतो
पुनरासितो वा वातो विरिक्तो
प्यथवानिरुद्रः पिवेज्जलेणा
नलमाशुतस्य स्वातोसि दुष्यति
हि तद्वहानि स्नेहोपलिमेष
यवापि तेष्मृकोदरे पूर्ववद
भूपैति स्निग्धमहन्नं परिवह
ननाभिसमातते पूर्णमिवाशुना
च यथाहतिः लभ्यतिकमते
च शवायनेवापि दकोदरतत
जन्मनेवोदरे सर्वे प्रायः क
क्षुतमं सते वलिनस्तदजाता
सुयत्नसाध्यं नवोत्पितं इति
माथवकरः ॥
जलोद्वा स्त्री लघुवाली इति
राजनिर्घटः ॥
जलोद्वा स्त्री गुणालावपः
इति राजनिर्घटः ॥
जलोदगी स्त्री जलोका इत्यमर
टीकासारसुदरी ॥
जलोकासः स्त्री जलोका सानवह
वचनोच्चाः यथाहः इत्यमरः ॥
जलोकासः वि जलोका इत्यमर

टीकायां राघवमुक्तः अकारा
 ज्ञाय जलौकाः स्त्री जलौकाः
 तिभरतः जलौकास्त्री जलजने
 विशेषः जौक इति भाषा तस्य
 र्थायः रक्तपा २ जलौकसः ३
 त्पमरः जल्लका ४ जलौका ५
 जलौकाः ६ जलौरगी ७ जला
 युका ८ जलिका ९ जलासका
 १० जलजसका ११ वेणी १२ ज
 लालोका १३ जलौकसः १४
 जलौकसी १५ इति भरतः ज
 लौकसः १६ जलौकसा १७
 इति राघवमुक्तः रक्तपाणिनी १८
 रक्तसन्धिका १९ जीव्वा २०
 वजनी २१ जलजीवनी २२ इति
 राजनिर्घटः रक्तपाता २३ वेधि
 नी २४ जलसर्पिणी २५ जलस
 विः २६ जलारनी २७ जलाका २८
 जलपरात्मिका २९ जलिका ३०
 जलालका ३१ इति शाहरत्नाव
 ली ॥ जल्प वावि इति कविक
 ल्यब्रूमः जल्पः पुं निजिगीषोः क
 णा परमत खंडन पूर्वकं समत
 व्यवस्थापन इति जहाधरः गो
 लप्र कथाच जल्पने क्ली कथ
 ने यथा किमप्यथा शत जल्पने
 न सततं रेवज्जगामेवद इत्युदटः

५ निरस्कारिणी ६ इति तद्दीक्षा
जवनी स्त्री अषटी कानात् इति
भाषा जेधधीभेदः इति हेमचंद्रः
जवसे ज्जीवासः इति शहरत्तावली
जवास्त्री स्वनामख्यातपुष्पवृत्तः
तत्पर्यायः ओडुपुष्पं २ इत्यमरः
जपा १ ओडुपुष्पा ४ रक्तपुष्पी ५
अर्कपुष्पा ६ रागपुष्पी ७ इति का
८ हरिवल्लभा ९ अस्या गुणाः क
इत्वं उस्मत्त्वं इदं लभ विनाशकारि
त्वं विच्छिर्दितं जनकत्वं सूर्यारा
धनसाधनत्वं इति राजनिर्घण्टः
मलमूत्र स्तम्भन रंजन कारित्वं इ
ति राजवल्लभः ॥
जवादि स्त्री संगंधिद्वयभेदः तम
र्यायः जेधराजं २ कृत्रिमं १ मृग
क्षर्मजं ४ समुद्रगंधं ५ गंधाच्छां ६
स्त्रिय ७ साम्राणिकर्म ८ संगं
धत्तैलनिर्यासे ९ कटुमोदं १० अ
स्यलतां नीरसत्वं स्त्रियत्वं इव
त्विंगत्वं संगंधदत्वं आतपेवहला
मोदत्वं राज्ञोयोग्यत्वं अस्पृशाः
सौगंधिकत्वं स्त्रियत्वं उल्लत्वं
सुखावहत्वं वातेदितत्वं राज्ञा
मोहनाह्लाद कारणात्वं च । इ
ति राजनिर्घण्टः ॥

जङ्गलतनया स्त्री गंगा इत्यमरः
जङ्गलतनया स्त्री गंगा इतिराजनिर्व
दः जङ्गल इमं दाने गतो इति ।
कविकल्पद्रुमः ॥
जङ्गलतनया भवेत्तस्य इति
कविकल्पद्रुमः ॥
जङ्गलतनया भवेत्तस्य इतिहेमचन्द्रः
जङ्गलः पुं जङ्गल इत्यमरटीका ॥
जङ्गलः पुं यत्तस्य गङ्गा इत्यमरः
टीकायां भरतः ॥
जा स्त्री याता भर्तृप्रात्ययती ।
इत्येकादशकोषः ॥
जागरः पुं स्त्री जागरणं इत्यम
रः कवचे पुं इति तट्टीका ॥
जागरणं स्त्री निद्राभावः जागा
इतिभाषा तत्पर्यायः जागर्त्या
जागरा ३ जागर ४ इतिहेमचन्द्रः
जाग्रिया ५ जागर्तिः ६ इत्यमर
टीका ॥
जागरिता वि जागरणशीलः
इत्यमरः जागरी वि जागृकः
इतिहेमचन्द्रः जागृकः वि जाग
रशीलः जागरण कर्मा तत्प
र्यायः जागरिता २ इत्यमरः ।
जागरी ३ इतिहेमचन्द्रः ॥
जागर्तिः स्त्री जागरणं इत्यमर

टीकायां रायमुकुटः ॥
जागर्त्या स्त्री जागरणं इत्यमरः
जागृते स्त्री कुंकुमे इतित्रिका
उपशेषः ॥
जागृदल जागरे इतिकविकल्प
द्रुमः जागृविः पुं श्रुतिः इतिहेमचन्द्रः
जाग्रत वि जागरणविशिष्टः यथा
गंगातेजसो गङ्गासमाजगृहीतज्ञा
यत्तत्प्राप्तस्फूर्तिरिति भीति
सम्पत्तचमत्कारस्फुरत्तसंभवा
इतिकाव्यचन्द्रिका ॥
जाग्रिया स्त्री जागरणं इत्यमरटी
कायां रायमुकुटः ॥
जाग्रती स्त्री ऊरुः इतित्रिकापु
शेषः जाङ्गले स्त्री मांसं इतिहेमच
न्द्रः जाङ्गलः पुं कपिजलपटी इति
मेदिनी ॥
जाङ्गलः वि स्थलजयमुविशेषः य
था हरिणो गज इत्यमरः यथा यत्तस्य कुश
स्वराः राजीवोपि चर्मणीचेत्याद्या
जाङ्गलसंज्ञकाः हरिणस्तान्स्वर्णाः
स्यादेशः कृष्णः पक्षीर्नितः ऊरुः ३
पक्ष्याः स्याद्विण्णकृतिकोमदान्
कृष्णानीलाण्डको लोके सरोरु ३
तिकीर्नितः स्यत श्वेदविंशः स्या
द्विण्णत किंचिदल्पकः यङ्गु ।

वर्द्ध विषाणो ॥ यथा प्राप्ते गव
योमहान् राजीवस्त स्यो जेयो
राजीभिः परिवर्तितः यो मृगः
मृगः हीनः स्यात् समुह्येति
निगद्यते तस्य मांसस्य गुणाः
मधुरत्वं रूक्षत्वं कषायत्वं लघु
त्वं वृक्षत्वं हृत्वात्वं हृषत्वं ही
यनत्वं दोषहरत्वं मूकत्वमिन्नि
नत्वगृहदत्तादिन बाधिर्यारुवि
च्छिद्रमेह मुखजरोग श्लेष्मद
गलगण वायुरोगनाशित्वे च
इतिभावप्रकाशः शीतत्वं मनुष्य
हितत्वं इतिराजनिर्वहः निर्वारिदे
शः इति शहरतावली यमल
दानयथा आकाशं शुभं उच्चं
स्वल्पानीयपादशः शमीकरी
रवित्वार्कपीलककथुसंज्ञलः
हरिणो गार्ध्वस्यत गोकर्णं ख
रसंज्ञलः सस्ताडफलवान्
देशो वातलो जाङ्गलः सूतः
इतिभावप्रकाशः । तस्य गुणाः
वातपित्तकारित्वं उष्णत्वं रूक्ष
त्वं तद्देशीय जलगुणः स्रव
यदेशान्ति विषरीतत्वं इतिरा
जनिर्वहः रूक्षत्वं लघुत्वं वृक्ष
त्वं लघुत्वं तनत्वं यथात्वं वृक्ष
कफवर्द्ध विकारकारित्वे च

इतिभावप्रकाशः जाङ्गलदेशो
उच्चजाङ्गलः पुं बालाग्राही
इति शहरतावली ॥
जाङ्गली स्त्री मूकशीली इतिमे
दिनी जङ्गले स्त्री विषं जालिनी
फलं इति शहरतावली ॥
जाङ्गलिः पुं विषवेद्यः सापुत्रे
इतिभाषा इतिशहरतावली
जाङ्गलिकः पुं बालाग्राही इत्य
मरः जाङ्गली स्त्री विषविद्या ।
इतिहेमचन्द्रः
जाङ्गलिकः पुं उष्ट्रः श्रीकारीह
तः इति राजनिर्वहः जङ्ग
जीवीयावकादिः तत्पर्यायः
जाङ्गलिकः २ इत्यमरः ॥
जाङ्गलमानः वि देदीपमा
नः यथा जाङ्गलमाननेजोभी
रविविस्त मिवास्वरात् इतिचे
री जाङ्गलिः पुं स्त्री हृदविशेषः
इतिलिङ्गादिसेयदे अमरः
जाङ्गली जङ्गला तत्त पर्या
यः स्तम्भः २ मोर्ख्य इतिहे
मचन्द्रः जाङ्गलिः पुं जम्बीरः
इति राजनिर्वहः ॥
जाते स्त्री व्यक्तं ॥ स
मृदः ॥ जन्म तत्त यत्रे वि
इति मेदिनी ॥

जातकं स्त्री जातवाकस्यमुभापु
मनिर्णयकयस्यः तस्य भेदाः
जातकदीपिका १ जातकसूत्रे २
जातकतरंगिणी ३ जातककोष
दी ४ जातकार्णवः ५ जातकवेदि
का ६ लघुजातक ७ हृदजातक
इत्यादि इति ज्ञातिषु ॥ जा
तकः पुं कारणी भिदः ॥
जातेति इतिथरणिः ॥
जातकं स्त्री दशसंस्कारानर्ग
तसंस्कारविशेषः तस्य क्रमो
यथा पुत्रेजातेपितानभिमाह
ततस्तनवमादतश्चमिधाय
कृतस्नानः कृतवदिश्रादः प्र
क्षालनशिलायां वस्त्रवारिणा
क्रमार्थगर्भवत्यावाकृतस्ना
प्याय शील बालेन वा अ
नाहत लोए पिष्टो व्रीहि यवो
दक्षिण हस्तानामिकाङ्गुष्ठाभ्यां
गृहीत्वा मंत्रेण कुमारस्य जि
ह्वामार्धं ततस्तथैव सर्वार्गं
न हृतं गृहीत्वा मंत्रेण तथैव
कुमारस्य जिह्वामार्धं ततः
पुनरपि सर्वार्गं न हृतं गृहीत्वा
मंत्रेण तथैव कुमारस्य जि
ह्वामार्धं ततोनाभिकनत
स्तनवदेनेतिपितामु याता

स्नानेपुनःपितानर्ग्यात् ३
ति भवदेवभट्टः ॥
जातवेदाः पुं अग्निः चित्रकव
तः इत्यमरः ॥
जातरूपं स्त्री स्वर्णं धुस्तरः ३
त्यमरः ३ त्र्यम्बरं येषां न जा
तत्रपक्षदजातत्रयता इतिश्री
दृषः जातपत्या स्त्री प्रसूता ३
त्यमरः जातिः स्त्री गोत्रे जन्म अ
श्मनिका आमलकी सामाये त
तवास्त्रणात्त्रियवेषणम्प्राप्तकं
छेदः जातीफलं मालती इतिमे
दिनी कामिनीः इतिविषयः गोत्रा
दिः तस्यलक्षणं यथा आकृतिश्च
दत्ता जाति लिङ्गानां च न सर्वभा
क् सकृदाख्यात निर्गता गोत्रे
चचरणैः सह इति सुगवोचं ॥
अस्यार्थः आक्रियतेव्यज्यतेअन
येतिआकृतिः संस्थानं आकृता
ग्रहणं ज्ञानं यस्याः सा आकृति
ग्रहणा जातिराकृतिग्रहणा
भवति संस्थानयोग्या इत्यर्थः ते
नमनुष्णगो मृग हेमादीनां स
पक्व स्यक् संस्थानैर्व्यज्यमा
नामनुष्णतगोत्वमृगत हेमादी
दिर्जातिः एवंवास्त्रणात्त्रिय
वेषणम्प्राप्तास्यक् ॥

संस्थानाभावात् वास्त्रणात्तदेर्जा
निते नायात मिति लक्षणान्तरमा
ह लिङ्गानां च न सर्वभागितिया
सर्वाणिलिङ्गानि न भजेते साच
जातिरित्यर्थः स्त्री पुं सयो रयत्या
ता दिवतः षड्पदोरगाः जातिभे
दाः पुमाख्यास्य इत्यमरसिंहो जा
तिभेदानो स्त्री पुंसयो रेवेति नि
यमे वास्त्रणादीनां सर्वलिङ्ग
भाजिता भावाज्जातिते किन्तु
अज्ञात हेमस्य जनस्य हेमस्य
एवतोपि तस्य संस्थानेन हेम
ते योजिते न शक्यते इति हेम
स्यापि जातिते नायात मिति
पूर्वलक्षणस्य दोषः एवं देवद
त्तादिसेताशहस्यापि सर्वलिङ्ग
भाजिताभावाज्जातितापत्तिरिति
द्वितीय लक्षणस्य दोषः इतिदो
षद्वय मयाकर्तृ द्वयोर्लक्षणयो
र्विशेषणमाह सकृदाख्यातनि
र्गतायेति सकृदेकवारमाख्याते
न उपादेशेन नि निश्चयेन ग्राह्या
गृहीते शक्या इत्यर्थः तेन ईदृ
शो हेम इत्युपदेशो हेमस्य एव
तस्तस्य संस्थानेन हेमते यं
जितं शक्यत एवेति पूर्वल

क्षणस्य न दोषः एवं देवद
त्तादि सेता शहस्य एकस्मि
न्नुपदेशोपि अन्यस्मिन् ज्ञाना
भावात् जातिते न स्यादिति
परलक्षणस्यापि न दोषः गा
र्गीः पुरुषः गार्गी स्त्री गार्गी
कुल मिति सर्वलिङ्गभाजिता
त् संस्थानयोग्याभावाच्च
गार्गादीनां जाति ज्ञानपयमो
दतीय लक्षणमाह गोत्रेवेति
पुत्र गोत्र प्रथतिकमयत्वे गो
त्र मिति पूर्वाचार्य परिभाषिते
गोत्र मिह गृह्यते गार्गी वातसी
त्यादि चतुर्थलक्षणमाह चरणैः
सहेति चरणैश्च जातिरित्यर्थः
चरणप्राप्तौ चदेक देशवाची
करादि त्रयः सच अथयन क्रि
यासेवेथेन ग्रहज्जात क्रिया
वाचक एव नत जाति वाचकः
तेनास्य जाति संज्ञार्थं चरणैः
सहेत्युक्तं गार्गादीनां धित्वादी
पिसिद्धेपि जाति संज्ञा फलने
गार्गीभार्यायस्यासौ गार्गीभा
र्या इत्यादौ नोमाककारिः स्या
दिनापुवद्भाव निषेधः गार्गी
वासोभार्याचीनगार्गभार्यास्या
शेकोदादिः पुवदिमादिना पुनः

पुसजावः इति उगीदासः सा
मान्य दिविधं योक्तं परेबापर
मेवच इत्यादि विक हनिस्त
सत्ता परतयोचने परभिज्ञान
या जातिः सेवापरतयोचने
वापकत्वात् परापि स्थातया
वाप्यत्वादपरापिच इत्यादि
कजातिप्रपरापरतयोचने इ
ति भाषापरिच्छेदः तत्रतलानि
तत्वेत्यनेक समवेतत्वे इति
सिद्धान्तमुक्तावली ॥
जातिकाशं क्ली जातीफलं इति
भावप्रकाशः ॥
जातिकाशं क्ली जातीफलं इति
हेमचंद्रः ॥
जातिकाशी स्त्री जातीपत्री इ
ति राजनिर्घण्टः ॥
जातिफलं क्ली जातीफलं इ
ति हेमचंद्रः ॥
जातिभ्रंशकरं क्ली नवविध
पापास्तर्गतपापविशेषः यथा
ब्राह्मणस्पर्शः कुर्यात्प्रातिर
त्रयमययोः जैलपुंसिवमेषु
मेजातिभ्रंशकरेस्मरते इति मनुः
ब्राह्मणस्पृशदहस्तादिना पी
उक्रिया अत्रेयं लघुन परीषा
दि जैल कटिलत्वे ॥ ॥

वक्रता इति क्लृप्तकभट्टः ॥
जातिवैरं क्ली स्वाभाविकप्रभु
त्वे तत्त्वविधं स्त्रीकृतं यथाश्री
कृष्णशिष्यपालयोः वारज २ यथा
कोरव पाण्डवानां वारज २ यथा
दोण इपदयोः सापत्न ५ यथा
मृषिकनकुलयोः अपराधज ५
यथा पूजनीवल्लदत्तयोः इति म
हाभारते ॥
जातिसारं क्ली जातीफलं इति
राजनिर्घण्टः ॥
जाती स्त्री जातीपुष्यं चमेलीरति
हिंदीभाषा तत्पर्यायः सरभि
गंधा २ सुमना २ सुरप्रिया ५ वे
तकी ५ सऊमारा ६ संध्यापुष्पी
मनोहरा ८ राजपुत्री ९ मनोज्ञा
१ मालती ११ तैलभाविनी ११
जनेष्टा १३ रुचंगंधा १५ अस्या
गुणाः निरुक्ते पीतत्वे कफ
सुखपाक नाशित्वे इति राजनि
र्घण्टः उक्तत्वे त्वरत्वे लघुदो
ष शिरोऽति दन्तरोग विषज
ष्ट वणारक्तदोषनाशित्वेच इति
भावप्रकाशः तत्रकृत्तलस्य
गुणः नेत्ररोगव्रणविषोदकृष्ट
नाशित्वे इति राजनिर्घण्टः ॥

जातीकोशं क्ली जातीफलं इति
हेमचंद्रः ॥
जातीकोषं क्ली जातीफलं इति
हेमचंद्रः ॥
जातीपत्री स्त्री जातीफलवक्रजे
त्री इति भाषा तत्पर्यायः जाती
कोषी २ सुमनः पत्रिका ३ माल
ती पत्रिका ५ सोमनसायनी ५ जा
तिपत्री ६ अस्या गुणाः कटुत्वे ।
निरुक्ते सुरभित्ते कफ जाशना
शित्वे वक्रवैषय जननत्वेच इति
राजनिर्घण्टः लघुत्वे स्वादुत्वे उ
क्तत्वे रुचिवर्णकारित्वे कफका
सवमिष्यासत्तत्वाविषनाशित्वे
इति राजवल्लभः ॥
जातीफलं क्ली फलविशेषः जा
यफल इति भाषा तत्पर्यायः ॥
जातीकोषं २ इत्यमरः जातीकोशं
३ जातिफलं ५ इति तट्टीका ॥
जातिशस्य ५ शालुकं ६ माल
तीफलं ७ मज्जसारं ८ जाति
सारं ९ यपुटं १० सुमनः फ
लं ११ अस्या गुणाः कषायत्वे
उवत्वे कटुत्वे काण्डमयार्ति
वानातीसार मेहनाशित्वे दृष्य
त्वे दीपनत्वे ॥ लघुत्वञ्च ॥

इति राजनिर्घण्टः रसेतिरुक्तं
तीक्ष्णत्वे रोचनत्वे शास्त्रित्वे ॥
स्वरहितत्वे श्लेष्मानिलमृदु
वैरस्य मलदोर्गन्ध कृष्णता
कृमिकास वमिष्यास शोषपी
नसरुद्राशित्वेच इति भावप्र
काशः तस्मात्पूतनाशित्वे इति
राजवल्लभः ॥
जातीयः त्रि तदितप्रत्ययविशे
षः सत्प्रकारार्थं भवति यथा
नार्किकजातीया इति मृग्यबोधः
जातीरसं क्ली बोलः इति राज
निर्घण्टः ॥
जात व्य कदाचित् इत्यमरः
संभावितार्थः गद्दीर्थः इति
शहरत्वावली ॥
जातकं क्ली हिंश इति शाहचंदि
का जातधानः पुं यातधानः रा
दसः इत्यमरटीकायां रमानाथः
जातयेचि जतविकारः जतनि
र्मिते इति जराधरः ॥
जातोदः पुं उत पत्रउदा ३
त्यमरः उत पत्रो दृष्टदम्भा
वः प्राप्तवलीवर्भावउदा
इति भरतः जायः त्रि क्ली
नः प्रेष्टः इति हेमचंद्रः ॥
काजः इति जराधरः ॥

जात्यन्तः वि जमान्यः यथा अ
नेशोऽङ्गीव पतिने जात्यन्तवयिरो
तथा उन्मत्तजडमुकाश्रयेव के
चिन्निदिहियाः इति मनुः ॥
जादो वि जातः इति पाकृतले
केष्वरः ॥
जानकी स्त्री सीता इति त्रिकोशे
षः जानपदः पुं जनः देशः इ
ति मेदिनी ॥
जानुः स्त्री कुरुजं च योर्मध्यभा
गः होट इति भाषा तत्पर्यायः
कुरु पर्व १ अष्टीवत् १ अष्टीवत्
५ इति मरः चक्रिका ५ इति राज
निर्घण्टः ॥
जायः पुं जयः इति मटाधरः
जायकः वि जयकर्तृ जयधातोः
कर्त्रि एकप्रत्ययेन निष्पन्नः
जायने स्त्री निरसने निर्वर्तने
इति धरणिः ॥
जाबालः वि अजाजीवः इत्य
मरः मुनिविशेषः यथा जा
बालो याज्ञवल्क्यश्च वैशेष्या
यन एव च इति बलवेवर्त्तप
राण ॥ जाबालिः पुं मुनिवि
शेषः यथा सयज्ञं वामदेव च
जाबालि मथकाश्रयं ॥ इ
ति रामायणं ॥

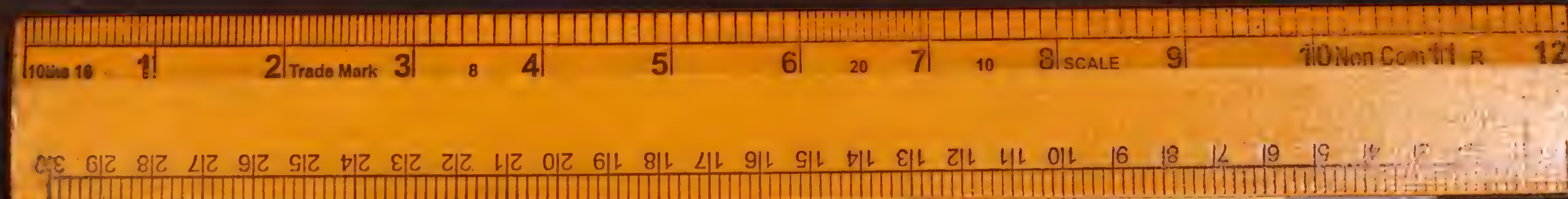
जामदग्न्यः पुं जमदग्निपुत्रः पर
मुरामः इति हेमचन्द्रः ॥
जामाता मे पुं इति हयपतिः जामा
इति भाषा इत्यमरः सूर्यावर्तः
भवः इति मेदिनी ॥
जामिः स्त्री स्वसा कुलस्त्री इत्यमरः
जामी स्त्री जामिः इति शहरत्नाव
ली जामेयः पुं भागिनेयः इति
हेमचन्द्रः ॥
जाम्बवः स्त्री जम्बफलं इत्यमरः
सर्वणि इति राजनिर्घण्टः जाम्ब
वति पुं इति शहरभेदः ॥
जाम्बवती स्त्री नागदमनी इ
ति राजनिर्घण्टः श्रीकृष्णपत्नी जा
म्बवतकन्या इति श्रीभागवते ॥
जाम्बवान् पुं ऊत्तराजः सवत्सपु
त्रः यथा ऊत्तराजस्य पुत्रो अत्र
महाप्रातः सुदर्जयः पितामह
सुतश्चात्र जाम्बवानिति विष्णुतः
इति रामायणं ॥
जाम्बवी स्त्री नागदमनी इति रा
जनिर्घण्टः ॥
जाम्बवान् पुं जाम्बवान् इति भ
रतो हिरण्यकोषश्च ॥ जाम्बू
नदं स्त्री स्वर्णि भुक्तरः इति रा
जनिर्घण्टः स्वर्णविशेषः यथा

मेरु मन्दर पर्वतस्य जम्बफला
नाम तच्च निपात विशीर्णानां पुन
स्थिप्रायाणां इभकायनिभानां
सेनजम्बनामनदी इत्यादौ तेवह
नितस्या उभयोस्तीरयोर्मैत्रिका
जम्बरे सनात विधमाना वायुर्क
संयोगविपाकेन सदा मरला
काभरणं जाम्बूनदनाम स्वर्णि भ
वति इति श्रीभागवते ॥
जायकं स्त्री कालीयकं कालि
या इति ख्यातं पीतवर्णसरोधि
काष्टं इत्यमरः ॥
जयास्त्री भार्या इत्यमरः ॥
जायाजीवः पुं नटः इत्यमरः
जायानुजीवीन पुं नटः वक्तव्य
दी इति मेदिनी ॥ वैष्णवपतिः
इति शहरत्नावली उच्यते इति
हेमचन्द्रः ॥
जायापती पुं भार्यापती माय
भातार इति भाषा नित्यदिव च
नात्तोऽयं शब्द इत्यमरः ॥
जायुः पुं ओषधं इत्यमरः ॥
जारः पुं उपपतिः इत्यमरः
जारजः वि उपपति जात सत्ता
नः इत्यमरः ॥
जारणी स्त्री स्थलजीरकः इति रा

जनिर्घण्टः ॥
जारी स्त्री ओषधीविशेषः जारी
ति भाषा इति मेदिनी ॥
जारुच्यः पुं त्रिगुणरसदिग्गज
यज्ञः इति महाभारते वनपर्व
जलिङ्गी स्वनामख्यातसूत्रादि
निर्मितमनस्यादि धारणापायः
तत्पर्यायः आनायः १ इत्यमरः
जालकं इति शहरत्नावली
गवाक्षः दारकः सत अस्फुट
कलिका ऊष्माण्णादि लवङ्गफलं
च देभः समूहः इति मेदिनी
इदं जालं इति हेमचन्द्रः
जालः पुं कदम्बहृत् इति मे
दिनी जालकं स्त्री अस्फुटकलि
का इति भरतः ऊष्माण्णादि ल
वङ्गफलं इति सारसंदरी तत्पर्यायः
दारकः २ इत्यमरः कोरकः
दम्भः ऊलायः आनायः इति
मेदिनी समूहः इति शहरत्नाव
ली ॥
जालकं स्त्री स्त्री मोचकफलं
इति मेदिनी ॥
जालकः पुं गवाक्षः इति हेमचं
द्रः जालकारकः पुं मर्कटकः
इति हेमचन्द्रः जालकर्त्रि वि

जालकिनी स्त्री मेवी इति हेमचंद्रः इत्यमरः ॥
जालगईभः पुं रोगविशेषः न जालिकः वि ग्रामजाली जालोय
सालक्षणयथा विसर्पवत् सर्पति जीवी इति मेदिनी ॥
यः शोथस्तत्र रपाकवान् दाहज्जालिका स्त्री वस्त्रविशेषः गिरि
रकरः पित्रात् सजेयो जालगई सारः जलोका विषथा भटानाम
भः इति माथवकरः ॥ अरचितो गरदिणी इति मेदिनी
जालगोणिका स्त्री दधिमन्थन जालिनी स्त्री विवशाला इति हेम
भाणविशेषः तत्पर्यायः कंठला चंद्रः कोशातकी इति राजनिर्घ
२ इति शब्दरत्नावली ॥ एतः घोषातकी इति रत्न
जालन्धरः पुं विगर्भदेशः इति माला ॥
हेमचंद्रः तद्देशस्य पुं भूमि ॥ जाला स्त्री ज्योत्स्नी किंका इति
जलघातः पुं हेमः इति विको खाना इत्यमरः पटोलः इति
रशेषः ॥ राजनिर्घण्टः ॥
जालघाया स्त्री अङ्गु रतिणी जलमः वि घामरः कुरः अर
लोहार साजोया इति भाषा इति मीत्पकारी इति मेदिनी ॥
हेमचंद्रः जलवर्धरकः पुं वर्ध जलकं स्त्री कालीयनाम गंध
रुद्रविशेषः ॥ इव्यं इत्यमरटीका सारसंदरी ॥
तत्पर्यायः क्षत्रकः १ स्थूलक जाहकः पुं घोचः घोच इति भाषा
एतकः १ सुल्लमणालः ५ तनु माजीरः खट्वा कारुणिका ३
ल्लायः ५ रत्नकाएः १ अस्मगुणाः तिमेदिनी विलेशय जन्तुविशे
रुतलं वातामय कफ नाशितं यः तत्पर्यायः गात्रसंकोची २
पित्तदाहकारितं कषायत्वं उल मणली ३ वक्ररूपकः ५ काम
त्वंच इति राजनिर्घण्टः ॥ चूपी ५ विचूपी ६ विलवास ७ ३
जालिकः पुं मर्कटकः इति हेम निराजनिर्घण्टः ॥
चंद्रः केवर्तः इति त्रिकाणश जालुवी स्त्री गङ्गा इति हेमचंद्रः
षः वायुरिकः जालेन मगधेयनकर्ता एतन्नामकारणं यथा जानुद्वारा

पुण्ड्रमा जङ्गुः संपीय कोपनः मये सूर्ये दशगुणोत्ततः पुण्ये
तस्य कन्या स्वर्णाच जाफवीतेन षड्दीदये काले ततः शान्तगु
कीर्तिता इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णोत्तमः ॥ तस्या निधि एणफले सर्वेषामेव संकल्पवे
सृजन्मात्राणं ॥ विशेषस्नानफलं यथा सामान्य स्नानो विपर्ययः इति ब्रह्मवै
दिवसस्नान संकल्पं एण संद वने प्रकृतित्राणं ॥
रिपुणं दशगुणं चैव मोक्षल ॥ जि जेष अभिभवे इति क
स्नानतः परे ततः सिंशङ्गां पुण्ये विकल्पदुमः ॥
रविसेकमणे दिने अमायांचापि निः वि जेता पिशाचे पुं शे
तत्पद्विगुणं दक्षिणायने ततो काक्षरकोषः ॥
दशगुणं पुण्ये नराणां चोत्तराय निरातुः पुं प्राणवायु इत्युणा
ए चान्तासां पोर्णसां यननं दिकोषः ॥
पुण्यमेव च अद्वयायांचतत्पद्वि निगमिषा स्त्री गमनेच्छा ३
नेतद्वदतिरूपितं असंख्यं पुण्ये तिवाकरणं ॥
फलदमेने पुस्तान्नानके सामा जिगीषा स्त्री जयेच्छा व्यवसा
न्यदिवस स्नानात् दानात् शान्त यः प्रकर्षः इति मेदिनी ॥
गुणं भवेत् मन्त्ररायां देवेणि जिघत्त सा स्त्री क्षया इति हेमचं
युगाद्यायां तथैव च मावस्यसि दः जिघत्त सः वि तथितः इत्य
तसमस्या भीष्माष्टम्यां तथैव च मरः जिघांसकः वि हनेन कुकः
ततोपि दिगुणं पुण्यं नेदाया इति वाकरणं ॥
भवदुर्लभे दशहारा दशम्यां जिघांसा स्त्री हनेनच्छा इति वाक
च युगाद्यादि समेफले नेदास रणे जिघांसः पुं शत्रुः इति हेम
मेचवारुण्यो महत्तत्पद्वि चतुर्गुणं चंद्रः हनेनच्छा वि यथा प्रशा
ततश्चतुर्गुणं पुण्यं हि महत्पद्वि तवष्टद्विगुणं जिघांसविति म
सति पुण्यं कोटिगुणं चैव सामा हिः जिघ्नः वि हाराकर्ता य
न स्नानतो हि यत् चेदोपरागस्य या स्वामी निष्पसितेन सूर्यति
मनो जिघ्नः सपत्नीजनः इति सा

दित्यदर्पणः जिह्वी नीसी हतवि
शेषः तत्पर्यायः किंमिनी २ कि
त्री ३ सुनिर्वाहः ४ प्रमोदिनी ५ य
स्पागुणः मधुरत्वे उत्पत्ते कषाय
त्वे योनिप्रोथनत्वे कटुत्वे वृणा ह
दोगवातातीसार नाशित्वे पटुत्वे
च इतिभावप्रकाशः ॥
जिह्वी स्त्री मेनिष्ठा इत्यमरः ॥
जितः पुं अर्हदपासक विशेषः
इति हेमचंद्रः ॥
जितः वि प्राप्तपराजयः तत्पर्या
यः पराभूतः २ परिभूतः ३ यमि
भूतः ४ भयः ५ पराजितः ६ इति
हेमचंद्रः ॥
जितकाशिः पुं हृदयस्थिः इति भा
रतीकायोनीलकण्ठः
जितकाशी २ वि जययुक्तः तत्प
र्यायः जिताहवः २ इति हेमचंद्रः
जितनेमिः पुं अमृत्यनिर्मितरंजः
तत्पर्यायः आमृत्य २ इति हेम
चंद्रः ॥
जितशत्रुः पुं हृत्तार्हतपिता इ
ति हेमचंद्रः कृतशत्रु पराजये
वि जितामित्रः पुं विसृः इति भा
रतीकायोनीलकण्ठः
जितारिः पुं बुद्धः इति विकारः

शेषः हृत्तार्हतपिता इति हे
मचंद्रः जितशत्रो वि ॥
जिताहवः पुं जितकाशी इति
हेमचंद्रः ॥
जिताहवः वि कृताहवजयः
वर्णीभूताहवकः हृष्टिमात्रेणा
हवोयेन पावदमः इति लोक
प्रसिद्धः ॥
जितेन्द्रियः वि वर्षीकृतेंद्रियः
तत्पर्यायः शास्त्रः २ श्रान्तः ३
इति हेमचंद्रः ॥
जितेन्द्रियाह्वः पुं कामहृदिहृदः
इति राजनिर्घण्टः ॥
जितमः पुं जितमः मिथुनरा
शिः इति ज्योतिषतत्वे जयशीला
नामधेयउत्तमश्च ॥
जितास्त्री हेलिः इति हेमचंद्रः ॥
जितरे वि जेता इत्यमरः ॥
जितरी स्त्री काशी इति विकारः
शेषः जितः पुं अर्हन् बुद्धः वि
सृः इति हेमचंद्रः यतिहृदः ३
मुणादिकोषः जितरे वि इति
मेदिनी ॥
जिनयोनिः पुं मगः इति शास्त्र
रत्नावली ॥
जिनमय स्त्री जिनशृङ्गं तत्पर्यायः

चैमः २ विहारः ३ इति हेमचंद्रः जिह्वालः वि लघुः लोत्पुः य
जिनेन्द्रः पुं हृत्तः इति हलायुधः या आहं कृता परायादे भुजते
जिम उ भवे इति कविकल्पद्रुमः येच जिह्वालाः पतन्ति नरके हो
जिह्वि २ न हिंसायो इति कविकल्प
द्रुमः ॥
जिव इ प्रीणने इति कविकल्पद्रु
मः जिवाजिवः पुं जीवैजीवयती
इति शास्त्ररत्नावली ॥
जिविः पुं समयः पत्नी इति
सिद्धान्तकौमुद्या मुणादि हन्तिः
जिघ उ सोके इति कविकल्पद्रुमः
जिह्वः पुं विसृः इति हेमचंद्रः
इन्द्रः अर्जनः जेतवि वि इति ॥
मेदिनी ॥
जिह्वी स्त्री नगरहृत्तः इति मेदिनी
जिह्वः वि कृदिलः मंदः इति
मेदिनी जिह्वगः पुं सर्गः मंदो
वि इति मेदिनी ॥
जिह्वमोहनः पुं भेकः इति
शास्त्ररत्नावली ॥
जिह्वशल्पः पुं खदिरः इति
जटाथरः ॥
जिह्वं स्त्री नगरमूलं इति रत्न
माला जिह्वः पुं स्त्री जिह्वा इ
त्यमरटीकायां भरतः ॥ ॥

जिह्वालः वि लघुः लोत्पुः य
या आहं कृता परायादे भुजते
येच जिह्वालाः पतन्ति नरके हो
रेल्लम पिणोदक क्रियाः इति
आहृतत्वे ॥
जिह्वा स्त्री रसज्ञानेंद्रियं जिव
इति भाषा तत्पर्यायः रसज्ञा २
रसना ३ इत्यमरः रशना ४
रसन ५ जिह्वः ६ इति तट्टीका
अस्याः परीक्षा यथा शाकपत्र
प्रभातत्वा स्फुटितारसनानिला
त् रक्ता प्रणामा भवेत् पिप्पल्लि
मार्दीयवलाकफात् परिदग्धा ख
रस्पृशी कृष्णा दोषत्रयेऽधिके से
वरोषहयाधिको दोषहितयल्लव
णा इति भावप्रकाशः ॥
जिह्वानिलेखनं स्त्री जिह्वामा
र्जनं जिवश्रोत्रशानरति भाषा
जिह्वामार्जनद्वयं जिवश्रोत्रश
त्रोयादि इति भाषा तत्पर्यायः गुलं
कोमलेक्षणं स्वर्णि च्य तात्र लो
हनिर्मितं जिह्वामलापकर्षणो
प्रशस्तं तस्यागुणः वज्रवैरस्य
जिह्वाश्रित मलनाशित्वे आरोग्य
रुचि कारित्वे च इति राजवल्लभः
जिह्वापः पुं कृकुरः व्याघ्रः ॥

विशालः भस्त्रकः इति शहरत्वा
वली वित्रकव्याजः इति ॥
विष्णुः ॥
जिह्वामूलं स्त्री जिह्वास्थितमलं
तत्त पृथग्विः कृतं २ इतित्रिका
एतद्विशेषः ॥
जिह्वामूलीयः पुं वज्राकृतिर्गीः
वोपदेवेनास्यमृतिसेनाकुता
सत्तुकावपरेविसर्गस्थाने भव
ति वशाद्वि काम्याः अस्या
द्योराविसर्गवत् इतिव्याकरणं
अधोविरेकपुक्ताग्रामात्रवदय
त्रयकः जिह्वामूलीय इमेव यज
कुम्भोपमोपरः इतिमुपमव्याक
रणटीका जिह्वाभरः पुंयती इति
हारावली जिह्वालिट् २ पुं ककु
रः इतिभूरिप्रयोगः ॥
जिह्वाशाल्यः पुं तद्विरहवः ३
निराजनिर्घण्टः ॥
जिह्वास्वादः पुं लेहने इति हे
मचन्द्रः ॥
जीमूतः पुं पर्वतः मेघः मुक्ता
देवताद्वहः इत्यमरः इन्द्रः भू
तिकरः ॥ चोपकलता ३
ति हेमचन्द्रः ॥
जीमूतकुरः पुं पर्वतः इतिहा ।
रावली ॥
जीमूतमूलं स्त्री शरी इतिरत्नमा
ला जीमूतवाहनः पुं इन्द्रः मेघवार
न इत्यमरदर्शनात् धर्मरत्ननामक
स्मृतिसंग्रहकृतीव ॥
जीमूतवाही पुं भूमः इतिहेमचन्द्रः
जीराः पुं जीरकः खंगः इति मे
दिनी अनुः इतिमिहानकौमुद्या
मुणादिहृतिः ॥
जीरकः पुं वणिगद्वयविशेषः जी
रा इति भाषा तत्पर्यायः नरणः
२ गुजानी ३ कणा ४ इत्यमरः
जीर्णीः ५ जीवः ६ दीप्यः ७ जीर
णः ८ यजानिका ९ वक्रिणितः १
मगधः ॥ अस्पृश्याः कटुत्वे ॥
उल्लंघे दीपनत्वे वातगुल्माध्मा
नातीसार ग्रहणी किमिनाशित्वे
इतिराजनिर्घण्टः रुचिस्वरकृति
गंधयुक्तत्वे कफवाननाशित्वे वा
के कटुत्वे । तीक्ष्णत्वे । लघुत्वे ।
पित्तवर्धनत्वे च इतिराजवल्लभः
जीरणः पुं जीरकः इतिराजनिर्घ
ण्टः जीरिका स्त्री वंशपत्रीत्वं
इति राजनिर्घण्टः ॥ जीर्णी स्त्री
शालज । इति राजनिर्घण्टः ॥

जीर्णीः पुं जीरकः इतिराजनिर्घण्टः कौमुद्या मुणादिहृतिः शकटं
जीर्णीः विवृद्धं इत्यमरः पुरातनः कायः पशुः इतिसेदिमसारे
इतिहेमचन्द्रः ॥
जीर्णीदारुः पुं वृद्धदारुकभेदः ॥ जीव ३ प्राणे प्राणधारण
विधाराविशेष इति लोके तत्त जीवः पुं अस्यधारण इत्यमरः
र्यायः जीराफन्नी २ सपुष्पिका २ जीवः पुं अस्यधारण इत्यमरः
यजरा ४ सूक्ष्मपणी ५ अस्पृश्याः प्राणी हृतिः वृद्धविशेषः ॥
गोमूत्रं पिच्छित्वं कफवानका हृहस्पतिः इतिमेदिनी कर्णीः
सामदोषनाशित्वं वक्ष्यत्वे च ३ इति धरणी क्षेत्रज्ञः तत्पर्या
निराजनिर्घण्टः यः आत्मा २ पुरुषः ३ सुकलः ४
जीर्णीपत्रिका स्त्री वंशपत्रीत्वं अन्नधामी ५ ईश्वरः ६ इतित्रिका
इतिराजनिर्घण्टः ॥ काण्डशेषः तत्तसत्पृथग्व्या क
जीर्णीपणीः पुं कटुमृः इतिराजनि मलाजीवद्वयसंज्ञे तत्तल्लप्र
घण्टः ॥ पुरातनपत्रे स्त्री ॥ दः कर्मद्वयप्रभगावानशीकृत्सः
जीर्णवृत्तं स्त्री वैकान्तमणीः इति प्रकृतेः परः सेपितदेतत्पृथग्व्या
राजनिर्घण्टः ॥ कर्मनेन भवेत्सति जीवः कर्म
जीर्णवृत्तं स्त्री पुरातनवृत्तं त फलेभ्योऽपि आत्मा निर्लिप्त एव
तत्पर्यायः पट्टचरः २ इत्यमरः ॥ आत्मनः प्रतिविम्बप्रदेही जीवः
जीर्णवृत्तः पुं पट्टिकालोभः ३ स एव प्राण देहादि भेदेहीस
निराजनिर्घण्टः ॥ जीवः परिकीर्तितः इतिब्रह्म
जीर्णवृत्तकं स्त्री परियेले के वैवर्तेप्रकृतिखण्डः वेदान्तम
उटमुता इतिभाषा इतिराजनि ते चरावच्छिन्नाकाशा वत्त शरी
घटः जीर्णी स्त्री स्थूलजीरकः इति रत्रितयावच्छिन्नं चैतन्यं केषां
राजनिर्घण्टः चिन्मते दर्पणस्य मुखप्रतिवि
जीर्णीः स्त्री ग्यानिः जीर्णता इत्यम म्भवत् बुद्धिस्थ चैतन्य प्रतिवि
रः जीर्विः पुं कृषारः इतिमिहान सं जीवः पुं स्त्री जीविते इतिमेदिनी

जीवकः पुं अष्टवर्गान्तर्गतोऽथ
विशेषः तत्पर्यायः कुर्वशीर्षः २
मधुरकः ३ मृगः ४ कृष्णगः ५
इत्यमरः जीवनः ६ दीर्घपुः ७ प्रा
णदः ८ जीवः ९ भृङ्गाकः १० पि
यः ११ चिञ्जीवी १२ मधुरः १३ मे
गल्पः १४ कुर्वशीर्षकः १५ ह
दिदः १६ आयुष्मान् १७ जीवदः
१८ वलदः १९ अयुष्मान् मधुरत्वे
शीतत्वे रक्तपित्तानिलाति तयदा
ह ज्वरनाशिते शुक्रश्लेष्मविवर्ध
नत्वे च इति राजनिर्घटः वलका
रित्वे काष्ठीयान्नाशित्वे तस्य
पेयथा जीवकर्मभक्तो ज्योतिष्मा
दिशिखरोद्भवो रसान् कस्वत्
कन्दो निःसारो सत्सम्यक्को जी
वकः कुर्वकाकारः ऋषभा ह
षष्ट्यावत् जीवकर्मभक्तस्थानेति
दारीमूलं इति भावप्रकाशः ॥
प्राणकः पीतशालः दयणः
इति मेदिनी ॥
जीवकः वि सेवकः वृद्धाशी
जीवी अहितपात्रकः इति मेदि
नी जीवजीवः पुं जीवजीवपत्नी
इति शाहरत्नावली ॥
जीवजीवः पुं चकोरपत्नी इत्यम

रः वृद्धविशेषः इति मेदिनी ॥
जीवजीवका स्त्री जीवत पुत्रिका न
त्यर्थायः जीवसूः २ इति हेमचन्द्रः
जीव ततिः स्त्री सधवा इति हेम
चन्द्रः ॥
जीवत पितृकः पुं विद्यमानपितृकः
यथा अमा स्नानं गया आहं द
दिता मुत्त भोजनं न जीवत पि
तृकः कुर्यात् कृतेपि पितृहा
भवेत् इति तिथ्यादिनत्वे ॥
जीवथः पुं प्राणः कर्मः मधुरः
मेवः धार्मिके विरायुविचित्रि ।
इत्युणादिकोषः ॥
जीवदः पुं वेद्यः विदित इति मे
दिनी जीवनदानरिति ॥
जीवदात्री स्त्री ऋदिः इति राज
निर्घटः ॥
जीवधनं स्त्री गवादिकं इति वि
त्रिकाणशेषः ॥
जीवनं स्त्री वृत्तिः जलं प्राणधार
णं इति मेदिनी हेयङ्गवीनं इति
शब्दचन्द्रिका मज्जा इति राज
निर्घटः ॥
जीवनः पुं जीवकोषयं वातः ३
तिराजनिर्घटः लक्ष्मणक वृद्धः
इति शब्दचन्द्रिका पुत्रः इति ॥

हेमचन्द्रः ॥
जीवनके स्त्री अन्नं इति हेमचन्द्रः
जीवनयोनिः स्त्री यत्नविशेषः
सत्पुत्रीन्द्रियः शरीरे प्राणसं
चारकारणं इति भाषापरिच्छेदः
जीवनास्त्री मेदोषयं इति मेदिनी
जीवनाद्यानं स्त्री विषं इति शब्
चन्द्रिका ॥
जीवनावासः पुं वरुणः इति
शाहरत्नावली ॥
जीवतिका स्त्री हरीतकी इति
राजनिर्घटः ॥
जीवनी स्त्री जीवनी काकोली
ऊरी मेदा महामेदा इति राज
निर्घटः ॥ मृष्टी इति श
ब्दचन्द्रिका ॥
जीवनीये स्त्री जल इति हेमच
न्द्रः जीवनीयगणः पुं औषधवि
शेषः यथा अष्टवर्गप्रतीतिमौ
जीवनी मधुकन्या जीवनीय
गणः प्रोक्तो जीवनस्तपुनस्तथा
इति वेद्यकपरिभाषा ॥ जीवनी
या स्त्री जीवनी इत्यमरः जीवने
त्री स्त्री संहती इति राजनिर्घटः
जीवनौषधं जीवेन प्रियमाणोजी

वतितदोषयं जीवरत्नाकारि
जीवनोपायः तत्पर्यायः जी
वानः २ इत्यमरः ॥
जीवतः पुं औषधं प्राणः आ
युविशिष्टे वि इत्युणादिकोषः
जीवशाकः इति राजनिर्घटः
जीवतिकाः पुं जीवतिकाः
इत्यमरटीका सारसंदरी ॥
जीवतिका स्त्री वृद्धा वृद्धाय
विज्ञातवृद्धः यद्वृद्धी जीवाख्या
शाकः इति मेदिनी जीवतीह
रीतकी इति राजनिर्घटः ॥
जीवनी स्त्री लनाविशेषः जीव
इति जीयाती इति च भाषा त
त्यर्थायः जीवनी २ जीवनीया ३
जीव ४ मधुः ५ इत्यमरः जीवना ६
मधुस्ववा ७ स्ववा ८ इति तट्टीका
ययस्तिनी ९ जीवा १० जीवदा ११
जीवदात्री १२ शाकश्रेष्ठा १३ जी
वभदा १४ भदा १५ मृगल्या १६
दादजीवा १७ यथास्या १८ मृगा
री १९ जीवदद्या २० कान्तिका २१
शशाशितिका २२ सपिंगला २३
इति राजनिर्घटः मधुस्वासा २४ जी
वदद्या २५ सविकरी २६ मृगरी
दिका २७ जीवपरी २८ जीवपुष्पा

इतिकेचित् अस्यागुणाः मधुर जीवभद्रा स्त्री जीवनीलता व
 त्वं शीतत्वं रक्तपित्तवायु त्रयं दिनमौषधं इतिराजनिर्घण्टः
 राह ज्वर नाशित्वं कफवीर्यवि जीवमंदिरं स्त्री शरीरं इतिरा
 वर्धनत्वं च इति राजनिर्घण्टः हृदयदिका ॥
 स्वादुत्वं त्रिधातुं त्रिदोषनाशि जीवला स्त्री सेंदली इति रा
 त्वं रसायनत्वं बलकारिणं च जनिर्घण्टः
 स्पर्शितत्वं शार्दित्वं लघुत्वं जीववल्ली स्त्री दीरकाकोली इ
 इति भावप्रकाशः स्यास का निराजनिर्घण्टः ॥
 स यातुदय नाशित्वं स्वरका जीवणाकः पुं मालवे प्रसिद्ध
 रित्वं च सुराष्ट्र देशज स्वर्णवर्ण शाकविशेषः तत्पर्यायः जीव
 हरीतकी सा स्वेद पाके प्रश नः २ ब्रह्मनालः १ ताम्रपत्रः ४
 स्ता जीर्णरोगनाशिनी इतिराजव प्रवालः ५ शाकवीरः ६ समधुरः ७
 लुभः शमी गुडवी वंरा इतिमेदि मेघकः ८ अस्यागुणाः सुमधुर
 नी शोरी इतिराजनिर्घण्टः ॥ त्वं हृदयात्वं वस्तिशोथनत्वं ही
 जीवन्मुक्तः त्रि स्वस्वप्रापेयं प्र यनत्वं पाचनत्वं वल्यत्वं हृषत्वं
 गिणसादात् कृते ज्ञान तत्कार्य पित्रापहारकत्वं च इतिराजनि
 संचितकर्मदीनां वाधितत्वादपि र्घण्टः ॥ जीवम्पका स्त्री दीरका
 लवण्यं रश्मिना ब्रह्मनिष्टः इति कोली इति राजनिर्घण्टः ॥
 वेदान्तसारः ॥ जीवश्रेष्ठा स्त्री अदिनामौषधं
 जीवपुत्रकः पुं शंखीहृदः इति इति राजनिर्घण्टः ॥
 शाहरतावली हृदयविशेषः जीवा जीवसंतः पुं कामहृदिहृदः
 यता इतिभाषा इत्यमरटीकायां २ इतिराजनिर्घण्टः
 मानायाः ॥ जीवपुष्पा स्त्री हृद जीवसाधनं स्त्री धान्यं इतिराज
 जीवमी इति राजनिर्घण्टः ॥ निर्घण्टः जीवसः स्त्री जीवजो
 जीवप्रिया स्त्री हरीतकी इति का जीवसुत्रिका इतिहेमचंद्रः
 राजनिर्घण्टः ॥

जीवस्थाने स्त्री मर्म इतिहलायुधः जीवितहा स्त्री नाडी इति राज
 जीवा स्त्री जीवनीहृदः मोर्वी व निर्घण्टः ॥
 चा शिजितं भूमिः इति मेदि जीवितेशः पुं प्राणानाथः य
 नी जीवितं इतिजटाधरः जीवा मः चंद्रः सूर्यः इतिशाहरता
 त्वः पुं स्त्री भक्त जीवितं जीव वली जीवातः इतिहेमचंद्रः
 नोषधं इति मेदिनी ॥ जीवा जीवितेश्वरे त्रि इति मेदिनी
 त्मा पुं देही तत्पर्यायः पुन जीवी पुं प्राणी यथा जीवि
 भवी २ जीवः ३ अस्मान् ४ स नादारुणरोगः कर्मभोगः शु
 त्वं ५ देहभृत् ६ जन्मः ७ जन्म भाशुभः भक्तो वेद्यस्तेतिहलायु
 ८ इति हेमचंद्रः प्राणी ९ चेत स्मभक्तिरसायनात् इति ब्रह्म
 नः १० जन्म ११ शरीरी १२ इत्यमरः वैवर्त्तगणेशाचार्य ॥
 जीवाधारः पुं क्षेत्रे इतिहेम जीवा स्त्री गोक्षरदुग्धा जीव
 चंद्रः ॥ जी इतिहरीतकी इतिराजनिर्घण्टः
 जीवात्रकः पुं जीवनार्थपद्विवा ज रंदिमि इति कविकल्पद्रुमः
 त्रकः तत्पर्यायः प्राकृतिकः २ ज उ. गत्वा इति कविकल्पद्रुमः
 इत्यमरः जीवनाशकेत्रि ॥ जग इत्यागे इति कविकल्पद्रुमः
 जीवाला स्त्री मेदिली इतिराज जगृष्मने स्त्री निंदा इति हेमचं
 निर्घण्टः ॥ दः जगृष्मा स्त्री निंदा इत्यमरः
 जीविका स्त्री जीवनोपायः तस जङ्गः पुं वृहदारकः इत्यमरः
 र्प्यायः आजीव २ वार्त्ता ३ हतिः जङ्गकः पुं वृहदारकहृदः
 ४ वर्त्तने ५ जीवने ६ इत्यमरः ॥ इतिराजनिर्घण्टः ॥
 जीवः ७ इतिशाहरतावली जीव जङ्गा स्त्री जङ्गः इत्यमरटीका
 नी इतिमेदिनी ॥ योरमानायाः ॥
 जीवितं स्त्री जीवनं इतिहेमचंद्रः जङ्गितः त्रि त्यक्तः जग धातोः
 जीवनयुक्तेत्रि ॥ कर्मणिक्त मत्पयेननिष्पन्नः
 जीवितकालः पुं आयुः इत्यमरः जटकं स्त्री जटा इतिशाहरतावली

जहिका स्त्री शिखा कुटी इति जहवानं पुं अग्निः इति शहरत्वा
दिकी इति च भाषा इति शहरत्वा वली ॥
जः स्त्री आकाशः सरस्वती पिशा
ची जवनं इति शहरत्वा वली ॥
त्वगगमनं गमनं इति मेदिनी ॥
जुटः पुं शिवजटा इत्यमरटीका
योभरतः जटा इति शहरत्वा वली
जटकं स्त्री केशबंधः जटा इति
भूरिप्रयोगः ॥
जुतिः स्त्री वेगः इत्यमरः ॥
जुतिका स्त्री कर्पूरभेदः इति
राजनिर्घटः ॥
जुर ३. ई य वयोदानो वधे इति
कविकल्पद्रुमः ॥
जुर्णाखाः पुं तृणविशेषः उल
इति भाषा तत्पर्यायः सुवयः २
स्थूलकः ३ दर्भः ४ खरच्छदः ५
इति रत्नमाला उलकं ६ उलयः
इति केचित् ॥
जुर्णाकयः पुं देवधाम्यं इति
हेमचंद्रः ॥
जुर्णिः स्त्री वेगः इत्युणादिकोषः
आदित्यः देहः ब्रह्मा ज्वरः ॥
इति संहितासारे उणादिहृतिः ॥
जुर्तिः स्त्री ज्वरः इत्यमरः ॥
इति विश्वः चंद्रः इत्युणादिकोषः जव न वधे इति कविकल्पद्रुमः

जवं स्त्री पुं युषं मुद्रादिकाण्यं चंदिका ॥
सः इति लिङ्गादिसंयत टीकायां जू य ३२ यम ज्ञाने गतवक्रवयो
भरतः ॥ भाव इति यावत् इति कविकल्प
द्रुमः ॥
ज्वणो स्त्री हृदविशेषः धारफु
ल इति भाषा इति शहरत्वा चंदिका
ज्वत्कारे इति कविकल्पद्रुमः जेता वि जयशीलः तमया
जुभ ३३. जम्भे गात्रशैथिल्य इति यः जिह्वाः भित्तरः ३ जेवः ४ इत्य
यावत् इति कविकल्पद्रुमः ॥ मरः जेताकः पुं स्वरविशेषः य
जुम्भः वि मुखादिविकाशः हा या अथ जेताकं विकीर्णं भूमिं
इति भाषा तत्पर्यायः जम्भनं परीक्षेत श्वस्यादिषु उत्तरस्या
जम्भा १ जम्भिका ४ इति शहरत्वा वा गुणं वति प्रशस्तभूमिभागे
त्वावली जम्भ ५ जम्भका ६ इति देशकस्ममपुरमृत्तिके सुवर्णा
राजनिर्घटः जम्भात्यर्थं समीर वर्णमृत्तिके वा नदी परीक्षाया
णात् इति वैयकं दाउमनन ज पुष्करिणादीनां जलाशयानां
मेघजोवोन्निष्ठो गलिधुनिः अथ मरुतमस्य कुलेदक्षिणे पश्चि
ष्यमेव कर्तव्यं आनया नदधी मेवा सपत्नीर्षं समसविभक्त
भवेत् इति कर्मलोचने विकाशः भागे देशे समाधेया अरत्नीः प्र
स्फुरितः इति शहरत्वा वली ॥ कस्य उदकात् प्रामुख्यमुदेमुत्त
जम्भने स्त्री जम्भः इत्यमरः मा अभिमुखं सीर्षं कुरागार
जम्भा स्त्री जम्भः इति शहरत्वा कारयेत् उत्तपविस्तारतः पर
वली जम्भिका स्त्री जम्भः इति मरत्नीः पोउणासमजातं संह
शहरत्वा वली जम्भितं स्त्री विवे तंमृत् कर्म सम्यज्ज मनेक वा
धितं प्रवृद्धं जम्भा स्फुरितं इति तायने यस्य च कुरागारस्यानः
हेमचंद्रः ॥ समनतो भित्ति मरति विस्त्वा
स्त्रीणां करणं इति मेदिनी ॥ रात्रं संधोषिदिकां कारयेत् आ
जम्भिनी स्त्री पलापणी इति शहरत्वा चतुर्दिक्कुमात्रे दिपुरुष प्रमाणं

सन्मये कनु संस्थाने वरुससु
 छिद्रेगारकोष्टकसम्भसपि
 थानकारयेत त्वेवादिगणा
 मास्यकर्णिकानो वा मेथेनका
 एनाप्ररयिता प्रदीपयेत स
 यदाजानीयात साधुदयानि
 काष्टानिगतयुमानि अथ तमे
 केवल मग्निना तदग्निगृहे स्वेद
 योगेन बोधका पुनर्मिति तत्र
 नेवातदगभ्याभ्यागतगात्रेवसा
 वल्लने प्रवेशयेत प्रवेशयेत्तेन
 मुनुशिष्यात् सोम्य प्रविशकल्पा
 एणायागपायवेतिप्रविशयेनो
 पिडिकामथिरुस पार्श्वपरपा
 स्त्रीभ्याययामुवशापीयाः नच
 तयास्वेदमूर्च्छा परीतेनापिसता
 पिण्डिकेवा मोक्षया आशरणो
 क्त्वासात भुस्यमानोसतः पिडि
 कावकाशात हार मथिगच्छ
 न स्पेदमूर्च्छा परीततया सद्यः
 शाणान जयाः तस्मात् पिडिका
 न कथेव नमुचेयाः सयदा जा
 नीयादिगताभिष्यत् मात्मानं
 सम्पक् प्रसूनस्वेदपिच्छेसद्य
 स्वातो विमुक्त लघुभूतमपगतवि
 वदस्तेमसमिगोरचवेदनमितिततस्ते
 पिडिकामनुवसन हारे प्रपयेत निष्क्रम्य
 च नसरसा चक्षुषोः परिपालनार्थ ॥

शीतमदकंस्फोत अपगत क्त्वा
 ससत्ताप स मुरुनीत सत्वोमे
 नवारिणा यथान्याय परिषिक्तो
 श्रीयात् इतिचरकः ॥
 जेमने क्त्वा भोजन इत्यमरः
 जेयः वि जेतव्यमात्रको इत्यम
 रः जेष ३३ गता इतिकविकल्पा
 डमः जेद ३३ यत् इतिकविकल्पा
 मः जे गे तये इतिकविकल्पाडमः
 जेजं क्त्वा शेषय इतिराजनिर्घटः
 जेवः वि जेता इत्यमरः पारदे पुं
 इति राजनिर्घटः ॥
 जेप्रथः पुं जयशीलः इति द
 लायुथः ॥
 जेरी स्त्री जयतीव्रतः इति शह
 रत्तावली ॥
 जेनः पुं जिनेपासकः बौद्धः ३
 ति दलायुथः
 जेपालः पुं जयपालवृत्तः ३
 निदिश्रपकोषः ॥
 जेमिनिः पुं मुनिविशेषः सवेद
 व्यासशिष्यः उत्तरमीमांसाक
 तीभारतकृत वज्रवारकश्च ।
 यथाजेमिनिश्च समंतश्च देशम्प्राये
 नपवव पुलस्त्यः पुलहश्चैवपंचेने
 वज्रवारकाः इतिपुराण ॥

जेवातकः पुं चेद कर्षरः ३
 तमरः पुत्रः इतिसंक्षिप्तसा
 रे उणादिहन्तिः ॥ भेषजं ३
 तिहेमचंद्रः ॥
 जेवातकः वि दीर्घायुः क्लृप्तः
 इति मेदिनी ॥
 जेह्मं क्त्वा जिह्मता कृदितलता
 यथा जेह्मं पुंसिच मेघुन्य
 जातिभ्रंशकरस्ते इतिप्राय
 श्चित्तविवेकः ॥
 जोङ्कं क्त्वा अगुरु इत्यमरः
 जोङ्कः पुं गर्भिएपभिलासः
 सादइतिभाषा इतिहारावली
 जोदिगः पुं महादेवः महावती
 इतित्रिकाशेषः ॥
 जोस्ताला स्त्री देवधामं इति
 हेमचंद्रः
 जोषं क्त्वा सुखं इतिशहरत्ताव
 ली जोषं य तस्मी सुखे इत्यम
 रः जोषा स्त्री योषा इतिशहर
 त्तावली जोषिका स्त्री जालिका
 इति शहरत्तावली ॥
 जोषित स्त्री योषित इतिशह
 रत्तावली
 जोषिता स्त्री योषित इतिश
 हरत्तावली ॥

ज्ञः पुं ब्रह्मा बुधः पण्डितः
 महीसुतः इति थरणी ॥
 जय क म तमो इतिकविकल्पा
 डमः जमिं मीरणा लोक निशा
 न तोषण स्तनयः इति तटीका
 यो उगीदासः ॥
 जपितः वि ज्ञापितः इत्यमरः
 जमः वि ज्ञापितः इत्यमरः
 जमिः स्त्री बुद्धिः इत्यमरः ॥
 ज्ञा ग बोधे इतिकविकल्पाडु
 मः ज्ञा कम मारणे ज्ञालोक ॥
 निशाने तोषणे स्तनो इति
 कविकल्पाडमः ॥
 ज्ञाक प्रेरणे इतिकविकल्पाडु
 मः ज्ञाने वि कृतज्ञानं ज्ञाना ३
 निभाषा तत्पर्यायः विदितं ३
 बुद्धे ३ बुधितं ४ प्रमितं ५ मते ६
 प्रतीते ७ अवगते ८ मनिने ९
 अवसितं ९ इति जराधरः ॥
 ज्ञातव्यं वि ज्ञानीये ज्ञेये वे
 पुं यवगतयं बोध्यं मन
 यं इति याकाराण ॥
 ज्ञातसिद्धान्तः पुं शास्त्रतत्त्व
 ज्ञः तत्पर्यायः तौत्रिकः २
 इत्यमरः ज्ञाता वि ज्ञानशीलः त
 त्पर्यायः विद्वत् २ विद्वः ३ इत्यमरः

ज्ञानि पं सपिंडसहोदरादिः पञ्चाविशेष महतिः अन्यत्र च
 ज्ञानातिस्त्रिदं कल्पस्थितिचक्षा
 तिः इति भरतः तत्पर्यायः
 सगोत्रः १ बोधवः २ वंश ३ स्वः
 ४ स्वजनः ५ इत्यमरः अंशकः
 गेयः ८ दायादः ९ इति त्रिकां
 उशेषः सचतर्विधः सममपु
 रुषपर्यन्तं सपिण्डः ततस्त्रि
 पुरुषपर्यन्तं सजल्पः ततश्चत
 र्यपुरुषपर्यन्तं समानोदकः
 जन्मनामस्त्रिपर्यन्तं मयि स
 मानोदकः ततः परे गोत्रजः ३
 निष्पत्तिरित्ये पञ्चाविशेषस्त
 ततश्चोद्दृष्टव्यः ज्ञानिदोहदो
 या यथापानिकानिचपापानि
 ब्रह्महत्यादिकानि च ज्ञानिदोह
 स पापस्य कलानाहतिषोऽंशी
 इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिखण्डे
 पिता इति मेदिनी ॥
 ज्ञानेयं ज्ञी ज्ञानेर्भावः ज्ञानि
 त्वे इत्यमरः ॥
 ज्ञानं ज्ञी विशेषणसामानेन
 चावबोधः मोक्षेयी ज्ञान मयत्र
 विज्ञानं शिल्पशास्त्रयोः इत्यमरः
 अस्मार्थः मोक्षे शिल्पे शास्त्रे च
 यायीः सा ज्ञानं विज्ञानं चोच्यते

पञ्चाविशेष महतिः अन्यत्र च
 दृष्टादो या यीः सापिज्ञानं वि
 ज्ञानं चोच्यते पञ्चासामान्यमहतिः
 मोक्षेयी ज्ञानं विज्ञानं च यथा
 ज्ञानमुक्ति रिति सा याचिता
 च विज्ञानं तद्व्याप्यप्रयच्छति
 इति अन्यत्र यथा ज्ञानमुक्ति स
 मस्तस्य जज्ञो विषयगोचरे इति
 दृष्टव्यप्रकारक ज्ञानमिति ये
 चित् प्राणिनो लोके सर्वे विज्ञा
 निनो मताः इति ब्रह्मणो नित्य
 विज्ञानानंदरूपत्वादिति एवं चि
 त्तज्ञानं व्याकरणं ज्ञानं चतुष्टय
 विज्ञानं मित्यादिकं प्रमुक्तं तद्व
 मोक्षनिमित्तं शिल्पशास्त्रयोः
 ज्ञानमुच्यते तन्निमित्ततोऽन्यनि
 मित्तं या तयो धीः सा विज्ञानमि
 ति केचित् मोक्ष विषया मोक्ष
 फला धी ज्ञानं अन्य धी विज्ञानं
 कान्यत्र इत्यादि शिल्पशास्त्रयोः
 तिकेचित् अवबोध इत्यप्याह
 त्व मोक्ष विषये अवबोधो धीः
 अन्यत्र चतुष्टयत्वादि विज्ञानं शि
 ल्पशास्त्रविषये विज्ञानमिति
 केचित् इति भरतः योगशास्त्र
 मतेन एकत्वे बुद्धिमनसोरिति

याणां च सर्वेषां आत्मनो व्यापि
 नस्तान् ज्ञान मेतदनुत्तमं इति
 मोक्षधर्मः एकत्वे बुद्धिमात्रेणा
 वस्थाने बुद्धिनिरोध इति या
 वत् इति तद्दीका ॥ अमानित्व
 मदभित्त्वमादिसा ज्ञानिराजवं
 आचार्योपासने श्रोत्रं स्वेयं
 मात्म विनिग्रहः इदियार्थेषु
 वैराग्यमनहेकारणवच जन्मस
 त्युजरा व्यापि दुःखदोषानुदर्श
 ने असक्तिरनभिषेगः पुत्रदारगृ
 हादिषु निर्येच समचित्तमभिषा
 निक्षेपयतिषु मयि चानन्ययोगे
 नभक्तिरव्यभिचारिणी विविक्ते
 शमेवित्तमरतिर्जनसंसदि यथा
 त्म ज्ञान नित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थं द
 र्शनं एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तं मज्ञा
 ने यदतो न्यथा ॥ सात्विक रा
 जस तामस भेदेन तद्विविधं
 सात्विकं यथा सर्वभूतेषु येने
 कंभावमव्यय मीक्षते अविभ
 क्तविभक्तेषु तज्ज्ञानं विदिसात्विकं
 राजसंयथा पृथक्त्वेन तय
 ज्ञानं नाना भावान् पृथग्विधा
 न वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं वि
 दिराजसे तामसे यथा सत कृत

स्व वदेकस्मिन् कार्ये सक्तं महे
 त्कं अतन्तार्थं वदत्येच तन्नाम
 स मुदाहृतं इति श्रीभगवद्गीता
 न्यायमतेन अप्रमाच प्रमाचैव
 ज्ञाने द्विविधं मुच्यते तत्तत्प्रमे
 तन्मतिर्यासादप्रमा सा निवृ
 पिता तत् प्रपंचो विपर्ययाः स
 शयोपि प्रकीर्तितः आद्यादेह
 आत्मबुद्धिः श्रोत्रदो पीतिमा म
 तिः भवेत्त्रिभुव नृपा सा सेश
 याः पृथग्दर्शने किंस्त्रिभुव वा
 स्थाणवैत्यादि बुद्धिस्तस्य शयः
 तदभावा प्रकाराधी सत प्रकारा
 त्निर्णीयः स संशयो भवेद्याधी
 रेकजाभावभावयोः साधारणा
 दिधर्मस्य ज्ञाने संशय कारणं
 दोषो प्रमाया जनकः प्रमाया
 स्तु गुणो भवेत् पित्त उरत्वादि
 रयो दोषो नानाविधो मनः गुणः
 स्याद्भूमिभूतज्ञानमजोच्यते प्रमा
 अथवा तत्प्रकारे यज्ञानं तद्वत्
 विशेष्यकं ज्ञानं यन्निर्विकल्पा
 त्वं तदतीन्द्रिय निष्पते तन्ममा
 नाममानापि ज्ञानं यन्निर्विकल्पा
 कं ॥ प्रकारत्वादिसूत्रं हि संव
 धानवगाहनात् इति भाषापरिच्छेदः

ज्ञानदर्पणः पुं पूर्वजिनः इति
त्रिकांशोऽयम् ॥
ज्ञानलक्षणं स्त्री त्रिविधा
लौकिकसन्निकर्षात्तन्मति
कर्षः तस्यलक्षणं यथा विषयी
यस्य तस्यव्यापारो ज्ञानलक्ष
णः इति भाष्यपरिच्छेदः अस्या
र्थः तद्विषयतापक तद्विषय
ज्ञानं यथापूर्ववत्तद्विज्ञानं स
ति यस्यात्तु चरादिज्ञानं ॥
ज्ञानी स पुं देवतः ज्ञानयुक्ते
त्रि इति मेदिनी तस्य लक्षणं
यथा यज्जहति यदा कामान्
सर्वान्पार्थम्यमनोगतान् आत्म
येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्त
दोच्यते उ. खेषनुहि प्रमत्ताः स
खेषु विगतस्सहः वीतरागभय
क्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते यः
सर्वज्ञानभिस्त्रेहस्तत्तत्प्राप्यमुभा
मुभं नाभिनेदति न हृष्टि तस्य प्र
ज्ञापतिष्ठिता यदा संहरते वायं
कूर्मो भगवतीव सर्वशः इन्द्रियाणी
दियार्थं भूस्तस्य प्रज्ञापतिष्ठिता ॥
ज्ञानिनापि कर्म कर्तव्यं यथा
सक्ताः कर्माणां विहासो यथा क
र्वति भारत ऊर्ध्वादिहोस्तथा सक्त
ज्ञापने स्त्री बोधनं ज्ञानान इति

स्त्रिकीर्षुः कर्मसंग्रहं ननु हि मे
देजनयेदज्ञानं कर्म संगिनो
जोषयेत् सर्वकर्माणि विद्वान्
युक्तः समाचरन् प्रकृतेः कि
यमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः
अहंकारविमूढात्मा कर्त्रीहमिति
मन्यते तत्तद्विलुप्तमहाबाहो गुण
कर्मविभागयोः गुणा गुणेषु वर्त
न्ते इति मत्वा न संजते ज्ञानिप्रशंसा
यथा चतुर्विधा भजंते मोजनाः
सकृत्तिनोः जैन आर्तो जिज्ञा
सुरर्थाधी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥
तेषां ज्ञानी नित्यमुक्त एकभक्ति
विशिष्यते प्रियोल्लिखितानि नोत्प
र्यमहंसचममप्रियः उदारः स
र्वयवेने ज्ञानी तान्मेव मेमते ॥
आस्थितः सद्विप्रकृतात्मा मामेवा
नुत्तमां गतिं वहुनां जन्मनामते
ज्ञानवान्मो प्रपद्यते वासुदेवः
सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः
इति श्री भगवद्गीता ॥
ज्ञानेन्द्रियं स्त्री बुद्धिन्द्रियं तत्
यद्विधं मनः १ नेत्रं २ श्रोत्रं ३
घ्राणं ४ जिह्वा ५ त्वक् ६ इति ।
श्री भगवते ॥
ज्ञापने स्त्री बोधनं ज्ञानान इति

भाषा इति याकरणं ॥
ज्ञानिः स्त्री ज्ञापने इति मुख्यबोधः
ज्ञा मि जरायो इति कविकल्पद्रुमः
ज्ञा स्त्री यद्वर्गुणाः तत्पर्यायः ॥
मोक्षी २ शिञ्जिनी ३ गुणाः ४
इत्यमरः माता वसथा इति मे
दिनी ॥
ज्ञानिः स्त्री जीर्णता ॥ हानिः
तदिनी इति शास्त्ररत्नावली ॥
ज्ञायान् स वि अतिहृदः तत्पर्या
यः वर्षीयान् २ दशमी ३ प्रशासः
इत्यमरः ॥
जुड. गत्या इति कविकल्पद्रुमः
जुन ३ दीप्तो इति कविकल्पद्रुमः
जुन ३३ दीप्तो इति कविकल्पद्रुमः
ज्ञेयः वि अतिहृदः ज्ञेयः ॥
ज्ञेयमासि पुं इति मेदिनी ॥
अग्रजः अधिकवयाः इति भरतः
ज्ञेयतातः पुं पितरग्रजः ज्ञेय
इति भाषा इति शास्त्ररत्नावली
ज्ञेयवर्गीः पुं ब्राह्मणः इति
शास्त्ररत्नावली ॥
ज्ञेयवला स्त्री सहदेवी इति रा
जनिर्घण्टः ॥
ज्ञेयस्य क्रः स्त्री पत्न्या ज्ञेयमभि
नी वउशाली इति भाषा तत्पर्यायः
ना उत्पन्ना साववी देवान् किं कर्त
कृत्वा २ इति हेमचन्द्रः ॥
ज्ञेयसामने स्त्री सामभेदः तद
ध्यायनो गवते इति मिताक्षरा ॥
ज्ञेय स्त्री अस्थिमादिसमविश
ति नक्षत्रात्तरीताष्टादश नक्षत्रं
सात्वत्प्रकरदनाकृतितारकवि
तयात्मिका इति कालिदासः
वलयकृतिः अस्या देवता इदः
मिश्रगुणः इति दीपिका अत्र
ज्ञानस्य फलं सत्कीर्तिपुत्रे वि
विधेः समेतो विज्ञानितो तज्ज
लसत्प्रतापः प्रेष प्रणिष्टा वि
कलस्वभावो ज्ञेय भवेद्यस्य च
जन्मकाले इति कोष्ठी प्रदीपः
गृह गोपिका इति मेदिनी मध्य
मोगुलिः इति हेमचन्द्रः गंगा
इति राजनिर्घण्टः धीरादिनायि
काभेदः तस्यालक्षणं यथा प
रिणीतत्वे सति भर्तरि कस्ते
हा इति रसमंजरी अलक्ष्मीः
यथा भगवती प्रतिमहादेव
वाक्यमाप्रणम्य पुनर्दोषा ममेषु
दीरसागरे तस्मिन् प्रमथ्यमाने
तमया देवैश्च भाविनि ज्ञेयादे
वीसमुत्पन्नारक्तस्वभाससाह
ना उत्पन्ना साववी देवान् किं कर्त

व्यमयेतिवे ताम्रवस्त्रदादेवीस मयने चक्रः दीराधिं ससमादि
 वेदेवगाणाभूषा येषां गृहानरे ताः इति पात्रे उत्तरखंडे ॥
 निवेकलहंसेप्रवर्तते तन्नेस्या ज्योतिमूलीयः पुं ज्योतिमासः इति
 नम्रयज्ञासोवासस्तत्रभूमानेन त्रिकाणशेषः ॥
 यम्यगेहेकपालास्थि भस्म केश ज्योतिम्बु ज्ञी त लांमु चेलनि
 दि विहिते परुषं भाषतेनित्यं इति भाषा इति वैयकपरिभाषा ॥
 वदंत्यन्तवादिनः संध्याकाले ज्योतिशमी न पुं गृहस्थः इति हे
 च ये पापाः सयन्ति मलवेत मवेदः ॥
 सः तेषां वेष्टमनि सतिष्ठतः त्व ज्योती स्त्री गृहगोधा ज्योती इति
 दारिद्र्यदायिनी कपाल केशा दिकृदिकी इति च भाषा तन्मर्षा
 भस्मास्थि तेषां गाराणि यत्र त यः मयली २ मुसली ३ कुशम
 तत्र ते सतते स्थाने भविष्यति न त्वा ४ गृहगोथिका ५ मूली ६
 सेशयः अक्रतापादयोः शोचं दुर्दुकी ७ शक्रनजा ८ गृहापि
 यस्तावामति दुर्मतिः तं भजस्व का ९ इति शहरत्नावली तस्याः
 सदा देवि कल्येणावृता भृशं यतन फले यथा नियतनि यदि
 त्वाणां गार कपालाश्म वालका यल्लीदक्षिणं गेन राणां स्वजन य
 यसचर्मभिः देतथावन कर्त्री नवियोगो लाभदा वासभागे ।
 रो भविष्यति न राधमाः रमस्व उरसि शिरसि एष्टे कावदेशे च
 कलिना देवि तेषां वेष्टमस नि राजंकरचरणारुदिस्था सर्वसौ
 त्पशः तिलपिष्टं नक्तं च का र्वंददति इति ज्योतिषं दिग्
 लिंग शिगुयुजनं कृत्रा केविद विशेष तस्य शस्त्र फले विंशं
 राहं च विल्वकोषातकी फले श्वाणि कार्य सिद्धिरतला प्राके
 लावं श्रीफलयेवेखादयंतिनरा कृताशे भयं यस्या मग्नि भयं
 यमाः तेषां गृहे तव स्थानं देवि सुरदिशि कलिर्लाभः समुद्राल
 दारिद्र्यदेसरा इत्यादि प्रसराः स येवायं वा वरवस्त गंध सलिलं
 वेते मेष्टां कलिवल्लभां पुनश्च दिव्यांगना चोत्तरे येषां न्या ॥

मरणं अत्र निमदितं दिग्गत् मेदिनी मेथिका इति राज
 णां खेजेने ज्योतीरुते तनेऽप्यव निर्धरः ॥
 मुचुः केचिच्च कोविदाः इति ज्योतिरिगः पुं खयोतः इति
 निष्पादितं ॥ शहरत्नावली ॥
 ज्योतिः पुं मासविशेषः ज्योति ज्योतिरिगणः पुं कीरविशेषः
 नक्षत्र पुक्ता योर्गमासी ज्योती ज्योनाकपोका इति भाषा तत्
 सायत्र मासे भवति सः दृष्यः पर्यायः खयोतः २ धामोमेष्टः
 रविपारत्र मुक्ता प्रतिपदादि द तमोमणिः ४ दृष्टिवेधः ५ तमो
 प्राज्ञश्रोत्रः दृषराशिस्थरविकः ज्योतिः ६ ज्योतिरिगः ७ निमे
 मोरः इति स्मृतिः त तर्थायः पकः ८ इति शहरत्नावली
 मुक्ता २ इत्यमरः ज्योतिः ३ इति श ज्योतिर्वीजं ९ निमेष्टरुक् १०
 शहरत्नावली तत्र ज्योतस्य फले इति त्रिकाणशेषः ॥
 यथा विदेशावृतिः पुरुषः सती ज्योतिर्वीजं ज्ञी ज्योतिरिगणः
 ब्रह्ममावितः स्यात् खलदीर्घ इति त्रिकाणशेषः ॥
 सूत्रः विचित्रवृद्धि विडवावरिष्टो ज्योतिश्चक्रं ज्ञी चंद्रसूर्यादि
 ज्योतिमिथाने जननं हि यस्य ३ ग्रहनक्षत्रमंडल राशिचक्रं य
 त्रिकोणीयदीपः ॥ णा ज्योतिश्चक्रं भुवो मान मू
 ज्योतिमासा न पुं ज्योतिमासा ज्योति हीप्रोवाच केशवः चान्तरी
 साम वेदाध्याता इति मितादरा ॥ द ज्योतिषस्य सारं रुद्राय सर्व
 ज्योती स्त्री ज्योतिर्गामा इति दः इति गरुडपुराणा ॥ अपि
 शहरत्नावली ज्योती च च संमविंशति ते ज्योतिश्चक्रं
 ज्यो ३ नियमे वतादेशे ॥ स्तिमितवायुगं तदकोशोभ
 उपनीतो इति कविकल्पद्रुमः ॥ वेशशि नवर्त चरणोक्तिः
 ज्योतिः १० ज्ञी दृष्टिः नक्षत्रं ॥ इति निष्पादितं ॥
 प्रकाशः इति मेदिनी ॥ ज्योतिषं ज्ञी वेदोगशास्त्रविशे
 ज्योतिः १० पुं यग्निः सूर्यः इति षः तत् ग्रहाणां दि गणान प्राप्ते

इत्यमरटीकायां भरतः पंचमस्कं कालविधानशास्त्रे ज्योतिषं
यमिदेशां स होरा गणितं संहि वेदसंवेदयज्ञानं यथाशिक्षा
ता केरलिः शक्रनेचैवति प्रश्न मयूराणां नागानां मणयो यथा
रत्नटीका अथ संवेधादि यथा उद्देहदंगशास्त्राणां गणितं मू
अथ शास्त्रसंवेधो वेदो गमि द्विसंस्थिते इति वेदो गज्योतिषं
तिचोदितः अभियेयं च जगतां अथाध्ययनं कलं यथा पवं
पुभापुभनिचरणं इत्याध्यय विधायकृति नेत्र शास्त्रं स्वरूप
नसेकानि ग्रह षोडश कर्मणा भर्तः खलुदर्शनं वै निहंत्यो
प्रयोजनं च विज्ञेयं तत्कालं यं कलषं जनानां षड्वजे धर्म
विनिर्णयः इति नारदीयं ॥ सखास्यदेसात् इति मातृकाः अ
अथाध्ययने हि जैः कर्तव्यं य सज्जाने फले यथा ज्योतिषके तलो
या सिद्धान्तसंहिता होरा रूप कस्य सर्वसाक्षात्पुभापुभं ज्यो
स्कंधत्रियात्मकं वेदस्य नि तिर्ज्ञानं यो वेद सयाति परमा
र्मले चक्षुर्ज्योतिः शास्त्रमक गतिं इति गर्गः ॥
त्मसं विज्ञेयं दत्तिलेख्यो तस्मा ज्योतिषिकः पुं ज्योतिषिकः ३
र्तकर्मनसिध्यति तस्माज्जग त्पमरटीका ॥
दितायेदे वल्लणानिर्मिते पु ज्योतिषी स्त्री तारा इति हेमचंद्रः
रा अतएव हिमरेतदप्येतयं ज्योतिषशास्त्रेति ॥
प्रयत्नतः इति नारदः अदस्य ज्योतिषः पुं चित्रकवृत्तः मेधि
यावनिषेधो यथा स्नेहास्त्रोभा कावीजं इति राजनिर्घटः गणि
चमोहाच्च याविप्रोः ज्ञानतोपि कारिकावृत्तः इति रत्नमाला ॥
वा अदणामुपदेशान्नदयान् ज्योतिष्काः पुं चंद्रार्कयहनवत्र
नरकं वजेत् इति गर्गः अस्या तारकाः इति हेमचंद्रः वक्रवच
ज्ञानमावश्यकं यथा वेदा हि नाज्ञोः यथाज्ञः ॥
यज्ञार्थमभिप्रेक्ष्यमाः कालावुप ज्योतिष्का स्त्री ज्योतिष्मती लता
यी विहिताश्च यज्ञाः तस्मादिदं इत्यमरटीकायां स्वामी ॥

ज्योतिषे मंकी षोडशकृतिक चंद्रिका २ कौमुदी १ इत्यमरः
साध्ययनविशेषः तत्र द्वादश चोदी ४ कामवज्रभा ५ चोदी
प्रातर्गोदक्षिणा इति मलमूलं तपः ६ चंद्रकाज्ञा ७ शीता ८ अ
ज्योतिष्मती स्त्री लताविशेषः मृत नरं गिनी ९ अस्या गुणाः
मालकंगनी इति लताफट्करी त्रिदोषप्रामनत्वे इति राजनिर्घटः
इति नयाफट्की इति च भाषात कषायत्वं मधुरत्वं दाहकृति
तपस्यायः पारावतो विः १ कट तनाशिते च इति राजवज्रभा
भी १ विण्णा ४ इत्यमरः पाराव ज्योत्स्नायुक्तरात्रिः इति मेदिनी
तपदी ५ नगणा ६ स्फुटवेधनी पटोलिका इत्यमरटीकायां स्वा
पुनितेला ८ इन्द्रदी ९ इति मी सेतवोषा इति रत्नमाला
तमाला सर्गलता १० अनलप्रभा मी ज्योत्स्नापियः पुं चकोरः इति
११ ज्योतिर्लता १२ सुषिगला १३ हेमचंद्रः ॥
दीप्ता १४ मेधा १५ मतिदा १६ ज्योत्स्नावृत्तः पुं दीपाधारः ३
उर्जरा १७ सरस्वती १८ अमता नित्रिकाण्डशेषः ॥
१९ अस्याः सूत्साया गुणाः अति ज्योत्स्नी स्त्री पटोलिका किंरा
तिक्तत्वे किंचि कटुत्वे वातकफा इति भाषा चंद्रिकायुक्तरात्रिः
पहत्वे वा अस्याः सूत्साया गुणाः इति भाषा चंद्रिकायुक्तरात्रिः
दाहप्रदत्वं दीपनत्वं मेधाप्रज्ञाव ज्योत्स्नागत्रिविधित्याता इत्य
दिकारित्वं च इति राजनिर्घटः मरः रेणुकानाम गंधद्वयं इति
तीक्ष्णत्वं व्रणविस्फोटनशित्वं च प्राह चंद्रिका ॥
इति राजवज्रभाः रात्रिः इति ज्योतिषिकः पुं देवज्ञः इत्यमरः
राजनिर्घटः ॥ ज्योत्स्विः त्रि दीपः ज्योत्स्नायुक्तः
ज्योतीरथः पुं अथः इति त्रि ज्योत्स्विका स्त्री ज्योत्स्नाविता
काण्डशेषः ॥ निष्ठा इति शाहरतावली ॥
ज्योत्स्ना स्त्री चंद्रज्योतिः चोद ज्योत्स्नी स्त्री पूर्णिमा युक्तरात्रिः
नी इति हिन्दी भाषा तस्यार्थायः इति हेमचंद्रः ज्योत्स्नी इत्यमरः
टीकायां रायमुक्तः ॥

ज्वरं अभिभवे इतिकविकल्पदुमः सुविमलं स्तथा स्थावरजंगमे
 जीति किं ज्ञाने गतवद्वेषाभाव विद्या विभज्य चात्मानं मत्पियं
 इति यावत् इतिकविकल्पदुमः यदिकोत्तमि चतुष्पादान भजे
 ज्वर म रोगे इतिकविकल्पदुमः केन हि तीयेन च स्थावरान् त
 ज्वरः ९ ज्वरणे स्वनामख्यात रोगः तीयो यश्च ते भागे मानुषेषु प
 तत्प्रायः ज्वरिः २ इत्यमरः यत्पते त्रिधा भूते वपुः कृत्वा
 ज्वरिः १ आतेकः रोगपृष्टः ५ स्तृतीयस्य भविष्यति च ते भवे
 महागदः ६ इति राजनिर्घण्टः एकात्रतश्चतर्भागः खोरकश्च
 तस्योत्पत्तिर्यथा कालाग्रिरु तृतीयः मानुषेषु यत्वेदाय व
 दः कोपेन विद्येय ज्वरमुत्तरो सत्वे प्रविभज्येव ज्ञातिष्वप्यवशे
 वभूवुर्यादवाः सर्वजराकात्राद वासुनिवस ते एतद्व्यमे अस्या
 रित्विना तद्वेषाभगवात्कृत्वा स र्थः मानुषेषु यस्ते तीयो भागः त
 सज्वरस्येव ज्वरं तद्विद्येय ज्वरं ह त् स्य चतर्भागे कृत्वा पकोशेन प
 माहेश्वरं मुदति माहेश्वरं दितु वंस हि तीयेन पकात्रादे
 कारो यथा जनकः सर्वरोगाणां वा स्तेषु त तीयोऽंशः खोरकः च
 उर्वारोदारुणो ज्वरः शिवभक्त तृतीयोऽंशे मानुषेषु वस हृदेषु
 अयोगीश्वरस्य वविकृता कृतिः कीटश्चेष्टेन तथा संकोच पत्रकः
 भीमस्त्रिणादसि शिराः षड्जोन पादपत्रश्च विद्यातः फलेष्टाह
 व लोचनः भस्म प्रहरणो रौद्रः र्थमेव च आतर्प्य निःसारता ॥
 कालात्रक यमो यमः तस्य भ यमिनीषु हि मो भूता एष्टिद्याम
 दाः वायुजः पित्तजश्चैव श्लेष्मज पिचोषरः अणोत्तनीलिका विद्या
 अ तथैव च ज्वरभेदाश्च त्रिविधा न शिखोद्रेकश्च व हि र्णा गेरिकः
 अतर्प्यश्च विदोषनः इति वस्तुवेव यवमेष्टेव मत्सदाद्रविष्यसि
 त्रैपुणो जातिभेदे ज्वरभेदा यथा गोष्ठपस्मारको भूता खोरक
 श्रीकृष्ण उवाच एतद्व्य ज्वरं संदे अ भविष्यसि एवेति विधयन्ते
 श यथा लोके चरिष्यसि सर्वजाति ए भविष्यसि ॥

महीतले दर्शनात् स्पर्शनाच्च एतौ दोषे च शिरोरुजात्रक
 प्राणिनां वधमेष्टसि कृते देवम गजवैरस्य पादविकृता म्
 तुष्पाप्रनागस्तो विषदिष्यति ३ लाभ्याने ज्वरं भागं च भवमनिल
 ति हरिवंशः वेद्यकमेतेशिव जेज्वरे येनिकस्य तस्य लक्षण
 ज्वरसात्पत्ति र्यथा दत्तायमा यथा वेग सीद्धो गति सारम्भ
 न संकुद रुद्र निष्ठासमम्भ निद्रास्यत्वं तथा वमिः कंठोष्ठ
 वः ज्वरोऽप्यथा स्य गदह संदा मुख नामाना पाकः स्वदश्च जा
 तागतजः स्तनः तस्य विष यते मलापो वक्तुकृता मुर्च्छा
 कृष्ट कारण कथन पूर्विका दाहो मद स्तथा पीत एतरेनेत्र
 संशान्ति र्यथा मिथ्याहार वि त्वेति के भ्रम एव च ॥ कफज
 हारस्य दोषा द्यामाशयाश्च यः स्य तस्य लक्षणं यथा स्तमि
 वहि निरस्य कोष्ठाग्निं ज्वराः स्य गस्तथा मुक्त मूत्र प्रीषत्वं
 रसानुगाः तस्य सामान्य लक्ष स्तमि स्तमि रथापि च गौरवं
 णं यथा स्वेदावरोधः संतापः स पीतमुत्कृष्टो रोमहर्षोऽति
 र्वाग ग्रहण क्षया युगपद्यत्रो निद्रता प्रतिष्ठाया रुचिकासः
 गेत्त स ज्वरो व्यदिष्यते ॥ कफजेत्ताश्च मुक्तता ॥ वा
 तस्य पूर्ववत् यथा अमो रति तयेनिकस्य तस्य लक्षणं यथा
 विवर्णिते वैरस्य नयन ग्रावः १ तस्मात्कृच्छ्रं भ्रमो दाहः स्वमना
 लोद्धेष्टो मूत्रं श्वापि पीत वाता शाः शिरोरुजा कावस्य शोषो
 तेषादिषु ज्वरं भागसदो गुरुता वमणुरामहर्षोऽरुचिस्तमः पर्व
 रोमहर्षोऽरुचिस्तमः अमहर्ष भेदश्च ज्वरं वातपित्तज्वराकृ
 त्वा पीते च भवत त्वा तस्य ज्वरे तिः वातश्लेष्मिकस्य तस्य लक्षणं
 वातिकस्य तस्य लक्षणं यथा यथा स्तमि तं यवणां भेदो ॥
 वेपथुर्विषमो वेगः कंठोष्ठपरि निद्रा गौरवमेव च शिरोग्रहः
 शोषणं निद्रा नाशः द्रवस्तं भागात् वर्तनं सत्रापो मध्यवेगश्च ॥

वातश्लेष्मज्वराकृतिः ॥ पित्त ॥ यथा सप्तमे दिवसे प्राप्ते दशा
श्लेष्मिकस्य तस्य लक्षणं यथा मे हादशेषिवा पुन चौर तरो
लिप्त तिकास्यता तदा मोहः भूता प्रशमे याति हनिवा ॥
कासोरुविस्फा मृदुदीहो मृदुः सप्तमी दिगुणा चैव नवम्येका
शीतेपित्तश्लेष्मज्वराकृतिः ॥ दशीतथा यथात्रिदोषमर्यादा
सात्रिपातिकस्य तस्य लक्षणं य मोदायच वधायच सत्रिपात
या तपोदाहः दणोशीतमस्थि ज्वरस्यानेकर्णमूलेसुदारुणः
सेधिशिरोरुजा सास्त्रावेकलघेर पोथः संजायते तेन कश्चिदेवम्
केनिधुये वापि लोचने सस्वेनो मुच्यते इति माधवकरः जीर्णज्व
सरुजो कर्णो कंठः शुकेरिवाह रसलक्षणं यथा त्रिसप्तादय
तः तदा मोहः प्रलापश्च कामः तीतस्त्वज्वरो यस्तवतागतेः ग्रीहा
स्यासोरुविभ्रमः परिदग्धाव प्रिसादेकुरुते सजीर्णज्वर उच्यते
रणाशीजिह्वा स्वस्तोगतापरे ही अत्र ज्वरागमन दिनं परित्यज्य ग
वनेरक्तपित्तस्य कफेनोसिप्रि रानीयः इति वैद्यकं आगन्तुज
तस्य च शिरसोलोठनेरसानि रोयथा अभिघाताभिघाराभ्याम
ज्ञानाशोहदिव्या स्वेद मूत्रं प भिघंगाभिघापतः आगन्तुजी
रीकाणां विराहशीतमल्पशः क यने दोषैर्यथास्वेन विभावयेत्
शान्तिनातिगात्राणां प्रतने कंठे विषभक्षण जागन्न कस्य तस्य ल
जने कोठानां प्रणवक्तानां मण् टर्णयथा प्रणवास्या विषकृते
लानां च दर्शने मुकत्वे स्रोतसा तथा तीसार एव च भक्ता रुचिः पि
पाको गुरुत्व मुदरस्य च विराज पासा च तोदश्च सह मूर्च्छया ओष
पाकश्च दोषाणां सत्रिपातज्वरा धीगंधजस्य कामजस्य च तस्य ल
कृतिः ॥ असाध्यस्य सात्रि टर्णं यथा ओषधी गंधजे मूर्च्छा
यातिकस्य तस्य लक्षणं य शिरोरुग्ममयुस्तथा कामजे चि
या दोषविवहेनष्टयो सर्व तविभ्रंशस्तदालस्य मभोजनं भ
संश्रालक्षणः सत्रिपातज्व रा यातमलापः शोकाश्च भवेत कोपाश्च
रोः साध्यः कृच्छ्रसाध्य स्तो

वेपथुः अभिघाराभिघापाभ्यां स्यात्तृतीयकः चातुर्थकोदशी
मोहस्तस्यायने भूताभिघंगा यति प्रभावे दिविधं ज्वरः ज्वरा
उद्देगोदासरोदन कस्यने का भाश्लेष्मिकः पूर्वं शिरसो नि
म श्लोक भयादायुः क्रोधात् लसेभवः वियम ज्वर एवाम
पित्तत्रयोमलाः भूताभिघङ्गात आतुर्थकविपर्ययः मध्ये
ऊष्मति भूतपासाय लक्षणः ग्रहनीज्वरयथादावस्तवमुच
विषमज्वरस्य संप्राप्तिर्यथा दो नि वातवलासकज्वरो यथा
षोः लोः हितं संभूतो ज्वरोत्तर नित्यं मेदज्वरो नृत्तः पुन कस्तेन
सुखा वा पुनः धातु मयतमे सीदति स्तदोगः श्लेष्मभूयिष्ठा
पाण्यकरोति विषमज्वरं सत नरो वातवलासकी प्रलपक
तादिज्वराणां प्रतिनियत हृष्या ज्वरो यथा प्रलिम्पत्रिगवात्रा
धातरो यथा संतते रस रक्तस्य रिता चर्मेण गोरोवेणावा मेद
सोः मेधुः पिपिताश्रितः सेदो ज्वर विनेपी च सशीतः स्यात्
गतस्तृतीयः क्रित्वस्थि मज्जग लेपकः विषमज्वरविशेषाः
तः पुनः ऊर्ध्वाचातुर्थकोदश विदग्धे ज्वरसेदेरे श्लेष्म पित्त
मन्नकरोरोगसंकरं सप्ताहस्वा दशा यवस्थिते तेनादंशीतलं देदे
हस्वाहादशाह मथापि वा सप्त चार्दचासं प्रजायते काये दुष्टं
त्रायोः विसर्गी स्यात् संततः स सदा पित्त श्लेष्मावाते यवस्थि
निगद्यते ग्रहोरात्रे सततको तः तेनोत्पत्तिशरीरस्य शीतलं
हो कालावनवर्तते प्रत्येयुष्क हस्त पादयोः उक्तार्थस्य वि
स्वहोरात्र एक कालं प्रवर्तते पर्यायेन ज्वरात्रं काये श्लेष्मा
तृतीयकस्तृतीयः क्रित्वत्तुर्थे यदा दुष्टः पित्तवाते यवस्थि
ः क्रित्वत्तुर्थकः केविज्जताभिघ तं शीतलं तेन गात्राणां मु
गात्र्यवृते विषमज्वरं कफपि स्तत् हस्तपादयोः शीतर
तात्रिकशरी सृष्टाहात कफाल वीज्वरो यथा त्वकस्याश्लेष्मा
कः वातपित्ताक्षिराग्राही त्रिविधः रेतयोः प्रणालयोः पित्त मन्ने

दाहं करोति च दाहपूर्वो ज्वर दीहो महाप्रासो मर्मच्छेदश्च म
रो यथा करोत्यादौ तथा पि ज्वरो ६ मरणप्राप्त्यु यानत्रमु
ने त्वकस्थदाह मतीवच न कस्यान गते ज्वरे शोफसः
स्निग्धशान्ते त्वितरो क्रूरतः श्री स्तब्धतामोदः शुक्रस्य त्वविशे
तमज्जतः दावेतो दाह शीता घतः ७ अतभेदे ज्वर विशेषो
दीज्वरो संसर्गजो सूनो दाह यथा वर्षाशरदसन्नेषु वाताद्यैः
पूर्व सयोः कष्टः कृच्छ्राध्य शकृतः क्रमात् वैकृतो ८ अ
तमज्जसः उक्तवातादिज्वराणां सङ्गः साध्यः प्राकृतश्चानिलोद्भ
धात विशेषः दुष्प्रातया अग्नि वः वर्षासु मारुतो दुष्टः पित्त
कल्ललानियथा गुरुताह श्रेष्ठीचित्तो ज्वरं कुर्यात् पित्तं
दयोत् श्लेष्माः सदनं कृष्टं च शरदि तस्य चानुबलः कफः
रोचकोरसस्ये ज्वरे लिङ्गे दैमं तत्प्रकृत्या विसर्गाच्च तत्र नान
चस्योपजायते १ रक्तनिष्ठीव शनाद्भयं कफो वसन्ते तमपि
नेदाहो मोह सुर्देन विभ्रमो वातपित्तभेदेन कालेयथास्त
प्रलापः पिडका तस्मा रक्तश सर्वेषां प्रवृत्ति र्हृदि रेव वा ॥
मेज्वरे तणा २ पित्तिको देष्टुन अनुपशयोपशयार्थं लक्षणं
तस्मा सष्टमूत्र पुरीषत उष्ण निदानोक्तानुपशयो विपरीतो
त्रदीहविदो योऽग्निसामो पशयिता अनर्वेग ज्वरल ॥
सगेज्वरे ३ भूशे स्वेद स्रव्य दानं अनर्दीहोऽधिक स्तस्मा
मूर्च्छाप्रलाप सुर्दिरेवच दौर्ग प्रलापः सप्तनेत्रमः संधस्थि
धारोचकोऽग्निस मर्दः स्ये वा मूलमसेदो दोष वचो विनिग्र
सहिस्रुता ४ भेदोऽस्यां कृज हः अनर्वेगस्य लिङ्गानि ज्वरस्यै
नेष्वासो विरेक सुर्दि रेव तानिलतयेत् ॥ १॥ वहिर्वेग
च विदोपणचगात्राणामे ज्वर लक्षणं ॥ संतापोभ्यधि
तदस्ति गते ज्वरे ५ तमः प्र कोवाय स्तस्मादीनां चमार्हव ॥
वपानहिकाकासः शोथं वहिर्वेगस्य लिङ्गानि सुखसा
वमि स्तथा ॥ अन्त ॥ अत मेवच ॥ आमज्वर ॥

लक्षणं लाला प्रसेको हलाम घमोयत्तयश्च वादेर्द्यरात्रिकः
दुदयाश्च रोचकाः तद्दालसा दीणस्य चाति नृत्तस्य गंभी
विपाकास्वेरस्य गुरुगोत्रता रोयस्य हन्ति ते विसंस्तला
क्षत्राणो बह्ममूत्रं स्तरताव स्पते यन्त्रोते निपातितापि
लवान् ज्वरः आमज्वरस्य लि वा शीतादिनो स्तरस्य अज
गानि न दद्यात्तत्र भेषजे भेषजं रेणम्वियते नरः यो रुष्टो
हामदोषस्य भूयो ज्वलयति नरं मारकात्वा रुदि सदात शु
पचमान ज्वर लक्षणं ज्वरे ॥ लवान् वक्त्रेण चोच्छ्रसित
गोऽधिक स्तस्मा प्रलापः सप्त नेत्रोदन्तिमानवे हिका
नेत्रमः मलप्रवृत्तिरुत्क्रेशः श्वास तस्यायुक्तं मूर्च्छविधा
यचमानस्य लक्षणं पक्वज्वर तलोचने सप्ततोच्छ्रासिन
लक्षणं दाह दामता लघुत्वे दीणनरं तपयति ज्वरः ॥
गात्राणां ज्वरमार्हव दोषवृत्ति हतप्रतेदियेताममरोचक
रहाहो निरोमज्वर लक्षणं ॥ निपीडितं गंभीर तीक्ष्ण वे
साध्यज्वर लक्षणं बलवत्तस् गते ज्वरे तं परिवर्जयेत् ज्वरं
त्यदोषेषु ज्वरः साध्याः नुपद सोपदवा रक्षितोक्ताः श्वासो
वः असाध्यज्वर लक्षणं हेतभि मूर्च्छा रुचि सुर्दि स्तस्माती
वैकृभिर्जातोर्वालिभिर्वक्त्रलक्ष सारविद्रुहाः हिकाकासो
णः ज्वरः प्राणस्तक्यमूर्च्छा गभेदश्च ज्वरस्योपदवा दशा
चमिंदियनाशनः ज्वर दीण ज्वरमुक्ति पूर्ववत् दाहः सेदो
स्य अनस्य गंभीरो वैद्यरात्रिकः धमस्तस्मा कय विद्रिद स
असाध्यो बलवान् यश्च केशसी क्षिता कृजनेचास्य वेगं ध
मत्त कृज्वरः तत्र गंभीरज्वरता माकृतिर्ज्वरमोदणो ज्वर
ने गंभीरस्तज्वरो ज्ञेयोस्तदा मुक्तलक्षणं सेदो लघुत्वं शिरसः
हेनत्सया आनदत्वेन चात्य कण्ठः पाको मुखस्य च त्वय
थं श्वासकासोऽमेनच आरभादि ता रतिमाधवकरः ज्वरः ९ शुद्धी

वासुकं इति राजनिर्वटः ज्ञा राजनिर्वटः
 नाशके वि ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः वि दग्धः उज्जलः ३
 हा इति राजनिर्वटः ज्ञादंती स्त्री मेजि निमेदिनी ॥
 ज्ञादिः पुं ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मुर्वीलता इति रा
 यः आधिपत्यः २ इति हाराव जनिर्वटः ॥
 ली ज्ञादंती स्त्री भद्रदन्तिका जालः पुं स्त्री अग्निशिखा ३
 इति राजनिर्वटः ॥ समरः दीप्तिविशिष्टे वि इति मु
 ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मेजि ग्धोयं जाला स्त्री दग्धात्रे इति
 रग्धः इति राजनिर्वटः ॥ ज्ञादंती स्त्री मेजि शब्दवदिका अग्निशिखा इत्यमरः
 यमेदः इति वेद्यके ज्ञादंती स्त्री मेजि दाहज्जालागर्भकः पुं रोग
 कश्च ज्ञादंती स्त्री विज्ञापनी विशेषः तत्पर्यायः ज्ञालास
 वेल्मुग इति भाषा इति श भकामयः २ जालाखरगदः ३
 ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मेजि गर्भगदः ४ इति राजनिर्वटः
 ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मेजि अल्प लक्षण जालगर्भगदः
 दः ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मेजि इष्टं जालानिष्ठा पुं अग्निः ३
 भिष्यं कालेवा ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मेजि निहेमवेदः जालामुखी स्त्री यी
 कथं चन इति चक्रपाणिदत्तः वस्थानविशेषः तत्र भगवत्पानि
 जल जम चले विधि इति क कापतिता तत्र अविनादेवी उ
 विकल्पदुमः ॥ ज्ञादंती स्त्री मेजि जलितः स्त्री मेजि नान्न नामक भैरवश्च इति यी
 जलः पुं जालः दीप्तिः दीप्ति वमाला ॥
 विशिष्टे वि इति मुग्धोयं क
 जलका स्त्री अग्निशिखा क ककारः सव्यं जन नवमवर्णाः
 इति हेमचंद्रः ॥ चवर्गचतुर्थवर्णाश्च अष्टोद्वारण
 जलने पुं अग्निः चित्रक स्थाने ताल इति व्याकरणे अष्टो
 हृदः इत्यमरः ॥ न मतिषया विसर्ग स्तालुगः सो
 हहने ज्ञा ॥ जलनाशना पाशवर्गवयस्तथा इति प्रपंचसारः
 पुं सूर्यकान्तमणीः इति

अस्य स्वप्नेयथा ककारपरमे कति वा कदिति इति प्राकृत
 शानिज्जाली मोक्षपिणी २ भाषायां काव्यप्रकाशः ॥
 कविद्युल्लताकार सदात्रिगुण कनत कारः पुं अनुकरणाश
 सेयुते पुं चदेवमये वर्णं पंचप्रा हः कंकणादिधुनिः यथा उहे
 एतात्मके सदा विविङ्ग सदिते व लज्जुनवन्निकंकलाकनत कारः
 र्ण विशक्ति मुहिते तथा इति हातावायुतो इति कालिदासः
 कामधेनुते ॥ कम उ भते इति कविकल्पदुमः
 कः पुं कंकावातः नष्टः अंबुव कंयः पुं संपातपतने लम्फः
 र्णो इति शहरतावली कंदोशः इति जराधरः ॥
 सरगुरुः दैत्यराजः धुनिः ॥ कंयारुः पुं वानरः इति शब्
 तारावायुः इति मेदिनी ॥ रत्नावली ॥
 कंकारः पुं अमरादिशब्दः य कम्पाणी २ पुं मत्सरः पत्नी
 या प्रारब्धो मधुपे रकारेण इति जराधरः ॥
 महो कंकारकोलाहलः इति कम्पी २ पुं वानरः इति शब्द
 वल्लालसेनः ॥ त्नावली करः पुं निर्करः पर्व
 कंका स्त्री धुनिविशेषः जलक तावतीर्ण जलप्रवाहः इत्यम
 एवर्षण इति शब्दतावली रः करा स्त्री कर इत्यमरटीका
 कंकानिलः पुं प्राहविजवायुः योभरतः ॥
 कंकावातः इति त्रिकाण्डशेषः करी स्त्री करः इत्यमरटीकायां
 कंकावातः पुं प्राहविजवायुः भरतः ॥
 इति हलायुधः ॥ कर्च श उक्तो भर्ते इति क
 कट संहतो इति कविकल्पदु विकल्पदुमः ॥
 मः कदिः पुं ददददः इत्यादि कच्छ पा उक्तो भर्ते इति क
 कोषः कदिति वा दुते शीघ्रे नत् विकल्पदुमः ॥
 पर्यायः स्नाक २ अंजसा ३ अक्षा कर्क श उक्तो भर्ते इति
 य ४ सपदि ५ डाकु ६ मंते ७ इत्यमरः कविकल्पदुमः ॥

कर्करः पुं वायुविशेषः इत्यमरः शेषः इति तत्परः सति त्रियात्
चर्मपुलादिना काष्ठस्थाने ३ वासात् सर्वाण्योजातः इति म
नितहीकासारसुंदरी करड १ वः प्रहासकः भौड इति भाषा ३
निवातः विडि मो डेरूरीयोको तिमहाभारत ॥
कर्करः पटहः स्तनः इति भरत कल्लकं स्त्री कांस्तनिर्मितकरता
धनेवेकंठः तत्पर्यायः कल्लकी लकं यथा शिवागारे कल्लकं
२ कल्ली ३ कलरी ४ कर्करी ५ इ चसर्पागारेव शाखकं उगागा
तिशहरत्नावली कलियुगं न रेवंशिवाद्यं मधुरीचं न वारयेत्
दभेदः इति मेदिनी ॥ इति तिथ्यादितत्त्वं ॥
कर्करकः पुं कलियुगं इति कल्लकं वः पुं पागवतः इति
विकाणशेषः ॥ हारावली ॥
कर्करा स्त्री वेषा इति विका कल्लरी स्त्री क इक्काः कर्करवा
णशेषः ॥ यं बालचक्रं बालीतिथ्यात् ३
कर्करी स्त्री कर्करवाद्यं इति तिमेदिनी षुद्धं क्लेदः इत्यज
शहरत्नावली ॥ यणालः ॥
कर्करीकः पुं शरीरं इत्यण कल्लिका स्त्री उद्वर्जनपटः या
दिकोषः देशः चित्रे इति तः इति मेदिनी उद्वर्जनमलः
संक्षिप्तसारे उणादिवृत्तिः ॥ इति शहरत्नावली ॥
कल्लज्जला स्त्री हस्तिकर्णी कल्ली स्त्री कर्करवाद्यं इति शह
स्फालने इति विकारशेषः ॥ रत्नावली ॥
कलरी स्त्री क इक्काः कर्कर कुल्लोलः पुं तर्कुलासकः टेङ्गया
वाद्यं बालचक्रं केशवक्रं १ रवौदल इति भाषा इति हारावली
इति मेदिनी ॥ कष वधे इति कविकल्पद्रुमः ॥
कला स्त्री कया आतपसो कष न ग्रहे पिथाने इति क।
मिः इति मेदिनी ॥ विकल्पद्रुमः ॥
कल्लः पुं वर्णसंकरजातिवि कषं स्त्री थिले इत्यजयणालः

कषः पुं मत्स्यः इत्यमरः ॥ शाला इति भाषा इति शहरत्ना
तापः वने इति मेदिनी ॥ बली कर्करः पुं स्त्री कांकरि
मीनराशिः यथा सार्द्धसप्त कः कर्करवाद्यकनी इति व्याक
कथमेव वससाहो चदेवेषे ॥ रणं कालिः स्त्री व्यंजनविशे
इति समयप्रदीपः ॥ यः कारि इति व्याता यथा आ
कषकेतनः पुं कन्दर्पः इति ममामफलं पिष्टं राजिका लव
हलायुधः ॥ णान्विते भृष्टे हिङ्गुने पूने द्योति
कषा स्त्री नागवला इत्यमरः ने कालिरुच्यते कालिहरति
कषाकः पुं अनिरुद्धः इति जिह्वायाः कुर्वत्तं केशवाधिनी
हेमचन्द्रः ॥ मन्दं मन्दं निपीता सारोचनी वक्रि
कषाशनः पुं शिष्युमारः इति वेधिनी इति भावप्रकाशः
विकाणशेषः ॥ कावुः पुं वृक्षविशेषः काउ इ
कषादरी स्त्री व्यासमाता इति निभाषा इति शहरत्नावली
विकाणशेषः ॥ कावुकः पुं वृक्षविशेषः काउ
कांकिने स्त्री चरणालंकारवि इति भाषा तत्पर्यायः पिचुलः
शेषः इति थरणिः २ कव ३ काहः ४ इति शहरत्ना
काटः पुं निकुञ्जः कात्तारः ॥ वली ॥
ब्रह्मादीनां मार्जनं इति मेदिनी किंकाकं स्त्री फलविशेषः ।
काटलः पुं चण्डपादलिः इत्य किंका इति भाषा अस्य गुणाः ति
मरः काटा स्त्री भूम्यामलकी क्लृप्ते मधुरत्वे आमवात मन्दा
इत्यमरः यूथीवृक्षः इति शहरव प्रकारित्वे च इति राजवल्लभः
दिका काटिका स्त्री भूम्यामलकी किंगीनी स्त्री जिंमिनीवृक्षः
इति शहरवेदिका ॥ इति भावप्रकाशः उल्का इति
कामकं स्त्री दग्धेष्टका कामा शहरत्नावली ॥
इति भाषा इति हारावली ॥ किंगी स्त्री जिंमिनीवृक्षः इति
कामरः पुं तर्कुलासकः टेङ्गया भावप्रकाशः ॥

किंकिमः ३ रावाग्निः इतिहासव दासी ३ जुरंतकः ८ इतिरत्न
ली किंकिरिहासी कयविशेषः माला अस्यागणाः कदत्त
किंकिरीरा इतिभाषा न तर्क्यायः निकत्त दत्तामयप्रलवानक
कला २ पीतपुष्पा ३ किंकिरा ४ फणफकासतगदोषनापि
रामाश्रय फला ५ हुता ६ अस्या त्वच ऊदरत्तणं इतिराजनिर्व
गुणाः कदत्त शीतत्त कषायत्त दः किंकिरा सी किन्नी इति
रत्तातिसारनापित्व वृष्यत्त स किरीसी किन्नी इतिशहर
नर्पणत्त वल्पत्त महिषीदीरव त्तावली किलिः सी वायवि
हृत्तत्त इतिराजनिर्वटः शेषः यथा चंद्राशंवस्तथाभेरी
किंकी सी किन्नी यथा किंकीवा म्दोगाकिन्निरेवच पचानाशस
वाक्रमधुरा कूजनी मधुराक नेवाचंदेवतागधनेषु इति गृका
तिः इत्यागमः ॥ र्थदीपिका ॥
किण्टी सी पुष्पवृद्धविशेषः किन्नीका सी किन्नी आतपस
काटी इतिभाषा न तर्क्यायः रुविः विलेपनमले इतिहेमवे
सैरीयकः २ इत्यमरः ऊण्टऊर दः किन्नीकारावः उदरत्तनवस
एदः ३ सैरेयकः ४ किण्टिका रुविः इतिशहरत्तावली
इतिराजनिर्वटः नीलकिट्याः किन्नी सी कीटाविशेषः किं
पर्यायः वाणा १ दीसी २ अर्त किपोका इतिभाषा न तर्क्यायः
गलः ३ इत्यमरः वाणाः ४ आ किन्नीका २ किन्नीका ३ किण्टिका ४
नैगलः ५ इति तटीका सह कीरुका ५ किरी ६ वीलिका ७
वरः ६ नीलजुरंतकः इतिरत्न वीलिका ८ विली ९ भूजारी १०
माला अरुणकिट्याः पर्यायः चीन्त्रका ११ इतिशहरत्तावली
ऊरवकः १ इत्यमरः पीतकिट्याः वीरी १२ इत्यमरः चीरुका १३
पर्यायः ऊरुएरकः १ सहचरी २ इति तटीका आतपरुविः वंती
इत्यमरः सहचरः ३ सहचरः उदरत्तनाम्पुक इतिमेदिनी ॥
४ इति तटीका वीरः ५ पीतपुष्पाः स्थालीलप्रदयान्नं ॥ ॥

इत्यजयफलः ॥ एस्यानेनाल इतिवाकरां ॥
किन्नीकंठः ३ गृहकपोतः ॥ अस्यात्यनिर्यथा विसर्गस्ताल
इतित्रिकोदशेषः गः सोष्ठा शो चवरीच वस्तथा
किन्नीका सी किन्नीका इति इतिप्रपंचसारः ॥ अस्यालोखने
हेमचंद्रः ॥ प्रकाशयथा ऊडलीरूपमा
कीरुका सी किन्नी इत्यमरः स्यायदत्ततोवामतस्ततः ऊ
कुण्टः ३ लम्बः अग्रकोदव नुश्रायोगतामात्रावामतः ऊवि
तः इतिशहरवेदिका ॥ तापुनः तिष्ठन्ति तासु निर्यास
कुमरिः सी रागिणीविशेषः सूर्येन्द्रवरुणाः सदा ऊण्टली
यथा प्रायः सुगार वज्रला मा हयवृषातयामात्रामथतः स्थि
धीकमधुरा मडः एकैवकुमरि ता महाशक्तिस्त्रयासाध्यात
लोकवर्णादि नियमोज्जिता अ मस्यप्रवद्यते इतिवर्णीहार
नोलक्षण मेतस्यानोदाहारिवि तत्रे अस्यास्वरूपं यथा सदा १
शेषकां उदेदिशालगोस्त्रेय म्बरसंयुक्तं नकारं शृणु सदा १
सिद्धेन्यपरंजने इतिसेगीतदा रि रत्तविद्युत्तताकारयासुय
मोदरः ॥ यर ऊडली यंचदेवमयं वर्णीम
कृणिः ३ ऊम्रकभेदः उष्टदे चपाणात्मकंसदा त्रिशक्तिस
वक्रतिः इतिमेदिनी ॥ दिनं वर्णीविदिंडुसहितंसदा
कृषय रम्याने गतवज्रवयोभा इतिकाम्येनुतंत्रः नः ३ गा
व इतियावत् इतिकविकल्प यनः चर्चरधनिः इत्यकादा
उमः कोडः ३ गवाकवृद्धः ३ रकोषः वलीवर्हः म्रकः वाम
तिभूरिप्रयोगः मतिः इतिमेदिनी ॥
यु ३ गत्वा इतिकविकल्पड त्रिः ३ प्रत्ययविशेषः सप्तेर
मः ॥ णार्थोभवति तस्य इकारस्ति
न नकारः सर्वजमदशमव वर्तमानकप्रत्यय बोधकः
लीः चवरी पंचमवर्णी अस्याच्चार इतिबोधदेवस्वामी ॥

ट टकारः सव्यजनैकादशव
र्णः टवर्णः प्रथम वर्णप्रथम
चारणस्थाने मूर्द्धा इति वाकरणं
अस्य स्वरूपं यथा टकारे वं वला
पेगिस्वयं परमं ऊर्द्धा कोटि
विष्णुस्वताकारे यवदेवमयं स
दा यवप्रणयुते वर्णं गुणत्रय
समन्वितं त्रिषाक्तिसहितं वर्णं
त्रिविधं सहितं सदा इति कामधे
नुतेन ॥
देककः करेकः इति विषयः
टः पुं वामनः पादः निखनः
इति मेदिनी ॥
देक ईक वैये इति कविकल्प
द्रुमः देकदशीयः पुं वास्तक
शाकः इति विकारशेषः ॥
दगरः केकरादे वि इति मे
दिनी ॥
देकः पुं कोपः कोषः अग्निः
यावदभरणः इति मेदिनी ॥
परिमाणविशेषः सत्त्व
तर्माषकश्च अतुर्विशति
रक्तिका त्रयोवा जंघा ॥
ति हेमचंद्रः ॥
दर्पः इति हलायुधः ॥
देकः पुं स्त्री नीलकण्ठः ॥
खनित्र देकणः इति मेदि
नी दर्पः इति शहरत्नावली
देककः पुं रजतमुद्रा टाका
इति भाषा इति भाषा इति त्र
पाथ्यत्त शब्दे अमरटीका सा
रसंदरीभनश्च देककपतिः
पुं त्रपाथ्यत्तः देककणाला
नियुक्तः टाकणालेश्च अथत्त
इति भाषा इत्यमरटीकासार
संदरी ॥
देककणाला स्त्री रजतमुद्रा
ट्टं टाकणाल इति भाषा ॥
त्यमर टीका सारसंदरी ॥
देकाटीकः पुं शिवः इति त्रि
कारशेषः ॥
देकणः पुं दारविशेषः सो
हागा इति भाषा त तर्प्यायः
याचनकः २ मालतीतीरजः ३
लोहश्रेष्ठणः ४ रसशोधनः ५
इति हेमचंद्रः देकणदारः ६
रंगदारः ७ रसाधिकः ८ लो
हदावी ९ रसज्ञः १० सुभगः ११
रंगदः १२ वनेले १३ कनकं १४
दारं १५ मलिनं १६ धातव
ल्लभं १७ इति राजनिर्घण्टः
मालतीतीरसम्भवः १८ दावी
दावकः १९ लोहप्रदिका
रकः २० इति भावप्रकाशः ॥

सर्गापाचकः २२ इति रत्नमा
ला अस्य गुणः कटुत्वं उष्णत्वं
कफ स्थावरादि विष कामसा
सनापित्वे च इति राजनिर्घण्टः
अग्निवान् पित्त कारित्वे च त
त्वे इति भावप्रकाशः ॥
देका स्त्री जंघा इति मेदिनी
देकानकः पुं बलदारुवदः
इति शास्त्रचंद्रिका ॥
देकारः पुं विस्मयः प्रसिद्धः
पिंजितभुनिः इति मेदिनी
देकारी स्त्री क्षपविशेषः देका
री इति भाषा अस्य गुणः वात
श्लेष्मशोफोदर व्यथानाशित्वं
तिक्तत्वं दीपनत्वं लघुत्वं च ॥
ति राजनिर्घण्टः ॥
दङ्गः पुं स्त्री खनित्रं खड्गभेदः
जङ्ग इति मेदिनी ॥
देगः पुं देकणः सोहागा इति
भाषा इति शास्त्रचंद्रिका चत
र्माषकपरिमाणे इति वैद्यक
परिभाषा ॥
देगणः पुं स्त्री देकणः साहा
गा इति भाषा ॥ अस्य गुणः
ष्वापुनाशित्वं दाररसत्वं ती
क्ष्णत्वं उष्णत्वं अग्निवर्धकत्वं वि
हाणत्वं ॥
भेदकत्वं वलवर्धनत्वं च इति
राजवल्लभः ॥
देगिनी स्त्री वृत्त विशेषः आ
कनादि इति भाषा इति शास्त्र
चंद्रिका दहनी स्त्री जंघा इति
त्रिकोशेषः दहरी स्त्री म्मावा
दः लम्पावायं पटलवायं इति
मेदिनी दहुरः पुं भेरीशब्दः
इति हेमचंद्रः
दल न विज्ञायो विज्ञालीभाव
इति यावत् इति कविकल्पद्रुमः
दलने स्त्री विज्ञायः दला इति
भाषा इति दलपानो भीवे न
द रा स्त्री पृथिवी इत्यकाक्षर
कोषः टाकरः पुं नागरीदः ३
ति त्रिकोशेषः ॥
दरः पुं लेगः तरंगः इति हे
मचंद्रः ॥
दिक ३ गत्या इति कविक
ल्पद्रुमः दिदिभकः पुं दिदिभ
यदी इत्यमरटीका ॥
दिदिभः पुं यद्विविशेषः दी
वि इति भाषा तर्प्यायः दी
दिभकः २ इति शहरत्नावली
दिदिभकः ३ इत्यमरः दि
दिभकः ४ इति नटीका ॥

दिदिभकः पुं दिदिभयदी ३ ली प्रोपाकप्रभेदः इति
ममरः ॥ राजनिर्घटः ॥
दिदिगिका स्त्री अमुशिरीषि
का इतिभावप्रकाशः ॥ द्वारकः त्रि नीचः इति मे
दिनी करः इतिविशेषः ॥
दिदिगिका पुं द्वुदविशेषः दि
दिगिका इति जेदशी इतिव भा
षा नत पर्यायः रोमप्रफलः
२ तिदिगिकाः ३ मुनिनिर्मितः ४
इति राजनिर्घटः दिदिगिकाः ५
अस्यागुणाः रुविकारिते भेद
कते पित्रोष्माप्रमरी नाशि
ते सुशीतले वानलते वृत्त
ते मृत्तले इति भावप्रका
शः ॥
द्वय क वृदि प्रेरण इति या
वत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
दिदिनी स्त्री टीका यथा श्री
मत्तगानने नता लीलावत्याः
सुदिदिनी भवेष्टान सुवेधा
र्थं कियते यद्गोः प्रुत ॥
टीक ३. गत्य इति कविकल्प
द्रुमः टीका स्त्री विवरणग्रथः ॥
इति लिङ्गादिसंशदे अमरः ॥
द्वारक पुं प्रोपाकप्रभेदः ३ म
मरः कृत्स्नविदिरहदः इति श
हृदिका यद्विशेषः द्वार
नि इति भाषा इति शहरत्वाव

ली प्रोपाकप्रभेदः इति
राजनिर्घटः ॥
द्वारकः त्रि नीचः इति मे
दिनी करः इतिविशेषः ॥
द्वारका स्त्री दंगिनीहृदः ३
ति शहृदिका ॥
द्वनाका स्त्री तालमूलीहृदः
इति शहृदिका ॥
देरकः त्रि वक्रचक्षुः देर ३
ति भाषा नत पर्यायः वलिः २
केकरः ३ केदरः ४ इति श
हरत्वावली ॥
हल ज विज्ञावे इति कविकल्प
द्रुमः ॥

व वकारः स व्यंजनहादश
वर्णः टवर्ग द्विती वर्णाश्च अ
स्याच्चारणस्थाने मूर्द्धा इति या
कारे चंचलाणां द्विजगलो मे
द्वरपिणी पीतविद्युज्जताका
रे सदा त्रिगुणसंयुते पंचदेव
तमकं वर्णपंचप्रणामयं सदा
त्रिविडसहितं वर्णत्रिभिन्नसहि
तं सदा इति कामधेनुतंत्रे वः पुं
पावः महाधुनिः चंद्रमंडलः इत्यका
दशकोषः मंडलः पुं लोकमोचरः

इति मेदिनी ॥
वक्रुरः पुं देवता वाक्रर इति
ख्यातः यथा सुदामनामगो
पालः श्रीमान् सदा वक्रुरः
इत्यनन्तसंहिता ॥
ववः ॥ व्य अनुकरण प्राहः व
ववः इति भाषा यथा रामाभि
षेकमदविफलायाः कदाच्युतो
हेमचंद्रसूरुणाः सोपानमारु
ह्यचकाराह वव वव व वव
वववः इति महानाटकः ॥
वेरः त्रिहृदः यथा जावेरेव
हसनी इति काव्यप्रकाशे
देशी भाषा ॥

उ इकारः सद्यं नत्रयोदशवर्णः
टवर्ग तृतीयवर्णाश्च अस्याच्
चारणस्थाने मूर्द्धा इति याकारे
अस्य स्वरूपे यथा इकारे चंचलाणां
गिसदा त्रिगुणसंयुते पंचदेव
मयवर्ण पंचप्रणामयं सदा वि
शुक्तिसहितं वर्णत्रिविडसहि
तं सदा चतुर्होत्रमयवर्णं या
त्मादितत्त्वसंयुते पीतविद्युज्जता
कारे इकारे प्रणामास्पदे इति का

मधेनुतंत्रे उः पुं पावः प्राहः
जामः इत्येकादशकोषः वाउ
वाग्निः इति मेदिनी ॥
उङ्गरी स्त्री फलविशेषः नत
पर्यायः उंगरी ३ दीर्घकीरुः ३
देउरी ४ उंगरी ५ नामगुणी ६
गजदेतफला ७ अस्यागुणाः
पीतलले रुविकारिते दाह
पित्तासदा पाणीनाममत्रो
धनाशितं नृपणाले गोपले
च इति राजनिर्घटः ॥
उंगरी स्त्री उंगरीकले इति रा
जनिर्घटः ॥
उप क न उ. संहतो राणीक
रा इति यावत् इति कविक
ल्पद्रुमः ॥
उप उ. उ. न क संहतो राणी
करा इति यावत् इति कवि
कल्पद्रुमः ॥
उव उ क प्रेरणे इति कविक
ल्पद्रुमः ॥
उमः पुं वर्णसंकरजातिवि
शेषः उम इति भाषा सदा
गगत्या लेहानजातः इति ब्र
ह्मवेवर्णपुराणे ॥
उमरे स्त्री भीत्यापलायने
नत पर्यायः मृगालिका ३
विद्वः ३ ॥

डिम् ५ इति हारावली ॥ उमरः ५ यरवकादिभयं अस्व
कलहः इत्यमरटीकायां स्वामी यथा साद्वैव शकिनी नोच विक
नमर्यायः डिम् २ विम्वः ३ रानात्रिकोदिभिः इति ब्रह्मवेव
इत्यमरः डिम् ४ विम् ५ ग्राम नेप्रकृतिविडे ॥
रः ६ इति भरतः ॥ उगरी स्त्री उगरीफलं इतिरा
उमरुः ५ वाद्यभेदतः इत्यमरः जनिवर्णः ॥
कपालियागिवाद्ये इति भरतः उमरः ५ शिवोक्तशास्त्रविशे
हीणमध्यागुटिकादद्यालेवि सः सत सड्वियः नेषो नामा
नः इति सारसंदरी चमत्का नि श्लोकसंख्याश्च यथा योग
रः इति त्रिकाणशेषः ॥ उमरः ३३५३३ शिवग्रामरः ॥०००
उयन स्त्री कर्णीरथः नभो उगीग्रामरः ॥५०३ सारसतडा
गतिः इति हेमचंद्रः ॥ मरः ११५०५ ब्रह्मग्रामरः ७१०५
उल्लकं स्त्री वंशादिनिर्मित गंधर्वग्रामरः ६००६० इति वारा
यात्रे शाला इति भाषा यथा हीतत्र उमरः इत्यमरटीकायां
त्रिप्राज्ञे चषष्टाधिकं उल्लकं भरतः चमत्कारः यथा भूता
वस्त्रं संपुते सभोगं सोपवीतं नोमर अमत्त कारोऽवेति भूत
चसोपहारं मनोहरं इति ब्रह्म ग्रामरप्राज्ञ निर्वचने निवधारः ॥
वेवर्त्तप्रकृतिखण्डे ॥ शालिमः ५ दालिमः इत्यमर
उरुः ५ वृक्षविशेषः उरुया टीकायां भरतः ॥
इति मीदर इति व भाषा तमर्थी गहलः ५ त्रिपुरदेशः इति भू
यः लज्जवः २ लिज्जवः ३ इत्य रिप्रयोगः ॥
मरः अस्पृष्टाः गुरुत्वे ग्राहकः ५ दास्यहपदी ३
विष्टंभित्वे त्रिदोषश्रुतं इति राजवल् नित्रदायरः ॥
ष्टिकारित्वे च इति राजवल् डिंगरः ५ उंगरः क्षेपः ख
भः ॥ लः धर्तः सेवकः इति ॥
उरुः ५ उरुः इति शह शहरत्नावली ॥

डिगिरमः ५ वाद्यभेदः इत्य डिम् स्त्री भयं कलहं कुपुसः
मरः उंगरीतिव्यातः इति ॥ इति हारावली उमरः इत्यमरः
उरतः माहेश्वरदेशीतिव्यातः डिम् ५ भयधुनिः यात्रे फु
इति सारसंदरी कृष्णकफलः पुसः स्त्री हारा विम्वः इति मे
पानीग्रामला इति भाषा इति दिनी डिम् ३ इति द्विपकोशः
शहचंद्रिका ॥ डिम्भारवः ५ नृपतिरहितयुद्ध
डिगिरः ५ समुद्रफेनः इति इति जलायरः ॥
हेमचंद्रः ॥ डिम्भिका स्त्री कामकी जलवि
डिगिरमोदकं स्त्री गुंजने इ वः प्रोणकवृक्षः इति शहर
तिराजनिर्वाणः त्नावली निवः त्रि शिमुः इत्य
डिगिराः ५ डिगिराः इति मरः मूर्खः इति मेदिनी अस्प
भावप्रकाशः रपात्रे डिम् ३ इति द्विपको
डिप उ क प सं हतो इति यः डिम्भकः त्रि बालकः इति
कविकल्पद्रुमः ॥ शहरत्नावली ॥
डिप शि क य ३२ नृदि प्रेरण डिम्भकं स्त्री नराणां शुभाशु
इति यावत् इति कविकल्पद्रु भनिर्णीषकवक्रविशेषः यथा
मः डिप इ क प उ सं हतो इ डिम्भके नमसज्जानि भानुभादि
निकविकल्पद्रुमः ॥ त्रि मस्तके मुखे त्रीणि दयं सं
डिव इ क प्रेरण इति कविक धेवैकैकं वाङ्महस्तयोः रुदि
ल्यद्रुमः ॥ पंचनाभि गुरो चैकैकं घटच
डिभ इ प क सं चे इति कविक जानुनोः चरणभ्यां तथैकैकं
ल्यद्रुमः ॥ डिमेहिसे सौत्र जन्मदयतनात् फलं प्रीषत्यो
धातरये इति कविकल्पद्रुमः क्लृप्ताभः स्यात् वक्रं मिष्टात्र
डिमः ५ नाटकसंनयकविशो भोजने संघे यनीच वाङ्मभ्यां
षः इति हेमचंद्रः ॥ स्यान्भ्रष्टो भवेत्सरः पाणि
भ्यां तस्करो लक्ष्मीर्ह यत्पा
युष्मनाभितः गुरोकामो ॥

असो जानो रत्नजीवीचणद पातः ॥ अभिरीनेशमिमुले
योः इति स्वरोदयः ॥ नपुनः पुनः पतने ॥ महाडीने
दिभा स्त्री अनिशिष्यः इत्यमरः ॥ पतनेन प्रमादतिः ॥
डी नमोगतो इतिकविकल्प निरीने भद्रा माश्रयस्वा प
डुमः डी ३. डी य गतो नमोग पुतः पतने ॥ अनिरीने दी
तो इतिकविकल्पडुमः ॥ चपतने ॥ अवडीने अथः पतने ॥
रीने स्त्री पतिगतिः इतिजराथ प्ररीने अथः पतने वेगवत्ता ॥
३. तज्जरा यथा द्वागतेसपय अवसरीने अथः पतने शोभ
निषम्य पदसेपानमुच्यते रुही नवत्ता ॥ डीनडीनेकं पतने
योतै तिसेवेधः समदीषप्रवद निर्विशेषणं कृत सितेच ॥
ते संकल्पपदगमनमुच्यते संडीनाडीनेशोभनमहगमन ॥
अतिरिक्तकंषडिशतिरसीभे संडीने डीने शोभनगमनमात्र ॥
दाः पातानामिहदर्शिताः म पुनडीने तदेव सामान्य गमन
राडीनेविहायेषापातानात्रिवि ॥ डीनावडीनेकं तदेवाथः कृत
थागतिः गतेनत्रययोद्विष्टया सितेच ॥ संपातेवरुभिः सह
गतेपुनरागमः प्रमादतिः प्र गमने ॥ समुदीषणं परस्य
तिगति रिति षट्समतिः स्मृताः रम्यहया गमने ॥ ततोन्पत
तेषां निपाताः कथ्यन्ते प्रत्येकं च अतिरिक्तं तस्मात् स्पही
चविंशतिः तथया उडीनेरुही कृतादेयस्तेह कृतं पतने ॥
गमने ॥ अवडीने अथः पतने ॥ एतेषुषट् विंशतिसंख्येषुपतने
प्ररीने पतनवेगवत्ता ॥ डीने एकं डीननामकं निर्विशेषणं
पतनमात्रं ॥ निरीने नीचेः पत पतनमात्रं सविशेषणानिय
ने ५ संडीनेसम्यक्पतने ६ ति तनाणानियेचविंशति संख्या
र्यगडीनेतिर्यक्पतन ७ वि नि तत्र तानिसविशेषणानि
डीनेविविधपतने ८ परिडीने वक्ष्यमाण चतुर्भिर्विशेषणै
सर्वतः पतनः ९ पराडीने परा विविधानि इति पाते निर्वेश
हयगमन १० सुडीनेसुक्रमार ११ चैकमिति एकातर पाते

पाते तानि चत्वारि विशेषणानि डुलिः स्त्री डुलिः कमठी इत्य
यथा गतेगमनमात्रे आगतेआ मरडीकायोरयमकृतः ॥
गमने पतिगतेगतेवपुनरागम डुलिका स्त्री त्वंजनाकारमे
ने आगतेव पुनर्गमनेच इति त्विविशेषः इतिजराथरः ॥
कर्णपर्व आगम शास्त्रविशे डुली स्त्री विस्त्रीणाकः इतिरा
षः यथा शमरे उमरे डीनेक जनिष्टाटः
तेकालीविलासकं सप्त कोटि डोडी स्त्री क्षपविशेषः तत्
महाग्रस्था मम वज्रादिनिर्गताः पय्यायः जीवन्ती १ शाकमे
इतिमुण्डमालातंत्रे ॥ धा १ सवालका ४ वक्रवल्ली ५
डीनडीनेकं स्त्री पतिगतिः दीर्घपत्रा ६ सत्पत्रा ७ जीव
त्रियाविशेषः इति जराथरः ३ नी ८ अस्यागुणाः कृतं त्रि
स्यविवरणं डीनशब्दे दृष्टव्यं ॥ कृतं उस्मते दीपनत्वे कफ
डीनावडीने स्त्री पतिगतिविशे वात कंठामय रक्तपित्ताभिरा
षः तत् एकस्यागतौ गत्यस्तर हनाशितं रुच्यत्वेच इति रा
मिश्रणं अथः कृत सित गमनच जनिष्टाटः ॥
इतिमहाभारतेकर्णपर्वटीका डोरे स्त्री हस्तादिवेधनसूत्रे य
डुण्डुभः पुं सर्वविशेषः ॥ कोडा धा को नत्र इत्यदीर्याय धृता
इति भाषा त मय्यायः राजिलः तत् करपञ्चवे हस्तादाकृष्य
२ इत्यमरः डुण्डुभः इतिभरतः तडोरेदिमवान् पावकोपरि ॥
नागभूत ४ डुण्डुः ५ इतित्रिका इतिभविष्यपुराणानननत्रत
रुद्राशेषः ॥ कथा डोरेकं स्त्री डोरे यथा
डुण्डुलः पुं क्षद्रपेवकः त मय्या चतुर्दशश्रेष्ठियुक्तं ऊकुमान
यः क्षद्रालोकः २ प्राकृतेयः ३ सडोरेकेस्त्रियस्यपुरुषस्यैव
पिंगलः ४ हृदाश्रयी ५ हृदहवी वभीयात् वामदक्षिणे इति
६ विशालाक्षः ७ भयंकरः ८ भविष्यपुराणे अनननत्रतक
इति राजनिष्ठाटः ॥ ॥ धा डोरी स्त्री हस्ती इतिराजनिष्ठः

फ फकारः सव्यजन चतुर्दश हस्वनाम फालेक्की फलकं यथा
वर्णः टवर्गः चतुर्थी वर्णप्रथम फालिपदजयकरीति अत्रदाक
साम्प्रसारणस्थाने मूर्द्धा इतिवा लीय सहस्रनामविवरणं
करणं अस्यस्वरयथा फका फाली वि फालविशेषः चमी
रथमाराधयथा स्वयं मंडलीपरा यथा फालिपद जयकरी फका
पंचदेवात्मकं वर्णं पंचप्राणमयं रवर्णं चृषिणी इति रुद्रयामलेय
सदा सदा त्रिगुण संयुक्तं आ नृपणं सहस्रनामस्तोत्रं ॥
त्मादितत्त्वसंयुतं रक्तविपुल फामरा स्त्री दुमी इति धनंजयः
ताकारे फकारे प्रणामास्यह इ फण्डी अनेषण इति कविकल्प
निकां मधुनतत्र ॥ डमः फण्डीः पुं गणेशः तत्रा
फः पुं फक्ता आ अलोगुलं मकारं यथा गणेश प्रतिशिव
इति मेदिनी निर्गुणः धनिः वाकं अनेषणं फुकि रये प्रथि
इत्येकाक्षरकोषः ॥ तोः स्तिपातः सर्वाथ फण्डीत
फक्ताः पुं देशविशेषः फका तया भव फण्डीनामा काशी
इति भाषा इति भूविप्रयोगः ॥ प्रवेश मपि कोलभतेः चदेही
फक्ता स्त्री वायविशेषः फक दोषविनाशविविनायक फण्डीकर
इति भाषा तत्पर्यायः यथाः पट ज तन्माहात्म्या यथा फण्डीप्र
हः १ इत्यमरः विजयमर्दलः १ लम्प पुरतस्तव पादपद्मं योमं
इति शहरत्नावली ॥ नमस्ति पुमानिह काशिवासी
फक्कारी स्त्री तारिणी यथा तत्कर्णमूलमधिगम्य पुरादिशा
फक्कारवाच फक्कारी फक्ता मि तत्र किंचिदत्र न पुनर्भवता
रवरवा फका इति जलसंज्ञावे स्तियेना यः प्रत्यहं नमति फण्डी
तारासहस्रनामस्तोत्रं फण्डी विनायक तं काश्यां प्रगे प्रतिह
स्त्री वाकविशेषः यथा फण्डी ताखिलविघ्नसंघः नोतस्यजातज
वाका स्वरयाच फकाराक्षररूपि गतीतलवर्ति वस्तु उष्ट्रपुमत्रचप
णी इति रुद्रनामले अत्रशर्णास रत्रच किंचनापि प्रथमे फण्डीकराजो
भक्त्यः सवीधीन ॥ सिममरदितामनाक आ फण्डी सर्व

संप्रयच्छसि तस्य यात्राविधा रणस्थानं मूर्द्धा इति आरणां ॥
ने यथा माचमुक्तवत्पर्याय अस्मत्स्वरयं यथा एकारं पर
नक्तवत्पर्यायः येतो फण्डीः मेशानि या स्वयं परकुणली
सुधिष्यतिनेः वीः सु रसरुपि पीतविपुलताकारं पंचदेव म
विधायवार्षिकी यात्रा चतुर्थी ये सदा पंचप्राणमयं देवि सदा
यापनापसी मुक्तामुक्ततिले त्रिगुणसंयुतं आत्मादि तत्त्वसं
वैद्वान् शास्त्रीयास्तुः कान्चतीका युक्तं महामोह प्रदायकं इति
र्यायात्राप्रयत्नेन क्षेत्र सिद्धिभी कामयेनतत्र ॥
पुमिः तस्या चतुर्थीतत्त्वमीय एाः पुं ज्ञानं निश्चयः इत्येका
फण्डीसर्वोपमरीकृत तां यात्रा क्षरकोषः विंदुदेवः स बुद्ध
नात्रयः कर्णविशेष निललङ्का देवताविशेषः भूषणं गुणव
न उपसंगसहस्रं सत सहस्रयोम र्जितः पानीयनिलयः इति मे
मात्रया होमं निलात्र द्रव्येण दिनी ॥
यः करिष्यति भक्तिनः तस्याच एाख गतो इति कविकल्पदुमः
तथ्यामंत्रस्तस्य मंत्रः प्रसन्न एाट रते सातिनयन्त्य ३
स्पति इति काशीखण्ड ॥ नियावत् हिंसाया इति कवि
फोलः पुं सुनामत्वातवाद्यं य कल्पदुमः एापदेशविधौ व
था फक्ता फोल मिया नित्पाको र्जनेपि अस्य परमाच यावः
लवाय प्रमोदिनी फोलरूपाको कोषो विदुषोयात् इति तदी
लथरा फोलशब्द सत्रपिणी इति कायाङ्गरीयासः एाट म न
रुद्रनामले अत्रशर्णा सहस्रना तो अभिनयरहिततत्त्व इति
मस्तोत्रं ॥ यावत् इति कविकल्पदुमः
फोक ३ उ. गत्या इति कविक एाट. स्त्रियोक्तो अद्यात्तशब्द
ल्पदुमः ॥ इति यावत् इति कविकल्पदु
मः एाट क भासि इति कवि
कल्पदुमः लभ २ उ. हिंसे इति
कविकल्पदुमः लभ यग हिंसे

ता एकारः सव्यजन पंचदशाव
ताः टवर्ग पंचम वर्णप्र अस्याच्चा

इतिकविकल्पदुमः एतदोशवे विकल्पदुमः ॥
 नतो इतिकविकल्पदुमः ॥ गिज ६ ३२ न ओ पोये शुद्धो
 लाय ३ गतो रते इतिकविकल्पदुमः ॥ इतिकविकल्पदुमः ॥
 ल्पदुमः ॥ गिज ३२ न सत्रियो जन्मने
 एतदोशवे इतिकविकल्पदुमः इतिकविकल्पदुमः ॥
 एतदोशवे विधावस्य वर्जनेपि ३ गिज ३३ न सने इतिकविक
 हपावः केषांचिदनुरोधात् इति ल्पदुमः गिज ३३ न गहने उर्वो
 तदीकाया उर्गादासः ॥ य इति यावत् इतिकविकल्पदु
 राल ज वेथे इतिकविकल्पदुमः मः गिज ३३ सेके इतिकविक
 लाय ६ य ऊ नाणे अदर्शन ३ ल्पदुमः गिज ३३ ले समाधा
 तियावत् इतिकविकल्पदुमः वितियावत् इतिकविकल्पदुमः
 लाय ३ कोदित्ये इतिकविकल्पदुमः गिज ३३ सेके इतिकविकल्पदुमः
 दुमः लाय ३ न वेथे इतिक ल्पदुमः गिज ३३ ल चुमने इतिकविक
 विकल्पदुमः ॥ ल्पदुमः गिज ३३ चुमने इतिकवि
 लाय ३ गतो इतिकविकल्पदुमः कल्पदुमः गिज ३३ प्रायणे इति
 लाय ३ ३ अक्षिषि उपताये कविकल्पदुमः गिज ३३ वर्गे गील
 ऐस्यर्थे अर्थने इतिकविकल्पदुमः वर्णकरण इति यावत् इतिकविक
 दुमः एतदोशवे विधावस्य वर्जने ल्पदुमः गिज ३३ स्थाल्ये इतिकवि
 नेः पिरपावः कस्यचिदनुरो धात् इति तदीकाया उर्गादासः कल्पदुमः गिज ३३ न श पेरणे
 लाय ३ ३ नाणे इतिकवि इतिकविकल्पदुमः ॥
 कल्पदुमः एतदोशवे विधा वस्य वर्जनेः पि इरपावः कस्य इतिकविकल्पदुमः ॥
 चिदनुरोधात् इति तदीका लाय ३ ३ गतो इतिकविकल्प
 या उर्गादासः लाय ३ ३ धाने दुमः ॥ एते धातवः स्वभावतो
 शब्द इति यावत् इतिकविकल्प दुमः गिज ३३ ल सुद्धो इतिक
 लायाः ॥

त तकारः सद्योजन षोडशवर्णाः इत्यमरः त स्यायः गोरसने २
 तवर्गः प्रथम वर्णप्रयोगोच्चार चोले ३ कालसेये ४ विलोपि
 लास्थाने दत्तः इत्युच्चारणं य ने ५ दत्तहने ६ अरिष्टे ७ प्रज्ञे ८
 स्यस्वरूपे यथा तकारं चेचलाया उदञ्चित ९ मथिते १० इवः ॥
 गिज ३३ परम ऊर्जस्वी पंचदेवा इति राजनिर्घटः त त्वचविधं
 त्वकं वर्णं पंच प्राण मये सदा तेषां भिन्नानि नामानि लक्षण
 विशक्ति सहितं वर्णप्रमादि निच यथा समरे निर्जले चोले
 तत्त्वसंयुते विविड सहितं वर्णं मथितं त्वसरोदके तत्र पादज
 पीतविद्युत् समप्रभं इति काम लोकोक्तमुदञ्चितं दृष्टविकं छ
 येन तत्र ॥ छिका सरसीने स्यादच्छाप्रचुर
 ते स्त्री स्त्री तरणं पुण्यं इति वारिका तेषां गुणाः वातपित्तह
 मेदिनी ॥ रे चोले मथितं कफपित्तनुत् त
 तः ३ चौरः अमृतं ३ छं कोः ३ व्रणाहिकषायान् स्त्राडपाक
 मेच्छः इति मेदिनी ॥ रसे लघु वीर्योऽस्मदीयनं हृष्य
 गर्भः प्रावः इति शहरत्नावली श्रीराने वातनाशानं ग्रहणा
 रत्नं सगतः योथः गोरविव दिमतां पण्यं भवेत्सेवाहिला
 र्जितमुच्छं कोष्ठमुच्छं इत्येका चवात् किंच स्त्राडविषाकित्ता
 दारकोषः ॥ त्रचपित्तप्रकोपणं कषायोस
 तक सहने हासे इति कवि विकशिक्ता दोषाश्चापिकफा
 कल्पदुमः ॥ पहे न तत्र सेवी अथने कषावि
 तक इदोस्थे इतिकविकल्पदुमः अतत्र दग्धाः प्रभवन्ति रोगाः
 तकिलः वि धूर्तः इत्युणादिको यथा सराणां ममते सुखाय
 यः तकिला स्त्री ओषथं इत्युणा तथानराणां भुवितत्रमाहुः
 दिकोषः तकः त्रि हस्यः सहनी उदञ्चित कफकृदस्य प्रममे
 यः इति तकथातोः कर्मणि यः परममते कृत्तिकाशीतलाल
 मयः तकं स्त्री पादोऽसेयुते दधि वीपित प्रमत्त पादरी वातनुत्
 कफकृत् सातरीयनी लवणा

निता अथोदत हुतलोकोदत श्रितकोवधुतयाधीनरुष्टोपाय
 हुताउदत हुतालो तजाणागुणा हषकमीन अथातकविषयाः नै
 समुदत हुतेतकं यथालुविशे व तक्रं दतेतयाजोसकालेनडई
 यतः स्तोकोदतहुते तस्मादुरु ले नमूर्च्छाधमराहेषु नरोगेर
 हृद्यंकफावह अनहुतवतेसाइ कपेनिके अथगवादीनां तक्रा
 गुरुपष्टिकफपदे अथशेषविशे णाविशिष्टगुणाः यान्मुक्तानिद
 षवाधिविशेषव तक्रविषयाः धीन्यष्टे तद्रुणेतक्रमादिशेत
 वातेः स्तु पास्येत तक्रं श्रुती संध इतिभावप्रकाशः ॥
 वसंयुते पिने स्वाडसिता युक्तं तक्ररुचिका स्त्री उस्मरुयेतक्र
 सद्योषमवृषकफे दिगुजीरयु योगेन जाता ह्याना इतिभाषा
 तेचोलेसंधवेनसंयुते भवे अस्यागुणाः मलवद्वानका
 दतीववानमर्षाः तीसारस रिते रूतत्वे उज्जरत्वे च इतिरा
 तपरं सुरुच्युष्टिदेवल्पवस्ति जवज्जमः तक्रमोसेस्त्री यं
 मूलविनाशनं मूत्रकृच्छ्रतस जनविशेषः यावनि इतिपा
 गुडेपाणुरोगेसचित्रकं अथाम रसभाषा तस्य पाकप्रका
 यक्ततक्रगुणाः तक्रनामंकफे रो यथा पाकपात्रेहुतेदत्ता
 कोष्ठदन्तिकेवेकरोतिच पीन हरिद्रा दिगु भर्जयेत् छागा
 सश्वासकासादौयक्तमेवप्रयु देः सकलस्याभि खण्णान्यष्टे
 ज्यते अथ तक्र सेवननिमित्ता च भर्जयेत् सिद्धियोगे नले
 नि शीतकालेऽग्निमान्द्येवत दत्ता पचेत्स्वदुतरे यथा रा
 यावातामयेषुच अरुचोस्त्रो निकादियुतेतेक्रमांसखमानि
 तसां रोयेतक्रंसादस्तोषमे धारयेत् तस्यगुणाः तक्रमो
 तत्ररुचिगरच्छर्दिप्रसेक संतवान्मलवुरुच्यंवलप्र
 विषमन्त्रान् पाणु मेदोप्र दे कफघ्नं पित्तल किंचित्
 दणपणो मूत्रग्रह भगन्त सर्वाहारस्यपाचने इतिभावप्रका
 शः तक्राटः श्रु मस्यानदण्डः इतिभावप्रका
 लस्त्रीहोदरावची ॥ ॥

तग १ स्वलेने कस्ये गतो यविरहजस्तापः भयं इति लिंगादिसं
 इति कविकल्पद्रुमः ॥ ग्रह टीकायांभरतः ॥
 तगरं स्त्री नदीवृद्धः पित्रे तन्नीस्त्री दिगुपत्री इति राजनिर्घटः
 गर इति कोंकणोपसिद्धः तग तट उल्लाये इतिकविकल्पद्रुमः
 रमल इति व्याते तस्यार्थीयः तट क आहतो इतिकविकल्पद्रु
 कालानुशाखा २ वक्रं २ कृदि मः ॥ तटे स्त्री लेवे इति मेदि
 ले ४ शवे ५ महोरगं ६ नते नी तटः त्रि तीव तड इतिभाषा
 जिह्वे ८ दीपने ९ तगरपादि इत्यमरः ॥
 कं ९ इतिरत्नमाला विनये ॥ तटस्थंस्त्रीलक्षणविशेषः त
 कृविने १० पाण्ड ११ नडुषावे स्पस्त्रये यथा तत्रिचलेसति त
 १४ देहहस्ते १५ वर्हेण १६ पित्री होयकत्वे तथाच स्त्रयेतटस्थ
 तगरकं १७ पार्थिवे १८ राजह द्विधा लक्षणस्यात् स्त्रयेतटस्थ
 षणो १९ कालानुसारकं २० थो यतो लक्षणभ्यां स्त्रये प्रवि
 दते २१ दीने २२ अस्यागुणाः ह्यात् स्त्रयेऽप्रविह्यात् यथाका
 शीतलत्वे तिक्तत्वे दृष्टिदोष कवनो गृहाः खं विलेच इतिवे
 विषातिभूतोमाद भयनाणि दानकारिका तटस्थितेति ॥
 त्वे यथात्वेव आरुल्य वृत्तः तटाकः पुं तडागः यथादियु
 इतिराजनिर्घटः तगरः पुं क्रमवः इतिशहरत्नावली ॥
 पुष्पवृद्धविशेषः तगर इति तदिनी स्त्री नदी इत्यमरः ॥
 भाषा त तर्थायः सितपुष्पः तटी स्त्री तीरे इत्यमरः ॥
 २ कालपणीः ३ कटुकदः ४ तड क तिषि आहतो इति
 इतिशहरत्नावली मदनवृ कविकल्पद्रुमः ॥
 दः इतिराजनिर्घटः तगर तड ३ ड. आहतो इतिकवि
 पादिके स्त्री तगर इतिरत्नमा कल्पद्रुमः ॥
 ला तक्र ३ स्त्री पाषाणदारां तडागः पुं तडागः इतिद्विचय
 इत्यमरटीकायोरमानाथः प्रि

कोषः ॥

तडाकः ॐ तडागः इति शहरत्वा
वली ॥तडाका स्त्री नदीसमुद्राणां तडा
गः आवातः इति सेविमसारे ३
णादिवृत्तिः ॥तडागः ॐ स्त्री चक्रकटकः इति
मेदिनी यथादिपुक्तसरः तत्पर्यायः यथाकरः २ इत्यमरः
तडाकः ३ तडाकः ४ इति प्रा

हरत्वावली तडागः ५ इति द्वि

पकोषः पंचशतं धनुः परिमाणं
जलाशयः चतुर्द्विंशत् पंचचत्वारिंशदस्मान्मूनतायो सहस्रद्वितयहस्तान्मूनतेन तडागः इति नखव
र्द्धमान धृतो वशिष्टः तस्य जलगणाः वायुकारिते स्ताउत्वे कषा
यत्वं पाके कटुत्वं शिशिरहिमकाले प्रशस्तत्वं इति राजव
ल्लभः तस्मात् सर्गविधिर्यथापुलस्त्युवाच स्मृण राजन् महाबा
हो तडागादिषु यो विधिः पुराणे

वित्तिहासेषु मन्मते राजसत्तम

प्राप्य पक्षेभ्यश्चुक्रमागते चोत

रायणे पुराणैः क्रिविधैः क्रियते ॥

कृतावात्मगावाचनं प्राकृत्य

स्ववर्णादेभ्यस्तडागस्य समीपतः
चतुर्दशसमावेदी चतुरस्रसमन्नतः तथा षोडशदशस्रस्रस्रमाए
पञ्चचतुर्मुखः वेद्याउत्तरतो गतीरत्तिमात्रा तमेवला नवसमाय
वा पंच योनिवज्जातपात्मज विनन्निमात्रा योनिः स्यात् षट्समो ग
लविस्तृता सर्वस्वहस्तमात्राः सस्त्रियर्धोद्धितमेधलाः सर्वेषु स
र्ववर्णाः स्युः पताकाधज संयुताःअस्येत्योऽस्वरसंज्ञवदशांता
कृतानि च मण्डपस्य प्रतिदिशं हाराण्ये तानि कारयेत् शुभा
स्तथाष्ट होतारो द्वारपालस्तथायरे अष्टौ तजपकाः कार्या वा
स्तथा वेदपाशगाः सर्वलक्षणासंश्रृण्वी मंत्रवद्विजितेन्द्रियाः क
लशील समायुक्ताः स्थापिता द्विजसत्तमाः प्रतिसंभेषुकलसायुक्ता
यस्करणानि च यजननेवासनसुअन्तामृणां सुविस्तरं आचार्यः
प्रक्षिपेद्भूमामनुवंदं विचक्षणाःअरत्तिमात्रोपयः स्यात् क्षीरिह
वविनिर्मितः यजमानप्रमाणेवा संस्थाप्यो भूतिमिच्छता हे
मालंकरिताः कार्याः पंचविंशति

ऋतिनः ऊं उलानि च हेमानि ममशेषतः पृथग्भक्ष फलेर्धुक्त

केयूरकटकानि च तथा गुल्ली मेवं कृताधिवासने ऊं भांश्चर

पवित्राणि वा सांख्यविधानि च त्वगर्भाश्च वा सोभिः परिवेषये

देयुः समानि सर्वेषामाचार्ये हि तं गंधपुष्पैरलेक्य द्वापरपाला

गणपुनः दद्याच्छयनसंयुक्तमा न समेततः पठ्यु मिति तान्

त्मनश्चापियत् कृतं सोवर्णे कृ बुधादाचार्य मपि पूजयेत् वक्ष

र्ममकरो राजतो मत्स्य उद्गारभो न चोर्ध्वतः स्थाप्यो दक्षिणे च यज

या ऊं लीरमण्का वायसः शिष्य विदो यस्मिन् सामगो स्थाप्या बु

मारकः पृथग्मासाद्य तत्सर्वसर्गा न्नोणाप्यथर्वगो उदंमुलो दक्षि

पात्रे विष्णोः स्युक्तमाल्यास्व णतो यजमान उवाविशत् पठ

रथरः मुक्तगोथानलेपनः सर्वो धूमिति तान् बुधात् यजध मि

सथुदकस्त्रातः पाठतो वेदपुंगवेः तियाजकं उत हृष्टमेव पावेन ति

यजमानः सपत्नीकः पुत्रपौत्र सधुमेव जायकाः पृथग्मादिष्ट ता

समन्वितः पश्चिमे द्वारमासाद्य ततो मंगलश स्तथा ऋतिगिभश्चैव होतव्यं

प्रविशेद्भागमण्डपं ततो मंगलश स्तथा ऋतिगिभश्चैव होतव्यं

हेनमेरीणां निस्वेनेन च रजसा स्तथा ऋतिगिभश्चैव होतव्यं

मेडलेऊर्ध्वात् पंचवर्णेन चार्चिं वारुणेरेव सर्वतः वैराज्यो

ते षोडशारे ततश्चक्रं पद्मरागस रुषं स्रक्तं पौण्ड्रं चंद्रं सुसंदि

शोभनं वेद्यामुपरि नक्ष्त्रा य शौणवे पंचनिधने गायत्रि नो

हान् ग्रहपती स्तथा संन्यसेन् सप्तमषाः वामदेवे तृहस्ता

हतः संवीनं प्रतिदित्तविवर्तः मणोरवं सरयस्तरे गवाक्षतं

णाः त त्पात्रं स्थापयेन्मथ्य वा विकर्णी च रतोऽं नरयस्तथा

रुणां मंत्रमाश्रितं ब्रह्माणं च । गायत्रिसामगा यजनं पश्चिम

शिवं विस्मृतत्वेन स्थापयेदुपः वि द्वारमाश्रिताः अथर्वगा श्रोत

नायकं च विन्यस्य कमला मंविक्ता रतः प्रास्तिकं पौष्टिकं तथा ज

ततः प्रासार्थं सर्वलोकानां भूतया यत्ने मनसा देवमाश्रिता वरुणा

प्रभुं पूर्वेष्वभिमतोमंत्रैरेवंकृत्वा सस्त नः पुनर्मासां स्तुये वच
धिवासने गजाश्च रथा वल्मीक आपोहिष्ठेतिमंत्रेण क्षपेदाग
संशमरथ गोकुलात् सदमादा तमोऽप्यं पूजयित्वा स्वरा स्तुत्र
यदद्याच्च प्रतिपेच्च यथा तथा वलिंदद्यात्समन्वितः पुनर्हिना
रोचनोचससिद्धार्थान् गंधान्पु निहोतयं चत्वारि राजसत्तम ॥
गुलयेववास्त्रयनेनसकर्मयं चतुर्थीकर्मकर्मयंदेयंनत्रापि
चगवसमन्वितं मूर्ध्नि कर्ममहा शक्तिनः कृत्वा न यज्ञपात्राणि
मंत्रैरेवंकृत्वाविधानतः एवेरदा यज्ञोपकरणानि च ऋत्विग्य
तिराज्यार्थान् विधियुक्तेन कर्मणा स्तुसमंदद्यात्समंयंविभजेत्पुनः
ततःप्रभाते विमले संजाते नृग होमपात्रं च शय्यां च आचार्याप
वांशान् ब्राह्मणेभ्यः प्रदातव्यं पिबेदयेत् ततः सहस्रविशाला
होमात्रेवायवापुनः यवाशदा मथवाष्ट्रपात्रं तथा भोजयेच्च
पुष्यद्विंशत् पंचविंशति रेवच यथाशक्तापंचाशदाथ विंशतिः
ततः संवत्सरेषामे शुद्धेलेपेस एवमेवपुनरापुनतशगविधिरु
प्राभने वेदशब्देअंगायर्व्वीये चने कृप बापीपुसवीसुतथापु
अविविधैः पुनः कनकालेह कुरिणीषुच यस एव विधिर्हृष्टः
ताहुताजलेगामवतारयेत् ॥ प्रतिष्ठासु तथेवच मंत्रैश्चविशे
सामगाय च सा देया ब्राह्मणा यः स्नात् प्रासादोद्यानभूमिषु च
यविशोपते यात्री मादायसौ यन्तःकृत्वाचार्यविधिदृष्टेनक
वर्णा पचरत्न समन्वितो तत्र म्मणा अल्पेष्टेकापि वत्कार्यं
निःक्षिप्यमकरं मत्स्यादींश्चैव विमशावाहतेनगां ॥ ॥
सर्वशः धृतो अतर्भि विमैश्च तशगेकालविशेषे जलस्थितेः
वेद वेदो गयारोः महानदीज फले यथा प्राहृ काले स्थिते
लोपेतान् दध्यक्षत विभ्रुषिता नोय मग्निहोम समं स्मृतं
न उन्नराभिसुखो युक्तो जल शार काले स्थिते नोय यउक्त
मध्ये प्रकालयेत् आपर्षणेन फलदायकं वाजपेय फल समं

हेमन्तशिपिरस्थितं अश्वमेधस तशलीयशाकं इतिशहरत्ताव
मं प्राहुर्वसन्त समव स्थिते ग्री ली धानादिनिकरः चाउल्लेखिभा
खेपि त्व स्थितं तोयराजसयफला या इतिमेदिनी भृष्ट तशूलय
धिकं तशग करणोफलेयथा प णाः संगेयितं कफनाशितं न
ताम्हाराज विशेषधर्मान करो दत्त पित्रकारित्वे च इतिराजव
ति योर्द्याज्ञय शुद्धबुद्धिः सयाति लभः तशूला स्त्री महासमं
ब्रह्मालय मेककल्प दिवंपुन र्याति गा विडंगं इतिराजनिर्घटः
तथेवदियं इतिपामेस्त्वित्वां तशूलोवु स्त्री तशूलोदकं चे
तशचातः पु रुर्द्विहस्तदस्तिपुंरा लुनि इति भाषा न तर्प्यायः
चातः यथा उच्चैः करिकरांतेये जेषाम् २ इति वैद्यक परिभाषा
तशचातं विडुं युथाः इति कुमार तशूलोयं २ इतिराजनिर्घटः
संभवटीका ॥ तशूली स्त्री यवनिक्ता लता
उडित स्त्री विद्युत् इत्यमरः ॥ शशातशूलिकर्कटी ॥ तशूली
उडितान पुं मेघः मुस्तक इत्य शाकः इतिराजनिर्घटः
मरः ॥ तशूलिकः पुं तशूलियशाकः
तशूलकः पुं खेज्जपदी फेनः इतिशहरत्तावली ॥
समास प्राय वाक् गृहदारु ॥ तशूलोयः पुं पञ्चशाकविशेषः
तशूलैः माया वरुलके वि इ द्वादियानटे इतिचोपानटे इतिव
ति मेदिनी ॥ भाषा न तर्प्यायः अल्पमारिषः
तशूलकः पुं स्त्री परिकारः इति २ इत्यमरः तशूलिकः २ तशू
लिगादिसंयद्देअमरः ॥ लः ४ इति शहरत्तावली भार्ग
तशूलः पुं शिवद्वारपालविशेषः ३ः ५ तशूलो ६ तशूलियकः ७
इतिहलायुधः ॥ येथिलः ८ वरुवीर्यः ९ मेघ
तशूरीणः पुं कीटमात्रं तशू नादः १० जनस्वनः ११ सशाकः १२
लोदकं वर्षरेवि इति मेदिनी पथ्यशाकः ११ सूरज्युः १४
तशूलः पुं विडङ्ग इतिमेदिनी सनिताकयः १५ वीरः १६ ॥

तत्त्वनामा ९ अक्षरगणः शि इति भाषा इति शब्दचंद्रिका ॥
 शिरत्वं मधुरत्वं विष पित्र दार तत्त्वनामा ११ तत्त्वनामा ११
 अमनाशित्वं रुचिकारित्वं दीप तत्त्वनामा १२ तत्त्वनामा १२
 नत्वं पृथक्त्वं तद्वलगुणाः ॥ त्रि बुद्धिस्थयरामर्षीः सेइ
 हिमत्वं अर्षीः पित्र रक्त विष इति भाषा सर्वनाम शब्दोऽयं
 कास विनाशित्वं शब्दकत्वं ॥ इति व्याकरणं ॥
 मधुरत्वं विषाके दार शोष तत्त्वनामा १३ तत्त्वनामा १३
 शमनत्वं रुचिदाहत्वं च इति तत्त्वनामा १४ तत्त्वनामा १४
 राजनिर्घटः विडंगं ताप्यं ३ तत्त्वनामा १५ तत्त्वनामा १५
 तिमेदिनी ॥ तत्त्वनामा १६ तत्त्वनामा १६
 तत्त्वलीयकः पुं तत्त्वलीय विषयः पंचमर्थः कथानरे ॥
 शाकः विडंग इति राजनिर्घटः ॥ तत्त्वनामा १७ तत्त्वनामा १७
 तत्त्वलीयिका स्त्री विडंग इति तत्त्वनामा १८ तत्त्वनामा १८
 राजनिर्घटः ॥ तत्त्वनामा १९ तत्त्वनामा १९
 तत्त्वलीयः स्त्री विडंग इति शब्द रत्नावली ॥
 तत्त्वलीयः पुं तत्त्वलीयशाकः इति हेमचंद्रः ॥
 तत्त्वलीयः स्त्री तत्त्वलीयः ३ तत्त्वनामा २० तत्त्वनामा २०
 ति राजनिर्घटः ॥ तत्त्वनामा २१ तत्त्वनामा २१
 तत्त्वलीयकं स्त्री तत्त्वलीयः १ यथा जल मद्युक्तं दत्ता प्लवं
 कृतिरतत्त्वलीय भावधितान तत्त्वनामा २२ तत्त्वनामा २२
 तो देवं तत्त्वलीयककर्मणि इति भाषा तत्त्वनामा २३ तत्त्वनामा २३
 वैद्यकपरिभाषा ॥ ३ तत्त्वनामा २४ तत्त्वनामा २४
 तत्त्वलीयः पुं वैद्यकः वैद्यकः ३ तत्त्वनामा २५ तत्त्वनामा २५

तति वि तत्त्वरीमाणां तत्त्वगुलि इति मुख्यवोधव्याकरणं ॥
 इति भाषा वक्रवचनातोऽयं ३ तत्त्वनामा २६ तत्त्वनामा २६
 तिव्याकरणं ॥ तत्त्वनामा २७ तत्त्वनामा २७
 तत्त्वनामा २८ तत्त्वनामा २८
 तत्त्वनामा २९ तत्त्वनामा २९
 तत्त्वनामा ३० तत्त्वनामा ३०
 तत्त्वनामा ३१ तत्त्वनामा ३१
 तत्त्वनामा ३२ तत्त्वनामा ३२
 तत्त्वनामा ३३ तत्त्वनामा ३३
 तत्त्वनामा ३४ तत्त्वनामा ३४
 तत्त्वनामा ३५ तत्त्वनामा ३५
 तत्त्वनामा ३६ तत्त्वनामा ३६
 तत्त्वनामा ३७ तत्त्वनामा ३७
 तत्त्वनामा ३८ तत्त्वनामा ३८
 तत्त्वनामा ३९ तत्त्वनामा ३९
 तत्त्वनामा ४० तत्त्वनामा ४०
 तत्त्वनामा ४१ तत्त्वनामा ४१
 तत्त्वनामा ४२ तत्त्वनामा ४२
 तत्त्वनामा ४३ तत्त्वनामा ४३
 तत्त्वनामा ४४ तत्त्वनामा ४४
 तत्त्वनामा ४५ तत्त्वनामा ४५
 तत्त्वनामा ४६ तत्त्वनामा ४६
 तत्त्वनामा ४७ तत्त्वनामा ४७
 तत्त्वनामा ४८ तत्त्वनामा ४८
 तत्त्वनामा ४९ तत्त्वनामा ४९
 तत्त्वनामा ५० तत्त्वनामा ५०

प्रकृतिः २ महत्ततः ३ अहं तत्त्वज्ञानं त्रीं बुद्धिगणविशेषः
 कारः ४ नभः ५ वायुः ६ ज्योतिः तत्त्वज्ञानं इति हेमचन्द्रः य
 ७ आपः ८ दितिः ९ एकादशः १० या प्रमाण प्रमेय संशय प्रयोज
 विधानियथाश्रोत्रं ११ तत्त्वः १२ चतुः नष्टान्न सिद्धात्वावयव तर्कनि
 १३ ज्ञानं १४ जिज्ञा १५ वाक् १६ पाणिः १७ तय वादन्य वितण्ण देवाभा
 १८ उपस्थः १९ पादुः २० अग्निः २१ स कलनातिनियत स्थानानां को
 मनः २२ त्रयोदशविधानियथा उशयदार्पणानां तत्त्वज्ञानानिः श्रेय
 नभः २३ वायुः २४ ज्योतिः २५ आपः साधिममः इति गौतमसूत्रं ॥
 २६ दितिः २७ श्रोत्रं २८ त्वक् २९ च तत्त्वज्ञानः ३० विस्म प्रज्ञा विषय
 ३१ ज्ञानं ३२ जिज्ञा ३३ मनः ३४ कन्यासविशेषः यथा मादिका
 जीवात्मा ३५ यस्मात्मा ३६ कोदश ज्ञानयार्णोऽस्मीवायेकैकशो
 विधानियथा नभः ३७ वायुः ३८ ज्योतिः ३९ आपः ४० दितिः ४१ श्रोत्रं ४२ त्वक् ४३ च
 ४४ ज्ञानं ४५ जिज्ञा ४६ मनः ४७ सप्तदशविधा नानयार्णोऽस्मीवायेकैकशो
 नि यथा पूर्वोक्तानि चोदश वदेत् नमः परायेत्युच्चार्यतत
 ४८ आत्मा ४९ पंचविंशति तत्त्वानि स्तत्त्वानेन नमः जीवप्रमाणं दये
 यथा पूर्वोक्तानि सप्तदश प्रोक्ता सर्वगेषु प्रविश्यसेत् ततो
 ५० पुरुषः ५१ प्रकृतिः ५२ महान् हृदयमध्ये च तत् त्रयं च विन्य
 ५३ अहंकारः ५४ सुखं ५५ पाणिः सेत् इत्युच्यते कृतं तन्नुर्विद
 ५६ उपस्थः ५७ पादुः ५८ अग्निः धीत तत्त्वज्ञानं संपूर्वक पराह
 ५९ श्रोत्रं ६० त्वक् ६१ चतुः नमः परायेत्युच्चार्यतत
 ६२ जिज्ञा ६३ मनः ६४ सप्तदशविधा यमात्मने च नमस्तत्त्वज्ञानं त
 नि यथा पूर्वोक्तानि चोदश नमस्तत्त्वज्ञानं संपूर्वक पराह
 ६५ आत्मा ६६ पंचविंशति तत्त्वानि जीवं प्राणमायोज मध्ये न्यसत
 यथा पूर्वोक्तानि सप्तदश मतिमहंकारं सनश्चेति मंजी क
 ६७ पुरुषः ६८ प्रकृतिः ६९ महान् मुवरुदयशोऽग्निः चोशहृषं
 ७० अहंकारः ७१ सुखं ७२ पाणिः गुणगणमथकारादिस्थितं श्रोत्र
 ७३ उपस्थः ७४ पादुः ७५ अग्निः पूर्व वागादीदृशः वर्ग मात्मानि
 ७६ श्रोत्रं ७७ त्वक् ७८ चतुः लयेत्वाकाश पूर्वगणं मदीयेरु
 ७९ जिज्ञा ८० मनः ८१ सप्तदशविधा दयशिरं चरणयो रूतं पुणरीकं
 नि यथा पूर्वोक्तानि चोदश ॥

रुदि शंवीजं रुत पुणरीकत तथागतः पुं बुद्धः इत्यमरः
 तं रुदि प्रविश्यसेत् हंवीजं सू पूर्वोक्त प्रकारेणागतेषु ॥
 र्धमेतत्तत्तत् रुदिप्रविश्यसेत् तथैव य तददेव सेतु प्रका
 संवीजं चेदमातुल तत् तत्र प्र र इति भाषा यथा अस्ति पु
 विन्यसेत् रंवीजं वस्ति मण्डल शोचशे यस्य भार्या भर्तृ सु
 तत् तत्रैव विन्यसेत् संवीजं प थैव च इति चारणां ॥
 रमेष्टितत् वासुदेव च मूर्धनि तथ्यं त्रीं सत् तदतिवि रस
 यंवीजं मथ ये सत् संकर्षण मरः तद वि तत् इति याकर
 मथो मुखे तंवीजं विन्यसेत् च रणं तदा य तस्मिन्काले सदे
 प्रमुच्येत् रुदिन्यसेत् वंवीजं नि समवे इति भाषा इत्यमरः ॥
 हस्तिनत्वे च अनिरुद्धमुपस्थके तदात्वं त्रीं तत्कालः वर्तमा
 तंवीजं सर्वतत्वे च पादनाशयण नकालः इत्यमरः ॥
 न्यसेत् हंवीजं कोपतत्वे च नृदि तदानीं य तस्मिन्काले इत
 हं संहगात्रके एवेतत्तानि विन्य मरः तदामुत्वं त्रीं आरंभः
 स्प प्राणायामसमाचरेत् अ इतिभूरि प्रयोगः ॥
 स्प फले यथा तत्त्वज्ञानं तत तदिने य दिनमथ प्रतिदिने
 कुर्यात् साधकः सिद्धिहेतवे इति हेमचन्द्रः पूर्वोक्तदिने त्रीं
 कृतेन येन देवस्य रूपता मेव तदमः त्रि कृपणाः इति हेम
 यात्यसौ इति गौतमीय तत्र ॥ चंद्रः तदला स्त्री वाणवि
 तथाच ॥ तत् तत्ताः पुं सद्यः इत्यमरः शोषः इति हेमचन्द्रः ॥
 ॥ तद इ सादे ॥ मोदे सोत्र तद इ सादे ॥ मोदे सोत्र
 समुच्चयः निश्चयः इति मेदिनी धातरयं इति कविकल्पद्रु
 तथाच य पूर्वोक्तार्थदलीक मः तत द उ न विस्मृतो
 रणं इति संक्षिप्तसार व्याक इति कविकल्पद्रुमः ॥
 रणं ॥ तन कि उपकृतो अदायो ॥
 ॥ आचोते शब्दे उपतापे ॥ उप

सर्गादेवो इतिकविकल्पदुमः तनुत्वा सी लक्ष्मिमस्यः इति
 तनु ३ इतो गतो इति कवि राजनिर्घटः ॥
 कल्पदुमः ॥ तनुपत्रः पुं रेणुदीप्तः । इति
 तनु ३ य संकोच इतिकविक राजनिर्घटः
 ल्पदुमः ॥ तनुभस्वा सी नासिका इति शा
 तनु ३ य संकोच इति कवि हस्तावली ॥
 कल्पदुमः ॥ तनुसः पुं धर्मीः इति हस्तावली
 तनुयः वि पुत्रः इत्यमरः ॥ तनुरुहः स्त्री तनुरुह इति शाह
 तनया सी कन्या इत्यमरः ॥ रतावली ॥
 चक्रल्लालता इति शाहवेदि तनुरुहः स्त्री तनुरुह इति शाह
 का तनिष्टः वि अयमनयो रतावली ॥
 रतिशयेन तनुः लक्ष्मः इति शा तनुलः वि विस्तृतः इति संक्षिप्त
 करणं तनीयान् स वि अय सारेउणादिहनिः ॥
 मेवामतिशयेन तनुः अल्पः तनुवातः पुं नरकविशेषः ३
 इति व्याकरणं ॥ तिहेमचंद्रः ॥
 तनुः स्त्री शरीर इत्युणादि तनुवीजः पुं राजवदरः इति राज
 कोषः तनुः स्त्री शरीर तनु निर्घटः ॥
 इति मेदिनी स्त्री इति राजनिर्घटः तनुव्रणः पुं कल्मीक रोगः ३
 टः तनुः वि अल्पः विरलः क तिशाहस्तावली ॥
 शाः इति मेदिनी ॥ तनुसंचारिणी स्त्री वालिका स्त्री
 तनुच्छायः पुं जालवर्धुरक इति शाहमाला ॥
 वृक्षः इति राजनिर्घटः ॥ तनुदीरः पुं आम्नातकः इति
 शरीरक्षायोऽंती स्त्री चतनुजः राजनिर्घटः ॥
 पुं पुत्रः इति हलायुधः तनुजा तनुः स्त्री शरीर इत्यमरः ॥
 स्त्री कन्या इति शाहस्तावली ॥ तनुकृतः वि तप्तः अल्पीकृतः
 तनुत्रं स्त्री वस्ती इत्यमरः तनु इत्यमरः ॥ ॥ ॥
 शाणं स्त्री तनुत्रं इति हलायुधः शरीरं रक्षणं ॥

तनुजः पुं स्त्री पुत्रः इति जराथ तिथिः साक्षावली पूर्णिमा इति
 रः तनुनयं स्त्री वृत्ते इति शाहवे तिष्यादितत्वे ॥
 दिका तनुनपातः पुं अग्निः वि तनुनागः पुं ग्राहः इति हेमचंद्रः
 त्रकहृदाः इत्यमरः ॥ तनुनिर्यासः पुं तालः इति शा
 तनुरुहः स्त्री रोम पत्रं इति हस्तावली ॥
 मेदिनी ॥ तनुभः पुं सूर्यः इत्यमरः ॥
 तनुरुहः पुं पुत्रः गरुतलो वतसः इति जराथरः ॥
 म इति हेमचंद्रः ॥ तनुरः स्त्री मणाले इति शाहस्ता
 तनुरुहः पुं पायुः इति विका वली ॥
 एउशेषः ॥ तनुहः स्त्री मणाले इति हेमचं
 तनुः पुं सूत्रे इत्यमरः ग्राहः दः तनुवायः पुं तनुवायः भौति
 इति हेमचंद्रः सन्नतिः यथा इति भाषा इति जराथरः तनु ॥
 अन्नः स्यः सर्वभूतानामात्मा भौत इति भाषा इति शाह ॥
 योगेश्वरः हरिः समाधया माला ॥
 वृणोर्द्धमवैराकाः ऊरुतन तनुवायः पुं लता इत्यमरः ॥
 वे इति श्रीभागवते ॥ तनुवायः इति शाहस्तावली
 तनुकः पुं तनुभः सूर्यः तनुविग्रहा स्त्री कदली इति वि
 इत्यमरः टीकायोरमानायुः ॥ काणशेषः ॥
 तनुकाष्टं स्त्री तली भोतेर तनुशाला स्त्री तनुवपनशृङ्गे
 काठ इति भाषा इति शाहस्तावली ॥ तनुकी स्त्री नाडी भौत चर इति भाषा तनुवायः
 इति राजनिर्घटः तनुकीटः पुं गर्भिका ३ इति हेमचंद्रः ॥
 कोषकारः गुटिपोका इति भाषा तनुसन्नतं वि सूत्रविस्तृतं
 इति जराथरः तनुगः पुं ग्राहः भाषा तनु पर्यायः ॥
 होगरे इति भाषा इति हेमचंद्रः कुते २ सुते २ उते ४ ३
 तनुपर्वे स्त्री परमेश्वरोपवीतितानं तनुमरः ॥ ॥

तंत्रसारः पुं शुवाकहृदः इति
त्रिकाणशेषः ॥
तंत्रं त्रीं कृदमकृतं सिद्धान्तः ॥
उपधिः प्रथाने तंत्रवायः ॥
परिच्छेदः अतिशयाविशेषः
हेतुः उभयार्थप्रयोजक इति
कर्तव्यता इति मेदिनी राष्ट्र
परच्छेदः करणं अर्थसाधकः
तंत्रः सैन्यं सराष्ट्रचिन्ता इति
हेमचंद्रः ॥
प्रबंधः इति शहरत्नावली शपथः
इति थरणी थने एहं वप
नसाधने कृते इति नानार्थध
निमंजरी शास्त्रविशेषः तत्राग
ममलक्षणं यथा सृष्टिप्रलय
यश्चैव देवतानां यथा ध्वने साध
नंचैव सर्वेषां पुरश्चरणमेव च
हृकर्मसाधनंचैव ध्यानायोगः ॥
अतर्विधः सप्तभिर्लक्षणैर्गुणैः
मागं मेतद्विदुर्गुणैः यामलस्य
लक्षणं सृष्टिप्रलयोतिषाद्या
नेनित्यकृत्यप्रदीपने कमस्तत्रे
वर्णभेदेजातिभेद स्तुत्येव च यु
गधर्मसंख्यातो यामलस्याष्ट
लक्षणं तंत्रस्य लक्षणं सर्गश्च
प्रतिसर्गश्च तंत्रनिर्णयपवच देवता

नोच संस्थानेतीर्थानोचैव वर्ण
ने तथेवाप्रमथमिच्छ विप्र सं
स्थानमेव संस्थानंचैव भूता
नोयंजाणोचैव निर्णयः उत्स
निर्विबुधानोचतत्राणकल्पस
हिते संस्थाने ज्योतिषोचैव यु
राणाद्यानमेव च कोषस्य क
थनेचैव वतानो परिभाषणं शो
चाशोचस्य चाद्यानं नरका
णांचवर्णनं हरचक्रस्य चाद्या
नं स्त्रीपुंसोश्चैव लक्षणं राजध
र्मो दानधर्मो युगधर्मस्तथै
व च व्यवहारः कथ्यते च तथा
चाध्यात्मवर्णनं इत्यादि लक्ष
णैर्गुणैः तंत्रमित्यभिधीयते त
समाहात्म्यं विस्तरविष्टो देवानां
इदानीमुदधिसूत्रा नदीनोचय
थागंगापर्वतानां हिमालयः अ
स्यस्यः सर्वज्ञाणां राजा मित्रो य
थावरः देवीनां च यथाङ्गी व
र्णानां ब्राह्मणो यथा तथा स
मस्तशास्त्राणां तंत्र शास्त्रं मनु
जमे सर्वकामप्रदं शुण्णं तंत्रवैवे
दसंमितं कीर्तनं देवदेवस्य ह
रस्य मतमेव च पावनं अद्वया
नानामिह लोके परत्र च ॥ ।

तस्य श्लोकसंख्या यथा नशाका
विसृष्टादक्तं नपि वर्षं शतैरपि ॥
संदेष्टोद्दे प्रवक्ष्यामि लोककल्या
कृ वत्सना दिवि देवेनवल
दे पाताले ब्रह्मशासने ॥ ल
दमात्रं भारतेवदितो तंत्राणि या
निच आगमैर्विविधं प्रोक्तं च
तुर्थमैश्वर्यं स्मरते कल्पान्तर्विधः
प्रोक्तं आगमो गमश्च स्तथा याम
लस्यतथा तंत्रं तेषां भेदाः पृथ
कस्य क मुक्तकाव्यप्रपंचश्च
सारदाख्ये च नारदः महार्णव
श्च कपिलो योगः कल्पः क
पिञ्जलः अमृतमुद्गिरीरश्च
सिद्धसंस्मरणं स्तथा प्रथमोऽष्ट
सहस्रं तंत्रश्लोकादश प्रकीर्ति
ताः द्वितीयो मुक्तकस्तत्र सहस्र
स्त्राणि संख्या श्लोकाः शताह
संख्यातास्तृतीयं तिस्रसहस्रकः
शतदशस्यधिकं च श्लोकानां पंच
विंशतिः विंशत्तरं सहस्राणि श्लो
कानां भानुसंख्या प्रपंचप्रथ
मे तंत्रे द्वितीये वसुसंख्या स
हस्राणि तथा श्लोका समविंश
शतिसंख्या भूतनेत्रसहस्रा
णि तृतीये पंचसहस्रकं शतत्र
य

यद्गतिश्लोकाः प्रपंचः कथित
स्थिता कलासंख्या सहस्राणि शा
रदायाः प्रकीर्तिताः पंचविंशति
काः श्लोका वसुश्लोकाश्च नार
दः विंशतिश्च सहस्राणि षट्
सहस्राणि संख्या वसुश्लोका
श्च कथिताः कपिलः श्लोकसंख्या
या त्रयोदशसहस्राणि कालात्र
शतत्रये श्लोकसंख्या समुद्दिष्टयो
गे कल्पे च संख्या वाणसंख्या
सहस्राणि श्लोका नवभिः कीर्ति
ताः श्लोकानां सहस्राणि अ
ष्टोविंशतिसंख्या श्लोकाश्च भा
वुसंख्यातास्तत्रैपि च कपिञ्जले
अमृतमुद्गो सहस्राणि पंचश्लो
काधिकानि च पंचैव कथितानेत्र
संख्यातानि यथार्थतः वीरगमे
यधिकानि शतानि परिसंख्या
सहस्राणि च तत्र तिस्रं श्लोकानां
तयथार्थतः पंचाधिकं सहस्रा
णि श्लोकानां सप्तसंख्या सि
द्धसंस्मरणं त्रानि पेशुरेण य
थापुरा गमरः षड्विंशत्येयः
प्रथमो योगगमरः श्लोकानां
त्रयविंशतितथा पंचशतानि च
त्रिविंशति सहस्राणि श्लोकानि
चेदसंख्या एकादशसहस्राणि

संख्यानाः शिवशमरे श्लोकाः गणेश यामलोत्तमे रविसेखा
समेवनिष्ठितस्यैवरेणवभाषि सहस्राणि आदिमाख्येय यामले
ताः तावत् श्लोक सहस्राणि प तत्रेनीलपताकायासहस्राणि
चश्लोक शतानिच गुणोत्तरा च पंचव पंचविंशति श्लोकाश्च
णिर्गुणा शमरेकथितानिच कथिता वामकेश्वरे त्रयोदश
नवश्लोक सहस्राणि नव श्लोक सहस्राणि देशेविंशतिस्तथा
शतानिच सारसते तथा श्लोकाः श्लोकास्तुत्रये तत्रे संख्यातास्तु
पंचैवपरिकीर्तिताः स्वरसंख्या स्ववेदिभिः गजसंख्यासहस्राणि
सहस्राणि श्लोकानां वल्लशमरे श्रीसंख्याशतानिच सप्तश्लोका
पंचोत्तर शतान्यत्र संख्यातानि स्तथैवात्र तत्रयोगार्णवोत्तमे ।
शिवेनत षष्टिः श्लोक सहस्रा दशश्लोक सहस्राणि तावमेव
णिर्गुण्यर्ध शमरोत्तमे श्लोकाश्च यथार्थतः प्रकीर्तिताः पंचश्लोक
षष्टिसंख्यातावस्तुणावक्तयो सहस्राणि तावमेव शतानिच
निना यामलाः पंचसंख्याता शताई संख्या श्लोका दद्यात्ता
स्तत्रादावादि यामले द्वाविंशच्च मूर्ति तत्रके दशश्लोकसहस्राणि
सहस्राणि त्रयस्त्रिंशत्शतानिच तावमेव शतानिच त्रयोदशान
दितीयेवस्तुसंज्ञे त द्वाविंशतिश्च याश्लोकाः कालिकाख्ये तत्रके
संख्या सहस्राणि शतान्यत्र ता कामेष्ट्यासंज्ञेवरेसहस्राणित्र
मेवकथितानिच तावत् संख्या येमहत श्लोकानांसंख्यावात्रत
सहस्राणि शतानि परि संख्या त्रराजच संख्या नवश्लोकसह
विंशतिश्च तथा संख्या श्लोका स्त्राणि नवश्लोक शतानि च ॥
अविस्तुयामले कालसंख्यास द्वाविंशति सहस्राणि हरगौर्या
हस्राणि वेदसंख्या शतानिच त्वतत्रके तथाच विंशतिः श्लो
पंचषष्टिस्तथाश्लोकाकनिष्ठ कास्तुत्रेस्मिन् परिकीर्तिताः
रुद्रयामले नवश्लोक सहस्रा अर्कसंख्या सहस्राणि हि ।
णि त्रयोदशशतानिच द्वावि तीये तत्र वेदिभिः ॥ ॥

अष्टविंशतिश्चश्लोकाः संख्या शतानिच द्वाविंशच्च तथाश्लोका
तास्तुत्रनिर्णये कृत्रिकाख्यमहा योगिमा स्त्रराजके द्वितीये
तत्रे श्लोकाश्चदशसंख्यास स षट्सहस्राणि तथाचत्रिंशता
हस्राणि तथासप्त संख्यातानि निच त्रयः श्लोकास्तथैवात्रवारा
मनीषिभिः द्वितीये षट्सहस्रा स्तुत्रउत्तमे कूर्म संख्यासह
णिर्गुण्यर्धच कनिष्ठके अर्क संख्या स्त्राणि तत्र संख्या शतानि च ग
सहस्राणि तथाकुशशतानिच वादेतत्रराजनेस्मिन् श्लोका हि
तावदेवामहातत्रे संख्यातानिच तत्रसंख्या वर्ण संख्या सहस्रा
जोत्तमेः द्वाविंशति सहस्राणि णिदेशते परिनिष्ठिते श्लोका
द्वाविंशति शतानिच कात्यायना स्वयं संख्याता स्त्रे नारायणी
स्तुत्रेवसंख्यातानिमनीषिभिः यके वेद संख्या सहस्राणिता
वस श्लोक सहस्राणि तावमेव मेवचशतानिच श्लोकानवति
शतानिच मत्तंगिरया स्त्रेचनि संख्याता मजानी तत्रराजके ॥
श्रितानियथार्थतः भूतसंख्यास तृतीये त्रि सहस्राणि त्रि शतानि
हस्राणि तथाहि तच्छतानिचम कनिष्ठके विंशत् श्लोकाश्चसं
हालस्या स्त्रराजने पंचश्लोका ख्याता ज्ञानव्या स्त्रवेदिभिः
अकीर्तिताः गज संख्या सहस्रा उपतत्राणियथा संज्ञोक्तान्यप
णिश्लोकाश्चस्तसंख्या विपरा तत्राणिकापिलोक्तानियानिच
रावेमहातत्रेलिखिताः परमर्षिभिः श्रुतानिचपतानिजैस्मिन्मुक्ता
सरस्वत्याः सहस्रे दे दे शनेसे निष्ठानिच वशिष्ठः कपिल
ख्या स्त्रे पंच श्लोकास्तथै श्वेव नारदे गरी पंचच पुल
वात्रविज्ञानव्यादिज्ञानिभिः द्वा स्त्रा भार्गवः सिद्धो याज्ञवल्क्य
विंशति सहस्राणि आद्येत्तत्रे भृगु स्त्रया मुको वृहस्पति
त्रयोत्तरे श्रुतः संख्या शतान्य श्वेवश्रुत्येमुनिसत्रमाः पभिः
त्र श्लोकाः पंचदशैव तु हा । प्रणीतान्यन्यानि उपतत्राणियानि
विंशति सहस्राणि तथा वाग च न संख्यातानि तान्यत्र धर्मविद्वि

महात्मनिः सारा सारतारण्येव शेषकर्मार्थमेकमेव नत प्रति
 संख्यातानि निबोधत इति वा कर्मकर्तव्यं इति प्रायश्चित्तनतं ॥
 रादीतत्र ॥ तत्रवायः ५ तत्रवायः तत्रेपुंजी
 तत्रकं ज्ञी नूननवसं इत्यमरः इति शहरतावली ॥
 तत्रकाष्टे तत्रवायस्यतरी इति तत्रवायं ५ वर्णसकरजातिविशे
 विकारशेषः ॥ षः तैतिशितभाषा अस्यात् पति
 तत्रता स्त्री अनेकमुद्दिष्टस र्थया ताम्रकृष्णकृष्णकार्थ्याम
 कृत्यवृत्तिः यथा आग्नेयाष्टक णिकारप्रजायते मणिकारात्
 पालेददधैदपयोयागनो यथा ताम्रकृष्ण मणिवंधाण्यं जायते
 एणाग्नेयाष्टकपालोपाश्रया मणिवंधाण्यमणिकार्या तत्रवाया
 यागाग्नीसोमीयेकादशकपाल अजगिरे इति पराशर पदतिः
 यागानोत्रयाणं सकृत्सकृदवृत्ति त तर्थायः कृविदः २ इत्यमरः
 तेन प्रयाजाद्येनोपकारः सिध्य तत्रवायः २ इति भरतः ॥ तत्रवा
 ति तथानानावृत्तवध संवे स यः ४ इति जराधरः तत्रवायः
 वेदे ... सकृत्प्रायश्चित्ते क ५ इति शहरतावली ॥
 ते ब्रह्म ... जय पापनाशः त लता इत्यमरटीकायास्वामी ॥
 त्रतायाहेतुश्च अदृष्टार्थेकजातीय तत्रिका स्त्री गुडूची इत्यमरः
 कर्मणाः कालदेशकर्त्रीदीनाप्र तत्रिपालकः ५ नयदधराजः
 योगानुबंधवैधहेतुभूतानामभे इति शहरमाला ॥
 देउद्देशविशेषाग्रह इति एवं तत्री स्त्री वीणागुणाः गुडूची ॥
 स्त्रातोःधिकारी भवति देवे ये देहसिरा इति मेदिनी नदीवि
 त्र च कर्मणि यविजाणां तथा शेषः युवतीभेदः इति शहर
 जाप्येदानेचविधिदर्शितइतिवि रत्तावली रज्जुः इति हे
 सुते अस्त्रातानाचोरेतकर्मजय मचंद्रः ॥
 होमादिकिंचनेतिदत्तोक्तचक्रिया तत्रवायः ५ तत्रवायः इत्यमर
 गस्तानेकर्तृसंस्कारहारेवतद्विनकर्त रीकायां शयमुक्तः ॥
 व्या ॥

तन्त्रा स्त्री निद्रा अलस्यो इति कृवाचेतो नियतो वक्रवर्तिनो ।
 हेमचंद्रः तस्यानिदानं यथा आसमुद्र करग्राही भवान् यत्र
 तमोवात कफान्द्रा इति ॥ करप्रदः इति कालिदासः ॥
 ललराच इंदियार्थेष्टसंविनि पालपणी इति राजनिर्घण्टः
 गौरवैजम्भणंक्रमः निद्रार्थे उप इन्द्राह इति कविकल्पद्रु
 सेवयसेहा तस्यानेदाविनिर्दिष्टो मः अयमात्मनेयदीत्यने इति
 त इति माधवकरः ॥ तद्दीकायाङ्गीदासः ॥
 तन्त्रालुः वि निद्रालुः इति जराध तप उ उपतापे इत्यरीभावे इति
 रः तदिः स्त्री निद्रा आलस्यो कविकल्पद्रुमः ॥
 इत्युणादिकोषः ॥ उप य उ उ दे उपताप इति या
 तन्त्रिका स्त्री तदिः इति शहर वत् ऐष्ये इत्यरीभावइति या
 रत्तावली ॥ वत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
 तन्त्रीः स्त्री अत्यन्तप्रमादिनास तप क दाहे इति कविकल्पद्रुमः
 वीगेदियाप्रभुत्वे अस्पृश्यमा तपः स्त्री तपस्या तत्तद्विविधं
 दिनासर्वगनिमीलने निःसह शारीरे वाचिके मानसे च यथा
 तेनियावत् इत्यने इति भरतः त देवहिज गुरु प्राज्ञप्रजनशेषाव
 त तर्थायः प्रमीला २ इत्यमरः मार्जवे ब्रह्मचर्यमहिंसाचणा
 तद्वा २ तदिः ४ इति तद्दीका ॥ रीरेतपउच्यते । अनुदेगकरं
 तन्त्रिका ५ विषयाज्ञानं इति वाको सत्यं प्रिय हिते च यत्
 राजनिर्घण्टः निद्रा इति मे स्थाप्यायाभ्यसने चैव वाद्ययेत
 दिनी ॥ यउच्यते २ मनः प्रसादः सौम्य
 तन्त्रिः स्त्री चक्रकल्पा इति रत्त तमौनमात्मविनिग्रहः भाव
 माला तन्त्रिरपिपावः ॥ संप्रद्विरियेततपो मानसमु
 तन्त्रतः ५ रात्रिः वाद्यं ॥ ३ चने ३ तदपि विविधं सात्त्विकं
 त्पुणादिकोषः ॥ राजसंतामसे च यथा अद्वया
 तन्त्री स्त्री कृपांगी यथा तवतनि परयातमंतपस्तद्विविधं नरेः

अफलाकोतिभि युक्तेः सानिकं मासाच्छासाय ये परे मासो
परिचरते । स त्कार मान स यवासं ऊर्ध्वनिचातमीस्य अना
जार्थं तपोदेभेन चैव यत् कि अये अन्ते तोयपाना ये येष
यनेनदिह योक्तं राजसं चलमथ एमासोपवासकाः येव वर्षी
वं २ मूफशाहेतोः नोयत् पी निमेषा वै वर्षथारामुतर्षकाः
उषाक्रियते तपः परस्योत्तु सा स्थानुसास्यापसंप्राप्तास्यकं
दनाथंवा तनामस मुदाहृतं ० इति सौख्यदाः जटादवी कोट
इति श्रीभगवद्गीता ॥ ॥ राज्ञः कृत नीराजजाय ये प्र
जनलोकादुर्लोकः यथा कबल्मिकागायस्त्रायुनदासि
अस्यापरितपोलोकस्तेजोमय संचयाः लताप्रतानेः परिजोवे
उदाहृतः वैराजा यत्र ते देवा क्षितावयवाश्च ये प्रास्थानिच प्र
वसेयु देव प्रजिताः वासुदेवेम रूफानियदोष मदीयते इमेते
नोयेषावासुदेवेः धितक्रियाः नियमे र्यं त क्लिष्टात्मान तपो
तपसा तोष गोविन्दमभिलाष धनाः वत्सायुषस्तपोलोके ते
विवजिताः तेतपोलोकमासाय वसत्यगताभयाः इति पद्यपु
वसन्निविजितेन्द्रियाः शिलोच्छे रागो मोदायणादिवन्तं ॥
हृतयोयेवेदतोलावल्मिकाश्रये धर्मः इति मेदिनी ॥
येः प्रमृष्टाश्चमुनयः श्रीर्णपणा तपः पुं श्रीष्वाः इत्यमरः ॥
शिनश्च ये श्रीष्मेपेवाप्रितपसो तपः करः पुं तपस्तीमनस्याः
षर्षासु स्थणिलेपयाः हेमते इति शब्दरत्नावली तपस्याकारके
शिशिरेवायेतिपत्तिमल्लिलेक्षितयः क्लेशसहः त्रि दानः इत्य
पाः ऊषाग्रनीरविडंश्चरविता मरः तपः स्थली स्त्री काशी इ
यतयोः पिवन् वाताशिनोः नि निविकाणशेषः ॥
क्षपिताः पादोऽगुह्य भूस्पर्शः तपती स्त्री ह्यायानामसूर्यपती
ऊर्ध्वहस्ता रविटंश स्तेकांक्षिस्था इति त्रिकोऽशेषः सूर्यकन्या सा
ननिश्रलाः ये वै दिवानिरुद्धासा ऊर्ध्वशीय ऊदराज पुत्र संवरण

भार्या इति श्रीभगवते ॥ चंद्रः ॥
तपनः पुं सूर्यः भद्रातकवृद्धः तपस्ये स्त्री जटपुष्प इति शाह
अग्न्यादिदाहात्मकनेरकः श्रीष्वाः चंदिका ॥
इति हेमचंद्रः तापः इति थर तपस्यः पुं फाल्गुनमासः इत्य
णी अर्कहृदाः क्षदाप्रिसंभवतः मरः अर्जनः इति हेमचंद्रः ॥
सूर्यकातमणिः इति राजनि तपस्या स्त्री तपः तप्यार्थीयः
र्चाणः ॥ ब्रतादाने २ परिब्रज्या २ नियम
तपनच्छदः पुं आदित्यपत्रह स्थितिः ४ इति हेमचंद्रः व्रत
दाः इति राजनिर्घण्टः चर्या ५ इति मेदिनी ॥
तपनतनया स्त्री शमीवृद्धः य तपस्विनी स्त्री जटामासी इत्यम
मुना इति राजनिर्घण्टः ॥ २ः कटुरोहिणी इति हेमचंद्रः
तपनमणिः पुं सूर्यकातमणिः मद्राश्रावणिका इति भावप्र
इति राजनिर्घण्टः ॥ काशः तपोयुक्तास्त्री च ॥
तपनात्मजा स्त्री गोदावरीनदी तपस्विपत्रः पुं दमनकवृद्धः
इति हेमचंद्रः यमुनाच ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥
उपनी स्त्री गोदावरी इति हे तपस्वी न त्रि तपोयुक्तः तप
मचंद्रः ॥ र्थीयः तापस २ पारिकादी २
तपनीये स्त्री स्वर्ण इत्यमरः इत्यमरः पारिकादी ४ पारिका
तपनीयके स्त्री सुवर्ण इति रा दकः ५ इति शब्दरत्नावली त
जनिर्घण्टः ॥ पोथनः ६ आनुकेयः इति मेदि
तपनेष्टे स्त्री ताम्र इति राज नी तपस्वी न पुं नारदः इति शा
निर्घण्टः ॥ हृत्तावली म त्पविशेषः त
तपसः पुं चंद्रः इति त्रिकोऽ यस्यामाच इति भाषा तप्यार्थी
शेषः यदी इति सिद्धान्त । यः तपः करः २ चेष्टकः ३ चेष्टः ४
कौमुद्यामणादिहतिः तप इति शाब्देदिका वृत्तकरंजवृद्धः
स्तदाः पुं इन्द्रः इति हेम ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥

तपाः पुं माचमासः शिशिरका
लः इति मेदिनी ग्रीष्मः इत्यमरः
दीकायोनयनानंदः ॥
तपात्पयः पुं वर्षाकालः इति
हेमचंद्रः ॥
तपिते वि तपे इतिदिश्य
कोषः ॥
तपुः पुं अग्निः सूर्यः ३
त्पणादिकोषः ॥
उपोधनः पुं उपस्ती इतिमेदि
नी दमनकहृदः इतिराजनि
र्घटः तपोधना स्त्री मुंजीरी इ
तिमेदिनी तपोवटः पुं ब्रह्मा
वर्णदेशः इतित्रिकाशेषः
तपः वि तापमुक्तः तत्पर्या
यः सत्तापितः ३३नः ३ भूपा
यितः ४ धूयितः ५ इतिहेमच
ंद्रः तमज्जंभः पुं नरकविशेषः
इतिमार्कण्डेयपुराणे ॥
तमकुब्जः पुं व्रतविशेषः
यथा यथाहृतमदकं वा पुन
मंयति यदे धिवेत स तमकुब्जः
इतिगोतमः तमपावाण्डं इति
नरकविशेषः इतिब्रह्मवैवर्ते
प्रकृतिखंडे तमवाल्कः पुं न
रकविशेषः इति पुराणे ॥

तमश्चक्रे स्त्री रोपे इति राज
निर्घटः ॥
तमश्चर्मिज्ज्वा स्त्री नरकविशे
षः इतिब्रह्मवैवर्तेप्रकृतिखंडे
तमसराज्ज्वा स्त्री नरकविशेषः
इतिब्रह्मवैवर्तेप्रकृतिखंडे ॥
तम उ ३२ भ य खेदे इच्छायां
इतिकविकल्पद्रुमः ॥
तमे स्त्री अश्चकारः इति शब्
दत्तावली पादाये इति शब्
चंद्रिका ॥
तमः पुं तमोगुणाः इत्यमरटीका
योगयमुक्तः तमालहृदः ३
तिशब्दचंद्रिका ॥
तमः स्त्री प्रकृतेर्गुणविशेषः
तमश्चावरकं मोहेत्तुः इत्यम
रभरतो अस्याकार्यसंदारः ॥
इतिश्रीधरस्वामी तमथर्मोय
था प्रमादः १ मोहः २ भयं ३
क्रान्तिः ४ विषादः ५ शोकः ६
अरतिः ७ अनार्यता ८ इति
मोक्षधर्मः अमः ९ तंदा १० मोहः
इत्याश्रमेधिकपर्व ग्रंथकारः
तत्पर्यायः तमसं २ निशाच
र्म ३ नीलपंकं ४ रजोवले ५ दि
वात्रकः ६ विषद्रुति ७ वलुक ८ वः

१ इतित्रिकाशेषः रजोरसं १ तमस्ततिः स्त्री ग्रंथकारसमूहः
दिनात्रं १ ग्रंथकं २ इतिशब्द इतिनमिस्याशब्दार्थं मेदिनी ॥
शब्दरत्नावली अमरोक्तपर्या
योः चकार शब्दे दृष्टव्यः शोकः
इतिमेदिनी पाये ॥ इति ह
मचन्द्रः ॥
तमः स्त्री पुं राहुः इतिमेदिनी
तमंगकः पुं इंदकोषः मंचकः
इति हेमचंद्रः त्रिकाशेषः
तमतः वि तपितः बोद्धितः ॥
इत्पणादिकोषः ॥
तममतः पुं नरकभेदः इति
हेमचंद्रः ॥
तमरे स्त्री वज्रः इति हेमचंद्रः
तमराजः पुं शर्कराविशेषः न
वात इति खान इति केचित् ॥
तत् पर्यायः शालकः २ तस्य
गुणाः तस्मान्नरदाहरकपित
नाशितं इति राजवज्रभः
तममे स्त्री ग्रंथकारः इतित्रिका
शेषः नगरे इति संहितामसा
रे उणादिहृतिः ॥
तमसः पुं रूपः ग्रंथकारः ॥
इति संहितामसारे उणादिहृतिः
तमसा स्त्री नदीविशेषः इति स
ंहितामसारे उणादिहृतिः ॥ ॥

तमस्ततिः स्त्री ग्रंथकारसमूहः
इतिनमिस्याशब्दार्थं मेदिनी ॥
तमस्तिनी स्त्री रात्रिः हरिदा इ
त्यमरः ॥
तमा स्त्री रात्रिः इति हेमचंद्रः ॥
तमालहृदः इतिशब्दचंद्रिका
तमाः पुं राहुः इति मेदिनी
तमाले स्त्री यत्रकं इति राज
निर्घटः ॥
तमालः पुं वृक्षविशेषः तत्
पर्यायः कालस्कंधः २ तापिच्छः ३
इत्यमरः तापिजः ४ इतिभर
तः नीलतालः ५ तमालकः ६
नीलधनुः ७ कालतालः ८ महा
वलः ९ अस्यागुणाः मधुरते व
ल्पत्वं वृष्यत्वं शिशिरत्वं गुरुत्वं
कफपित्ततृषादाहप्रमशानि
करत्वं इति राजनिर्घटः तिल
कं खड्गः हुरुणहृदः इतिमेदि
नी कृष्णवदिरः इति शब्दचंद्रिका
हृदभेदवर्णनविचपे स्त्री ३
तिलिगादि संग्रहे अमरभर
तो तमालकं स्त्री सुनिषाण
शकं इतित्रिकाशेषः पत्रकं
तेजपात इति भाषा इतिराजनि
र्घटः तमालकः पुं स्त्री तमा

लहलः वंशतक इति शहरता मेदिनी ॥
 वली तमालपत्रे स्त्री तमालह तमोच्चोतिः पुं ज्योतिरिगणाः ॥
 दः तिलकं पत्रकं इति मेदिनी इति शहरतावली ॥
 तमालिका स्त्री तमालिमदेशः तमोच्चोत् पुं अग्निः सूर्यः चंद्रः
 इति त्रिकाणशेषः ताम्रवल्ली दीपः इति शहरतावली ॥
 भूम्यामली इति राजनिर्घटः तमोच्चोत् पुं सूर्यः इति शहर
 तमालिनी स्त्री भूम्यामली इ रतावली ॥
 तिराजनिर्घटः तामलिमदेशः तमोच्चोत् पुं सूर्यः चंद्रः बु
 इति हेमचंद्रः ॥ दिः अग्निः इति मेदिनी ॥
 तमाली स्त्री ताम्रवल्लीवरुण तमोच्चोत् पुं तद्योतः इति
 हतः इति राजनिर्घटः ॥ शहरतावली ॥
 तमिः स्त्री रात्रिः इति मरुतीकाया तमोच्चोत् पुं तद्योतः इति
 भरतः ॥ त्रिकाणशेषः गोमेदकमणिः तमोच्चोत् पुं तद्योतः इति
 तमिस्त्र स्त्री अंधकार इत्यमरः इति राजनिर्घटः ॥
 क्रोथः इति मेदिनी ॥ तमोच्चोत् पुं तद्योतः इति
 तमिस्त्रा स्त्री अंधकाररात्रिः क मोलक इति भाषा तमोच्चोत् पुं तद्योतः
 स्मयत्तनिष्ठा इत्यमरः तमोच्चोत् पुं तद्योतः इति
 क रात्रिमात्रे इति रायमुक्तदः तामलिमिः १ वेलाकुले १ त
 दर्शरात्रिः इति वाचस्पतिः ॥ तामालिका ४ इति शहरतावली
 तमस्ततिः इति मेदिनी ॥ तामलिमं ५ तामलिमी ६ इति
 तमिस्त्रपत्तः पुं कल्पपत्तः तामलिनी ८ तमवपुः ९ विस्तु
 यथा तमिस्त्रपत्तत्रुदिकुदभ गृहे १० इति हेमचंद्रः ॥
 दितमिति श्रीहर्षः ॥ तमोच्चोत् पुं तद्योतः इति रा
 तमी स्त्री रात्रिः हरिद्रा इत्य जनिर्घटः ॥
 मरः तमोच्चोत् पुं वद्विः सूर्यः च तमोच्चोत् पुं चंद्रः इति श
 दः बुद्धः केशवः प्रभुः इति । शहरतावली ॥

तम्या स्त्री गौः इति हेमचंद्रः शहरनेदभसिधुः ॥
 तम्य गनो इति कविकल्पद्रुमः तरणाः स्त्री नौका हतकुमारी
 तम्या स्त्री गौः इति हेमचंद्रः इत्यमरः ॥
 तय ३. गनो रते इति कवि तरणाः पुं सूर्यः अर्कहृत्तः
 कल्पद्रुमः ॥ इत्यमरः भेलकः किरणः
 तरः पुं तरणाः कृशानुः इ इति हेमचंद्रः ॥
 तिमिदिनी हतः इति भूरिच य तरणिपेटकः पुं काष्ठाशुवा
 योगः तरः स्त्री वलं वेगः ॥ हिनी इति जराधरः ॥
 तीरं सवगः इति शहरताव तरणिपत्त स्त्री मारिणको इति
 ली तरंगः पुं वायुना नद्यादि राजनिर्घटः ॥
 जलमतिर्घृण्डं स्मवने फेड तरणा स्त्री नौका इति शहरता
 इति भाषा तम्योयः भंगः ॥ वली पमचारिणी इति शहरचं
 कृमिः १ वीविः ४ इत्यमरः कृमी चैदिका हतकुमारी इत्यमरटी
 ५ वीवी ६ विवि ७ लहरी ८ हली कायाभरतः ॥
 ९ विलि १० इति भरतः लहरीः तरणः पुं स्त्री वदिपीस्रव
 ॥ इति सारसंदरी जललता ॥ दकाष्टादि सवः नौका इति
 भरीणः ११ इति शहरतावली वस्व मेदिनी कृमभतं वीरं भादिसं
 हयादीनां समुत्तफाले इत्य चरः इति शहरतावली ॥
 णादिकोषः तरणिनी स्त्री नदी तरण पुं देशविशेषः इति
 इत्यमरः तरणा स्त्री सवन शहरतावली ॥
 पूर्वकदशोत्तरगमने इति उ तरणपादा स्त्री नौका इति श
 गीदासः पाशगमने सतरणा हरतावली ॥
 यथा त्रणमपि सजनसंमति तरण स्त्री नौका का इति
 रेका भवति भवार्णव तरणा शहरतावली ॥
 नौका इति मोहमुहुरः तरणा तरत स्त्री सवः कारावय
 पुं भेलकः इति त्रिकाणशेषः सर्गः वी इति मेदिनी ॥ ॥
 इति ॥

तरदी स्त्री कंदकिहदभेदः त इतिहेमचंद्रः ॥
 तर्पण्यः तारदी २ तीव्रा ३ ख तरला स्त्री यवागुः सरा इति
 उरा ४ रक्तवीजका ५ अस्यागुणाः मेदिनी मधुमदिका इति हे
 तिक्तत्वं मधुरत्वं गुरुत्वं वल मचंद्रः ॥
 तं कफनाशित्वं इतिराज तरलितं त्रिजाततारत्वं तत्
 निर्घण्टः ॥ यर्ष्ययः प्रेखोलितं २ ललि
 तरजः पुं भेकः आसारः ॥ तं ३ प्रेखितं ४ धृतं ५ चलिने ६
 समुद्रः इत्यादिकोषः ॥ कल्पितं ७ धृतं ८ वेष्टितं ९
 तरजा स्त्री तरिः इत्यादिकोषः आंदोलितं १० इतिहेमचंद्रः ॥
 तरपण्यं स्त्री फलविशेषः त तरवारिः पुं खड्ग तरवार इति
 रमज इति ख्यातः यथा ज्येष्ठमा भाषा इति हेमचंद्रः अथखड्ग
 सिमहेणानि योर्णमासंनिशा परीक्षा अंग रूपं तथा जाति
 ईके तस्मात्तरामहाकालीध नैजारिष्टव भूमिका धुनिर्मा
 मनीपितृकानने तज्जात्वा वल नमितिप्रोक्तं खड्गतामाष्टकं
 एतत्स्यैफलं दत्तं तरेभुजे तत् शुभं अभिने दृष्टपतेयाष्टकं
 फल भवणात्तमा वरदासि ह विभिद्य चटिते तथा यदेवह
 रप्रिया योमे दद्यात् फलं रम्यं शपतेविहंतदेगं संप्रचक्षते
 सविराग्य अतर्पुगं इत्यतरका नीलकण्ठदिकंखड्गेरूपमित्य
 मात्वा तत्र ॥ मिथीयते तेनैवयत् प्रतीतंसा
 तरलः पुं हारः हारमध्यम तत्तज्जातिरितिगयते अंगानिदि
 णिः तलं इत्यजयपालः ॥ क्लृयजावि स्तन्माहात्म्यायस्
 तरलः त्रि चलः विद्वः भास चकं तत्रेव मितिजानीयात्
 वः इति मेदिनी मध्यम्यन् खड्गेखड्ग विशारदाः अंगा
 द्रव्यं इति धरणिः दवीभूत तिरिक्तं खड्गादियच्छुद्धतापसू
 अ तरललोचना स्त्री चंच चकं तदरिष्टमितिप्रार्थुमिरंगदि
 लनयनानारी ॥ धारण्यःखड्गेजायतेशहोभखड्गेदिना

हते मधुनिललनामानं ज्ञान नतरजःकृष्णाण रोमसहीकर्कभ
 मेषु विधितं पंचाद्या निपुणैः वक्रलारनालमदिषस्वकर्त वक्रार
 खड्गेसंभाष्यतेपिहविमाः अर्म ति प्रोक्तालोदविशारदेनमुनिना
 वक्रविमो जेयो तावेव सहजा खड्गस्य भेदाः क्रमात् अथ तस्य
 विनि शतमंगानिवत्तारिण्या चत्वारिण्याणि नीलः कृष्णः पिशा
 णिजातयस्तथा त्रिंशत्रेणाणिजा गम्भ्रमम्भ्रति चतुर्विधः वर्णं य
 नीयादरिष्टानितथेवव भूमिश्च कर्षः खड्गानांकथितोमुनि १३ वेः
 द्विविधाजेयाधुनिरष्टविधोमतः अथचतस्रजातयः बालाणाः त
 मानतद्विधं प्रोक्तमित्येषां सत्र त्रियोवेषः अष्टमैतिचतुर्विधः
 होमतः अथखड्गस्य शतमंगे गण जातिभेदे विनिर्दिष्टः खड्गानां मु
 बालोहारवे नृपसर्गा गजोरुह निपुणवेः अथविंशत्रेणाणि ॥
 कदमनस्यलांगकृष्णारुणस्य चक्रं पदं गदा शोखो उमरु हृत्
 तांभोजगदातिलानलकण ग्रंथि रंकुशः छत्रपताकावीणाचम
 ष्पिशांतेनिराः माला जीवकषट् तस्यलिंग धनेद्रवः क्रमः मूल
 पदोर्द्धमरिच बालांश्च वहीजन अ शार्हलः सिंहः सिंहोसनंग
 दोदलइकमदिका तस्य यववीरि नः हंसोमपुगे जिह्वाव दशनः
 तमासर्षपाः सिंहो तण्डुल गोशि खड्ग एवच उत्रिका चामरं पौ
 रणिव नाव शहादिकोशोपल लः पुष्पमाला भुजंगमः त्रिंश
 दोलीकाक कपाल पत्र मवरी वि देजानि नेजाणिखड्गानांकथिता
 स्त्री फलीसर्षपाः नीलीरक्तवचा निवे अथविंशदरिष्टानि द्विदे
 रमानसमना जिगीशमी रोदिन काकपदरेखा भिन्ने भेकश्च
 प्रोष्टी मारिष मार्कवा खुरति मूषिकः विगलः शर्करानी
 नेवादिगुंजाशराः हवीविल्ल स्त्री मशको भृगुसूचिके वि
 मसूर दण्डक शटी मार्जारिका विडः कालिकादारी कपो
 केतकी मूवी वज्रकलाय चमकव तः काक एवच खर्परः शकली
 ला मशोय वेणाः सनाः ज्येष्ठी कोटीरुशपत्रकजालिके क
 जाल पिपीलिका ॥ ॥ गलकंक खर्परः मृग उच्छर्खनिविकं

दिन सत्रम ५५ यमपुराणस्य सर्वप पुष्पाभं भूमिश्चैव सि
पुराणस्य निरञ्ज निशिता धारा तासिता एत तर्षप वज्रस्यान शा
शाणे वक्रि वमत्यपि द्रोणीवज्र एो वक्रिवमत्यपि प्रपिङ्गुगलि
मिदं ज्ञेयं पृथिव्यानातिर्लभं कायानि पतदयन कोमल एत
५६ अङ्ग काक पदाकारं भूमिग त पसादात दितिपः कृत्स्नासा
ज्ञान निःसहा पष खड्गयम ५७ ययेतमही ५१ नीलीरस समा
स्पात्रा काकोगो भूति मिच्छ भूमि रंगनीलीतरंगवत् नीलीव
ता ५० यदा कपाल मंगेष ह भूमिदं दृष्टं शाणेवक्रि शिखास
शानेस्पर्शतः खरं यतदि दृष्ट मेत यष खड्ग वरो नृणा मरिष्ट
जनकं कपालांगं पुपस्यजेत भयनाशनः ५२ रक्षा स्तिसोमहा
५८ तनीयवावलाका यासव रेखाभूमिश्चैव सितासिता रक्तोरा
र्णसिपुत्रिका यत्रवज्रक मारु मिनिजानीयाहेरिपद् विनाशनं
सं आयुर्वेदविद्येजनाः लोहा शाणेन यत्ररक्षाया नीलोवा व
णवेपि सपरीसन्निताभूमि र मनेशिखा रक्तस्पर्शनमात्रेणस
गकालप्रतीयते ततयत्रवज्र ५३ यमेवमिहजति क्षतेस्पर्शस्यय
काकस्य सपरी मुपजायते धुस्त्वादाहश्च जायते ५४ यंगेव
तवरी दल संकाश मंग य चादलसं भूमिश्चैव सितासिता
स्मिन् प्रतीयते तवरी वज्रमारु वचा वज्रमिदं ज्ञेयं तत क्षादिष
स्ततस्तोतशिरसोभूमः पषखड्ग नाशन यषखड्गवरो राक्षासाधनी
यमस्याजोयदीच्छेजीवनं निजं ५५ यः प्रयत्नतः ५५ रसोनाइमं
विस्ती दल समा भूमि रङ्ग विस्ती गंभूमिस्तस्यदलोपमा रसोन व
फलोपम विस्ती वज्रत तदिया ज्ञजानीयात् शाणे वक्रि वमत्यपि
तज्जलंतिक्तमुच्यते पित श्रेष्ठा अस्पथावनतोयेनयामवातविना
विकाराणंप्रशमाय प्रयुज्यते प्रातं ५६ निरंका निर्मला भूमि
५७ पियंगुसदृशान्तं गभूमिश्च कपिलाकीतः फल वज्र मिदं
प्राक्तं शाणेभूषं वमत्यपि ५८ अङ्ग

मंजिष्ठा सदृशा दीर्घा कृत्योरेखा वमतापि खरांगमितिजानीयात्
सुविकृताः जिगीवज्र मिदं नामस पृथिव्यानातिर्लभं ५९ निर्मला
वकामार्थसाधनं ५९ अङ्ग शमी समन्ता भूमिर्मन्त्रेव कदा कदा
यत्र समंभूमि भूमी सिताः सिता मन्दा तीव्रा भवेदारा तडिहज्रस्य
शमीवज्र मिदं ज्ञेयं शानेस्पर्शम लक्षणा ६० नीलोजन समा भूमि
दावहं शाणेभू वमते वक्रि सह रंगेजलतरंगवत् मेचांग मिति
ते वक्रि योइने ६० रोहितवल्क जानीयाच्छाणेजीतभवत्यपि यष
लसदृशमेगंभूमिः सितासितावा खड्गयमस्याजोयदीच्छेज्जुमिमात्म
पि भूमागभीर स्वर युक्तं धारा नः भर्तः प्रतापशमयेदविविधंय
तीक्ष्णसिताभवेदेखा रोहिताख्या थाचनः ६१ मेदाधाराभूषागाफा
मिदं वज्रं सर्वादि विनाशनं व भूमिरंगविवर्जिता पर्वतांगमिदं ना
क्रि संस्पर्शमात्रेण किं विमिचि मसर्वत्रैवोपलभ्येत ६२ अङ्ग गुञ्ज
मायते इत्ययं ज्ञेयः खड्गेदेवाना फलसमंभूमिर्मनदलोपमा गुञ्ज
मधिकयते ६१ प्राफरीवल्कला वज्रमिदं दृष्टतमं भवति चर्षणो ॥
कारमङ्ग भूमिः सिताः सिता प्रो शाणेसिंदुवसंकाशं रजोवमति
हीवज्रमिदं प्रोक्तं यस्तनरनिवारि चासकत् यषखड्गवरो राक्षाभागा
णि यषखड्गोन्नमोराक्षाविपदकल देवोपयुज्यते अस्पथावानजालि
नाशकः कदाचिज्जभ्यते भागेपेक्ष यत्रसाधयते नृपः ६२ अङ्ग तव
भ्यतेलभ्यते मही ६२ अङ्ग मारिष प्राकारं भूमिश्चैव सितासिता ॥
यत्राभंभूमिः स्पादिषमच्छ वि धारातीक्ष्णवमतिचशाणेवक्रि
इत्ययं मारिषाङ्गः स्पातपृथिव्या समाः शिखाः प्रावज्रमिदं ज्ञेयं
नानिर्लभं ६३ अङ्ग राजस्यय राक्षोवच्छित्तसिद्धये ७० हवीद
आभमंगभूमिर्दलप्रभा आद्या लनिभाभूमि हीरा तीक्ष्णाखरः
तंसहतेनैवयषखड्गयमोमतः स्वरः शाणेन वमते वक्रि हवीव
६४ धारातीक्ष्णाखराकाराभूमिरंगवि जंसज्जज्ञं ७१ यंगं विल्वदलाका
वज्रिता आद्यातसहतेहोरांशाणेवक्रि रेभूमिश्चैव सितासिता विल्ववज्र

केसर्वेषां हितकाम्यया इतः परं वशिरीष पुष्प तल्पा विभाति मलि
 तलोहानालदाण्यत्रलदाते न नापिच खड्ग भूमः नागार्जुनो वद
 स्पदासो भवाम्येष प्रतिवेति क तिभूमिदेहिदुपंभन्यशोवलय
 नामया हिलिंग मिश्र मालोका नावलिबर्दनाय ४ हिन्दुपेमिष्टिते
 मिश्रांगमितिनिर्दिष्टोत् सर्वेषा कृत्वा शंकरं प्रवदेदुयः विभीचू
 मंगमालोका सर्वो गमिति निहि पेः समेतं त खड्गत्रिपुरसंगिते ॥
 शोत इति खड्ग परीदाया मंगा रूपाश्चतभिः संयुक्तं चतुरं खड्ग
 थायोहितीयाः खड्गस्त्रपाणि मन्त्रं इति लोहार्णवस्य खड्गय
 यथा नीली कलाय जसमच्छ रीदायावर्णाध्याय स्तनीयः ॥
 विद्युजनाभा या चंद्रनीलमणि जाति श्रुतविधा योक्ता खड्गानां
 कावमणिप्रभाच्छाभूमिश्चयाम या पुरा मया सम्यगपि प्रयत्ने
 रक्तप्रतिमावभासाखड्गस्य नी नतालदाणमुच्यते सुखादाः सु
 लमिति रूपमिदं वदति तत्र चे द्वर्णाश्चसनेत्रः सस्तरश्चयः मरु
 त्रिदितामङ्गापरिष्ठाभिवहन्य स्पर्शः समंदेय सीद्धधारोमहागु
 पि दृष्टते वक्रदोषापि तथापि णः खड्गवातिता जातिनं प्राहना
 गुणवत्तरं १ याकालकासुदम गार्जुनोमुनिः अस्पदने भवेच्छो
 सीरसकालसर्पशंकादकारक योचोतः सर्वो ग गोचरः मूर्च्छापि
 चतारसमाविभाति भूमिश्चयाध पासादाहश्च ज्वरो मत्स्यश्च जायते
 मरुबंधु समावभासा खड्गस्य क अतृष्टं त्रिफला कल्क मर्दरात्रिदि
 लमिति रूपमिदं वदति अघने कोषितं मलिनत्वेन संयोजेनिर्मल
 ज्ञाणि सम्यगे परिष्ठाप्युभा क्रुते परं तरुणादिस्य किरणस्य
 निच साधारण मिदं रूपं प्राह र्णादेव हरेण स्थितः दहेतुसर्वन
 नागार्जुनोमुनिः २ याप्राहृषेणन सर्वनत्करं पुरुषस्य विधारिणः
 वनेकसमान वर्णागोमेदरत्नसद गायञ्चुत्तारमात्रेण खरतो व्रजति
 प्रापिचयसभूमिः खड्गस्यपि ग स्फुटं यथखड्गवरः सर्वमरिष्टना
 मिति रूपमिदं वदति भर्तृयशोवत प्रायेज्जवं अस्य प्रसादात् पुरुष
 धनदायकारणाय ३ यामन्दभूमसद स्थलोकः ॥

मपिसाथयेत् तस्मादेवमनुष्माणो दृष्टते ४ हयो लदाण मालोका
 सुलभोनहिभूतये दृष्टते पाप्रायः जारजं खड्गमादिष्टोत् त्रयाणां ल
 स्वर्गं जशहीषे हिमालये १ भूस्वव दारोनेव विजातिखड्गमादिष्टोत्
 एमहासारं तीक्ष्णधारं खरस्वरं सर्वा चतर्णां लदाणेनैव जाति संकर
 ज्ञातसहसर्वनेत्रवर्णाखराकरं ख मुच्यते इति लोहार्णवस्य खड्ग
 ज्ञेयत्रियजातिनं जानीयात् खड्गको परीदायां जात्यध्यायः ॥ अथ
 विदः अस्पदने भवेद्वाहस्तरानाहो त्रिंशत्रे त्रयाणां लदाणानि चक्रा
 ज्वरोभूमः मत्स्यश्च जायते शाणोवमे कारेयदा नेत्रं खड्गस्यो गे प्रहृष्य
 हृक्किणानवहन् संस्कारे चाप्य ते तं चक्रनेत्रं जानीयात् भर्तृः
 संस्कारे नैर्मल्यं तस्य लदाते शाणेष्य सर्वाध्यायने अनेनैकेन खड्गेन
 शाणेष्यशाणोखरतामूर्द्धिचात्यत्र कृत्वा साधयते मही १ प्रफुल्ल
 तीक्ष्णता रक्तस्पर्शन मात्रेण वि पद्मसंकाशनेत्रं यद्यदलोपमं
 शोदतर मन्त्रं अयं खड्गवरः पूज्यो यदिवा दृष्टते खड्गे यमनेत्रं स
 मनुष्यैरपिलभ्यते २ नीलवर्णः मादिष्टोत् अयं खड्गवरो यत्र
 कृत्वा वर्णः संस्कारे निर्मलो भ तत्रैव कमलालया २ उद्धास्यला
 वेत् शाणान खरताचास्य ज्ञात न यदारेखागदाकाराप्रतीयते महा
 ल्पं निरुक्तं तति वैष्णवाति रयं खड्गः नेत्रमिदं विदि सर्वपात्रुनिस्तदन
 दाते त्वमात्रदर्शनः नातृत् कृष्णो ना शोखाकारेयदा नेत्रं खड्गमप्यति
 तिहीनः सर्वत्रैवोपलभ्यते ३ सज दृष्टते शाखनेत्रमिदं सर्वदेवानाम
 लाम्बोदसंकाशः स्थूलधारो मरु पि उल्लभं ४ उमरु प्रतिमनेत्रं
 स्वरः संस्कारे चैव मलिनः शाणो यस्य भूमौ प्रतीयते सर्वाध्यासा
 चापि खरतरः मृदजातिरयं खड्गः धकं खड्गं तमिद्यादियमदे ५
 दातेनाल्पापि वेदना हरादेवो ५ यनुः स्तरपयत्रे च धनुर्नेत्रं भव
 मरुत्पात्रो यदीकृदित मात्मनः १ नितं तस्य स्पर्शन मात्रेण मन्दो
 प्रायशः सर्व लोकेषु स्वयमे ३ पि प्रमुखायते अयं निष्पीयति
 वाप ॥ ॥ जने खड्गे फनकनायते ६ ॥

यत्रैव संकुशाकारं तन्विद्याङ्गं सर्वार्थसाधकः सर्वविशानिष्ठं प्रण
वत्तं खड्गं संकुशाकारं नैत्राखं भर्तुः स शानः १६ शाहलनेत्रं तन्विद्याङ्गं शाह
वर्णसाधकं अलक्ष्मीयापदोच्चं लाकृतिनेत्रतः शत्रुश्रेणीविनाशा
कृत्यायहनिवारणं १७ कुत्राकारं य संश्रामेविजयाय च १८ सिंहाकृति
यदानेत्रं लुप्तनेत्रं वदन्ति तस्य यदानेत्रं सिंहनेत्रमिविदुः अस्पृश
प्रभावात् क्षीणोपि सार्वभौमो भावात् क्षीणोपि कृतस्त्रा साधयने
भवेत्तपः दीनोपि च सुखी भूयात् मंही १९ तत् सिंहासननेत्रं स्यात्
सुखी भूयात् सहेम्बरः महेम्बरो नेत्रे सिंहासनोपमे अस्य प्रभावात्
पिसुचिवः सचिवो जगत्सेधरः क्षितिपः कृत्वा साधयने मंही १९
मंडलेशाश्रुदन्ती भवेद्वनसं गजाकृतिर्यदा नेत्रं वदन्ति तस्य
शयः २० पताकाकृति नेत्रोवेत् प्रभावात् क्षीणोपि लभते राजसम्प
सर्वसंपन्निकारकं यत्ताकानेत्रमा दे २१ नेत्रं देसाकृतिर्यदा नेत्रं वद
कृतसंश्रामविजयप्रदं २२ नेत्रं वी जितं अस्य प्रभावात् भूपालो यशः
णाकृतिर्यदा वीणानेत्रमवेति तं प्राप्नोत्यनुत्तमं २३ मयूरकृतिनेत्रं दे
निशीथेविजनेखड्गो वीणाषत् तत्रैवमिति निर्दिष्टोत् अस्य प्रभा
स्वनमावहेत् अस्य प्रभावात् सर्वे वात्मनुजः सूर्यदर्शनि सूर्यदेयत् ॥२४॥
पृष्ठा अपि वरुणाभवति हि १० मत् जिह्वाकारं यदा नेत्रं जिह्वा नेत्रं वदं
स्याकृतिर्यदानेत्रं मत्स्यनेत्रमिवि ति च संश्रामेवर्षेरेषे वं पिवेदेरि
३० अस्य प्रभावात् क्षितिपः कृत्वा शिरोरजः २१ देताकारं यदानेत्रं
साधयने मंही ॥ शिवलिंगसमने दं नेत्रं वदन्ति तं अयोरिष्टगणो
त्रे लिंगनेत्रमिविदुः भर्तुः स हि चर्ववत्यतिभैरवं २४ खड्गाका
वर्णसंसिद्धेशाङ्गानाशनाय रं यदानेत्रं खड्गनेत्रं वदन्ति तस्य
च वामपार्श्वे त्रयाङ्गो यथैवोयेत् प्रभावात् ननुज स्त्रिलेकी ॥
धारणो १२ अथ यजार्हं वंदकलसानां वशयेदपि २५ मनुष्य ॥
लक्षणानि पतितानि ११४ १५ मूलाकृ
तियदानेत्रं मूलनेत्रं वदन्ति ॥

पुत्रिकाकारा पुत्रिकानेत्रमुच्यते मुनिः एकं देवीणि नेत्राणि नात्र
अयं सशैला सहीपां कृत्वा सा संख्या व्यतिक्रमः एकं यस्मिन् स्वर्ग
साधयने क्षिति नचयं पुत्रिका कामो देवीणि च विवर्गकं तत्फलं
किन्तु जयलक्ष्मीरिहस्ये तस्मा नि प्रयच्छति प्राहनागार्जनो मुनिः
त्रायं मनुष्याणामल्पभागेन लभ हिनेत्रमिति जानीयात् स संज्ञा
ने २६ वामराकृति नेत्रं त्रानेत्रं मिति नेत्रयोर्दयोः त्रिनेत्रं च त्रिभिर्नेत्रेव
निर्दिष्टोत् अस्य प्रभावात् जायते कृनेत्रं मतः परं यथोत्तरगुण
चामरोद्धतसंपदः २७ एकानेक वदं खड्गमात्रं खड्गं दिग्मात्रं
शिवे शैल नेत्रं तत्रैव संज्ञकं मिति निर्दिष्टं नेत्राणां शुभदायि
अपिराष्ट्र भये युद्धे विषमे वै नां तीव्राणां मंगलानां च दर्शने च
रिसंकटे स्थिरीकरोति धरणी शुभावह इति खड्ग परीक्षायां ने
धरणी पर्वतो यथा २८ पुष्पमा त्राध्यायः पंचमः यथा नेत्रस्य
लासमं नेत्रं पुष्प नेत्रं वदन्ति तं संस्थानं तथा रिष्टस्य लक्षयेत् ॥
अस्य प्रभावात् व्यति यहाः सर्वा नेत्रेषु स्थानं च मोक्षारिष्टस्थान
अदेवताः २९ भृजंगम समने निर्णयः ॥ पशुस्तो गोपियः ख
त्रे सूर्यनेत्रं मिदं मतं अयं शात्रु श्रोः रिष्टे नैकेन निन्दितः अथ वि
गणहन्ति यथा मर्त्य भृजंगमः शाद रिष्टानां लक्षणानि छिदव
१० सवर्णसमवर्णं च तत् सर्वं हि वि दृश्यते खड्गे स्वभावेन च लक्ष्य
यं भवेत् सवर्णं फालि सम्पद्ये पि ने छिद रिष्ट मिदं विद्धि भर्तु वी
पुनापो त्रयापरं हयो रेकत्र ह र्य बलापहे १ यदा काकपदाका
सुच तत् पुन विविधं भवेत् एक २ मरिष्टं दृश्यते क्वचित् अयं
लोक सुखेनेदं ददाति हिविधं १ काकपदारिष्टः सर्वाभीष्टविनाश
हयोः मूलमध्यात्र संस्थानात् नः २ रेखाकारं यदारिष्टं मूढं वा नि
पुन विविधं भवेत् अथेवाण फलं र्यगेव वा रेखा रिष्टमिदं विद्धि भ
नेयं मध्ये मध्य फलं मतं मूल फलं तवीर्यवलायहे ३ भिन्नधात्रिकर
जचनं स्यात् प्राहनागार्जनो ॥ यायं भिन्नारिष्ट मिदं विदुः ॥

भर्तः कलं यशो राष्ट्रं ना दत्ता न रासवेतः स्नानमाचरेत् १३ का
 वनेत स्वयं ४ यदा मेकशिरोरूपं लिङ्कारिष्टं मित्येतत् पीथति ।
 मरिष्टं दृष्टेतेकवित् मेकारिष्टं स्मृतिनाशनं १४ एकत्रयदि नरो
 मिदं नाम्ना संग्रामे मयदायकं ५ यद्यत्रेनापि संवृतः दारी ना
 अरिष्टे मुषिकाकारे मुषिकादि म मदारिष्टं सर्वाभीष्टविनाशनं
 ह्यमुच्यते अथैवजाधमः कुर्यात् अनेकगुणसंयुक्तः खड्गोलोकैर्न
 तयसुः पातालसंगमं ६ विशालं गृह्यते १५ कपोतपक्षप्रतिमं म
 नयनाकारो विडरेकोति विस्तरः रिष्टं चेत्तदाकथं भर्तः कलं यशो
 विजलारिष्टं मेतत् स्यात् भर्तः विद्यां वलं बुद्धिचिनाशयेत् १६
 सर्वार्थनाशनं १७ अरिष्टं शर्कं काकाकृतियदरिष्टं काकारिष्टं
 राकारं यदा स्पर्शनं बुध्यते श तदोच्यते अनेनभर्तः संग्रामेभं
 करारिष्टं मेतत् स्यादन बुद्धिं ग यवोपजायते १८ अरिष्टं त्वयं
 नाशनं ८ यदा नीली रसा भास राकारेस्त्वय्यरिष्टमुच्यते भर्तयं
 मरिष्टं दृष्टेतेकवित् नीलरिष्टं शो वलं वीर्यं बुद्धिपीतिचिनाशये
 मिदं ज्ञेयं यशो लक्ष्मी विनाशनं १९ यदा मल्लोरुशकले लये
 अरिष्टमशकाकारे मशकारिष्टं स्यादिव लक्ष्यते शकलीति सवे
 मुच्यते भर्तः कलं यशो बुद्धिद्विति खड्गः सर्वाभीष्टनिस्तदनः १९
 पीतिचिनाशयेत् १९ मृगमापति कोटीजशपत्रकयोर्लक्षणे पति
 मोविडरेकोनेकोऽथवायदा भृंग ते २० यस्मिन्निस्त्रिभिवाभाति
 मारिष्टं त्रयेषुपतिस्मृतिविनाशनः मथोवा दृष्टेतेकवित् जालारि
 ॥ सुवीर्यमरिष्टं चरुद्वैतानिर्घी ६ मिदं नाम भर्तः कलधनापहं
 गोववा सुच्यरिष्टमिदं नाम भर्तः २१ एकैकं रेखा दीर्घा यदा
 कल विनाशनः १९ त्रयश्चेद्दिन्दो पल्लविनी भवेत् स्पर्शवाथक
 राजन् पङ्क्तयोविषमेण वा रेणाथकरालारिष्टमुच्यते अथेति
 उपर्यु परि बाधोऽथस्त्रिविन्हा ॥ इति पालाना दृष्टि योगोभवे
 ख मरिष्टकं तस्यस्पर्शनमात्रं त्रि दर्शनादेवनश्यति यतो ।

लक्ष्मी जयादय २२ अरिष्टे कंकय स हि विषयथा एकमारभ्यसमा
 जभेकंकारिष्टं तद्व्यते अस्य स न मरिष्टं प्राह नायथा यथात्र
 र्शनमात्रेणानशनायुर्यशो वलं ३ दि गुणितं फल माहु मनीषि
 २४ खर्जूरवृक्ष प्रतिमे यदा रिष्टं राः ३ति खड्गं यरीक्षाया मरिष्टा
 लक्ष्यते खर्जूरारिष्टं मेतत् स्यात् ध्यायः षष्टः ॥ अथ द्विविधाभू
 तः कलधनापहं २५ गोमृगाभम मिः दिव्य भौम विभागान भूमि
 रिष्टं चेत्त मृगारिष्टं तद्व्यते अने या द्विविधा मता दिव्या दिवि स
 नभर्तर्नश्यति लक्ष्मी वलं कलार मुद्रता भौमा भूमि समुद्रवा ॥
 यः २६ गोपुच्छाकृति चेत् खड्गं तल्लक्षणं मणोषेणा लिख्यते तन्नि
 रिष्टं संप्रतीक्ष्यते पुच्छारिष्टमिदं बोधते देव दानवयो मध्ये खड्ग
 नाम भर्तः सर्वार्थनाशने २७ ख सृष्टि रभुत पुरा ते खड्गाः पुण्य
 निजाभमरिष्टं चेत् खनिजारिष्टमु देशेषुकेषु केषु प्रतिष्ठिताः दि
 व्यते पुराणामपि संग्रामे भंग व्यलक्षणं यथा ये खड्गाः स्थूल
 मेतत् प्रयच्छति २८ अरिष्टं लाङ्ग धाराभ्रशमतिलचवोनिर्मलाङ्गाः
 लाकारे लो गलारिष्टमुच्यते २९ सुनेत्राये रिष्टाश्चा स्वरूपाः सवि
 यं पापात् पापतरः प्रेक्षणीयान मलं तनवश्चाप्यसंस्कार योगात्
 भूभुजा अय मायुः प्रियं हंति दुर्भेद्या दुर्घटाश्च धनि गुण गुरवो य
 विद्यां वलमशेषतः ३० वडिणा त क्षतेराह पाकौ ते दिव्याः कुर्वते
 रिष्टं स लक्षणं पतितं ३१ इत्यवि मी कल धन विजय श्री यशोह
 छानि प्रोक्तानि नाना तंत्रात यय हिमाप्सु १ अथ भौम लक्षणं
 ततः विचार्येतानि मतिमान् हृदहारीते सर्वमहेशेन विचारि
 खड्गं कोशे निधायेत् दिमाचमि याणि भुक्तानि तेषां पतितास्तु वि
 द मुद्दिष्ट मरिष्टानां हितात्मना । दवः यस्मिन् प्रदेशे स स एव देशः
 अमंगलानां मेदानां दर्शनं चाप्यभा कालाय मा माकरताजगाम पुरा
 बहं अरिष्टं मेकमेव स्याद्वि ररिष्टं मतेदीरसमुद्रमथा डत् पापसं
 भावहं अनेन ममुभहं स्याद्विष्ट गृह्य ययुः सुरेन्द्राः तदिन्दोयत्र ।

नियन्त्रेषु दायसाकराजग सस्त्रिग्या सुलधारिणः पञ्चोत्पे
म ये विद्योत्पा म्भो कालाः खरा रामिष्येण जेया हि दिज्ज जातयः
गाः संभवन्ति हि मूर्च्छादाहजराग सामायात् दिगुणोवोऽंकलिदेश
ह शोके हिक्ता वमी कराः येः २ गुण स्तनः कलेः शत गुण भ
तोत्पाः कवराज्ञामेदाज्ञासभवन्ति इ भद्राह्वंसहस्रया वजात् ४
च वलीयलितमालियजरायाधि छिगुणः पाणिर् निरवि ईशभि
विनाशनाः यत्रैव यतिते यत् स्तनः ततः कोटिसहस्रेण सय
ननदाकराजगताः तद्यथा वारा स्तानः प्रशस्यते इत्यादिकं रसाय
रासी मगधसिंहल भूमि भागेने नोपयोगिकमेव नत खड्गे दृष्टफ
यालभूमिपुनथाङ्ग महीप्रदेशो ले यदाह आसीत् लोहजातीनां
सौराष्ट्रिकेयतरंधममहीविभागे वज्रखड्गायपुन्यते तथाच येखड्गा
मुद्रायसाङ्गतिवराः प्रवदन्ति ज स्तीक्ष्णधारभ्रमनिगुरवः षड्गुणा
न्म तद्यथा राणसेयाः सुस्ति छाः सुभेद्याः केचित्तो गानिरंगाः
ग्यास्तीक्ष्णधारः सदा नः लच कतिचनसमला निर्मलाः केवि
वः सवसंयेया जेयाश्चाभेयशा देव तेभोमाः ऊर्वते मी यन्विज
लिनः मा ककणाः स्पलधारा यदले षड्गुणानिर्गुणावाते इतः
गूफतरंगिनः गुरवोऽः ख संयेया शोकमुग्रं दधति वलकुलश्रीयशो
खड्गाजेया विवदणः नेपाल देश नाशनास्ते इति खड्ग यरीक्षायां भू
प्रभवानिरंगानिष्पलाश्रये जेयोः म्भ्यायः सप्तमः २ अथाष्टथा
सदंगमलिना लचवः स्पलधा धुनिः धुनि रसविधः प्रोक्तो यः २
दिगाः कालिगागुरवः स्वच्छावक्ता वै सत्रसंयेहे जेयामयिलिखामा
गा स्तनहेतवः सौराष्ट्र निर्मलाः हि वसगुण लक्षणाष्टकं तय प
ग्याः सुवक्तागाभ्रशंखराः सिंहल वै चत्वारः शुभदाः परेनिदाः
हीपनातानां चतुर्ही भेदउच्यते के स्तया विचार्य खड्गमानेचकर्तव्यं
चित्सदंगा गुरवः कर्कशाः स्त्रिग्य विदेः चोरः सारशतिखातो
धारिणः केचित् सदङ्गा लचवः । खड्गकोविदेः चोरः स्या

सम्पन्ने तार उच्चाटने मत्तः य दारेनतथा लोहशलाकया लो
उहंसरवस्पवखड्गेन ख हते धुनिः छेन शार्कराभिर्वा धुनि विज्ञानम्
हेसधुनि रये खड्गः सकलार्थ प्र च्यते इति खड्ग यरीक्षायां धुन्यथा
साधनः १ कांस्पशब्दवाभातियसि योष्टमः ॥ अथद्विविधमानं य
नखड्गेहतेधुनिः कांस्पधुनिरयं ख मानं द्विविधं प्रोक्तं नखलक्षणा
ङ्गः प्राहनागार्जनोमुनिः २ यधस्य मुच्यते उत्तमायम भेदेन भेदो हि
लक्षणापतितं १ फक्ता शब्द इवा द्विविधोमतः उत्तमं यद्विधालंसा
भाति यस्मिन् खड्गे हते धुनिः फ स्तुमानं प्रकीर्तितं १ अथमं तच्च
क्ताधुनि रये खड्गः सर्वशत्रुनिरु दनः ४ काकस्वरइवाभातियसि यत् खर्वं गुरुमानं प्रकीर्तितं २ त
दतः ४ काकस्वरइवाभातियसि सनं द्विविधं प्रोक्तमादिमथ्यातमे
नखड्गेहतेधुनिः काकस्वरोयं ख दतः योमुष्टिविंशति समायतती
ङ्गः स्यात् श्रीयशः जलनाशनः वधारोभर्तुर्भवेत् प्रसरतोपि षड्
५ तंत्रीस्वरसमोयस्मिन् भवेत् खड्गे ङ्गः लीभिः माने चाष्टपलिकः स
हतेधुनिः तंत्रीधुनि रये खड्गः जल हि खड्ग मध्ये ना - - प्राष्टनव
श्री यननाशनः ६ खरस्पव धुनिः मुष्टिभि रायतः स्यात् मन्दोभवेत्
स्मिन् खरधुनिरयं मतः श्रीयशो प्रसरतोः पितृतर्पभागाः । तावत्
ज्ञानविज्ञान जय तेजो विनाशनः पलैः परिमितस्तनतोधिकोवा ख
प्रसरस्पव यः खड्गः सनिधः ख जायमो यन यशः जल नाशना
जलक्षणे ८ गभीरतारधुनिता ख य नागार्जनोपि यावत्तोमुष्टयो
ङ्गस्पमुभक्षणे अयङ्ग नेत्रहीनो देर्द्ये तदहीगुलयोयदा प्रसरतच्च
पि खड्गः सधुनिरुतमः अंधः ३ तर्थाशमिति वैमानमुत्तमं यावत्तो
नूपोमनजोयथा भुवि सगायनः मुष्टयो देर्द्ये प्रसरतत्रिभागिकः
सर्वलक्षण सम्पन्नः खड्गो यो ध मुष्टयो देर्द्ये प्रसरतत्रिभागिकः
निर्वर्जितः स निधः संरंगगायिय पलैः सदहैस्तलितः स ख
या वाक् विविर्जितः नखेनवाप्य मुष्टयो देर्द्ये तर्थाशः प्रसरतता

तु अथमः कीर्तितः खड्ग स्तुत स तर्कः २ मगादनः २ तरुतकः ॥
 मोवाधिकः कलैः भोमाना मिद इति शहरतावली ॥
 महिष्टदिव्यास्तुल्यवोमताः इति तरुतकः पुं तरुतः इति शहरता
 खड्ग परीक्षायां मानाध्यायः ॥ वली ॥
 भोजस्त दीर्घतालचुतावैव खर तरुतः पुं नौकाविशेषः भडरुति
 विस्तीर्णता तथा उर्मयतासुखद भाषा तत्पर्यायः होडः २ ॥
 ताखड्गानोपगमेश्वरः खड्गतायुत वहन १ वावटः ४ वहिच ५ इति
 तावैवमंदतातनुता तथा समेयता त्रिकाण्डशेषः ॥
 उर्मयताखड्गानोदोषसेयहः इति तरालः पुं नौकाविशेषः इतिहा
 निबिलमदारमुक्तमत्र वरु तेषु रावली ॥
 निरुषाखड्गयष्टेः नृपतिरिति वि तरुः स्त्री नौका इत्यमरः दशा ॥
 चिन्मयोविधत्तेसचिरतरोष्ठियम वस्त्रादिपेटकः इति हेमचंद्रः ॥
 क्षिप्तं लभेत इति युक्तिकल्पतरु तरिकः पुं स्रवः इति त्रिकाण्ड
 क्तखड्गपरीक्षा समाप्ता ॥ शेषः ॥
 तरुसे स्त्री मांसे इत्यमरः तर तरिका स्त्री नौका इति शाह
 स्थाने स्त्री छटः इति जटाधरः रतावली ॥
 तरुस्थाने त्रि शूरः वेगी इति ॥ तरणी स्त्री नौका इति हेम चं
 व्याकरणां ॥ दः ॥
 तरुस्थाने त्रि शूरः वेगी इत्यमरः तरिता स्त्री तर्जनी इति शाहचं
 गरुडे वायोच पुं इति राजनि द्विका गृजनं गाजा इति भाषा
 द्वाष्टः ॥ यथा समिसे कालकूटेच ताम्र
 तरुतः पुं तरुतः इत्यमरटीकाया कूटेच भूसुरं अहिफेनं खरु
 भरतः ॥ रसस्तारिका तरिता तथा इति
 तरुतः पुं व्याघ्रविशेषः नेकडेवा कुलार्णवतंत्रं ॥ तरिरथः पुं
 च इति भाषा तत्पर्यायः ॥ अरित्रं इति हारा वली ॥ ॥

तरी स्त्री नौका गटा वस्त्रादिपेट वट इति चाणाकां ॥
 कः इत्युणादिकोषः धूमः इति तरुणी स्त्री द्वितीयवयाः स्त्री भूयो
 त्रिकाण्डशेषः द्रोणी इति जटा भूयः प्रवर्तमानरजाः स्त्री इत्यमरः
 धरः दशा इति मेदिनी तरीषः टीकायां सारसन्दरी न तत्पर्यायः
 पुं शोभनाकारः भेलः व्यवसायुवती २ इत्यमरः तलनी ३ पु
 यः इत्युणादिकोषः समुद्रः स वतिः ४ इति भरतः गृहकन्या द
 मर्थः इति मेदिनी सारे उणादिव मीरुतः चीडानामगंधद्वयं पु
 तिः स्वर्गः इति मेदिनी तरीषी ष्वविशेषः सेउती इति भाषा तत
 स्त्री इदकन्या इति मेदिनी तरुः पर्यायः सहा २ ऊमाभी ३ गंधा
 पुं वटः इत्यमरः ॥ तरुकुणाः फ्ला ४ चारुकेशरा ५ मृजेष्टा ६
 पुं वाग्गदपट्टी इति त्रिकाण्ड रामतरुणी ७ सदला ८ वरुप
 शेषः ॥ त्रिका ९ मंगवल्गभा १० इति राज
 तरुजीवनं स्त्री वृक्षमूलं इति निर्घटः सेवती ॥ यथा चम्पकात्
 शहचंद्रिका ॥ पुष्प शतकादशोकं पुष्प मुत्तमं
 तरुणे स्त्री ऊज्जपुष्प इति मेदि अशोकात् पुष्प साहस्रात् सेव
 नी तरुणः पुं स्पृष्टजीरकः प तीपुष्पमुत्तमं सेवतीपुष्पसाह
 रंडः इति राजनिर्घटः ॥ स्नात ऊज्जकपुष्पमुत्तमं इति नार
 तरुणः त्रि युवा इति मेदिनी सिंहपुराणं अस्मागुणाः शिशिरत्वं
 नूतनः इति धरणी ॥ स्त्रियत्वं पितृदाह ज्वर मुखपाक
 तरुणज्वरः पुं समाहावधिज्वरः तस्मा विच्छिदिमाशितं मधुरत्वं
 यथा आ सम रात्रं तरुणं ज्वरमा च इति राजनिर्घटः ॥
 ऊर्मनीषिणः इति चक्रदत्तः ॥ तरुणीकसातमालः पुं निलकव
 तरुणदधि स्त्री पृष्ठदिनातीतदधि दः इति राजनिर्घटः ॥
 इति वैद्यकं मुष्कं मांसे स्थियोतु तरुभूलिका स्त्री वातलिः वाडउ
 हावालाकस्तुरुणदधि प्रभाते इति भाषा इति हारावली ॥
 मेघुने निद्रा सद्यः प्राण हरणि तरुडलिकापिपावः ॥ ॥

तरुनवः पुं कंदकः इतिहारावली तर्कः पुं आकांक्षा वितर्कः य
तरुभुक् पुं वंदकः इति राजनि धिचारशंका निवर्तकः इति
चर्चः ॥ भाषापरिच्छदः सवयं विथः
तरुमगः पुं वानरः इतिशहर यथा आत्माप्रयः १ अन्येनाप्र
त्तावली ॥ यः २ चक्रकः १ अनवस्था ४ प्र
तरुगोत्री किशलयं नूननपल माणवाधितार्थकः ५ इतिजगदी
वः इतिहारावली ॥ शाः पषालतणानि तत्तद्वेद
तरुराजः पुं तालवृक्षः इतिरा हृद्यानि ऊहः हेतुशास्त्रं तत्तमी
जनिर्चणः ॥ मोसादि इति मेदिनी ॥
तरुहृत् स्त्री वंदकः इतिराज तर्ककः पुं याचकः इतिहेमचंद्रः
निर्चणः ॥ तर्ककारकश्च ॥
तरुरोहिणी स्त्री वंदकः इति राजनिर्चणः ॥ तर्कविद्या स्त्री यायविद्या तत्
तरुरस्त्री स्त्री जनकालता इति तर्करी स्त्री जयतीवृक्षः इत्यमरः
राजनिर्चणः ॥ तर्किणः पुं चक्रमर्दवृक्षः इति
तरुशायी पुं पक्षी इतिहारा वृक्षमाला तर्किलोपिपाठः ॥
वली ॥ तर्का वि तर्कविशिष्टः मोसासकः
तरुसारः पुं कर्पूरः इतिहारा यथा वैविद्यो हेतुक स्तकीने
वली ॥ रुक्तो धर्मपाठकः यथा आ प्र
तरुस्था स्त्री वंदकः इतिराज मिताः पूर्वपरिषत्तस्यादृशावरा
निर्चणः ॥ इतिमनुः ॥
तरुदः पुं उत्पलकन्दः अस्या तर्कः स्त्री सूत्रनिर्माणयंत्रं टेको
गुणाः गुरुत्वं विद्युन्मित्रं शीत इतिभाषा तत्पर्यायः कपालना
लत्वंच इतिराजवल्लभः ॥ लिका २ इतित्रिकाणशेषः ॥
तर्क क दीप्तौ वितर्क इति तर्कदी १ सूत्रला ४ इतिहारावली
विकल्पदुमः ॥ तर्कुदे स्त्री कर्मन काटनाकाट

इतिभाषा इतित्रिकाणशेषः न जानवत् सः कामलेवाक्षर इति
कुटी स्त्री तर्कः इतिहारावली ॥ भाषा इत्यमरः ॥
तर्कपिणः पुं तर्कस्थितमन्त्रिणः तर्का पुं सूर्यः स्रवः इतिशहर
टेकोरवोदल इति भाषा तत्पर्याय कल्पतरुः ॥
यः वर्तिनी २ इति जराधरः त तर्करीक स्त्री नौका पारगे वि
कुपीवी १ वर्तिला ४ इति हा इति मेदिनी ॥
रावली ॥ तर्ह हिमे इति कविकल्पदुमः
तर्कुपीवी स्त्री तर्कपिणः इति तर्हः स्त्री दारुहस्तकः कावेर
हारावली ॥ हाता इतिभाषा इत्यमरः ॥
तर्कुलासकः पुं कल्लोलः ख तर्पण स्त्री तस्मिः प्रीणने इत्यमरः
रसा इतिभाषा इतिहारावली यत्तकाष्टे इति हेमचंद्रः ॥
तर्कुणाणः पुं सामकः टेकोर महायज्ञविशेषः तत्तुपितयज्ञः
णाण इति भाषा इतित्रिकाण पितृणां कववालीदीनांच विधि
शेषः ॥ नाजलात्र दानेन तस्मि संपादने
तर्ज भर्त्सने इति कविकल्पदु इत्यमरटीकायां भरतः तत्रदि
मः तर्ज कउः भर्त्से इति कविकल्प विधंप्रधानं अङ्गच तत्राद्यं य
दुमः तर्जने स्त्री भर्त्सने यथा यथो या तर्पणं चमृचिः कुर्यात् प्र
राया स्तर्जन नाडनादि इति रस त्पहं स्तानकोहिजः देवेभ्यश्च
मञ्जरी ॥ ऋषिभ्यश्च पितृभ्यश्च यथाक्रमं
तर्जनी स्त्री अङ्गुष्ठसमीपांगुलिः इतिशातातपः विधवा मधिक
त तर्प्यायः प्रवेशिनी २ इत्यमरः त्प तर्पणं प्रत्यहं कार्यं भर्तः कु
सातगर्भस्य सचतुर्भिर्मौभवं शतिलोदकैः तत्तुपित स्तत् पि
ति इतिस्त्वबोधः तर्जिकः पुं दे तत्प्रापिनामगोत्रादि पूर्वकं इति
शविशेषः त तर्प्यायः तायिकः १ काशीखणः द्वितीयं यथा निरं
इतिहेमचंद्रः ॥ तर्गाः पुं वत् सः नेमिनिकं कामं विविधं स्नान
इति हेमचंद्रः तर्गीकः पुं सद्यो मुच्यते तर्पणानुभवेन संप्रगतेन

अवस्थितं इति वस्तुपुराणं न लंघ्यात्तदके देवता पितृन् ।
 पणकरणेदोषोयथा नास्तिका तपयेत्त यथा काम मय्य सर्वं
 भावाद्यप्यनित्यं यतिवेसजः प्रतिष्ठितं इति विसृज्यः प्रोदशमा
 पिवन्ति लेह निःस्वावेपितरोवेज त्र उद्धृत्य सलिलं प्रोमुखः सुरा
 लार्थिनः इतियोगियाजवल्कः न उदमनुष्ठा स्तुत्येनपितृन्
 तस्य निषिद्धस्यानादि यथा ने दक्षिणतस्तथा इति दक्षः ३ ।
 षकारचित्तेपितृस्तुर्पयेत् इति हृतोदकेत पात्राग्रे क्षिपेत्
 प्रोत्तलिखितो यत्र सर्वाय चोत्त जलमादाय शुद्धो पात्राग्रे क्षिपेत्
 स्रष्टुयद्याभोजननिपातजं तदर्थं त जलपुणः यवागर्जेनस्थले
 सलिलं तान सदैव पितृकर्मणि न विवर्हिषि ॥ इति हारीतः य
 इति मार्कण्डेयपुराणं ॥ तस्य युद्धतैः प्रसिंचेत्त तिलान् संमि
 विधानं यथा स्नात आर्द्र वा श्रयेजले अतोमथा त सयेन
 सोदेव पितृ तर्पण मय्यः स्य य तिला ग्राह्या विचक्षणेः इतियो
 वज्र्यातपरिवर्जितवासाश्चेत्ति याजवल्कः श्रगुष्टानामि
 तीरमुत्तीर्येति इति विसृज्यः ती काभ्यांचदक्षिणसेतरात् करा
 र्थेविशेषो यथा तिलोदकांज त तिलान् गृहीत्वापात्रस्थान्
 लिह्येयो जलस्थे स्तीर्थवासिभिः ध्यायन् सन्नर्पयेत् पितृन् इतिना
 इति मत स्पुपुराणं तीर्थस्थल रदः देवतर्पणं यथा ब्रह्मणोतप
 स्थश्चेत्त तर्पणं करोति तदा ज येत्तत्सर्वविस्मरुद्रप्रजापतिं देवा
 लोक चरणः आचम्य कर्प्यात् यदा स्तथा नागागंधर्वाक्षरसा
 तस्यजलेच तर्पणमविरुद्धं स्थ सराः क्रूराः सर्पाः सुयणीश्चतर
 लेतर्पणंदर्भेषु कार्यं यथा पा वोजभकाः खगाः विद्याधराजला
 गयेषुसरांस्तुत्येत्त मनुष्याश्चैवम धारा सयेवाकाशगामिनः नि
 धतः पितृश्च दक्षिणायेषुदद्या राहाराश्चयेनीवाः पापेधर्मर
 दिनिजलांजलीन् इति आयेयप ताश्चयेनेषामप्यायनायेतदीय
 राण अशुवि देशेत्त यत्राशुवि स्थ तेसलिलमया इदं उपवीतिना

प्रोमुखेन देवतीर्थेन कार्यं ॥ क्षिने हकोदरायचित्रायचित्रयमा
 मनुष्य तर्पणं यथा सनकश्च यवेनमः प्रत्येक नामभि स्त्रीस्त्री
 सनंदश्च तृतीयश्च सनातनः नेजलीनूदद्यात् तिलतर्पणानि
 कपिलश्चासरिश्चैव बोधुः पंच षेयो यथा रवि शुक्रदिनेचैवहा
 शिवस्तथा सर्वेतेतस्मिमाया दृष्टांश्चादवासरे सप्तम्यांजन्म
 तमद्वेतेनांबुनासदा इदंनिवी दिवसेन कर्ण्यान्निल तर्पणं इति
 तिनामनुष्यतीर्थेनसामगेनप्र स्रतिः संक्रांत्यानिषि सप्तम्यार
 तंमुखेनकार्यं अन्य वेदिना उदे विष्णुक्रदिने तथा आर्द्रे जन्मदि
 मुखेन कार्यं ततश्चक्षितर्पणं प्र नेचैवन कर्ण्यान्निलतर्पणं इति
 मुखेन उपवीतिना देवतीर्थेन मत्स्यपुराणं तत्र प्रतिप्रसूतो य
 कार्यं ततोदिवा पितृ तर्पणं या अयने विषुवे चैव संक्रांत्यां
 दक्षिणमुखेन प्राचीनावीतिना ग्रहणेषुच उपाकर्मणि चोत्सर्गे
 सतिलजलेन पितृतीर्थेन का युगादोमृतवासरे सूर्यशुक्रादि
 र्थं ततः पितृ तर्पणं भीष्माष्ट कोरपिनदोषस्तिलतर्पणं तीर्थेति
 म्या भीष्मतर्पणं तस्यमंत्रो यथा थिविशेषेव गंगायां प्रेतपक्षके
 वैयशपद्यगोत्राय सांस्कृतिपत निषिद्धेपि दिने कर्ण्यात्तर्पणंति
 रायच अशुत्राय ददाम्येतत् स लमिष्मिन्ने इति मरीचिवचने ॥
 तिलंभीष्मवर्म्मणो प्रार्थनमंत्रो तिलाभावे प्रतिनिधिर्यथा तिला
 यथा भीष्मः शान्तनवोवीरः सप्त नामप्यभावेत्त सुवर्णरजतान्वितं
 वादीजितेन्द्रियः आभिरक्षिरवाप्रो तदभावेपि सिंचेत्तदर्थमंत्रेण
 तपुत्रपौत्रोवितांकिया प्रेतचतई चाप्यथ इति याजवल्कः ॥
 शा यमतर्पणं यथा यमायथ अशक्तौ आब्रह्म स्तम्भप
 मराजाय मरुदेवात्रकायच वै र्यन्ने जगत्तत्प्यत ॥ ॥
 वस्तुतायकालायसर्वभूततयाय इत्यनेन त्रींस्तुर्पयेत् इत्या
 च ओतुंबरायदभायनीलायपरमे क्रिकतत्वं काशीखंडमतेन ।

आवृत्त सप्त पर्यन्तं देवर्षि तर्षणं स्त्री पिपासा इतिजरा
 पितृमानवाः तस्यत्सर्वपित धरः तपितः त्रि तपितः इतिवि
 रो मातृ मातामहादयः ॥ अ काण्डशेषः ॥
 तीत कुल कोचीना सप्त दीपति तर्षः पुं तर्षः इतिशहरत्ताव
 वासिना आवृत्त भवनालोका ली तर्षः पुं यवदारः इतिरत्त
 दिदमस्तु तिलोदकं जन्माष्ट्र । माला तल कि प्रतिष्ठितौ वन
 म्यो तर्षणस्य फलं यथा तस्या समूर्ण इति यावत् इतिकविक
 तिथो वारि मात्रं पितृणां यः ल्पडुमः तले स्त्री पुं स्त्रुपे य
 प्रयच्छति गया आह कृतं तेन या महीतले अमूर्ह इतिमेदि
 शताहनात्रसेशयः इति वल नी तले स्त्री ज्ञातवारणा का
 वैवत्रेयीकृत्स्ननमावृत्त ॥ ननं कार्यवीजं इतिमेदिनी गर्तः
 तर्षणी स्त्री गुरुस्त्रुपवृत्तः स इतित्रिकाण्डशेषः यादतलस
 चक्षेष्मणावृत्तः इतिशहमाला मध्य इतिहेमचंद्रः ॥
 तर्षणोच्छः पुं भीष्मः इतिशह तलः पुं तालवृत्तः चपेटः ॥
 रत्तावली तर्षणाकांक्षिणि वि त्सकः सव्याणिना तंत्रीचातः
 तपिणी स्त्री यमचरिणी इति इतिमेदिनी स्वभावः आधारः
 शहचंद्रिका ॥ इतिहेमचंद्रः ॥
 तर्ष गतौ इति कविकल्पडुमः तलकं स्त्री पुकरिणी तलागे
 तर्षटः पुं वत्सरः इतिशहरत्ता इति हिंदी भाषा इतिहारावली ॥
 ली चक्रमर्दः इति राज नि तलप्रहारः पुं चपेटः तस्यर्षीयः
 चैष्टः तन्म स्त्री युपाय इत्यम चर्की २ इतिहारावली ॥ तलाहा
 रः तर्षः पुं अभिलाषः तस्मा इत्यम तस्य तलसारकं स्त्री चोटकस्यात्र
 मरः स्तवः समुद्रः इत्युणा भोजनपात्रं इति केचित् चोटकस्य
 दिकोषः स्तव्यः इतिसेक्षितसा वत्सल्यलवधन रत्तः त तर्षीयः
 रेउणादिहन्तिः ॥ वक्रमटः २ तलिका १ इति ॥

इति हेमचंद्रः ॥ तलिनः वि विरलः श्लोकः ॥
 तलहृदयं स्त्री पादतलस्यम स्वच्छः इति मेदिनी उर्वलः ॥ ३।
 थं इति हेमचंद्रः ॥ ति हेमचंद्रः ॥
 तला स्त्री गोधा ज्ञातवारणा तलिनं स्त्री जटिमं तल्पं ॥
 इत्यमरः ॥ चंद्रहासः वितानकः ॥ इति
 तलाची स्त्री नलनिर्मितकरः मेदिनी ॥
 इतिहारावली ॥ तलूनः पुं पवनः युवा इति मे
 तलातले स्त्री पातालविशेषः दिनी ॥
 इतिशहमाला तत्र मय नामा तलनी स्त्री तरुणी युवती इति
 दानवेद स्त्रिपुराधिपतिभगवता शहरत्तावली ॥
 त्रिपुरारिणात्रिलोकाः शंखिकी तलेक्षणाः पुं मूकरः इतिशहा
 र्णानिर्दग्धस्त्रुपत्रयस्तत्प्रसा र्थकल्पतरुः ॥
 रात लत्रपदो माया विना माचा तलोदरी स्त्री भार्या इति श
 र्थो महादेवेन परिरक्षितोविगत सार्थकल्पतरुः ॥
 सुदर्शनभयोमहीयते इतिश्रीभा तलोदा स्त्री नदी इतित्रिकांडशेषः
 गवते तलिका स्त्री तलसारकं तलकं स्त्री वनं इतित्रिकांडशेषः
 इति हेमचंद्रः ॥ तल्पं स्त्री पुं शय्या अटालिका
 तलिते स्त्री भ्रष्टमांसं यथा म्य दाराः इत्यमर भरतौ ॥
 दमांसविधानेनमांसं समकृप । तल्पकीटः पुं कीटविशेषः स्त्री
 साधितं पुनस्तदाज्ये संभृष्टे त रणोका इतिभाषा यथा तन्मेकं
 लितः प्रोच्यते बुधैः अस्पृगाः तल्पकीटश्च तदास्पृष्टो भवेद्भुव
 तलितंवलमेधाग्रिमोसोजः म्य इतिवृत्तवैवर्त श्रीकृत्स्ननमावृत्त
 कृद्वि कृत तर्षणं लघु सस्ति तल्पेन स्त्री करिषहं इति भूरिप्र
 ग्यं रावने दृष्टता करे इति भाव योगः पृष्टवंशस्य मांसं इति हा
 प्रकाशः ॥ रावली ॥
 तलिनं स्त्री शय्या इति शारावली । तल्लं स्त्री विलं इतित्रिकांडशेषः ।

तस्करः पुं जलाधारविशेषः तलागे सिद्धान्तकौमुद्यामण्डितः ॥
 इति हिंदीभाषा इति मेदिनी ॥ तविषी स्त्री नदी इंदकन्या ॥
 तस्करजः पुं प्रशस्तः इत्यमरः ॥ शक्तिः इति सिद्धान्तकौमुद्यामु
 यथेयजद्विगः समासे उत्तर प णादिहतिः ॥
 दे भवति यथाकुमारी तस्करजः इत्यमरटीका ॥ तवीषः पुं स्वर्गः समुद्रः स्वर्ण
 इति मेदिनी ॥ तवीषी स्त्री इंदकन्या इति ॥
 तस्त्री स्त्री तरुणी इति मेदिनी ॥ मेदिनी ॥
 तवरजः पुं यवासपर्करा इति राजनिर्घटः ॥ तसः पुं तनुकतः इत्यमरः ॥
 तवरजोद्भववर्णः पुं यवासपर्क तस्या पुं तस्या लुप्तार इति भाषा
 रा इति भवति तस्यार्थः सुधा विष्कर्म आदित्यविशेषः ॥
 मोदकजः २ खण्डजोद्भवजः ३ सि इत्यमरटीकायोरमानाद्यः ॥
 दमोदकः ४ अमृतसारजः ५ सि तस ३ कि अलंकृतौ इति क
 दवर्णः ६ अमृतगुणाः दाहनाय विकल्पद्रुमः ॥
 तस्लामोह मुक्ती आसनाशित्वे इ तन य उ र उत्तरे इति क
 दियतर्पणात् शीतत्वं सदा समधु विकल्पद्रुमः ॥
 रत्नं इति राजनिर्घटः ॥ तसरः पुं तसरः सूत्रवेष्टनं इत्य
 तवदीरे स्त्री तोषादीरे इति ख्या णादिकोषः ॥
 तं त तर्प्यायः यदः दीरे २ यव तस्करः पुं चौरः एकशकः ॥
 जं ३ यवजोद्भवे ४ अमृतगुणाः ॥ इति रत्नमाला मदनहस्तः इति ज
 मधुरत्वं शिशिरत्वं दाहपित्तदय कथरः कर्णः यथा व्याहृतायत
 कास कफसासस्त्रदोषनाशि परस्वभ्यः श्रुतौ तस्करतास्थिता
 त्वेच इति राजनिर्घटः ॥ इति रघुः तस्करः कर्णचौरयो रि
 तवदीरी स्त्री गंधयज्ञा इति रा तिकोषात्तरं इति तहीका ॥ त
 जनिर्घटः ॥ स्करस्तायु पुं काकानासालता
 तविषः पुं स्वर्गः समुद्रः ॥ इति इति राजनिर्घटः ॥ ॥

तस्करि स्त्री कोपनानारी इति ताहं स्त्री उदासीनत्वं निक
 प्रादुर्भूतकल्पतरुः ॥ तस्थत्वं यथा ताहं स्त्री उदासी
 तरु ऊ कापुर्ण इति कविकल्पद्रु नत्वेन इति तदस्यो निकटस्थः प्र
 मः तद त्वोपादे चर्मणोपकरण सिद्ध पूर्व प्रणय इति च काव्य
 इति यावत् समुद्रो इति कवि प्रकाशटीकायांचंदीदासः ॥
 कल्पद्रुमः ॥ ताउः पुं ताउने शहः मुष्टिमे
 तरु ऊ न तदो कृपाकरण इ यत्तणादि इति मेदिनी यर्ष
 ति यावत् इति कविकल्पद्रुमः तः इति हेमचंद्रः ॥
 तदकः पुं पातालस्थाष्टनागा ताउका स्त्री राक्षसीविशेषः सा
 तर्गतनागविशेषः सकृपपणात् सकेतयदकन्यावस्त्रवरेण सह
 कदगर्ते जातः इंदसखः अस्मवा स्त्रहस्ति वल् युता यद् दैत्य पु
 सः खाण्डववने आसीत् अये प वस्यसंदस्य भार्या मारीचमाता
 रीक्षिते दृष्टवान् इति श्रीभागव संदेनिहने पुत्रेण सह अगस्त्य
 ते तस्या इत्यमरः विष्कर्म ३ सविधर्षयित्व मुद्यता तस्य प्रा
 तिशाहरत्तावली द्रुमभेदः ॥ यात् सपुत्रा राक्षसत्वं गता श्री
 इति हेमचंद्रः सूत्रधारः इत्यमर टीका सारसंदरी ॥ रामेणानिहता इति रामायणं ॥
 तदणं स्त्री कृपाकरणं तद का इति भाषा त तर्प्यायः कर्ण
 धातोर्भावे अनटप्रत्ययः ॥ दर्पणः २ इति विकीटशेषः ॥
 तदणी स्त्री वासी अस्त्र इति शाह ताहं स्त्री देश
 रत्तावली ॥ तदणिला स्त्री देश विशेषः इति सिद्धान्तकौमुदी
 तदा पुं तस्या इत्यमरः ॥ ताउकः पुं ताउकः इति हिंदीय
 कावटीकाया भरतः ॥ ताउने स्त्री आद्यातः यथा ॥

स्नायं नीरस काष्ठ ताडन शतं ताणवतालिकः पुं नंदी सशिव
 स्नायः प्रवेष्टातपः इति शृंगारति हारी इति त्रिकोणशेषः ॥
 लकं ॥ ताणवप्रियः पुं शिवः इति शाह
 ताडनी स्त्री अश्वताडनयष्टिः तत् माला ॥
 पर्यायः चर्मीयष्टिः २ कणा ३ भीमाः ताण्डि स्त्री दन्तशास्त्रं इत्यमरः
 ४ चर्मलालिका ५ इति शाहमाला कायोभरतः ॥
 ताडपात्रं स्त्री ताडकः इति हे तातः पुं पिता इत्यमरः ॥
 मचंद्रः ॥ अनुकंठः इति मेदिनी सखेति
 ताडिः स्त्री दन्तविशेषः ताडिया इति शाहरतावली ॥
 त इति भाषा इत्यमरः टीकायां ॥ तातयुः पुं दत्ततातः पितृव्यः ॥
 भरतः ॥ जनकस्य दत्तेति इति मेदिनी ॥
 ताडी स्त्री पत्रद्वयः ताड्यात् तातजनयित्री स्त्री मातापितरौ
 इति भाषा इत्यमरमेदिनीकौ ॥ इत्यमरः द्विवचनात् ॥ यं ॥
 त तर्प्यः ताडिः २ ताली ३ ताततल्यः त्रि पितृसमः तत्
 तालिः ४ इति भरतः आभरणं पर्यायः मनोजवसः २ इति हे
 विशेषः इति उर्गसिंहः ॥ मचंद्रः मनोजवः १ पितृ स
 ताडलः पुं ताडयिता इति सं त्रिभः ४ इत्यमरः तातलः ५
 दिससारेडणादिहतिः ॥ इति मेदिनी ॥
 ताडमानः पुं पट्टादिः इति तातनः पुं खंजनपदी इति त्रि
 त्रिकाणशेषः ताडनपुक्ते त्रि ॥ काणशेषः ॥
 ताणवं स्त्री पुं नरः इत्यमरः तातलः पुं रोगः पाकः लोह
 ताण्डन मुनिना कृते ताण्डनं कुटः मनोजवः इति मेदिनी
 तपशास्त्रं तदस्यास्तीति इति भर तमेमात्रेति इत्यजयपालः ॥
 तः ताण्डनाशोक्तमिति स्वामी हरण तातिः पुं पुत्रः इति जराधरः ता
 विशेषः उदतत्वं इति मेदिनी ॥ त कालिकः त्रि तत्कालभवः ॥

यथा ततः श्राद्ध मण्डपे त तानरः पुं ययसांभूमः आवर्तः
 कुर्यादेकादेशे यथा कर्तृत्वा इति भूरिमयोगः ॥
 त कलिकीष्णद्विर्युद्धः पुन तानः त्रि श्रान्तः इति शाहार्थ
 रेवसः इति युद्धितलेपोवः कल्पतरुः ॥
 तात पर्यं स्त्री अभिमायः ३ तात्रिकः त्रि ज्ञातसिद्धांतः शास्त्र
 तिशाहार्थकल्पतरुः वक्रविद्ध तत्ततः इत्यमरः तत्रशास्त्रवेत्ता
 इति भाषापरिच्छेदः ॥ ततसंधीव ॥
 तादात्म्यं स्त्री तत्त्वतः पुं अभेद तापः पुं संतापः कृच्छ्र इति
 संबन्धः इति न्यायशास्त्रं ॥ मेदिनी ॥
 तादृक् त्रि संवद दृष्टान्तः सौ तापकः पुं ज्वरः इति शाहर १
 ताहारमत इति भाषा इति मु त्तावली तापकर्त्तरिति ॥
 ग्यवोधं ॥ तापत्यः पुं अर्जनः इति पुराणं
 तादृशः त्रि तादृक् इति मुग्ध तापनः पुं सूर्यः इति हेमचंद्रः
 वोधं तादृहः कामवाणः इति जराधरः सू
 ताने स्त्री विस्तारः ज्ञानविषयः र्यकात्ममणिः इति राजनिर्घटः
 इति शाहार्थकल्पतरुः ॥ तापयितरि त्रि ॥
 तानः पुं गानांगविशेषः यथा तापसे स्त्री तमालपत्रं तेजपा
 विस्तार्यत्रेप्रयोगेर्मूर्च्छनाशे त इति भाषा इति राजनिर्घटः
 पंसेश्रयाः ताना लेप्पुनपंचाश तापसः त्रि तपस्वी इत्यमरः
 त समस्वर समुद्रवाः तेभ्य एवम् दमनकवृद्धः वक्रपदी इति रा
 वस्येकवृद्धतानाः एयक् एयक् जनिर्घटः ॥
 तेषुः पंचसहस्राणि त्रयस्त्रिंश तापसतरुः पुं इंगुदीवृद्धः ।
 छतानिच इति संगीतदामोदरः इत्यमरः ॥
 तानवे स्त्री गोत्रतनुता यथा तानवं तापसद्वयः पुं इंगुदीवृद्धः ३
 तनुता गोत्रे दोषं प्रमणादिकृत निहेमचंद्रः ॥
 इत्युज्ज्वलीलमोणः ॥

तापसदुमसत्रिभा स्त्री गर्भदात्री दः यमुना इति त्रिकाण्डशे
 ल्यः इतिराजनिर्घटः ॥ षः ॥
 तापसप्रियः पुं प्रियालवृद्धः ॥ तपो पुं बुद्धः इति त्रिकाण्ड
 इतिराजनिर्घटः ॥ शेषः तापयुक्ते वि ॥
 तापसप्रिया स्त्री दाता इति रा तापे स्त्री धातमादिकं इति
 जनिर्घटः ॥ रत्नमाला हेमवन्देपुलिङ्गोऽयं
 तापहरी स्त्री व्यञ्जनविशेषः यथा तापकं स्त्री धातमादिकं इति
 हृते हरिद्रा संयुक्ता माषाणोभ राजनिर्घटः ॥
 जयेद्वटीः तण्डुलांश्चापि निर्दोता तापुत्येसंज्ञकं स्त्री मादिकथा
 न सहैव परिभर्जयेत् ॥ तः इति रत्नमाला ॥
 सिद्धियोग्यजले तत्र प्रक्षिप्य ॥ तामः पुं भीषणः ॥ दोषः
 कुशलः पवेत् लवणार्द्रकहिंशु इत्यजयपालः ॥
 निमात्रया तत्र निःक्षिपेत् पषा तामरे स्त्री जले हृते इति
 सिद्धिसमायातापोक्तातापहरी भरत धृत रुद्रः ॥
 बुधैः अस्यागुणाः भवेत्तापहरी तामरसे स्त्री पद्मे सारसः ॥
 रीवल्पा वृष्णा श्लेष्माणमाचरे इत्यमः स्वर्णी ताम्रं इति ॥
 त्वं हं हं तर्पणीरुच्याश्वीतत्र मेदिनी ॥
 गुणाः स्मृताः ताहरी इति लोके तामलकी स्त्री भूम्यामलकी
 इतिभावप्रकाशः तापहारिणो इत्यमरः ॥
 त्रितापिच्छः पुं तमालवृद्धः इत्य तामलिमं स्त्री देशविशेषः तमो
 मरः तापिजं स्त्री धातमादिकं तामलिनी स्त्री लुक इति भाषा
 इतिराजनिर्घटः ॥ तत्र पर्यायः दामलिमं २ ताम
 तापिजः पुं तापिच्छः इत्यमरटी लिनी १ तमालिनी ४ स्तवपुः ५
 कायाभरतः ॥ तापी स्त्री तापि विसृष्टं ६ इति हेमचन्द्रः ॥
 नीनदी सापश्चिमवाहिनी विं तमालिनी ७ वेलाकुले ८ तमा
 प्पाचले प्रसिद्धा इतिराजनिर्घ लिका ९ इति त्रिकाण्डशेषः ॥

तामसः पुं सूर्यः खलः इतिमे होमादिकं तथा पौरोहित्यया
 दिनी उत्कः इतिराजनिर्घटः जनैव देवत्वं ग्रामयाजकं ।
 चतुर्थमनुः अस्मिन्मन्त्रे हरि विसृष्टवापरायं च तथा नामा
 नामाविल्लारवतारः त्रिशिख पराधकं असत् प्रतिग्रहं देवि
 नामा इदं वैधृतयो देवाः ज्यो साकल्पमाभिवारिकं पशुजीवा
 निर्धामादयः समर्षयः वृष दिहनने पातकं चोपपातकं अ
 त्वातिनरादयो मनुसृताः ३ तिपापमहापाप मनुपातकमेव
 तिष्ठीभागवतं तमोगुणायुक्तं च लोभं मोहं महेकारं कामं क्रो
 वि तामस मुनयो यथा कणा धं मदतथा एतद्यदपरकर्मग
 दः १ जौतमः २ शक्तिः ३ उपम हिंतेव वरानने राजसे तामसे
 सुः ४ जैमिनिः ५ उर्वासाः ६ स प्रोक्तं मयाच मुनिभिः सद ॥
 कंडुः ७ वृहस्पतिः ८ भार्गवः ९ इति पाद्योत्तरखांड ॥
 जमदग्निः १० तामसप्रास्ताणि तामसिकं वि तामसे तमोगु
 यथा असुरमाहनाय शिवकृत एकार्यं तमस इदमित्यर्थे सि
 शैवयाशपतादि १ कणादकृतन कप्रत्ययः ॥
 प्रमी - यदादि २ वासुदेवपिभ तामसी स्त्री निशाडुर्गा इति मे
 गवत कृत वैदुषास्त्रं ३ जैमिनि दिनी जटामासी इति राज
 कृत निरीश्वरसौख्यं ४ तामसपु निर्घटः ॥
 राणानि यथा मातस्या १ कौर्म २ तामिस्त्रं स्त्री ग्रंथकारमयनर
 ल्लेगं ३ शैवं ४ स्कंदं ५ आग्नेयं ६ कं इति मनुः परविनापत्य कल
 तामस स्मृतयो यथा जौतमं १ आपहनी यमहते निपात्यते
 वार्हस्पत्यं २ सामुद्रं ३ यमं ४ यत्र इतिष्ठीभागवतं ॥
 शाखं ५ जौशनसे ६ राजसताम तामिस्त्रः पुं मोमेच्छाप्रतिज्ञातेको
 सकर्मीणि यथा यतशैवंदेवते यः इतिष्ठीभागवतटीकायां ॥
 पेशमोयदेव तथाधुराणां स्वामी ॥
 शैवं माणपत्यं योग ॥ १ तामं स्त्री तेजसधातुविशेषः तामा

इति तौवा इतिच भाषा तत य
 यीयः ताम्रकं १ शुल्ब २ स्नेह
 सुते ३ द्यष्ट ४ वरिष्ट ५ उडुवरं
 ६ इत्यमरः द्विष्ट ७ उदमरं ८ कु
 डुवरं ९ उदंवरं १० ऊडुमरं ११ इ
 ति तटीका उपनेष्ट १२ अम्रकं
 १३ अरविंद १४ रविलोहं १५
 रविप्रियं १६ रक्तं १७ नैपालिकं
 १८ रक्तपात १९ सयकस्यतस्य
 गुणाः मधुरत्वं कषायत्वं ति
 क्तत्वं विषाके कटुत्वं शीतलत्वं
 कफपित्तविषयशूलपाण्डुरगु
 ल्मनाशित्वं च इति राजनिर्वटः
 अम्रकं सारकत्वं रोपणत्वं ॥
 लसत्वं लेखनत्वं अर्शो ज्वरकु
 ष्ठासंस्थासतयपीनसाम्नापि
 त्रशोथकृमि नाशित्वं अल्पहृ
 हणत्वं च इति भावप्रकाशः य
 दिनामशूल मीह बाष्पामशूल
 वक्ररोगनाशित्वं शुद्धिकारित्वं
 वलायुसेतः पुष्टितृष्टि कारित्वं
 नित्यसेवने बली पलित नाशि
 त्वं च मृदुषित पूरणं कंदगर्भ
 निहितगोमयाग्नितस्तीकृतयं
 चामन द्वारा पंचपुट दत्त ताम्र
 सगुणः वाति प्रातिश्रुलाग्नि मा
 याप्यपित्तनाशित्वं बलकारित्वं
 च अशोषित ताम्र दोषाः आ
 युः शुक्र बलनाशित्वं रोगहृ
 दिहृदि मुर्च्छा अम्रकं नाना
 रोग कृष्ट शूल विदारह सेदा
 रुचिविन्न संज्ञाय कारित्वं विष
 तल्पत्वं च इति सुखबोधः ॥
 तस्योत्पत्ति र्यथा शुक्रं यत्
 कार्तिकेयस्य पतितं परणीतले
 तस्मात्ताम्रं समुत्पन्नमिदमाहुः
 पुराविदः तस्य लक्षणं यथा
 जपाकुसुम संकाशं स्निग्धं मृ
 दुचमं दमं लोहनागोज्जितं
 ताम्रं मारणाय प्रयास्यते क्लृप्त
 रक्त मति सख्यं येनैवापि च नाश
 हं लोहनाग पुनंचेति शुल्बं तु
 शुभकीर्तितं तस्य शोधनविधि
 र्यथा यत्नलीकृत पत्राणि ताम्र
 सागोपनापयेत् निषिचेन्नमन
 मानितेलेन केचकोजिके गो
 मूत्रे व क्लृप्त्यानां कषाये च त्रि
 यात्रिधा पवेताम्रस्य पत्राणां वि
 शुद्धिः संप्रजायते अथ तस्य मा
 रण विधि र्यथा सूक्ष्माणि ता
 म्रपत्राणि कृत्वा ससंदयेदुधः
 दासरत्रयमस्तेन ततः खले विनिः

दियेत पादांशं सूतकं तलाया दिग्दक्षिणंती इत्यमरः ॥
 ममस्तेन मर्हयेत् तत उडुमय ताम्रकारः पुं वरीसकरजातिवि
 त्राणि लेपयेद्दिगुणोनच गंध शेषः कौसारी इति भाषा ततप
 केनाम्रहृष्टेन तस्य कृष्णचमो यीयः ताम्रिकाः २ शोल्लिकः
 लकं ततः पिष्ट्वा च मीनादीनां ३ ताम्रकटकः ४ इति शास्त्राव
 गंरीसपुनरीनां तत्कलेन वदि ली अस्याम्रिः कंसकार शब्दे
 गोलं लेपयेत् द्युगुलोस्मितं ५ द्रष्टव्यं ॥
 तान्नोलकं भाणेशरावेणचरो ताम्रकटकः पुं ताम्र कारः इत्य
 धयेत् बालुकामिः प्रपूर्य्यथ मरः ॥
 विभूतिलवणा भिः दत्ताभा ताम्रकटः पुं स्त्री लपविशेषः
 एतमुत्तमं दानं तस्य ल्पविषाच ताम्राकु इति भाषा यथा ससिद्धा
 येत् क्रम दद्याग्निना सम्यक्का कालकटं च ताम्रकटं च पुस्तरे
 वद्यामचतष्टयं स्वाग शीतं समु अहिकेन खर्जरसः तारिका त
 द्दुममर्हयेत्क्षुरादवेः यामेकं रिता तथा इत्येष्टो सिद्धिद्वया
 गोलकं नचनिः दियेत्क्षुरादरे णि यथा सूक्ष्मकं प्रिये इति
 मृदालेपस्त कर्तव्यः सर्वतोः कलानीवतत्रं ॥
 द्रुष्टमात्रकः पाच्यं गजपुटे दि ताम्रकमिः पुं इंदुगोपकीटः ॥
 मे मृतं भवति निष्प्रितं वमनं इति भूषिमयोगः हारीवलीच
 चविरेकं च अमं क्रम मथारुचिं ताम्रगंभं स्त्री तस्य इति राज
 विदारह सेद मुतक्लेदं न करोति निर्वाटः ॥
 कदाचन इति भावप्रकाशः ॥ ताम्रचूरः पुं स्त्री कुक्कुटः इत्यमरः
 शुल्बनितः शरणावर्णी इति हेमचं कुक्कुटः इति राजनिर्वटः ताम्रदग्धा
 दः शस्त्रावलीच तदतिविताम्रः स्त्री गोरहृदय इति राजनिर्वटः ॥
 पुं कुक्कुटविशेषः इति कर्मविपाकः ताम्रपट्टं स्त्री ताम्रनिर्मितलेखन
 ताम्रकं स्त्री ताम्रं इति मरः ताम्रक पात्रं यथा दत्ता भूमि निवपस्वक
 ली स्त्री अन्ननामपश्चिम ॥ ता लेखनं कारयेत् आगामि ॥

भद्रनपतिः परितानाय पार्थिवः इति भाषा इति रत्नमाला ॥
 पटे वा ताम्रपटे वा समुद्रो प ताम्रवर्णीः पुं पत्निवाहकः ३
 रिचिक्रिते इति मिताक्षरा ॥ तिराजनिर्घण्टः ॥
 ताम्रपत्रः पुं जीवशाकः इतिरा ताम्रवर्णी स्त्री ओ३पुष्पवत्तः
 जनिर्घण्टः ताम्रनिर्मित पत्रे स्त्री इतिशब्दचंद्रिकाः ॥
 ताम्रपर्णी स्त्री दीर्घिकाभेदः ३ ताम्रवल्ली स्त्री मंजिष्ठा इति
 तिभूरिप्रयोगः नदीविशेषः इति रत्नमाला विवर्णक देश मसि
 पुराणे ॥ हालता न तर्पणीयः ताम्रा २
 ताम्रपल्लवः पुं अणोकवृक्षः ३ ताली १ तमाली ५ तमालिका ५
 ति राजनिर्घण्टः ॥ सूक्ष्मवल्ली ६ सलोमा ० शोधनी
 ताम्रपाकी १ पुं गर्दभाण्डवृक्षः ८ तालिका १ अस्या गुणाः कषा
 इति रत्नमाला ॥ यत्वे कफ दोष मृत्वकं वात्य रोग
 ताम्रपादी स्त्री हंसपदी इति रा नाशित स्नेह्य शुद्धिकारित्वं च ।
 जनिर्घण्टः इति राजनिर्घण्टः ॥
 ताम्रपुष्पः पुं रक्तकांचनः इति ताम्रवीजः पुं कुलत्पः इति ।
 जराधरः भूमिचम्पकः इति राजनिर्घण्टः ॥
 शब्दचंद्रिका ॥ ताम्रवन्नः पुं कुलत्पः इति
 ताम्रपुष्पिका स्त्री रक्तविह्वत् त्रिकाण्डशेषः ॥
 इति राजनिर्घण्टः ॥ ताम्रवल्ली स्त्री कुलत्पिका इति
 ताम्रपुष्पी स्त्री धातकी पाटला हेमचंद्रः ॥
 वृक्षः इति राजनिर्घण्टः ॥ ताम्रवृक्षः पुं रक्तचंदनं कुलत्पः
 ताम्रफलः पुं अंकोवृक्षः ३ इति रत्नमाला ॥
 ति राजनिर्घण्टः ॥ ताम्रशिखी १ पुं स्त्री ककुटः इति
 ताम्रमूला स्त्री दुर्गलभा ल राजनिर्घण्टः ॥
 जालः इति राजनिर्घण्टः ककुटः ॥ ताम्रसारं स्त्री रक्तचंदनं इति र
 तिराज ॥ त्रमाला ॥

ताम्रसारकं स्त्री रक्तचंदनं इति नाशितं कामाग्निं सदीपनत्वं स्त्री
 रोजनिर्घण्टः ॥ संभाषण भूषणत्वं धृति वक्र
 ताम्रसारकः पुं रक्तवदिरः ३ पाटवात् साह कांति कारित्वं
 तिराजनिर्घण्टः ॥ सुमोक्षिते भुक्ते च शास्त्रं देता
 ताम्रा स्त्री सैहली इति राजनिर्घ षट्पादे व्याप्यत्वं स्वर्गपिड
 ण्टः ताम्राकुः पुं उपदीपभेदः लभत्वं च इति राजवल्लभः अग्नि
 इतिशब्दमाला ॥ च तीक्ष्णं पीनस कास नाशि
 ताम्रातं स्त्री रक्तचंदनं इति श त्वं रुच्यं दाहकारित्वं च कृष्णप
 वृक्षचंद्रिका ॥ णस्य गुणाः तिक्तत्वं उष्णत्वं कषा
 ताम्रहं स्त्री कांस्यं इति त्रि यत्वे दाहवक्रजाग्रमलधारित्वं
 काण्डशेषः ताम्रातः पुं कोकिलः ३ च पुष्पपर्णीस्य गुणाः स्नेह्य वा
 त्रिकाण्डशेषात्मिकः पुं कंसकारः इतिशब् ताम्रयनाशित्वं पथ्यत्वं रुच्यत्वं दी
 रत्नावली ताम्रनिर्मिते त्रि यथा पनत्वं पाचनत्वं च सद्यस्वादिता
 कार्षिके ताम्रिके पणः इत्यमरः वृक्षभक्षणगुणः मृत्तरो रजाग्र
 ताम्रिका स्त्री गुंज इति राजनि दोषवाता रोचक रक्तमलविघ्नं
 र्घण्टः मानरंधा वाद्यं इतिभूरि वान्तिकारित्वं त्रिरात्रोदितभू
 प्रयोगः ॥ योजनयोजितं तावृक्षगुणाः
 ताम्री स्त्री वाद्यविशेषः तत्प उन्नमत्वं रुचि वल कारित्वं ॥
 र्पणीयः मानरंधा २ विकारिका त्रिदोषार्ति नाशित्वं च ॥
 ३ इति त्रिकाण्डशेषः ॥ शिरापर्णीतपोयित्पुष्पार्तितासा
 तावृक्षं स्त्री पर्णी पाण्डुरति स्रग्दसः शीर्षं त्वदोष दन्तस्य
 भाषा अस्य गुणाः कटुत्वं भविते तस्मिन्नासिते अनियायसु
 तिक्तत्वं उष्णत्वं मधुरत्वं दा खेपर्णीपुंगुं सादयते नरः मति
 रत्वं कषायत्वं वात कृमिक भंशो दरिद्रः स्यादनेन स्मरते हरि
 फ उः ख दोष ॥ इति राजनिर्घण्टः पर्णीमूले वसे
 द्याधिः पर्णीये पापसंघः ।

चूर्णपर्ण हरेदायुःशिरा बुद्धि
विनाशिनी नायुरेविव मूले
मयेः लक्ष्मी व्यवस्थिता तस्मा
दयं च मूले च मध्यमर्णस्य वर्म
येन चूर्णधिकं हरति गंध
मथाधिपूंगरागं तथाधिकदलं
वसगंधिकारि तांबूल मुत्तम
मिंदेरसनाग्रभिन्नपर्ण निशास
धिकत्वेति तपाममहि तांबूलं
नहिनेयोक्तं शरीरे रूढावर्तले
ज्वरास्पृशेति तस्मात्प्रमदमुच्छा
दियोगिषु तांबूलानुपयोगात्
स्वाच्छाेषः पित्रा निलासना देह
दृक् केश देतापि श्रोत्रवर्णव
लक्ष्यः इति राजवज्रमः विनाप
रांमुवेदता गुवाकं भदयेहदि
तावज्रवति चंगलो यावहेगान
गच्छति इति कर्मलोचने ॥
तांबूलं विधवा स्त्रीणां यतिनां
बलचारिणां तपस्विनां च विप्रै
दुर्गोमांससदृशं फलं इति ब्रह्म
वेवर्ते ब्रह्मत्वेन कसकं इति
मेदिनी ॥
तांबूलकरकः पुं तांबूलपात्रं पा
नेर वाता इति भाषा न तर्प्या
यः स्थग्री २ इति हेमचंद्रः ॥

तांबूलदः त्रि तांबूलदाता तत्
पर्यायः वागुलिकः २ इति
त्रिकाणशेषः ॥
तांबूलपत्रः पुं पिण्णालः इति
राजनिर्घण्टः
तांबूलरागः पुं मस्तरः इति हा
रावली तांबूलस्य रंगं च ॥
तांबूलवल्लिका स्त्री तांबूली इ
ति शहरत्नावली ॥
तांबूलवल्ली स्त्री तांबूललता पा
णेरगाछ इति भाषा तत्पर्यायः
तांबूली २ नागवल्ली १ इत्यमरः
पर्णलता ५ समशीरा ५ सर्पलता ६
फणिगवल्ली ५ भुजगलता ८ भद्रा
यत्रा ९ इति राजनिर्घण्टः तांबूल
वल्लिका १० पर्णवल्ली ११ तांबूलः ॥
इति शहरत्नावली नागिनी १२
नागवल्ली १३ इति भावमकाशः
तांबूली स्त्री तांबूलवल्ली इत्यमरः
ताप ३३. पालनेः संततो विला
र इति यावत् इति कविकल्पद्रुमः
ताधिकः पुं तजिकाभिधदेशः ॥
इति हेमचंद्रः ॥
तार स्त्री चूण इति मेदिनी ॥
मुक्ता इति राजनिर्घण्टः ॥
तारः पुं वानरविशेषः मुक्ता ॥

विष्णुदिः शुद्धमौक्तिकः इति मे
दिनी प्रणवः इति तेन तरणं
इति विष्णुः कुर्ववीजं इति तं
त्रसारः ॥
तारः त्रि अत्युच्चशब्दः इति
मेदिनी स्फुरितकिरणः निर्म
लः इति धरणीः ॥
तारकं स्त्री चक्षुः इति मेदिनी
तारकं स्त्री स्त्री चक्षुस्तारा न
तत्र इति मेदिनी ॥
तारकः पुं दैत्यविशेषः कण
धारः इति मेदिनी भेलकः इ
ति शहरत्नावली वातरि त्रि
इति मेदिनी ॥
तारकजित पुं कर्तिकेयः इत्य
मरः ॥
तारकवल्गु स्त्री घृतरमंत्रवि
शेषः यथा घृतरमहामंत्रं तार
कं ब्रह्म उच्यते ये भजन्ति तमाभ
ज्ञातेषां मुक्तिर्न संशयः रामाय
नम इत्येवमुच्चार्य मंत्रमुत्तमं सर्व
त्रुः खहरं चैतत् पापिनामपि मुक्ति
दे इमं मंत्रं पठित्वा मम लक्ष्मि भवि
ष्यति भस्मास्थिधारणाद्यस्तु सं
भूतप्राणविस्तृति मंगलं तदभूत्
सर्वं मनोज्ञोच्चारणान् शुभात् ॥

तं मण्यनेन श्रीराम तारकाख्येन
मंत्रेणः भूत्वा काष्ठाविस्मयनाथो
मदाज्ञापरिपालकः कृत्वा मुक्ता
नजीवमात्रान् मानुषादीन् परं
पदे अत्यन्तकिंभयमंत्रप्रभावात्
प्रापयिष्यसि इति संदिपमो वि
स्तुर्विसर्जनमरुद्गणान् इति पा
त्रोत्तरं त्वेते श्रीशिवे पति श्री
विस्मवाक्यं अपि च मुमूर्षोर्म
निकर्णान् अद्वादकनिवासिनः
अहंदिशसितमंत्रं तारकं ब्रह्म वा
चकं ओं श्रीराम राम राम मेतत्ता
रकमुच्यते अतस्तजानकीनाथ
परं ब्रह्म विनिश्चितं इति यादो
नरावते श्रीरामेति श्रीशिव
वाक् ॥
तारका स्त्री स्त्री तद्वत् कनीनि
का इति मेदिनी इदं वारुणा स्त्री
इति राजनिर्घण्टः ॥
तारकारिः पुं कार्तिकेयः इति हे
मचंद्रः ॥
तारकिने त्रि तारकायुक्तं यथा
तारकादेरितः तारकिने नभः
इति सुयम व्याकरणं तथा च
सितिनिशादृशादि स्फुटदृष्टपत
न कण गणाधिय तारकितावरः

इति नैषधं ॥
 तारकिनी स्त्री रात्रिः इति राज
 निर्घण्टः ॥
 तारणाः पुं भेलकः इति शहर
 त्रावली तरणकारयितरि वि
 तारणिः स्त्री नोका इति हारावली
 तारतण्डलः पुं थवलयावनालः
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 तारतम्यं स्त्री तरतमयोर्भावः
 म्युनायिकं यथा निर्यनं निथन
 मेतयोर्द्वयो स्तार तम्यविधिमु
 ग्यचेतसा बोधनाय विधिना वि
 निर्मिता रेफ एवजयवैजयंतिका
 इत्युद्भटः ॥
 तारदी स्त्री तरदीवृद्धः इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 तारपुष्पं पुं ऊंदहृदः इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 तारलः वि विटः इति भूरिप्र
 योगः ॥
 तारविमला स्त्री धातविशेषः
 इति शब्दार्थकल्पतरुः ॥
 तारमुद्रिकं स्त्री सीसकं इ
 ति राजनिर्घण्टः ॥
 तारा स्त्री पुं नक्षत्रं इत्यमरः
 यथा एक तारं नभा दृष्ट्वा ॥

स्मर्तव्यो नारदो मनिः तावद्भव
 ति चोत्तरे यावदस्या नयप्रति
 इति कर्मलोचने अतिमथं
 इति मेदिनी शेषस्य पर्यायः
 विस्मिनी २ कनीनिका ३ इति
 राजनिर्घण्टः तारका ४ इत्यम
 रः तारा स्त्री बुद्धदेवताभेदः ॥
 हृदस्यतिभाष्यं इति मेदिनी ॥
 वालिभाष्या सा सुषेणा वानर
 कन्या इति रामायणे चीजा।
 मुक्ता इति राजनिर्घण्टः ॥
 द्वितीयाशक्तिः यथा लीलया
 वाक् प्रदा चेति तेन लील सर
 स्वती तारकत्वात् सदा तारा सु
 ख मोक्षप्रदायिनी उद्यापनारिणी
 यस्मादुग्रताराप्रकीर्तिता अस्या
 ध्यानं यथा प्रत्यालीट पदार्पितं
 त्रिशवरुद्धोराट्टासा यरा त्वज्जं
 दीवरकर्तृपरभुजाकुंकारवीजो
 ज्वा यवी नीलविशाल पिङ्गल
 जटाजटैक नागैर्गुता जाराः मस्य
 कपालके त्रिजगतां हंस्यतारा
 स्वयं अपि च प्रत्यालीट पदोद्यो
 गं मुण्डमाला विभूषितां त्व
 र्वा लंबोदरी भीमां व्याघ्रचर्मा
 हतांकटौ नवयौवनसंपन्ना ॥

पंचमुद्रा विभूषितां चतुर्भुजां ताराभूषा स्त्री रात्रिः इति राज
 ललज्जिकां महाभीमां वरप्रदां निर्घण्टः ॥
 त्वज्जकल समायुक्त सद्योत्तरभु ताराभः पुं कर्पूरः इति राज
 जदयो कपालोत्तर पल संयुक्त निर्घण्टः ॥
 सद्योपाणि युगान्विता पिंगोये तारामेडलः पुं ईश्वरशृङ्गविशेषः
 कजरोत्थायेनोत्तावतोभभूषि इति शहरत्रावली ॥
 तां बालार्क मेडलाकारलोचनं त तारारिः पुं विटमादिकः इति
 यभूषितां जलक्षिता मध्यगतां देमचंद्रः ॥
 चोरदंष्ट्रां करालिनीं सावेशा। तारिका स्त्री तालरसः तारीर
 स्मेरवदनां स्त्रालेकार विभूषितां तिभाषा यथा संविदाकालक
 विस्मयापकतोयातः श्वेतपद्मे दचनामकूटं च युस्तरं अहिके
 परिस्थितां अस्पादशास्त्रमेवो नेवर्जीरसस्तारिकातरिता तथा
 कृपानं यथा एषामवर्णां त्रि इति कुलार्णवतंत्रं ॥
 त्रिनयनां दिभुजां वर पंकजे ॥ तारिली स्त्री बुद्धदेवताभेदः
 दधानां वज्रवर्णाभि वज्र रूपा तत्र पर्यायः तारा २ महाश्रीः ३
 भिराहतां शक्तिभिः स्मेरवदनां ओंकारा ४ स्वाहा ५ श्रीः ६ मनो
 स्मेरमौक्तिक भूषणां रत्नपाड १ रमा ७ जया ८ अनेता ९ शिवा १० ॥
 कयोर्मस्यपादो बुजयुगां स्मेरत लोकेस्वरात्मजा ॥ त्वडरवासि
 इति तंत्रसारः ॥ नी ११ भद्रा १२ वैष्णवा १३ नीलस
 तारापतिः पुं शिवः चंद्रः हृद रस्वती १४ शक्तिनी १५ महानारा १६
 सतिः वाली सुग्रीवः इति पु वसवारा १७ धनंदा १८ विलोच
 राणां ॥ ना १९ लोचना २० इति त्रिकाण्डशे
 तारापथः पुं आकाशः इति ह षः द्वितीयाशक्तिः यथा अथमे
 लापुथः तारापीडः पुं चंद्रः इति हाश्रवणाभि तारिणाः सर्वसिद्धि
 त्रिकाण्डशेषः ॥ दानं यथा विज्ञानमात्रेण जीवने

कस्त साधकः कवितालभतेऽप्यसकृन् हृदः सोदने इतिहे ।
 दामनगलविज्जंभिणी पोरितं मचेदः ॥
 सर्वशास्त्रेषु धनैयनयतिभवेत् तार्क्यं ज्ञी रसोजने इतिभा
 राजद्वारे सभायां च विवादे च वप्रकाशः ॥
 वतारके सर्वत्र जयमाप्नोति ह तार्क्यधनः पुं विसुः इति हे
 हसतिरिवापरः इति तंत्रसारः मचेदः ॥
 अस्याप्यानेताराशब्देदृष्टं ॥ तार्क्यनायकः पुं गरुडः इति
 तारुण्यं ज्ञी योवने इत्यमरः राजनिर्घण्टः ॥
 तोरेयः पुं वालिपुत्रः इतिज्ज तार्क्यप्रसवः पुं अस्पर्णाहृतः
 राथरः ॥ इतिराजनिर्घण्टः ॥
 तार्किकः त्रि तर्कशास्त्रवेत्ता तार्क्यी स्त्री वनलताविशेषः ३
 तर्काध्ययनकर्त्री इति व्याकरणं निशाहरतावली ॥
 सप्तविधो यथा वैशेषिकः १ ताले ज्ञी हरिताले तालीशाय
 ओत्सवाः २ बार्हस्पत्यः ३ नास्ति त्रै इतिराजनिर्घण्टः ३ उर्गसिंहा
 कः ४ लौकायनिकः ५ चार्वाकः सने इतिहेमचंद्रः तालफलच
 ६ इतिहेमचंद्रः ॥ तालपुं हृदविशेषः तत्र प
 तार्क्यः पुं कणायः यथा प्रमथा र्णीयः तालदुमः २ यत्री ३
 त्रसारातः पाल्नादींश्चैयपद दीर्घस्थः ४ धनदुमः ५ तण
 गान यथतां सर्वलोकां ता राजः ६ मधुरसः ७ मदाकाः ८
 दीर्घपदयः ९ विरायुः १० तरु दीर्घपादयः ११ विरायुः १२
 न तार्क्यी स्त्री पातालगरुडीलता राजः १३ दीर्घयत्रः १४ गुह्ययत्रः १५
 इतिराजनिर्घण्टः ॥ आसवदुः १६ इतिराजनिर्घण्टः
 तार्क्यं ज्ञी रसोजने इति मेदिनी ता लेखयत्रः १७ महोन्नतः १८ इ
 र्क्यः पुं अस्वः सर्पः गरुडयत्रः तिभावप्रकाशः अस्पर्णाहृतः
 गरुडः इति मेदिनी शास्त्रहृतः मधुरत्वं शीतत्वं ॥ ॥
 स्वर्णं इति शाहरतावली ॥

पितृदाहप्रमापहत्वं ॥ ॥ तालप्रलसगुणः चतुर्लतन
 अस्पर्सगुणः कफपितृदाह रोगनाशित्वं च इतिराजनिर्घण्टः
 प्रोफनाशित्वं मदकारित्वं ॥ तालतरुणमजगुणाः कि
 ततफलगुणाः शीतलत्वं वल्गु चिन्मदकरत्वं लघुत्वं श्लेष्मका
 त्वं स्निग्धत्वं सादरसत्वं गुरुत्वं रित्वं वातपितृनाशित्वं सस्त्रह
 विघ्नमित्वं वातपितृनाशित्वं तदा त्वं मधुरत्वं सारकत्वं च इतिभा
 ह हयनाशित्वं च इतिराजनिर्घ वप्रकाशः तालशिरोगुणाः
 ण्टः पितृरक्तश्लेष्म विवर्धन स्ताडत्वं निरुतं कषायत्वं म
 त्वं उर्जरत्वं वक्रमृत्रत्वं तेषां मि जातेरोगनाशित्वं वलप्राण
 ष्मदिष्पुक्रदाहत्वं च इतिभावप्र शुक्रवृद्धिकारित्वं च इतिराजव
 काशः वातकृमि रुक्मपितृ ल्लभः गीतकाल क्रिया मानं य
 नाशित्वं हृदगतत्वं हृष्यत्वं स्ताड यस्वरइयत् कालं गेयः इयत्
 त्वं च इतिराजवल्लभः तद्दीजस्य कालविलंबितं इयत् कालदुत
 अर्थात् तालशस्यस्य गुणः मू इयत् कालमध्यमिति बोधयि
 त्वं कुरुत्वं मिष्टत्वं वातपितृ ह त्वं ईदृशो ईदृशे रंगुल्याकुंचनप्र
 रत्वं गुरुत्वं च तदस्थिमज्जगुणा सारणादिक्रियाभिर्नित्यं ग
 मधुरत्वं मृत्रलत्वं शीतलत्वं तद्येवेति कालक्रियायाः प्रमा
 गुरुत्वं च तालासुगुणाः पितृ णंतालेः सोजे इदमियत् का
 नाशित्वं शुक्रलस्य वृद्धि का लं गेयमिति कालेनांगल्याया
 रित्वं गुरुत्वं च इतिराजनिर्घटः कुंचनादिक्रियामानं ताल इति
 तालज तरुणतोयगुणः अति कालस्य एकहि त्रि मात्रायुच्चा
 शयमदकारित्वं तदेवास्त्रीभूतं रणनियमितस्य क्रियायाः प्र
 पितृवात दोषकृत् इति भावप्र परिस्पृहात्मिकायाः परिकेद हे
 काशः कफकृमि हरत्वं रुच्यत्वं ताला इति मधुः कालेन नमिन
 वातलत्वं उर्जरत्वं च इतिराजवल्लभः गलवादनक्रियाणां मानं तालः ता
 रादेककाल मेवाविरामस्तालस्य

न्या इत्यमर टीकायां भरतः ॥ नदीस ३५ बंदविंब ३५ हि
तलोतपतिर्यथा गौरीहरयोर्न तीयकाः ३३ जयमंगल ३८ गोथ
तेनतालोवभुवा तस्यकारणं व ३६ मकरद ५० त्रिभंगयः ५१
क्रिया कालश्च हर नृत्यस्य ता रतितालो ५२ वसन्तश्च ५३ जगक
एवं गौरी नृत्यस्य लास्यं ३ सो ५४ अंगारुणिः ५५ कवि
निसंज्ञा अर्थात् पुरुषनृत्यस्य शेषर ५६ शोषोव ५७ हरवत्तम
ताएव नार्या नृत्यस्य लास्यमि भैरवी ५८ गतप्रत्यागतो ५९ मल्ल
तिनाम ताएव स्याद्यत्तरेणाला तालो ५९ भैरवमल्लकः ५९ सर
स्यसाद्यत्तरेणामिलित्वा ताल स्तुतीकंवाभरणाः ५९ कीडा ५९
इति संज्ञाज्ञाता इति संज्ञाज्ञाता निःसारु रेवच ५५ मुक्तावली
तस्यभेदा यथा चतुष्टय १ आ रंगराज ५० भरतानेदा ५८ दि
रुपुटः २ षडितापुत्रकस्य १ तालकाः ५९ सम्पकेष्टक ६०
उद्धटकः ५ सन्निपातः ५ कंक इत्यादि तालाभरत समताः
णाः ६ कोकिलारवः ७ राजको सेतोपतो निगदिता अष्टौखाल
लाहलो ८ रेगविद्याधर ९ शवी लण यथा अर्द्धमात्रं दुते तौ
प्रियो १० पार्श्वतीलोचना ॥ राज मेकमात्रं लघु स्तुते विमात्रं
चक्रमणि १२ जयश्रियो ११ वाद त गुरु जेयं विमात्रं त स्तुते मतं
काकुल १४ कंदर्प १५ नलकुवर तालेचतुष्टय जेयं गुरु हंदल
१६ दर्पणाः १७ रतिलीलो १८ मो चुः स्तुतः १ गुरुलघुः स्तुतश्च
लयतिः १९ श्रीरंगः २० सिंहविडु वभवेच्चारुपुराभिधे २ मलाल
मः २१ दीपको २२ मलिकामादो गलाश्चेवष्टितापुत्रकेमताः १
२३ यजलीलश्च २४ चर्चरी २५ कु उद्धटकेतगमनाः ५ सन्निपाते
दको २६ विजयानंदो २७ वीर गुरुमनः ५ चतुर्विधः परिज्ञेय
विक्रम २८ टंकिके २९ रंगभरणा स्तालः कंकानामकः ३ शर्मा
३० श्रीकीर्ति ३१ वनमालि ३२ च विडः समश्च विषमश्चैव कथ्य
नमलाः ३३ सिंहनंदन ३४ ॥ ते लचतकं गणो शर्मा ॥ ॥

तेडे विडहयं गुरुः यगणाल समे गुरुदयं १८ आदौषोऽशगुरवो
जेय स्तगणो विषमे भवेत्त ख हाविंशस्त्रयवस्ततः चतः षष्टि
चतुर्कस्ययत्नं गुरुविडचतुष्टयं इतायत्र सोऽयं मोक्षयतिर्मनः
यं सयमनं लघुश्चैव तालोयं १९ श्रीरंग संज्ञके ताले मगणा
कोकिलारवः ७ लचतकस्य लघुस्तुतो मतो २० सिंहविक्रम
तानेत्तत्रयं तत्रयं लघुः लघु वि तालेन मगणो न त्रगाः त्रगा २१
उद्धयं चेति राजकोलाहलाभिधे स्तुतो लघुः स्तुतश्चैव तालेदी
८ त्रहयं दौस्तुतो यत्र रंगविद्या एक नामानि २२ ताले स्यान्मालि
धरः सत ९ लघुनि त्रीणि यत्र कामोदे लहयं त्रचतुष्टयं २३
सर्गुरुणि त्रीणि यत्रैव स्तुतह लचतकविगमात्तगजलीले
वेचयज्ञास्तिसतालः स्यान्मालि यः १० त्रहयं गुरुलो विडगो स्तु प्रकीर्तिते २४ अष्टकतस्तुच
तौगो स्तुतो पुनः यत्र तालः चर्चरी विगमात्तदुतो लघुः २५ दु
सविज्ञेयः पार्श्वतीलोचनाभिधः यंचलघु त्रयं २० वीरविक्रमता
॥ राजचक्रमणो विडलश्च विड लेन दुतो लगो ततः स्तुतः २६ टं
लगोमतो ११ रगणो नो गुरु किकारगणेन स्यादेकेनैव क
श्चैव जयश्री रितिकथ्यते १३ तासदे २७ भगणो ग स्तुतो स्या
स्तुतो लघुचतुर्कचमो नो दुतयुगं तो रगातरणनामके ३० श्रीकी
लघुः लचतकं विनाशाहं तालः रिसंज्ञके ताले गुरुहंदं लघुद
स्यादादकाकुलः १४ दुतहयं यं ३१ चतुर्दुता लघुदोतदुतो
कारश्च कंदर्पे पि प्रकीर्तितः १५ गोवनमालिनि ३१ चतुर्मुखा
चत्वारो गुरवो यत्र चत्वारः स्तु मिधे ताले यगणानन्तरं स्तुतः ३१
तका अपि लघुदराणि चत्वारः भगणः स्तुतो लगो विडहयं गौ
रितालोऽयं नलकुवरः १६ विड नः स्तुतस्तथा लघुः स्तुतो दुत
हयं गुरुश्चैव भवेद्यत्र स दर्पणाः अकोलघुदयमथापि च निगुत्त
७ रतिलीले विद्यातयलघुदहं चतुर्कं च ताले स्यात् सिंह

नंदने गोलचु गोलचुः सु
न स्तले नेदीधरेमताः १५
गोदुतो नोस्तद्वंद्वंद्विसे
प्रकीर्णिते १६ दुतद्वंद्वंद्विसे
कस्तलेस्तद्वितीयके १७
चतारो गुरवो विंशत्तारश्च
स्तुता अपि सकारश्च यकार
श्च जयमंगलमामनि ३८ वि
द्वोदशष्टत्वास्तलेगर्थव
सेतके ३९ मकरद्वंद्वद्वंद्व
चुद्वंद्वसथा गुरुः ४० गुरुल्लुः
स्तुतश्चविभंगिः परिकीर्णितः
४१ अत्ररति तालस्य लक्षणं पति
ते ४२ वसत ताले कर्तव्यो न गणो
मगणस्तथा ४३ जगत्स्य गुरुः
अकोविरामो न च त्वद्वयं ४४
गस्तुतो लोडुतो लस्तुतो गुरु
णि ४५ शोखरे ४६ स्तुतः श्रुत्ये
नगोलश्च त्वद्वयं च ततो लुचुः
त्वचतर्कविनाशद्वयचोषः
संज्ञाते ४७ हरवत्तुभताले
चस्तुतो लोचो त्वद्वयं ४८ भ
गणः स्तुतो गणो गयो स्तुतो ल
चुश्च भैरवे ४९ गतप्रत्यागते
ताले लोमो गोनो प्रकीर्णितो ५० च
तर्लुचुर्लताले विरामो न दुतद्वयं लोमो

नोनगोगाश्च त्वद्वयं लहयं पुनः
न चतर्कविनाशद्वयं ताले भैरव
मस्तके ५१ सरस्वती के राभरणो
गो लुचुश्च कृतद्वयं ५२ एकएव
स्तुतो यत्र कीर्णतालः स उच्यते
५३ दुतद्वयं विरामो न ताले निः
सारुके मतं ५४ त्वयं स विरा
माते नो पुनः त्वयं न तथा सु
तोगः त्वयं गंगश्च यत्र मुक्ताव
ली तसा ५६ लोमो विंश युगं गोले
रंगराजे प्रकीर्णितः ५७ त्वद्व
यं स विरामो न गुरुः स्तुतद्वयं ल
चुः यत्र ताले स विज्ञेयो भवता
नेदं संज्ञकः ५८ आदिताले लुचु
श्चैकस्मिन् भवतो मुनिः ५९ ग
गणश्च स्तुता यतः संपर्के एकता
लके ६० एकाधिकशते तालेषु
हि मृत्वा तमा इमे अथ प्रस्तारः
गुरुः स ताथो भागे न गुर्वथो भा
गतो लुचुः दुतं लुचो रथो भागे न
लोमो स्तुता यतः उहतावकला
यश्चादित्यं प्रस्तारण क्रमः स
र्व स्तुतो ससारभ्य मात्रा नि
वहनिर्मिता न तावत् प्रस्तार
येदने यावत् सर्वदुतं भवेत्
यत्र तालप्रस्तारे विगलवत्त्रयोदश मेरु

यताकादयः सति वाक्य भया
आज्ञाः अथ स्तुतादि मात्रा भेदे
न तालवानेन ताले निस्तारह
स्तः स्तुत मनुचद्वयं तमेकं
सशब्दतत्पश्चात् द्वौ च चोत्तौ नि
नद्विरहितौ दर्शयेद्वर्द्धतोऽथः
श्रुत्यं तान् एकं तालाविति ॥
जगति पुनः सत्रसिद्धौ सनदा
विद्यं चान्नयं न तत्रिकलनचुव
हिर्ययेदुल्लंकारं एकोच्चातः स
शब्दोदिकलरुह गुरो शब्दहीनस्त
याम् सोऽप्युद्ध्याति लीलावल
यवलधि नो ज्ञान हस्तो गलीभिः
किंचोच्चैकैकमात्रा समुदयि निल
चोच्चात एको निनादी चोत्तमात्रा
हुभाजि दुतवपुषि लुचो रईना
देन चान्नः इति ताल चान्न प्र
कारः श्रीरंगो मणिवन्धकं क
णवद्वो मुक्तावली मंडनः कीर्ण
हेतु वसंतरक्त हृदयो गंधर्व ली
ला रतः सादान्मो वपनिश्चतस्र
खनतो यो राजवृद्धमणिः सोयं
तालमयस्तुता हृत्तावत्तसंसा
खंयं हरिः अपि च नेदीधोऽह
तनुर्मखेन वनन स्तुतद्विस्तार
यः कंदर्पो नलकवरश्चतलितो य

स्याति चोत्तले कंचतः किल ।
को किलारवभवे वाहौ जयश्री
रहो तालात्मा मुरजिह्विनस्तु सग
णः संसारपाशावली त्वातोयः
कविचक्रवर्ति पदतो विद्याचनेरं
चितः सोऽभेदय भिमे यमर्जन य
शाः सोऽजीजनत श्रीधरः तस्या
श्रीलक्ष्मभंकरस्य भणितो संगीत
दामोदरे तालाद्यः स्तवको चतु
स्तवक्तो यातस्तुतीयः पदः ॥
अनुच्चाया दावष्टस्तथा रुद्धाव
ल इदं स्तुतद्वयः दशावतारव
थादिन्यनाद्यो नतः परं अथा
स्तालभेदाः आठः १ दोजः २
जोतिः ३ चंदपोखरः ४ गंजनं ५
पंचतालः ६ त्रयकं ७ समता
लः ८ अथ रुद्रतालस्य भेदाः
वीरविक्रमः १ विषमसमुद्रः २
धरणा ३ वीरदशाकः ४ मणु
कः ५ कंदर्पः ६ जोशपादिः ७
श्रवचरणं ८ दशकोषी ९ ग
जेंद्रगुरुः १० छटका ११ अथ व
स्तुताल भेदाः ब्रह्म १ विराम
ब्रह्म २ षट्कला ३ सममात्रा
अथेंद्रतालभेदाः देवसारः १ दे
वचारी २ मदनदोला ३ गुरुग
धर्वः ४ पंचाली ५ इंदभाषः ६

अथचतुर्दशतालभेदाः चिह्न
तालः १ चंद्रमात्रा २ देवमात्रा ३
अर्द्धज्योतिका ४ स्वर्गसारः ५ द्वा
माष्ट ६ धराधारा ७ वसंतवाक्य ८
काककला ९ कीरशब्दा १० तोडवी
११ हर्यथारिका १२ भाषा १३ अर्द्धमा
त्रा १४ तेषोलक्षणानि यथा एक
तालस्ततः श्रुत्युगलं तालिका
परे संगीतः प्रथमः सार आडः
तालः प्रकीर्तितः १ एकताले
चम्रुच क्रमेणापित्रिधा भवे
न शेषश्रुत्यं कलाभेदे दोषाख्य
श्च भवेत्त्युक्तं २ प्रथमं युगलं
तालं एक एक स्तथा परे कला
भेदे गानभेदे ज्योतिभिश्च परि
कीर्तितं ३ चंद्रसुंदस्तथा युग
तथा चंद्र स्तथा परे षट्ताला
निभवंत्येवं चंद्रशोवर भाषितः ४
एकतालो भवेच्छेषः क्रमेणा
पिचतष्टयं शेषश्रुत्यं गंजनेव
सर्वतोमुनिभाषितं ५ प्रथमं
युगलं चैव तस्य तालमेककं
शेषे युगलं तथा श्रुत्यं पंचता
ले प्रकीर्तितं ६ युगलं प्रथ
ताले तस्यैकं श्रुत्यं कं शो
षे च युगलं तालं त्रयकं परि
कीर्तितं ७ ॥ एकाताले।

तथा श्रुत्यां क्रमेणादिविधं भवेत् ॥
शेषे युगलं तालं च समताले भवेत्
परं ८ एकताले तथा श्रुत्यां क्र
मेणा विविधं भवेत् नत परं यु
गलं तालं मित्येवं वीरविक्रमः १
युगलं तालं तथा श्रुत्यां नत परं द्वा
यतालकं शेषे च युगलं तालं
समुद्र विषमं स्ततः २ युगलं ता
लं च श्रुत्यां च एक तालं च त परे
शेषे कत्रिभिः श्रुत्यां च विषमं धरा
भवेत् ३ एकताले तथा श्रुत्यां क्र
मेणापित्रिधा भवेत् युगलं युग
लं पश्चात् सवीर दणकः स्ततः
४ प्रथमं एक तालं च तस्य श्रु
त्यमेककं शेषे कत्रिभिः तालं च
मंडकस्य गति र्यथा ५ समताले
यथा दृष्टं तथा कंदर्प संज्ञितं
समताले भवेत् श्रुत्यां कंदर्प
नास्ति त त्रुनः ६ पंचतालात्
परं श्रुत्यां शोषायादि त्रुनं
अस्यं द्वा भवेत् त्रुनं संगमस्य
यथा गतिः ७ एकताले तथा
श्रुत्यां क्रमेणापि द्विधा भवेत्
शेषे कत्रिभिः तालं च भव चरण
भाषितं ८ एकताले मेकश्रुत्यां
मित्येवं च भवेत् क्रमात् विरामे

एकताले वाग्भटे दशकोटिका युगलं तालं समारम्भ पंचताले भ
१ युगलं युगलं पश्चात् तदनेप्ये वेत्तथा अत्युद्धं तथा त्रुनं युग
कताले शेषे च युगलं श्रुत्यां च गंधर्वरितः ४ आवाणस्य युगा
गंजदगुरुभाषितं ५ युगलं श्रुत्यां धारा स्तथा तालो भवेद्भुनः पंच
श्रुत्यां च एकताले भवेत् क्र तांलात्तराणीति पंचालीति प्रकी
मे छटकाख्यानकं धीर संगीत र्तिता ५ सविरामं चतस्ताले वि
परिमिष्टितं ६ युगलं च त्रुनं प्रथ तांले श्रुत्यां मेततः मेहारेभय
मेकताले किं विद्विगमे पुनरेक थाके काच्यं तेरे दभाषितः ६
ताले ब्रह्मस्य ताले च संगीत एकताले च श्रुत्यां च क्रमेणा वि
मये यथा कपोतीहिकरोतिश तयंततः शेषे च तष्टयं त्रुनं चि
ह्नं १ युगलं तालं भवेत्ततः एकता ले च तस्य शेषे द्वितीयश्रुत्यां च युगलं तालं प्रत्येकत स्वयं शेषे
विरामब्रह्मतालकं २ प्रथमं चै त्रीणि च श्रुत्यां निचंद्रमात्रा भवेत्
कताले च युगलं श्रुत्यां तथा परे यरा २ प्रथमं षट्कताले च अ
शेषे कत्रिभिः ताले निषट्कलाख त्रुद्धं भवेत् क्रमे शेषे युगलं त
लुकप्यते १ आदौ युगलं तथा यु था श्रुत्यां देवमात्रा च सोद्यते ३ च
गंजिताले च तथा परे सम मात्रा दश्रुत्यां तालं च विरामेणा क्रमे
भवत्येवा ब्रह्मतालांतरे श्रुमे ४ ता त अत्युद्धं भवेत्येवं अर्द्ध
सविरामं त्रिताले च एकं श्रुत्यां तथा ज्योतिरिति स्थितिः ४ एकं
परे शेषे त्रुनं त्रिताले च देवसार कतालांतरं युगलं तालात् श्रु
शतीर्यते १ द्वितीय श्रुत्यां विरामे यत्रयंततपरमेकताले कला
भवति ततश्च त्रितालानि शेषे भिदा श्रुत्यां भिदा समाख्या
तादिश्रुत्या मित्येवं देवचाली १ सस्वर्गसाराख्यानवीनतालः
प्रथममेव युगलं तालं तस्य युगलं श्रुत्यां विरामेणा देवताल
देकश्रुत्यां विरामे शेषे त्रितय मितिक्रमात् द्वा माष्टाख्यानं
ताले भवतीति मदनदोला ३ ॥ रे श्रुत्यां इति सर्वत्र भाषितं ६
नवोददेदामिनि प्रीत्ययान तथा

संवेद सतालभानापुरमंस मध्यमाभ्यां संमितं कराफालः
 संक्रमतस्तालं शोषितालं चरा कास्य निर्मितं वाद्य भाणं ॥
 धराभाषा ७ एकतालं च मयैव क तसकः इति मेदिनी ॥
 भणपिचतस्रये क्रमात्तालं मयैव तालकं स्त्री हरितालं इति राज
 ववसेतवाक्यं समुदाहृतः ८ सुवि निर्वटः द्वारयंत्रं ताला इति भा
 रामहयतालं युग्मतालं तथापरे वा इति हेमचंद्रः तवरिका इ
 शेषैकत्र त्रितालं च भवेत् काक त्रिषाहरत्नावली ॥
 कलेति सा ९ त्रितालं च भवेत् त्रस्त तालकाभः पुं हरितवर्णाः इति
 तत्परं त्रैकतालकं शोषपिचवि हेमचंद्रः तदति त्रि ॥
 तालं चेत्तकीरशताप्रचक्षते १० तालकी स्त्री तालसुरा तात्री इ
 युग्मयुग्मतया युग्मेतालं त्रैक ति भाषा इति त्रिकांडशेषः ॥
 भवेत् क्रमात् शोषमयं कलाभे तालधुजः पुं वलदेवः इति ह
 दे ताणवीति भवेत् पृथक् ॥ लायुधः ॥
 सविरामं द्वयं तालं युग्म मयैव तालधुजा स्त्री पुरीविशेषः य
 च द्वयं धारा प्रकीर्तिता ११ चंद्र या अस्ति तालधुजा नाम नगरी
 मयैव विरामेण द्वयं तालं भवेत् विदिवोपमा इति क्रियायोगसारः
 क्रमात् अत्युर्ध्वं भवेत् त्रैकभाषा तालपत्रं स्त्री तांडकः इत्यमरः
 त्रैक तालं मुक्तं १२ अत्युर्ध्वं त्रि तालहस्तस्य परां च ॥
 तालं च द्वयं तालं विरामकं ३ तालपत्रिका स्त्री मुवली ताल
 त्रैकमात्रा विज्ञेया संगीतधु मल्ली इति राजनिर्घण्टः ॥
 विसर्जनः १४ इति संगीतदा तालपत्री स्त्री मुखिकपरी इति
 मोदरः दशावतारप्रबंध मेदिनी ॥
 लक्षणं प्रबंधशब्देनित्य तालपरी स्त्री मुरा नाम
 नादाप्रबंधवाद्यलक्षणं ॥ गंधद्वयं इति शब्दचंद्रिका ॥
 वाद्यशब्दे दृष्टव्यं ॥ ॥ तालपरी स्त्री मधुरिका इति
 करतलं अङ्गुष्ठ ॥ ॥ जटाधरः मुरा इत्यमरः ॥ ॥

तालपुष्पकं स्त्री प्रपोणरीकं हेमचंद्रः ॥
 इति शब्दरत्नावली ॥ तालहस्तं स्त्री व्यजनं तालपाता
 तालभूतं पुं वलदेवः इति त्रि रपाया इति भाषा इति हेमचंद्रः
 कांडशेषः ॥ तस्य वायुः गुणः त्रिदोष शमनं
 तालप्रलम्बं स्त्री तालजरा यथा लघुत्वे च इति राजवल्लभः ता
 तथा तालप्रलम्बं च त्रैकं तत्तरु लहृतके स्त्री व्यजनं इत्यमरः
 जापहे इति राजवल्लभः ॥ तालवेचनकः पुं नटः इति प्रा
 तालमूलिका स्त्री तालमल्ली हरत्नावली तालवेचनकोपि
 इत्यमरः तालमल्ली स्त्री सनाम पाठः तालयं त्रि तालजानं इ
 त्वातहतः तत्पर्यायः अर्णो नित्याकरणा ॥
 म्नी २ मुषली १ ताली ४ वलि तालदीरकं स्त्री तालसंभूतत
 नी ५ इति रत्नमाला सुवहा ५ वलीरं इति राजनिर्घण्टः ॥
 तालपत्रिका ६ गोथापदी ७ हे तालाख्या स्त्री मुरा इति शब्
 मपुष्पी ८ भूताली ९ दीर्घकं चंद्रिका ॥
 दिका १० अस्मा गुणाः मधुरं तालाकः पुं वलदेवः इत्यमरः
 शीतलं हृष्यते पुष्टिवलकफ करणां शाकभेदः महा लक्ष
 प्रदत्तं पिच्छिलत्वं पित्त दाहप्र णा संशर्मा पुरुषः पुस्तकं हरः
 महत्त्वं च इति राजनिर्घण्टः इति हेमचंद्रः ॥
 उस्मदीयत्वं वृहत्त्वं गुरुत्वं तालावचनः पुं नटः इति ॥
 तिक्रतुं रसायनत्वं गुरुजरो त्रिकारशेषः ॥
 गानिल नाशित्वं च इति भाव तालिः स्त्री भूम्यामलकी इति
 प्रकाशः मुषली च द्विषा प्रो रत्नमाला ताली इत्यमरटीका
 क्रापेतावापरसंज्ञका मृतास्व योभरतः ॥
 ल्यगुणोपेता अपराच रसाय तालिकः पुं प्रसारितां गुलिपा
 नी इति राजनिर्घण्टः ॥ णिः तत्पर्यायः चपेटः २ प्रत
 ताललक्ष्मणं पुं वलदेवः इति लः १ तलः ४ महस्तः ५ तालः ६

इतिहेमचंद्रः लिखितस्य निव
धने नत पर्यायः कावनी २ का
वनकी १ इतिशहरतावली ॥
तालिका स्त्री चपेटः तालमूली
इतिशहरतावली ताववली ३
निराजनिर्वटः तालिते स्त्री भूलितेपटः वाघ
भाणे गुणः इत्यजयः ॥
तालिशः पुं पर्वतः इत्युणादि
कोषः ॥
ताली स्त्री ताडी ताडियात् इति
भाषा तामलकी भूई आमला दिनी ॥
इतिभाषा इत्यमरः तवरिका
इतिशहरतावली तालमूली
इति रत्नमाला ॥
प्रतिताली कुचिकाविशेषः
इति हेमचंद्रः ॥
ताववली इति राजनिर्वटः ॥
सुरभेदः ताडी इति भाषा ॥
इति स्त्रीतः ॥
तालीपत्रं स्त्री तालीशपत्रं
इतिराजनिर्वटः ॥
तालीशं स्त्री तालीशपत्रं ॥
इतिराजनिर्वटः ॥
तालीशपत्रं स्त्री हृदविशेषः
त पर्यायः तालीशं २ पत्राणि
३ मुकोदरं ४ धात्रीपत्रं ५ ॥

अर्कवेधं ६ करिपत्रं ७ करिपत्रं
८ नीलं ९ नीलाम्बरं १० तालं ॥
तालीपत्रं ११ तामाक्यं १२ ताली
पत्रकं १३ अस्य गुणः तिक्र
ते उस्मत् मधुरत्वं कफ वात
कास हिका तय खास क्षुहिदो
षनाशित्व इतिराजनिर्वटः
लघुत्वं अरुवि गुल्माम वस्ति
मोक्ष नाशित्व इति भावप्र
काशः भूम्यामलकी इति मे
दिनी ॥
ताल स्त्री निकेंदियायिष्ठानं य
था सुवतस्तालुनिभिर्जंजिका
तत्रोपजायते ततो नानारसो ज
हेजिकया योधिगम्यते इति श्री
भागवते तेलया इति राकरा
इतिचभाषा तत्पर्यायः काज
दे २ इत्यमरः तालकं ३ इतिरा
जनिर्वटः ॥
तालजिकः पुं जंभीरः इति
हेमचंद्रः ॥
भालरः पुं आवर्तः इतिहेम
चंद्रः ॥
तावकीनं चि नवइदं तदीयं
तोमार इति भाषा इति
वाकराणं ॥

तावत व्य साकल्ये अविधिः दासः तस्य गुणाः जंतु कृष्ण
माने अवधारणं इत्यमरः ॥ रार्तिकासदाह नाशित्व रोच
प्रशंसा पदान्तरं इतिशहर तावली ॥ नत इतिराजनिर्वटः शीतत्वं
तावली ॥ तृषा मूर्च्छा पित्त कफ विषात
तावरं स्त्री धवर्गुणाः इति भूरि
प्रयोगः ॥ क्लेशरक्तगदनाशित्व स्वयमरो
ताविषः पुं स्वर्गः समुद्रः इति
सिद्धान्तकौमुद्या मुणादिहतिः
ताविषी स्त्री इंदकन्या नदी प
थिवी इति सिद्धान्तकौमुद्या मु
णादिहतिः ॥ चिसुत्वं कंठस्त्रयास्पशोधनत्वं
दानलत्वं अग्रिकारित्वे नासा
शोषणत्वं रुतत्वं लघुत्वं च अ
तिमुक्तस्पतस्पगुणाः शिरः
ल मग्यास्त्रं भूम्यामार्तिकम्पमूर्च्छा
रुषाकारित्वं वलमुक्तदयप्र
तावीषः पुं स्वर्गः अमृथिः दत्तं च इतिभावप्रकाशः संगंधः
कोचनं इति मेदिनी ॥ इति मेदिनी कटजहृदः इतिशहर
तावीषी स्त्री चेदकन्या इति
मेदिनी ॥ चेदिका वरुणाहृदः इतिशहरमा
ला तिक्ररसमुक्तेषु इत्यमरः ॥
तावुरिः पुं हृषराणिः इति
दीपिका ॥ तिक्रकः पुं पटोलः इत्यमरः
तिक्र ऊ उ गत्यो इतिकविक
त्यदुमः ॥ विरतिक्रः विरता इतिभाषा
तिक्र न आस्कंदे वथे इतिक्र इतिभावप्रकाशः ॥
विकल्पदुमः तिक्रं स्त्री परिकोष
निराजनिर्वटः ॥
तिक्रः पुं रसविशेषः तित
इति भाषा स वाद्याकाश गुण
वाकल्यात् भवति इति शिवः
तिक्रका स्त्री कटुहवी इतिश
हरतावली तिक्रगंधिका ॥
स्त्रीवराहकोता इतिशहरमाला ॥

तिकांजी स्त्री करंजः तत् प शाब्दिका ॥
 र्थायः क्षत्रसा २ रसा ३ तिकमरिचः पुं कतकवृत्तः इति
 विहर्षकटी ४ इति क्षात्रवली राजनिर्घटः ॥
 तिकतण्डुला स्त्री पिप्पली ३ तिकरोहिणीका स्त्री कटुका
 तिराजनिर्घटः ॥ इति रत्नमाला ॥
 तिकतण्डुली स्त्री कटुतण्डुलीला तिकरोहिणी स्त्री कटुका इति
 इति राजनिर्घटः ॥ राजनिर्घटः ॥
 तिकतवी स्त्री कटुतवी इति रत्नमाला ॥
 तिकडुग्या स्त्री क्षीरिणी अजसं तिकवीजा स्त्री कटुतवी इति
 नी इति राजनिर्घटः ॥ राजनिर्घटः ॥
 तिकधातः पुं पित्र इति राज तिकशाकः पुं खदिरवृत्तः खदिर
 निर्घटः ॥ घट्टसंदरवृत्तः इति मेदिनी ॥
 तिकपत्रः पुं कर्कोटकः काक तिकसारः स्त्री क्षीररोहिणिकर
 रोल इति भाषा इति हेमचंद्रः ॥ र्णा इति राजनिर्घटः ॥
 तिकपर्वी पुं हर्षा इति जराथरः तिकसारः पुं खदिरवृत्तः इति
 हिलमोची गुडुवी घट्टिमधु ३ रत्नमाला ॥
 ति मेदिनी ॥ तिका स्त्री कटुरोहिणी इति मे
 तिकपुष्पा स्त्री पाठा इति राज दिनी पाठा इति रत्नमाला ॥
 निर्घटः ॥ यवतिका लता घट्टभुजा इति
 तिकफलः पुं कतकवृत्तः ३ राजनिर्घटः ॥
 तिराजनिर्घटः ॥ भावप्रकाशः ॥
 तिकफला स्त्री यवतिका लता तिकाखा स्त्री कटुतण्डुली इति
 वार्त्ताकी घट्टभुजा इति राजनिर्घटः ॥ राजनिर्घटः ॥
 तः तिकभद्रकः पुं यटोलः इति तिकागा स्त्री पातालगरुडीला

इति राजनिर्घटः ॥ तितिहितः वि क्षात्रः इति ज
 तिका स्त्री कटुतवी इति शाब्दिक राथरः तितिहः वि क्षात्राणी
 रत्नावली ॥ लः क्षात्रः इत्यमरः ॥
 तिका न हिंसायां आसं दे इति क तितिहः पुं तितिहिरपदी इति
 विकल्पदुमः ॥ शाब्दिकरावली ॥
 तिका स्त्री तीक्ष्ण खरं तदिति वि तितिहिरः पुं पतिविशेषः तिति
 इत्यमरः रि इति भाषा न स्यायः तिति
 तिकांशुः पुं सूर्यः इति हलायु २ः २ इति शाब्दिकरावली तिति
 यः तिव न वानने इति कविक विः ३ तितिहः ४ यान्तवोदरः ५
 ल्पदुमः तिका कतिक्षीकरणे ३ अस्यां सस्य गुणा रुच्यत्वं ल
 निकविल्लदुमः ॥ चुत्वे वीर्यवत्प्रदत्तं कषाय
 तिका उ क्षात्रा निशाने इति कविक तं मधुरत्वं शीतत्वं विशेषश
 ल्पदुमः ॥ मनेच इति राजनिर्घटः मुनि
 तिकिलः पुं चंद्रः इत्युणादिकोषः विशेषः इति विष्णुः तैत्तिरीया
 राक्षसः इति संहितासारे उणादि खल इत्युणादिकोषः ॥
 इति ॥ तिका पुं अग्निः कामः इति सि
 ति एटी स्त्री त्रिहृत् इति शाब्दिक दि हातकोमया मृणादि इति
 का तितः पुं चालनी इत्यमरः कालः इति त्रिकाण्डशेषः ॥
 तितिभः पुं इंदुगोपकीटः इति माहृत् कालः इति संहितास
 हेमचंद्रः ॥ रे उणादिहृत्तिः ॥
 तितिहः स्त्री नंदकं नादा इति तितिः स्त्री पुं चंद्रकलाक्रियात्
 भाषा तैत्तिरीयकरणं तिलपि पाचंदकला क्रियोपलक्षितः
 चुटे इत्यजयः ॥ काल इति वा तस्याः स्वरूप य
 तितिहः स्त्री क्षात्रिः इत्यमरः क्षी या अमादि योरोमासना या
 तोलादि दंडसहिस्तता इति वेद यवशाशितः कलाः तिथयस्तः स
 तिसारः ॥

मात्वाताः षोडशैव वरानने तर्षकस्तथा राशेभीगइत्यभिधी
 त्रयप्रथम कला क्रिया त्रया प्रति यते आदित्यादिप्रकृष्टस्त भागं
 यत् एवे द्वितीयादि कला क्रि हादणकंयदा चंद्रमाः स्यात्तदाग
 या त्रया द्वितीयादिः साचवृदि मतिधिरित्यभिधीयते सादेवकते
 त्रया चेत शुक्ला फासत्रयावेत पूर्वाकृ युता ग्राह्या एकादशपुष्य
 कला यथा तत्रपदा बुभो मा सातिरिक्त स्थले सर्वत्र त्रिसेध
 सेपुक्त कस क्रमेणदि चंद्र व्यापिनीग्राह्या अथप्रतिपत् सा
 वृदिकरः शुक्लः कस अंद चक्रसाद्वितीयायुताग्राह्यापुक्ता
 दयात्मकः यदाग्राह्यास्त तिथि अमावस्यायुताग्राह्याकलापुष्य
 यः क्रमात् पंचदश सताः दशी वासेद्वितीयायुता नग्राह्य अत्रते
 ताः कसपदेताः पूर्णिमाताश्च लाभ्यग कृष्णाणभदरां दौरेव
 शुक्लके गोभिलोक्तामावासा नकार्य अथद्वितीया साच क
 चदकउपर्ययो भावापत्र सम सा पूर्वयुता शुक्लापरयुता ग्रा
 सत्र यातयायेनरापेकावच्छे सा आद्वितीयात अष्टयाविभ
 देनसहावस्थानयुक्तार्क मंडला क दिनपयमांशयुता ग्राह्या उभ
 चंद्र मंडलस्य राशिहादशांशो यदिनेतद्वाभेपरयुताग्राह्या तत्र
 हादशांशो भोगात्मकनिर्गमत्र दृदती भदरां नकार्य अथद्व
 पविद्योगेनशुक्लायाः प्रतिपदा तीया साच रंभा वनेतर देव
 दि तत्रत तिथेरुतपनिः पवे कार्येषु चतुर्थी युता ग्राह्या
 गोभिलोक्तयौगीमासीवरकसम रंभावने तद्वितीया युता तत्रमा
 मराप्रवस्थान त्रय परम नियो स भरणं पटोल भदरां च न
 गानेतरमर्कमंडलप्रवेष्टोयवेद कार्य ॥ अथचतुर्थी साचपं
 मंडलस्यराशिहादशांशोहादशांशोभोगा चमीयुताग्राह्या विनायकवने
 त्मकप्रवेशप्रसन्निकर्षणकलायास्त तृतीयाग्राह्या मंगलवारे शुक्लाव
 त्रतिथ्याआत्यतिरिति यथा अर्का निः तथी अतया अत्र मूलक भदरां
 स्तः प्राची यद्वात्तरहः प्राशी भा दौरेप्रदोये अथयनेव नकार्य भा
 गोर्हादशाभिसंज्ञातिथिआदमसेदिने वि दमासेचतुर्थी चंद्रा न दृष्टयः

प्रमादा दृष्टा सिंहः प्रसेन म हायाताजन्माष्टमीवस्या त
 वधीत सिंहो जाववताहतः स क्षदेदृष्टया अथनवमी साता
 कुमारकसा रोहीसवस्वेषसा एमी युता ग्राह्या तत्रासावु भ
 मस्तकः अनेनमेवेणाभिमे दारो नकर्तव्य माचस्य शुक्ला
 त्रितंजलेपेयं आचारात् सम नवमी महानेदा रामनवमी य
 त्रकोपाख्यानंचश्रोतव्यं ॥ वस्या तच्छे दृष्टया अथदश
 अथ येचमी साच चतुर्थी यु मी सावपुक्ता एकादशाकला
 ताग्राह्या अत्र विले न भोक्तव्ये तनवमा युताग्राह्या अत्र कल
 अथ षष्ठी सममी युताग्राह्या वीभदरां नकर्तव्य एकादशी
 स्कंदषष्ठीतयेचमीयुताग्राह्या ववस्या श्रीविलोः प्रायनयव
 अस्याशिरोभंगो निवे भदरां सा चेततच्छे दृष्टया अथदश
 च नकर्तव्य अथ सममी सा दशी साच एकादशीयुता ग्रा
 षष्ठी युता ग्राह्या तत्र ताले न सा अत्रप्रतिकाभदरांनकर्त
 भदयेत शुक्लपदास्य सममा ये कालानस्य शुक्लाहादशी
 यदि रविवारो भवेत् सा विज युषा नक्षत्र युक्ता चेतगोविंददा
 या सममी माचमासस्य शु दशी अथत्रयोदशी सावपुक्ता
 क्ता सममादिवाकरा रथमापः हादशीयुताकलापरयुता ग्रा
 तस्मात् सारथसममी सा मवा ता अत्र वार्ताकी भदरां न
 दिस्म तस्या अथायनेनकर्तव्ये कर्तव्ये अथचतुर्दशीसा शु
 अथाष्टमी सा शुक्ला नवमीयु क्ता पूर्णिमायुता कला च
 ता ग्राह्या कला सममीयुता त योदशीयुता ग्राह्या तत्रमाया
 राध्ययने नातिकेलभदरांचनकर्त न भोक्तव्यः मेष्टकला चत
 ये शुनिवारे अथवामंगलवारे क दंप्या प्रदोषे सावित्रीवने
 साष्टमी युताग्राह्यातिवारे क कर्तव्ये तत्रयदा त्रयोदशीदि
 क्ताष्टमी अतया हवीष्टमीपूर्वीव वाभागे दारुदय मात्र संतपि
 तेषां पूर्वादेतदियतेपियराहे चतुर्दशी भवेत् तदिने वनेक
 तेषां पूर्वादेतदियतेपियराहे

त्रिसंध्यपित पराहय य यथादितं तिथिकृतं मास
दातृपरापरयो नतयाविधा न शब्देदष्टातिथिप्रणीः पुं वेदः इतिहेमवेदः
दापिपराह एव भादेमासि कृ तिथितयः पुं अमावस्या ३
साचतईशी अचोरा मावेकसा तिथिद्वार्थकल्पतरुः ॥
चतईशी ररनी शिवरात्रिवा तिथीस्त्री तिथिः इतिभरतः
वस्या तच्छेदष्टया अष्टयोरिति तिनाशकः पुं तिनिशब्दः
मासी तत्र मासे नभोक्तव्ये साव इति शहरत्नावली ॥
चतईशीयुताशासा सातमासदे तिनिशः पुं हृदविशेषः मधु
युतावेत नदामहती कार्तिकमा रादौतिनाश इतिख्याता शत्रुवि
से कृतिकानतत्र युता योर्मा त सादन इतिख्यातश्च न त्र्ययः
सी महाकार्तिकी एवमन्यत्रापि त सादन इतिख्यातश्च न त्र्ययः
महात्रेष्टी अवस्था तच्छेदष्टया स्पन्दनः २ नेमी ३ रथदुः ४ अ
वा अष्टमावस्था अत्र मासे न तिमुक्तकः ५ वेजलः ६ वित्रक
भोक्तव्ये सा प्रतिपद्युता शाया त ३ इत्यमरः चकी ८ शतोगः
मंगलवारेयदिअमावस्या भवे शुकटः १ रथः १ रथिकः १
त तदा अरुणोदय मारभ्य मो भस्मगर्भः ११ मेघी १५ जलधरः १५
नी भूता योगंगाया स्त्रायानस अस्या गुणाः कषायत्वे उल्लेख
सहस्रगोदान जन्म फलमाप्नु कफ रक्तातीसारवातामय नाशि
यान् अमावास्याश्राद्ध अवस्था त्वा ग्राहकत्वे दाह जनकत्वेव
श्राद्धशब्देदष्टया पोषमावया इति राजनिर्वाहः ॥
रमावास्या यदि दिवा रविवा तिनिउः पुं विंवा वृत्ताम्नः ३
र अतीपात अवगा नहत्र तिनिशः पुं दैत्यभेदः इति हे
मुक्ता भवति तदा अर्द्धदय ॥ मचंद्रः ॥
योगः साव अयं कोटि सूर्य तिनिडिका स्त्री तिनिडी
ग्रहनलः अत्र तावज्जले गं ग्रहनलः अत्र तावज्जले गं
गोदक तल्प यत्किंचिदाने इति शहरत्नावली ॥
सेतसन्निभं भवति इति ति ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तिनिडी स्त्री हृदविशेषः भेद रस्यगुणाः मूलमेदाग्निनाशितं
त्वं इतिभाषा न त्र्ययः विवा इतिराजनिर्वाहः अम्लिकायाः
२ अम्लिका ३ इत्यमरः तिनिडी फलपक्वं मोहितेवारिणादके प्रा
कः ५ तिनिडीकं ५ तिनिडीका कंरामरिचोन्मिषेनवज्जंउसवासि
६ अम्लीका ७ अम्लिका ८ आ ते अम्लिका फल सभृत पान
म्लीका ९ इति नदीका तिनिली कं वातनाशितं पित्त श्लेष्मकुरे
१० तिनिडीका ११ आदिका १२ चुक्रुः किंचित् सुरुच्यं वक्रिवापकं
१३ चुक्रु १४ चुक्रिका १५ अम्ल १६ इतिभावप्रकाशः वृत्ताम्न ३
अम्ल १७ मुक्ता १८ मुक्तिका १९ तिनिशः तिनिडीकः वि तिनि
चारिवा २० गुरुपत्रा २१ पिच्छिला डी इत्यमरटीकायांभरतः ॥
२२ यमरुतिका २३ इति शहरत्ना तिनिडीयुते स्त्री चुचरी कोरवी
वली शाकचुक्रिका २४ सचु विरवेला इति भाषा इति शह
क्रिका २५ सतिनिश २६ अस्या रत्नावली ॥
आमफलस्य गुणाः अत्यम्लं तिनिहिका स्त्री तिनिडी इत्य
कफपित्तकारित्वेव इतिराजनि मरटीका ॥
वैदः वातनाशित्वेव अस्याः प तिनिहिली स्त्री तिनिडी इति
क फलस्य गुणाः दीपनत्वं रु पाहरत्नावली ॥
विकारित्वे मेदित्वे उल्लेख कफवा तिनिहिलीका स्त्री तिनिडी इत्य
तनाशित्वेव इति राजवल्लभः ॥ मरटीका ॥
विष्टंभनाशित्वे मधुराम्लत्वे पि तिनिशः पुं दिगिरशब्दः
नदाहासकफदोष प्रकोपणत्वं इतिराजनिर्वाहः ॥
व पक्वविंवाफलरसगुणाः मधु तिनुः पुं तिनुकवृत्तः ३
राम्लत्वंरुचिप्रदत्वं शोफपाकक तिशाहरत्नावली ॥
रत्वं लेपेवगदोषनाशित्वेव अ तिनुकं स्त्री कर्षपरिमाणं
स्याः पत्रस्यगुणाः शोफरक्तदोष इतिवैद्यकपरिभाषा ॥
अथानाशित्वे अस्याः शुक्रतृक्दा

तिङ्कि १८ तिमिर

तिङ्कः पुं स्त्री हतविशेषः गावः तिङ्किनी स्त्री आवर्तकी ३
इति ख्यातः इत्यमर टीकासारसु तिङ्कनिर्वहणः ॥
दरी केङ्कहृदः इतिभरतः तं तिङ्की स्त्री तिङ्कः इतिश
इति भाषा इति राजनिर्वहणः हृत्तावली ॥
तत्पर्यायः स्फूर्जकः २ काल तिङ्कलः पुं तिङ्कहृदः इति
स्फूर्जकः १ शितिसारकः ४ इत्यं शहरतावली ॥
मरः स्फूर्जकः ५ केङ्कः ६ ति तिप ऊ ३ अ हृत्तावली इतिक
नुः ७ तिङ्कलः ८ तिङ्किः ९ विकल्पद्रुमः ॥
तिङ्की १ इतिशहरतावली तिम क्लेदने आर्द्रभाव इतिश
नीलसारः ११ इतिमुक्तकः १२ वत इतिकविकल्पद्रुमः ॥
स्वर्णकः १३ रामणः १४ स्फूर्ज नः १५ सन्दनाकयः १६ काल तिम य क्लेदने इतिकविकल्
सारः १७ अयं ग्राम फलस्य ग ड्रुमः तिमिः स्त्री मतस्यावि
णः कषायत्वं ग्राहितं वात शेषः इत्यमरः तिमिमहाकाये
कारित्वं शीतलत्वं लघुत्वं च मतस्यः कश्चित् सामुद्रः तथा
एकफलस्य गुणः मधुरत्वं च अस्ति मतस्यास्तिमिर्नाम श
स्त्रिगुणत्वं उर्जरत्वं श्लेष्मदत्वं तयोजन विस्तरः इतिभरतः
गुरुत्वं वण वात नाशित्वं पित्त समुद्रः इतित्रिकाणशेषः ॥
प्रमेहासु कारित्वं विषदत्वं तिमिकोषः पुं समुद्रः इति
इतिराजनिर्वहणः पित्तप्रमेहासु त्रिकाणशेषः ॥
श्लेष्मनाशित्वं इतिभावप्रकाशः तिमिगिलः पुं मत्स्यविशेषः
तत्सारं हि रोग जित् विष्म तिमिगिरतियः इत्यमरः ॥
तिङ्क मण्यत्वं विशेषात् ग्राहि तिमिगिलगिलः पुं महामत्स
शीतलं इतिराजनिर्वहणः तिङ्किः स्यविशेषः इतिहेमचन्द्रः तिमितः
स्त्री तिङ्कः इतिशहरतावली वि निष्पलः इति धरणी क्षिप्तः
इत्यमरः तिमिरः स्त्री ग्रथकारः इत्यमरः

तिरस्क १९ तिर्गक

त्रेवशोगविशेषः तस्य लक्षणं मत्स्यत्वेति तिरस्कृतं इति
यथा तिमिराख्यः सवेदेषमनुर्थं काव्यप्रकाशः ॥
पटलगतः रुपादिसर्वतोदधि तिरस्किया स्त्री अनादरः ति
लिंग नाश मरः पर इति माथ रस्कारः इत्यमरः ॥
वकरः ॥ तिरिरिपुः पुं सूर्यः इति तिरिदिः पुं इत्यग्रस्थिः इति
हलायुथः ॥ शहरतावलीतिरमः पुं शालिमेदः इतिराजनिर्वहणः
तिमिषः पुं ग्राम्यककुटी इति तिरिमः पुं शालिविशेषः अ
त्रिकोडशेषः नादाम् इति हा सगुणाः मधुरत्वं स्त्रिगुणत्वं श्री
रावली तिमि स्त्री तिमिमत्स्यः तलत्वं दादपित्तसर्वाभयनाशि
इतिहिचयकोशः ॥ तं विशेष शमनत्वं रुच्यत्वं
तिरः स अन्नहाने तिर्गार्थः तिरीटे स्त्री किरीटे इत्युणादि पश्यात्वं च इतिराजनिर्वहणः
इत्यमरः तिरस्कारः इति तही कोषः तिरीटः पुं लोभः इत्यम
कायास्वामी ॥ रः तिरोधानं स्त्री अन्नहाने
तिरस्त्री स्त्री पशुपक्षिस्त्री मास इत्यमरः ॥
इति भाषा इतिमुग्यवोधः ॥ तिरोहितः वि अन्नहितः अ
तिरस्करिणी स्त्री अवधायकय ल्लाहितः इत्यमरः ॥
रः कानात् इतिभाषा इत्यमरः तिर्गकं च वक्रः तत्पर्या
तिरस्कारः पुं अनादरः इतिह यः सावि २ तिरः ३ इत्यमरः
लायुथः ॥ तिरोऽर्थः निद्रुहार्थः इति
तिरस्कारिणी स्त्री तिरस्क शहरतावली ॥
रिणी इत्यमरटीकायांनील तिर्गकस्त्रोताः पुं पशु
काणः तिरस्कृतः वि अना पट्पादिः ॥
दतः कृतंतिरस्कारः यथा अ स वल्लणोऽष्टमः सर्गः ॥
विवक्षितवाच्यो यस्तत्रयाचं अष्टाविंश द्विधः यथा ॥
भवेद्वेना अर्थान्तरे संक्रमित तिरस्मानष्टमः सर्गः सोष्टा

विंशद्विधो मतः तेषां लक्ष्यं चराः सप्तविंशतिः मकरादयो
 लयथा अविदोभूरितमसा जलचराः कंकादयः खगाः अ
 ज्ञानाहचवेदिनः इति श्री भूचरत्वेनेकीकृत्य गृहीता एव
 भागवते तिर्यक्प्रतिष्ठायां मष्टाविंशतिभेदान्वदेति अमेष्टा
 तसां अविदः अस्त्रनादिना मष्टितिर्यक् प्रणिना यथायथा
 नष्ट्याः भूरितमसः आहारा मेतेष्वनभीवः इति तदीकायां श्री
 दिमात्रनिष्ठाः ज्ञानाज्ञातोने थरसामी तिर्यक्वासः पुं ऊलीरः
 व इष्टमर्थं जामन्ति रुदि अवे इति त्रिकाणशेषः ॥
 दिनः दीर्घसंथानश्रुत्याः इ तिर्यङ् च वि विहंगादिः इति मे
 ति तदीकायां श्रीथरसामी दिनी पशुः इति हेमचंद्रः
 अष्टविंशतिभेदा यथा गौर क्रमगामी इति शब्दज्ञावली ॥
 जो महिषः कृत्स्नः शुकरोग तिर्यक् श्री तिर्यक् श्री पशुय
 वयोः रुद्रः द्विषाः पशवश्च द्यादिः इति मयवेध ॥
 मे अथि रुद्रश्च सप्तम त्वरो तिल गतौ इति कविकल्पद्रुमः
 : स्याः अतरो गौरः शरभश्चम तिल या स्त्रिदि इति कविकल्पद्रुमः
 रीतथा पतेवैकशफाः दत्तः तिलः कु सेहे इति कविकल्पद्रुमः
 श्वा पंचनखान् पशून् स्या तिलः पु स्तनामव्यातशसं तत्
 मृगालो वृकोद्याद्यो मार्ज्जा यर्ण्यायः होमधानं २ पवित्रः ३
 रः शश शल्कोसिंहः कपि पितृर्णाः ४ पापघ्नः ५ पूतयानं
 गर्जः कूर्मो गोधाच मकराद इति राजनिर्घटः स्वेदफलः ७
 यः कंक गृध्र वक्रशेन भास स्वेदफलपुष्पफलः ८ अमृग
 भक्षक वहेगाः हंससारस रणाः २ से कटुत्वं तिक्तत्वं मधुरत्वं
 चक्राक काकोलकादयः ख त्वरत्वं गुरुत्वं विषाके क
 गाः इति श्रीभागवते गवा टुत्वं स्वादुत्वं सिग्धत्वं ३
 दधउष्टान्तादिशफादिखुरा स्मत्वं कफपित्त कारित्वं
 नव खरादयः समर्प्यन्ता प कशाफाः षट् स्यादयोमोधा
 ज्ञाः प्रवत्तवा हादया एतेभ्य बल्यत्वं ॥ केश ॥ ॥

हितत्वं हिमस्पर्शत्वं त्वचत्वं तदप्यर्थायः विशेषकः २ म
 स्तयत्वं ज्ञो हितत्वं दंतत्वं त्वमेडनकः ३ पुण्डुकः ४ पुं
 अल्पमृत्र करित्वं ग्राहित्वं वात ३ः ५ स्मिन् पुष्पी ६ चित्ररुद्रः ७
 ज्ञत्वं अग्निमतिप्रदत्वं च इति भा दग्यरुद्रः ८ मृतजीवः ९ तरु
 वप्रकाशः वर्णकारित्वं ॥ एकीकटाक्षकामः १० वासतसं
 कृत्स्नः पशुतमः सितोः लघु दरः ॥ जग्यरुद्रः १२ भालवि
 णदः दीणाकिलोनेतिलाः ३ भूषणसेतः १४ पुत्रागः १४
 तिराजनिर्घटः अपिच कृत्स्नः रेवकः १५ इति राजनिर्घटः
 अष्टतमसेषु शुकलोमधमः सि त्वरकः १६ श्रीमान् १७ पुरुषः १८
 तः अयेदीननराः प्रोक्तास्तैर । छत्रपुष्पकः १९ इति भावप्र
 कादयस्तिलाः इति भावप्रका काशः अमृगणाः पाके कटु
 प्राः तत्रैलगुणाः अलंकरत्वं । त्वं वातपित्तकफनाशित्वं वल
 केषपत्वं मधुरत्वं तिक्तत्वं कषा पुष्टिभेदः कारित्वं दृग्धत्वं लघु
 यत्वं उष्णत्वं तीक्ष्णत्वं वल का त्वं तत्त्वगुणाः कषायत्वं ३
 रित्वं कफवातजंत त्वं वृणा स्मत्वं पुंस्त्वदेत दोष कृमि शोफ
 कण्डूति नाशित्वं कांतिरत्वं व वणा रक्तदोष नाशित्वं च इति
 सप्तमे गपाननस्य कर्णादिप्रणा राजनिर्घटः शरीरस्थ तिलः
 पुहितत्वं च इति राजनिर्घटः ति त त्र्यर्ण्यायः तिलकालकः २
 लकालकः यथा देवशुक्रप्रसादे इत्यमरः कालकः ३ पिशुः ४
 नजिक्राये मेसरस्तनी तेनाहं जडुलः ५ इति हेमचंद्रः मरु
 दपजानामिभावमस्या सिल रकः इति रत्नमाला अयं मे
 यथा इति कालिदासः ॥ दः रोगभेदः इति मेदिनी शो
 निलकं ज्ञी लोम कृत्स्नवर्ण सप्तनिदानलक्षणो यथा ।
 सौवर्चल इत्यमरः सौवर्चलं कृत्स्नानि तिलमात्राणि नीरु
 इति मेदिनी ॥ ज्ञानि समानि च वात पित्त क
 तिलकः ५ पुष्पवृत्तविशेषः फोक्तेकात तानविद्यातिलकाल

कान इतिमाधवकरः प्रथाने वि ३ तिलक नर्दपुत्राव मध्यकि
 तिनानार्धधनिमंजरी तिलकः पुं इ हि नारद यदि कुर्यात्तलादे
 ली वेदनादिनाललादि हादशा नदिनेये हरिमंदिरं आनासाम्
 गेष कृत विद्रविषोषः त तर्थायः लमाश्रितशिशोमध्यगतं मुने
 तमालपत्रं २ चित्रकं २ विशेषकं हरिपादाकृतं नासामूल मारुत
 इत्यमरः तस्यधारण प्रकारे यथा यततः हरिमंदिरं वत सर्वं तदा
 हादशागेललादी तिलकं ह थावज्जभीयकं श्रीगथावज्जभी
 रिमंदिरं स्नानानेवैस्वः कुर्यात् ययतिलकं समनोहरं योगलं
 प्रत्येकं कृत्स्ननामभिः कामेवद तत विनेयं यदि मध्यसुरंगितं
 सि नेत्रानेगोः सेशावविद्रि यड्डपुं तिलकं प्रोभने त
 ते तथैवदतिग कुर्याद्वारे श्रीमदभावजं विडुः श्रीरामो
 क्राकितं सने ललाटे केशवे वि पासना यस्य तिलकं नर्द पुं
 यात् कंठे श्रीपुरुषोत्तमं वाम कं भ्रुवोर्मध्ये सुविडुस्यादि वि
 बाहोवासदेवं सद्योदामोदरतथा प्र मनोहरं हरेः सर्वावतारणा
 नाभोनारायणं वैवमाधवं रुदये म त्पादीनां विशेषतः उपास
 तथा गोविंदं दक्षिणे पार्श्वे कामे कानो तिलकं केवलं हरिमंदि
 चैव विद्रिक्मं विलसये कर्ण रं रुद्रपुं दिनः कुर्यात्तत् ।
 मूले दक्षिणे मधुसूदनं शिरो त्रियाणां तथैव च वैष्णवानां
 मध्ये हवीकेशं यमनाभं च एष तथा विप्रमूलादेमंडलाकृतं
 तः हरेर्हादशनामानि पविता अस्त्रिदमूर्दपुं तये कुर्वन्निज
 तिलकानि त्व यः कुर्याद्दे । नाथमाः तेषां ललाटे सततं
 स्तवनानि संप्रेमभाक्तीमाभ्या पुनः पादो न सं शयः दृष्ट्वा
 त् येके च लग्न तलसी भवका भाले हिजातीनामस्त्रिद म्
 छमाला येहादशांग हरिना ह्वं पुण्ड्रकं कार्मः कृत्स्न
 म कृतार्द्रपुं यः कृत्स्नभ तिक्त्वा वसेणाच्छादयेन्मवि
 क्ति स हृष्टा धनं शोच वक्रासे ललाटं दक्षिणे व्रत्ता वसेहा
 वैस्ववा भुवन माशु पवित्रयति

मेमदेश्वरः मध्ये विलुखं सेवितं लकोणकं मध्यकि देत त माऊ
 तस्मान्मध्य न लेपयत् वर्तले इहं पुं मनोहरं यथामुत्ताम व
 तिर्यगाच्छिदं रुखं दीर्घं ततं न लिकाकारं तिलकं मुनम मध्यकि
 तवष्टलक्षणं संपुं तिलकं य इं युग्मेख मूर्धपुं प्रकीर्तिते
 त्रिर्यकं त्वनित्र यदि कुकुन तीर्थस्य तकाष्टचविल्लोमल
 विष्णुल मुकुन कृतं विष्णु म य संभवे अश्वस्य तलसी मूल
 हं तिलकं यत्रिर्यकं प्रमाण मत्तिका गोष्ठादस्य च जाऊवी
 तदं पुं सदीर्घं स्नात कलिव म्महा निव तलसी काष्टमेव
 हने आनासा मूल मारुत च कस्तूरी कुंकुमं फला सिहरं
 स्तरं धगते यदि म्मृदये को गु रक्तनेदने गोरोचना गंधकाष्टं
 लंशोक्तमाधुनं दोगुलं विशि जले वायुरु गोमये थात्रीमू
 द्रविये मंगुले तद्वदालाच लसाम्भेयो हरिदागो गृहस्य व
 तं गुले नासिकाया सिभागे स्नानाने सर्ववर्णांना माश्रमा
 कोभागे मानेनयो भवेत् भ्र ना तथैव च यतानि तिलका
 वोर्म्यादयः स्थाने मूल मा नाऊः संध्यादिसर्वकर्मसु अ
 रुर्मनीषिणः ब्रह्मचारी गु षिच गंगास्तलसी मूलमस्त्रि
 हस्यश्च वानप्रस्था यतिस्त का मलयोदवं साधोश्चरण
 या कुर्याद्युड्डं पुण्ड्रं तद्वेस सेलं प्र र्जो म्मोष्ठादस्य च याः
 वाहरिमंदिरं वैस्ववाविप्र स्य मूल म्मोपीचंदन तीर्थ
 भूण अत्र वैष्णवमूलायनाश्र मत्तिका कुंकुमे तलसी काष्टं
 माः यड्डं पुं विभ्युस्तेव वैस्ववास्त मत्तिका गोरोचना
 हरिमंदिरं नरोवाप्यवानारी व कस्तूरी हरिदागुरुचंदनं
 यदि कृत्स्नपथलभेत् यततं वल्लीक मत्तिका गंधः यमकं
 लसीमाला संध्याया हरिमंदि हरिचंदनं गंधकाष्टं महा निवो
 मध्यकि देन कुर्यात्तिलकं यदि यमुना तीर मत्तिका गुरुपादनेः
 वैस्वः च पदे तच्चित्तं तलं भवेत् वा विणी साधुश्चिरो जले कृता
 रदनायथा दगाकारं दिरेखति भिः चारुयतिलकं ग्रास तजा

मा वैसवैर्धवं कामं नैमित्तिकं तिलकिदं क्ली तिलमलं न
नित्यं यत्किंचित् कर्म नारद व त्वयायः पिपाकः २ तिल
एणाप्रमाने तज्जालि स्नानाने यलिः ३ अस्पृगुणाः सूपनं
तिलकं विना कर्म वर्णाप्रमाणं तत्तत् विष्टभितं दृष्टिदृष्टाने
स्यात् देवं येन न तत् फलं स्या च इति भावप्रकाशः ॥
ने संध्या पंचयज्ञान् येन होमा तिलकी न वि तिलकयुक्तः
दिकर्मयः विना तिलकदर्भा यथा शिवीतिलकी कर्म कु
र्भाकुर्यात्तन्निष्फलं भवेत् ३ यथा इति स्मृतिः
निपाद्योत्तरवर्ते वीद्यादर्शज तिलविप्रपत्रकः पुं तेलकंदः
लेवापि यो विदध्यात् प्रयत्ने इति राजनिर्घण्टः ॥
नः ऊर्ध्वपुंड्रं महाभागः सद्यः तिलवर्णी क्ली चूर्णीकृतं ति
निपरमागतिं इति पाद्येपातात् लः तत् पर्यायः तिलकलं
खण्डं शिवागमेदीक्षिते स्तु धार्यं यल्लं ३ पिष्टकं ४ अस्पृगु
निर्यकु त्रिपुंड्रकं विलागमे दी णाः सधुरत्वं रुच्यं पितासु
क्षितस्त ऊर्ध्वपुंड्रं विधारयेत् ३ वल पुष्टित्वे च इति राज
निमागोजीमट्टधृतसूतसंदिता निर्घण्टः ॥
तिलकंदः पुं तिलस्पर्जः ति तिलतण्डुलकं क्ली आलिं
लवर्णी इति शार्दूलकल्पतरुः गने इति शार्दूलाला तिलमि
वाकरां च ॥ अत्र नाल्लं च ॥
तिलका स्त्री दारभेदः इति तिलतैले क्ली तिलसेहः
जटाधरः ॥ तिलेचु तैले इति व्याकर
तिलकालकः पुं शरीरस्थ एा अस्पृगुणाः तिलशब्द
तिलः इत्यमरः तिलयुक्तः पुं अयाः तिलथेयुः स्त्री तिलनिर्मि
इति तटीका ॥ नाथेयुः यथाविधाने तिलथेनोक्तं
तिलकाश्रयः पुं ललाटं ॥ बुद्धिशीघ्रं हि ज्ञानम मुनिः प्रादुर्बि
इति शार्दूलकल्पतरुः ॥ शाकमयीथेयुश्च तन्निर्वृत स

को भवेत् इत्येवंमयाः पादा । तिलथेयः पुं निष्फलतिलः इत्य
देताः पुष्पमयाश्रुभाः नामागं मरः तिलमधुरः पुं मरविष्टो
धमयी तस्यानिका यस्मयी तथा यः त त्वयायः गुरुएकः २३
स्थितो कृत्स्नाजिने येन वसोभि निविर्कोटशेषः ॥
वृत्तितोश्रुभो सूत्रेणवासिना तिलरसः पुं तिलतैले इति श
कृता पंचरत्नसमन्वितो सर्वेष्वार्थकल्पतरुः ॥
यिसमायुक्तो मंत्रशतानुदाप तिलसेहः पुं तिलतैले इति
येन अत्रमे जायतां सद्यः पात्रं शार्दूलकल्पतरुः ॥
समरसास्तथा कामं संधायया तिलाकितदलः पुं तेलकंदः
स्माकं तिलथेयुः मुपाजितो यः ३ इति राजनिर्घण्टः ॥
क्रामितो देविभक्ताः कृतं वायं वि तिलापत्ता स्त्री कृष्णजीरकः
शेषतः ऊर्ध्वं कामं कुरुतां ति इति शार्दूलकालिका ॥
लथेनो नमोस्तुते एवंविधो न तिलतः सः पुं गोमससर्पः ३
रोदता तिलथेयुः नृपोत्तमसर्व त्वमरः तिलोत्तमा स्त्री सर्वेषां
कामसमाभितं कुरुते नात्र सं इति शार्दूलकालिका तस्यानाम कार
णायः इति पाद्येसहितं ॥ एा यथा तिले तिले समानीय
तिलपर्णी क्ली चेदने इति राज त्वानेयदिनिर्मिता तिलोत्तमे
निर्घण्टः तिलवृत्तपत्रे च तिलतस्यानाम चक्रे पितामहः
तिलपर्णीः पुं श्रीवैष्टः इति इति महाभारते आदिपर्व ॥
राजनिर्घण्टः ॥ तिलोदने क्ली कृष्णः इति
तिलपर्णीका स्त्री रक्तचंद हारावली ॥
ने इति हेमचंद्रः ॥ तिलो क्ली तिलदेवं तत् प
तिलपर्णी स्त्री रक्तचंदने इत्यम पर्यायः तैलीने २ इत्यमरः
रः तिलपिष्टं क्ली तिलपिष्टकं तिलं गतो इति कविक
तिलकुटा इति भाषा इतिके । लघुमः ॥
न तिलपिंजः पुं निष्फल तिलः पुं लोथः इत्यम
वृत्तः इत्यमरः ॥ ॥ २ः ॥ ॥

श्वेतलोथः इति तदीकायां ॥ जले तावद्भर्तुं विजानीयान्
सुभूतिः रक्तलोथः इति तामी तदमतीरमुच्यते इति प्रायश्चित्त
तिलकः पुं लोथः इति गजनि जतत्वे प्रायकः इति त्रिकांश
वैटः तिष्ठद्गुः पुं संधाकालः शेषः तीर्थः पुं त्रुपु इति मेदिनी
यथा आतिष्ठद्गु जयन् संधाम तीरभुक्तिः पुं देशविशेषः
क्राता मायतीगव इति भाट्टः तीरहोत्र इति भाषा नत प
निष्ठाः पुं पुष्पनक्षत्रे इत्यमरः कीयः तिलविः २ विदेहः ३
पौषमासः इति प्राहुरत्नावली ति त्रिकांशशेषः ॥
कलियुगं इति मेदिनी तिष्ठा तीरिते ज्ञी कर्मणां समाप्तिः
कः पुं पौषमासः इति प्राहुर इति तीरधातोर्भावेकप्रत्ययेन
त्नावली ॥ तिष्ठा ॥
तिष्ठापुष्पा स्त्री आमलकी ३ तीर्णीः त्रि उतीर्णीः अभिभूतः
ति प्राहुरेदिका ॥ सुतः इति त्धातोः कर्मणि क्त
तिष्ठाफला स्त्री आमलकी इति प्रत्ययेन तिष्ठा ॥
मरः तिष्ठा स्त्री आमलकी इति तीर्णपटी स्त्री तालमल्ली इति
प्राहुरत्नावली ॥ प्राहुरेदिका ॥
तिहा २ पुं व्याधिः वीहिः यनुः तीर्थज्ञो प्राहुर अधरः क्षेत्रं
संज्ञावः इति संक्षिप्तसारे उपायः नाशरजः अवतारः ॥
णादिवृत्तिः ॥ ऋषिजखंडु पात्रं उपाध्यायः
जीम य ज्ञेदने इति कविक संज्ञी इति मेदिनी योनिः दः
ल्यडुमः ॥ प्रीन दहः इति हेमचंद्रः ॥
तीर्थ त क कर्मणां समाप्ति विप्रः आगमः निदानं अग्निः
इति कविकल्पद्रुमः ॥ इति संक्षिप्तसारे उणादिवृत्तिः
तीर्थे ज्ञी नदीकलं इत्यमरः हस्तस्थिततीर्थानि यथा शुं
गंगातीरे यथा सादेहस्तृणते गुल्फयेतीर्थे वैवंस्वल्पागुले
रावत गर्भत स्तीर मुच्यते मूलेकायं मध्येः गुहां गुल्फाः
भाट्टकसचतर्हणयावराक्रमते यंत्रं ॥ ॥ ॥

मूले संयुष्टस्य बालं इत्यमरः ॥ तास्मता तस्माद्भोमेपुतीर्थेषु मा
तीर्थे त्रिविधं यथा जंगमं ॥ नसेषु च निमग्नः उभयेष्टपियः
मानसं २ स्थावरं १ तथाच स्त्राति स याति परमोगतिं ॥
ब्राह्मणा जंगमं तीर्थं निर्म तीर्थगमने दोषा यथा अनुबोध्य
ले सार्वकामिकं येषां वाका विराजाणि तीर्थान्मनभिगम्यच
दकेनैव मुच्यति मलिनोज्ज अदत्ता कांचनं गोच द्रिद्रो नाम
नाः अगस्तिरुवाच एण जायते तीर्थगमने फलं यथा
तीर्थानि गदतो मानसानि म अग्निष्टोमादिभि र्यज्ञैरिष्टा विप्र
मानये येषु सम्पूज नरः स्नाता लददितोः न तत् फलं मवा
प्रयाति परमोगतिं सत्यं तीर्थं ॥ मोतितीर्थं भिगमने नयेत् ती
दमातीर्थं तीर्थं मिंदिय निग शीम्वस्मरन्धीरः अदधानस
दः सर्वभूतदया तीर्थं सर्वत्र माहितः कृतपापो विमुच्येत किं
जव मेवच दानं तीर्थं दम स्ती पुनः पुण्डकर्मकृतं तिर्थगोनि
र्थं संतोषस्तीर्थमुच्यते बल नवेगच्छेत्तज्जदेशेन च जायते न
चर्ष परं तीर्थं तीर्थं च प्रियवा उः स्वीक्यात् स्वर्गभाक्च मोक्षो
दिता ज्ञानं तीर्थं धृति स्तीर्थं पु पायेच विदति तीर्थं फलं भागि
रूपं तीर्थं मुदारुते तीर्थानाम नो यथा यस्य हस्तोच पादौच म
पिततीर्थं विमुदिमनसः पर नश्चेवसंयते विद्यातपश्चकीर्ति
पतते कथिते देवि मानसं ती श्र स तीर्थफलमश्नुते प्रतिशहा
र्थं लक्षणं भोमाना मपिती उपाहतः संतपो येन केनचित्
र्थानां पुण्यत्वे कारणं एण शङ्करविमुक्तश्च स तीर्थं फलं
यथा शरीरस्य देशाः केचित्स्थ मश्नुते यदाभिको विराभो ल
तमाः स्मृताः तथा पृथिव्या म सादरोजितेदियः विमुक्तः सर्व
देशाः केचित्पुण्यतमाः स्मृताः म संगे धीः सतीर्थं फलमश्नुते अ
भावाददृताहमेः सलिलस्य च तेन केपेनोमलमतिः सत्योदी द
सा परिशदा मुनीनां तीर्थानां पुण्य फलतः प्राप्नोयमश्नुतेषु स

तीर्थ फलमनुते अग्रहयानः या येत इति गंगावाकावली
यात्मानात्तिकोऽङ्गिरसशयः हेतु तीर्थप्राप्त्यनंतरं विधानं यथा
विष्टमप्येवैतेन तीर्थफलभातिनः न परीक्षो द्विजस्तीर्थेष्वना
इतिकाशीखण्डः ॥ तीर्थयात्रा वि. र्थी भोज्य पव हि । सकृभिः
धानं यथा योयः कश्चितीर्थयात्रा पिंडदानेचवरुणापायसेनच
तुगकेतुसंयतः सच सर्वशुद्धे कर्तव्यमस्ति हिंष्टं पिण्णके
कृतोपवासः शुचिरप्रमत्तः संपूज नगरेनच श्रीद्वि तत्रतकर्तव्य
येदन्तिनमोगणेशं देवान्पितृ मर्त्यावाहन वर्जितं अकाले
नवास्त्राणांश्वेव साधनं यीमान्शी पापवाकाले तीर्थयात्रेन न
रायव विन शक्ता प्रयत्नात् यथा र्थं अविलंबेन कर्तव्येनैववि
पतश्चापिपुनस्तथैव देवान्पितृ ससमाचरेत् यदस्ति तीर्थया
न ब्राह्मणान् पूजयेच्च पवेकवर्त मिः स्नाततोऽरुः पूर्ववासे ३
स्तस्य तीर्थं यद्वक्तुं फले तत्तस्यात्रा पवासश्च कर्तव्यः शोभः क्रिया
ब्रह्मदेहय इतिबलपुराणं प्रया ह्योभवेत् तीर्थोपवासः कर्तव्यः
गेतीर्थयात्रायां पितृमातृ वियोग शिरसोमुंडनेतथा शिरोगतानि
नः कचानां वपने कुर्यात् वृथा न पापानि पापानि मुण्डनेतो यतः ती
विकचो भवेत् इतिभविष्यपुरा र्थं प्राप्य प्रसंगेन स्नानं तीर्थे समा
रां तीर्थयात्रासमारंभे तीर्थान् चरेत् स्नानं फलमाप्नोति तीर्थ
प्रत्यागमे पितृ वृद्धिश्चाहं प्रज यात्राश्रितेनत इतिकाशीखण्डं
वीतवक्रसर्पिः समन्वितं इति मुंडनेतोपवासश्च सर्वतीर्थेषु ये
कर्मपुराणं येष्वयं लाभमा विधिः वर्जयित्वायांगोविशाला
हात्मात् गच्छेद्यानेन योनरः विरजोतथा इतिस्कान्दं योऽष्टाश
निष्कलं तस्य ततीर्थं तस्माद्यानं सलभतेयः परार्थेन यच्छति ग्रहं तीर्थ
विवर्जयेत् इतिमत्स्यपुराणं संवत् फलतस्ययः प्रसंगेन गच्छति इतिपैठी
संर हिमासां पुनस्तीर्थं व्रजयदि नक्षि त्वापयत् स्त्रियमित्रादीं ताती स्ती
मुंडनेतोपवासच नदायत्वेन कार येनरोत्रमः अग्न्यायहरंतेचलातीर्थभवंकतं

इतिस्कान्दं मातरं पितरं जायां कोविदेणपांच हिमालये यत्नेष्टे
भूतारं सहदे गुरुं यं मुहि मेष्टयो दाने यतिगृह्णातिकामतः
एपनिमजेत अष्टभागं लभेत् सच तीर्थं प्रतिग्राही कुंभीपाकं
सः इतिप्रायश्चित्ततत्तेमांकेऽं प्रयाति च इतिबलवैवर्ते प्र
यपुराणं कलो तीर्थानां एधि कतिखंडं यानादिना गमनेदो
कास्थितिकालो यथा सरस्वती वा यथा पुण्यादेहरते याने
पुण्यदेवमाजगाम च भारत ॥ तदहं कुत्रपादके तदहं तैल
गंगाशोधनकल्याणयत्नेष्टाह मासाभ्यां सर्वं हरति मेष्टुने
रेः पदे यश्चादतीरथातीतामही इति कर्मलावने युगभेदे ती
भागीरथीशुभा समासगामे कं र्थ विशेषस्य श्रेष्ठं पादोक्त
लया वाणीशापेन नारद यश्चाज तेन पुष्करे तीर्थं त्रेतायां न
गामकल्याणाव पद्मावती नदी मिषंतथा हायरेत्त ऊरुदेवं
भारतं भारतीशापात् स्वयंतस्यो कलो गंगा समाश्रयेत् ॥
हरेः पदे कलेपंच सहस्रं च व तीर्थसंख्या यथा तिस्रः को
षं स्थिताचभारते जम्बूस्त्यास द्यौः देकोटीचतीर्थानां वायु
दिदुपविहायश्रीहरेः पदे यानि रववीत दिवि भुवोतरीदेवता
सर्वानितीर्थानि काशीं वृदावने नि ते सति जाकृवी अथ भू
विना यास्यतिताभिः साहं च वैजं मेरुलस्यपाददिगेपनतीर्थानि
वमात्तया हरेः तीर्थं प्रतिग्रहेदो यथा पुष्करे १ तत्र ब्रह्मणः
षो यथा तत्र नारायण देवे ऊ स्थानं तीर्थराजोति नाम्नाख्यातं
रुद्रदेहरेः पदे वाराणस्यां वर तत्र त्रिसेधंदकाकोटि तीर्थानां
य्यीच गंगासागर संगमे पुष्क यानि तस्य फलं अष्टमेधतत्स्य
रे भास्कर देवे प्रभासे गाममेड ब्रह्म लोक गमनेच जंबुमाभीः २
ले हरिहारेच केदारे सोमे वद। तस्य फलं अष्टमेधं तत्स्य विसृमा
रपाचने सरस्वती नदीतीरे पुण्य मिश्र तण्डुलिकाश्रमः ३ तस्य फ
वृदावनेवने गोदावरीवकाशि ले उर्गतिविनाशः ब्रह्मलोक प्रा

अगस्त्यसः ४ तत्र विरोधोपवासे स्नानेन गोसहस्रदान फलं
न वाजपेयतल्पं फलं प्राप्ताहोरे शत्रोपवासेन पितृ देवतर्पणे
एकोमारलोकप्राप्तिश्च धर्माणां न च अश्वमेधफलं वरदानं १५
तत्कलाश्रमः तस्य फलं प्रवे यत्र विस्मये उर्वीससा वरोदतः
शामात्रेण पापक्षयः देवपितृ तत्र स्नानेन गोसहस्र दान फलं
पूजनेन अश्वमेध तल्पे फलं वि हारवत्सो धिगारकतीर्थं १७ त
उपलोकप्राप्तिश्च यथातिपात उपमविह्रयुक्ता मुदाः शूलवि
ने ६ तत्र गमनेन अश्वमेध यस्तत्र क्रिजानि यमानि अद्यापि दृश्यंते
त्य फलं कोटितीर्थं १७ तत्र महा महादेवस्तिष्ठति स्नानेन वक्रसुव
कालस्तिष्ठति स्नानेन अश्वमेध र्णी यत्त फलं समुद्रसिंधुसंगमः १८
तल्पे फलं भद्रवटः ८ तत्र तत्र स्नानेन पितृ देव तर्पणेन च
मायतिस्तिष्ठति तं नृणां गोसह वरुणलोकप्राप्तिः दिमीतीर्थं १९
स्नानफलं तस्यागाणयंतं च भव तत्र महा देव स्तिष्ठति तत्र स्नाने
ति नर्मदानदी १९ तत्र पितृदेवत नाश्वमेध फलं महादेव दर्शनाच्च
र्पणात् अग्निहोमतल्पे फलं नाभासर्वपायनाशः वसुधारा २०
दक्षिणसिंधुः १० तत्र ब्रह्मवर्षे तस्यादर्शनेन अश्वमेध फलं स्ना
ण अग्निहोमतल्पे फलं त्रिदिव नतर्पणाभां विसृलोकप्राप्तिः सि
प्राप्तिश्च चर्मण्वतीनदी ११ तत्र युजमे ११ तत्र स्नानेन वक्र सुवर्णा
द्विदयसंयमनेन ज्ञातिहोमफलं यत्त फलं यजुतंगं १२ तत्र गमनेन
हिमवतस्तारुदः १२ तत्र वशि ब्रह्मलोकप्राप्तिः ऊमारिकाशकती
ष्टाश्वनः तस्मिन्नेकरात्रवासेन गो र्थं २१ तत्र स्नानेन विमलतं भवति
सहस्रदान फलं पिंगतीर्थं १२ त पंचनेदः १४ तत्र पंचयत्त फलं भीमास्था
त्रेद्विदयसंयमनेन सवतः स शतकपि ने २४ तत्र स्नात्वा नरो देवीपुत्रो भवति
लादान फलं प्रभासः १४ तत्र कृताश गोसहस्रदान फलं वलभते गिरिकं
नस्तिष्ठति तत्र स्नानेन अग्निहोमातिरा ज्ञं २६ तत्र ब्रह्मा तिष्ठति तस्य न
त्रयोः फलं सरस्वती सागरसंगमः १४ तत्र ना गोसहस्रदान फलं विमलतीर्थं २२

यथापितृसौवर्णराजतमत्स्याह ममेस्नानात् वाजपेय फलं ना
प्रपतेत तत्र स्नानपात्राभां वाजपेय गोदेस्नानात् नागलोक प्राप्तिः प्रा
फलं वितस्नानदी २४ तत्र तर्पणे शयानतीर्थं २६ तत्र स्नानात् शि
न वाजपेयफलं सुर्गप्राप्तिश्च ॥ ववहीभिः गो सहस्र दान फलं प्रा
काशमीरे वितस्नात्वा तदकनाग मिश्र ऊमारकोटी २७ तत्र स्नानेन
सदानं २४ तत्र स्नानेन वाजपेयफ पितृ देव पूजनेन च गवामय या
ले विसृलोकप्राप्तिश्च शामपरा ग फलप्राप्तिः रुद्रकाटी २८ यत्र
२९ तत्र सायं संध्यायां स्नानेन सम्रा कोटिर्दृश्यो मिलिता अहमये
चिखेरुच निवेदनेन च अश्वमेधस रुद्रदत्तामीति प्रस्थिताना तेषां
हस्तार्थिक फलं रुद्रास्पदं २१ संतोषार्थं पकोरुद्रः कोटिर्मन्यो
तत्र महादेवदर्शनात् अश्वमेध भवत तत्र स्नानात् अश्वमेध फलं
फलं मणिमानपर्वतः २२ तत्र प्राप्तिः ऊलोहराच सरस्वती सं
त्रिगोपवासेन ज्ञातिहोमफलं गमः २३ तत्र जनादेन स्तिष्ठति त
देविकानदी २३ तत्र महादेव स्ना वस्नानात् वक्र सुवर्णायागफल
ने तत्र स्नान महादेव दर्शनाभां प्राप्तिः सयावसानं २४ तत्र गमना
महादेवाय चरुनिवेदनेन च स त्र गोसहस्रदान फलप्राप्तिः ऊरुदे
वकामप्राप्ति देवलोक प्राप्तिश्च ३४ तत्र गमनात् सर्वपापक्षयः त
देविकायां रुद्रतीर्थं तत्र स्नाना तो मवक्रकहारपालस्य नमस्कारे
त सिद्धिप्राप्तिः एवं देविकायां ण गो सहस्रदान फलप्राप्तिः विसृस्नानं २५ तत्र स्नानात्
जनयाजन ब्रह्मबालुक पुष्पना किमुदर्शनात् अश्वमेध फलं वि
स संतं कानि तीर्थानि तेषु स्नाना सुलोक प्राप्तिश्च परिपल्ल
त मरण भय विनाशः दीर्घसं वं २६ तत्र अग्निहोमातिरा
२४ तत्र गमनादेव दीर्घसं व फलं प्राप्तिः एधि
प्राप्तिः राजसूयाश्वमेध फल वीतीर्थं २४ तत्र गोसहस्र दा
प्राप्तिश्च विनशानं २५ मेरुष्ट न फलं फाल्किनी तीर्थं २५
ष्टे अन्तर्हिता सरस्वती यत्र तत्र दशाश्वमेधके स्नानात् गोस
यानि सा चमसतीर्थं एवं शि हस्र दान फलं सर्पिर्द्वी २६
रोदेदे नागोदेदेव दृश्यते च

सा नागतीर्थं तत्र गमनेन अग्निष्टो ५१ तत्र स्नानात् सकीय लोकोद्धारः
मफलं नागलोकप्राप्तिश्च कवलीक ५२ श्रीतीर्थं ६ तत्र गमनात् उत्तम
हारपालः ५५ तत्रैक रात्र वासात् श्रीप्राप्तिः कपिला तीर्थं ६१ तत्र
गोसहस्रदानफलप्राप्तिः पंचनदं स्नाने देवपितृ पूजनाभ्यां कपिला
५६ तत्र कोटि तीर्थं स्नानात् अथ सहस्रदानफलं सूर्यतीर्थं ६२ तत्र
मेथफलं अश्वितीर्थं ५९ तत्र रूप स्नाने पवास पितृ पूजनं रश्मिष्ठाम
प्राप्तिः बराह तीर्थं ५० यत्र बराह फलं देवलोक प्राप्तिश्च गवां भव
रूपी विष्णुः स्थितः तत्र स्नानात् ने ६३ तत्र भिक्षुकेण गोसहस्र द
ग्निष्टो मफलप्राप्तिः जयंतं ५१ नफलं शंखिनी तीर्थं ६४ तत्र स्ना
तत्र सोम तीर्थं स्नानात् राजसूय नात् उत्तमवीर्यप्राप्तिः ब्रह्मावर्तः ६५
फलप्राप्तिः एकदं स तीर्थं ५२ तत्र स्नानात् ब्रह्मलोकप्राप्तिः ॥
तत्र गोसहस्रदानफलप्राप्तिः क सतीर्थकं ६६ तत्र पितृदेवानां
तत्रैव ५३ तत्र गमनात् पुंडरीक सात्रिधं तत्र स्नान पितृदेव पूज
यत्तफलप्राप्तिः मुंजावद तीर्थं ५४ ने रश्मिमेथ फलं पितृलोकप्राप्ति
तत्र महादेवस्थानं तत्रैक रजनी वा अश्विनी ६० तत्र काशीं स्न
सात् गाणपत्यप्राप्तिः तत्रैव विशा तीर्थं स्नानात् सर्वभोगनाशः ब्र
लादी वदी दर्शनात् सर्वकाम प्रा ह्मलोकप्राप्तिश्च तत्रैव मातृ तीर्थं
मिः जामदग्न्या रुत पुष्कर तीर्थं ५५ तत्र स्नानात् सैतानहृदिः श्रीप्राप्ति
तत्र स्नान पूजनाभ्यां हयमेथ फलं अश्वीतवने ६८ तत्र केशाभ्युदयो
रामकृतः ५६ यत्र रामेण हात्र मु नयवित्रता स्थानलोमायतः ६९
तस्याय तेषां रक्तेन पंचक्रदाः कृ तत्र स्नानात् परमगति प्राप्तिः
ताः तेषु स्नान तर्पणभ्यां पितृ दशाभ्युमेधिकं ५० तत्र स्नाना
गणात् वरप्राप्तिः वरु सुव त निष्कलगतिप्राप्तिः मानुष
णी यत्तफल प्राप्तिश्च ॥ तीर्थं ७१ तत्र व्याधपीडिता
वैशामूलकं ५० तत्र स्नानात् कृष्णमगादिगाहा मानुष
सकृलोद्धारं कायशोधनं ५८ त्र प्राप्तिः तत्र स्नानात् स
तत्र स्नानात् देहमुद्दिः लोकोद्धारः र्वपायमुक्तिः सर्गवसतिश्च प्राप्ता

नदी १२ तत्र देव पित्रुदेशेनैक त सर्वपापमुक्तिः किंदनरूपः २५
बालाण भोजनेन कोटि बालाण तत्र निलमस्य दानात् अण पत्र
भोजनसिद्धिः सुतोद्वरः ३१ त मुक्तिः परमसिद्धि प्राप्तिश्च वेदी
त्रवत्प्राप्तिश्च तत्र समधिष्ठे स्ना तीर्थं २६ तत्र स्नानात् गोसहस्र
नात् सर्वपापनाशो ब्रह्मलोकप्रा दानफलप्राप्तिः अतः सदिनं
मिष्ट कपिलस्थकेदारं ३५ तत्र त तीर्थद्वयं २० तयोः स्नानात् सू
यसा सर्वपापनाशः अंतर्द्वां प्रा र्यलोकप्राप्तिः नृगधुमः २८ त
मिष्ट सरकं ३५ तत्र ह्यधुन प्र च विष्णुपदे स्नानात् वामन पूज
णामेन सर्वकाम शिवलोकयोः नाच सर्वपापमुक्तिः रविलोक
प्राप्तिः श्लाघ्यं ३६ तत्र स्नाने प्राप्तिश्च सरस्वत्या स्तीर्थं श्रीकृंने
व पितृ पूजनाभ्यां उगीतिविनाशः २९ तत्र स्नानात् स्वर्गवसतिः न
वाजपेय फल प्राप्तिश्च किंयने ३० मिषकृजे २९ तस्मिन् स्नानात्
तत्र स्नानात् अग्रमेय जयफलं हयमेथ फल प्राप्तिः कन्या तीर्थं ३१
अनाजमतीर्थं ३९ तत्र स्नाने तत्र स्नानात् ज्योतिष्णम फलप्रा
ग्रमेय दानफलं किंजण्यं ३८ मिः ब्रह्म स्थाने २९ तत्र स्नानात्
तत्र नारद स्थाने तत्र प्राणसंगा मृदस्यापि ब्राह्मणात् ब्राह्मणस्य
न अनुत्तम लोकप्राप्तिः वैतरणी परमगतिः सोम तीर्थं २३ तत्र स्ना
नदी २० तत्र स्नान मूलपाणिपूज नात् सोमयाग फल प्राप्तिः स
नाभ्यां सर्वपापमुक्तिः परम पद प्रसारस्वत तीर्थं २४ तत्र स्नान
प्राप्तिश्च फलकी तीर्थं २१ फलकी जपाभ्यां ब्रह्मलोकप्राप्तिः गोष्ठान
वने देवास्तपश्चरन्ति मिष्टकं २२ सकं २५ तत्र त्रिसंध्यं कार्तिकेयस्य
तत्र नारदेन सर्वतीर्थानि मिष्टि सत्रिधानं कपालमोचनं २६
तानि तत्र स्नानात् सर्वतीर्थस्ना तत्र स्नानात् सर्वपापनाशः अ
नफलं मधुवती २३ सादेवीस्था पितीर्थं २० तत्र स्नानात् वक्रिलो
ने तत्र स्नाने देवपितृ पूजनाभ्यां कपामिः कृलोद्धारं च विष्णुमित्र
गोसहस्रदानफलप्राप्तिः कोशि तीर्थं २८ तत्र स्नानात् ब्रह्मणप्राप्तिः
कीदृषद्वतीसंगमः २५ तत्र स्ना ब्रह्मयोनिः २९ तत्र स्नानात् ब्रह्मलो

केवासः प्रयुक्तं १० तत्कारिके त अग्रिष्टोम फल प्राप्तिः गो
यस्थाने तत्राभिषेकात् अश्वमेध गाऊदकपः ११ तत्र स्नानात्
फल प्राप्तिः पापिनामपिस्वर्गप्राप्तिः ब्रह्मलोकप्राप्तिः स्यात्पुनर्वती
मधुसूते ११ तत्र स्नानात् गोसहस्रं १५ तत्र स्नानेकरात्र वासा
दानफलप्राप्तिः सरस्वत्यरुणासं भ्या रुद्रलोकप्राप्तिः वदरीपाच
गमः १२ तत्र त्रिरात्रोपवासस्नाना ने १६ तत्र वशिष्ठाश्रमः तत्र वि
भ्यावल्लहत्यापापनाशः अश्वकीर्ण रात्रोपवास वदर भक्षणभ्यां अ
१३ तत्र दर्भमुनि निर्मितं दर्भना अश्वमेधफल हरलोकप्राप्तिश्च ३३
चत्वारः समुद्रा आनीताः तत्र स्ना मार्ग १० तत्र होरात्रोपवासात् ३
नात् उर्गतिविनाशः अतसहस्रं ब्रह्मलोक प्राप्तिः आदित्याश्रमः
कं १४ साहस्रकं १५ उभयत्र १८ तत्र स्नानात् सूर्यलोक
स्नानात् गोसहस्रगुणो भवेत् प्राप्तिः सोमतीर्थ ११ तत्र स्ना
रेणकातीर्थ १६ तत्राभिषेकपितृ नात् सोमलोकप्राप्तिः कन्याश्र
देव पूजनाभ्यां सर्वपापनाशः अ मः १२ तत्र त्रिरात्रोपवासवासा
ग्रिष्टोमफलप्राप्तिश्च विमोचने भ्यांकन्याश्रान प्राप्तिः ब्रह्मलोक
१० तत्र स्नानात् सर्वप्रतिग्रहक गमनेच दधीचतीर्थ १२ तत्र स्ना
नपापनाशः पंचवट तीर्थ १८ नात् वाजपेयफलप्राप्तिः सुत्रिहि
तत्र गमनात् महापुण्यप्राप्तिः नातीर्थ १२ तत्र अमावस्याया सर्व
स्वर्गगमनेच तेजसं १४ यत्र त्रि तीर्थानां योति एवे सूर्यग्रह
स्नादिभिः सैनापत्येकार्तिकेयो गो स्नानात् शताश्वमेध फल प्रा
भिषिक्तः ऋतुतीर्थ ११ त मिः स्नानदानाभ्यां स्वर्गलोक प्रा
त्र स्नानात् रुद्रलोकप्राप्तिः मिश्र तत्राभावस्यायं सूर्यग्रहणे
स्वर्गद्वारे ११ तत्र गमनात् ॥ स्नानश्चादाभ्यां अश्वमेध सहस्र
स्वर्गलोकाग्रिष्टोम फल प्रा फलप्राप्तिः स्नानमात्रात् सर्व
मिः ॥ अथरकं १२ तत्र ॥ पाप नाशः ब्रह्मलोक प्राप्ति
स्नानात् उर्गति नाशः अस्थि अ गंगाकदः १२ तत्र स्नानात्
पुरं १३ तत्र पितृ देव तर्पणा राजसूयाश्वमेधफलप्राप्तिः ॥

गोसहस्र दान फल दानोप
वासा

ऋतुदेवं १२५ तत्र तरेतकारेणक गंगे १२५ त्रिगंग १२६ सप्तवर्तः १२७
योः एवं रामकदमचक्रकयो रंतेरं एतेषु पितृदेव तपणात् पुण्य
एतत् स्थानं तपेकं पितामहस्यात् लोक प्राप्तिः गंगायमुनासगमः १२८
रेवेदिः धर्मतीर्थ १२५ तत्र स्ना तत्र स्नानात् दशाश्वमेध फल
नादासमम ऋतोदरणं काराप प्राप्तिः ऋतोदरणं च कनखलः १२९
चने १२६ तत्र स्नानात् अग्रिष्टोम तत्र स्नान त्रिरात्रोपवासाभ्यां वा
फल विसृलोकप्राप्तिश्च सौम जिमेधफलत्रहलोकयोः प्राप्तिः
णिकदने १२७ यत्र ब्रह्मादयो दे कपिलावटः १४ तत्रैकरात्रवा
वाः प्रत्यहमायाति तदन प्रवेश सेन गो सहस्र दान फलप्राप्तिः
मात्रेण सर्वपापनाशः सुतसर कपिलानगराजः १४ तत्राभि
स्वती १२८ तत्र स्नान पितृ देव घेकात् कपिला सहस्र दान फ
पूजनाभ्यां अश्वमेध फल प्राप्तिः लप्राप्तिः ललितिका १४२ साशा
ईशानाशुषित १२९ तत्र शाकंभ तत्र तीर्थ तत्र स्नानात् उर्गति
री देवीतत्र त्रिरात्रोपवासशाकाहा विनाशः संगंधा १४३ तत्र गम
राभ्यां द्वादशवर्ष शाकाहारफल नात् सर्वपाप विमुक्तिः ब्रह्मलो
प्राप्तिः सवर्णाख्य १२ तत्र शिव कप्राप्तिश्च रुद्रावर्तः १४४ तत्र
स्तिष्ठतितस्य पूजनात् अश्वमेध स्नानात् ब्रह्मलोक प्राप्तिः गंगा
फलगाणपत्यायोः प्राप्तिः धूमाव सरस्वती संगमः १४५ तत्र स्ना
ती १४ तत्र त्रिरात्रोपवासात् मन नात् अश्वमेधफलप्राप्तिः स्वर्ग
स्नामप्राप्तिः धूमावती दक्षिणा गमनेच भद्रकर्णकदः १४६ तत्र
ई रथावर्तः १२ तत्रोदरणेन म स्नान शंकर पूजनाभ्यां उर्गति
दादेव प्रसादात् परमगति प्राप्तिः नाशः विसृलोक प्राप्तिश्च ऊ
धारा १४७ तत्र स्नानात् शोकनाशः ब्रामकं १४८ तत्र गमनात् स्वर्ग
गंगाद्वारं १४९ तत्र कोटितीर्थ स्ना प्राप्तिः अरुन्धतीवटः १४८ तत्र
नात् पण्डरीकयाग फलप्राप्तिः करात्र वासात् गो सहस्र दानफ
ऋतोदरणं एकरात्र वासेन गो लप्राप्तिः ऋतोदरणं च सामदकं
सहस्र दान फल प्राप्तिश्च सम १४९ तत्र त्रिरात्रोपवासेन गोसह

स दान फलं कुलोदरणाच वला वरु सवर्णा याग फल प्राप्तिश्च ॥
 वर्तः १५० तत्र गमनात् अग्नि हो वेतसीका १५१ तत्र गमनात् अग्नि
 म फलं ब्रह्मलोक प्राप्तिश्च य मेध फलं ओशनस गति प्राप्तिश्च
 मुनाप्रभवः १५१ तत्र स्नानात् अ संदरिका १५२ तत्र गमनात् रूप
 अग्निमेध फलं स्वर्गलोकयोः प्राप्तिः प्राप्तिः ब्राह्मणाका १५३ तत्र ग
 दर्वीसंक्रमणं १५२ तत्र गमनात् मनात् ब्रह्मलोक प्राप्तिः नैमिषे
 वाजिमेध फल प्राप्तिः ब्रह्मलोक १५४ तत्र ब्रह्मा तिष्ठति तत्र
 गमनेच सिंधुप्रभवः १५३ तत्र ये वेशात् सर्व पापनाशः स्नाना
 चरात्रवासात् वरु सवर्णा यज्ञ त गवामययागफल प्राप्तिः स
 फलप्राप्तिः अर्थवेदी १५४ तत्र मकुलोदारः उपवासेन प्राणात्मा
 गमनात् अग्निमेध फलं स्वर्गयोः गत स्वर्गप्राप्तिश्च गंगादेदः १५५
 प्राप्तिः वाशिष्ठीनदी तत्रैव ऋषि तत्र त्रिरात्रोपवासात् वाजिमेध फ
 कृत्वा १५५ वाशिष्ठी गमनात् सर्व लप्राप्तिः विस्लोकवासस सर
 वर्णानां हि जन्तु प्राप्तिः ऋषिकृत्वा स्वती १५६ तत्र पितृदेव नर्पणात्
 या स्नानेक मासवासणाकादरेः सास्वतलोकवासः वाङ्मनदी १५७
 ऋषिलोक प्राप्तिः भृगुतंग १५६ तत्रैक रात्रि वासात् ब्रह्मलोक
 तत्र गमनात् वाजिमेध फल प्राप्तिः प्राप्तिः गोप्रचारतीर्थ १५८ तत्र
 वीरप्रमोदः १५७ तत्र गमनात् स सरयुतीरे तत्र स्नानात् सर्वपाप
 र्वपाप प्रणाशः संध्यासा विद्याती नाशः देवलोक प्राप्तिश्च गोम
 र्थ १५८ तत्र स्नानात् यत्र तत्रैव वि तामामतीर्थ १५९ तत्र स्नानात्
 या प्राप्तिः महाश्रमः १५९ तत्रे अग्निमेध फल प्राप्तिः निजकृत्वा
 क काल निराहारात् शुभलो वनेच साहस्रव १६० तत्र गमना
 क प्राप्तिः महालयः १६० तत्र य त राजसूया अग्निमेध फल प्राप्तिः
 एकलोपवासेनैक मासवासा राजगृह १६१ तत्र स्नानात् क
 त आत्मना सहैकविंशति पु वेर वदालाद प्राप्तिः मणिना
 रुषोदारः तत्रैव महेश्वर दर्श गः १६२ तत्र गमनात् गोसहस्र
 नात् सर्वपापमरणभययोर्विनाशः दान फल प्राप्तिः ॥ ॥

एवं तत्र समीपे नित्य कर्मकर फलं तत्र तीर्थकोटी तत्र स्नानात्
 णात् सर्पविषभय नाशः एक पुंडरीक यागफल प्राप्तिः नाराय
 रात्रवासात् सर्व पापनाशश्च गो णस्थानं १६६ यत्र शालग्रामनाम
 तमवने १६२ तत्र अहल्याकृदे स्वा हरिस्तिष्ठति तत्र गमनात् अग्नि
 नात् परमगति प्राप्तिः श्रीदेवी १६५ मेध फलं विस्लोक गमनेच त
 तत्र गमनात् श्रीप्राप्तिः उदयानं त्रैवउदयानं यत्र चत्वारः समुद्राः स
 १६५ तत्राभिषेकात् वाजिमेध फल मिहिताः तत्र स्नानात् उगीतिनाशः
 प्राप्तिः जनकराजकूपः १६६ तत्र तत्र महोदेवस्तिष्ठति तत्र गमना
 भिषेकात् विस्लोक प्राप्तिः ॥ त अग्निमेध फल प्राप्तिः इंदुलोक
 विनशानं १६७ तत्र गमनात् वाज वासश्च जातिस्मरः १६७ तत्र स्नाना
 येय फल प्राप्तिः विषाल्पाः १६८ त जातिस्मरत्वप्राप्तिः वटेश्वरपुरं
 सा सर्वतीर्थजलोद्भवा तत्र गम तत्र के प्रावसा दर्शने पूजनाभ्या
 नात् वाजयेय फल प्राप्तिः शिव सुपवासेन च वाञ्छित काम प्राप्तिः
 लोक गमनेच तपोवने १६९ तत्र वामनतीर्थ १६९ तत्र गमनात् उ
 धिवासात् गुरुकलोकवासः गति विनाशः विस्लोक प्राप्तिश्च
 कंपनानदी १७० सा सिद्धनिषे तत्र कोणिकी तिष्ठति तस्याः सेव
 विता तत्र गमनात् पुंडरीकयाग नात् राजसूय यज्ञ फल प्राप्तिः चम्प
 फल प्राप्तिः विशाल्पानदी १७१ कारणं १७० तत्रैक रात्रि वासात् गो
 तत्र गमनात् अग्निहोम फलं दे सहस्र दान फल प्राप्तिः गोक्षीने १७१
 वलोके विरवामश्च माहेश्वरी १७२ तत्रैक रात्रोपवासात् अग्निहोम फ
 तत्र गमनात् अग्निमेध फल प्रा लप्राप्तिः तत्र देवा सह विमेष्य
 मिः स्वकुलोदरणाच दिवौकः २ स्तिष्ठति तस्य दर्शनात् मित्रा
 पुष्करिणी १७३ तत्र गमनात् उगी वरुणा लोकवासः कृत्वा सर्वे
 ति विनाशः वाजिमेध फल प्रा ये १७२ तत्राहारनयात् मन्त्रलोक
 मिश्च रामपदं १७५ तत्र गमनात् प्राप्तिः तत्रानदानमदये भवति
 अग्निमेध फल माहेश्वरपदं १७५ निष्क्रीरानदी १७३ तत्र गमनात्
 तत्र स्नानात् अग्निमेध ॥ अग्निमेध फल प्राप्तिः स्वकुलो

द्वारां च निष्प्रीया संगमेश्वरदा प्राप्तिः कौशिकारुणसंगमः २१
नेन ब्रह्मलोक गमने तत्र वशि तत्र त्रिशोपवासात् सर्वपापमु
ह्यप्रमः तत्राभिषेकात् वाजपेय किः उर्वशीतीर्थ २४ सोमाश्रमः
फल प्राप्तिः देवहूतः १६ तत्र २५ कृष्णकर्णीश्रमः २६ तेषु स्ना
गमनात् वाजमेधफल प्राप्तिः नात् अश्वमेधफलप्राप्तिः स्वर्गग
कलोदरगं च कौशिकमुनिहूतः मनेव कोकामुखे २७ तत्र स्नाना
१६ तत्र मास वासात् अश्वमेधफ तत्रातिस्मरत्वे नंदा २८ तत्र गमना
लप्राप्तिः सर्वतीर्थवरहूतः १६ तत्र कृतार्थता सर्वपापनाशः स्वर्ग
तत्र वासात् वक्रसुवर्णयाग फल मनेव कृष्णहृदयः २९ तत्र कौचनि
प्राप्तिः इति विनाशश्च वीरप्रमः सुदन सेवनात् सरस्वत्या स्नानाच्च
१७ तत्र कुमार स्तिष्ठति तत्र गमना विमाने विराजः ओदालकतीर्थ ३०
तत्र अश्वमेधफलप्राप्तिः अग्निधारा तत्राभिषेकात् सर्वपापनाशः ॥
१८ तत्र गमनात् अश्वमेध फल ब्रह्मतीर्थ ३१ तत्र गमनात् वा
प्राप्तिः कलोदरगं च पितामहसरः जपेयफलप्राप्तिः चम्पा ३२ त
१९ तत्र शैलराजप्रतिष्ठितौ शिव ३ गमनात् गोसहस्र दान फल
विस्तृतिष्ठतः तत्राभिषेकात् अग्नि प्राप्तिः नरेतिका ३३ तत्र गम
होमफलप्राप्तिः तत्रैव कुमारधा नात् वाजपेय फल विमान प्रा
रा तत्र स्नानात् कृतार्थता त्रिका मिश्र संविद्यतीर्थ ३४ तत्र स्ना
लोयरासेनब्रह्महत्यानाशः गोरी नात् विद्याप्राप्तिः लोहितं ३५ त
शिखरं २० तत्रागोदरात् मुहता ३ गमनात् वक्र सुवर्ण यागफल
तत्र कृष्ण स्नान पितृदेवार्चना प्राप्तिः करतोया ३६ तत्र त्रिशो
भ्यां अश्वमेधफल प्राप्तिः स्वर्गग यवासात् हवमेकादश दान
मनेव ताम्रारुणा २१ तत्र ग फलप्राप्तिः कौशलया कालती
मनात् वाजमेध फल प्राप्तिः र्थ ३७ तत्र गमनात् गोसह
प्राकलोक गमने च नंदिनी दान फलप्राप्तिः स्वर्गगमने च
२२ तत्र चिदश सेवितः कृष्ण गंगासागरसंगमः ३८ तत्र
तत्र गमनात् नरमेध फल ॥ गमनात् शताश्वमेध फल

प्राप्तिः गंगायाः परदीपः ३९ पाण्यदेशे कृष्णभयवतः ३३
तत्र स्नान त्रिशोपवासाभ्यां तत्र गमनात् वाजपेयफलप्रा
र्वकामप्राप्तिः वेनरणी ३२ तत्र मिः स्वर्गगमने च कावेरी ३४
गमनात् सर्वपापनाशः विरजे तत्र गमनात् गो सहस्र दानफ
३१ तत्र गमनात् चेद्वदीमिः लं समुद्रतीरे कन्यातीर्थ ३५
प्रभवः ३२ तत्र गमनात् सर्व तत्र स्नानात् सर्वपापनाशः स
पापनाशः गोसहस्रदानफल मुद्रमथे गोकर्णीतीर्थ ३६ तत्र
स्वकृतपावने च शोणगोतीरपी शिवस्तिष्ठति तस्य पूजनात् वि
संगमः ३३ तत्र पितृ देव तर्पण रात्रोपवासाच्चदशाश्वमेध तस्य
तत्र अग्निहोम फल प्राप्तिः शोण फल गाणपत प्राप्तिः हादप्रा
प्रभवः ३४ नर्मदाप्रभवः ३५ तत्र रात्रोपवासात् कृतार्थता च तत्र
प्रागुत्सः ३६ तत्र स्नानात् वाजि गायत्रीस्थाने तत्र त्रिशोपवासा
मेध फलप्राप्तिः कृष्णभः ३७ त त गोसहस्र दान फल प्राप्तिः
त्र गमनात् गोसहस्रदानफलप्रा ब्राह्मणस्य गायत्री पाठान् सरा
मिः पुष्पवती ३८ तत्र स्नान त्रिशो सम्पत्ता अत्रास्नानस्य पाठान्
त्रोपवासाभ्यां गोसहस्रदानफल तस्या विनाशः संवर्तवापी ३९
प्राप्तिः कलोदरगं च बदरिकं ३९ तत्र गमनात् रूपसोभागप्रा
तत्र स्नानात् दीर्घमुष्ट प्राप्तिः स्वर्ग मिः वेणवा ३८ तत्र पितृ देवत
गमने च महेंद्रपर्वतः ४० तत्र राम र्णगात् मयुर देस युक्त विमा
तीर्थस्नानात् वाजमेध फल प्रा न प्राप्तिः गोदावरी ३९ तत्र गम
मिः मने गकेदारं ३१ तत्र स्नाना नेन गवामघ यज्ञ फल प्राप्तिः
तत्र स्वर्गलोकप्राप्तिः श्रीपर्वतः ४१ वायुलोक गमने च वेणवासं
तत्र नदीतीरे स्नानात् अश्वमेधफ गमः ४२ तत्र स्नानात् सर्वपा
ल परमसिद्धिप्राप्तिश्च तत्रम । पनाशः बरदासंगमः ४५ तत्र
हादेवो देव्यासर तिष्ठति तत्र स्नानात् वाजमेधफलप्राप्तिः व
देवहूतस्नानात् अश्वमेध फ लस्य ४३ तत्र त्रिशोपवासात्
ल प्राप्तिः शिवलोक गमने च गोसहस्रदान फलप्राप्तिः स्वर्गग

मनेच कशसवनं २४३ तत्रस्नान प्राप्तिः विहृतपर्वतः २४८ त
 विराजोपवासाभ्यां चंद्रलोकप्राप्तिः त्रमेदाकिया स्नानपितृ देव त
 देवकृतः २४४ कृष्णवेणासमुद्रव पलाभ्यां अश्वमेधफलप्राप्तिः य
 वने २४५ ज्योतिष्मात्रकृतः २४६ क रमगतिलाभश्च भद्रस्थानं २४७
 नाश्रनः २४८ तेषुगमनात् अग्निष्ठा तत्रकार्तिकेयस्तिष्ठति तत्र गमना
 म फल प्राप्तिः देवकृतस्नानात् । त सर्वकामप्राप्तिः कोटितीर्थे स्ना
 गोसहस्र दान फलप्राप्तिः ज्योतिर्मा नात् सर्वकाम प्राप्तिः कोटितीर्थे
 त्रकृदे स्नानात् जातिस्मरत्वं ययो । गोसहस्रदान फल प्राप्तिः ज्योष्ट ।
 स्नानदी २४८ तत्रस्नान तर्पणाभ्यां स्थानं २४९ तत्र महादेव स्तिष्ठति त
 गोसहस्रदानफलप्राप्तिः देवकार दृष्टानात् चंद्रवदीप्तिः तत्रकृपेव
 एणं २४९ तत्रमहाराजे जलस्पर्शात् तारः समुद्रा स्तिष्ठति तत्र स्नान
 गो सहस्र दान फल प्राप्तिः शरभं प्रदत्ताभ्यां परमगतिप्राप्तिः फुंग
 गाश्रमः २५० जृष्णाश्रमः २५१ तत्र वेरपुरे २५१ यत्रामोगागमतीर्णः तत्र
 गमनात् दृष्टानिनाशः कृत्तपवित्र स्नानात् सर्वपापनाशः विसृलोकप
 ताव सूर्यारकं २५२ तत्रगमतीर्थे मिश्र मुंजावतः २५३ तत्र महादेवस्ति
 तत्र स्नानात् वरु स्वर्गायस फ इति तस्य पूजनप्रदत्तिभ्यां गारा
 लप्राप्तिः सप्तगोदावरं २५३ तत्र यस्या प्राप्तिः तर्तीर्थे जाह्नवी स्नानात्
 स्नानात् महापुण्य प्राप्तिः देवलोक सर्वपापनाशः प्रयागः २५३ तत्र जी
 गमनेच देवपात्रं २५४ तत्रगमने एणिकुंरानि तत्र यमुनया गंगा स
 नदेवसत्रफलप्राप्तिः तंगकारणं गतायत्रवत्सादयोदेवाः सिद्धाः पित
 २५५ तत्रप्रवेशात् सद्यः पापनाशः २ः सनतकुमारमुखाः कृष्णयोगाग
 मासवासात् सज्जलस्यपवित्रता सुपर्णसिद्ध कृतगंधर्वीपरस
 ब्रह्मलोकगमनेच मेधाविकं स्तिष्ठति एवेवेदायत्ताश्चमूर्ति
 २५६ तत्र यित् देव तर्पणात् मेतः ब्रह्माणामुयासने स सर्व
 अग्निष्टोम फल स्मरति मेधा तीर्थेभ्योः धिकः तस्य नाम सं
 नाप्राप्तिः कालेजरपर्वतः २५७ कीर्तन श्रवण मूर्ति कालभ
 तत्रदेवकृतस्नानात्सूर्यलोक नैः सर्व पाप नाशः ॥ तत्र ॥

स्नानात् त्रिलोके एवं वेद विद्या ज्ञानः इति पराशर पद्धतिः ती
 सूयन् पुण्येन त प्राप्तिः राजसूया वरी स्त्री व्याधयती इति सिद्धांत
 अथमेध फल प्राप्तिश्च तत्र वपन कौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥
 महत् भोगवतीनामवासकिती तीव्र क्री अभिशयः इत्यमरः
 र्थं २५४ तत्राभिषेकान् अश्वमेध तीरे तीर्त्वा त्रु इत्युणादिको
 फलप्राप्तिः अयोध्या मथुरा मा षः लोह इति राजनिर्घटः ॥
 या काशीकांची अवेतिका पुरी तीवः विश्वस्यः नितान्तः
 हारवतीचैव सप्ततामोददायि कटः इत्युणादिकोषः शिवेपुं
 काः तासु वासप्रवर्तयि ये स इति शहरत्नावली ॥
 ता वा नरा परे लभन्तेन पुन तीवकवः पुं श्ररणाः इति राज
 र्जन्म मातृगर्भेषु कुत्रचित् ३ निर्घटः
 त्रिपामेभूमिखंडे ॥ तीव्रगंधा स्त्री यवानी इति राज
 तीर्थकरः पुं जिनः इति हेमचंद्रः निर्घटः ॥
 तीर्थकृत पुं जिनः इति पराणी तीव्रज्वाला स्त्री धातकी इति रा
 तीर्थकरः पुं जिनः इति हेमचंद्रः जनिर्घटः ॥
 तीर्थराजी स्त्री काशी इति त्रिको तीव्रवेदना स्त्री धातना अति
 दुःशोषः ॥ प्राय वेदना इत्यमरः ॥
 तीर्थवाकः पुं केशः इति हेमचं तीव्रा स्त्री कटरोहिणी गण्डू
 दः तीर्थसेवी पुं स्त्री वकपदी वी राजिका इति मेदिनी नदीवि
 इति राजनिर्घटः तीर्थवासिनिवि शोषः इति शहरत्नावली ॥
 तीव स्त्र्योत्प इति कविकल्पद्रुमः महाज्योतिष्मती तरदीवृद्धः ॥
 तीवरः पुं समुद्रः व्याधः इति मे तलसी इति राजनिर्घटः ॥
 दिनी वर्णसंकरजातिविशेषः । तीर्त्वा क्री खरे विषे लोहं ॥
 नेगार इति भाषा सत्तराजपुत्र युद्धे इत्यमरः मरणं प्राप्तं श्री
 सिंघा दत्रियाज्ञानः इति ब्रह्म चे इति तटीकासारसंदरी ॥
 वेवर्तं चूर्णकभार्यायां पाण्डको सामद्रलवणं मृककः इति मेदिनी

चयकं इतिराजनिर्वटः मरकं तीक्ष्णकल्लः पुं तमुरुवृद्धः इ
इति हेमचंद्रः तीक्ष्णवस्त्रनि य ति राजनिर्वटः ॥
या प्रतिभा १ हीरेक २ कटाक्षः तीक्ष्णगंधः पुं शोभांजनः इति
३ कुर्वीका ४ नखः ५ लवणं ६ राजनिर्वटः रत्नमाला इति
रविकरः ७ इतिकविकल्पलता त्वमाला कुंडलनामगंधद्वयं ।
तीक्ष्णः पुं यवदारः इति मेदिनी इति जटाधरः ॥
मेतज्जशः कुंडलकः इति राज तीक्ष्णगंधकः पुं शोभांजनवृद्धः
निर्वटः तीक्ष्णगणो यथा अ इत्यमरः ॥
श्लेषा आदी जेषा मूला इति तीक्ष्णगंधा स्त्री मेतवचा कन्या
ज्यातिषे ॥ री राजिका इतिराजनिर्वटः ॥
तीक्ष्णः त्रि तिग्रः आत्मन्यागी वचा इति मेदिनी जीवन्ती इतिश
इति मेदिनी निरालसः ॥ वृद्धिका सत्तेला इति रत्न
सवृद्धिः इति थरणी योगी इत्य माला ॥
जयपालः ॥ तीक्ष्णतण्डुला स्त्री पिण्णली इ
तीक्ष्णकः पुं सूक्ष्मकः गौरसर्ष ति रत्नमाला ॥
यः इति राजनिर्वटः ॥ तीक्ष्णतैलं स्त्री सर्जरसः स्त्र
तीक्ष्णकंदकः पुं पुस्तकः इति हीदीरे सरा इति शहरत्नावली
जटाधरः वृद्धरः इज्जदी करीरः तीक्ष्णदंष्ट्रः पुं व्याघ्रः इतिराज
इति राजनिर्वटः ॥ निर्वटः ॥
तीक्ष्णकंदका स्त्री कन्यारीह । तीक्ष्णपत्रः पुं तमुरुवृद्धः इ
दः इतिराजनिर्वटः ॥ ति राजनिर्वटः ॥
तीक्ष्णकंदः पुं पलाण्डः इति तीक्ष्णपुष्पं स्त्री लवंगं इति
राजनिर्वटः ॥ राजनिर्वटः ॥
तीक्ष्णकर्म २ वि तीक्ष्णकर्मा त तीक्ष्णपुष्पा स्त्री केतकी इति
न्यर्थायः आयः शूलिकः २३ राजनिर्वटः ॥
तित्रिकाणशेषः ॥ ॥ तीक्ष्णफलः पुं तमुरुवृद्धः इति

इति राजनिर्वटः ॥ ॥ रणं इत्यमरः समुच्चयः ॥ यदा
तीक्ष्णमूलः पुं शिफः कुलं नरं नियोगः प्रशंसा विनिय
जनः इति राजनिर्वटः ॥ हः इतिशहरत्नावली ॥
तीक्ष्णरसः पुं यवदारः इति तक्षः पुं ययत्य इति हेमचंद्रः त
त्वमाला ॥ कादीरी स्त्री तगादीरी इति ।
तीक्ष्णपूकः पुं यवः इति हेमचंद्रः हेमचंद्रः ॥
इः तीक्ष्णसारः स्त्री शिंशपा इति तगा स्त्री वणलोचना इतिरा
जनिर्वटः ॥ जनिर्वटः तगादीरी स्त्री व
तीक्ष्णा स्त्री वचा सर्पकंकालिका शालोचना इतिराजनिर्वटः ॥
वृद्धः इति रत्नमाला कविकल्पः वणलोचनाभेदः अस्यागु
मराज्योतिष्मती अत्यम्लपर्णी णाः तय स्यात्सकास नाशितं
इतिजटाधरः ॥ मधुरत्वं हिमत्वं इतिराजव
तीक्ष्णायसे स्त्री लोहविशेषः ती ल्लभः ॥
त्वा इति शिंशपा इति भाषा न तंगः पुं पुत्रागवृद्धः यवतः
यर्थायः लोहं २ शस्त्रायसे ३ शस्त्रं वृथग्रहः इति हेमचंद्रः नारिके
४ पिण्ण ५ पिण्णायसे ६ शव ७ लः गणकः इतिराजनिर्वटः
आयसे ८ निशितं ९ तीव्रं १० ॥ योगभेदः इति शहरत्नावली
खड्गं ११ मुण्डितं १२ अयः १३ वि सत्र ग्रहाणां उच्च रोषाः यथा
जायसे १४ चीनजे १५ अस्पृश्याः सूर्यापुञ्जान क्रियं वृष मृग स्त्री
इत्यने उस्मत्तं तिक्तत्वं वातपित्तं कुलीरांत्य युके दिग्बलीन्द हय
कफं प्रमेह पाण्डुशूल नाशितं तिप्रिशरानममविश्रांशविश्रा
तीक्ष्णत्वं मण्डलोहाधिकत्वं च ॥ न अशानेतान् वदति जवन
इतिराजनिर्वटः ॥ त ल ह्येनो हि श्रोत तंगान्तेगोस्तानेवांशान्
सायां पूर्यो इतिकविकल्प ॥ दनमवनेष्टाहनीचान्नीचान् इ
दुमः ॥ ॥ तिदीपिका आदित्य मेघे वृषभे
न व पादपूरणं भेदः अवथा शशके कन्यागते जेच शरो ।

ऊलीरे नीनेव अके मकरे म लक्ष्माभूदरणीरुहाविगलिता
हीजे शनो तलाया मिति तंग यांतित्रिकोरोपिच व तंगे गुणे
गेहाः इति समयास्तं ॥ मित्रखगेन दष्टो राजा भवेद्विंश
अथ तंगस्य ग्रहफलं तंगेः कः समान मूर्तिः राजास्य नौकान
सुभ संयुतः सुभकरे मित्रेष्टादृ रणालक्ष्मीः सखीपतिः स्वस्य
होयदा देवान् पश्यति सोपिच त्रिकोणोपि व तंगे भूगोसुभ
सुभकरानेकदिकवात्रिकं वि सद्यत् प्रयुतेच दष्टे देवान् पुनः
नेषाः प्रथितो विमर्दिन रिपुः सद्यदि पश्यति मित्रं संचान भू
दौलीशमायोयदातापालाचि पाथियो भवति कीर्तिकरः प्रथा
तयादयप्रयुगलोराजात्रिको नोदीर्चीयुगसुखभूगभूगजेवि
गेयदा २ तंगेचंद्रमसि प्रसन्न कोरो म तंगे शनो मित्र खगेन
वसुधिवभादनस्युतोप्रख्यातो हष्ट प्रचण्ड दण्डान्पतिप्रधानः
रविमर्दकोः गदतनराजेश्वरो नदृष्टपतेदिगमनेच धुवी त्रिको
रूपवान् तापालाचि तयादय एगोवापिनरेदमूर्तिः श भवति
सुगुला वाधर्मशीलोमहा धरिणालोनीचबुद्धिः प्रतापीह
न सोमोरेवयुतोः यवा प्रियत यगज धन रणोजातिवर्गेधिर
मे दष्टे त्रिकोरोपिच च यदि क्रुः क्रुदिलमति रनीतो भूरिभा
भवति सगस्योभूमिपुत्रसदाचै एतयुक्त सप्तमि मिथुन सस्ये
नदिनकरमयूखाद्रष्टरश्मिने जायतेमानवेदः रा सगपतिह
इः अगद तनुरभीतः शत्रुदपी सकन्याकर्कटस्येव राहो भवे
पहारीप्रणतरिपुनरेदः स्याति ति विभूललक्ष्मी राज राजाधि
कोरोपि जातः म कन्यास्यः श पोवाहयगजनर नौका मेरितः सार्व
शलाक्ष्मनस्य तनयस्तिष्णशकैः मोकोदपति रमर प्रज्याराह तंगी
संयुतो दष्टो वायदि संयुतः सुभ विरायुः रा अरिनिधनययतंगे
करे जीत सदाभूपतिः यात्रयात कीर्तिन मेतन फलं व्यर्थ केद
रगोष्टमनकरिणो याते मही कंपते त्रिकोणलाभेवा तंगफलं यथो

दिष्टं इति कोणीप्रदीपः ॥ तंगीशः पुं शिवः कृष्णः सूर्यः
तंगः त्रि उयः प्रधान उन्नतः इति शहरतावली ॥
इति शहरतावली किंजल्के तच्छे त्री पलाकजे भुवि इति
क्षी इति राजनिर्घटः ॥ भाषा इत्युणादिकोषः ॥
तंगकः पुं पुत्रागवृद्धः इति तच्छे त्रि मूर्यः इत्यमरः हीनः
शहरतावली ॥ इत्युणादिकोषः प्रत्यः इतिदे
तंगभद्रः पुं मदोत्कटहस्ती मवेदः ॥
इति मेदिनी ॥ तच्छे पुं परागवृद्धः इतिश
तंगभद्रा स्त्री नदीविशेषः सा हवेदिका ॥
दक्षिणे पश्चिमे तस्या जल तच्छे धामकं त्री मूलाकः आ
स्यगुणाः स्निग्धत्वं निर्मलत्वं गता इति भाषा इतिरत्नमाला
स्तारत्वं गुरुत्वं काण्डपित्तसुरा तच्छे स्त्री तस्या नीलीवृद्धः इ
तत्वं शयः सात्त्विकमेधाकरत्वं ति भावप्रकाशः ॥
च इति राजनिर्घटः ॥ तल इ क दीप्ति निकेतने हिं
तंगेश्वरः पुं पर्यंतः इतिश सायां वले दाने इति कविक
वृमाला ॥ ल्यडुमः ॥
तंगी स्त्री वंशलोचना शमी ३ तज इ प्रणे वले इति कविक
ति राजनिर्घटः ॥ ल्यडुमः ॥
तंगिनी स्त्री महाशतावरी ३ तज हिंसे इति कविकल्पडुमः
ति राजनिर्घटः ॥ तट शि कलहे इति कविकल्प
तङ्गी स्त्री हरिदा वर्वरा इति डुमः तडुमः पुं उडुरुः इति वि
मेदिनी ॥ काण्डशेषः ॥
तंगी पुं तंगस्यानस्थितः तड शि भेदे इति कविकल्पडु
उच्चस्य ग्रहः इति ज्योतिषे ॥ मः तड इ ड. वधे निष्पीडन इ
तंगीपतिः पुं चंद्रः इति त्रि ति यावत् इति कविकल्पडुमः
काण्डशेषः ॥ तड ऋ वधे दिधाकरणा इति या

वत इतिकविकल्पद्रुमः ॥ सुवरः इत्यादिकोषः ॥
तुडु अनादरे इतिकविकल्पद्रुमः तस्य न क सूतो इतिकविक
लपद्रुमः ॥ तृणा पा इतिकविकल्पद्रुमः ॥
कल्पद्रुमः तृणाः पुं कृणाः त तस्य स्त्री त्वर्यरीतस्य अन्न
त्रहतः इत्यमरटीकायां स्वामी नभेदः तृतिया इति भाषा तस्य
तृणं स्त्री मुखे इत्यमरः ॥ र्णायः नीलोजने २ हविताम् ३
तृणकेरिका स्त्री कार्पासी इति तस्य कं ४ मयुरपीवकं ५ ताम्र
राजनिर्घण्टः गर्भं ६ अमृतोद्भवं ७ मयूरतु
तृणकेरी स्त्री विंविका तेलान्न त्वं ८ विविकं ९ नीले १० इति
चा इति भाषा इत्यमरटीकायां राजनिर्घटः तस्योजन ११ पि
भरतः १२ विविकं १३ मयूर
तृणितः पुं मुखे चंचु इत्यादि के १४ इत्यमरः ततके १५ मया
दिकोषः नाभो स्त्री इति शब्द तस्य १६ सत्तामदं १७ इति शब्द
रत्नावली ॥ चंदिका अस्पृश्याः कदुत्वेक
तृणिका स्त्री नाभिः विंविका घायत्वं उस्मत्त श्रिच नेत्रामय
इति शब्दरत्नावली ॥ नाशितं सर्वविष दोषशमनं तं
तृणिकेरी स्त्री कार्पासी विवि वान्तिकारकत्वे च इति राजनिर्घ
का इत्यमरः ॥ ण्टः क्षारत्वं निर्मलत्वं लघुत्वं
अस्या च योतराणि तृणिकेरीका भेदकत्वं कृमि काण्ड कृष्क
तृणिकेरीः तृण केरी तृण कनाशित्वं च इति राजवल्लभः
केशी इत्यमरटीका ॥ रसांजने प्राया इत्यादिको
तृणिकेशी स्त्री विंविका ३ यः अग्निः इति संहितासारे
नि शब्दचंदिका ॥ उणादिहृत्तिः अग्रे ५ इति
तृणभः त्रि वृद्धनाभिः वृद्धा हेमचंद्रः ॥
भि युक्तः इत्यमरः ॥ तस्य के स्त्री तस्य इति शब्दं
तृणिलः स्त्री वृद्धनाभिः इत्यमरः दिका तस्या स्त्री नीलीवत्तः चंदिका

इत्यमरः महानीली इति राज नि तंदिलः त्रि विशालजवरोजनः
र्णायः ॥ भुङ्गे इति भाषा तस्य र्णायः ॥
तस्योजनः स्त्री उपधानविशेषः पिचिणिलः २ हृत्तज्जतिः ३
तस्य इत्यमरः ॥ तदिकः ४ तदिभः ५ तन्दी ६
तद पा न गो व्यथे इति कविक इति शब्दरत्नावली ॥
लपद्रुमः ॥ तदिलफला स्त्री त्रपुषी इति रा
तन्दी स्त्री उदरं इत्यमरः ॥ जनिर्घण्टः ॥
तन्दकुपिका स्त्री नाभिः इति तन्दी स्त्री नाभिः इति शब्दरत्नाव
हेमचंद्रः ॥ ली तन्दी त्रि तदिलः इति शब्द
तन्दकुपी स्त्री नाभिः इति त्रिका रत्नावली अमरस्य ॥
उशेषः ॥ तत्रः पुं नदीवृद्धः तद इति
तन्दपरिस्त्रजः त्रि तन्दपरिस्त्रजः भाषा इत्यमरः व्यथिते त्रि इति
इत्यमरटीकायां रमानायः ॥ तदयान्वर्ष दर्शनात् तत्र वायः
तन्दपरिस्त्रजः त्रि अलसः इत्य पुं शोचिकः दरजी इति ॥
मरः तन्दि स्त्री उदरं इति हेमचं भाषा इत्यमरः ॥
दः गंधर्वविशेषे पुं इति जराथरः तस्य वथे इतिकविकल्पद्रुमः
तन्दिः स्त्री नाभिः इति त्रिकाण्ड तत्र पा वथे क्लेशे इतिकविक
शेषः ॥ लपद्रुमः ॥
तन्दिकः त्रि विशालजवरोज तन्फ वथे इति कविकल्पद्रुमः
नः इति शब्दरत्नावली ॥ तन्फ पा वथे क्लेशे इति कवि
तन्दिका स्त्री नाभिः इति शब्द कल्पद्रुमः ॥
रत्नावली ॥ तप वथे इतिकविकल्पद्रुमः
तन्दिनः त्रि तणिलः इति भर तप पा क्लेशे वथे इति क
तस्य हि च यकोषः ॥ विकल्पद्रुमः ॥
तन्दिभः त्रि तदिलः इति पा तप इक अर्द्धनो इतिकविकल्पद्रु
द्वरत्नावली ॥ मः तप पा क्लेशे वथे इति

कविकल्पद्रुमः तमिका स्त्री अलावः इति शब्दः
 तफ वथे इतिकविकल्पद्रुमः रत्नावली कदुतम्बी इति राज
 तव ३ क अर्धे पीठायामितिया निर्वहः ॥
 वत् इति कविकल्पद्रुमः ॥ तमिनी स्त्री कदुतम्बी इति राज
 तमले ३ हिसे इतिकविकल्प निर्वहः ॥
 द्रुमः ॥ तम्बी स्त्री अलावः इत्यमरः ॥
 तम य ग हिसे इतिकविकल्प कलिहदः इति रत्नमाला ॥
 द्रुमः ॥ तम्बी पुंस्त्री स्त्री लतामुज अला
 तम य ग हिसे इतिकविकल्प वपुष्प इति हारावली ॥
 द्रुमः ॥ तम्बुके स्त्री अलावुकले इति
 तमुरः पुं स्त्री तमलः इत्यमरः हड्डवदः ॥
 टीकायां रायमुजदः ॥ तम्बुकः पुं अलावः इति भरत
 तमले स्त्री रणसंकुले संकी धृत हड्डवदः ॥
 रीयुहं इत्यमरमेदिनीकरो पर तम्बुरी स्त्री ऊकुरी धन्याकं
 स्वरसंवाधोरणसंचहः इतिभं इति मेदिनी ॥
 रतः तमलः पुं कलिहदः इति तम्बुरु स्त्री ऊस्तम्बुरु इत्यमरः
 मेदिनी व्याकृता रणाः इतित्रि काया भरतः
 काण्डशेषः ॥ तम्बुरुः पुं गंधर्वविशेषः स्वर्गा
 तम्बः पुं स्त्री अलावः इत्यमरः यकः इति जराथरः अर्धेपास
 टीकायां भरतः ॥ कविशेषः इति हेमचन्द्रः ॥
 तम्बुकः पुं अलावः इति शब्दः दभेदः तत्पर्यायः मूलव्रः ॥
 त्नावली राजालावः इति राजनि इति रत्नमाला सौरजः १ सौर
 चेटः तंवा स्त्री अलावः इति श वनजः ५ सानुजः ६ द्विजः ७
 हरत्नावली गवी इति त्रिकोणशे तीक्ष्णकल्कः ८ तीक्ष्णफलः ९
 यः तमिः स्त्री अलावः इति श तीक्ष्णपत्रः १० महामुनिः ११ सु
 हरत्नावली ॥ दलः १२ संग्रथिः १३ अशुभलाः मधु
 तं तिकृतं ॥

कदुते उस्तं कफ वात मूल राधरः ॥
 गुल्मोदराध्मान किमि नापिते तरंगवदनः पुं किन्नरः इत्यम
 वक्रिदीपनत्वेव इति राजनिर्वहः २ः तरंगारिः पुं करवीरः इति
 तरलि र वेगे इति कविकल्पद्रुमः तमाला ॥
 तरः त्रि वेगवान् इति तरंगश तरेगिका स्त्री देवदालीलता
 हरीकाया भरतः ॥ इति राजनिर्वहः ॥
 तरंगः पुं विज्ञे चोटकः इति तरंगी स्त्री अश्वगंधा इति शब्द
 मेदिनी ॥ रत्नावली चोटिकावतः इति
 तरंगगंधा स्त्री अश्वगंधा इति राजनिर्वहः ॥
 रत्नमाला ॥ तरायणाः त्रि परायणाः इत्यम
 तरंगवत्तचर्यकं स्त्री अभावादे रः टीकायां सामी ॥
 गनात्यागः इति त्रिकाण्डशेषः तरायाट्ट पुं इदं इत्यमरः
 तरंगी त्रि अश्वगंधे इति हे अश्व रणान्नं तरायाट्ट ॥
 मचंद्रः ॥ तरिः स्त्री तरी इति शब्दः रत्नाव
 तरंगी स्त्री अश्वगंधा इति मेदिनी ली तरी स्त्री तंत्रवायसकोष्ठनि
 अश्वस्त्री इति व्याकरणं ॥ मित्रोपकरण विशेषः तत्पर्यायः
 तरंगः पुं स्त्री चोटकः इत्यमरः तंत्रकाष्ठं २ तलिः ३ तली ४ त
 चित्रं इति शब्दः रत्नावली दिः ५ इति शब्दः रत्नावली ॥
 तरंगकः पुं चोटकाकृतिः दलि तरीयं स्त्री वल इति वेदोत्तसारः
 चोषा इति ख्यातः इति रत्नमाला तरीयः त्रि चतुर्थः इति मुग्धवो
 तरंगद्विषणी स्त्री मरिची इति थं तरीयवर्गः पुं मृदः इति ह
 राजनिर्वहः ॥ लामुथः तरुफः पुं गंधद्वय
 तरंगप्रियः पुं यवः इति राज भेदः शिलारस इति ख्यातः तत्प
 निर्वहः ॥ र्यायः यवनः १ अश्वः २ धूम्रव
 तरंगमः पुं स्त्री चोटकः इत्यम रीः ४ संग्रथिकः ५ सिलुकः ६
 रः तरंगवक्रः पुं किन्नरः इति ज सिलुसारः ७ पीतसारः ८ कपिः ९

पिण्णकः १० कपिजः ११ कल्पः १२ तलसारिणी स्त्री तलं इतिश
पिण्णितः १३ पिण्णितलकः १४ करेव वमा ॥
रः १५ कविमकः १६ लेपनः १७ तलसी स्त्री स्तनामाख्यातद्वतः न
स्यगुणाः सुरभितं तिकृतं कटल तर्थायः सुभगा २ तीव्रा ३ पावनी ४
स्त्रिगुणं कृष्णकफपित्तप्ररी कृष्ण विस्रवस्त्रभा ५ सुरेया ६ सरसा ७
मृज्जातज्वरार्तिनाशित्वेव इतिरा कायस्या ८ सुरेड्डभिः ९ सुरभिः
जनिर्वटः स्नेहनातिविशेषः १० वक्रपत्री ११ मंजरी १२ हरिप्रिया
तरुकुश्लिभावा इति मेदिनी दे १३ अयेतरादसी १४ प्रणामा १५
श विशेषः तरकस्तान इतिपा मोरी १६ त्रिदशमंजरी १७ भूत
रस्य भाषा तत्पर्यायः प्रा जी १८ भूतपत्री १९ इतिराजनि
रिवः २ इति हेमचंद्रः श्रीवा चंदः पत्नीमः २० हंदा २१ क
सकवतः इति विश्वः ॥ विंजरः २२ ऊवैरकः २३ इतिश
तर्प्यः वि चतर्थः इतिमुग्य हरतावली बेसवी २४ पुण्या २५
वोधं त्वं इ हिंसे इतिकविक पवित्रा २६ माथवी २७ अस्मता २८
ल्यडुमः त्वंसः ये ययातिराज २९ पत्रपुष्पा ३० संगंधा ३१ गंध
त्रः यथा ययातिरुवाच यस्त्वे हरिणी ३२ इति भरत धृत मधु
रुदयाज्ञातेः वयः सनप्रयच्छसि मित्रः सरवल्ली ३३ प्रेतरादसी
तस्मात्तजा समुच्छेदं त्वंसोतवया ३४ सुवहा ३५ ग्राम्या ३६ तल
स्पति सेकीर्णाचार्यमेषु प्रतिलो भा ३७ वक्रमंजरी ३८ देवडंड
मचरेषुव पिण्णितशिषु लोके मिः ३९ इतिभावप्रकाशः द
पुनर्न राजा भविष्यति गुरुदा इयत्र तलस्याः पर्यायः खर
रप्रपुष्पेषु तिर्थगोनि गतेषुव यत्रः १ जंबीरः २ पत्रपुष्पाः ३
पम्पुथमेषु स्नेहेषु पापेषुव फणिज्जकः अल्पयत्रः ४ स
भविष्यति इति मत्स्यपुराण मीरणाः ६ इति रत्नमाला मरुव
तल कि परिमारे इतिकविक कः ७ प्रस्यपुष्पाः ८ इत्यमरः
ल्यडुमः ॥ गंधतलस्याः पर्यायः संगंधकः १

गंधनामा २ तीक्ष्णगंधः ३ कणि उन्नि र्यया गोलाके इयं तल
ज्जकः ४ गंधफणिज्जकः ५ संगंधः सी गोपीश्रीकृष्ण प्रिया श्रीक
६ देवडंडभिः ७ यत्ने रक्त तलस्याः स्नेह सह अस्याः क्रीडाद्वारा
पर्यायाः इतिलोकव्यवहारः थाशशापत्तमानरी योनि या
विल्लगंधतलस्या पर्यायः वैज हि तच्छता सा विजगोविंदस्ता
वकः १ विल्लगंधः २ अल्लमानकः मुवाच त्वं भारते तयस्तमाम
३ अत तलस्याः पर्यायः अर्जकः माशानारायणसभिष्यामि सा
४ अतपर्यायः २ गंधयत्रः ३ ऊवैरकः मृष्टिया यर्मधुन राजपत्न्यामा
५ अस्मार्जकः ६ तीक्ष्णः ६ तीक्ष्णगंधः ध्याकार्तिकी पूर्णिमायजाता
७ सितार्जकः ८ कृष्णतलस्याः नरानार्यश्च तो हृष्टा तलनोरा
पर्यायः कृष्णार्जकः १ कृष्णवः तमयोग्यास्नेह इह लोकेपि त
र्णी २ कालमानः ३ कालकः ४ लसीति नाम्ना ख्याता सा तपस्त
कालपर्यायः ५ सुरभिः ६ मानकः ७ सुवनेगता तदानी राधा प्रापात्
वर्वरीतलस्याः पर्यायः सुर सदास गोपालो दानवी योनि
भिः १ तलसीदेहा २ सरसा ३ प्राण्य शंखचूड नान्ना ख्यातः सा
अयेतरादसी ४ इति रत्नमाला पिवस्तणोवरान् सर्ववध्यत्वे प्रा
वर्वरी ५ कवरी ६ तंगी ७ खर ८ मः यदा तवपत्न्याः सतीतनाशो
व्या ८ अजगंधिका ९ इत्यमरः भविष्यति तदा मरिष्यसि इति व
सामान्य तलस्या गुणः कटल स्नातमुक्तवान् स तलसी मुवाह
तिकृतं उस्मत्तं सुरभितं अ देवानामधिकारं जहार देवाः व
ष्मदानजने भूतकृमि वातिना स्तसभं गताः वस्ता नैः सार्द्ध
शितं रुचि कारित्वेव इतिराज शिवलोकं गतवान् शिवस्तैः सार्द्ध
निर्वटः दाह पितृकारित्वे दीप वैजंवे गतवान् नारायणो ब्रह्मा
नत्वे कृष्णकृष्णस्वपार्श्वरुनाशि एामुवाच मम मूलं यद्दीप्ता शि
त्वेव मुक्ता कृष्णाव तलसी मु पुद्गल्यं तत्रगच्छत अहं व शंख
रो स्तल्या इतिभावप्रकाशः अस्या भंगकरिष्यामी इति अस्ताशिव

सत्र जगाम सशिवेन सहयुद्धे भूता मालती लक्ष्मेशभतातल
 निपुणसदाती नारायण सनय सी गोर्षशभूता तलस्या मादत्ते
 ती नदुपेण धर्षितवान् पश्चात् यथा ब्रह्मवाच तलस्याः पुरा
 सा नारायण ज्ञाता प्राणयत्ते माहात्म्यपापघ्नं सर्वकामदं यत्सु
 पाषाणे भवजन्मानरे आत्मानं राविसुनाप्रोक्तं तत्रे वक्ष्याम्यश
 विस्मरिष्यसि श्रुत्वा तच्चरणाय घनः संशयं कार्तिकं दृष्ट्वा नि
 यत रुदोदव तदा साययण ॥ यमेन जनाईनः पूजनीयो मह
 स्ता सुवाच त्वमिदं शरीरं त्यक्त्वा दिश्वकोमलैस्तलसीदलेः ॥ इ
 मा सदृशी भव मया सह कीडयं द्या स्पृष्टा तथा ध्याता कार्तिके
 तनु गंडकी नदी भवत तव केश नमिता विता रोपिता सेवितानि
 समूह स्तलसी नाम्ना पुण्यवृत्ता तेषां पापं हन्ति युगाजितं अथवा
 भवत तदा तत्र सर्वमभूत् इति तलसी येस्त सेविता हि जसत्तम
 वस्तु चैवर्तं यमपुराणमतेजल युगकोटि सहस्राणि ते वसन्ति
 धरपत्नी हृन्दा लादण दर्शनेन रे गृहे रोपिता तलसी यावत्
 विसृम्यः तन्मोहवारणायं कुरुते मूलविस्तरं तावद्युगसह
 देवामहादेव शरणं गताः महादे स्ताणि तेनाति सकृत्तरिः तलसी
 वस्तुवाच माया माराधय ते दलपुष्पाणि यो दद्यादये मुने
 माया नष्टुवः माया ताववाच अ कार्तिके सकल पापं सोऽत्र जन्मा
 हंरजः सत्त्वमो गुणो गोरी लक्ष्मी जिते दहेत् रोपिता तलसी या
 स्था नृपेण तिष्ठामिता युष्माकं वत्त वईते वसथा तले जावत्
 कार्यविधा सोति तच्छ्रुत्वा देवा कल्पसहस्राणि विस्मृलोके
 स्तासो समीपमागत्य प्रणम्यः महीयते यत्फलं सर्वपुण्यैश्च
 नास्तेभ्यो वीजानि दड्ढीक्यानि सर्वपुण्येण यत्फलं तलस्यास्त
 जगदुम्भ यत्र विसृ स्तिष्ठति ते दलाहंन पुण्येणादिसृष्टेन तत्र
 त्रेमानि वीजानि वयमदेवास्तथा सी गंध माधाय यत्र गच्छति मारु
 चक्रुस्तदीजम्भ स्वयो वक्ष्याम्यभवन तः दिशो दृष्ट्वा पुमासां भूतना
 धारी मालती तलसी वधाशी सुधाया मास्त्रुविधानं तलसी ॥

काननोद्भूता छाया यत्र भवेन्मुने तीर्थानि गंगायाः सरित स्तथा
 तत्र आद्रे प्रदातव्यं पिहृणात् वासुदेवादेयो देवा वसन्ति तल
 मि हेतवे तलसी वीजनिकरो य सीदले तलसी मेजरी युक्तो यस्त
 स्मिन् युनति वैमुने तस्यानं प्राणान् विमंचति यमो न वीजितं
 यमं ते ये पिहृणां पीतिवईनं शक्तो युक्तः पापशान्तरपि इति प
 यस्मिन् गृहे हि जप्तेषु तलसी श्रोत्रखंडे ॥ वत्रैक स्तलसी
 तलमनिका तत्रैव नोपसर्प हत स्तिष्ठति हि ज सप्तम तत्र
 ति भूतले यमकिंकराः तलसी व विदशाः सर्वे बल विस्मृ
 स्ति कालिमा यदि प्राणान् परि शिवालयः केशवः यत्र मध्येषु
 सजेत यमेन नतितं शक्तो मुक्तः पञ्चयेषु प्रजापतिः पत्रहते
 पापशान्तरपि तलसी स्त्रिका शिवस्तिष्ठत तलस्याः सर्वदे
 लिमं ललाटे यस्य दृश्यते जल वरि लक्ष्मी सरस्वती च वगाय
 स्पृशानि नो तस्य कलि र्भवि वरो ग्री चेदिका तथा शवी चान्या दे
 त्रम यः कश्चित्तलसी मूल कार्ति वपत्मा स्तनपुष्पेषु वसन्ति वि
 के केशवप्रियः दीपं ददाति विप्रं इंद्राः पिः शमनश्चैव नेत्रतो
 इसलभे ह्येस्वंपदे तलसी कन वरुणस्तथा यवनश्च ऊवेरश्च
 नेचैव गृहे यस्यावतिष्ठते तत्र तच्छाखाया वसन्त्यमी आदि
 हंतीर्थभूतेरि नायानि यमकिंकराः त्यादिग्रहाः सर्वविषे देवाश्च
 दर्शने नर्मदायास्त गंगास्तानं त सर्वदा वसन्त्यमने वस्त्रेव तथा
 धैयव तलसी वन संसर्गः सममे देवर्षयोः शिलाः विद्याधराश्च
 तत्रयः स्मृते रोयणात् पालनात् गंधर्वाः सिद्धाश्चाप्सरस्तथा
 सेवार्दशानात् स्पर्शनाद्गणो तल तलसी यत्र माश्रित्य सर्वदा
 सीदहते पापे वामनः कायसेवि निवसन्ति वे चिन्वेति हणजा
 ते तलसी मेजरीभि र्यः कुर्या नीनितलसी मूलजानि वे ते
 इरितरार्चनं न सगर्भ गृहं याति देहस्या ब्रह्मरूपं श्रितो नितन
 मुक्तिभागी भवेन्नरः पुकराद्यानि दण्णादिरः श्रीमकाले हि जप्ते
 ५ संगेयः श्रीतले जलेः तलसी

सेवनं कृतानरो निर्वाण मासु यत्फलं लभते नरः तलसीपत्र
 र्थं चंदानपेवा छत्रे वा तलसे दानेन तत्फलं कार्मिके सति ॥
 यस्तु यच्छति विप्रोयतो निदा तलसी तोयकणिका मसुकाले
 जेषु स मुक्तः सर्वपातकैः वैशा च यो लभेत् रत्नयानं समारुह्य
 रेवः तत्पाराभिरक्षिर्धस्तलसी ज वैजं स प्रयानिच त्रिकालं
 नः सेवयेत्सोः समथस्य फलेषा तलसीपत्रं पश्येत्पुष्टिं सति
 मोतिनिरुपाः कदाचित्तलसी इ आदेवतेवादानेवाप्रतिष्ठायां स
 म्यैः सेवयेद्ये नरोत्तमः तस्य रश्मि राक्षने भूगते तोय पतिने यद्
 निविमर्षं लक्ष्मी भवति निष्कला तैविस्सवे सति शुद्धतलसी
 गोमये स्तलसी मूले यः कुर्या पत्रं तालनादस्य कर्माणि ॥
 दनुलेपनं संमार्जनं च कुरुते तलसी चयन निषेध कालो य
 तस्य पुण्य फलं मृण रजोसि ध्या पूर्णिमाया ममाद्योच ह्राद
 तस्य यावति हरीभूतानि जैमि पुणरविसेकमे तैलाभंगेच स्वा
 नेतावत् कल्प सहस्राणि मे तेन मध्याह्ने निशि संधयोः
 देते ब्रह्मणा सह यद्दर्म कर्म शुशोचेष्पुचिकाले च रात्रिवासा
 कुरुते मनुजः एषिवां नारायण चित्ते पिवा तलसी ये च चित्ते
 प्रियतमा तलसी विना च तत् ति ते छिन्देति हरेः शिवः तल
 सर्व मेव विफलं भवति हिजे सी स्पर्शनेन मिथ्या प्रतिज्ञायां
 इ पद्मेक्षणेपि न हि तस्य नि मिथ्या प्रापयेच्च दोषो यथा त
 देवदेवः यस्य स्यात्तलसी पत्रं लसी स्वकेरुत्वास्तीकार यो न
 मुत्पेशि रसिकार्णयोः मसुका रक्षति स यातिकालं सत्रं च या
 ले हिजेषु तस्य तलसी न भा वच्छेद दिवाकरो करोति मिथ्या
 स्तुतिः इति या मे क्रियायोग प्रापयेत्तलस्या यो हि मानवः स
 सारः सस्नातः सर्वतीर्थे याति कुंभीयाकंच यावदिहा मृतं
 शु सर्वयज्ञेषु दीक्षितः तल प्रा इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिखंडे तल
 सी पत्रतोये च यो भिषेकस सीपत्र चयने मंत्रा यथा मान
 माचरेत् गतामयुत दानेन

स्तलसिगोविंदरुदयानंदकारि तेन रक्तस्य लतया इति भक्तस्य त
 णि नारायणस्य प्रजार्थं विनोमि लसी कुंजकाश समुद्रवा चिकार्य
 तानमोः स्तुते कुरुमैः पारिजा मात्मनोमाला पुरा कुरुमेन दर्शि
 ताद्यैः संगंधैरपि केशवः तया ता इति याद्यो नरखण्डे गणेश
 विना नैव तस्मिन् विनोमि त्वा म पूजने तलसी निषेधा यथा त
 तः शुभे तया विना नैव तस्मिन् च लसी यति गणेशवाक् पुष्पा
 नोमि त्वा म तः शुभे तया विना म णो सारभूता तं भविष्यति मनो
 दाभागे समस्त कर्म निष्फलं य रमे कलेशेन महाभागे स्वयं
 तलसि सिद्धे विना विनोमि वरदा नारायण प्रिया प्रिया त्वे सर्वदे
 भव च यमोद्भवः त्वयि देविते वानां कलस्य च विशेषतः पूजा
 रुदिवर्तेते तत्तत्तमस्तु जगन्मात विमुक्तिदा नरण मम स्यान्ना च
 तलसि त्वा नमाम्यहं कुंजजलि सर्वदा इति ब्रह्मवेवर्ते गणेश
 रिमान्मवान् पविता वैस्त्वोत्तमः स्वर्गं तलस्याः स्तुतो यथा
 करालं त्रयं दत्ता विनुयात्तल नारायण उवाच हृदा हृदा च नी
 सी दले शनैः शनैः सत्याकारे विष्णु रजितो विष्णु पावनीं पुष्प
 श्रीयते तलसी दले यथा नक सारानंदिनी च तलसी कलसी
 स्यते शाखा तलस्या हि ज सत्र वनी एतज्जामाष्टकं चैतत् स्तोत्रं
 म यज्ञाणां चयने विप्र भग्नशा नानार्थ संयुतं यः पठेत्तत्तत्तत्तत्
 खा यथा भवेत्त तया रुदि य नमोः समेध कलं लभेत् इति
 या विस्मो हीर्यते तलसी पत्रे ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिखण्डे ॥
 इति याद्ये क्रियायोग सारः तल तलसी देवा स्त्री वर्वरी इति रत्न
 सी काष्ट माला माहात्म्यं यथा त माला तलसी सादृश्यं मानं य
 लसी काष्ट निर्माणा माला गृह्ण राणां रावथाय पीविका पल्लवा
 नित्येनराः पदे पदे समेधानां लभ ते भाण्डे इति सेदिनी मेखादि
 ते निष्प्रितं फलं इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिखण्डे तलसी काष्टमाला
 निखंडे सात्ते तलसी काष्टमाला शिः तस्य पीयः पुकः १ पुकः १
 कुंज समुद्रवा धार्या निमित्तं ययतेन पुरः धौली ५ तलाभूत इति

ज्योतिषं सा विज्ञा शेष पाद हय । शा नारदः ब्राह्मणस्यथोदेयः
 स्नातीसमदाय युक्त विष्णोवा प्रथ द्वियस्य कृताशनः वैष्णवस्य
 मपादत्रयेण भवति तदधिष्ठातृ सलिलं देयं प्रदस्य विषमेवत
 वतातलाधारिपुरुषः अस्याः पिर साधारणः समस्तानां कोषः प्रो
 सउदयः नानावर्णाः उल्लंघभावः क्रोमनीषिभिः विषवर्जं बाल्येण
 सायश्चिम दिक् स्वामिनी वायुरा ससर्वयात्र तलास्सता अथान
 पिस्त्रिग्या चिक्राणा निः शहा स्याउत्पत्तिविधिः यत्तियं वतं यु
 वनवारिणी अल्पसेनाना अल्प पवनेत्र सर्वरुक्षिता लोकपाले
 स्त्रीषणा मृदवर्णासमानागाव भ्यः प्रणम्य पंडिते चत ईसा
 तत्रजातस्य फलं वक्ताविद्या चतरस्त्रा अस्त्री तलाकार्या तत्र
 वरः स्त्रीः द्वितः इतिजातकं त्रिषु स्थानेषु बलया निदातया
 जन्मकालीन च द्वापितैतदाणि नि तत्र उल्लोसं भोक्तारस्त
 फले वृष त्रंग गजकयविक हयवधनेन दत्तिलोत्तरयोर्दि
 योदिनसराज्ञेन दानमनाः पु शोर्हस्तदधनिवनने कृत्वा य
 मान प्राणिनि तौलि गतेवकु ह्यारक कीलकायस्तभयो रुप
 दार भाग्यभव संचित विविध रि अतद्वयच्छिदं मध्यनिवेशि
 विक्रमः इतिकोष्ठीप्रदीपः न त लोहोक्तायपदकं विधाय त
 स्याउपरयेतत्रासकलयं भवति तपहकस्यमध्यस्थितं कुपोन
 तस्यगरिगतप्राप्तपरिमाणं द तलामध्य वलयस्य लोहं संयु
 शवेगुलाधिकपंचो गलप्रभेदे ज्ञात पदेहं सति संभषोरत्रग
 प्रोवर्तमानेन विज्ञायनाशो य तिर्षक तलादण्डं सिष्टति तला
 द्वात्रिंशतपलाधिकपंचदशः ३ ग्रंथिताभ्यामायसकीलकाभ्यां
 त्रिज्योतिषं तत्रजातफलं तला शिकादय रत्नबंधनं कर्णीत त
 लये पुमानजातः सधीः स लायाः वास्येयाः प्राकृत्यक दिशो
 कर्मतत्परः विद्वान्स्वकलावि स्तोत्रा संभोतलाभेदशागलोका
 तोयताफाजनप्रजितः इतिको योकायोनोरणायारुपरिसत्रमन
 दीप्रदयः परीक्षा विशेषः य होस्तमयावधोमुलोधरमस्तकवृत्ति
 नाववल्लस्यो ॥ ॥

कार्ये तलादण्डं पूर्व पश्चिम क भूषणान्ते दत्ता तथैवास्त्री
 योर्धार्म्यः पूर्वपि कोशिलोत्तोल दि भूषणान्ते प्रणवादि नमो
 येन पश्चिमेकर्तार तलायाउपरिज नेन ससनाम्ना पूर्वस्यां ईश
 लेदेयं यदिनले नस्वनेउदा तला यदतिगास्यां क्रयेराय आये
 समाज्यो अथेतन्ययोगः कृतो योअग्रयेने ईत्यानिर्गतयेषा
 पवासः कृतस्त्रादिः प्राडिवा ययोयायेव ऐशायाईशानाय
 को ब्राह्मणः कार्यं पृच्छेत् नि ईदस्य दत्तिगा यार्थे अष्टवसभ्यः
 वेदितं विवेचयेत् ततोभियुक्तं प्रत्येकं नामभिः तत्र यवाय भ
 तालापितावतार्यधर्मावाहना वायसोमाय आषाय अनिलाय
 दिक्कर्णीत अंतं तदित्युक्ता । अनलाय प्रत्युपाय प्रभासाय
 र्यब्राह्मणत्रयं गंधादिना पूजयि ईदशानयोर्मध्ये तथा द्वादशा
 तातानस्वस्तिपुणपादसद्विप्रये दित्योभ्यः तत्रधात्रे अर्थमेमि
 के त्रिबीचयितादिद्योगभूतहो शयवरुणाय अशवे भगाय ईश
 मार्थे बलचंतस्ये अस्तिकुच यविवस्वते श्वेपनीयाय नष्टे वि
 तृषयेव पायादिभिरभ्यर्च्य ह्येण स्मवे अग्निवस्त्रिमभागेनैवेकाद
 यात अशक्तावेकं ब्रह्मण्येकं शरुदेभ्यः तत्रचौरभद्राय प्रभवे
 अतिजेव ततस्तला सपताकाध गिरीणाय अनेकपदे अद्वित्रयाय
 जालेकृतो भूमेतिधाय तस्यां प्रा पिनाकिने अयराजिताय भुवना
 मुवः प्राडिवाकः पुष्पादतमा धीमराय कपालिने स्याणावेभ
 दा य ओभूर्भुवः स रित्युच्चार्य वाय यम रत्नसो मध्ये तथामा
 एहादिभगवन धर्म दिव्येयसि तभ्यः तत्र ब्राह्मे माहस्यैर्को
 न समाविशसहितो लोकपाले मार्थे वैस्ये वाशहोमाहंय
 अ वस्त्रादित्यमरुत्तरोः इतिमंत्रे वामं गाय निरुत्तमरे गणेशा
 ण धर्ममावाह्य ईदमर्थे ओधर्मा य वरुणोत्तरे अष्टमरुतः तत्र
 य नमः इत्यादि प्रयोगेणार्थ पा स्रसनाय सप्रीनाय वायवेय
 यावमनीय मयुपर्कचमनीयव निलाय मरुताय प्राणाय मा
 स्वयतोपवीताचमनीयमुक्तकर लोणाय जीवाय यदोत्तरभागेउ

विधानतः समेखला योनि सभा या विधो अत्रततयोर्हस्तो भवेद
युतानिसेशरीरं भाति सहासना धर्मे मेवच समानजानिअ तला
नि सतास्रकण्डय संयुतानि वल्लेयादेमेन मध्येपुरुषणपुत्रा
सयनपात्राणि सहस्रुवाणि द हैमेनपुरुषेणोति सुवर्णं निर्मित
स्तप्रमाणवितिलाय ११११११ वासुदेवाकृतिनेतिबोदयं देव्येण
परागाणिसुशोभनानि पूर्वोत्तरे साहस्रचतस्रं स्यात् पूर्णतमस्या
हस्तमिताववेदी गहादिदेवेषु स्तदशाशुलीस्यात् सुवर्णपत्राभर
१ पूजनाय अर्घ्यार्चनेवस्तशि एणचकार्यासलोदपाशद्वयशात
वाच्यताज्ञातत्रैवकार्यफल लाभिः युतासुवर्णेनतरतमाला
वस्त्रमालेः ब्रह्मणिवाच्यतां विभूविता माला विलेपनाया च
प्रतिमास प्रजा कार्या इतरेषां कलिविहायिनगर्भयुक्तं नानारजोभि
द्युगिते कार्या लोकेशवर्णाः भुविकीर्णपुष्पं विज्ञानकंचोपरि पं
परितः पताकामये धुने किं चवर्णं संस्थापयेत्तयं पताकशोभ
चिरात्का वुनेस्यात् हारेषुका इति तला निर्माणयुक्तं अथदिना
र्याणिचतोरणानिचतार्यापि वेदविदश्च कार्याः सुवामवेष्टात
दीखनस्पतीनां हारेषु कंभ यशीलयुक्ताः विधान ददाः परवो
दयमत्रकार्यं स्वगोथ भूषाव अनुकला येवार्थ देश प्रभवा हि
२ रत्नयुक्तं यत् पूर्व सारदारु जंदाः पुरुष देराग विदार्यदेश
मये कर्णदिसक्तं नसेदानी समुद्रवः शीलकुलाभिरूपः कार्यः
प्रनुष्टान मार सालेमुदी च पराणाभिरुतेतिददाः ससत्रगंभी
दन देवराह श्रीपरीविल प्र रसरसतीकः श्वेतास्त्रवेदविरो यण
यकंचनोमं संभद्वयं हस्तयु स्ता यजुर्विदेदतिगातश्च पश्चात् स्या
गावसांतं कृता हं पंचकरोद्धि योदिजोसामविदोव पश्चादथर्व
नेतन तदस्तरहस्तचतस्रं स्या एण वृत्तरतश्चकार्या विनायकादि
दखोत्तरायांच तदेगमेव चतद श्रुत लोक पाल वस्त्रकादिसम
स्तानला कार्या पादोकार्या न ज्ञातां ब्रह्मायुतेष्टान वनस्पती
नां समेत्र ॥

तो होम चतस्रं स्यात् जणानि त्रयोस्तने नमानमस्तेगावि
सूक्तानि तथैव चैषा मनुक्रमेण द तलापुरुषसंज्ञकः त्वरे
पि यथा स्वयं अभ्यर्चयेन्नोक्त तारयस्वास्मानस्मात् संसारसा
पतीन क्रमेण मंत्रैरमीभिर्यजमा गरात् प्राणकालमथासायक
नयुक्तः इत्यावात्प सरोदयादिति त्वाधिवासनं पुनः पुनः प्रदत्ति
मयो हेमभूषणं कण्डलानिचदे एणकुला जेतलामारुहेदुयः
मानिसुत्राणिकटकानिच हिगु सखद्वर्मः कवचीसर्वाभरण
तां गुरव दद्याद्भूषणान्कादनादि श्रुतः धर्मराज मथाययदे
कं जपेयुः शोतिका ध्यायेज्जापका मेसूर्येणसेयुते कराभ्यामद
सर्वतोदिशं उयोषिता स्तनः सर्व मोष्टिभ्यामास्तेपण्यदेरमृते
कृतैव मथिवासने आदावनेचम ततोपावेतलाभागेमसुर्दिज
थेच कर्णद्वालावाचने ततो पुगवाः सा स्यादभ्यधिकं यावत्
मंगलशब्देन स्त्रापितो वेद उंग काचने चानि निर्मले पुष्टिकाम
वैः विः प्रदत्तिण माहृत्य गृहीतः स्तज्जीव भूमि संस्थापयेत्त
ऊसमोजलिः शुक्लमालावरो भू णमात्रे तनः स्थिता पुनरेतददी
ता तांबुलामभिमंत्रयेत् नमस्ते रयेत् नमस्तेसादीभूतानासा
सर्वदेवानां शक्तिस्त्व शक्ति मा दीभूतसनातनि पितामहेन
स्थिता सादीभूता जगदाश नि देविते निर्मिता परमेष्ठिना त
मिताविश्वयोनिना एकतः सर्व पाधुते जगत्सर्वं सदस्यावर
मस्यानितथाभूतशाननिव ध जगमं सर्वभूतात्मभूतस्य नम
मार्धर्मकृतोमये स्थापितासिज स्तविश्वधारिणि ततोवतीर्थ
गहिते तंतले सर्व भूतानां प्रमा गुरवे पूर्वमर्हनिवेदयेत् प्राप्य
एणिहकीर्तिता मा तोलयतीस नेषा मनुजांचनथान्येभ्योपिदा
साराज्द्वरस्व नमोः स्तने योः सन पयेत् दीना नापविशिष्टादीम
तिथियो देवः पुरुषः पंचविशकः जयेत् बालाणोः सह न विरंधार
सपवाधिशितो देवि तमि तस्मा येदेहेम संपादिते बुधः तिष्ठन्न
यावत् यसां कौकयाधिकरेदण

शीघ्रपरस्त्रीकरणान्न श्रेयः प्रा दते आयसस्य तलाकृता दाता र
 मोतिपुष्पले तस्यद्वयविशेषे ताधिपोभवेत् लभते सुतमस्या
 लाफल्यथा अष्टानामपिथा न वलवानजायतेसदा वैतस्य
 तनोयस्तलाकृतनेत्रः सर्वपा तललाकृता योददातिहिजात
 येः प्रमुच्येतमनो वाक्कायसं ये सोः परः शत संवीर्णे विमा
 भवेः यावद्वातस्थितेन तत्रावत गोदिवि मोदते सीसकस्य तला
 कोरिशतानि च मोदते तत्र वर्षा कृता यो ददातीह मानवः स ग
 एणं सर्गलोकेन संशयः अथ यर्व पदं गच्छेत् नानाभरणभू
 मानस्यमाकस्य कदाचित् का धितः रंगस्य तला कृता विप्र
 लपर्याये धनपात्रसमूहो वैजा म्पो यः प्रयच्छति विमुक्तः स
 यतेमहानोक्तले आत्मनस्त त र्वपापेभ्यश्चंद्रमायुज्यमायुयात्
 लाकृतासुवर्णयः प्रयच्छति हृतस्य त तलाकृता ये प्रयच्छं
 स तारयेत्पितृगणान् दशप्र तिमानवाः तेजस्विनो अभि जायते
 वीन् दशपुत्रान् आत्मनस्तथा गोभिश्च विरजीविनः तैलस्य त
 तद्वत् फलभाज्यायेनरः जल तलाकृता यो वै दद्याद्विजातये
 प्रहभियत् पापं मातृकं पैतृकं अरोगित्वं सखित्वं वैद्यायुष्मानपि
 तथा सुवर्णदानादरिद्र्येन जायते अमरः सर्वसौभाग्यं स
 यणतिकदाचन रजतस्य त वीकामानमधुमरः अनेन वि
 ला कृता सकृतीयः प्रयच्छ धिना यस्त तलायुरुषमाचरे
 ति तावद्दृष्ट प्रमाणेन निर्मलः त् पतिलोकाधिपस्याने प्रतिम
 स्वर्गभारभवेत् अनेतरभवेदा न्ननरेवसेत् विमानेनार्कवर्णे
 जा एधिद्योनात्र संशयः सर्व न किंकिणीजालमालिनी पू
 र्णदारी कृष्टी वा सर्वव्याधिसु जमानोः परोभिश्च नकोविस
 तोपिवा नामस्य तललाकृता पुं वनेत कल्पकोटि शतं यावत्
 मुच्यते नात्र संशयः सतवर्षं सरसि सिद्धो केमदीयते कर्मदयादिपुन
 वेसर्गलोकेमदीयते यः प्रयच्छति भुवि राजराजो भूयात् सौलिर्मिता
 स तं दृष्टं प्राण उर्वणासहजा भुवि राजराजो भूयात् सौलिर्मिता

जितपादपीठः अद्धान्वितो भव नीकाशः १ प्रतीकाशः ४ उपमा ५
 ति यज्ञसहस्रगजी दीपप्रताप इत्यमरः भूतः ६ रूपः ७ कल्पः ८
 जितसर्वमदीयलोकः योदीप इति भरतः प्रभः ९ इति शब्द
 मानमपि पश्यति तत्रियुक्तः का रत्नावली ॥
 लांतरेस्मरति वाचयतीह लोके तत्पुष्पानेकौ आत्मीयेन जनेन
 यावापुष्पानि पठतीह समान सह मिलितायककालेकतेपाने
 रूपः प्रामोतिवासव पुरे परदे तत्पुष्पायः सपीतिः २ इत्यमरः
 वज्रं इति दान सागरः ॥ तवरः पुं स्त्री कषायरसः इत्य
 तलावीजं स्त्री गुंज इति कांड वरः कषाययुक्ते अश्रुहीने च
 शेषः ॥ त्रि इत्युणादिकोषः ॥
 तलिस्री त्वरी इति शब्दरत्नाव तवरयावनलः पुं धामविशेषः
 ली तलिका इत्यमर टीका सार तत्पुष्पायः तवरः १ कषायया
 सुंदरी ॥ वनालः ३ रक्तायावनला ४ लो
 तलिका स्त्री खेजनि क इति त्रि हितकस्तुमुखाय ५ अस्प यु
 काण्डशेषः ॥ णाः कषायते उस्तत् विरेचकत्वं
 तलिनी स्त्री शात्मलिः इति र संशयित्वं वातशमनत्वं विदा
 तमाला ॥ हितं शेष कारित्वं इति रा
 तलिफला स्त्री शात्मलिः इति जनिर्वणः ॥
 रत्नमाला ॥ तवरिका स्त्री सुराष्ट्रजस्तिका
 तल्ली स्त्री त्वरी इति शब्दरत्नाव इत्यमरः आफकी इति भरतः
 ली तल्यः त्रि सादृश्ययुक्तः त तवरी स्त्री आफकी सौराष्ट्रमति
 तपुष्पायः समः १ सदृशः ३ सदृ का तत्पुष्पायः सत् २ सौराष्ट्री ३
 प्राः ४ सदृक् ५ साधारणः ६ समानः सत्त्वा ४ आसंगः ५ मसी ६ स
 ७ इत्यमरः सधर्मः ८ समितः ९ सत्त्वः राष्ट्रजा भूनालकं ८ काली ९
 १० इति जटाधरः ३ नरपदस्यास्तत् सत्तिका १ सुरमस्तिका ११ सत्त्वा
 वाचका यथा नितः १ संकोशः २ १२ कादी २१ तज्जाना २४ अस्या १

गुणाः निरुक्तं कर्तुं कषायत्वं
उत्पन्नं लेखनत्वं चक्षुष्यत्वं प्रादि
त्वं हृदि पित्तं ज्ञेयमाणाशित्वं
च इति राजनिर्घण्टः ॥
तवरीशिवः पुं चक्रमर्दकह
तः इति प्राह्वचंद्रका ॥
तविः स्त्री तस्मी इति शब्दमाला
तव निल यजो तपो इति क
विकल्पद्रुमः ॥
तवः पुं धातुत्वक विभीतक
वृत्तः इत्यमरः ॥
तवग्रहः पुं अग्निः इति त्रिकाण
शेषः ॥
तवसारः पुं अग्निः इति शब्दमा
ला तवानलः पुं तवाग्निः तस्य
र्यायः ऊकुला २ इति हेमचंद्रः
तवारः पुं हिमं देशभेदः स्त्री
करः हिमभेदः इति हेमचंद्रः ॥
शीतलेत्रियया अपाहि रमा
य नवारि धारा साडः सुगंधिः
सदने तवारा इति नैषधं क
रूरभेदः इति राजनिर्घण्टः ॥
तवितः पुं देवगणविशेषः
इत्यमरः ॥ तेषहृत्रिणात्
स्मृताः इति भरतः ॥
कषाचित्तमेतदादश यथा ।
प्राणापानसमानाश्च उदोनेवा
नपवच वतः श्रोत्रसाक्षाणस्य
शौचुदिर्मनस्तथा ह्यादशौते
त तवितो देवाः स्तारोविषः न्त
रे इति सारसंदरी ॥
तवोत्पत्ती तवोदकः इति रा
जनिर्घण्टः ॥
तवोदकं स्त्री कांजिकं इति
दारावली राजिकभेदः अस्या
लक्षणं यथा तवोदकेयवैराग्ये
सतयैः शकलीकृतैः यवैरुद
कसहितैः संधानं वर्गीकृतान्
अस्य गुणाः दीपनत्वं रुच्यत्वं
पोश्चक्रिमि गरवस्ति शूलनाशि
त्वं तीक्ष्णत्वं उत्पत्त्य पाचनत्वं ॥
पित्तं रक्तकारित्वे च इति भाव
प्रकाशः ॥
तवः त्रि तोषणमः यथा तस्मिं
स्तुष्टे जगत्संघं शीणिते शीणिते
जगत् इति पुराणं ॥
तविः स्त्री तोषः अधिगतार्थ
दम्पतत्वं तवुदिः इति चेंगीरी
काया नागोजीभृहः सारका
विशेषः इति भवदेवभट्टः ॥
तवः पुं कर्णमणिः इति शब्द
दिको तस्य धाने इति विकल्पद्रुमः

तसः पुं तयः इत्यमरटीकायां तलीकः पुं नेदीवृत्तः इति राज
रमानाथः ॥
तस्ते स्त्री धूलिः इति लिङ्गादि तलीरः पुं तलाः इत्यमरः ॥
संग्रहे बुक्तं शाब्द टीकादासार तनकं स्त्री तन्ये तनिया इति
संदरी ॥
तह इर अर्धने वय इति यावत् तदः पुं तलवृत्तः इति राज
इति विकल्पद्रुमः ॥
तहिनं स्त्री हिमं इत्यमरः ॥ तय उ. ई हिसे वेरो इति क
चंद्रनेजः इत्युणादिकोषः ॥ विकल्पद्रुमः ॥
तहिनं मृत्तलं स्त्री कषरत्नं तुरे स्त्री वाद्यं इति हेमचंद्रः ॥
इति राजनिर्घण्टः ॥ तुरी स्त्री धुस्तरवृत्तः इति भाव
प्रकाशः ॥
तुङ्ग अनादरे इति विकल्प तुरी स्त्री शीघ्रं तदति त्रि इत्य
द्रुमः तलान् क संकोचे इति क मरः ॥
विकल्पद्रुमः तल उ. क क्षणे तुरीः पुं मलं इत्युणादिकोषः
इति विकल्पद्रुमः तलः पुं स्त्री तुरा इति हेमचंद्रः श्लोकः स
वाणाधारः तमर्यायः उपासे न इति सेविमसारे उणादि ॥
गः २ तलीरः ३ नियोगः ४ वृत्तिः ॥
इषुधिः ५ इत्यमरः तली ६ तुर्यं स्त्री वाद्यं इति हेमचंद्रः
इति प्राहुरत्नादली ॥ तुर्यस्वेतः पुं दगउवाद्ये इति
तलकं स्त्री छंदोविशेषः ॥ दारावली ॥
यथा तलकं समानिका पदह तलक उ. प्ररोगे इति विकल्प
ये विनास्तिमं इति छंदोभेज द्रुमः तल क निष्कर्षे इत्यत्राप
री तली स्त्री तलाः इति शब्द विच्छेद इति यावत् इति विक
रत्नावली तली न पुं नेदीवृत्तः ल्यद्रुमः तलं स्त्री आकाशं इति मे
इति राजनिर्घण्टः तुरा युक्ते वि दिनी अस्याकारवृत्तविशेषः प

लाशपिपल इति तल इति च भाषा इति भाषा इति त्रिकोणशेषः ॥
तलपूर्यायः तलः २ वलकाष्टः तलनाली सी तलनालिका ३
बालागष्टः ४ वलकः ५ वलदा तिभूरिप्रयोगः ॥
रुद्रसुपुष्पः विप्रकाष्टः ८ नील तलपिबुः पुं तलः इत्यमरटी
वतके ९ क्रमुके १० विप्रकाष्टः ॥ कायाभरतः ॥
मदसारः ११ इति राजनिर्घटः पूगः तलवृद्धः पुं शास्त्रली इति रा
१२ तलपकफल गुणाः गुरुत्वं जनिर्घटः ॥
स्वाङ्गं हिमत्वं पित्रानिलनाशि तलशकरा स्त्री कार्यासवीजं
तलं तदामफलगुणाः गुरुत्वं इति शब्दमाला ॥
सारकत्वं अमृतं उस्मत्वं रक्त तलसेवने स्त्री सूत्रकर्तनं
पित्रकारित्वे च इति भावप्रकाः काटना इति भाषा इति शब्दमाला
पाः मधुरास्त्वत् दाह प्रशमनत्वं तला स्त्री कार्यासी इति राज
वृषत्वं कषायत्वं कफनाशित्वं निर्घटः वर्तिः इति शब्दमाला
च इति राजनिर्घटः ॥ वली तलः स्त्री स्वनामाख्यात
तलः पुं कार्यासादितलः तल विप्रकरोपकरणं इति सिद्धौ
पूर्यायः पिबुः २ इत्यमरः ॥ तलकोमयामुणादिहृतिः ॥
पिबुलः ३ पिबुतलः ४ तल तलिका स्त्री विप्रकरोपकर
पिबुः ५ इत्यमरटीका पिबुतले णं तली इति भाषा तलपूर्या
४ तलपिबुः ५ इत्यमरटीका यः ईषिका २ इत्यमरः तलिः ३
पिबुतले ६ इति त्रिकाणशेषः तली ४ ईषिका ५ ईषिकाः ६
तलकः स्त्री तलः इति हेमचं वीरणादिशालाका इत्यनेन
३ तलकेर्मकं स्त्री तलस्फोट वर्ति तमनावर्तितं सुवर्णं ज्ञा
नार्थधनुः युनखरा इति भाषा नेफनित्तिप्यते तत्रेणमेवावर्तितं
तलपूर्यायः पिबुलः इति त्रिको सुवर्णं इवाकार यत्र नित्तिप्यते
उशेषः तलकापः पुं तलकर्मकं ३ तत्रेति केचित् इति भरतः शय्या
तिशब्दवली तलनालिका स्त्री पि पकरणं नायक इति ॥
निकायैश्च

भाषा इति मेदिनी वर्तिः इति पायंसुतं इति शब्दमाला ॥
शब्दवली ॥ वली
तलिनी स्त्री लक्षणाकंदः इति तल स्त्री इच्छा तला कामक
राजनिर्घटः शास्त्रलिहृदः ३ या इति मेदिनी ॥
तिभावप्रकाशः ॥ तलं स्त्री जानीफलं इति श
तलिफला स्त्री शास्त्रलि ३ वृद्धिका ॥
तिरतमाला ॥ तल उ म द भदे इति कविक
तली स्त्री नील वर्तिः इति श ल्पडुमः ॥
शब्दवली तलीका इत्यम तलं स्त्री नडादि विनाखड
रटीकायां भरतः भूवरः पुं इति ख्यातं इति केचित् इति
कालेग्रजातपुंग गौः नेज भरतः तलपूर्यायः अर्जने १२
गरु इति भाषा अप्रमथ्य पुरु इत्यमरः त्रिणो ३ तलं ४ तलं
पुरुषः माङ्गदिया इति भाषा ५ हरितं ६ ताण्डं ७ इति श
इत्यमरः पुरुषयोजन तलः शब्दवली ॥ गोभ्य स्त्रणा
कषायरसः इति मेदिनी ॥ दान फले राया तीर्थस्नाने
तवरिका स्त्री तवरिका इत्यम पुयत्पुणं विप्र भोजने यत्
रटीकायोरमानायाः ॥ पुण्यं च महादाने यत् पुण्यं
तवरी स्त्री सौराष्ट्रमृत्तिका इति हरिसेवने सर्ववतोपवासेषु
मरटीकायां भरतः ॥ सर्वेष्वनयः सुच भुवः यद्य
तल तल्यो इति कविकल्पद्रुमः दने यत् सत्य वाक्येषु यज्वेन
तल्ली व्यमोने इत्यमरः ॥ यत्पुणं सर्व यत्तेषु दीक्षायां
तल्लीशीलः त्रिमौनी तलपूर्या चलभेभरः तल पुण्यं लभ
यः तल्लीके २ इत्यमरः ॥ नेमातो गोभ्यो दत्ता तलानिच
तल्लीकः त्रि तल्लीशीलः इत्यमरः इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णजमखंडे
तल्लीके व्यमोने इत्यमरः तलं धनिष्ठादिपंच नक्षत्रेषु गृह नि
स्त्री शीलः जटा इति मेदिनी ॥ मित्रतलाकाष्टाहरणोद्योगाया

अभिचौरभयंगोराजपीडा य निर्वटः मणिमिशेषः काफर
नक्षत्रिः संग्रहे तल्ला काष्ठानां दानातिभाषा इतिशब्दाधिक
कृते वस्त्रादि पंचके इतिशब्दातिः तल्लाः तल्ल्यायः मुकापुटः २
सारसंग्रहः ॥ तल्लाः ३ इतिशब्दावली ॥
तल्लाकुंजुं ली सगंधद्वये तल्लाजम्भः वि तल्लाभक्तः तल्ला
दः तल्ल्यायः तल्लासकृ २ गं वरीदत्तपुल्लः इतिशब्दाति ॥
धि १ तल्लाशोणितं ५ तल्लापुष्पं तल्लाता ली धनः तल्लाते इति मे
६ मेधाधिकं ७ तल्लास्यं ८ तल्लागे दिनी ॥
९ लोहितं १० अस्मगुणाः कटु तल्लाडुमः पुं तालः गुवाकः
ते उस्मत्वे कटु माहृत शोफ कं ताली केतकी खर्जूरः खर्ज
दुतिशब्दातिमाकुलामदोषनाशितं य री नारिकेलः हिलालः पेषा
रमभास्वरत्वेच इतिशब्दातिनिर्वटः निर्वास गुणाः शीतलत्वं ल
तल्लाकरी ली तल्लाच्छादितं च तं मेहनत्वं वल्लकारित्वं
हे तल्ल्यायः कायमानं २ इति रुच्यत्वं तल्ला संतापनाशित्वं
त्रिकाणशेषः तल्लोकः ३ इति इतिशब्दातिनिर्वटः ॥
हेमवेदः ॥ तल्लाथान्यं ली धान्यविशेषः ३
तल्लाकर्मः पुं तेवी इतिशब्दातिमा डिधान इतिभाषा तल्ल्यायः ॥
लातल्लाकेतः पुं वंशः इतिशब्दाति नीवारः २ इत्यमरः तल्लाधुजः पुं
रावलीतल्लाकेतकः पुं वंशः वंशः इत्यमरः ॥ तल्लानिमः पुं
इतिशब्दातिनिर्वटः ॥ नेपालनिमः इतिशब्दातिनिर्वटः
तल्लागोथा ली त्रिकोणः क तल्लापत्रिका ली इत्यदभी इति
कलासः इतिमदिनी तल्लाजला राजनिर्वटः ॥
का इतिशब्दाति ॥ तल्लापत्री ली गुणशशिनी
तल्लाप्रेषिः ली वरीजीवती इतिशब्दातिनिर्वटः ॥
इतिशब्दातिनिर्वटः ॥ तल्लापुष्पं ली तल्लाकुंजुं इतिशब्दाति
तल्लाशही ९ नीलमणिः इतिशब्दाति

निर्वटः इतिशब्दावली ॥
तल्लापुष्पी ली सिंहरपुष्पीवतः तल्लासिंदः पुं ऊवारः इतिशब्दाति
इतिशब्दातिनिर्वटः ॥ तल्लासिंदः पुं ऊवारः इतिशब्दाति
तल्लापुष्पी ली चंचा चोच इति तल्लाहर्म्यः पुं तल्लापुष्पादालि
भाषा इति शब्दावली ॥ का अदालिकोपरितल्लानिर्मि
तल्लावल्लजा ली वल्लजा इत्यरा नष्टं तल्ल्यायः मयटः २ ३
जनिर्वटः ॥ तल्लाहर्म्यः पुं तल्लापुष्पादालि
तल्लामणिः पुं तल्लाशही इति तल्लाहर्म्यः पुं मंत्रानकतल्ला
शब्दावली ॥ इतिशब्दातिनिर्वटः ॥
तल्लाभक्तः पुं लयकः जालि तल्लापुष्पः पुं तल्लाजानाधिः तल्ला
न इतिभाषा इति त्रिकोणशेषः ॥ तल्लापुष्पः वल्लसलः इति त्रिकोण
तल्लाराजः पुं तालवतः इत्यमरः शेषः ॥
नारिकेलः इतिशब्दातिनिर्वटः तल्लाजनः पुं ककलासः इति
तल्लावीजः पुं शणमाकः इति त्रिकाणशेषः
रत्न माला ॥ तल्लाको ली पर्वततल्ला इति श
तल्लावीजोत्तमः पुं शणमाकः ३ जनिर्वटः ॥
तिशब्दातिनिर्वटः ॥ तल्लाको ली लवणातल्ला इति
तल्लाशीते ली कतल्लागंधतल्ला राजनिर्वटः ॥
तल्ला इति शब्दातिमाला ॥ तल्लासकृ पुं तल्लाकुंजुं इतिशब्दाति
तल्लाशीता ली जलपिप्पली जनिर्वटः ॥
इतिशब्दातिनिर्वटः ॥ तल्लातः पुं वल्लजा इतिशब्दातिनिर्वटः
तल्लापुष्पं ली मलिकाकेत वीणः तल्लाभर्म्यः पुं उखर्वलत
कीफलं इति मदिनी तल्लाशदिने तल्ला इतिशब्दातिनिर्वटः ॥
त्रितल्लाषटपदः पुं वरोलः वल्ल तल्लाद्वयः पुं नीवारः इति शब्दाति
ता इतिभाषा इतिशब्दावली ॥ निर्वटः तल्लोकः ली काय
तल्लासारा ली कदली ॥ ॥ माने तल्लानिर्मितशब्दाति खड ॥

याचरति भाषा इति हेमचंद्रः तस्य प्राप्तीने इति कविकल्प
 तस्योपधं स्त्री यलवालकाय इमः तस्य प्राप्तीने इति कवि
 गंधद्वयं इति प्राचवेदिका ॥ कल्पदुमः तस्य उपादिसे इति
 तस्या स्त्री तस्या समूहः इत्य कविकल्पदुमः ॥
 मरः तृतीयः त्रि वयाणां पुरः तप किं सदीपने प्राप्तीने इति
 णः तेषां इत्यादिभाषा इति कविकल्पदुमः ॥
 व्याकरणे तृतीयप्रकृतिः स्त्री तप न प्राप्तीने इति कविकल्पदु
 तृतीयप्रकृतिः इत्यमरटी मः तप नित्यं य ऊ प्राप्तीने
 कायाभरणः ॥ इति कविकल्पदुमः ॥
 तृतीया स्त्री तिथिविशेषः सा तप एषा प्राप्तीने इति कविक
 चंद्रमंडलस्य तृतीयकलाकि ल्पदुमः ॥
 याचरा तत्क्रियोपलक्षितः को तपत् पुंचंद्रः इत्युणादिकोषः
 लो वा इति तिथ्यादितत्वे अस्या छत्रे इति सिद्धान्तकौमुद्यामु
 ज्ञातस्य फले यथा सकलग्नादिहृतिः ॥
 णगभीरो भूमिपाला नुरागी तपला स्त्री लता इत्युणादि
 पवनगरविगाही सर्वलोको कोषः त्रिफला इति संविमसा
 पकारी परविषयनिवासी को रेउणादि हृतिः ॥
 तृकी सत्यवती भवति निर्विल तपः त्रि तमिष्युक्तः इत्यमरः
 विद्या यस्मै तृतीया प्रसूतः इति तमिः स्त्री भद्राणादिना कौता
 कोष्टी प्रदीपः ॥ निवृत्तिः तत्पर्यायः सौहित्ये २
 तृतीया कर्तृ त्रिवारयकृष्टे तर्पणं इत्यमरः प्राप्तीने ५
 त्रैतिनवार चासदेया क्षेत्र इति अस्मिन् भवे ५ इति प्राचरता
 भाषा इत्यमरः ॥ तृतीया प्रक बली तपः पुंचंद्र इत्युणादिको
 तिः स्त्री नपुंसके इत्यमरः ॥ यः पुरोडाशः इति संविमसा
 तद इत्युप उन्न अमादरो हिंसे इ उणादिहृतिः तस्य यप्रप्राप्तीने
 निकविकल्पदुमः ॥ ॥ इति कविकल्पदुमः ॥ ॥

तफला स्त्री त्रिफला इति त्रिकोऽ चंद्रः पिशासानां प्राच ॥ तस्य
 शेषः ॥ थ ऊ प्राचिसे इति कविकल्पदु
 तपः पुं सूर्यजातिः इत्युणादिको मः ॥
 तस्य गतो इति कविकल्पदुमः तस्य गतो इति कविकल्पदुमः
 इति कविकल्पदुमः ॥ तस्य गतो इति कविकल्पदुमः
 तस्या स्त्री तस्या इच्छा कामक तस्य तस्या इति त्रिकाणशेषः
 मा इति प्राचरता वली लो ग तेय तस्या इति त्रिकाणशेषः
 लिकी वृत्तः इति प्राचवेदिका ॥ युष्मच्छब्दस्य षष्ठा तत्वे तत्
 तस्यातः स्त्री स्त्रीम इति प्राचवे र्षात्तमं इति व्याकरणं ॥
 दिका तस्याहे स्त्री जले इति प्राच तेजः स्त्री दीप्तिः प्रभावः य
 चंद्रिका तस्याहा स्त्री मधुमिका राक्रमः रेतः इति मेदिनी नि
 तस्याहा स्त्री मधुमिका इति प्राच ट नवनीते अग्निः इति हेमचं
 चंद्रिका ॥ दः सुवर्णी मज्जा पित्तं इति
 तस्यितः त्रि तस्यायुक्तः तत्पर्या राजनिर्वाणः असहनं ॥
 यः तर्हितः २ सत्तद ५ इति त्रि यथा अग्निदेमापमानादः
 काणशेषः तस्यायो स्त्री ॥ प्रयुक्तस्य परेण यत् प्राणात्
 तस्यितोन्नतस्त्री अशनपरणी इ येष सहनं तेजः समुदाहृतं
 निशाचवेदिका ॥ इत्यमरटीकायां भरणः येषम
 हस्मकं त्रिलयः इत्यमरः ॥ हाभूताज्जगततृतीय महाभूत
 तस्या स्त्री अनात्सीयस्त्री कारेच्छा यथा तृतीयं ज्योति रित्याहुः
 इति चण्डीकायां नागोजीभट्टः द्वाभ्याम्भुवते अग्निभूतेन
 सा लिप्सा योनेच्छा इति मेदिनी तेरुपं सूर्यस्तत्राग्निदेवते इत्या
 तत्पर्यायः उदस्या २ पिशासा अग्नेधिकपर्व अस्याधर्मीः इत्ये
 इह ५ तर्पः ५ इत्यमरः तस्यादिः द्रवत् २ प्रत्यययोगिते १ अस्या यु
 पुं यर्पटः इति राजनिर्घटः ॥ णः सूर्याः १ संख्या २ परिमाणं ३
 तस्याद्यः पुं शांतिः इति हेम । पृथक्त्वे ५ संयोगः ५ विभागः

६ परतः ७ अथरतः ८ त्रयः ९ चतुः
१० वेगः ११ अथनैमित्तिकद्वयं
अस्मात्प्राप्तः त्रयः अथरतः
१२ इदं विधा यथा माणा एतत्त्रयं मि
त्यं सावयव भनित्य अनित्यं वि
धा देहः इदं विधेयः इति ॥
भाषापरिच्छेदः ॥
तेजःफलः पुं हृदयविशेषः ते
जफल इति भाषा न तर्पणीयः
लज्जफलः २ शाल्मलीफलः ३
सुखफलः ४ स्नेयफलः ५
गंधफलः ६ कंदहृदः ७ अथ
गुणाः कदुवं तीक्ष्णं सुगंधि
त्वं दीपनं त्वं रात श्लेष्मारुचि ना
शित्वं बालरत्नाकारं त्वं इति राज
निर्वहः ॥ तेजनः पुं वंशः ३ त्रयः परः
संज्ञः अद्वयः इति राजनिर्वहः
तेजनकः पुं शरः इत्यमरः ॥
तेजमी स्त्री कृती इत्यमरः ज्ञाति
ष्मती इति शाहरत्नावली ॥
तेजयत्रं स्त्री त्वनामाख्यातद्वयः
न तर्पणीयः गंधजातं २ पत्रं ३
पत्रकं ४ इति शाहरत्नावली अथ
गुणाः कृकवाद्युष्णं हृन्नासारक
विनाशित्वं इति राजवल्लभः अमरा
क्तर्पणीया लज्जपत्रं शब्दे इत्युच्यते

जन्मावाप्ते ॥
 तेजोवती स्त्री गजपिप्पली इति
 शहरन्नावली चविका इति
 रत्नमाला महात्मातिशयोक्ता ।
 इति राजनिर्घण्टः ॥
 तेजोवृद्धः पुं दादाग्रिमित्रः ३
 निराजनिर्घटः ॥
 तेन च तद्योतना मे इति मित्रे इ
 ति भाषा इत्यमर टीकायां भ
 रतः ॥
 तेन पुं गान्धर्वविशेषः यथा
 तेनेति शब्देनः स्यात् मंग
 लानां प्रदर्शकः तेषां हेनोच
 ते गौरीनशां हेनोच्यते हरः ते
 न गान्धर्वकश्चाप्येषां हेनोच
 ति स्मृतः इति संगीतदामोदरः
 तेषां उ. कम्पे च्युतौ इति ॥
 कलिकल्पद्रुमः ॥
 तेमः पुं आर्दीभादः इत्यमरः ॥
 तेमने स्त्री आर्दीकरणं यज
 ने इति मेदिनी ॥
 तेमनी स्त्री चुल्लीभेदः इति हे
 मचन्द्रः ॥
 तेव ३३. देवने क्रीडन इति
 कविकल्पद्रुमः ॥
 तेवने स्त्री केलिकान्व क्रीडा ॥
 इति हेमचन्द्रः ॥
 तेजसे स्त्री ज्ञाने इति स्मृतिः
 धातु द्वयं इति मरः ॥
 तेजसावर्तिनी स्त्री मृषा तेज
 सगलान्मृषा इति भाषा इत्य
 मरः तेति लङ्गी ववाधकाद
 शकराणां नर्गनेव तर्पकराणां त
 व्रजातफले यथा कलासदृशो
 ललनामिल्लाघी समर्पितं तर्पि
 तं कामदेवः वक्ता गुणैः कृश
 लः सुशीलश्च तेति लाखां करणं
 प्रसृतौ इति कोष्ठीप्रदीपः ॥
 तेतिलः पुं गाण्डकः इति मेदिनी ॥
 तेति रं स्त्री तिन्निगिराणः इत्य
 मरः ॥
 तेति रः पुं तिन्निगिरिपत्नी इति रा
 जनिर्घटः गण्डकः ॥ इति मे
 दिनी ॥
 तेतिरीयकः पुं तेतिरीयी । य
 जनेदीय पात्वा विशेषदत्ता ॥
 तेतिरीया स्त्री यजुर्वेदस्य शाखा
 विशेषः यथा देवगत सतः सोपि
 कर्दिता यजुषां गणं ततो गतोः
 यमनयोदहस्युस्तानयजुर्ग
 णान् यजुषिति निराभूत्वा त
 लोत्पत्तयाददः तेतिरीया इति

यजः शारवा आसन सपेशलाः दारात्मिकावित्तं च नित्यं मस्तके
 उतिष्ठीभागवते ॥ अधिकतैलदानगुणाः शिवः
 तैरणी स्त्री तपविशेषः तपः शूलखालित्वा पालित्य नाशित
 र्पायः तैरणाः १ तैरः १ कुनी केशमूलस्य दफता कारितं
 ली ४ रागदः ५ अस्य गुणाः पि केशास्पाणनजननाकुसुता
 पिरत्वं तिरुत्तं अणनाशित्वा दीहता कारितं इन्द्रिय प्रसन्न
 अरुणरंगदत्तं च इति राज नगिष्णुदि कारितं च नित्यं कर्ण
 निर्चण्डः ॥ तैल पूरणस्य गुणाः मन्ना हनु
 तैलं स्त्री सिक्ककः इति र संशोभेः शक्ति वा धर्म्यकर्ण
 त्वमाला तिलादिजातसेहः वातजरोगाजनकत्वं मईनेतै
 यणा तिलारिणिः पवस्तना लस्य गुणाः दृतादिष्टगुणगुरु
 सेहसेल मयारुत इति भा त्व इति राजवत्सभादिः प्रातः स्ना
 वप्रकाशः तत्पण्यायः सुदा नेत्रे प्रादेहाः प्रपाय हरोतथा
 ला १ सेहः १ इभजनं ४ मद्य नेपसमनेतैलस्मान्नेलेवि
 इति हेमचंद्रः अस्य गुणाः क जयेत् इति कर्मलोचनं हृतं च
 सायत्वं मधुरत्वं चयात्वं ३ सार्धं तैलं तैलं पुष्पनासितं
 स्तत्वं वावायितं पित्तकारितं अउष्टं यक्तैलं तैलं तैलाभागेव
 वदविण्मज्जत्वं श्लेष्मावर्द्धकत्वं नित्यं च इति तिष्ठान्ति ॥
 सर्ववातविकारनाशितं मेधा वावविशेषे तैलं ग्रहणफले यथा
 गिदलवर्द्धनत्वं च नास्ति तैलात् श्वो रुद्रोगः सोमे कीर्तिलाभः
 परं किंचित् भेषजं मारुतापहं कुजे मत्स्यः बुधपुत्राणिः गुरोश्च
 इति राजनिर्घटः यक्षपुत्रात्तं र्थानिः शुक्रेशोकः शोभोदीवा
 तैलस्य गुणाः मरुद्गुणात् किं युः प्रथनिषिद्धदिने तैलं ग्रहा
 विहृयदीनत्वं वदस्येगसंस्ततैल दोषशान्त्यर्थं देय इत्य नियमः १
 ससर्वरोगनाशितं अरुणाहने युक्तं तैल वैो हवी कुजे भूमिः शुक्रं गो
 स्य गुणाः शरीरवलकारितं शिरामुख मये अस्य प्रमाणं यथा ॥
 तेमस्त्यः यमनी नाश ॥ ॥

अर्केन तं दहति हृदये कीर्ति णाः कदत्वं गोल्यत्वं कफवात प्र
 लाभसोमे भोमे मस्त्यर्भवति मेदनाशितं च इति राजनिर्घटः
 नियते वेदने प्रबलाभः अर्थ तैलंगः पु देशविशेषः इति रा
 दानिर्भवति च गुरोर्भाविशेषो हरत्तावली ॥
 कयुक्तसेलाभ्यानाजनयस्य तैलवोरिका स्त्री तैलपायिका
 सूर्यने दीर्घमायुः इति ज्ञेयः इति शारवात्तावली ॥
 सारस्यदः ॥ तैलदोणी स्त्री कंठपथं त मज्ज
 तैलकं स्त्री गाल्यपरिमाणं तैलं नार्हः तैल पूर्ण काष्टः ॥ मि
 इति याकरणं ॥ त पात्रविशेषः तत्रावस्थिति
 तैलकंदः पु कंदविशेषः तप्य गुणाः वातजरोगा व्याज्जहरोग
 र्पायः द्रावककंदः २ तिलाकि पेय वा धर्म्यमिमिन गहदयत्वं
 तदलः १ करवीरकंदसेतः ४ ग स्तव्यस्य प्रचलितपवन गा
 तिलवित्रयजकः ५ अस्य गुणाः उक्तस्य कपाटी श्रीवाभेगायत्वं
 लोदद्रावितं कदत्वं उस्तत्वं वा उ दाय रुधिरभवमूत्रकृच्छ्र व
 नायस्मारविधयोपनाशितं ति रेमेयु शक्तत्वं इति राज
 रसस्य वंथकारितं देहसिद्धि दल्लभः ॥
 कारितं च इति राजनिर्घटः ॥ तैलपार्कं स्त्री हरिचंदनं अय
 तैलकारयु धर्मात्करजाति मरः चंदनविशेषः १ त तिल
 विशेषः कल इति भाषा सः परावृत्तजातं यवत्वं सुशीतत्वं
 कोटकस्त्रीगर्भकुंभकारात्ता इति भरतः ॥
 तः इति ब्रह्मवेद्यतैलत्वावेडे तैलपार्की स्त्री चंदनं श्रीवा
 तत्पण्यायः पुसरः २ चाक्रिकः सः सिक्ककः इति मेदिनी ॥
 १ तैली ४ इति हेमचंद्रः ॥ तैलपा स्त्री तैलपायिका ॥
 तैलकिहं स्त्री तैलमलं खलि इति राजनिर्घटः ॥
 इति ध्याते तत्पण्यायः पिण्याकः तैलपायिका स्त्री कीटविशे
 शवलिः १ तैलकल्कजः ४ अस्य च तैलापोका इति आरभ्य

ला इतिवभाषा तत्पर्यायः पयो नैलामुका स्त्री नैलपयिका इति
स्त्री २ इत्यमरः नैलवैरिका इति जटाधरः ॥
शहरतावली नैलपा ४ इतिराज नैलिकः पुं नैलकारः इति ।
निर्घण्टः ॥ नैलामुका ५ खला व्याकरणं ॥
पारा ६ इतिजटाधरः नैलपिपी नैलिनी स्त्री कीटभेदः तत्पर्या
लिका स्त्री पिपीलिकाभेदः त यः नैलकीटः २ खडिधा ३
तत्पर्यायः उदया २ कपिजावि दईनाशिनी ४ इतिराजनिर्घण्टः
का ३ इति राजनिर्घण्टः ॥ दशावर्तिः इति शास्त्राला ॥
नैलफलः पुं इन्द्रदी विभीत नैलिणाला स्त्री येनगृह कलर
कः इति राजनिर्घण्टः ॥ चर इति भाषा इति हेमचन्द्रः ॥
नैलभाविनी स्त्री ज्ञातीपुष्पवृक्षः नैली न पुं स्त्री नैलकारः इति
इतिराजनिर्घण्टः ॥ हेमचन्द्रः नैलसंवधिनि वि नै
नैलमाली स्त्री वर्तिः इतिशब्दमा लीने स्त्री तिलदेवे इत्यमरः ॥
ला नैलमाला स्त्री स्वधा तिलपा नैषः पुं पौषमासः इत्यमरः ॥
तोः स्यात्स्वधायांसा इतिलिगादि नैवी स्त्री पुष्पनक्षत्रयुक्तापोर्णा
संयद्देवमरभरतौ ॥ मासी इतिमुग्यवोधे ॥
नैलसाधनं स्त्री गंधद्रव्यविशेषः नैदं स्त्री नीलाना इतिव्याकर
काकला इतिभाषा तत्पर्यायः एं तोकं स्त्री अयत्नं पुत्रादिरिता
काकालं २ कोलकं ३ गंधध्या च इत्यमरः ॥
ऊलं ४ ककोलकं ५ दोषफलं तोक्रं स्त्री कर्णमलं इतिहेम
६ इति शास्त्रचंद्रिका ॥ चंद्रः मेघः इत्यजयपालः
नैलस्फटिकः पुं हणमणिः । तोक्रः पुं हरियवः । अयक्य
इतिहेमचंद्रः ॥ वः इत्यमरः हरिद्वर्णः ॥
नैलागुरु स्त्री दाहगुरु इति इति हेमचंद्रः ॥
राजनिर्घण्टः ॥ नोटकं स्त्री दशाक्षरपा ॥
नैलादी स्त्री वरदा इतिहेमचंद्रः दच्छन्दः ॥

इतिचंद्रोमंजरी अस्मविदरणं ॥ न्य व्रतविशेषः इति मितादा
छंदः शब्दे दृष्टव्यं ॥ रा नोयदिम्भः पुं चनोपलः
नोटु अ अनादरे इति कविकल्प इतिहारावली ॥
इमः ॥ नोयदः पुं मेघः मुस्तकं तुते
नोयै स्त्री गवादिताउनदंडः ॥ स्त्री इतिमेदिनी जलरातारिषि
पौवनी इतिव्यातः तत्पर्यायः नोयधरः पुं मेघः मुस्ता स
प्राजने नोटने १ गजस्यनो निषाणकशाकः इतिमेदिनी
दनदंडः तत्पर्यायः वैष्णवं नोययिः पुं समुद्रः इतिपुराणं
२ इत्यमरः वेणुकं ३ इति नोयधिषिय स्त्री लवेग इतिश
भरतः ॥ हर्चदिका ॥
नोटः पुं व्याघ्रा इतिरत्नमाला नोयनिधिः पुं समुद्रः इति श
नोटनं स्त्री नोत्रे इत्यमरः ॥ हृ रत्नावली ॥
व्याघ्रा इति मेदिनी ॥ नोयपिपली स्त्री कांचडा इति
नोमरः पुं स्त्री अस्मविशेषः व्यात जलनशाक भेदः तत्प
णावली इतिभाषा तत्पर्यायः र्णायः लंगली २ शारदी ३ श
शर्वला २ इत्यमरः हस्तदेव्य ऊलादली ४ इत्यमरः ॥
सप्तत्य दण्डः रायवोश इति नोयपुष्पी स्त्री पादलावतः ३
भाषा इतिमहाभारतटीका ॥ निशहमाला ॥
नोमरधरः पुं अग्निः इतिशास्त्रा नोयप्रसादनं स्त्री कतकं ३
र्णकल्पतरुः ॥ निभूरिप्रयोगः ॥
नोमरिका स्त्री तवरिका इति नोयप्रसादनफलं स्त्री कत
शहरतावली ४ कफले इति रत्नमाला ॥
नोये स्त्री जले इत्यमरः नोयका नोयफला स्त्री श्वीरुः ३
मः पुं परिवाधः जलवेतसः ३ ति राजनिर्घण्टः ॥
तिजटाधरः जन्माभिलाषिणिवि नोयमल्ली स्त्री कारवेजः उक्ते
नोयकच्छं स्त्री जलमात्रपानं

इतिभाषा इतिरत्नमाला ॥ १ । तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोयश्रुतिका स्त्री जलश्रुतिः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 इतिराजनिर्घण्टः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोयसूचकः ७ भेकः इतिश
 हार्थकल्पतरुः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोयाधिवासिनी स्त्री पाटलाह
 दाः इतिरत्नमाला तोयाधिवासि
 न्यधि पाठः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोरणां स्त्री कन्यरा कंठी इति
 हारावली ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोरणाः ७ स्त्री वहिर्हीर इत्यम
 रः मूलहाराहाराहारे इतिकोक्
 रोदयः हारोयेतिवातस्तम्भयो
 रुपरिनिवहनानावसरत्नादिम
 यं धनुशकारं यज्ञत्वं तोरणा
 मिति वदवः उपरिस्त्रगादियुक्त
 स्तम्भादिहय निर्मित श्रृंगदि व
 हिर्हीर इति संज्ञः वंथननालेति
 ख्याते इतिकेचित् इत्यमरटीका
 यांभरतः ॥ तोर्यवि
 तोले स्त्री ७ तोलकं यथा । समुदितं त्रयेनाद्येव इत्यमरः ॥
 एक तोले द्वितोले वा त्रितोले वे
 द तोलकं इतिथिकेनरः कृता प्राय
 श्चित्रीयतेऽथेवं इत्यागमः ॥ तोर्यवि
 तोलकं स्त्री ७ शाणादयमानं ३
 तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोयश्रुतिका स्त्री जलश्रुतिः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 इतिराजनिर्घण्टः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोयसूचकः ७ भेकः इतिश
 हार्थकल्पतरुः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोयाधिवासिनी स्त्री पाटलाह
 दाः इतिरत्नमाला तोयाधिवासि
 न्यधि पाठः ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोरणां स्त्री कन्यरा कंठी इति
 हारावली ॥ तिशाहला अशीतिरक्तिपरिमा
 तोरणाः ७ स्त्री वहिर्हीर इत्यम
 रः मूलहाराहाराहारे इतिकोक्
 रोदयः हारोयेतिवातस्तम्भयो
 रुपरिनिवहनानावसरत्नादिम
 यं धनुशकारं यज्ञत्वं तोरणा
 मिति वदवः उपरिस्त्रगादियुक्त
 स्तम्भादिहय निर्मित श्रृंगदि व
 हिर्हीर इति संज्ञः वंथननालेति
 ख्याते इतिकेचित् इत्यमरटीका
 यांभरतः ॥ तोर्यवि
 तोले स्त्री ७ तोलकं यथा । समुदितं त्रयेनाद्येव इत्यमरः ॥
 एक तोले द्वितोले वा त्रितोले वे
 द तोलकं इतिथिकेनरः कृता प्राय
 श्चित्रीयतेऽथेवं इत्यागमः ॥ तोर्यवि
 तोलकं स्त्री ७ शाणादयमानं ३

भूमे मृणाल गदतो मम यावति भवनादृष्टः स्वच्छंद गमनालयः
 वातराण्येव गीयमाने यशस्वि शयादि ताल सम्पाते ममलो
 तिभावदृष्टसदस्वाणि रंजलेकेम कायगच्छति न्यमानस्यवहाभिः
 हीयते रूपवाग्गुणवानिहः येन मच्छति चित्ता संसार सागरे
 सर्वदेवविद्योवरः निर्येषपति विंशदृष्टे सदस्वाणि विंशदृष्टे
 वे वज्रपाणिं देवं न संशयः ॥ तानिच पुनरहीय मासायस्वच्छं
 मज्जकं श्रवजायेत रंजलेकपथे दगमनालयः फलेषामातिमुद्रा
 स्थितः सर्वकर्म गुणेषु सुखाणि ममकर्म परायणः नृपवान्
 धिममप्रजकः रंजलेकान् परिश्रु गुणवान्श्ररः श्रीलवान् सपथे
 होममगीन परायणः प्रमुक्तः स स्थितः मज्जकं श्रव जायेत संसार
 र्वसंसारसमलोकायगच्छति य परमोचितः यस्तुजागरतो नित्यं
 तगायतिसुषोणि कौमुद्योचैव । गीत वाद्येन नर्तकः जंबुद्वीपसमा
 दादंशी सर्वसंगपरित्यज्यममलो सायराजराजस्त जायेत सर्वकर्मस
 काय गच्छति यत गायतिगीता मायुक्ते रक्षिता वै महीपतिः
 नि मम जागरणे सदा सर्वसंगा मज्जकं श्रव जायेत मम कर्मप
 त प्रमुक्तो वै मम लोकाय ग रायणः इतिवगदपुराणं ॥
 छुति एतन्ने कथितं देवि गाय तोले स्त्री तला तलायवेत्यर्थः
 नम्यफलं महत् यस्मिन्तस्यशब्दे तलाराणोपुतोली इतिन्यातिवे
 नतरेत संसार सागरे वादित्रस्य तौलिकः ७ चित्रकारः इति ।
 प्रवदामि तत् मृणालवसंधरे शाहमाला ॥
 प्राप्तवान्मनुजो येनदेवेभ्यः स तौलिकः ७ चित्रकारः तत्
 मतांस्वयं सम्पत्काल प्रयोगे पर्यायः रंगाजीवः २ चित्रक
 ण सन्निपातेन वापुनः नव व न ३ इति हेमचंद्रः ॥
 र्ष सदस्वाणि नव वर्ष शता तौलिकः ४ इतिशाहमाला
 निच ऊवेर भवनं गता मो नौषारे स्त्री तषारजले । इति
 दने वै यदृक्ष्या ऊवेर ॥ राजनिर्घण्टः ॥

तौलिकः ७ चित्रकारः तत्

तौदिकः पुं यवराशिः इति । स्थातो धर्मस्य विक्रयः इति
 दीपिका ॥ प्रायश्चित्ततत्त्वे ॥
 तत्त्वे वि हृतस्यां तत्प्रायः ॥ अक इ इ गतो इति कविकल्प
 हीने विधुतं ३ समञ्जितं ४ । इमः अग इ गतो इति कविक
 भूतं ५ । उत सहं ६ इममरः वि ल्पदुमः अगः पुं स्त्री पुरविशे
 नाकृते विरहिते ८ निर्वाहः ९ । यः इति त्रिकाणशेषः ॥
 इति त्रिकाणशेषः ॥ अद इ चेष्टे इति कविकल्पदुमः
 राज मे हानौ इति कविकल्पदुमः अय मि ऊ उ ख लेजे इति क
 तजमे स्त्री त्यागः वर्जनं तजथा विक्लपदुमः ॥
 तो भीवे अनर प्रत्ययः यत् वि अया स्त्री पुं लज्जा इममरः ॥
 तत् से इति भाषा अय पुं लि क्लरा इति मेदिनी कुले की
 ग स्त्री लिंगयो अयस्यः स्था । र्तिः इति शहरतावली ॥
 सर्वनाम शब्दो अय इति ॥ अणकः पुं स्त्री विविशेषः इत्यु
 वाकरणं ॥ ॥ लारिकोषः ॥
 त्यागः पुं दाने इत्यमरः वर्जनं ३ अपाराग स्त्री वेषणा इति जराथरः
 ति मेदिनी विवेकिपुरुषः ३ । अपिष्टः वि अतिलजितः इति
 ति शहरतावली ॥ मुग्यवोधं ॥
 त्यागी वि दाना मरः इति मे अपीयान वि अपिष्टः इति व्याक
 दिनी वर्जनशीलः यथा य अण स्त्री सीसकं रंग इति मेदि
 ला कर्मफल त्यागी सत्यागी तमि नी ॥
 धीयते इति भगवद्गीता ॥ अणः स्त्री रंगं इत्युणादि ॥
 त्यागिमः वि त्यक्तः त्यागेन ६ कोषः अणककुटी स्त्री अ
 निष्पन्नः ॥ ॥ पुषी इति राजनिर्घण्टः ॥
 इति व्याकरणं ॥ ॥ विपरी स्त्री सूक्ष्मेला इति र
 त्याजः वि त्यागयोग्यः वर्जनी त्रमाला ॥
 ययथातीरे प्रतिग्रह स्थाज्य । अणले स्त्री रंगं इति भरत ।

कृत दिश्यकोषः ॥ मधुरतं शिशिरतं गुरुतं भ्रमपि
 अणुषं स्त्री रंगे इति भरतकृत नविराहार्ति वांति नाशितं वरु
 दिश्यकोषः अणुषीफलं समा मृदतेव कोशरित्यत्र केराल
 इति भाषा तत् पय्यायः कंदकि रपिपावः इति राजनिर्घण्टः ॥
 फले २ सथावासं ३ सुशीतले ४ अयं स्त्री दय्य येनतरदधि पा
 तल्लवु फल गुणाः नीलतं वल तलद इति भाषा इत्यमरहीका
 तद भ्रम दाद पित्र रक्तपित्र ना योभरतधत विद्याविनोदः ॥
 शितं स्वाडनं शीतले च तत्प अयं स्त्री अवयवे तिन इति भा
 कलगुणाः अमृतं उल्लं पि वा इति मुग्यवोधं ॥
 तलले कफ वात नाशिते च तह अयः पुं त्रिसेत्या तिन इति भाषा
 हतफलगुणाः मृदलतं शीतले विशाखसवचनोतरुयोः ये अ
 रुतले पित्रास रुद्धनाशिते च स स्त्री लिंगस्त्रीव लिंगयो रूपे
 इति भावप्रकाशः अयसामान तिस्रः त्रीणि इति व्याकरणं ॥
 गुणाः स्वाडनं गुरुतं विष्टंभितं तदावकानि यथा कालः ॥ अग्निः २
 शीतलतं मृदप्रियतं रुतले । भुवने ३ गंगामार्गः ४ शिवचतः ५
 अतिमृदलतं च इति राजवज्रभः गुणाः ६ श्रीवारेवा ७ कालिदा
 अणुषी स्त्री ककुटी इति हेमचंद्रः सकाचं ८ वलिः ९ संध्या १०
 दंसमात्रोपि पावः ॥ पुरं ११ पुष्करं १२ रामः १३ विस्रः १४
 अणुषं स्त्री रंगे इति राजनिर्घण्टः जरपादः १५ इति कविकल्पलता
 अणुषी स्त्री महेन्द्रवारुणी कर्क विसेत्या विशिष्टे वि इत्यमरः
 री लताविशेषः समा इति दीरा निस्त्राभार्याविशालाश्रययो
 इति भाषा तत्पय्यायः पीतपुष्पा भस्माश्र वांधवाः । अवे वेद
 २ कांडालः ३ अणककुटी ४ । विरुदाश्र नयेते मंगलमदाः ।
 वरुफला ५ कोषफला ६ तन्दि इति वल्लवेवर्जप्रकृतिखण्डं ॥
 लफला ७ कंठकीलता ८ सथा अणी स्त्री अक साम यन्वेदा
 वासा ९ अस्याः फलस्य गुणाः रुच्यते एतन्नितयं इत्यमरः पुरंधी ॥

समतिः इतिविषयः सोमराजीह अस इकि भासि इति कवि क
 तः इति शब्दचंद्रिकाः ॥ लपदुमः ॥
 त्रयीतवः पुं सूर्याः इतिहलाय अस ईला भये इतिकविकल्पदुमः
 यः त्रयीधर्मः पुं ऋग्वजः साध्या अस य भये इतिकविकल्पदुमः ॥
 विधाने त्रिवेदोक्तकर्म इत्यमरः असं क्री वने इतित्रिकांशेषः ॥
 त्रयीमृतः पुं बालाणः इतिहेमचंद्रः असः विजंगमः इत्यमरः ॥
 दः त्रयोदश वि सेत्याविशेषः असरः पुं तंत्रवायोपकारणविशेषः
 ३ तेर इति भाषा वक्रवचनंतो तासनी इति भाषा त तर्प्यायः ॥
 ये ततसेत्यायुक्तस्य इत्यमरः सूत्रवेष्टनं २ इत्यमरः तत्त्वः ३
 तदाचकः तामुलगुणः १ इति इति भरतः ॥
 कविकल्पलता ॥ ॥ असरेणः स्त्री सूर्याभाष्यविशेषः
 त्रयोदशः वि त्रयोदशानां प्ररणः इतित्रिकांशेषः ।
 तेरजि इत्यादि भाषा इति व्या असरेणः पुं त्रिंशत् परमाणुपरि
 करणं ॥ माणं सगवादानगते सूर्यकिरणे
 त्रयोदशी स्त्री तिथिविशेषः ॥ दृष्टते तत्तर्प्यायः धंसी २ । यथा
 साचेदस्य त्रयोदश कला क्रिया जालान्नरगते सूर्यकरे धंसी विलो
 दृष्टा त्रयोदश कला क्रियावद्धि कते असरेणस्त विज्ञेयस्त्रिंश
 त्र कालदृष्टा वा इति तिथ्यादित तापरमाणुभिः इति वैद्यक परि
 त्ते तत्रज्ञानफलं यथा दृष्टान्ति भाषा ॥
 तः सात्त्विक भावहीनः सुखी च वा त्रिसरः पुं भीरुकः इति संहिता
 लपजननी प्रियस्य सदा लसः सारे उणादिवृत्तिः ॥
 शिल्पगुणोक्तेना त्रयोदशी जन्म त्रस्तः वि भीतः इति जटाधरः ॥
 तिथिर्यदि स्यात् इति कोष्ठी मदी पीत्रे क्री यथा सविरामं विना
 यः इयं धर्मसतिथिः इति वराह लं च एकं मृत्युनष्टापरं शेषे त्र
 पुराणं अस क धृतौ ग्रहे निषे स्त त्रिनालं च देवसार इतीर्यते ॥
 यो इतिकविकल्पदुमः ॥ इति संगीतदामोदरः ॥

अस्तुः वि त्रासशीलः इत्यमरः सभद्राणी १९ भद्रनामिका २० इ
 ता ३. पालने त्रे ३. पालने इत्यत्र तिरत्तमाला अस्य गुणाः शीत
 केसिददादौ जा पयते इति कम त्वं मधुरत्वं गुल्म ज्वरकफास्त
 दीप्यरः इतिकविकल्पदुमटीका भूम तस्या लय दानि विषय
 योङ्गीरासः ॥ हि विनाशित्वे च इति राजनि १
 ज्ञाणं क्री रत्नो जायमाणलता चोदरः पित्रनाशित्वं इति राज
 रक्षिते वि इति मेदिनी ॥ वल्लभः ॥
 ज्ञाणा स्त्री जायमाणा इति राज ज्ञासः पुं भये इत्यमरः मणो
 निर्धरणः ॥ रौघे इति मेदिनी ॥
 ज्ञाते वि रक्षिते इत्यमरः ॥ ज्ञासदायी २ वि भयदाता तत्
 रत्नोङ्गी ॥ पर्यायः शास्त्ररः २ इति हेमचंद्रः
 ज्ञापुषे वि त्रपुवानिर्मितं इति विंशः वि त्रिंशतः पुराणः इति
 व्याकरणं ॥ व्याकरणं ॥
 ज्ञायंती स्त्री जायमाणा लता । विंशकः त्रिंशतः समूहः सम
 इतिमरः ज्ञाणकर्त्री च ॥ रायें उक्तप्रत्ययः इति सप्तम्यार
 जायमाणं वि रक्षमाणं इति णं विंशत स्त्री सेत्याविशेषः विंश
 व्याकरणं ॥ इति भाषा एकवचनंतोऽयं । विं
 जायमाणा स्त्री वला इति वक्रला शब्दे विंशतो विंशतो वक्रत्वे वि
 इति च त्याता तत्तर्प्यायः । शतः इति व्याकरणं विंशत पत्रं
 वार्षिकं २ जायेती १ वल्लभदिका ४ क्री क्रमदः इति शब्दमाला ॥
 इत्यमरः कृतज्ञा ५ जायमाणाका ६ त्रिकं क्री सुखं शायरः इत्यम
 भलभद्रा ७ सकामा ८ वार्षिकी ९ रः त्रये इति मेदिनी त्रिपथसे
 निविज्ञा १० अचुजा ११ मोगत्पादी १२ स्थाने इति हेमचंद्रः त्रिफला
 देववला १३ पालिनी १४ भय ना त्रिकटु ॥ त्रिमदः यथा गुडवी
 शिनी १५ अचनी १६ रत्नाणी १७ सारसेपुक्ता त्रिकत्रय समन्वयात्
 ज्ञाणा १८ इति राजनिर्घण्टः ॥

विक्र १२५ विक्र
 वानरकविहंगमसर्वगोहरस्तयः त्रिकोऽशेषः गोहरकहृदः ।
 इति सखवोयः ॥ इति हेमचंद्रः ॥
 विक्र २ पुं विक्रपर्वतः इत्यत्रा स्त्री रूपपरिस्थपटशान
 मरः ॥ भागः भूमिपुत्रपट इत्यत्र ॥
 विक्रः पुं गोहरकः इति शब्द कृपसमीपेरनधारणार्थविक्रि
 रत्नावली ॥ दारुयंत्रे इति स्त्री इत्यमरः
 विक्र स्त्री मिश्रितप्रणीतरीचपि टीकायाभरतः ॥
 यत्नः न तर्पयः बुध्वा २ बोधः विक्रयः पुं बुधः इति हेमचंद्रः ॥
 इत्यमरः कट्टयंत्रं ४ कट्टिकं ५ विक्रयिकं स्त्री मिलित नगराति
 अस्य गुणाः दीपनं खासकास । विषा मुला त्रय रूपे इति राज ।
 लगामय गुल्म मेह कफ स्रोतः निर्वहः ॥
 मेहः स्त्रीपद पीनस नाशित्वं ३ विक्रालतः पुं बुधः इति हेमचंद्रः
 नि राजनिर्वहः ॥ सर्वत्रेयः ॥
 विक्र स्त्री मिलितहृदयप्रियम विक्रालदर्शी पुं ऋषिः इति
 नीदृशर्षा त्रय रूपे न तर्पयः ॥ लायुधः भूतभविष्यदर्शनाने वे
 कणकारीत्रये २ कणकत्रये ३ । त्रिवि ॥
 इति राजनिर्वहः ॥ विक्रालवित पुं बुधः इति हलाय
 विक्रालः पुं गोहरकः इति शब्द धः विक्रालते त्रिविहृदं स्त्री सिंघुतगता
 रत्नावली पत्रगुमहृदः तकाटा विक्रतः पुं पर्वतविशेषः यस्या
 सिज इति भाषा इति शब्द चंद्रि परिलंका न तर्पयः विक्रकुत
 का मत्स्यभेदः देवरा इति भा २ इत्यमरः ॥
 या अस्य गुणाः पित्र कक ना सुखेलः १ त्रिमुकुटः ४ ॥
 शितं वृत्तं अग्निदीपनं लसुतं च इति हेमचंद्रः ॥ त्रिष्टेगः ५
 इति राजवल्लभः ॥ विक्रकटकः ६ इति शहरत्नावली
 विक्रकटकः पुं लघुगर्गमतस्यः ३ दीरोद समुदतीरच पर्वतः ॥ ॥

यथा सर्वरत्न मयः श्रीमानविक्रये गोवुदसंकाशं तवाचयसन्निभं व
 नाम पर्वतः सतः पर्वतराजस्य समे जेदनील वैदर्य तेजोभि भीमय
 रो भीस्कर पुनैः दीरोदजलवीचा नदिशः ततोयवस्तसदनं प्रकृष्टं
 यो धोता मलशिलातलः उल्लितः संगमनमं नततकतज्ञाः पश्य
 सागरेभिर्वादेवर्षिगणसेवितः ॥ तिन नृशेमा न नास्तिकाः नात
 अपरोभिः परिवृतः श्रीमान् प्र मतपसो लोके येव पापकृतोजनाः
 स्ववर्णांगलः गंधर्वः किन्नरैः तस्य सावमतः पृष्टमरः काचन पं
 र्धनैः सिद्धवारणपत्रगैः विद्या कजे कारणवसमाकीर्णराजदंभो
 यैः सपत्नीकैः संयुतैस्तनय पशोभितं गजोत्पलसंकाशो मंदा
 स्त्रिभिः मृग दीपि गजेन्द्रमृग चलितालोचनः त्रिभिः पातकामो
 तगाये विराजते पुत्रागैः कर्ण साववतीर्णश्चतुर्जले सलीनः पंक
 कारेश्व विल्वामलक पादलेः जवनेय्य मय्य गतश्चरन् गृहीत
 चुत निच कदंबैश्च चंदनागुरु स्तनयोदेण ग्राहेणायुक्त सूर्तिना
 चम्पकैः शालैस्तालैस्तमालैश्च गरुडस्थो जगन्नाथो लोकाधारस्त
 शरत्तार्जन पिप्पलेः तथान्ये वि पोथन ग्राहयस्तगजेदे ते तंचग्राहं
 विधेयुदैः सर्वतः समलंकृतः जलाशयात् उज्जहारामेयात्मातर
 नानाधातंकितैः शृंगैः प्रसवद्भिः सामधुसूदनः स्थलस्थं दारयामा
 समंततः शोभितोरुचिरप्रत्ये सग्राहचक्रेणमाधवः मोक्षयामा
 स्त्रिभिर्वर्णैश्च सानुभिः मृगैः शा सनागोदंयापेभ्यः शरणागतं ३
 स्वाशृंगैः सिंहैर्मातेगैश्चसदामदेः विक्रदलवर्णं स्त्री दोणील
 जीवजीवकसंचुष्टैश्चकोरशिथि लवणं इति राजनिर्वहः
 नादिनै तस्यैकं काचनं शृंगैश्च विक्रानं स्त्री योनिः ॥ ३
 तेयद्विवाकरः नानापुष्पसमायुक्त नि शार्पकल्पतरुः ॥ ।
 नानागंधाधिवासिते द्वितीयं राज लग्नं नवमपंचमलग्ने ३
 तं शृंगैश्च वनेयनिशाकरः पाण । ति दीपिका अस्त त्रि ॥ विक्र

एव वस्तुनि यथा हलः १ शिव च वि विशुद्धाकृतं ॥
 चतः २ कामाख्या ३ वक्रिमेउलं वि वारत्रयकष्टदेव ॥ ३२
 ४ एकारः ५ वज्रं ६ संग्रहं ७ श मरः ॥
 कलादि ८ योनिः ९ इति कवि विजातकं स्त्री मिलित तस्य त
 कल्पलता ॥ गेला यज्जालि यथा यलादि विनि
 त्रिकोणफलं स्त्री संग्रहकं इति रुद्रिष्टं विजातं त्रिसुगंधिकं वा
 भावप्रकाशः ॥ तज्जने सनागतं दयं वातकफा
 त्रिव स्त्री त्रयुषं इति शब्दविका ॥ एहे अथिव तगेला यज्जै स्तु ॥
 त्रिवहं स्त्री खहात्रयं त्रिसुगंधि त्रिजातकं नाग
 खहानां समाहारः इत्यमरः ॥ केशरं संवृक्तं वातनीतकमुच्य
 त्रिवहा स्त्री त्रिवहं इत्यमरः ॥ ते इति राजनिर्घण्टः ॥
 विगणः पुं विवर्गः धर्मार्थकामाः विगं स्त्री तणं इति शब्दरत्नावलीः
 इत्यमरटीकायां नीलकेवः ॥ विगता स्त्री धनुः इति विकारशेषः
 विगर्तः पुं देशविशेषः लाहोरा विगतां च ॥
 खदेशैकभागः तत्पर्यायः ॥ विगताविकेतः पुं यजेर्वदेकदशो
 जालन्धरः २ इति हेमचन्द्रः ॥ ग्रंथः तद्देशाध्यायी इति मनुः ॥
 तद्देशस्य पुं भूमि गणितांतरं ३ चित्तं स्त्री त्रयाणां पूरणं इति ॥
 निमदिनी ॥ आकरणं ॥
 विगर्तकः पुं विगर्तदेशः इति वि विगतं स्त्री स्त्री तदत्रयं त्रयाणां
 काण्डशेषः ॥ तदाणां समाहारः इत्यमरः ॥
 विगर्ता स्त्री युर्विका कामकांग तदाणां पुं संख्यासाधनः यथा
 ना इति मेदिनी ॥ यस्तु संयतं यद्वर्गः प्रवेडेदियसा
 विगर्तिकः पुं विगर्तदेशः इति रथिः ज्ञानवेरागपरहिते त्रि २ एव मु
 भूविप्रयोगः विशुद्धा स्त्री सत्तर यजीवति इति श्रीभागवते विदेशी ९ पुं वि
 जस्तमोसि इति श्रीभागवते दंड्यापरिचयः कायवाङ्मनोदाययुक्तं इति

श्रीभागवते यज्ञोपवीते इति लोक विदिवः पुं स्त्री स्वर्गः इत्यमरः
 प्रसिद्धिः ॥ आकाशः इति हेमचन्द्रः ॥
 विदला स्त्री गोधापदी लता इति विदिवा स्त्री नदीभेदः इति ॥
 जटाधरः ॥ मेदिनी ॥
 विदलिका स्त्री चर्मकषा इति श विदिवेशः पुं देवः इत्यमरः ॥
 हृवदिका ॥ विदिवोज्जवा स्त्री स्पृलैला इति
 विदश पुं देवः इत्यमरः ॥ राजनिर्घण्टः ॥
 विदशादीर्विका स्त्री स्वर्गा इति विदकुं पुं शिवः इति हेमचन्द्रः
 हेमचन्द्रः ॥ विदोषं स्त्री दोषत्रयं वातपित्त
 विदशमंजरी स्त्री तलसी इति रा कफत्रये इति राजनिर्घण्टः
 जनिर्वटः ॥ विदोषजः वि विदोषजनितः ।
 विदशाग्रयुं स्त्री वज्रं इति विकान्द सत्रिपातरोगः यथा विरज्वरे
 शेषः ॥ वातकफोत्प्लवो वा विदोषजेवा
 विदशागिः पुं स्वर्गः इति शब्द दशमूल मिश्रः किराततिका
 रत्नावली ॥ दि गणः प्रयोजः शुद्धिर्निवावि
 विदशालयः पुं स्वर्गः इत्यमरः हुताविमिश्रः इति चक्रपाणिदत्तः
 सुमेरुपर्वतः इति हलायुधः ॥ विधा व्यविप्रकारः इति मुग्धवो
 विदशावासः पुं स्वर्गः इति हला ये नाग्यणः परोदेवः सत्तत्रयो
 युधः ॥ जनार्दनः विधात्मानं स भगवान्
 विदशाहारः पुं अमृतं इति ह समर्जपरमेश्वरः इति वारा
 लायुधः ॥ हपुराणं ॥
 विदिनस्पृक् पुं अहस्पर्शः यथा विधातः पुं गणेशः इति विक
 निष्पात्रहय मेकोदिनवारः स्पृशति एणोषः धातत्रये स्त्री ॥
 यत्र तज्जवत्सवमदिने विदिन स्पृशति विधामा पुं विसृ शिवः अग्निः
 कु दिन त्रय स्पर्शतादकः इति मृत्युः इति शब्दार्थकल्पतरुः
 ज्ञानिषतत् ॥ धामत्रये स्त्री स्त्री च ॥

विधारकः पुं गुणदण्डे इतिराज यत्र त्रये विपरी ॥
निर्धारः धारकत्रयेः ॥ विपत्रकः पुं यत्ताशब्दः इतिहे
विधारस्वरी स्त्री स्त्रीविशेषः त मवेदः ॥
तपस्यायः असः २ धारास्वरी ३ विपत्रे स्त्री विमार्गे तेमातापय
इति राजनिर्घटः विनयनः पुं शिवः यथा दिपीश इति भाषा तत्पर्यायः त्रिकं २
हलायुधः नयनत्रयेः विनेयः पुं शिवः यथा दिपीश इति हेमवेदः श्रुत्यागारेप्रमणा
हंदाशविभूति रीशिता दिशोस नेवा निर्जनेवा चतुष्पथे विल्ल
कान प्रसरावरोधिनी दधारणा धात्री इमस्यान विपत्रे वाभजेवि
स्वाणिरुण्डयाधिकोनिजविने पि सभवेत् सर्वसिद्धीशः सर्वदे
त्रावतरत्वोधिको इतिनेषथं ॥ दविदोवरः इतिगुप्तसाधनत्रे ॥
तस्यगण यथा ततः साध्यग विपद्यगा स्त्री गंगा इत्यमरः ॥
गानीश विनेत्रानस्रजतपुनः विपदा स्त्री हेमपदीवृद्धः इति रा
कोटयश्चतुराशीतिर्जरामणाव जनिर्घटः ॥
र्जिताः वामः स्रजत्रमर्ती स्त्री त्रिपदका स्त्री अर्धार्थ धातु निर्मि
णाविनिवारितः नेवेविधा भवेत् त विपाद युक्त शोवाधारः इति
सहर्जरा मरण वर्जिता इति म तंत्रसारः ॥
तस्यपुराण ॥ त्रिपदी स्त्री गोधापदी इतिरत्न ॥
विनेत्रचरामणिः पुं चंद्रः इति माला हस्तिगात्रबंधः इतिहेम
त्रिकाणशेषः ॥ चंद्रः विपादयुक्ता यदत्रये इति
विनेत्रा स्त्री वाराहीकंदः इति व्याकरण भाषा कवितायास्तु
राजनिर्घटः नेत्रत्रय युक्ताव दो विशेषः यथा यन्कुटिकोत्ता
विपताकं स्त्री रेखात्रयोकि यदि यमकोत्ता हादशपरिणत
तभाले ॥ मात्रा किन्नरगीतिसुदिनिनिवी
इतिहारावली ॥ तिः स्पष्ट समाक्षर गात्रा स्प
विपत्रः पुं विल्लः इतिराजनि दानउदारुतः येषामेगी ॥
चण्डः ॥

तके निमं निवीतिः किन्नराखिका हलायुधः ॥
सैवस्यान प्राकृते गाने विपरी ॥ विपुटः पुं सतीलकः तीरे इति
परिष्कृता इति कोट्यादयः ॥ मेदिनी हस्तभेदः तालकः
विपरीः पुं यत्ताशः इति राज ॥ इतिशब्दरत्नावली गोक्षरश्च
निर्धारः ॥ तः इति रत्नमाला ॥
विपरीका स्त्री कंदविशेषः तत्र विपुटा स्त्री मल्लिकासुन्दरी
पर्यायः वृद्धत यत्र २ किन्नरयुधि विवृत इति मेदिनी कर्णस्फोटा
निका ३ कंदालुः ४ कंदवक्रला ५ स्थलेला रक्तविवृत इति रा
ग्राम्भस्त्री ६ विनारुहा ७ विपरी जनिर्घटः देवीविशेषः यथा
८ अस्यागुणाः मधुरत्वे शीतत्वे ॥ कविः सन्तोदनसुन्दो गायत्री
स्मासकासविषयणविनाशितं देवतापुनः विपुटाख्याहिरुक्तं
पितृप्रकोपशमनत्वे इति रा स्त्री वी जे रंगानि घट क्रमात्
जनिर्घटः ॥ अस्यारूपे यथा परिजातवने
विपरी स्त्री शालयारी इतिभाव रस्येमाप्येमणिकुट्टिमरत्नसि
प्रकाशः वनकार्यसी दृष्टिय हासने रस्ये यत्र घटकोणशो
लीभेदः इतिरत्नमाला ॥ भित्ते अथस्तान् कल्पवृक्षस्य
विपात पुं विस्रुः इतित्रिकां निष्ठा देवतां स्मरेत् चापया
शेषः त्वरः यथा विदावितेभूत शाम्भुज सरसिजान्यकुशं पु
गणे त्वरस्त विपिरा विपात व्यवाणान् संविभाणं कर स
इतिश्रीभाषवत् ॥ रसिजैरत्नमौली विनेत्रा हेमत्रा
विपादिका स्त्री हेमपदीलता भाऊचभरनतारत्नमंजीरकोची
इतिराजनिर्घटः ॥ येवेयाये विलसित तत्र भावये
विपिष्टये स्त्री स्वर्गः इत्यमरः ॥ छक्तिमाया वामरादशीतुल
आकाश इतिशब्दरत्नावली ॥ करणक समुद्यकान् वदस्तीभिः
विपिष्टयस्त पुं देवता इति ॥ कृवातीभिर्हंतीभिः परिवारितः ॥
करुणामन वर्धितपा यशपत्नी ॥

साधकं दृष्टो इति तंत्रसारः ॥ कं इति हारावली ॥
 विपुली पुं पराणहृत् इति विपुली मयदानवनिर्मितं पुर
 वमाला ॥ यं पुरा असुरा देवेर्निर्जिताः ॥
 विपुली स्त्री विहता इत्यमरी संतः साधिनो परमाचार्य मय
 कीचाभरतः ॥ शरणमाययुः स गमनागमने अट
 विपुलीफलः पुं पराणः इति पण हर्षितर्क परिच्छदा हैमीरो
 हारावली ॥ प्यायसीतितिसंः पुरोनिर्मायतेभ्यो
 विपुलं स्त्री भस्मादि कृतकया ददौ ते असुरा स्नाभि पुरीभिः
 लस्यतिर्यगेवात्रयं यथा वि रसदिताः पूर्व वैरमनुसरतः
 नाभस्त्रिपुण्ड्रविना रुद्रात्तमा संशरान् श्रीन लोकान् नाशयान्
 लया प्रजितोपि महादेवो न स्यात् क्रुस्ततः संशरा लोका हरंय्यासा
 सफलप्रदः तस्मान्महापिकर्त चकिरे हरोमाभेष्टेति सरानुचार्य
 यं ललाटेपि विपुलं इति यनुषि शरं संधाय पुरेषु अमुं
 तिष्णादितत्ते ब्रह्माण्डपुराणे। चत नैः शरैः सृष्टाः पुरोकसो
 ऊर्ध्वेष्टं मदा ऊर्ध्वान् विपुलं ॥ सुरा असवः संतोनिपेतः ॥
 भस्मना सरा तिलकं वै द्विजः महायोगीमय स्नानसरानानीय
 ऊर्ध्वान् चंदनेनयदृक्कया ऊर्ध्व विपुलस्थितसिद्धास्तरसकूपे ॥
 पुरां द्विजः ऊर्ध्वान् त्रिविधं ॥ तिपत ते ॥ सुरा स्मदसंस्पृष्टा
 विपुलं ऊर्ध्वचंद्रं वैष्णवं दृढपारीराः सन्त उभयस्मृता वि
 वर्तलेष्टयोनिजः इत्यादिका स्मृती ब्रह्माच वतसो भूता वि
 चरतत्ते शिवारामेदीति तैस्तथा पुरे यविष्णु रसकृपा मते ययो
 र्यतिर्यक् विपुलं विस्वागा असुरा विस्र मायया ॥ मोहि
 मेदीति तस्त ऊर्ध्वपुरां विधारयेत ताः संतो नमयेथन तदा विस्रः स्ना
 इति नाराजी भहभूतसूतसंहिता भिः प्रकृतिभिः शोभोर्ध्वद्वयकरण
 विपुलं स्त्री विपुलं यथा व रयसारथिधनुर्वीणादिकं ॥
 काललाटगात्रिस्वामस्मरेत्वास्त्रिपुं व्यथान्नतः शोभुः सन्नयोः ॥

रथ मास्थाय शरं न्यनुषि संधाय विपुली स्त्री विहता इत्यमरः वि
 मथाकाले विपुलं ददाह इति भद्रं स्त्री सरतं इति त्रिकाण
 श्रीभागवते ॥ विपुलं दहनः पुं शिवः इति शोषः ॥
 हारावली ॥ विपुलं स्त्री प्रपद्यतेविशे विभुवनं स्त्री त्रिलोकी त्रयाणां
 विपुलमलिका स्त्री प्रपद्यतेविशे भुवनानां समाहारः इत्याकरणं
 यः विपुलमलिका इति त्रयाणां तत विमदः पुं मल्लविजकविर्गानि
 र्ण्यायः स्त्र्यमलिका २ इति त्रिका इतिवेद्यके ॥
 एतद्विषयः ॥ विमधुः पुं ऋग्वेदेकदेशः मख
 विपुलसक्तः पुं शिवः इत्यमरः वातादि ऋक् त्रयवेत्ता यथा।
 विपुली स्त्री देशविशेषः विपुल विनाचिकेतविमधुस्त्रिस्वर्गाय
 इति त्रयाणां तत्पर्यायः वेदिन ऊचित इति पेंतिपावनवर्णने ॥
 गरी २ इति हेमचंद्रः ॥ पुराण ॥
 विपुलं स्त्री कृष्णविहता इति त्रिमधु स्त्री मिलित सिता मालि
 शब्दवेदिका ॥ क संपीषि तत्पर्यायः मधुरत्रय
 विपुलः पुं राजभेदः तत्पर्यायः २ मधुत्रये ३ इति राजनिर्घण्टः
 प्राजापत्यः २ इति हेमचंद्रः ॥ विमभी स्त्री विपयं त्रयाणां मा
 विपुलं स्त्री मिलितहर्षितकी गीतां समाहारः इत्याकरणं ॥
 विभीतकामलकीफलानि तस्य त्रिमूढः पुं त्रिकुटपर्वतः इति
 र्यायः विपुली २ फलत्रयं २ फल हेमचंद्रः ॥
 त्रिकं ४ इति राजनिर्घण्टः अस्या विमलः पुं हृदविशेषः इति हे
 गुणाः विदोषनाशिते नामस मचंद्रः ॥
 त्वमलभेदिते च इति राजवल्लभः विमोवा स्त्री बुद्धदेवताभेदः।
 विपुली स्त्री विफल इति रा सामायादेवी तत्पर्यायः मारी
 जनिर्घटः ॥ ॥ वी २ वज्रकालिका २ विकराध
 विपुलीकं स्त्री पायुः इति हेमचंद्रः ॥ इति त्रिकाणशोषः ॥ ॥

त्रिमूर्तिः पुं बुद्धः इति त्रिकोशेषः त्रिलोचनः पुं शिवः इत्यमरः ॥
 ब्रह्म त्रिसु शिवाय त्रिमूर्तिश्च यत्र त्रिलोचनः स्त्री बुद्धदेवीभरः इति
 यथा त्रिमूर्तिर्यः सर्गस्थितिर्विलय त्रिकाणशेषः उर्गाच ॥
 कर्मणि ननुते इति गंगेशोपा ॥ त्रिलोचनी स्त्री उर्गा इति पुराणं
 ध्यायः ॥ त्रिलोहकं स्त्री सुवर्णा रजतं ताचं
 त्रियष्टिः पुं देवयर्पटी इति रत्न पतहातत्रये इति राजनिर्घण्टः
 माला ॥ त्रिलोही स्त्री मुद्राविशेषः यथा
 त्रियामकं स्त्री पापं इति शास्त्रमा अथ मंत्रिणो हिताधीय त्रिलोही
 ला त्रियामा स्त्री रात्रिः हविदा इत्य मुद्रा निरूप्यते सोम सूर्याग्नि
 मरः यमुना नीली कृष्णविवृत याः स्युः वर्णा लोह त्रयं तथा
 इत्युणादिकोयः ॥ रोपनिर्घः स्तोत्रे मसूर्यास्तोत्रो
 त्रिमुहः पुं कपिलाश्वः इति दे कृताशानः लोहभागाः समुद्रिष्टः
 मचंद्रः ॥ स्वरायत्तरसंख्यया तैलोहैः कार
 त्रिरात्र स्त्री रात्रित्रयं त्रिसृणं पेन्मुद्रा मसंकलित संगतो ॥
 रात्रीणां समाहारः इति लिंगादि यषु स्वराः स्रताः सौम्याः स्पर्शाः
 सेशर टीकायां भरतः ॥ सौराः शुभोदयाः आश्रयावाय
 त्रिरेखः पुं शाखः इति हेमचंद्रः ॥ काः सर्वसोमसूर्याग्नि देवताः
 त्रिलवणं स्त्री संधवं विड रुचक स्वराः षोडश विद्याताः स्पर्शा
 मिलितैतन्नवणत्रयं इति राज स्ते पंचविंशतिः व्यापकादश
 निर्घण्टः ॥ ने काम धन धर्म प्रदायिनः ॥
 त्रिलोकी स्त्री त्रयाणां लोका साष्टं सहस्रं संजण स्पष्टा तां
 नां समाहारः यथा भूलोकः जगुयात्रतः तस्यां संख्यातये
 भुवर्लोकः स्वर्लोकश्च इति नंजीसर्पिका पूर्व संख्यया निः
 लिंगादिसेग्रहटीकायां भरतः त्रिप्यकं भनो मुद्रा मभिषेकोक्त
 त्रिलोकेशः पुं सूर्यः इति श वर्त्मना आवास्य प्रजयेद्देवीमु
 हचंद्रिका ॥ पचारैर्विधानतः अभिषिच्य ॥

त्रिनीलाय दद्यान्नो मुदिको गुरुः ५ त्रिद्वारी ६ रेवनी ७ इत्यमरः
 इयमुद्रा तद्विरोध विषज्जर विना सवहा ८ सरणा ९ सरमा १० वि
 शिनी व्यालचौर मृगादिभ्यो पुरी ११ रेवनी १२ पतेविहता सा
 रतां कुर्याद्विशेषतः युद्धे विज माये मुद्रा विहतायामिति केवि
 यमाप्नोति धारयन् मनुजेश्वरः त इति भरतः मालविका १३
 मंत्र सिद्धिकरी पुंसो चतुर्वग मसुरी १४ प्रणामा १५ अर्द्धचंद्रा १६
 फलप्रदा धारयन्मनुजो निमं विदला १७ सुषेणी १८ कालिंगिक
 देवतत्त्वा भवेद्भवि इति तंत्रसा १९ कालमेघी २० काली २१ त्रिवेला २२
 रः त्रिवर्गः पुं धर्मकामार्थः ३ त्रिहंतिका २३ इति राज निर्घ
 त्पमरः त्रिफला त्रिकटु वृद्धि एवः कृष्णायाः पर्यायः प्रणामा १
 स्थानतयाः सतरजस्तमासि ३ पालिन्दी २ सुषेणिका ३ काला
 ति मेदिनी सनीतिः इति शास्त्रता ४ मसरविदला ५ अर्द्धचंद्रा ६ का
 वली त्रिवर्णकं स्त्री गोदारकः लमेघिका ७ इत्यमरः ॥
 त्रिफला त्रिकटु इति मेदिनी ॥ पालिन्दी ८ कालमेघिका ९
 त्रिवर्षिका स्त्री त्रिहायणी त्रिव इति भरतः स्नेहायाः पर्यायः त्रि
 र्णीगोः इति हेमचंद्रः ॥ हत १ इकादी २ सवहा ३ त्रिभंडी ४
 त्रिविक्रमः पुं विसुः इत्यमरः त्रिपुरा ५ अरुणायाः पर्यायः
 त्रिविष्टपं स्त्री त्रिपिष्टपं स्वर्गः व्याज्जादनी १ ऊरुणा २ निःस्तता ३
 इत्यमरटीकायां स्वामी त्रिभुव विहता ४ अरुणा ५ इति रत्न
 नेव त्रिविष्टपसत ६ पुं त्रिपिष्ट माला सामान्य विहता गुणाः ॥
 यमत्र इति हलायुधः ॥ कुरुते उस्मते कमिष्टेष्वादर्गति
 त्रिवीजः पुं प्रणामकः इति रा कुष्ठ कण्ड वानाशिते विरेच
 जनिर्घण्टः ॥ ने प्रप्रस्तत्वेव इति राजनिर्घण्टः
 त्रिवृत स्त्री लताविशेषः नेउमी मरुणावणी त्रिवज्जुणाः स्ताउतं
 इति भाषा तत्पर्यायः सर्वाव कषायतं रेचनतं रुद्धत्वं क
 भूतिः २ सवहा ३ त्रिपुरा ४ त्रिवृ उतं दोषयाकेपितकफापह ॥

तत्र अस्याश्चाल्यान्तरगुणविशेषे विवेलासीविहृत इति राजनिर्घ
यात्रिहतासिता इति राजवत्सभः एतः विशंकुः पुं सूर्यवंशीयराज
मेतत्रिहृत्तुलाः विरेचनते स्वाडते विशेषः मत इत्याकुवशोद्वेष्ट ए
उत्सते वायुकारिते त्रुतते पित्त शुभ्रानुपुत्रः पय वशिष्ठमाह अ
जस्येष्टपित्तशोकोदरा यदते हसशरीरेण स्वर्गगते यजेय व
च कृष्णविहृता गुणाः श्वेताः शिष्ट एतदशकामित्याह ततो रा
हीन गुणते तीव्रते विरेचनते जा तस्य पुत्रानुवाच सशरीरो य
मूर्च्छा दाह मद आति कंठोत्कर्ष यजेन स्वर्गं यथा मुनो यथा कुरु
राकारिते च इति भावप्रकाशः तयदिभवतिः यदित्यक्तस्तदा मे
विहृत करणं स्त्री दितमपू तेजसो गुरुमुपासिष्ये वशिष्ठपुत्रा स्तुतु
मिष्ठीकरणं यथा तेजो जलः त्वा राजान मुवर्षिषो भगवाच्
दितयः प्रत्येकं देवा विभज्य प अशका मिति यत् प्राह तदस्मा
कस्मिन्नर्हस्तेन रवोरहीर्हप्रदिये भिः कथं प्राक्पराजोवाच यष्टम
त इति मोक्षधर्मरीकाया नी न्यो गतिं गमिष्यामि तच्छ्रुत्वा क
लकारवः ॥ सिपुत्रा राजानं शेषुः श्वे आणशो
विहृत पर्णी स्त्री हिलमोचिका इति भविष्यसि तस्या रात्र्या मनीतायां स
प्रावचंद्रिका ॥ चाणालदर्शने भूता विष्णुमित्रं
विहृता स्त्री विहृत इत्यमरः ॥ शरणमायेयो विष्णुमित्रस्तस्वीय
विवेणी स्त्री स्थानविशेषः यत्र गं द्रयेण भानयाः मास तस्मिन् यजे
गयायमुनासरस्वतोर्वियोगः सा देवा भागार्थं नागच्छन् ततो विष्णु
दक्षिणप्रयागः तस्य सीमनिर्णयः मित्रः क्रोधात् राजान मुवर्षीत्
यथा प्रद्युम्नस्य क्रुदात् याम्येसर माया बाल्यात् प्रभृति यत्नपः कृतं
स्वत्यास्तयोत्रे तदक्षिण प्रयागस्त तेन तद्विवर्जनतया राजा सशरीरो
गंगातो यमुनागता इति प्रायश्चित् दिवं ययौ नर्हि शकस्त मुवाच वि
मतते इयं मुक्तवेणीति कण्ठ शंको त्वं भूमे पत ततोः वाकु शि
ने प्रयागे युक्तवेणी ॥ ॥ राः पतन राजा पाहीति विष्णुमित्र ॥

मुवाच विष्णुमित्र स्तिष्ठेति तमुक्ता निर्वातः ॥
स्वर्गदक्षिणमार्गेः परान समर्षी विशिखं स्त्री विष्णुले किरीटं
नसृष्टायरं नक्षत्रवर्कं सृष्टयचक इति हेमचंद्रः ॥
मेदेवाः संभ्रान्ताः ऋषिमुचुरयं स विशिखः पुं राक्षसविशेषः स
प्राचीरः स्वर्गं गते नार्हति विष्णु रावणपुत्रे इति हेमचंद्रः विष्णुः
मित्रस्तानुवाच अहमस्य स्वर्गो इति राजनिर्घातः ॥
हणं प्रतिज्ञाय कथमन्तेन क विष्णुविहृता स्त्री मालाकंदः
रिष्णुमित्रो यावद्भोकाः स्यास्य इति राजनिर्घातः ॥
त्रिभावदमुनि नक्षत्राण्यत्रैव ति विष्णुराः पुं ऊवैरः इति हेमचं
ष्टं विशंकुरप्यवाकुशिरास्तिष्ठ इः ज्वरः यथा विष्णुरस्ते प्रसन्नो
त इति रामायणे विशालः शा हं येत ते मन्त्रराज्यं इति श्री
लभः इति मेदिनी चातकपदी भागवते रावणपुत्रविशेषः ॥
इति शहरत्नावली खद्योतः ॥ खरसेनापतिः इति रामायणे ॥
इति शहमाला ॥ त्रिशीर्षकं स्त्री विष्णुले इति हे
विशंकुजः पुं हरिश्चंद्रराजः मचंद्रः ॥
इति हेमचंद्रः ॥ विष्णुले स्त्री अस्त्रविशेषः तत्
विशंकुयाजी पुं विष्णुमित्रः यक्षीयः विशिखं २ इति मेदिनी
इति हेमचंद्रः ॥ मूलं ३ विष्णीर्षकं ४ इति
विशारणः पुं जिनः इति वि हेमचंद्रः ॥
काणपोषः ॥ विष्णुली पुं शिवः यथा अतो
विष्णुर्कुरा स्त्री मिलितगुणोत् भेद्य विष्णुली च वृषकेतुर्मदा
यत्रा हिमोत्थ मधुरा इति । वलः इति स्कंदपुराणे नीलकं
राजनिर्घातः ॥ वस्तवः विष्णुगः पुं विक्रुटयर्ष
विशाला स्त्री वृत्ताहंस्तरविशेषः तः इति शहरत्नावली विकोणः
सावर्हमात्रमात्रा इति हेमचंद्रः यथा ऊरुगेण हीनसिष्णुगस्तद
विशालपत्रः पुं विलः इति राज त्रिरितिसारसमुच्चरः ॥

विमरी पुं रोहितमनसः इति
प्राहृषकल्पतरुः ॥
विमरः ५ स्त्री लंघे विशेषः इ
ति लंघो मंजरी अस्याविवरणं
दस प्राहे दृष्टव्यं अस्यात्पति
यथा तस्योसिगासीलोमभो
गायत्री च तच्चाविभोः विष्ट
प्रासासात् स्वतोः दृष्टपुनगात्
स्वः प्रजापतेः ॥ सजायाः यंति
रुत्तयमा हस्तीप्राणतोः भव
त इति श्रीभागवते ॥
विसेधिः स्त्री पुष्पविशेषः तत्
पर्यायः सांध्यंगसुता २ संधि
वल्ली ३ सदाफला ४ विसेधंग
सुमा ५ कोता ६ सज्जमारा ७ सेधि
जा ८ साविविधा रक्ता ९ सिता १०
सिताच ११ अस्यागुणाः कफ का
सहरत्वे रुच्यत्वे विदोष शमन
त्वे च इति राजनिर्घण्टः ॥
विसेधं स्त्री पूर्वाक्रमध्याक्रा
पराक्रमकालः इत्यमरः अस्या
पानारे विसेधी इत्यमरटीकाया
थरतः विसने स्त्री समत्रयं समह
रीतकीनागरं पुं रूपे इति राज
निर्घण्टः ॥
विमरः पुं कृशरः इति हेमचंद्रः
विसवने स्त्री विकालं इति प्रा
यश्चित्तले ॥ न
विसवनस्त्रायी पुं विकालस्त्रा
यी इति स्मृतिः ॥
विसिता स्त्री विशर्करा इति राज
निर्घण्टः ॥
विसीते वि कार त्रय कृष्ट द्वेवं
इत्यमरः ॥
विसुगंधि स्त्री विनातकं इति रा
जनिर्घण्टः ॥
विसुपर्णाः पुं वरुचनो वेदभागः
तद्वत्ते च तद्योगोत्पुरुषोपि ॥
विसुपर्णाः इति मनुटीकायां क
लकभट्टः ॥
विसेताः स्त्री गंगा नदीभेदः इ
ति मेदिनी ॥
विसलं वि वारत्रयकृष्टद्वेवं तत्
पर्यायः विगुणाकृतं २ तृतीयो
कृतं ३ विसीते ४ इत्यमरः ॥
विहायणी स्त्री विवर्ध्या गोः इत्यम
रः टीकायां रमानाथः दौपदी ।
यथा कृते युगे वेदवती त्रेतायां ज
नकामजा हायरे दौपदी ह्यायाते
न कस्याविहायत्री इति ब्रह्मवे
दत्रे श्रीकृष्णजन्मावर्णः ॥
विदारः स्त्री दारत्रय मिलितस्वर्जि

कादार यवदार टंकणदाराणि
इति राजनिर्घण्टः ॥
विदारः पुं कोकिलाक्षहृदः ॥
ऊलेखारा इति भाषा इति रत्न
माला ॥
वुट यणि क्विदि इति कविकल्पद्रुमः
वुट उ. क क्विदि इति कविकल्पद्रुमः
वुटिः स्त्री लंघेला अल्प संशयः
कालभेदः सच क्स्वादार चतुर्भा
ग ग्रहणान्मकः इत्यमरः ॥
दाणदयात्मकः इति तटीकायां
स्वामी ॥
वुटिबीजः पुं कटुः इति शास्त्रमाला
वुटी स्त्री वुटिः इत्यमरटीकायां
भरतः ॥
वुत्त - वये । इति कविकल्पद्रुमः
वुम्फ - वये । इति कविकल्पद्रुमः
वुय - वये । इति कविकल्पद्रुमः
वुफ - वये । इति कविकल्पद्रुमः
वेता स्त्री दक्षिणाग्निः गार्हपत्यः ॥
ग्राहवनीयः पकोत्सा इत्यमरः
इत्यमरः द्वितीययुगं तस्य परि
माणं यथा विचत्तारिंशन्नदे ॥
राविशेत् सदस्त्राधिकेन च चत
र्युगं परिमितेन रनामक्रमेण च
द्विषट् तत् परिमितं स एव वति
सहस्रकं त्रेतायुगं परिमितं
कालविद्विः प्रकीर्तितं इति ब्र
ह्मवेदने प्रकृतित्वे तस्य धर्मा
यथा त्रेतायुगे समायाते धर्मः
पातो न तोगतः अल्पज्ञेयादि
ता लोकः केचित् केचित् दया
शयाः विसृज्या नरता लोकाय
त दानपरायणाः वर्णाश्रमादा
ररताः सतिनः सस्यवेतसः छ
त्राश्रमिस्तः श्रुताः सर्वे ब्राह्मणा
सेविनः ब्राह्मणश्च महात्मानो वे
दवेदोगपारगाः प्रतिग्रहति
हताश्च सत्यसंधाजितेन्द्रियाः न
यो वनरतानि त्पेदातारो विसृजे
विनः कालवधीनदितोः अस्ति
यः सर्वाः पतिव्रताः वसंथरा च
शस्याफ्या पुत्राश्च पितृ सेवि
नः इति पाद्ये क्रियायोगसारः
त्रेया अत्रिथा इति मुग्धबोध ॥
त्रे उ. पालने इति कविकल्पद्रुमः
त्रैगुणं स्त्री विगुणधर्मः सत्त
रजस्तमस्त्वं यथा त्रैगुणं वि
सयावेदा निस्त्रैगुणो भवार्ज
न इति श्रीभगवद्गीता शौन्य
सौगंध्यं मां यथा त्रैगुणं
ललितैश्चरुमरुज्जिह्ववीजिते

इतिशिवरात्रिवनकथा त्रिभिः ॥
 पूरणं च ॥
 त्रैयं न विद्या इतिमुग्यबोधं
 त्रैपुरः पुं त्रिपुरेशः नतप
 र्थायः शहलः २ चैयः १
 चेदिः ४ इतिहेमचंद्रः ॥
 त्रैलोकां क्ली त्रिलोकी यथा
 त्रैलोका येनदखिलेविपना
 प्राप्तेन ज्ञाने तया समर मू
 हवि नेपिया इतिचंडी ॥
 त्रैलोकाविजया सी भंगा भो
 इतिख्याता इतिशहचंद्रिका
 त्रैविद्यः पुं त्रिवेदज्ञः त्रिवि
 यावेत्ता यथा त्रैविद्या हैनक
 स्तकी नेरुक्तोपमपाठकः त्रय
 आश्रमिणः पूर्वे परिषत्स्या
 दशावरा इतिव्यवहारतत्त्वं ।
 त्रोटकी सी रागिणीविशेषः
 इतिहत्तायुधः ॥
 त्रोटिः सी चवुः कटफलं ॥
 पत्नी मीनभेदः इतिमेदिनी श्रे
 दिहस्तः पुं पत्नी इतिशह ॥
 चेदिका ॥
 त्रोटि सी त्रोटिः इतिशह ।
 रत्नावली ॥
 त्रैवेङ्गीगवादिताउनदंडः पौवनी
 इति ख्यातः नत यर्थायः ॥
 प्राजने २ त्रोटने १ प्रवयणां ४ ॥
 गजस्य त्रोटनदण्डः नतयर्थायः
 वेणुकं २ वेणुकं ३ इत्यमरः भ
 रतो अस्व इति सिद्धान्तकौमुद्यामु
 णादिहतिः आर्ययक्रिया व्यो
 धिभेदः इति संदिहसारे उणा
 दिहतिः ॥
 त्रोटक ३ गसां इति कविक
 ल्पद्रुमः ॥
 त्रोगरं क्ली शिकभेदः योतांज
 नी इतिमेदिनी ॥
 त्रोटः पुं योतांजनी शिकारः
 इष्टरः इति हेमचंद्रः ॥
 त्रयगा सी गंगा इतित्रिकाण्ड ॥
 शेषः ॥
 त्रोजने क्ली त्रुजनेत्रयणा यथा का
 लांजने पुष्पांजने रसांजने इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 त्रयकः पुं शिवः इत्यमरः ॥
 त्रयकसवः पुं ऊवेरः इत्यमरः
 त्रयः पुं शिवः इतित्रिकाण्डशेषः
 त्रयः पुं चटकः इतित्रिकांड
 शेषः ॥
 त्रयस्पर्शः पुं त्रिदिनस्पर्क तिथि
 त्रयस्पर्शयुक्तमहः इतिजोतिषं

अहस्यं क्ली अहस्यः तयाच तः त्रिभिः अमरः इत्यमरः ॥
 वशिष्टः एकस्मिन् सावनेत्वक्रि त्रकै सी इदियविशेषः यथा
 तिथीनां त्रितयं यदा तदादिनत पूर्ववन्नित्ययुक्तं देह्यापित्वगि
 यः प्रोक्तस्तत्रसाहसिकेफलं फ त्रियं प्राणादिस्तमहावायुय
 ल्भितिवैदिक कर्मयरे ॥ र्थतोविषयोमतः उद्भूतस्पर्शव
 अधिमासेदिनपाने यनुधिरवो द्रव्यगोचरः सोपिचतवः नृपान्
 भानुलेवितेमासि चक्रिणि स ह्यद्योयोगेनृपपत्रापिकारणं
 मेरुयुक्तां प्रागल्भ्यविवाहवति इत्याद्यदेत्वचोप्रोमामनसाज्ञा
 भीमपराक्रमः दिनपाने दिन नकारणं इतिभाषापरिच्छेदः
 द्वाये अहस्यं नाम यदेत उ वल्कले गुडत्वक् चर्म इतिमे
 कं तत्रययत्नः कृतिभिर्विधेयः दिनी शेषस्ययर्थायः अह
 र्वाहयात्राशुभं पुष्टिकर्मसर्व ग्यरा २ इत्यमरः अहस्यवरा ३
 नकार्यत्रिदिनस्पर्शेन इति इतिनहीका त्वरे ४ त्वदा ५ धर्म ६
 ज्ञातिस्तत्त्वं ॥
 अदिकं त्रितलीयेक्रिभवः यथा क्ली ७ क्ली ८ इतिशहचंद्रावली
 एकादिक द्वादिक त्रिदिक त्वं दारचिनी इतिभाषा इति रा
 चार्थिक सतत त्वर विषमत्वर त्रककण्ठः पुं शृणाः इतिहारवली
 इत्याद्यपराजितास्तोत्र ॥ त्रककण्ठः पुं तीरीप्राहृतः तीरकं
 त्रुषणं क्ली मर्मिलतं पुं वीपिण चुकी इतिभाषा इति रत्न ॥
 ली मरीचं इत्यमरः ॥ माला ॥
 त्रुषणं क्ली त्रुषणं इत्यमरटी त्रकयत्रं क्ली गुडत्वक् इत्यमरः
 कायाभरणः ॥ तेजयत्रं इति केचित् इतिभर
 त्रिभवान्त्वमिति भाषा तः ततर्थायः सुतकट २ मं
 पुष्पकहस्यप्रथमेकवचनोत्तरणे गे ३ त्वचं ४ चोचं ५ वरोगकं ६
 ७ यं लिङ्गत्रये समान ॥ इति ॥ इत्यमरः ॥
 व्याकरणं ॥ त्रकपरी सी दिग्यपत्री ततर्थायः

कारवी २ एष्टी ३ वासीका ४
कवरी ५ एष्टुः ६ इत्यमरः ॥
तत्र यत्री ७ इतिभरतः ॥
त्वक्पुष्पं स्त्री रोमाचः इतिविक
एष्टोषः किलासे इतिहेमचंद्रः
त्वक्पुष्पिका स्त्री किलासे कुली
इतिभाषा इतित्रिकाएष्टोषः
त्वक्पुष्पी स्त्री किलासे इतिजटा
थरः त्वक्सारः पुं वंशः इत्यमरः
पुत्रत्वक् इति शब्दचंद्रिका ॥
शोणहृत्तः वृत्तवंशः इति रा
जनिर्वहटः ॥
त्वक्सारा स्त्री वंशरोचना इति
राजनिर्वहटः ॥
त्वक्सारभेदिनी स्त्री तद्वचंबुह
तः इति राजनिर्वहटः ॥
त्वक्संगंधः पुं नारंगः इति भा
वप्रकाशः ॥
त्वक्संगंधा स्त्री यलवालकनाम
गंधद्रव्यं इतिजटाथरः ॥
त्वक्दीरा स्त्री वंशरोचना इत्य
मरः ॥
त्वक्दीरी स्त्री त्वक्दीरा इति
राजनिर्वहटः ॥
त्वग १ कम्प गतौ इतिकवि क
ल्पद्रुमः ॥

कवश्चिद्वि करत् लघुत्वे च । त्वरिः स्त्री त्वरा इति हेमचंद्रः ॥
इति राजनिर्घटः वल्कलः ॥ त्वरितं स्त्री शीघ्रं तद्विशिष्टं वि
चर्म गुरुत्वक इति थरणिः त्व इत्यमरः ॥
चा स्त्री त्वक इति प्रावरत्नावली त्वरितोदिते त्रिशीघ्रोच्चारितवत्तः
त्वचायत्रे स्त्री त्वकृषत्रे इति श त्वर्यायः निरस्तः २ इत्यमरः
हरत्नावली त्वष्टः त्रि त्ववीयान् अतिश
यत्त्वविशिष्टः इति व्याकरणां ॥ त्वष्टा पुं आदित्यविशेषः विष्णु
त्वचिसारः पुं वेशः इत्यमरः कर्म इति हेमचंद्रः वर्णसंकरज्ञा
त्वचिसंगंथा स्त्री त्वद्वैला इति निविशेष इत्यमरः ग्रस्यपर्यायः
हारावली ॥ काष्ठतश्च शब्दे उक्तं यन्निश्च सत्रया
त्वत् त्रि भिन्नः इति जटाधरः ॥ रणाद्दृष्टव्यः ॥
भवतः तोमाह इते इति भाषा त्वरु ऊ कार्षे कृशकरणा इति
इति व्याकरणां ॥ यावत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
त्वेच उ इतो गतो इति कवि त्वरु त्वेवो गते सम्भरणे । इति
कल्पद्रुमः ॥ कविकल्पद्रुमः ॥
त्वेच उथ संकोचे इति कविकल्प त्वत्त्वमत्यक्षं स्त्री स्पर्शज्ञानं द
द्रुमः तदीये त्रि भवदीये इति व्यादेः स्पर्श दार्श हारा बोधः
व्याकरणं त्वर त्रिषट् म वेगे इ यथा अथ ज्ञानभावे तद्वन्ननः
ति कविकल्पद्रुमः ॥ संयोगस्य यदि कारणात् तदा
त्वरणे स्त्री त्वरा इति व्याकरणं त रासन चाक्षवादि काले त्वत्
रा स्त्री वेगः तत्पर्यायः ॥ प्रत्यक्षं स्यात् इति सिद्धांत
सम्भ्रमः २ इत्यमरः आवेगः ३ मुक्तावली ॥
त्वरिः ४ तर्णिः ५ संवेगः ६ इति त्वष्टः पुं वृत्तासरः इति विका
हेमचंद्रः आविष्टः इत्यमरटी। लक्षणः ॥
कायां स्वामी ॥

लाष्टी स्त्री विज्ञानद्वयं इति हेम
चंद्रः संज्ञानामसूर्ययन्त्री इति
शहरत्नावली रथिका लहरयः
इति त्रिकाणशेषः ॥
विहृ स्त्री शोभा प्रभा वाक् इ
ति मेदिनी व्यवसायाः जिगीषा
इति विष्णुः ॥
विष्णु म ओ भासे अवधूतकोः
यं निवासं दाने दीप्तोच इति
कविकल्पद्रुमः ॥
विष्णु स्त्री दीप्ति इति शहरत्नाव
ली विष्णुमतिः पुं सूर्यः इत्यमरः
विष्णुः पुं किरणं इति हेमचंद्रः
त्सवं कृद्यगो इति कविकल्पद्रु
मः त्सरुः पुं खड्गमुष्टिः इत्यमरः
तत्पर्यायः मुष्टिः रत्नालतलः इ
ति शहरत्नावली ॥

य

य यकारः सव्यंजन चतुर्दश
वर्णः तवर्गद्वितीयवर्णश्च अ
स्योच्चारणस्थाने दंतः इति व्याक
रणं अस्य स्वरूपं यथा यकारं चे
चलापांगिऊरली मोदरपिणी
त्रिप्राप्ति रदितं वर्णं विविडमदि
ते सदा पंचदेवमयवर्णं पंच।
यान्तो भवे नटप्रत्ययः ॥

प्राणात्कं सदा अरुणादिम
सेकाशं यकारं प्राणामास्यं
इति कामधेनुतंत्रे अस्यालिखन
प्रकारो यथा ऊंचिता ऊरली
भूत्वावामादित्वा नस्ततः वामतः
ऊंचिता भूत्वा दत्ताथो दत्ततो ग
ता ऊर्द्धसंज्ञायता रेखा सरागो
दयः क्रमात् वाली भवानी ल
क्ष्मीश्च ध्यान मय्यप्रवदते ॥
इति वर्णोद्धारतंत्रं ॥
यं स्त्री रत्नं मंगलं साधुसे ॥
इति मेदिनी ॥
यः पुं पर्वतः भयरक्षकः
मेदिनी व्याधिभेदः भयविह्व
भदरां इति शहरत्नावली ॥
युडशिसंहतो इति कविकल्पद्रुमः
युत कारः पुं निष्ठीवनत्यागानुक
राणशब्दः ॥

युर्ध्व ई वये इति कविकल्पद्रुमः
युष्ण दा निष्ठीवनत्यागानुकरणा
शब्दः यथा युष्णुत्वं वमद्विरधु
गजनेरिति सूक्तिकणामृतं ॥
येथे वा वायानुकरणाशब्दविशे
षः इति संगीतदामोदरः ॥
योडने स्त्री संवरणं इति युड
धान्तो भवे नटप्रत्ययः ॥

द दकारः सव्यंजन पंचदशवर्णः
तवर्गद्वितीय वर्णश्च अस्याच्चारण
स्थाने दंतः इति व्याकरणं ॥
अस्य स्वरूपं यथा दकारं स्वरूपं
चावर्णितवर्गप्रदायकं पंच दे
वमयं वर्णपंचप्राणमयं सदा
त्रिप्राप्तिसहितं देवित्रिविडमदि
ते सदा आत्मादि तत्त्वासेयुक्तं स्वयं
परमजगदली रक्त विद्युत्स्वना
कारं दकारं रुदि भावय इति
कामधेनुतंत्रं ॥
दं स्त्री भार्या इत्येकाक्षरकोषः ॥
दः पुं अचलः दन्तः दाता इति
मेदिनी खण्डनं इति शहर
त्नावली
दंशः पुं कीटविशेषः दंश इति
भाषा तत्पर्यायः वनसदिका
२ इत्यमरः गोमदिका इत्यरण्य
मदिका ४ भस्मशालिका ५ इ
ति शहरत्नावली पाप्मुरः ६
दंशकः ७ इति हारावली ३ इ
मुत्तः ८ क्रूरः ९ दादिका १० इति
राजनिर्घण्टः धर्म दंशान इति
मेदिनी खण्डने दोषः मर्म
सर्पदंत इति विष्णुः दन्तः
इति हेमचंद्रः ॥

दंशकः पुं दंशः इति हारा व
ली दंशानकर्तृरिति ॥
दंशने स्त्री वर्म दन्तादिनाथ
एतेन कामदानं कृतं फलान् ३
इत्यादि भाषा इति हेमचंद्रः
दंशभीरुः पुं स्त्री महिषः ३
ति त्रिकाणशेषः ॥
दंशमूलः पुं शिफः इति रा
जनिर्घण्टः ॥
दंशितः वि वर्मिमतः दष्टः ३
ति हेमचंद्रः ॥
दंशी स्त्री दाददंशः द्वाददो
श इति भाषा इत्यमरः ॥
दंश स्त्री दंशविशेषः तत्पर्या
यः दाता २ इति हेमचंद्रः ॥
दंष्ट्रिका स्त्री दादिका इति हेमचंद्रः
दंष्ट्री पुं स्त्री मूकरः इत्यमरः ॥
सर्पः इति शहरत्नावली दंष्ट्रा
विशिष्टेति यथा दंष्ट्रिभिः मृ
गिभिर्वापि दन्ता स्नेहोश्च तस्म
देः ये स्वाप्यर्थे दन्ता यानि रजस
गंज संशयः इति मुहूर्ततत्त्वप्रमि
पुराण ॥
दं कं स्त्री जलं इति त्रिकाणशेषः
दंश स्त्री कर्तृणा इति रत्नमाला
दंशः वि भस्मीकृतः योडा इति

भाषा तत्पर्यायः प्रष्टुः १ सप्तः आषाफासिनयोरसमीभाषाय
 ३ उचितः ४ इत्यमरः येषाणां भाषाया दशमी कार्त्तिक मास
 मिसं पौर्णिमा जोर्वर्जमासिषं दी योहीदशी अस्याः प्रमाणं यथा
 रक्षलेजंवीरमासिषं आनिषं । द्वितीयासीन यत्तुषो अतशी हृष
 रक्षणाकंच सर्ववदग्यमासि ऊभयोः मेष कर्कटयोः षष्ठी क
 ष इतिकर्मलोचने ॥ मा मिथुनकेशमी दशमी वृश्चि
 दग्यकाकः पुं द्रोणकाकः के सिंह द्वादशी मकरे तला
 इति हेमचंद्रः ॥ पभिर्यातो नजीवेत यदि शक्र स
 दग्यरथः पुं चित्ररथगंधर्वः मो भवेत् ॥ अस्याः प्रमि
 इति महाभारतः ॥ सदी यथा वैशाखे शुक्ला ष
 दग्यरुहः पुं तिलकहृदः ३ ष्ठी ज्येष्ठे कृष्णा चतुर्थी आषाढे
 ति राजनिर्घण्टः ॥ शुक्लाष्टमी प्रावणे कृष्णा षष्ठी
 दग्यरुहा स्त्री दग्याहृदाः ३ भादे शुक्ला दशमी आश्विने कृ
 तिराजनिर्घण्टः ॥ स्नाः मीकार्तिके शुक्ला द्वादशी अ
 दग्यास्त्री श्रिता कीदिकरतिमे ग्रहायणे कृष्णा दशमी पौषे शुक्ला
 दिनी हृदविशेषः कुरु इति ॥ द्वितीया मास कृष्णा द्वादशी फाल्गु
 स्वाता तत्पर्यायः दग्यरुहा २ नेश्रुक्त चतुर्थी चैत्र कृष्णा द्विती
 दग्यिका १ स्थले रुहा ४ गोमणा या आसंप्रमाणं यथा मेघदिने
 ५ कर्कषादला ६ मसरोहा ७ स पौनयुगे मृगोदे युके यत्तुः स्थेक
 दग्यिका ८ अस्यागुणाः कटुतं लसेच शुक्ला कृत्ती रक्त्वालिम
 कषायत्वं उल्लेखकफवात ना गाम्यमीन हृषे कृष्णा स्तिथयः
 शितपित्त प्रकोपनत्वं जठरानं प्रदग्याः दिनदग्या यथा रवि
 लदीयनत्वं च इति राजनिर्घटः वारे द्वादशी बुधे तृतीया हृह
 मासदग्या यथा सौरचैत्रपौष सप्तोषष्ठी शुक्ले पंचदशी शनौ
 याद्वितीया पंचमेष फाल्गुन सप्तमी अस्याः प्रमाणं यथा
 यो अतशी वैशाख प्रावणयोः ४ मसा रुहा दिशे ॥ ॥

रामाः षट्पदमनय स्तथा दशने दण्डः पुं दननं सुराजो चतुर्थी
 तिथयः सप्तसंख्यायैः सप्तसप्तभिः पायः सचित्रिविधः वधः चतुर्थी
 इति ज्योतिः सारसंग्रहः ॥ हणो वंथन ताडनादिषु इत्यमर
 दग्यिका स्त्री दग्याम्न पौडाभात दीकासारसंदरी तत्पर्यायः सा
 इति भाषा चोर्वी इति स्वाता इ हसे रुदमः १ इत्यमरः ऊर्हृमि
 ति केचिदिति भरतः तत्पर्यायः तिः दोजान इति भाषा ॥
 भिस्सटा २ इत्यमरः ॥ इति सारसंदरी व्युहभेदः प्र
 भिस्सटा ३ भिस्सटा ४ भिस्सि काण्डः अश्वः कोणः मस्यानः
 ५ भिस्सिका ६ इति तटीका सार सैन्य कालः चरी इति भाषा
 संदरी दग्याहृदाः इति राज भाषा मानभेदः काठा इति
 निर्घण्टः ॥ भाषा चाणोशोः पारिपाथिकः
 दग्येष्टका स्त्री कामकं इति ह यमः अभिमानः इति मेदिनी
 रावली ॥ ग्रहभेदः इति हेमचंद्रः ॥
 दथ इ त्यागे अवेने इति क इत्याजराजपुत्रः इति पुराणं ॥
 विकल्पदुमः ॥ कालभेद दण्डस्य प्रमाणं यथा
 दथ न चातने इति कविकल्पदुमः षट्पदं पात्र मिस्मीणं गभीरे
 दण्ड न क दण्डपाते इति कवि चतुरंगुलं स्वर्ण पाथेः कृतं छिद्रं
 कल्पदुमः ॥ कृण्वेष्ट चतुरंगुलेः यावज्जलस
 दण्डः पुं क्ली लघुदः इत्यमरः त तं पात्रं तत्काले दण्डमेव च ॥
 संधारणगुणाः सुवल्गुतः संप्रति इति वल्गुवर्ते प्रकृतिखण्डं ॥
 हानत्वं शत्रु निषेधनत्वं अवष्टम्ब वात्मानं प्रतिदण्डो घमे दण्डनि
 नत्वं प्रापुष्यत्वं भयव्रंचे इति राज पात्रनेच दोषो यथा शिपदण्डो
 वंल्लभः शरणागत रक्षणदि य घमे कृच्छ्र मतिरुच्छं निपातने
 या शरणागत सत्राणं भूतानामप्य इति प्रायश्चित्ततत्वे कौटसा
 हिसनं वहिर्वेदिच यद्दानं दण्ड दो दण्डा यथा लोभात्तोहा
 मित्यभिधीयते इति मोक्षधर्मः ॥ त्रयान्मेवात कामात् कौथान

येवच अज्ञानादालभावाच्चसा
 ल्यविनयमुच्यते यथा मन्त्रतमे
 स्थानेयः साक्ष्यमन्त्रतमेदेत तस्य
 दण्डविशेषास्तत्रवक्ष्याम्यनुपूर्व
 शाः लोभात् सहस्रं दंयस्तमोदा
 त्पूर्वतः साहसं भयादौ मध्यमो
 देदो मैत्रात् पूर्वं चतुर्थी ॥
 कामादृष्टागुणं पूर्वकोधात्
 विगुणं परं अज्ञानात् देशते
 पूर्णवाशिष्ठाकृत मेवत प
 तानाहुः कौटसाह्ये प्रोक्तान द
 एतान्मनीषिभिः धर्मस्याभि
 चारार्थमधर्मनिधनायच कौट
 साह्येन कृत्वा एतान्जीनं वर्णान्धा
 र्मिको नृपः प्रवासयेदयित्वा वा
 स्नानात् विवासयेत् दण्डस्य स्था
 नानि यथा दण्डस्थानानि दण्ड
 स्य मनुः स्थायेभवोः कृवीत् त्रिषु
 वर्णेषु यानि सन्तु तेषां लक्षण
 ब्रूते उपस्य मुदरं जिह्वा हस्तौ
 पादौ च पंचमं चतुर्था सा च कर्णा
 च यने देह नथेव च अनुवं
 धं परिज्ञाय देश कालौ च न
 ततः सारा मरायोचालौकादण
 देणुपातयेत् अविहितदण्डेषु
 दोषो यथा अधर्मदण्डः लोके
 षणोच्चैर्कोर्निनाशनं असर्गचय
 रत्रापि तस्मान्नत परिवर्जयेत् ॥
 अदण्डान् दण्डयन्नाजी दण्डो
 वाप्यदण्डयन् अथप्रो महदप्रो
 ति नरकं चैव गच्छति ॥ ॥
 देउस्य दोषी पण्यनियमो यथा ॥
 वाग्दण्डं प्रथमं कुर्यात् थिग्दण्डं
 तदनंतरं तृतीयं धनदण्डस्तु व
 धदण्डमतः परं वधेनापि यदाते
 तात्रिग्रहीतं न प्राकुर्यात् ॥
 तदैव सर्वं मेवेतत् प्रयुजीतचत
 स्र्यं दण्डस्य भेदा यथा ॥
 पणानां देशते सादं प्रथमः सा
 हसः स्तुतः मध्यमः पंच विज्ञेयः
 सहस्रं चैव चोत्तमः ऋणो देये ।
 प्रतिज्ञाते पंचकं प्रातम हीति
 अथक्रूरे तद्दि गुणं तन्मनोरनुशा
 सनं दोषविशिष्टं कन्यादानेद
 र्णो यथा यस्तु दोषवर्ती कन्या
 मनाख्याय प्रयच्छति । तस्य
 कुर्यात्तयो दण्डं स्वयंपणव
 ति यणान् अकमेति चयः क
 न्यायुदाहरेण मानवः सप्रातं प्रा
 मुयादण्डं तस्या दोष मदर्शयन्
 गवादीनां शस्य भक्षणो दण्डो य
 या पश्चिदेने परिहृते ॥ ॥

ग्रामानीयेयवा पुनः सयालः क्वतः तत्रमासे चयेनैतं वक्ते
 दण्डादी विपालान् कारयेत्तयम् आत्रेच पाथिवः कृतं देशं चना
 न देशादि सीमा विवादे दण्डा तिचकर्मणीरीर मेवच वितथ
 यथा क्षेत्रकपतगानामागम नब्रुवन् दर्पीहायः स्याद्विप्राते
 स्पृष्टस्य च सीमन प्रत्यये जे दमे कारा म्वाप्यथा त्वेनमय
 यः सीमा सेत विनिर्णयः साम स्थापि नथा विधं नथानापि ब्रव
 नाश्चेन्मृषाब्रुयुः सेतो विवदता । नदाप्यादण्डं कार्षीयणावरे मा
 न्दण्डं सर्वेष्टयुक स्यग्रेदण्डात्ता तरेपितरे जाये आतरे तनये य
 मध्यमसाहसं दृहंतगमामागं रु आचारयन् प्रातं दण्डः पय्या
 क्षेत्रवाभीषया हरन् प्रातानियं ने चादददुरोः ब्राह्मणक्षत्रिया
 चदण्डः स्यादज्ञानोदिशतो दमः भ्यात दण्डः कार्ये विज्ञानता ।
 वाक् पारुष्ये दण्ड यथा प्रात ब्राह्मणे साहसः पूर्वः क्षत्रिये ते
 ब्राह्मणमाकुप्यक्षत्रियो दण्डमर्ह वमध्यमः विदुषु दयो रेव मेव
 ति वेषेणः धर्दशतं हेसा म्दस्त स्वजातिप्रतिपत्ततः छेदवर्ज्येण
 वधमर्हति पंचाशद्वास्नोदण्डः यणं दण्डस्यति विनिश्चयः ॥ द
 क्षत्रियस्य भिषासने तेषोस्पाद एतारुण्ये दण्ड यथा येन केन
 ईपंचाशच्छेदे क्षादण्डो दमः विदज्ञेन हिंसाक्षेत्र योस मंत
 सप्त वर्णे हिजानीनां द्वादशैवय जः छेत्तव्यं तत्रेदवास् तन्मनो
 तिकमो वादेष्टवचनीयेष्टतदेव रनुणासने पाणिमुदप्यदण्डं
 दिगुणं भवेत् एक जाति र्दि । वा पाणिच्छेदन मरति पदेन
 जातीस्त वाचा दारुणायादियन् प्रहरनकोपात् पादच्छेदनमर्ह
 जिह्वायाः प्राप्नुयाच्छेदे जस्य वा पाणिच्छेदन मरति पदेन
 पुंभवो हि सः नामजातिग्रहनेषा सः स्फिचवास्यावकर्तयेत् अथ
 मभिद्रोहेण क्वतः निःक्षोः निष्पीबितो रपीत हावोष्टेच्छेदयेत्
 योमयः शोकर्जलस्य दण्डात्तलः निष्पीबितो रपीत हावोष्टेच्छेदयेत्
 धर्मीपदेशं दर्पणविप्राणामस्य । यः अथक्षत्रियो मेद्रु मवर्द्धमते

यदे केशेषु शुक्रतो दसौ छेदये खवीत यत्रायवर्जनेषु गेवैगुणा
 दविचारयन पादयो र्दिकाया न प्राजकस्य न तत्रस्वामी भवे
 नशीवायावृषणेषु च तमेदकः दण्डो हिंसाया दिशतं दमं प्रा
 णान्दण्डो लोहितस्य त र्दिकः जक श्रेष्ठवेदासः प्राजको दण्ड
 यो सभेतो त वणिक्काव्यवाम्यस्त मर्हति युगस्या प्राजकेनामे
 स्थितेयकः दनस्तीना सर्वेषां सर्वेद्याः शानेशानं स चेत्त य
 पभोगे यथा यथा तथा तथा द धिसंरुद्धः पशुभिर्हीरयेनवा
 सः कार्यो हिंसायामितिधारण प्रमायेत शानभन स्तत्रदण्डो
 मनुष्याणां यशूनां च उः स्वाय विचारितः मनुष्य मारणे तिप
 प्रहते सति यथा यथा महदः चौर वत् किलिषी भवेत् प्राण
 खं दण्डज्योत्रया तथा अंगो भूतसमहतस्वदे गो गजो हृदय
 ना पीडनायाव प्राण शोणितयो दिषु दण्डकाणां पशूनां च हिंसा
 स्तथा समुत्पानव्ययं दण्डः सर्वे यां हि शानो दमः पंचाशत् भवेद
 दंडमथापि वा दद्यात् हिंसायो र्दण्डः प्रभेषु मगयतिषु गर्हभाज
 यस्याज्ञानतोऽज्ञानतोऽपि वा स विकानां च दण्डः स्यात्पंचमाथ
 तस्योत्पादयेमुहिंराजोदयाच्च कः माघकस्त भवेदंडः स्य सुकर
 ततसमे चर्मचर्मिकभाणेषु निपातने भार्या पुत्रश्च दासश्च
 काष्ठलोहमयेषु च मृत्यात् पंच शिष्याभ्राताचसोदरः प्रामापरथा
 गुणो दण्डः पृथग्मूलफलेषु च स्तामाः स्य रत्न वेणु दलेनवा ॥
 यानस्येवतयातश्चयानसामि पृष्टतस्तपारीरस्य नोतमो गेकपं
 नश्चैव दण्डातिवर्जनायाः चन अतोऽन्यथा त प्रहरन् प्रा
 शये दण्डो विधी यते क्षि । प्रः स्याच्चौर किल्लेष ॥ ॥
 जनास्ये भिन्नयुगे तिर्यक् प्र चौरस्य दण्डविधिर्यथा यस्तु रजं
 तिमुत्तागते अक्षभेदे च याम चरे कृपादरे हिंसा च यः प्रयो ।
 स्यचक्रभेगे तथैव च छेदने चैव यं स दण्डं प्राप्नुयात्मासं तच्च तस्मि
 र्णा योके रश्मो स्यैव च प्राक् च समादरेत् धामो दण्डः क्रमे ।
 देवाण्येहीतिन दण्ड मनु ॥

लोहरतो मधिकवधः शोधये मगेषु च अमेष्टपरिप्रेषु दण्डः
 कादशगुणं दण्डस्तस्य चतुद्वे स्यात् ये च कृत्स्नलः परिप्रेषु
 तथा धरिम मेयानां शानादभ्यधि धानेषु शाक मूल फलेषु च ॥
 धिकेवधः सवर्णी रजनादीना निरत्रये शाने दण्डः सास्ये
 मुत्तानां च वाससा पंचाशत् शाने दण्डः स्यात् साहसलन्यव
 भधिके हस्तछेदनसिष्यते शेषे त प्रसभं कर्म यत् कृतं निरत्र
 येकदश गुणं मृत्युदण्डं प्रक यभवेत् सत्य कृतापव्ययते च य
 लयेत् पुरुषाणां क्लीनां ना त यस्तेनास्य पृक्तानि दद्याणि
 रीणां च विशेषतः मुत्तानां चैव स्तनयेनरः तमां दण्डयेदानी
 रत्नानां दण्डो वधमर्हति मस्त यस्यापि नेयहनात् येन येन य
 पशूनां दण्डो शस्त्राणां मोययस्य यंगेन स्तेनो नृषु विवेष्टे न
 चाकालमासाय कार्यं च राजा देवदरे तस्य प्रत्यादणाय पा
 ण्डप्रकल्पयेत् गोसवास्त्रासं वः परदः दण्डो दण्डो यथा
 स्यात्सुरिकायाश्च भदने पशू परदासभिसर्गस्य मुत्तानां
 नां दण्डो चैव सद्यः कार्योऽहं मर्हति पतिः उदजनकरे हरे
 यादिकः सूत्रकायासकिणवाजी श्रिकृषिता प्रवासयेत् परस्य
 गोमयस्य गदस्पव दमः दीरस्य यत्नापुरुषः संभाषो गोजयन्
 तत्र स्य पानीयस्य दण्डो वेष्य रहः पूर्वमादावितो दोषः प्रा
 वैदलभोगां लवणामानयेव च मुयात् पूर्वसाहस परसिंघयो
 म्नामयानां च हरे तदभस्य भिददेत् तीर्थः रणे वने पि वा
 नयव च मत्स्यानां पविणा चैव ते नदीनामपि सभेदसंग्रहण
 लस्य च हतस्य च सांसस्य मयुन मामयात् उपचार क्रिया केलिः
 श्रेष्ठ यज्ञान्यतयस्य सभवे अयेषां स्पर्शा भूयणा वाससा सह ख
 चैव मादीनां मथाना मोदनस्य च होसने चैव सर्वस्य दण्डो तथा
 यज्ञानां च सर्वेषां तन्मत्स्यादिषु सियं स्योददेणोयः स्योवा
 णो दनः पृथेषु हरिते धाये रत्नवल्ली मर्षयेत्तां परस्परस्पर्शमते

सर्वसंशयानां ह्यस्ते अत्रास्तेः तस्मीं सासद्योमोहो मर्हति अं
संशयानां प्राणानां दादमर्हति न गुत्पा रेवचलेदेखरेणोदहनं न
संभाषा यस्त्रीभिः प्रतिपिद्धः स या मनीरेलेखयेया तस्मीं ज्ञानि
मात्रेण निषिद्धोभावमाणस्तस्मात् गुणदर्पिता तां स्त्रिभिः खादयेदा
वर्णदेरुमर्हति नैषचारणदारेषु जा संस्थानेवक्रसंस्थिते पुनोसं
विधिर्नलोपजीविषु संजयतिदि दादः १ पापं पापे न मयाय
तेनारीनिगुणप्रारयति च किं से अभादधुः १॥ स्त्रिभिः तत्र
चिदेवतदायः स्त्रिभिः भाषाताभि स्त्रिभिः पापकृतं रं ॥ तस्मीं
रात्रन योः कामाहयेतकया स्त्रिभिः दृष्टादिगुणो दमः वा
ससद्यो वध मर्हति स्त्रिभिः । तस्या सह सेवासेवाएराणां ता
हययस्त्रिभिः न वयं प्रामुखात्र वदेव तस्मीं गुणमगुणमभादेना
रः कयाभजतो मत्तुं न किं नवर्णमावसनं सगुणमगुणं सर्वसं
चिदपिदाययेत ज्ञानं सेवमा गुणं सर्वेण हीयते वैष्णः सर्वसं
नान्तसंज्ञतां वासयेदहे उन्नता दण्डः स्त्रिभिः सस्यतसरनिरोधतः
सेवमानस्त ज्ञानो वधमर्ह ससंज्ञत्रियोदरोमोहो मर्हति
ति मृत्कं दद्यात् सेवमानः एवार्हति वात्सलीययुग्मं त
समाहितेन पिता यदि अभि गच्छेतां वैष्णपरिणीतो वैष्णपंचश
सत्यतयः कयां कयां ह्येयां तं कयां ददियंतसरस्त्रिभिः उभा
मानवः तस्यामु कर्तव्येयुः वधि न तावेववात्सल्येण गुणयास
दादवर्हति पदशानं सकामां र विलुप्तो मृदवदण्डो दमयो
पुण्यस्तत्प्राप्तो गुलिच्छेदमा वा कराग्रिना सहसंवात्सल्येण
मुयात् दिशतेतदमदायः १ एतगुणो विप्रोवलाहजनं शानानि
प्रसंग विनिहन्ते यः सवकया पंचदेवः स्त्रिभिः सासद्योमोहो मर्हति
या कयां न स्याः स्त्रिभिः शानो द तस्यां राणातिदोदरोवात्सल्येण
मः मृत्कं ददियंतदयाक्षिका धीयते इतरेवां न वार्तानां दंडः प्राण
मैव मुयादश यातकयां प्रकयां तिकोभवेत् वैष्णमैव ददियंत गुणं

वैष्णोवात्सल्येयोजेन योवात्स करणात्समात् राजाभवति कि
एवामगुणायां तावुमोदण्डमर्हति स्त्रिभिः विरुद्ध मपि ज्ञानो हत
सहसंवात्सल्येण दादो गुणे दाद न भूयता हत हता तं नर
तुतेवजनं मृदायां ददियंतविप्रोः कामाविशेत् सविधैः सह विप्र
सादसो वै भवेदमः ददियंत कवचनादयो भूयादण्डनवार्ह
मगुणायां वैष्णो पंच शानं दमः ति विप्रोवलाहजनं स्त्रिभिः नर
मृत्कं ददियंत मृत्कं ददियंत कनयेत् इति युक्तिकल्पनः ॥
दादमेव वा अगुणे ददियंत वै दण्डकः पुं स्त्री स्त्रीकविप्रोः छे
पुण्यमृदायां दादो वलाहजनं शाना दोभदः इत्यमरहीकासारसंदरी
नियंनदण्डः स्त्रिभिः सहसंवात्सल्येण अस्त्रिविभरणं छेदः शब्देदं छे
ज स्त्रिभिः स्त्रिभिः यस्त्रिभिः यस्त्रिभिः दण्डकः पुं धराणैकदः इति
संवर्तिकं यस्त्रिभिः शानं कर्म राजनिर्वाहः ॥
एवमृत्कं तयो दादः शानं शानं दण्डका स्त्री जनस्थाने रणकार
नमाता नयिता न स्त्री न पुत्रस्त्रा एव इति ज्ञानधरः ॥
गमर्हति त्वनत्रमतितामेताव दादकाकः पुं दण्डकाकः इति
राजादण्डः शानानि पद इति म देमच्छेदः ॥
नुः दादस्य फले यथा दादः स दादवक्ता स्त्री वायविप्रोः दामा
रुदते धर्मं तथैवायं विधाननः मा इति नागरा इति च भाषा तत्र
कामे संरुतने यस्मान् त्रिवर्गो द पर्यायः नाली २ चरी ३ यामना
एवमृत्कं राजदण्डमयालोकाः ली ४ यमेकका ५ यामयोषः ६
पायाः पायं न कर्तते यमदादम बिकाणप्रोषः दममः ७ इन्द्रभिः
यादेकेपरलोकमयाजथा द ८ इन्द्रः ९ गभीरिका १० इति
एवमृत्कं भवेद्वैष्णोके विभजनसाधं वरतावली ॥
साधुवा मृत्कं मस्यानि वा यदा दादतामी र्ही ताम्नीवायं इति
नु हर्षलान् वलवत्तराः अथवा शहरतावली ॥
इष्टमृत्कं दादो मृत्कं यथाविधि दादधरः पुं यमः इत्यमरः राजा
अथवा ॥

इतिजराधरः लघुधारेकेवि ॥ अमाधरता प्रणिधी राजपुत्र
 दाउधरः पुं पृष्ठीनाथः प्रेताधि स्थलज्ञां वारश्च विविधापायः
 यः इति मेदिनी दाउधरे वि ॥ प्रणिधेयः पृष्ठीविधयः साम मे
 दाउनायकः पुं सेनानीः सवत दप्रदानं च ततो दाउश्च पूर्णि
 रंगदलाध्यक्षः इति हेमचंद्रः ॥ द उपेक्षा पंथमी चात्र कार्त्तस्म
 दाउनीतिः स्त्री अर्थशास्त्रे इत्य नममुदाहृता संज्ञश्च वर्णितः
 मरः तत्र चाणक्यादि प्राणीते कृत्स्नकथा गेहार्थ एव च वि
 नीतिशास्त्रे इति भरतः तस्यायुत भ्रमश्चैव गेहस्य सिद्धासिद्धौ
 पति र्यथा दाउनेन नीयते चेदं अयत्तफलं सैयिश्च विविधाभि
 दाउ नयति कापुतः दाउनी व्याहीनो मया स्तथा नमः भ
 तिरिति व्याता व्रीलोकानतिव यंसत्कार विनात्ये कार्त्तानप
 नीते तच्च वल्लभकृतज्ञासहस्रा विवर्णितं यात्राकालश्च चत्वार
 ध्याय परिमितं तथ्या ततो ध्या सिवर्गस्य च विस्तरः विजयो य
 यसहजाणां शतं हके स्ववृद्धिं संयुक्तं अतथा र्थविजयश्च रचा
 यत्र धर्मस्तथैवार्थः कामश्चैव स्रग्श्चैव विजयस्तथा कार्त्तान
 भिवर्णितः विवर्ग इति विख्यातो वर्णितः लक्षणं यंच वर्गस्य वि
 गणयस्य ये भुवा चनर्थो मोक्ष विधत्त विवर्णिते प्रकाशश्चाप्र
 इत्येव पृथगर्थः पृथगुक्तः मो काशश्च दण्डः य परिश्रान्तः
 तस्यापि विवर्गः न्यः योक्तः सते प्रकाशोऽष्टविधस्तत्र गुणश्च व
 रजस्तमः स्थानं वृद्धिः तयश्चैव रुचिस्तरः रथा नागा हयाश्चैव
 विवर्गश्चैव दंजः आत्मादेशश्च पादाश्चैव पांडव विधिर्नीव
 कालश्चाशुधायाः कृत्य मेव च अराश्चैव देशिका इति चाष्टमं ॥
 सहायाः कारणांचैव षड्वर्गोनी अज्ञानेनानि कौरव्यप्रकाशानि
 तिजः स्तनः त्रयीकानीतिकीचै वल्लभ्य च जंगमोजयमा ओक्ता
 ववानीच भरतर्षभ दाउनीति स्मृतीयामा विद्यादयः स्पर्शव
 अविपुला विद्यास्तत्र निदर्शिताः भवहार्ये वापुषो मूर्तिविधयः

स्तनः अविर्मित्रमुदासीन इत्ये शोथने अमे वायाम योगश्च
 नेपथ्यवर्णिताः कर्त्तव्याणां गु त्या गो दयस्य संग्रहः अमृतानां
 राश्चैव तथा भूमिगुणश्च च राशो अतानो चान्दवेदाणो अ
 आत्मरक्षणमायाः सः सर्गो र्णस्य काले दाने च सासने चाप्र
 चान्दवेदाणो कल्पनाविविधाऽऽ संनिता तथा राज गुणाश्चैव ये
 पितृ नागरय वाजिनो वृक्षाश्च वि नायति गुणाश्चैव कारणाव वि
 विधाभिख्या दि विधं युद्धकौशः वर्गस्य गुणोपाया न्येव च इष्टे
 ले उतपाताश्च निपाताश्च सुपुं स्मिते च विविधे भुक्तिः अवासी वि
 सुपलायने शास्त्राणां धारणेता नां इति तत्र च वल्लभस्य प्रमादस्य
 नेतथैव भरतर्षभ वल्लभस्य दवर्जने वल्लभलाभो लब्धस्य
 न निधुक्ते तथैव वल्लभस्य तथैव विवर्तने प्रदाने च विह
 पीडावापदकालश्च यत्तिज्ञाने च हर्षाभावे विविधव्रदा विमर्ग
 पाण्डव तथा खान विधा च ॥ यः यथार्थं का महेतुक मध्य
 योगास्त्वार एव च तौरेण रतिः ते च तथैव सताचनेन तथैव जान
 के श्रोत्रैः परराष्ट्रस्य पीडने अ वर्णितं क्रोऽजानि तयोगाणि का
 गिंदेरसदैवैव प्रतिरूपकार ॥ मजानि तथैव च दशोक्तानि रु
 कैः श्रेणिमुखोपजायेन वीरु रुष्टेष्टवपुनावाचैव ह मग
 यष्टेष्टनेन च हर्षणेन च नागाया यादा स्तथापाने दि यश्च भरत
 माशं काननेन च आशयेन च र्षभ कामजानां रु रावायीः मो
 भक्तस्य प्रत्ययो धार्जनेन च कान् कानीहस्तरं मुवा वाकु पा रुष्यं
 संप्रांगस्य च राजस्य सहादीस तथैव त्वे दाउगुरुष्य मेव च ।
 मंजसं हतसामर्थ्ययोगाश्च गुण निग्रहो ध्यात्मन रत्नाग मथै हर्ष
 स्पच विहर्षेन अदिमथ्यस्य मि एतेव च ये चाणि विविधान्येव
 चाणां सः एक योक्ते प्रपंचने ग क्रियास्तेषां च वर्णिताः अथम
 वमर्हः प्रतीयातस्तथाचैव वली ईः प्रतीयातः केतनानोच भंजनं
 यसां व्यवहारः सहस्रस्य तथा केदक चैव दुमादमर्हश्च रोथः कपीन

नाशनः उपस्तारोष वसनेन त क्रियाचारमाया योगप्रवर्णि
 घोषायाप्रवर्णिताः पणवानक तः दुषणं स्वातसांचैववर्णि
 शोखानां मेरीणां च युधिष्ठिर ॥ तेनस्थिराम्भसा येयेरुपाये
 उपार्जनं च दद्याणां परिमर्दं लीकस्तनचलेदार्यवर्जनः
 तानि षट् लव्यस्य च प्रथमं तत्सर्वराजशाहल नीतिशास्त्रे
 सतांचैवाभिपूजने विद्वद्भिरे ॥ वृत्तिं एतत्कृतामुभंशा
 कीभावप्रदानहोमविधिज्ञता सं ततः सभगवान् प्रभुः देवान्
 मंगलालभनेचैव शरीरस्य प्र वात् संरुष्टः सर्वान्शक्रपराग
 तिक्रिया आहार योजनेचैव नि मान उपकाराय लोकस्य विवर्ण
 त्य मास्त्रिका मेव च एकेन च स्थापनाय च नवनीते सरस्वत्या
 यथायेसस्यत्वं मधुरागिरः बुद्धिरेषाप्रभाविता दारुणसहिता
 उत्सवानां समाजानां क्रियाः ॥ स्त्रिया लोक रक्षण कारिका नि
 केतनजास्तथा प्रत्यक्षाप्ररो श्रदानुग्रह रता लोकाननुत्तिष्य
 काश्च सर्वाधिकारोपये हति ति इति महाभारते राजधर्मः ॥
 भवतश्चाहलनिमंचैवान्वेक्षणं दारपांमूलः पुं हारपालः इति
 अदण्यत्वं च विप्राणां युक्ता देव शहरत्नावली ॥
 निपातने अनुजीविस्वजातिभ्यो गु दारपाणिः पुं यमः काशीस्य
 एभाश्च समुद्रवः रक्षणं चैव पो शिवगणविशेषः संपूर्णभद्रय
 राणां गणस्य च विवर्दनं ॥ म दपुत्रः हरिकेशनामाशिवमा
 एलस्थो च या चिंता राजनहा राध्यापि ववरेण काप्रदादणना
 दशराजिका हासमति विधा च यकत्वमयमवान् यथा भक्तस्य
 दशरीरस्यप्रतिक्रिया देशजानि धीरस्यतपोनिधे दैदौ हरो वरा
 ऊत्तानां च धर्माः समनुःवर्णि ॥ एां निकरं तदा मुदा क्षेत्रस्य य
 ताः धर्मकार्यकामप्रमोदश्चा हास्यममप्रियस्य तो भवाधुना दार
 शनुवर्णितः उपायश्चात्र लिप्सा च धरो वरान्नम स्थिरस्तमयादिः
 विविधा भूरिदक्षिणा मूलकर्म रातदारुकः सुपालकः पुण्यकृता

मत्प्रियः त्वंदारपाणिर्भवना इति मेदिनी ॥
 मजोऽधुना सर्वान्गणान्शक्तिम दारपी स्त्री उरु रीफलं इति रा
 मास्योत्तर कदाच त्वत्सातकृत जनिर्द्युतः ॥
 क्षेत्रवरेभ्य यज्ञराह कस्त्यामना दारवादी पुं दर्वटः हारपालः
 राधासमुक्तिभाजनः सभाजन इति हारावली दारवक्ररिद्रि द
 प्रागतएव तेचरेत्ततः समदो एवालिधिः पुं हस्ती इति शब्द
 प्रमभक्त्यादराह मद्रक्तियुक्तो रत्नावली ॥
 पि विना त्वदीया भक्तिं नका शी दारवासी पुं हारपालः इति वि
 वसतिं लभते गणेषु देवेषु हि कारेशोधः एकयासाधिकृतज
 मानदेयुजदमामेभभवदारवा नः इति जदाथरः ॥
 एा इति काशीखण्ड ॥ दारविक्रमः पुं यत्र संभादोआ
 दारपांरुषः स्त्री राजां समयस कणाधिरजा दारोनिवध्यते सः
 नात्पतिय सनविशेषः इति हेम चोल्ममएराखैदी इति भाषा न
 चंद्रः अष्टादशविवादाक्षीनविवा तर्प्यायः ऊटस रश्ममरः ॥
 दणियोषः नत्तातादि इति म दारवृत्तकः पुं स्त्री इति रा
 नरीकायां कुलकमहः ॥ जनिर्द्युतः ॥
 दारपालः पुं यदृशकरमत्त दारहसं स्त्री तगरपुष्यं इति
 दौदिका इति भाषा इति हारा व राजनिर्द्युतः ॥
 स्त्री हारपालः ॥ दारजिनं स्त्री शादी इति शब्द
 दारपालकः पुं शाजसमल्यः धीकल्पतरुः ॥
 इति हारावली ॥ दारदण्डिश्च दारैश्च दारैश्च
 दारभृत् पुं ऊंभकारः इति हृत्य मुदंमवने लाठालाविशते
 त्रिकाण्डशेषः दारधारकेत्रि भाषा इति व्याकरणे ॥
 दारयाज्ञा स्त्री दितिजयः सगाने दारारः पुं वारन मनेदस्ती प्रा
 वरयाज्ञा इति मेति मेदिनी ॥ रयंत्रकं ऊंभकारस्य चक्रं इति
 दारयामः पुं यमः दिन अगस्त्यः मेदिनी ॥

दण्डाहतं ली चोले इत्यमरः ॥ कास नाशितं अग्निदीपनत्वे
 दण्डिकः पुं दण्डधारकः छुडि इति राजवल्गुभः लज्जितरक्तः
 वरदार इति आलावरदार इति च येन पुष्पभेदेन त्रिविधं पीतस्य
 भाषा मत्स्यविशेषः शनिकणा घर्ष्यायः गोवेदनी २ गेयवल्ली ३
 माच इति भाषा अस्य गुणाः कफ सहदेवी ४ सहा ५ रक्तस्य घर्ष्या
 वायु पित्तनाशितं तिक्तत्वं लघुत्वं यः विष्णुदेवा १ येन स्य दमो
 च इति राजनिवल्लभः ॥ तपला स्त्री येन पुष्पदण्डोत्
 दण्डिका स्त्री हारविशेषः इति यले इति राजमाला ॥
 जटाधरः रजः यथा अंगुल्यात् दण्डाः वि दण्डनीयः दण्डिद्वयः
 कर्ष दण्डिकां छिन्नेति इति तत्पर्यायः दण्डार्हः २ इति ।
 सुपमयाकरणे दण्डिका रज जटाधरः ॥
 विनि तहीकाकारः ॥ तत् पुं दन्तः इति शाब्दवर्धिका
 दण्डितः वि कृतदण्डः तत्पर्यायः अस्य वक्रवचने दन्तः ॥
 दण्डितः २ साधितः ३ इति हे दन्ते वि दन्ति कृतदाने तत्
 मचंद्रः ॥ घर्ष्यायः विस्फुटं २ इति वि
 दण्डिने पुं जिनविशेषः इति वि काण्डशेषः दिश्याणिने ३ इति
 काण्डशेषः दमनकहृदाः इति शाब्दरत्नावली दानेस्त्री मत्स्य
 राजनिर्वाहः यमः हाः स्थः दंड विधेयथा दन्ते समविधं प्रोक्ते म
 युक्ते वि इति हे मचंद्रः चतुर्थी दन्तेषोऽण्णात्मके पण्यमूल्यं भ
 अमी यथा ज्ञातेन गतिवाल्मी तिसृषा स्त्रेहात् प्रत्ययकार
 केकविरित्यभिधीयते कवी । तः स्त्री अल्कानुग्रहार्थं च दन्ते
 इति ततो व्यासेकवय स्तविदः दान विदो विदुः अदन्तेन भयको
 णिनि इति कालिदासः ॥ थशोकावेशादुगन्तितैः तथो
 दण्डोत्तरं यले स्त्री दृष्टविशेषः लोचपरीहार व्याप्यासकल
 अनियोला इति दानकनिश्चितं ॥ योगतः ॥
 भाषा अस्य गुणाः तय सास कालं सूक्यं सतंत्रार्जं मनोकोतोप

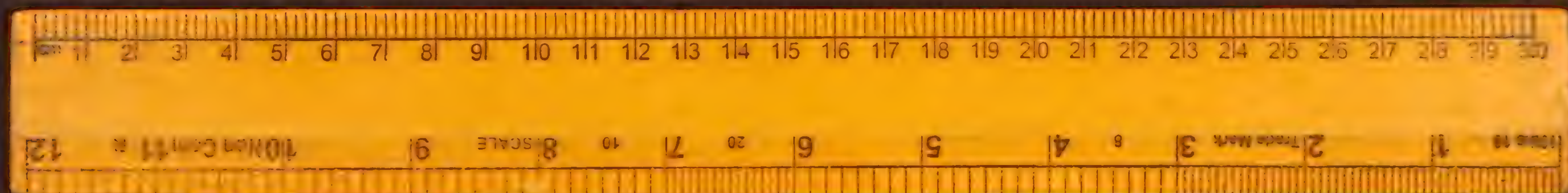
वर्जितं कर्त्ता ममेदं कर्मेति । प्रतिग्रहीष्यन् वंशनाम्नय राजनि
 प्रतिनामेष्या च यत्न अपात्रे निवेद्य निवेशनस्य मध्ये व्याहृ
 णामिस्तुक्ते कार्ये चाधर्मसंदि तिभि कृत्वा प्रतिशुद्धीयादिति ।
 ते यदहं स्यादवज्ञानात् तद इति वशिष्टः तस्य गोत्र धन प्रा
 दन्तिमिति सत्ते इति नितादरा मि र्यथा गोत्र अक्षेयजनयितुर्न
 दन्तः पुं राजविशेषः सुअग्नि हरेदन्तिमः सुतः गोत्रकृष्यानु
 सिद्धनेदनः इति हेमचंद्रः ॥ गः पिणो व्यपेति दन्तः स्वया ॥
 वैष्णवस्योपाधि विशेषः यथा पितृगोत्रेण यः पुत्रः संस्कृतः स
 शास्त्री देवस्य निप्रस्य चर्माया धिवीयते आचरातेन पुत्रः सपु
 ताचमुभुतः भूतिर्दन्तश्च वैष्णवंतोयानिनायतः चराया यदि
 स्पदासः अदस्यकारयेत् इत्युहा संस्कारा निजगोत्रेण वै कृताः
 हन्तव्ये अथुनाकायस्यादेरुया दन्ताया स्तनया से स्य १ मयादा
 थिप्र भगवदवतारविशेषः स सउच्यते ऊर्द्धेन पंचमादधीम
 अत्रि पुत्रः दन्तायेनेति नाम्ना । दन्ताराः सता न्य गृहं ता येचव
 ख्यातः इति श्रीभागवतं ॥ धीयं पुत्रेहिं प्रथमचरेत् ॥
 दन्तकपुत्रः पुं हादशविधपुत्रा इत्युहाच तत्ते दन्तको द्विविधः
 नर्तितपुत्रविशेषः यथा दद्यात्मा केवलदन्तकः द्यामयायणदन्त
 तापितावायं सपुत्रो दन्तको भवेत् कस्य केवल दन्तको जनकेन प्र
 इति शाब्दवल्गुः तत्परिग्रहणः निग्रहीत्र्य मेव दन्तः तस्यैव पुत्रः
 सपुत्रकारो यथा अशुक्रशोणिज हास्ययायणस्त जनकप्रतिग्रही
 संभवः पुत्रो मातापितृनिमित्तकः हस्यामावयो रयमिति संप्रतिप
 तस्य प्रदानविक्रय सागेषु मातापि त्रः सउभयोरपि पुत्रः इति मि
 तरो प्रभवतः ततो कं पुत्रेदद्यात् तादरा ॥
 प्रतिशुद्धीयादसहि संतानाय पु दन्ताप्रदानिकं स्त्री अष्टादश
 वयं स्त्रीपुत्रेन दद्यात् प्रतिशुद्धी ॥ विजयदयान्तरं विवादपदवि
 याहा अयजान्तानादनी पुत्र ॥ शेषः दन्तस्य पुत्ररहस्यं यस्मिन्

विवादपदेन यथा नारदः दत्ता ३ मुत्रं इति माधवकरः तस्य वि
 द्यमसम्पद्यः पुनरादातुमिच्छति कित्ता यथा ऊहृत्किमिच्छेद
 दत्ताप्रदानिकेनामवावहारयदेरि दुष्टो निशासेयवसर्षपाः अन्त
 नतः असम्पगविहितमार्गेण ३ पिष्टाः प्रलेपोः यदुद्धृष्टनिस्
 ति मितादरा ॥ दनः हवीभया सैयवचक्रमर्हज
 दत्तात्मा १ पु पुत्रविशेषः यथा । वेरकाः काजिकतकपिष्टाः विभिः
 दत्तात्मा स्वयंदनः इति कात्याय प्रलेपे रपि वदमूलं दडेव ऊहृ
 नः अस्य विवरणं दत्तात्मात पु च विनाशयति इति भावप्रका
 त्रयोमातापितृविहीनस्त्राभ्यां शाः कृच्छ्रयः इति संदिमसारे
 त्यक्तो वातवाहं पुत्रो भवामीति उदादि वृत्तिः ॥
 स्वयं दत्त उपनीतः इति मि ददुकः पु ददुरोगः इति शब्
 तादरा ॥ ॥ रत्नावली ॥
 दत्तानपकर्षं स्त्री दत्तामरानि ददुघ्नः पु चक्रमर्हकः इत्यमरः
 के इति मनुः ॥ ददुगाः त्रि ददुरोपी इत्यमरः
 दत्तिः स्त्री दाने इति शब्दराव । ददुनाशिनी स्त्री तैल्लिनीकीटः
 ली दत्तेयः पु ईदः इति त्रिकाण इत्यजनिर्वाणः ॥
 शेषः ॥ ददुरोभी १ वि ददुरोगविशिष्टः
 दद ३ दाने धृतो इति कवि । देदुया इति भाषा तत्पर्यायः ॥
 कल्पद्रुमः ॥ ददुगाः २ इत्यमरः ॥
 ददने स्त्री दानं इति शब्दराव । ददुः पु ददुः इत्यमरटीकायां ।
 वली ॥ भरतः ॥
 ददुः पु रोगविशेषः ददु इ ददुघ्नः पु ददुघ्नः इति शब्दराव
 ति भाषा तस्य दत्तामरानि द ली ददुगाः त्रि ददुगाः इत्यमरटी
 दुः २ ददुः ३ ददुः ४ इति भट्ट कायां रमानाथः ॥
 धृतशब्दभेदः तस्य लक्षणं यथा दथ ३ दाने धृतो इति कविक
 सकणः राग पिठकं दक मवण ल्पद्रुमः ॥

दधि स्त्री श्रीवासः वसने इति दधि गुणाः सुस्निग्धत्वं मधुरत्वं
 शब्दरावली दीरोत्तरावस्था नातिपित्तकरत्वं च अर्करासहि
 भावः ददु इति भाषा तत्पर्यायः न दधि गुणाः श्रेष्ठत्वं तस्मापि
 दीरजं २ मगत्वं ३ विरलं ४ त्वास्वदाहनाशित्वं च गुडमुक्तः
 इति राजनिर्वाणः ययस्य ५ च दधि गुणाः वात नाशित्वं वृष्य
 नेतरत्वं दधिद्वयं इत्यमरः त्वेहं दणात्वं तर्पणात्वं गुरुत्वं च
 अस्य गुणाः अम्लत्वं गुरुत्वं वा इति भावप्रकाशः वातजलसा
 तदोष शमनत्वं संग्राहितं न नाशित्वं इति च रुद्रजः राज्ञो
 त्रावहत्वं वल्पत्वं श्लोष्ककफा धि सेवने विप्रोषो यथा राज्ञो
 त्पुरुषशमनत्वं वक्रिणान्तिका दधिन भुंजीत किंतु सद्यत शर्करं
 रितं कासस्था पीनस विषमज्वर समुद्रस्ये सद्योऽं उल्लसामलकं
 प्रीतज्वरदितत्वं रक्तोदकमुक्त भुंजीत रक्तपित्त कफोत्पेषु वि
 हृदिकारित्वं च इति राजनिर्वाणः कारेषु च अंबुहृताजितमपि दधि
 उल्लसत्वं दीपनत्वं स्निग्धत्वं क नदितं अन्न विशेषे विधिति
 षायानुरसत्वं याकेः स्नत्वं पित्त चेधो हेमंतशिपिरवर्षासद
 मेदः प्रदत्तं मृत्रकृच्छ्र प्रतिष्ठा । धि प्रास्त शरदः श्रीम वसतेषु प्रा
 याती सारा रुचिकार्येषु प्रास्तत्वं यशो विगर्हितं अविधिना दधि
 च इति भावप्रकाशः स्नात्वं रुच्य सेवने दोषः ज्वरास्तकृपित्त वीस
 त्वं रोचनत्वं मंगलत्वं इति राजव पंकुष्याण्डभ्रमकामलारोगाणा
 ल्पमः अथ पंकुष्याण्डदधिगुणाः मिः अथ गोदधिगुणाः विशेष
 रुच्यत्वं स्निग्धत्वं उत्तमगुणात्वं पि स्नात्वं वल्पत्वं रुचिप्रदत्वं य
 नानिलापदत्वं सर्वधाग्रिवलव विवृतं दीपनत्वं स्निग्धत्वं पुष्टि
 र्दनत्वं च निःसारद्वयदधिगुणाः कारित्वं वायुनाशित्वं मृशोषद
 संग्राहितं प्रीतलत्वं वातलत्वं ल धिमथे गुणाधिकत्वं च माहिस
 चुत्वं विष्टं भित्त्वं दीपनत्वं रुच्यत्वं च दधिगुणाः सुस्निग्धत्वं श्लेष्मल
 हरी रोगनाशित्वं च ॥ वद ॥ त्वं वातपित्तनाशित्वं स्वादयकित्वं

अभिषादितं गुरुत्वं रक्तकफउष
रातं च व्यागीदधियुगाः उत्तमत्वं
यादितं त्रिदोषनाशितं आसका
सार्धः दयकार्षण्युपशान्तं दीप
नत्वं इति भावप्रकाशः आविक
दधियुगाः दुर्नामकफव्याधिप्र
कोपनत्वं सखीदधियुगाः वात
नाशितं दीपनत्वं चक्षुर्हितत्वं
ओष्ठक दधियुगाः क्षारत्वं अ
मस्तत्वं कटुपाकित्वं ॥ ह ।
स्तिनी दधियुगाः क्षीर्योस्तत्वं क
षायत्वं कफवात नाशित्वं मा
नुष्यदधियुगाः मधुरत्वं वलत्वं
स्तिग्धत्वं सन्नर्पणत्वं इति रा
जवल्लभः अथ दधिभेदाः आ
दौ मत्तं ततः स्वादु स्वादु हृत्तं
ततः परं अम्लं चतुर्थं मत्तं
पंचमं दधियं वधा मंदादीनां लक्ष
णानि गुणाश्च मंदं उग्रवदव
क्तं संकिंचिद्वनं भवेत् मंदं स
त्तद्विण्मूत्रं दोषत्रयविदा
हक्तं यत्तु सम्पत्तं च नत्वं यात
वक्तुं स्वादु रसं भवेत् स्वादु म्ल
स्य गुणाः ज्ञेयाः सामान्य दधिव
जनेः यन्निरोहित माधुर्यं यक्ता
मत्तं तदम्लकं अम्लं तदीयं नित्यं रक्त
दकोसदग ॥

दधम्ले संयोगात् जाता इति के
विन उस्मदुग्धे दधम्लसंयोगात्
लाता इत्यने ज्ञेया इति भाषा ।
अस्या गुणाः वात नाशित्वं या
दितं रक्तत्वं दुर्जरत्वं इति रा
जवल्लभः ॥
दधिचारः पुं दधिमथनदाहः
तत्पर्यायः वैष्णवः २ तक्राटः ३
करचर्षणं ४ इति हारावली ॥
दधिजे ह्नी नवनीते इति राज
निर्वाणः ॥
दधित्यं पुं कपित्थ इत्यमरः ॥
दधित्याद्यः पुं शरत्तदवः लोवा
न इति भाषा इति रत्नमाला ॥
दधियेनुः स्त्री दानार्थं दध्यादिनि
र्मिता येनुः स्त्री दानार्थं दध्यादिनि
र्मिता येनुः यथा दधियेनोर्मदमा
जविधाने एण साम्प्रतं अनुलिप्ते
महीभार्गे गोमयेन नराधिय गोव
र्म मात्रे त पुनः पुष्पप्रकरणोभि
ते कुलैरास्तीर्य वसुधां कुस्माजि
नजलोत्तरं दधिक्रमं संस्थाप्य
सदा धाम च यो एरि चतुर्थीप्रो
न वत् संत सौवर्णीमुखसंस्मृतं आ
क्ताय वस्तु पुमेन पुष्प गोयेस्तु ४
जित्वा बालाण्यज्जलोनाय साधुहता
य धीमते ॥

दधिमुखः पुं वानरविशेषः स
सुग्रीवश्चरः तस्य मधुवनपा
लकश्च इति रामायणे ॥
दधिशोणः पुं वानरः इति त्रि
काण्डशेषः ॥
दधिसक्तवः पुं करंभः दध्युप
सिक्ताः सक्तवः दध्यात् इति भा
षा इत्यमरः नित्यवक्रवचनात्
ये दधिसारं ली नवनीते इति
हेम चंद्रः ॥
दधिसारः पुं दधिसारः तस्य
र्यायः सारः २ दध्युत्तरगं ३ क
द्वरे ४ इति रत्नमाला ॥
दधिसेदः पुं चोले इति जटाय
वः दधीचः पुं दधीचमुनिः
इति प्राहृभेदप्रकाशः ॥
दधीचिः पुं मुनिविशेषः सद्य
षर्वमुने रोरसात् कर्दम क
न्यायांशान्तिनाम्ना जातः दृत्र
वधार्थं देवैरस्यास्तत्रावनेति
स्मिन् इति श्रीभागवते ॥
दधीचस्य ली हीरकं इति त्रि
काण्डशेषः वज्रं च ॥
दधकत्रिष्टुष्टः इति त्रिकाण्ड
शेषः दधः पुं यमः इति शहर
रत्नावली दण्डकः पुं दधिसम
दः इति ॥

प्राज्ञार्थकल्पतरुः ॥
दध्यानी स्त्री सुदर्शना सुदर्शन
गुलेच इति भाषा दध्यात् इति
केचित् पुराणि इति केचित् मर
नमेत इति हिंदी भाषा इति रत्नमा
ला दध्युत्तरं ली दधिसारः ३
ति प्राहृचदिका ॥
दध्युत्तरं ली दधिसारः इति
रत्नमाला ॥
दध्युदः पुं दधिसमुदः इति ज
टायवः ॥
दधुः स्त्री कण्ठपयस्त्री सा दधक
मादानवमाता च इति त्रिकाण्डशे
षः दनुजः पुं असुरः इत्यमरः
दनुजहिदः पुं देवः इति शहर
रत्नावली ॥
दनुस्तनः पुं असुरः इति जटायवः
दंतः पुं अदिकटकः कुंजः ॥
इति मेदिनी शैलसंगं इति त्रिका
ण्डशेषः चर्चणसाधनास्थि ॥
दंत इति भाषा गर्भस्थस्य घट्टेमा
सिष्टस्य दंतयंक्तिर्भवति इति सु
खलोथः तस्य र्यायः रदनः २
दशानः ३ रदः ४ इत्यमरः द्विजः ५
खरुः ६ इति शहररत्नावली ॥ २
ति कीजोतस्याद्यानस्थानानि ॥

यथा स्तनयो रीणयो श्वैव ओ कफजो व्याधि र्जयः परिदरो
हेचैव तथा धरे दन्ताद्यातः प्र हिसः ६ वेष्टेषु दाहः पाकश्च
कर्तव्यः कामिनीनं सुखावहः ताभ्यां दन्ता अलंति च अभ्या
इति कामशास्त्रे ॥ अथ दन्त हताः प्रसवनि शोणितं दुन्न
रोगाणां निदानादि यथा १ वेदना मध्यायने स्त्रुते रक्त
शोणिते दन्तावेष्टेभ्यो यस्याक मुवि प्रतिच जायते यस्मिन्
स्मात् प्रवर्तते दुर्गंधीनि स सोपज्जशोनामपितरक्तकृतो
कृष्णाणि प्रक्लेदीनि मृदुनि च गदः ७ दृष्टेषु दन्त मांसेषु
दंतमांसानि शीर्यन्ते पर्वन्ति च संरेभोजयते महान् भवेति
परस्परं शीतादोनामसया १ दन्ताश्च चलाः स वेदभोः भि
धिः कफशोणितसंभवः १ दं शान्तजः ८ मारुतेनाधिको दं
तयोस्त्रिषु वा यस्य मय्येषु जी तो जायते तीव्रवेदनः खलिव
यने महान् दंतपुष्पटको ना र्दन संज्ञासौ जाते रुक्चप्रणा
मसयाधिः फलरक्तजः २ स्रव म्पति ९ शानेः शानेः प्रज्जकृते
नि पुय रुधिरं चला दन्ता भवेति वायु दंत समाश्रितः कराला
च दंतवेषः स विज्ञेयो दुष्टशोणि न विकृतान् दन्तान् करालो
तसंभवः ३ मय्येषु हृत्तमूलेषु न स सिध्यति ९ हानव्येपसि
रुजान् कफरक्तजः लालास्रावी मेदंते महान् शोथो महारुजः
स विज्ञेयः शोथिरो नामनामतः लालास्रावी कफकृतो वि
कारुमान् शोथिरो गदः इति च ॥ ज्ञेयः सोऽयि मांसकः ११ ॥
पाठः ४ दंत अलंति वेष्टेषु स्त्रुता दंत मूल गता नायः पचते
लूचीणवदीर्यते दंतमांसानि य यायथेरिताः दीर्घमाणे शिव
च्यंते मखं च परित्यजते यस्मिन् रुजायस्य दंतेषु जायते दाल
वजो व्याधिर्महाशोथिरसंतिनः नोक्तमसयाधिः सदा गति नि
५ दंतमांसानि शीर्यन्ते यस्मिन् मित्तजः २ कृसच्छिद अलः सा
हीवति चाणसक पितासक वीस संरेभो महारुजः अनिमित्त

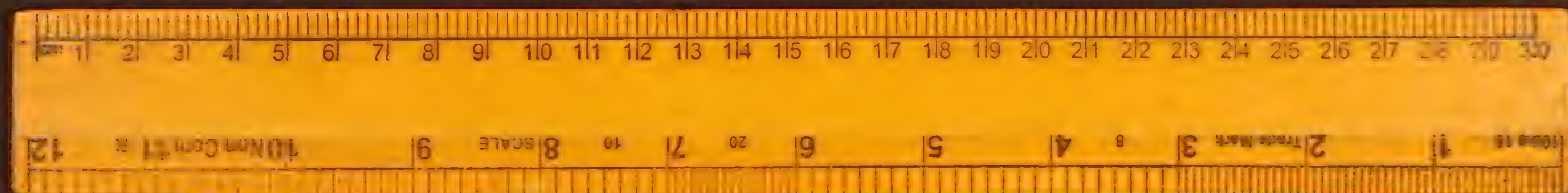
रुजोवातात्सजेयः कुमिदंत
कः १५ वक्रं वक्रं भवेयस्य दंत
भंगश्च जायते कफवातकृतो
वाधिः समंजनकसंज्ञतः १५
शीतं च प्रवातात्स्य स्पर्शना
मसहा हिनाः पित्तमारुतको
येन दंतदृष्टः समामनः १५
मलोदंतगतो वस्तुकफमारुत
शोषितः शर्करेव खरस्पर्श
साक्षेयादंतशर्करा १५ कया
लेखिवदीर्यतु दंतानां सेवर्ष
करा कयालिकेति पविता सदा
दंत विनाशिनी १५ योऽस्ति
एषिनेन दायो दंतस्त्वशेषतः
प्रपावतो नीलतो वापिगतः स
प्रपावदंकः १५ इति मायकरः
दंतकः पुं पर्वतस्येन नभादंतः
इति हेमचंद्रः ॥
दंतकर्षणः पुं जखीरः इति
शब्दरत्नावली ॥
दंतकाष्टं क्ली विकंकतद्वतः
इति राजनिर्घण्टः दंतथावना
र्यकाष्टं तद्यथा नरसिंहपुरा
णे दंतकाष्टस्य वदामि समासे
न प्रशास्तो सर्वकंठकिनः पु
रुणः दीविणश्च यशस्विनः मदाभी
रते तिके ॥

कयायं कदलं सुगंधि कंदका
चित् दीविणो वृत्त गुल्माद्या
भक्तये दंतथावने निषिद्धका
ष्टानि यथा गुवाक तालदिना
लास्तया तादी च केतकी खर्ज
रनारिकेलौ च समेते दणराज
काः दणराजशिरायैर्यः कुर्या
दंतथावने तावद्भवति चोदालो
यावद्गगनयपपति तस्य स्थो
ल्यपरिमाणं वाह विस्मः कनि
नग्रहसमस्थोऽल्पं सकुर्वे हृद
शंगुले शतर्भूता च यतवाक भ
दये दंतथावकं मरीचिः हृदशां
गुलं विप्रारणं क्षत्रियाणां
नवगुलं अष्टगुलं च वैष्णवाणां
हाणोऽष्टगुलं च तरेगुलमा
नेन नारीणां विष्टिरुच्यते अन्त
र प्रभवानोच षडगुलं मुदा रु
ते इत्याश्रिकतं ॥
दंतकाष्टकं क्ली आरुल्यहृदः
इति राजनिर्घण्टः ॥
दंतच्छदः पुं शोषः इति हलायुधः
दंतच्छदोपमा स्त्री विंबी इति राज
निर्घण्टः ॥
दंतथावने क्ली दंतमुष्टिः तस्य विधि
र्यथा प्रातर्भक्ता च सदृशकयाय
रते तिके ॥

कद नित्तकं भक्तये दंत यवनं विप्रोषे दंतकाष्टवर्जनं यथा अ
नमो सामवाययन् तस्य काष्टा हिती कर्णमूली च दंतरोगी नव
नि यथा केष्मत्र करवीरामक जरी घोषी कासी च मूर्च्छीर्तो दे
रंज वज्रलाशानां दंतकाष्टार्थं नकाष्टं विवर्जयेत् तस्य गुण य
मयेन सर्वान् कंठकिनोः भयुः या निहंति वक्रं वैरस्य जिह्वा
खदिराकदंबश्च करंजश्च वद दंतस्थितं मले आरोग्यं रुचिमा
स्तथा नितिरी वेणुपृष्ठं च आस धने सद्यो दंतविशोधने इति
निम्बो नथेव च अपामार्गश्च वि राजवल्लभः कृतशोचस्ततः
त्वश्च अर्कश्चोऽंबरस्तथा एते प्रातः कुर्यादंतस्य थावने ।
प्रशस्ताः कथिता दंतथावन क जिह्वायां मार्जने वापि रसालक
मणिं तस्य निषिद्धकाष्टानि यथा दनादिभिः दक्षिणाभिमुखो भू
गुवाक ताल हिताल खर्जरेः ॥ तापश्चिमाभिमुखस्तथा नदं
केतकी पुनैः नारिकेलं नताशा तथावने कुर्यात् कुर्याच्चैत्रार
च न कुर्यादंतथावन ॥ तस्य की भवेत् मध्यमानाभिकाभ्यां
दिग्भेदनमुभयमुभयं फले यथा । च हृद्गुणं च हिजः दंतस्य
स्तस्यः स्पाहतिणस्येन पश्चिमा थावने कुर्यात् तेजसा न क
स्येन चामयः पृथ्वीस्येनोत्तरास्य दाचन अश्वस्य चरविश्वानां था
नस्य दोदंतथावनात् ॥ ॥ आः काष्ठिकया बुधः न दंतथा
तस्य तिथिविशेषे निषेधा यथा वने कुर्यात् नयेदसुरसस्य च ॥
प्रतिपदृष्टी षष्ठी च नवमेकाद तिथिक्रिया फले प्रसूत्तरया
शीषु च दंतानां काष्टसंयोगो दंतथावने प्रभाते कुरुते प्रातः
दहत्यासममंजुले दंतचर्षणा सूर्योदये विवर्जिते ॥
नेतरं चतः सेचने यथा । दंत सूर्योदये हिज्जेष्य यः कुर्यादं
वृह मयो हृद्गो प्रातः सिंचेत् । तथावनं नित्यक्रिया फले त
लोचने तोय पूर्णं सूख स्ते न स्य सर्वमेव विनश्यति यः स्नान
उष्टिराशु प्रसीदति ॥ दोग । समये कुर्यात् जेमिने दंतथावनं
निराशाः पित्तो यानि तस्य देवाः

सूर्ययः दंतस्थधावनं कुर्याद्यो शब्दचंद्रिका ॥
मप्याह पराक्रमो न सपुष्प न दंतफले क्ली कतकं इति श
यहंति देवताः पितरो जलं स्ना हचंद्रिका ॥
नकाले पुष्करिणं यः कुर्याह दंतफलः पुं कपित्थं इति रा
तथावने तावदेयः सचाणालो जनिर्वारः ॥
यावज्जगत् न पश्यति भगव दंतफला स्त्री पिप्पली इति रा
सुदिते सूर्ययः कुर्याह दंत जनिर्वारः ॥
धावनं नहंत काष्ठी पितरो दंतभागः पुं गजाप्रभागः गज
भुक्ता गच्छति इति विनः उपवा समुखतः संयथप्यंनो योः प्र
सदिने विप्रपितृश्राद्धदिने तथा भागः सदंतसुद्धितः इत्यमरभर
न च तत्र फलमाप्नोति दंतधाव नो दंतमले क्ली दंतलघुक्लृदः त
नक्तत्रः प्रभाते मार्जयेदन्ता र्ण्यायः पुष्पिका २ इति दाराव
नवासमा रसना तथा कुर्याद्वा ली दंतमूलिका स्त्री दंतीवृद्धः इ
दशविधेन्द्र कललानि जकैर्द निशहरत्नावली ॥
येः उपवासे पितृश्राद्धे विधिना दंतवस्त्रं क्ली ओषः इति हेमचंद्रः
नेन जैमिने दंतधावनं कृत्वा सः दंतवासाः पुं ओषः इति विकार
संशर्णलभते फले इति पात्रे शेषः ॥
क्रियायोगसारः ॥ दंतवीजकः पुं दाडिमः इति रा
दंतधावनः पुं खदिरवृद्धः गु जनिर्वारः ॥
च्छकवेजः इति राजनिर्वारः दंतशठः पुं दंतशठः इत्यमरः
वज्रलः इति शब्दचंद्रिका ॥ हीकायं मधुसनाथः ॥
दंतपत्रं क्ली कणलं इति प्रा दंतशठः पुं जमीरः कपित्थः
हरत्नावली ॥ कर्मरंगकः नागरंगकः इति
दंतपत्रकं क्ली ऊंदपुष्पं इति मेदिनी अमृतः इति हेमचंद्रः
शब्दचंद्रिका ॥ दंतशठा स्त्री चोगेरी इति मेदि
दंतपुष्पं क्ली कतकफले इति नी दाडिमिका इति राजनिर्वारः

दंतशर्करा स्त्री कफवायु शोषित दंतावलः पुं स्त्री हस्ती इत्यमरः ॥
दंतगतमले पायुरिति भाषा दंतिका स्त्री दंतीवृद्धः इत्यमरः
इति माधवकरः अस्या लक्षणं दंतिजा स्त्री दंतिका इति शहर
दंतशब्दे दृष्टव्यं ॥ त्नावली ॥
दंतशरणे क्ली निष्प्रकरणे मिथि दंतिनी स्त्री दंतीवृद्धः इति राज
निभाषा इति विकारशेषः ॥ निर्वारः ॥
दंतपिशरा स्त्री माफी इति शब्द दंतिमदः पुं हस्तिमदः इति राज
रत्नावली ॥ निर्वारः ॥
दंतहर्षः पुं दंतरोगविशेषः दंती स्त्री स्वनामाख्यातवृद्धः तत्र
इति माधवकरः अस्या लक्षणं दं यर्ण्यायः प्रीक्षा २ प्रपेनक्षारा ३
तशब्दे दृष्टव्यं ॥ निजंभी ४ नागसोता ५ दंतिनी ६
दंतहर्षकः पुं जंवीरः इति नराय उपवित्रा ७ भद्रा ८ वृद्धा ९ रेवती
इति दंतहर्षणः पुं जंवीरः इति वि १० अजकुला ११ निःशाल्या १२ चक्र
कारशेषः ॥ दंती १३ विशाल्या १४ मधुसुष्मा १५
दंताचातः पुं निम्बुकः इति राज एवण्डफ १६ तरुणी १७ यराय
निर्वारः दशनचातश्च इति क्ली त्रिका १८ अणोरवती १९ विशोध
गुणो न स्यान्नानि दंतशब्दे २० नी २१ जंभी २२ उडुवरदला २३ इति
सुमानि ॥ राजनिर्वारः निजुम्भः २४ दंति
दंतायुधः पुं मूकरः इति वि का २५ मयकपर्णी २६ उडुम्वर
कारशेषः पार्णी २७ इत्यमरः अस्या गुणाः
दंतावुदं क्ली पुं दंतरोगभेदः कटुत्वं उष्णत्वं मूलामत्तमोषा
तत्पर्यायः दंतमूलः २८ दंत शोत्राणां प्रमरीशाल्यशोधनत्वं
शोफः २९ दितव्रताः ३० इति रा दीपनत्वं च इति राजनिर्वारः ॥
जनिर्वारः ॥ अष्टौलिका धमानगुल्मोदरनाशि
दंतालिका स्त्री वला इति विकार ले सारकत्वं च इति राजवल्लभः ॥
शेषः ॥ दंती न पुं स्त्री हेती इत्यमरः ॥

दंतीवीजं स्त्री जयपालः इतिराज
निर्घण्टः ॥
देतरः त्रि उन्नमदेतः देतो इति ।
भाषा उन्नतनतः इति मेदिनी ॥
कराविहंगो मूर्खः कदाविहोम
शः सखी कदाविहोमिलोडः खी
कदाविहोमिलो सती इति सा
मुद्रकं ॥
देतरच्छदः पुं वीजपुरः इति
राजनिर्घण्टः ॥
देतोलावलिः त्रि वानमस्थवि
शेषः देतमात्रेणस्त्रिता यो भक्त
तिसः इति श्रीभागवतं ॥
देतः त्रिदेतोद्भवः इति व्याकरणं
दत्तमुकः पुं सर्पः राक्षसः ।
इति मेदिनी ॥
देत उ न देमे इति कविकल्पद्रुमः
देत क उ संचोते इति कविक
ल्पद्रुमः ॥
दष्टा ओ दंशने इति कविकल्पद्रु
मः दम ई क नोदे येरेण इति ॥
कविकल्पद्रुमः ॥
दम क नोदे इति कविकल्पद्रुमः
दष्टं त्रि अल्प इत्यमरः समुदे उ
इत्युणादिकोषः ॥
दम इ र म य उ शमे शांतीभावः ।

इति यावत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
दमः पुं दण्डः इत्यमरः दण्डस्य ल
क्षणं यथा दमनादण्डनाच्चैव तस्मा
दण्डविडम्बधाः यत्र प्रणामो लोहि
तातो दण्डश्चरति निर्भयः प्रजा ।
स्तत्र न मुह्यति नेता चेत साधु
पश्यति इति मत स्पष्टराणं
तयः क्लेशा सहिस्तुता न तर्था
यः दंतिः २ दमयः ३ इत्यमरः
दमने तत् वाह्येन्द्रियनिग्रहः ।
इति वेदांतसारः ॥
विषयाद्याहृतस्य मनसो यथेषु
विनियोगयोग्यता इति केचित्
दमस्य लक्षणं यथा ऊत सितात्
कर्मणो विप्रयच्च विनियोगात्
स कीर्तितो दमः प्राज्ञैः समस्त
तत्त्वदर्शिभिः इति याज्ञिक्रिया
योगसारः कर्दमः इति ॥
मेदिनी ॥
दमकः त्रि दमनकर्ता इति ।
व्याकरणं ॥
दमशेषः पुं चंदवंशीयराजवि
शेषः स चेदिदेशा यतिः शि
श्रूपा लपिता च इति पुराणं ॥
दमशेषसुतः पुं शिश्रूपा लः
इति त्रिकाण्डशेषः ॥

दमघः पुं दमः दण्डः इत्युणादिकोषः ॥
दमघः पुं दण्डः दमः इति
मेदिनी ॥
दमने स्त्री दण्डः यथा अत्युक्तिः
तस्य दमनमुचिते च श्रुतौ श्रुतं
इति ब्रह्मवैवर्ते श्रीकृष्णसप्तमोऽंशे
दमनः पुं पुष्पविशेषः दोना इति
भाषा न तर्थायः पुष्पावामरः
२ इति त्रिकाण्डशेषः वीरः ३
यशोतः इति शहरतावली ॥
ऊदहृतः इति राजनिर्घण्टः ।
दमनकः पुं वृद्धविशेषः दोना
इति भाषा न तर्थायः दमनः
२ दंतः ३ गंधोत्तरकटा ४ मुनिः
५ जटिला ६ देरी ७ पाण्डुरागः ८
ब्रह्मजरा ९ पुण्डरीकः १० ताप
सपत्री ११ यत्री १२ पवित्रकः १३
देवशेखरः १४ ऊलपत्रः १५
विनीतः १६ तपस्विपत्रः १७ इ
ति राजनिर्घण्टः मुनिपुत्रः १८
तपोधनः १९ गंधोत्तरकटा २०
ब्रह्मजरी २१ ऊलपत्रकः २२ इति
भावप्रकाशः अस्या गुणाः शीत
लत्वे तिक्तत्वे कषायत्वे कटुत्वे
ऊदशेषदृष्टिदोषविषविस्फो

दविकारहारत्वे च इति राजनिर्घ
टः दण्डते हृष्यते सुगंधितं ग्रह
णस्वर्के दकण्डनाशित्वे च इति-
भावप्रकाशः ॥
दमनी स्त्री अग्निदमनी वृद्धः इति
राजनिर्घण्टः ॥
दमयेती स्त्री भद्रमस्त्रिका इति
शाहमाला नलराज यत्री सा
विदर्भ देशीय भीम राज कथा
इति पुराणं ॥
दमितः त्रि दंतः इत्यमरः ॥
क्लेशसहमात्रे इति भरतः भा
र वाहनादिक्लेश सहः इति
सुभूतिः ॥
दमी पुं दमनविशिष्टः दमोः स्या
स्त्रीति लीन प्रत्ययेन निष्पन्नः
दमनाः पुं अग्निः इत्यमरः ॥
शुक्राचार्यः इत्युणादिकोषः
दमनाः पुं अग्निः इति शहर
तावली ॥
दम्यती पुं भार्यापती इत्यमरः
दंभः पुं कपटः कल्कं प्रादो
पादकृतिः इति शहरतावली ॥
दंभोलिः पुं वज्रे इत्यमरः ॥
दम्यः पुं वृत्तसतरः सतृयास दम
नकाल्मगीः इत्यमरः अनहान् ॥

इति राजनिर्वाणः दमनीये वि
दय त्रिद ग्रहणे गतो वये दा
ने अवेने पालन इति यावत्
इति कविकल्पद्रुमः ॥
दयः पुं दया इति शहरत्नावली
दया स्त्री करुणा अस्या लक्षणं य
या यत्नादपि पर क्लेशं हर्तं या
हृदि जायते इच्छा भूमिसुरश्रेष्ठ
सादया परिकीर्तिता इति याये
क्रियायोगसारः अयिच आ
त्मवत् सर्वभूतेषु योहितायम्
भायव वर्तते सततं रुष्टः क्रि ।
यायेषा दया स्रता इति म ।
त्यपुराणे ॥
दयाकुर्व्यः पुं बुद्धः इति हेमचन्द्रः
दयालुः त्रि दयायुक्तः तत्पर्यायः
कारुणिकः २ रूपालुः २ सरतः
४ इत्यमरः ॥
दयिते त्रि पिये इत्यमरः ॥
दयितः पुं पतिः इति जटाधरः
दयिता स्त्री भार्या इति हलायुधः
दय ईषदर्थः इति मेदिनी ॥
दरं स्त्री शंसः यथा विसृ चदे
दरकमल कोमोदकी चक्रपाणि
मिति क्रमदीपिका ॥
दरः पुं स्त्री भयं गर्तः इत्यमरः ।
कन्दरे पुं स्त्री इत्यमरटीकायां
भरतः ॥
दरकंदिका स्त्री प्रातावरी इति
राजनिर्वाणः ॥
दरणिः पुं कुलभंगः भोगन इ
ति भाषा तत्पर्यायः कुलहाणः २
इति शहरत्नावली कुलहाणः ३
इति श्रीप्रयोगः ॥
दरत स्त्री प्रपातः भयं पर्वतः
इति मेदिनी स्नेहजानिः इति
लिंगादिसंग्रहे अमरः रुत ॥
तीव्रे इति सिद्धान्तकोमया ॥ मु
णादिहनिः ॥
दरदं स्त्री हिंशुली इति राज
निर्वाणः ॥
दरदः पुं देशविशेषः भयं ॥
स्नेहजानिभेदः इति शहरत्नावली ॥
दरिः स्त्री दरी इति शहरत्नावली
दरितः त्रि भीतः इति हेमचन्द्रः ॥
दरिदः पुं निर्धनः तत्पर्यायः
निस्तः २ दुर्विधः १ दीनः ४ दु
र्गतः ५ इत्यमरः कीकटः ६ दुःस्थः
इति जटाधरः अस्तमितः ८ इति
दानधर्मः तत्पर्यायः यथा ॥
अनुपोष्य त्रिराजणि तीर्थन्य ॥

नभिगम्य च अदत्ता हेमयेनश्च दिव्यनिः ॥
दरिद्रो जायते नरः इति पाद्येभ
त्वां दरिद्रो यस्तु संतपः क
पणो यो नितेदियः इति श्री
भागवते ॥
दरिद्रा दत्त ल उगीमां इति
कविकल्पद्रुमः ॥
दरिद्रायकः त्रि दरिद्रः इति
मुग्धबोध ॥
दरिद्रितः त्रि दरिद्रः तद्विग्रह
कः दरिद्राधातोः कर्मविक्रः ॥
दरिद्रता त्रि दरिद्रायकः दरि
द्रा धातोः कर्मविक्रमप्रत्ययः
दरोदरं स्त्री दरोदरे इत्यमरटी
कायां भरतः ॥
दरोदरं स्त्री दरोदरे इत्यमरटी
कायां भरतः ॥
दरुः पुं पर्वतः ईषजभाज
नत्रि इति मेदिनी ॥
दरुणः पुं व्यंजनविशेषः
तत्पर्यायः मीनामीणः इति
शब्दमाला ॥
दरुणीकं स्त्री वायं इत्युणादि
कोषः दरुणीकः पुं मेघः वायम
दः नेकः इति संक्षिप्तसारे उणा
नभिगम्य च अदत्ता हेमयेनश्च दिव्यनिः ॥
दरुं स्त्री ग्रामजालं इति
मेदिनी ॥
दरुः पुं स्त्री भेकः इत्यमरः
दरुः पुं मेघः वायभाणभेदः
पर्वतविशेषः इति मेदिनी ॥
रादसः इति संक्षिप्तसारे उणा
दिव्यनिः ॥
दरुं स्त्री चेटिका इति मेदिनी
दरुं पुं दरुः इति शब्द
रत्नावली ॥
दरुः पुं दरुः इत्युणादि ।
कोषः ॥
दरुः पुं चक्रमर्दकः इति श
हरत्नावली ॥
दरुणः त्रि दरुः इत्यमर ।
टीकायां भरतः ॥
दरुः पुं दरुः इत्युणादि
कोषः ॥
दरुणः त्रि दरुः इत्यमर
टीकायां भरतः ॥
दरुः पुं दरुः इत्यमर
टीकायां भरतः ॥ दरुः पुं उच्छे
त्तवत् इति नीलकण्ठः कस्तूरी
इति मेदिनी उष्मा इति त्रिकाणशेषः

अहेकृतिः तत्पर्यायः १ प्राणाधिकाया राधाया अनेषाम
अहेकारः २ अवलिमता ५ अ पिकाकथा हतादर्पवसेवेषां प्र
भिमानः ५ ममता ६ मानः ७ वि सादेव चकार सः इति ब्रह्मवै
त्रोक्तः ८ समयः ९ इति हेमच
द्रः अहेकारः सर्वेषां पापवीज
ममं गले ब्रह्मणेऽपुच सर्वेषां
गर्वपर्यन्तमुज्जतिः येषां येषां
भवेदर्पो ब्रह्मणेऽपु यरात् परे
विज्ञाय सर्वसर्वीक्षा तेषां प्रा
ताह मेवच दृष्टाणां महतावेव
येषां गर्वो भवेत् पिये एवं विधम
हं तेषां चूर्णीभूतं करोमि च च
कारदर्पभंगं च महाविलोः पुरा
विभुः ब्रह्मणस्तथा विलोः शो
षणच शिवस्य च धर्मस्य च यम
स्यापि शास्त्रस्य चैव सूर्ययोः गरु
उत्सववक्त्रेऽग्रे उर्वीससस्त
या दौवारिकस्य भक्तस्य जयस्य
च सराणामसराणां च भवतः का
मशकयोः लक्ष्मणस्यार्जुनस्य ।
पिवाणस्य च भृगोस्तथा समेरो
असमुद्राणां वायोश्च वरुणस्य
च सरस्वत्याश्च उर्गीयाः यस्याया
अमुवस्तथा सावित्र्याश्चैव गंगायाम
नमायास्तथैवच प्राणाधिष्ठातृदेव्या
अपियायाः प्राणानोपि च ॥ १ ॥

दर्पिः स्त्री योजनादिदारकः हाता वल्लभ नल मुंठ वर्जसर्वहणानी
इति भाषा तत्पर्यायः कश्चिः २ मेभिलेन तद्वतिरिक्तवल्गना
खजाका इत्यमरः दर्पौ ५ क नोनिषेधो बोद्धव्यः प्रकानिफ
स्त्री ५ खजाकजः ६ फणा इति लघुष्य मेज्य स्तानि येषां त
शहरतावली ॥ लानो सेति तानि प्रकटणानि
दर्पिका पुं दर्पि इति हिश्यकोषः इति महारायणचरणः ।
दर्पिका स्त्री दर्पिका इत्यमरटी गोकर्णीमिताविरुक्तो गृहानामि
कायारायमुज्जटः खजाका इ का परिमाणः रतिप्रमाणाः श
ति हिश्यकोषः ॥ स्तावेपितनीर्धेन संसृताः उपम
दर्पि स्त्री दर्पिः इति शहरतावली ॥ ले तथा लूनाः प्रसरायैः कृशोत्तमाः
दर्पि करः पुं सर्पः इत्यमरः ॥ इति वायुपुराणे वर्ज्यप्रतिप्रसवा
खजाकाकारकेचि ॥ वाहारीतः पथिदर्पि अतोदर्पि
दर्पः पुं कृशाः इत्यमरः उलपत् येदर्पि यत्तभूमिषु स्तराणामन
एतं इति रत्नमाला काशाः इति प्रा पितेषु यद्दर्पिन् परिवर्जयत्
हरतावली हरिताः सपिंजला ॥ पितार्थं ये स्तना दर्पि येः कृतं पि
श्रवणपुष्टाः स्त्रियाः समादिताः तत्पर्यायः मृत्रेच्छिष्ट प्रलिप्तं च
गोकर्णीमात्रास्तकलाः सकृच्छि त्वाग स्तेषां विधीयते धृतेः कृ
त्राः समूलकाः पितृनीर्धेन देयाः ते च विण्मृत्रेत्याग स्तेषां विधी य
स्युः उर्वी प्रणामाक मेवच काशाः ते धृतेः रिपुपलक्षणान् तृती
कृशाः वल्लजाश्च तथाप्येतीन्द्र या धृते दर्पे रूपलक्षितेन पु
रोमणाः मोजाश्च शाहलाश्चैव रुषणा नीवीमथैव ये दर्पि व
यद्दर्पिः परिकीर्तिताः ॥ स्तस्यैव ये धृताः पवित्रं स्तान्
सपिंजलाः सायाः तीक्ष्णरोमणा विजानीयाश्च काय स्तथा
इति वल्लजानां विशेषणं शाहला कृशाः यावत्प्रयतो नित्यं प
इति सर्वेषां विशेषणं तेनैतेषाम विज्ञेय हि नोत्तमः नोच्छिष्टेन
भावे प्रकटणं शर शीर्ष्य ॥ भवेत्तत् भक्तशेषं विवर्जयत्

कृतं समापितमित्यर्थः ॥ यदातकृत यागविशेषः सया
 दर्भवटलक्षणमाह रत्नाकरेश गत्रयात्मकः यथा आयेयाष्टक
 ससंग्रहः ऊर्ध्वकेशो भवेद्दस्ता पालेद दधेदप्यथो यागास्त्रयोः
 लवकेशस्तु विष्टरः दक्षिणाव मावास्यायोसव यावजीवकर्त
 नेकोब्रह्मा वाभावनेस्तु विष्टरः यः कौण्डपायि कर्तव्यो माससा
 शोतिदीपिकायां सप्तभिर्नवभि यम्प इतिमलमासतत्वे ॥ ॥
 वीपिसाईहितयवेष्टिते ओंकारे दर्शकः पुं हारपालः इत्यमरः
 ऐवमंत्रेणदिजः ऊर्ध्वत ऊश दर्शयिता प्रवीणः इतिमेदिनी
 दिजे नवभिरित्यत्र पंचभिरिति दर्शनः पुं सूर्यः चंद्रः इति मि
 त्त्र पंचभिरिति कर्मोपदेशि हात्रकोमद्यमुणादिवृत्तिः ॥
 यां पाठः दर्भसंख्याविशेषा दर्शनं स्त्री नयनं स्वमः वृद्धिः
 भिधानेच्छंदोगेतरपरं ॥ य धर्मः उपलब्धिः दर्पणः प्राप्ति
 त्वास्तुनि मुष्णाच स्तंभेवस्त इतिमेदिनी शास्त्रतुष्टविधं
 वदोतथा दर्भसंख्यानविहिता वेपोषिक न्याय मीमांसा सांख्य
 विष्टरांतरणेषुपि इतिगोभिल पातंजलं वेदोत रूपं पत्नानि तत्त
 परिशिष्टीय वचनात् इतिप्रा तानार्थवेदान विचार्यकणाद
 दतत्वे ॥ गोतम जैमिनि कपिलपतंजलि
 दर्भदे स्त्री निभतगृहं इतिवि वेदव्यासाख्यै र्मुनिषद्वैः कृतानि
 काण्डशेषः ॥ इत्या इत्यजयः वर्णः इति वि
 दर्भयत्रः पुं काशः इति राज काण्डशेषः चाक्षपत्नान् ॥
 निर्वहत् ॥ देखो इति भाषा तत्पर्यायः
 दर्भाकृतयः पुं संज्ञः इति राज निर्वर्णनं २ निधानं ३ आलोक
 निर्वहत् ॥ न ४ ईदृशं ५ इत्यमरः निभा
 दर्श पुं प्रमावस्था इत्यमरः अ लने ६ इतिजराधरः ॥
 योः यंचेदसूर्योत्तरदर्शनादर्श पुण्यदर्शनानि यथा नंदउवाच
 उच्यते इतिमत्स्यपुराण अव येषांचदर्शनेपुण्यपापव यस
 लोकनं इति मेदिनी ॥

दर्शने तत्सर्वं वद सर्वेषां प्रो नेतया पांचवडंभिर्दृष्टा सप्तः
 तं कौतुहलं हि मे श्रीभगवान् पुण्यलभेत्रः शुक्लपदास्पद
 वाच सुब्राह्मणानां तीर्थानां वै स्पृष्टीपुष्टं चंदनेतया कस्तूरीकंज
 स्नवानांचदर्शने देवताप्रतिमा मंदृष्टानंदपुण्यलभेत्रः पताका
 दृष्टात्तीर्थस्त्रायीभवेत्तरः स मलयचंदनरुदेवोत्थितम्भं ॥
 र्यस्पदर्शने भक्त्यासतीनादर्शने देवालये देवावाते दृष्टा पुण्यल
 तथा सन्यासिनोयतीनांच तथे भेत्रः शुक्तिप्रवाल रत्नत स्फा
 व ब्रह्मचारिणां भक्त्या गवांचव दिकं ऊशमूलकं गंगासंदंज
 स्त्रीनां गुरुणांच विशेषतः गजे शोतामं दृष्टापुण्यलभेत्रः पु
 णांच सिंहानां श्वेताश्वानांच तथेव राणो पुस्तकं शुद्धं सवीजं विस्म
 च मुकानांच पिकानांच खंजना यंत्रकं स्निग्धहवीदतं रत्नं दृष्टा
 नांच येवच हंसानांच मयूराणांच पुण्यलभेत्रः तपस्विनं सिद्ध
 सानां शाख पक्षिणां वत्सप्रय मंत्रे समुद्रे कृष्णसारकं यज्ञं
 कृत्येनना मसृष्ट्यानांच येवच य महोत्सवे दृष्टा सुपुण्यलभ
 तिपुत्रवतीनांच नराणां तीर्थयात्रि तेनरः गोमूत्रं गोमयं डण्डं गो
 नां प्रदीपानां सुवर्णानां मनीनांच धूलिगोष्ठं गोमूत्रं पक्ष्णस्यानि
 विशेषतः मुक्तानां हीरकानांच तंदेवं दृष्टा पुण्यलभेत्रः रु
 माणिक्कानां मरुशाय तलसीपु विरोपमिनीश्वरामांशयोधपरि
 क्लृप्याणां दर्शनेपापनाशनं फ मंडलां सुवेशकां सुवसनां दि
 लानिमुक्ता धामानि वृत्तं दधि म यभूषणभूषितां वेषणां तं मेक
 धुनिव पूर्णकृष्णं च लाजांच रा रीगांधं सहवीदतं तण्डुलं सि
 जंदंदर्पणां जलं मालांच मुक्ता हात्रपरमात्रेचदृष्टा पुण्य ल
 पुष्पाणां दृष्टा पुण्यलभेत्रः गोरो भेदुवं कार्तिकी पूर्णिमायांच
 चनांच कर्पूरं रत्नच सरोवरं पुष्पो राधिकाप्रतिमां मुभां संपूज्य दृ
 ष्ठानं पुष्पितं च दृष्टा पुण्यलभेत्रः ष्ठा नवाचकरोति जन्मवर्णनं
 देवाग्निने देवचंद्रं सुगंधि पव । दिंगुलायां तथाष्टम्यामिवेमासि

सिते शुभे श्रीरुगीप्रतिमां दृष्ट्वा क दोलायमानं गोविंदं दृष्ट्वा हंदा
 रोतिजन्मत्वात्तं शिवरात्रौ वका वने च मां दृष्ट्वा संपूज्य नत्वा च
 प्रणवविष्णुनाथस्य दर्शनं कृतो करोति जन्मत्वात्तं भादे दृष्ट्वा
 यवासे पूजोच करोति जन्मत्वात्तं चमंचस्य मां मेवमधुसूदनं संपू
 ने जन्माष्टमीदिने भक्तो दृष्ट्वा मां जनताभक्त्य करोति जन्मत्वात्तं
 विष्णुमायवे प्रणम्य पूजोत्तुताव रथस्य वज्रगत्रां यो दत्पतिकलौ
 करोति जन्मत्वात्तं उपोष्य वज्रभ नरः संपूज्य भक्त्या नत्वा च करोति
 मोचभां गीरे मालती वने संपूज्य जन्मत्वात्तं उन्नययण संक्रांती
 राधां मोचेव करोति जन्मत्वात्तं ॥ प्रयागे स्नानमाचरेत् संपूज्य न
 पोषिमासि सुक्लरात्रौ यत्र तत्र तामामेव करोति जन्मत्वात्तं ॥
 स्थले नरः यद्यायाः प्रतिमां दृष्ट्वा कार्तिकी पूर्णिमायां च दृष्ट्वा मत्
 करोति जन्मत्वात्तं समजन्मभवे प्रतिमां शुभां उपोष्य पूजोत्तुताव
 नस्य पुत्रः पौत्रो धनेश्वरः उपोष्य करोति जन्मत्वात्तं चंद्रभागास
 कादंशी स्नात्वा प्रभाते द्वाद मीषे च मायां च मां नयेत् शनैः ॥
 शीदिने दृष्ट्वा काष्ठा मन्त्रपूजा राधया सह मां दृष्ट्वा करोति ज
 करोति जन्मत्वात्तं दत्तात्रिण्य न्ननः तयं रामेश्वरं मेतवंधे आ
 देपिण्डं विस्मयश्च प्रसजयेत् ॥ बाफी पूर्णिमादिने ॥ उपोष्य
 पितृणां स्वात्मनश्चैव करोति दृष्ट्वा संपूज्य करोति जन्मनः त
 जन्मत्वात्तं प्रयागे मुण्डने क यं हीननाथं दिनकरं लोलाकं
 त्वा यश्च पितृन प्रतर्पयेत् ॥ चोत्तरायणे उपोष्य दृष्ट्वा संपू
 उपोष्य नैमिषारणे करोति ज करोति जन्मनः तयं कृषि
 जन्मत्वात्तं उपोष्य पुकरे स्नात्वा कोष्टे सुवसने कलविकेसरा
 किंवा वदरिकाश्रमे संपूज्य दृष्ट्वा करे विस्मंदके राजकोष्टे नंदके
 मामेव करोति जन्मत्वात्तं सि पुष्पभट्टके पार्वती प्रतिमां ॥
 हांकताव वदरीधुंक्ते वदरिकाश्र दृष्ट्वा कार्तिकेयं गणेश्वरं नैदिनं
 मे दृष्ट्वा मत्प्रतिमां नंदकरोति जन्मत्वात्तं शंकरं दृष्ट्वा करोति जन्म ॥

नः तयं विजयमणिभदे च यस्मि माषा इति शहरत्तावली भेद
 मोदधि सुविभो समपोष्यदधि कर्नरिचि यथा सादृगी भवभी
 याप्य मां दृष्ट्वा मुक्तिमाप्नुयात् ॥ निरीतिशमनी लोकत्रयत्रायि
 इति वल्लवेवर्तेश्रीकृष्णजन्मवि एणीभूयादः प्रतिपद्यत्तदल
 उं दर्शनीयः वि मनोहः इति धरणी नीवाच्छाफलाहासिनी इति वि
 दर्शनयोग्यः इति धारणा दर्शनी ॥ विदन्मोदतरंगिणी ॥
 यामिनी स्त्री तमिस्रा ग्रंथकारः दलपः पुं स्वर्णं शास्त्र इमणा
 रात्रिः इति हेमचंद्रः ॥ दिकोषः ॥
 दर्शयिना त्रि दर्शक प्रतीहारः दलपुष्पा स्त्री केतकी इति
 इति भरतः ॥ राज निर्वाणः ॥
 दर्शविपत् पुं चंद्रः इति हारावली दलसारिणी स्त्री केमुकः इति
 दर्शितः त्रि दर्शनं कारितं तत्परा रत्नमाला ॥
 र्पायः प्रकाशितः २ आविष्कृतः दलस्त्रविः पुं कंदकं इति हारा
 ३ प्रकटितः ४ इति हेमचंद्रः ॥ वली दलस्त्रसा स्त्री पत्रशिरा
 दलमिभेदे इति कविकल्पद्रुमः ॥ न तर्प्यायः मादिः २ इति हेम
 दलकभेदे इति कविकल्पद्रुमः दलं चंद्रः दलारकः पुं स्वयं जानति
 ली उत सधः खणः शास्त्री छदः लः सप्ती गैरिकं फेनः खान
 अपद्वयं पत्रं इति मेदिनी वने इति के नागके पारः महनरः इति
 शहरत्तावली तमालपत्रे इति ग मेदिनी ऊदः करिकर्णः ॥
 जनिर्वाणः अर्द्ध इति लीलावती शिरीषः वात्या इति हेमचंद्रः
 दलकोषः पुं ऊदपुष्पहृदः इति दलालाः पुं पंककवटः दल
 शहरमाला ॥ दलि इति भाषा इति त्रिकारं पो
 दलनिर्मोकः पुं भूर्जहृदः इति यः दलामले ली मरुवकह
 शहरमाला ॥ हः दमनहृदः इति मेदिनी ॥
 दलनी स्त्री लोहं डेला इति ॥ मदनहृदः इति शहरत्तावली
 दलान्न ली चुकं इति राजनिर्वाणः

दलिसी पुं लोहं दलाइतिडे दश १ क दीप्ते इति कविकल्प
ला इति व भाषा इति शहरताव दुमः दश ३ क ३ दृष्टीने देशेन
ली दलिकं ली काष्ट इति हेम इति कविकल्प दुमः ॥
चेदः दलिते वि प्रफुल्ल इति हे दश वि संख्याविशेषः दिगुणि
मवेदः खडिते यथा दलितो न नयेच १ दशवाचकानि यथा
नमेच पुंजेनादि कमदीपिका हस्तगुलिः १ शंभुवारः २ रावण
दलेगधिः पुं समपर्णहृदः ३ मस्तकं १ कृष्णावतारः ४ दिक् ५
तित्रिकाणशेषः ॥ विश्वदेवः ६ अवस्था ७ चेदाम् ८
दल्मः पुं प्रतारणा पायं मु पेलिः ९ इति कविकल्पलता ॥
निभेदः इमुणादिकोषः चक्रं वक्रवचनातोऽप्येतावः तत्संख्या
इति सिद्धान्तकोमुयामुणादि विविष्टः इत्यमरः ॥
तिः दल्मिः पुं इंदः इति हेमचे दशकंठः पुं रावणः इति शब्
दः वज्रं इति सिद्धान्तकोमुया रत्नावली ॥
मुणादिवृत्तिः ॥ दशकंधजित् पुं रामः इति वि
दव १ मतो इति कविकल्पदु काणशेषः ॥
मः दवः पुं वने वनाग्रिः इत्य दशकंधरः पुं रावणः इति हेमवेदः
मरः अग्रिः इति नदीकाया दशग्रीवः पुं राणः इति शब्दमाला
नीलकंठः उपतापः इति केवि दशतिः स्त्री शान्ते इति महाभारते
न दवद्युः पुं परितापः इति ज दानधर्मः ॥
दायरः चक्षुरादिदाहः इति रा दशथाय दशप्रकारं इति व्याक
जनिर्वाहः ॥ रणं दशने स्त्री कवचं शिखरे पुं
दवाग्रिः पुं दावानुलः इति हि इति मेदिनी ॥
रूपकोषः ॥ दशनः पुं स्त्री दंतः इत्यमरम
दविष्टः वि सडरः अत्यंतड रतो ॥ दशनवासः स्त्री डोष्टः इत्य
रवर्ती इत्यमरः ॥ मरः दशनाया स्त्री चुक्रिका इति
दवीयान् वि सडरः इत्यमरः शब्द ॥

चंद्रिका ॥
दशानोच्छिष्टः पुं निष्पासः अथर युक्तः प्रलम्ब कंठो मदनाधिक
चुवनं इति मेदिनी देतयकेत्रि द श्रीः उदारचित्तः समनादयालः प्र
शपारमिताधरः पुं बुधः इति हे स्रुतिकाले दशमी यदि स्यात्
मवेदः ॥ इति कोष्ठीप्रदीपः विमुक्ताव ।
दशपुरं स्त्री कैवली मुक्तकं इत्य स्यामरणावस्था अतिशयवयो
मरः देवभेदः समालवदेशौक वस्था इति नानार्थटीकायां भरतः
खण्डे पुरभेदः इति मेदिनी द दशमी वि अतिबृहः नवनेरुहं
दशमूरं स्त्री दशपुरं इत्यमर दशमोऽवस्था विशेषः स वि
टीकायां भरतः ॥ यनेऽस्येति इत्यमरभरतौ ॥
दशवलः पुं बुधः इत्यमरः ॥ दशमीस्थः त्रिद्वीणारागः स
दशभूमिगः पुं बुधः इति हेमवेदः नष्टवीजः मरणवस्थाप्राप्तश्च
दशभूमिगः पुं बुधः इति त्रिकोऽ सच अतिबृहो नवनेरुपविर्त्तमा
शेषः ॥ नः इत्यमरभरतौ मत्ताशनं ॥
दशमः त्रि दशानां प्ररणाः दशं द इति हेमवेदः ॥
इत्यादिभाषा इति व्याकरणं ॥ दशमुखः पुं रावणः इति त्रिका
दशमी स्त्री तिथिविशेषः सावेद एणशेषः ॥
स्पदशमकलाक्रियात्रपातडप । दशमुखान्तकः पुं श्रीरामः इति
लदितकालपरवा इति तिष्ठादि शब्दरत्नावली ॥
तत्वे सा सर्वासादिर्शमतिप्रिया । दशमूत्रकं स्त्री हस्तिमहिवो
यथा दशमी वतिष्ठिता समीवव सु गवाजमेवाश्च गर्हभ मानु
दयिताभवेत् तस्या दशशनेयस्ते व मानुषीणां दशानामूत्रे इति रा
सवती भवते नरः तस्याप्यद्वयं जनिर्घटः दशमूलं स्त्री पाचन
तास्तु कुर्वन्त्यहरहर्त्य इति व विशेषः यथा वित्त्वैराणां कंग
राहपुराणं ॥ तत्र ज्ञानसफल भारीपादलागणिकारिकाः दी
यथा विद्याविनोदी धन पुत्र ॥ पने कफवान्नपेचमूलमिदं म
हत्तशालपर्णीसन्निपत्नी हृदतीहय

गोक्षरवात पित्त हरे हृष्य कनी
यः पंचमूलकं उभयं दशमूल
वसन्तिपातनरायणं कासे खासे
चतुर्दश पाश्चिम्यलेव प्राम्यने
पिप्पलीचरी संयुक्तं कंवरुद्र
हनाशनं इति सुखबोधः ॥
दशयोगभंगः पुं संस्कारकर्म
णि नतत्र वेधविशेषः श्रयंतर्ज
रवेधः यथा निध्याम वेदेकद
शनविश्र भेकादपृष्टादशवि
शसंख्याः इष्टोऽनासूर्यपुत्रोऽ
नाच योगादमुष्टदशयोगभंगः
श्रुत्वाः कर्मकालीन विवाहा
युक्त नक्षत्रं क रविभुक्त नक्षत्री
कयो योतो यदि एते शोकाः स्युः
तदा दशयोगभंगः स्यात् अस्प
प्रतिप्रसवो यथा आय पादेस्य
ते सूर्ये त्रीषां विवर्जयेत् ।
हितीयस्य तृतीयं विपरीत
मतोऽन्यथा इति यातिस्तत् ।
दशरथः पुं इताडवंशीयराज
विशेषः स अयोध्याधिपतिः ॥
श्रुत्वा नयति रथं । सोराष्टदे
शोऽव भिक्ष नाम द्विजयत्नी
कलहा भर्ता सह सर्वदा कल
हात् सता प्रेतत्वं गता सा कदाचित्
श्रुत्वा धर्मदत्तसंज्ञकं दिने दृष्ट्वा
तत्र समीपमागत्य तदस्सस्य त
लसीवारिसंज्ञां तपापभावे य
रित्यतः तमुवाच देहिजमयि कृपा
कुरु ग्रहे कथं मुक्तिं यथास्थानिध
कंदतस्तामुवाच तीर्थदान व्रता
दितिः पापानि नश्येति तेषु तेना
धिकारः तस्मादाजम् पयित्य
नयाकार्तिकं व्रतं कृतं तस्यार्द्धद
दामि इत्युक्ता तलसीमिश्रितज
लेन नामसेवयत् हादशाक्षरं मे
वमश्रावयच्च ततः सा दिव्यश्रुत्या
भवत् तदा सा दिव्य विमानमपश्य
त् विस्मृता पुण्यश्रीलसुशीला
भ्या सा तद्विमाने आरोहितायर्ध
दत्तस्तद्विमानं नो गतो च दृष्ट्वा
निविस्मयेन भूमौ पपात पुण्य ।
शील सुशीला तमुत्थाप्य प्रश
स्युच्चतः त्वमेतज्जन्माने भार्या
भ्या सह वैकुण्ठं रथसि तत्र वक्र
सहस्र वत्सराणि स्थिता पुण्यव
ये सूर्यवंशोऽवदशरथनामा ॥
राजा भविष्यति अनया कलह
मासह भार्यात्रय युते सा विस्र
पितृत्वेन स्वीकरीष्यति इति या
होत् सता प्रेतत्वं गता सा कदाचित्
॥ ॥ ॥

दशरथभृतं पुं विस्रः इति शब्दार्थ
कल्पतरुः ॥
दशवाजी पुं चंद्रः इति हेमचंद्रः
दशा स्त्री अवस्था दीपवर्तिः व
स्ताते वक्रवचनातोऽयं शब्दः इति
मेदिनी चेतः इत्यजयपालः ॥
शरीरस्य दशा दशा यथा गर्भ
वासः १ जन्म २ बाल्य ३ कौमा
र्य ४ योगा ५ यौवनं ६ स्थावि
र्य ७ जरा ८ प्राणरोधः ९ ना
शः १० इति मोक्षधर्मटीकायां नी
लकंठः ॥ कामज दशा दशा ।
यथा चक्षरागस्तदनुमनसः सं
गतिभावना च व्यावृत्तिः स्यात्तदनु
विषयग्रामतश्चेतसाः पि निद्रा ।
छेदस्तदनु तनुता निस्त्रपत्ते न
तो नुन्मादो मूर्च्छा तदनुमरणं स
दशाः प्रक्रमेण इत्यलंकारशास्त्रं
कलौ नराणां यथाक्तायुषः सूर्या
द्यष्ट ग्रह भोग्याष्ट भाग विशेषः
तत्र नादत्रिकी दशा यथा षट्
सूर्यस्य दशाज्ञेयाः शशिना द
शायं च च । अष्टावंगारके प्रोक्ता
बुधे सप्त दशास्तताः शनैश्चरेत्
श प्रोक्ता गुरो रेकोनविंशतिः
राहा हीदश वर्षाणि भूगो ।
रथेकारंशतिः जन्मकालीन न
तत्र विशेषयचरित ग्रहाणां दशा
नियमो यथा कृत्तिकादित्रये स
र्यः शशी रोह चतुष्टये मघा ।
दि त्रितये भौमा बुधो हस्तचत
ष्टये अनुराधात्रये शोभिर्गुरुः
पूर्वचतुष्टये धनिष्ठा त्रितये रा
हुः शेषेष्वुक्तं अतएव ॥
सूर्योपपन्नवभौमार्कदशानिक
ष्टादशानां गुरु चंद्र तश्चक्राणां
यथेष्टितफलप्रदाः दशाफले
तद्विद्यं चित्तं परिखेदितविज्ञानाश
क्तेश प्रवास गदभीति महाभिद्या
तेः संक्षोभितं सज्जन वंधुवियोग
दुःखेर्भीनोर्दशाभवति कष्टक
री नराणां ॥ सोख्यविभर्तिव
र वाहनयान रत्नकीर्तिप्रताप
वल वीर्य शुभान्वितम् । मिश्रा
नयानशयनाशनभोजनानि च
दो ददाति धन कंचन भूमि सं
क्षे १ प्रास्ताभिज्ञानवध वंधनरे
द पीडां चिंताञ्जरं विकलतां च
गृहे करोति वैरागिद्वारभय भं
ग विपत्ति रोग कीर्तिप्रतापध
नहावदशाकुजस्य ॥ १ ॥ दिव्यो
गना वदनपंकज षट् पदत्वं

लीला विलासशयनासनभोजनंच
नानाप्रकारविभवागमकोषद्विः
दिने भवेदुदयदशास हितार्थ सि
दिः ५ मिथ्यापवाद वय वंथन ।
कार्यहानिमीत सूर्य युक्प्रिष स
खदविरोर्विहीनः मेत्रव वैरमभि
वांछति वैर युक्तः कष्टास पाप
ददशास शनेश्चरस्य ५ रम्पुह
विनय संचय मानवृद्धि प्राप्ता ।
तिमोख धन धान्य विभूतिपुक्तं
धर्मार्थकामसुखभोगवक्रपयोगे
यावद्दृश्यति दशा पुरुषोदिता
वत् ६ बुद्ध्याविहीनमतिनाशवि
योगादुःख नष्टार्थसिद्धि भयभं
ग विघातिसेगं संताप प्रोक्तपर
देशगतं करोति राहोर्दशा भवति
जीवनसंशयाय ७ मेत्रप्रभावनि
चुलाः प्रमदा विलासः प्येतातप
त्र न्यपूजित देशलाभः हस्य
सुलाभयनशरणमनोरथं च शांती
दशा भवति विप्रित राजलक्ष्मीः कदशागतः ७ शुक्रस्य वर्षः १
८ खेरेतर्दशामासाः ५ तस्य फलं
उद्दिश्यति परिदेति विनना
शक्तेश प्रवास गदभीति महा
भिवातान् ७ त्वप्रयोगवयवंधुभ
यानिवैव भानेर्दशा प्रकुरुते खल
राजपीठ १ सोमस्य मासाः १० फलं
गद संकट संज्ञासं खेच्छाहानि म
नः क्षतिं कुरुते रजनी नाथो भा
नेरत्तर्दशागतः २ मेगलस्य मासाः
दिने १० फलं सर्वेषां तिलको भूला
मणि रत्न प्रधानकं प्रामोति धन
धान्यानि खेरेतर्गते कुरुते ३ बुधस्य
मासाः ११ दिने १० फलं व्याधिः शत्रु
भयं नित्यं सर्वगात्रे विचर्चिका
नृपति सर्वकार्याणि भानेरेत
र्गते बुधे ४ शनेर्मासाः ६ दिने २
फलं संतापे विन नाशे च वंधुना ।
पराजयं सौरिः करोति वैकल्यं
भानेरेतर्दशागतः ५ गुरोर्वर्षः १
दिने २० फलं धर्मार्थकामसौख्यानि
ददाति विवृथार्चितः कृष्णादिवा
यि हंताव भानोः पाकदशागतः
६ राहोर्मासाः ८ फलं अशुभान्
भवे द्वेषे व्याधि भीतिसुतत्
यान् कुरुते सिद्धिका सूररविषा
दशा भवति विप्रित राजलक्ष्मीः कदशागतः ७ शुक्रस्य वर्षः १
८ खेरेतर्दशामासाः ५ तस्य फलं
उद्दिश्यति परिदेति विनना
शक्तेश प्रवास गदभीति महा
भिवातान् ७ त्वप्रयोगवयवंधुभ
यानिवैव भानेर्दशा प्रकुरुते खल
वर्षाः ६ ॥ ॥ ॥

चंद्रस्य स्थलदशा वर्षाः १५ तस्य
वातर्दशा वर्षाः २ मासः फलं ।
ऊर्ध्वादिभूति वरवाहन मातपत्र
होमप्रतापवलवीर्यसमन्विता
नि मिष्टात्रपान शयनासन भोज
नानि वांछीदशा प्रचुरकाचने भू
मिदात्री ऊजस्य वर्षः १ मासः १
दिनानि १० फलं पित्त प्रोणित
पीशं च चौरदीनां भयस्तथा मे
गलः कुरुते निर्यो विधारेतर्दशा
गतः बुधस्य वर्षा २ मासाः ४ दि
नानि १० फलं सर्वत्र लाभं च गजा
श्रमोथमानि च चंद्रजः कुरुते
सौख्यं विधारेतर्दशागतः शने
वर्षः १ मासाः ४ दिनानि १० फलं
बंधुक्लेशं नृपाद्रीतिं सने शाक
सम्पदे विनाशं कुरुते सौरि अंड
स्योतर्दशागतः गुरोर्वर्षा २ मा
साः ७ दिनानि २० फलं दानसौ
ख्यानि संभोगं वस्त्रालंकारभूष
णं कुरुते विवृथाचार्यो विधारे
तर्दशागतः राहोर्वर्षः १ मासाः
८ फलं वक्रि शत्रुभयं दुःखं
शोकं वंधुधनक्षयं कुरुते राह
रथं चंद्र पाकदशागतः श्रु
कस्य वर्षा २ मासाः ११ फलं ।
सेवते वरनारीभिर्नरो लक्ष्मीश्च
वर्तते । मुक्ताहार मणिप्रामिर्वि
धारेतर्गते सिते रवे मासाः १० ॥
फलं येस्यै वक्रसौख्यं व्याधि
नाश मरिदयं न्यतेजो रविः ऊ
र्ध्वादिथोः पाकदशागतः यवैव
र्षाः १५ ऊजस्य स्थल दशावर्षाः
८ तस्योतर्दशा मासाः ७ दिना
नि २१२० फलं कुराभिवात वय
वंध भयानि यने चिंताज्वरं वि
कल श्रम गृहाश्रमं च चौराणि
भीति धन हानि नरेद पीडाः ऊ
र्ध्वादिनाशानि धने च दशाऊज
स्य बुधस्य वर्षः ११३२० फलं
परमेष्ठ्यमनलं नानाविध
सुखाश्रयं करोति सोम पुत्रश्च
दितिजोतर्दशागतः शनेर्मा
साः ८१२६४० फलं रिपुचो
राग्निभीतिं च रोग मंतरं संभवे
महाजनकुतोद्वेगः ऊजस्योत
र्गते शनौ गुरोर्वर्षः ११४२१४०
तर्दशागतः राहोर्वर्षः १ मासाः
८ फलं वक्रि शत्रुभयं दुःखं
शोकं वंधुधनक्षयं कुरुते राह
रथं चंद्र पाकदशागतः श्रु
कस्य वर्षा २ मासाः ११ फलं ।
गेवंधचौरादि साधसे कुरुते ।

सिंहिकापुत्रोभौमस्योर्तदशागतः फलं वंशुनाशं मनस्तापं देशागमं
 शुक्रस्य वर्षः ५६।२०। फलं धनं च वंशुने करोति वक्रुडः खानि
 हृदि सखादीश्वनानावसंवरपि बुधस्योर्तदशागतः शुक्रस्य वर्षः
 ३।३।२०। फलं धनाकां वंशु पुत्रवधमवत्वं धनागमं कुरुते
 ज्ञानागते भृगो रवे मीसाः ५ दानवाचार्या बुधपाकदशागतः
 १०। फलं नानारत्नसौख्यं रवे मीसाः ११ दिनानि १०। फलं
 भूमिलाभ मत्वापि वा न्य पू ज्ञामवाप्नोति कुरुतागते र
 वो सोमस्य वर्षः ५५०। फलं धनलाभं सखि भोगं शरीरागो।
 गमेव च लोकानन्य मवाप्नो तितितितोर्तदशागतः एववर्षः
 ८ बुधस्यस्यलदशावर्षः १० रः करोतास्य बुधपाकदशागतः
 तस्योर्तदशा २।८।३।२०। फलं कुरुतास्य बुधपाकदशागतः
 दिवांगना वदन पंकजषट्पद कफपित्त समुद्रतो शिरः पीजं भ
 तंलीलाविलास वरभोगसखो यावहो माहेयः कुरुते शोकं बुध
 दयं च नानाप्रकार विभवागम स्यातदशागतः एवं वर्षः १०
 कोषहृदि तिष्ठे सजेदुधदशा शानेः सुलदशा वर्ष १० अस्यां
 प्रवलाच सिद्धि शानेवर्षः १५। तदशा मासाः ११।३।२०। फलं
 २६।४०। फलं वातश्लेष्मकृतापी मिथ्यायवाद वध वंशुनिराश्र
 त्रविरहो वंशुभिः सह विदेश यत्वं चौरादि भूयति भुजंगम
 गमनेवैव बुधस्योर्तदशागतो भीति सुगो। आशा निरासम
 गुरो र्वर्षो २।११।२६।४०। फलं यचाज्ञेन कार्यहानिपयोर्दशा
 व्याधिवात्रुभयस्योयनाकार प्रकुरुतेनियतेनराणां गुरोर्वर्षः १
 पवलभः लभेज्ञायासुप्रवचबुध २।३।२०। फलं देवतानुरते।
 स्यातगतेगुरो राहो वर्षः ५१।२०। शानेनानाप्रामि करो ॥ ।

तिव तेग सौख्य समापुत्रेयंगोर भोगान् यर्ष्याम सौख्य धनधान्य
 तर्गतो गुरुः राहो वर्षः ५१।११ समापुत्रेयं विया प्रसाद वररत्न
 १० फलं नृपात्रये ज्वरं चोरुः सुखार्थ भोगसिद्धिदशासुरग
 खंच प्राणसेषाय धनतयेव रोः कुरुते प्रियत्वं राहोर्वर्षो ५१
 कुरुते शाने रस्तुगतस्तमः शुक्र १० फलं वंशुदेव मयावाद स्या
 स्य वर्षः ५१।११।१०। फलं सखि नभंशं निराश्रयं । कलहं कार
 युधनेः पूर्णो भार्या विन्न समनि येदाङ्ग गुरो रंतदशागतः शु
 तः स्वर्णसखिचलभनेसोस्योत कस्य वर्षः ३।८।१०। फलं
 गतेसिते रवेमासाः ६।२० फलं पर कलहं वंशुभिः सौर्धविन्ननाश
 दाराभिगमनेकरोति खरदीयति मनः तति स्त्रीवियोगेच कुरुते
 जीवनस्य च संदेह शाने रंतदशा जीवसातर्गतः सितः रवे वर्षः १
 गतः ॥ सोमस्य वर्षः १५।२० दिनानि २० फलं वक्रुमिचं वक्र
 स्त्रीनाशं कुरुतागं च कफपित्त धनेसोभापराजवलुभं कुरुते
 गदं शशी वंशुदेवच कुरुते यं भास्वरः शान्तिं गुरो रंतदशागतः
 गो रंतदशागतः कुरुतासाः सोमस्य वर्षो ३।३।२०। फलं
 ८।२६।४०। फलं देहदौर्गं भोगाको वक्रुभार्यः स्यादि
 महारोगं नानाडः खानिभूमि पुरोग विवर्जितः न्यंतल्या
 जः धननाशं च कुरुते शाने रं भवेच्चैव गुरो रंतदशागतः ॥
 तदशागतः बुधस्य वर्षः ५६। कुरुतास्य वर्षः १५।२६।४०। फलं
 २६।४०। फलं आरोग्यं चिजयं तीक्ष्णरोषोरिपोर्हतागजवज्री
 रागं वक्रुवित्तानि सोमजः । मदर्शनः सुखसोभापसेयुक्तः
 करोति तादरे लोके शाने रंत कुरुतागतेगुरोः बुधस्य वर्षो २
 दशागतः एववर्षः १०। गुरोः ११।२६।४०। फलं सुखोः सख्यः
 रोः स्थूलदशा वर्षः १० तस्य सखी डः खी शत्रुवृद्धिः पुनः पु
 वातदशा वर्षः २।४।२०। फलं नः देवाज्ञेनपरोनितो जीवसात
 राग्यास्पदं तनय विन्न विलास गतेबुध शाने वर्षः ५१।३।२०।

फलं वेष्टनं नान्यथा सौख्यं
भवेद्विन्नं विवर्जितः लभ नीति
मना नित्यं गुरो रंतर्गते शनौ ॥
एवं वर्षाः १६ ॥ राहोः स्तुल्य
दशावर्षाः १२ तस्यांतर्दशाव
र्षाः १४ ॥ फलं भार्यादिदृष्ट
एतानि विवादं वेधं शस्त्राभि
ज्ञातमयहीनपराक्रमश्चाप्र
मसौख्यधनकाचनदीनदेहोरा
होर्दशाभवति जीवनसंशया
य शुक्रस्यवर्षो २ मासाः ४ शि
रोरोगकृदेहं कर्ष्याद्वायुं च च
चला वायवैः कलहो नित्यं राहो
रंतर्गते भूगो रवेर्मासाः ८ फलं
शिरो रोग भयं शोरे मृत्युं शो
केच दारुणं वृहदग्निभयं क
र्ष्याद्वाहो रंतर्गते रविः सोमस्य
वर्षः १८ ॥ फलं स्त्री पुत्रकल
हेवेव विन्ननाशं मनः क्षति ।
करोति क्लेशं मरणं राहो रंत
र्गतो विधुः कृजस्य मासाः १०
२० फलं विषप्रस्वाग्नि चोरेभ्यो
नियते दारुणं भयं पातस्यां
तर्गतः कर्ष्यान्नराणां भूमिनेदनः
बुधस्य वर्षः ११ ॥ १२ ॥ फलं ज्वर
क्षदग्निसेपी कलहं सजनेः सर
भूत्यापयेषु विदेयं कर्ष्यात्पाता
नरेवयः शनौ वर्षः ११ ॥ १० ॥
फलं स्त्री पुत्रैः कलहो नित्यं वा
यवैः सहवेरिता भवेत्तवक्रयाडः
तं राहो रंतर्गते शनौ गुरो व
र्षो २१ ॥ ११ ॥ वायिडः ख भये
स्तुको देव बालाण प्रजकः का
र्यसिद्धिर्भवेदिराहो रंतर्गते ग
रो एवं वर्षाः १२ ॥ शुक्रस्य स्तुल्य
दशावर्षाः २१ तस्यांतर्दशा वर्षाः
४ ॥ ११ ॥ मेत्रप्रचार रुचिर प्रमदा ।
विलास सस्मान दान न्यप्रजन
कोचलाभान हस्तस्य यान परि
पूर्णमतारयं च शोकी दशा सज
ति निश्चल राजलक्ष्मी रवेर्वर्षः १
देहस्त्री ववणा क्रीत स्त्रीवतापो ज
रान्तिता तृक्तः स्याद्वायवैः सर्वे भा
गीवांतर्गते रवौ सोमस्य वर्षो २१ ॥
सस्माननाशो रोगश्च कार्यनाशश्च
नित्यः शुक्रस्य तर्गते चंद्रे स्त्रीना
शो नित्यं भवेत् कृजस्य वर्षः ११
६ ॥ २० ॥ उत साही धन धान्याकाः
कल्पस्य समनाः सुधीः भूमिला
भो भवेच्चैव शुक्रस्य तर्गते कृजे
बुधस्य वर्षः ११ ॥ १२ ॥ फलं ज्वर
ते सौख्यं मानसं च भूषणं भार्या

सशीलतामेति भार्यावांतर्गते बुधे
शनैर्वर्षः ११ ॥ ११ ॥ फलं शत्रुत्
य मवाप्नोति मित्रहृदि शत्रुनाथने
चौराहितस्य लाभः स्यात् शुक्र
स्यात्तर्गतेशनौ गुरोर्वर्षाः २१ ॥
१० ॥ फलं राजपूजा सति श्रीतिः
कस्याजनन मेव च भार्यावांतर्ग
ते श्रीवे चौरनष्टं लभते राहो
र्वर्षो २४ ॥ फलं वेधने वेध
पुत्राद्ये र्वधुनाशो विपार्ययं ।
शरीरे देहसमाप्नोति भूगो रंत
र्गतस्तमः एवं वर्षाः २१ इत्यत्र
दशा कथने अथ प्रत्येतर्ह
शा ग्रहोत्तरं दिने कृता षष्टि
लवांश्रवं भवेत् अवाणिगण
येहीमान रयादेः क्रमनायथा २
वैच वेदा वसवः संधांशो कृजे
चवाणाः प्राणिने तथोकाः श
नाहर्तर्दिकं च वृहस्पतो स्याद्वाहो
तरेण भूगुजे च रुदाः ग्रहस्योत्तरं
शामासान् दिनीकस्य गुणा हता
न स्तोकलवां विजानीयात् प्रत्यं
तर्ग्रहवासरान् इति प्रत्यंतर्हशा
इति ज्योतिस्तत्वे युगभेदे दशा
विशेषा यथा सत्य लग्नदशा च
वनेताया हरगोरिका हापरे ॥

योमिनी चैव कलौ नादत्रिकीद
शा इति समयास्तने ॥
दशाया दशा यथा योमिनी १
वार्षिकी २ नादत्रिकी ३ लाग्रिकी ४
मुक्तदा ५ विशेषात्ररा ६ विशेषात्ररा
रा ७ पताकी ८ हरगोरी ९ दि
नदिशा १० इति जातरेत्न ॥
दशाकर्षः ५ प्रदीपः इति हे
मचंद्रः ॥
दशाकर्षी ५ प्रदीपः इति हारा
वली ॥
दशोगुलं ल्ली खर्वुजं इति भा
वप्रकाशः ॥
दशाननः पुं रावणः इति शास्त्र
रत्नावली ॥
दशानिकः पुं दंतीवृत्तः इति शा
स्त्रचका ॥
दशारुहा स्त्री कैवर्तिका इति
राजनिर्घण्टः ॥
दशार्णः पुं देशविशेषः सर्विंध
पर्वतस्य पूर्व दक्षिणस्यां दिशि
वर्तते नदी विशेषे स्त्री इति शा
स्त्रार्थकल्पतरुः ॥
दशार्हः पुं बुद्धः यज्ञदेशः ॥
तेदशास्य पुं भूक्ति इति त्रिका
एतदशेषः ॥

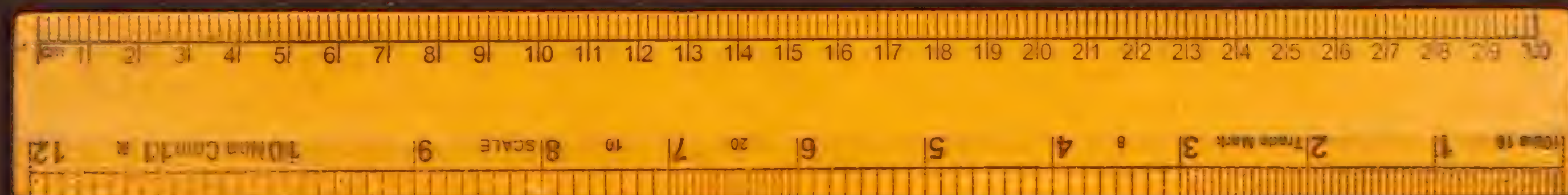
दशावतारः पुं विसृः इति त्रिका
एतेशः तस्य दशावतारा यथा
मत्स्यः १ कूर्मः २ वराहः ३ न
सिंहः ४ वामनः ५ जामदग्न्यः ६
रामः ७ कृष्णः ८ बुधः ९ कल्की
१० इति वराह पुराणे अपि च ।
धर्मानारायणसंज्ञाः संभूतः ।
आक्षेपः तरे यत्तत्र वर्तयामा
सुदेवा वैवस्वते तरे प्रादुर्भावे
ततस्तस्य वत्सास्मासीत् पुरोहि
तः युगाख्यायोच तर्प्यीत आय
त्रेषु सरेषु वै संभूतः स समुद्रो
तेहिरण्यकशिपोर्वधे द्वितीये
नरसिंहाख्ये रुद्रा स्मासीत् पुरो
हितः वलि संक्षेप लोकेषु त्रै
तायां सप्तमे प्रति तृतीये वा ।
मनस्यार्थधर्मेण त पुरोधसा
यता स्तिसः स्तुता स्तस्य दिवाः
संभूतयो द्विजाः मामुष्माः स
प्रयेः ये त शायजा स्तात्रिवो
यते त्रेता युगे त प्रथमे दत्ता
त्रयोवभूवह नष्टधर्मे च तर्प्यी
शोमार्कतोय पुरःसरः पंचमः
पंचदशोत्तरेतायां संभूवह
मांथाता चक्रवर्ती त तस्यात्तप्यः
पुरःसरः एकोनविंशं त्रेतायां

सर्वदशोत्तरे हि भुः जामदग्न्यस्त
प्राप्ते विष्णुमित्र पुरःसरः च
तर्विशेषोत्तरे वशिष्ठेन पुरो
धमा सप्तमो रावणस्यार्थे जने
दशरथात्मजः अष्टमे द्वापरे ।
विसृ रक्षाविंशे पुरोशरात् वेद
यास स्तुत्या जने जातकर्ण पुरः
सरः कर्तृधर्मव्यवस्थान मसुरा
णां प्रणाशनं बुद्धो नवमके जने
तयसा पुकरेत्तलाः देवकांच
सुदेवेन द्वेपायन पुरःसरः ।
तस्मिन्नेव युगे दीर्घो संधा शि
ष्टे भविष्यति कल्की विसृयशा
नामपाराशर्य पुरःसरः दशमो
भावसंभूतो धीमत्स्व पुरसरः
इति मत्स्यपुराणे ॥
दशावतारः पुं चंद्रः इति श्वरता ॥
चली ॥
दशावतारः पुं रावणः इति भूवि
प्रयोगः ॥
दशावतारः पुं श्रीरामः इति भू
विप्रयोगः ॥
दशोदनेः पुं प्रदीपः इति त्रिका
एतेशः ॥
दशरः पुं हिंस्रः इत्युणादिकोषः
दशरकः पुं मरुदेशः तद् ॥

शम्ये पुं भूमि इति हेमचंद्रः ॥ दहः पुं अग्निः इति सिद्धांतको
दशेरुकः पुं मरुदेशः इति श्वरता ॥ दहने स्त्री दाहः भस्मीकरणं
विप्रयोगः ॥ दहने स्त्री दाहः भस्मीकरणं
दस इत्युत्तरे इति क योशान इति भाषा दहयातोर्भा
विकल्पदुमः ॥ वेद्यनरप्रत्ययः ॥
दस एकभासि इति क विकल्पदु
मः दस एक उ. दर्शने देशे इति
क विकल्पदुमः ॥ दहनः पुं अग्निः चित्रकः भला
दसः पुं यजमानः चौरः कृता तकः दृष्टचेतसि वि इति मेदिनी
शानः इति मेदिनी खलः इति कपोतः इति राजनिर्घण्टः ॥
शब्दरत्नावली ॥ दहनकेतनः पुं भूमः इति हे
मचंद्रः ॥
दसः पुं चौरः विप्रः महासाहि दहनप्रिया स्त्री स्वाहा इति त्रि
सिकः इति शब्दरत्नावली ॥ काण्डशेषः ॥
दस स्त्री शिपिरः इति संक्षिप्त दहनागुरु स्त्री दाहागुरु इति रा
सारे उणादिवृत्तिः ॥ जनिर्घटः ॥
दसः पुं खरः अश्विनीसुतः इति जनिर्घटः ॥
ति मेदिनी ॥ दहनीयः त्रि दासः दहनार्हः
दसो पुं अश्विनो इत्यमरः ॥ दहयातोः कर्मण्यनीयप्रत्यये
द्विवचनांतोः यंशतः ॥ ननिष्पन्नः दहनोपलः पुं सूर्य
दस देवता स्त्री अश्विनीनक्षत्रं कांतमणिः इति हेमचंद्रः दहनो
इति हेमचंद्रः ॥ यमोपि पाठः ॥ दहरः पुं मूषि
दससः स्त्री संज्ञा सा सूर्यपत्नी का स्वल्पे धाता वालकः इति
अश्विनीजमारमाता च इति त्रि विष्णुमेदिनौ सत्सः यथा उदर-
काण्डशेषः दह एक दीप्तो दा मुपासते य अश्विर्वर्मसंरूपे दशः
दे इति क विकल्पदुमः ॥ परिसरपहति रुदयमारुणयोद
हर इति श्रीभागवते ॥ ॥

दत्त ओ दाहे भस्मीकरण इति या त्रिसहस्र पुत्राः दत्तप्रजापतिर्हि
 वत् इति कविकल्पद्रुमः ॥ ती जन्मनि दत्ता प्रवेतसः सुतोभू
 इत्यादि कोषः नरकं वरुणः ता वृषमन्त्रे प्रजा सृष्टिं च का
 इति संविमसारे उणादिहृतिः रसप्रसिद्धो यत्प्रो पृष्टिं कन्या
 दत्त ३. स्नादे शीघ्रकरण इति या जनयिता प्रजापतिभ्यो दत्तवान्
 वत् वृद्धौ इति कविकल्पद्रुमः ॥ धर्माय दत्ता कण्ठपाय समदश
 दत्त म ष ३. गत्यां वये, इति क चंद्राय समविंशतिः कृष्णाय
 विकल्पद्रुमः ॥ हे भूताय हे अंगिरसे हे इति श्री
 दत्तः पुं प्रजापतिविशेषः स भागवते नाम चूडः ॥ मुनि।
 बल्लणादित्यगुणज्ञानः त भेदः हरवृषिः द्रुमभेदः वक्रिः
 तः प्रभृति मेघुनेन प्रजा ज्ञाताः इति विश्वः महेशः । इति
 यथा शरीरानाथ वत्सामिमाह शहरतावली पदौ त्रि इति
 हीनान् प्रजापतेः अंगुष्ठादिति मेदिनी शेषस्य पर्यायाः ॥
 दत्तादत्तः प्रजापतिरजायत चतुरश्रदेदृष्ट्याः ॥
 यथा समर्जवेवादीतथैव वृष्ण दत्तकन्या स्त्री उर्गा इति त्रिका
 तद्विजाः यदा तं सृजतस्तस्य लक्षणः ॥
 दवर्षि गणपत्तमान् नवदिम दत्तजा स्त्री उर्गा इति हेमचंद्रः ॥
 गमलोकस्तदा मेघुन योगतः दत्तजापतिः पुं चेदः इति हेमचं
 दत्तः पुत्रसहस्राणि शतयेवम दः शिवश्च ॥
 जीजनत इति मत्स्यपुराणे अस्य दत्तसावर्णिः पुं नवममनः अ
 भार्या स्नायेभुव मन कन्या प्रसू स्मिन्मन्त्रे नरे ऋषभनाम्ना भग
 तिः तस्य षोडशकन्या यथा आ वदवतारः अत नामा इन्द्रः पार
 दा १ मेत्री २ दया ३ शोतिः ४ तृप्तिः मरीचिगर्भाया देवाः युतिमद्या
 ५ पुष्टिः ६ क्रिया ७ उन्नतिः ८ बुद्धिः समर्पयः भूकेतु दीप्तिकेत प्रभृज
 ९ मेधा १० मूर्तिः ११ तितिता १२ द्यौः १३ यो मन पुत्रा भविष्यति इति श्री
 स्वाहा १४ स्वधा १५ सती १६ तस्य ॥ भागवते ॥

दत्तास्त्री पृथिवी इति मेदिनी कीर्तयेत् इत्यादित्यपुराणं ॥
 दत्ताधरं संसृजत पुं शिवः ३ दत्तिया कालिका स्त्री आद्याशक्तिः
 तिहलायुथः ॥ यथा ऊर्ध्वं नामे कृपाणा परक
 दत्तायः पुं गरुडः पृथः इति मलनेलक्ष्मिन्मण्डनयाथः स
 सिद्धांतकोमुद्यामुणादिहृतिः ये चाभीर्वरं च त्रिजगद्वहरेदति
 दत्तियाः त्रि दत्तियाद्रुतः सर एकात्मिके च इति तंत्रसारः ॥
 लः परब्रह्मदानुवर्ती अरामः ३ दत्तियातः य दत्तियास्यादिशि
 तिमेदिनी दत्तः अयमस्य ॥ इत्यमरीकायां रायमुद्रतः ॥
 उद्दिन इति भाषा इति हेमचं दत्तियापूर्वा स्त्री पूर्वदत्तियाको
 दः चतुर्थी यत्पत्न्यगत पति वि णः इति व्याकरणं ॥
 शेषः तस्य लक्षणं यथा स दत्तियास्यः पुं सारथिः इत्यम
 कल नायिका विषय सम सह रः दत्तियास्थिते त्रि ॥
 जानुरागः अस्मोदाहरणं यथा दत्तिया स्त्री दत्तियादिकृतस्य
 प्रत्नसुरेस्फुरति यमदृशा सह र्थायः अनादी २ शामनी ३ यामी
 स्वमहिदये कथय ऊर्ध्वनिवेश वेवस्वती इति राजनिर्घण्टः द
 यामि इत्याकलय नयनामुरु दित्यावायुगुणाः षड्मयुक्तं
 हे निमीत्योमोचितेन वपुषा वदार्हितं वलवर्द्धनं च दत्त
 स्थित मच्युतेन इति रसमंजरी दितं वलवर्द्धनं रक्त पित्र
 दत्ताहस्ताप्रदाता च सर्पश्च स प्रश्नमनते सौख्यकोतिमतिम
 प्रजन्मसु ततो भवेदस्तहीनो मा दत्तं प्राप्सनाशितं विदाहितं
 नवश्च ततः सुविः इति ब्रह्मवे अस्वमारुतकोपनं गणपदा
 वर्त्त प्रकृतिवार्त्त ॥ ॥ दिकीदामांजनकत्वच इति दय
 दत्तियाहस्ते प्रतिग्रहो यथा ॥ गुणः अस्मादिशोः पियतिः ह
 मेकारमुच्चरन् प्रजापतेरविणसक्त यकन्या मकराशयः इति ज्योतिष
 मोदनं गृहीयादित्योहस्तेतदनेस यत्तादि विधिदानं इति मेदिनी ॥
 स्ति

प्रतिष्ठा इतिहेमचंद्रः यज्ञादि सेवा सदाकृणो पितरो नैव शृणुति
दकनदंत विहेनयाने सा यत्तपती तद्वन्नप्रादुर्गणं एवंसराश्र
श्रीकृष्णदक्षिणोपभूता यथा का तत्र पूजा तद्वत्ता मयि राश्रुति
त्रिकी पूर्णिमायांत रासे राधा महे दातानदीयतेदानंशुद्धीताचन
त्सवे आविर्भूतादक्षिणाशात कृष्ण यावते उभौतौनरकं यातंक्षि
स्य नेनदक्षिणा दक्षिणायाग्रदानेन ब्रज्ययावतः नार्ययेयजमा
स्या वृद्धिर्यथा यज्ञोदक्षिणाया सा नष्टेयावितारं च दक्षिणा भवे
दं पुत्रेण च फलेन च कर्मिणां कृष्णस्वायदारीकंभीपाकं वजे
फलदाताचेत्येव वेदविदो विदुः दुर्वं वर्ष लक्षं वसन्तत्र यमदुते
कृत्वाकर्मवत्सेवतंणीदद्याच्च न तारितः ततो भवेत् सचाणा
दक्षिणां तत्र कर्म फलमाप्नो लो आधिपुत्रो दरिद्रकः ॥
तिवेदेरुक्तमिदं मुने कर्ता क पातयेत् पुरुषान् सप्त पूर्वभू
र्मणि पूर्णोच तत्तत्तं यदिदति सप्तजन्मनः इति ब्रह्मवैवर्ते
ण न दद्याद्वास्तुभ्यश्च देवे प्रकृतिखण्डं नाधिकाविशेषः
नादानेनोऽथवा मुकुर्ते समतो यथा यागौरव भयं प्रेमसद्भाव
नेतुद्विगुणासा भवेदुवं एकरा पूर्वनायके नमं चत्पन्यसक्तापि
त्रे व्यतीतेन भवेत् शतगुणा च साक्षेयादक्षिणाबुधेः इतिविस्
सा विरात्रे तद्वत् गुणा सप्ताहे वि पुराणरीकायासामी ॥
गुणानतः मासेलक्षगुणाप्रोक्ता दक्षिणाग्निः पुं यज्ञाग्निविशेषः
ब्राह्मणानां च वर्धने संवत्सरेय इत्यमरः दक्षिणासादिशोऽग्निर्द
नीतेन सात्रिकोदित गुणा भवेत्क तिलाग्निः इतिभरतः अस्पनाम
र्मनयनमानानां सर्वं च निष्फले कारणं यथा दत्तासु दक्षिणा ॥
भवेत् सव ब्रह्मस्वायदारी नक स्वादोहमि भूता यतोऽमरान् ।
मीहोऽपुचिर्नरः दरिद्रो व्याधिय नयसे दक्षिणा भागे दक्षिणाग्नि
कृष्ण नेन पापेन पातकी तद । कृतो भवत् इतिवराहपुराणं ।
गृहाद्यानि लक्ष्मीश्रयापदत्वा दक्षिणाचलः पुं मलयपर्वतः इति

इतिहेमचंद्रः ॥ निः शवः कवोरः पिशुनसभा
दक्षिणाचारः पुं आचारविशेषः वः वनष्पादाकाः कृषिमानदेय
यथा सधर्मनिरता भूत्वा पंचेत । वीचामशोता मनुजः प्रतापी इ
त्वेन पूजयेत् सपवदक्षिणाचारः तिकोशीप्रदीपः कर्कटसंक्रांति
शिवोभूताप्रितोयनेत् इत्याचार यथा मृग कर्कट संक्रांतीहेत
भेद तत्रे ॥ दक्षिणात्वा दक्षिणासादिशि ३ मेघे गोलमध्ये तथापराः ॥
त्यमरटीकायां रायमुक्तः ॥ इति तिथ्यादितत् ॥ ययन च
दक्षिणापयजन्मा पुं जातिविशेषः कं यथा चक्रं सारं विलिख्य
षः यथा दक्षिणापयजन्मानः सर्वे हयनिरयने संक्रमे चत करोति
नरवरायकाः गृहाः पुलिराः शवराः यस्मिन् दत्तं दत्तं मरणभयक
चुचुका मरुपैः सह उत्तरापयजन् रं मूलमूलं निदध्यात् तत्र य
न्मानः कीर्तयिष्यामि तानपि योन आदारमूलं विविधभयकरं पू
कोवोज गंधाराः किरातावरेः लपायैः यलाभः सौख्यं स्याच्च
सह एतेषां पुरुषस्तान् चरेति ४ । कर्मविधिविधुनिमते विहि ।
धिर्वीमिमं इति महाभारते मोक्ष वामक्रमेण इति ज्योतिषे ॥
धर्मः ॥ दक्षिणामुखः त्रि दक्षि दक्षिणारुः पुं व्याधकर्तृक द
णोदिमुखः यथा अमास्ताने ग दिलांगवर्णिता मृगः इत्यम
याश्चाह दक्षिणामुखभोजने न रः दक्षिणार्हः त्रि दक्षिणायो
जीवत् पितृकः कुर्यात् कृतेव । गः अज्ञाशये दक्षिणा मर्ह
पितृहा भवेत् इति तिथ्यादितत् नियः इतिभरतः तत्पर्यायः
दक्षिणायनं स्त्री सूर्यासु दक्षिणाग दक्षिणीयः १ दक्षिणः १ इत्यमरः
निः साश्चावणादिषट्पुमासपुभव दक्षिणावर्तकी स्त्री वृश्चिकालिः
ति इत्यमरः तत्रज्ञातस्य फलं यथा इति राजनिर्घटः दक्षिणाशाप
याप्तायने यस्य भवत् प्रस ॥ निः पुं यमः इतिहेमचंद्रः ॥

दक्षिणीयः वि दक्षिणार्धः इत्यम ६ पिण्डीरः ७ फलशाउवः ८ शुक्र
 रः दक्षिणेन वा दक्षिणदिशि वल्लभः ९ इतित्रिकाउशेषः ॥
 इति रायमुक्तः दक्षिणभागेय रक्तपुष्पः १० इतिरत्नमाला दाडि
 यादक्षिणेन हरि रुद्रो गोविंद मीसारः ११ ऊहिमः १२ फलसाउवः
 मतिनेश्वरः येनेश्वर हरि रीशस्त १३ मूर्द्धन्यमथोपि रक्तबीजः १४
 तेनेश्वर मभितोऽर्चकाः इतिमु सफलः १५ दत्तबीजकः १६ मधुवी
 ग्यवोधं ॥ जः १७ ऊचफलः १८ रोचनः १९ म
 दक्षिणेमी पुं आथशराज्ञातान् पिबीजः २० कल्कफलः २१ हृत्
 दक्षिणांग बलायुक्त मगः तत् फलः २२ सुनीलः २३ नीलयत्रः २४
 पर्यायः दक्षिणार्धः २ इत्यमरः अस्पृश्याः मधुराम्बुत्वं कषाय
 दक्षिणः वि दक्षिणार्धः इत्यमरः तं कामवात कफ श्मपित्त विना
 दा दाने इतिकविकल्पदुमः ॥ शितं श्राहितं दीपनत्वं लघुत्वं उ
 दा डु म लि दाने इति कवि स्तत्वं शीतलत्वं रुचिदाहत्वं इति
 कल्पदुमः ॥ राजनिर्घण्टः रुच्यत्वं अमृतत्वं
 दाले लूनो इतिकविकल्पदुमः सारुति तस्मा नाशितं कंठशोधन
 दा स्त्री शोधने दाने छेदः उप तं कफ पित्राविरोधित्वं ॥ द्विवि
 नायः रक्षा इति मेदिनी ॥ दा यं तत्तवित्तं मधुरं वाग्ममेव च म
 कः पुं यजमानः इत्यादिको थुरं तत् त्रिदोषघ्नं मन्त्रं वात क
 षः दाता इति सिद्धांतकौमु फापहं ॥ इति राजवल्लभः ताप
 यामुणादिहृतिः दाउकः पुं दंतः हारि मधुरं लघु पण्य इति राजनि
 इतिशार्दार्थकल्पतरुः ॥ र्णः ॥ तत् फलं त्रिविधं स्वाडे स्ता
 दाडिमः वि पला इति मेदिनी हस्ते केवलाम्बुके तत् स्वाडे त्रिदोष
 फलहृदविशेषः तत्पर्यायः ॥ त्रैलोक्यदाह ज्ञानाशनं हृत् कंठ मु
 करकः २ इत्यमरः पित्तपुष्पः खरोगघ्नं तर्पणं शुक्लं लघु क
 ३ दाडिमः ४ पर्वरुद्र ५ स्वाहस्तः चायानरसं श्रादि स्त्रियं मेदोव ॥

लावहं स्वाहस्तं दीपनं रुच्यं ॥ एतयोः ॥
 किंचित् पित्तकरं लघु अमृतं दातारः पुं स्त्री दक्षिणविशेषः ।
 पित्तजनक मन्त्रं वात कफापहं दाउकः इति भाषा तत्पर्यायः ।
 इतिभावप्रकाशः ॥ कालकंदकः २ इत्यमरः अत्यदः
 दाडिमपुष्पकः पुं रोहितकह ३ दातारः ४ कालकंदः ५ ॥
 दाः रोहता इति व्यातः इत्यमरः मासगः ६ शितिकण्टः ७ कवाह
 दाडिमधियः पुं शुक्रपदी ३ रः ८ इति शहरत्नावली काकम
 ति शहरत्नावली ॥ दगुः ९ इति त्रिकाणशेषः जल
 दाडिमभट्टाः पुं कीरपदी ३ काकः इति राजनिर्घण्टः वात
 ति शहरचंद्रिका ॥ कः इति मेदिनी मेवः इति शह
 दाडिमोसारः पुं दाडिमः इति रत्नावलीः ॥
 राजनिर्घण्टः ॥ दातारः पुं दाडिमः इति त्रिका
 दाडिमः पुं दाडिमः इति त्रिका शहरत्नावली ॥
 एतयोः ॥ दात्रे स्त्री असुविशेषः दाडिति
 दाफा स्त्री दन्तविशेषः तत्पर्यायः कास्योऽतिव भाषा इति भरतः
 दंष्ट्रो २ जम्भः ३ इति हेमचंद्रः ॥ तत्पर्यायः लवित्रं २ इत्यमरः
 प्रार्थना समूहः इति शार्दार्थः खड्गीकं ३ इति शहरत्नावली ॥
 कल्पतरुः ॥ दात्री स्त्री दानकर्त्री इति व्याकरणं
 दाडिका स्त्री मुखावयवविशेषः दातः पुं दाता इति सिद्धांतकौमु
 दाडि इति भाषा तत्पर्यायः ॥ यामुणादिहृतिः ॥
 दंष्टिका २ इति हेमचंद्रः ॥ दा दधिकं वि दधिसंस्तुतवस्त इति
 एतानि निकः वि ऊहकः इति हेमचंद्रः ॥
 हेमचंद्रः ॥ दानं अ आर्जवे अर्जकरण इति
 वातं त्रि छिन्नं इत्यमरः ॥ यावत् छिदि इतिकविकल्पदु
 दाता ३ वि दानकर्त्री तत्पर्या मः दानं स्त्री गजमदः पालनं
 यः दाहः २ मुचिरः ३ इति त्रिका छेदनं शुद्धिः इति मेदिनी ॥

वृत्तकोटकीटजमधु अस्यगुणाः त्रिभावेकधर्मवेत् गोत्रेभ्यः
 वृत्तत्वं दीपनत्वं कफक्षर्दि मेह स्रष्टा दद्यात् तदभावेः स्रवंधु
 नाशित्वं इति राजवल्लभः देवदा सु यदातनसंज्ञः स्यात्तव स
 स्नानादिसंप्रदानक दद्यामोचनं वेदिवंधवाः दद्यात् स्वजातिशि
 तस्यार्थायः त्यागः २ विहायितं २ व्यभस्तदभावेः पानिः दियेत्
 उत्सर्जनं ४ विसर्जनं ५ विष्णान् स्नात्वापुटे समे देशे गोमयेनो
 ने ६ वितरणं ७ स्पर्शने ८ प्रति पलेपिते वसित्वा वसने पुटे दा
 यादने ९ प्रादेशने १० निर्वपणं नेदद्यात् सदतिणं एकंगोदश
 ११ अपवर्जनं १२ ओहतिः १३ गुह्यात् दद्याद्वाग्विगोशती।
 इत्यमरः दायः १४ इति त्रिका शतसहस्रगुह्यात्सहस्रवक्र
 लक्षोऽयः प्रदानं १५ ददनं १६ गोधनः ग्रासादहमपिशासन
 विष्णानं १७ दत्तिः १८ ओहती र्थिभ्यः किञ्च दीयते इत्यानुरूपो
 १९ उत्सर्गः २० अतिस्पर्जनं २१ विभवः कदा कस्य भविष्यति अ
 स्पर्शः २२ विसर्गः २३ दानं यदावाधमङ्गशंप्रयत्नेनार्जितं
 २४ प्रदेशने २५ इति शहरत्वाव धने सत्त्वं वा विमुक्तं वापि देय
 ली तस्य लक्षणादि यथा अ मित्यभिधीयते विक्रये चैव दानं
 र्थानामुदिते पात्रे श्रद्धया प्रतिया चनेयाः स्वरनिष्ठवः दाराः पु
 दने दानमित्यभिनिर्दिष्टं आख्या शम्भुसर्वस्वमात्ममेव च योजयेत्
 ने तस्य वत्सने संप्रदानं स्वत्वा। आपत्काले च कर्तव्यं दानं विक्र
 पादकद्रव्यत्वागोदानमिति दाता यएव च यन्मथान प्रवर्त्तते इति
 प्रतियहीता च श्रद्धा देयं च धर्मः शास्त्रार्थ निष्पद्यः यज्ञोदानेन
 युक्तं देशकालौ च दानानामङ्गा योज्याप्यश्रद्धा च सरपूजनं यिद्धं
 येनानि षड्विडः मनसा पात्रमुः गायां कृते सर्वकोटिकोटिगुणा
 दिष्ट्यभूमौ तोयं विनिःक्षिपेत् वि भवेत् शिवस्य विस्मो रयेऽस्य स
 विद्यते सागरस्यानोदानस्यातो न वि त्रिधौ दत्तं मत्तयं शालग्रामशि
 यते परोदे कल्पितं दानं वा ॥ लायत्र तत्तीर्थं योजनद्वयं तत्रा

न च होमश्च कोटि कोटि गुणं संक्रमे कृत्वा परां स्तारयते हिसः ॥
 वेत् यद्यत्र इल्लभं दद्यात् यस्मिन् यस्यायहीयते वसु मन्त्रकारादि
 कालेपि वा पुनः दानं ही देशः किञ्चन तेषां देवसु चार्थकृत्वा यो
 कालौ तोयान्तां प्रेक्ष्ये न चान्य दाना पूजने उत्तमं मूलं मेवे
 था पात्रेभ्यो दीयते नित्यं मन एा प्रतिनाम्ना निवेदयेत् योर्वि
 पेक्षप्रयोजनं केवलं धर्मबुद्ध्या तः प्रतिशुक्रातिदद्याद्वित्तं मेव ।
 यदहं दानं प्रचक्षते सहस्रगु वा लावुभो गच्छतः स्वर्गं नरकं च
 गितं दानं भवेदन्नं युगादिषु विपर्यये इति सुदितं ॥
 कर्मश्राद्धादिकंचैव तथा म दाने विविधं सात्त्विकं राजसं तामसं
 नैवरादिषु आहारं मैथुने नि च सात्त्विकं यथा दानं मिमिति य
 द्वां संध्याकाले विवर्जयेत् कर्म दाने दीयते नृपकारिणो देशका
 चाध्ययनंचैव तथा दानं प्रतिय लेव पात्रे च तद्दानं सात्त्विकं सर
 हो तामसेन त्वयत्तेन दानेन तय ते राजसे यथा यत्नं प्रत्यु पका
 सा तथा निरयेजन्मवेदोत्तर्हति राधं फलमदिष्टं वा पुनः ।
 विद्याञ्च तामसीं राजसेन तय दीयते च परित्तिष्ठं तद्दानं राजसे
 तेन दानेन तपसा तथा निरय विडः तामसे यथा अदेशका
 स्वर्गयोजनं कुरु राजसे प्रियाय ले यदानं मयात्रेभ्यश्च दीयते
 तं सात्त्विकेन त यज्ञेन दानेन असत् कृतं मवज्ञातं तत्तामस
 तपसा तथा देवलोके भवे। मुदा कृतं इति श्रीभगवद्गीता ॥
 वासो देवसायुजमेव च गत्वा हस्तपुष्पं गा मनश्चाहं मणिं मु
 यहीयते दाने तदनन्तफलं स्र क्तादिकांचनं परोदे हरते यस्त
 ते सहस्रगुणमाहु यथाचितं च पश्चाद्दानं प्रयच्छति न स गच्छ
 तदहं कं आपादत्वा यदा तार निवेत्सर्गं दाता रो यत्र भागिनः
 दानकाले निषेधकं दत्ता सं अनेन कर्मणा युक्ताः पश्यन्ते न
 तप्यते यस्त तमाहु ब्रह्मज्ञा रकैः यमाः इति मत्स्यपुराणं ।
 तं योऽस्यः प्रतिशुक्रापि पु नित्यं नैमिषिकादि भेदेन त
 नः सद्यः प्रयच्छति आत्मानं । चतुर्विधं यथा नित्यं नैमि

निकं कामं विविधं दानमुच्यते च १८ इति श्रीभागवतं ॥
 नर्थविमलं प्रोक्तं सर्वदा नो ज्ञेयं दानवचः पुं वैश्यः इति पुराणं
 मे अहमहनि यत्किंचिद्विहीयते न दानवारिः पुं देवता इत्यमरः
 पकारिणो अनुदिश्य फलतनूना दानशीलः त्रिदाता तत्पर्यायः
 दानशीलः यत्किंचिद्विहीयते न दानवारिः पुं देवता इत्यमरः
 शास्त्रार्थं दीयते विद्वं कं नैमिः ॥ इः दानशीलः त्रि वक्रप्रदः इत्य
 निकंत इति दाने सति रनुत्तमं मरः दानीयः त्रि सम्यग्दाने इत्य
 अपत्यविजये स्मर्यस्मर्यं यत् मुग्यवोधं ॥
 प्रदीयते दानस्तत् काम्यमा दानुः त्रिदाता विक्रान्तः इति
 ख्यात मविभि र्धर्मवित्तकैः ॥ मेदिनीः शर्म वायुः इति मे
 यदीश्वर श्रीलानार्थं बलवित्तु दितिसारे उणादिहतिः ॥
 प्रदीयते चेतसा धर्मयुक्तेन दा दानः त्रि तपः क्लेशसहः दमि
 नंतमिलं शिवं इति कर्मपुरा तः इत्यमरः दाता इति संहिता
 णां दानयतिः पुंसतदाता इति रे उणादिहतिः दमनक वृद्धेति
 जराथरः अक्षरः इति श्रीभाग दित्त वषे च पुं इति राज
 वने दानवः पुं अक्षरः इत्यमरः निर्धरः ॥
 सदक्तकन्या दनुर्गर्भकषणपाजा दानिः स्त्री तपः क्लेशसहिसुता
 तपकषष्टिसंख्याकलेष्टुष्टाद तत्पर्यायः दमयुः २ दमः ३ इत्य
 शमयानास्तेषां नामानि यथा हि मरः दानितः त्रि साधितः इत्यम
 नृही १ पुंवरः २ अविष्टः ३ दयशी २ः यनादिना आयनीकृतः ३
 वः ४ विभावसुः ५ अयोमुखः ६ तिभरतः धृती इति ख्यात यस्मै
 शकुनिराः ७ स्वर्भानुः ८ कपि दने स इति रमानायः दंडितः
 लः ९ अरुणः १० पुलो इति विद्याविनोदः शोधितं
 मा ११ हृषयवा १२ एकचक्रः वा इति नयनानंदः दानितः
 १३ तापनः १४ भूमकेशः १५ इति पाठोऽपि इति कालिग
 विरपातः १६ विप्रवितिः १७ उर्जयः पुरुषोत्तमो ॥ ॥ ॥

दामे स्त्री यत्रैकस्मिन् वक्रय खंदीयते तत् इति भरतः ॥
 ग्रहयुक्ते अनेक गावो वध्यते त तत्पर्यायः हरणं २ इत्यमरः
 तदाङ्गि इति दोका इति च भाषा सोलं वभाषणं विभक्त्यपि
 तत्पर्यायः संदानं २ इत्यमरः ॥ तद्वद्य दाने इति मेदिनी ॥
 रजः इति दामोदरदृष्टीनात् दा स्थानं खण्डने इति शहरत्ता ।
 मनपर्व ३ स्त्री दमनभंजनति बली लयः इत्यजयपालः दा
 धिः सा चैत्र मुक्त चतर्हणी दायकः त्रिदाता यथा हितारिग
 इति निष्पादितत्वे ॥ निदायक इति भक्तिरसामृतसिं
 दामनी स्त्री पशुबंधनरजः त धुः दायबंधुः पुं आता इति श
 तर्प्यायः पशुरजः २ इत्यमरः हरतावली ॥
 दामलिप्तं स्त्री तमोलिप्तदेशः दायभागः पुं समं धिमात्रेण सं
 इति हेमचंद्रः ॥ वधिधनविभागाः पूर्वद्वयसामि
 दामा स्त्री दाम इति भरतः ॥ संवंधाधीनं तत्ताम्यपरमे यत्र
 दामोचने स्त्री अष्टादेः पादबंध द्येस्वत्वे तत्र निरुक्तो दायशब्द
 नरजः इति हेमचंद्रः ॥ स्तस्य विभागः एकदेशगतस्यै
 दामोचले स्त्री एकशफाद्धिवंधः व तद्विराणादावुत्त यत्र सस्वत्वे
 अष्टादि पाद वंधन रजः इति सविनिगमना प्रमाणाभावेन
 हारावली ॥ वैशेषिकस्य वदारा नर्तयाः च
 दामोदरः पुं विलसः इत्यमरः ॥ वस्थितस्य गृहिकापातादिना च
 भूतादिदिशेषः इति हेमचंद्रः जने अथवा विशेषेण भजनं स्व
 दामिकः पुं स्त्री वक्रपदी इति तत्तापनस्य यत्र चैकं दासी गवादि
 राजनिर्घटः दंभयुक्ते त्रि कं वक्रसाधारणं तत्रापि ततत्
 दाय ऋ ३ दाने इति कविकल्प कालविशेष वदन दोहन फले
 दुमः दायः पुं यौतकादिदेयः न स्वतंत्र्यमने अथ दायधिका
 धनं कन्यादानकाले नामात्र रक्रमेयं धनाधिकारिणः तत्रा
 दिभ्यो वनतिदादौ बालाणादि दोमनधने गौरसमुत्तस्याधि
 भ्यो मृद ॥ ॥ कारः ॥

तदभावे योजस्य तदभावे प्रयो हित्रस्याधिकारः तदभावे पितर
त्रस्य सनपितृकयोजस्य पितृ अधिकारः तदभावे मातरधिकारः ।
महक प्रयोत्रयोः पुत्रेण सह तदभावे सोदरस्याधिकारः सोद
तुल्याधिकारः येषामभावे शभावे सजातीय वैमात्रेयाधिकारः
पत्नीधनाधिकारिणी तत्रां वि तदभावे सोदर आत्पुत्राणामधि
शेषः पत्नी धनं भुजित पव न कारः संसर्गसंसर्गिसोदरआत्पु
तु तस्य दानाधमनविक्रयान् कर्त त्रेषु संसर्गिआत्पुत्रस्याधिकारः
मर्हति किंतु भर्तरोर्ददिक्रिया एवं संसर्गसंसर्गिवैमात्रेयाआत्पु
र्थदानादिकमप्यनुमतं वर्तना त्रे सति संसर्गिवैमात्रेय आत्
शक्तौ आधमनमप्यनुमतं तद पुत्रस्याधिकारः यदा तसंसर्गी
शक्तौ विक्रयणमपि भर्तरोर्द सोदरआत्पुत्रः संसर्गी चासोदर
देहिकक्रियार्थं मर्थावृत्तं भ आत्पुत्र सदा तयोर्धुगपदेधिका
र्ह सपिण्ड भर्तृगुरु भर्तृदोहि रः यदा पुनः सोदर वैमात्रेय आ
त्रसंतान भर्तृभागिनेय भर्तृ तपुत्रो संसर्गिणावसंसर्गिणो वा
मातुलेभ्यो दद्यात् पतेषामभा तदा उभययवसोदरआत्पुत्रस्या
वेवपितृ कुले दद्यात् पनुभा धिकारः आत्पुत्राभावे आत्पुत्रस्या
वेदहिता तत्रापि प्रथमं कुमारी धिकारः अत्रापि सोदर वैमात्रेय आ
अत्रायं विशेषः कन्याजाताधि तपुत्रवत् कुमो बोध्यः आत्पुत्राभा
कारा यस्यात् परिणीता सती अ वे पितृदोहित्रस्याधिकारः अत्र सो
विद्यमानपुत्राद्यदि सता तदा तत् दर भगिनी पुत्र वैमात्रेयभगिनी
पितृदाये सपुत्रायाः संभावितपु पुत्रयोस्तत्पवदधिकारः पितृर्दो
त्राया भगिनीतुल्याधिकारः कु हित्राभावे पितामहस्याधिः ॥
मार्गभावे दोषायाः पुत्रवत्ताः संभा कारः पितामहाभावे पिता ॥
वितपुत्राश्च तुल्याधिकारः यतयोरे मस्या अधिकारः पितामह्यभा
कतराभावे अत्राधिकारिणी यत् वे पितृव्यस्याधिकारः ॥ ॥
योरभावेपि वंध्यापुत्रहीन विधव तदभावे पितृव्य ॥ ॥
योर्नाधिकारः सर्वदहित्रभावे दो

पुत्रस्याधिकारः तदभावे पितृव्य स्याः सपुत्राः तदभावे तथाविधाः
योत्रस्याधिकारः पितृव्ययोत्रभावे समानप्रवराः उक्तं पर्यं ताभा
पितामहदोहित्राभावे पितृव्यदो वे तदयामस्या से विद्यता दिग
हित्रस्याधिकारः तदभावे प्रपि णयुक्ता ब्राह्मण धनाधिकारिणः
तामहस्याधिकारः तदभावे प्रपि एतेषामभावे ब्राह्मण धनवर्ज
तामह्या अधिकारः ततः पिताम राजाधिकारी ब्राह्मण धनस्य त
ह आताधिकारी तदभावे पिता गुणवद्वाणपर्यं ताभावे ब्राह्मण
मह आत्पुत्रः तदभावे पिता नरस्य ग्रामान्नरस्यस्यापि अधि
मह आत्पुत्रः ततः प्रपिताम कारः वानप्रस्थ यति ब्रह्मचरि
हदोहित्रोऽधिकारी ततः पिता णा धनं धर्मआत् सच्छिष्याचार्या
मह आत्दोहित्रोऽधिकारी । यस्त्रीयुः तदभावे वैकत्रवसी यका
ततः पितामह आत्दोहित्रोऽधिका श्री वा यस्त्रीयात् वलवारीव हि
री तदभावे मातामहः तदभावे विधः नैहिक उपजर्वाणश्च तत्र
मातुलः तदभावे मातृव्यस्त्रीयः नैहिक धने आचार्यस्याधिकारः
तदभावे मातुलपुत्रः तदभावे उपजर्वाणस्य तथने पित्रादिभि
मातुलपुत्रः येषामभावे सज रेव यावत् इति पुं धनाधिकारिणः
त्याः सज्जल्योपि द्विविधः अथस्त अथ स्त्रीधनाधिकारक्रमः तत्र कु
न ऊर्द्धतनश्च तत्र प्रपुत्रपुत्रा व मारीधने प्रथमं सोदर आतायिका
धयोऽथ स्तनास्त्रयः हृदमपिता री तदभावे माता तदभावे पिता
महादि त्रय ऊर्द्धतनास्तत्राणा वर दत्त धने वरोऽधिकारी ॥
दावयस्तनानां सज्जल्यानां कु अथोक्तस्त्रीधनाधिकारक्रम नि
मणाधिकारः तेषामभावे ऊर्द्ध रुपणार्थं तदनं निरूप्यते विवा
तनानां क्रमेणाधिकारः एवं । हकाले लब्धयोरुक्तं धनं । भर्तृ
विध सज्जल्यभवे समानोदकाः नौयमाना पितृमातृकुलात् यदनं
तदभावे आचार्यः तदभावे शिष्यः लते तत् २ भर्तृदत्तं ३ आत्तदत्तं ४
तदभावे सहवैराण्यापि ब्रह्मचरि पितृदत्तं ५ मातृदत्तं ६ ॥ ।
णः तदभावे ग्राम ॥ ॥

द्वितीय विवाहार्थिना पूर्वस्त्रिये या कारः पुत्रभावेदोहित्रोः धिकारीदोहि
रितोविके यदने तत् ३ अत्राच्छा
दने ८ अलंकरणं ९ गृहादि कर्म
त्रपणिलिखितं हारेणामेवा
गृहादि निष्पादनादुक्तकोविध
याः न्येभ्यो यदने लब्धं तत् १९ पु
त्रदत्ते ११ मातुलादिदत्ते १२ वि
वाहात् परतः पित्रादिना भर्ता
दिना च यदत्ते १९ भर्तृदत्तस्याव
रातिरिक्तानामेतेषां धनानां स्त्री
दानादिकं कर्तुं मर्हति तदेवं ।
स्त्रीयने निरूपिते तस्यां स्त्रियां
तदनाधिकारो निरूप्यते तत्र
यौतक धने क्रमायाः प्रथम
मधिकारः तदभावे वाग्दत्तायाः
तदभावे चोदायाः पुत्रवत्याः स
भावितपुत्रायाश्च युगपदधिकारः
तदभावे वंध्याविधवयोस्तत्पदधि
कारः तत्रक्रमारी वाग्दत्ता जाताधि
कारः तत्रक्रमारी वाग्दत्ता जाताधि
कारानंतरं परिणीता सती यस्या
हेत्या तेनावधतापुत्रमनुत्तयोदेव
विधवाभता वा तदा तस्यां स्त्रियां तत्सं
क्रांतमाहयनेतदग्नियोः पुत्रवती सं
भावितपुत्रयोर्भावे वंध्याविधवयो
पधिकारः सर्वद्विभवे पुत्रस्याधि

कारः पुत्रभावेदोहित्रोः धिकारीदोहि
त्राभावेपुत्रः तदभावे प्रपौत्रः तदभा
वे सपत्नीपुत्रः तदभावे सपत्नीयो
त्रः तदभावे सपत्नीप्रपौत्रः एतत्
पय्यताभावे वास्तुदैवार्थगोयवप्रा
जापत्याद्याविवाहपंचकलव्ययो
तकधने भर्तृधिकारः भर्तरभावे
आतः तदभावे माताधि कारिणी
तदभावे पिता सपत्नी प्रपौत्र प
र्याताभावे आसुर रातस पैशा
चाद्यविवाह त्रिकलव्य यौतक
धने तु प्रथमं मातरधिकारः ॥
तदभावे पितः पितरभावे भर्तः
अथायौतक स्त्री धनाधिकारि ॥
क्रमतत्र विवाह पूर्वपर काल
पितृदत्त यौतकाभ्यामतिरिक्त
स्त्री धने कन्या पुत्रयो युगपद
धिकारः तयोरेकतराभावे अम
तरस्य तदनं तयोर्द्वयोरभावे क
दायाः पुत्रवत्याः संभावितपुत्रा
याश्च तत्पदधिकारः एतयो
रेक तराभावे अन्यस्या अधिका
रः एतयोर्द्वयोरभावे पौत्रः पौ
त्राभावे दोहित्रः तदभावे प्रपौत्रः
तदभावे सपत्नीपुत्रः तदभावे
सपत्नीपौत्रः तदभावे सपत्नी

प्रपौत्रोधिकारी ततो वंध्या वि समानोदकाः समोत्राः समान
यवाच तत्पदधिकारिणो प्रवराप्रपे धनवत् क्रमेणाधि
एतयोरेकतराभावे चात्यतरस्याः कारिणः एत त्स्त्रीभावे बाल
बंध्याविधवापय्यताभावे यौतक एतधने स्वयामुप्राविद्यादे रधि
वत् बालादि विवाह पंचकविवा कारः दोत्रियादि धनराजपवा
दितायाधने भर्तृभ्रातृमातृपितृ धिकारः इति स्त्रीधनाधिकारिणः
ता क्रमणोः धिकारः विवाहका अथ विभागनधिकारिणः ॥
ल तत्पूर्वपरकालवास्त्रीयैयह स्त्रीव पतितजासंयजन्मवधि
ने पित्रा दत्ते तत्रधनप्रथमं क्रमा र्थनतजम्कपंगुपितृदिदनि
याः तदनेतर मूकयोः पुत्रवती रिदियोपयातिकाविकित स रो
संभावितपुत्रयोः तदनंतरं वंध्या गात्रीः पतितवर्ज एतेभरणीयाः
विधवयोप्राधिकारः सर्वद्विभवे पतितपुत्रवर्जनेतेषां पुत्रा यदि
भावे पुत्रादे यौतकधनातरवत् निर्दोषाः तदोषाभागिनः स्त्री
क्रमेणाधिकारः ततो बालादि वादीनां पुत्राभार्याः यदि सह
विवाह पंचकलव्ययौतकधने जास्तदाभनेयाः एषा इति तरोवि
पुपितृ पय्यता भावे आसुरादि वाहपय्यते भवणीयाः अथावि
विवाह त्रिक लव्ययौतक धने भाग्याविभाज्यधननिर्णयः तत्र
पु च भर्तृ पय्यताभावे देवरादे र येतामहेपित्रर्जिते साधारण धने
धिकारः तदभावे देवरा आत्स्य पयातेनार्जितं चेति त्रिविधं धने स
पुत्रयोः सतानां युगपदधिकारः वैरेवविभाज्य किंतु तत्रार्जकस्य
एतेषां स भावे असपिणोपि भ द्वां वंशौ अयेषा मेकैकांशः सा
गिनीपुत्रः तदभावे भर्तृभ्राता धारणधनानुपवातेन शौर्यप्राप्तं
नेयोः तदभावे भ्रातृसुतः तद धने एव साधारणधनानुपवा
भावे जानता जामात पय्यता । तेनार्जितविद्या धने पितृ पितृ
भावे सपिणाननर्ज्यक्रमेण स्य आदि प्रसादादिना लब्धं धनं भा
पुत्रभ्रातृ सपुत्रादीनां सपिण्डा र्थ्याप्राप्ति काले लब्धं धनं मित्रता
नामविकारः सपिण्डाभावे सकुल्याः प्राप्ते धनं आर्जितलब्ध एतास्य
विभाज्यानि विद्याधनेतसम ॥

विद्याधिकविद्येभ्योदेयं एवं यदि नि वक्रनांवालाणां समुत्पत्तिः
विद्यामभ्यस्यतो आतः कुटुंबे तानेयेन प्रकृष्टं वेदमधीत्य
मपरो आता स्वधनं यय शरीरा । लब्धं विप्रकरं स्वर्णकारादिभिः
यासां विभर्जितं तदा नदिद्या शिल्पिभिः मृत्पादधिकं यत्नं
जितं यने मूर्खस्यापि अपर आत युतेनापि परे निजित्य यत्नं
रेषितं स्वकृत्वात् पित्रादिना लब्धं पतानि प्रविभाज्यानि ॥ क्रमा
विद्यार्जितं यने न सर्वेषां मूर्खा दभ्यागतं इय मयेन हतं यदि
मूर्खानां मेषितं विद्या यने यथा दायादानां मनुमत्तातेषां मेक
यदि भवान् भद्रमुपपत्तिं तदा तरेण साधारण धनानुपवाते
भवते यता वदनं दातव्यं इति य नृनरव्यापारनैरपेक्षेण चयन
गितं तत्र भद्रोपपत्तिं येन यथा सुगमं तदा तदन मुद्धारकर्तरे
तेथने लब्धं तत्र अथापि तशिष्या व भूमिस्तु यदि अयेरुता एके
यत्नं अतिक्रमकर्मकरणेन यत्र नाहता तदा सतरीयोऽंशं गृहीत्वा
मानादतिरादिश्रुतं लब्धं यत्र अवशिष्टं भागं यत्र अये सहस्र
किं चित् विद्यायाः प्रकृते तत्र मं विभजेत् अये निष्कर्षः विभ
सम्यगुत्तरेण परितोषादपरित मेव किं विहनं ददाति तत्र योस ।
स्मिन् शास्त्रार्थे मम संशय मय न यदजितं तदजकसेवनं त
नयति तस्मै स्वर्णादिक मिदं दा हिभाय मितरे किं विद्यालब्ध
स्वामीभ्यो तस्मै संशय मपनीय यनमात्रे विशेषः सच प्रागेवाभि
यत्नं वादिनाः कुत्र विहाद वि हितः अंगयोजितं वस्त्रमलेका
षये संदेहेन्यायकरणार्थं मागत रं अस्मादि वाहनं लज्जादिकृ
योः समेतिरूपेण यत्नं पवाप्यादिगते पित्रादि संवधिज
शास्त्रादियुस्वज्ञानं प्रकाशं प्र लेदासीति रिक्ता सी गोप्रचारः
नियहादिना यत्नं तयात् रण्या पतानिना यनवदिभाज्या
र्यवादादादिविचारवा परे निजि नि किं स्वर्णापारेण तदग्रहीत
तयत्नं एकस्मिन् देये वस्तु चंपवे स्वस्वयापारोपयुक्तं यन
॥ भोजनपात्रादिन विभजनीये येन

यद्गृहीतं तत्र स्यैव पुनर्कृतं भक्तजस्य नोपि तं यदित येन केन
वेदं याचिकं पंडितेन तदेतर्गतं विन पुत्राणां संसृष्टः सन् पितामहः
स्वापान्तस्य दद्यात् तस्मै मेव वा तदा तदनं संसृष्ट विभक्तजाभ्यां स
दत्ताग्रहीतव्यं एवं शिल्पिनां पि मं विभाज्ये यथा यने तथार्थे पि
त्यापयुक्तद्वयं नाशिलिनां तत्रा यद्यविज्ञात गभीयामेति यथा पुत्रा
पि पुनर्कृतवद्यवस्था पितरि जीव विभक्ता सत्प्रभजाता विभक्तद्वया
ति युस्मिन् वास्तो येन गृहस्थाना एकेकीकृत्य पुनर्विभज्य स्वांशं गृही
दिकं कृतं तस्मै विभागः यद्यप यात् नत्वं विभक्तजने सह पित
रेणापि वास्तवतरे तथा कृतं यद्य द्योऽशितं यद्यपि तत्कृत विभाग
संसृष्ट विभागकमार्थं मादौ संस निरूप्यते यत्र यित कृत विभाग
गो निरूप्यते पित आत् पितृव्या सत्प्रस्वापान्तं यने पितरि च वनि
ना मयतरेण सह विभक्तः सन् यामिका पितामह यने न मात्
पुन रेन्यामेव या पूर्वकृतं वि रजो निवृत्ति सहकृता तदिच्छा नि
भागमपेक्ष्य यत्र यथं तन्मय यामिका स्वापान्तं यने पिता ३
ने यन्मम तत्र वापीति वावस्थया कृया यने गृहीतं शास्त्रोक्त कस्मै
एकगृहि द्रुपतया वस्थानं समं चिदधिकं कस्मै चिन्मनं दातमर्हति
अथ संसृष्ट विभागः अत्र आत् एतां महयन विभागेन पिता स्वय
अयेषां तस्य संसृष्टिना वा संसर्ग मं प्रादयं गृहीत्वा पुत्रेभ्य एकेकां
संसर्गिणां मध्ये संसर्गिणामेव शोदयान किं येता महमणिमु
प्रथमं सत् संसर्गि यनेऽधिकारः क्ता प्रवालादिषु पितः स्वाच्छं भू
तदभावे तथा विधा संसर्गिणामि मिनिबंधि द्यामनमेन स्वाच्छं
ति क्रमः एवं यदा पिता पुत्रान् विभ स्तार्जितं यन विभागे पित्रा अपुत्र
ज यथा शास्त्र भागं गृहीत्वा पुत्रेः पत्नीभ्यः पुत्रतत्प्रांशो देयः यदि
सदा संसृष्ट एव पुत्रा नरमुत्पा नाभ्यः सीधने न दत्तं सी धने दत्ते
यस्तत्तदा विभागान्नरजात सति ग्रहं देयं पुत्रकर्तृक विभागेत
एव तदनाधिकारी न पूर्वविभ विन रंशाभावः ॥ मूद्रस्य दाता
क्तः एवं पूर्व आत् विभागपि वि

पुत्रोपि पितरिक्त्या परिणीत स्त्री कर्तव्यः विभागः काले केनचिन्नि
जातपुत्रेण सह तत्प्राधिकारी मते कृतस्यपश्चात् प्राप्तस्यसमभागः
पितरि तदशादीधिकारी तथाविध कर्तव्यः अमादिना कृताशास्त्री
आत्रभावेदोहित्रेवासति पितः सर्व यविभाग धनस्यपुनः प्राप्तीय
धनाधिकारी सति दोहित्रेतेन सह विभागः कार्यः अथविदेशागत
तत्प्राधिकारी पितरि मते मात स्वविभागः विभक्तता दशायां दे
रि जीवेत्यां पुत्राणां विभागो न शोत्ररगतस्य चिरकालानंतराग
धर्मः यदि जीवेत्यां मातरि वि तस्यसमम पुरुषपर्यंतं सतेनेर
भागे कुर्वति तदा मातापि पु पिमौलसामेतादिना वा स्वत्तापन
त्र तत्प्राशा भागिनी विमातर पूर्वकं क्रमागतधनात् यथा शा
शाभावः किंतु सा प्रासाच्छादना स्वमशाभागितमिति स्थिते यथा
दिनाभर्तव्या एवंपितामहधने व्यवस्थाविदेशायनविषयिणी दे
योत्रेर्विभज्यमाने पितामहः यो शस्य विषयेत धनिनश्चतर्थपर्य
त्रतत्प्राशाभागितः ॥ ओरसेन त एव तदनविभागादना साधार
दत्तकादीनां विभागे ओरसस्य ण धनेपित्वादाते कर्तव्यं इति
दृष्टित्वं सदर्श दत्तकादेरेकेका श्रीकृष्णतर्कालंकारकृतत्रयसंश
शित्वे विभागस्तु पित्रादे धनिनः हः देशास्पजनेः संश्रय धर्मोयाम
क्रमेण परिणोय्य तदवशिष्ट धन स्यो भृगुः उदितः स्यात् सतेनेव
सकरणीयः उत्तमर्णेच्छया वि दाय भागं प्रकल्पयेत् इति दाय
भज्यवा तदणं परिणोयनीयं प तत् ॥
केन आत्रादिना वरुणोप्यतया य दायविभागः पुं दायभागः य
त्राधिकं भुक्तं तत्र न विभुक्तांशो या किं दायस्य विभागो विभक्तव
विभाग मध्येप्रवेशनीयः किंतु यवत्वे विम्वदायेन सह विभागोः
क्ताविशिष्टस्यविद्यमान धनस्यैव संयुक्तत्वे इति नीमूतवादनः
विभागः कार्यः असंस्कृत आत् दायदः पुं समिणः पुत्रः ॥
भागिनीनां पैतृक धनेन संस्कारः क इत्यमरः ॥

दायादी स्त्री कन्या इति शास्त्रकल्प दारिका स्त्री कन्या इति जयाथरः ॥
तरुः ॥ दारितः वि कृतदारणः तमर्थायः
दायितः वि दायितः इत्यमरः दी भिन्नः २ भेदितः इत्यमरः ॥ दारि
कायंभरतः ॥ दायकः पु पुत्रः इति हेमचंद्रः ॥ दारि
वालकः इति मेदिनी दारुकः ॥ दारु स्त्री पु काष्ठ इत्यमरभरतौ
इति शास्त्रार्थकल्पतरुः ॥ दारु स्त्री पु काष्ठ इत्यमरभरतौ
दारुकः वि भेदकः इति मेदिनी दारु स्त्री देवदारु पितले इति
ग्राम्यपूकरः इति राजनिर्घण्टः मेदिनी ॥
दारुकर्म स्त्री विवाहः इति दारुः वि शिल्पी दारुकः इति
त्रिकाणशेषः ॥ धरणी रता इति त्रिकाणशेषः
दारुणं स्त्री कृतकं इति शास्त्रेन्द्रि दारुकं स्त्री देवदारु इति राज
का विदारणं यथा दारुदारणं निर्वटः ॥
तोः समाहते इति लीलावती ॥ दारुकः पुं श्रीकृष्णसारथिः ३
दारुदः पुं दरदोशोद्भवविषमे ति त्रिकाणशेषः ॥
दः इत्यमरः पारदः दिगुलं दारुकदली स्त्री वनकदली इति
इति मेदिनी समुद्रः इति हारा राजनिर्घण्टः ॥
वली ॥ दारुका स्त्री काष्ठमयस्त्री काठे
दारवलिभुक् पुं वकपत्नी इति रघुनल इति भाषा त तर्थायः
त्रिकाणशेषः ॥ पुत्रिका २ दारुस्त्री ३ शालभंजि
दाराः पुं भार्या वरुवचनांतोः का ४ शालभंजी ५ शालाकी ६
ये इत्यमरः ॥ इति शास्त्ररत्नावली दारुपुत्रिका
दारु स्त्री दाराः इत्यमरदीकायां कुरुणी ८ दारुगर्भा ९ इति द
भरतः ॥ रावली ॥
दाविः स्त्री विदारकः इति श दारुगथा स्त्री चीरा नाम गंध
दार्थकल्पतरुः ॥ ॥ द्रव्यं इति राजनिर्घण्टः ॥

दारुगर्भी स्त्री दारुमयस्त्री इति कालीयकं ॥ कामवती ७ दारु ।
 हारावली ॥ पीता ॥ कर्कटिनी ११ अस्यागुणाः
 दारुजः पुं मर्हन्तः इति शहर । तिरुत्तं कटुत्वं उष्णत्वं वणमेह
 त्वावली काष्ठनिर्मितेति ॥ कणु विसर्प त्वग्दोष विषकर्ण
 दारुणः पुं चित्रकः इति राजनिर्घण्टे । तिरोषनाशित्वं च इति राजनि
 रः भयानकरसः भयहेतो वि र्ण्टः कफपित्तशूलनाशित्वं ॥
 इत्यमरः ॥ विशेषेण कफाभिष्यन्दनाशित्वं
 दारुनिशा स्त्री दारुहरिद्रा इति च इति राजनिर्घण्टे ॥
 रत्नमाला ॥ दारुहस्तकः पुं काष्ठनिर्मितह
 दारुपत्री स्त्री हिंशुपत्री इति रा स्तः काष्ठे र हाता इति भाषा त
 जर्ण्टः ॥ त्वर्णायः तर्हः २ इत्यमरः ॥
 दारुपीता स्त्री दारुहरिद्रा इति दार्यसत्रः त्रि दीर्घसत्र यागे भवः
 राजनिर्घण्टः ॥ इति सिद्धांतकोमुदी ॥
 दारुपत्रिका स्त्री दारुका इति दाका स्त्री दृक्ता दृक्प्रज्ञात् भा
 हारावली ॥ वायुस्य प्रत्ययेन निष्पन्नं ॥
 दारुमुखाक्या स्त्री गोधा ३ दाईर स्त्री दक्षिणावर्तशालः ज
 तिराजनिर्घण्टः ॥ तजले इति शहरार्थकल्पतरुः
 दारुस्त्री स्त्री दारुका इति त्रिकां ॥ दहृथर्मश्च ॥
 एरण्डशेषः ॥ दार्वटं स्त्री विंतावेष्म इति हारा
 दारुहरिद्रा स्त्री स्वनामख्यात वली ॥
 हृत्विशेषः तत्पर्यायः पीतदुः दार्वणः पुं मयूरः इति शहरार्थ
 २ कालेयकः ३ हरिद्रः ४ दार्वी ५ कल्पतरुः ॥
 यचस्पचा ६ पञ्जनी ७ इत्यमरः ॥ दार्वीघाटः पुं शतपत्रकपदी का
 पीतिका ८ पीतदारु ९ स्थिरशता ववाकरा इति भाषा इत्यमरः ॥
 १० कामिनी ११ कटुकटेरी १२ य दार्वीघातः पुं दार्वीघाटपदी ३
 ज्ञेया १३ पीता १४ दारुनिशा १५ तिशाहृत्तावली ॥ ॥

दालिका स्त्री क्वाथाद्रवतस्य गो दालिमः पुं दालिमः इत्यमरः
 त्रिका इत्यमरः ॥ टीकायां भरतः ॥
 दार्वियत्रिका स्त्री गोजिका इति दाली स्त्री देवदाली लता इति
 रत्नमाला ॥ राजनिर्घण्टः ॥
 दावी स्त्री दारुहरिद्रा गोजिका दाल्म्यः पुं मुनिविशेषः इति
 इति मेदिनी देवदारु हरिद्रा इति महाभारतं ॥
 विष्णुः ॥ दालिमः पुं इन्द्रः इति त्रिकाण्डशेषो
 दावीक्वाथोद्भवं स्त्री रसांजनं ३ षः दावः पुं वनं वनवर्हिः ३
 तिराजनिर्घण्टः कृत्रिमरसांज नमरः अग्निः इत्यमरटीकायां
 न इति रत्नमाला ॥ नीलकण्ठः उपतापः इति भरत
 दाघटः त्रि दृषद्भवः इति सिद्धांत कृतविरूपकोषः ॥
 कोमुदी ॥ दावाग्निः पुं वनोद्भवाग्निः तत्
 दाले स्त्री वन्यमधु इति शहरार्थ पण्यायः दवाग्निः २ दावानलः ३
 कल्पतरुः इदानीं दलाकारस्त इति शहरत्तावली दवः ४
 क्षमदिकोत्त पत्रं वृत्त कोटरा दावः ५ इत्यमरः ॥
 तरभवंमधु अस्यागुणाः कटुत्वं दावानलः पुं दावाग्निः इति
 कषायत्वं अम्लत्वं मधुरत्वं । पि शहरत्तावली ॥
 त्वदोषकारित्वं च इति राज दालिकः त्रि देविकानदीसंभवः
 निर्घण्टः ॥ इत्यमरः ॥
 दालः पुं कोटरवः इति हेमचन्द्रः दाश न र हिंसने इति कविक
 दालवः पुं स्थावरविषभेदः ल्यङ्मः ॥
 इति हेमचन्द्रः ॥ दाश ३ न क दाशे इति कविक
 दाला स्त्री महाकालः इति भाव ल्यङ्मः ॥
 प्रकाशः ॥ दाश ३ न दाशे इति कविक ल्यङ्मः ॥
 दालिका स्त्री महाकालः इति भा मः दाशः पुं भृत्यः इत्यमरटीका
 वप्रकाशः ॥ ॥ योरमानाथः ॥ ॥

दाशपुरं स्त्री दशपुरं इत्यमरः ॥ इत्यमरः प्रेषः १२ प्रेषः १३
 हीकायास्वामी ॥ प्रेषः १४ इतिभरतः पविकर्मा
 दाशरथः पुं श्रीरामः इतिशब्दः १५ परिवरः १६ सहायः १७ उप
 रत्नावली ॥ स्थाता १८ सेवकः १९ अभिसरः
 दाशरथिः पुं श्रीरामः इतिहेमः २० अनुगः २१ सयवदश विधः
 चेदः ॥ यथा नारदः गृहजातस्यैव स्त्री
 दाशार्हः पुं विस्रः इतिहेमचेदः २२ लोभो दायादपागतः अत्राका
 दशार्हदेशजश्च ॥ लभत स्रद्धाहितः स्वामिना
 दाशेरकः पुं मालव दशः इति च यः मोदितो महतेष्मणीत्
 त्रिकाण्डशेषः ॥ युद्धेप्राप्तः परो जितः तवाह मि
 दासः त्रि दाता इतिजराधरः ॥ लुपगतः प्रव्यावसितः कृतः
 दाशान् त्रि दत्तवान् इतिमुग्धवो भक्तदासश्च वित्तैव स्तथैव वड
 धं दास रन रवे इतिकविकल्पः वाकृतः विक्रेताचात्मनः शास्त्र
 मः दासः अज दाने इतिकविकल्पः दासाः पंचदशस्मृताः अस्पाथीः
 दुमः दासः पुं शूद्रः ज्ञातात्माथीः गृहजातोदासामुत्पन्नः दाया
 वरः इति मेदिनी दानपात्रे इति उपागतः क्रमागतः अत्राकाल
 विस्रः शूद्राणां नामान्तरप्रयोगः भूतः इतिदोषोचितः स्वामिनात्रा
 यदति विशेषः यथा शर्मिन्त्रा हितोवेथकीकृतः मोदितः कृण
 स्तृणास्यस्यात् वर्मान्तरप्रयोगः मोचनेनांगीकृतदासः तवाह मि
 गुम दासात्मकं नाम प्रशस्ते ते लुपगतः कस्याप्यदासः सनस्वयं
 शशूद्रयोः इत्युदाहरणं ॥ दासत्वेन दत्तः प्रव्यावसितः
 दासत्वेदीयते यस्मै सः चाकर सन्यासः अष्टः कृतः केनविभिनि
 इति भाषा तस्यर्थायः भूयः नैनपतावत् कालपर्यन्तं तवाहं
 २ दासेरः ३ दासेयः ४ गोप्यकः दास इतिकृतसमयः भक्तदासः स
 ५ चेदकः ६ नियोक्तः ७ किकरः ८ भिदोपि भक्तार्थमेगीकृत दासः
 प्रेषः ९ भुजिष्यः १० परिवारकः वडवाकृतः वडवा दासी तन्नाभा

दंगी कृत दासः इति श्रीकृष्ण इतिरत्नवाला वेदी इतिविश्वः मृद
 तर्कालकारकृतक्रमसंग्रहः न पत्नी कैवर्तपत्नीच ॥
 स्यकर्म यथा कर्मापि द्विविधं ज्ञे दासीसत्ते स्त्री दासाः समा इत्य
 येमप्युभं प्युभं मेवच अप्युभं दा मरः ॥
 सकर्मोक्तं प्युभं कर्मकृतास्मृतं दासेयः पुं दासः इत्यमरः ॥
 गृहदाशपुत्रिस्थानरण्यावस्तु कैवर्तः इति प्राहरत्नावली ॥
 रणोथने गुप्तो ग स्पर्शानोच्छिष्ट दासेयः पुत्रे चि ॥
 विण्मूलग्रहणोक्तं न अप्युभं दासेयी स्त्री सत्यवती इतित्रिका
 कर्मविज्ञेयं प्युभं मन्वदतः परं एरण्यः ॥
 इतिमितात्रायां नारदः विप्रस्य दासेरः पुं दासः इत्यमरः कैवर्तः
 किंकरोभूयो वैष्णो भूयस्य भूमि इतिप्राहरत्नावली उष्ट्रः ॥ दासि
 य सर्वेषां किंकराः शूद्रा बाला कायतेवि इतिमेदिनी दासेरकः
 णस्यविशेषतः इतिब्रह्मवैव पुं उष्ट्रः इतिराजनिर्वणः ॥
 नैगणोप्रावरणं ॥ दासीसुतः इतिरावली ॥ दा
 दासनेदिनी स्त्री सत्यवती इति स्य स्त्री दासस्य भावः दासत्वे ।
 प्राहरत्नावली ॥ यथा अर्चने वेदने मंत्रजपः
 दासपुरं स्त्री कैवर्तीमुस्तकं ३ सेवन मेवच स्मरणं कीर्तनं प्रश्न
 तिप्राहरत्नावली ॥ हृण श्रवण मीप्सितं निवेदनं ।
 दासिका स्त्री दासी इत्यमरटीका स्वस्य दास्य नवथा भक्तिलक्षणं
 योभरतः ॥ इतिब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिवर्णः ॥
 दासी स्त्री भूजिष्या इतिमेदिनी ॥ दाहपुं दहने भस्मीकरणं अथ
 तस्यर्थायः कर्मकरी २ इतिमुग्ध अवदाहविधि र्थया गतमाणात्ता
 बोधं दासपण्यायशाहाः स्त्रीलिंगे तापुत्रादिः स्त्राताग्रं कृतास्था
 अस्याः पण्याया भवेति काकजच पयेत् तजोगतमाणां स्त्राययिता
 नीलास्त्रानः नीलकिण्ठी ३ वाससासर्वं प्रादीरमाहाद्यास्तीर्णा
 तिराजनिर्वणः पीतकिण्ठी ॥ कृपाया भूमौ दत्तानां शिरसं स्याप

येन ततोऽनेनाभ्युपगच्छतीति च पूर्वोक्तं तस्मात्तु दक्षिणोऽह
 तीर्थानियेव पुण्याः शिलाश्चयाः कु भद्रं विचनः सर्ववीरं नियुक्त
 रुते च वगंगा च यमुना च सरिदरा ॥ इत्यादि सतिल जलपात्रं वा
 कौशिकी चंद्रभागा च सर्वपापप्रणा मरुता दक्षिण हस्तेन गृहीत्वा
 शिनी भद्रावकाशाभाण्डका सरसं ओं अमुक गोत्रं प्रेतामुक देव
 यनसांतया वेणवे च वराहं व तीर्थं पुनरेतनेऽत्र मृपतिष्ठतां इति
 पिण्डारकं तथा पृथिव्यां योनिती वामदक्ष गृहीता मपात्रादत्र स
 र्थानि सरितः सारांस्तथा ॥ इ तिले दक्षिण हस्तेन गृहीत्वा कु
 ति चिंतयित्वा पुनः स्थापयेत् । शोपरि दद्यात् पिण्डपात्रं प्रक्षाल
 वस्त्रान्तरं परिधाय उपवीत मन्त्रे लनजलेन तदपरि प्रसवनेन
 रीये च दत्वा चंदनादिनोपलिष्णक । ने तस्मी गंधादिदाने साने गेते
 र्णनासिका नेत्रहय मुखामकेषु घातनावाहनमिति विशेषः ॥
 समक्षिदेषु समस्तवर्णखंडिका ततः पुत्रादिः स्नात्वा चित्वा रवधि
 सदभावेकांस्तदि खंडिकानिः क्षि ता तत्रदारुचयंकर्षीत् तदपरि
 येत् ततो वस्त्रान्तरेण ह्वाय वदेयुः वस्त्र हय सहितं दक्षिण शिरसं
 वहनकाले ग्रामपात्रस्य तदत्राहं सामगमयोमुखं पुमो संयसेत्
 वर्त्माहं यजेत् अहं पिण्डार्थमवशेष नाय्यस्तनान देहत्वं सामगेतरे
 येत् ततोऽपि दाता पुत्रादि क्षिता भू षां उत्तराशिरस्ते ततो देवा आग्रिमु
 मो गत्वा तदत्राहं तिलसहितं पिण्ड खाः सर्वे कृताशने गृहीत्वा एनेद
 दनेनिकर्त्तव्यतया उत्तरजेत् सा दंत इति मन्त्रसा ध्यात्वाग्निः गृही
 यथा गोमयोनोपलिमायां भूमी । तां कृत्वा तदुक्तरं कर्मजानता
 यातित वाम जानः प्राचीनदीती वायुजानता मलकालवपोप्राप्य
 कुशमूलेन ओं अमुक गोत्रं प्रेतामुक देव नरेण वत्समागते धर्मायर्म समापुक्तं
 सिवेदिसद इत्यनेन दक्षिणाग्रे लोभमोह समावृतं दहेयं ॥
 खोकर्ष्यात् तदपरि कुशानां स्त्रीर्य सर्वमात्राणि दिव्यान् लोका
 ओपदिशेत् सौम्य गंभीरेभिः पृथिविः न समल्लुत इति पति ॥ ॥

ओं अमुक गोत्रं प्रेतामुक देव नरेण वत्समागते धर्मायर्म समापुक्तं

ता विः प्रदक्षिणीकृत्य दक्षिणामु प्रक्षालयन् देव परिधाय प्रचीनावी
 लः शिरः स्थाने दद्यात् स्त्रीदाहेनर तिना दक्षिणामुत्थाः ओं अयनः
 मितेव पावः न नारी मितुहः ततो शोभुच दक्ष मितनेन अत्रेण वा
 दाहेने प्रोदेशा प्रमाणाः समका मरुता नामिकाया अय आलोम
 धिका गृहीत्वा चित्वाग्निं समवागत एकवस्त्राः सकृन्मित्रोन्मज्जाव
 प्रदक्षिणीकृत्य समकाधिका । म्प दक्षिणामुत्था स्पर्शयेयुः ततः
 एकैककमेण चित्वाग्निं प्रक्षिपेत् ओं अमुक गोत्रं प्रेतामुक देव
 ततः कृतारेण कृत्वा दाय जामस्त मीणा तर्पयामीति सामगानां
 भूमिति मेवं सकृत् पवित्वा चि प्रयोगः यजवेदिनां त्र्यमुक
 तास्य जलदात्रपरि समप्रक्षारा गोत्रप्रेतामुक देवशर्मत्रेतेति
 देयोः तमपि मयप्रक्षिप्त्वा वार्त्त लोदके त्र्यप्तेति पकां जलिदान
 न स्नात्वं नदीगोत्रया नयेषां न सावपके अजलित्रयदाने फला
 देहेन घातं संवधिवस्त्रादिप्रमणा तिशायः ततः पुनः स्नात्वा जला
 नवाक्षिदां स्नात्वादिभ्यो दद्यात् । उत्थाने वाल पुरस्त्रं कार्यं ततः
 सूक्तिकोरजस्वला च वस्त्रांतराव सादलोऽयविष्णु मानव्ये कदली
 तां सतिलपत्रगणं जलशर्णीकुंभ स्तंभानिः सारेसारमार्गगायः करो
 आपो हि हीयता मे दद्यादिभि रभि तिसंस्पर्शो जलवृद्ध सन्निभे
 मंत्रस्त्रापयित्वा दहेदिति विशेषः पंचधा संभतः कायो याद पंचत
 गर्भवत्यास्त गर्भ निः सार्धं स्था मागतः कर्मभिः स्वपारीरोत्यस्त
 तान्तरं निः क्षिप्य तस्या दाहः का उका परिदेवना गत्री वसमती
 र्यः ततो जलसमीपं गत्वा पुत्रा नाशु मुदधिर्देवतानि च फेनमल्यः
 दयः प्रयोग दानाभिर्जं णालका कथनाश मर्मलोको न यास्पति
 दिकं प्रार्थयेयुः उदकं करिष्णाम श्रृङ्गाश्रुवाधवेर्भुक्तं पेतो भुक्तं यतो
 इति तेन च कुरुध माचैवे पुनरि वप्राः अतो न रोदितं यदि क्रिया
 मशतं वर्षे प्रेते कुरुध मेवेतस्मि कार्ष्णी विधानतः इति चिंतयित्वा
 नृशतरे दत्ते वृद्धपरः सर मवत गृहहारं समागत्य निवपत्राणि दे
 रणां जले ततः परिहित वस्त्रं नेः खण्डयित्वा शमीपापं शमयति

तिशामी स्पष्टा अप्पेवस्थिरो भू करितं च इति राजनिर्घटः ॥
 यासं इत्यपमानं पदास्पदाग्रि दातकं स्त्री दत्ताणं समुहः ॥
 नः शर्मयकत्वं इति श्रिष्टाग्रि नमरही कायां गयमुकटः ॥
 यमल्लगयोर्मध्ये स्थिता लोमिति दातायणी स्त्री अस्थियादयोरेव
 मस्त्रेण दावपि स्पष्टा गोमयमुद तंताः समविशतिस्ताराः इत्यम
 के गोमयसंयोज्य स्पष्टा वालपुः १ उगी इति मेदिनी रोहिणी न
 सरागृहे विशेषे दिवावेशहस्त दत्त इति हेमचंद्रः दंती वृत्ता ३
 दारात्रयामप्रवेशः रात्रौ चेन्नदा तिरत्तमाला दत्तं च तेषा मारभ्य
 दिवसे यस्य कौत्राणां नुमति प्रजाः सम्पत्तिवर्द्धिताः ॥
 गृहीता कालप्रतीक्षा विना प्र तत्र दातायणी पुत्राः सर्व देवाः
 वेष्टये इति श्रुतिरिते ॥ सवासवाः वसवोः शौच रुद्राश्च
 दाहकः पुं चित्रकः रक्तचित्र आदिना मरुतस्तथा सोपिद
 कः इति राजनिर्घटः दाहकं त्रिवि दायस्य शोणी गौरी दत्ताय वल
 दाहने स्त्री भस्मीकरणं शरणं दा एण इति हेमचंद्रः पुत्रा याहि रुद्रेणो
 रुकराण इति भाषा क्रान्तदहया कामहात्मना साव दाता यणीदे
 तोरुनदप्रत्ययेन निष्पन्न ॥ वीपुनर्भूता न्योनम इति वराह
 दाहसरः पुं प्रमृष्टानं इति त्रिका पुराण ॥
 एउशेषः ॥ दातायणीयतिः पुं चंद्रः इति
 दाहहरणं स्त्री वीरगमूलं इति त्रिकाणशेषः ॥
 शत्रुचंद्रिका ॥ दातायणीरमणः पुं चंद्रः इति
 दाहगुरु स्त्री सगंधिद्रवविशेषः हलायुधः ॥
 नत्यर्थायः दाहनागुरु २ दाहका दातायः पुं गृधः इत्यमरः
 छं १ रुद्रागुरु ४ तैलागुरु ५ पु दादिकन्या स्त्री वाल्मीकेषु
 २ ६ वनवल्गुमं ७ अस्या गुणाः ग्रामसंज्ञा इति नपुंसकलिं
 कदत्वं उस्मत्वं केशवर्द्धनत्वं गसंयहटीकायां भरतः ॥
 वार्षत्वं केशदोषनाशित्वं ॥ दादिणाम् त्रि ददिण देशो
 सततसौगंध्य विस्तार ॥

जवः इति शब्दार्थकल्पतरुः नारि जापाल कथा मिमां यथा दि
 केलः इति राजनिर्घटः ॥ प्राः समुत्त यत्राः श्रोत्रेणः स्थि
 दादिणं स्त्री अनुकूलता इति वीपते बल्लणः सृजनः सृष्टिमा
 हेमचंद्रः ददिणाहेत्रि इत्यमरः दि सर्गे समुत्थिते विज्ञाभूतमह
 दादीपुत्रः पुं पाणिनिमुनिः ३ तीकोमेप्रजाः सृष्टा परिष्ठाति प
 तिहेमचंद्रः ॥ वंचितं यत स्तस्य अवकाशं प्रज
 दाहं स्त्री दत्तता निपुणता दत्त तिर प्रात्र वैभूतः श्रोत्रेभ्यो दशा
 प्राहान् भावेऽस्य प्रत्ययः ॥ कन्यामहाप्रभाः पूर्वाच ददिणा
 दिक् स्त्री अवकाशं ददाति या न चैव प्रतीची चोत्ररा तथा ऊर्द्धाथ
 नप्यर्थायः ककुप २ काष्ठा ३ आ एव घणमुखाः कन्यासासं सुदी
 प्रा ४ हरित ५ इत्यमरः निदेशि नपा तासां मध्ये च तस्त्वकन्याप
 नी ६ अस्या व्युत्पत्तिर्यथा कृतेव रमणाभनाः याः पणप्यामहा
 मवधिं तस्मादिदं शर्वचयश्चिम्भं भागा गभीर्येण समन्विताः ॥
 इति देशो निदिश्येन यथा सादि ता ऊवुः प्रणयादेवं प्रजायन्ति म
 गिति स्मृता तस्यावायोर्गुणाः ॥ कल्मषं अवकाशं नो देहि दे
 विस्मृत्वा पुरनायुष्यः प्राणिनां वदेव प्रजायते यत्र तिष्ठामहे स
 नैकदोषकृत सर्वतर्निदकोदता वीमर्त्तमिः सहिताः सुखं ॥
 कृत्यात् पातपुः सरः इति राज पतयश्च महाभागदेहि नोः यत्त
 वलभः सारप्राथा यथा पूर्वा संभव वस्तीवाच वल्गाणामेतत्
 १ आग्नेयी २ ददिणा ३ नैर्कभी ४ सुश्रोणः शतकोटि प्रविस्तारः
 यश्चिमा ५ वायवी ६ उत्तरा ७ तस्यां ते सल्लयात्तया उषांतां मावि
 पेष्मानी ८ ऊर्द्ध ९ अथः १० ॥ लम्बय भर्त्तेश्वरः प्रयच्छामि ह
 तासां उत्पत्तिर्यथा महातपा ह्यारपस्मि नो तवाः यद्येष गम्यतां
 उवाच मृग राजत्रवर्हितः प्र देशो यस्या योरोवने भूना यवमु
 क्ताश्च ताः सर्वा यथेष्टं प्रययुस्तदा

ब्रह्मा ससर्जतर्णं तान् लोकान् उत्तराधिपो वृथः ईशानकोणाधिपो
 लान् महावलान् दृष्ट्वा तलोकं गुरुः तस्य प्रमाणं यथा सूर्यः
 पालास्तताः कन्याः पुनराकयन् शुकः तमापुत्रः संहिकेयः प्रा
 विवाहं कारयामास ब्रह्मा लो निः प्राणी सौम्यसिद्धशमस्त्री च
 कथितामहः एकामिदं यथा प्राच्यादि दिग्गधीश्वराः इति ज्यो
 दादशयेः सौम्यमायच निर्जता तिलतं ॥
 यच्च देवायवरुणायमहात्मने दिग्गपालः पुं पूर्वादि दश दिग्ग
 वायवेधनदेवाय ईशानाय चस पालकः यथा पूर्वस्यादिशि इदः
 ब्रह्म ऊर्ध्वस्यमविष्टायणोपायाथो अग्निकोणे वक्त्रिः दक्षिणस्यादि
 श्चवस्थितो यद्वदत्तापुनर्ब्रह्माति शि यमः नैऋतकोणे निर्जतः
 शिप्रादातदिष्ठापुनः दशमीभः पश्चिमस्यादिशिवरुणः वायु
 र्हनामस्त ऊर्ध्वनामोदनः प्रभुः कोणे मरुत उत्तरस्यादिशि ऊर्वरः
 ततः प्रभृतिनादेवः सेंद्रायापरि ईशानकोणे ईश्वः ऊर्ध्वदिशि ब्रह्मा
 कीर्तिताः इति बराहपुराणे ॥ अथोदिशि अनेतः इति पुराणं
 न्यायमते अस्याः सर्वगतत्वं ॥ यत्रार्चयन्ति विधिना दिग्गपाला
 परममहत्त्वपरिमाणं उगंतिका दीप्त कर्मणाः तत्र प्रपूजयेदेन
 दिधीहेतत्वं नित्यत्वं एकतेयिउ विधिं भागवतं शुकं इति पद्यपु
 पाधि मेदात् प्राच्यादि अयदेशे राणं दिग्गमत्वं स्त्री दिग्विशेष
 भाकत्वं अस्या गुणाः संख्या १ गमने निष्ठिद्वाराः यथा पश्चि
 परिमितिः २ सद्यकृत् ३ संयोगः मायांशुकरवी उत्तरस्यां वृथ मे
 ४ विभागः ५ इति भाषापरिकेदः गलोर्ध्वस्यांशानि सौमो दक्षिणा
 दिग्गयतिः पुंदिग्गधीश्वरः तयथा स्याद्दृश्यतिः तथाच शुक्यादि
 प्राच्याधिपो रविः अग्निकोणाधिपः सादिवे दवा रुण दिशं नक्षत्रकुजे
 शुकः दक्षिणाधिपः ऊर्ध्वः नैऋत चोन्नरी मंदेंदोम् दिनेन शकककु
 कोणाधिपो राहुः प्रतीच्याधिपः श भं याम्यां गुरो न ॥ ॥
 निः वायुकोणाधिपश्चंद्रः ॥

ब्रजेत मूलानीति विलेच्य यांति त्रि लिप्तः इति मेदिनी ॥
 मनुजा ये विमलाभाशया भृष्टाशाः दिग्वासाः पुं शिवः इति हेम
 पुनरायनेति यदिते शोक्राणतल्पा चेदः नयेति ॥
 अग्नि इति ज्योतिः सारसंग्रहः के दिग्विजयः पुं विद्ययापुहेनवा
 यो विन्मते वौथे गुरो दक्षिणे ॥ दिग्गो विजयः यथा शंकरदिग्वि
 ईशाने ज्वलने चैव नैऋते मा जयः पाण्डवदिग्विजय इत्यादि ॥
 रुते तथा न गंतव्यं सुराचार्ये प्र दिंकः पुं उत्तकुणादिभः इति प्रा
 तीच्यां रविशुकयोः इति सार ॥ द्वायकल्पतरुः ॥
 बोधः दिक्कः पुं करभः इति शब्द दिने त्रि क्षिप्ते इत्यमरः ॥
 रत्नावली दिक्करः पुं युवा इति दितिः स्त्री देवमाता सा दक्षक
 मावटीकाधृतकोषः ॥ णाकणपयपत्नी च स्वाउने इति
 दिक्करी स्त्री युवती इति हेमचंद्रः मेदिनी राजविशेषे पुं इति प्रा
 दिगमरः पुं शिवः तपणाः न द्वायकल्पतरुः ॥
 यः तमः इति मेदिनी ॥ दितिजः पुं दैत्यः इति हेमचंद्रः
 दिगंवरी स्त्री उगी दिगंबरस्य दितिसनः पुं दैत्यः इत्यमरः ॥
 ती इति कुलार्णवः नयेति इत्यम दिव्यः पुं दैत्यः इति शब्दार्थ ॥
 रः दिग्गजः पुं दिग्गहस्ती यथा कल्पतरुः ॥
 येरावतः पण्डरीको वामनः ऊर्ध्व दिव्युत त्रि दीप्तिविशिष्टः इति
 दोः जनः पुष्पदेतः सार्वभौमः स मृग्यवोधं दिधिषायः पुं आ
 प्रतीकश्च दिग्गजाः इत्यमरः एते रोपितवंधुः इति सिद्धांतकौमु
 क्रमेण पूर्वाद्यष्टदिशां दक्षिणः ॥ दामुणादिहतिः दिग्गपुः पुं
 दिग्गः पुं विष्णोक्तवाणः तस्यार्थायः हिक्कापतिः इत्यमरः ॥
 लिप्तकः २ इत्यमरः स्नेहः अग्निः हिक्कायां स्त्री इति शब्दरत्नाव
 इति हेमचंद्रः ॥ ॥ स्त्री दिवेषुः स्त्री हिक्कायां
 प्रवधः इति जयपालः दिग्गः हयविवाहिता स्त्री तस्यार्थायः दि

धीषुः २ पुनर्भूः ३ दिधिषुः ४ कन दिवस आदमाने प्रकीर्तितः
 इति प्राहरतावली विवादिता ३ आयुदीये स्मृतं प्राज्ञेनीदेने स
 याकनिष्ठायां सत्ता अविवादि विनादिकं ४ जीमूत वाहन मने
 ता जेष्ठाभगिनी यथा जेष्ठायां त सूर्यकिरणवच्छिन्नचतुर्थीम ।
 विद्यमानायांकन्या या मुखनेः प्राज्ञे ॥
 नृजासावायेदिधिषुर्देयापत्नी दिनकरः पुं सूर्यः इति हेमचंद्रः
 चदिधिषुः स्मृता इत्युहाहतत्वे दिनकरात्मजा स्त्री यमुना इति
 दिधिषुपतिः पुं हिमकापतिः ॥ हलायुधः ॥
 दिधिषुर्हिमकातस्याः पतिः स्त्री दिनकेशवः पुं ग्रंथकारः इति
 मी दिनें स्त्री पुं कालविशेषः प्राहरतावली ॥
 तत्पर्यायः चक्षुः २ ग्रहः ३ दिव दिनज्योतिः से स्त्री आतपः इति
 सः ४ वासरः ५ इत्यमरः भास्वरः राजनिर्घण्टः ॥
 ६ दिवाः इति राजनिर्घण्टः वारः ८ दिनः ९ वितः पुं स्त्री चक्रवाक
 ग्रंथकः १० पुं ११ ग्रंथकः १२ इति प्राहरतावली ॥
 प्राहरतावली तत्तमनुष्णमानेय दिनप्रणीः पुं सूर्यः इति त्रिका
 हिदरात्मकं पितृमाने गौणचंद्र एरण्डः ॥
 मासात्मकं देवासर माने वत स दिनवलः पुं पंचम षष्ठ सप्तमा
 रात्मकं ब्रह्ममाने दिवादि सप्त सप्तमेकादशद्वादशराशयः इति
 स्रगुणात्मकं मनुष्ममाने ब्रह्म ज्योतिषे ॥
 एतद्दिनस्य संख्या १८६४..... दिनमणिः पुं सूर्यः इति त्रि
 इति पुराणे तदेवमनुष्मणां सौ कारणशेषः ॥
 २ सावन चांद्र नाक्षत्र भेदेन । दिनमूढा पुं पूर्वादिः उदयाव
 चतुर्विधं यथा सावनंदराशः स लः इति त्रिकाण्डशेषः ॥
 विरहः सलग्नत्वगुणशाय्या । दिन क ३. संज्ञाने इति कवि
 स्मृतेन भवेत् १ उदयादौ दयाज्ञाने कल्पद्रुमः ॥
 भौमसावनवासराः २ तिथिने ॥

दिनांशः पुं प्राक्त मध्याह्नपराक्त पणो व्यवहारकरणा इति यावत्
 सायाह्नादिः इति राजनिर्घण्टः युतो जीराया गतो इति क
 दिनादिः पुं यभाते इति राज । विकल्पद्रुमः ॥
 निर्घण्टः ॥ दिव क ३. परिकुजने इति कवि
 दिनान्तः पुं सायः दिवावसानं कल्पद्रुमः ॥
 इत्यमरः ॥ दिव क अर्धे इति कविकल्पद्रुमः
 दिनान्तकः पुं ग्रंथकारः इति दिवे स्त्री स्वर्गः आकाश इति
 त्रिकाण्डशेषः ॥ मेदिनी दिवा वने इति हेम ॥
 दिनावसानं स्त्री दिनांतः इति चंद्रः ॥
 हेमचंद्रः ॥ दिवसः पुं स्त्री दिने इत्यमरः
 दिनिका स्त्री एकदिनकृतकर्म दिवसकरः पुं सूर्यः इति हेम
 मूल्ये इति शास्त्रमाला ॥ चंद्रः दिवसमुखे स्त्री यभाते इ
 दिभ इ क नोदे प्रेरणा इति याव तिहलायुधः ॥
 त इति कविकल्पद्रुमः ॥ दिवस्यतिः पुं इन्द्रः इत्यमरः ॥
 दिस्प न उ क संज्ञाने इति क दिवस्यधियो स्त्री रोदसी स्वर्ग
 विकल्पद्रुमः ॥ भ्रूया विवचनातोः ये इति हे
 दिलीपः पुं सूर्यवंशीयराजवि मचंद्रः ॥
 शेषः सग्रंथमतः पुत्रः भगीरथ दिवा य दिने इत्यमरः ॥
 पिता दशरथप्रपितामहश्च दिवा २ पुं दिने इत्युणादिकोषः
 तिरामायणे ॥ दिवाकरः पुं सूर्यः अर्कवतः
 दिलीपराट् २ पुं दिलीपराजः इ इत्यमरः काकः पुष्पविशेषः इ
 त्रिकाण्डशेषः ॥ तिशावचदिका ॥
 दिलीपे स्त्री शिलीचकं इति दिवाकीर्तिः पुं नापितः चंडालः
 हारावली ॥ उत्तकः इति हेमचंद्रः ॥
 दिव इ श्रीनो इति कविकल्पद्रुमः दिवाटनः पुं काकः इति प्रा
 दिव य उ जिगीषाया इच्छाया ॥ हाथकल्पतरुः ॥

दिवानतः त्रि दिनभावः यथा प्रसारः ॥
 सायेतमी निधिप्रणः पंकजानां दिविषत पुं देवः इत्यमरः ॥
 दिवातनी कोति कोत्ता सदा न दिविष्टः त्रि स्वर्गस्थः इति संदि
 त्पाद्रेययेतीष्पुचिस्मिता इति म प्रसारः ॥
 हिः दिवांधः पुं येवकः इति वि दिवी स्त्री उपनिषिका कीटः ३
 काणशेषः दिवांधः प्राणिनः निहारावली ॥
 केविदात्रांधा स्रुथापरे केविदि दिवाकाः पुं देवः वातकः ३
 वातया रोजो प्राणिनस्तल्पदृष्ट तिमेदिनी ॥
 यः इति चेरी ॥ दिवादासः पुं काशीराजः सचं
 दिवांधा स्त्री वल्गला पदी ३ इवशीय भीमवराजपुत्रः इति
 निराजनिर्घारः ॥ पद्मपुराणं ॥
 दिवांधकी स्त्री कुकुंदरी इति दिवाद्रवा स्त्री यला इति शब्दा
 पुराणं ॥ धीकल्पतरुः दिविजातेवि ॥
 दिवाभीतः पुं उत्कः कुमुदा दिवाकाः पुं देवः इत्यमरः ॥
 करः चौरः इति मेदिनी ॥ वातकः इति मेदिनी ॥
 दिवाभीतिः स्त्री येवकः इति श दिव्यं स्त्री लवंगं इति मेदिनी
 हरतावली ॥ हरिचंदने इति राजनिर्घटः ॥
 दिवामणिः पुं सूर्यः इति शब्द प्रापयः नद्रेरा यथा थोयिरु
 रतावली ॥ दकंचेव विष कोषश्च पुंचमे
 दिवाभयं स्त्री मथ्याकः इति यष्टव तंडलाः शोका सप्तमे
 हेमचंद्रः ॥ तममाषदं ग्रहमं फल मिष्टकं
 दिवास्वाया स्त्री वल्गला पदी नवमं धर्मजं स्रुतं दिव्यायेना
 इति राजनिर्घारः ॥ निसर्वाणि निर्दिष्टानि स्रुयमुवा
 दिविः पुं चाषपदी इति श इति दिव्यतले वदस्पतिः पद्यावि
 वृमाला ॥ वरणात्तं पुं देवकं चित् परी
 दिविजः त्रि स्वर्गीयः इति संदि ताशदेवदृष्टया गंगानल

सर्षी पूर्वक प्रापय सत्र मिथ्या वीरश्रोहतमानसः सत्यवेता
 कथने दोषश्च यथा वल्गलावच नै पर्यन्ते विद्यभाव विनिर्णी
 न श्रुत्वा ज्ञानेशो ज्ञानिनां वरः यः वेताहापरपर्यन्तवीरभाव
 गंगानोयं करेकला स्त्रीकारेव इति रितं मयं मत्स्य तथा मोसं
 चकार सः गंगानोय मुपसृष्ट मुहोमेषुनमेवच वल्गला नसाध
 प्या यदि वदेजनः स याति का नभदे चित्ता साधनमेवच यतने
 लमूत्रेव यावदे वल्गला वयः कथितं सर्वदिव्यवीरमते प्रिये
 इति वल्गवेवर्ते प्रकृतिवर्ण ॥ दिव्यवीर मतेनास्ति कलिकाले
 गंगानलादि सर्षी पूर्वक राय सलोचने इति कालीविलास
 छेदोद्यो यथा तथा गंगोदकं तत्र ॥
 तामं गोमये गोश्च स्रुथा सत्यं दिव्यगंधं स्त्री लवंगं इति राज
 वा यदिवा सत्यं यदि दिव्यं क निर्घटः ॥
 रोतियः कर्माचरोरवे याति न दिव्यगंधः पुं गंधकः इति रा
 या कारयिता प्रिये उभयोः पु जनिर्घारः ॥
 नरावृत्तिर्नरयोनिषु नास्तिवे ॥ दिव्यगंधा स्त्री स्थूलैला महाचं
 तस्यास्ति पुनरावृत्ति स्त्रीश्च प्र चपाकः इति राजनिर्घारः ॥
 करयोनिषु दिव्यं कर्तः कारयित दिव्यगायनः पुं गंधर्वः स्वर्गागा
 जय पूजा दृष्टा यथा गायत्रीर कः इति शब्दरतावली ॥
 हितस्यापिनरकंचोत्तरोत्तरं ॥ दिव्यचक्रः पुं मर्कटः इति शब्द
 इति गायत्रीतंत्रे यंचम पटलः माला संगंधभेदः अये सलोच
 दिव्यः त्रि मनोः दिविभवः नेचत्रि इति मेदिनी चसमा ३
 इति मेदिनी ॥ तिख्यातश्च ॥
 दिव्यः पुं यवः गुग्गुलुः इति दिव्यतेजाः स्त्री ब्राह्मी इति राज ॥
 राजनिर्घारः भावविशेषः य निर्घारः ॥
 या श्रुता भावनेय दिव्यवीर दिव्यदोहदं त्रि उपयाचितं देवदे
 पशुकृमात दिव्यस्तदेववतपो य वल्ग इति त्रिकाणशेषः ॥

यहीयते न देवेभ्यो मनोराज दिव्यो स्त्री यात्री इति मेदिनी ॥
 स्पृष्टे उपायवितकदिव्य वंध्याककोटकी शातावरी ॥
 दोहदं तद्विजुयाः इतिहारा महादेदा ब्राह्मी स्थूलजीरकः
 वली ॥ श्वेतहवीं हरीतकी पुरा इतिरा
 दिव्यपंचामृतं स्त्री मिलितः ॥ जनिर्घटः ॥
 बाज्यगवदधि गव्यलीरमादि दिव्यादिव्या स्त्री उपदेवीविशेषः
 क शर्करा रूपं इतिराजनिर्घटः इति प्राहार्थकल्पतरुः ॥
 दिव्यपुष्पः पुं करवीरः इतिरा दिव्यादं स्त्री आकाशजलं न
 जनिर्घटः ॥ तर्प्ययः खवारि २ आकाशस
 दिव्यपुष्पा स्त्री महादेवा ३ लिले १ योमोदकं ४ ग्रंथरीत
 निराजनिर्घटः ॥ जले ५ अस्मगुणाः त्रिदोषनाशि
 दिव्यपुष्पिका स्त्री लोहितवर्णा तं मधुरं पयसं यस्मिन् रुच्य
 कहुतः इतिरत्नमाला ॥ तं अग्निदत्तं तस्मात्प्रममेहापहार
 दिव्यरत्नं स्त्री विंतामणिः इतिश कत्तं यात्रापेतिगुणत्वं अना
 हार्थकल्पतरुः ॥ नैवस्य तस्मगुणाः सर्वेषां देहि
 दिव्यरथः पुं योमयानं देव नोत्रिदोषजनकत्वं सद्योभूमि
 विमानः इतिप्राहृतावली एष्य तस्मगुणाः कलषत्वं दोष
 दिव्यरसः पुं पारदः इतिराज दायकत्वं च विरक्षितस्य गुणाः
 निर्घटः ॥ लघुत्वं स्वच्छत्वं पयसत्वं साउत्वं
 दिव्यवस्त्रः पुं सूर्यशोभा इति सखावदत्तं च इतिराजनिर्घटः
 प्राहृतावली सुंदरवस्त्रयुक्ते दिव्यायपाङ्कः त्रिदेवता इत्य
 त्रि सुंदरवस्त्रेदिविभववस्त्रे च मरः ॥
 स्त्री दिव्यलता स्त्री मर्दालता ३ निवोद्यः पुं गुरुविशेषः यथा
 निराजनिर्घटः ॥ महादेवो महाकाल स्रियुरभ्यै
 दिव्यसारः पुं प्रालवृत्तः इति वभेरवः दिव्याद्या गुरवः प्राक्ता
 राजनिर्घटः ॥ ॥ सिद्धोद्यान् कथयामि ते इति

शक्तिरत्नाकर तं अथिच भागेन यथा दिव्यामृतेकुलिगतः
 अथतागुरुनवलेहल्लाप परः पुमान् इतिप्रीभागवतं ॥
 फलप्रदान ऊर्ध्वकेशोद्योम दिव्य वि दाता इत्युणादिकोषः ॥
 केशोनीलकंठे हृषधजः दि दिह न ल ओ लेपने इतिकविक
 योद्यानसिद्धिदान वत्सपुष्पा ल्यडुमः ॥
 धावहितोमद अथिच मृणाव दी ओ उ य दये इतिकविकल्पडुमः
 त समहादेवगुरुरजगी मनु दीदिविः पुं स्त्री अत्र इत्यमरः ॥
 उवाच परमात्मा परानंदः य हहस्यतो पुं इति मेदिनी ॥
 रमेष्टी सुभोदयः कृष्णः कालः दीदिविः त्रि उदितः इतिप्राहृ
 कलानाथा दिव्योपा भेरवादि तावली ॥
 कं इति तत्रसारः ॥ दीधितिः स्त्री किरणः इत्यमरः
 दिश पा न ओ उवे इतिकविक दीधी र उ त ल देवने दीप्तो इ
 ल्यडुमः उच इह दान माज्ञाय ति कविकल्पडुमः ॥
 पनत्वा कथनेष्यं इति तही दीने स्त्री नगरपुष्पं इति राज
 कायोर्गोदासः ॥ निर्घटः ॥
 दिशा स्त्री दिक् इति व्याकरणं दीनः त्रि दविदः इत्यमरः भीतः
 दिशाः स्त्री दिक् इत्यमरटीका इति मेदिनी ॥
 या मयुराजायः ॥ दीना स्त्री मूषिकस्त्री इति मेदि
 दिशं त्रि दिग्भववस्तु इत्यमरः नी दीनारः पुं स्वर्णभूषा मुद्रा इ
 दिशं स्त्री भागं इत्यमरः उप त्पुणादिकोषः निष्कपरिमाणं
 दिशं त्रि इति त्रिकाणशेषः ॥ इत्यमरः सुतर्णकर्षद्वयं इति
 दिशं पुं कालः इत्यमरः दारु नदीका सारसद्वी सम्पत्वाव
 हारदा इतिप्राहृमाला ॥ हारार्थं मानवस्तु लौकिकः ॥
 दिशतः पुं मरणं इत्यमरः ॥ हात्रिप्रादन्निकापरिमितं काचनं
 इति मेदिनी ॥ इतिभरतः ॥
 दिव्या य आनंदः इत्यमरः ॥ दीप इ उ य ऊ दीपने इतिकवि

कल्पद्रुमः ॥ भवि कार्तिके दीपदानेयेतोषि
 दीपः ७ वर्तिर्यज्जलदग्निशिखा ॥ विष्णुनिकेशावे अपिनसेभवि
 नत्पय्यायः प्रदीपः २ होदायाः ३ कर्तिकेलेसवरिता गुणोः दीप
 दीपकः ४ कज्जलधुनः ५ शिखा दानेकार्तिकेमेदास्यति हरिति
 तरुः ६ एहमणिः ७ ज्योत्स्नाहवः ८ स्यायां पिउदानेनकृतनप्री
 ८ दशोत्तनः ९ होषानिलकः १० दो एने सनेः होषापि कार्तिकेद
 वायाः ११ नयनोत्त सवः १२ इति तो दीप सुष्ठिकरो द्वरेः दीपदास्य
 हरतावली कार्तिकमासेदीप नियेपुत्राहास्यं चकपाणिनः
 दानस्यमाहात्म्यं कार्तिकेचदरि कार्तिके तेर्ननिप्रेष्टनरकाउता
 प्रिय यस्यप्रवणमात्रेदीप वयं संवरीने क्रियादीनं सुद्धिती
 दानेमनिधवेत् सूर्यगुहज्जु नजनार्दन वने संपूर्णतो यातका
 लेत्रेनर्मदायां शिग्रहे तला र्तिके दीपदानतः मुनेनैव हि मंत्रे
 दानस्य यत्पुणं तज्जो दीपदान एदीपसंकलयेत्तुने मपुसूद
 तः हुनेन दीपकं यत्तु तिलैले न तस्यार्थं कार्तिके मुनिपुंगव
 नवापुनः ज्वालयेन्मतिशार्दल इति यामेउत्तरतिरः अपिवदा
 सुमेधेनतस्य किंनेनेहंरुभिः सर्वकृतनीर्घोवा स्पतेदेवदेवाय दीप पुष्पात्रले
 हनं दीपदानं कृतयेन कार्तिकेकेफलाग्रतः ॥ यनं अपि नः सज्जले भयादेका
 तावज्जतिपायानिदेहेस्मिन्मि दृष्टान्तिष्ठो नरः परिष्कृत्य
 हस्तत यावत् कार्तिकमासेदी दानं सर्वपातदरा निदे द्रष्टुं
 पदानं कृतं भवेत् तावज्जति पितृणां दधः प्रज्जालपतिस्
 पुष्पाणि स्वर्गे मर्त्ये रसानले नम ददौ वदीपानविधिवत् वि
 यादतज्जलेतेदीपः कार्तिकेके स्मरायतनेवलिः संगंधैतैलसं
 शाताग्रतः प्ररुतेजापिपितृभि स्पर्णानदीपान् सनुतमैलकान्
 गीथागीता महामुने भविष्यति सर्वपस्यते तैलमुभयकान्मि
 कुलेः स्नाकं कदाचित्ने सता संभवेः दीपप्रदानानरकनयता
 मिश्र सतकान् तौत्वा ॥

यथासुदीपस्य
 माहात्म्यं

समार्यया वलनविसुलोकम नाशोभवेद्भवं देवार्थकल्पितदी
 गान्तनः इति वामनपुराणं ॥ दीपस्य निर्वीयने दोषो यथा ।
 दीपं स्पृष्ट्वा वैधकर्म करणे दो नेव निर्वीययेदीपं देवार्थमपक
 यो यथा दीपं स्पृष्ट्वा तयोदेवि लिपते दीपहर्त्री भवेदयः कारण
 ममकर्मणि कारयेत् तस्याय निर्हीयको भवेत् इत्येकादशी
 राधावेभूमेपापं प्रमोतिमानवः तत्ते कालिकापुराणं कार्तिक
 तत्पुण्यं महाभागकथमानं कृत्स्नचतर्दशानरकनिवृत्तये
 मया ॥ ते जायतेष्वष्टिवर्षाणि दीपदाने यथा नरकाय प्रदानयो
 कुष्माण्ड परिलूनः चाणाल दीपः संपूज्य देवताः इति ति
 स्स गृहे तत्र एव भव न संप्रायः पितृसमुत्त लिङ्गपुराणं ॥
 एवं भूत्वा तत्र कर्म मम दो एष्टितो दीपो न संस्थाप्यः य
 त्रेष्टतोयदि मज्जकमैवजायेत या सर्वसहा वसुमती सन्तेन
 शुद्धे भागवते गृहे प्रायश्चित्ते प्र नतिरे हये अकार्य पाददातव
 वदामि दीपस्य स्पर्शनाद्भुति दीपताप स्तथावच इत्येकादशी
 भवेति मनुजा येन कष्टं च तत्तुतकालिकापुराणं ॥
 एतल योनिषु यस्मिन्कस्मिन्मा दीपकं क्ली वाकालंकारः दी
 सस्य शुक्लपदेव हादशी चत भिकारकेति इति मेदिनी कुंकुम
 र्थभक्तमाहारमाकाशशयनेस् इति शहरतावली वाकालंका
 येन दीपं तदापराधादेनवेति ॥ रमलदाणं यथा पदार्थानां प्र
 मकर्मपयस्थितः एतनेकथि सताना मयेवां वा यदा भवेत्
 तदेविस्पर्शनात् दीपकस्य न एकथर्माभिसंवेधः स्यादत न
 संसारयोधनेचैवयत्कृता ल ल्पयोगिता अप्रसूत प्रसूतयो
 भतेषुभं इति वराहपुराणं पुरु दीपकं न निगयते यथा मावे
 षस्य दीप निर्वीयने दोषो यथा । वला वले पाद युनापि पूर्वव
 दीपनिर्वीयनात् पुनः कुष्माण्ड न प्रसाधते तेन जगज्जिगीषु
 केदनात्स्त्रियः अविरेणोवकालेन एासनीच योषित प्रहृतिमनि
 वंश ॥

अलापुमांसमभेति भवानरेषपि लोयथा कुसुमः १ कमलः २ क
इति सादिसदर्शनं अपिच जा लिंगः ३ कलितः ४ चस्पकः ५ कुसु
निक्रियाशुण्डवावकेन एते भः ५ कुसुमः ५ रामः ६ ललितः ७
नत एकत्र वर्तिना सर्व वाक्यार्था हिमाल ८ भरतमते अस्प रागिणो
दीपकं भवेत् यथा भुम्भुमरकं यथा केदार (गोरा १ गोण्ड १ गुज
कार प्रलोकि कल धनिः १ ४ रुद्राणी ५ तन्मते पुत्रा यथा
मेव चंदनवातोपि हरंति रुद्रयन्द कुसुमः १ हंकः २ नदनाशयणः ३
ला इति कावचदिका ॥ विहागराः ४ फिरोदस्तः ५ ररस
दीपकः ५ यमानी इति रत्नमाला मंगला ६ रभसमंगला ७ मंगला
लोचमस्तकं इति शङ्खरत्नावली एकः ७ अङ्गानुः ८ आङ्गाना ८ ३
दीपः येन पदिराणे पदिराणे तितरफते ललितं दाख्यसगीतशा
रुपनेतः वाच इति शिकरा इति सुसंग्रहः ॥
चभाषा इति हेमचंद्रः ॥ दीपकिहं स्त्री दीपजात कज्जलं
रागविशेषः अये हनुमन्मते इति शङ्खार्थकल्पतरुः ॥
यशोभुद्धितीथरागः सूर्यने दीपकपी स्त्री दीपवर्तिः शलि
त्रात्रिगतः अस्प जाति संपूर्णा ता इति भाषा तत्पर्यायः तैल
गृहंत सुजस्वरः गान समय माली २ दीपधोरी ३ विदादिका
स्त्रीषोमोमध्याह्नः अस्प रूप ४ इति शङ्खमाला ॥
यथा वणोरक्तः वस्त्रपाटलव दीपधोरी स्त्री दीपकपी इति श
ली गलभूषणं हृदयक्रामा दमाला ॥
लप मतरस्पात्रकोः ५ वरुस्त्री दीपधुजः ५ स्त्री कज्जलं इति
परिवृतं कस्यचित्ते लज्जया जराशरः ॥
दीपनिवीपनेनाथकारमयं गृहं दीपने स्त्री नगरमूलं इति रत्न
कलास्त्रीभीरमने अस्प रागिणः माला कुसुमे इति त्रिकांशशेषः
पंचयथा देयी १ कामोद २ नद ३ दीपनः ५ मधुरशिला शालि
केदार ४ कानरा ५ कार्णीदी ६ पुत्राश्च वशाकः इति शङ्खदिका कास

मर्हः पलाणः इति राजनिर्घटः यथा येयं दीपान्विता राजनख्या
दीपयितरिति ॥ ता पंचदशी भवि तस्या दद्यात्
दीपनी स्त्री मेधिका पाठा यवानी चैतने पितृणां वै महालये न
इति राजनिर्घटः ॥ चकनीणि यथा प्रदोषसमये
दीपनी यः पुं यवनी इति रा लक्ष्मीपूजयिता यथा क्रमे दीप
जनिर्घटः दीपनयोगेति ओ हृदा स्तथा कार्या भक्ता देव ग
षधवर्गविशेषः यथा पिपली हेष्टपि चतुष्पथे शमधानेषु न
पिपलीमूलं चय वित्रक ना ही परंत सानुष हृदमूलेषु गो
गरे दीपनीयः स्तोवर्गः कफा सुषुप्तनरेषु गृहेषु च वस्तेः पु
निलगदापरः इति चत्र षेः शाभिभवाः क्रिया विक्रय
दीपपादपः पुं दीपवृक्षः इति भूमयः दीपमाला परिदिमे प्र
शङ्खार्थकल्पतरुः ॥ दोषे नदनकरं दाख्यमान् भो
दीपपुष्पः पुं चम्पकवृक्षः ३ जयितादौ विभाञ्च वु भुदि
निराजनिर्घटः ॥ तान् अलंकृतं न भोक्तव्यं नवव
दीपवृक्षः पुं दीपधारः पिलः स्वापशोभिता स्त्रिये मृग्येर्वि
सुज इति देलका इति व भाषा दग्येष्वा वांधवै भृतकेः सह इति
तत्पर्यायः दीपतरुः २ ज्योत्स्ना तिथितत्वे ॥
स्त्रा वृक्षः ३ इति त्रिकाण्डशेषः दीपाली स्त्री दीपमाला तत्पर्या
दीपपादपः ४ इति शङ्खार्थक यः दीपमंखला २ इति शङ्खवली
ल्पतरुः ॥ ॥ दीपान्वितामायास्या तत्पर्यायः
दीपशिला स्त्री कज्जलं इति यत्तरात्रिः २ इति त्रिकाण्डशे
शङ्खार्थकल्पतरुः प्रदीपजा षः दीपिका स्त्री महितापनीय
लाच दीपमंखला स्त्री दीपा श्रीनिवासकृतज्योतिर्गम्यविशे
ली इति शङ्खवली ॥ षः यथा अस्प गतवति मिहि
दीपान्विता स्त्री मुखचंद्राणां रे ३ इति मलिनदोषाकुलेव ॥
नस्पगोलाचंद्राणां कार्तिकस्यामावा साः गा विभवे उदाहादिषु शुद्धि

ग्रहणार्थं दीपिका कियते पत दीपलोचनः पुं विजालः इति
 द्विज भवन चण जातक मृग्य राजनिर्घण्टः ॥
 दिदीपिकाः संति रागिणी विशेष दीपलोहं लीकां स्पं इति राज
 षः सा हिलोल रागस्य पत्नी निर्घण्टः ॥
 ग्रस्याधाने यथा प्रदोषकाले दीप्रास्त्री लोणालिका हस्तः इति
 गृहसंघविष्टा प्रदीप दस्तारुण रत्नमाला ज्योतिष्मती सातला
 गात्र वस्त्रा सीमंत सिंदूरविराज इति राजनिर्घण्टः ॥
 माना सुरक्तमाला किलदीपि दीपाग्निः पुं अगस्त्यः इति विष्णु
 केय तस्या गान कालः सा राशेषः तीक्ष्णजठरानलपुके
 यादुः इति संगीतदासोदरः ॥ वि दीमागः पुं मयूरः इति श
 प्रकाशिकायां वि ॥ चरतावली ॥
 दीपिता वि दीपिकती इति ॥ दीमादः पुं विजालः इति शह
 व्याकरणं ॥ रत्नावली ॥
 दीपं स्त्री स्वर्ण हिंश इति राज दीपिः स्त्री दीपनं तत्पर्यायः
 निर्घण्टः ॥ प्रभा २ रुक् ३ रुविः ४ तिद ५
 दीपः पुं निम्बुकः सिंहः इति ॥ भा ६ भाः ७ छविः ८ युतिः ९ रो
 राजनिर्घण्टः ॥ विः १ शोविः ११ इत्यमरः वाणवे
 दीपः वि निर्भासितः दग्धः ज्व गस्त्यतीव्रता स्थिया अयत्नजगुणः
 लितः इति मेदिनी ॥ इति हेमचंद्रः कान्तिरेव दयोभो
 दीपकं स्त्री स्वर्ण इति राजनिर्घ व देश काल गुणदिभिः ॥ ३
 वः दीपजिह्वा स्त्री पुं उल्कासुती दीपितानि विस्तारमाप्नोवहीति
 सुगाली इति हारावली ॥ रुच्येन इत्युत्पलनीलमणिः ॥
 दीपपिङ्गलः पुं सिंहः इति राज लाता कांस्प ॥ इति राज नि
 निर्घण्टः ॥ र्घण्टः ॥
 दीपमयः पुं किंचुलकः इति दीपिकः पुं उग्रपाषाणाह
 शहचंद्रिका ॥ दाः इति राजनिर्घण्टः ॥

दीपोपलः पुं सूर्यकांतमणिः ३ शहचंद्रिका ॥
 तिराजनिर्घण्टः ॥ दीर्घकंदकं स्त्री मूलकं इति राज
 दीप्यः पुं यामानी जीरकः इति निर्घण्टः ॥
 राजनिर्घण्टः मयूरशिखारुद दीर्घकंदिका स्त्री मयली इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 जटा इति स्थाता इत्यमरः ॥ दीर्घकंधरः पुं वकः इति राज
 दीपकं स्त्री अजमोदा घमानी ॥ निर्घण्टः ॥
 वहिचूडा इति मेदिनी ॥ दीर्घकाण्डः पुं गुणदत्त इति रा
 दीपकः पुं अलंकारः यमानी जनिर्घण्टः ॥
 लाचमस्तकः इति भरत धृत दीर्घकाण्डा स्त्री पातालगाद्रील
 रभसः ॥ ता इति राजनिर्घण्टः ॥
 दीपे वि दीपिविशिष्टः इति व्या दीर्घकीलः पुं अंकोवहदः इति
 करणं ॥ राजनिर्घण्टः ॥
 दीर्घं वि आयुते इत्यमरः ॥ दीर्घकीलकः पुं अंकोवहदः
 दीर्घः पुं लताशालहस्तः इत्क इति जटाधरः ॥
 दः इति रत्नमाला रामशरः ३ दीर्घजरकं स्त्री राजानं इति राज
 प्रः इति राजनिर्घण्टः पंचमष निर्घण्टः ॥
 हसमसाष्टम राशयः यथा ह दीर्घकेशः पुं भलुकः इति राज
 श्रिककन्या मगपतिवर्णिजादी निर्घण्टः आयत्तकसे वि ॥
 चीः इति ज्योतिषतत्वे हिमात्रव दीर्घकोषिका स्त्री दीर्घकोषिका
 तीः नयथा आईऊऊ पपे ओ इत्यमरदीकायां भरतः ॥
 गुरुवरीः इति व्याकरणं ॥ दीर्घकोषिका स्त्री फिणाधिका
 दीर्घकणा स्त्री गोरजीरकः ३ फिणक इति स्थाता तत्पर्यायः
 तिराजनिर्घण्टः ॥ उनीमा २ इत्यमरः ॥
 दीर्घकंदकः पुं वर्वरः इति रा दीर्घगतिः पुं उष्ट्रः इति राज नि
 जनिर्घटः ॥ र्घण्टः ॥
 दीर्घकंवकः पुं वकपदी इति र्घण्टः ॥

दीर्घशेषिः पुं गजपिप्पली इति शृंगः इति शहरत्नावली भलकः
 राजनिर्वहः ॥ इति राजनिर्वहः इति शरीके वि
 दीर्घशिवः पुं उष्ट्रः इति हेमचंद्रः दीर्घदृष्टिः पुं दीर्घदर्शी इति
 नीलकौचः इति राजनिर्वहः ॥ लायुधः ॥
 दीर्घवाटिकः पुं उष्ट्रः इति शहरत्नावली दीर्घदृष्टिः पुं तालवृक्षः इति शहर
 ला दीर्घजंगलः पुं भंगानमत्स्यः चंद्रिका ॥
 इति शहरत्नावली ॥ दीर्घदृष्टिः पुं शालमलिः इति रा
 दीर्घजवः पुं वक्रः इति त्रिकोणः जनिर्वहः ॥
 शेषः उष्ट्रः इति शहरत्नावली दीर्घनादः पुं शंखः इति राजनि
 आयतनानयुक्ते विः ॥ इति राजनिर्वहः ॥
 दीर्घजिह्वः पुं सर्पः इति हेमचंद्रः दीर्घमालं स्त्री दीर्घरोहियकं इ
 दः दीर्घतरुः पुं तालः इति शहरत्नावली इति राजनिर्वहः ॥
 दीर्घकल्पतरुः ॥ दीर्घनालः पुं वृक्षगुणः यावना
 दीर्घनारा स्त्री छुंछंदरी इति लः इति राजनिर्वहः ॥
 कोषान्तरः दीर्घनिद्रा स्त्री मत्स्यः इति हेमचंद्रः
 दीर्घनिमिषा स्त्री कर्कटी इति शहरत्नावली दीर्घपटोलिका स्त्री लताकलविशे
 हमाला ॥ षः पुं उष्ट्र इति भाषा अस्पृश्याः
 दीर्घतरुः पुं मल्लिवारः इति स्त्रियत्वं कृत्वं विष्मभित्त्वं गुरुत्वं
 राजनिर्वहः ॥ वायु पित्तश्लेष्मरुचि भेद कारि
 दीर्घदण्डः पुं पराणवृक्षः इति तं । मधुरत्वं शीतलत्वं च इति
 भावप्रकाशः ॥ राजवल्लभः ॥
 दीर्घदण्डकः पुं पराणवृक्षः इति दीर्घपात्रः पुं राजमल्लाण्डः ॥
 तिजराधरः ॥ कंदः हरिदभः कुंदः तालः इ
 दीर्घदेरी स्त्री गोरदी इति राजनिर्वहः कुलः इति भा
 निर्वहः ॥ वप्रकाशः ॥
 दीर्घदर्शी पुं पंडितः इत्यमरः ॥ दीर्घपत्रकः पुं रक्तलसुनः परंरः

दिजलः वेतसः इति राजनिर्वहः दीर्घफलकः पुं अगस्त्यवृक्षः
 एतः करीरवृक्षः इति शहरत्नावली इति राजनिर्वहः ॥
 दिका जलजमधुकः इति शहरत्नावली दीर्घफला स्त्री जतका कपिल
 धरः लम्पूनः इति हेमचंद्रः ॥ द्वादः इति राजनिर्वहः ॥
 दीर्घपत्रा स्त्री चित्रपर्णिका चा दीर्घमारुतः पुं स्त्री हस्ती इति
 कुलियाभेदः रुक्मजम्बुः इति त्रिकोणशेषः ॥
 रत्नमाला गंधपत्रा केतकी जे दीर्घमूलः पुं मोरतलजा विल्वो
 शीतपः इति राजनिर्वहः ॥ तरुवृक्षः इति राजनिर्वहः ॥
 दीर्घपत्रिका स्त्री स्रोतवचा वृक्ष दीर्घमूलः स्त्री लामजके इति
 जमारी शालपर्णी इति राजनिर्वहः ॥ राजनिर्वहः ॥
 निर्वहः ॥ दीर्घमूलकं स्त्री मूलकं इति
 दीर्घपत्री स्त्री पलाशीलताम राजनिर्वहः ॥
 हचंचुष्पाकः इति राजनिर्वहः दीर्घमूला स्त्री श्यामालता शा
 दीर्घपर्णी स्त्री सप्रिपर्णी इति लपर्णी इति रत्नमाला ॥
 राजनिर्वहः ॥ दीर्घमूली स्त्री डरालभा इति श
 दीर्घपल्लवः पुं शरावृक्षः इति हमाला ॥
 निराजनिर्वहः आयतनकुंदे स्त्री दीर्घरदः पुं शूकरः इति त्रिकोण
 तद्वति त्रिदीर्घपात्र पुं कंकपः शेषः आयतनदेते वि ॥
 दी इति शहरत्नावली ॥ दीर्घरसनः पुं सर्पः इति शहर
 दीर्घपादः पुं कंकपदी इति चंद्रिका ॥
 हेमचंद्रः ॥ दीर्घरागा स्त्री हरिद्रा इति राज
 दीर्घपादयः पुं तालः पुगः इति निर्वहः ॥
 दीर्घपृष्ठः पुं सर्पः इत्यमरः दीर्घरात्रं स्त्री चिरकालं इति वि
 दीर्घफलः पुं आरग्वथवृक्षः काणशेषः दीर्घनिशाच ॥ दीर्घ
 इति राजनिर्वहः ॥ रोमा पुं भलकः इति शहरत्नावली कल्प
 तरुः ॥

दीर्घोद्विषके ली कलामे
दः संगपित्तविशेषः वडोदि
ष इतिभाषा तत्पर्यायः इहका
उ २ इहकादे १ यत्तेषु दीर्घनाले
५ तिक्तसाः १ अस्पृशाः तिक्त
ते कटुते उष्णते कफवात भू
तशह विषनाशिते वणतनवि
१ ॥ गतेच इतिराजनिर्घणः ॥
दीर्घवंशः पुं नलः इति राजनि
र्घणः आयतेनराधेजुरुलेच दी
र्घवजः पुं स्त्री हली इति शह ।
माला ॥
दीर्घवटिका स्त्री कुंभीरः इति
शहार्थकल्पतरुः ॥
दीर्घवली स्त्री महेंद्रवारुणी या
नाल गरुडी पलशी इतिराजनि
र्घणः ॥ आयनालनाच ॥
दीर्घवाला स्त्री चमरी इति राज
निर्घणः ॥
दीर्घवजः पुं प्रोणाकवजः ३
जसवः ॥
दीर्घवजकः पुं प्रोणाकः इति
शहमाला प्रोणाकप्रभेदः ३
तिराजनिर्घणः ॥
दीर्घवता स्त्री इंदुविर्गिणी इति
राजनिर्घणः ॥

दीर्घतुलिका स्त्री पलायणी
१ निष्प्रेहवदिकाः
दीर्घपारः पुं यावनालः इति रा
जनिर्घणः ॥
दीर्घपावः पुं शणावतः इति
राजनिर्घणः ॥ शालवतः इति
शहवदिका ॥
दीर्घपाविका स्त्री लीलास्त्रीत
पः इतिराजनिर्घणः ॥
दीर्घपारिकः पुं तः इतिराज
निर्घणः ॥
दीर्घपुलकः स्त्री राजानं इतिरा
जनिर्घणः ॥
दीर्घसक्य नि दीर्घोरु इतिव्याक
रणं ॥
दीर्घसविस्त्री शकटं इतिव्या
करणं दीर्घसत्रं स्त्री यज्ञविशेषः
तीर्थविशेषः इतिशहार्थकल्पतरुः
रुः दीर्घसत्रजः पुं स्त्री कुकुरः ३
तिविकाणशेषः ॥
दीर्घसत्रः त्रि विरक्रियः इत्यम
रः अदीर्घसत्रप्रभवेत्सर्वक
र्मसुपार्थिवः दीर्घसत्रस्यनये
नेः कर्मदानिर्दुवं तवेत्त रागेदे
लेचकावेवहोहायेचकर्मणि
अप्रलोचेवकर्तव्येदीर्घसत्रप्रशस्यते

इतिमत्स्यपुराणे दिस्रतेनेतोव दीर्घवोरुः पुं उंगरी इति राज
दीर्घसत्री १ वि दीर्घसत्रः इति निर्घणः ॥
हलायुधः ॥ दीर्घः वि विदारिजः भीतः इति
दीर्घसंयः पुं नालवतः इतिरा मेदिनी ॥
जनिर्घणः ॥ दीर्घः पुं किकीटिभिः इतिशह
दीर्घी स्त्री एम्पिपर्णी इति राज माला ॥
निर्घणः ॥ उः १ ख निषेधः उः ख निदाग्र
दीर्घीधराः वि लेखसारः याउ वदेयण इति उगीदास एतयु
दिया इति भाषा उष्ट्रे पुं इति योजनमेवः ॥
मेदिनी ॥ उः २ ख उः खभावनं कोपः इति
दीर्घीयुः १ पुं शालमलिवतः का उगीदासधनमेदिनी ॥
कः जीवकवतः मार्कण्डेयः वि उ गतो इतिकविकल्पद्रुमः ॥
रजीविनित्रि इति मेदिनी ॥ उ इ उ न अन्ताये इतिकविक
दीर्घीयुधः पुं ऊतास्त्र इतिविकल्पद्रुमः ॥
उषोषः मूकरः इतिशहमाला उः कुलः पुं चोरनामगंधद्वयं
दीर्घीयुधः पुं सेतमंदारकः इति इतिराजनिर्घणः ॥
राजनिर्घणः ॥ उः ख त क उः खकृतौ इतिकवि
दीर्घीलकः पुं सेतमंदारकः ३ कल्पद्रुमः ॥
तिराजनिर्घणः ॥ उः ख स्त्री संसारः इतिविको
दीर्घकी स्त्री विशानथनुः परिमित उषोषः मनोधर्मविशेषः न्या
जलाशयः दीर्घ इति भाषा तत् यमने आत्मगुणभेदः तत् अ
यर्षायः वापी २ इत्यमरः ॥ धर्मजसं सचेतसां प्रतिकूलं ३
तजल गुणाः गुरुते कटुते । तिभाषापरिकेदः तत्पर्यायः
हारते मित्रलते कफवात ना । दीर्घ २ वधा ३ वधा ४ अमानस्य
शित्तच दिग्ययी इतिराजनिर्घ षसूतिज ६ कष्ट ७ कृच्छ्र ८ आ
णः ॥ मीले १ इत्यमरः अर्निः १ ॥

आर्तिः ११ पीरने १२ अवाधा १३ वा
यने १४ आसनस्य १५ आसनस्य १६
दिवायने १७ पीरने १८ विदेवने
१९ इतिशब्दवावली सखिः ख
व हर्षव शोकव संजालय म
यादमेव तत्तद्व्योमिनापिड
लभ इतिवत्तवेवो श्रीकृष्ण
नालाः उःखमेव अवस्थाति न
कृष्णव संयरे उचिते यवारे
राजः तमेव दिनाशनं अहंका
र कृतो नित्यं नरो मोक्षे वाहतः
येमा नैव प्रयच्छते ततोः ख
तरं किं सर्वशी सर्वविदे
नमस्कारविवर्तिः ॥ येवमेव प्र
पद्यते ततोः खतरं किं सर्व
ज्ञानिनसिद्धादिपाकमेवका
रयेत्तद्वैदेव नरोऽश्रुति न
त्रः खतरं किं प्राप्तकालेवै
शब्देदृष्टं अतिप्रि मागतं अद
त्ता तस्मै संकेतत्रः खतरं
किं प्रसन्नसुखेवैष्ये पररा
गभिर्मर्दकः यरोयतापी मंदा
त्मा तत्रः खतरं किं अकृताय
र्वलेकर्मगृहेसेवसतेनदः मसका
लवशाप्रसन्नत्रः खतरं किं
स्वयं रणयानातिगच्छमानानिपण
ति नैव ॥

तस्यायतः पुष्टे तत्र उःखतरं किं
अश्रुति निशितं केचित् तत्रालि
समन्वितं मुक्तां केचित् अश्रुति
त्रः खतरं किं वदस्वाहतां
श्रुत्यां समासेवेति भूषिताः
केचित् तत्रोषु सारंते ततोः ख
तरं किं विद्वान्कृतीगुणतश्च सर्व
णस्व विप्रारदः केचित् कावच
पुणेतत्रः खतरं किं विद्यामा
नेयने केचित् कृपणा योगवर्जिताः
दक्षिणे जायते दाता तत्रः ख त
तरं किं पुरुषसहयेभार्येत
चारुते प्रशंसयेत् एकापि कर्म
गतं ततोः खतरं किं लया
तनां पीरने पंचभूत समन्वि
ता मामेव न प्रपद्यते ततोः ख
तरं किं लया प्रालम्भं भवत
त्रयोदशीः समथमे यापकर्म
रतासा संस्तुतोः खतरं किं प
त्रने कथितं भदे उः खकर्मविनि
श्रय सर्वभूतहितार्थाय यत्तया
परिसंस्तुते इति वराहपुराण ॥
उः खतानियथा परंतं १ आधिः
वाधिः २ मानस्युतिः ३ प्राचुः ४
कृतार्था ५ नैः स्व ६ अग्रामवासः ७
कृष्णमिसेवनं ८ वक्रकन्याः हृदंते

विनेत्रा १२ विष्णुला १३ वरिका १४ वती १५ जीमूतवसना १६ ज
तीत्रा १७ नंदिनी १८ तंदा १९ य गजरायस्त्रिपिणी १६ कृत्तिवस
विष्णुणी १८ आतका १९ विदा ना १५ विद्यामा १६ जमलाजनी १७
नंदस्त्रिपिणी १८ मनसिनी १९ यामिनी १८ ययोरा १९ यादवी १७
महादेवी १९ निद्राया १९ गवा जगती १९ कृष्णजाया १९ समभा
निका १७ तत्रा १९ नीलहरस्वती मा १९ समदिका १७ लक्ष्मणा १७
१६ कालिका १७ उग्रजरा १८ का दिगंवरी १८ पृथुका १७ नादा १८
मेष्वरी १९ सुंदरी १९ ऐरवी १९ आचारा १९ अक्षरा १८ जाकवी १८
राजराजेश्वरी १९ भुवनेश्वरी १९ अंडकी १९ योया १९ जंभाणी १८
तरिता १९ महालक्ष्मी १९ रा मोहनी १८ विकारा १८ अक्षरावा
जीवलोचनी १८ धनदा १९ दा सिनी १८ अंशुका १८ यत्रिका १८
गीश्वरी १८ त्रिपुरा १९ जाला यत्रिका १९ तलसी १९ अत १
मुदी १९ वगलामुदी १९ सिद्धा ला १९ ज्ञानकी १९ वद्या १९
विद्या १९ अत्रशरी १९ विशाला काजरा १९ नारसिंही १९ गिरी
ती १९ सुभगा १९ सगुणा १९ शा १९ साधी १९ कल्याणी १९
निगुणी १९ यवला १९ गीति १९ कमला १९ कांता १९ प्रांता १९
गीतवायप्रिया १९ अटालवासि १९ कला १९ वेदमाता १९ कर्मदा १९
नी १९ अट्टहासिनी १९ जोरा १९ संध्या १९ त्रिपुरसुंदरी १९ रासे १
प्रेमा १९ वदेसरी १९ कीर्तिदा १९ श्री १९ दत्तयज्ञविनाशिनी १९
बुद्धिदा १९ अवीरा १९ पंडिता १९ अनेता १९ धर्मेश्वरी १९ वक्रेश्वरी १९
लयवासिनी १९ मेदिता १९ सेव खजना १९ विद्या १९ अग्नि १
तसरा १९ कृष्णया १९ वलिधि १९ का १९ विद्या १९ सुलेखा १९
या १९ नमला १९ कामिनी १९ का चतुर्भुजा १९ राका १९ प्रता १९
मन्त्रा १९ पुराणा १९ विस्मयक अहिदा १९ नायिनी १९ तया १९
धरा १९ पंचमा १९ हंदावन न समेता १९ इति तस्याः सहस्र
पिणी १९ अयोध्यात्रिपिणी १९ माया नामांतरांते अथर्गनाम्ना ॥

युत पति र्यथा उर्गी दैत्ये महा
विघ्ने भवयेत्तु कर्मणि शोके
उः खेच नरकेयमदेउचनमनि
महाभयेतिरोगचाप्य शोहो ह
स्त्रवाचकः पतान् हन्त्येव यादे
वी साङ्गीपरिकीर्तिता अपिचा
दैत्यनाष्टायेवचनोदकारः परि
कीर्तितः उकारोविघ्ननाशस्यवा
चकोवेदसंमतः रेकोरोगवच
नोगमप्यपञ्चवाचकः भयशत्रु
घ्न वचने आकारः परिकीर्तितः
स्रस्तुक्तिप्रवणायस्यापतेनश
नि निश्चितं ततो उर्गी हरेः शक्ति
हरेरिणापरिकीर्तिता उर्गीतिदे
त्यवचनोप्याकारो नाशवाचकः
उर्गी नाशयति या नित्यं सा उर्गी
वाप्रकीर्तिता विपत्तिवाचको
उर्गीआकारो नाश वाचकः त
ननाशयुरातेनहरेर्उर्गीप्रकीर्ति
ता अस्याः स्वरूपं यथा नंदयति
श्रीहस्तवाक्यं आया नारायणी
शक्तिः सहस्रिभ्यनकारिणी
करोमिचयया सहस्रियया वलादि
देवताः यथा जयति विघ्नं च यथा
सृष्टिः प्रजायते यथा विनाजगत्ता
स्तिमयादनाशिवयसा दयानिहा
च दाहमिहस्ता अहा तमा धतिः

तसिः पुष्टिस्तथा शान्तिर्लज्जतिदेव
ताहिसा वैजंवे सामहासाधीगोला
केराधिकासती मर्मलक्ष्मीप्रदीरो
देदतकन्यासतीचसा सा उर्गी मेन
का कन्या दैत्य उर्गीतिनाशिनी स्वर्ग
लक्ष्मीप्र उर्गी सा शक्रादीनां गृहे
गृहे सावाणी सावसावित्री विद्या
धिष्ठातृदेवता वतो सा दाहिका
शक्तिः प्रभाशक्तिश्च भास्करे शो
भाशक्तिः पूर्णवेदेनलेशक्तिश्चशी
तला शस्यप्रसूतिशक्तिश्च धारणा
च यराससा ब्राह्मणशक्तिर्विघ्नेषु
देवशक्तिः सुरेशसा तपस्विनां त
पस्या सा गृहिणां गृहवेदता शक्ति
शक्तिश्च मुक्तानां माया सा सारि
कस्या सा मदक्तानां भक्ति शक्ति
मयि भक्ति प्रदा सदा नृपाणां राज्य
लक्ष्मीश्च वणिजां लभ्यरूपिणी या
रे संसार सिंधुनां त्रयीउत्तरना
रिणी सतसुसुद्धि रयाच मेधा
शक्तिस्वरूपिणी व्याख्याशक्तिः
प्रतो शास्त्रे दाहशक्तिश्च दाहघ्न
देवादीनां विप्रभक्तिः पतिभक्तिः
सतीषु च एवंरयाच या शक्तिम
यादना शिवायसा अपिच शक
रेप्रतिपावतीवाक्यं वैजंवे ॥ ।

॥ परगृहवासः १२ वर्षाप्रवासः लताकरंजः इति राजनिर्घण्टः ॥
१३ आर्यादयं १४ जस्तनः १५ उ खरस्यर्षोत्रि इतिमेदिनी ॥
ईलकरणाककुषिः १६ इतिक उःस्पर्शा स्त्री कपिकलः याका
विल्ललता ॥ उःस्पर्शा स्त्री कपिकलः याका
उःखदोद्या स्त्री इदीदगवी तत इतिराजनिर्घण्टः ॥
यर्षीयः कवरा २ इतिहेमचंद्रः उःस्फोटः पुं शास्त्रभेदः इतिहे
उःखितः त्रि उःखी उःख धातोः मचंद्रः ॥
कर्त्तरिक्तपत्ययः उःखेजातमसो उक्तले स्त्री लोमवस्त्रं सूक्ष्मव
तिइनप्रत्ययेनापि आवेक्ते इत्वं। सं इतिमेदिनी ॥
तत्र स्त्री ॥ उःखी त्रि उःखान्वितः उःखे वि उगुलं स्त्री उक्तले णटवस्त्रं
युतेः स्योत्पयेणित्पत्ययः ॥ इतिहेमचंद्रः ॥
उःखमम व निदनीयं तत्पर्यायः तद्वदत्यविशेषः उःय इतिभा
निःयम २ तर्ह्य ३ इत्यमरः ॥ या तत्पर्यायः दीरे २ पीयूषं ३
उःसमं त्रि असमंजसं इतित्रिका उयसं ४ सत्यं ५ ययः ६ अमृतं ७
एतयोषः ॥ इतिराजनिर्घण्टः बालजीवने ८
उःसहा स्त्री नागदमनी इतिराज इतिभावयकाशः अस्यासामा
निर्घण्टः ॥ त्र्यगुणाः स्त्राउरसत्वं त्रिगुणत्वं
उःसाधी २ पुं दोवारिकः इतिश ओजः कारित्वं पातवर्द्धनत्वं वा
हमाला ॥ तपित्तरत्वं तृणत्वं शूलत्वं
उःसाधः त्रि उःखनिष्ठा यः उः त्वं गुरुत्वं श्रीतलत्वं पिष्टकाद
खेनसाध्यतेनिष्ठायतेयः ॥ हंगुणं गुरुत्वं वे गो उयगुणाः
उःस्थः त्रि उर्गीतः सुर्वः दःखेन प्राणधारकत्वं वलायुः पुरुयत्वं
निष्ठितयः इतिमेदिनी लब्धः ३ शुक्रकारित्वं मेध्यत्वं रक्तपित्त
निशादार्पकलानरुः ॥ रोगवायु नाशित्वं रसायनत्वं च
उःस्पर्शः पुं उरालभा इत्यमरः ॥ क्वाती उयगुणाः मधुरत्वंशीत

तमलवंधाप्रिकावितं रक्तपित्तं मित्रं उर्जरत्वं अपक्वं उपगु
कारं चासकास सर्वदोष नाशितं एतः प्रयोभिच्छेदितं गुरुत्वं
च मेघी उपगुणाः गुरुत्वं स्वा एतौ स्मकफवानाशने एत
उत्वं स्निग्धत्वं उष्णत्वं कफपित्त एतौ स्निग्धनाशने धारोपगुणं
नाशित्वं माहिषउपगुणाः अपक्वं तत्त्वं स्त्रीस्तन्य उपगुं वि
अतिस्निग्धत्वं निद्राकारित्वं अ ना सर्वमपक्वं उपगुं त्याज्यं सलव
प्रिनाशित्वं उष्णी उपगुणाः एतौ विप्रयित्तं नदृष्टिख्यातं
रूक्षत्वं उष्णत्वं शोथ वात कफ उपगुं त्याज्यं उपगुणगुणाः च
नाशित्वं अष्ठी उपगुणाः दृढित्वं दल दारित्वं पित्तना
सलतणत्वं शित्वं रसायनत्वं शाकास्तप
हस्तिना उपगुणाः मधुरत्वं लपिणक कृत्य लवणमित्ये
मुक्त कारित्वं कषायानुरस करीर दधि नाहं प्रायः दीरेवि
त्वं गुरुत्वं एतौ उपगुणाः रुग्णत्वं इति राजवल्लभः ॥
प्राणधारकत्वं शरीरहितकारि अथ चतुर्विध दीरे गुणः केष्वा
त्वं हृदयत्वं रमिजनकत्वं च विदं यद्यनमं एतौ दीरे त
प्रत्यक्षकाले गो उपगुणान् गु जानं एतौ शीत मातः ॥
णाः गुरुत्वं विहंभित्वं उर्जरत्वं दोहानशीतं महिषीययसंगत्वं
तस्मान्नस्यार्थादयात् परं यामेया तथा रोममिदं प्रशस्तं हृष्यं हृदय
मार्दमेदया उन्नीर्यययो ग्राही त मग्निं वर्द्धनकरं पूर्वाह्न दीनं ययो
तपसा दीयनेन च विदत्तसा मध्याह्ने वलदायकं रतिकरं क
वालवत् सानोपयः दोमत्वं ॥ हृष्यविद्ये रने वालेव क्रिकरं त
एकवर्णीवत् स गो उर्ध्वं सेतव तोवल्लरं बीर्यप्रदं बार्दकं दोश
णीकृत्य सर्वांगोपगुणं प्रशस्तं दीरे सनेकदोषशमनं सेव्यं ततः स
इदं भक्तमाय परीभक्तोर्द्ध वेदादीरे मुक्तं त्रितयोषितं यद
एतौ गो उपगुणं कर्मयुक्तं वादितं त प्रमेत हि कृतिं प्रयानि ॥
कारकं यद्युषित उपगुणाः गुरुत्वं विषमोत दोषं कुरुते त उर्द्ध ॥

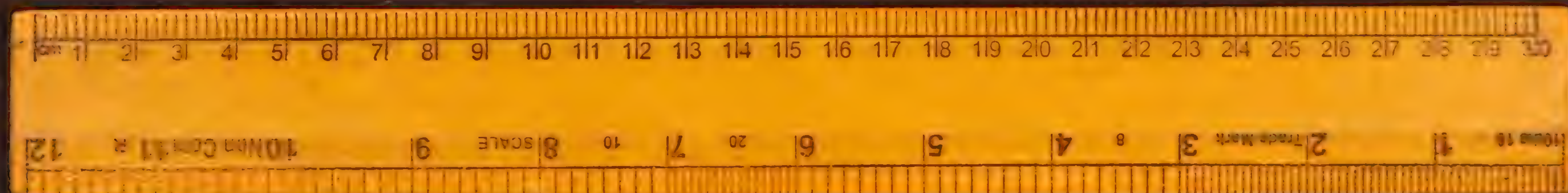
विशेषं स्पष्टयितं दण्डानां ॥ दीरेण्यप्रसूतानां लवणं मधुरं
जीर्णज्वरे कफे दीरे दीरे स्याद दीरे विदाह जनने विरमसुता
दम्लोपमं तदेव भक्षणपीले नो गुणहीने निः सारः दीरे प्र
विषवहेति मानुषं दीरेकाष्ठ यमप्रसूतानां मधुम वयसा र
गुणाः चतुर्थं भातं सलिलं नि सायनमुक्तं दिदं उर्वत्तं हृदयानां
धाय यत्वा घटावर्तितमुनमे नत तासो मासत्रया उर्द्धं गुर्विणीनां च
सर्वमयत्वं बलं पुष्टिकादि दीरे यतययः तदादि लक्षणं दीरे म
प्रदं दीरे मतिप्रशस्तं गव्यं पू धुरं पित्तशोथकृत उपगुणं शी
दीरेकाले स्यादपराह्णं त माहि तले स्वादु हृष्यवर्णीकरं गुरु वात
सं दीरे सशर्करं ययं यदाहा पितापहेरुचो हृदयं दलवत्तमं
न्यवसर्वदा दीरे नतं जीन क इति राजनिर्घटः अथ भावप्रका
दायनमेतत्तं च नैतलवणेन सा षोक्तं प्राण्य उपगुणाः उपगुं
हं पिष्टात्र संधानक मायमुक्त समधुरं स्निग्धं वातपित्तहरं सरं
कोशात् जीकंदफलादिकैश्च ॥ सद्यः मुक्तकरं शीतं सान्ध्यसर्वश
तथाच मतस्य सासु गुरुमुहमूल रीदितं जीवनं हृदयं वल्यमेधं
कैः कृष्टमावर्तितं सेवितं ययः शा वालीकरं ययं वयः स्यायकमायु
कः कृष्टमावर्तितं सेवितं ययः शा ष्यं संधिकादि रसायनं विदेकवां
कृष्टादपरसादि सेवितं मारयत्य तिवस्तीनां वल्यमोजोविषहर्तनं
बुधमायुसर्ववत् स्निग्धं शीतं गुरु जीर्णज्वरे मनोरागे शोथमुक्ती
दीरे सर्वकाले न सद्येत् दीमा यमेधुच ग्रहणा पातुरोगे च
प्रि कुरुते मंदं मंदं गिन्नयमेव च ॥ दाहे तपिरुदामये प्रह्लादाव
नित्यं जीवाग्निना सेव्यं सपक्वं मादि तं गुल्मेषु वनिरोरो गुदोगुरे र
सं ययः पुष्पं तिथातवः सर्ववत् क्तापि जाति सारे वयोनिरो गोप्य
पुष्टिविवर्द्धनं दीरे गवाजकार्दमं यु नेकमे गर्भसंवेच सततं दितं मु
रत्नारं वप्रसूतानां उर्द्धं विप्रदं हरेकरोति वरेः सततं वाल हृदयं दीणाः दा
रक्तामयं कुरुते मधुरं विदोषशमनं ॥ दवायकृशा अये तेभ्यः सदातिशयितं

हित मेतउदाहृतं इति भावप्र
काशः ॥
उग्याः वि प्रपूरितः इति मेदिनी
कृतदोहप्रदोहने स्त्री ॥
उग्याकृषिका स्त्री पिष्टकविशेषः
यथा तण्डुलचूर्णं विमिश्रितं नष्ट
हीरेण सौद्रपिष्टेनाहकृषिका
विदध्यानां च तण्डुलचूर्णसम्पक्
अणुनां करोति तण्डुलचूर्णयमा
पूर्णगंधी च शहकमुद्रितवदन्त
मृतेन यकृतदोहं अतिपातु
खण्डितं तण्डुलचूर्णं कर्षितं
नेज्जालः अस्यागुणाः मृदा २४
कृषिका सावल्यापिनातिलापहा
वृषाणीलागुवी मृककरी नदीनी
रुच्या विदधाति कायं पुष्टिं दृष्टिं
उग्यासारणीसुविरे इति भाव
प्रकाशः ॥
उग्यातलीयं स्त्री उग्यायं ती
केनः इति मेदिनी उग्यायं इ
ति हेमचंद्रः ॥
उग्यापावने स्त्री उग्यापाकपात्रं
तत्पर्यायः वज्रकं २ इति शार
वली ॥
उग्यापाषाणः पुं हृदयविशेषः
पिरगोला इति भाषा तत्पर्यायः
उग्यापाषाणकः २ उग्याषमा ३
लीरी ४ जोमेदसनिः ५ वज्राभः ६
दीप्तिकः ७ उग्या ८ लीरतलः ९ अ
स्यगुणाः रुच्यं ईषडसुते ज्वर
पित्तद्वेगशूलकासाध्मानविना
पित्तं च इति राजनिर्घण्टः ॥
उग्यापुच्छी स्त्री हृदयविशेषः उग्या
येना इति ख्याता तत्पर्यायः से
वकालः २ निषा ३ योगा ४ नसेक
री ५ इति शारवंगिका ॥
उग्याकेनः पुं लीरदिणीः तत् ।
पार्णीयः पार्करीः २ इति राजनि
र्घण्टः ॥
उग्याकेनी स्त्री दृढतपविशेषः त
त्पर्यायः ययः केनी २ केन उग्या ३
ययस्विनी ४ लुतारिः ५ तण्डुल
ही ६ गोजापणी ७ अस्यागुणाः कटु
ते तिक्तं पिशिरं विष वणज
शितं रुच्यं युक्तास्त्रयं त्वं
इति राजनिर्घण्टः ॥
उग्यावीजा स्त्री यावनालायकतान
मज्जाल विविदः अस्या गुणाः ॥
समधुरत्वे उर्जरत्वे वीर्यं पुष्टि दान
त्वे इति राजनिर्घण्टः ॥
उग्यावितनया स्त्री लक्ष्मीः इति
कविकल्पलता ॥

उग्याषमा ३ पुं उग्यापाषाणः ३ कल्पतरुः ॥
तिराजनिर्घण्टः ॥
उग्यातः पुं उग्यातविशेषः ३
तिराजार्थकल्पतरुः ॥
उग्याका स्त्री हृदयविशेषः उग्या
उग्यादीरइ इति च भाषा तत्पर्या
यः साड्यणी २ दीरवी ३ लीरि
णी ४ अस्यागुणाः उत्सवे गुरु
त्वे दृढत्वे वातलत्वे गर्भकारित्वे
साड्यदीरत्वे कटुत्वे तिक्तत्वे म
लमूत्रोत्सर्गकारित्वे पटुत्वे ।
साड्यत्वे विषभित्वे दृष्टत्वे कफ
ज्वर क्षमिनाशित्वे च इति भाव
प्रकाशः हृदयभेदः गण्डिका ३
तिख्याता तत्पर्यायः उज्जमा २
युगमफला ३ उत्तमफलनी ४ ३
तिरत्नमाला ॥
उग्यानिका स्त्री रक्तापामार्गः ३
तिराजनिर्घण्टः ॥
उग्या स्त्री दीरावी इति मेदिनी
उग्यापाषाणः इति राजनिर्घण्टः
उग्याकः पुं मुद्रानामगंधद्वयं वि
हायवकाशकः इति मेदिनी ॥
उग्याः स्त्री उग्याः कच्छपी इत्यमरी
कायायामुज्जटः ॥ उग्याकः त्रिउ
ष्टवित्तः इति शार्वाङ्ग ॥ ॥
उग्यामः पुं उग्यामसर्पः इत्युणा
दिकोषः ॥
उग्यामः पुं हृदय गलागुः इत्यम
रः ३ उग्यामः पुं उग्यामिः इति शार
वली ॥
उग्याः पुं वसुदेवः इति त्रिकाण
शेषः उग्यामिवाः इति शार
वली ॥
उग्यामिः पुं हृदयका तत्पर्यायः
भेरी २ यानकः ३ इत्यमरः ॥
वरुणः दैत्यभेदः इति मेदिनी
उग्यामिः दैत्यभेदः इति शार
वली ॥ विषे इति हेमचंद्रः
उग्यामिः स्त्री अतः पाशकः ३
तमरः अतः पाशकविषये दा
नविशेषो विनिर्दिष्टः इति
केचित् अतः विनिर्दिष्टः हर्ष ३
तिरेभसः विदन्ति त्वं त्वं मारु
सर्पिण्यदिमयपुनोपकरणं
पाशदी इति ख्याता इति केचित्
इति तदीकायाभरतः ॥
उग्यामरः पुं युग्यमारः इति शार
वली ॥
उग्यामरः पुं उग्यामरः इति शार
वली ॥
उग्यामरः पुं उग्यामरः इति शार
वली ॥

उरधः पुं ऊपयः इत्यमरः ॥ शेषः सयवासप्रभेदः हिंयया
 उरभिग्रहः पुं अयाप्रागः इति ॥ इतिख्याता तत्पर्यायः उराले
 राजनिर्घण्टः उः खग्राह्ये विड
 रभिग्रहा स्त्री कपिकर्तुः उरा
 लभा इतिराजनिर्घण्टः ॥ कर्तुः ५ उरप्रागः ६ यन्त्री ७ य
 न्यतासुतः ८ प्रयोगनी ९ सू
 दमदला १० विरुषा ॥ उरभिग्रहा ११
 उरालभा १२ उः प्रथर्षी १३ इतिराज
 निर्घण्टः यासः १४ यवासः १५
 उरप्रागः १६ ऊनाप्राकः १७ उराली १८
 युनेता १९ समुद्रात्ता २० इत्यमरः
 गंधारी २१ कवायः २२ इतिभा
 वप्रकाशः अस्या गुणाः २३ उर
 त्वर कर्हि श्रेष्ठा पित्त विसर्प
 वेदना नाशित्वे इति राज वल
 भः कर्तुं तिलत्वं उस्तत्वं दार
 त्वं अस्तत्वं मधुरत्वं वाच गुल्म
 प्रमेह नाशित्वं इतिराजनिर्घण्टः
 यवासस्य गुणो सत्त्वा बुधै रुक्ता
 उरालभा इतिभावप्रकाशः उरा
 लनीयेति उरालेभा स्त्री उरा
 लभा इति राजनिर्घण्टः ॥
 उरालापः पुं गालिः इति शाहार्थ
 कल्पेतरुः ॥
 उरालदः त्रि उरालः यथा उ
 रालदोडविषहोभूतानां सवभु
 वह ॥

इतिश्रीभागवतं ॥ १२१ अध्यायः ॥
 उरिते स्त्री पापे इत्यमरः ॥ उगीः पुं अस्तरभेदः यंदत्ता चंडि
 तद्वतिवि ॥ काया उगीति नामाभूत इति का
 उरितदमनी स्त्री शमी इतिराज
 निर्घण्टः पापनाशिनी ॥ श्रीखण्डे गुग्गुलुः इति राजनि
 र्घण्टः उगीमेति इतिमेदिनी उगी
 उरिष्टः वि प्रतिभेदः अस्तरमन
 योरेखावा प्रतिशयेन उः निदितः
 इतिवाकरणा ॥ ह्माला उगीकर्तुं वि ॥
 उगीषणा स्त्री प्रायः इति शाह
 र्थकल्पतरुः ॥ उगीतः वि दरिद्रः इत्यमरः ॥
 उरोदरे स्त्री युतेभेदः पाशक । उगीतिः स्त्री नरकः इत्यमरः
 कीडा इत्यमरः ॥ दारिद्रं इति मेदिनी ॥
 उगीतः पुं युतकृत पाशः इति उगीतिनाशिनी स्त्री उगी यथा
 मेदिनी ॥ ब्रह्माण्डविजयस्यास्य कवचस्य
 उगी स्त्री पर्वतादिभिर्दुर्गमंपुरं प्रजापतिः ऋषिस्तुदम्न गायत्री
 इत्यमरः गडइति केला इतिचभा देवीदुर्गतिनाशिनी इति ब्रह्मवे
 या तत्पर्यायः कोहं २ इति हे वनेगणेशाखण्ड ॥
 मचंद्रः तमपडविधं यथा तत्र उगीनं स्त्री सौवर्चललवणं ।
 उगीन्यः ऊर्णात् घातमेकतमं इतिहेमचंद्रः ॥
 बुधः यन्त्रुर्ग मदीर्गनरुर्गं त उगीथः पुं उरुगथः तत्पर्यायः
 योवच वातैवामुर्गं चमिर्गं प्रतिगथिः २ इत्यमरः आम्न
 एतां गिरिदुर्गं प्रशस्यते उगीवय ह्वः इतिशाहचंद्रिका गल्लाण्डः
 विद्योयेतदप्राहालकसेयते शत इति भावप्रकाशः उरुगथ ।
 ग्रीयंत्रमुख्यप्रशानशम्न समाहृतं युक्तेवि ॥
 इति मतस्य ॥ उगीथी वि उगीथयुक्तः इत्यमर
 दीकायायामुक्तः ॥
 उगीपुष्पी स्त्री हृदविषोषः देश
 उरा इतिख्याता तत्पर्यायः मा

नसी २ बालादी ३ केशधारिणी ३ कोटवी ३ वही ३ माथवी ३५
 ४ इति शिवचंद्रिका ॥ नगनेदिनी ३५ जयंती ३६ भार्गवी
 उगीमः वि उगीः उः खेनगमनीय ३० रंभा ३० सिंहरथा ३१ सती ४०
 स्थानादि इति शिवमाला ॥ आमरी ४१ दत्तकन्या ४२ सहिष
 उल्लेखनः ५ सती उष्टः इति हेम ४३ नी ४१ हेरवजननी ४४ सावि
 चंद्रः उल्लेखनीये वि ॥ त्री ४५ कल्पिनी ४६ हृषीकेश
 उगीसंचरः पुं संक्रमः सौको ३ यी ४७ लंका ४८ हिमशैलजा ४९
 तिभाषा इत्यमरः ॥ कार्तिकेयमसूः ५० आया ५१ पानिया
 उगीसंवारः पुं उगीसंचरः इत्य ५२ विद्या ५३ शुभंकरा ५४ सात्विकी ५५
 मरतीकायांस्वामी ॥ राजसी ५६ तामसी ५७ भीमा ५८
 उगी सती नीली इति मेदिनी ॥ नेत्रंदिनी ५९ महामायी ६० मूल
 अपराजिता इति शिवचंद्रिका ॥ यरा ६१ सुनेदा ६२ शुभंभवतिनी ६३
 प्रणामायती इति जलनिर्गहः ॥ इति शिवरत्नावली स्त्री ६४ पर्वतरा
 हिमालय कन्या साशिवभार्या जननया ६५ हिमालयसुता ६६
 गणेशा कार्तिकेयार्माता च महेश्वरलनिता ६७ इति कविक
 तत्र ययीयः उमा २ कात्यायनी लपलता सत्या ७० भगवती ७१ ई
 ३ गोरी ४ काली ५ हेमवती ६ ई शाना ७२ सनातनी ७३ महाकाली ७४
 मृग ७ शिवा ८ भवानी ९ रुद्रा शिवानी ७५ हरहृत्मा ७६ उग्रवेशी ७७
 रणी १० सर्वाणी ११ सर्वमंगला १२ चामुण्डी ७८ विधात्री ७९ आनंदा
 अमली १३ पार्वती १४ रुद्राणी १५ ८० माहाभावा ८१ महाभुद्रा ८२ मा
 चंद्रिका १६ अंबिका १७ इत्यमरः करी ८३ भोमी ८४ कल्याणी ८५
 शारदा ८६ चंडी ८७ चंडवती ८८ कृष्णा ८९ मानदात्री ९० मंदालसा ९१
 चंडा ९२ चंडनायिका ९३ गिरि मानिनी ९४ नावेंगी ९५ वाणी ९६
 जा ९७ मंगला ९८ नारायणी ९९ ईशा १०० वल्लेयी १०१ अमरी १०२ भूषा १०३
 महामाया १०४ वैष्णवी १०५ महेश फाल्गुनी १०६ यती १०७ वल्लभयती १०८
 री १०९ महादेवी ११० हिंजी १११ सरी भाविनी ११२ देवी ११३ अचिंता ११४

॥ हं महालक्ष्मी गोलोके राधिका त्रिपुरे वधे निहत्य रक्तवीजं च
 स्वयं शिवाहं शिवलोकेषु ब्रह्म रक्तवीजविनाशिनी तवाज्ञया
 लोके सरस्वती ग्रहे निहत्य देवा दत्तकन्या सती सत्यसूत्रिणी
 अदत्तकन्या सती पुरा त्वन्निंद यो जेनयत्कादेदेवपोलजाहेत
 या पुरा तत्का सावाहं शैलक वातया तया दत्ता शंकराय गो
 यका रक्तवीजस्युद्धेवकाली लोके रासमंडले विस्मयं किरहे
 चमूर्तिभेदतः सावित्री वेदमाता तेन विस्मयाच वैष्णवी नाराय
 हं सीताजनककन्याका रुक्मिणी णस्यमायाहं तेन नारायणी स्मृता
 हारवत्याच भारते भीष्मकन्या कृष्णप्राणाधिकाहं च प्राणाधिका
 सुदाम्नः शापतो देवातृषभा नृदेवता महदिसोम्यरामे स्वे ज
 सुताधुना धर्मपत्नी वक्रसंस्पृ ननी राधिकास्तयं तवाज्ञयापेवया
 एषंदावने वने अयं च कल्पं हं पंचप्रकृतिरूपिणी कलाक ।
 ति पार्वतीवाक् येकाहं राधिका लाधयाहं च देवपत्नी गृहे गृहे ॥
 त्वा गोलोके रासमंडले रास । अद्यतस्याः पूजा प्रकाशाः प्रण
 म्यं च गोलोके परिपूर्णं कुरु मे पूजिता साच कल्पेन परमा
 प्रभो परिपूर्णतमाहं च तव व । लता हंदावने च स्थाप्यो गोलो
 दाः स्थल स्थिता तवाज्ञया महा के रासमंडले मधुकैटभभीते
 लक्ष्मी रहं वैकुण्ठ वासिनी सर । नवह्मणा साहितीयतः त्रिपु
 सती च तत्रैव वामपाशे हरे रपि रप्रेषिते नेव हलोये त्रिपुरारिणा
 तवाहं मनसा जातसिधुकन्या त श्रद्धाया महेंद्रायाया उर्वी
 वातया सावित्री देवमाताहं क ससः पुरा चतुर्थे पूजिता देवी
 लयाविधि सन्निधौ नेजः स सर्वदे भक्त्या भगवती सती तदामनीदेः
 वानां पुरासेन तवाज्ञया अधिष्ठा सिद्धे दे देवैश्च मनुमानदेः य
 नेकतं तत्र धृते दिव्यशरीरकं शु जिता सर्वविशेषेषु वभूव सर्वतः स
 भादयश्च देव्याश्च निहताश्चावली दातेजः स सर्वदेवानां माविर्भूता
 लया उगी निहता उगीहं त्रिपुरा । पुरामने सर्वे देवा दत्त सत्ये प्राप्ता
 गिभूषणानि च उगीदयश्च देवा

अनिहताङ्गीया तथा दत्तस्वरा किंभूयः प्रोतमिच्छसि इति वल्लवे
ज्जदेवेभ्यो वरं च यदभीप्सिते का वर्तपराणं अथ उगी पूजाविधिः
लांतरेऽज्ञितासासुरधेनमहात्म शरतकाले महापूजा कियते या
ना रात्रौ मेधस शिखेण सप्तमया च वार्षिकी शारदीयामहापूजा
च सति तदे मेधादिभिश्च मधेः कृतं चतः कर्म मयीश्वभा तोतिथिक
सप्तम्यैश्च गंडकैः क्षाणै मीनैश्च यमासाद्य कृयाङ्गा विधानतः
कुष्माण्डैः पक्षिभिर्वीलभि र्मुने चतः कर्म मयीश्वपन पूजनवलि
वेदोक्तानि च दत्तैश्च मय चाराणा दान हेमत्रया सा च प्रतिवर्षकृत
षोडश धृता त कवच ध्यात्वा स व्या विप्रारीच्यैवेव लयेकैर्द्विग
पूज्य च विधानतः राजकुलापरी तैरवौ वर्षे वर्षे विधानयोग्येण च
हारं वरं प्राप यथेप्सितं मुक्तिं संप्रा विमर्जनं यो मोहादथ बालस्याद्दे
य वैश्वेष्णवे पूज्य च सति तदे त् वीङ्गीमहोत्सवे न पूजयति दे
षादराजा वैश्वेष्णवसा प्रमेतः पुढा भाहा देवादाप्यथ भैरव कुहा भग
जलिः विसर्जयामयीतां गभी वतीतस्य कामानिष्टानि हन्ति वै
रेनिर्मले जले सप्तमयी तण मयी वीष्माश्च करणो प्रत्यवाय श्रुतेश्च
दृष्टान्तलधोतान राधियः रुद्रोद सा पूजानिष्ठा विधि समभिध्याह
तत्र वैश्वेष्णव ततः स्थानांतरं यथो ॥ त फलश्रुतेः काम्या च यथा कृतं
तत्ता देहं च वैश्वेष्णव पुष्करे उः वं परमा माय निर्हति विदिवोकसः
करंतयः कृता जगाम गोलोकं उः पवमनैरपि सदा देवाः कार्यं प्रपू
गी देवी सुरेणा च राजययौ स्वराज्यं जने विभूति मन्त्रं लब्धं चतुर्वर्ग
च पूज्यो निरुदकं वली भोगं चतु प्रदायकं काम्यतया पूजने कृतं प्र
भुजेभूयः पविर्ष्य सहस्रकं भाष्यं संगान्निव पूजा सिद्धिः तत्र हवन
स्ववालं संन्यस्य पुत्रे सकालयोग त कृष्णवस्त्रादिप्रतिपदादि य
तः मनुर्वभुवसाधर्गिस्त सा च पु षादिसप्तम्यादि महाष्टम्यादिकेव
पुष्करे तयः इत्येकं थितं वस्त्रं समासे लमहाष्टमी केवलं महानवमी पू
न यथागमं उगी ख्यानं मुनिप्रेष्ट जात्रयाः कल्पा उत्रेयाः तदनंतरं मणो
च ॥

मपिन प्रतिवंधकं सा पूजा वि म्या पूजा होमाद्युपोषणं उत्तरेण
विधा यथा शारदी चंद्रिका पू नवम्यां त वलिभिः पूजयेच्छिवा ।
जात्रिविधा परिगीयते सात्त्विकी श्रवणो न दशम्यां त मृगापत्य वि
राजसी चैव तामसी चेति विभ्रुतिः सर्जयेत् प्रतिवर्षं कन्याकैर्कर्तव्य
सात्त्विकी जय यज्ञाये नैवेद्ये श्रुति तानुपपन्नेः सिंहाकैर्पिबोयने त
रामिधेः माहात्म्यं भगवत्पाश्र्वा लाकैर्पिष्ठापनादिकं कियते चोद
पुराणादिषु कीर्तितं पावस्तस्य कृत्यत्वात् कन्याकैर्मलमासेन त
जयः प्रोक्तः पदे देवी मनास्तथा दारभ्यते यदि पूर्वमाख्यं तदा म
देवीसूक्तजयश्चैव यज्ञो वक्रिषु लमासेषु पूजा देवी माहात्म्यपाठा
तर्पणं राजसी वलिदाने च नैवे दिकं प्रत्यहं कर्तव्यमेव यावद्भवीयु
येः सामिधेस्तथा सरा मांसाय राकाशजं लं वक्रिषा शिग्रहाः ताव
पहारे नैव यज्ञैर्विना तया विनामं च वंदिका पूजा भविष्यति सदा भुवि
त्रैस्तामसी सात किरातानां तस तत्र कृष्णवस्त्रां देव कृत्यत्वात् नवमी
स्मता ब्राह्मणेः क्षत्रिये वैश्येः श्र वीक्ष्योयने उभय दिने पूर्वाह्ने न
द्वैरभ्येष्टे सर्वकैः एवं नाना स्नेह्य वमीलाभे पूर्वदिने प्रादो बुदोये
गणैः पूजयेत् सर्वदस्पुभिः स्वयं त्र पूर्वाह्ने विना दिवा मात्रे युग्मा
वाप्यन्यतो वापि पूजयेत् पूजयेत् दरे विनापि परदिने बोधनं उभय
वा श्रुचकस्पतयो योगादर्शनस्या दिने पूर्वाह्ने नवम्यादी लाभे पूर्व
निष्ठापनात् साभिद्रव्या च विंता दिने बोधनं युग्मात् कन्यादिमीन
नो देवः सात्रिधमच्छति अथ नव पर्यंतं यत्र संप्राप्यते शिवः तत्र
म्यादिकल्पः इषे मास्य सितेयुः बोधः प्रकर्तव्या देव्या रात्रौ पुम ।
हे कन्याराशिगते रवौ नवम्यां वो प्रदः बोधेन संज्ञो यथा इषे मा
थये देवी कीर्तकौ तु कर्मगलैः ॥ स्पष्टिने पदेन वस्त्रा मादयोगतः
ज्येष्ठान्तत्र युक्ताया वस्त्रा वित्वा श्री हस्ते बोधया मितं यावत् पूजा
भिमेत्रणं समम्या मूल युक्ताया करोमहं पैरा वरा सवधाणीय
विकायाः प्रवेशने स्वोवाक्युत्तम रमस्यानुग्रहाय च अकालेवल

एतद्योदेव्यास्तिकृतः पुरा अह
मयाश्विनेन हतं दोषं यामिसरेषं
शक्रेण विचसं वोधप्राप्तं राजं सरा
लये नस्मादहं तं प्रतिबोधयामि
विभूतिरज्यप्रतिपत्तिहेतोः यथे
वराभेण हतो दशास्यस्तथेव श
नुन विनिपातयामि वही बोधने
तु अहमयाश्विने वही सायाह
बोधयाम्यह इति यावन्नीयं ॥
अथ प्रतिपदादिकल्पः आश्विने
शुक्लपक्षे तृतीये नवरात्रकं प्र
तिपदादि क्रमेणैव यावच्च नवमी
भवेत् प्रतिपदादितनत्रिधियु
क्तमाह भविष्य केश संस्कार
आणिप्रदद्यात् प्रतिपदिने पट्टो
वेदितीयाया केश संयमहेतवे
द्वितीयाया तृतीयाया सिंदूरालक्त
कंतया मधुपर्कं च तृतीयाया तिल
कंतेरुद्रं यं च मंगलमंगलदण
त्पालं करणानि च वहां विल
तयौ तोयं रायं संध्यासकारयेत्
सप्तम्यां प्रातः तृतीयाया मधुपर्क
त उपोषणमथाष्टम्यामष्टशक्तेः
प्रपूजने नवम्यामग्रचंद्रायामह
देवार्चनेदिवा पूजावबलिदाने च
तद्वत्तातः प्रपूजयेत् कुमारपूज
नीया ॥

चभूषणीव भूषणैः संपूजयेत्
राज्यात् दशम्यां प्रातः पूजयेत्
वेः अनेन विधिनायस्त देवी प्री
णयते नरः कदंबत पालयेत् न
देवी सती यदि स्थितं पुत्रहार यन
हीनां संख्यात सप्तविधेन भुक्तेह
परमान् भोगान् प्रेत्य देवी गणो
भवेत् अथ वहां दिकल्पः ॥
बोधयेद्विल्लं प्रात्वा यो वहां दे
वी फलेषु च सप्तम्या विल्लं प्रात्वा
तामाह त्वप्रतिपूजयेत् पुनः पू
जाः तथाष्टम्यां विशेषेण समाच
रेत् जागरं च स्वयं कुर्यात् वलि
दानं महानिधिं प्रभूतवलिदाने च
नवम्यां विधिवच्चरेत् प्रायेदृशभु
जां देवीं उगी मंत्रेण पूजयेत् विसर्ज
नं दशम्यां तृतीयाया देवावरात्सेवः
भुक्तिरुदमविदोयैः श्रीगौतमक
मालैः भग लिंगाभिधानैश्च भग
लिंगमगीतकैः भग लिंग क्रि
याभिश्च कुर्याच्च दशमी दिने ॥
नवमी बोधना सामर्थ्यं वहां सा
यं बोधने यथा वहां विल्लं तयौ
यं सायं संध्यासकारयेत् वहां
बोधना मंत्रेण करणोपि यत्री प्रव
शा पूर्वदिने सायं वही लाभे एकदे
वीया ॥

वोभयकरणं यदा त पूर्वदिने सा मिर्गारैः कलसैस्तथा पुष्प
यं वही लाभः परदिने सायं विना रत्नादि तोयैश्च गंधैर्मलयनेस्त
वही लाभः कदा पूर्वयुवयुवोयने णा गीत वादित्रनाद्यनस्वापये
परदिने सायं समाचरेत् यदा त भ न्नाचभक्तिः पूजा सद्यप्यहोरात्र
यदिने सायं वही लाभस्तदा परेदि नेवेद्यैश्च मनोहरैः तिलपत्रैश्च
यहां बोधने उभयदिने सायं वहां ताकैश्च तिलपत्रादि संयुतैः
भावे पूर्वोक्तैश्च वहां बोधने आमेत्र नक्रयाज्जलिते वक्रो तस्य पु
णामंत्रस्त मेरु मेरु केलास हिम एण फलेष्वाण संसारं यानि सा
वक्त्रिखरेगिरो जातः श्रीकलवृत्त खानिः काम्यानि नरपुंगव दीर्घ
तं मेविकायाः सदा प्रियः श्रीशैल मायु र्यशः पुत्रविपुलं धनधान्य
शितरेजातः श्रीफलः श्रीनिकेतनः कं लभते मत्प्रसादेन अंते मम
नेतवोसिमया गच्छ प्रजो उगी स्व पुत्रं जेतुं वलितं विप्रोषणादे
रूपतः सायं वहां त कर्मव्य पाव योमत प्रीतसेनरैः अनेन विधि
या अथिवासने वहां भावेपिक नायस्त नवमी मतिवाहयेत् भु
नयं सप्तम्यामपि नाश्र ॥ अथ केव विपुलान् भोगान् ते शिवपुत्रे
सप्तम्यादिकल्पः आश्विने शुक्ल वनेत् ततः सप्तम्यां मूलयुक्तायां
पदे त सप्तम्यादि दिनत्रये तत्रैव केवलाया वा पूर्वीके पत्री प्रवेश
जा विशेषेण कर्मव्या मन मानवैः उभयत्र पूर्वीके सप्तमी लाभे पर
विशेषे तत्र दद्यामि एण पुत्रक ३ युगाया वर्षहृदि सप्तमी पार्व
मन्त्रेण सप्तम्या पत्रिका पूजा रेभा नीप्रिया रेवरुदय मीतं ते न तत्रति
दिनवभिर्घृता महीमयी च मू। थियुग्मता पूर्वीके नवपत्रिकापु
त्रिमे पुत्रायु र्धन हृदये अष्टमी भकरी सर्वाथ सिद्धिप्रदा आराण्य
सामहा पूरणानिधिः प्रीतिक्रीमम यनदा करोति विजयं च जी प्रवेशोप
कुर्यात् तत्र महात्मानं पंचगव युते भा मथाङ्गेन न पीडन दायकरी से
स्तथा गायत्रीभिः कषायैश्च गंधा ग्राम चोरावहा सायाह वधवधना
येस्तीर्थवारिभिः ओषधीभिश्च सर्वा नि कलहं संपततं सर्वदा सप्तम्यामस्त

गायत्रिदिविप्रति गृह्यत्रिका श्री तत्त्वज्ञान उभय विधि कर्तव्यत्वेन
फलाच्चा राजः समीपराज्य पुन तद्विद्वान्सा वदन्त्या सावकाश
सर्वप्रविलेहंति मूलानुरोधात् तान् तत्त्वज्ञाने कालिका
तस्मात्सर्वेपादयस्यानुरयतिश्च पुराणे नदन्तरे सप्तमी नवमी
भद्रासप्तमी प्राणदेवी भूषालो संयोजनीया लल्लुकापने नत्र
वेषायेन सकल जनहितां यत् ज्ञातुं पुत्रपौत्रादीनां संयुता ।
सर्वविदाय लिंगस्या पूजयेद्देवी यवासं महाष्टमां पुत्रपौत्र समाव
हन्तुं स्यात्तथैव पुस्तकस्याम रेत् यथा तथैव पुत्रात्मा इतीदे
हदेवी यावके प्रतिमासव विवे वीमपूजयेत् मूलैरपि पूजयेत्
च विप्रिदिवे जलस्यावापि उगततीवरी प्रवेष्टा कृतिवाष्टमा
पूजयेत् स्नात्वा यथाविधि विधौ मुखासंयत विद्या भक्त्या समा
तकराननां विराज्य सम्पगम राधादानानापाशुकमन्त्रमासक
लावर यत्सूत्रः सागाननोपन धिरैः कृता नवम्यावलि नद्वंश्च
ददिवत्कोशत्राविद्वहसो गणप वणोति धिं वदामीं संघाष्य संभे
दिह गुरुवन्ता कृपासंस्मरवावी ययेत् भगवत्याः पदेषादि वि
प्रोष्णकृष्टमां प्रपूजयेत् सोपवा संगीताश्च याः क्रियाः तिथादुथ
सोनिशाद्वैत महाविभट विस्तरेः यगाभिन्नां सर्वा स्ताः कार्ये दुथः
पूजां समारभेद्या नद्वे वारुणे श्रवोदयकालीन वटिका मात्राति
पिवा पशुजातश्च कर्तव्या गवला घोसम्पू पूजना सामर्थ्य कालिका
जवपशुणा उक्तवचने एष्यजात पुराणे सम्पूक कल्पेदितां पूजां
श्च कर्तव्य इति श्रुतेः अष्टम्या रुपि यदिकर्त्तुं न शक्यते उपवागः स
वै मीसैः कृत्स्नमेष्टसंगंधिभिः पूज दादानं पंचैतान विनरेत्तदा गंधपु
येदरुजातीये वलिभिर्भोजनैः पिवा छाव पूजये दीये नैवेद्यमेव च अ
इतिकालिका पुराणाश्च अष्टम्याव भावे गंधपुष्पाभ्यां तदभावे च भ
लिदानेन पुत्रनाशो भवेद्भवे इति देवी क्तितः सदैव पूजा कथिता तथा
पुराणीयं संहि पूजा वलिदान परं वस्त्रादिकं पुनः प्रातरावाह ॥

येदेवी प्रातरेव प्रवेशयेत् प्रातः प्रा भावेन वेतसा इति कालिका पु
प्रातश्च संपूज्या प्रातरेव विसर्जयेत् राणा उगीया ध्यानं यथा जरा
अत्र प्रातः पदे पूर्वाह्ण एव तीमपू जरे समायुक्ताः सर्वे दुक्तनशोख
जयेदेवी समम्यादिदिनेत्रये हा रो लोचनत्रय संयुक्ता पूर्णोदु
भ्यां चतुरस्रोभिर्वा कासहदिवशां सरधाननां अतस्ती पुष्पावलीभां
तिथेः अष्टम्यामुपवासः पुत्रव सप्रतिष्ठां सलोचनां नद्वंश्च
तो गृहस्थस्य निषिद्धः यथा ॥ संपन्नो सर्वाभरणभूषितां सुचा
कालिका पुराणं उपवासं ग्रहा रुद्राणां तद्वत् पीनो नत यो
ष्टमां पुत्रवान् समाचरेत् यथा यो विभंग स्यान् संस्थानं न
तथैव पुतात्मा वती देवी प्रपूज दिवासरमर्दिनीं ग्रहालायनसं
येत् नवम्यां वलिदानेन कर्त्तव्यं स्पृष्टा दशावाक्य समन्वितां विष्णुलं
वै यथाविधि जपे होमे च विधि दक्षिणे पाणौ खड्गं चक्रं क्रमादथः
दत्तं कुर्यात्तत्र विभूतये अत्र न तीक्ष्णवाणं तथा शक्तिं दक्षिणे स
वम्यां होम श्रुतेः पूर्वाह्ण क्रायु त्रिवेष्टयेत् खट्वं पूर्णवापंचपा
ताष्टमां पूजा होमाद्युपायने ॥ शमंकुशमेव च चोवायसं व
इति श्रुतेश्च उभयत्र एकतरस्मि पिवा मत्तः सत्रिवेष्टयेत् यथुक्ता
नवाहोमः प्राण्याः पूजया नव न्मदिष्टं तद्विप्रि रक्तं मर्दयेत्
म्यामेव दक्षिणा देयो अथाष्ट शिरस्त्रे दोहवं तद्वदनवं खड्गपाणि
म्यादिकेवल महाष्टमी केवलम ने रुदिष्टलेन निर्भिन्नं निर्यदं वि
हानवमी कल्पा यथा भद्रका । भूषितं रक्त रत्नी कृतो गंध रक्त
ली पदे कृता तत्र संपूजयेत् दि विस्तुरिते दाने वेष्टितं नागपा
जः आश्विने शुक्ल पंचम्याष्टमां शेन कज्जली भीषणानने सया ।
निषतस्ततः उपाधिता द्वितीये हि प्राचामहस्तेन धृत कण्ठं वज्रगया
पूजयेत् पुनरेव जा इति विसुधमी वमडुधिरवक्रं च देयाः सिद्धं पद
त्रं यत्सकस्यामयाष्टमानवम्या प्रीयेत् देयास्तु दक्षिणे पादे सम
वायसाथकः पूजयेत्तसो देवी शंखं सिंहोपरि स्थितं किंचिदहं तथा चाम

मंगुष्टमहिषोपवि शरुजयंकरी
 देवीदेवतानवदपिहो ममर व
 दना देवी सर्वकामफलप्रदा ॥
 स्तुत्यमानव तनुपममरः सन्नि
 वेष्टयेत् उग्रवेष्टा प्रवेष्टव वेष्टो
 ग्राह्येनायिका चंद्रावेष्टवती
 चैव उग्रयातिवेष्टिका अग्निः श
 क्रिभिराग्निः सततेयविदेष्टो
 दितयेजगत्तं धात्री धर्मकामार्थी
 मोक्षदा इति स्तुत्या महास्नानपूर्वक
 षोडशोपचारदिनावलिदानादि
 भिः पूजयिता आचरणं पूजयेत् ॥
 अथ दशमोक्तये संसृज्यप्रेषणां
 र्थाहशम्या शावरोत्सवेः देवी
 यात्राकाले निर्मच्छनविधिमाह
 जारत्नाकरे देवीपराणं भक्त्यापिष्ट
 प्रदीपाद्ये स्तुतास्त्यादि यज्ञवैः
 ओषधीभिश्च मेधाभिः सर्ववीजै
 र्यवादिभिः नवम्यां पूर्वकाले
 न यात्राकाले विशेषतः यः कु
 र्यात् अथ दयावीर देव्या नीमाजनं
 नरः शाख भेद्यदि निनदै र्वयश
 हेष्टपुष्टलैः यावतो दिवसान्
 वीर देव्यो नीमान् कुरुते तावत्
 कालसहस्राणि उर्गालोके महीय
 ते यत्नज्जातप्रदीपेन सूर्यलोकं
 प्रदीयते तद्विने अपराजिता पूज
 ने यथा अष्टिने शुक्लपद्मस्य द
 शम्या पूजयेत्तथा पल्लवपुत्र नज
 रीत पूजने वापराजिते तद्विने रा
 जायां राज्यात् यथा दशमी ।
 यः समुल्लेख्यस्थाने पूजयेत्तपः
 तस्य संवत्सरे राज्ञो वरदा विज
 यो यदेव स्वयमशक्तैः राजादि ।
 यात्रा कर्मणा यथा कार्यवशात्
 स्वयमगम भूमतेः देविदारुणा
 र्थाः कृत्वा युधाद्यभिष्टु देवपिकनि
 र्गमेक्यार्थं खेजनदर्थं कलादि
 र्थ्या हस्ताभोजनमित्रे यथा दिशा
 खेजने याते तपः प्राप्तेन तथा प्र
 यातस्य दिग्मन्त्रानिर्वशावृत्ति कृ ।
 त्वा नीमान् राजा वल हृद्यो यथा
 वलं शोभनं खेजने पश्येत् जल
 गोमाष्टसन्निधौ अज्ञेषु गोषु ग
 जवाजिमहोरगेषु राज्यप्रदः कु
 र्यात्तदः शुचिणादलेषु भस्माणि
 केशानवलोम तयेषु हृद्योऽऽत्त
 दशानि वरुणः खल खेजरीदः
 अमुं खेजने हृद्यो देव्या स्नानात्
 जने दानं कवीतज्जा सस्नानं सर्वो
 षधी जलैः अथ विसर्जने नौ
 याने नरयाने वीनीता भगवती

शिवो स्तोत्रो जले प्रक्षिपेयुः की
 डा कौतुक मंगलेः परैर्नादिपते
 यस्त परनादिपते नयः तस्य रु
 द्वा भगवती शाप दद्यात् सदा
 रुण इति निष्पादित त्वर्गगीर्वा
 तते विसर्जनमेवायथा उर्गा
 देवि मगन्नातः स्तुत्याने गच्छ
 पूजिते संवत्सरवती तेन पुनरा
 गमनाय वैः निमज्जामसि देविते
 चंद्रिका प्रतिमां शुभा पञ्चायु र्यन
 हृद्यार्थं स्थापितो सिजले मया वि
 सर्जनानेन रं दृष्टमागम्य अक्षिदा
 वधारणं कृत्वा च तस्य जलेन च
 भिर्मन्त्रैर्ध्यानमभिविचेत् यथा इति
 उर्गा उर्गा स्तुत्याने देवा यजेत्
 स्तेमहे उग्रप्रयत्नमरुतः सदानवे ।
 उर्गा उर्गा नाम महात्म्यं तव गी
 र्वास्तु त्वं विष्णुमहेश्वरः वासु
 देवो जगन्नाथ स्तुत्या संकषणः प्रभुः
 प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवत विजयाय
 ते आचरन्तोऽग्निभगवानयमोवेने
 र्कतस्तथा वरुणः पवनश्चैवथ
 नाथस्तथा शिवः ब्रह्मणा स
 हितः शोषो दिक्कालायां तने स
 दा कीर्तिर्लक्ष्मी र्धृति मेधा युष्टिः शु
 क्तमामतिः बुद्धिर्ज्ञावपुः ज्ञानिस्तो
 कातिष्ठ ॥
 मानवः एतास्त्वामभिविचेत् धर्म
 पालाः सुसंयताः आदित्यश्चंद्र
 मा भो मो वुध जीव सिता र्कजाः
 यदास्ता मभिविचेत्त राफः केत
 अतर्पिताः अथ यो मुनयो गावो
 देवमातरपवच देवपत्न्याः भुराना
 गा देव्याश्चाप्सरसां गणः अस्त्राणि
 सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि
 च ओषधानि चरन्तानि कालस्या
 वयवाश्च ये सवितः सागराः शैला
 स्तीर्था निजलदा क्रदाः देव दानव
 गेयवीर्यवरा तस्य पत्रगाः एतत्वा
 मभिविचेत् धर्मकामार्थसिद्धये
 इति हृदये दिके श्वरपराणां पदतिः
 अथ उर्गा नाम महात्म्यं तव गी
 र्वास्तु त्वं विष्णुमहेश्वरः वासु
 देवो जगन्नाथ स्तुत्या संकषणः प्रभुः
 प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवत विजयाय
 ते आचरन्तोऽग्निभगवानयमोवेने
 र्कतस्तथा वरुणः पवनश्चैवथ
 नाथस्तथा शिवः ब्रह्मणा स
 हितः शोषो दिक्कालायां तने स
 दा कीर्तिर्लक्ष्मी र्धृति मेधा युष्टिः शु
 क्तमामतिः बुद्धिर्ज्ञावपुः ज्ञानिस्तो
 कातिष्ठ ॥

तकी ब्रह्महत्यासुराणानं सयंग सिने पदे गवम्पानं विशेषतः
 वेगनागमः एतेभ्योपि विमुच्ये कलेवं सायकश्रेष्ठो लभेराजा
 नयदिनामसरेत् सयीः इति मकंदकं ज्ञानिकानेत्रे कार्तिके
 रुद्रजामलः उर्गी उर्गीति उर्गीति शुक्लपदेन नवम्पानं जगदेविकां
 उर्गीनामपुत्रं योजयेत् सत उर्गी प्रपूजयेत् जगत्तु यर्म कार्मी
 तेवेडिजीवन्मुक्तः समानवः र्यसिदये शक्तिसंगमनेत्रे का
 महो पाते महारोगे महाविपदि निकस्प सिने पदे नवम्पानं जगदी
 सकटे महाडः खेमराशोकं श्वरी त्रिकाल मेक काले वा वर्षे
 महाभय समुत्थिते यः सरेत् वर्षे प्रपूजयेत् निर्माय प्रतिमां
 सतते उर्गीतयेत् यः परमं सत पात्रा जगदाया विधानतः पूज
 सजीवलोको देवेष्टिनी लकंद यिता परदिने प्रतिमां तां विसर्जये
 तमापुयात् इति मुण्डमास्तानं त एवं कृताचक्रवर्ती भवेत्सायक
 वे उर्गीपतः पुं उर्गीरत्नकः तस्य सतमः पुत्रपौत्रयने श्रयं सयुता
 लक्षणं यथा यनाहाय्यश्रु स्प भवेत् पुरी दासदासीगणो
 रश्मत्तथापतः क्लेशहतः उर्गी पुत्रो मुक्तः स्यात् पापसंकटात्
 यतः सतो राज सयुक्तः सर्व विशेषतो वसुयुतां नवमी प्राण
 कर्मसु इति भक्त्यपुराणं ॥ सायकः पूजयित्वा मन्मथी ताल
 उर्गीनवमी स्त्री कार्तिक शुक्ल भतेवांस्त्रिने फले भविष्ये मासेषु
 नवमी सावेतायुगाया तत्र जगदा तर्भिर्यत्पुण्यविधिना पूजयेदि
 त्री पूजा कर्मवा यथा योगिनी कां तत् फले लभते वीर नवम्पानं
 तत्र कार्तिकेः मलपदेन नवम्पानं कार्तिकमव इति तिथितत् ॥
 च विशेषतः प्रगल्भां च जगदा उर्गीकः पुं भूमिजगुगलः ॥
 त्री पूजयेद्दीपमालया तंत्रात् इति राजनिर्घण्टः ॥
 रेविकाले पूजयेद्गुणी मुमुनेका उर्गीषः पुं स्त्री भलकः इति रा
 क्षरेण च नाता बलि विधानेन जनिर्घण्टः ॥
 गीतवाय परः सरं कार्तिकस्य निदिनरवः तद्विधि ॥ ॥

उर्गीनः त्रि खलः इत्यमरः उर्गी उर्दिता स्त्री लताविशेषः इति ज
 नः परिहृत्या विद्यया लंकृतो दाधरः ॥
 पिसः मणिताना भूषितः सर्पः कि उर्दमः पुं हस्ति पलाण्डः इति
 सो नभयंकरः इति चाणका ॥ राजनिर्घण्टः ॥
 उर्गीयः पुं कार्तिकीय राजवेशा उर्गीयः पुं नरकविशेषः अथ भो
 वानंतपुत्रः इति कर्मपुराणं उर्गी यधिः इति मेदिनी पारदः । भली
 यः उः खेनजीयतेः सो तत्र त्रि नकः इति राजनिर्घण्टः ॥
 उर्गीरा स्त्री शोतिष्मनी लता इति महिषासुरस्य सेनापति विशेषः
 राजनिर्घण्टः उर्गीरेत्रि ॥ यथा उर्दरे उर्मी खेचो भो शरेर्नि
 उर्गीते स्त्री वसने असम्पन्ना न्येयमद्य इति चण्डी उः खया
 तत्रि इति मेदिनी असमंजसे र्येति इति हेमचंद्रः ॥
 नित्रिकाणशेषः ॥ उर्थवी स्त्री नागदमनी कन्यारी
 उर्दीतः पुं कलहः वृत्तसतरः हृदाः इति राजनिर्घण्टः उः खयर्ध
 इति राजनिर्घण्टः अणोते त्रि णीये त्रि उर्द रूतः पुं युक्तिमिना
 उर्दिनं स्त्री मेवाच्छत्रदिने गुरुवाक्यममन्यमानः इति तत्त्वो
 इत्यमरः वृष्टिः यथा चनाय । यनी उर्नीम स्त्री अर्शो रोगः इति रा
 कारेष्टेषो च उर्दिनं कवयो विडः जनिर्घण्टः ॥
 इति सौजः सदिते उर्दिने चैव स ईनामकं स्त्री अर्शो रोगः इत्यमरः ॥
 वैकर्मोद्भव तत्तत्कर्मतपसा उर्नीमा पुं स्त्री दीर्घकोषिका कि
 सायं कर्मणां वषभाश्रुभं इति उक्त्वा इति भाषा इत्यमरः ॥
 वृत्तवेवने श्री कृत्स्न जन्मावां उर्नीमारिः पुं पूरणः इति राज
 यदस्य त कथा लापरसपीयुष निर्घण्टः ॥
 वर्जिते तदिने उर्दिने मये मेवा उर्नीमा स्त्री उर्नामा इति शाहर
 छत्रे न उर्दिने इत्युद्धः ॥ त्तावली ॥
 उर्दरः पुं नास्तिकः इति जहा उर्बलः त्रि कृपाः नमर्यायः अ
 धरः मासः रच्छातेः इत्यमरः ॥

लानः ४ शातः ५ शितः ६ अतः ७ इतिशब्दरत्नावली ॥
 उर्मल स्त्री अत्रुशिरीषिका ३
 तिभावप्रकाशः ॥
 उर्मल स्त्री यतिस्वरहितता ३
 या इतिभाषा नत्यर्थायः विर
 का २ इतित्रिकाणुशेषः विर
 का १ निवा ४ सोभागरहितता ५ ३
 तिशब्दरत्नावली ॥
 उर्मिले स्त्री भिदायाप्रश्रिका
 लः अकाल इतिभाषा यथा उर्मि
 तमल्प स्मरणं विराय इत्युदः
 भिदायाः प्रयो निष्फलत निम
 व्ययीभाव समासः यद्देष्टु यत्
 काले तद्देश नतकाल योग्य ।
 सस्यादिकं न जायते तद्देशे न दा
 याचमानद्वयालाभात् उर्मिले
 जातमिति व्यवहियते सद्विरिति
 उर्मनाः १ वि विंतादिव्याजलवि
 तः नत्यर्थाय विमलाः २ अन्तर्
 नाः इत्यमरः शतावर्णा स्त्री इति
 राजनिर्वाणः ॥
 उर्मरा स्त्री हवी इतिजटाथरः ।
 षेतहवी इतिराजनिर्वाणः ॥
 उर्मलः पुंवाचरविशेषः गभेदः
 इतिमेदिनी अश्वः इति हेम ॥

चंदः महिषासुरसेनायतिवि
 शेषः यथा उर्मरुर्म खेचोभो
 शोर्भित्येयमदयं इतिचेरी ॥
 उर्मलः वि अश्रियवादी तस्य
 यीयः सुखरः २ अदृष्टमलः ३
 इत्यमरः उर्मल्यं स्त्री महाचं
 इतिलोकप्रसिद्धे ॥
 उर्मयाः वि मेदमयाः इतिद्या
 करणं ॥
 उर्मरः पुं काकतंरी इतिरा
 जनिर्वाणः ॥
 उर्मियनः पुं खनामाख्यातः
 कुरुवेशाभवरजविशेषः सधुत
 राष्ट्रजेष्टपुत्रः कुरुपाण्डवपुत्रे
 भीमनरतः नत्यर्थायः कुरु
 द २ आंधारेयः १ सुयोधनः ५ ३
 तित्रिकाणुशेषः ॥
 उर्मलः वि उष्णायः इतिमेदिनी
 अतिप्रशस्तः इतिशब्दरत्नावली
 प्रियः इति हेमचंद्रः उर्मलं प्रा
 कृते वाकं उर्मलः तैमकृत ॥
 सुतः उर्मलसदृशी भार्या उर्म
 लः स्वजनः प्रियः इतिवाणाको
 सर्वसुलभाभोगात्रिषुस्थानेषु उर्म
 भाद्विद्वारप्रयागेच गंगासागर
 संगम इति कर्मपुराणं ५

उर्मलः पुं कच्छरः इतिमेदिनी क
 लीर इतिराजनिर्वाणः ॥
 उर्मल स्त्री अतकटकारी इत्यल
 भा इतिराजनिर्वाणः ॥
 उर्वे इवथे इतिकविकल्पदुमः
 उर्वचः स्त्री मेदवाको यथा यम
 हा उर्ववाज्ञानेमेवांतरितरोदव
 त इत्युदः उः खकथ्ये अदत्त
 स्त्रियथा अथिवागधिपस्य उर्वच
 वचनस्तद्विदयीतविस्मयं इतिभा
 विः उर्वणं स्त्री रजते इत्यमरः पल
 वालकं इतिमेदिनी मेदवर्णवि ॥
 उर्वणीकं स्त्री रजते इति हेमचंद्रः
 उर्वीकः वि कददः इतिहेमचंद्रः
 उष्टवाको स्त्री ॥
 उर्वीदः पुं स्तुतिपूर्वक उर्वीकां ।
 इतिजटाथरः निदिनवाकोच ॥
 उर्वीसाः पुं मुनिविशेषः सग्रवि
 मुनिपुत्रः शंकरांशजातः इति
 श्रीभागवते नत्यर्थायः कृष्णार
 णिः २ इतित्रिकाणुशेषः नस्य
 भार्यागोर्वमुनिकन्याकंदली ३
 तिब्रतवेवर्तेश्रीकृष्णजन्मावुं
 मेदवस्वपुत्रेति ॥
 उर्विथः वि दरिद्रः इत्यमरः खलः
 इतिमेदिनी मरुतः इति शब्द
 रत्नावली ॥
 उर्विनीतः पुं अविनीताश्वः न
 तप्यनीयः अकलः इतिहेमचं
 दः अविनीतमात्रे वि ॥
 उर्वतः वि उर्वनः यथा उर्वतव
 तशमने तव देविशीले इतिवे
 दीर्घतः वि शत्रुः इत्यमरः ३
 इतिहेमचंद्रः ॥
 उर्विदयः वि उर्वीतः करणं ३
 तिशब्दार्थकल्पतरुः ॥
 उलक उतदेपे इतिकविक
 ल्पदुमः ॥
 उः लिः पुं मुनिविशेषः कम
 वा स्त्री इतिमेदिनी ॥
 उली स्त्री उलिः इत्यमरदीकायां
 भरतः ॥
 उष्मरः पुं शंभुकः इतिहागवली
 भल्लकः इतिराजनिर्वाणः ॥
 उर्मिमे वि ॥
 उष्मरी पुं अघातनमेदः यथा
 उष्मरी गुरुतल्पगः इतिस्मृतिः
 नत्यर्थायः दिनशकः २ चाण्डः ३
 शिपिविष्टः ५ इति हेमचंद्रः ॥
 कोवयोगः इतिराजनिर्वाणः ३ ।
 श्रिको स्त्री लग्नातृतीयलग्नयथा

त्वमेवरा मासदंमदनभेया नारदः ॥
 मित्रमस्तुनेयुनेवापिसरुह उष्व स्त्री उः त्वं इत्यमरटीका
 हेन दिवक पातालमेभोपिच यामरतः ॥
 उष्णिकसहजेवदंतिमुनयोति उः त्वदिरः पुं त्वदिरहदभेदः तत्
 फ नतोहादशो षट्कोणरिष पय्यायः कावोजी रकालस्थः ३
 मेदिरेनवमभेयाद्यिकोण मोरतः ४ ग्रामरजः ५ यत्रतरुः ६
 पुनः इतिदीपिका ॥ वक्रसारः ७ सारखदिरः ८ महा
 उष्णवनः पुं इंदः इत्यमरः ॥ सारः ९ त्वदिरः १० अस्पृष्टाः
 उष इरयगे वैकृते अश्वही कदंते उस्तं तिकतं रक्तवणे
 भाव इति यावत् इतिकविक त्यदोषकादुतिविषवीसर्पद्वरज
 ल्पडुमः उष्ण स्त्री आकाशो होन्मादभूतनाशित्वे इति राज
 इतिशार्थकल्पतरुः उः त्वं नकर्ण उः त्वेणक्रियमाणवि निर्वाणः ॥
 इतिमुग्धोय ॥ उष्म स्त्रीया उष्व स्त्री उष्वं ऊरु इति ख्यातं इति
 य यथा उष्मज्जातारोगाया शहवेदिका ॥
 तिचेवक्रमात्र शमे जयैः सरा उष्वः त्रि उर्वलः अथमः इतिविष्णुः
 चैनेदीमैदीने स्तेषां शमोभवे उष्वस्यः पुं शक्तोपश्वहः गय।
 त इति शानातपीय कर्मविपा गरु इतिभाषा नमर्यायः गलिः २
 कः उः ऊलीनः पुं चोरनामगं इति हेमचंद्रः ॥
 थदय इतिशहरत्तावली उः ऊ उषा स्त्री पुं अली इति शहरत्ताव
 लादेवे त्रि इतिशार्थकल्पत ली उष्व य निंदा इत्यमरः ॥
 रुः उः कृतं स्त्रीयाय इत्यमरः ॥ उष्वः त्रि अविनीतः इत्युणादिकोषः
 उः कीने त्रि मरुर्च यथा कीनाम उष्वः पुं चोरनामगंधदयं इत्यु ॥
 लेनयोदये उष्णीतममतेकयी वि मरः उष्णः पुं उरालभा इत्यमरटी
 केतः प्रतिदेयंतत् तस्मिन्नेवाका कायाभरतः उः त्वस्पृष्टे त्रि। उ
 विदते इतिप्रायश्चित्ततत्वे ॥ अथर्षा स्त्री उरालभा त्वजरी ॥

इति राजनिर्घण्टः ॥ श्रुवाय स्त्रीवतल्यायपापिने व
 उष्णथर्षणी स्त्री वार्ता की इत्यमरः स्त्रुवा लमेत सोपि यः स्वकन्या
 उष्णथर्षणी स्त्री उष्णथर्षणी इत्य ददाति च शांताय गुणिने चैव य
 मरटीकायां भरतः कंटकारी इ नेच विडोषेपिच वैस्ववायसतां
 निराजनिर्घण्टः वृहती इतिभा दत्तादशा वापी फले लमेत ॥
 वमकाशः ॥ कन्याविक्रयेदोषो यथा यः कन्या
 उष्णवेणा स्त्री कंथारीवतः इति पालनेकता करोतिविक्रये य
 राजनिर्घण्टः ॥ दि विपरा धनलोभेन कुंभीपा
 उष्मंतः पुं चंदवंशीयराजविषो कंसगच्छति कन्यामूत्रपुरीषव
 षः सयेनिपुत्रः तस्यपुत्रो भरत तत्रभर्तापानकी कुमिभिर्दंशि
 राजचक्रवर्ती पत्नीशक्तं तला इ तः काकैर्यावदिंद्वाचतर्हण मृत
 तिष्ठीभागवतं ॥ अथाथयोनौच सलमेजन्मनि
 उस्मयः पुं कुकुरः ऊकुरः इति श्रिते विक्रीणीतेमोस भारे वह
 शार्थकल्पतरुः ॥ त्येवदिवानिषो इतिवल्नवैवनेप्र
 उह ल न उ उहि दोहन इति कृतिवारे कन्यादान फले यथा
 यावत् इतिकविकल्पडुमः ॥ दशावापी समाकन्या दीयतेबाल
 उह इरमईने वथ इति यावत् स्नणाय तत् वेदज्ञाय पवित्राय
 इतिकविल्पडुमः ॥ चाप्रतिग्रहशालिने संध्या यज्ञे
 उहिता स्त्री कन्या इत्यमरः क वेदपाठकारिणे सत्यवादिने अ
 न्यादानपात्रापात्रेयथा कृतापरी स्मप्रदत्ता कन्याव दशावापीफल
 हांकांतस्यहृणेतिकामिनीवरं प्रदा त्रिसंध्याकारिणे सत्यवा
 वरायगुणहीनायहृदायज्ञानिने दिने गृहशालिनोवेदज्ञायचवि
 तथा दरिद्रायचमूखाययोगिने प्रायदत्ताहंफलदायिनी प्रतिग्र
 ऊहितायच अत्यंतकेपिपुत्रायवाय ह गृहीतायसंध्याहीनायनिमशः
 नदंभुवायच पापलायोगे हीनाय मूखाय दत्ताकन्याचसाचनफलदा
 चहाय वधिराय व ज्ञाय चैव । यिनी परदारगृहीताय यानकायदि

चशाठाय संध्याहीनाय कोपकफ
लदासता सर्वसंध्यायायत्रीविही
नायशाठायव विषोद्वाय दंशया
वाण्डफलदासता पापिनेमद
जातायविप्रदेत्रोद्वायव दत्ता
चाण्डालतल्यायविडुषे विषाय
सत्यवादिने जितेंद्रियायदत्ताया
विषादापीफलाप्रदा षष्ठिवषम
हस्त्राणि दिव्य चूयं विद्याय च एवं
भूतायदत्ताय मोदते विसृमंदिरे
दत्ताकन्यासशीलाचहराय हर
येषवा नारायण स्वरूपे च भवे
देव प्रकृतौ प्रकृतं विसृभक्तोयदा
कन्याददाति विसृप्रीतये सलभे
हरि दासे च ध्रुवे विषोद्वाय च
विवाहानेनरेकन्याया भर्तृगृहग
मन समये पित्रादीनां रोदनं प्राप्त
सिद्धं यथा उर्वीससा सह ओर्वक
न्यायाः कंदल्या विवाहे कन्या सम
र्पणं कृता मोहाउच्चै रुरोदव भू
र्क्षामवाय समुनिःसुकन्या विर
हात्तरः अपत्यभेद शोकौषः स्वा
त्मारामं न मुञ्छति दण्डेन च
ततो प्राण वायया मासकन्य।
को मूर्च्छितो जातविच्छेदाहदंती
शोक संयता ॥

इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिखंडे श्रीकृष्णज
नखण्डे ॥
इति नः पतिः पुं नामाता इत्यमर
दीकासारसंदरी ॥
उसे ह्रीं दोहनयोगं दोह्य इति
व्याकरणं ॥
उ ओ उ. य खेदे इति कविकल्पद्रुमः
उडाशः वि पीडापुक्तः उः खेन हा
पुण्येयः इति सिद्धान्तकौमुदी ॥
हेमसंतोषि ॥
उडतः वि असनप्राप्तः विषयुक्तः
उः खेन दभ्यतेयः इति संक्षिप्त।
सारः ॥
उफाः वि अधमः उष्टंधायनियः
इति सिद्धान्तकौमुदी ॥
उणाशः वि उः खेन नष्टः उः खेन
नाप्यतेयः इति सिद्धान्तकौमुदी
उतः पुं वार्ताहरः तत्पर्यायः ॥
संदेशहरः २ इत्यमरः संदिष्टक
थकः १ इति शाहरत्नावली ॥
तस्य लक्षणं यथा यथोक्तवादी।
हृतः स्यादेशभाषा विशारदः शा
क्तः क्लेश सहो वाग्नी देश काल
विभागवित् विज्ञानदेशकाल
अहृतः स्यात् समहीतिजः वक्ता
नयस्ययः काल सङ्गतो न्यपते
भवत् ॥

इति मत्स्यपुराणे अपिच मेधावी युक्तिकल्पतरुः अथ हते वर्णनीया
वाक्यदुः प्राज्ञः परविज्ञायलत्त नि निजप्रभृतजः श्रीविक्रमोन्नत
कः धीरो यथोक्तवादी च एष ह करवाको १ प्राज्ञोभकरचेष्टा २
नोविधीयते इति चारणको अन्यच्च अथर्षणीयता १ दत्ता ४ निर्भय
परेगितज्ञः परवावरोगार्थस्या ते ५ इति कविकल्पलता ॥
पि तत्त्ववित् सदोत् पत्रमतिधीरो हतस्त्री स्त्री कदंबपुष्पी इति शाह
हृतः स्यात् सौख्यवीपतेने हतं चेदिका ॥
चैव प्रकृतीन् सर्वशास्त्रविशारदं हतिः स्त्री हती इति शाहरत्नावली
इङ्गितं तथा सभ्यं दत्तं सत्तु हतिका स्त्री हती इति शाहरत्नाव
लसभवं अनुरक्तः सुविहृतः स ली उती स्त्री सारिका इति राज
तिमादेशकालवित् वपुष्मान् निर्वाणः दौत्यकर्मणि नियुक्ता स्त्री
वीतभीर्वाग्मी हतोराजः प्रणम्य स्त्रीपुंसोः संदेशप्रापिका तस्य
ते हृतयवदि ससप्तोभिनयेवदि र्थायः संचारिका २ इत्यमरः ॥
संगतान् विमृष्यार्थमितार्थम् हतिः १ हतीका ४ हतिका ५
तथाशासन हारकः हतास्त्रयो इति शाहरत्नावली दौत्यव्यापा
मात्स्यगुणैः समैः पादाहवर्जि रपारंगमा तस्याः संचहन विर
तैः विमृष्यार्थकार्यवशात्तथा हनिवेदनादीनि कर्माणि इति
सनं न करोति यः मितार्थः का रसमंजरी ॥
र्यमात्रोक्तो न ऊर्ध्वोत्तरोत्तरं य उतीका स्त्री उती इति शाहरत्नाव
थोक्तवादी संदेशहारकोलथ ली हतं स्त्री हतकर्म हतस्वभावः
हारकः तत्र हतो व्रजत्रेववित् इत्यमरः हतस्वभावः इति मे।
ये हजरोत्तरं वार्ता विशेष भू दिनी ॥
याय कटिविद्यगवेष्टमनि हतो उनः वि अधादिना श्रान्तः इत्यम
हि नलिखत् किंचित् निर्गता रः उपतप्तः यथा पित्रेन उनेरस
विनिसेषाय एवमात्रोपि न नेसितापि तिक्तायते हंसगलाव
मुपात्तस्वामिनः कापिवैशांस इति तैस इति नैषधं ॥

उपः त्रि वलवान् इति संविमसा कच्छरुहा १२ मुक्तायाः पर्यायः
 २३ गदिहतिः शतवीर्या १ गंगाली २ शकुलात्
 उपः त्रि अनिकटं असन्निकटं न कः १ गोलोमी ४ इति जराधरः
 तय्यायः विप्रकृष्ट २ इत्यमरः शतपर्व ५ सितहवी ६ सित ७
 हरदर्शनः ८ गृध्रः इति राजनिर्घण्टः ९ इति ताला अस्या गुणः १० रक्त
 चैतः हरदर्शी ११ पुं पंडितः इत्यम पित्त कण्ठ तदोषनाशिते इति
 रः गृध्रः इति त्रिकाणशेषः दी राजवल्लभः ॥
 र्चदर्शके त्रि ॥ हलिका स्त्री नीली इति शाह
 हरहृक् पुं पंडितः इति शाह्वर। रत्नावली ॥
 त्नावली गृध्रः इति हेमचंद्रः इली स्त्री नीली इति शाह्वरत्नाव
 दीर्घदर्शके त्रि ॥ ली उष्ण स्त्री हृष्य वसुगृह इत्य
 उरमूलः पुं मुंजतण्ड इति ग मरटीका सारसंदरी ॥
 जनिर्घण्टः ॥ हृषकः त्रि दोषान् पादकः नत
 इरवेधी १ त्रि इरनिदोषास्तं पय्यायः पासनः २ इति त्रिका
 तय्यायः हरापाती २ इति णशेषः ॥
 हेमचंद्रः ॥ हृषणः पुं रावणभ्रातृस्वसेना
 इररितेक्षणः त्रि केकरः इति पतिः इति रामायण दोषे स्त्री
 शाहमाला ॥ हृषणारिः पुं श्रीरामः इति शाह
 उर्यं स्त्री विष्टा इति शाह्वरत्नाव रत्नावली ॥
 ली शरी इति राजनिर्घण्टः हृषिः स्त्री हृषिका इति शाह्वरत्नाव
 हवी स्त्री स्वनामख्यात वासः वली हृषिका स्त्री नेत्रमलं पिवु
 नत पर्यायः शतपर्विका २ स दि इति भाषा इत्यमरः तय्या
 हस्रवीर्या १ भार्गवी ४ रुहा ५ यः पिचोडके २ हृषिः ३ हृषी ४
 ग्रनेता ६ इत्यमरः निरूपवा ७ इत्यमरटीकायां भरतः हृषीका ५
 दुर्मरा ८ वरुवीर्या ९ हविता पिजटः ६ पिजटः ७ इति शाह्वर
 १० हविताली ११ ॥ त्नावली तलिका इति मेदिनी ॥

हवितः त्रि प्राप्तदोषः तय्यायः वरजा १ इति हेमचंद्रः चुषा ४ ।
 अभिप्रासः २ वाच्यः ३ कारितः इत्यमरः ॥
 ४ इति हेमचंद्रः ॥ ह ३. स आदरे इति कविकल्पद्रुमः
 हविता स्त्री हृषणप्रामाकन्या न ह ३ आदरे इति कविकल्पद्रुमः
 तय्यायः ससेदा २ थर्यकारि हृक् स्त्री चतः इत्यमरः दर्शने
 णी १ प्रमादिका ४ इति शाह्वरत्नाव उदिः इति मेदिनी ॥
 वली हृषी स्त्री हविका इत्यमर हृक् त्रि वीक्षकः इति मेदिनी ॥
 टीकायां भरतः ॥ टीका इति शाह्वरत्नावली ॥
 हविका स्त्री हविका इति शाह्वरत्नाव हृक् स्त्री छिद्रे इति संविमसारे
 वली ॥ उणादिवृत्तिः ॥
 हृषीविषं स्त्री ओषथादिभिरवीर्यं हकारणः पुं देकाणः इति ज्ञानकः
 विषं इति हेमचंद्रः आदिपदान्ता हकारणः पुं सर्पः इति हेमचंद्रः ॥
 वाग्निवायु रोदणोषितविषं स्वभा हकारणः पुं देकाणः इति ज्ञानि
 वतो गुण हीने विषं अस्प गुणः ४ हृक् प्रसार स्त्री कुलत्या कुल
 उदर रोग स्त्री ह गुल्म ऊष्ण प्रमे त्याजनं इति राजनिर्घण्टः ॥
 ह नाशितं इति राजवल्लभः यथा हृक् क्रिया स्त्री प्रोभा इति राज
 जीर्णविषद्योवधिभिर्हृतसादावा निर्वण्टः ॥
 ग्रीवातानपणोषितस्त्रा स्वभावतो हृक् श्रुतिः पुं सर्पः इति हलाय
 वा गुण विप्रहीने विषं हि हृषीविष थः हगध्यतः पुं सूर्यः इति श
 तामुपेति इति माधवकरः ॥ वार्थकल्पतरुः ॥
 हृष्यं स्त्री वसु वसुगृह इति मेदि हगोलः पुं खगोलां तर्गत गो
 नी पुंय इति हेमचंद्रः ॥ लविणोषः यथा खसुस्ति के चा
 उष्णः त्रि हृषणीयः इति मेदिनी थः स्वस्तिके चांतः कीलको कृता
 उष्मा स्त्री हस्तिकक्षरजः कचदरि तथाः प्रातश्चर्यं हृक् एलकायं त
 इति भाषा तय्यायः कक्षाः २ सर्वहतेभ्यः किंविभ्यकार्ययथा

खगोलांतर्भूमितियेक पवग्रहो धलशोक इति भाषा इति शाह
 लसवेकमेव दृष्टान्तले यो योशो चंदिका ॥
 यत्र यत्र वर्तते तस्य तस्योपरि परि हफकाणं स्त्री दीर्घरोहिषकं इ
 आमादमेव विमस्य दृष्टा शोका ति राजनिर्घण्टः ॥
 दिक् दर्शनीये अथवा पृथक् हफकाणः पुं वंशः इति राजनि
 घगहो दृष्टान्तलानि चयेत् चण्टः ॥
 तत्राष्टमं विविभलग्रस्य तच्च हफकाणां स्त्री पातालगरुडील
 कृ देय मंडले तस्मिन् खगोले ता इति राजनिर्घण्टः ॥
 अथ विप्रयोर्नलिकाद्वयेव हफगात्रिका स्त्री मत्स्यारी इति
 तत्रिलिकाधारमेव खगोलाद शाहचंदिका ॥
 हिरणुल त्रयास्तरे दृष्टान्ते रव हफग्रंथिः पुं वंशः इति राज नि
 येत् कथितेः खगोलहृत्ते वर चण्टः ॥
 माणे भंगोलहृत्तेः कतिमंडला हफच्छंदं स्त्री दीर्घरोहिषकं इति
 ये यो निवर्धते सदृगोलः य राजनिर्घण्टः ॥
 तोशाकुम्भाः यम समशंकाघ हफतरुः पुं धवहृदः इति राज
 हतेज्जाणिहिगोल जातानि भ निर्घण्टः ॥
 गोल हृत्तानि खगोलहृत्तमिलि हफतराः पुं मुंजतरां इति राज
 तानि उत्पद्यते गोलवेधे सम्यगे निर्घण्टः ॥
 यलक्षणे इति दृष्टान्तः कृतः इ हफतरा स्त्री वल्गजा इति राजनि
 ति सिद्धांतशिरोमणिः ॥ चण्टः हफतकं पुं यावनालशरः
 हविषः पुं नागः इति हेमचंद्रः इति राजनिर्घण्टः ॥
 हफं स्त्री लोहं इति शाहचंदिका इति राजनिर्घण्टः ॥
 अतिशयः इत्यमरः ॥ हफः वि हफदशकः पुं जलजंतविशेषः हां
 स्थूलः अतिशयः प्रगाढः वल गर इति भाषा इति शाहकल्पतरुः
 वान् इति मेदिनी कविनः इत्यमरः हफतीरः पुं नारिकेलहृदः इ
 हफकंदकः पुं लदफलकहृदः ॥ ति राजनिर्घण्टः ॥

हफपत्रः पुं वंशः इति राजनिर्घटः ववुरः इति राजनिर्घण्टः ॥
 हफपत्री स्त्री वल्गजा इति राजनि हसयिः वि निष्छिदः तस्यर्थायः
 चण्टः हफपादी स्त्री यवतिक्ता संहतः २३२५मरः ॥
 इति राजनिर्घण्टः ॥ हफसूत्रिका स्त्री मुवी इति शाह
 हफपादी स्त्री भूम्यामली इति रा चंदिका ॥
 जनिर्घण्टः ॥ हफसूत्रयः पुं दीरिकाहृदः इति
 हफप्ररोहः पुं लवहृदः इति रा जराधरः ॥
 जनिर्घण्टः ॥ हफक्षरा स्त्री वल्गजा इति राज
 हफफलः पुं नारिकेलहृदः निर्घटः हफां स्त्री दीरकं इति रा
 इति राजनिर्घण्टः ॥ जनिर्घटः हतः वि आहतः आदराय
 हफवेधिनी स्त्री श्यामालता इ हथातोः कर्मणि क प्रत्ययेन निष्पन्नः
 ति शाहचंदिका ॥ हता स्त्री जीरकः इति शाहचंदिका ॥
 हफमुष्टिः पुं खजादिः कपो हतिः पुं चर्मपटकः मत्स्य इति मेदि
 नि इति विश्वः ॥ नी प्रथमस्य पर्यायः स्वन्नः २३
 हफमूलः पुं मुंजतरां मेषान ति हेमचंद्रः ॥
 कतरां इति राजनिर्घटः नारिकेलः हतिधारकः पुं हतविशेषः आक
 इति शाहार्थकल्पतरुः ॥ नपाता इति भाषा तस्यर्थायः आ
 हफरंगा स्त्री स्फटी इति राजनिर्घ नंदी २ मृषिकारावुः १ वामनः ४
 टः हफलता स्त्री पातालगरुडी इति शाहचंदिका ॥
 इति राजनिर्घण्टः ॥ हतिहरिः पुं ऊकरः इति मृग्यवो
 हफलोमा न पुं स्त्री मूकरः ३ धयाकरण ॥
 ति शाहचंदिका कविन लोमयु हन व्य हिसा इति मृग्यवोपटीका
 केति हफवल्ललः पुं लज्जवः ५ योडगीशसः
 गः इति राजनिर्घण्टः ॥ हफ शा स्त्री शो इति कविकल्पद्रुमः
 हफवल्ला स्त्री आम्बुषा इति राज हन्मः स्त्री सर्पः चक्रं इति मेदिनी
 निर्घटः हफवीजः पुं वक्रमर्दवदरः हन्मः पुं वज्रं सूर्यः इति हेमचंद्रः

राजा इति शहरत्नावली ॥
 अन्तकः इति संक्षिप्तसारे उणादि
 वृत्तिः ॥
 हयश वायने इति कविकल्पद्रु
 मः हयकि संदीपने इति कविकल्प
 द्रुमः हयत्रि य उ इ र हर्षे गर्वे ॥
 इति कविकल्पद्रुमः ॥
 ह्रमः त्रि गर्वितः इति थरणिः ॥
 ह्रमः त्रि ह्रमः इत्युणादिकोषः
 ह्रफ य श क्लेशो इति कविकल्पद्रु
 मः ह्रव्यः त्रि ग्रथितः इत्यमरः भीतः
 इति भयार्थह्रमथातदर्शनात् ॥
 ह्रमं श ई कि गुम्फने ग्रथन इति
 यावत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
 ह्रम ई कि भये इति कविकल्पद्रुमः
 ह्रस्य क उ न संज्ञाते राशीकरण
 इति यावत् इति कविकल्पद्रुमः
 ह्रम ई कि भये इति कविकल्पद्रुमः
 ह्रस्य क उ न संज्ञाते राशीकरण इ
 ति यावत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
 ह्रस्यः स्त्री सूर्यः इति सिद्धान्तकौमु
 द्यामुणादिवृत्तिः ॥
 ह्रश उ र ओ प्रक्षणे वात्स्यज्ञान इ
 ति यावत् इति कविकल्पद्रुमः ॥
 ह्रशतः स्त्री पाषाणः इत्यमरः ॥
 निष्पेषणशिलापट्ट इति मेदिनी ॥
 ह्रशद्वती स्त्री नदीविशेषः साग्राय्या

दृष्टान्तः पुं उदाहरणं शास्त्रं मरुतः सतः
 तां इतिमेदिनी ॥ मदन नवोत्पत्तीदृष्टः सरोर्यु
 दृष्टिः स्त्री चतः इत्यमरः बुद्धिः । गलदशम राशौ दृष्टिमात्रा त्रया
 दर्शनं इतिमेदिनी ग्रहाणां दृष्टिः । ईः सहज निपु चतुर्थेष्टमेचादौ
 कथनं यथा तृतीयगृहेदशमगृ दृष्टिः स्थिति भवन मृणाले नेत्र दृ
 हे च शनेः पूर्णादृष्टि रमेष्टा पाददृ शंहरादोः स्वस्थानं च द्वितीयच
 दृष्टिः पंचमगृहे नवमगृहे चगुरोः । षष्ठमेकादशोत्तथा द्वादशास्थान
 पूर्णादृष्टि रमेष्टामर्द्धदृष्टिः चतुर्थ पश्यंति शोषं पश्यंति ते ग्रहाः इ
 गृहे अष्टमगृहे च कुजस्य पूर्णादृ तिज्योषतत्वं ॥
 दृष्टि रमेष्टा त्रिपाददृष्टिः सप्तमगृहे दृष्टिकृत स्त्री स्थलपद्यं इति पाद
 सर्वेषां पूर्णादृष्टिः पंचम गृहसप्तमे चेदिका ॥
 नवमे द्वादशोत्तरादोः पूर्णादृष्टिः द्वि दृष्टिकृतं स्त्री स्थलपद्यं इति श
 तीयेदशमे च त्रिपाददृष्टिः तृतीये हरत्तावली ॥
 षष्ठे चतुर्थे अष्टमे चार्द्धदृष्टिः ग्रहा दृष्टिगुणः पुं वाणादिलक्ष्यं इति
 तां दृष्ट्यभावनिर्णीयो यथा स्थिति शतमाला ॥
 भवने एकादशोत्तरादोर्द्ध्यभावः दृष्टिविधुः पुं खद्योतः इति शत
 स्थितिभवनेद्वितीये षष्ठे एकादश रत्तावली ॥
 द्वादशो चान्येषां दृष्ट्यभावः पद्यो दृष्टिविद्वेषः पुं कटाक्षः इति ।
 प्रमाणं यथा तृतीये दशमे चैव हलायुधः ॥
 पाददृष्टि रुदाहृता अर्द्धदृष्टिश्च दृष्ट १
 नवमे पंचमे च प्रकीर्तिता चतुर्थेचा दृष्ट १
 षष्ठमे चैव पादोत्तया परिकीर्तिता सप्त दृष्टितः वि बुद्धिप्राप्तः दृष्टयातोः क
 मे परि पूर्णा च फलमेष्टे प्रकल्प नेरि केन निष्पन्नः ॥
 ते तृतीय दशमाचारिकः पश्यन् दृष्टमभये इति कविकल्पद्रुमः ॥
 र्णाफलप्रदः त्रिकोणगानगुरुः दृष्टयति विशारे इति कविकल्पद्रुमः
 दृष्टि भये इति कविकल्पद्रुमः ॥

दे उ. पालने इतिकविकल्पद्रुमः ॥ माला देवदारु प्रभेदः ॥ तत्पत्नी
देदीप्यमानः त्रि पुनः पुनरतिशये यः सुतिकाष्ट २ भद्रकाष्ट ३ स
नवा दीप्यते यः अतिशय दीप्ति काष्टक ४ स्त्रियदारुकः ५ काष्ट
विशिष्टः इति व्याकरणं ॥ द्वाक ६ अस्पृष्टाः तिक्रान् उस्मत्
देवे त्रि दानये दानीये इति ॥ इत्यनेन श्रुत्वा निलापहत्वे च इति रा
व्याकरणं ॥ जनिर्घारः ॥
देव अ उ. देवेने कीडन इति याव
त् इतिकविकल्पद्रुमः ॥ देवकिरी स्त्री मेघरागस्य भार्या
यथा ललिता मालसी गौरी ना
देवे स्त्री इदियं इति मेदिनी ॥ कीदेवकिरी तथा मेघरागस्य वा
देवः पु देवता नास्तीति राजा गिणा भवतीति माः समध्यामाः अ
इत्यमरः राजा मेघः इति मेदि
नी पारदः इति राज निर्वणः सा स्वयं यथा अमंतीनेदनेषा
ब्राह्मणानामुपाधि भेदः यथा मा पुष्पप्रचय तत्परा ख्याता देव
देव पूर्व नराखं स्यात् शर्म किरीत्याकारार्पित सखीकरा ॥
वर्मादिसंयुते इति स्मृतिः ॥ इति संगीतदामोदरः ॥
कायस्यादीनां पद्धति विशेषः देवकी स्त्री देवकराजकन्या साव
तस्यविवरणं कायस्य शब्दे दृष्टव्यं सुदेवपत्नी श्रीकृष्णमाता नत्
देवकः पु यद्वेषणीय राजविशेषः पत्नीयः देवकी २ कृष्णजननी ३
यः स श्रीकृष्णस्य मातामहः ३ देवकात्मजा ४ इति प्रावरत्नावली
ति श्रीभागवत ॥ इयंकषपयपत्नी अदित्येण जना
देवकर्दमः पु संगंधिद्वयविशेषः यथा देवकी रोहिणी चेमे वसुदे
यः स श्रीस्वारागुरुकर्षरंजम वसु धीमतः रोहिणी सरभिर्दे
संमिश्रिते भवति इति राजनिर्वणः वी अदिति देवकी स्वभूत इति म
देवकात्मजा स्त्री देवकी इति ॥ हाभारते हरिवंशः अपि च कषप
प्रावरत्नावली ॥ देवकाष्टः स्त्री यो वसुदेवस्य देवमाता च देवकी
देवदारु इति रत्न ॥ पूर्वपण्यकलेनैव संशय श्रीहरि
सुते इति वस्तुवेवते ॥ ॥

श्रीकृष्णजन्मखण्डः ॥ श्रीप्रसारवी रामकीर्णपिरागिणः
देवकीनेदनः पु श्रीकृष्णः इति श्रीरागस्य प्रियाइमे इति संगीत
प्रावरत्नावली ॥ दामोदरः अस्या गानसमयः ॥
देवकीसुतः पु श्रीकृष्णः इति शिशिर अतो तृतीय प्रहरावधि
हेमचंद्रः ॥ रात्र्यर्धं पर्यंतं ॥
देवकुले स्त्री विनामुखं देउल इति देवगायनः पु गंधर्वः इति हेम
भाषा इति हारावली अस्या विवर चंद्रः ॥
रां चैत्यशब्दे दृष्टव्यं ॥ देवगिरी स्त्री रागिणीविशेषः ३
देवकुरुत्वा स्त्री महाद्रोणा इति ॥ तिहलायुधः सा सोमेश्वर मते
राजनिर्घण्टः ॥ वसंत रागस्य भार्या वसंत अतो
देवकसुमे स्त्री लवंगं इत्यमरः ॥ सदा गेया भरतमते हिंदोलरा
देवताते स्त्री देवतातकं इत्यमरः गपुत्रनागधनि भार्या संगीत
टीकायां भरतः ॥ दर्पण मते तु नटकल्याण भार्या
देवतातकं स्त्री पु अकृत्रिमज ॥ अस्याः स्वरूपे यथा अत्यभि रा
लापयः अपौरुषेयं देवकुण्ड मि मचनश्यामतनुः उतंगपीनस्त
सत्ये इति सुभूतिः नागादि कुंड नी हारकं वभूषण स्त्री येनिसम्य
मकृत्रिममिति स्वामी तत्पर्यायः स्थामनचकोरनयना समंगगी
आख्याते २ इति भरतः अथाते ३ च अस्या गानसमयः हेमने हि ।
इत्यमरः देवविनिर्मितं ४ इति काचतृथप्रहरावधिरात्र्यर्धपर्य
प्रावरत्नावली ॥ गुहा इत्यमरटीका तं देवगुरु पु वृहस्पतिः इति पु
यां भरतः देवतातविले स्त्री गुहा इत्यमरः देवगुरु स्त्री सूर्य चंद्रादी
मरः देवगंधा स्त्री महामेदा इति रा नो ज्योतिर्मल्लानि यथा मव
जनिर्घण्टः ॥ नरेषु सर्वेषु अते सूर्यगुहाप्रयात
देवगांधारी स्त्री श्रीरागस्य भार्या ॥ तानि देवगुहाणि स्युः स्थानाख्यानि
यथा गंधारी देवगांधारी मालव भवति हि इति मतस्य पुराणं दे
वालयप्रदेवविकित्तको पु अस्मि

नीलमारी इतिहत्यायुधः दिवचनं १८ दनुजद्विह २८ युषत २१ घोषत
 तोऽयं देवच्छन्दः ५ हारविशेषः स १ स्वर्गी १ शोभः १२ निलिप्तः ११
 शतयष्टिकः इत्यमरः अष्टोत्तरश १ सवित्रायुः १४ स्थिरः १५ इति प्रा
 तयष्टिकाः यमिति केचित् इति १ हस्तावली तस्याः संख्या सय
 भरतः देवजगत् क्ली देवजगत् इति हेमचन्द्रः १ त्रिंशत् कोटयः यथा सदा वि
 देवजगत् क्ली कर्णं इत्यम १ बुधाः सर्वे स्वानां स्वानां गणैः सह
 ३ देवदः त्रि शिल्पी इत्यादि १ त्रैलोक्ये तत्र यस्मिंश्चात् कोटि स
 कोषः देवही स्त्री गंगाविही १ त्वा यथा भव इति यमोत्तर खण्डे
 इतिहारावली ॥ १ गणदेवता यथा । आदित्यास्त
 देवतरुः पुं मंदारः पारिजा १ धिता विष्णु साध्या भास्वरमा
 तः संतानः कल्पवृक्षः हरिच १ रुताः महाराजिक रुद्रा अ वस
 दनं इत्यमरः चैत्यवृक्षः इति १ को गणदेवताः आदित्या द्वादशश्रेष्ठा
 त्रिकाण्डशेषः ॥ कीर्तिताः आभास्वरा अतः षष्टि ।
 देवता स्त्री देवे युतिं क्रीडाम् १ कीर्ताः पंचाशद्वनकाः महा राजिक
 तनोतिया ततः पर्यायः अमरः १ नामानो द्वेष्टे विंशति स्तथा ।
 २ निर्जरः १ देवः ४ त्रिदशः ५ रुद्रा एकादश श्रेष्ठा वसवोः
 विवुधः ६ सरः ७ सपर्वी ८ स १ श्रे समीरिताः इति शहरत्नावली
 मनाः ९ त्रिदिवेशः १ दिवौकाः १ तेषां चत्वारो वर्णा यथा आदित्याः
 ॥ आदितेयः १ दिविषत १ ले १ त्रिधाः सेषां विश्व मरुतस्त
 खः १४ अदिति नंदनः १५ आदि १ या अश्विनोच सन्तो मूढौ तयस्ये
 तः १६ ऋभुः १७ अस्वमः १८ समास्थितौ मृतास्तागिरसा देवा
 अमर्षः १९ अमृतान्याः २० ब्राह्मणा इति निश्चयः इत्येतत्
 वर्हिर्भुवः २१ कृतभुक् २२ गी १ सर्वदेवानां चातर्वर्ण्य प्रकीर्तितं
 कीणाः २३ दानवारिः २४ वृंदा १ इति महाभारते मोक्ष ॥ ॥
 रकः २५ देवतं २६ इत्यमरः ॥ ॥
 सादाभुक् ॥ ॥

सुधित त्रिंशदेवति विषेदेवा दशश्रेष्ठाः संख्यादश+१२

धर्मः वैष्णवानोपेक्ष्य देवता यथा १ गणेश पार्वती ऋषीणां देवतं व
 यत्र यत्र सराः पूजा गणेशायस्त १ स्ता महादेवश्च मूलभूत मनुना
 कर्मिणां विस्वर्चने तत्र तत्र वैष्ण १ स्ता दुर्गा देवी तथा विष्णुः सभा
 वानो हि वैष्णवाः विष्णुक्तेने सस १ स्तरः गृहस्थानां च सर्वस्य वैष्ण
 नकं सनातन मनः परे सनंदे सन १ वैष्णवाचारिणां वैष्णवानां वि
 त्कमारं च पंचवे पूजयेत्ततः इति १ कास्यायतीनां च महेश्वरः भूतानां
 पाद्मे उत्तरखंडे देवघटके यथा १ वाचदः ऋषोऽनां विनायकः
 गणेशे च दिनेशे च वृद्धिं विस् १ सर्वेषां भगवान् ब्रह्मा देवदेवः
 शिवेशिवो देवघटके च संपूज्य १ प्रजापतिः इत्येव भगवान् ब्रह्मा
 नमस्कृत्य विचक्षणः इति ब्रह्म १ ये देवा भूभाषत इति कर्मपुराण
 वैवर्ते प्रकृतिखण्डे अपि च आदि १ सामान्यदेववहन दिने यथा ।
 त्रिगणनायं च देवी रुद्रे यथा क १ तत्रोक्तं नक्षत्राणि उत्तरफल्गुण
 मे नारायणं विष्णुं हार्य मते च १ तत्राष्टाकोत्तरभाद्रपदादितीति
 कृतदेवताः इत्यधिकृतत्वं ॥ १ शानुशायस्य गणेशो रेवतीपुष्योः
 अक्षिविशेषस्य उपास्य देवता य १ श्विनीहस्ता शतभिषा अश्लेषा
 या यस्याभिमतं पुंसः सा हि १ ती पुनर्वसुर्धनिष्ठा तत्र तिथयः
 तस्यैव देवता किंतु कार्यविशेषे १ शुभाः तत्र चैव हस्तीय दशम सम
 णाश्रिता चेष्टा नृणां विशेषाः १ म तन्मैकादशस्यः शुभमनः अ
 त सर्वदानाय नियमो ह्यन्यथा १ य सामान्य देवप्रतिष्ठादिने तत्र
 नृपाः नृपाणां देवतं विष्णु स्तथे १ मासाः माचफाल्गुन चैत्र वैशाख
 वच पुरंदरः विष्णोणमागिरादि १ ज्येष्ठाः हरिप्रयनात् पूर्वमाया
 त्वा ब्रह्मा चैव पिनाकधृक् देवा १ कृष्ण तत्र नक्षत्राणि धनिष्ठाश
 नां देवतं विष्णु दीनवानां त्रिभूत १ तभिषाश्लेषा महा पुनर्वसुश्चि
 भूत गंधर्वाणां तथा सोमो यदा । १ नीभरणी कृतिका विशाखा मि
 णामपि कृष्णते विष्णुधराणां वारे १ शनि तत्र तिथयः शुभाः तत्र ल
 वी साध्यानां भगवान् हरिः रतसा १ शनिहृषमिद्युनक्या धनर्मीन
 शंकरो रुद्रः किन्न ॥ ॥ ॥ सत्तिकानि तत्र च दः शोभनः लग्ना

पेक्षया हस्तस्यतिः केंद्रस्थः शोभनः । शार्ङ्गार्थकल्पतरुः विजृम्भने देव
लप्रोपेतया शुक्र सूरतीय षष्ठेका दनः शुद्धस्फटिक सन्निभः इति
दशस्थः शोभनः इति शोभति ॥ सारदा तिलकटीका संज्ञाविशेषः
देवताः ३ पुं वृत्तविशेषः देताः यथा देवदत्तादि संज्ञाशब्दस्य स
इति शब्दात् तत्पर्यायः वेणी २ वल्लिगमाजिताभावात् जातित
खरा १ गरी ५ जीमूतः ५ इत्यमरः मायाति इति इगीदासः ॥
अगरी ६ खरागरी ७ गरागरी ८ देवदत्ताग्रजः पुं वृद्धः इति हे
इति तद्दीकायां भरतः देवताः मचंद्रः ॥
९ आखुविषदा १० इति जराधरः देवदानी स्त्री घोषकाकृति इति
आखुः ११ विषजिकः १२ महा घोषा इति भाषा इति रत्नमाला ।
छदः १३ कदंबः १४ खजाक १५ देवदारु स्त्री वृत्तविशेषः नतप
देवताः १६ इति रत्नमाला ॥ ध्यायः शक्रपादपः २ पारिमदकः
राजः अग्निः इति मेदिनी ॥ ३ भद्रदारु ४ दुर्किलिम् ५ पीतदारु
घोषकलता इति विश्वः ॥ ६ दारु ७ पूतिकाष्ठ ८ इत्यमरः ।
देवताः ९ पुं देवताः इति । सुरदारु ९ दारुकं १० स्त्रियदारु ॥
रत्नमाला ॥ अमरदारु १२ शिवदारु १३
देवताधियः पुं इंद्रः इति शब्द शोभने १४ अमरहारि १५ भवदारु
रत्नावली ॥ १६ भद्रवत् १७ इन्द्रदारु १८ मस्त
देवत्वं स्त्री देवभवं देवसायुजं दारु १९ सरभूरुहः २० इति भा
इत्यमरः देवस्य भावः कर्म वा वषकाशः सुराक्ष २१ देवकाष्ठ २२
इति संक्षिप्तसारव्याकरणां ॥ इति रत्नमाला अस्म्य गुणाः ॥
देवदंश स्त्री नागवला इति रा तिलकत्वं वृत्तत्वं श्लाघमानिल
जनि चर्गाटः ॥ लभूतदोषनाशित्वे इति राज ।
देवदत्तः पुं बुद्धाग्रजः इति त्रि निर्वृणः लघुत्वं स्त्रियत्वं उस्मत्वं
काण्डशेषः अर्जनशोखः प्रा कटपाकित्वं विवंधान शोशास
रीररास पंचवाद्यनर्गन वायु वि तंदा हिक्रा जरास्र - प्रमेह पीनस
शेषः इति ॥ ॥

श्लेषस्य सकणः समीरनाशित्वं राजनिर्वृणः वेषणा इति शब्दा
व इति भावप्रकाशः तस्य लेपन र्थकल्पतरुः ॥
गुणः को निदत्तं आमदोष विव देवदीपः पुं लोचने इति शब्द
धार्ष्ट्यः प्रमेह ज्वर नाशित्वे इति त्नावली ॥
राजनिर्वृणः ज्वर हृत्ताः लक्ष्मी देवदंशभिः पुं गंधपर्णासः सर
रक्षोविघ्ननाशित्वं इति राजव क्तलक्ष्मी इति रत्नमाला देवा
लभः ॥ नां देवभिवाच्येव ॥
देवतालिका स्त्री महाकालः ३ देवदंती स्त्री वनवीजप्ररकः ३
तिराजनिर्वृणः ॥ तिराजनिर्वृणः ॥
देवदाली स्त्री लताविशेषः वृषर देवदेवः पुं शिवः व्रत्ता इति
वेल् इति शब्दात् तत्पर्यायः जी शब्दरत्नावली ॥
मूतकः २ कंदफला ३ गरा ४ ग देवदोली स्त्री देवयात्रा इति हा
री ५ वेणी ६ महाकोषफला ३ ग रावली ॥
रा ४ गरी ५ वेणी ६ महाकोषफ ला ७ कटफला ८ घोरा ९ कदंबी
विषदा १० कर्कटी ११ सारमूषि देवदंशं स्त्री धान्यविशेषः देया
का ११ हृत्तकोशा १४ आखुविषदा न इति भाषा जोआर इति हिंदी
॥ दाली १५ रोमपापविका १७ देवताः भाषा तत्पर्यायः यवनालः २
२ अस्यागुणाः तिलकत्वं उस्मत्वं क योनलः ३ जर्णीकृत्यः ४ जोताला ५
दत्तं पाण्डुकफडनीमश्वासकास वीजपुष्पिका ६ इति हेमचंद्रः ॥
कामलाभूतनाशित्वे तस्याः फ देवभूयः पुं गुग्गुलुः इति रत्नमा
लस्यगुणाः तिलकत्वं कृनि स्त्री । ला देवनें स्त्री व्यवहारः जिगी ।
अगुल्लमूलाशोवातनाशित्वं षा जीडा इति मेदिनी लौलोघा
संसनत्वं च पीडा गरा खरस्पर्णा ने इति त्रिकाण्डशेषः यमं इति
विषद्वी गरनाशनी इति राजनि शब्दचंद्रिका परिदेवने इत्य म
र्वृणः देवदासी स्त्री वनवीजप्ररकः रक्षोकायां भरतः मुनिः सतिः
इति

कांतिः गतिः शोकः इत्यमरः
कायामप्युपेक्षाः पुन इतिस्मा
मी ॥
देवनः पुं पाशकः इत्यमरः
देवनदी न पुं इन्द्रहारपालः इति
हेमचंद्रः ॥
देवनलः पुं नलभेदः तस्यार्थ
यः देवनलः २ महानलः ३
बन्धः ४ नलोत्तमः ५ स्थूलना
लः ६ स्थूलदण्डः ७ सुरनालः
८ सुरद्वयः ९ अस्मगुणाः अति
मधुरत्वं वृष्णत्वं इत्युक्तं कषायत्वं
नलादधिकवीर्यत्वं रसकर्म
णिशस्त्रत्वं इति राज नि
र्वाणः ॥
देवना स्त्री क्रीडा सेवा इतिश
हरत्तावली ॥
देवनलः पुं देवनलः इति
राजनिर्वाणः ॥
देवपतिः पुं इन्द्रः इतिहेमचंद्रः
देवपत्नी स्त्री मध्यालकं इति ।
त्रिकाणशेषः देवानां भार्या
च देवपथः पुं देवानां पथ्याः
तस्यार्थयः लघोपपथः २ सोमथा
रा ३ नभः सदिन ४ इति त्रिकांश
शेषः देवपत्नी स्त्री सरपत्नी इतिरा
जनिर्वाणः ॥
देवपुत्रिका स्त्री श्रुक्ता इति रा
जनिर्वाणः ॥
देवपुत्री स्त्री श्रुक्ता इतिजराधरः
देवपुः स्त्री यमरावती इति ज
राधरः ॥
देवप्रमः पुं ग्रह नक्षत्रादि च
वितजिज्ञासा तस्यार्थयः उपप्रातिः
२ इतिहेमचंद्रः ॥
देवप्रियः पुं पीतभृंगराजः व
कपुष्पः इति राजनिर्वाणः
देववला स्त्री सहदेवी त्रायमाणा
इति राजनिर्वाणः ॥
देववल्लभः पुं पुत्राग हतः इत्यमरः
देववला न पुं नारदमुनिः इति
हेमचंद्रः ॥
देवभवनं स्त्री अमृत्यः इतिश
हरत्तावली स्वर्गश्च ॥
देवभूः पुं देवः इतिशहरत्ताव
ली स्वर्गश्च ॥
देवभूतिः स्त्री मंदाकिनी इति
शहरत्तावली ॥
देवभूयं स्त्री देवत्वं देवसायु
ज्य इत्यमरः ॥
देवमणिः पुं भर्गः कौस्तु
भः अमृतोमावर्तः इति ।
मेदिनी ॥

महामेदा इति राजनिर्वाणः ॥
देवमाता स्त्री अदितिः इति त्रिका
णशेषः ॥
देवमातृकः त्रि हृष्टं वुसंयजवीहि
पालित देशः इत्यमरः ॥
देवमानकः पुं कौस्तुभमणिः ३
तिशहरत्तावली ॥
देवमासः पुं गर्भस्याष्टममासः
तस्यार्थयः गर्भाष्टमः २ इति त्रि
काणशेषः देवानां मासः समव
ष्टमाने त्रिषाहर्षात्मकः देवयजिः
पुं देवपूजकः मुनिर्वाणश्चो हि
ज्ञान देवयजीन निहस्सः इति ।
महिः ॥
देवयज्ञः पुं होमः इति हेमचंद्रः
देवयात्रा स्त्री देवगमने तस्यार्थयः
देवदोणी २ इति हारावली ॥
देवोत्त सवादिव ॥
देवयाने स्त्री देवविमानं देवपथः
इतिशहरत्तावली कल्पतरुः ॥
देवयानी स्त्री पुत्राचार्यकन्या
साययानि राजयत्री इति श्री भा
गवतं ॥
देवयुः त्रि धार्मिकः लोकयात्रिकः
इति मेदिनी देवे पुं इतिशहर
त्तावली ॥
देवयोनिः पुं स्त्री देवपव योनि
निदानभूतो यस्य सः तद्यथा ।
विद्याधराः १ अमृतसः २ यत्ताः ३
राक्षसाः ४ गंधर्वाः ५ किन्नराः ६
पिशाचाः ७ गृहकाः ८ सिद्धाः ९
भूतगणाः १० इत्यमरः ॥
देवरः पुं पत्युः कनिष्ठभ्राता ।
देवोर इतिभाषा तत पर्यायः
देवा २ इत्यमरः ज्येष्ठस्यप्यमरः
इत्यमरतः ॥
देवरथः पुं देवानां विमानः इति
हलायुधः सच पृथकादिः ॥
देवराजः पुं इन्द्रः इति त्रिकाण
शेषः तस्यनामानि यथा इन्द्रः
सरपतिः प्राक्रोदितिजः पवना
यजः सहस्रहोमगांकप्रकप्रप
योगजपवच विरोजाश्च सना
सीरोमरुतान् पाकपासनः
जयंतजनकः श्रीमान् शवीशो
दैत्यसूदनः वज्रहस्तः कामस
था गोतमीवतनाशनः वृत्रहा
वासवश्चैव दधीविदे इति त्रिका
त्रिस्तुष्ट वामनभ्राता पुरुहूतः ७
रंदरः दिवस्पतिः शतमणः सखा
मोगोत्रजिहिभुः लेख्य भोवला
तिर्जमभेदी सुराश्चयः संकेदनाड ।

देव क्षेत्र इति हरात्मकं देवा
ना नटनाचैव देवाट इति सं
क्षितं इति वराह पुराण ॥
देवात्मा न पुं अस्मत्पुत्रः इति
हृचंद्रिका ॥
देवानांप्रियः पुं स्त्री ह्यगः ३
तित्रिकोणशेषः जाल्मः इति
हेमचंद्रः ॥
देवापिः पुं प्रतीपराजः पुत्रः
स समेरु समीपे कलाप ग्रा
मेयोगी भूत्वा आसत् स कलौ
लमे चंद्रवेषां पुनः सत्यपुगे ।
भावयिष्यति इति श्रीभागवतं
स च ऋषी प्रजाति रपथातः ॥
इति मत्स्यपुराण ॥
देवाभीष्टा स्त्री ताम्रुली इति
हृचंद्रिका ॥
देवायतनं स्त्री देवालयः य
था नदेवायतनगच्छत कदाचि
द्वाः प्रदक्षिणं नपीडेयद्वावस्त्रा
गान देवायतनेषुपि इति ह
र्मपुराणं देवायुधं स्त्री शक्र
युधः इति हेमचंद्रः ॥
देवानामस्त्रं च ॥ देवाहं स्त्री
सुरपणं इति राजनिर्घण्टः ॥
देवाही स्त्री सहदेवीलता इति

राजनिर्घटः ॥
देवालयं स्त्री स्वर्गः देवगृहं
इति शब्दार्थकल्पतरुः ॥
देवाला स्त्री रागिणीविशेषः
इति हलायुधः
देवावासः पुं अस्मत्पुत्रः इति
त्रिकोणशेषः ॥
देवासुः पुं इंद्रवोटकः उच्चैः
वा इति हलायुधः ॥
देविका स्त्री नदीविशेषः इति
प्रावरत्नावली तस्याः परिमाणं
यथा अर्द्धयोजनं विस्तारं पंच
योजनमायतां यतावदेविकामाह
देवर्षिपरिसंविता इति पामेभू
मिवाणं पुनरः इति भावप्रका
शः देवसेवेधिति ॥
देविलः त्रिधर्मकः इत्युणादि
कोषः देवी त्रिर्गुणी इति थरणी
नादेकोक्तताभिषेकाराजपत्नी
इत्युमरः मूर्त्ति सक्ता इति मेदि
नी सामान्यदेवपत्नी यथा देवी
नादक्षिणायने इति स्मृतिः बाल
णस्त्रीनामोपपदे यथा देवता
हिस्रियोमताः इत्युदाहृतत्वे ॥
अपि च देवतास्त्रियः सर्वाद्य
संज्ञाः स्मृत्योनयः इति कर्मवि
पाकः ॥

देवीकोटः पुं वाणपुरं इति त्रिका
णशेषः ॥
देवेज्यः पुं वृहस्पतिः इति प्राह
रत्नावली ॥
देवेष्टः पुं महामेदा गुग्गुलुः ३
तिराजनिर्घण्टः देववोक्षितेति
देवेष्टा स्त्री वनवीजपरकः ३
तिराजनिर्घण्टः ॥
देवोद्यानं स्त्री देवानां वनं तय
या वैभ्राज मिश्रकं शिथिकावण
चैत्ररथं इति त्रिकाणशेषः देशः
पुं भूगोलतागविशेषः इति सि
द्धान्तमंजरी जनपदे जनपदः
समुदाये जनपदेकदेशे सजल
निर्जल स्थानमात्रेव इत्यमरटीका
यां भरतः सत्रिविधः जोगलः
अनुयः साधारणस्तत्पर्यायः
जनपदः १ नीहृत २ विषयः ३
यवर्तने ४ इति राजनिर्घण्टः प्रदे
शः ५ राष्ट्रं ६ इति प्रावरत्नावली
अथ देशवर्णनीयानि रत्नं १
खनि २ द्रव्यं ३ पाण्यं ४ धान्यं ५
करोडवः ६ उर्ग्यामः ७ जनाधि
कां ८ नदीमातृकतादि ९ अथ
ग्रामेवर्णयानि धान्यं लता १०
दा १ सरः ४ यम्पुषिः ५ क्षेत्रं ६

अरवहः ७ केदारः ८ ग्रामेयीसुखं
९ विभ्रमः १० इति कविकल्पलता
अथ मध्य देशीय जनपदा यथा
ताम्रिमे ऊरुयावालाः शाल्वा ।
श्रव सजोगलाः पुरसेना भद्र
कारा वोथका सपटवराः मत्स्याः
किराताः ऊल्पाश्च ऊनयः का
ति कोशलाः आवेताश्च भूतिगाश्च
लोभ्रिवाथकैः सह मध्यदेश्या
जनपदाः प्रायशः परिकीर्तिताः
अथ उदीच्यादेशा यथा वाल्मीका
वातयानाश्च आभीराः कालेतोय
काः परंधाश्चैव मूद्राश्च पफुवाश्च
लखंडिकाः गांधारा जवनाश्चैव
सिंधुसौवीरमद्रकाः शकादुसाः
पुलिंदाश्च पारदाहारमूर्तिकाः
रामवाः कंबकाराश्च कैकया दे
शमानिकाः क्षत्रियोपनिवेशा
श्च वैष्ण मूद्र ऊलानि च आत्रयो
य भरहाजः प्रस्थलाः सदशारकाः
लस्यका स्तलगानाश्च सैनिकाः
सहस्रांगजैः यते देशा उदीच्यास्त
प्राच्यादेशात्रिदोयतः अथ मा
द्या देशा यथा अंग वंगा मजुरका
अंतर्गिरिवर्गिराः ततः प्रवेगामाते
गामलया मलवर्तिकाः सत्सेनातयाः प्र

विस्तारभागवांगेयमालवाः प्रा
स्त्रिभुवनपुत्राश्च विदेहास्त्रि
लिमकाः शास्त्रा मागधगोनदी
प्राच्याननयसः स्त्रिताः अथदत्ति
णावयदेशा यथा तथापरेजन
पदादतिगायथा वासिनः पौरा
श्चकेरलाश्चैवबोलाः कृत्वास्तथे
वच सेनकामुखकाश्चैवकृपया
चास्त्रासिकाः मवराष्ट्र मारिष
काकलिगाश्चैव सर्वशः कावे
राश्चसहैषीके राट्याः शवरा
स्तथा सुलिगा विंध्यमूषीकावे
दर्भी दण्डकैः सह ऊलीयाश्च ।
शिरालाश्चत्रयसास्तापसेः सह ।
तथा तैन्निरकाश्चैवसर्वकारस्त्रा
स्तथा नासिकायाशयेवायेयेवै
वास्त्रनर्मदाः भावकल्याः स ।
माहेषाः सह सारस्वतैस्तथा ॥
कलीयाश्चसराश्चअननीया
वृथेविंध्यवासिनः अथ विंध्यवा
सि देशा यथा मालवाश्चक
पाश्चमेकलाश्चात कलैः सह उ
त्तमासादृष्टाणीश्चभोजाः किंकि
यिकैः सह तोषलाः केशलाश्चै
वत्रैपुरावेदिकास्तथा तमुरा स्त
वुराश्चैव पट्टमात्रिषथैः सह अनुया
यवन् ॥

स्थादव्यसं परे तावत् सर्वेश
नामा त केरलः परिकीर्तितः
प्राग्दामव मारभ्य ऊंऊनादित
रास्त्रके तावत् काश्मीर देशः
स्थात् पंचाशद्योजनानक का
लेष्मरेषेतमिदि त्रैपुरे नीलपर्वत
कामरूपाभिधो देशो गणेश मि
रिभूदिति त्रिपंचकं समारभ्यम
थे चोधिनी पिषे माजीर तीर्थ
राजेंद्र कोलापुरनिवासिनी ता
वदेशो महाराष्ट्रः कर्णाट स्त्रासि
गोचरः जगन्नाथाहर्दभाग मवी
कृष्णीधमरात्मिकात् तावदंभाभि
थोदेशः सौराष्ट्रं पुरासादरेकोक
णात् पश्चिमे तीर्थ समुद्र योज
गोचरे हिंमुलाजानको देवि दश
योजनदेशातः सौराष्ट्र देशो दे
वेशि तस्मात् युज्जराभिधः श्रीष्टो
लंत समारभ्यचोलेषान्मथभा
गतः तैलंग देशो देवेशि थाना
ध्ययन तमरः सुराविकां समार
भ्यमलयास्रसंगं शिवे मलयाला
भिधोदेशोमंत्रसिद्धिप्रवर्तकः रा
मनाथसमारभ्य श्रीरंगास्तविले
स्वरि कर्णाट देशो देवेशि सायात्र
भोगदायकः नामपणीसमासाय ।
शैलार्द्रशिखरोर्द्धतः अवंती सत्र
को देशः कालिका तत्र तिष्ठति ।
भद्रकालीमहापूर्वगमज्जगीचप
श्चिमाष्ट्रीविदभीभिधोदेशोवेदर्भी
तत्र तिष्ठति युज्जरात् पूर्वभागे त
हारकाता हि दक्षिणे मरुदेशो
महेशानि उष्टात् पश्चि पारायणः
श्रीकोकणा दयोभागे तापीतः
पश्चिमे परे आभीर देशो देव
पि विंध्यशैलेव्यवस्थितः अवं
तीतः पूर्वभागे गोदावरी स्त्रथा
त्रे मालवालो महादेशो धन
भास्य पारायणः दविउ तैलंगयो
मथ्ये चोलदेशः प्रकीर्तितः लं
वकर्णाश्च ते प्रोक्तास्तैदे वात
रेभवेत् ऊरुदेशात् पश्चिमे त
तथा चोत्तर भागतः इंदमस्यान्म
देशानि दश योजनक दये पांचा
ल देशो देवपि सौंदर्य गर्वभूषि
तः पांचालदेश मारभ्य स्त्रेच्छाद ।
क्षिण पूर्वतः कांबोज देशो देव
शि वाजि राशि पारायणः वेदर्भ
देशाहर्द्वच इंदमस्याच्च दक्षिणे
मरुदेशात् पूर्वभागे वेराटः प
रिकीर्तितः कांबोजाहर्द्व भागेत
इंदमस्याच्च पश्चिमे पारायणदेशो

विस्तारभागांगेयमालवाः प्रा स्तुतिकेराप्र वीतिहोत्रा अवेतयः ॥
 ग्नातिवाप्रमुद्राप्र विदेहा स्तुति
 लिमकाः शाला मागयगानही
 प्राचाजनपयः स्तुताः अथदति
 गाययदेशा यथा तथायेरजन
 यदादतिगायय वासिनः योडा
 प्रकेरलाप्रैववोलाः ऊल्पास्तथे
 वच सेतकामुवकाप्रैवजयथा
 वास्वासिकाः मवराष्ट्र माहिय
 काकलिगाप्रैव सर्वशः कावे
 राप्रसहैषीके राहयाः शवरा
 स्तथा मुलिगा विंध्य मूषीकावे
 दर्भी दण्डकैः सह ऊलीयाप्र ।
 शिरालाप्र रूपसास्तापसैः सह ।
 तथा तैत्तिरकाप्रैवसर्वकारस्वरा
 स्तथा नासिकायाप्रयेवानेयेचै
 वोस्तरनमीदाः भावकच्छाः स ।
 माहेषाः सह सारस्वतैस्तथा ॥
 कच्छीयाप्रसराप्रानतीप्र
 उयेविंध्यवासिनः अथ विंध्यवा
 सि देशा यथा मालवाप्रक
 याम्रमेकलाप्रान्त कलैः सह उ
 तमासादणालीप्रभोजाः किंकि
 थिकैः सह नौषलाः कोशलाप्रै
 वत्रैपरावेदिकास्तथा तमुरा स्त
 वुराप्रैव पहमात्रिषथैः सह अनुपा
 स्तुतिकेराप्र वीतिहोत्रा अवेतयः ॥
 यते जनपदा त्याता विंध्य सप्तनि
 वासिनः पर्वताप्रयि देशा यथा
 अतोदेशान् प्रवत्तामि सर्वताप्र
 विगाप्र ये निर्दारा देस वर्णाप्र
 ऊपथा अपथाः त्वशाः ॥
 ऊपथावरणाप्रैव ऊर्णा दर्भीः स
 मरुकाः त्रिगर्तीमण्डलाप्रैव कि
 राताप्रामरैः सह इति मतस्य
 पुराणं अथिव देशववस्था दे
 वेशि कथ्यते स्यात् तत्परा वै
 यनाथे समारभ्यभुवनेशास्तग ।
 शिवेतावदंगाभिधो देशो यात्रा
 यानहि उष्णति रत्नाकर समार
 भवत्तपुत्रांतगणिवो वंगदेशो
 मयाप्रोक्तः सर्वसिद्धि प्रदर्शकः
 जगन्नाथान् पूर्वभागात् कृत्वा
 तीरान्मोशिवे कलिगदेशः स
 प्रोक्तोवाममार्ग परायणः कलि
 ग देशमारभ्य यवाष्ट्रयोजने शि
 वे दक्षिणास्या महेष्टानि कालिं
 गः परिकीर्तितः सब्रह्मण्य स
 मारभ्यावदेवो जनार्दनः नाव
 त्केरलदेशः स्यात् तन्मध्येसिद्ध
 केरलः रामेश्वरात्तयकटप्रातहं
 सकेरलनामकः अनेतशैलमारभ
 यावत् ॥

स्यादव्यसं परे नावत् सर्वेश शैलार्दशितरोर्दतः अवेती सत
 नामा त्केरलः परिकीर्तितः को देशः कालिका तत्र तिष्ठति ।
 शारदा मठ मारभ्य ऊर्जनादित भद्रकालीमहापूर्वगमङ्गीचप
 दास्तके नावत् काश्मीर देशः श्रीमोक्षीविदर्भीभिधोदेशोवेदर्भी
 स्यात् यवाष्ट्रयोजनान्तके का तत्र तिष्ठति गुर्जरात् पूर्वभागे त
 लेम्बरमेतमिदि त्रैपुरं नीलपर्वत हारकाला हि दक्षिणे मरुदेशा
 कामरुपाभिधो देशो गणेश मि महेष्टानि उष्टात् पश्चि परायणाः
 रिमूर्द्धनि त्रियंचकं समारभ्यम श्रीकोकणा दधोभागे तापीतः
 ध्ये चोयिनी शिवे माङ्गीर तीर्थ पश्चिमे परे आभीर देशो देवे
 राजेंद्र कोलापुरनिवासिनी ता शि विंध्यशैलेष्वर्वास्थितः अवे
 वदेशो महाराष्ट्रः कर्णाट स्तमि तीतः पूर्वभागे गोदावर्य सस्थो
 गोचरः जगन्नाथाहर्दभाग मवी तरे मालवालो महोदेशो धन
 कृष्णभ्रमरात्मिकात् तावदंभाभि धाम परायणाः दविउ तैलंगयो
 थोदेशः सौराष्ट्रप्रणसादरंकोक मध्ये चोलदेशः प्रकीर्तितः ल
 णात् पश्चिमे तीर्थ समुद्रयान्त वकर्णाप्र ते प्रोक्तास्तैदेवो वात
 गोचरं हिंगुलाजान्तको देवि दश रेभवेत् ऊरुदेवात् पश्चिमे त
 योजनदेशान् सौराष्ट्र देशो दे तथा चोत्तर भागतः इदमस्यान्म
 वेशि तस्मात् गुर्जराभिधः श्रीष्टो देशानि दश योजनक दये पाचा
 लंत समारभ्यचोलेषान्मध्यभा ल देशो देवेपि सौंदर्य गर्वभूमि
 गतः तैलंग देशो देवेशि थाना तः पांचालदेश मारभ्य म्हेच्छाह ।
 ध्ययन तमरः सराविका समार द्दिण पूर्वतः कावोज देशो देवे
 भामलयाप्रसंगे शिवे मलयाला शि वाजि राशि परायणाः वैदर्भ
 भिधोदेशो मंत्रसिद्धिप्रवर्तकः रा देशाहर्द्वच इदमस्याच्च दक्षिणे
 मनाप्यसमारभ्य श्रीरंगास्तविले मरुदेशात् पूर्वभागे वैराटः य
 सूरिकर्णाट देशो देवेशि साम्राज्य रिकीर्तितः कंचोजाहर्द्व भागेत
 भोगदायकः नामपणीसमासाद्य इदमस्याच्च पश्चिमे पाण्यदेशो

महेशानि महाभूतत् कारकः वर्ततेतिष्टमिये वंगदेशसमार
 गंडकी तीरमारभ्य चमाराणेत्र भाभुवनेशोतंग शिवे गौडदेशः
 केशिवे विदेहभूः समाख्याताने समाख्यातः सर्वविद्या विषारतः
 भुक्ताभियः सत कावोजदेशमा गोकर्णेशान् पूर्वभागे आर्या
 रभ्यमहाभूतत्पूर्वके वास्तीक बलीतचोत्रे तैरभुक्तात् पश्चि
 देशो देवेषि अश्वोत्पत्ति पराय मेत महा पूर्याश्च सर्वतः महा
 णः तमज्जुणं समारभ्य रामदेश कोयलदेशाश्च सूर्यवंशपराय
 स्तकंशिवे किरान देशो देवेषि णः व्यासेश्वरसमारभ्य तमज्जुण
 विंध्यशैलेवतिष्ठति करतोया नकेशिवे मगधाख्या महा देशो
 समारभ्य हिंगुलाजानकेशिवे यात्रायोनहिहृषति दक्षोत्तरक्रमे
 मूलतान देशो देवेषि महास्त्रे गोव क्रमात् कीकटमागधो चरण
 छपरायणः हिंगुपीवं समार दिसमारभ्य गृध्रकटांतकं शिवे ता
 भमकेशांत महेश्वरि खरासा वत् कीकटदेशः स्यात्तदंतमीगधो
 नाभियोदेशो स्त्रेछमार्ग पराय भवेत् जगन्नाथपानदेशाश्चोत्तक
 णः तन्मध्ये चोत्रेदेवि पेरकः लः परिकीर्तितः कामगिरि समा
 परिकीर्तितः काष्मीरंतसमार रभ्यद्वारकांत माहेश्वरि श्रीकंत
 भकामरपात पश्चिमे भोरांत लाभियोदेशो ऊनंमृण महेश्वरि
 देशो देवेषिमानसेषाच्चदक्षिणे कामगिरिहृत्तभागेमरुदेशा नयो
 मानसेषाहृत्तपूर्ववीनदेशः प्र तरे ऊनदेशः समाख्यातः पुरास्त्र
 कीर्तितः कैलानीरं समारभ्य सर त्ररमंतित अथाभंगं समारभ्य को
 युपरितः परे अमराण महेशानि दिदेशासमधरो समुद्रप्रांतदेशो
 महाचीनाभियो भवेत् जलेश्वरं हि कोंकणः परिकीर्तितः ब्रह्मपु
 समारभ्ययोगिन्येतंमहेश्वरि नेपा ज्ञात् कामरपात् मध्यभागे तके
 लदेशो देवेषि शिलहट्टमृण कयः माप्रथाहृत्त भागे त विंध्या
 प्रिये गणेश्वरं समारभ्य महोद न पश्चिमतः शिवे सौरसेनाभियो
 धनगेशिवे शिलहट्टाभियोदेशः प देशः सूर्यवंश प्रकाशकः ॥

हस्तिनापुरमारभ्य ऊरुह्वेत्राच्च शामया शोक्तामहेश्वरि पतन्म
 दक्षिणे योचाल पूर्वभागेतऊरु ध्यः पिदेवेषिदेशाभेदात्नेकशः
 देशः प्रकीर्तितः मरुदेशात् पूर्व कोटिशाः सतिदेवेषि एतेमुख्याः
 भागेकामादेर्दक्षिणेशिवे सिंह प्रकीर्तितः रुदस्यातिरहस्यच
 लाख्यामहा देशः सर्वदेशांतमा गोमयपुष्पसंकटे इति सौदक्ष
 तमः शिलहट्टात् पूर्वभागेका तः योक्तकिमन्यत श्रोतमिच्छति
 मरुपातयोत्रे पुलिधि देशोदे इति शक्तिसंगम तेत्रेण पटलः
 वेषि नरनारायणः परः गणेश देशकः वि शास्ता इतिहेमचंद्रः
 रात् पूर्वभागेसमुद्राज्जेत्रेशिवे देशकारी स्त्री रागिणी विशेषः
 कच्छ देशः समाख्यातः सुदेशं हनुमन्मते मेव रागस्य आर्या
 मृणसादरं पुलिराज्जेत्रे भागेक अस्यानातिः संपर्णः गृहं पृजं
 छाच्च पश्चिमे शिवे मत्स्य देशः स्वरः गानसमयः वयंनानिशांतः
 समाख्यातोमत्स्यवाक्यकारकः अस्याः स्वरूपं सुंदरस्त्री निलय
 वैराफ याणयो मध्ये पूर्व दत्त ज्ञाननाकमलयजाती दाहिमस्त
 क्रमेण तु मरुदेशः समाख्यातो नी गौरांगी विवोष्टी सुक्ताहारके
 माद्रीहातत्र तिष्ठति पुरसेनात् वी कर्पूरचंदन लिमंगी सालिका
 पूर्वभागेगण्डकाः पश्चिमेशिवे रा नायकेनसदोपविण्णहावभाव
 सोवीर देशो देवेषि सर्वदेशोथ कटाक्षान ऊर्वती संगीत दर्पणा ।
 माधमः अवेतीतः पश्चिमेत । गते अस्या गानसमयः प्रात वैराटी
 वेदभीहृत्क्षिणेत्रे नाट देशः स रागिण्यसह अस्याः स्वरूपं नाय
 माख्यातो चर्वरं मृण पार्वति मा केन सह कैलि कौतक रतापणा
 यापुरसमारभ्य समुद्रगतयोत्रे मकेशभारा जितशरत् पूर्णच
 ववराख्या महादेशः संधवेमृणसा दानना अनंगराजितांगी काव
 दरे लकाप्रदेशमारभ्य मकोनेपर नकलसयुतिहारऊचा कम ।
 मेश्वरि सैन्यवाक्यमहादेशः पर्वते लनयनासुभाषिणी इति स
 तिष्ठति प्रिये एतेष्वह्यंचाणव । गीतशास्त्र देशत्रये ज्ञो ३

चितं इत्यमरः ॥
 देशात्मी स्त्री रागिणी विशेषः द
 नुमन्ते हिंदोल रागस्य द्वितीय
 रागिणी तस्याजातिः वाउवयु
 हेताधारस्वरः गानसमयः वसंत
 नौपूर्वाङ्गः अस्याः स्वरूपे स्वरपा
 नारीचंद्रवदनाकोयनाकलह
 प्रियारोमद्वयानिष्क्रोषकरवालक
 रा मञ्जवत् भूत्पवगुणितवाङ्ग
 वदाः बलमर्दितकहस्थापित
 शत्रुपदासर्वदास्वसमीपस्थापि
 तनायकाच्च रागमालामते न
 तस्याः स्वरूपे मञ्जवत् परस्परम
 ल्लकीडायां नियुक्तासाकीडमल्ल
 काष्टोत्तरेपणा प्रस्तारागुञ्जालन
 भूमिल्लाटनारि चपाकलनाद्यम
 नेवसंतरागस्यभार्या संगीतदर्प
 ण मते अस्याः जातिः संपूर्णाः अ
 स्याः स्वरूपेकर्षरादपि कमनीयां
 गी कमलराजितनयनादर्थय
 क्ता रसिका प्रतिधीरा किंचित्
 सेकुचिता दीर्घभुजा मञ्जुति ।
 मोचिनीच इति संगीतशास्त्रे देशा
 न्तरे स्त्री समेरुलकयोर्मध्यरेखा
 स्वरूपदेशस्वदेशयोरन्तरयोजने
 इति सिद्धान्तरेह्यं येउदयोत्तरकर्म
 णा लंकाया मोदयिका गदा
 जाता स्ते देशान्तर कमेणा स्वपुरो
 दयिकाः स्युः तच्च द्विविधं एकस्र
 वीपरं द्वितीयं याम्यान्तरं तच्चरसे
 तमुक्तं यथा येनेन लकोदय
 कालिका स्ते देशान्तरेण सपुरो
 दये स्युः देशान्तरे प्रागपरं तथा
 न्यत याम्यान्तरं तच्चर संत मुक्तं
 इति सिद्धान्तशिरोमणिः ॥
 देशान्तर परिभाषायां वृद्धमनुः
 वाचो यत्र विभिद्यंते गिरिवीर्य
 वधायकः महानयनं यच्च तदे
 शान्तरमुच्यते देशानाम नदी मे
 दानिकटोपि भवेद्यदि तत्त देशान्त
 रं प्रोक्तं स्वयमेव स्वयंभुवा दृष्टा ।
 रात्रेण या वाक्ता यत्र न श्रयते
 ऽथवा इहस्पतिः देशान्तरे वदेत्ये
 केवष्टियोजनमायनं चत्वरिंश
 हदंत्येके त्रिंशदेके तथैवच ॥
 इत्युदाहृतत्वे मुनि हय वचनोक्त
 वागादियोजनारिभेदसामेजस्या
 र्यमेवं व्याख्यायते त्रितय वैशिष्ट्ये
 त्रिंशद्योजनाभ्यन्तरेदितयवैशिष्ट्ये न
 उपरि एकवैशिष्ट्यवत्तादिशद्योज
 नापरि वारिणि गिरि महानयनंति
 तत्तभेदाभावेपिषष्टियोजनोपरि
 वैदेश्य मितिमुद्विचिन्तामणिः ॥

देशिकः पुं पथिकः इति हेम
 चंद्रः गुरुः यथा देशिकोमल
 मंत्रेण इत्यादिमः ॥
 देशिनी स्त्री तज्जनी इति शहर
 लावली ॥
 देशी स्त्री रागिणी विशेषः द
 नुमन्ते दीपकरागस्यभार्या
 अस्याजातिः वाउवयुः गृहंरुष
 भस्वरः गानसमयः वीष्मर्तो
 मथ्याङ्गः अस्याः स्वरूपे स्वरपा
 नारी हरिहसनाग्रलंकतायौव
 नमदेन कामा सक्ता सतीनायक
 शयनागारमागत्य निधुवन रता
 च भरत मतेन मेचरागस्यराणि
 णी सोमेश्वरमते वसंतरागस्य
 पत्नी संगीतदर्पणामते हिंदोलरा
 गस्यभार्या तस्या गान समयः या
 मयुगलं तस्याः स्वरूपे निद्रायुक्त
 नयनाग्रालस्ययुक्ता प्रियाभिमु
 खी मायकस्य निद्रा भंजनार्थं म
 नोमंजरतानंगायेतीरमणेक्ष्यार
 चितवेषाभूषणगणशोभिता ।
 गोरांगी परिहितहृदिदार्ण्यारिका
 इति संगीत शास्त्रे
 देशं स्त्री पूर्वपदः इति शहरता
 वली देशोदेवि ॥
 देशः त्रिदाता उर्ह मः इति हेमचं
 द्रः रजकः इति सतिप्रसारणादि
 त्वतिः ॥
 देशः पुं स्त्री शरीरं इत्यमरः ॥
 न्यायमते पृथिव्या देहं यानिजं
 जरायुजमंजं च अयोनिजं स्वेद
 जोद्भिदादिकं नारकिणं शरीरं
 मय्यः योनिजं जलीयं देहमयो
 निजं वरुणलोके प्रसिद्धं तेजसं दे
 हमयोनिजं सूर्यलोके प्रसिद्धं
 वायोर्देहं मयोनिजं तदेव पिशाचा
 दीना इति सिद्धान्त मुक्तावली ॥
 अथ नरक भोग देह विवरणं
 तत्र यमप्रतिष्ठा विनी प्रश्नः ॥
 स्वदेहं भस्मसाज्जते योति लो
 कांतरं नराः केन देहेन वा भोगं
 भुंजते च पुनर्भाषुं सचिरं लो
 काभोगेन कथं देहो विनश्यति
 देहो वा किंविधा ब्रह्मन् तन्मे
 व्याख्यात महर्षि यमस्योत्तरं
 एष देह विवरणं कथया
 मि यथागमं पृथिवी वायु रा
 काश स्तेज स्तोय मिति स्फुटं
 देहिनां हेमवीजं च स्वष्टः स
 षि विधौ परं पृथिव्यादि यं
 च भूतैर्देहो निर्मितो ।

देवदिः पुं विष्णुः इत्यमरः ॥ परिकीर्तितः अहोरात्रि सा प्रो
देवता इति मेदिनी ॥ कावेदवेदिः पुरातनेः तत्र स
देवताहोरात्रः पुं देवतां दिवा । वेप्रनष्टा च चेदाकीदिदिगीष
निशं समनुष्ममानेनवर्षेकसंख्यः राः आदितावसवोरुद्रामन्दिह
इति शार्दूलकल्पतरुः ॥ मानवादयः ऋषयो मुनयश्चैव
देनें स्त्री दीनता दिनसंबन्धिनिति गंधर्वराक्षसादयः मार्कंडेयालो
देनेंदिनें त्रि दिनेदिने भवे स्तार्य मशश्चपेचकश्चिरजीविनः इन्द्र
स्मप्रतिदिने इति निपातनसाथं युम्प्रश्नपति आक्षुपाश्चक
देनेंदिनप्रलयः पुं प्रलयविशेषः क्षुपः नाडीजंघावकुम्भेवसर्वे
यथा चतुर्दशेन्द्रावक्षिणे ब्रह्मणो नष्टाश्चतुर्वे ब्रह्मलोकादयः स
दिनमुच्यते तावती ब्रह्मणो रात्रिः ब्रह्मलोकानागलयास्तथा ब्रह्मलो
साच ब्राह्मी निशा न्य कालरात्रिश्च कंस्ययुः सर्वे ब्रह्मलोकादयः ।
साक्षेयावेदेषु परिकीर्तिता एवं स्तथा गतेदेनेदिने ब्रह्मलो
सप्तकल्पजीवी मार्कंडेयो महातपाः काश्चससजे पुनः एव शता
ब्रह्मलोकादयः सर्वलोकादग्या युपर्यन्तपरमायुश्च ब्रह्मणः
श्च तत्रैव उच्यते नेवसहसा सं इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृतिखण्ड ॥
कषणमुक्ताग्निना चेदार्कवत्सुपुत्रा देनारे त्रि दीनारमितस्वर्गाज्ञात
श्च ब्रह्मलोकां गताहुत ब्रह्मरात्रेय वस्तु दीनारभवं दीनारस्य दे
तीतेतु पुनश्च सस्ते विधिः तस्य वेति स्म प्रत्ययः ॥
ब्राह्मी निशा वाच क्षुद्रप्रलय उच्ये दैनिकी स्त्री दिनभूतिः एकदि
ने देवाश्च मुनयश्चैव गंधर्वा रादयः एवं त्रिंशद्विंशतिरात्रैर्वत्स ॥
रादयः एवं त्रिंशद्विंशतिरात्रैर्वत्स नैकर्ममूल्य इति शार्दूलमात्रा ॥
णामामयवच वर्षद्वादशमासेश्च दैन्ये स्त्री कर्षणं इति हेमचन्द्रः
स्तसंबन्धिनैव हि यवे ये च दशाष्टे च दीनता यथा याचुर्न देमपरो वि यस
गतेव ब्रह्मणो न्य देनेदिनस्त प्रल कलहायेते मियस्त दृष्टान्तं हविष्य
यो वेदेषु ॥ भित्तो ब्रह्मनि सदशशीवः कर्षणं कथ
ता इति मरारिमिश्रः देयं त्रि दीपसे

वधि दीपस्येदमित्यर्थे स्मप्रत्ययः शेषतः मत्स्य उवाच समेव कर्म
देव्यं स्त्री दीर्घतं तत् पर्यायः देवाख्यं विदि देहोतगर्जितं न
आयामः २ आरोहः १ इत्यमरः स्मात् पौरुष मेव ह अष्टमा रु
आरोहस्थाने आनाह इति भरतः र्मनीषिणः प्रतिकूलं यथा दे
देलीषिः पुं दिलीपराजपुत्रोऽयुः वे पौरुषेण विहस्यते मंगलाचा
दिलीपस्यापत्यमिति स्मिप्रत्ययः रयुक्तानां नित्यमन्यान् प्रीलि
देव्यं स्त्री देवतीर्थं तत् दक्षिणाह ना येष्वा पूर्वकृते कर्म सान्त्विकं
स्मात्कल्पवर्ति इत्यमरः देवसं मनुजो जन्म पौरुषेण विना तेषां
धिनिति यथा प्रदीतो पितरो य केवाचिदृष्टपते फले कर्मणा प्रा
स्य देहस्तस्यापुत्रिर्भवेत् नापि दे प्यते लोके राजसस्य तथा फले
वेनवापि च यावत् पूणी नवत् स रुद्धेण कर्मणा विदि तामसस्य
रः इति मुदितत्वं विवाह विप्रो तथा फले पौरुषेणाप्यते राजन्
षेपु इत्युदाहरणं अस्य विवरणं मार्गितव्यं फलं नरैः देव मेव
उदाहरणं देहदृष्टं दिवि भवेत्ति दे विजानंति नराः पौरुषवर्जिताः
वे स्त्री पुं भागं इत्यमरः ॥ तस्मात्त्रिकालं संयुक्तं देवेन सफ
देवाधीनजगत्सर्वजन्मकर्ममुभा ले भवेत् पौरुष देवसंयुक्ताका
शुभं संयोगाश्च वियोगाश्च न च लेफलनिपाथिव देव पुरुषकार
देवात् परं बलं ह्यसायने च त अकालश्च मनुजो जन्म त्रय मेव
देवसं देवात् परतस्ततः भजेति मध्यमपिंडिते स्यात् फलावहे क
सततं संतः परमात्मानमीश्वरं । षे हृदि समा योगात् दृष्टपते फल
देवं वर्द्धयिते शक्तः तथे कर्तव्यं सिद्धयः नास्तु काले प्रदृष्टं ते नैवा
लीलया न देव वदस्तद्वत्तश्चा काले कथंचन तस्मात् सदैव क
विनाशी च निर्गुणः इति ब्रह्मवेव र्त्रयं सधर्मं पौरुषं नृभिः । य
त्रैगोणाश्रयणं मनुकवाच देव वंते प्राप्नुवन्तीह परलोके फ
पुरुषकारे च किं जायस्तद्वीहिमे ले भवे नालसाः शामवन्त
अत्र मे सशयो देव ह्येत मर्हस्य र्थात्र च देव यथायथाः ॥

तस्मात् सदैवयत्नेन योरुभे यत्न
माचरेत् तस्मात् सदैवयत्न
मनुष्यानुष्ठानं पुस्तान्पुस्तान्
हिलस्मीः अनविषयत्वाद्वागने
न्येद्रतस्मात् सदैवयत्नवतादि
भावे इति मतस्य प्रमाणं १५ अ
थायः ॥ देवकी स्त्री कृष्णमा
ता वसुदेवपत्नी इति श्रीभा
गवतम् देवकीनन्दनः पुम्
श्रीकृष्णः इत्यमरः देवकाविरा
स्त्री देवता इति शहरत्वावती
देवपतिउते त्रि देवतः त्रि ।
गणकः इत्यमरः अस्मात् प
ति र्थया देवब्राह्मणयनापहा
री धर्मान्धनरकेभुक्ता शतज
न्ममृषिक नानाविधयतिष्ठः
मि वृत्तार्थावेशहीनव्याधि
युत शबरस्वर्णकारः स्वर्णवणि
गचवनमेति विप्रब्राह्मणगणका
भूता देवज्ञोपजीविविशेषोभव
ति ॥ अपिच लातालोहादिव्या
पारी रसादिविक्रयीचयः सयाति
नागवेष्टेच नमोर्वेष्टितपवच वसे
तस्वलोममानाहे तत्रैवनागदेशि
तः ततोभवेत् सगणकोदेवश्च
समजन्मसु गोपश्चवर्त्मकारश्च
रंगकारस्ततः शुविः इति ब्रह्म

वैवर्तेप्रकृतिवर्णम् ॥
देवता स्त्री देवतार्था मया
दिनाशुभाशुभता लक्षणदिना
शुभाशुभनिर्णयिणी तत्पर्या
यः विप्रश्रिका २ इति निका १
इत्यमरः देवतः पुं स्त्री देवता
इत्यमरः देवतासम्बन्धे स्त्री दे
वसम्बन्धिनि त्रि देवदीशः ।
पुं वतः इति त्रिकोणशेषः
देवसम्बन्धि महीपश्च देवपरः
त्रि देवनिष्ठः तत्पर्यायः
पञ्चविध्यः २ इति हेमचन्द्रः ॥
देवप्रश्नः पुं प्राक्तनशुभाशुभक
र्मजिज्ञासा तत्पर्यायः ३
पञ्चमतिः २ इति त्रिकोणशेषः
यः देवयुगम् स्त्री देवानोप
गं तच्च देवमानेन हादशसहस्र
वर्षं मनुष्यपरिमारेण चतुर्थे
गमाने इति श्रावार्थकत्पतरुः
देवलकः पुं भोतः भूतसेवकः
इति हावली देवलसम्बन्धिः
निवि देवलोचकः पुं मोहूर्तः ।
गणकः इति त्रिकोणशेषः ॥
देवताणी स्त्री आकाशवाणी अ
मात्रधीवाक तत्पर्यायः चितो
क्तिः २ उष्णशकुटी २ देवप्रश्नः ५
उपश्रुतिः ५ इति त्रिकोणशेषः संकृत

वाको यथा संस्कृतं नाम देवी वा
गन्वाख्यातामहर्षिभिरिति इहरी
गीर्वाणवाणी वदने मुकुन्द संकीर्त
नचेत्यभयं हिलोके सङ्कलमिति
वोयदेवः ॥
देवाकरिः पुं शनिः यमः यमुनायं
स्त्री यनेषामुदाहरणं यथा सप्रति
देवाकरितः पारमिताहरि तारुण
करितः नायकोपि विशेषः स्त्री
हिनराशि वषातनुशेषः ॥
इति काव्योदयभूतसंगीतकं देवा
तय हवन् यथा देवादयंगवत्
नै किल मानवत्वाः इति काव्यो
दयः ॥
देवाहोरात्रः पुं देवानामेकदि
वसः समनुष्णाणां संवत्सरः
इति श्रावार्थकत्पतरुः ॥
दैविकः त्रि देव संबंधी दैवेभवः
इति व्याकरणं देवी स्त्री देव संबं
धिनी यथा ब्रह्मोपास्यमिति ।
स्फुरत्यपि रुदिव्यावर्तिकावा
सनाकानामेयमतर्कहेतुगदना
देवी सतो यातना इति शांतिश्रा
तकं विकित्ताविशेषः ।
यथा आसुरीमात्रवीदेवीचिकि
त्सात्रिविधामता इति वैशकं ॥

देवो स्त्री देवं भाग्ये इत्यमर
वीकायां भरतः ॥
देशिकं त्रिदेशसंबन्धि भवार्थ
स्लिकप्रत्ययेन सिद्धं संबंधवि
शेषः यथा काल भावयोः स
मसीतिसूत्र भावः सन्त नच्च हि
विध्यं कालिकं देशिकं चेत्तिका
रकचकेभवानेदसिद्धांतवागीशः
देशनिष्ठविशेषणता इति नै
याधिकाः देशिकः पुं दिष्टेन भ
वः भाग्याधीनजातः कालेन जा
तः इति व्याकरणं ॥
दैहिकं त्रि देहसंबन्धि यथा भी
रुणाभैरवाणां भवतिसविहिता
दैहिकी गोपितार्ची इति कूर्चिका
तत्रैः नर्यागः ॥
दो य छेदे इति कविकल्पद्रुमः ॥
दोः पुं वाहुः इत्यमरः ॥
दोः शिखरे स्त्री स्केयः इति रा
जनिर्गणः ॥
दोः सहस्रभूतं पुं कार्मवीर्यार्ज
नः इति हेमचन्द्रः वाणराजाच ॥
दोः म्या पुं अर्थोपजीविकविः ।
वत्सः गोपालः इति मेदिनी
दोहन कर्मरिचि ॥

दोह्री स्त्री गोः इतिगननिर्वा
 दः दोहृत्यमानः वि पुनः पुन
 रतिशयेनवाहोतनविशिष्टः
 इतिवाकरणं दोह्यः पु गोव
 तसः यथा देवसदोयकदम्ब
 तलस्य श्रीथर भावकनाम य
 दमे कण्ड तालस विनिर्गम
 काले स्वल्पमपित्तमेष्यति
 योगे इतिक्वदोमंजरी ॥
 दोयकः पु क्वेदोविशेषः ।
 यथा ग्रायचतुर्थमहीन निता
 स्वे सप्तमके दशमेच तथाने
 यत्रगुरुप्रकरस्मरोगे तत्तका
 थितेतदोयकहृतम् इतिप्र
 तवोयः ॥ दोहृत्यमानः
 वि पुनः पुनः रतिशयेन वाक्य
 विशिष्टः यथा नभस्वदा संग
 भयेव साधी दोधुयमानावडती
 यताका इतिहमंजरी प्रलयेपि
 दोधुयमानाः परमाणवस्तिष्ठ
 ति इति शिरोमणिः दोरकः
 पु स्त्री वीणा तद्वन्धनरजः ॥
 इति प्रार्थकल्प तरुः दोहृदः
 पु क्वेदितहस्तः तत्पय्यीयः कृपाः
 २ वाक्यकवः १ इतिजराधरः दोहृदः
 वि वलवान् तत्पय्यीयः केरातः २
 तामः १ इतिहारावली ॥ ।

भुजस्यग्रहणेतस्य वात्स्यावदोहृदः
 पु वाक्यरूपराजः यथा दोहृदः
 न समो नवास्ति भुवनेप्रत्यक्षविषः
 स्वयं इत्युद्धतः ॥ दोहृत्यो स्त्री
 वाक्यमध्यभागः वान् इति भाषा
 इतिप्रार्थकल्प तरुः ॥ तत्प
 य्यीयः भुजकोटरः २ खण्डिकः ३
 कदा ४ इतिहेमचन्द्रः ॥
 दोलः पु दोलनम् उलथातोर्भावे
 चन्द्र प्रत्ययेन निष्पन्नः श्रीकृष्ण
 यात्राविशेषः अस्मप्रमाणयथा वि
 विशेषतः कल्पिपुगे दोलान् सरोवि
 धीयते फाल्गुणेचवतर्हृष्टाम
 हृमे यामसेतके अथवा योर्गमा
 स्पात प्रतिपत् सन्धिसमिन्तो २
 जयेद्विधिवद्भक्ता फल्गुचरणे
 अत्रविधेः सितरक्ते गौर पीतैः
 कपरादि विमिश्रितैः हरिद्रात्ता
 रयोगाच्च रंग रम्येष्ट-जीतवेत्
 मनाहरैः अनेवी रंग रम्येष्ट
 श्रीणयेत् यरमेष्टरं एकाद
 श्यां समारम्भ पंचम्यस्तं समा
 पयेत् पंचहानिअहाणिस्यदीलो
 त सवोविधीयते दक्षिणाभि
 मुखं कल्पं दोल यानं सक
 त्रराः हृष्टापरान्धनिदये मृक्ता

स्ते नात्र संशयः इति यामे या त्रैरदयेहकिंयावद्यात्रा समाप्यते
 तालखण्ड अपिच नैमिनिक प्रान्त यामे चतर्हृष्टा गोविंद प्र
 वाच फाल्गुने मासि क्वी तदो निमांशुभा वासयित्वा हरे रयेष्ट
 लारोहणमुत्तमं यत्रकीरति जयेत् पुरुषोत्तम उपकारवशि
 गोविंदो लोकाग्रहणाय वै ऐक्य प्रत्यक्षी मपि पूजयेत् ॥
 प्रत्यक्षीदेवदेवस्यगोविंदाख्यातं ततोत्तरचवसने मालाच द्विज
 कारयेत् प्रासादं पुरतः कुर्यात् सप्तमाः अर्घ्याया विमसेन्मत्रं
 षोडशा स्तंभमुच्चितं चतुरस्रं च त्रैरदयेहकिंयावद्यात्रा समाप्यते
 तद्वीरमंडपवेदिकाद्वितं चारुचं निमांसादात् जायते पुरुषोत्त
 द्रतपंमाल्य चामर धुज शोभितं मः रत्नान्दोलिकयातोवेनयेत्
 भद्रासने वेदिकायां श्रीपद्मीका स्नानस्यमंडपे नानातर्प्यनिनादे
 हनिर्मितं फल्गुत्सवं प्रकृवी अष्टोत्तुनिपुरःसरं जयशब्दे स्त
 तयंचाहानिअहाणिया फाल्गु पास्तोत्रैः पुष्पहृष्टिभिरेवच छ
 न्याः पूर्वतो विप्रास्तर्हृष्टांनि ३ धुज पताकाभिश्चामरव्यजने
 प्रामुखे वक्रात् सवेप्रकृवीतदो स्तथा निरंतरदीपिकाभिस्तथा
 लमेउपपर्वतः एतत् सर्वप्रकृ वीतदोलमंडप पूर्वतः गोविंदानु
 गृहीतंतयात्रेण तत्पकीर्तितं प्रा चार्थवरणं कृत्वा वक्रिनिर्मथने
 एवं भूमि संस्तुत्य विधिवत् त एराशिमहोच्चितं सपश्यं कार
 यित्वा त वक्रिं तत्रविनितियेत् पूजयित्वाविधानेन कृष्णार्द्र वि
 धिनाकृनेत् गोविंदं पूजयित्वा त आमयेत् समने विधु नस्मिकाले
 हरिंदष्टासर्वपापैः प्रमुच्यते यता यत् समकृतस्त्वतोदेवदोलमंड

यमानयेत ससंस्कृताचार्यायां धरैः कृतोजलि पुटे भक्तान्
ताकातोरादिभिः अयोदेशे मंड यथाहैरभिष्टुते गंधर्वरसरोभि
पते सप्तशोभा मयेततः ऊर्ध्वदेशे अकिन्नरैः सिद्धवारणैः हाहा
पुनः तमस्तद्वेद्यानसमवे या हुरुप्रभृतिभिः सत्वरदिव्याय
त्रावसानेचपुनश्चामयेदेकवि । नै अहं पूर्विकया न्यमगीत वा
प्राति इयलीलाभगवतः पिता दिविकारिभिः नेत्रां वृजसहासै
महमुवेरिता राजर्षिणोदयुमे प्रजमाने मुदाविनैः विकिरतिः
नकारिता पूर्वमेव हि फल पु सर्वदिक्षु गंधर्वदनं जंजः उपवे
षावमैश्चशाखाभिः परिकल्पे प्रणयगोविंदं पूजयेत्पचारकैः
ने हृदावनांतरे रम्य मज्जसारं वल्लवीचन्दमध्यस्य कंदेवनरुमल
स वारिणा कोकिलाराव मधुरं गं हावहास्यविलासैश्च कीडमानं
नाना पतिगणकुले नानोपशो वनांतरे गोपीभिश्चैव गोपालेली
भारचितेकालगुरु सुधुपिते । लोदोलिकयानगं विनयित्वा ज
प्रफुल्ल केतकी घण्ट गंधामो गनायं विकिरंश्च चूर्णकैः सक
दिदिगंतरे मलिका शोकपुत्रा र्ध रे रक्तपीतपुष्पैर्द्विदसमंततः
गचस्यैत्रयशोभिने तत्तकान दिव्यैर्वस्त्रैर्दिव्याल्पै र्विद्य गंधैः स
नांतर्दिने मंगलये चारुतोराणो धुणकैः चामरादोलनै गीनैः स्त
श्रुतिमालावसनचामरैश्च यशो तिभिश्च समर्चितं आन्दोलयेत्तरो
भिने रत्नखट्वांदोलिकायां तन्म लिकास्य सप्रचारान् शनैः शनैः
धो वासयेत् प्रभुं अनर्घरत्नच तदापश्यति ये कसं मुक्तिस्तेषां न
दिनङ्गाएल्लोकासितश्रुति तथा सेशयः ब्रह्महत्यादि पापानां यंचा
स्थानं यथा शोभं दिव्यालंकार नांसंक्षयो भवेत् त्रिवारं दोलयेद्दे
रंजनं विकचो वृजमध्यस्थं विम्व वंसर्वपापपनोदनं भक्तानुया
यात्राप्रियायुतं प्राखचक्रगदा हकंप्रसाधुक्तिमुक्तेककारणां ।
यमथारिणोवनमालिनं सुप्रसन्नं लीलाविचेष्टितं यस्याहस्त्रिमं सर
सनासाधुपीनवतः स्थलाजले पु जयथा अथः संच दयकरं मूलाविश

निवर्तकं पश्यन् द्वितीयं हरति एवं पंचमी पंचमी सतिष्ठिषु नकर
गोदस्यायुपपातके तिणोत्पशो एभनयेवदिशा अवस्थानेयेतिरति
यमापाणिहतीयं नात्र संप्रयः दोलयात्रातं चैत्रेमासि दोलस्य
दृष्टा दोला स्थिते देवे सर्वपापे प्रमाणं गारुडचैत्रेमासिनेपदे
प्रमुच्यते आध्यात्मिके राधिदेवे ददिणाभिमुखं हरिं दोलारुहं स
राधिभूते विमुच्यते इमां यात्रा मभ्यर्चमासमोदोलयेत्कलौ त
कारयित्वा चक्रवर्ती भवेत्त्रयः त्रितयाचपमयुराणो कुर्जैरथं म
ब्राह्मणस्तु चतुर्वेदीज्ञानवान्जा योदोलां श्रावणे तंत पर्वच चैत्रे
यतेऽथं इति स्कांदे उतकलखं मदनकारोपमकुर्वीतो व्रतस्थः
उद्विचत्वारिंशोऽध्यायः तस्य सवे विलोदोला स्थिते दृष्टा त्रैलाका
ययवस्था यथा यदा अरुणोद स्यात् सर्वो भवेत् तस्मात् कार्यश
य काले पौर्णमासीलाभस्तुत्रेव ने त्यक्ता दोलादे उत सर्वे कुरु अ
दोलयात्रा उभयदिने अरुणोदय यदोलात् सर्वविधिः चैत्रस्य
काले पौर्णमासीलभे पूर्वदिने संग कृदादृष्टा प्रातः कृत्यं समाप्य
वमध्याह्नकाले व्यापित्वा त्रिसं नित्यपूजा विधाया यज्यर्थादोला
ध्यापित्वेन तिथे वलवत्ताच्च त्तवेवती तदर्थं च विशेषेणाने
यदा तिष्ठि दय वशादरुणोदय विद्यादिकर्मपयेत् संमार्गवेस्मवा
काले न पौर्णमासी लाभस्तदाक से अगीतन्त्यादि कारयेत् महा
दावित् सहाय भावेन चतुर्दश्या नाराजनं कृत्वा प्रतियेदच्युतोय
दरः पतेन पूर्वदिने अरुणोदय रि गंधानुलेपचूर्णानि विविचित्राणि
विना प्रवीक्ष्य पौर्णमासीलाभः य विभागशः संतोषावेस्मवांस्तैश्च
रदिने मुरुतीमुन तिष्ठि लाभः र्थाः प्रमत्तः सन् दोलामारोह गीतन्त्यादिभिः प्रभुं नत्वाभ्य
स्तदा फलपुस्तकः पूर्वदिने युगम ये लुभां नीत्वा वहि वेदिकाया
वचनानुरोधादिनि निरस्त उभयः मुनेगायां यथा विधि अमर्च्या
दिने कर्मयोग्य प्रशासकाल प्राप्तं दोलयत् कलसं सर्वलोकाव
तिष्ठि सदेह एव युगमवचनं प्रहनेः लाकिते एव मभ्यर्चयन् यामे

यामे तान्दोलयन प्रभुं महोत्तमं मधुस्तदनं रघुस्यं वामनं ह
सवेन गमयेहि न राविच यत्नतः ॥ पुनर्जन्म न विद्यते इत्यतः क
पवं जागरणं कृत्वा वैभवैः स लखणं ॥
ह वैभवः प्रणम्य प्राच्या निम्नं दोलिका स्त्री हिंदोला इतिहा
ज्या कलं खालयमानयेत् च रावली ॥
त्रेमासि सितेयदो हलीयायां दोली स्त्री दोला डूली इति ।
रमापतिं दोला रक्तं समभ्यर्च्य भाषा इति शहरावाली ॥
मासमादोलयेत् कलौ यत्नं दोषः ७ हृषणं पापे इति मे
फाल्गुनस्य राकादा बुजराफ दिनी वातपित्त कफाः इति श
लानीयदा नदा दोलात् सवः हृचंद्रिका गोवत्सः इति शह
कार्यं सच्च श्रीपुरुषोत्तमे ३ रत्नावली कावगुणतरः सवर
ति हरिभक्तिविलासः ॥ सायककर्षकः यथा सुखार्थ
दोला स्त्री नीलिनी उद्यानादि इति हीरोरसश्च सुखस्तदाश्रया
षुक्ती शार्ङ्गकाष्ठादिमयो हिंदोला हाचः तत्र पददोषा यथा उष्टं
कः हेंदला इति भाषा नमर्या पदं प्रतिकट्टं च्युत संस्कार प्र
यः प्रेता २ इत्यमर दोली इत्युक्तमसमर्थं निहतार्थं मनुवि
हाला ४ दोलिका ५ इति शह तार्थनिरर्थक मरावकं त्रिधा श्री
हरत्नावली प्रोक्तः ६ इति भरत ले संदिग्ध मप्रतीतं ग्राम्य मेयो
यत्न रत्नकोषः दोलिका ७ हिंदो र्थं मया भवेत् क्लिष्टं अविस्मर
ला ८ इति हारावली दोला द्वारा विधेयांशं विरुद्धमिति कृतं समा
भ्रमण गुणः वात कोपनत्वं अ सगतं मेव वाक्यदोषा यथा
गण्येयं वलाग्निका रित्वं च इति प्रतिक्लृप्त वर्णं सुपहन लुप्त
राज विलभः ॥ विसर्गं विसंधि हतहं न्युना
अस्य विवरणं चतर्दोल । थिककश्चिजपदं मनन प्रक।
शह द्रष्टव्यं ॥ दोलायमानः र्षं समाप्त पुनरात्रं ॥
त्रि दोलनविशिष्टः यथा । अदीनरेक वाचक मभवन्मत
दोलायमानं गोविंदं मंजस्य

योग मनमिहित वाच्यं अथद सत्तं च तदहं लोभो मात सूर्य मीर्या
स्य पद समाप्त संकीर्ण गविर् च कृतसासया कृपाभयम् इति रात्र
नं प्रसिद्धिरस्त भग्न प्रकृत म धर्मः । आशमने विना भक्तो दो
मत परार्थं वाक्यं मेवं तथा र्धभावो यथा मय्यपके च सोमे
अर्थदोषा यथा अर्थः पुष्टः च तामृतस्य च भक्तो फलमृतेवे
कथो व्याहत पुनरुक्त उक्तर तदो न दोषं प्राह वैमनुः ॥ ३।
ग्राम्याः संदिग्धा निहंतः प्र तिकर्म प्रणाम ॥ हात्रिशात् प्र
सिद्धि विद्या विरुद्धश्च अन काशदोषो यथा यानेवी पात्रके
वीकृतः सनियमा नियमवि र्वापि गमने भगवद्गृहे देवात्
शेषा विशेषपरिहृतः साको सवाचसेवाच अप्रणामस्तदप्रतः
दोः पदयुक्तः सहचर भित्तः उच्छिष्टे चैव वाशोचै भगवद्भक्त
प्रकाशित विरुद्धः विध्यनुवा नादिकम् एकहस्तप्रणामस्त त
दायुक्तं स्पष्ट पुनः स्त्रीकृतोः याचैकं प्रदत्तिणं पादप्रसारणं ।
श्रीलः रसदोषा यथा यमि वाये तथाप्यर्थकवचनम् शय
चारिरसस्यापि भावानां शह ने भक्तो चापि मिथ्याभाषणमे
वाच्यता कष्ट कल्पनया व्य वव उच्चैर्भाषोमियोक्तरेण रोदना
क्तिरनुभाव विभावयोः प्रतिकु दिचविग्रहः निग्रहानुग्रहचैव ।
लविभावादि ग्रहो दीप्तिः पुनः स्त्रीस्य क्रूरभाषणम् कथमना
पुनः अकांडे प्रथनं कदावेग । वरणं चैव परनिन्दापरस्ततिः
स्याप्यतिविरुद्धः श्रुतिनोः न गुरो मेने निजस्तेन देवतानिद
नुसंधानं प्रकृतीनां विपर्ययः नंतथा अपराधा स्तथाविस्मो
अनंगस्याभिधानं च रसे दोषाः । हात्रिशात् परिकीर्तिताः इति ।
सुरीहृणाः उक्तपदादि दोषाः स्या पापे पातालखंडम् ॥ अदा
न विशेषेकविद्गुण भवेति इति तावंशदोषेण कर्मदोषा हरि
काव्यप्रकाशः दोषविशेषा यथा उता उक्ता दोमातदोषेण पित
यतः प्रभवति कोपः कामावाभरत दोषेण मृविता इति वागाक्यं
धम शोकमोहो विधित सावपरास दोषकः ७ गोवत्सः इति शह

रत्नावली ॥ स्त्री वनवर्धिका इति राज
दोषग्राही १ त्रि दोषग्रहणकर्त्री न निर्वाहः ॥
तपस्यायः खलः २ पुरो भागी ३। दोषाननः त्रि रात्रिभवः इति
द्विजिह्वः ४ मत्त सरी ५ इतिहला याकरणं ॥
युथः विस्मयसूर्यवदोषान गुण दोषानिलकः पुं प्रदीपः इति
नश्रुति साधवः दोषग्राही गुण त्रिकाणशेषः ॥
त्यागी चालनीव हिउर्जनः इति दोषास्यः पुं प्रदीपः इतिशह
प्रयोगः ॥ चंद्रिका ॥
दोषज्ञः त्रि पंडितः इत्यमरः ॥ दोषिकः पुं रोगः इति शह
चिकित्सकः इति हेमचंद्रः ॥ चंद्रिका ॥
दोषविषयकज्ञानयुक्तश्च दो। दोषी १ त्रि दोषयुक्तः अपरा
यत्रयं स्त्री वातपित्तकफाः ३ धी दोष शब्दादस्यार्थे इन् ॥
निराजनिर्वाहः ॥ प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
दोषा स्त्री रात्रिः भूजः इति । दोषेकटक १ त्रि दोषमात्रदर्शी
मेदिनी ॥ योगुणात्मकाकेवलदोषमेव
दोषाद्य नक्तं रजनौ इत्यर्थः ॥ यष्टपतिसः दोषे एकस्मिन्नेवज्ञा
इत्यमरः निशामुखे इति हेम ॥ नयस्य सः इतिभरतः तपस्यायः
चंद्रः ॥ पुरोभागी २ इत्यमरः ॥
दोषाकरः पुं चंद्रः यथा मूल । दोष्यः पुं स्त्रीया स्त्रीउकः सेवा
त्रिकोण निज मंदिरगोष्ठ पूर्णो सेवकः इति त्रिकाणशेषः ॥
मित्रर्त सोम्य गृहगोऽथ न दोः स्थितेति ॥
दीदितोवा यामित्र वेथ विहि दोहः पुं दोहनपात्रं इति शह
ज्ञानपरुष्य दोषान दोषाक चंद्रिका उग्यं दोहनवेति युत
रः सुखमनेकविधं विधेने पत्रिलब्धं ॥
इतिमोति स्तत्त दोषा दोहजं स्त्री उग्यं इति शह
णामाकरश्च दोषाक्लेशी ॥ ॥ ॥ ॥

कल्पतरुः ॥ जलं च नावगाहेन शून्यागारं
दोहडिका स्त्री छंदोविशेषः ॥ च वर्जयेत् वल्लीकेषु नति
दोहा इति भाषा इतिछंदोमंजु छेत्त न बोद्धिग्र मना भवेत् ॥
री अस्या विवरणंछंदः शहस्य विलिखेन्न नष्टे भूमि नोगारे
शेषेदृष्टये ॥ एत नभस्मना न शयालुः सदा
दोहदं स्त्री इच्छा इत्यमरः ॥ निष्टेद्यायामं च विवर्जयेत् न
दोहदः पुं स्त्री गर्भिणीपभिलाषः तृष्णागारभस्मास्थिकपालेषु
साद इति भाषा तपस्यायः दो समाविशेत् वर्जयेत् कलह
ईदं २ श्रद्धा इलालसा ४ इतिहे लोके गात्रभगवर्जयेत् न
मवेदः जात्रजः ५ इति रत्नकोषः मुक्तकेषा निष्टेत नाशिविः
गर्भविह्व इति भरत धनकोषात् स्यात्कटाचन न शयीतोत्त
१ ॥ दोहदलक्षणं स्त्री वयः २ शिरा नचापरशिराः कवित्
संधिः गर्भः इतिमेदिनी ॥ नवसहीनानोदिग्ना नचाईचरणा
दोहदवती स्त्री अत्रपानादि सती नामागस्यावेदेहाचे नवरा
द्वयविशेषाभिलाषवती गर्भ स्थापिकाभवेत् ऊष्णावृक्षशुष्क
वती इतिभरतः तत्तपस्या । षोणितमंगल तत्तपरासर्वोषधी
यः श्रद्धालुः २ इत्यमरः गर्भि मिः कोसेनवारिणास्त्रानमाव
णीकर्तव्याकर्तव्ये यथा दिमा रेत् कृतस्तासभूषाव वास्तुश्च
गर्भ मयाधनकप्रपयः प्राह । नततपरा तिष्टेतमसत्रवदना भ
तो पुनः त्वया यत्नाविधानया । तैः प्रियहितैरेता दानशालात्तती
अस्मिन् गर्भेवरानने संवत्सर यायो पार्वस्यानक्तमाचरेत् इति
शान्तेकमस्मिन्नेव तपोवने स हना भवेन्नारी विशेषेणतगभिः
ध्यायोनैवभोक्तव्ये गर्भिणीपवर णी युक्ततस्याभवेत्पुत्रः शतायु
वर्णिनि नस्यातव नगतव्यहृद ईदिसंयुतः अमयागर्भयतन म
मूलेषु सर्वदा नोपकरेषुयवि वाभोतिनसेशयः तस्मात्तमनया
शोभ्यवलाखलादिषु ॥ ॥ ॥ ॥
मत्तस्यपुराणम् ॥

दोहदालिता स्त्री दोहदवती हनस्य कर्म इत्यमर टीकायां
इति हेमचंद्रः ॥ भरतः ॥
दोहने स्त्री स्तनादुग्य निःसा दोहत्वा स्त्री उरात्मनोभावः उ
रणं दोया इति भाषा उहया रात्मनः कर्म उर्निहित आत्मा य
तो भीवेः नह प्रत्ययेन निष्पन्नं तः धृतिः बुद्धिः स्वभावः शरीरं
दोहनी स्त्री दोहनपात्रं तस्य वायस्य स उरात्मा तस्य भावक
र्यायः लेयने १ पात्री १ दोहः मीर्षे स्पृश्यः ॥
४ दोहने ५ इति शहरतावली दोर्गं स्त्री उर्गवतिथर्मः उर्गसं
दोहलः पुं दोहदः इच्छा इति धिः उर्गस्य भावः उर्गस्येद मेव
शहरार्थकल्पतरुः ॥ यो स्म प्रत्ययः ॥
दोहलवती स्त्री दोहदवती ३ दोर्जनं स्त्री उर्जनत्वं उर्जनस्यभा
ति शहरार्थकल्पतरुः ॥ व उदेवेत्यर्थे स्प प्रत्ययः ॥
दोहली स्त्री अशोकवृक्षः इति दोर्बलं स्त्री उर्बलता अल्पबलत्वं
राजनिर्वाणः ॥ उर्बलस्य भाव इत्यर्थे स्प प्रत्ययः
दोहायनयेः पुं उग्यं इति वि उर्बलस्य भाव इत्यर्थे स्प प्रत्ययः
काण्डशेषः ॥ दोर्भाभिनेयः पुं उर्भागापुत्रः ३
दोहीयान् स वि अतिशयदो निशहरतावली तस्याः कन्यादो
हकः दोहिशहादीयस्य प्रत्यय भाभिनेयी ॥
निष्पन्नः दोहं विदोहनीयं उ दोर्भागं स्त्री उर्भागाया
यो दोह्यये इति आकरणां ॥ वाभावः उर्भागतं यथा भुक्ता
दोः साधिकः पुं हाः स्थितः हा पितृगृहेनारी भुक्ते स्वामि गृहे
वपालः इति विकारशेषः ॥ यदि दोर्भागं जायते तस्याः ॥
दोहलं वि उहलेनाहन शपतिरुल्लेखताः इति ज्योति
रयादि इत्य मरटीकायां भ स्तत्वं उर्भागमेव दोर्भागं ॥
रतः दोहं स्त्री हतं इत्य भावः इति स्तार्थे स्प प्रत्ययः ॥ ॥
दोर्मनस्य स्त्री उर्मनसोभावः उः रनिबंधन विभावसादः इति वंशी

टीकायां नागोजीमहः ॥ वंशानातः इच्छुल प्रज्ञान भवाथे
दोहीणं स्त्री इक्षुण्णं हवीरसः स्मय प्रत्ययः ॥
इति मेदिनी ॥ दोहंति पुं इक्षुण्णराजपुत्रः सतम
दोहंति स्त्री इच्छा दोहदं इति रतराजः इति विकारशेषः ॥
हेमचंद्रः दोहलेयः पुं कच्छपः दोहित्रः पुं स्त्री इति रतपते इति
इति हेमचंद्रः ॥ हेमचंद्रः तत्पर्यायः कृतयः २।
दोह्लिः पुं इंदः इति शहरार्थ इति शहरतावली श्रीणिश्राडे प
कल्पतरुः ॥ विज्ञाणि दोहित्रं कृतयस्तिकाः दो
दोवारिकः पुं हाररत्नकः न हित्रं खड्ग मित्याहु रपत्यं इति तल
तत्पर्यायः हाः स्पः २ वजा लाः कपिलायाहतेवेव दोहित्र ।
१ दाही ४ वेत्रथरः ५ इति हला मिति बोध्यते इति माकण्डेय पुरा
युयः प्रतीहारः ६ प्रतिहारः ७ रा पोत्र दोहित्रयो लीके विशेषो ना
श्रीकः ८ दाही ९ वेतालः १० हारणा स्ति कश्चन नयोर्हि माता पितरौ सं
लकः ११ दोः साधिकः १२ वर्तकः भूतोत्तस्य देहनः इति दाय भागः
१३ गवीरः १४ दाह्योप्यलः १५ इति दोहित्रोपि समुत्रेन संतारयति
शहरतावली हाः स्थितः १६ वेत्र पोत्रवदिति मनुः ॥
धारकः १७ वर्तकः १८ दाहवा यावापृथिव्यो स्त्री स्वर्गपृथिव्यो
सी १९ इति विकारशेषः तस्यल इति हेमचंद्रः ॥
हाणं यथा शम्भुः सरोपोरत्नश्रपि यावामृम्यो स्त्री स्वर्गपृथिव्यो ।
यवादीनचोहतः चित्रगह्वर सर्व इति हेमचंद्रः ॥
यो प्रतीहारो विधीयते इति मत्स्या यावातमे स्त्री स्वर्गपृथिव्यो इति
पुराणं इंगिताकारतत्वेना वल हेमचंद्रः हिवचना नौर्य ॥
वान् प्रियदर्शनः अप्रमादी सह यु ल अभिसर्पणे इति कविक
दत्तः प्रतीहारः स उच्यते इति ल्यडुमः यु स्त्री दिने गग
चाणक्य ॥ णं स्वर्गः इति विष्णुः ॥
दोहलेयः विडकुलोद्भवः निर्दिन ॥

युः पुं अग्निः इति मेदिनी ॥ युनिशं स्त्री अदोरात्रः इति व्याक
युगः पुं यत्नी इति राजनिर्घण्टः रणं यथा भवति किं युनिशं
युगणः पुं अहर्गणः तस्यानय युनिवासिनो इति सिद्धान्त शि
माह कश्चित् कल्पगतोः कसमा रोमणिः ॥
गणरीव गुणो गत मास सम युनिवासी स्त्री देवता स्वर्ग
न्वितः खट्वने रीणित स्तिथि वासी इति सिद्धान्त शिरोमणिः
संयुतः पृथगज्ञोऽधिक मास स युयतिः पुं सूर्यः इति हेमचन्द्रः
माहनात् रविदानाप्रपताधिक इदम् ॥
मासकैः कुतदिनैः सहितो यु युमणिः पुं सूर्यः अर्कहस्तः
गणो विधोः पृथगतः यतिता इत्यमरः ॥
वम संयुगादिधुदिनाप्रगतावम युमयी स्त्री विष्णुकर्मकया सा
वर्जितः ॥ भवति भास्करवासर सूर्य यती इति विकारशेषः
पूर्वको दिन गणोरवि मध्यम युमं स्त्री यनं इत्यमरः वले ३
सावनः अधिक मास दिन त नि मेदिनी ॥
य शेषतो यु वटिकादिक युवा पुं सूर्यः इत्यादि कोषः
मत्र न गृह्यते इति सिद्धान्त योः इति संदिप्रसारे उणादि ॥
शिरोमणिः ॥ हनिः ॥
युन १३ दीप्ति इति कविकुटुम्बः युषत् पुं देवः इति विकार
युन पुं किरणः इति हेमचन्द्रः शेषः ग्रहः इति गोलाध्यायः ॥
युतिः स्त्री दीप्तिः शोभा इत्यमरः युतः पुं स्त्री पाशकादिक्रिया
रप्तिः इति मेदिनी ॥ तप्रणिणकरणकक्रीडा जया ॥
युतिकरः पुं अश्वः इति भूरिप्र इति भाषा ॥
योगः दीप्तिकारके वि युतिते विदी तस्यार्थयः अक्षवती केतवं ३
प्रविशिष्टं युतिते इति मृगयोपया मणः ४ इत्यमरः ॥ युतं
रणं युनं स्त्री लघात् सममराणिः समाकृत्यैव राजाशान्निवर्त
इति ज्योतिस्तत्वे ॥ येन ॥

राजास्त करणावेतो द्वौ दोषोपधि युतकारः (युतकारयिता मय
नीतिता प्रकाश मेतता स्तुत्यं य तकारकः वि सहियार इति व्यातः
देवन समाकृतो तयोर्नित्यं प्रती इति भरतः तत्पर्यायः सति कः
ज्ञाने न्यति र्द्यतवान् भवेत् ॥ २ इत्यमरः सतीकः ३ इति शब्
युतं समाकृत्यैव यजुर्थात् रत्नावली ॥
कारयेत् वा तान् सर्वान् ज्ञान युतकृत वि युतकरः अक्षकी
येदजापूदा अहिजलिंतिनः उक्तः इत्यमरः ॥
अप्राणिभिर्यत् क्रियते तलोके युतप्राणिमा स्त्री कोजागरप्राणि
युतमुच्यते प्राणिनिः क्रियते मा इति विकारशेषः ॥
यस्तु सविज्ञेयः समाकृत्यः युत युतप्राणिमी स्त्री युतप्राणिमा
मेतत् पुरा कल्पे सप्त वैरकर इति भूरिप्रयोगः ॥
महत तस्माद्युतं न सेवेत हास्या युतप्रतिपत् स्त्री कार्त्तिकम्
थमपि वृद्धिमान् इति मनुः ॥ कप्रतिपत् साच कौमुदी यथा
कंकडवाच किंते युतेन राजेद नृशर्शकार्तिकेतस्य मुक्ताया प्र
वदोषणमानद देवनवद्वो तिपन्निधिः विलो दन्ता मही त
दोषास्तस्मान्न परिवर्जयेत् अत्र कौमुदी सास्त्रता युथे ऊ शब्दे
तस्ते यदिवा दृष्टः पांडवो हि युधि न महीनेयामुदाहरेष्वेव हि ज
रः स राजे समहत स्तीतं आरम्भ यातज्ञैः सर्वशब्दैः साच वै
विदशापमान युते हारिनवान् स कौमुदी स्त्रता इति पाद्योत्तर
वैतस्माद्युतं न रोचये इति महाभा खण्ड अत्र निधौ वलि देव्य
रते विराट् पर्व ॥ जादिकार्यं न यथा वामन
युतकरः वि युतकर्ता जयारी इति पुराणे कार्त्तिक मुक्तपत्त
भाषा तस्यार्थयः धार्मः २ धुर्नः ३ अ मयि कृत्यवलि प्रतिभगवदा
तधुर्नः ४ अक्षदेवी ५ उरोदरः ६ यु को वीरप्रतिपदा नाम तवभा
तकृतः कितवः ७ कलकोदलः ८ वी महोत्सवः अत्र ता नरणाह
इति शहरत्नावली ॥ ल सहाः पुष्टाः सलंकता पुष्य

दीप प्रदानेन पूजयिष्येति मानवाः ॥ उशेषः सुतस्य कारणां च ॥
 वमंत्रः वलिगज नमस्तुभ्यं विरोचन सुतप्रभो भविष्येदस्य राते पूजेयं प्र
 तिपुत्रतां वल्लपुराणे त वलिगजे
 तिमंत्रस्य पूर्व मंत्रेणानेन राजेंद्र स
 मंत्री सपुरोहितः इत्यर्हं यश्चाद
 यश्चादपि एवं पूजोत्तमः कृता रा
 त्रौ जागरणं चरत् इत्युक्तं पुन
 वल्लपुराणे शंकरश्च पुरा सुत
 ससर्जसुमनोहरं कार्तिके शु
 क्लपक्षेन प्रथमेऽहनिभूयते ।
 जितश्च शंकर स्तत्र जयं लेभे ।
 चणर्वती अतोर्थाकरो डः खी
 गारीनित्यं सुखोषिता तस्मात्
 सुते प्रकर्मव्यं प्रभाते तत्र मान
 वेः तस्मिन् सुते जयो यस्य तस्य
 सेवत सरः शुभः पराजयो वि
 रुद्धश्च लब्ध नाश करो भवेत्
 भविष्यात्तरे यो यो यादृश भा
 वेन तिष्ठत्यस्यो युधिष्ठिर हर्ष
 देयादिना तेन तस्य वर्षं प्रया
 तिहि महापुण्या तिष्ठि रिये
 वलिगजे प्रवर्द्धिनी स्नाने ।
 दानं प्रातः पूर्णकार्तिकेः स्या
 नियो भवेत् इति तिष्ठितत्वं २ इति त्रिकाण्डशेषः ॥ दंगः
 सुतवीजं क्लीकपर्दकः इति त्रिकां वि पुरी इति हेमचंद्रः ॥

इन्द्राणं क्ली तालकं इति शब्दमा ॥ नित्यमुच्यते नैमित्तिकं वक्रि
 ला तत्पर्यायः कोलं २ वदकं ३ योगात्तपनीयतादिषु ॥ इ
 कर्षादं ४ इति वैयकपरिभाषा वत्सस्पन्देन हेतुर्निमित्तं संग्रहे
 इतिमा ५ इत्युक्ता इत्युक्ता ॥ तत इति भाषापरिच्छेदः ॥
 वः इति इमन् प्रत्ययेन साध्यः ॥ दवत पत्री स्त्री शिम्ब्रीहृत्ताः ३
 इति ॥ इति हकीयान अय मन ति राजनिर्घण्टः ॥
 योरेषा वा अतिशयेन हृदः इत्य दवन्ती स्त्री नदी इति शब्दरत्नाव
 र्थे इष्ट प्रत्ययेन साध्यः ॥ ली मृषिकपर्णी मृषाकाणीहो
 इत्युक्ता क्ली चनेतरदधि वयाद इति भाषा इत्यमरः अस्या नृपा
 न्तराणि इमं २ दासं ३ वप्यं ४ नत्यर्थायः शंखरी २ चित्रा ३ मृगो
 इति तदीकाया भरतः ॥ थी ४ प्रातमूलिका ५ प्रत्यक्ष
 इति तदीकाया भरतः ॥ एणी ६ हृषाचं ७ यत्रेण्यणी ८
 इम गतो इति कविकल्पद्रुमः आबुकर्णिका ९ मृषिककर्णी १०
 इवः ५ परीक्षासः पलायनं । प्रतिपर्णिका १२ सहस्रमूली १३
 इत्यमरः रसः गतिः इति वि विक्रान्ता १४ अस्यागुणाः सधुरत्वं
 मः वेगः इति शब्दरत्नावली शीतत्वं रसबंधकात्तत्वं ज्वरविमि
 दवजः ५ गुडः इति राजनिर्घण्टः नाशितं मूलं शामनत्वं रसायनत्वं
 इवजातवस्तुमात्रेण ॥ इवणं च इति राजनिर्घण्टः ॥
 क्लीगमने दारणं अनुतापः इति इवरेसा स्त्री लाक्षा इति राजनि
 दुधातोर्भावेऽनट्प्रत्ययः ॥ र्घटः दवाधारः ५ चूलकः इति
 इवत्वं क्ली इवस्य भावः तद्विति शब्दार्थकल्पतरुः इवद्वयवृत्तापा
 थं यथा सांसिद्धिकं इवत्वं सा चंच इविडी स्त्री रागिणी विशेषः
 तनेमित्तिक मुद्रादन्तं सांसिद्धिक इति हलायुधः इविणं क्ली यनं
 न सलिले द्वितीयं तिति तेज कोचनं वलं इत्यमरमेदिनीकरो
 साः परमाणोजलेनित्यमन्यतो दविणानाशानः ५ शोभाजनहृत्ताः

इतिशहरत्नावली ॥
 द्विणोदाः पुं अग्निः यथा द
 विणवलमित्युक्तं यनेव द्विण
 ततः ददाति तद्वानेव द्विणो
 दास्तोभव इतिवराहपुराण ॥
 द्वयकरणं स्त्री अदवस्पदवक
 रणं गलानशतिभाषा इतिचिप्र
 येन साध्यं ॥
 द्वयं स्त्री पित्रले विज्ञं शृष्टि ।
 व्यादि विलेपनं स्त्रीवं भेषजं
 भयं दुमविकारं त्रि इति ॥
 मेदिनी जत विनयः । इति
 हेमचंद्रः मद्यं यथा स्या ।
 ह्येनपिबेद्वयं इतिरुल्लार्णवतं
 च ॥ न्यायमते तत्रव विर्यं ।
 यथा तिसृषु तेजो मरु द्योम
 काला दिग्देहिनी मनः तेषां
 साधर्मादि यथा क्षिप्तादी ।
 नानवानोतद्वयत्त गुण योगि
 ना क्षितिर्जले तथा तेजः पव
 नो मन एवच यथापरत्वमूर्तत
 क्रियावेगाश्रया अग्नी कालखा
 त्मदिशंसर्वगतत्वं परमं महत्
 क्षित्यादि पंचभूतानि चत्वारि स
 र्वावेतिहि द्वयारंभप्रतर्पुसाद

द्याकाश शरीरिणं अद्याप्यह
 निःक्षणिकोविशेषगुणइत्येते
 नृपदवत्प्रत्यययोगिस्मात् प्र
 यमंत्रिकं गुरुणीद्वेसवतीद्वयो
 नैमित्रिकोदवः आत्मानो भूतव
 र्गाप्रविशेषगुणयोगिनः इतिभा
 षपरिच्छेदः ॥ द्वयदस्तभदराणा
 दि दोषादेषोयथा उच्चावचान्न
 यानेषु द्वय दस्तो भवेन्नरः ॥
 भूमौ निःक्षिप्य तद्वय माचम्या
 भुदयेननन तेनसं वै समादा
 य यमुच्छिष्टो भवेद्विजः भूमौ
 निःक्षिप्य तद्वय माचम्याभुद
 येननन यद्यद्वयसमादायभवे
 उच्छेषणावितः आनिधायेतरेद
 यमावान्नः शुवितामियात्त वस्या
 दिषुविकल्पः स्मात्तत् स्पष्टोवाच
 मेदिन अरण्यः नुदकेराशेचौरव्या
 द्वाकलेयथि कृता मूत्र पूवीषवा
 द्वयदस्तो न उच्यति इति हर्म
 पुराण ॥
 दाल स्वप्ने पलायने इतिकवि
 कल्पदुमः द्रक् य द्रुते शीघ्रं
 इत्यमरः द्वाव रू शेष अलम
 र्थे इतिकविकल्पदुमः ॥

द्वाव रू उ. भ्रमे आशामे शक्तौ
 इतिकविकल्पदुमः ॥
 द्वाविमा १ पुं दीर्घत्वं दीर्घस्यभा
 व इत्यर्थे इमन प्रत्यये द्वावोदशेन
 सिद्धः इति व्याकरणं भृगुलस्य
 दीर्घता इत्याधुनिक ज्योतिषिकाः
 द्वाविष्टः त्रि अतिदीर्घः इत्यमरः
 द्वाउ रू उ. विभेदे इति कवि क
 ल्पदुमः ॥
 द्वाणः त्रि सप्तः पलायितः इति
 द्वाधातोः कर्त्तरिक्तप्रत्ययेननिष्पन्नः
 द्वापः पुं पंकः आकाशः कर्पदी
 मूर्खः इतिशब्दार्थकल्पतरुः
 द्वामितलः पुं वाणकमुनिः इति
 हेमचंद्रः ॥
 द्वावः पुं गमने स्ववणे अनुतापः
 इति दुधातोर्भावेचनप्रत्ययः ॥
 द्वावकं स्त्री सिकुथकं इतिराज
 निर्घण्टः स्त्रीहयोगस्य ओषधवि
 शेषः अस्पविवरणं महाद्वाव ।
 क शब्दे दृष्टव्यं ॥
 द्वावकः पुं प्रस्तरभेदः विद
 ग्यः ॥ द्वावकः पुं प्रस्तरभे
 दः विदग्यः मोषकः इतिमे
 दिनी शिद्धः इतिशब्दमाला
 रसभेदः इति ॥ ॥

शहरत्नावली रुदयशाही द्वव
 कारकः इतिधरणिः ॥
 द्वावककंदः पुं तेलकंदः इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 द्वावकरे स्त्री श्वेतकंदः इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 द्वावणं स्त्री कनकफलं निर्मली
 इतिभाषा इतिरत्नमाला विद्वाव
 णाव द्वाविका स्त्री लाला इतिश
 हरत्नावली द्वाविडः त्रि देशवि
 शेषज्ञानः साव्याभेदः वेधमुख्यः
 इतिमेदिनी कर्चूरः इतिराजनिर्घ
 ण्टः पंचद्वविडाः यथा द्वाविडः
 कर्णोटः २ गुजराटः ३ महाराष्ट्रः
 तेलङ्गः ४ काणाटाप्रैव तेलङ्गा
 गुजरा राष्ट्रवासिनः आन्ध्राप्रद्वा
 विडाः पंचविंश्यादक्षिणवासिनः
 इतिस्कंदपुराण ॥
 द्वाविडकं स्त्री विडलवणं इति
 राजनिर्घण्टः ॥
 द्वाविडकः पुं वेधमुख्यकः जिं
 अच षष्ठी इतिभाषा इत्यमरः ॥
 द्वाविडकः पुं द्वाविडाकः इतिश
 हरत्नावली ॥
 द्वाविडी स्त्री पला इतिराजनिर्घटः
 द्वाव्यं त्रि अवप्रगमनीयं अवप्रग

द्वारलीयं अवप्रणुतयनीयं ।
इति डु थातो रवप्रणुतयनीयं
प्रत्ययः ॥
दाह ३. जागरे निःक्षेपे इति
कविकल्पडुमः ॥
दाह ई काडु. क्षे जोरुते इति
कविकल्पडुमः ॥
दाहा स्त्री फलविशेषः दाह ३
निकिशमिश्रइतिवभाषा तय
र्णयः महीका २ गोसनी १ स्वा
ही ४ मधुरसा ५ इत्यमरः वारुफ
ला ६ कृसा ७ प्रियाला ८ तापस
प्रिया ९ गुल्फला १० रसाला ११
मनफला १२ अस्या गुणाः अति म
धुरत्वं अमृतत्वं शीतं पित्रार्ति दाह
मृदोष नाशित्वं रुच्यत्वं हृष्यत्वं
सन्तर्पणत्वं इति राजनिर्वारः
स्निग्ध्यत्वं शीतत्वलाकित्वं रु
च्यत्वं तस्मा वायु रक्त पित्त तत
दीर्घा स्फुटो गतो इति कविकल्प
डुमः ॥ ना नाशित्वं इति राजवहः
डुसुतो गतो इति कविकल्पडुमः
डुन र अनुतापे इति कविकल्पडुमः
डुः ५ वृत्तः इत्यमरः गतो स्त्री इति
प्रावरतावली डुकिलिमं स्त्री
देवदारुवृत्तः इत्यमरः ॥

डुवणः ५ सहरः इत्यमरः मृत्र
दाहदि मृत्राकार लौहमयास
भेदः इति भरतः वृत्ता ऊवारः
इति मेदिनी भूमिवम्पकः इति
प्रावरतावली दंत्यनांतोपि ॥
डुड मज्जेने इति कविकल्पडुमः
डुड शि मज्जेने इति कविकल्पडुमः
डुण पा ऊत्तिकीकरणे गतो वधे
इति कविकल्पडुमः ॥
डुण स्त्री धनुः खड्गः इति हेमचंद्रः
डुणः ५ वृष्टिकः भृंगः इति हे
मचंद्रः पिप्पलः इति शब्दमाला
डुणसः त्रि दीर्घनासिकापेकः इति
सहितसंस्कारवाकरणे ॥
डुणहः ५ खड्गपिधानं इति ॥
हारावली ॥
डुण स्त्री ज्ञा इति हेमचंद्रः ॥
डुणिः स्त्री दोणी इत्यमरदीकायां
भरतः ॥
डुणी स्त्री कर्णजलोकाः कल्ल
यो इति लिङ्गादि संयुद्धे अमरम
रुतो काष्ठावुवाहिनी इति दाणी
प्रावरदीकायां भरतः ॥
डुने त्रि जातद्वीभाववृत्तसवर्ण
दि ततपर्यायः अवदीर्ण २ वि.
लीनं १ विडुते ४ इत्यमरः प्रीति

दाविणं इति मेदिनी ॥
डुते स्त्री नृत्यविषयकशीघ्र गम
ततपर्यायः ओचः २ इत्यमरः
प्रीतिवलयः इति मधुः नृत्यगीता
दो इवन्ति गच्छन्ति समुदायगति
प्रदर्शनार्थं करादयो ३ इति भ
रतः सोजे डुतामध्ययने वृत्तिं प्र
योगार्थं त मध्यमं शिष्याणाम्
परोपार्थं विलंबितं समाचरेत् ३
तिवेदयवस्था ॥
डुतः ५ पलायितः डुमः इति
थरणिः ॥
डुनखः ५ कण्ठकं इति विकार
शेषः ॥
डुमः ५ वृत्तः इत्यमरः पारि ॥
जातः ऊवरः इति मेदिनी ॥
डुमनखः ५ कण्ठकं इति हाराव
ली डुमयाधिः ५ लाटा इति ।
राजनिर्वारः ॥
डुमरः ५ कण्ठकं इति हारावली
डुमशीर्ष स्त्री ऊहिमभेदः यथा
कपिशिर्ष डुमशीर्ष तथा चाखो
दशीर्षकं इति ऊहिमभेदः स्युः
प्रावरतावली ॥
डुमप्रेष्टः ५ तालवृत्तः इति शब्दार्थ
कल्पतरुः वृत्तप्रेष्टश्च ॥
डुमामयः ५ लाटा इत्यमरः ॥
डुमारिः ५ हस्ती इति राजनिर्वारः
डुमाश्रयः ५ सरतः इति राजनि
र्वारः वृत्ताश्रितमात्रेषु त्रि ॥
डुमेश्वरः ५ तालवृत्तः इति ॥
प्रावरतावली कल्पतरुः ॥ चंद्रः ३
तिहरिवंशः ॥
डुमोत पलः ५ कर्णिकारवृत्तः
इत्यमरः ॥
डुवयं स्त्री परिमाणं इत्यमरः ॥
डुमलकः ५ पियालवृत्तः इति
प्रावरतावली ॥
डुह य ऊ ल निचोसे अनिष्ट वि
तन इति यावत् इति कविकल्प
डुमः डुहः ५ पुत्रः इति प्रावर
कल्पतरुः ॥
डुहणः ५ वृत्ता इति भरतद्वि
पकोषः ॥
डुहिणः ५ वृत्ता इत्यमरः ॥
डुही स्त्री उहिता इति प्रावर
कल्पतरुः ॥
डुन ज ग वधे गतो इति क
विकल्पडुमः ॥
डुः ५ स्वर्ण इति सिद्धांतकौमु
द्या मुणादिहतिः ॥

दुचणः पुं दुचणः इति भरतद्विषय जलाशय तत् मेचनायकः यथा
कोषः संदिग्धसारम् ॥ त्रियुक्तेषां कर्षवर्षवर्षभिः शेषि
दुणः पुं दुणः वृष्णिकः इति प्रा तः क्रमात् आवर्तविधि सम्बन्धे
वार्थकल्पनरुः ॥ पुष्करदोणमेवुदे आवर्त निजला
देक ३ स्वनातसाहे इति कवि मेवः संवर्तप्रवरुदकः पुष्करो
कल्पदुमः ॥ पुष्कर जलो दोणः शस्यप्रवरुदकः
इकः १ लघुतृतीयभागेकभागः इति ज्योतिस्तत् सेतवर्ण द्वादश
देकाणः १ यथा स पंचनवमा य द्वादशविशेषः वलचसिया इति
नायेरापीनामधियायहाः तेदेका हलकसिया इति च भाषा यथा
णाधिया हेयो देकाण सयपव बल विसु शिवादीनां दोणपुष्प
हि इति ज्योतिस्तत् ॥ सदा प्रियं तत्रे उर्गे प्रयच्छामि ।
दे सप्रे इति कविकल्पदुमः ॥ पवित्रोत्तरे सप्रे इति स्मार्त क
दोणः पुं स्त्री आफकपरिमाणं तर्गीची प्रयोगः ॥
आफकचतष्टयं इति प्रावरताव दोणकाकः पुं वनकाकः दंडका
ली ११ शेर इति लौकिक मानं क इति भाषा तत्पर्यायः काको
तत्पर्यायः चटः २ कलसः ३ लः २ इत्यमरः दोणः ३ अरण
उत्मानं ४ लल्लणः ५ अर्मणः ६ वायसः ४ वनवासी ५ महाप्राणः ६
इति वैद्यकपरिभाषा दोणस्तथा क्रुशावी ७ पलपियः ८ इति रा
र्याः खलुषोऽणोऽणः इति लीला जनिर्वणः ॥ काकलः ६ इति
वती दोणः पुं दोणाचार्यः दण शहरतावली ॥
काकः इति मेदिनी वृष्णिकः ३ दोणगंधिका स्त्री रास्ता इति ।
तिराजनिर्वणः चतः शतयनुः जटाधरः ॥
परिमित जलाशयः यथा शते दोणा स्त्री दोणडवा इति शह
नयवर्भिः पुष्करिणी विभिः प्रा चंदिका ॥
नेदीर्विका चतुर्भिः दोणः पंचभि दोणडगा स्त्री दोणदीरा इति
लशगाः दोणदशगुणावापी इति हेमचंद्रः ॥

दोणडवा स्त्री दोणपरिमितदण दोणमुत्तं स्त्री चतः शतयाममयेम
द्वीगवी तत्पर्यायः दोणदीरा नोहरयामः इति हारावली ॥
२ इत्यमरः दोणमाना ३ दोणवा ४ दोणम्बवः त्रि दोणपरिमितवस्तु
ययसिनी ५ इति प्रावरचंदिका ॥ पाककर्त्री इति मुग्धवायव्याकरण
दोणडगा ६ इति हेमचंद्रः ॥ दोणस्त्री दोणपुष्पी इति भाव
दोणपुष्पी स्त्री द्वादशपविशेषः प्रकाशः ॥
गूमा इति व्याता तत्पर्यायः ख दोणाचार्यः पुं भरतजपुत्रः सः
वैपत्रा २ क्रमयोनिः २ क्रुमि का ४ चित्राक्षयः ५ क्रुमि ६ स
पुष्पा ७ चित्रपविका ८ इति राजनि यः दोणः २ गुरुः ३ आचार्यः ४
चण्डः दोण ६ फलपुष्पा १० इति कीर्तिभाक् ५ भारद्वाजः ६ क्रम
भावप्रकाशः अस्या गुणः कटु योनिः ७ दोणाचार्यकः ८ इति
तत्पर्यायः रुच्यत्वं वात कफाग्नि शहरतावली ॥
मान्य पक्षवात नाशित्वं च इति । दोणाः स्त्री दोली इत्यमरटीका
राजनिर्वणः गुरुत्वं साडत्वं योभरतः
रुतत्वं वातपित्त कारित्वं सदा दोणिका स्त्री नीलीवृद्धः इति प्रा
रुतवागत्वं साड्याकित्वं भेद वृत्तावली ॥
कत्वं ग्राम कामला पोथ त दोली स्त्री देशविशेषः काष्ठासु
मकसास जन्त नाशित्वं च इति वाहिनी गवादनी इति मेदिनी ॥
भावप्रकाशः गोपीर्षकवृद्धः नीलीवृद्धः इति प्रावरतावली
वलचसिया इति भाषा इति रात्र शैलभेदः शैलयोः संधिः इति
माला अस्या गुणः कफार्शीः । हेमचंद्रः इंदुविर्भिरी दोली ल
कामलाकिमिशोयनाशित्वं ३ वणं इति राजनिर्वणः नदीवि
तिराजवल्लभः ॥ शेषः इत्युणादिकोषः द्विसर्पय
दोणमामा स्त्री दोणडवा इति रिमाणं १२८ सेर इति भाषा ॥
शहचंदिका ॥ ॥ तत्पर्यायः वाहः २ गोली ३ ।

इतिवैद्यकपरिभाषा ॥
 दोणीदलः पुं केतकीपुष्पं इति
 हागवली ॥
 दोणीमुखं स्त्री दोणमुखं इति
 भूरिप्रयोगः ॥
 दोणीलवणं स्त्री उपकर्णाददे
 प्राप्रसिद्ध लवण विशेषः तस्य
 र्णयः दोणेयं २ वाह्यं ३ दोणीजं
 ४ वारिजं ५ वाहिभवं ६ दोणी ७
 त्रिकटलवणं ८ अस्पृगुणः पा
 के नास्यसत् अविदाहितं भेद
 नतं स्त्रियत् अलनाशितं अ
 ल्पपित्तलवणं इतिराजनिर्वाणः
 दोहः पुं जिचासा अनिष्टचित्तनं
 तस्यर्णयः अयक्रिया २ इतिहे ।
 मचंद्रः देवदोहादुरोदीहः को
 दिकोष्टि गुणधिकः इति कृ
 र्मपुराणं ॥
 दोहचित्तनं स्त्री परानिष्ठविना
 तस्यर्णयः व्यापादः २ इत्यमरः
 दोहाटः पुं गाथाप्रभेदः मरा
 लुब्धकः वैशालवतिकः ॥
 इति मेदिनी ॥
 दोही न पुं दोहकः परानिष्ठ ।
 चित्तकः यथा मित्रदोही ।
 कृतज्ञश्च ये च ॥ ॥

विश्वासघातकाः तेनरा नरकेषां
 ति यावच्चंद्र दिवाकरौ इति स
 मेमिशेषाखाने ॥
 दोणायनः पुं अश्वत्थामा इतिवि
 काणशेषः ॥
 दोणिः पुं अश्वत्थामा इति शब्द
 रत्नावली ॥
 दोणिकः त्रि दोणपरिमितबीज
 वपनयोगक्षेत्रे इत्यमरः ॥
 दोपदी स्त्री दुपदराजकन्या त
 तस्यर्णयः पांचाली २ कृष्णा ३
 सैरिंधी ४ नित्ययोवना ५ वेदि
 जा ६ याज्ञासेनी ७ इति हेमचंद्रः
 अस्याः पंचस्वामि कारणं यथा
 वक्रिरुवाच ऋण राम महाभाग
 सीता संगोयने कुरु समाहाभं
 तरेचैव रावणो दुष्ट राक्षसः
 उर्निवार्यः प्राक्तनेन जानकीच
 हरिव्यति रामउवाच सीताय
 हीतात्वंगच्छच्छायात्रैवततिष्ठ
 त कलत्र वर्जने कर्म सर्वेषां च
 जगत्पितं सीतां गृहीत्वा प्रययौ
 रुदंतीं च कृताश्रयः सीतायाः
 सदृशीच्छाया तस्यैवाश्रयमस्ति
 यो सावच्छाया कृता पूर्व रावणेन
 वलीयसा समुद्धार तो रामो ॥

निरत्यंतसबाधवं वक्रो परीक्षा
 कालेच छाया वक्रो विवेश ह ।
 अप्रिच्छायांच संरक्ष देहो रामाय
 जानकी सावच्छाया तप अके
 नारायण सरोवरे तप अकार
 दिव्यं च शत वर्षं च अलिनः वरं
 हणुष भद्र त मुवाच शंकरश्च
 तो उवाच सा शिवं अथा भर्तुः ते
 नतुः श्रिता पतिरिह पंचथा सा
 वरं वने त्रिलोचने सर्व संपत्
 प्रदस्तुष्ट स्तमे शर्वो वरं ददौ ॥
 महादेव उवाच साधितं पंचथा
 ब्रुहि पतिंदेहीति व्याकुला यं
 चेदाश्च हरेरंशा भविष्यति प्रि
 या स्तव तेव सर्वं पंचेदाश्चा
 धुना पंचयोडवाः सावच्छाया ।
 दोपदी च यत्तज्जल समुद्रवाक
 तेयुगे वेदवती त्रेतायां जनका
 त्तजा हापरे दोपदी छाया तेन ।
 कृष्णा त्रिरायणी वेसवी कृष्ण
 भक्ताच तेन कृष्णा प्रकीर्तिता स
 र्गलक्ष्मीर्महेंद्राणां साव पश्चाद्भवि
 ष्यति राजा ददौ फाल्गुनायकन्या
 याश्च स्वयंवरे पश्यन्मातरं वीरो
 वस्तुप्राप्तमयाधुना तमुवाच स्वयं
 मातागृहाण आत्मिः सह शंभोवरे
 एवं च परमात्मराज्ञया दोपद्याः
 स्वामिनस्तेन हेतना पंच पांडु
 वाः चतुर्दशानां मित्राणां प
 चेदाः पंचपांडवाः इतिब्रुह ।
 वैवर्ते श्रीकृष्णजन्मावगतेपंचद
 शाधिकशतकोध्यायः द्वादशीमिषुने इतिशब्दयता
 हंडे स्त्री रहस्ये कलहः मिषुने
 युगं इति मेदिनी ॥
 हंडः पुं गोगविशेषः समासभे
 दः इति शब्दरत्नावली सतभि
 नार्थानां पदानां समासः वो
 पदेवेनास्य च संज्ञा कृता सज्ञ
 रतरयोग समाहार भेदेन हि
 था भवति इतरेतर हंडो यथा ॥
 हरिश्च हरश्च हरिहरो अत्रप्रमे
 कपदप्राध्यामात् द्वित्वं वक्तव्यं ।
 शेषशब्द लिंगतामित्येव भवति
 समाहारहंडो यथा वाक्यं त्रक
 च हयोः समाहारः वाक्यं च अ
 त्रमेहरेकतादेकवचनं तिस्रस्तु
 वल्लिगत्वेव भवति इतिमुग्धवोधं
 हंडवरः पुं चक्रवर्कः इति हेम
 चंद्रः ॥
 हंडवारी पुं चक्रवाकः इति
 त्रिकाणशेषः ॥

हंदनः पुं दिवोषजरोगः इति
निदानं कलहाजातम् ॥
हये स्त्री यामकं ३३ इतिभाषा
तत्पर्यायः ३३ २ ह्यो ३ युगलं
४ हितये ५ युगं ६ ह्येते ७ यमं ८
हंदं ९ युगं १० यमलं ११ यम
लं १२ इतिहेमचंद्रः ॥
हयाग्रिः पुं वृद्धभेदः रांविता
इतिभाषा तत्पर्यायः पाठी ३
क्रुसाग्रिः ३ इतिशब्दचंद्रिका ।
हयातिगः त्रि रजःसुमा गुणश्च
नः सत्तुगुणयुक्तः इत्यमरः
हाः स्त्री हारं इत्यमरः उपायः
यथा ज्ञानहाराभवेन्मुक्तिरिति
ज्ञानशास्त्रं ॥
हाः स्त्र्यः पुं हारपालः इतिशब्द
रत्नावली नंदिकेश्वरः इति भू
विप्रयोगः ॥
हाः स्थितः त्रि हारपालः इत्यम
रकोष शब्दरत्नावले ॥
हाः स्थितदर्शीकः त्रिहारपालः
इत्यमरटीकायोभरतः ॥
हाः स्थितदर्शी न त्रि हारपालः
इतिभरतधृतरभसः रमाना ।
यश्च हावलाविंशत् स्त्री ।
हि चत्वारिंशत् ॥

४२ वेद्यालिश इतिभाषा इति
याकरणा ॥
हाविंशत् स्त्री द्यधिकविंशत् सं
ख्या तत्संख्योयम् ३२ वविंश ३
तिभाषा यथा हाविंशत् प्रसवे
नार्थाश्रयत्विंशत्मेरुणामित्या
दिभ्योतिस्तत् ॥
हाविंशददरी न पुं प्रम्यः इति
त्रिकांशेषः ॥
हाविंशल्लक्षणोपेतः पुं महापुरु
षः इतिशब्दार्थकल्पतरुः तल्ल
क्षणानि यथा रागः सप्तसु दत्त
षट्स्वपिणिशो रंगेषु तं गता
विस्तारसिषु खर्वता त्रिषु तथा
गंभीरतावत्रिषु देहं पंचसु किं
च पंचसु सत्वे संप्रेत्यते सुस्मताहा
विंशदर लक्षणः कथमसौ गोपे
षु संभाव्यते इति श्रीदरिभक्तिर
साम्प्रतसिंधुः रागइति श्रीमद्वेजे
श्वरं प्रति कथयितुं सर्वयसो ।
गोपस्यवाक्यमिदं सप्तसु नेशान्
पाद कर तल ताल्लथरोष्ठ जि
ह्वानखेषु षट्सु चक्षुः स्वंथ
नखनासिका कटिमुखेषु त्रि
षुकटिललाटवक्षः सु केचित्
कटिस्थानेश्वरः पठन्ति ॥

पुनस्त्रिषु ग्रीवा जंघा मेहनेषु पु हादशपत्रकं स्त्री योगविशेषः य
नस्त्रिषुनाभि स्वर सत्वेषु पंचसुना या पितामहोः पितृपुत्रं साध्यं स
साभुज नेत्र दनुजानुषु पुनः पंच दिनेयरेते सननकुमार घोवाच
सूतक केश रोम हंताहलिय योगहादशपत्रकं शिखासंस्था
वसुतथैव महापुरुष लक्षणो सा नु गोकारे मेघोः स्पशिरसिस्थितः
मुद्रकयन्य प्रसिद्धः हाविंशदरा । मासो वैशाख नामाच प्रथमं
णिानतल्लक्षणोभ्योः मेभ्योपिष्टे पत्रकं स्मृतं नकारः पिरसि ।
ष्टानि लक्षणानि यस्य सः गोपे प्रोक्तो ह्येषाः स्पशिरसिस्थितः
षुकयमिति भगवदवतारादिषु जेषु मासश्च तत्र यत्र द्विती
येतादृशावाश्रवणादितिभावः यं परिकीर्तितं मोकारोभुज
इति श्रीजीव गोसामि विरचिता योधिगममिषु नंतवसेस्थितः ॥
उर्गमसगमनीनास्त्री टीका ॥ मास आषाढनामाच तृतीयं प
हादश न त्रि द्यधिकदश १२ त्रकं स्मृतं भकारं नेत्र युगलं क
वार इतिभाषा हादशसंख्यात कटस्तत्र संस्थितः मासः प्राचण
त्संख्यायाश्च अयनित्यवरुवव इत्युक्तप्रतर्था पत्रकं स्मृतं गका
मानः त्रिलिंगे समान त्रयः ३ रं रुदयं प्रोक्तं सिंदोवमतिनत्रव
तिव्याकरणे हादशवाचकानि मासो भाद्र सत्ता प्रोक्तः पंचमं
यथा सूर्यः १ मासः २ राशिः ३ सं पत्रकं स्मृतं वकारं कवचं विद्यात
क्रांतिः ४ गुहवारः ५ सारिकोष्टः कन्यातत्र प्रतिष्ठिता मासश्चास्य
६ गुहनेत्र ७ रातमेडलं ८ इतिक युजोनामवष्टेतत्र पत्रकं स्मृतं
विकल्पलता ॥ तैकारं मंत्र ग्रामं च तला राशि
हादशः त्रि हादशानां पूरणः वा कृताश्रयः मासश्च कार्तिको नाम
रति इत्यादिभाषा इतिव्याकरणं सप्तमं पत्रकं स्मृतं वाकारं नाभि
हादशकरः पुं वृहस्पतिः इति संयुक्तं स्थितस्तत्र च हस्तिकः मा
त्रिकारणशेषः कार्तिकेयश्च ॥ सोमार्गशिरोनाम त्रयकं पत्रकं
स्मृतं सकारं जघने प्रोक्तं ॥

हादशी १४६६ हादशी

तत्रस्थः धर्मधरः सुखेति गदि इत्यमरः ॥
 तो मासो नवमं परिकीर्तितं ॥ हादशाष्टः ५ उं कुरः इतिश
 देकारश्चोक्तं युगले मकराण्यत्र इमाला ॥
 संस्थितः मासोतिगदिनो मासः हादशाष्टिः ५ उं हस्सतिः ३
 पत्रकं दशमं स्मृतं वाकारो । तिहेमचंद्रः ॥
 जानुयुगलेकं भस्त्रापिसंस्थितः हादशाष्टः ५ कार्तिकेयः बुधः
 पत्रकं फाल्गुनं प्रोक्तं तदेका इतिहेमचंद्रः ॥
 दश मुजमे पादौ यकारो मी हादशाष्टमंत्रः ५ हादशाष्टाणि
 नोदि सवेत्रेवसतेमुने इदं । त्रकविस्व विषयक मंत्र विशेषः
 हादशाष्टोक्तं पत्रकं वैकेशवस्यदि यथा नमो भगवते वासुदेवायोका
 हादशाष्ट नथा चकं यनातिदि २ पूर्वकं महामंत्र मिमं प्राकृत
 भुजंतथा त्रिभूतनेकं मुनिप्र यायोगसारः ॥
 तथोक्तः परमेश्वरः पतन्नेवाक्तं हादशी स्त्री तिथिविशेषः साचंद्र
 देवस्यत्रयं हादशाष्टकं यस्मिन् स्पहादशकला क्रियात्रया साच
 तातेमुनिप्रश्न भूयो मरणं भ विस्वतिथिः यथा त्रैलोक्य गामि
 वेन इतिवामनपुराणोऽष्टपंचा नी देवी लक्ष्मी स्तुत सदा प्रि
 शास्त्रमोऽध्यायः ॥ या हादशीच तिथि स्तुतकाम
 हादशाष्टोचनः ५ कार्तिकेयः त्रपीचजायते हृताशनो भवेद्यस्त
 इतित्रिकारणशेषः ॥ हादशाष्टः ५ उं हस्सतिः इति हादशाष्टं तत्परायणः स्वर्गवासो
 हादशाष्टः ५ उं बुधः इतित्रिका सभवत पुमान् स्त्री वा विशेषतः
 भूरिप्रयोगः ॥ हादशाष्टः ५ उं बुधः इतित्रिका मार्गशीर्षमास्युक्तं हादशी म
 हादशाष्टः ५ उं बुधः इतित्रिका तस्यहादशी १ योषी कर्म हाद
 हादशाष्टलः ५ उं विजसिः इत्य शी २ माघीवराहादशी १ फा
 मरः हादशाष्टा ५ उं सूर्यः प्रकृत लाणीत्सिंहहादशी ४ चैत्रीवामन
 हादशाष्टः ५ उं सूर्यः प्रकृत हादशाष्टः ५ उं सूर्यः प्रकृत

हादशी १४६७ हादशी

हादशी ५ वैशाखी जामदग्न्य तत्र हादशी अवलोक्येतो सर्वपाप
 हादशी ६ ज्येष्ठी रामहादशी ७ हरतिथिः बुधवारसमायुक्ता ततः
 आषाढी कृत्तहादशी ८ आषा शतगुण भवेत् तामुपोष्यसमाप्ते
 एषी बुधहादशी ९ भाद्रिकलिक ति हादशाष्ट हादशी फले उभयदि
 हादशी १० आश्विनी पयनाभहा नेतज्जामेत्तुकादशीयुतेवशासा
 दशी ११ कार्तिकी नारायणहादशी हादशीच प्रकर्त्तव्या एकादशानि
 १२ यतासा नाम धरणी व्रतं यतः ताविभो सदाकार्या च विद्वद्भि
 करणेमहाफले इतिवराहपुराणं विस्मभक्तेप्रमानवेः इतिस्तोत्रा
 अथ पिपीतक हादशी नारदीये त यदातेकादशमेवप्रवणतदा
 वैशाखेमुक्तपदे त हादशीवेस तामुपवसेत् तथाचनारदः पाः का
 वी तिथिः तस्यां प्रीतल तोयेन श्रितिशयः प्रोक्ताः पुण्यनक्षत्रयो
 स्त्रापयेत् केशवेषुचिः इयं पिपी गतः तास्तेव तद्वत् कुर्यात् प्रवण
 तकहादशी चत्र यही समेता क हादशीविना भविष्योत्तरपि एका
 र्त्तव्या सप्तमी नाष्टमी युता यत्तेरा दशी यदा तस्यात् प्रवणेन सम
 पासनायेह षष्ठाया रुपोयणं त्विता विजया सा तदा प्रोक्ता भक्ता
 एकादशपुत्रं वर्तिउपवासमनीषि नोविजय प्रदा तिथि नक्षत्रसंयो
 णः उपासनायहादशाष्टं विलोच्येह गेउपवासो यदा भवेत् तावदेव न
 दियंतथा इति भविष्यपुराणेन भोक्तव्यं यावन्नेकस्य संक्षयः ॥
 एकादशपुत्रवासानन्तरं हादशाष्टं विशेषेण महीपालं प्रवणं वर्द्ध
 विस्मयासनाया उक्तान्तात् अत्रापि नेयदि तिथिद्वयेण भोक्तव्यं हाद
 तथा अवहरंतीतिनात्रयुगनारदः शीनेव लंघयेत् तिथि द्वयेण
 हादशीद्वयेतपवासानन्तरं वि एकादशी तिथिद्वयेण भोक्तव्यं
 नापि पूजेति इयं पूर्ववचनोक्ता हादशाष्टं पारयेदित्यर्थः अत्र
 षष्ठीयुता सप्तमी आषाढादि हेतु हादशी मित्यादि यदा ॥
 हादशीषु शयनादिकं अथप्र त्रैकादशपुत्रवासदिनेप्रवणं ना
 वणहादशी साभाद्रमुक्त हाद स्तिपरदिने हादशाष्टप्रवणं त
 पणामव संभवति भविष्या ॥ दोषवास हयमाह ब्रह्मवैवर्तः

एकादशी मुपायेव हादशीस इति संकल्प पंचगव्येन स्नाप
मुपायेयेत मवात्रविधिलोपः यिता यथाशक्त्युपचारेणसंप्र
स्याडभयो हेवता हरिः अत्र अत्राववीहिरण्यपात्रं शुदीत्वा
समाभवेते पूर्व नैवज्याहृतान् ओंसप्रजन्तसु यत्किंचिसया
रमितिस्मृतेः पारणस्याकरणेन अत्रावते कृते भगवत्स्वतः प्रसादे
वीपवासासमाप्रापुपवासांभवि न तद्विदं मिहास्मि यथाः विदे
थि लोपो न भवेदित्यर्थः हेतुमा जगत्सर्वं तमेव पुरुषोत्तम ततो
ह उभयोर्वित्यादि उभयो रूपः विवित्वात्तद्विज्ञानिवतानि मम सेत
वासासामर्थ्यं तत्रावहादशे वे इति प्रार्थ्यदक्षिणादद्यात् इति
वोपोष्या तथाच स्मृतिः वरमे कृत्यवेदिका भैमीपरहादश्याय
कादशीभुक्ता हादशीसमुपाय दत्तिलावरणं यथा विस्मयर्मीत
येत् पूर्वोपवासजे पुणं सर्वथा रे मगशीर्षशशथरेमावेमासि
प्रोत्पसंशयं उपोष्य हादशीयुः प्रजायते एकादश्यां सिने यदेसो
एपां विस्मयदेण संयुतां एका पवासोनिर्तेदियः हादश्यां षट्
दशपुत्रं पुणं नवः प्रामोत्पसं तिलावारं कृता पापात् प्रमुच्यते
शायं हादश्यापवासः काम्यः न तिलस्त्रायी तिलोदनी तिलहोमी
याचमार्कण्डेय पुराणं हादश्या तिलादकी तिलस्पदाता भोक्ता
मुपवासेन मुहात्मा नृप सर्वशः चषट्तिनी नावसीदति सकृत्
चक्रवर्तिन मन्त्रं संप्राप्नोति तलं षट्तिनी भूता सर्वपापैः प्रमुच्य
श्रिये कार्तिके शुक्ल हादशी म ते विंशहर्ष सहस्राणि सर्गलोके
नंतरा तथाच भविष्य मत्स्ययोः महीयते अथगोविंदहादशी ॥
अश्वयुक् शुक्ल नवमी हादशी फाल्गुने शुक्लपक्षस्य पुष्यर्त हा
कार्तिकी तथा इत्यादिवच । दशी यदि गोविंद हादशी ना
नात् इति तिथितत्वं ॥ म महा पातक नाशिनी अत्र
अग्रहायणशुक्लहादशी अत्र गंगायां पद्मपुराणीयो मंत्रः
उहादशी तत्रोपोष्यविस्नुपादप्रामि महापातकसंज्ञानि यानि या
कामोः तदहादश्यां विस्नुपूजयिष्ये यानि संतिमे ॥ ॥

गोविंद हादशीं प्राप्य तानिमे ह हापरे व्याकृतो भूता प्रणपप
२ जाम्बवि इति तिथ्यादितत्वं । निकलो पुनः वर्णनां हापरे धं
अथ हादशी जात फले ॥ सः संदीयेते तथाप्रमाः देयम्
वक्र प्रजः सर्वजनाचरागी भू तपयते चैवयुगे तस्मिन्कृतास्म
पालमान्य स्वतिथिप्रियः स्यात् नो हिया कृतिः स्मृति अत्र निष्प्र
चेत् हादशी यस्य जनस्य सुतो यो नाधिगम्यते अनिष्प्रयोधिपम
वासहीनो व्यवहारदत्तः इतिको नादस्मिन्तत्त्वं विद्यते धर्मतत्त्वेस
हीप्रदीयः ॥ विज्ञाते मति भेदस्तु जायते ॥
हापरः पुं सन्देहः युगविशेषः परस्पर विभिन्नेस्तेर्दृष्टीनां विभ्रमे
इत्यमरः तद्युगपरिमाणं यथा एत ततो दृष्टि विभिन्ने स्तेः क
अष्टौ शत सहस्राणि वर्षाणांमा नेशास्त्राकलंतिदे एकं वेदं हि
वृषाणां हापरे युगे ८६५००० त वैद्यासः संरुत्तपुनः पुनः स
स्थमो यथा अत ऊर्ध्वं प्रवत्सा देपादायुषश्चैव दृश्यते हापरेति
मिहापरस्य विधिं पुनः तत्रैता परादिषु अथि पुत्रैः पुन भेदा
युगे दीणे हापरे प्रतिपद्यते ॥ जियने दृष्टि विभ्रमेः मसु वा
हापरंदोप्रमानो न सिद्धिस्त्रेतायु स्तानाविद्यासः स्वर क्रम विपर्य
गेतया परिहृते युगे तस्मिन्ततः येः संदिता अयनः साम्ना सरि
सा विप्रगाशपति ततः प्रवर्ततेता ता स्तेः अतर्धिभिः सामान्याहे
सा प्रजानां हापरे पुनः लोभोभू कृताश्चैव दृष्टि भिन्नेः कवित्वा
तिर्वणिगयुद्धं तत्तानामविनिष्प्र स्तानंकल्प सूत्राणि भाषा विद्या
यः प्रभुं संप्रैववर्णनां कर्मणां व लथेव च अनेन प्रस्थितास्तेव
विपर्ययः यज्ञेवयः पशोर्दण्डास केचित्प्रत्यवस्थिताः हापरेषु प्र
नादयः क्षमावलं तथा रजस्तमो वर्तते भिन्नार्थे स्तेः सुदर्शनेः
भूयः प्रहृते हापरे पुनः प्रायेण कृते पवसाधुर्यं पूर्वमासीदेयं नतः
नधर्मीः तिस्रैः त्रैतायां प्रवर्तितः ॥ पुनः सामान्यविपरीतार्थैः कृतं प्रास्त्रा
कलंतिदे ॥

आध्यात्मिक प्रमाणैर्वर्धयामास्ताना मविनिश्चयः वेदशास्त्र
कलीकृतं तथैवाद्यवर्णसाम्राज्यं प्रणयनं धर्माणां संकरस्तथा व
विकल्पैः स्वस्य संतत्यैः व्याजः । एतन्म परिधुसः काम देयोतथे
लोहापरेष्वर्थः क्रियते भिन्नदर्शनेः हापरे सन्निवृत्ता स्ते वेदानप्रा
ति वै कलौ तेषां विपर्ययोत्पत्त्या नस्य संध्या न पादतः गुणहीना
मवनिहापरेषुनः अदृष्टिमरणचै अतिष्ठति धर्मस्य हापरस्यत तथे
वतयेवचाधुपदवाः वाङ्मनः वसंध्या पादेन अशस्तस्य प्रतिष्ठि
कर्मभिर्इः त्वे निर्वेदा जायेत त तः इति मस्य पुराणे १२ अध्यायः
तः निर्वेदाजायेतेतेषां इः त्वे मोक्ष इति मेदिनी आद्यस्य पर्यायः ॥
विचारणा विचारणायो वैराग्ये हाः २ प्रतीहारः २ इत्यमरः ॥
वैराग्यादेष दर्शने दोषाणां द वारकं ४ इति शहरत्नावली ॥
शीनाद्यैव तानोत्पत्तिश्च जाय शृङ्गस्य च न मध्य देशे कर्मच
ते तेषां मेधाविनां पूर्व माये स्वा किंचिन्मुनाधिके सुभ इति वस
यंभवेः नरे उत्पद्येतीह प्रा वैवर्ते श्रीकृष्णजन्मावर्णः ॥
स्वाणां हापरे परिपथिनः आयुर्वेद हारकः ५ हारका इति शहरत्ना
दवित्पात्र अंगानां ज्योतिषस्य वली ॥
च अर्थशास्त्र विकल्पाश्च हेतुः हारकं दकः ५ कवार्त इति श
प्रासविकल्पने प्रक्रिया कल्पस हारत्नावली ॥
ज्वाणां भाष्यविद्या विकल्पने स्त हारका स्त्री स्वनामख्यात ५
ति शास्त्रप्रभेदाश्च प्रमाणानि स री तत पर्यायः हापरावती २॥
यकृ पृथक् हापरेष्वभिर्वर्तेतम हारवती १ वनमालिनी ४ हा
ति भेदा स्तथा नराणां मनसा कर्म रिका ५ अधिनगरी ६ हारकः
णावाचा कृच्छ्रादानीं प्रसिध्ति ७ इति शहरत्नावली ॥
हापरः सर्व भूतानां काय क्लेश तस्या निर्माणा प्रकारो यथा श्रीकृष्ण
पुरस्कृतः लाभो भूतिर्वणिग्युद

उवाच हे समुद्र महाभाग स्पलं च शरीरदत्तैश्च रूपकैः परिवृष्टैश्च वरि
तयोजने देदिमेनगरार्थं व पश्चाद् दैश्च मणिष्येष्टैश्च पूजितैः यथा
स्वामिनिश्चितं नगरं कुरुहे का विधानं यद्योत्पद्य यद्युक्तमीप्सि
रोत्रिभुलोकेषु दुर्लभं रमणी तै मणीनां हरणं च यदा संचादि
यवसर्वेषां कर्मनीयं च यो विना मालयात् दिवानिशं करिष्ये निया
वाङ्मतेवापि भक्तानां वैकुण्ठसह वन्निमीणां सर्वकं यत्तैश्च समभि
शेषं सर्वेषामपि स्वर्गाणां परंपर लीदैः ऊर्वरं यो विनैरपि वेतालल
मभीप्सितं दिवानिशं त्वगप्रेष्टस दैः ऊष्माण्ड लदैः प्रोक्तं योजि
त्रियो विष्णुकर्मणः स्थितिं कुरु नेः दानेवै वृत्तरत्नाभिः पालक
महाभाग यावन्निमीति हारका न्या नियोजितैः कुरुदिव्यं च य
विष्णुकारुण्यं च हारका च किं त्रीनां सदस्त्राणां च योऽप्युत्पद्य
माकाराकरोमिनगानां विभो कथ पत्नीजनस्यापि चाष्टाधिकशतस्य
यन्महाभागानि निर्माणा कर्म मीष च शिविरं परिवा युक्तं मन्त्रैः प्रा
र भगवानुवाच शतयोजनपर्यन्तं कारवेष्टितं युक्तं हादृशा सारं च
नगरं समनोहरं यमराजो मरक सिद्धहार पुरस्कृतं युक्तं विवेकि
तै रिदनीलै रजुनेमैः रुचकैः पा वित्रैश्च कृत्रिमैश्च कवार्तकैः नि
दिभैश्च पालकैश्च समंतकैः ग विद्वद्भिरहितं प्रसिद्धैश्च पुरस्क
थकैर्गालिभैश्च वंद्यैश्च कानादिभि ने सल्लदणं च द्रव्यं पाङ्गुनं च त
स्तथा सूर्यकांतादिभिश्चैव पुत्रै यैव च यज्ञनामाश्च मेदिनाकिंक
श्च स्फटिकाकृतैः हरिहर्णैश्च म राणां तथैव च सर्वप्रसिद्धैर्निलय
णिभिः स्वामैर्गौरमुखैश्चैव गोरो मप्रसेनसंभूतः आश्रमे सर्व
चनाभैः योतैश्च दाडिभ्यो वीज रूप तोभद्रे वसुदेवस्य मतपितः क
कैः यमवीजनिभैश्चैव नीलैः क थितं लोकशितार्थं कुरु काष्टं
मल्लवर्णकैः मणिभिः कज्जला विना पुत्री सुभक्त्यां चाप्यधु।
कारैरुज्ज्वलैश्च परिरुक्तेः सेत ना गच्छवत्स यथा सारं विष्णु
चस्य कवर्णभैस्तमकांच सन्नि कमीहरितं तानागमपदिरास
भैः स्वर्णमल्लशतगुणैः ॥ ह समुद्रस्य समीपं च वटमूलं म

नोहरं सघापनननचकारुश्च इति पारसभाषा नतय्यायः ।
 पतिणा सह स्वमे हारवतीरम्यो प्रतीहारः २ हाः स्यः ३ हास्थितः ४
 ददर्शगरुडस्तथा यत्किंचित्क दर्शकः ५ इत्यमरः वेत्रधारकः
 पित्तकारुः कृत्स्न परमात्मना ६ होः साधिकः ७ वर्तनकः ८ ग
 तदेव लक्षणं सर्वददर्शनगरेमुने र्वाटः ९ देउवासी १० इति त्रिकां
 कारुहसंति स्वमेव सर्वतेशित्य शेषः हारस्यः ११ दत्ता १२ हारपा
 कारिणः गरुडं गरुडाश्चाप्येव ल लकः १३ दौवारिक १४ वेडी १५
 ज्ञेयपतिणाः बुद्धाददर्शगरु उत्सारकः १६ दाडी १७ इति
 डोविष्कर्मि च लज्जितः अतीव हेमचंद्रः अयं विवरणं दौवा
 हारकां रम्यं शान्तयोजन विस्तृतं रिक शब्देष्टव्यं ॥
 ब्रह्मादीनां च नगरं विजित्य च वि हारपालकः १८ हारपालः इति
 राजिता तेजसा छादितां सूर्यं शहरत्नावली ॥
 रत्नानां च परिष्कृतां वासदेव उ हारपाणी स्त्री देहली इति जरा
 वाच पैल्की तीर्थतल्पा सा किं थरः हारयंत्रं स्त्री तालकं ताला
 तीर्थहारकापरं सर्वतीर्थपरांश्च इति कल्प इति च भाषा इति हे
 हा हारका वक्रपुण्डरा यस्याः मचंद्रः ॥
 प्रवेश मात्रेण नगराणां जन्माव उ हारवती स्त्री हारका इति त्रिका
 ने दानं च हारकायां च आहुच दे एउशेषः ॥
 वपूजनं चतुर्गुणं च तीर्थानां ग हारवलिभुक् १९ पुं वकः इति
 मादीनां च भूमिप इति बलवैव त्रिकाणशेषः ॥
 ने श्रीकृष्णजन्माव एउ ॥ हारस्यः पुं हारपालः इति हेम
 हारकेशः पुं श्रीकृष्णः इति चंद्रः ॥
 शब्द रत्नावली ॥ हारावती स्त्री हारका इति ॥
 हारदातः पुं वरदातः भू हेमचंद्रः ॥ अयोध्यामथुरामा
 मीसह वृत्तः ॥ इति भा या काशी कांवी अवंतिका
 वप्रकाशः ॥ ॥ पुरी हारावती चैव समेता ।
 हारपालः त्रि हारतकः दरवान मोक्ष दायिका ॥ ॥

यत्तास्तद्विधीमथेन गणनेक यथा पतः १ नरीकुलं २ अस्थिया
 दाचन पुरी हारावती विस्माः फोव रा ३ रामपुत्रः ४ चतः ५ दस्तः ६
 ज्ञेयपरिस्थिता मुक्तिदा यताः स्तनः ७ इति कविकल्पलता स
 सर्वाश्च एकत्र गणिताः सूर्यः या हचरो यथा इदा श्री १ नारदपर्व
 नित्यानि च देशाणि काशी प्राप्ति क नौ २ अग्निनीकमरो ३ भार्याय
 राणि षष्ठ इति भूतमुदि तंत्रे ॥ ती ४ इति मराभारतवनपर्व ॥
 हारिकः पुं हारपालः इत्यमरः दिकं स्त्री हये यथा अग्नीति भा
 टीका सारसंदरो ॥ गं युक्तीयान्मासाहाडु धिकः श
 हारिका स्त्री हारकापुरी इति तात हिकं शतेवा युक्तीनो न भ
 शहरत्नावली ॥ वेदर्थकिलिषी इत्याह्निकतत्वे
 हारी न त्रि हारपालः इति शहर हिकः पुं काकः काकः इति मे
 त्नावली ॥ दिनी ॥
 हाविशतिः स्त्री हाधिकविशतिः हिककारः पुं काकः इति शह
 वाइश इति भाषा इति व्याकरणं रत्नावली ॥
 हासप्रतिः स्त्री हिसप्रतिः यथा हिककृतः पुं उष्टः इति हेमचंद्रः
 हासप्रतिश्च वेधायामिति ज्ञोति हिगुः पुं षट् समासान्तगतस
 स्तत्वे हास्यः पुं हारपालः इत्यमे मसविशेषः सत सत्या पूर्वप
 रटीकायां भरतः ॥ दानां समासः बोधदेवेनास्य ग
 हास्थितः पुं हारपालः इत्यमरः संज्ञाकृता सच त्रिविधः तद्विना
 रटीकायां भरतः ॥ र्थः १ समाहारः २ उत्तरपदपर
 हास्थितदर्शकः पुं दौवारिकः ३ अ १ तद्विना र्थोपि द्विविधः त
 तमरटीकायां भरतः ॥ दित प्रत्यय मात्रस्य अजादे हंसा
 हिः अ दौवारो इति सूत्रप्रत्ययेन देवी अर्थे विषये इत्येकः अप
 साध्यं दिशाहस्य पुंसि रूपं हो सार्थस्यादिकं त्यक्ता अजादे स्त
 स्त्रियां स्त्री वेवहे तदाचकानि हिन सार्थे वाच्ये इत्यपरः तदि
 नार्थ ॥

विषयो यथा ह्यो मीत्रो रपयं
हेमातरः पंचाना नापितानामप
नपंचनापितिः नदिनार्थ वा
चा यथा पंचभि गोभिः क्री
तः पंचगुः समाहारो यथा ।
पक्षाणां सतीनां समाहारः वि
सत्वे समाहारे अदंतानां स्त्रीत्वे
यात्रादेस्तृतीयावत्वे उत्तर पद य
रो यथा पंचगावो धने यस्य स
पंचगवधन इत्यादि इति मुग्ध
वापटीकायां दुर्गादासः ॥
दिग्गो वि हाभ्यां पुराणं अंकदया
भ्यां वातः इतिलीलावती ॥
दिग्गोक्रान्ते वि वारहयकृष्टदेवे
दोचसा ३३ इति भाषा इत्यमरः ॥
दिनपुं संस्कृतब्राह्मणः यथा न
नानाब्राह्मणोत्तयः संस्कारे हिं
न उच्यते इति स्मृतिः दक्षिणः वे
द्यः इति मेदिनी दंतः प्राणजः
सपत्निसर्पमतस्यादिः इत्यमरः
तैवुरुहसः इति राजनिर्घण्टः
दिर्जाते वि ॥
दिनक्रतु सितः पुं स्त्रेष्मांतकह
वः इति राजनिर्घण्टः शब्दमाला
च दिनदासः पुं श्रुदः इति राज

निर्घण्टः दिनानां दोसेति ॥
दिनम् पुं ब्राह्मणः दंतः पक्षी
इति शब्दरत्नावली दक्षिणः ॥
वेषपञ्च दिवार नन्मपुंके वि ॥
दिनपतिः पुं चंद्रः इति त्रिका
णशेषः ॥
दिनप्रया स्त्री आलवालं तस्यार्थ
यः तलं २ तिलं ३ तले ४ इति वि
काणशेषः ॥
दिनप्रिया स्त्री सोमलता इति
राजनिर्घण्टः दिनस्य प्रियवस्तु
निविदिनराजः पुं चंद्रः कर्षरः इत्य
मरः अनेतः गरुडः इति मे
दिनी ॥
दिनलिङ्गी पुं दक्षिणः इति त्रिका
णशेषः ब्राह्मणवेषाधारिणि वि
दिनबंधुः पुं अब्राह्मणः सभट्टदेव
तादिः यथा स्त्री श्रुद दिनबंधुनां
त्रयीनश्रुतिगोचरा इति स्मृतिः ॥
दिनव्रणः पुं देनावृदः इति रा
जनिर्घण्टः ॥
दिनवृवः पुं ब्राह्मणवृवः सवजा
मात्रोपजीवी ब्राह्मणः इति हेम
चंद्रः यथा सम मब्राह्मणे दाने
दिग्गो ब्राह्मणवृवे अर्थीने शत

सादस्य मनंतं वेदपारगे इति
स्मृतिः ॥
दिनसमः पुं राजमाषः वरवती
इति भाषा इति शब्दवेदिका ॥
दिनसेवकः पुं श्रुदः इति शब्द
रत्नावली विवरणसेवाकर्मवि
दिज्ञा स्त्री रेणुका नाम गंधद्वय
इत्यमरः भागी इति मेदिनी ॥
पालकी इति शब्दवेदिका ॥
दिनोगी स्त्री कटुका इति राज
निर्घण्टः ॥
दिनानिः पुं ब्राह्मणः इत्यमरः
आउजः इति मेदिनी दक्षिणः ।
वेषपः यथा श्रुद दिनानिभि ।
जीतो न भूमे भागमर्हति इति
स्मृतिः ॥
दिनायनी स्त्री यत्तोपवीतं इति
शब्दरत्नावली ॥
दिनालयः पुं कोट्यं इति शब्द
वेदिका दिनानां गृहं च ॥
दिनिकः वि सर्पः सवकः इत्य
मरः खलः इति मेदिनी चौरः ।
उः साथ्यः इति शब्दरत्नावली
दिनोजमः पुं ब्राह्मणः इति
हलायुधः ॥

दिह पुं पुत्रः इत्यमरः हेष्टवि
त्रिदिवः पुं वक्रिजाया साहा
विसर्गः इति फेत्त कारीयत्वे
वकारहयं दिनयं स्त्री हयं इति
हेमचंद्रः द्वितीयं वि हयोः पु
राणं हयं इति हेमचंद्रः ॥
द्वितीयः पुं पुत्रः इति त्रिकाण
शेषः ॥
द्वितीया स्त्री मेदिनी भाष्या इत्य
मरः तिथिविशेषः सा चंद्रस्य
द्वितीय कला क्रिया नृणां शुक्ल
पक्षे २ कृष्णपक्षे ७ पतदं कवे
यिता इति गोतिषे सा च अग्नि
वीक्रमारयो जन्मतिथिः यथा
ब्रह्मोवाच नृपेकांतिरनोपमं
भिषकुत्वे सर्ववस्तुषु सोमपत्नं
चलेकेषु सर्वमेतद्विष्यति म
हातपा उवाच एतत् सर्वं द्विती
याया मग्निभ्यां ब्रह्मणा पुरा द
त्रेयस्मान्न तस्तेषां तिथीनां म
ममातिथिः एतस्या नृप कामस्तु
पुष्पाहारो भवेन्नरः सेवत्सरं सु
वि निर्मं सुखरूपी भवेन्नरः ॥
अग्निभ्यां ये गुणाः प्रोक्ता स्तेन
स्याभिभवति च इति वाराहपुराणं
अत्रजातफलं निर्विलं गुण ॥

गभीरो दानशीलो दयालुः स भारतो कर्मिकेमुक्तपदे तदि
 कृतकमुद चंद्रः सक्तचित्तोः ति तीयायां युधिष्ठिर योमा यमुनया
 प्ररः निजभुज वल गर्वाद्धादिता पूर्वभोजितः स्व गृहे स्वये तस्यां
 राति वर्गोभवति विपुल कीर्तिर्द्यौः निजगृहे पार्थिवभोजनमनोव
 हितीया प्रसन्नः इति कोहीप्रः येः यत्नेन भगिनीहस्ताज्ञोक्तं
 दीयः अथ रथ हितीया संदु पुष्टिवर्द्धने दानानिच प्रदेयानि
 राणे आषाढसप्तमिपदेहिती भगिनीभ्यो विशेषतः तथा य
 या पुष्टसंयुता तस्यां रथे समा मेवचित्रगुप्तं यमहतांशु पूज
 रोप्य रामेभ्यो भद्रया सह यात्रो येन अर्च्यश्चात्र प्रदानयो यमाय
 त सर्वपुष्ट्याय श्रीणयेत्तु हि सहजहयेः सहजहये भगिनी
 जान वरुन कदाभावे तिथौ आत्मिः अर्च्यमंत्रः ओं ऐं ह्रीं
 कार्या सदा साधीतयेमम साया नृणजपाशहस्यमोतकालोक
 त्रामांजगत्राय अथ मनोरथहि धरामेश आत्त हितीया कृतदे
 तीया साध्यावणमुक्तहितीया वप्रजोगृहाण चार्त्तभगवन्नमस्ते
 मनोरथ हितीयायां दिवा वासदे यमुनायज याहिमांकिंकरैः सार्द्धं
 वासदे रात्रौ वंद्योदयेः चैनकेच सूर्यपुत्रनमोस्तुते यमुनाय संपन्न
 भोजनादिकं यथा विस्मयर्मा नमस्कृत्यात् ओं यम स्वसर्वमस्ते
 नरे देवमभ्यर्च्य पुष्टेस्तुथ स्त यमुनेलोक पूजिते वरदाभव
 दीपावलेपनैः उज्ज्वलश्वा मेनित्यं सूर्य पुत्रिनमोस्तुते अ
 लेंद्रो दद्यादर्थं समाहितः ॥ त्रै दत्ता पवति आत स्तवानुजा
 नक्तं भुजीतच नरो यावतिष्ठतिच ताहं भुल्लभक्त मिदं शुभं श्रीतयेय
 दमाः अस्तं गतेन भुजीत व्रतभं मराजस्य यमुनाया विशेषतः ज्ये
 ग भयात्ररः अथ आत्तहितीया षातवायुजाताह मिति वदेत् तथा
 स्निगपुराणे कार्तिके त हितीया यमहितीयायां यात्रायां मराणभ
 यां मुक्तायां आत्त पूजने यान वेत्त अनध्याय हितीया यथा प्रेक्षो
 कृत्यादिनश्येति आतरः समजन्म चैव ॥
 नि तस्या इति शेषः महा ॥

हितीयात्ताः प्रेतपदे गतेनया । हितीयात्मकं क्री जातीकांश्च इति
 याचकोजागरेजातेचैवावल्याः प्रावचदिका ॥
 यरेपिया चातमीस्यसमाप्रव हि हितीयाः पुं हितीयाल्लुहः ३
 तीया या भवेतिथिः परासेता ति राजनिर्वाणः हिप्रकारलेख
 स्वनधायः पुराणैः परिकीर्ति नीयेति हिनगाकः पुंड्रप्रसा इति
 तः इति तिथितत्तं पदयो मीव हेमचंद्रः हिपः पुं स्त्री हस्ती इत्य
 मासस्य हितीया परिवर्तयेत् । मरः नागकेशरे पु इति रत्नमाला
 इति विस्मयपुराणं ॥ हिपं स्त्री पयहयं दोमाता पु
 हितीयाकृते वि वारहयकृष्टवे च य इति भाषा तत्पर्यायः वारु
 दोवसा भूः इति भाषा इत्यमरः पयः २ इति हेमचंद्रः होपस्था
 हितीयाभा स्त्री दारुहविदा इति नोयत्रेत्पर्येति ॥
 प्रावचदिका ॥ हिपदः पुं स्त्री मनुष्यः देवः
 हितीयाः वि होवात्रयोवाश्चे इति स पदी राक्षसः यथा हिपदेपि
 हिप्रसारः नित्यवरुवनान्तोः चतुर्भेदा न्देव पदि राक्षसाः
 यं हिदन् विदंतद्वययुक्त वृषा इति प्रप्रसारः ॥
 दिः इति हेमचंद्रः ॥ हिपदराशिः पुं मिथुने नला
 हिदानी स्त्री रजहययुक्तगोः ३ कंभः कन्या धनुषः पूर्वाह्णं
 निमग्नयोधयाकरणं ॥ यथा मिथुन नलाष्ट कन्या
 हिदरः पुं गणेशः इति विकार हिपदायां प्राय पूर्वभागास्त ३
 शेषः ॥ निमोतिस्तत् ॥
 हितीया हिप्रकार इति मग्नयो हिपमदः पुं हस्तिमदः इत्यरा
 थं हितीयातिः पुं कृष्णीरः इति जनिर्वाणः ॥
 हेमचंद्रः हिप्रकाराति युक्ते वि हिपली स्त्री वनकोली इति २
 हितीयाः पुं गणेशः इति प्राव रत्नमाला परीहययुक्ते वि ॥
 रत्नावली धातहये स्त्री ॥ हितीया वि होवाद्योयस्यसः पाद

द्वयसक्तः इतिमुगधोयथाकरणं मर्त्यवासिनां नित्यं अद्वि च
 द्विषां क्ली द्विगुणदण्डः इत्यमरः भवस्त्रिंशो सार्धं प्रहर यामातः
 द्विषाधी २ पुं हस्ती इतिहारावली इति निष्पादितत्वं ॥
 द्विषः पुं राजभेदः तत्पर्यायः द्विरसनः पुं सर्पः इतिहारावली
 ब्रह्मसंभवः २ इति हेमचंद्रः ॥ द्विराघः पुं हस्ती इतिशब्दमाला
 द्विषासृजः पुं गणेशः इति हे द्विरुक्तः त्रि द्विवारकथितः यथा
 मचंद्रः ॥ द्विरुक्त यदादीदिः इति मुगधो
 द्विमुखः पुं राजसर्पः इतिहारा धलक्षणं ॥
 युधः मुखद्वय युक्तेवि ॥ द्विरुक्तिः स्त्री द्विवार कथनं ३
 द्विमुखा स्त्री कर्करीगाइइति ॥ ति संहितासारः ॥
 भाषा इतिशब्दवेदिका जलोकाः द्विरुक्ता स्त्री द्विवारविवादिता त
 जोक इतिभाषा इतिहारायुधः ॥ तर्पणायः द्विषुः २ पुनर्भूः ३
 द्विमुखारिः पुं सर्पविशेषः पुं इति हेमचंद्रः ॥
 द्विनी इतिभाषा तत्पर्यायः अ द्विर्यः पुं द्वाकार शब्दादिः य
 दीरतिः २ राजारिः ३ राजसर्पः ४ या द्विर्यकोपादिः द्विवारयथा
 द्विमुखः ५ सर्पभुक् ६ इतिहारा वृत्तिः यथा द्विर्यध्वंयादि पाठः
 युधः द्विमुखारिः पुं राजसर्पः ३ यद्वय युक्तेवि ॥
 इतिजराधरः ॥ द्विरफः पुं स्त्री अमरः वर्वरं वि
 द्विमुर्दः वि मस्तकद्वययुक्तः इत्यमरः ॥
 इतिमुगधोयथाकरणं ॥ द्विवर्षा स्त्री द्विहायनी द्विवर्षव
 द्विरदः पुं स्त्री हस्ती इत्यमरः यस्तोगोः इत्यमरः ॥
 द्विरातकः पुं सिंहः इत्यराज द्विवर्षिका स्त्री द्विवर्षागोः ३
 निर्घण्टः ॥ निहेमचंद्रः ॥
 द्विराश्वं क्ली वारद्वयभोजनं द्विवर्षीणः त्रि द्विवर्षिकः द्वि
 यथा मुनिभि द्विराश्वं प्रोक्तं ध्वयस्तुः इति पारिणीयवाकर
 विप्राणां ॥ एण द्विवर्षिकः त्रि द्विवर्षभवः वत्सर

द्वयजातः इतिवाकरणं ॥ का सारसंदरी हेमविषये वि ।
 द्विवाहिका स्त्री दोला इतिशब्द द्विषः त्रि द्वयो स्तिष्ठतियः उभय
 माला ॥ स्थः यथा संयोगस्य द्विषतये
 द्विविदः पुं वानरविशेषः इति नि जगदीशः ॥
 हेमचंद्रः सप्तरीरामेणहतः ॥ द्विसप्ततिः स्त्री द्वाधिकसप्ततिः
 समुद्रस्योत्तरे तीरेद्विविदे नाम २ वाडोयान्नर इति भाषा इति
 वानरः एकादिकत्वरं हंतितस्य ज्योतिषं ॥
 नामानुकीर्तिनात इतिज्योतिषं द्विसहस्राहः पुं अनेतदेवः ३
 द्विवेशरा स्त्री लचुरयः तत्पर्या तिहेमचंद्रः ॥
 यः गस्ती २ लघ्वी ३ इतिहारावली द्विसीत्तं त्रि वारद्वयकृष्टदेवं
 द्विषः २ य दौ दौ इतिवीर्यायैव दोवसा ३ इतिभाषा तत्पर्या
 शास्त्र प्रत्ययः ॥ यः द्विगुणाकृतं २ द्वितीयाकृतं ३
 द्विषाफः पुं द्विचुरयस्यः यथागो अमाकृतं ४ संवाकृतं ५ द्विदत्तं
 रजो महिषः कृत्स्नः पुरोरोगव ६ इत्यमर भरतो ॥
 यारुरुः द्विषाफाः यशवश्चेमे अ द्विस्त्रिंशत् क्ली सिद्धतस्तुलं
 विरुष्टप्रसप्तमः इतिश्रीभागवते यथा द्विः सित्रमंत्रं पृथक्मुदे
 द्विष ले जगो वैरे इति कविकल्प देशविशेषके नात्यन्तशस्त्रेवि
 दुमः ॥ शरणोभद्रोत्तनिवेदने अभ
 द्विषतीतायः त्रि द्विषतीतपतियः स्त्वयतीनां विधवा ब्रह्मचारि
 स्त्री शत्रुतापकः इति संहिता सा णां तामूलं च यथा ब्रह्मन नये
 रवाकरणं ॥ ते वस्तुनी भवं इति ब्रह्मवेव
 द्विषनं त्रि शत्रुः इत्यमरः ॥ नैब्रह्मखण्डं ॥
 द्विषनायः त्रि शत्रुनायः शत्रुता द्विहत्तं त्रि द्विधाकृष्टदेवं इत्य
 यजनकः इति संहितासारव्या मरः ॥ द्विहापुं हस्ती इति
 करणं द्विषं क्ली द्वापे तामे ॥ शत्रुभतावली द्विहायनी स्त्री
 इत्यमर दौ ॥ द्विवर्षागोः इत्यमरः ॥ ॥

दीपियशासः पुं इन्द्रियग्रहणीष रिमालं मेसिंधुमोवहिः समर
गुणः सत् संख्यादि समद्वत् विताः यथा सिंधुमो वरिरेकै
खरखरपः यथा संख्यादिपर कपो दीपाः एवेदीपानामपि
लाजोद्वत् खर एव एते सदी हिः सिंधवः सप्रियवतः वरिष्म
दियशासा अथ सप्रियमशकाः ती गभजानवगतानात्मजान् आ
इतिभाषापरिकेदः ॥ निध्रेयजिह्व यत्तवाङ्गैरिण
दीपं ली व्यावर्त इतिदीपिषा रेता हृतएष्टमेयातिथि वीतिहो
हृदीकाया भरतः दीपः पुं ली त्रे संतकान् यथा संविन एकै
वारिमध्यतटे जलवेष्टित भू कस्मिन् दीपे एकैक मपिपति-
भिः तत्पर्यायः अंतरीपे २ विदये इतिश्रीभागवततीय पं
इतिमरः दीपोत्पत्ति रथा । चमस्तथः अपिच मनोः स्थायंभु
सूर्याः समेरु प्रदक्षिणी ऊर्वन् वस्यासन दशपुत्रास्तत्समाः ये
अर्दीएष्टीप्रकाशयतिअर्दी । रियं एष्टिवीसर्वा समदीपा सपत्न
तममावाहणेति तदा भगव ना समुद्राकरवती प्रतिवर्ष
दुपासनोपचितानिक्रांत पुरु निवेशिता स्थायंभुवेः नरे पूर्वमा
ष प्रभावः प्रियवतो राजासूर्य ये त्रेता युगे तदा प्रियवतस्य पुत्रे
रथ समवेगेन ज्योतिर्मय रथेन सैः पौत्रैः स्थायंभुवस्तत् प्रियवता
रजनीमपि दिनं करिष्यामीति तत्प्रजावंतो वीरात् काम्पाभजाय
प्रतिज्ञां कृत्वा सप्रवारं द्वितीय ते कन्या सा तु महाभाग कर्दम
सूर्य इव सूर्यमनुसूर्यकामत् स्पप्रजायतेः कन्ये हे दश पुत्रा
अस्परथवरणानेमिपरिक्ताः असमादृज्जिह्व ते उभे मेयापि
समसिंधवस्यासन येरेवसिंधु वाङ्ग मित्रास्त त्रयो योग परायणाः
भिः एष्टियाः समदीपाः कृताः ज्ञातिस्मरा महाभाग न राजायम
तेजवु । सदा २ शास्त्रमलि ३ पु नोदयुः प्रियवतोः भयिंवतान्
शा ४ क्रौव ५ शाक ६ पुष्कर ७ स सम समस पार्थिवान् दीपेषु तेष
रुकाः तेषां पूर्वस्य हिस्तारमाण धर्मेण दीपांस्तो अनिवोधमे जवु
उत्तरतस्ततोदिगुणेन विस्तारमाणेन

दीपे तथाश्रीं राजानं कृतवान् मेदिनी ॥
पिता सदा दीपे सरस्वापि तेन दीपप्रातः पुं प्रातावरी इतिराज
मेथानिधिः सतः शास्त्रले न निर्घणः ॥
वपुष्मन् ज्योतिष्मन्तुप्राकये दीपिका स्त्री प्रातावरी इति रा
कोसदीपे युतिमन्ते हवे प्रा जनिर्घणः ॥
काकये सने पुष्कराधिपतिचे दीपिनस्वः पुं बालनस्वः इति
वसवने कृतवान् सने इति मा राजनिर्घणः ॥
कर्णय पुराण भूमे र्हं दार दीपिप्रातः पुं प्रातमूली इति
सिंधो रुदकस्य जवुदीपं प्राक जराधरः ॥
राचार्यवर्णाः अर्द्धः न्यस्मिन् दीपी न पुं चित्रकः व्याघ्रः इति
दीप घटकस्य याम्ये दारदीरा राजनिर्घणः ॥
यवुधीनां नवेषाः प्राकं ततः दीप्यः वि द्वेयः दीपेभव इत्यर्थ
शास्त्रममत्रकोशं कौचं चोमे स्प प्रत्ययः ॥
दक पुष्करे च हयो हयो रंतरे ह्ये स्थगने संसरण इति यावत्
कमेकं समुद्रयो दीप मुदाहरंति इति कविकल्पद्रुमः वरणो स्त्री
इति सिद्धांतशिरोमणिः ॥ कार इति यावत् इति गोविदभ
दीपकर्षरजः पुं चीनकर्षरः ३ हः हेथा व द्विप्रकारं इतिचाक
ति राजनिर्घणः ॥ रणं द्वेषः पुं प्रातुता तत्पर्यायः
दीपवर्जं ली महापारेवतं ३ वैरं २ विरोधः ३ विद्वेषः ४ द्वेष
तिराजनिर्घणः ॥ रणं ५ इति शास्त्रावली अथ
दीपजं ली महापारेवतं इतिरा कारणं द्विष्ट साधनता ज्ञानं ३
जनिर्घणः ॥ तिभाषापरिकेदः ॥
दीपवती स्त्री नदी भूमिः इतिमे हेयणं ली द्वेषः इतिप्रास्तरता
दिनी ॥ वली द्वेषणः वि प्रातः इत्य
दीपवान् पुं समुद्रः नदः इति मरः द्वेषी वि प्रातः इतिहेमचंद्रः

हेतुः वि विदेवकर्ता इति हि वि
धातो रूपेण प्रत्ययेन साध्यः ॥
हेतुः वि हेतुविषयः विदेवार्हः
न तर्क्यः अक्षिपतः २ इत्य-
मरः ॥
हेतुगणिकः वि ह्यजीवः इति
हेतुवेदः द्विगुणं पृच्छति यः ३
तर्क्यसिक्त प्रत्ययः ॥
हेतुं क्रीडय इति हेतुवेदः ॥
लोकादिरयं एकायनोसाविति
श्राक व्याख्यायां प्रीथरस्वामी ॥
हेतुवादी न विजीवेसरयोर्भेदवा-
दी ईश्वरतिरिक्त जीव वक्ता तस्य
मते यथा परमात्मनो जीवात्मा
एव कृतन्मथेकेषां चिन्मते प्रकृ-
तिरतिरिक्ता केषां चिन्मते प्रकृ-
तिरदृष्टमात्रे पर्यवसिता एवं
जीवश्च एवम् अत्र प्रमाणं जन्म
कर्ममरणानां प्रतिनियमादयुग-
यत प्रवृत्तेः प्रवृत्तवत्त्वं सिद्धे
त्रैगुणविपर्ययाच्चैव इति सां-
ख्यमते तत्रेश्वरः सर्वज्ञः परमा-
त्मा एक एव जीवः प्रतिशरीरे
भिन्नः विभुर्नित्यश्च इति गौतम-
मते इह दुःखलो जीवेतरत्वं प्रतिपा-
दनात् ॥

तयो रहेतं नाभिमतं नेतरोः
नुपपन्ने भेद अपदेशाच्च मुक्तो
पस्य अपदेशादाकाशोर्था
तरतादिवपदेशाद्देवमात्रसा-
म्यलिङ्गाच्चेति सूत्रेर्भेदेपित्त-
योर्हेतु निरूपणाच्च इति गोविंद-
भाष्यमते यतो हेतुमते युक्ति-
रेव प्रमाणं युक्ता यत्र फलानि
तदेव सर्वाध्यात्मविद्या प्रतिपा-
दकश्रुतीनां तात्पर्यं इति ग-
मानुजमतं च ॥
हेतुगणिकः वि द्वितीयः यथा
हेतुगणिकतया मितोऽयमगम-
नस्य प्रत्येयमहाकावेचारुणिनेष-
धीयवरिते सर्गे निसर्गोज्ज्वलः
इति नैषधं ॥
हेतुं व्यादिप्रकारं इति व्याकरणं
एकेन संधि रपरेण विग्रहः ॥
इति द्वौ प्रकारौ हेतुनिपातितं ॥
इत्यमरटीकायां भरतः विवादः
इति त्रिकाण्डशेषः ॥
हेतुः पुं द्वीपिवर्षाहेतुरयः इत्यमरः
द्वीपसंबन्धिनि व्याचक्षते संवधि-
नि च वि ॥
हेतुयतः पुं व्यासः इति हेतुवेदः

हेतुं वि द्वीपसंबन्धि द्वीपशब्दात् विषयं यथा विषयो द्वाणकारि
इत्यमरे स्वरूपप्रत्ययेन साध्यं इति स्तुवलाएतेन उदाहृतं तस्य
व्याकरणं ॥
हेतुमत्तः पुं गणेशः इत्यमरः
जरासंधः इति मेदिनी द्विमात्र-
जे वि इति हेतुवेदः हयो मीमा-
रपत्वं इति मुग्धबोधं ॥
हेतुमत्तकः पुं नदी वृष्टि जलोद्भू-
तथाय भूतो देशः इति राजनिर्घ-
टः हेतुगणिका स्त्री नागवल्लीभेदः
इति राजनिर्घटः ॥
द्विजलं वि अजलिहयपरिमितं
यथा अर्कागुलाय सद्ययाका
द्वीपजलमूलिका शकुन्त्याया
भवेत्तत्र तल्लयापरिकल्पयेत् इति
जोतिषतन्त्रे हेतुगुली परिमाण-
मस्य इति युत पत्न्या सिद्धे हयोर-
गुल्फाः समाहारः इति वाकोप-
लिहय मात्रे स्त्री इति मुग्धबोधं
द्विजलं वि अजलिहयपरिमितं
हावेजलीपरिमाणमस्या इति यु-
त पत्न्या सिद्धे हयोरगुल्फाः समा-
हारः इति वाकोप-
जली इति मुग्धबोधं ॥
द्विपकं स्त्री परमाणुसमवेतद-
वं परमाणुद्वयात्मकं तल्लयप्रस-
न्नो न विंशति अस्याच्चारणस्यान-
दि

देतः इतिवाकरां अस्व स्वत् वती ॥
 ये यथा धकारं परमेशानि ऊ धरी स्त्री चीरवस्त्रं इति मेदिनी
 एरलीमोत्तु वृषिणी आत्मादि कौपीनं इति विकारणशेषः ॥
 तत्तस्युक्तं यच्चदेव मयं सदा पु धृतीदानं स्त्री गर्भाधानानंतरं स्त्री
 चप्राणमयदेविप्रशक्तिसहितं संप्रदानकचीरवस्त्रदानं यथा
 सदा विविडंसहितं वर्णधका मूल श्रवण हस्तेषु पुष्पादित्युक्तं
 रं हृदिभावय पीतविद्युल्लता रासव रंगपोले धरी देया सोम्य
 कारं चतुर्वर्गप्रदायकं इतिकाम वारे शुभेतिथौ इति ज्योतिः सारं
 येन तत्र त्रिकोणत्रय रेखायां ग्रहः यथा धाने इतिकविकल्प
 यो देवा वसेति विष्णुसरी विष दुमः धनुरः पुं धुस्तुरः इति हेमच
 मातावामनः स्वयंतः स्थिता इ दः धन रवे इतिकविकल्पदुमः
 निवर्णे द्वार तत्र ॥ धन लि २ धानो धानमिह धान्य
 धं स्त्री धने इति मेदिनी ॥ क्रिया धानोत्त पादनं इति क
 धः पुं बला ऊवेरः धर्मः इति विकल्पदुमः ॥
 मेदिनी ॥ धनं स्त्री स्त्रेहपात्रं इति शाहरत्ना
 यत्क क नाशने इतिकविकल्प वली गोधने इति मेदिनी ॥
 दुमः यत्क पुं तला तला इति जीवतोपायः तत्पर्यायः इत्यं २
 जा इति च भाषा इत्यमरः तला विनं ३ स्वापतेयं ४ विकृतं ५
 राशिः यथा सिंहो हृषप्रमेयश्च अकृतं ६ वसु ७ हिरण्यं ८ इति
 कया धनी यतो यत्क अर्कादीनां ९ युग्मं १० अर्थः ११ राः १२ वि
 त्रिकोणानिमूलानि राशयः क्र भवः १३ इत्यमरः कांचनं १४ ल
 मातृ इति ज्योतिस्तत् तला परी ह्मीः १५ भोगं १६ सम्पत् १७ ह
 ता इति परीक्षा तत् अस्व विव दिः १८ स्त्रीः १९ व्यवहार्यं २० इ
 रणं तला शब्दे दृष्टव्यं ॥ ति राजनिर्वाणः धनभाषिणे
 यत्कः पुं चतुर्दश वल्ल परिमाणं दायशब्दे दृष्टव्याः धनभाषिणे
 निचत्वारिंशद्विक्रिका इति लीला यथा ऊज्ज वामन खंजानां स्त्रीवानां

धिविणामरिण उक्तानां तथानां धनयथा ऊसीद कृषि वारिणश्च
 धनभागो न विद्यते शय्यासनस्था ल्कगानाहनिभिः कृतोपकारा
 न मात्र क्वाया चाने भुजि क्रिया दामं च राजसं समुदाहृतं अनुस
 यता वहीयते दैत्यनार्थभागहरा मा सेवया सात्त्विक धनं यथा श्र
 हिते इति वामन पुराणे १५ अ तथोद्योतयः कया शिष्यायां मान
 ध्यायः अधना यथा त्रय पत्न यागते धनं सप्त विधं शुद्धं मुनि
 धना राजन भार्यादासस्तथास भिः समुदाहृतं श्रुतेनाध्ययनेन
 तः यत्ने समर्थगच्छति यस्य तेन शौर्येण नयादिना तयसा नय
 स तदनं इति मातस्य १६ अध्यायः होमदेवादीनां कयागते कय
 धनस्य प्राणतत्पत्तमुक्तं यथा या सहागतेषु पुरादेर्लब्धे शिष्या
 यदेतद्विणि नाम प्राणापतेव गते पुरु दक्षिणादिना याग्यगते
 दिश्रयः सतस्य हस्ते प्राणान्नयो आर्त्तिज्य लब्धं अन्वयागते दाय
 यस्य हस्ते धनं इति कूर्मे १७ ॥ देभ्यो लब्धं शुद्धं सात्त्विकं इति सु
 अध्यायः अपराधाय मत्तेशां य हितत्वे देवल नारदो ॥ धन
 यत्ने नार्जितं धनं स्वल्पं वा वरुणं प्रयोग न दत्तारिण यथा अस्थिनी
 वापि देयमित्यभिधीयते अपराधा पुनर्वसुः पुष्पाः उत्तरफल्गुनी
 धं परपीडा रहितं अक्षेण पात्र हस्ता पूर्वाषाढा उत्तराषाढा
 क्षेणा जनकं तामस धनं यथा श्रवणा धनिष्ठा फाल्गुनी उत्त
 पार्श्विक पुनर्वसुर्नार्जितं यथा रभादपत्त रोहिणी इति ज्योतिषं
 कसाहसेः व्याजेनोपार्जितं य धन प्रयोग निषेधो यथा आज
 नृतत कृत्स्नं समुदाहृतं पार्श्विकः यमद्वंद्व महिषयंच शक्रद्वयं वा
 पात्रनया योऽर्जयति आर्त्ता यर तयुगं महेशः कार्येन चैतेषु ध
 पीडया प्रतिरूपेण कृत्रिमरत्ना नप्रयोगो मद्देगणे प्राप्तमरण
 दिना साहसेन समुद्रयान निर्णय देया इति समय प्रदीपः अर्थप्र
 रोहणादिना व्याजेन ब्राह्मणवेषो शांसा यथा अर्थभ्योय महदेभ्यः
 नश्रुदादिना कृत्स्नतामसं राजसं । संवत्तं भस्मतस्ततः क्रियाः सर्वाः य

वर्तते पर्वतेभ्य इवापगाः अर्थे संप्रदायि धनभाजां भीतिः सर्व
न हि विमलस्य पुरुषस्याल्पचेत त्रेधा विहितानीतिः इत्यादिमोह
सः विच्छिद्यते क्रियाः सर्वा ग्री मुहरे इष्टया अनुग्रहाय भग
कोरुसवितो यथा सोऽयमर्थं य वना धनहरणं यथा ॥ राजा
रित्यन्यसुखकामः सुखेधितः न यमनुग्रहामि हरिष्ये तदने
यापमाचरते कर्तुं तदा दोषप्रव शनैः ततोऽधुनं त्यजन्त्यस्य स्व
यस्यार्थी स्वस्य मित्राणि यस्या जना उःखिते इति श्री भाग
र्यास्तस्य बांधवाः यस्यार्थीः सपु वने ॥
मानलोके यस्यार्थीः सच पेटितः धनकेलिः पुं ऊवेरः इति त्रि
यस्यार्थीः सच विकृतो यस्यार्थीः काण्डशेषः ॥
सच बुद्धिमान् यस्यार्थीः समस्त धनकुः स्त्री करेदुपेदी इति
वाङ्मयस्यार्थीः स गुणाधिकः अ विकारशेषः ॥
र्थमेतेपरित्यागे दोषाः प्रवारु धनजयः पुं अग्निः विष्णुकहलः
नामया राज्ञः मुत्सजता धीरयेन इत्यमरः अर्जनः नागभंदः ॥
बुद्धिस्तया कृता यस्यार्थी धर्म सतजलाशयाधिपतिः देहमारु
कामार्थी स्वस्य सर्वं प्रदत्तान् अ नः सच शरीरवाप्य पंचवायुतर्ग
धनेनार्थकामेनार्थः शक्यविवि नः इति मेदिनी अर्जनहृदः इति
वृत्ता हर्षः कामश्चर्यश्च धर्मः रत्नमाला धनं जय स्वस्था चोषेम
क्रोधः शमोदमः अर्थादेतानि स हारजत वर्णिकः ललाटे चौर
कीर्णा प्रवर्तते नराधिये येषां न सिक्ते ये रुदि नाभौ त्वगस्थिषु इ
शक्त्ययं लोकश्चरतां धर्मवारि तिस्रमदातिलकटीकायोरुचव
एणं तेषां स्वयिन हृष्येते इति ने भहः धनदः पुं ऊवेरः इत्यमरः
पु यथा ग्रहाः इति रामायणेयु दानरिवि इति मेदिनी दिजलहृदः
इति राजनिर्वणरः ॥
वाका अर्थ निदा यथा अर्थमर्थ धनदातुजः पुं रावणः इति ।
भावयनिमं नास्ति ततः सखिलेणः स शहरत्नावली ॥

धनरायी पुं अग्निः इति शहरत्ता मुविः तस्यास्तु धनरा देवस्त
वली धनदातरिवि ॥ पुः सर्वप्रयच्छति यथा धनपते
धनरादी स्त्री ललाकरंजः इति मूर्तिः सर्वकिल्लिखनाशिनी ॥
राजनिर्वणरः ॥ यपतांशुण्ययाज्ञा पुरुषः पव
धनेददा स्त्री बुद्धशक्तिभेदः इति तेषिवा सर्वकाममवाप्तिस्वर्ग
त्रिकोडशेषः ॥ लोकंच गच्छति इति वराहपुराणं
धनपतिः पुं ऊवेरः इति धनं जयः धनपिपाचिका स्त्री धनाप्या
अस्य उत्पत्तिर्यथा महानया तत्पर्यायः तस्याः इति हाराव
उवाच मृगावासां वसपते रु ली धनपिपाची स्त्री तस्या धन
त पतिं पापनाशिनी यथा वायुः लाभः इति त्रिकोणशेषः ॥
शरीरस्यो धनदः सच धुवहृदः धनप्रिया स्त्री काकजंजुः इति
यं शरीरं यत्नस्मिन् वायु रंज । राजनिर्वणरः ॥
स्थितो भवत प्रयोजनान्मूर्तिम धनवती स्त्री धनिष्ठानतत्र इ
जमादिशान् देवदेवताः तत्रा ति जराधरः ॥
मूर्तस्य वायोस्तु इत्यपतिः कीर्त्य धनवान् न वि धनविशिष्टः
तेमया तांशुण्यसुमहाभागक धनी इति हलायुधः ॥
यमानां मयानच्च ब्रह्मणः स धनस्यकः पुं गोलरः इति ।
जतः सृष्टिं मुक्ताहायुर्विनिर्गयो शहरवेदिका ॥
प्रचण्ड शर्करावधी तत्रैवाप्रस धनहरी स्त्री चोरनामगंधद्वयं
येथयत् मूर्ती भवस्वप्नोत्तम । तत्पर्यायः राक्षसी २ चेडा ३
तत्रोक्तो मूर्तिमान् भवन् सर्व दोमः ४ इच्छात्रः ५ गणदास
षोचैव देवानां यद्विज्ञं फलमे कः ६ इत्यमरः धनहारके इ
वच तत् सर्वं पाहि येनोक्तं । नन्तः त्रि ॥
तस्माद्वनपति भवेत् तस्य वत्सा धनाधिपः पुं ऊवेरः इत्यमरः ।
ददौ त्वहं लिपि मेकादशीप्रभुः अस्य ध्यानं यथा ऊवेरं च प्रव
तस्यामनाप्रपक्वाशीयो भवेत् त्रिम दामिकारत्नाभ्यां मल्लुकते हा
नः

स्केर रचितं सिताम्बरं च वः गृहं यजस्वरः गानसमयः हि
भं गदाधरं च कर्तव्यं वरदं मुञ्च मर्त्तुं द्वितीयं गहरः कस्यचित् नित
वालिने वरयुक्तं विमानस्य मेघ दिवावसाने रात्रिमासाया मस्या
स्थवापिकारयेत् वरान पीतव रूपं विद्योमिनीरमणी रक्तवसना
एतेन गुरुरकेः परिवारिते महोद विह्वले वेदनया उर्वला कृशाच
रं महाकायं रक्तपृष्ठकसमन्वितं एकाकिनीवज्रलेहत् तलोपवि
गुरुरकेर्वज्रभिर्गुक्तं धनश्रृङ्गकैः श्वरुदेनी कलनायमने मेवराग
स्तथा इति मत्स्यपुराणं ॥ स्वतन्त्रं भाष्यं भरतमते माल
धनाध्यतः पुं ऊवेरः इति हला कोशे पुत्रगंधार रागेण यत्नी
युधः धनाधिकृतः तद्विल का इति संगीतशास्त्रे ॥
दार इति त्वाजोवि इति च भाषा धनिकः पुं धन्याकं इति मेदिनी
तस्य लक्षणं यथा लोहवस्त्रा अस्मिन्नर्थे क्लीबमिति राजनिर्वरः
निनादीनारत्नानां च विधानवि थरः इति हेमचंद्रः ॥
न विज्ञानाफलसाराणामना धनिकः त्रि साधुः धनी इति मे
हार्यः श्रुतिः सदा निपुणश्चा दिनी धनिका स्त्री साधुः नारी
प्रमत्तश्च धनाध्यतः प्रकीर्तितः इति मेदिनी वधुः इति हेमचंद्रः
आयद्वारेषु सर्वेषु धनाध्यतस युवती इति शहरतावली ॥
मानराः व्ययद्वारेषु च तथा क प्रियं गृहदः इति शहरवेदिका ॥
रत्नव्याः पृथिवीहिता इति मत्स्य धनिष्ठा स्त्री अस्मिन्नादि समविं
पुराणे १८५ अध्यायः धना शान्ति नक्षत्रांतर्गतं त्रयोविंशत
शास्त्री धनलोभः यथा जीर्णं त्रै तस्यार्थायः प्रतिष्ठा २ इत्यमरः
ति जीर्णतः केशादंताजीर्णति वसुदेवता ३ इति शान्तिषे ॥
जीर्णतः धनाशान्तिविताशाव अस्याः सत्त्वं यथा मस्तकोपरि
जीर्णतोपिनजीर्णति इति विस्र समागते धनमहंला कृतिनिषेव
पुराणे धनाष्टीः स्त्री रागिनीविशे तारकेयान्तिकानिमिति मेघल ।
षः धानसी इति भाषा दनुममनेष्टी गतः सारसाक्षिरसवसल्लिपिकाः
गस्य हनीयभाष्यीयस्याजातिः षाउ ।

इति कालिदासः कृतशिलयति तलता १३ विज्ञाता १३ इति विको
दूषणं तत्र ज्ञानस्य फलं आचार एतेषां यः १४ यनुः १५ इति
ज्ञानादरवारुणीलोपनाधिपाली जराधरः तस्य लक्षणं यथा यनु
वस्त्रान् दद्यात् यः प्रसूतो च भ स्तद्विधं योक्तुं शोभं वांशतयेव
वेदनिष्ठा महत् प्रतिष्ठा सहितो च कोमलवर्णहफतातयो गु
चमवेदनिष्ठा महत् प्रतिष्ठा सहि ण उदारुतः सख संयत्तिकर
तो नरः स्यात् इति कोष्ठीप्रदीपः ए सममुष्णायते यनुः विपदे
धनी न त्रि धनवान् तस्यार्थायः सुखिष्वेष्टस्य तदंगे भोगमावहेत्
इयः २ आकाः ३ इत्यमरः आका इति युक्तिकल्पतरुः धनुर्वि
वादीहितो नाम्ना यवीयानपि यो धारभदिने यथा शानि भोगमु
भवेत् भोगवत् पूर्वकालेन मभि धानेषु वारेषु सतिष्ठा दगो प्रव
भाषेत धर्मवित् इति कूर्मपुराणे हे चाप विद्याया आरंभः शुभ
१२ अध्यायः गृहे शरीरं मातृषा दो मतः इति शान्तिः सारसंग्रहः
गुणाङ्को साक्षा उच्यते इति श्री विद्यारंभोक्तुनक्षत्राणि तत्र च
भाषवत् ॥ भानि चतुर्हस्त परिमाणं का
धनीका स्त्री युवती इति शहर वा इति भाषा यथा चतुर्विंश
तावली धनीयकं क्ली धन्याकं गुलो हस्त सचतकं धनुः स
इति शहरतावली ॥ तं इति जलाशयतत्वं ॥
धनुः स पुं पिबालवृद्धः धनुर्ध मेवादिहादशराशपतर्गतन
रे त्रि इति मेदिनी ॥ वमराणिः तस्यार्थायः तौति
धनुः स पुं क्ली शरनिः देयं कः २ इति दीपिका अस्पदे
त्र धनुक इति भाषा तस्यार्थायः वनापूर्वाद्मनुष्याकारशो
चायः २ धनु ३ शरासनं ध को षादीस्वाकार धनुर्धारी पु
दण्डं ५ कार्मुकं ६ श्वासः ७ इत्य रुषः समूला पूर्वाषाढा स
मरः स्थावर ८ गुणो ९ शरावा मरायो नराषाढा मयमपादे
यः १० यनुः ११ ॥ ॥ न भवति शीर्षीदयः पीतः स

लीवर्णे वापर्वतवरः महाशङ्करः धनुर्गण सी मूर्वी इति शब्दवैदिका
 पूर्वविक्र स्तामी दृढमाः इतः तवि धनुर्मः पुं वंशः इति राजनिर्घटः
 यवर्णः उष्णः पितृप्रकृतिरिमर्ष धनुर्धरः वि धनुर्धरी तिराज ॥
 अल्पसंतानः अल्पसीमाः अग्नि इति भाषा तत्पर्यायः धनी २
 राशिः पतद्राशिजातफलं यथा धनुष्मान् २ धानुकः धनिषेगी ५
 कोपी इतवाक् पुण्यमतिः शुविः असी ६ नली ७ धनुर्मन् ८ इति हे
 मातः सुखी सर्व लोका लापी च मवेदः धनुर्धरी ९ वि धनुर्धरः तस्य
 इति जातकवैदिकादयः अपि लक्षणं यथा मूरस्यवल्लुकस्य
 च वक्रकला ऊशलः प्रबलो गजाश्वरथकोविदः धनुर्धरी भवे
 महान् विमलता कलितः सर दान्तः सर्वज्ञेशमहः शुविः इति
 लोक्तिभाक् प्राशधरे हि धनुर्ध मत्स्यपुराणे १८६ अध्यायः ॥
 रगे नरो धनकरो न करोति ध धनुर्मन् पुं धनुर्धरः इति हेमचंद्रः
 नवय तलप्रजात फलं यथा धनुर्मध्यं स्त्री वायमध्यभागः त
 धनुर्लये समुत्पन्नो नीतिमान् तर्प्यायः लस्तकः २ इत्यमरः ॥
 धनवान् सुखी ऊलमये यथा धनुर्माला सी मूर्वी इति शब्
 नम्रप्रातः सर्वस्योषकः इति चैदिका ॥
 कोष्ठीप्रदीपः धनुः पुं वायः धनुर्ध्यासः पुं धनयासः उराल
 राशिविशेषः पियालवृद्धः इ भा इत्यमरटीकायां रायमुक्तः ।
 नि सिद्धोतकौमुद्यामुणादिव धनुर्लता स्त्री सोमवल्ली इति रा
 निः ॥ जनिर्घण्टः ॥
 धनुः पटः पुं पियालवृद्धः धनुर्वृद्धः पुं धननवृद्धः वंशः
 इति शब्दवैदिका ॥ भञ्जानकः अमृत्यः इति रा
 धनुः प्राखा स्त्री मूर्वी इति जनिर्घण्टः ॥
 शब्दवैदिका ॥ धनुष्करः पुं धानुकः धनुः
 धनुः अणी स्त्री मूर्वी महेंद्र करे यस्य इति व्याधिकरण
 वारुणी इति राजनिर्घण्टः ॥ वक्र वीहि समासेः ॥ ॥

धनुष्पटः पुं पियालवृद्धः इत्यमरः धन्यासि वसुधेत्युक्तानाहमेवेत्य
 धनुष्मान् पुं धनुर्धरः इत्यमरः वाच सा धन्याः नतो ममाधारः
 धनुः स्त्री धनुः इति जराधरः कस्मादो नागरादिभुः धन्यासी
 धान्यसेचये धनुयि च पु इति सेति मृक्तः परमो धनो नाहमुक्तवसः
 प्रसारेण दिव्यतिः ॥ धन्यमभगवान् वल्गाविधाता ज
 धनेयकं स्त्री धन्याकं इत्यमरटीका गतामपि धन्यासि तत्र याता च
 याभरतः ॥ धन्या नाहमुवाच सः धन्या मह
 धनेश्वरः पुं ऊवेरः इति हेमचंद्रः श्वरो देवो योगीशानं गुरोर्गुरुः
 धन्यः पुं यश्चकर्णवृद्धः इति रा धन्यासी मृक्तः प्रभुश्च धन्या ना
 जनिर्घण्टः ॥ ह मुवाच सः धन्या गणेश्वरो दे
 धन्यः वि पुण्यवान् सकृती इत्यम वादेवानां प्रवरः परः देवेषु ध
 रः स्वनामा पुरुषो धन्यः पितृना न्यो माया सी मृक्तो गणपतिर्म
 मा च मध्यमः मधनो धातनामा या नाहं धन्या मुनिश्रेष्ठ सस्मित
 चमात्तनामा धमाधमः इति गोपी श्रेष्ठवाचसः धन्यावेदाश्चत्वा
 चैदधन पद्यं धन्यत्वकथने यथा रः कर्माणि यद्यवस्यया ॥ तस्मा
 सनत् ऊमार उवाच विस्तीर्णं वा ह्युपश्रुते वेदा गच्छ तत्र मनी
 लकामथो कल्पः प्रातयोजनः धिलाः ययं धन्याश्च माम्याश्च
 भीतश्चकंपितस्तत्र हृष्टोऽखी । मृक्तावेदमयानतः ऊचुस्तेनव
 चमुक्तिः निःसारितोराचवेन यं धन्यायत्तसं वशसो प्रते वयं
 मीनेन च महात्मना धन्या सीति अवस्थाकर्त्रीरोयतोचः फलदः
 मयोक्तश्च नाहं धन्य उवाच सः ॥ सयं तस्मादयः सयवापि गच्छ
 दीरोदसागरो धन्या जन्तवो य गच्छ महामुने धन्यासि यत्तसं वी
 यत्र महिधाः भवान् धन्यासि सी मृक्तस्तत्र मया विभो ऊचु स्ते
 दीरोद तेनोक्तो नाहं मेव च ध नवये धन्या धन्यकर्ममुभमने
 न्यावसंधरा देवी यत्रैव सम । शुभकर्मसि धन्यात्वे नाहं धन्यमु
 सागराः ॥ ॥ वाचनत श्रीकृष्णः परमात्मा च ध
 न्या मायश्च निश्चित ॥ ॥

धन्यासीतिमवोक्तप्र दक्षिणाभिः मधुरत्वं शीतत्वं कषायत्वं । पित्त
सहेतिव इत्युक्तं भगवताप्यत्र क ज्वर कास तथा कर्हि कफ ना
पित्तसर्वकारणं इतिब्रलवेव शितं दीपनत्वं च ३ । नि राज
नैश्रीकृष्णजन्मत्वं ८० अथा निर्घण्टः स्तिग्धत्वं वृषत्वं मूत्र
यः धन्यवत् स्त्री धनजनकव्रत लत्वं लघुत्वं तिक्तत्वं कटुत्वं ॥
विशेषः ऊर्वरः पूर्वमृदुआसीत् वीर्यकारित्वं पाचनत्वं रोचनत्वं
यत्तद्व्रतकृता धनयति भूत आदित्वं स्वादुपाकित्वं त्रिदोषदा
इतिवराहपुराणं ॥ ह स्नासामार्शः कृमि नाशित्वं च
धन्या स्त्री आमलकी इतिमेदि आर्द्रत्वं तद्गुणं स्वादु विशेषात्
नी धन्याकं इति हेमचंद्रः ॥ पित्तनाशनं इति भावप्रकाशः
धन्याकं स्त्री धनिया इतिव्यातं शिलायां साधु संपिष्टं धान्यकं
शस्यं तत्पर्यायः छत्रा २ वि वस्त्रं गालितं । शर्करोदकं से
तत्रकं ३ कृत्स्नबुरु ४ इत्यमरः मिश्रं कर्षरादि ससंस्कृतं न
धान्यकं ५ धन्यं ६ धनिकं ७ ध वीने मृगमये पात्रे स्थितं पित्त
धनीयकं ८ कृत्स्नबुरी ९ धा हरं परं ॥ इतिराजनिर्घण्टः ॥
न्याकं १० तंबुरु ११ धन्या १२ धन्यं नै स्त्री धनुः स्थले इतिमे
तंबुरी १३ धनेयकं १४ इतिभ दिनी धन्यं स्त्री धनुः इत्यमर
रत्न धन कोषान्नरं ॥ धानकं टीकायांभरतः ॥
१५ धान्यं १६ धानेयं १७ धनि धन्यंगः पुं धननवृद्धः इति भा
का १८ छत्राधान्यं १९ संगंधि व प्रकाशः ॥
२० शाकयोगं २१ सूक्ष्मपत्रं २२ धन्यङ्गं स्त्री निर्जलदेशः ३
जनप्रियं २३ धान्यवीजं २४ बीज ति महा भारते राजधर्मः
धान्यं २५ वेधकं २६ इति राज धननः पुं वृद्धविशेषः ॥
निर्घण्टः कृत्स्नटी २७ धेनि धामनि इतिभाषा ॥ इतिर
का २८ धन्यकं २९ धाना ३० धा त्तमाला तत् पर्यायः ॥
नेयकं ३१ इतिभावकाशः ॥ अस्म गुणाः ॥

रक्तजसमः १ धन्यवत् २ महाव कारणाः सकलसंभूषणेषु ता
लः ५ रुजासहः ५ पिच्छिलकः ६ नविद्रशवेता नारायणानवाती
वृत्तस्वाडफलः ७ अस्मगुणाः कटु त संभूतो तस्मैवरो दमः काशि
त्वं उल्लत्वं कषायत्वं कफनाशित्वं राजगोत्रेवतीर्या त्वमस्यास
दाह शोष करत्वं ॥ आदित्वं ॥ म्पागुर्वेदंकरिष्यमि यत्तभाक्
कंठामय शमनत्वं च इति राज त्वंभविष्यसीति तस्यच धन्यन्नरः
निर्घण्टः ॥ पुत्रः केतमान केतुमतो भीमर
धन्यन्नरिः पुं देववैद्यः सभगव थाः तस्यापिदिवोदासः इतिविसु
दवतारः यथा धन्यन्नरिषु भग पुराणं प्रस्यार्थः संसिद्धकार्यका
वानस्वयमेवकीर्तिर्नाम्नान्तां ७ रणाः जरादि रदित देहेंदियः ।
रुजो रुजयापु हंति यत्ते चभा संयतदेहेंदिय इतिवा सकलसं
गमस्तपु रवावरुथ आयुष्यवे भूनिपुसर्वेषुपि जन्मसु अशेष
दमनुशास्यवतीर्य लोके सवे ज्ञानवित्त सर्वशास्त्र वित्त शनी
भगवतः सादान विस्मो रंणोश त संभूतोदीरावो जन्मनि अ
संभवः धन्यन्नरि रितिख्यातश्च स्था अष्टांगमायुर्वेदं तद्वक्त
युर्वेददृगिजभाक् इतिश्रीभाग लघुवागभट्टे । कायबालग्रहो
वत् नारायणंशो भगवानस्वयं हौग शास्त्र दंष्ट्रा जराविषं अ
धन्यन्नरि र्महान पुरा ससु द हावेगानितस्याङ्ग श्रिकित् ॥
मथने समुत्तस्योमहादधेः स सा येषु संस्थितेति इतिनटीका
र्ववेदेषु निस्मानो मंत्र तंत्र वि । यास्वामी दिवोदासः इति वि
शारदः शिष्यादिवेननेयस्यश कांडशेषः विक्रमादित्य राजस्य
करस्यापशिष्यकः इतिब्रलवेव नवरत्नान्तर्गतनरत्नविशेषः य
नैश्रीकृष्णजन्मत्वं ९१ अथायः था धन्यन्नरितपराकामरसि
अम्यु काष्णपस्यकाशिराजः त द शंऊवेतालभट्टः वरकपीर
सदीधितमाः पुत्रोभूत धन्यन्नरि कालिदासाः त्पत्तो वराहमिहिरौ
लदीधितमसोभूत नहिसंसिद्धका न्यतेः सभाया रत्नानिवे वररुविनव
या । विक्रमस्य इति नवरत्न ॥ ॥

यन्त्रविग्रहा स्त्री कटुकी ३ यमनी स्त्री नाडी दहाविलासिनी
ति शब्दविका ॥ इत्यमरः दहिजा ग्रीवा इति हेम
यन्त्रवासः पुं इरालभा इत्यमरः चंद्रः दृष्टिपणी । इति राज
मरीकायां भरतः ॥ निर्वाणः नलिका इति भावः ॥
यन्त्रवासकः पुं इरालभा ३ प्रकाशः ॥
तिराजनिर्वाणः ॥ यर्मिहः पुं संयताः रुचाः खो
यन्त्रवासः पुं इरालभा इत्यमरः पा इति भाषा इत्यमरः ऊसम
यन्त्रा न पुं मरुदेशः इत्यमरः गर्भो मौक्तिक यमराग लतिका
यन्त्री न त्रि यन्त्रधरः इत्यमरः दिना वहिः संयतो वहः केश
विदग्धः इति विष्णुः ॥ कलापः इति भरतः ॥
यन्त्री न पुं इरालभा अर्जनव यरः पुं पर्वतः कार्पास तूलकः
तः वरुणः इति राजनिर्वाणः कूर्मराजः वसुभेदः इति मेदिनी
पार्थः इति विष्णुः ॥ यरणी स्त्री मानभेदः सतचतुर्वि
यम ध्याने इति कविकल्पद्रुमः प्रातिरक्तिका रूपः इति लीला
सौम्योऽयं धातुः ॥ वती यल दृष्टांशः इति वैद्यक
यमः त्रि अग्निसंयोगकर्ता श धारणं इति मेदिनी ॥
वृकर्ता इति यम धातोः पचा । यरणीः पुं अद्रिपतिः लोकः
दितादन प्रमयेन साध्यः ॥ स्तनः धाम दिवाकरः इति हे
यमकः पुं कर्मकारः इत्यमरः मचंद्रः सेतः इति त्रिकाणः ॥
दिकोषः ॥ शेषः ॥
यमनः पुं नलः इत्यमरः ॥ यरणीः स्त्री दृष्टिवी इत्यमरः
भस्त्राध्यापके कुरेव त्रि । यरणिधरः पुं विष्णुः इति
इति मेदिनी ॥ ॥ हलायुधः ॥
यमनिः स्त्री यमनी ३ यरणी स्त्री दृष्टिवी इति मेदि
ति शब्दविका ॥ ॥ नी शाल्मलिहृतः इति शब्दविका

नाडी कंदविशेषः तमर्यायः धा दानविशेषः उग्रया अथातः
रणीया रथीरपत्री ३ सकंदकः संप्रवक्ष्यामि यरा दान मनुजमे
धकन्दालुः ५ वनकन्दः ६ कंदः पापदय कं नृणां समंगल्य
काः ७ दंडकंदकः ८ अस्त्रायुगः विनाशने कारयेत् दृष्टिवी हे
मधुरत्वं कफ पित्रामय रक्तदोष मीजचुद्दीपानुकारिणी मर्या
ऊष्ट कण्डातिनाशित्वेव इति राज दापवतवती मध्ये मेरु समनि
निर्वाणः ॥ तो लोक पालाशकोपेता नव व
यरणीकंदः पुं यरणीनाममूल र्य समाविता नदी नद प्रातोपेता
विशेषः इति राजनिर्वाणः ॥ सप्तसागर वेष्टिता महारत्न स
यरणीकीलकः पुं पर्वतः इति माकीर्णी वसु रुद्रार्क संयुता
शब्दरत्नावली ॥ हेमः पल सहस्रेण तद्वेना
यरणीधरः पुं विष्णुः इति हेमचं य शक्तिनः शतत्रयेण वा ऊर्णा
द्रः कच्छपः इति राजनिर्वाणः ॥ नृदिशतेन शते नवा ऊर्णा न प
र्वतः यथा योजाते यरणी धरे चपला उर्ध्व मशानोपि विवृता
नृदनया नाथो द्वि पाथोरुहा स णः तलापुरुष वत ऊर्णा लो
म इत्यादि गोपीनाथ तकीचार्यः केशावाहनं युयः रुतिमण्डप
यरणीधरः पुं समुद्रः इति शब्द सभारभूषणल्लादनादिकं ॥
रत्नावली ॥ वेद्योक्तसज्जिनं कृता तिलायु
यरणीलवः पुं समुद्रः इति त्रि । विविमसन् तथाष्टादश धाया
काण्डशेषः ॥ निरसाश्च लवणादयः तथाष्टौ
यरणीधरः पुं शिवः इति शब्द र्णकलसान् समेतात् परिकल्प
रत्नावली ॥ येन विमानकंच कौप्रोयं फला
यरणीसता स्त्री सीता इति हेमचंद्रः नि विविधानि च तथा मुका निरम्या
यरा स्त्री दृष्टिवी इत्यमरः गर्भीश णि श्रीविश्रुतकलानि च इमे वरव
यः मेदः इति मेदिनी ॥ धिता तामधिवासन पूर्वकं मुक्तमा
नाडी इति राजनिर्वाणः ॥ महा । ल्यावरधरः मुक्ताभरण भूषितः
प्रदक्षिणततः कृता एहीत ऊसमानलिः

पुण्यकाल मयासाद्य मन्त्राने मथो वसेत् पितृ पुत्र प्रपौत्रा
 तानुदीयेत् नमस्ते सर्व देवानां अतारयेदेकविंशतिं ॥ इति य
 त्वमेव भवनेयतः धात्री च सर्व वृत्ति य इत्यंयः शृणोतीह नि
 भूतानामतः पाहि वसुधरे वसु तंगतकलुषविमानैर्मुक्तदेहः
 न धारयेयसादृशधातीव नि समंतात् दिव ममर वधुभि र्या
 मीलं वसुधरा ततो जाता तस्मा तिसंप्रार्थमानः पुरममर सह
 तपाहि भवार्णीवात् चतुर्मुखोपि सैः सेविते चंद्रमौलेः इति मन्त्र
 नभाक्षे तस्माद्यत्र तवाचले अनेता पुराणे २५८ अथायः ॥
 ये नमस्तस्मात्पाहिसंसारक धराक्षेत्रः पुं मंगलग्रहः ३
 ईमान् त्वमेवलक्ष्मीगोविंदे शि तिहेमचंद्रः ॥
 वे गोरीति संस्थिता गायत्री ब्रह्म धराकदेव पुं धाराकदेवसुतः
 णः पार्श्वे ज्योत्स्नाचंद्रे रवौ यभा इति हारावली ॥
 बुद्धि ईहस्यतोद्याना मेधामुनि धराधरः पुं विष्णुः पर्वतः ३
 पुसंस्थिता विष्णुवाप्य स्थिता ति मेदिनी ॥
 यस्मा ज्ञतो विष्णुभरास्थिता ध धरामरः पुं ब्रह्मणः यथा ये
 तिः क्षमा स्थिराक्षणी दृष्टीव नैष्कृतं भागवते पुराणं नाराधि
 सुमतीरसा यताभिर्मूर्तिभिः पा तो येः पुरुषः पुराणः मुखेकृतं
 हि देवि संसार कहेमान् पवसु येन धरामराणां तेषां वृथा जन्मन
 ज्ञार्यतां देवीवास्तुणोभो निवे राधमानां इति पौराणिकाः ॥
 देयत् धराईवा चतुर्भांगं गुरवे धरित्री स्त्री दृष्टिवी इत्यमरः ॥
 प्रतिपादयेत् शोषं वैवाय अति धरिमा ने पुं रूपं इत्युणादिकोषः
 रभ्यः प्रणिपत्य विसर्जयेत् अ तला यथा तथा धरिम मेयानां
 नेन विधिना यस्तु दद्याद्देवी धरा प्रातादभ्यधिके वधः इति मनुः
 बुधः पुण्यकालेन संप्राप्ते स प धरुणः पुं ब्रह्मा । स्वर्गः ॥
 दद्यात्तिष्ठेस्सर्व विमानेनार्क व नीरं ॥ समस्तं इति मेदिनी ।
 एन किंकिणी जालमालिना नारायेण पुरे गता कल्पत्रय

धर्मं वि धारणीयं स्यात्तयं ॥ अपिच अहा लक्ष्मी र्धृति स्तुतिः
 पतनीयं इति ध्यातोः कर्मणि पुष्टिर्मेधा तथा क्रिया बुद्धि र्नी
 तया प्रत्ययेन साध्यं भावेऽङ्गी जावपुः प्रातिः सिद्धिः कीर्तिस्त
 धर्मं ज्ञी एहं इत्युणादिकोषः ॥ योदणी यत्पर्यप्रतिज्ञाद धर्मी
 कृतः धर्मः इति सिद्धिप्रसाराणा दादायणीः प्रभुः विष्णुपुराण
 दिहतिः ॥ मनेसिद्धिस्थाने अदिरयत्तत्तयं
 धर्मः पुं ज्ञी शुभाहं तत्पर्या तसामपमानि यथा अहा का
 यः पुण्य २ श्रेयः ३ सकृत् ४ वृषः मेव श्रीर्धर्पनियमधृतिरात्मजं
 ५ इत्यमरः न्यायः ॥ स्वभावः ॥ संतोषेव तथातद्वि लोभं पुष्टि
 आचारः उपमा कृतः अदि सा सुयत् मेधाकृतं क्रिया दातृ न
 उपनिषत् इति मेदिनी दार्ढ्यिकी ये विनय मेव च बोधं बुद्धिस्तथा
 पुं धनुः यमः सोमपः इति मे लज्जा विनयवपुरात्मजं यवसा
 दिनी सत्संगः अहंन इति हेम ये प्रजने वेदे मंशातिरस्यत स
 चंद्रः ॥ देवता विशेषः सत्र खे सिद्धि र्यथाः कीर्तिपितृतेय
 स्तुणोदक्षिणस्तनाज्ञातः तस्य म सुनवः कामो नंदी सतं हर्ष
 भार्या दक्षस्य त्रयोदश कन्याः धर्म पौत्र मसूयत अयमं च
 तस्य चतुर्दशपत्न्यानि यथा पत्नो पो यथा । हिंसाभार्या तथर्मस्य
 अहायां कृतं मैत्रा प्रसादः २६ । तस्यो जेते तथातं कन्याच नि
 याया अभय १ प्रांतोसत्वे ४ त कृतिस्तुभांस्तोहो नरकं भय
 ह्या मृत ५ पुष्टो गर्वः ६ क्रियायां मायाच वेदना चैव मिथुन हय
 योगः ७ उग्रतो दर्पः ८ बुद्ध्या अ मेतयोः भयाज्जतेः यवमाया
 र्थः ९ मेधायां स्मृतिः १० मूर्च्छा ससं भूतापहरिणं वेदनास्व
 त्रनारायणो ॥ तितित्तायां सतंवापिडः स्वजनेश्वरोरवात्
 हेम १२ श्रीसंज्ञायां प्रह्वयः १३ सस्योर्वाधिर्मराशोकतस्याः
 इति श्रीभागवतं ॥ ॥ कोधप्रजतिरे उः तानराः स्म
 तासेतसर्वे वाधर्मलक्षणाः न
 चाभावात्तिपुत्रावासवते सुहृते

सः इति मार्कंडेय पुराणे ॥
 धर्मोत्पत्तिर्यथा अथोत्पत्तिः
 प्रवक्ष्यामि धर्मस्य महतो न्यय मा
 हात्म्यं च निश्चिं चैव तत्रिवोध न
 राधिय सर्ववत्साद्ययः शुद्ध परा
 दपरसेक्षितः स सिद्धः प्रजा
 स्तादौपालनेव्यावितयत तस्य
 चित्तयत स्तमाहदिगाह्येन ऊं
 लः प्रादुर्भवपुरुषः स्वतमा ।
 ल्पानुलेपनः तेहृष्टोवाचभग
 वांश्चतुष्पातस्यानृतेयुगे त्रे
 तायात्रिपदश्चासौदिपदोहापरे
 भवेत् कलावेकेनपादेन प्रजाः
 पालयेत्तमभुः षड्देहो ब्राह्मण
 नां सत्रिधा तत्रैवस्थितः हि
 याविप्रेकथापूदेस्थितः सर्व
 गतः प्रभुः युगाद्व्याक्रियाजा
 निचतुष्पादः प्रकीर्तितः वि
 ष्णोसोमस्तोवेदे संहितपद
 क्रमः तथाशाघंतोकारदिशि
 राः समहस्तवान् उराजादि वि
 भिर्वह एवं धर्मो व्यवस्थितः ॥
 ब्रह्मोवाच अथ प्रभृति ते धर्म
 तिधिरस्तत्रयोदशी यस्तामुपोष्य
 पुरुषो भवेत्तं समुपाकुर्येत कृता
 पापसमाचारं तस्मान्मनुजिमानवः
 इति वराहपुराणे तस्य पुत्रायथा ध
 र्मस्य भार्याः हिंसात्वात्तस्योप
 ब्रवतस्तस्य संप्राप्ते मुनिशार्हल
 योगशास्त्रविचारकं नेष्टः स
 नतकुमारो भूत् द्वितीयश्रमना
 तनः तृतीयः सनको नाम चत
 र्थश्च सनंदनः सोऽखिवेत्तारमप
 रेकपिलं वोढुमासुरिं दृष्ट्वा पंच
 शिवं श्रेष्ठं योग युक्तं तपोनिधिं
 ज्ञानयोगं नते दद्युर्जीयोसोपि
 कनीयसो इति वामन पुराणे ॥
 धर्मलक्षणं यथा पात्रे दाने मतिः
 कृत्स्नमातापित्रोश्च पूजनं अहा
 वलिर्वांशासः षड्विधधर्मलक्ष
 णं इति याज्ञोत्ररत्नकरे ॥ धर्मो
 नि यथा ब्रह्मवर्षेण सत्येनतप
 साच प्रवर्तते दानेन नियमेना
 पिदमा श्रोत्रेन वज्रम अहिं
 सयासंशान्ताच अस्तेयेनापि
 वर्तते एतेर्दशभि रंगैस्त धर्मैव
 प्रसूचयेत् इति याज्ञभूमिविंशे
 धर्मसूत्रे यथा अष्टोद श्राप लो
 भश्च दमो भूत दया तपः ब्रह्म
 चर्यं ततः सत्य मनुकोशः
 क्षमा धृतिः सना तनस्य धर्म
 स्य मूल मतउरासदं ॥ इति
 मत्स्यपुराणे ॥ कलेर्दशसद
 स्वर्वात्तधर्मादयोदरेः पद ॥

गमिष्यति यथा शालग्रामो हरेर्भू स्थलेषु धर्मो गम्यस्थानानि य
 त्तिर्जगत्तायश्च भारतं कलेर्दश स या एतदनेषु कृता यदग
 दस्वतेययो त्यक्तो हरेः पदं सत्त्वं म्यं चतनस्याप पुंश्चलीषु तद्
 च धर्मं सत्त्वं वेदाश्च गोमदेवताः देषु गृहेषु नरवातिनां नरवाति
 व्रततप आनशानं ययु स्तैः सार्ह षु नीचेषु मूर्तेषु च तलेषु च दे
 मेव च इति ब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिवै वता गुरु विप्रेषु पात्यानां धन
 धर्माधार स्थानानि यथा यत्र दारिषु असमरेषु धूर्तेषु चोरे
 स्थानं तवाधारो वदामि अयता सु रतिभूमिषु उरोदरसरापान
 विभो वैस्त्रेषु च सर्वेषु यतिषु ब्र कलहानां स्थलेषु च शालग्राम
 लवारिषु पतिव्रतासु प्राप्तेषु वा साधुनीर्यपुराणरहितेषु वा द
 नप्रस्थेषु भिक्षुषु न्येषु धर्मशी सुग्रसेषु देवेषु तालच्छायास
 लेषु सत्सु सहेष्टा जालिषु दिन गर्विषु असिजीवि मसीजीवि दे
 सेविषु मृदेषु सत्सु रीस्थितेषु च प वलग्रामयाजिषु हृषवाह स्वर्गा
 शुत्तसेनेन पूर्णो धर्म राज विराजसे कार जीवहिंसोपजीविषु भर्त नि
 युगे युगे तवाधारा एते पुण्यतमा दि तनारीषु स्त्रीजिनेषु च पुंसु च
 जनाः ॥ अपि च अश्वत्थ बहवि दीक्षासंधि विस्मभक्ति विहीनेषु
 लेषु तलसीवेदनेषु च देवादेषु हिनेषु च स्वांग कन्याविक्रयिषु
 च पुष्पेषु विद्यमानेसि श्राविषु स्वयोषिदिक्रयिषु शालग्राम
 देवालेषु पुनीर्येषु सतांशमृदुगृहे सर ग्रंथ भूमिविक्रयिषु प्रभो ॥
 शुच वेदवेदो ग श्रवण जनेषु च स मित्रोदरि कृतज्ञेषु सत्य विष्वास
 भासु च श्रीकृष्ण गुण नामोक्त चातिषु प्रारणागतहीनेषु आ
 क्रुतिगीतस्थलेषु च व्रतप्रजातपो श्रितज्ञेषु तेषु च शस्त्रक्रियाक्ति
 माय यत्तसादिस्थलेषु च दीक्षाप शीलेषु तथा सीमापहारिषु का
 रीक्षाशपथगोष्ठगोष्ठाद् भूमिषु ग मातृकथातया लोभाभिण्या साहि
 कागृहेषु गोष्ठेषु विद्यमानेसि पश्य प्रवादेषु पुण्यकर्मविहीनेषु पुण्यक
 सि कृता तेन भविता धर्मे तेषु ॥ मे विरोधिषु स्थानमेनेषु निघेषु नाथि

कार स्वप्रभो इति ब्रह्मवेत्ते श्री
कृष्णजन्मवते ५२ अध्यायः देवा
दीना धर्मो यथा संकेतकवाच
किंलक्षणं भवेद्धर्मः किमाचरण
सर्वक्रियः यमाश्रित्य नहीदंति
देवाद्यास्तनउच्यते अथय कुतुः
देवानां परमो धर्मः सदा यज्ञादि
काः क्रियाः स्वाध्याय वेद वेदवेत्त
विस्मृपूजार्तिः स्मृतिः देवानां
वाङ्मनास्ति त्वं मात्सर्ग्ययुद्ध सत्
क्रिया विदने नीतिशास्त्राणां हर
शक्तिरुदाहृता सिद्धान्तमृदितो
धर्मो योगयुक्ति रनुत्तमा स्वाध्याय
ब्रह्मविज्ञानं भक्तिर्द्विभा मपि स्थि
रा उक्तष्टोपासनं ज्ञेयं नम वाये
पुवादिता सरस्वत्यास्थिरा भक्ति
गोपयो धर्म उच्यते विद्याधरत्वम
तुल्यं विज्ञानं पौरुषमतिः विद्या
धराणो धर्मोऽयमवाग्या भक्तिरे
वच गोपय विद्यावेदित्वं भक्तिः
स्थाणो तथा स्थिरा कोशस्थं स
र्वशिल्पेषु धर्मः केंसुगुहः स्मृतः
ब्रह्मचर्याममानितं योगाभासर
तिर्हृदा सर्वत्रकामचारित्वं धर्मो
ऽयमेतकः स्मृतः ब्रह्मचर्यं यत्ता
शित्वं जप ज्ञानं च राक्षस नियमा
धर्मवेदित्वं मां धर्मं प्रवक्षते
स्वाध्यायं ब्रह्मचर्यं च दानं यजनमे
व च अकार्षण्य मनायासं दया हिं
साक्षमादयः जितेन्द्रियत्वं श्रोत्रे च
मोगत्वं भक्ति रुच्यते शास्त्रे भा
स्त्रे देवा धर्मोऽयं मानवः स्म
नः धनाधिपत्यं भोगानि स्वाध्या
यशंकराचनं अदंकारमशौचं च
धर्मोऽयं गुह्यसंकेतिः अविवे
कतायाज्ञानं शोचद्धानि रसम
ता विज्ञाचाना मयं धर्मः सदा वा
मिव गृध्रता योनयस्त दादशे
ताः सह धर्माश्च राक्षस ब्रह्मणा
कथिताः पुण्यपाहादशौच गतिप्र
दाः इति वामनपुराणे ॥ अध्यायः
धर्मधर्म लक्षणं यथा ॥ अ
हिंसा लक्षणं धर्मो हिंसा चा ध
र्म लक्षणं इति महा भारते ॥
वेदप्रणिहितो धर्मो स धर्म स्तुति
पर्यायः इति श्रीभागवं विहित
क्रियया साधो धर्मः पुंसां गुणो म
नः मतिविद क्रियासाध्यः ॥
पररागभिमर्षित्वं परार्थपिवलोल
या स्वाध्याय स्वयंके भक्ति धर्मोऽ
यं राक्षसः स्मृतः १५ वि

सगुणोऽधर्म उच्यते इति धर्मदी धर्मणः पुं ब्रह्मभेदः धामिनिवा
पिका ॥ इति भाषा सर्वविशेषः केमना
धर्मकर्म न ह्यी धर्मकार्यं शुभाह इति भाषा इति मेदिनी ॥
प्रतिपादय क्रिया यथा वेदप्रणि धर्मं ह्यी ह्यतिमत्तं आधेयत्वं
हितं धर्मकर्म तन्मंगलपरं इति ब्र मिनिवावत् यथा गगणादेर्ह्यति
स्मवेत्ते प्रकृतिवत् ॥ मन्त्रलक्षणं धर्मताभावादिति
धर्मकायः पुं बुद्धः इति त्रिकाण जगदीशः धर्मदवी स्त्री गंगा इ
शेषः ॥ ति त्रिकाणशेषः ॥ धर्मपातः
धर्मकीलः पुं शासनं राजशासनं पुं बुद्धः इति त्रिकाणशेषः ॥
इति पुरवर्गे त्रिकाणशेषः ॥ धर्मधृजो न वि जीविकार्थजटादि
धर्मकीलकः पुं ब्रह्मशासनं इति थारी तत्पर्यायः स्निग्धहृतिः २
पुरवर्गे शाहरत्नावली ॥ इत्यमरः ॥
धर्मकेतुः पुं बुद्धः इति शब्द धर्मपतनं ह्यी मचिरं इत्यमरः
रत्नावली ॥ धर्मपुत्री तत्पर्यायः आचनी २
धर्मचक्रः पुं बुद्धः इति शाहरत्नाव इति त्रिकाणशेषः ॥
ली धर्मचक्रः पुं जितः इति धरणिः धर्म पत्रं ह्यी यत्तोऽंबरः इति
चर्मचारिणी स्त्री जाया इति शब्द शाहचंद्रिका ॥
रत्नावली ॥ धर्मपुत्रः पुं युधिष्ठिरराजः इ
धर्मचिन्ता स्त्री पुण्यभावना तम ति त्रिकाणशेषः नरनाराय
र्यायः उपाधिः २ इत्यमरः ॥ णहवी इति पुराणं धर्मतः
धर्मचिन्तनं ह्यी धर्मचिन्ता इति हे कृतपुत्रः धर्मवेदा इति भाषा
मवेदः ॥ यथा यावदुर्जतिर्धर्मपुत्रपर
धर्मज्ञः त्रि धर्मज्ञानविशिष्टः शुद्धाणारिवलदात्रिय श्रेणी
यथा धर्मज्ञश्च कृतज्ञश्च स्त्री श्रोणिन पिच्छिला वसुमती
निवेदी हृदयतः इति विरा कोस्या मधास्यात् पदं ३
दयवर्णि ॥ ॥ लोकाभय दान दक्षिण भुजा

वल्लभ दिवाद्यो देवोऽयं दिन
 क्त ऊल्लेक तिलकोन ग्रामवि
 ष्यद्यदि इतिमहानाटकं ॥
 धर्मभाणकः पुं भारतादिपाव
 कः इति त्रिकाणशेषः ॥
 धर्मयुः त्रि धर्मविशिष्टः धार्मि
 कः इति धर्म शब्दादस्यर्थे ष
 प्रत्ययेननिष्पन्नः ॥
 धर्मयुक्तं त्रि धर्मयुक्तः धा
 र्मिकः धर्म युनक्तीत्यर्थेक्विप्
 प्रत्ययेनसाध्यः धर्मराजः पुत्रि
 नः यमः इत्यमरः नरपतिः ॥
 युधिष्ठिरः इति शहरत्नावली
 धर्मवान् त्रि धर्मविशिष्टः ।
 पुण्यवान् इतिशहरत्नावली
 धर्मवासरः पुं पौर्णमासी इ
 तित्रिकाणशेषः ॥
 धर्मवाहनः पुं शिवः इति त्रि
 काणशेषः धर्मस्थाने ।
 क्ली धर्मशास्त्रं क्ली मन्वा
 दिप्रणीतशास्त्रं ॥
 तत् पर्यायः स्मृतिः २थ
 संहिता ३ इतिहेमचंद्रः ॥
 धर्मशास्त्रं प्रयोजका यथा ।
 मन्वत्रि विस्तृतारीत याज्ञव
 ल्क्यशास्त्रोक्तिराः यमापस्तम्ब

सर्वतीः कात्यायन बृहस्पती य
शशरव्यास प्रावलिखितादहो
तमो प्रातानेया वशिष्टश्च धर्म
शास्त्र प्रयोजकाः इति स्मृतिः ॥
येन प्रधानानि अन्येऽपि सन्ति ॥
अस्मिन् देशे प्रचलित धर्मशास्त्रा
णि यथा मल्लिस्तु वै दायभागे स
स्कारे मुदि निर्णये प्रायश्चित्ते विवाहे
च नियो जन्माष्टमीव्रते उगोत्
सवेद्यवरुतावेकादशपादि निर्ण
ये तशगभवनेत् सर्गहृयात् सर्ग
त्रयेवने प्रतिष्ठाया परीक्षाया ज्यो
तिषे वास्तुसंज्ञके दीक्षाया नाद्रि
के कृत्ये देशे श्री पुरुषात्तमे ॥
सामश्राद्धे यजुः श्राद्धे मूद्रकृत्य
विचारेण इत्यष्टाविंशति स्थाने
तत्वं वक्ष्यामि यत्नतः इति रघुने
दन भट्टाचार्यः ॥
धर्मशीलः वि धार्मिकः यथा
धर्मशीला वदान्यश्च बृहस्पति
समहाधनः ॥ इति ॥
विराटपर्व ॥
धर्मसंहिता स्त्री स्मृतिशा
स्त्रं इत्यमरः ॥
धर्मसावर्णिः पुं एकादशो म
नुः अस्मि ॥

मनुजैर्यमसेतारवतारः वैधुत
इंद्रः विहंगम कामगमाद्या देवाः
अरुणादयः समर्षयः सत्यधर्मी
दयो मनुपुत्रा भविष्यंति इति श्री
भागवते भविष्यधर्मपुत्रस्य सा
वर्णस्याज्ञेयस्य विहंगमाः का
मगमा निर्माण रतय स्तथा वि
कारा भविष्यंति एकैकविंश
कोगणाः मासर्व दिवसायेव नि
र्माणरतय स्तने विहंगमा राव ।
योयमुद्ग्रीः कामगोगणाः इंदो
हृषाख्यो भविता तेषां प्रख्यात वि
क्रमाः हविषांश्च धनिसृष्टश्च
धिरय स्तथा रुणिः निश्चर आन
चश्चैव हस्ति आन्यो महा मुनिः
समर्षयोः तरे तस्मिन्प्रियतेजा
श्चसममः सर्वानुगः सप्रार्मीव
देवानीकः पुत्रहृदः हेमथत्वा
हृदायश्च विभावु स्तत्सुता न्य
इति मार्कण्डेयपुराणं ॥
धर्मस्तुतः पुं युधिष्ठिरानः इ
ति शहरत्नावली ॥
धर्मस्तुतः पुं यम्यादपत्नी इति ।
शहरत्नावली ॥
धर्मदेवं ह्रीं कुरुदेवं यथा ।
॥ ब्रह्म ॥

वेदिः कुरुक्षेत्रं पंचरात्रं मद्राणां
धर्मक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं हादशयोजना
वयि इति हेमचन्द्रः अपिच
नरनकारनकयो यदंतरं रात्र
कुरुक्षेत्रं मचक्रकस्यच पतन
कुरुक्षेत्रं समंत पंचकं प्रजापतेरु
नरवेदि रुच्यते इति भारतपामे
धर्मधारे वि ॥
धर्मात्मा न पुं धर्मशीलः यथा
महर्षिर्भगवान् व्यासः कुरुक्षेत्रे
सैद्धिनापुरा श्लोकैश्चर्तुर्भिर्धर्मा
त्मा पुत्रमथापयत् शुक्रं इति म
राभारतं धर्माधर्मपरीक्षणं स्त्री
परीक्षाविशेषः यथा अधुना सं
प्रवक्ष्यामि धर्माधर्म परीक्षणं हे
तूणां याचमानानां मायश्चित्तार्थ
नान्दणानां राजतं कारयेत् धर्ममथ
मं सीमकायसं लिखन् भूजे पटे
वापि धर्माधर्मोसितासितो अभ्यु
त्पन्नपंचगायेन गंधमालैः समच
येत् सितपुष्पसूतधर्मः स्यादधर्मो
ऽसितपुष्पधृक् एवं विधायोप
लिख्यपिण्डयो स्त्रौ निधापयेत्
गोमयेन मृदावापि पिण्डोका
र्थौ समंततः मृदाणक उप
रुते स्थाप्यौ चानुपलादितौ

उपलिमे म्मोदेष्टो देव ब्राह्मण सन्निधौ आवाहयेत् ततो देवान् लोकपालाश्च पूर्ववत् धर्मावाहनं पूर्ववत् प्रतिज्ञा पत्रं लिखेत् यदि पाप विमुक्तो हं धर्म स्थापनमे करे अमुद श्रेयसमकरे पाप मा यातु धर्मतः अभियुक्त स्यो अके प्रगृहीताविलिखितः धर्म गृहीतेषु द्वः स्यादधर्मेन सहो य ने एवं समासनः प्रोक्तं धर्म धर्म परीक्षणं इति मिताक्षरा धर्मधिकरणं क्ली राक्षो विचारस्या ने यथा धर्मशास्त्रावसारेण अर्थ शास्त्रनिर्णयणं यथाधिक्रियते स्या ने धर्मधिकरणं हि तत् इति वीर मित्रोदये कात्यायन वचनं ॥ पुरुषोत्तर तत्तज्ञाः प्रोशव आप्य लालयाः धर्मधिकरणकार्या जनाज्ञानकरा नराः इति मत्स्य पुराणे १८१ अध्यायः ॥ धर्मधिकरणः पुं धर्माधत्तः तस्य लक्षणं यथा समः शात्रौ च मित्रे च सर्वशास्त्र विज्ञा रदः विप्रमुखः क्लीनश्च धर्मधिकरणो भवेत् इति मत्स्य पुराणे १८१ अध्यायः ॥ धर्मधिकरणं न पुं धर्मधिकरण विशिष्टः यन् इति इराजी भाषा त तर्थायः धर्माधत्तः २ धर्मिकः ३ इति हेमचंद्रः प्राद्विवाकः ४ अक्षदशकः ५ इत्यमरः ॥ धर्माधत्तः पुं धर्मधिकरणं ३ ति हेमचंद्रः कूल शील गुणा ये तः सर्व धर्म परायणाः प्रवीणाः प्रवणाधत्ता धर्माधत्ता विधीय ते इति वाणका ॥ धर्मरणं क्ली पुण्यवनविशेषः तस्य नाम कारणं यथा स धर्मः पीडितः सर्व सोमेनाहुतकर्मणा ताराजिह्वदत्ता यन्ती धातुरंगिर सम्यक् सोमयाद्रीधित स्तेन व लिनाक्षर कर्मणा अरण्य गहनं मोरप्रविवेश तदा प्रभुः ब्रह्मेवा च यज्ञारण्यमिदं धर्मव्यापामं चिरं विभो नाम्ना भविष्यति होत इति धर्मरणमिति मभो इति वरा ह पुराणे ॥ धर्मासनं क्ली विचारसनं वे च इति इराजी भाषा यथा धर्मासनमधिष्ठाय संवीतांगः स माहितः प्राणम् ॥ ॥

लोकपालेभ्यः कार्य दर्शनमा रभेत् इति मनुः ॥ धर्मिणी स्त्री रेणुका इति रा जनिर्वाणः धर्मी वि धर्मवान् पुण्यशीलः इति शहरतावली धर्मोपदेशकः पे गुरुः इति हेम चंद्रः ॥ धर्मः वि धर्मादनयेतः धर्मपुत्रः यथा धर्माहि युद्धान् श्रेयोस्य तत्तावियस्य न विद्यते इति श्री भगवद्गीता सुनाधिक विभक्ता नाधर्मः पितृकृतः स्मृतः इति दायभागः ॥ धर्मविवाहः पुं विवाहविशेषः सच पंचविधः ब्राह्मदेवार्थ गांधर्वप्राजापत्य ह्ययः अथर्मा विवा हस्त्रिविधः आसुर राक्षसेयश्च वक्ष्यः यथा धर्मेष्वेव विवाहेषु काल परीक्षणं नाधर्मेषु इत्य हादतत् ॥ धर्मः पुं प्रागल्भ्यं अमयः ॥ शक्तिबंधनं संहतिः हिंसा ॥ इति धृष धातोर्भावे ॥ ल प्रत्ययेन साध्यः ॥ धर्मकः त्रि नटः इति शाह रतावली ॥ धर्मकारिणी स्त्री हविताकन्या इति शहरतावली ॥ धर्मो क्ली परिभवः रतिः ३ ति मेदिनी धर्मशास्त्रार्थम् ॥ धर्मिणीः स्त्री वंधनी हवलः इति सेतिप्रसारणादिवृत्तिः धर्मो स्त्री धर्मिणी असती ॥ इत्यमरटीकायां भरतः ॥ धर्मिणी स्त्री पुंमाली इत्यमरः धर्मिणे क्ली रतिः मेघुने इति त्रिकोशशेषः कृतधर्मो वि धर्मिता स्त्री असती इति श हरतावली ॥ धर्माणः पुं हृदकाण्यकृत्तः धर्माणकः इति भाषा इति शाह चेदिका धव इग्नौ इति कविक ल्पद्रुमः धवः पुं यतिः नरः इत्य मरः धर्मः इति मेदिनी स्वनाम त्वात्तद्धतः तत्पर्यायः धुरंध ३ः २ शाकटाव्याः ३ इति रत्न माला ॥ हृदतरुः ४ गौरः ५ कषायः ६ मधुरत्वक ७ मुक्त हतः ८ पाण्डुरः ९ धवलः १० पाण्डुरः ११ अशुभाः कषायत्वे कटुकफानिलनाशित्व ॥ पितृप्रकोपनत्वं रुच्यत्वं दीपन ॥

तेव अयञ्च शीतत्वे प्रेमसार्पः धवला } स्त्री मुक्तागोः इत्यमरः
 पाण्डित कफपदत्वे मधुरत्वे धवली }
 त्वरत्वे तिक्तत्वे तत्र फले धवलोत्पले स्त्री रुमुदं इति
 ईषन्मधुरं इति राजनिर्घण्टः राजनिर्घण्टः ॥
 धवलः पुं धवद्वजः चीनकर्षः धवाणकः पुं वायुः इत्यणारिको
 रः इति राजनिर्घण्टः हृषष्टेष्टः धः धविचै स्त्री मगचर्मरचितव
 मुक्तः सुंदरेत्रि इत्यणारिको जन इत्यमरः ॥
 धः श्वेतगुण युक्तेत्रि इत्यमरः धाडु लि च धारणे पुष्टौ दाने ।
 श्वेतविचै स्त्री इति राजनिर्घण्टः इति कविकल्पद्रुमः ॥
 रागविशेषः भरतमते हिंदोल धाः पुं बला धारकः इति मेदि
 रागस्याष्टमपुत्रः इति संगीत शास्त्रे ॥
 धवलपतः पुं हंसः इति राज निर्घण्टः मुक्तपदम् ॥
 धवलपादली स्त्री सितपादलि का इति राजनिर्घण्टः ॥
 धवलमृत्तिका स्त्री खदिनी इति राजनिर्घण्टः ॥
 धवलयावनालः पुं यावनाल विशेषः न तर्थायः पाण्डुरः १
 तारनारुलः १ नक्षत्रकोटिविस्तारः ४ हनः ५ मौक्तिकनारुलः ६
 अस्या गुणाः मौल्यत्वे वल्यत्वे हृषत्वे रुच्यप्रदत्वे त्रिदोषा ।
 शर्शुगुल्मव्रणनाशित्वे च इति राजनिर्घण्टः ॥ ॥
 धवला स्त्री मुक्तागोः इत्यमरः
 धवलोत्पले स्त्री रुमुदं इति
 धवाणकः पुं वायुः इत्यणारिको
 धः धविचै स्त्री मगचर्मरचितव
 धाडु लि च धारणे पुष्टौ दाने ।
 इति कविकल्पद्रुमः ॥
 धाः पुं बला धारकः इति मेदि
 नी हृदस्पतिः इत्येकादशकोषः
 धाकः पुं हृषः आहारः इत्युणा
 दिकोषः अत्र स्तंभः इति सं
 तिमसारोऽणदिहृतिः ॥
 धारी स्त्री शत्रुसमखगमने ॥
 नतर्थायः प्रयातः २ अभ्यवस्तु
 दः १ अभ्यासादनं ४ इति हेमच
 दः धाणकः पुं दीनारभागः ३
 मुणारिकोषः ॥
 धातकी स्त्री पुष्पविशेषः धाडु
 फल इति भाषा न तर्थायः
 वक्रि पुष्पी २ ताम्रपुष्पी ३
 धावनी ४ अग्निज्वाला ५ रु
 मिता ६ पार्वती ७ वक्र पुष्पि
 का ८ रुमुदा ९ सीधुपुष्पी १०
 ऊजरा ११ मधवासिनी १२ गुह्यपुष्पी

१ संवपुष्पी १४ रोधपुष्पिणी १५ जले ॥ तेजः वायुः अकाशः
 तीव्रज्वाला १६ वक्रिणिता १७ म तद्गुणा यथा गंधः रसः ॥
 धपुष्पी १८ इति राजनिर्घण्टः धा इषे स्पर्शः शब्दः इति याणि
 तपुष्पी १९ धातपुष्पी २० धात यथा चक्षः श्रोत्रं घ्राणं जि
 पुष्पिका २१ धात्री २२ धातपुष्पिका का त्वक् अश्रमविकृतिः ॥
 २३ इति शब्दरत्नावली अस्या गुणाः सान्निभैरिक्त मनः शिलादि प्रा
 कटत्वे उस्मत्वे मदकारित्वे विषय हयोनिः साच साधु प्राह प्रकृ
 वाहिकातिमार विस्मय व्रण नाशि तिः भूयच पद प्रभृतिः सर्गा
 त्वे च इति राजनिर्घण्टः शीतत्वे २ कृपितनाशित्वे इति राजवल्लभः दिः इत्यमर भरतो नवधात
 धाता ३ पुं बला इत्यमरः विसृः स्वर्गोच तीक्ष्णं कांस्पकं का
 इति हलायुधः पालकेषु इति । नलोदस्य धातवो नव कीर्तिताः
 मेदिनी धारकः इति धरणिः इति सुखबोधः अष्टधातवो ॥
 भृगुमुनिपुत्रः तस्य भार्या मेरु यथा हिरण्यं न तं कोऽप्यनामं
 कन्या आचतिः तस्य सतः सक सीसकमेव च रेगमायस रैत्यं
 तः तस्य च मार्कण्डेयः इति श्री च धातवोऽष्टौ प्रकीर्तिताः इति
 भागवते ॥ दानसागरः अपि च स्वर्गं रज
 धातः पुं शरीरधारक वस्तुनि ते तामं लोहं कृष्णं च पारदे वे
 तयथा कफः वात पित्तं ॥ गेच सीसकं वैव इत्यष्टौ देवसंभ
 शरीर हृषणाहोषा मलिनीकर वाः इति वैद्यके ॥ समधातवो
 ताम्रलाः धारणादानवस्तस्य यथा स्वर्गं कृष्णं च ताम्रं च रंगं
 वात पित्त कफा स्वयः इति वै यथा स्वर्गं कृष्णं च ताम्रं च रंगं
 द्यकं रसः रक्तं मांसं मेदः अ षण्दमेव च सीसं लोहं च सप्त
 स्थि मज्जा मुक्तं मरुभूतानि ते धातवो गिरिसंभवाः इति भा
 तयथा दृष्टिवी ॥ ॥ वप्रकाशः ताम्रायुत पत्रि र्यथा
 शृणु तत्तेन मे भूमे कथ्यमान

मयानवे एकाग्रचित्तमाधायये समोपधानवो यथा स्तम्भं रजश्च
नताम्भं समभियं पूर्वकमलपत्रा नारीणां काले भवति गच्छति ।
क्षिपुशकेशो महासुरः ताम्रं मृदु मांसं भवः स्नेहो यः सा सं
पेसमादायममेवाराधनेनः कीर्तने वसा स्वेरो देता स्तथा
तेचरुष्टामयाप्रोक्तं पसनेनात केषो स्तथैवाजश्च समं इति ।
रात्मना गुहाकेशमहाभागवति धातुभवाद्येयापतेसमोपधानवः
किंकरवाणिने चक्रेणवधमि इतिस्त्ववोधः ॥
ह्यामितयामुक्तेनकेशववैशा धातुकासीसं ह्रीं कासीसं इति
त्वस्यनमासस्यपुक्लपतेनदाद हेमचंद्रः ॥
प्रीं मम नेत्रोमये चक्रं बाधयि धातुं ह्रीं कांजिकं इतिहेमचंद्रः
ष्यन्पसंशयं तदेवचक्रेणवि धातुनाशानं ह्रीं कांजिकं इति
पादितोसौशोप्रोपिमाभागवन त्रिकाणशेषः ॥
प्रधानः ताम्रं तन्मांसम धातुपः पुं शरीरस्यप्रथमधातुः
सकृत्सर्वार्थमस्मीनिश्चयवद् रसइतिख्यातः इतिशब्दचंद्रिका
धातुवश्च रंश्र सीसं त्रुधातु धातुपुष्पिका स्त्री धातुपुष्पिका
संस्थकांस्थं रीतिश्च मलस्तने धातुपुष्पिका स्त्री धातुपुष्पिका
या पतज्जागवैतः कार्यममपि तावली धातुपुष्पी स्त्री धातु
यकैरः सदा एव ताम्रं समुत्त की इतिभावप्रकाशः ॥
त्रमितिमे रोवने दि तन इतिव धातुभूतं पुं पर्वत इतिशब्द
राहपुराणं हरितालहरेर्वीर्यं तावली धातुपुष्पकेवि ॥
लक्ष्मी वीर्यं मनःशिला पारदं धातुमादिकं ह्रीं मादिकं इति
शिववीर्यस्यातंगंधकं पार्वतीरजः राजनिर्वाणः धातुमारिणी स्त्री
इतिवैयकं समोपधानवो यथा मा सर्जिका सोदागा इतिभाषा ॥
दिकं नृपिकाधेव नीलोत्तनलिला इतिशब्दचंद्रिका ॥
लकाः रसकं प्रतिविशेयापतेसमो धातुराजकं ह्रीं रजः इति श
पधानवः शरीरस्य समधातु भव हचंद्रिका ॥

धातुवल्लभं ह्रीं टंकणं इति राज तो देवान प्रति सा आह ग्रहमे
निर्वाणः ॥ तत्रिधाभिजा तिहानिचिचिथे
धातुवादी न पुं कारंथमी इति गृणोः गोरी लक्ष्मीः स्तथा चेति
हारावली ॥ रजः सत्वतनो गृणोः तत्र गता
धातुवैरी न पुं गंधकः इति शब्द तथा कार्यविधासंते च ताः स
चंद्रिका ॥ राः ता स्तथातान सगान् दृष्टा
धातुशेखरं की कासीसं इति पलातान भक्तवत सलाः वीजा
हेमचंद्रः ॥ निप्रदंस्तभोवाक्यानि जगदस्त
धातुपलः पुं कविनिका इति दा इतानिदेवावीजानिचिस्तुथे
हारावली ॥ जवतिष्ठति निर्वयधं ततः कार्यं
धातुपुत्रः पुं सनतकुमारः इति भवतोसिद्धिमेष्टति दिमेभ्यस्त
शब्दरत्नावली जलणः सतमा ववीजेभ्योवनस्यत्यः स्त्रियोः भ
त्रेव धातुपुष्पिका स्त्री धातुकी वन धात्रीचमालनीचैवतलसी
इत्यमरः धातुपुष्पी स्त्री धातुकी चनयोत्तम धातुपुष्पास्तथा
इतिशब्दरत्नावली ॥ वीमा भवामालनीस्ततो गोरी
धातुं ह्रीं भाजने इति संदिग्धा भवाव तलसी तमः सत्वरो गु
रोणादिहृतिः ॥ णः स्त्रीरूपिणो वनस्येया द
धातुका स्त्री आमलकी इतिरा ह्यो विस्तु स्तदात्प उनेस्यो संध
जनिर्वाणः ॥ माहंदात्रपानिप्रयविधमात य
धात्री स्त्री माता उपमाता हितिः सामाहात्म्य यथा मृणासुधात्री
आमलकी इतिमेदिनी ॥ अथ । मारात्म्यसर्वपापहरं शुभं यमरा
धातुयात पत्रिकारणं हंदा मर हरिणाप्रोक्तं वशिष्ठं प्रतिनारद
णाम्नुग्रहस्य विस्तो मीरायनो । धात्री वस्तुतानं धात्रीमातवत
दायरुदवाकादाद्यांशक्तिं स्तव ऊरुतेकुणो दद्यादायुः पयःपाने
॥ ॥ ॥ ॥ स्नानादे धर्मसंवय अलक्ष्मीनाश
ने संघोष्यत्रनिर्वाण मेवव ॥

विद्वानि नैव जायन्ते धात्री स्त्रोने
नैवेत्ता न स्मात् त्वं कुरु विप्रेन्द्र
धात्री स्त्रोने हि यत्नतः प्रयासा
सि हरेर्धाम देवते प्राणनारद
यत्र यत्र मुनिष्वेष्ट धात्री स्त्रोने स
माचरेत् तीर्थेष्वपि गृहेष्वपि न
त्र तत्र प्रियः स्थितः धात्री स्त्रोना
नि दिवसे यस्यास्तीनि कलेवरे
प्रक्षालितानि विप्रेन्द्र न स साह
र्भमेभवः धात्री फलेन विप्रेन्द्र
येषां केशाश्च रंजिताः तेनराः
केशवयंति नापि यित्वा कलेर्म
ले धात्री फले महापुण्ये स्त्रोने पुण्य
नरस्ते पुण्यतः पुण्यतः वसुभ
हो मुनिपुंगव न गंगानगाया
पुण्या न काशी न च पुष्करं एकैव
च यथा पुण्य धात्री माधववासरे
कार्तिके मासि विप्रेन्द्र धात्री स्त्रोने
समाचरेत् यश्च तज्जल मश्रीयात्
तोः शुभेयमवामुयात् धात्री फले
स्मरेद्यस्तु सदैव मुनि सत्तम प्रा
ग्नानि कृतान्तपापात् मुच्यते ।
नात्र संशयः संस्मरेद्यस्तु धात्री ता
महामहानिमानवः मुच्यन्ते पातकैः
सर्वैर्मनोवाक कय संभवेः धात्री फ
लायमानास्तु महामो न वसी पुत्र रविवा
रे च संकोतो ॥

संस्मरेन्मुनिपुंगव यस्याग्रे हे मुनि
ष्वेष्ट धात्री तिष्ठति सर्वदा तस्यो
दे न गच्छति येन कृष्णाण्यराहसाः
धात्री स्त्रोने हरेर्नामि जागरे हरि
वासरे जन्मवंधो विनश्येत् हय
मेधायुतं फले स्त्रायादामलकैर्य
स्तु कार्तिके हरि वत्सल परितोषे
समायाति तस्य वै माधवः स्वयं
धात्री छायां समासायुर्ज्यात्
आहुतं यो मुने मुक्तिं प्रयाति
पितरः प्रसादानस्य वै हरेः मू
र्द्धि पाणो मुवेकं वेदे देव मुनि स
त्तम धत्ते धात्री फले यस्तु स महा
त्मा स पुण्यभाक् धात्री फलकृता
हारो नरो नारायणो भवेत् यत्क
श्चिद्देसवाला के धत्ते धात्री फले
मुने प्रियो भवति विलोः स मनु
ष्याणां च का कथा धात्री फलानि
यो नित्यं वदने करं संपुटे तस्याना
रायणो देवो वर मेकं प्रयच्छति
धात्री फले न मोक्षाय कदाचि
न करं संपुटान् यश्चेद्दिपुलान्
भोगान्ते यो मुक्तिं मिच्छति धात्री
फलकृता माला के वस्या यो वेदत्र
हि स वैस्मवो न विज्ञेयो विल
भक्ति य ॥

रोपिव नत्वाजा तलसी माला नो विनः धात्री काष्ठसमाला च
धात्री माला विशेषतः नद्यारुहो यो वदेत्सतिमात्रः न सर्व मल
हमालापि धर्म कामार्थमिच्छे यं प्रोक्तं शुभं वा शुभमेव वा ॥
ता यावत्सुवति कंठस्था धात्री मा यस्तु धात्री फले भूक्ते मानवो
ला नरस्योद तावन्मनसि कृत्वापि ॥ तिल तलविन नैह हाभ्यं नर
सदा लवतिके प्रावः यावद्विना नि स्थापि सर्वपापे विनश्यति ॥
वदने धात्री माला करे नरः तावद्युग धात्री फले मयी माला वदने
सहस्राणि वेदे वेदसति भवेत् सर्व दिन सत्तमः त्रयीमि श्रुत्वा माहा
देव मयी धात्री वासदेव मनः प्रिया त्प सर्वपाप हरे शुभं प्रमशानेपि
आरोपणीया सेव्या च सेवनीया स यदा मृत्यु स्तस्य सा देव योगतः
दा युयैः यतने सर्वमात्मानं धात्री गंगामरणात् पुण्यं स प्राप्नोति
माहात्म्य मुनेन श्रोतव्यं च सदा स न संशयः नित्यं पुत्रा नियो धात्री
द्विष्टा नर्वा फलप्रदं इति यावत् न तलसी मूल कहे मे दिने दिने
शवणे ॥ अथायः अपिच न लभेत्पुण्यं सोः शुभेय शता
लसी हृदमाश्रित्य या या स्तिष्ठं ॥ अवे धात्री नरुच यो हति सर्व
तिदेवताः आमलका अपि प्रातः देव गणाय सदाति हरे रंग
तास्ता पवव संतिच शुभं वा शु वाते नास्त्य संशयः सर्व देव
भवापि यत्तसी मलकी नले कि मयी धात्री विशेषात् केशव
यते मानवे विप्र भवेत् सर्व महय प्रिया सम्यग्भक्तं गणतस्या व
पवित्रे न तेनेः यत्रैर्धाया यः पूज स्तनापि न शक्यते इति क्रिया
येद्वि समुक्तः पापनाशे न सा युज योगसारे ॥ अथायः ॥
लभते हरेः धात्री च तलसी देवी धात्री पत्रे क्री तासी प्रायत्र इति
नतिष्ठेयत्र नेमिने स्थाने तदप राजनिर्वातः आमलकी दलेव
विप्रस्यात्र च पुण्य क्रिया फलेन धात्री पुत्रः पुनरः इति हेमचंद्रः
धाया हीने तलस्या च निलयेय उपमाता सत्तम ॥
स भूस्त्र अलक्ष्मीः पातकं सर्वकलि धात्री फले क्री आमलकी इति
अनेन ॥

जराधरः ॥ इत्यादि भरतः ॥
 थान्येयी स्त्री थान्येयिका इति था थान्युक्तः वि थान्युधरः इत्यमरः
 श्रीशहात् सेयेईप्रमत्येनति थान्युक्ता स्त्री अपामार्गहृत्तः ३
 षात्रा थान्येयिका स्त्री थानीथां निशहचंदिका ॥
 इतिभाषा यथा यवेद्येयिका थान्युक्ताः पुं वंशः इतिराजनिर्घ
 वाक्येयाम्बुवा वापुदम्बुवः एरः थान्येयकं स्त्री थान्यकं इति।
 इतिचतुर्थी प्रकरणेतिथितं राजनिर्घण्टः ॥
 थान्यकं स्त्री थान्यकं इतिराजनि थान्येयकं स्त्री थान्यकं इतिजराधरः
 र्जटः थाना स्त्री भृष्टयवः थान्या थान्या स्त्री सृष्टीका यलाइव इति
 के अभिनवः अंकुरः भिन्नः च भाषा इतिशहचंदिका ॥
 एणसक्तवः इतिमेदिनी हेमचं थान्ये स्त्री चतसिलपरिमाणं इति
 दौ थानाः स्त्री भृष्टयवः वरुव मुभंकरः थान्यकं परियेलं ॥
 चनांतोयं शहः इत्यमरः यवा सतसतगुलादि थान इतिभाषा
 स्तु निलुवा लणः स्तनाथाना तस्यर्थायः भोगं २ भोगार्हं ३।
 इति सिंया थानाः सुर्जरात्र अन्नं थान्यं ५ जीवसाधनं ६ स्त
 ला स्तदप्रदागुरवप्रताः तथा वकरिः ७ व्रीहिः ८ तत्र मुकथा
 मेदः कफच्छर्दिनाशयः संप्र न्यगुणः विदोष प्रामनत्वं तेजो
 कीर्तिताः इतिराजनिर्घण्टः वलानिशायवीर्यहृदिदाहत्वं
 थानाकाः स्त्री थानाः नित्यव प्रामी थान्य गुणाः गुरुत्वं हिम
 रुवचनोतोऽयंशहः इतिशह त्वं विवंधदाहत्वं ॥
 रत्नावली थानाचूर्णं स्त्री भृ लणथान्यगुणः वातात्मकत्वं ॥
 प्रयवचूर्णं सक्तवः इति हेम शिशिरत्वं च इतिराजनिर्घण्टः ॥
 चंद्रः ॥ थानी स्त्री पीलुहृत्तः ३ थान्यं विविधं हेमनोद्वयः शालिः १
 निराजनिर्घटः आधारः थोयते ग्रीष्मजः षष्ठिकः २ शहहृत्काल
 थार्यतेऽयथाधारे अनट्टित्वा। भव आमुः ३ यनेषां गुणास्तत्र
 दीप्यथा मत्स्थथानी राजथानी तशहृद्वयः ॥ वापित ॥

थान्यगुणः गुरुत्वं अवापित । एण यत्नतः प्रणम माधमस
 थान्यगुणः वापितथान्यगुणात् राश्रथान्यकोदव सर्वपाः सुष्ट
 किंविहीनः रोषानिरोपथान्य को राजमावाश्र तमरो जमर.
 गुणः लघुत्वं श्रीशहाकितं गुण स्तथा यवगोथम मुद्राश्र तिलक
 तरत्वं अदाहितं दोष हरत्वं व। गु कलम्यकाः गरेयुकाश्च नीवा
 ल्यत्वं मूत्र विवर्द्धनत्वं ॥ रा आनकश्च कलायकाः माण
 नव थान्य अभिषन्ति संवत्सा को वज्रकोरकः कीवको वज्रकं
 रोषितेथान्यं लघु संवत्सरदया स्तथा तिलका अणकाद्याश्च
 उर्ध्वं थान्यं वात प्रकोपने चहं थान्यानि कथितानि ॥ एउ।
 लघुतरं पुंस्तयाति मुकथान्यं कान्या समुद्रने मन्त्रं भवतिशो
 प्रामी थान्यं च यत् सराउर्ध्वं प्र भने अन्नन्यागे वने भक्ष्य मेनेदे
 प्रस्तं प्रामी थान्यं वर्षादतीतं ॥ विवर्द्धयेत् इतिपाद्योमरत्वं
 वातकृत् चहं ॥ अभिनवे तत् एरं अथ थान्य छेदन दिने ॥
 प्रायेण गुरु नवायवगोथममा तत्रतिथयः रिक्तातिरिक्ताः वा
 यतिलाहिताः पुराणा विरसा राः रवि मुक्त सोम बुध हृदस्य
 चहं न तथार्थकराः अनातेव तीनां नलत्राणि कृतिका भर
 व्याधिरत्वं अपर्ण्यगतं अभूमि एण अश्लेषा पूर्वभाद्रपद थानि
 जं नवचं थान्यं न गुणवत् अका एा पूर्वषाढा ज्येष्ठाविशा उत्तर
 लजाने थान्यं विरसं सर्वधात प्रउ फल्गुनी उत्तराषाढा उत्तरभा
 षाण्वे इति राजवल्लभः ॥ इपत् एतानि तत्र चंद्रः शोभ
 व्रतादोअन्नन्यागेवर्जनीय थान्या नः लग्नानि ह्य सिंहे वृश्चिक
 नि यथा एकादश्या विशेषेण सत्र ऊं भ मिथुन तला कन्या धनुः
 मांथं परित्यजेत् फलं मूलं जलादौ पूर्वाह्नसकीय जन्मलग्न सक
 नि किंचिद्वदं प्रकल्पयेत् अन्नं तथा सत्तकानि अथ थान्यस्यापनदि
 य संभूतं गिरिजेयदिजायते थान्या ने तत्रनलत्राणि भरणी अश्लेषा
 निविधिथानीह जगत्या ॥ ॥ आर्द्रा कृतिका विशाखा पूर्वफल्गुनी

पूर्वाषाढा पूर्वभाद्रपद ज्येष्ठा म वेद निर्वाह मंगलेः उत्तमा थान्या ।
 वा भिन्नानि तत्र वाराः शुभग्रहा येनः स्यादोक्तो अपि चतुष्टयेः ।
 एण लशानि मकर ह्रस्व सिद्धिश्चि मध्यमाच नदहंनवित्रणाकंन
 करुमभियुनकया धनुमीन सं कारयेत् चतुर्थीशेनयेत्वावे व
 न्तकानि अथ थान्यादिर्द्वादिदानदि त्तनपरिकल्पयेत् कर्मवे रुक्म
 ने तत्र नक्षत्राणि अवर्णा यमिष्ठा मंगेत् राजन दार संयुता गोरु
 शतभिषा विशाखा उत्तरफल्गुनी यः पूर्ववद्वाणमशुरुचंदने तथा
 उत्तराषाढा उत्तरभाद्रपद रोहिणी मुक्ताफलमया दंता हुत दोदम
 रेवती पुनर्वसुः पुष्यः अश्विनी ज्ये यमुवे प्रशस्त यत्र अवर्णाकांस्व
 ष्टा एतानि वाराः बुधभिजाः इति दोहनकान्तिता इत्ययष्टिमयाः
 ज्योतिषं ॥ पादाः दोमपुच्छ समन्विता ना
 थान्यकं क्ली थान्याकं इति राज ना फल समोयेता रत्नगर्भ सम
 निर्घटः थान्यकोष्टकं क्ली थान्य निता पाङ्कोपानहो छत्रे भाज
 रत्नार्थगृहं गोला इति भाषा इति ह नैतर्पणं तथा ॥ इत्येवं रचयिता
 लायुधः थान्यचमसः पुं विधित तां कत्वा दीपार्चनादिकं पुण्यका
 कः इति त्रिकाणशेषः थान्यथेवः लंचसंप्राप्य स्वातः शुक्लामशेगु
 स्त्री दानार्थ थान्य निर्मितयेवः ॥ ही त्रिः प्रदक्षिणमाहृत्य मंत्रेणाने
 यथा विषुवे वायने वापिकार्ति न कीर्तयेत् तव विप्रमहाभागवे
 कांतु विशेषतः तदिदानीं प्रवक्ष्या द वेदांग पारग ॥ या मेतां चमया
 मि थान्यथेव विधिपरं यां दत्ता स दंतां पृक्लीघत्वं द्विजोत्तम प्रीयतां
 र्वणोपभ्याः शशोक इव राहुना ॥ मम देवेशो भगवान्मधुसूदनः
 दश थेव प्रदानेन यत्फलं राजस तमेका लक्ष्मि गोविंदे स्वाहा या
 त्तम तत्सर्व मेक माप्नोति व्रीदि च विभावसाः शकेश्वी निविद्याता
 थेव प्रदो नदः कृष्णाजिते ततः मेधा मुनिषु सत्तम तस्मात् सर्वमयी
 कृता प्राप्नुवत सं न्यसेदुयः । देवी थान्यरूपेण संस्थिता एव मुच्यार्थ
 गोमयेना तुलिप्रायां शोभनां च तां थेवं वात्स्याय निवेदयेत् दत्ता प्रद
 स संयुता पूजयेद्देदि मथेत् ।

दिगांकृताते दामाद्यदिजोत्तमं थान्यशीर्षकं क्ली थान्यसेनरी था
 यावच्च एथिवी सर्वा वस्तरत्नानि नरशीर्ष इति भाषा इति जराधरः
 भूयेत तावत् पुण्यसमाधिकं थान्याकं क्ली थान्याकं इति हेमचंद्रः
 व्रीहियेनो अ तत्फले तस्मात्तरेद थान्याचलः पुं दानार्थ थान्यनि
 दातया भुक्ति मुक्ति फल प्रदा इ । मिते पर्वतः तस्य विधाने यथा
 हलोके च सौभाग्य मायुरारोग्य प्रथमा थान्यथोलः स्याद्वितीया
 वर्द्धनं विमानेनार्कवर्णन किं लवणाचलः गुणवत्तस्तीय
 किणी रत्नमालिना स्तयमानोप स्तचतुर्थी हेम पर्वतः पंचमस्ति
 रोभिश्च प्रयानि शिवमंदिरं यावच्च लशोलः स्यात् सष्टः कार्पास प
 स्मरते जन्म तावत् स्वर्गो महीयते र्वतः सप्तमा हुतशोल अरत्तशे
 ततः स्वर्गात् परिभ्रष्टो जंबुद्वीपय लस्तथाष्टमः राजतो नवमस्त
 तिर्भवेत् एवं हरेण चोक्तीर्णं अ दृष्टमः शार्कराचलः वक्षेवि
 तावाक् नरोत्तम सर्वण्य विष्णु धान मेनेषा यथा वदनु पूर्व ।
 हात्मारुदलोके महीयते इति व शः अयने विषुवे पुण्य वाती
 राहपुगाणं ॥ पाते दिनदये मुक्तापदे तनी
 थान्यमायः पुं थान्यविक्रयी इ । याया मुपरोगे शशितये वि
 तिसंहि मसारव्याकरणं ॥ विवाहोत्तम सव यज्ञेषु हादृष्टा
 थान्यवर्द्धनं क्ली वाहुय थानेर मयवा पुनः शुक्लाया पंच
 वाडी इति भाषा इति त्रिकाण शेषः ॥ दशपावा पुण्यतेवा विधानतः
 थान्यराजः पुं यवः इति राज थान्य शोलादयो येपि देयाः ॥
 निर्घटः ॥ शास्त्रं विज्ञानता तीर्थ वायने
 थान्यवीजं क्ली थान्याकं इति राज वापि गोष्टवा तवनांगने मंत्रये ।
 निर्घटः ॥ कारयेद्भस्मा चतुरस्र मुदम्भात्
 थान्यवीरः पुं माषः इति राज । प्राशुदक सवने नदत्त प्राञ्जल
 निर्घटः ॥ चविधानतः गोमयेना तुलिमा
 धाभूमावास्तीर्य वेङ्गफा न तम

धेयवर्तनं कर्णद्विकं भवतानि मेरोलविष्कं भगिरीन क्रमेण त्री
 धान्यदोण सहस्रेण भवेति विरिहो य भोगेन वतर्हि शंभ संस्थापयेत्
 तमः मधमः पंचशतिकः कनि पुष्प विलेपनाफान पूर्वण मंद
 हः स्याद्विभिः शनैः मेरुर्मदा वी रमनेक फलावलीभि युक्तं यवैः
 हि मयस्त मध्ये सुवर्णं वृत्तत्रय कनक भद्र कदम्बचिह्नैः कामेन
 संयुतः स्यात् पूर्वण मुक्ताफल काचनमयेन विराजमान माकार
 वज्र युक्तो याम्ये च गोमेदक पु येत् रुसम वस्त्रविलेपनाफां दी
 ष्यरागैः यश्चाश्चगारुत्मातनील राहणाद सरसाय वनेन चैव शेषे
 रत्नैः सोम्येन वेदय सरोजरागैः एण शक्तिवृद्धिनेन विराजमानं या
 श्रीखंडखण्डैरभितः प्रवालत म्येन गंधमदनस्य निवेष्टनीयो गो
 तानितः मुक्तिशिलातलः स्या धूम संचयमयः कलयौतजोवा है
 त वल्लाय विसृ भगवान्पुरावि मेन यद्यपि नारुत मासेनेन व
 दिवाकरोप्यत्र हिरण्यमयः स्या हेमराजतवनेन च संयुतः स्यात् प
 त मूर्ध्ववस्थागत म मरेण श्चात्रिलाचलमनेकसंगंधिपुष्पसौ
 कार्यास्तनेकेच पुनर्हिजोवाः वर्णपिप्पल हिरण्यमय दंसयुक्तं ॥
 चत्वारि मंगारि च राजतानिनि आकारयेद्वज्रतपुष्प वनेन तद्वहस्य
 तं वभोगेषु पि राजतः स्यात् त नितं दधिसितोदसरस्तथाये संस्था
 येत वंशावृतकंदरस्तुवृत्तोदक प्तं विपुलशैल मयोत्रेण शो
 प्रसवणं प्रा दित मुक्तावराण ले सुपास्यमपि मायमयं सुवस्त्रं पु
 सुधरावली स्यात् पूर्वण नीलानि षेष्टदेमवदपादयशोवरं तमाकार
 च दक्षिणेन वासासिपञ्चादय येत् कनक येन विराजमानं मा
 कर्तुराणि रक्तानि चैवोत्तरतो व दीकभद्रसरसा च वनेन तद्वहस्ये
 नाली शैव्यागहेंद्रप्रमुखागयाष्टो संस्था एण भास्वरवता च युतं विधाय ।
 पलाकाधियतीन्क्रमेण नानाफला होमश्चतुर्भिरथ वेदपुराणविद्भि
 लीच समंततः स्यान्मनोरमेमात्सवि दितैरनिय चरिताकृतिभिर्हिजैः
 लेपने च विज्ञानकं चोपरिपंचवर्णम । पूर्वण हस्त मित मत्र विधाय रुण
 स्नान पुष्पाभरणसिनेव रत्ननिवेष्टामरशेत्तमय ॥

कार्यसिलैर्यववृत्तेन समित रुशैश्च मामस्यतानसर्वान प्रताते विमले
 शोच जागरमवृत्त नीत तर्ह्यरा पुनः स्त्रात्वा य गुरवे दद्यान्मथा
 रावाहने च कथयामि शिलोच्चया । मेयवर्तनमे विष्कं भवतान्
 ना त्सर्व देवगण धाम निधे विरु याद्विभयः क्रमशो मुने गाश्च
 द मस्य रुद्रेष्टुमर पर्वत नाशया दद्याच्चतुर्विंशदयवा दृश नारद
 शु देमं विधत् स्वरुशान्ति मनु शक्तिः समवाष्टोवा येच दद्याद
 त्रमा नः संपूजितः परमभक्तिमता प्राक्तिमान् एकापि गुरवे दद्या क
 मयादि त्वमेव भगवानीशो ब्रह्मा पिलायपयस्विनी पर्वताना मश
 विसृदिवाकरः मूर्तीमूर्तजगदीज षाणा मेष्टयव विधिः स्मृतः तपव
 त्वेनः पादि सनातनः यस्मात्त्व लोक पूजने मेष्टास्तपवोपस्करा मताः
 पालानां विष्णुमूर्तेश्च मेदिरे रुद्रा यहाणां लोकपालानां ब्रह्मादी
 दित्य वस्त्राच तस्माच्छान्तिं प्रय । नां च सर्वदा स्वमेष्टेणैव सर्वेषु हो
 छ मे यस्मादभ्युप्य ममरे नीरीभि मः शैलेषु पदाते उपवासी भवेति
 श्च शिरः स्तव तस्मान्नामुदराशेष त्मशक्तो नक्तमिष्यते विधाने म
 दुःखसंसारसागरान् एव मभ्यर्च्य र्वशैलानां क्रमशः स्मरण नारद ॥
 ते मेरुं मंदरे चामि पूजयेत् ॥ य दानकाले च येमंजाः पर्वतेषु च ।
 स्माच्चैत्र रथेन त्वं भद्रायेन विप्र । यत्फलं अत्रैव लयतः प्राक्तमत्र
 सुतः शोभसे मंदरदिप्र मत स्तु प्राणाः प्रकीर्तिताः अत्राद्वंति
 छिकरो भव यस्माच्च रामणि ज श्रुतानि जगदत्रेन वर्तते अत्रमे
 वहीयेत गंधमादन गंधर्ववनशो व ततो लक्ष्मी रत्नमेव जनाईनः
 भावानतः कीर्तिर्ह्येकास्तु मे य धान्यवर्तनं येण पादितस्मान
 स्मात्तं केतमालेन वैधाजेन वेने गोजम अनेन विधिना यस्त द
 नवा हिरण्मायास्यत्य शिरस्त । याद्यान्मयेगिनि मन्त्रनर शान्त
 स्यात् पुष्टिर्धवास्तु मे उत्तरेः सायं देवलोके महीयते अप्सरो
 रुभि यस्मात् सावित्रेण वनेन गण गंधर्व राकीर्णं विराजता ॥
 च सुपास्यराजसेनित्य गतः श्रीर विमानेन दिवः पृष्ठ मायाति सर
 दयास्त मे ॥ एव ॥ ॥ सेवितः ततः कर्म दये राम मा ॥

गोतीदनसंशयः इतिमत्स्य ॥ धायः विधारणकर्त्री यौधणकर्त्री
 पुराण ॥ यथा भूरसिभूमिरसिदिनिरसिवि
 धायाम्नी ली कांजिकं इत्यमरः ॥ मस्यथाया इत्याद्यधिवाममंत्रः ॥
 धायाम्नी शालिचूर्णानो कोद ॥ धायः पुं पुरोहितः इतिमुग्धवो
 कदिकृतं भवेत् धायाम्नी धाम ॥ धायकरणां ॥
 योनितात् प्रीणने लघुदीपने ॥ धायः स्त्री अग्निप्रमिथानार्थक
 अरुचौ वात रोगेषु सर्वेष्वस्याप ॥ अग्निप्रज्वालनमंत्रः इत्यमरः ॥
 नेहिते इतिभावप्रकाशः ॥ धारः स्त्री वर्णाज्वंजले तद्विविधं
 धायारिः पुं मूषिकः इतिराज ॥ गंगं १ सामुद्रं २ यथा यदा स्या
 निर्घण्टः धाम्यप्रशोत्रि ॥ दाक्षिणे मासि सूर्यः स्वातीविशा
 धायान्तमः पुं शालिधान्यं इति ॥ खयोः तदामु जलदे मुक्ते गंग
 राजनिर्घण्टः ॥ मुक्तं मनीषीभिः अग्न्यादासगर्भा
 धाम न ली गृहं देहः तिह ॥ धादि नक्षत्रेषु यदसुदेः ।
 प्रभावः इत्यमरः ॥ रश्मिः ॥ अभिवृष्टिमिदं तोयं सामुद्र मिनि
 स्थाने जन्म इति मेदिनी ॥ संक्षिप्तं तयोर्गुणं रुचिप्रदं पित्र क
 धामकः पुं माषकपरिमाणं ॥ फापदेव निर्दोष मिष्ट लघु तच्च
 इति वैद्यकपरिभाषा धाम । नित्यं गुणाधिकं योमिगृहीतमा
 निधिः पुं सूर्यः इतिजटाधरः ॥ रुः सामुद्र सलिलंशीतं कफ ।
 धामनी स्त्री यमनी इति प्राह ॥ वातकरं गुरु विजायामाप्तिने त
 चेदिका ॥ च गुणाणां गंग वज्रवेत् ॥
 धामार्गवः पुं अयामार्गः ॥ पतितं भुवि तत्रोयं गंगं सामु
 इत्यमरः ॥ द्रमेव वास्तस्वाप्रयवशाज ॥
 चोषकः इति मेदिनी पीत ॥ छेदन्मदन्मदसादिकं इति
 चोषकः इतिरत्नमाला ॥ राज निर्घण्टः ॥
 धायः विधारणकर्त्री इति ॥
 मुग्धवोधयाकरणां ॥ ॥

+ गंगंजले जले स्वाडसंशीतले

धारः पुं शवान्तरे कणं इतिमे स्वती सिंधुः सुभगा यमुना न
 दिनी जलधरासारवर्षणं इति ही येरावतीशतद्रुता तथा वै
 देमचंद्रः प्रान्तः गोभीरः इति तरणीनदी गोदावरी नर्मदाच
 प्राहरत्तावली ॥ महीनाममहानदी ऊरुदेवप्र
 धारकः पुं कलसः तस्योत्पत्त्या यागप्रपकदंसेष्टुदकं अमेर
 दि यथा वृक्षोवाच उत्पन्निल मरः पुणरीकं गंगा सागर प
 त्तांमानं कथयामिमहामुने वच एष्टिद्यां यानि तीर्थानि
 धारकाः कलसाश्चैव येनलोके कलसे निवसन्ति ते गृहाः
 प्रकीर्तिताः अस्तेनमप्यमोनेत शान्तिश्च पुष्टिश्च श्रीतिर्गायत्रि
 सर्वदेवैः सदानैः मन्यानंमंद रेवच अग्नेवैः य यनवेदः
 रंक्रता नेत्रं क्रता त वासकिं उ साम वेदस्तथैवच अथर्व वे
 त्पत्रमस्तेन तत्रमहावीर्यपराक दसदिताः सर्वकलस संस्थि
 मं तस्यायं धारणाधीयकलसः ताः नैवेव कलसाः पुण्याः
 परिकीर्तिताः कलां कलां गृ शंभुमूर्ति समुद्रवाः गोभ्यो
 हीतावेदेवानां विष्णुकर्मणा । पगोभ्यो मरुतः स्वस्वदश त
 निर्मितोऽयं सरे र्यस्मात् कल थापरः मनोहरः खलभद्रः पुं
 सस्तेन उच्यते कलसस्य सुवेच चमः परिकीर्तितः विरजस्त
 स्ता श्रीवायान्त महेश्वरः मूले । नृदशस्रष्टस्रमकावुभौ ॥
 त संस्थितो विष्णु मध्ये मातृगणाः अष्टमस्तिद्वियोपेतो नवमो
 स्थिताः षोडश देवताः सर्वा विजयः स्तनः नैवेवकलसाः
 वेष्टयंति चतुर्दिशं ऊदौत साग ख्याता अथिदेवं निबोधत ॥
 राः समसमहीयास्तसंस्थिताः न मृणवत् स यथा तेषां दिशां
 तज्जालिग्रहाः सर्वे तथैव ऊलपर्व मासो व्यवस्थितः नवमायः समा
 ताः हिमवान् हेमकूटश्च तिष्ठथो ख्यातो विजयो नाम नामतः शिव
 मरुदेवश्च रोहितो मातु वज्रश्च स्वस्थितः सत्ता सर्वपाप हरः सु
 सूर्यकोनश्च पर्वताः गंगा सर भः दितीन्द्रो ज्येष्ठ कलसो हितो
 योजले सभक्तः ततीयः पवन ॥

शैव चतुर्थस्तु कृताश्रयः यंच लि योजनीया विशेषेण सर्वकाम
मोयजमानस्तु वृष्टत्वाकाशसं प्रसाधकाः ग्रहनधारयते यस्मा
भवः सोमस्तुसममः प्रोक्त्यादि न्मातरा विविधास्तथा उरितोश्चम
त्यश्चनशाष्टमः यते चोत्पादिता हाचोरांस्तनने धारकाः स्मृताः
देव्याशिवेनाधिष्ठिताः पुरा इह एकैकांत कलां मूर्ती दिव्यादीनां
सामूर्त्यं आद्यो सूर्यानां वमः यथाक्रमं संस्तुत्य संस्थिता यस्मा
शिवः क्षितींद्रः पूर्वतो न्यासः प न्नने कलसाः स्मृताः हैमराजत
श्रिमेजलसंभवः वायवे वायवो ताम्बावाम्बयालदाणां त्विताः
न्यासश्चाग्रे ये यथि संभवः नैर्ऋ पंचमो गलवैपुल्य मुनसेधः को
तेयजमानस्तु पेशायाकाश संभ उशंगुलः कलसाने प्रमीणां तुमुल
वः सोम्य मुनरतो योजं सोरददि मष्टांगुलं भवेत् इति देवीपुराणं धारणकर्तुं
रातो न्यसेत् यमैव कलसानां धारणी क्षी विधारणी धरणी इति
तत्पूर्ववृत्तं विविंतयेत् कलसा भाषा इति मेदिनी ॥
नामुखे वृत्ताग्नीवायां विलुखे वृत्तिः धारणा स्त्री बुद्धिः इति राजनिर्घटः
मध्ये मातृगणाः सर्वे सेंद्रा देवाश्च मायापयस्थितिः तत्पर्यायः सं
पत्रगाः क्रुद्धो न सागरास्तथा स स्था २ मर्यादा ३ स्थितिः ४ इत्यमरः
महीपाच मेदिनी श्रिया चैव तयो यो गंग विशेषः इति मेदिनी सतय
माचगंधर्वाश्च यस्तथा ॥ यंच भू द्वितीय वल्लं नं रेदिय धारणी इति
तास्तथा धारस्तेषामवकृताः वेदान्तसारः थोये चित्रस्य स्थिरबंध
स्थिताः पूर्णाः पूतेन तोयेन मि ने इति हेमचंद्रः तस्मात् समस्त
हास्तेकांततो मुने सरित्सरः स शक्तीना माधारे तत्र चेतसः ॥
खानेन तजोगेन जलेन वा वापी कृवीन सं स्थितिं सात विज्ञेया
कूपो रुदियेन सामुद्रेण सुखाव मुद्रधारणा इति विसु ॥
हाः सर्वमंगलमंगल्यः सर्वकि पुराणं ॥
ल्लिषनाशकाः अभियेके सदाया धारणी स्त्री नाडिका बुद्धोक्तमंत्र
ताः कलसा इष्टाः सुभाः याज्ञा विवाह काले वा प्रतिष्ठा यत्तकमे

भेदः इति मेदिनी श्रेणी इति केलिकदम् इति भाषा तत्पर्या
हेम चंद्रः ॥ यः प्राह्वयः २ पुलकी ३ मृङ्ग
धारणीया स्त्री धरणीकंदः इति वल्लभः ४ मेवाभः ५ प्रियकः ६
राजनिर्घटः धार्येति ॥ नीपः ७ प्राह्वेण्यः ८ कलेवकः
धारयित्री स्त्री धृष्टिबी इति शब्द ९ इति राजनिर्घटः धाराकदेवकः
रत्नावली ॥ १० इति त्रिकाण्डशेषः ॥
धारा स्त्री अस्थानां पंचधारतिः ॥ धाराकुरः पुं नाशीरः शीकरः
तथाथा आस्तुदितं १ धोरितकं वनोपलः इति मेदिनी ॥
२ रेचितं ३ वल्लितं ४ सुतं ५ धारागः पुं तीर्थ खड्गः इति
इत्यमरः सैम्यप्रिमस्त्यः वृदा हेमचंद्रः ॥
दिल्लिद्रं सेततिः इव स्यमपातः धाराटः पुं चानकः मेघः तरंगः
खड्गदेनिश्चितमुत्वं इति मेदिनी मन्त्रहस्ती इति शहरत्नावली ॥
उत्कर्षः रथचक्रं इति हेमचंद्रः धाराथरः पुं मेघः खड्गः इति मे
यथाः अतिवृष्टिः समूहः इति दिनी धाराफलः पुं मदनवृद्धः
शहरत्नावली चनासारवर्ष इति राजनिर्घटः ॥
रां सदृशः इति विष्णुः दक्षिण धारावनिः पुं वायुः इति त्रिका
देशस्य पुरीविशेषः इति विक एरण्डशेषः ॥
मचरितं अथ जरादिशां तर्प्य धाराविषः पुं खड्गः इति त्रिका
श्रीनरसिंहादिमूर्ध्नि जलधारणा राशेषः ॥
तनविधिः तथा महाज्वरग्रस्ते धारासेपातः पुं महावृष्टिः तत्
धारादेवस्य मूर्धनि संतानानां पर्यायः आसारः २ इत्यमरः ॥
सिंहस्य कर्ण्याहा कारयेत् द्विजैः धारास्तु ही स्त्री विधारस्तु ही
होमं च भोजनं चैव तस्य दोषः प्र तेकोटासिज इति भाषा इति रा
शाम्यति इति नृसिंह पुराणं जनिर्घटः धारिणी स्त्री धरणी
धाराकदम्बः पुं कदम्बवृक्ष इति शहरत्नावली शात्मलिह
प्रभेदः ॥ ॥ तः इति शब्दचन्द्रिका ॥

धारी^१ पुं योत्सुहृदः इति जराधरः धावनि का स्त्री कंठकारिका इ
धारविशिष्टे वि ॥ तिरत्तमाला ॥
धारुः वि यानकर्ता इति जराधरः धावनी स्त्री दृष्टिपर्णी इति मेदि
धारुः पुं कृत्स्नवर्णचंचुरण नी कंठकारी धातकी इति राज
युक्तहंसः गौडिहास इति भाषा निर्वण्टः ॥
इत्यमरः सर्पविशेषः धृतराष्ट्र धावितः वि गतः मार्जितः इति
पुत्रः इति मेदिनी ॥ धावधातोः कृतप्रत्ययेन निष्पन्नः
धारुः स पुं पर्वतः इति वैदिक धासाः स पुं पर्वतः इति वैदिक
तिराजनिर्वण्टः ॥ प्रयोगः ॥
धार्मिकः वि धर्मशीलः तत्पर्ययि धि श धृते इति कविकल्पद्रुमः ॥
यः देवपुः २ इति जराधरः ॥ धिक्कत निर्भर्त्सितं निंदा इत्यमरः
धार्म्यं वि धारणीयं यथा धाता धिक्कारः पुं धिक्क तत्पर्ययः ॥
वराय वसुपुष्पविशाखहस्तावि नीकारः २ अवेहेत् ३ अमाननं ४
जोत्तराक्षिपवनादिभिरेवनीषु ज देपः ५ निकारः ६ अनादरः ७
कर्त्तृजीववृथमुक्तदिनात्स्वा इति शहरत्नावली ॥
दौधार्यनवेवसनमीप्सरविमत धिक्कतः वि निर्भर्त्सितः असक्त
ष्टो इति समयप्रदीपः ॥ रणदिना धिगित्यस्य करणं धि
धाव ३ उ. जवे शीघ्रगतौ रजि क्तारो निंदा धिगितः धिक्कतः धि
सुदीकरणो इति कविकल्पद्रुमः कृतो इति भर्त्सितो धिक्कत इति
धावकः वि धावनकर्ता शीघ्र यावत् इति भरतः तत्पर्ययः ॥
गमनकर्ता धाड्डिया इति भाषा अयधुस्तः २ इति प्राणिवर्गोऽमरः
इति धावधातोर्लकप्रत्ययेन नि निदिनमात्रं कृत धिक्कारस्य प्राणि
ष्यन्नः धावनं स्त्री गमनं वर्गोक्तस्य पर्यायान्तरं निदं
सुद्धिः इति मेदिनी ॥ अप्राणि विषयार्थं धिगस्तत्ता
धावनिः स्त्री दृष्टिपर्णी ॥ इति कृतः शब्दितो धिक्कतः ॥
इत्यमरः ॥ इति भरतः ॥

नन पर्यायः धीवरीणाः २ इति इति कविकल्पद्रुमः ॥
विशेषानि जराधरः ॥ धी स्त्री बुद्धिः इत्यमरः धी ॥
धिक्किया स्त्री निंदा इति देम नः वि धीनः इति धे धीनाः क
चंद्रः धिग्वराः पुं वर्णसंकरवि प्रत्ययेन निष्पन्नः ॥
शेषः तत्पर्ययकार्यं सत ब्राह्म धीतिः स्त्री धिपासा इति देमचंद्रः
णादायोगायां जातः इति मनुः ॥ धीदा स्त्री कन्या मनीषा इति
धिगोपतिः पुं पूर्वनिनविशेषः हेमचंद्रः ॥
मंजुवोष इति खानतः इति वि धीद्वियं स्त्री ज्ञानेदियं तद्यथा
कारणशेषः आत्मा धातपव मनः १ नेत्र २ श्रोत्र ३ त्वक् ४
धियाम्यतिरिति प्रयोगदर्शनात् रसना ५ ज्ञानं ६ इत्यमरः ॥
धिव ई न धीतो गतो इति क धीमान् पुं बृहस्पतिः पंडितेति
विकल्पद्रुमः ॥ इति मेदिनी ॥
विष लिख रवे इति कविकल्पः धीमती स्त्री बुद्धिमती इत्यमरः
द्रुमः धिषणाः पुं बृहस्पतिः ३ धीरे स्त्री कुरुमं इति मेदिनी ॥
तमरः धिषणा स्त्री बुद्धिः इत्य धीरः पुं अयमोषधिः इति रा
मरः धिष्णं स्त्री स्थानं गृहं नत जनिर्वण्टः वलिराजः इति प्रा
त्रे अग्निः इत्यमरः शक्तिः इति हरत्नावली ॥
मेदिनी ॥ धीरः वि धैर्यान्वितः स्वरः पं
धिष्णः पुं अग्निः मुक्ताचार्यः ॥ दिनः इति मेदिनी वल्लभतः ॥
इति पुंस्कारेः मरदनः ॥ इति शहरत्नावली मेदः इति
धिष्णं स्त्री धिष्णं इत्यमरटीका त्रिकारणशेषः विनीतः इति सति
यां भरतः हेमचंद्रश्च ॥ प्रसारोणादिहतिः ॥
धित ३. संदीपे लक्ष्मी जीवे इति धीरत्नं स्त्री धीरता यथा प्रागल्भ्यो
कविकल्पद्रुमः ॥ दार्ढ्यमाधुर्यं प्रोभा धीरत्नकान्तयः
धी ३. य उ अराधे अनादरे ॥ दीप्तिप्रायत्नजा भावदाय देलाः

सियोगजाः इति हेमचंद्रः । प्रगल्भा नायिका भेदः अस्या ।
 धीरपत्नीस्त्री धरणीकंदः इति लक्षणं वंशावली कोप प्रका
 राजनिर्घण्टः ॥ शा मध्याया धीराधीरायाः को
 धीरस्तंथः पुं महिषः इतिहे पञ्चजिके ववन रुदिने । प्रौ
 मचंद्रः ॥ फा धीराधीराया रतावोदासं न
 धीरा स्त्री काकोली महाराजो ज्ञेय ताउनादिच कोपस्य प्रका
 तिष्मती इतिराजनिर्घण्टः । शकं सा द्विविधा जेषा कनिष्ठा
 मानावस्थायांमध्या प्रगल्भा । च मध्याधीराधीरा यथा कां
 नायिका भेदः अस्या लक्षणं तानुराग चतरोसि मनोहरोसि
 वंश कोप प्रकाशम धीरा । नाथोसि किंच नवयोवन भूषि
 मध्याया धीरायाः कोप वं तोसि इत्यनिगयसुहृदा वद
 त्रिकागीः प्रौफा धीरा यास्त नेप्रियस्य निःस्वस्य वास्य ललि
 रतावोदासं सा द्विविधा जे तानिहिता दृगंताः प्रौफाधीरा
 ह्यकनिष्ठाच मध्या धीरा य । धीरा यथा तल्पोपान मयेयुषि
 या लोलालि पुंजे व्रजतो नि प्रियतमे सावीकृत ग्रीवयाकाज
 ऊंजेस्फारावभूवः प्रमवारिथा व्याकृत वाचि साचि हसित स्फु
 राः देहसमीहे भवतो विधाने । जत्रकपोलप्रिया हसन्मस्तकरे
 धीरे समीरे नलिनी दलेन प्रौ पुनर्मगदृशालातारसत्तालित
 फाधीरा यथा नोतलं भजसे प्रौष्टीप्रेष्टमय्यमोसलरुचोविस्फा
 न जल्पसि सथाधारावकाराणि रितादृष्टयः इति रसमंजरी ॥
 रो दृकपातं करुषेनवा परिजने धीलदिः स्त्री उदिता इतिहागवली
 कोपप्रकाशकृतात इत्यंकेतक धीवान् पुं स्त्री धीवरः यथा वरु
 गर्भमोरिदयिते कोपस्य संगोपने धीवरी वरुधीवा इतिमृगवोधं
 किंसादेव नवेत पुनः सहवरी ऊ धीवरः पुं कैवर्तः इत्यमरः ॥
 धीतसा विस्मिते इति रसमंजरी धीवरी स्त्री धीवरपत्नी कैवर्ती
 धीराधीरा स्त्री मानावस्थायांम

इति मृगवोधं मत्स्यवेधिनी ध धुरीणाः ५ इत्यमरः धुर्वीह
 इत्युणादिकोषः ॥ कमात्रे वि ॥
 धीशक्तिः स्त्री बुद्धिसामर्थ्य धुरा स्त्री पुः भावः इत्यमरटी
 तनपथ्यायः निष्क्रमः २ इत्यम कायाभरतः ॥
 रः साचाष्टया यथा मुष्कषाश्च धुरीणाः वि भारवादः इत्यमरः
 वणोचैवग्रहणंथारणंतथा ऊ धुरीयः पुं यानज्ञान इति राज
 हापोहायविज्ञानं तत्त्वज्ञानेवधी निर्घटः भारवोपवि ॥
 गुणाः इति भरतः ॥ धुर्यः वि धुरंधरः इत्यमरः ऊ
 धीसखः पुं मंत्री इतिहेमचंद्रः धमोषधो यनउदि च पुं इति
 धीसचिरः पुं मंत्री इत्यमरः ॥ राजनिर्घण्टः ॥
 धु न न कम्पे इतिकविकल्पदु धुर्व ई हिंसे इतिकविकल्पदु
 मः धुः स्त्री कम्पने इत्यकादरेको मः धुवका स्त्री ध्रुवका धुया
 सः धुतः वि त्यक्तः विधुतः इ इति भाषा इत्युणादिकोषः ॥
 ति मेदिनी ॥ धुवनः पुं यग्निः इति सिद्धां
 धुनिः स्त्री नदी इत्यमरटीकायां तकोमुदी ॥
 भरतः ॥ धुवित्रं स्त्री यज्ञाग्नि ज्वालना
 धुनी स्त्री नदी इत्यमरः धुनी र्धर्मगवर्मीरवितयजने इ ।
 नाथः पुं समुद्रः इति राज । त्वमरः ॥ धुत्तरः पुं धुत्तर
 निर्घण्टः ॥ रः इत्यमरटीकायांभरतः ॥
 धुन्धुमारः पुं ऊवलयास्तराजः धुत्तरः पुं तपविशेषः धुत
 सतहृददस्यपुत्रः इति पद्मपुरा रा इति भाषा तन्यर्थायः उन्म ।
 रां शक्रगोपः गृहभूमः पहालि तः २ कितवः ३ धूर्तः ४ कन
 कः इति मेदिनी ॥ काकयः ६ मातलः ६ मदनः ७
 धुरंधरः पुं धवहृदः इति रत्न इत्यमरः धुत्तरः ८ इतिहेमचंद्रः
 माला रण लोगलादिभारवोफा शवः ९ मातलकः १० प्रपामः ११
 तन्यर्थायः धूर्वहः १२ धुर्यः १३ धौरेयः शिवशेखरः १४ खर्जतः १५ का

हलापुष्पः १५ खलः १५ कंठ भूतः वि कंथितः भर्त्सितः ३
फलः १६ मोहनः १७ कलभः १८ तिमिदिनी त्यक्तः इत्यमरः ॥
मन्त्रः १९ शैवः २० इतिराजनिर्व तर्कितः इतिथरणिः ॥
एतः देविका २१ नरी २२ महा पुनः वि कम्पितः धृयातोक्तः
मोही २३ शिवप्रियः २४ अस्या ल्वादितानस्य नादेशः इति संति
गुणः मदवर्णागिवातकारित्व मसारव्याकरणं ॥
ज्वरजष्टयुका लिता व्रण स्र धूनकः पुं वक्रिवल्लभः धूना ३
ष्मकएकमिविषनाशित्व क तिभाषा इतिविकारुशेषः ॥
घायत्तमधुरत्वं तिक्तत्वं उत्पत्तं धूनने स्त्री कम्पने कापानइति
गुरुत्वं इतिभावप्रकाशः क भाषा इतिज्यन्त धृयातोर्नरासा
द्वत्वं कान्तिकारित्वं त्रयोषत्वं थं धूनिः स्त्री कम्पने धृयातोः ।
जुं धूमनाशित्वं इति राजनि क्रिस्थाने ल्वादितानिः इति कवि
चीणः मूर्च्छाकारित्वं वक्रि पि कल्पद्रुमटीकायाङ्गीदासः ॥
ननाशित्वं इतिराजवल्गुभः धूप क दीप्ति इतिकविकल्पद्रुमः
धुत ३. संदीपने क्लेश जीवे धूप तापे इतिकविकल्पद्रुमः ।
इति कविकल्पद्रुमः ॥ धूपः पुं गंधद्रव्यविशेषोऽस्याधूम
धू ज स्तद्वर्तिष्म तन्मर्षायः गंधपिशा
धू नमि कम्पे इतिकवि चिका २ इतिहेमचंद्रः षडंगधूपो
धू शिक कल्पद्रुमः । यथा गुग्गुलुगुरु उशीर शर्करा
धू नमि मधुचंदनेः धूपयेदाजसंमिश्रैर्नी
३ धूः स्त्री यानमुत्वं रथादेव चैर्देवस्यदेशिकः अन्यथा सिता
युभागः इत्यमरः भावः विंता ज मधुसंमिश्रगुग्गुलुगुरुचंदने
इत्येकादशकोषः ॥ षडंग धूप मेतत् सर्व देवप्रियं
धूकः पुं वायुः इत्यणदिको सदा दशांगो यथा रोग रो
षः धूर्तः कालः इति संतिम गहर रोगद केशाः सुरतरु ॥
सारोणादिहतिः ॥ ॥

जन्म लघु यत्र विशेषाः वक्र वि र्मलयोजनं केशरं बालकं पत्रं ।
वर्जित वारिज मद्रा धूपवर्तिरि त्वग्नातीकोष सुनमं सर्वमेतद्
हसदरि भद्रा अन्यथा मधुमुक्तं तयुतेदशांगो धूप ईरितः ॥
हृत्तंगथो गुग्गुलागुरु शैलजे स दशांगो यथा गुग्गुलुगुरुकं ते
रत्ने सिद्ध सिद्धार्थ दशांगो धूप नपत्रं मलय समवे कर्षरेवाल
उद्यते षोडशांगो यथा गुग्गुलु कंजुं नृत्तने कंजुमे तथा दशा
सरले दारु पत्रं मलय समवे स्त्री गः कथितो धूपो गोविंद प्रीति
वेरमगुरुजं गुडं सृजं रसचने द दः शुभः पंचांगो यथा चंदने ।
रीतकीनां वीलादां जटामांसी च कंजुमे नृत्तने कर्षरे गुग्गुलागुरु
शैलजे षोडशांगो विदुर्धूपदेव । धूपो ३० हृत संयुक्तः पंचांगः
पित्रेच कर्मणि इति तत्रसारः समुदाहृतः सुकंद धूपे वर्जनी
केशवार्चीयां षोडशांग धूपो य इव यथा पेटवशां लनिर्या
यथा मुस्तकं गुग्गुलुः कंजुं सं पद्मकं सरलेचत ववा मधुरि
कर्षरे मलयोजनं देव दारु कान्तेलं गंधकां कलमकं गं
जटामांसी जानीकोषं च बाल । देकां तालं दिगुलं च मनःशि
कं मुरमांसी रगुरुकं तगुशी ला ककोलमूरं दां वी गंधमादी
रं च केशरं पला तथा तेजपत्रं रसांजने अष्टवर्गः प्रादी मेयीशि
सर्वमेतद्भुताक्तं धूपोऽयं षोड लाजिहं चंदने कंजु रेणकं रा
प्रांगः स्याद्गोविंद प्रीतिकारकः स्नाजमोदापानपुष्पिका हरिदाजी
हादशांगो यथा गुग्गुलुमृद । रकंदतदीरं च रक्तचंदने कर्षरे
ने पत्रं कंजुं वागुरु कंजुमे ॥ जा कं मरुवकं यवानीयं शिकंतथा शै
तीकोषं च कर्षरे जटामांसी च लजं धातकी पुष्पं मखी भाचरसा
बालकं तगुशीरं च धूपो ३० दिक् सुकंद धूपे देवर्षे सर्वमेतद्दि
हादशांगः प्रकीर्तितः ॥ दशा वर्जयेत् इति पात्रोत्तरखण्ड ॥
गो यथा ॥ कर्षरे कंजुमगुरु धूपदानविधिर्यथा मध्यमाना
गुग्गुलु ॥ ॥ मिकाभ्यां मध्यवर्णि दशिकः

अंगुष्ठोपेणदेवेणि धृत्वा भूमं । मत्स्यपुराणे १६२ अध्यायः
निवेदयेत् भूमस्थाने समभर्च्य भूमनः पुं शालहृत्तनिर्यासः
तर्ज्या वामयास्पृशन् भूमं भा भूना इति भाषा नन्यर्थायः शा
जन मखेण प्रोक्ष्याभ्यर्च्यरुदाण लवेष्टः २ सर्जरसः ३ वक्रिवल्ल
ना उनीर्यद्विषयनेत्राणां वा भः ४ इति शालहृत्तमाला ॥
म दिशि स्थितो वादयन्वामह भूपरुतः पुं सरलहृत्तः इति
स्तेनदत्तहस्तेन चार्पयेत् ॥ त्रिकाणशेषः ॥
इति तंत्रसारः गंध माल्यम भूपरुतकः पुं सरलहृत्तः इति
दत्ताभूपदानेदोषो यथा श्रुतं शालहृत्तवली ॥
गंधमाल्यानियोमे भूपं प्रयच्छ भूपागुरु क्ली दाहागुरु इति रा
ति कृपापो जायते भूमे यातथा जनिर्वण्टः ॥
जोनसंशयः वर्षाणि चैकविंश भूपागः पुं श्रीवेष्टः इति राज ।
निअयस्कारनिवासकः तिष्ठते निर्वण्टः ॥
तत्रमहाभागो एवमेतन्नसंशयः भूपायितः त्रि संतमः अधादिना
इतिवगहपुराणां विषय भूपा आतः इत्यमरभरतौ दत्तभूपगु
यथा सक्रः सर्जरसोयेतः स हादि यथा प्रदीप परिदीपिते
सर्षपापलवालकैः सवर्णा तस् विविधभूपभूपायिते इतितंत्र ।
रत्नरोः कसमे रत्ननस्पत भूपो प्रमोदः ॥
वासगृहेतिविषेन दर्शर सरी । भूपार्ह क्ली कृष्णागुरु इति रा
रूपाः नक्त्या कर्मणा स्तत्र जनिर्वण्टः भूपयोगेति ॥
भूपो ऽयं यत्र दहते ॥ भूपितः त्रि सन्नापितः अधादि
सर्पनिर्मोचन भूपो यथा ॥ नाश्रान्तः इत्यमरभरतौ दत्तभू
कार्पासास्थि भुजगस्य तथा यः यथा यवादिना दोहदभू
निर्मोचनं भवेत् सर्प निर्मा पितोदुमः इति वृत्तायुर्वेदः ॥
चनोभूयः प्रशस्तः सतंत्र ॥ भूमः पुं आर्देभ्यनप्रभः ॥
गृहे इति ॥ वः भूया इति ॥ ॥ ॥

भाषा नन्यर्थायः ममः २ मरु वाक्काणः त्रिविधो वैश्य स्यनेत् ।
हाहः ३ खनमालः ४ शितिविध कर्मविशेषके मृदस्यताचैक
जः ५ अग्निवाहः ६ तरी ७ इति रात्रेसर्वकर्मसमाचरेत् इतिमल
त्रिकाणशेषः अस्या गुणः वात मासतत्त अथकेतनोसंस्थाने
पितृहृदि कारिते इति राजवल्ल शान मेकाधिक मेके सदस्य म
भः सचमेवाजनयोर्जनकः ॥ परेवदेति केतनो वक्रवृण मेक
भूमकेतनः पुं अग्निः केतग्रहः मेव प्राह मुनि नीरदः केतं तथा
इति मेदिनी ॥ च पराशरः शानमेको तरेकेत
भूमकेतः पुं अग्निः उत्पान नाभवति तेषां षोडश सत्य नि
विशेषः स भूमातो तारका । स्यासजाः द्वादशादित्य संभवाः
इत्यमरभरतौ ग्रहभेदः इति । दशदत्तमत्व विलयेन रुद्रको
विश्वः केतवश्राणितावेतिनो यजाः सप्तपैतामहाः पंचदश
तीषिस्थिराणुतपातत्रपाणि वर्षवौहालिकस्य पुत्राः सप्तद
तउदयेकालासुदिर्यथा भूम श मरीचि कश्यप ललाटजाः
केतो समुत्पन्नग्रहणेचंद्रसू पंचवप्रजापति सहजाः त्रयो
र्ययोः ग्रहाणांसंगरेवैवनज विभावसुजाः भूमोद्भवश्रेकः
र्यान्नेगल क्रियो उत्कापाने । चतुर्दशमयमानेः भूनेसोमेन
चत्रिदिने भूमे पंच दिनानिच । सह संभूताः एकस्त ब्रह्मकोप
वज्रपातेदिनंचैकं वर्जयेत्स जः गरीदयः सहस्रवदेति त ।
वैकर्मसु इतिगर्गवचने भोज याव गर्भाः अनित्यादय चाराणा
राजः ग्रहेरवीदोर्धराणीप्रकपे मम्भुभानोवदर्शनं आगोहणा
केतद्रुमोल्कापतनादि दोषे । सहस्रं स्याद्ब्रह्माणसनिवोधेम
वृते दशाहानिवदेति तज्जता नारदाख्योमुनिरेक मेव केतव
स्रयो दशाहानिवदेतिकेचि कुरूप प्राह यथा दिव्यातरीत
त वज्रकेतद्रुमोत्पातेग्रहणे भोमस्य एकः केतुः प्रकीर्तितः
चंद्रसूर्ययोः प्रशाणतमनेतत्तत्रः स सुभाषुभ फललोके दद्यात्तम
प्रशस्व मतः यरे ॥

योदये नत्र भूमकेतलक्षण उ त्रिकाणशेषः ॥
 ऋविपरीतवृषो नभुभकरो भूमके भूमयोनिः पुं मेघः मुस्तकः ३
 तरुतपत्रः इन्द्रायुधानुकारी विशेष तमरः ॥
 यतोहि वि चलो वा रुस्तनः प्र भूमलः पुं रुस्तलोहितवर्णः न
 सत्र इत्यस्मात्तातये विपरीतो वि पुं मेघः इत्यमरः ॥
 शेषतः शक्रचापपुंकेतुत य भूमसेदतिः स्त्री भूमसमूहः इति
 नः सभूमकेतसचनभुभकरः पा हलायुधः ॥
 ये करोतीत्यर्थः इन्द्रयुः सटशो भूमसी स्त्री रोदिकाविशेषः य
 नभुभकर एव तथा हि शिव । या माषाणां दालय स्तोये स्था
 त्रिशिवप्रविशेषतः पाप फलदः पितास्तुक्तकंचुकाः आतेपेशा
 तथाच समयसंहितायां अचिर । विताः पात्रेपिष्ठा स्ता भूमसी स्त्री
 स्थितेति हृष्टस्तमितः त्रिगुण ता भूमसीरवितासेव प्रोक्ता भुर्भु
 र्भुर्भुदगुदिनः रुस्तनः प्रस । रिकायैः भुर्भुरीकफपितृजीकिं
 नः केतलीकस्याभावाय नभुभो चिह्नातकरी स्त्रता इतिभावप्रका
 विपरीतो विशेषतः शक्रचापसं शाः भूमाभः पुं भूमवर्णीः इतिश
 काशः द्विविचतप्रलोवा दति हूमाला तदतिवि ॥
 रासंस्थप्रसक्तुकरः इतिभट्टोत् भूमावती स्त्री दशमहाविद्यान
 पलकतवराहसंहिता टीका ॥ गीतविद्याविशेषः अस्या ध्यान ।
 भूमगायिके स्त्री रोहिषतरां ३ यथा विवर्णा चंचला उष्ण दीर्घा
 तिभावप्रकाशः ॥ च मलिनांबरा विमुक्तकृतला ।
 भूमजाइजे स्त्री वज्रदार इति रत्ना विथवाविरलद्विजा काक
 राजनिर्वाहः ॥ भुज रथाइफा विलेवितपयोध
 भूमधुनः पुं अग्निः इतिहेमचंद्रः रा संपरस्तातिरत्नादाभूतहस्त
 भूमप्रभा स्त्री भूमायकारनरकः वरान्तिना प्रहृष्टाणां भूषा
 इति हेमचंद्रः । रुदिला रुदिलेक्षणा क्षतपिपा
 भूममादसी स्त्री रुज्जुटी इति । सार्धितानिभयदाकलहासदा
 जयेत रुस्त चतद्वेषां पुरश्च

रा सिद्धये इति तंत्रसारः ॥ भूममूलिका स्त्री मूली तणा
 भूमिका स्त्री रुज्जुटिका इति वि इतिराजनिर्वाहः ॥
 काणशेषः ॥ भूमलोचनः पुं कपोतः इति
 भूमोत्थ स्त्री वज्रदार इति राज राजनिर्वाहः पुं भासरसेनायतिः
 निर्वाहः ॥ यथा हेभूमलोचनामुत्तसमे
 भूमोत्थ स्त्री यमपत्नी इतिविका न्यपरिवारितः तामानय वलाइ
 एणशेषः ॥ एकेषाकर्षणा विह्वला इति
 भूमोत्थयतिः पुं यमः इति ॥ मार्कण्डेयपुराणं ॥
 दारावली ॥ भूमवर्णीः पुं तरुस्तः इतिराज
 भूम्या स्त्री भूमसमूहः इत्यमरः निर्वाहः रुस्त लोहितवर्णपुंके
 भूम्याः पुं पदिविशेषः फिक्का । वि भूमवर्णी स्त्री अग्नेः समजि
 इति भाषा तत्पर्यायः कलिङ्गः कान्तर्गत जिह्वाविशेषः इतिज
 २ भुङ्गः ३ इत्यमरः ॥ लाथरः भूम्या स्त्री प्राणाएतुली
 भूमः पुं श्यामरक्तमिश्रितवर्णः इति राजनिर्वाहः ॥
 तत्पर्यायः भूमलः २ रुस्तलोहि भूमिका स्त्री शिंशापावृद्धः ३
 तः ३ तदति वि इत्यमरः ॥ तिराजनिर्वाहः ॥
 तरुस्तः इतिराजनिर्वाहः ॥ भूर ई ३ य वैथ गतौ इति क
 भूमकः पुं उष्ट्रः इतिजलाथरः विकल्पद्रुमः ॥
 भूमपत्रा स्त्री क्षयविशेषः त । भूर्जदिः पुं शिवः इत्यमरः ॥
 तर्प्यायः भूम्याका २ सुस्तभा ३ भूर्ज स्त्री विह्वलवर्ण इति राज
 स्वयंभुवा ४ गृध्रपत्रा ५ गृध्राणी ६ निर्वाहः
 कुमित्री ७ श्रीमलायदा ८ अस्या लोहिकिहं इति हेमचन्द्रः ॥
 गुणाः रसे तिक्तत्वे शोफ कुमिका भूर्जः पुं पुस्तुरहृदः इति मे
 मनाशिते उस्तत्वे रुच्यत्वे अग्निदी दिनी चोरकः इति राजनिर्वाहः
 यन कारित्वे च इतिराजनिर्वाहः भूर्जः वि पुनक्त वचकः शेषस्य

पथीयः मायी २ इति हेमचंद्रः रेणुप्रहनिपुणंपराकृतं इ
 विटः १ इति मेदिनी ॥ तिकर्मलोचनः अजरजः खर
 भुर्भक्तः पुं भुगालः इति शहर जलपुत्रा सम्मार्जनी रजः स्त्रियः
 त्नावली भुर्भक्त ॥ पादरजोराजन शकादपिहरेत्
 भुर्भक्तः पुं भुस्तरः इति शहर प्रियं इति लक्ष्मीचरित्रं ॥
 माला वेचककारके वि ॥ भुलिका स्त्री ऊज्ज्वलिका इति श
 भुर्भक्तः पुं मानुषः इति शहर हरत्नावली ॥
 चंद्रिका ॥ भुलिकेदारः पुं वयः क्षेत्रं ।
 भुर्भक्तः स्त्री रास्त्रा इति श इतित्रिकाणशेषः ॥
 ह चंद्रिका ॥ भुलियुक्तः पुं पटवासकः फ
 भुर्भक्तः पुं भुर्भक्तः इत्यमरटीका लाचूर्णी इति त्रिकाणशेषः ॥
 या रमानाथः ॥ भुलिभुजः पुं पवनः इति त्रिकां
 भुर्वक्तः वि भुर्भक्तः इत्यमरः ॥ शेषः ॥
 भुर्वी स्त्री रथाग्रभागः तत्पथी भुलिपुष्पिका स्त्री केतकी इति रा
 यः यानमुत्तं २ वयः ३ इति हेम जनिर्वाणः ॥
 चंद्रः भुलकं स्त्री विष इति शहर भुलीकदम्बः पुं नीपः तितिशः ॥
 चंद्रिका भुलिः स्त्री पार्थिवचूर्णी भु वरुणहृदः इति मेदिनी ॥
 ला इति भाषा तत्पथीयः रेणुः भुलीकदम्बः पुं नीपः इति जटाध
 २ पंथुः १ रजः ४ इत्यमरः भुली रः भुलीपटलः पुं उड़ीयमानभुली
 पोसः ६ इति भरतः रजः ७ दि समूहः यथा भुलीपटले भुमतभुमे
 निकणः ८ दौडः ९ चूर्णी १० न तत्रासता भुमत्वेन । इत्यादि समास
 स्त ११ महीद्वयः १२ वातकेतः १३ लक्षणायाशिरोमणिः ॥
 नभः केतः १४ कणा १५ दितिक भुश क } कान्तिकृतौ शोभायुक्त ।
 णा १६ इति शहरत्नावली दीय भुष क } करण इति यावत् इति
 खहा नववृत्त्यादित्रकेश नला भुस क } कविकल्पद्रुमः ॥
 दिक । अज माजीर ॥

भुसरः पुं इत्यत्र पंडुरर्णः त भाषा अवधस्तः पतित इति
 इतिवि इत्यमरः उष्ट्रः गर्हभः यावत् स्थितः इति ए यातोः
 कपोतः इति राजनिर्घण्टः तै कर्मणि कर्तृविचक्रप्रत्ययेन नि
 लकारः इति हेमचंद्रः ॥ ध्वजः भुतराष्ट्रः पुं उर्ध्वपथनपि
 भुसरवस्तुनि यथा भुलिः १ लता ता संपातनुपुत्रः विचित्रवीर्य
 २ करभः ३ गृहगोपिका ४ कपो लेत्रेयासोज्ञातः इति महाभारतं
 तः ५ मूषिकः ६ रज्जु ७ काककंठः सराजा नागभेदः इति मेदिनी ॥
 ८ खरादिः ९ इति कविकल्पलता ॥ पतिभेदः इति विषयहेमचंद्रो भु
 भुसरवस्तु स्त्री श्वेतवृक्षा इति २ तराष्ट्री स्त्री हेमपत्नी इति मेदिनी
 त्रमाला ॥ भुतिः पुं इष्टिः इति मेदिनी ॥
 भुसरपत्रिका स्त्री हस्तिपुंरीत भुतिः स्त्री तृष्टिः योगभेदः ॥
 यः इति राजनिर्घण्टः ॥ धेयं धारण इति मेदिनी ॥
 भुसर स्त्री पंडुरफलीक्षपः ३ सखे इति हेमचंद्रः खोत्रा मा
 तिराजनिर्घण्टः ॥ त्कांतरीत त्रयोदश मातृका ।
 भुसरी स्त्री किन्नरीभेदः इति मे इति भवेदेवः अष्टादशाक्षराह
 दिनी भुस्तरः पुं भुस्तरहृदः नि छंदोमात्रं इति छंदोमंज
 इत्यमरटीकायामभरतः ॥ री भुति योगज्ञातफलं य
 भुडः अवधंसे यतन इति याव या भुति योग समुत्पन्नः प्राज्ञः
 त इति कविकल्पद्रुमः ॥ संरुष्टः मानसः वावडकः स
 भु न } स्थितो धृतो इति । भाषाव सुशीलो विनयान्वितः
 भुश उ. } कविकल्पद्रुमः इति कोष्ठीप्रदीपः ॥
 भु क भुत्या इति कविकल्पद्रुमः भुतरी स्त्री भूमिः इति संक्षिप्तसा
 भुजं } गतो इति कविकल्प रोणादिहृतिः ॥
 भुज ३ } भुला न पुं धर्मः विप्रः समुद्रः
 भुतः वि धारणाविशिष्टः यथा यन्तरीदं मेधावी ॥ विसृः ॥
 इति ॥

इति संहितासारादिहृतिः ॥ धृषुः वि धृषुः इति विकारशेषः
 धृष उ संहतो हिसे इति क। कंचिकायां धं इति शब्दचंद्रिका
 विकल्पदुमः ॥ येन पाने इति कविकल्पदुमः
 धृष जि या न प्रागल्भ्य इति क। येनः धं समुद्रः इति हेमचंद्रः ॥
 विकल्पदुमः ॥ नदः इति मेदिनी ॥
 धृष क उ शक्तिवंधे शक्तिर्वधन येना स्त्री नदी भारतीभेदः इति
 इति यावत् इति कविकल्पदुमः हेमचंद्रः ॥
 धृष आ कि अमर्ष क्रोध इति। येनिका स्त्री धन्याकं इति भाव
 यावत् अभिभव इति भट्टमल्लः प्रकाशः ॥
 इति कविकल्पदुमस्तरीकाच येनः स्त्री नवसूतागौः तस्य
 धृषुः धं दत्तः इत्यादि कोषः र्णायः नवसूतिका २ इत्यमरः ॥
 संहतः प्रागल्भ्यः इति संहितासारादिहृतिः ॥ नवप्रसूतिका ३ इति शब्दचंद्रिका
 धृषुः वि प्रगल्भः इति मुग्धबोध पविनाशिन्यः पवानेदश येनवः
 व्याकरणां निर्लज्जः तत्पर्यायः तासां स्वयंप्रवक्षामि नमामि च
 धृषुक २ वियानः ३ इत्यमरः ॥ धनाधिप यथमा गुडयेनः स्या
 धृषुः ४ दधक ५ इति विकारशेषे दहनयेन रथापि वा तिलयेन सू
 षः चतुर्विधपत्तनगीत पतिविशेषे तीया च चतुर्थी जलसंज्ञिका ॥
 धृषुः न सलदाणां यथा भूयो निः हीरयेनश्च विख्याता मधुयेनुर
 शंकः कृतदोषोपि भूयो निवारि णापि वा । सममी शर्करायेन
 तोपि भूयः प्रप्रययरायणः ३ र्दधियेन रणाष्टमी रसयेनश्च
 तिरसमंजरी ॥ नवमी दशमी स्यात् स्वयंपतः
 धृषा स्त्री असनी इति शब्दचंद्रिका जंभाः सु ईव येनना मितरा।
 ली धृषुक १ वि निर्लज्जः इत्यमरः सोतराणायः सुवर्णयेनमण
 धृषिः धं किरणः इत्यमरः ॥ ३ केचिदिच्छति मानवाः ॥
 नवनीतेन तैलेन ॥ ॥

तथा येन महर्षयः एतदेव विधा सतेन पुण्यतोयेन तत्तद्व्याह
 नेत्यानपवोपकराः स्मृताः मंत्रा ग्यकिं निषः विशाहर्ष कृतपापे
 वादनसंयुक्ताः सदा पर्वणि पर्वणि ददत्यग्नि विवेचनं कल्प मुखाय
 यथा आहं प्रदानया भुक्ति मुक्ति योमर्षः कर्ण्याज्ञासां प्रदत्तिना प्रद
 कल्पप्रदाः गुडयेन प्रसेगेन सर्वा दित्वा कृता तेन पृथिवी स्यात् व
 स्तव मघोदिताः अशेष यत्त फ संधरे प्रदत्तिगेन चेकेन अदायुक्ते
 लदाः सर्वपापहराः शुभाः वता नतत्त दत्तात् दत्तान्म कृतपा
 नामुत्तमा यस्मादिशोक हादशी पंतस्य नश्यत्संशयं कपिलाया
 वतं तदङ्गत्वेन चैवात्र गुडयेनः ॥ स्तम्भेण स्त्रात्वा चैव मुविद्वतः स
 अमस्यते अयने विष्णवे पुण्ये वा गंगादिषु तीर्थेषु स्नातो भवति मा
 ती पातेः य वा पुनः गुडयेन द नवः तेन स्नानेन चेकेन भावयुक्ते
 यो देया स्तुपरागादि पर्वस इति न वै नरः यावज्जीव कृता त्यापात्स
 मत्स्यपुराणे ७६ अध्यायः ॥ च्यते नात्र संशयः गोसहस्रं त
 पूर्वोक्त येननां दान विधयस्तत्र यो दद्यादेको च कपिलानरः मम
 तत्राह द्रष्टव्याः ॥ अथ कपिला मे तसुरा प्राह ब्रह्मा लोकपिताम
 येन दानादि फलं होतो वाच । हः गवामस्थि न लंवेत स्तेनं गंधे
 अथातः संप्रवक्ष्यामि कपिला ये नहृषयेत् यावज्जिह्वति तं गंधं
 नुमुत्तमा यत्त प्रदानात्तरोयाति तावत्पुण्येस्तु पर्य्यते गवां कण्ठ
 विसृलोक मनुत्तमं पूर्वोक्तेन वि यनं प्रहृतयाव परिपालनं तस्य
 धानेन दद्यादेतुं सवत्सकां सर्वा गोशतदानस्य भय रोगादि पाल
 लंकारसंयुक्ता सर्वरत्नसमन्विता ने तृणादकानि यो दद्यात् तथि
 कपिलायाः शिरोशीवे सर्वतीर्था तानां गवाक्रिकं सोममेध फलं दि
 ति भामिनि पितामह निषोभाच्च नि ष्यंलभते मानवोत्तमः विमाने वि
 वसंति हि निमग्नः प्रातरुत्थाय यो विधेर्द्विष्टैः कस्याभिरभिरर्क्षितैः ॥
 मर्षः कपिला गल मस्तकात् च सेवमानस्तु गंधर्वैर्दीपमाना यथा
 तंतमत्तपापानीयं शिरसा वंदेते मुविः अथः एकादश प्रकार कपिला

लक्षणं यथा स्वर्णकपिला प्र
वर्हिनीया गौरपिङ्गला तृतीया च
वरुणादी चतुर्थी पुत्रपिङ्गला ॥
पंचमी वरुणा स्थातु षष्ठी च
श्वेतपिङ्गला सप्तमी श्वेतपिङ्गला
अष्टमी कृष्णपिङ्गला नवमी पाट
ला ज्ञेया दशमी पृथ्वीपिङ्गला य
कादशी खुरश्वेता एतासां सर्वल
क्षणा सर्वलक्षण संयुक्ता सर्वांत
कारसंदरी ब्राह्मणाय च दानया
सर्वमुक्तिप्रदायिनी भुक्तिमुक्ति प्र
दातेषां विसृमार्ग प्रदायिनी इति
कपिलामाहृत्य । अथोभय मु
खी येन दानादि विधाने होतो ।
वाच अतः परं महाराजोभयमु
खाः समासतः विधानं यद्वरा
रोहेधरणाः कथितं पुरा नदहं
संभवदामितवपुण्यफलं च यत्
धरणपुवाच । यत्तया कपिला ना
म पूर्वमुत्पादिता प्रभो होम येन
सदापुण्य सा ज्ञेया कति लक्षण
विषयः कपिलाः प्रोक्ताः स्वयमे
व स्वयंभुवा प्रसूयमाना दानेन किं
पुण्यं स्याच्च माधव एतद्विज्ञाप्य देवो
न विस्मरेत्ता जगद्गुरो श्रीवराहवाच
स्वर्णभूदेतत्तेन पवित्रं पापनाशनं
यंश्रुता सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र
संशयः कपिला अग्निहोत्रार्थेय ।
ज्ञार्थे च वरानने उद्भूत सर्वतेजां
सि ब्रह्मणा निर्मिता पुरा पवि
त्राणां पवित्रं च मंगलानां च मंगलं
पुण्यानां परमं पुण्यं कपिला च व
संधरे नृपसस्तपपवायं ब्रह्मज्ञानं
ब्रतमुत्तमं दानानां मुत्तमं दानं
निधीनां होतदत्तयं पुण्यं वा यानि
तीर्थाणि गुह्यान्वा यतनानि च पवि
त्राणां च पुण्यानि सर्वलोकेषु सं
दृष्टि होतव्या अग्निहोत्राणि सायं प्रा
तर्दिजातिभिः कपिलाया हुतेनेह
दधा तीरेण वा पुनः जगते सग्नि
होत्राणि मंत्रैश्च विविधैः सदा ।
पूजयन्नतिथीं श्रेयं परं भक्ति ।
मुपागताः ते यां न्यादित्य वीर्यं
विमानैर्दिनं सप्तमाः सूर्या मण
लमध्ये च ब्रह्मणा निर्मिता पुरा
कपिलाया पिङ्गलादी सर्वसौख्य
प्रदायिनी सिद्धि बुद्धि करी देवी
कपिलानन्तर्पिणी पूर्वाक्ता या
स्तु कपिलाः सर्वलक्षण लक्षिताः
एतादृश्यः समाख्याताः कपिलास्तेव
नेन सर्वां होता महाभागा स्तारयं
ति न संशयः संगमेषु प्रशस्तार

सर्वपाय प्रणशिनी अग्निपुच्छा स्तत्रोत्तारं न विंदति ब्राह्मणश्च
अग्निमुखी अग्निलोमाः नलप्र वयो विद्वान् कुर्यात्तेषां प्रतिग्र
भा तथाप्येयी सदा देवी स्वर्णा रं नतः प्रभृत्य मेधाताः पितर
ख्याप्रवर्तते श्रुता कपिला प्रति स्तस्य शोभते न तं विप्रं तं संभाष
ग्रहे दोषो यथा गृहीत्वा कपि त्रैवेका सनं विप्रोत्त स निम्व
लां प्रुदात्त कामतः सदृशो भवे र्जनीयो हि द्वास्त ब्राह्मणो धरे
त पतितः स हि ज्ञानी नां वां डाते य स्तेन सह समासेन तथा चैका स
सदृशो हि सः न तस्मात्पतिगृ नेव जेत प्राजापत्यं चरेत्तु कृच्छ
क्रीयान् श्रुदादिप्रः प्रतिग्रहं ददा तेन मुच्यति स हि ज्ञः अथासत्र
ने प्रतिग्रहं दद्याः श्रुतिस्तुत्या इवा प्रसव कपिला दान कलादि
धरे सर्वकाले हि सर्वे वैवर्जिताः पकस्य गो प्रदानस्य सदृशेण
पितृदेवतैः प्रसंभाष्याः प्रतिग्रा त प्रार्थते किमर्थं वैवर्जि दीनैः
खाः श्रुदा स्ते पाप कर्मिणः पितृ कोटि संख्यात विसरैः श्रोत्रि
नित्यावत कपिलां तावन्नेषां पितृ याय दरिद्राय सहजाया हिता
महाः श्रुमेर्मलं समश्नंति जायेते ग्रये आसत्र प्रसवा येन दानार्थं
विभुभुजश्चिरे श्रुदस्य कपिला प्रतियालयेत् कपिलाई मस्तुता
तीरादि पाते दोषो यथा नासादी तावैदातया च हि जन्मने जाय
रं च तं वापिनवनीतमया पिवा ॥ मानस्य वत्सस्य मुखं यो न्या प्र
उपजीवन्ति ये श्रुदा स्तेषां गतिम दृश्यते तावत्सा पृथिवी ज्ञेया या
योः श्रुदा कपिला जीविनः श्रुदाः वत्सं न संवति येन या वंति रो
कृदा गच्छति रो रवे रो रवे तमहा माणि स वत्साया वसंधरे ताव
रो देवर्षकोटि शतं धरे ततोपि सु तो वर्षकोट्यस्तु ब्रह्मवादिभिर्
क्ताः कोलेन स्यान् यो न्या वंति ते धिताः वसंति ब्रह्मलोके वै येव
स्यान् यो न्या विसृक्तस्तु विष्णोराज वै कपिला प्रदाः स्वर्णं सृणीयः
यते किमिः विष्णोराजेषु पापिष्ठा कृता रोप्य मन्त्रा खुरास्तथा ब्रा
ह्मण्यिषु वनिताः श्रुया श्रुया जाय स्तुण्यकरे दत्ता स्वर्णी रोप्य मेव

कपिलायास्तदापुच्छं ब्रह्मणस्प
करेयमेत उदकं वरुणं दद्याद्वावया
शुद्धयार्तिने सप्तमुद्राहतातेन स
शैलवनकानना रत्नशर्मा भवेद्
ना पृथिवी नावसेशयः पृथिवीया
नतत्पेन दानेनैतेन वेनरः नंदि
तो याति पित्रभि विस्वाख्य परमे
परं नृत्तसहारी गोत्रं भ्रूणाहा
पापदेहकः महापातकपुत्रोऽपि
वंचकाव्रलहृषकः निन्दको ब्रह्म
णानां च तथा कर्मोपहृषकः य
नेः पातकपुत्रोऽपि गोदानेन मु
च्यति यश्चाभयमुत्वीदयात् प्रश्न
न कनकान्तितां तद्विन्देयसाहा
यः पापेनापि वा भवेत् सवर्णः
स्वसहस्रेणातद्वर्णनापि भाषिनि
तस्याप्यर्द्धशतेनापि पंचाशच्च न
दक्षकं विवर्जयेत् इमां मुद्रां ध्या
युवीमुभयत्र शमोस्तु वै मम वंश
विद्वद्यर्थं सदा स्वस्तिकं भवेत्
शरीरे देवता निवेशे यथा दंतेषु
रुतो देवा निजायां न सरस्वती
स्वस्मधेन गंधर्वाः खराधेन पुत्र
पुत्राः सर्वसंयुक्ता साध्याश्च
इति सोऽनं लोचने कज्जलि संव
नक्षत्रं सागुलेयमप्यश्रितः अ

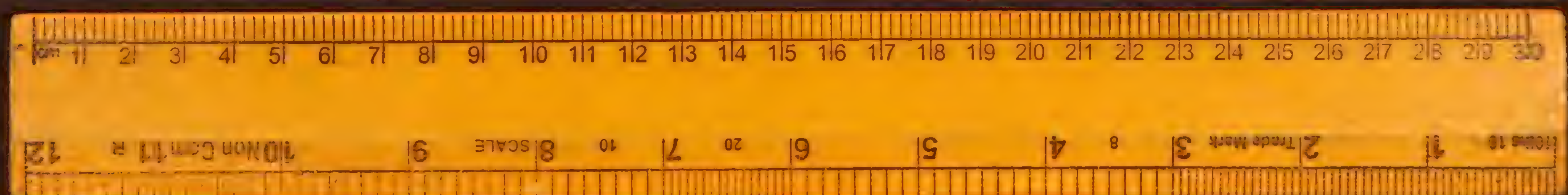
श्रितः अपाने सर्वतीर्थानि प्रस्तावे
जाह्नवी नदी नानाद्वीपसमाकीर्णा
अन्तारः सागरास्तथा ऋषयोऽपि
कृपेयुगो मयेयमथारिणी रोमुषु
संति विद्याप्रतर्कशेषयनदय
धैर्यं धृतिश्चैति प्रपुष्टिर्हृदि स्त
येव च विद्याशान्तिर्मतिश्चैव सति
परमा तथा गच्छती मनुगच्छति
यता गां वेन संशयः यत्र गावोजग
नत्र देवदेव पुरोगमा यत्र गावस्त
ब्रह्मन्मीः सांख्यधर्मप्रणासनः स
वैष्णवेयुतागावस्तिष्ठन्मभिमताः स
दा गावः पवित्रमंगलपादेवानाम
पि देवताः रास्ताः शुश्रूषते भक्त्या
समापेभ्यः प्रमुच्यते इति वराहपु
राण ॥
येनकः पुं असुरविशेषः स श्री
कृष्णनन्दनः रतिश्रीभागवतं ॥
होत्ररतिवंधार्मगतद्वादश वं
धः यथा सप्तोऽसि यं समासि
गप स्वयं सप्तोऽमेन पुनः लघु
लिंगं चालयेयो वंधोयं येनकः
स्मृतः इति रतिमंजरी ॥
येनकस्तदनः पुं श्रीकृष्णः ॥
तित्रिकाणशेषः ॥

येनका स्त्री हस्तिनी गोः इति
मेदिनी ॥
येन उग्रं स्त्री विर्मितः इति रा
जनिर्वारः गोदीर्घ ॥
येन उग्रधकरः पुं राज्ञः इति रा
जनिर्वारः ॥
येन स्त्री वंधके स्थिता गोः
इममरः यावंधकेन दत्ता अर्थः
नीतरानसा गो महिषीवाया ॥
ग्यवंधके स्थिता सा येनोति
ब्रह्मा इति भरतः ॥
येनकं स्त्री येन समरः इममरः
धैर्यं स्त्री धीरता धीरस्य भाव
इत्यर्थे लघुप्रत्ययः तस्य लक्षणं
यथा स्थिरचित्तोऽनित्यीति तद्वै
र्यमितिकीर्तते इत्युल्लेखनील
मणिः
येनतः पुं समसरागर्गतवष्टस
वः सत्तनारद मते अथ सत्तनारद
तानेन मते भके स्वर तत्पुः
अस्योच्चारणस्याने ललाटे वा
करण मते दंतः अथ दन्त्रियवर्णः
अस्य जातिः छात्रवः अस्य तानं १५
प्रत्येकतानं ५८ समुदायन ॥
इयं ५८ भवेति इति संगीतशास्त्रे
गत्वा नामे यो भागं वस्ति ॥

प्रयोर्दगः पुनः यावन्निव चयो
याति कंठदेशं स येनतः अस्य
अतय स्तिसः इति संगीतशास्त्रे
दरः ॥
योतः पुं सर्पविशेषः कोऽयं इति
भाषा तस्यार्थायः राजिलः २
उत्तमः १ उत्तमः ४ इति शास्त्रे
ज्ञावली ॥
योतः अगतिवाच्यं इति कवि
कल्पद्रुमः ॥
योतं स्त्री सर्ववाहनं दस्यस्य
रथदोलादि इममरः अथ प्रथ
मगतिः तस्यार्थायः योरितकं २
योर्ध्वं १ योरितं ४ इति हेम ।
चंद्रः ॥
योतः स्त्री परस्वरा इति जटा
धरः ॥
योरितं स्त्री योरितं अथ प्रथमग
तिः इति हेमचंद्रः ॥
योरितकं स्त्री योरितकं इत्यम
रवीकायोरमानायाः ॥
योतं चि मार्जितं योया इति भा
षा तस्यार्थायः निर्दिष्टं २ योधि
ने १ सप्तं ५ स्तान्तिने ५ इति हे
मचंद्रः इयं दाने स्त्रिया योतं ।
यदोतं रजकेन च ॥

योः तद्विज्ञानीयादृशा दत्तिना
 यस्मिन्ने इतिकर्मलोचनं ॥
 योते स्त्री रूपं इतिराजनिर्घटः
 योतकटः पुं स्वरचितभाणः ।
 योकरा इति ख्यातः तस्यार्थः ।
 स्नानः २ स्नतः ३ प्रसेवकः ४ ।
 इतिजटाधरः स्मृतः ५ स्यातः ६
 इति भरतधृत कोषाक्षरे ॥
 योतकोषजे स्त्री यत्रोर्ण इति
 प्रावरतावली ॥
 योतकोषेयं स्त्री यत्रोर्ण इत्यम
 रः कोषेयमेव योते प्रतालितं प
 त्रोर्णाखं वट लज्जवादि यत्रेषु
 किमिभि रूर्णायाः कृततात् प
 त्रसेवेयिनी ऊर्णा अत्रेति यत्रोर्ण
 इति भरतः ॥
 योतशिलं स्त्री स्फाटिकं इति ।
 विकारदृशोऽयः ॥
 योमकः पुं देशविशेषः इति
 कंचित् ॥
 योरः पुं यववृक्षः इति भाव ।
 प्रकाशः ॥
 योवितकं स्त्री अस्मानां पंचवि
 धगत्यनर्गिनगनिविशेषः इत्य
 मरः नर सम्यक् गति राक्षसिहं
 गाम इति ख्याते ततो गंधिका ॥

ध्यादनाम्नी स्त्री काकोडसविका विजयमहर्निशानच पुनर्विलोः पद
 इतिराजनिर्घण्टः ॥ प्राप्यतमितादि शान्तिशान्तक ॥
 ध्यादनाशिनी स्त्री हयुषा इति ध्यानं स्त्री चिन्तने इति यो ध्यातोभी
 भावप्रकाशः ॥ वेऽनर धारणा विषये एक प्रत्य
 ध्यादनासा २ काकनासालता य संततिः इति हेमचन्द्रः ॥
 ध्यादनासिका स्त्री अहितीय वस्तुनि विच्छिद्य विच्छि
 ध्यादपुष्टः ॐ कोकिलः इति यान्तेरेदिय इति प्रवाहः इति
 हारावली ॥ वेदांतसारः तदुप प्रत्ययैवैक
 ध्यादमाची स्त्री काकमाची इति सन्ततिश्चाप्यनिस्रहा तद्यानं
 राजनिर्घण्टः ॥ प्रथमं रेगैः षड्विनिष्ठाद्येतेन
 ध्यादावली स्त्री काकनासा इति प अस्मार्थः तदुपस्य धारणा
 राजनिर्घण्टः ॥ सिद्धस्य वस्तुनः प्रत्यया यस्यासन्त
 ध्यादादनी स्त्री काकतंडी इति तो सा एका वीक्ष्या सन्ततिः अ
 राजनिर्घण्टः ॥ यनिस्रहा विषयो नरेणाव्यवधी
 ध्यादारानिः ॐ पेचकः इति । यमाना विजातीय प्रत्ययान्तरितः
 हलायुधः ॥ सजातीय प्रत्यय प्रवाहो ध्यानमि
 ध्यादी स्त्री ककोलिका इति मे तर्थाः तच्च प्रथमं र्यमादिभिर्धार
 दिनी ध्यादोली स्त्री काकोली इ ति गानैः षड्विरेगै निष्ठाद्येते इति
 ति राजनिर्घण्टः ॥ विस्रपुराणं तद्दीकाव श्रीकृष्ण
 ध्यामा ॐ परिमाणं आलोकः उवाच सर्वदेवाः प्राकृतिका या
 ध्यानं इति सिद्धांतकौमुद्यामणा वंतो मूर्तिधारिणः अहमात्मा
 दिव्यनिः ॥ निस्पदेही भक्त ध्यानानुरोधतः
 ध्याद ३ कांदो द्यौरुतो इति इति ब्रह्मवैवर्ते जन्मखण्डे ॥
 कविकल्पद्रुमः ॥ ध्यानयोगः ॐ ध्यानरूपयोगः
 ध्याने वि चिन्तने यथा ध्याने । यथा विविक्तसेवी लक्ष्मणा यतवाक

कायमानसः ध्यानयोग योनि इति भाषा इत्युणादिकोषः ॥
 त्वेवैराग्यं समुपाश्रितः इति श्री प्रातः ३३ शीर्षो विभेद इति या
 भगवद्गीतायां १८ अध्यायः ॥ वन इति कविकल्पद्रुमः ॥
 धामे क्ली दममकवृद्धः गंधत आदिः पुं पुष्पचयः इत्युणादिको
 णं श्यामलेत्रि इति मेदिनी ॥ वः आद इ कादौ चोरकौ इति
 धामकं क्ली रोहिषतण इति कविकल्पद्रुमः ॥
 जनिर्वहः ॥ धिज गतो इति कविकल्पद्रुमः
 धामान पुं परिणामः विंतायां । अ पि) स्त्र्यर्थे सपर्यो इति क
 क्ली इत्युणादिकोषः ॥ अ नि) विकल्पद्रुमः ॥
 धेयः त्रि ध्यातव्यः ध्यानीयः । अत्रे क्ली निश्चिते तर्कः इति मे
 चितनीयः यथा धेयः सदा स दिनी आकाश इति हेम चंद्रः
 वित्तमंडलमध्यावतीनारायणः अत्रे त्रि सन्तते शास्त्रते इ
 सरसिजासनसन्निविष्टः इत्या नि मेदिनी स्थिर निश्चिते ॥
 दि श्रीनारायण ध्याने ॥ इति हेमचंद्रः ॥
 धे चिन्तने इति कविकल्पद्रुमः अत्रः पुं शकुः हरः विलुः
 धज इ) गतो इति कविकल्पद्रुमः वदः उन्नानपादनः वसुभेदः
 धज) गतो इति कविकल्पद्रुमः योगभेदः इति मेदिनी ॥ स्या
 धरा ध्याने इति कविकल्पद्रुमः एणः इत्यमरः शारिपदी इति
 धस ग उ उच्चे इति कविकल्पद्रुमः त्रिकाणशेषः अत्रकः इति सं
 धस क उ उच्चे इति कवि गीतरामोदरः अत्रलोकोत् ॥
 कविकल्पद्रुमः ॥ यति र्यथा धियव्रतो ज्ञानया
 भाव ३ शोषे अलमर्थे इति दो मनोः स्वायम्भुवस्य त ।
 कविकल्पद्रुमः ॥ हो पुत्रो समहावीर्यो धर्म
 धाव ३३ शोषो इति कविकल्प तौ कथितौ भव ॥
 द्रुमः धानिः सी वानलिः दृशा वान तयो रुतानपादस्य सुरुचा
 स

सुप्तमः सतः अभीष्टायामभूदल चेंडः त्वमर्थं सुरुचा वचनात्
 नृपितरं तं वल्लभः सनीति नी व नृपणोपचये यत्वेकुरु सर्व
 मया रात सस्या भूम्नहिषी दिज कलप्रदे पराशर उवाच निर्जगा
 सनातिपीतिमंस्तस्या तस्याभ्र मश्वान्नात रित्यक्ता मानरे अत्रः
 भ्रूवः सतः राजासनस्थितस्या पुराच निर्गम्य तत स्तहातोपवने
 कथित धीतर माश्रितं दृष्टोत ययो स ददर्श सुनीस्तत्र सप्त पूर्वा
 मध्वश्चक्रे तमारोहं मनोरथं गतान् अत्रः निर्जगाम वनान् ।
 सयत्नी तनयं दृष्ट्वा तमेकारोहणो स्नात् प्रणिपत्य सनादधीन मधु
 त सुकोपुञ्जितस्तथा त्रैलोक्यं स संज्ञे महापुण्यं जगाम यमुनातट
 चिर्वाक्यमब्रवीत् एतद्वाजासनस यत्रैव देव देवस्य सान्निध्यं हरि मे
 र्व भूम्नसं प्रयकेतने योग्यं समैव धसः सर्वपाप हरे तस्मिन् तपस्वी
 पुत्रस्य किमात्मा क्षिपते तथा र्थे च कारमः पदो गुह्येन संपीठ
 उत्तरज्यपितरं बालस्तत्र कृतमा यदाच वसुधां स्थितः तदा समस्त
 त्वाभितं जगाम कृपितो मातर्निजा वसुधा चकाल सहपर्वतैः भग
 यादिजमेदिरे तदृष्ट्वा कृपितं पुत्रमी वानपि सुवीत्मा तन्मयत्वेन तोषितः
 सत प्रफुरिताधरे सनीति रंकुमा गता अत्र वृत्तचेंडवत्तर्जुनवपुर्हरिः
 रोष्य मैत्रेयेद मभाषत वत्सकः को उन्नानपादे भद्रं ते तपसा परितोषि
 कोप हेतुस्तैकश्रवणाभिनेदति । तः वरेदो ह मनुष्या मोचरे वरय सु ।
 को वज्रानानि पितरं तव यत्ने परा व्रत अत्र उवाच भगव न्स्वर्भूतेषां
 धति इत्युक्तः सकलमात्रेकथ सर्वस्यास्ते भवानरुदि किमज्ञानं
 यामास तद्यथा सुरुचिः प्राह भू तव स्वाभिन मनसा यन्मये स्थितं
 पाल प्रत्यक्ष मतिगर्विता सुनीति नैतद्वाजासनं योग्य मज्ञानस्य स
 रुवाच सुरुचिः सत्यमाहेदं स्व मोदरात् इति गवीरवोचन्मासप
 ल्पभाणोसि पुत्रक नहि पुण्य तीमातरुचकैः आधार भूते जग
 वतां वत्स सपत्नैरेव सुवर्ते यदि तः सर्वेषां सुत्रमात्रं प्रार्थयामि

कायमानसः ध्यानयोग योनि इति भाषा इत्युणादिकोषः ॥
 त्वेवैराग्यं समुपाश्रितः इति श्री प्राङ्ग ३ शीर्षो विभेद इति या
 भगवद्गीतायां १८ अध्यायः ॥ वन इति कविकल्पद्रुमः ॥
 धामे क्ली दममकवृद्धः गंधत आदिः पुं पुष्पवयः इत्युणादिको
 राण्यमलेत्रि इति मेदिनी ॥ वः आदि इकादौ चौरुतौ इति
 धामकं क्ली राहियलण इति कविकल्पद्रुमः ॥
 जनिर्वहः ॥ धिज गतो इति कविकल्पद्रुमः
 धामान पुं परिणामः विंतायां । अणि) स्थेयं सयर्णो इति क
 क्ली इत्युणादिकोषः ॥ अणि) विकल्पद्रुमः ॥
 धेयः वि ध्यातव्यः ध्यानीयः । अथे क्ली निश्चितं तर्कः इति मे
 चितनीयः यथा धेयः सदा स दिनी आकाश इति हेम चंद्रः
 वित्तमंडलमधवनीनारायणः अथे नि सनातं शास्त्रं इ
 सरसिजासनमन्निविष्टः इत्या नि मेदिनी स्थिर निश्चितं ॥
 दि श्रीनारायण ध्यानं ॥ इति हेमचंद्रः ॥
 धे चिन्तने इति कविकल्पद्रुमः अथः पुं शकुः हरः विलुः
 धज ३) गतो इति कविकल्पद्रुमः वटः उन्नानपादनः वसुभेदः
 धज ३) गतो इति कविकल्पद्रुमः योगभेदः इति मेदिनी ॥ स्या
 धरा धाने इति कविकल्पद्रुमः एतः इत्यमरः शरादिपदी इति
 धस ग ३ उच्चे इति कविकल्पद्रुमः त्रिकाणशेषः अथकः इति सं
 धस क उन्नेय उच्चे इति कवि गीतरामोदरः अथलोकोत् ॥
 कविकल्पद्रुमः ॥ यति र्यथा धियव्रतो ज्ञानया
 आख ३ शेषे अलमर्थे इति दो मनोः स्वायम्भुवस्य न ।
 कविकल्पद्रुमः ॥ दो पुत्रो समहावीर्यो धर्म
 आख ३ शेषे इति कविकल्प द्रुमः कथितो भव ॥
 दुमः धानिः सीवातलिः दूषणावात तयो रुतानपादस्य सुरुचा
 स

सुममः सतः अभीष्टायामभूदल चेंडः त्वमर्थं सुरुचा वचनान
 नपितरत्यंत वल्लभः सुनीति नी व नसुणोपचये यत्किंरु सर्व
 मया रात सस्या भूतहिषी दिन कलप्रदे पराशर उवाच निर्जगा
 सनातिशीतिमोस्तस्या तस्याभू मशुहान्नात रित्यक्ता मानरे अथः
 भूद्वः सतः राजासनस्थितस्या पुगच निर्गम्य तत स्तहात्योपवने
 कथित धीतर माश्रितं हृष्टोत ययो स ददर्श मुनीस्तत्र सम पूर्वा
 मंधव अके तमारोहं मनोरथं गतान् अथः निर्जगाम वनान् ।
 सयत्नी तनयं हृष्टानमेकारोहणो स्नात प्रणिपत्य सनादधीन मधु
 न सुकापुत्रं पितृस्तथा त्रैलोक्यं संज्ञे महापुण्यं जगाम यमुनातटे
 विवीकमववीत एतद्वाजासनस यत्रैव देव देवस्य सात्रिभ्यं हरि मे
 र्व भूभृत्संश्रयकेतने योग्यमेव धसः सर्वपाप हरे तस्मिन् तपस्वी
 पुत्रस्य किमात्मा क्षिपते तया र्थे च कारसः पदो गुष्ठेन संपीड्य
 उत सज्जपितरं बालस्तत्र कृतमा यदाच वसुधां स्थितः तदा समस्त
 त्वाधिपते जगाम कृपितो मातर्निजा वसुधा चकाल सहपर्वतैः भग
 यादिन मेदिरे तं दृष्ट्वा कृपितं पुत्रमी वानपि सुवीत्मा तन्मयत्वेन तोषितः
 सत प्रफुरिताधरे सुनीति रंकुमा गत्वा अथ सुवाचे देवतर्भुजवपुर्हरिः
 रोष मेवेयेद मभाषत वत्सकः को उन्नानपादे भद्रे तपसा परितोषि
 कोय हेतस्ते कश्चिन्नो नाभिनंदति । तः वरेदो ह मनुष्या भो वरे वरय सु ।
 को वज्रानाति पितरं तव यत्ने परा व्रत अथ उवाच भगवन् सर्वभूतेषां
 धति इत्युक्तः सकलमात्रेक्य सर्वस्यास्ते भवानरुदि किमज्ञातं
 यामास तद्यथा सुरुचिः प्राह भू तव स्तामिन् मनसा यन्मये पितं
 पालयत्यत मतिगर्विता सुनीति नैतद्वाजासनं योग्य मज्ञातस्य स
 रुवाच सुरुचिः सत्यमाहेदं स्व मोदरात् इति गर्वा ददो चन्मासप
 ल्पभाणोसि पुत्रक नहि पुण्य तीमातरुचकैः आधार भूते जग
 वतां वत्स सपत्नैरेव सुवाते यदि तः सर्वेषां सुज्ञमात्रमं प्रार्थयामि

प्रभोस्थानेन प्रसादादवतोत्थं सिद्धांते ॥ अथायः ॥
 श्रीभगवानुवाच त्रैलोक्यादधि अवकः पुं स्यात् ॥ इति हेमचंद्रः
 केस्थाने सर्वताराग्रहाप्रयः भूमीतांग विशेषः पूया इति भाषा
 विष्णुति न संदेहो मत्प्रसादाद्वा तस्य लक्षणं यथा उत्तमः षट्
 नक्षत्रं सूर्यात् सोमात् तथाभौ यदः प्रोक्तो मध्यमः पंचमः स्मृतः
 मातृसोमपुत्राद्दृष्टस्तेः सिता कनिष्ठश्चतुर्थः स्याद्भुवकोऽ
 कीर्तनयादीनां सर्वदीपां तथा यं मयोदितः उक्तं दिवाणमुद्गा
 हं संप्रदीपा मशेषाणां ये ह दिवाण्डं अवके मतं ततोहि
 च वेमानिकाः सुराः सर्वेषाम् खण्डमाभोगे तालमान रसेः स
 परिष्ठानं नवदं नमया अव इति ह आभोगे कविनामस्मृत्याना
 विसृष्टरागे ॥ अथायः अवयो यकनाम च उद्गाहप्रथमं गीता
 ग जातफलं यथा नरीनर्त्तिवा अवस्तस्मादाभोग अवको नतः
 र्णीसदा वक्तृपमेवरीकर्त्तिका उद्गाहः प्रथमः पादः कथितः पू
 र्ववरीभर्त्ति वंधून् अवत्वे प्रसू र्वसूरिभिः गीता पूर्वपदं न्यासो
 तिर्ध्वान्तस्कीर्त्ति दिगन्ते निता यत्र स अवको मतः यत्रैव कवि
 नो भवेच्चारुमूर्तिः इतिकोष्ठीप्र नामस्यात् स आभोग इतीरितः
 दीपः अवगणो यथा उत्तरफल नी अवकादिषु सर्वेषु भवेदेवंविधः
 नी ॥ उत्तराषाढा २ उत्तरभाद्रपद ३ क्रमः सत षोडशविधः यथा ज
 रोहिणी ४ इति ज्योतिषे तारा वि घंतः प्रोक्तो न साहो मपुरो निर्मा
 प्रायः यथा मेरो रुभयतो म लक्षणा जंतलः कमलश्रेवसा
 यो अवतारे नभ स्थिते निरहा नेदं दशोत्तरः सखदः क्रमदो
 देशसंस्थानामुभयेति तिजाप्रि जायी कंदर्पो जयमंगलः ति
 ने भवकं अवयो र्वह माविम लको ललितश्रेति अवकाः
 प्रवहानिलैः यथेयजस्वतत्रदा षोडश स्मृताः ॥ एकादश
 ग्रहकला यथाक्रमं इति सूर्य क्षर यदादेकैकाक्षर ॥

वर्द्धितैः खण्डे अवकाः षोडशसुः धुसं स्त्री धुसः गमनं अथः
 षड्विंशत्यक्षरावधि द्विगुणो रत्नरं धुसं स्त्री धुसः गमनं अथः
 रेव यदनेकमिदं धुसं उद्गाह अवकः पुं स्यात् ॥ इति धुसं धातोर्भावेः न
 वकाभोगे रित्यं षड्विंशतिर्गा ह प्रत्ययः ॥
 यः पंचपादेन अवके पदे नैके धुंसी पुं सर्वतसंभवपीलवतः
 न तद्भवः चतुष्पादेन अवके प देनैकेन तद्भव एषं नास्तेव तद्भवः इति सगीतदामोदरः ॥
 अवका स्त्री धुवका धुया इति भा इति शहरतावली धुं सविशिष्ट
 वा संता इत्युणादिकोषः ॥ वि धुंसी स्त्री त्रसरेणपरिमाणं य
 या जालनर गते सूर्य करे धुंसी विलाकते त्रसरेणस्त्वित्येयं हि
 प्राता परमाणुभिः इति वैद्यक परिभाषा ॥
 धुज १ गतो इति कविकल्पद्रुमः
 धुज २ पुं शोणिकः इति मेदिनी
 धुजः पुं स्त्री पताका खड्गः
 मेघं चिह्नं इति मेदिनी ॥
 गर्वः दर्पः इति शहरतावली
 पूर्वदिशो गृहं इति हेमचंद्रः ॥
 पताकादातः तत्पर्यायः केत
 नं २ इत्यमरटीकायां भरतः ॥
 धुजयुक्तिर्यथा सेना चिह्नं दिती
 शानं दण्डो धुज इति स्मृतः सय
 ताको निष्पताकः स हेयो द्विवि
 धो बुधैः पताकासाहं देव्यां देव
 स्तु संधिवीभुजा सयताकधुजः
 स्याथेयदाहस्तं पदित्यसेन ॥

सुशोभनं एकवर्णीविविधं वाचादा हा उमा हारणा पूजते वत्स न
 चामरभूषितं किंकरीजालको तस्य विपुलं भयं कपिसंस्थान
 येनेवर्हिणं विभूषितं । मुक्ता हा माया सर्वप्राप्ति विनाशिनी व
 दि वर्ण विप्रादिः क्रमादा कार धेययेमितं दद्यात्कलसेयेय
 येत धुने दण्डादाहरणी यावत् उन्नमं हेसे विद्यार्थकामेनवर्हि
 हसेके विल्लरेण न महाधुनेतवि तो सतमिष्टदा गरुत्तगामहा
 ख्याते सर्वकाम प्रदं मुभ धुनेनर माया सर्वगता विनाशिनी महि
 हितो विप्र प्रसादस्तु वया यावेत् यस्या महामारीः प्रामयेत धुन
 पूजाहोमादिकं सर्वजपायं यत्क संरिथता करिगा सर्वकार्येषु न
 तेनैः शिव सर्वस्वे देवेभ्यश्च श्रुत येः कार्या विमूर्लिनी यमस्याव
 दद्याद्वाहनेरुपशोः ते नरंगमेन विंका रोप्या धर्मकामाधे मोददा
 सूर्यस्य हरस्य वृषचिकितं ॥ येनस्या सर्वभयदा नित्यं ॥
 विल्लवेगरुशंकनङ्गायेसिंदवि पमुनिपातनात् एजिता देव
 क्रिते कार्यधुनपताकाफामन्य । राजेदनीलोत्पलकरावरा भ
 पान कयेवन गरुड लदणमा वने सिद्धकामस्य विद्रुयेसंय
 ह नारदपवरात्रे उपेदंसायनः वस्थिता गंध पुष्पाश्चिंत कृताव
 पत्नी गुणकेशः कृतोजलिः । स्वहेमसुवर्चिनं फलशालिय
 सद्यज्ञानुगतो भूमा मूर्द्धादोम । वसुचिवर्तमान विभूषिते शोभ
 गिामेगितनः पतिजघोनरोविश्र ने उज्जयेल्लये पताकावा मनोर
 नेगतासोनरंगकः दिवाकः पदपु मा चामरंकलसंशोखमानपत्रे
 कञ्चकर्मया विनतासुतः विसुथ वितानकं भवते सिद्धकामस्य द
 मोनेरे पतिपायदिनोदयात् धुन एष फलदायकं नमो विसेसरी
 त्रिदश वेष्टमनः निर्दहत्यामुपाया उर्गेचासेउवेउरारिणि धुने समुद्र
 निमहावातकजान्यपि उति प्रति पिष्णामिबसाधीन सुखावहां प्रथ
 घातन यद्य धुनविद्रुविधिः ॥ धुनदान विधिः विसेस्य उवाच ॥
 सिंहाहकाधुनेयस्यतपस्य रिष यथेवसा महाभागावत्तविसुपा

परा तदहं प्रोतमिच्छामिधुनदा मरुथिपायसशर्करैः भूतानां त
 न विधानतः प्रगस्त्य उवाच य बलिंदत्तातया तस्यरोदयेत
 या तं पृच्छसे वत स तथा शोके सर्वकामानवाप्नोति विद्याधर
 ए बलिणि मृष्टः पूर्वतया तेन पति भवेत्त मोदने विविधा भो
 शोभगीतं प्रकाशितं मुकस्यभा गान्तर्वविद्यार्थपारगः प्रश
 वमुक्तस्य तदहं ते महात्मनः कथ वा हेम-रूपया वार्त्तपार्थिव
 यामियथा मायं धुनदानं महाफ प्रोलजे कारयेत्सगराजं तम
 लं मुकउवाच देव्या धुनप्रमाण हाकरिमहापदं महानवक
 न विधिदत्तस्य लोचने दीयते च रोत्तत्वात् मुक्ताफल पदप्र
 यथानाथ तदप्रोषेव वीहिनः ईष्य दे एवं विद्यं ततः कृतानवम्पा
 रउवाच आउज कृमिनेवापि धुन पूजयेत्किंवा सोपवासः सुवि
 केषा विवर्जितं नवं समं च झट्ठा देवः सर्वदेव विवर्जितः क
 च प्रसादाद्वा उवर्हितं समं स्य । मकाः पूजयिता न विमानवे
 द्नेसु उभयं शोलावा यावजे हि द विदस्तनः देव्या भक्ताः स
 वा तस्मिन् पदेलिखेत सिंहं स दाजारा सिवाल हवनेरताः
 र्वलदाणालितं रोचनासदं च ते यथा शक्ति तलोप्याधुनारो
 द्वाण हेमलेलाय हर्वया प्रासा हण कर्मणि कन्या देव्या स्व
 दाहालमानं व तिनि विसरतः यं प्रोक्ताः कन्याया तमूलि
 करे धुजापादेन कर्मया दर्शये नी यावदत्तन योनी स्यात्ताव
 हित् देवताः सर्वावाहनलाखे देवी सुगतिहा दिनो वत्सा पि
 नलाछिताः सहजेन च किंकि वो विसुः स्वकीय वत पालकः
 एी चामरोपेता वंरा दर्पणशो एजिते हेतः सदा मुक्त सर्वदेवा
 भिताः कृत होमामहाप्राज्ञः स स्वपूजिताः दीनाय कृपणानां
 हकार दत्तालितान महासंग नृपने देयं शक्तिनः यथा स
 लशहेन देव्याः कुंभान मपूजये वेगता देवी तउ हिष्णादायं भवे
 त सुगंध पुष्पनेवेय यथा विभ न जाना भक्तादने दधिहवातन
 व विल्लरेः कन्यका बालाणां भो कीर्णकान्तिनं बलिं वेसं वभूते

भादपदिनिवेदयेत् वज्रवो शयः राज्ञाचनेनविधिनादेवीला
 णा तथा जमा प्रष्टविशादरापि छनरंजितो शोखकवृषताईहं
 वा सिंहसुभसमाशेषसर्वमंग सवर्हिणवारणोः साचारोभक्ति
 लशहितं वेदधुनिमहामंजका मास्याय धुज यष्टिसमुद्धयत्
 लिकावडिकापरं न्यस्यसिंहप नतस्यसंगरेषुकेवाधयोनववे
 रंथयेद्यादृशं प्रवृत्तिते एवं रिणः नैव प्रासु व्रण पीडा भवे
 तवसुसंवीतसर्वाभरणभूषि लोस समुद्धयेत् इतिदेवीपुराणां
 तं देवामहाधुजंन्यस्यप्राणा धुजदुमः पुं जालवृत्तः माउहत्तः
 मपिविन्ममेत वृत्त विस्तिंदरु इति राजनिर्घण्टः ॥
 द्राणासोमसूर्यदिवौकसो धुजप्रहरणः पुं वायु इति प्राह
 ज दानं महादानं सर्वदानात् रत्नावली धुजभंगः पुं स्त्रीवत्
 मंमते यावज्जी दीयते शुक्र धुजक रोगविशेषः तस्य निदानं
 जः प्रासादमूर्धनि तावतनभं यथा अत्यन्त लवण दारविरु
 वेहत सप्रासादोदेववाङ्मितः द्वाशनभोजनात् तथाउपानादि
 प्रम्य धुजसदा भूतानानागंध समान् पिष्टान्गुरुभोजनात् द
 वं रादसाः विद्वंतिमहात्मा धिहीरानूपमोस सेवनाद्याधि
 नानानावाधोवर्ज्यते तस्मा कषणात् कल्पाणीगमनाच्चा
 देव गृहद्वार पुरपर्वतपत्रेन पिवियोनि गमनादपि दीर्घमोत्री
 उद्धिताः प्रांतिकामायधुजाः विरोक्तास्तथैव च रजस्तला ।
 शुक्रसदाहिताः नरि वामहृज उर्गंधादुष्टयानिच तथैवच प
 दानाज्जमभारते कवित् दान रिस्तुता ईदृशीप्रमदोमोहात्तय
 मिष्टं च पुष्टं च देव्या दीपनथैवव दि गच्छतिमानवः चतः पद
 यनेनविधिनायस्तधुजंशुक्रनि भिगमनाच्छेफस आभिजाततः
 वेदयत् सर्वकामानवाप्नोति सन अथावनाच्चेमफूस्य शस्त्र दंत
 रः शिवता व्रजेत् तस्य दर्शनं सं नवत्तात् काष्ठप्रहार निषेध
 भाषादपि पापराजराः विमु प्रकानांच निवेवनात् रेतसश्च
 क्ताः सर्वपापभोदिवयांनिनस पतीजातात् धुजभंगः प्रवर्जते इतिवरकः

तस्य विक्रं यथा शुक्रेविराज प्रपि सप्रस्था तथा तेन वेद्यः ॥
 छेत शुक्रं प्रोणिन मेव वा तोदोत्त तथा शास्त्रली तोय दत्तं सप्र
 र्थं दृष्टपयो मैकु धुपायतीवव इति स्थ वितायीवतिष्टुत योगरा
 वाभटः अविच तैले भीवे ररुयैश्च जः इति वेद्यकं ॥
 विरंसो मंसिदते धुजः पतत्यो धुजवान् प्रिकेतनपुक्तः बाल
 नृणां ज्ञेयं सद्यः प्रजायते भवेत् र एणबालां चानयिता तस्यैव शि
 स्त्रास्त्र लवण रतिमात्रोपसेवितः वः कपाल मादाय तीर्थान्गुसे
 सोम्य धात तयादुष्टः ज्ञेयं तदप चरेत् यथा शिरः कपाली धुज
 रेस्तत् अतिश्रवायशीलो यो न वानभिवाधी कर्म वेदयन वृत्त
 च वाजिक्रिया रतः धुजभंगमवा हाहादृशाहानि मितभूक शुद्धि
 मोति स शुक्र दयहेतुकं असाध्य मामुयात् धुजवान्कृत्वाश्रव
 सदने ज्ञेयं मर्मक्षेदेद्रवंच यत् शिरोधुजमितिमनुस्मवणात्
 असाध्यानां विप्रिष्टानां कार्ये वा अन्यक्षिरः कपालन्दण्डाश्रस
 जीकरोविधिः तस्य विक्रित्वा यथा मारोपिते धुज शब्द वाच्यं य
 सवर्णा सवत्सा शुभाधेनु धन्याह स्त्रीयादितिमितादरा ॥
 तयोगयोगेप्रशस्तं सप्रस्थं मर्दो धुजिनी स्त्री सेना इत्यमरः ॥
 वा दगंधो पचेत्पाकपूरस्तदात्त धुजी न पुं बालाणः पर्वतः रथः
 जपत्रं हरिद्रासपिष्टं विधेयं स सर्पः घोटकः इति मेदिनी ॥
 हेतो समुत्सं सपिष्टं विधेयं स मपूरः इति राजनिर्घण्टः प्रो
 गंधायहृदोपदेष्टात् समुत्ता णिकः इति हेमचंद्रः ॥
 स गंधा सप्रस्थं विचरणं शुभं वा धुजोस्थानं स्त्री शकौत सवः
 रिदत्वा गुणं वेद युक्तं यदा शेष इतिप्रिकाण्डशेषः पतत् भाद्र
 श्रुतं तदायोगयोगे पचेत्पाक शुक्रहादृशोभवति इतिस्मृतिः
 विज्ञो भृशं दर्वि बालात् पचेत्ता धुणः धुने इति कविकल्पद्रुमः
 विज्ञयं हृतस्पति तल्पं विहारी धुन मि रवे इति कविकल्पद्रुमः

धन न क शब्दे इति कविकल्प
मः धनः पुं शब्दः इति भरतद्विरप
कोषः ॥
धनमोदी न पुं धनमरः इति शब्द
रत्नावली ॥
धनिः पुं शब्दः इत्यमरः स्रदे ।
गादिशब्दः यथा शब्दो धनिश्च
वर्णाश्च स्रदेगादि भव धनिः कं
वसयोग जन्मानो वर्णास्ते का
दयोमताः इति भाषापरिच्छेदः
उत्तमकाव्यं यथा इदमन्तममति
शयिनि वंगे वाच्याहुनि बुधेः
कथितः इति काव्यप्रकाशः ॥
धनिग्रहः पुं शब्दः इति त्रिकाण
शेषः शब्दज्ञानेच ॥
धनितः वि शब्दितः कृतस्वनस
देगादिः इति भरतः तत्पर्यायः
स्वनितः २ इत्यमरः धनिकाव्य
युक्तवाक्यादिश्च ॥
धनिनाला स्त्री वीणा वेणुः का
हलः इति मेदिनी
धनिविकारः पुं काकुः शोक
भयादिना शब्द विह्वलितः इति
हेमचन्द्रः ॥
धन ३३. ल गतौ अंशे अथः

यतन इति यावत् इति कविकल्प
डुमः ॥
धुन्ति वि धुन्ते गलितं इत्यमरः ॥
नष्टं ॥
धुनः पुं शब्दः इत्यमरः ॥
धुन्तः स्त्री अर्थकार इत्यमरः
धुन्तविनः पुं खद्योतः इति शब्द
रत्नावली ॥
धुन्तशब्दः पुं शब्दोणाकृतः
इति शब्दचन्द्रिका सूर्यचंद्राय
अ धुन्तारतिः पुं सूर्यः इति हे
मचन्द्रः चंद्राग्रीव ॥
धुन्तोमेषः पुं खद्योतः इति वि
काणशेषः ॥
धुः कौटिल्य इति कविकल्पडुमः
न नकारः तवर्ग पंचम अंजन
विंशवर्णः अस्याच्चारणस्थाने र
तः इति व्याकरणं तत्पर्यायः ॥
मेघः २ दीर्घी १ सौविः ५ इति वी
जाभियानं तत्स्वरूपं यथा ॥
नकारं स्पृणवर्णमि कोटिविधुः
स्वनाकृतिं पंच देवमयं वर्णं सयं
परमऊर्जस्वी पंचशणात्मकं वर्णं
रुदिभावयपार्वति इति कामधेनु ।

तत्रः वामतः ऊर्जस्वी रेखा ऊ
र्जः यः कमतः स्थिता चंद्रसूर्या
प्रिक्का सा मात्रा वाणी यकीर्तिता
इति वर्णोद्धारतंत्रं ॥
न व निषेधः उपमा इति मेदि
नी आद्यस्य पर्यायः नदि २
अ ३ नो ५ अभावः ५ इत्यमरः
अना ६ ना ७ इति भरतः ॥
नजर्थश्च ॥
नः पुं सगतः वंशः हिरण्यः
स्तनः इति मेदिनी रत्ने इत्ये ।
कात्तरकोषः द्वितीया चतुर्थी
षष्ठी वक्रवचनान्तस्यास्मच्छब्
स्य सोतत्रोपायं ॥
नः तदः वि तदनासिकः इति
हेमचन्द्रः नः शुकः वि नाशकः
इति सिद्धांतकोमुद्योमुणादिव
त्रिः नष्टो २ वि नाशश्चयः इति
नशयतो स्तूणा एनागम नि
ष्पन्नः नकुल स्त्री नासिका इति
शब्दमाला नकुलः पुं जन्मवि
शेषः नेउल इति वेजी इति च
भाषा तत्पर्यायः ॥
पिंगलः २ सूर्यदा १ वक्रः ५ ।
इति हेमचन्द्रः सवीवदनः ५ स

विः ६ लोहिताननः ७ तस्यमांस
गुणाः पिच्छिलत्वं वातनाशित्वं
श्लेष्मपित्त कारित्वं च इति राज
निर्वहः पाण्डुराजस्य चतुर्थी पु
त्रः समाहीगर्भश्चिनीकुमार
जातः इति महाभारतं पुत्रः
इति शब्दमाला शिवः यथायु
धिष्ठिरस्य या कन्या नकुलेन
विवाहिता पूजिता सहदेवेन
सा कन्या वरदा भवेत् इति क
वित् विदग्धमुखमेकमेकं नकुल
रहितेति ॥ नकुलाद्या स्त्री
गंधनाकुली इति राज ॥
निर्वहः ॥
नकुली स्त्री कुकुली मांसी इ
ति मेदिनी शंखिनी इति थर
णिः जंजम इति हेमचन्द्रः ॥
हकारः इति वीजाभियानं
नकुलस्य भार्या च ॥
नकुलीशः पुं भैरवविशेषः
यथा नकुलीशः कालिपीठे
दक्षपदंगुलीमम इति पीठ
माला हकारः यथा हकारो
नकुलीशोपि हेमः प्राणः कु
शः प्रिये महेशो नकुली चैव
वराहो गगणो रविः लिङ्गं मूला

महासूर्यः प्राणप्रवरमेष्टि नक्तमं ज्ञी दिवोभोजनाभारवि
इति हकार यय्यायेवीजमिथाने शिष्ट रात्रि भोजने यथा हविष्
नक्तलेष्टी स्त्री रात्रा इत्यमरः ॥ भोजनं स्नानं सममाहारलाघवं
नक्त क नाशने इतिकविकल्प अधिकार्यमथः शय्यानक्तभोजी
इमः नक्तं स य रजने इत्यमरः ॥ यशचरेत् इति भविष्यपुराणं ॥
नक्तं स्त्री रात्रिः लक्षणयानक्त नक्ता स्त्री कलिकारी ईशलागुला
वने यथा उपवासामरं भेदे भि इति भाषा इति राजनिर्घण्टः ॥
लापरमयाचिते अयाचितान् नक्तं स्त्री अशदारु फाणकावइति
परं नक्तं तस्मात् नक्तं नवर्जयेत् देवे भाषा नासिका इति मेदिनी ॥
स्तुभक्तं श्वीक्रेमप्याक्रे ऋषिभि नक्तः पुं कुम्भीरः इत्यमरः ॥
स्तथा अपराक्रे पितृभिर्भुक्ते स नक्तराजः पुं जलजंतविशेषः ॥
थाया एतकादिभिः सर्ववेला हौडर इति भाषा तस्यार्थायः ॥
मतिक्रम्य नक्तं भुक्तमभोजनं ॥ ग्राहः २ जलकिरावः ३ जलारकः ४
वामावारो महादेवो नक्तं नेवोद इति हारावली ॥
रेड्ढाणं इति देवीपुराणं ॥ नक्ता स्त्री नासिका इति शहरता
नक्तकः पुं कर्पटः माकुश इ वली ॥
तिभाषा इत्यमरटीकायां भरतः नख सूर्यणे इतिकविकल्पद्वयः
नक्तचारी ने पुं विशालः पेचकः नखं स्त्री पुं अंगुलीकंदकः न
इति त्रिकाणशेषः रात्रिचरु इति हिन्दीभाषा तत्र उपधातु
मात्रेति ॥ विशेषः गर्भस्य बालकस्य षष्ठ
नक्तचरः पुं राक्षसः इति ह मासे भवति इति सुखबोधः तस्य
लागुथः गुगुलुः इति जराथ र्थायः पुनर्भवः २ कररुहः ३
रः चौरः पेचकः राक्षसः नखरः ४ इत्यमरः कामाकुपः ५
नक्तमालः पुं करंजहृदः करज ६ पाणिजः ७ अंगुलीसंभुतः ८
इत्यमरः नक्तमुखा स्त्री पुनर्भवः ९ इति राजनिर्घण्टः क
रात्रिः इति हलायुधः ॥ रायजः १० करकंदकः ११ ॥

सरांजशः १२ रतिरथः १३ क नालः २० पाणिहृदः २५ इति
रवेदः १५ करंजशः १५ इति राजनिर्घण्टः व्याजामुधं २५ चक
शहरतावली रतिजीरायां कारकं २६ स्वल्पनखस्य पर्यायः
नखाद्यान् स्थानानि यथा ॥ नखी १ हनुः २ हृदविलासिनी ३
नखाद्यान् प्रदातव्या यथास्या तयोर्गुणाः ग्रहप्रकाशवातासुज
नानिकर्मसु पार्श्वयोः स्तनयोश्च रक्तप्रनाशितं लघुत्वं उष्णत्वं
व कुरोवेव नितेवके कदास्य मुक्तलत्वं वर्णितं स्यात्तत्वं वृण
लेच कर्णातेकपांसेवाक्रमल विषालकी मुखदोर्गंधनाशि
के श्रीवायां कंददेशे च नखाद्या तं पाकरसयोः कदत्वं इति भा
तं समाचरेत् तथा सर्वशरीरेषु वप्रकाशः कण भूत विनाशितं
नखे दद्यात् प्राणेः प्राणेः इति का इति राजनिर्घण्टः रत्नाद्यत्वं इति
मशासु न नथे विलिखेद्भूमिं राजवल्लभः शैलरुहे व्याघ्रन
गावसदृशेयेन हि न संगेन ख खं हनु हृदविलासिनी मुषि
वाद्यं वै ऊर्ध्वाज्ञांजलिना पिबेत् राजनकेष्ठी च कपोतांघ्रिर्न
इति कर्म उपरिभागे १५ अध्यायः लीखुरः स्वल्पपत्र स्तसौ मु
नखं स्त्री स्त्री संगंधिद्वयविशेषे किं नखरी वदरीकदा महास्त
षः नखी इति ख्यातः तस्यार्थायः सौ शांखनखः शांखाद्या गंध
मुक्तिः २ शाखः ३ खुरः ४ कोल सारणः इति भरत धृतवाच
दले ५ इत्यमरः करजात्याः ६ स्रुतिः ॥ नखः पुं खण्ड इति
अष्टाखुरः ७ नखः ८ व्याघ्रनखः हेमचंद्रः नखरुहः पुं नापितः
९ नखी १० द्विधा शांखनखाद्या इति त्रिकाणशेषः ॥ नखनि
या मुक्ताख्या वदरीकृदः इति र व्यावः पुं निष्पावीभदः तस्यार्था
त्वमाला कररुहः ११ सिक्की १२ शफः यः अंगुलिफला २ हृत्तनिष्पा
१३ चलः १४ कोशी १५ करजः १६ हनुः विका ३ शम्पा ४ नखगुल्फली ५
१७ नागहनुः १८ पाणिजः १९ वदरीपत्रः शमननिष्पावी ६ नखफलिनी ७
२० हण्डः २१ पणविलासिनी २२ संधिः अस्या गुणाः कषायतम मधुरत्व

कंदमुदिकरत्नं मेधांते दीपन । नवाङ्गं क्ली नली इतिकाविद्वत्
न रुविकारित्वे इति राज । माला नवायुधः पुं व्याघ्रः इति
निर्घण्टः ॥ राजनिर्घण्टः सिंह ऊकुवोच ॥
नवपणी स्त्री वृश्चिकाक्षयः ३ नखालिः पुं तदङ्गशवः इति श
तिराजनिर्घण्टः ॥ वृवदिका नवप्रेणी च ॥
नखपुंखी स्त्री एकृा इतिराजनि नखालुः पुं नीलवृद्धः इति राज
र्घटः नखसर्वं क्ली यवः इति स निर्घण्टः ॥
तिप्रसारवाकरणं नखस्यमोच नवाशी न पुं येवकः इति त्रि
केचि नखरः पुं क्ली नखः इत्यमरः काणशेषः नक्षभक्षकमात्रेति ।
नखरंजनी स्त्री नखच्छेदनास्रवि नावी स्त्री नखनामगोधद्वयं इत्य
शेषः नरुण इति भाषा यथा मरः सिंह इत्यनन्तः पुं इति राज
अनेनचरणेपात्र चारिणी मल निर्घण्टः विदारणादमनखयुक्त
हारिणी पुनर्भवच्छेदकीर्गमेव यस्माच्च यथा नखिनोच नदी
नखरंजनी इतिद्यार्थोद्भेदकाय नोचस्पृगिणां प्रासृपाणिनो वि
नखरायुधः पुं सिंहः व्याघ्रः ऊ ष्यासो नैव कर्मयः स्त्रीपुत्राङ्ग
कुटः इति राजनिर्घण्टः ॥ लेषु च इतिवाणकां ॥
नखराक्षः पुं करवीरवृद्धः ३ नगः पुं पर्वतः वृद्धः इत्यमरः ॥
तिराजनिर्घण्टः ॥ नगाजः पुं हस्ती इत्यमरटीकासा
नखराट्टः पुं करवीरवृद्धः ३ रसंदरी पर्वतज्ञान वस्तुमात्रेति
तिराजनिर्घण्टः ॥ नगजा स्त्री तद्वपाषाणाभेदा इति
मधुवी स्त्री नावी इतिशब्दमा राजनिर्घण्टः ॥
ला नखवृद्धः पुं नीलवृद्धः इति नगणा स्त्री लता विशेषः नषाफ
राजनिर्घण्टः ॥ नखशवः पुं हकी इतिभाषा न न्यर्ग्ययः पारा
तदङ्गशवः इतिशब्दरत्नावली वनपटी १ पिण्णा १ स्फुटवधनी ४
नवाकं क्ली व्याघ्रनखी इति ज्ञातिष्मती ५ प्रतिनेला ६ इन्द्र-दी
शब्दरत्नावली ॥ ५ इति रत्नमाला ॥

नगरेदिनी स्त्री उर्गी इति शहरत्वा
वली ॥
नगपतिः पुं हिमालयपर्वतः इति
त्रिकाणशेषः चंद्रश्च ॥
नगभित् पुं पाषाणभेदनः इति
राजनिर्घातः इन्द्रश्च ॥
नगभुः पुं क्षुद्रपाषाणभेद इति
राजनिर्घातः पर्वतजाते चि ॥
नगरे स्त्री नगरवशात्मादादयः सं
तियत्र शहर इति भाषा तत्पर्यायः
पुः २ पुरी १ पुरिः ४ पुरं ५ नगरी ६
पन्ननं ७ पटने ८ पटनी ९ पुटभेद
नं १० पटभेदनं ११ स्थानीयं १२ निग
मः १३ इत्यमरभरतौ केचित्तनगर
पन्ननस्थानीयानां भेदमाहुः तत्र
पुरादित्रयं पुरं पन्ननादिद्वयं पन्नने
स्थानीयादिद्वयं स्थानीये इति मय
ने यत्राष्टपन्नग्रामीय व्यवहारस्या
नमथावर्जितं नगरं यत्र राजा त
त्परिचारकाश्च तिष्ठेति तत्पन्ननं ।
आकारादिना उर्गी योजनं विस्ती
र्णं नगरं स्थानीयं केचित्त पुरं नगर
यो रपि भेदमाहुः वक्रग्रामीय
व्यवहारस्थानं पुरं तत्र प्रधान
भूतं नगरं इति भरतः अथ नग
रनिर्माणकालः स्थिराशिशते ।

ले भंग एकता समदिवितं नश
 अमेगलेवल्लयः सामागभोग
 सेपतिरितिबोडशकीर्तिताः यथा
 र्धसंज्ञा नगरमनिनातलेवेदिना
 इतिपुक्तिरुत्तरः ॥
 अपिव नपावासः पुरी प्रोक्तावि।
 शास्त्रमपीयते एकतो यत्रनश
 मो नगरंवेकतः स्थिते मिश्रतत्त्व
 देनाम नदी गिरि समाश्रयं विषा
 अविप्रभृत्प्रायश्चैववसंतिदि
 सतशामरतिशोकः श्रद्धाणां वास
 एवव पण क्रियादि निपुणो आ
 त्वर्वाण जने युते अनेकजाति स
 वेधे नैक शिल्प समाकुले सर्व दे
 वत संवधे नगरंत्वभिधीयते ॥
 ति विसुपुराणटीकायां प्रीथर
 स्वाभि धृत भृगु वचनं यम्यच्च
 नगरं सर्वतोभद्रं कर्मणां कुमारी
 पुरमेव वा चतुष्पथ वत युक्तं स
 र्वकाम सुखावहं छिन्नकर्ण वि
 नासेवडः स्थिते कशडर्वले नग
 रे न प्रशंसति गर्भविदे विभेदि
 ते अग्रतः स्वल्पशमादेक्षित्रया
 णं विडुर्बुधाः हिमाले कर्णही
 नेत कृष्णमथं कृष्णविडुः ३
 स्थिते निम्नगाम्यन्ते नैऋतधन
 उर्वले सौम्य सर्वसुखाह्लाद।
 प्रतिनंवारुणवशं याम्यमायुःप्रदं
 पूर्णनगरं प्रीतिवर्द्धनं ईशवासव।
 संपूर्णसर्वशोभसुखप्रदं मध्यं च
 तृणयोयेते नच ते पीड येन क्वचि
 त् ब्रह्मस्थानं दिने विप्र शिवस्तत्र
 सदा स्थितः चतुर्विंशतिनामस्तत्र
 स्ताम्यष्ट शानं परं अत्र मध्यं प्रशं
 सेतिस्तुता कृष्णविवर्जितं य
 यकिष्कुशताम्यष्टाश्रमसुखानि
 वेशाने नगरादेव विष्णुमंवेदे
 ग्रामं ततोऽद्वितः नगराद्याजनेस्व
 देवेराजामोर्दयोजनः द्विकोश
 परमा सीमादेव सीमा चतुर्थनुः
 त्रिंशदनुषिविस्तीर्णो देशोमार्ग
 स्तुतेः कृतः विंशदनु ग्रीममार्गः
 सीमामार्गदशेवत यनेषिदशवि
 स्तीर्णः श्रीमाम्राजययः कृतः न
 वाजिरथनागानामसमायः ससं
 चरः यनेषिवेवचत्वारिणास्वा २
 व्यास्तनिर्मिताः त्रिकराश्रोपर
 व्यास्त द्विकराश्रुपरथिका जं
 चायथ आनव्याद स्त्रिपादस्य शूर
 न्तरं द्वतीपाद स्रद्धेपादः प्राग्वेश
 पादकः स्तुतः इतिदेवीपुराणं
 नगरवातः पुं हस्ती इति सं।
 दिप्रसारवाकराणं ॥ ॥

नगरी स्त्री स्त्री नगरं इत्यमरः तथानाभोकतत्रयमुदाहृतं
 नगरीवकः पुं काकः इति वि पभिः कलैः परीयते याविप्रः
 काणशेषः स पृविः स्तुतः बोधायनः
 नगरोत्था स्त्री नगरमुत्ता इति नाभो धृतं च यदस्व माह्लाद
 राजनिर्घण्टः ॥ यतिजानुनी अन्तरीयं प्रशस्तं
 नगरोत्थविः स्त्री कदली इति श तदाह्नमभयो स्तुयोः ॥
 ह्वेदिका ॥ आचारवेदिकायां द्विकलः क
 नगादनः पुं वानरः इति वि। क्लेशेषम मृत्तकल्ल संधेव
 काणशेषः ॥ च एक वासा अवासाश्च नयः
 नगाधिपः पुं हिमालयपर्वतः पंचविधः स्तुतः इत्याह्निकतत्वे
 इति जटाधरः ॥ न नशो स्थियमीदृतेत पुरुषं वा
 नगाध्यायः पुं हलिकंदः इति। कदाचन नव मूत्रे पुरीष वान
 राजनिर्घण्टः नगवासिनिवि वै संस्पृष्टं मेधुने नोच्छिष्टः सं
 नगोकाः २ पुं पत्नी इत्यमरः विशेषित्य न नयः स्तानमाचरे
 सरभः सिंहः इति मेदिनी ॥ नगच्छेन्नपवेहापि नचैव स्व।
 काकः इति शब्देदिका नग शिरः संशत इति कर्मपुराणो
 वासिनिवि ॥ उपरिभागे १५ अध्यायः ॥
 नयः वि विवस्वः वेगदइतिभा पारिभाषिकतया यथा खेवां ऊ
 या तस्ययायः अवासाः २ दिग लेन वेदोस्ति न शास्त्रे नैवव
 मरः ३ इत्यमरः तथाव भृगुः व्रतं तेनयाः कीर्तिताः सद्भि
 विकलः नुनरीयश्चनयश्चावस स्तुषामंत्रविगर्हितं इति मार्क
 त्रववा श्रोतं स्तानं तथाकर्मनेन एतयपुराणोसदाचारध्यायः।
 ग्रश्चिन्त येदपि विकलः य। अगयनः सामसंज्ञेयं त्रयीव
 रिधानासंज्ञतकल्लः तथाच णाह्मतिर्दिन एता मुज्जति
 योगि याज्ञ वल्करः परिधा यो मोहा त नयः पातकीस्स
 नाह्मिः कदा निवहास्पास तेः यस्तसंमगगादेस्पावानम
 रीभवेत् स्तुतिः वाम दृष्ट स्थानजायते परिव्राडपि मेवेय

स नगः पायकः इति विस् इति सारवली ॥ नगिका स्त्री
 पुत्रो ॥ ८ अध्यायः नगः पु अध्यायः नगः पु अध्यायः नगः पु
 वंदी दपणकः इति विस् मेदि री २ अनागतार्त्तवा ३ विवस्वा
 नो शेषस्यार्थः नग्राटकः तत्पर्यायः कोटवी २ कोटकी ३
 २ निर्गन्धकः १ भटनः ४ दिगम्ब कोटरी ५ इत्यमरस्तदीकाच ।
 रकः ५ इति सारवली नग्राटकः नज ओ ३ इ दिवि इति कविकल्प
 पु नगः नजते लजते इति नग्राटकः दुमः ननय अभावसंज्ञकं स
 ओ नज डी दिवि इत्यस्मात् नः मासे स्थितस्यास्पृश्याने सरे परे
 सत्वाद्योदिति नः मनीषादि । नवेजने परे प्रकारे विकल्पेन
 तात् जस्यगः स्तार्थकः इति या भवति यथा अनेतः नानः अ
 करणं नग्नित पुं रात्रिविशेषः अतः नच्यतः अस्पर्शः घट
 स च श्रीकृष्णपत्न्या नाग्रजिन्ना सादृश्यं यथा अवास्त्राणः अ
 ननकः यथा नग्नजिन्नाम कोश भावः २ यथा अणपे अन्त्य ३
 ल्ययासीदज्ञातिधार्मिकः न यथा अवटः घटः अल्पत्वं ४
 स्यासत्याभवेन कन्या देवीनाय यथा अनुदरीकन्या अयाश
 जिनी नप इति श्रीभागवतदश स्तं ५ यथा अकेपी विरोधः ६
 मत्कथः नग्राट् स्त्री नग्राट् ३ यथा असुरः इति सुगन्धधरी
 ति भरतधृतामरमाला ॥ कायाङ्गीरासः ॥ नजः
 नग्राट् पुं नानाद्रव्यकृतसरावी भावे निषेधे वस्त्रपार्थेयति
 जं वावर इति ख्याते इति भरतः क्रमे ईषदर्थे च सादृश्ये नहि
 तत्पर्यायः किंवा २ इत्यमरः रुद्र नदमयोः इति मेदिनी ॥
 कांवे १ नग्राट् ५ इति नदीका ॥ नकारश्च ॥
 नग्रा स्त्री विवस्वानारी तत्पर्यायः नट नटो हिंसे इति कवि
 कोटवी २ कोटवी ३ नगिका ५ कल्पद्रुमः ॥
 नग्रायोषित ५ इति शहरत्नावली नट क भ्रंशे निधि इति कवि
 नग्राटः पुं दिगम्बरः इति हला कल्पद्रुमः ॥
 युधः नग्राटकः पुं दिगम्बरयोगी नटः पुं श्याणाकहृदः नर्मकः

नटया इति भाषा । तत्पर्यायः पुत्रः सोमेश्वरमते कलनाथम
 शोलाली २ शोलायः ३ जायाजीवः ते च षड्गाणां शेषरागः ।
 ४ कृष्णायी ५ भरतः ६ इत्यमरः ॥ तस्य भाष्याः घट यथा कोटकी
 सर्ववेषा ७ भरतपुत्रकः ८ थात्री १ विभंगी २ पूर्वी ३ गान्धारी ४ व
 पुत्रः १ रंगजीवः १ रंगावतारकः राभा ५ सिंधुनद्धारी ६ सोमेश्वर
 १ इति हेमचंद्रः ॥ अणोक व मते तस्य रागिण्यायथा कामदा
 दाः इति मेदिनी किंयुपवी नल १ कल्याणी २ आभीरी ३ नाटकी ४
 इति भाषा इति जराधरः ॥ सारंगी ५ नटदमीरी ६ रागिणी
 वरी संकर जाति विशेषः यथा भिः सहास्यदिमर्तो गानसमयः इति
 शोचिकां शोणिकां जातो नरोच संगीतशास्त्रे ॥
 रुद्रयवव इति यराशरयदतिः ॥ नटभूषणं स्त्री हरिताले इति ।
 ब्राह्मणोत्तरियाज्ञात इति मनुः ॥ रत्नमाला ॥
 हनुमन्मते दीपक रागस्य रागिनी नटमण्डने स्त्री हरिताले इति हे
 अस्या जातिः संपूर्णा । गृहं षड्ज मचंद्रः ॥
 सरः श्रीकर्मो दिव सोतो गानस्य नटवरः पुं नटप्रेसुः यथा वहीपी
 मयः रागमालायामस्याः स्वरपे उं नटवरवपुः कर्णयोः कर्णिकार
 रक्तवर्णा नारी नवयौवना सा मिति श्रीभागवते ॥
 लंकृता अष्टाष्टा पुरुषयत् नटसंज्ञकः पुं गोदंताख्यहरिताले
 परिहितवसना निष्कोष करवा । इति विकारशेषः नटश्च ॥
 लं धृत्वा शत्रुनाक्रममाण इति नटोत्तिका स्त्री लज्जा इति सारवली
 संगीतशास्त्रे नाटपुराण मते । नटी स्त्री नलीनामगंधद्रव्य इत्यमरः
 श्रीरागस्यपुत्रः नटनं स्त्री नम इत्यमरः ॥ वेषा इति शहरत्नावली ॥ ।
 नटनारायणः पुं रागविशेषः नटयतीव ॥
 नमन्मते मेचरागस्य ततीयपुत्रः नटेश्वरः पुं शिरः इति हेमचंद्रः ॥
 भरतमते दीपक रागस्य ततीय नट क भ्रंशे इति कविकल्पद्रुमः ।
 नटः पुं नलत्वं इत्यमरः जाति ।

भेदः इति पुंनपुं संश्रुतं टी ठिका पूर्वापरार्द्धनामस्यप्रक यरा
 कायामयुरेशः ॥ रवा दिने भवेत् रात्रे गीतं चली प्रो
 नरकीयः विलसन्महदेशः इति घवरी दिनार्द्धं संयुता परपूर्वाभि
 हेमचंद्रः ॥ धा ज्ञेया रजयो न न ना ठिका ॥
 नरप्रायः वि नलवक्रलदेशः नत इति कोष्ठीप्रदीपः ॥
 पर्यायः नरकीयः २ नद्वान २ न नतः वि रुदिलः नमः इति मे ॥
 ललः ४ इति हेमचंद्रः ॥ दिनी ॥
 नरमीनः पुं विलिविममस्याः न नतदुमः पुं लताशालः इति २।
 लमीन इत्यमर दर्शनात् उलयोरै त्रमाला ॥
 कानरसंहतिः स्त्री नरसमूहः न नतनासिकः वि अल्पनासिकायुक्तः
 तर्प्यायः नद्या २ इत्यमरः नरसं खोदा इति भाषा तर्प्यायः ॥
 चयः ३ इति शब्दरत्नावली ॥ अवदीतः २ अवनाटः ३ अवधटः ४
 नरहः वि कान्तः ललितः इति इत्यमरः ॥
 भूरिप्रयोगः ॥ नतास्त्री स्त्री नारी इति राजनिर्घण्टः
 नद्या स्त्री नरसमूहः इत्यमरः ॥ नतिः स्त्री नमनं नम्रता यथा ।
 नद्वलः वि नलवक्रलदेशः इत्य नीति भूमिभुजा नति गुणवता
 मरः नद्वान वि नलवक्रलदेशः इत्य क्रीरंगानां धृति र्दम्पत्योः शिष्टा
 मरः नद्वान् स्त्री रुदिलः इति भूरि बो गृहस्य कविता बुद्धः प्रसादो
 प्रयोगः ॥ गिरं लावणं वपुषः स्मृतिः स मनसः शान्तिर्दिज्ञस्य दमाशक्तस्य
 नतं स्त्री नगरपाटी नगरमूलं ३ इविणं गृहाश्रमवतां स्वास्थं सतां
 निमेदिनी ॥ माणनं इति नवरत्न ॥
 नतः पुं जन्मनाडिकाविशेषः नद्य नद इ ३ संहति ग्रानंदयुक्तभावे
 या असकृत कर्मणा येन यानिदक इति कविकल्पद्रुमः ॥
 तल्पनादिवि ननोन्नतो नतः सा नदः ५ उवाच काकूत्रिमत्वात्ताव
 धो भावाः खेद बलानि घट ॥ लिङ्गजलप्रवाहः सवसिंधुभैरवशे
 दिनादीन्तरिताजसनाडिकानतना ला

दामोदर ब्रह्मपञ्चादिः तत्पर्यायः गुणाः स्वच्छत्वं लघुत्वं दीपनत्वं
 पुनर्वहः २ भिद्यः ३ उद्यः ४ सरस्वा पावनत्वं रुच्यत्वं तस्मापहत्वं ।
 न ५ इति हेमचंद्रः अष्टषष्टिस्तुती पण्यत्वं मधुरत्वं ईषद्वचत्वं ॥
 र्थानि नदाश्च दश कोटयः इति सर्वा गुर्वी प्रामुखीवाहिनीस्या
 इति पाद्ये भूखण्डे ८५ अध्यायः न स्त्रीपञ्चाहादिनी निम्नयेन दे
 दनुः पुं मेघः इत्युणादिकोषः । शोदेशे तद्गुणा सा विशेषात्रेया
 सिंहः इति शब्दमाला ॥ धनेगौरवं लाचवेच प्रायो म्भुव
 नदीस्त्री अष्टसहस्रधनुस्सुनया हागुर्वी लब्धाः शीघ्रवहा स्मृताः
 प्रतोया सा च गंगा यमुना सरस्वती नद्याः पाषाणसिकता वाहिन्यो
 कावेरी गोदावरी प्रभृतिः तस्या विमलोदकाः हिम वत प्रभवा
 लक्षणा माह खेदोगपरिशिष्टं धनुः अजलंतास्वरतोपमं विंध्यात्
 सहस्राण्यष्टौ च गतिर्यासान विद्यते प्राची प्राच्यवाची प्रतीची याचोदी
 नता नदी प्राच्यवहा गती स्ताः परि ची स्यान्नदी सा क्रमेण वातारो
 कीर्तिताः इति निश्चितत्वं तर्प्या पं स्नेष्यपि नार्जिलोपं पि नोदेकं
 यः सरित् २ तरे गिरिणा १ शैवलि पण्यपाकंचयने पारिपात्रभवा
 नी ४ तदिनी ५ रुदिनी ६ धुनी ७ याम्रविंध्यात् प्रभवा अयाः शि
 स्वोत्तस्वती ८ दीपवती ९ खवती रोहदोग रुद्रानां ता हेतुः स्त्री
 १० निम्नगा ११ आपगा १२ इत्यमरः ॥ पदस्य च इति राजनिर्घण्टः भा
 रुदिनी १३ धुनिः १४ स्वोत्तस्वती १५ रतवेधनयो यथा गंगा सिंधुः स
 स्वोत्तवहा १६ सागरगामिनी १७ रस्वती शतदुः वितस्ता विपाणा
 आपगा १८ इति भरतः निर्कुरि चंदभागा सरयुः यमुना इराव
 ली १९ सरस्वती २० समुद्रगा २१ देविका ऊरुः गामती धृतपापा
 कूलं कषा २२ कूलवती २३ प्रो वाक्रदा दृषद्वती कौशिकी निस्ती
 बालिनी २४ सिंधुः २५ समुद्रका रा गणकी चक्षुषी लोहिता ३
 ता २६ सागरगा २७ कल्पा २८ यो सेता हिमवत पादनिर्गताः वेदस्
 यावती २९ वाहिनी ३० तज्जल नी वेदवती सिंधुः अपर्णा चंदना ।

सदावरा रोदिपरावर्मावती वि
दिशे वेवती वयती इत्येताः पा
विषाजोदवाः प्रोणाजोतीरथा
नर्मदासरसामेदाकिनी दशार्ण
विचक्रता तमसापिपलाकर।
तोषापिशाविकाविजोमलावि
शाला वंजकावाल्कावादिनी
भुक्तिमतीविश्वना यकिनीरिवी।
इत्येताः कृतप्रसूताः मणिजाला
शुभा तापीपयोस्त्रीश्रीजोदा वे
स्मापाशावे तरणी वेदीपाला
ऊमुदती तोपाङ्गी शंसा गिरा
यताविधापादोदवाः गोदाव।
रीभीमरथी कृष्णा वेणावंज
ला तंगभश सप्रयोगावलका
वेरी शानमाला ताम्रपणी पु
ष्पावती उत्पलावती इत्येताम
लयजाः त्रियामा अधिजल्पा।
इत्युत्रिविदाला मलिनीवशाव
रा महेंद्रनया अधिका लघती
मंदगामिनी पलाशिनी इत्येताः प्र
क्तिमत् प्रभवाः यताः प्राथमेनऊ
लपर्वतनयः शेषाक्षरनयः इति
वराहपुराणं कैलासपादसंभूतं पुण्यं
श्रीतनलं शुभं मंदोदकं नाम सरः पयस्तु
दधिसिद्धिं तस्मात्प्रभवते दिव्या नदी मंदरा

किनी शुभा दिव्यं च चंदनं तत्र।
तस्यास्तीरे महद्वनं प्रागुत्तरेण कै
लासात् दिव्यं सौगंधिकं गिरि सर्व
धातुमयं दिव्यं शबलं पर्वतं प्रति
चंद्रप्रभो नाम गिरिः सप्तको रत्न
सन्निभः तस्मात्पीपे सरो दिव्य म
होदजाम विष्कतं तस्मात् प्रभव
ते दिव्या नदी सच्छोदका शुभा त
स्यास्तीरे वनं दिव्यं महच्चैत्रयं शुभं
तस्मिन् गिरो निवसति मणिभट्टः
सहानुगः यत्नः सेनापतिः कुरे
गुरुकैः परिवारितः पुण्यमंदकि
नी चैव नदी सच्छोदका शुभा।
महीमातुलमयं प्रविष्टं ते महो
दधिं कैलासादतिष्ठ प्राच्या शिवे
सर्वेष्वधिगिरि ननः शिलामयं दि
व्यं शबलं पर्वतं प्रति ॥ लोहितो दे
मप्यगस्त गिरिः सूर्यप्रभो महान्
तस्य पादे महदिव्यं लोहितं सुम
हत् सरः तस्मात्प्रभवते पुण्यं
लोहितं नदी महान् देवार।
एवं दिशो कंचनस्य तीरे महद्वनं
तस्मिन् गिरो निव सति यत्नो।
मणिधरो वली सोम्यैः सधार्मिकै
श्वैव गुरुकैः परिवारितः कै
लासात् पश्चिमोदीयां कज्जया।
नोषधी गिरिः कज्जयति च।

रुद्रस्य उत्पत्तिं सि कज्जयतः तदं
जन सैकज्जदं शैले त्रिकज्जदं प्र
ति सर्वधातुमयं स्तत्र समद्वेद्य
तो गिरिः तस्य पादे महदिव्यं मा
नसं सिद्धसेविनं तस्मात्प्रभवते पु
ण्यं सरयुर्लोकपावनी कैला।
सात् पश्चिमा माशा दिव्यः सर्वो
घधिगिरिः अरुणः पर्वत श्रेष्ठा
रुक्मधातुविभूषितः भवस्य द
धितः श्रीमान् पर्वतो हेमसन्निभः
तस्य पादे महदिव्यं सरः कंचनवा
लुकं तस्य पादात् प्रभवति शैलो
दे नाम तत्सरः तस्मात् प्रभव
ते पुण्यं नदी शैलोदका शुभा।
सा वंदशीतयोर्मध्ये प्रविष्टाय
श्चिमोदधिं अभ्युत्तरेण कैलासे
शिवे सर्वेष्वधिगिरि गौरं पर्व
तश्रेष्ठं दितालमयं प्रति दिर
एष्येगः समहान् दिव्योऽधिम
योगिरिः तस्य पादे महदिव्यं।
सरः कंचनवालुकं रम्यं विदुस
रोनामयं वराजा भगीरथः गंगा
र्थे सत्ताराजि रुवास वरुलाः
समाः तत्र लिप्यथा देवी प्र
थमेन प्रतिष्ठिता सोमपादात् प्र
सृता सा समथा प्रतिभज्यते भव
ससंगोपतिता सं ॥ ॥ सा संयवारह कावेरान् ऊपयान

रुद्रा योगमायया ततो विसर्जया
मास समसोतां सि गंगया श्रीणि
शचीमभिमुखं प्रतीची श्रीण्ये
वच सोतां सि विषयाया स्तपस्य
येन समथा नलिनीकादिनी चैव
पावनी चैव प्राच्या ग्रीता वंद
अ सिंधुश्च निसृता वे प्रतीच्याः
समसी तनुगाता सोदतिष्ठेन भ
गीरथं तस्माद्भगीरथी सापि प्र
विष्टा ददिष्ठोदधिं समेताः साव
येति स्म वर्षं नदिममाकयं प्रसू
ताः समनद्यस्तु शुभा विदुसरोज
वाः तान् देशान् सावयेति स्म
स्लक्ष्य प्रायोश्च सर्वेषाः ॥ स
लिलान् ऊस्तुरंगी नान् वर्व
रानय वनान् खशान् सृज कृत्वा
अ ऊलस्थं अ संगलोकावरा
अ यान् कृत्वा दिधा हिमवन्त
प्रविष्टा ददिष्ठोदधिं अथ चीन
मन्त्रैश्च कालकाश्च च लकान्
तुषारान् ववैरान् कारान् पल्ल
वान् पारदान् शकान् पता ज
नपदान् वंदः सावयेत्युदधिं
गता वरदान् कृतज्ञां श्वैव गा
धारानोरसान् ऊरुन् शिवसोरा
निदमन्न वसातीन् समनेज।
सा संयवारह कावेरान् ऊपयान

भीमरोरुकात् शुनामुवांशोर्दमत्र जवने न तोमरान्सावयंतीसाहे
 न सिंधुरेतात्रिषवने गंधर्वीन किन्न समार्गान्समृद्धकान् पूर्णान्द
 रान् यत्तान् रेतो विद्याथरोगान् भीमसेवतीभित्ता सा वरुधा मि
 कलापशामकाश्च तथा किंपुरु । किं कर्णप्रावरणान् प्राप्य गता सा
 सात्रगान् किरांतान् पुलिदाश्च कश्च मुत्तानपि सिकता पर्वतम
 नून वै भरतानपि पांवाल कौशि नून गत्वा विद्याथरानययौ वामि
 कान्मनस्यान्नागधोगांस्तथैवव माण्डलकोष्ठेन सा प्रविष्टा महत्
 ब्रह्मोत्तरांश्च वंगान् अतामलिप्रोक्त सरः तासांनयुपनयश्च शतशोः
 येवव यत्तान् जनपदानार्यान् यत्तवर्षानि वासवः हेमहूदस्य
 गंगा तारयते शुभा ननः प्रतिर यत्तवर्षानि वासवः हेमहूदस्य
 ता विंध्याप्रविष्टा दक्षिणोदयि न एष्टेन सर्पाणां मुत्सवः स्मृतः स
 नस्तु क्रुदिनी पुण्यप्राचीमभिमु रसती प्रभवति तस्मात् ज्योतिष्म
 त्वा ययो स्तावयंत्यपकोश्च नि तीतया श्रवणादेनोभयतः सम
 सादानपि सर्वशः धीवरान्दधि । द्वौ पूर्व पश्चिमौ सरोविस्तुपदेन
 काश्चैव तथा लीनमुत्तानपि के मनिषये पर्वतोत्तमे तस्मात्तद्वय
 करानेकवर्णाश्च किरातानपि च प्रभवति गंधर्वी नकुला वने मेरोः
 वहि कालन्दरान् विवर्णाश्च कृशि पार्श्वीत् प्रभवति क्रुदश्चंद्रप्रभाम
 कान् स्वर्गभूमिकान् सामास्ये हान् जंबुश्वेनदी पुण्यायसांज
 समुद्रस्य तिरो भूत्वा तसर्वशः बुनदस्मत् पयोदस्तु क्रुदो नीलः
 तनस्तु पावनी चैव प्राचीमेवदि सम्भुभः पुण्डरीकवान् पुण्डरी
 शो ययो जपशान् स्तावयंतीसा का पयोदावतस्मादे संप्रसृत्यते
 इंदयस्रसोऽपि तथा लरप सरस्तु सरसश्चैव स्मृत मत्तरमा
 यान्देशान् वेदशेकुपशानपि नृसं मृगा च मृगकोता वतस्मादे
 मध्ये चो जानक मरुत ऊथप्रा संप्रसृत्यते क्रुदाः क्रुदुविख्याताः
 वरणानपि इंद्रीयान् समुद्रसा यममीनकुलाकुलाः नाम्ना ते विन
 प्रविष्टा लवणादयि तनस्तु या या नामहृदशादधि सन्निभाः तेभ्यः
 वनी प्रापान् प्राची माशा जवेन शान्तावमाधी चहेनयो संप्रसृत्यते ॥

इति मत्स्यपुराणे ११ अध्यायः ॥ तस्माज्जाता महानदी देविकात्वा
 यथ सिन्धुदि समनयुत्पत्तिकार महादेव प्रेरिता सागरे प्रति ॥
 तां एवं विवाह्य विधिवत्सोवर्णे ततोये संगते कर्णदंसा वरवस
 मानसावले अरुच्यंती वशिष्ठस्त त्रियो तेनाभूत् सारय नीम्ना नदी
 मोदमापनया सह तत्रयत्पति प्रापतमा शुभा याये भोसिमहा
 तेतोये मानसावले कंदरे विवाह पार्श्वे स्ता एवारणसन्निधौ हिम
 वभ्रथार्थी यशोत्थं वसुधा कते वतकन्दरे याम्ये श्रावद्वद मध्यतः
 ब्रह्मविस्तु महादेवपाणिभिः समु श्रावती नाम नदी ते स्तुजाता सरि
 दीरिते ततोये समथा भूत्वा पतिते दरा पताः सर्वाः स्त्रान पानात्स
 मानसावलात् देमाद्रेः कंदरे सा रोगे जीह्वी यथा फलेददतिम
 नोसरस्याच एथक् एथक् ततो र्त्तानां दक्षिणोदधिगाः सदा धर्मा
 यंपतिते सिन्धुदेव भोगे सरोव र्थकाममादाणां वीज भूताः सुना
 रे तेन सिन्धु नदी जाता विस्तृता तनाः महानद्यस्तु समेताः सर्वदा
 प्रेरिता दितिं महाकोषी प्रया देव भोगदाः एवेनद्यः समजाताः
 तेवयद्वारिपतिते तनैः कोषिकी सदा पुण्यतमोदकाः ग्रहं ध्याव
 नामसाजाता विष्णुमित्रावतारि शिष्टस्य विवाहे देवसन्निधौ इतिका
 ता उमादेवै यत्पतिते तोये तेन लिकापुराणे ११ अध्यायः नद्या
 महानदी कावेरी नाम सा जाता दीनोरुपदयं यथा नद्यश्च पर्वताः
 तदाकोवेरसंस्तु महाकाले स सर्वे दिव्याश्च स्वभावतः तोये
 रः श्रेष्ठे पतिते तज्जले गिरेः ॥ नदीनां रूपं त शरीर मपर स्तथा
 हिमाद्रेः पार्श्वभागे त दक्षिणोशं स्यावरं पर्वतानां त रूपं कायस्त
 भुसन्निधौ गोमंति नाम ते जीता थापरः शुक्तीना मद्य कम्बुनां तथै
 नदी गोमत्युदीरिता मेनाकोना वांतीता तनुः वहि स्थिस्वरूपं त
 मयः पुत्रः शैलराजस्य च प्रियः सर्व देव प्रवर्तते एवं जले स्यावर
 यस्तु तस्मिन् समतपत्रो मेनको अन्नदी पर्वतयो स्तथा अन्नवसति
 दरतः पुरा तमेव पतिते तोये । कायस्तु सततं नोपपद्यते । आ

प्राप्यते स्वावरेण शरीरं पर्वत
स न ॥ तथा नदीनां कायस्त
तोयेनाप्याप्यते सदा नदीनांका
मत्रपितं पर्वतानान्तयेव च ॥
जगतस्थिते पुरा विष्णुः कल्पया
मास यत्नतः तोयहो नदीदः
खंजायते सततं हिजाः विष्णी
तोस्यावरेडः खंजायतेतिरिकाय
गं इतिकालिकापुराणेऽप्युप्यायः
नदीकदमः पुं महाप्रावणिका।
इतिराजनिर्घण्टः नदीसमूहेऽङ्गी
नदीकान्तः पुं समुद्रः इजलवृत्तः।
सिंधुवारकः इतिमेदिनी ॥
नदीकांता स्त्री जम्बुवृत्तः काक
जंघोषधिः इतिमेदिनी लता ३
तिहेमचंद्रः ॥
नदीकलपियः पुं जलवेतसः ३
तिजटाधरः ॥
नदीजं स्त्री स्तोत्रोत्तमं इति हेम
चंद्रः ॥
नदीजः पुं अर्जुनवृत्तः इतिरत्न
माला यावनालशरः हिजल
वृत्तः इति राजनिर्घण्टः नदी।
जनेत्रि ॥
नदीजा स्त्री अग्निमंत्रवृत्तः इति
राजनिर्घण्टः ॥

नदीतरस्थानं स्त्री वृद्धः इति भूरि
प्रयोगः नदीभिन्नस्थानं च ॥
नदीनः पुं समुद्रः इतित्रिकाण
शेषः वरुणः यथा अयं नदीन
इत्याद्युत्तरनेषथः ॥
नदीनिष्ठावः पुं धामभेदः तस्य
र्यायः कटुनिष्ठावः २ कर्तुरः ३
नदीजः ४ अस्या गुणाः तिक्तं ।
कटुत्वं अमृतप्रदत्वं गुरुत्वं वातल
त्वं कफदत्वं रूतत्वं कषायत्वं वि
ष दोषनाशित्वं च इति राजनि।
र्घण्टः ॥
नदीमातृकः त्रि नद्यस्तुसम्पन्नौ
दिपालितदेशः इत्यमरः ॥
नदीवैकः पुं वैकुण्ठः वैक इति
भाषा इति शास्त्रमाला ॥
नदीवटः पुं वटीवृत्तः इतिराज
निर्घण्टः ॥
नदीसः त्रि नद्यवगाहनदत्तः न
दीस्नान कृशलः इतिभट्टिको
यां पुराणीकादः नदीजः इति
पुरुषोत्तमः यथा ततो नदीसा
न गिरिस्तानित्यादि भट्टिः न।
दीसर्जः पुं अर्जुनवृत्तः इत्यमरः
नदीयौ स्त्री नदीयौ भूमिजम्बुः।
इति शास्त्रचंद्रिका ॥

ननुः त्रि वृद्धः उद्भूतः इति ॥ शंकेऽथं ननु किं न्यायाद्यनुवेदि
मेदिनी ॥
नदी स्त्री चर्मरजः इत्यमरः
नद्यामः पुं समष्टिला वृद्धः
इतिराजनिर्घण्टः ॥
ननेदा स्त्री भर्तृभगिनी ननुद
इतिभाषा तत्पर्यायः ननुद
नेदिनी ३ नेदा ४ पतिस्वसा ५।
इतिशास्त्रवल्ली ॥
ननुद स्त्री ननेदा इतिशास्त्र
वल्ली ॥
ननु वा प्रश्नः एवम् अथारणं
निष्प्रयः अनुत्ता अनुमतिः ॥
अनुनयः सौतन आमंत्रणं ।
सेवाधने एषांप्रत्येकमुदाहर ।
एतानि यथा प्रश्ननन्त्येषामदे
अवधारणेननुगच्छामः अनुत्ता
यां सर्वे ननुत्तायतां अनुनयेननु
चण्डिप्रसीदाग्रामंत्रणेननुवेत्त ।
विरोधोक्तिः इत्यमरभरतो विनि
ग्रहः अनुप्रश्नः परकृतिः ॥
आधकारः सभ्रमः इति मेदिनी
आदेयः प्रत्युक्तिः वाक्यारम्भः
इति हेमचंद्रः उत प्रेक्षा ॥ श्रीभागवतेदशमस्कंधे ८ ग्रथा
कारव्यक्तं यथा । मन्वे । यः ॥ वेणुविशेषः यथा मरा

शंकेऽथं ननु किं न्यायाद्यनुवेदि
च ननु नानाहिजानानि उत प्रेक्षा
व्यक्तानि च इति काव्यचंद्रिका
ननु च वा विरोधोक्तिः इत्यमरः
ननु चेति समुदिने विरोध वचने
ननु चेति समुदिने विरोध वचने
ननु प्रेक्षा विरोधोक्तौ चकारान्
ननु चेति वा इति भरतः ॥
नेदः पुं विष्णुः यथा आनेदो न
होनेदः इति शान्तिपर्व नरपति
भेदः सत महा नेदि सतः दत्ति
यवशोतः गोपभेदः सच श्रीकृष्ण
पिता आनन्दः निधिविशेषः ३
ति पुराण शास्त्रवल्ली नेदः
पुरा होण नामावसुरासीत् यथा
होणो वसुनां प्रवरो धरया सह
भार्यया करिष्यमाण आदेशान्
द्रुमण स्तमुवावह जातयोतो म
हादेवे भुवि विष्टमसुरे हरो भक्तिः
स्यात् परमा लोको यथा जोडर्ग
तितरेत् स्वस्तीत्युक्तः सभगवान्
नेदोणो महायशाः जनेनेद इति
तोयशोदा सा धरा भवत् इति
कारव्यक्तं यथा । मन्वे । यः ॥ वेणुविशेषः यथा मरा

नन्दनानन्दोविजयोऽयमयस्तथा नन्दनो नन्दस्यादिशान्तिपर्व
 चत्वार उन्नमा वेशा मातंग मुनि नन्दनं ज्ञी हरिवन्दनं इति राज
 समताः दशांगुलः मरानन्दो नन्द निर्वाणः हर्षजानेति ॥
 एकादशांगुलः इति संगीतदा नन्दनन्दनः पुं श्रीकृष्णः इति शब्
 मोदरः ॥ रत्नावली तस्य लीला संवरणा
 नेदकः पुं विस्मयः इत्यमरः नेतस्मिन्निष्ठादस्युदस्त गतत्
 मेकः इति त्रिकाणशेषः हर्षके कारणं यथा व्यास उवाच कः
 कलपालके च वि इति मेदिनी ॥ अहृष्यात् स गंगोयान इत्यास्त
 कृष्णपिता आनन्दः आनन्दका सर्व कौरवान् आभीरेभ्यः अभव
 रकश्च ॥ तः कः अहृष्यात् पराभवं ॥
 नेदकिः स्त्री पिप्पली इति शब्द पायैतत् सर्व भूतस्य हरे लीला
 चंद्रिका ॥ विवेक्षितं तथा यत् कौत्साधस्ता
 नेदकी पुं विस्मयः यथा शांतभक्तं यदाभीरे भवान्जितः गृहीता
 दकीचकीशार्ङ्गयन्ता गदाधरः इ दस्युभि र्याम्भवा शोचिताः
 ति शान्तिपर्व ॥ स्त्रियः तदप्यहं यथा सने कथ
 नेदगोपिता स्त्री रास्त्रा इति शब्द यासि नवाज्ञेन अष्टावक्रः पुरा
 चंद्रिका नंद गोप जन्मभूम्यादि विप्रो जलवास रजोभवेन वरुन
 च ॥ नेदयुः पुं आनन्दः इति वृगणान् पार्थ गृणन् ब्रह्म स
 शब्द रत्नावली ॥ नातने जितेयसुरसंघेयु मेरुष्ट
 नन्दनं ज्ञी इद्वनं इत्यमरः ए मेहन सवः वभूव तत्र ग
 हर्षकेति इति मेदिनी ॥ कृत्यो ददस्युस्तवरस्त्रियः ॥
 नेदनः पुं स्त्री सतः इति मे रंभानिलो नमायास्तु शान्तशो
 दिनी ॥ य सदस्यशः तद्वृत्तमहात्मानं
 मेकः इति शब्द रत्नावली ॥ यशशंसुप्र पाणव प्राकृत मप्रं
 आनन्दकारकः विस्मयः यथा आन सलिले जरा भार थरं मुनि विनया

वनताश्चैवं प्रणेमुक्ताश्च तत्पराः तत्तयानात्रकर्तव्यः शोकोत्थोपि
 यथा यथा प्रसन्नोऽसौ तद्वृत्तं दिपाणव तेनैवास्मिन् नाथेन स
 तथा तथा सर्वास्ताः कौरवश्च वतदपमंरुते इति विस्मयपुराण
 वरिष्ठतः दिजन्मनां श्रीअष्टाव ३८ अध्यायः ॥
 क उवाच प्रसन्नो हं महा भागा नन्दनंदिनी स्त्री दुर्गा इति शब्
 भवतीनां यदीष्यते मत्सुहृदि रत्नावली ॥
 यतो सर्वं प्रदाम्यामिति दुर्लभं ॥ नेदनमाला स्त्री कृष्णप्रीतिक
 श्रीपराशर उवाच रम्भा तिलो न्नालिकाविशेषः यथा भूय न
 नेमाया स्त वैदिकोऽपरसोबु दनमाला तज्जुरुते कृष्णवेषमनि
 वन प्रसन्ने तस्य संप्राप्तं किमस्मा देवक्या वृत्ते लक्ष्मिः सद्यते सर
 कमिति हि न इतरास्तज्जुवनविश नायकैः इति हारका माहात्म्ये ह
 प्रसन्नो भगवान् यदि तदिच्छामः विभक्ति विलास धृत विस्मयमी
 यतिं प्राप्तं विप्रैरुपकुर्वते मे ॥ नन्देन स्त्री इति नन्दराधरः
 श्रीव्यास उवाच एवं भविष्यती नेदतः पुं पुत्रः राजा मित्रे ।
 तृत्ता पोततार जलान्मनिः तसु इति मेदिनी प्रसारोणादिहृतिः ॥
 श्रीर्णव ददस्युर्विश्ये वक्रमष्टथा नन्दयन्तः वि आनन्दजनकः इ
 तद्वृत्ता गृहमानानां यासो ह्यसः तिसिद्धान्तकौमुद्यामुणादिहृतिः
 स्फुटोभवत् ताः शशापमुनिः को नेदपालः पुं वरुणः इति शब्
 पमवाप्यज्जुरुते नन्द श्रीअष्टावक्र रत्नावली ॥
 उवाच यस्मादिदं पश्ये मोमता नेदपुत्री स्त्री पार्थ्वी इति वि
 हामावमानना भवतीतिः कृतान काण्डशेषः ॥
 स्मादेष्टुणापददामिवः मत्प्रसादेन नेदा स्त्री मेरी अलिंजरः नादा इ
 भर्तारं लब्ध्वा तपुरुषात्तमे मत्का ति भाषा तिथिविशेषः तासु उभ
 पोपदताः सर्वा दस्यु हस्तेगमिष्य य पदयोः प्रतिपन्न घण्टे ।
 य एवं तस्य मुनेः शपादष्टावक्र कादश्यः इति मेदिनी नानादा
 स्य केशव भर्तारं प्रापता या इति शब्द रत्नावली सम्यत् इति
 ता दस्यु हस्ते वरंगमाः ॥

हेमचंद्रः उगीया नंदा नाम ॥ नंदात्मजः पुं श्रीकृष्णः इति श
कारणं यथा यवमुक्ता भवे ब्रह्मतावली उगीया स्त्री ॥
नंदिः पुं स्त्री युतांग आनंदः ॥
नंदिकेसुरे पुं इति मेदिनी ॥
स्तिनः भविष्यमहिषाद्यस्य श्रु
सुरस्यविनाशनं यवमुक्ता ततो
ब्रह्मा सर्वदेवाश्च पार्थिव यथा
गता स्ततो जगत् देवीस्यापि हि
मे गिरी संस्थाप्य नंदिता यस्मा
नस्माच्चेदा तसा भवेत् इति च
राहपुराणं अपि च नंदनेसर
लाके पुनंदने वसनेः यवा हि
माचले महापुराणे नंदादेवी त
तः स्मृता तस्या महात्मादि य
था । यथा गंगा नदीनां उत्तम
ते व्यवस्थिता तद्वद्गवती नं
दा उत्तमत्वेन संस्थिता मासे भा
द्रपदे देविमुक्ता पदे व्रजेत सदा
तस्योच्छ्रावणापाके ग्रन्थः ।
था न कदाचन तेषां च चंदना
गस्त पीजं कुर्यात् सलोचने न
गच्छन्ति सदाः सिद्धाः किंपुनर्मा
नुषादयः विषयातदताः केवि
न विषयातप्रपीडिताः विमु
क्त्यंते नरा देवियंति देव्याः ॥
प्रसादनः इति देवी पुराणं

नंदात्मजः पुं श्रीकृष्णः इति श
हृत्तावली उगीया स्त्री ॥
नंदिः पुं स्त्री युतांग आनंदः ॥
नंदिकेसुरे पुं इति मेदिनी ॥
विस्रुः यथा नंदि ज्ञेयति नरे
सुर इत्यादि शान्तिपर्व ॥
नंदिकः पुं नंदीवृद्धः इति श
हृत्तावली आनंदश्च ॥
नंदिका स्त्री इंद्रीप्रस्थानं ॥
इति शहमाला अलिंजरः इति
शहृत्तावली पृष्टीतिथिः य
था कस्यासंख्ये रेवोशकमुक्ता
मारभ्यनंदिका इति तिथितत्वं ।
प्रतिपदेकादशेषोच ॥
नंदिकेसुरः पुं शिवहरपालः
तत्पर्यायः नंदी २ शालंकाय
नः ३ ताणवतालिकः ४ इति त्रि
काण्डशेषः नंदीसुरः ५ तण्डुः
इति हेमचंद्रः पुराणविशेषश्च
नंदिचोषः पुं अर्जुनस्य रथः वे
दिजनचोषः इति मेदिनी ॥
मंगलचोषणाव ॥
नंदितरुः पुं यववृद्धः इति भा
वप्रकाशः ॥
नंदिनी स्त्री उमा गंगा ननान्दा ॥
वशिष्टधेनुः इति मेदिनी । रेणु ।

रेणुका इति राजनिर्घण्टः सा च धृत कल्मषो भोजनेन महोदधेण स
धेनुः सुरभिकन्या यथादिपेयं त्कारे तद्विधत्स्वमे यवमुक्ता व
तिवशिष्ट वाक् पुरा शकमुपा शिष्टेनशवला शत्रुसूदन विदथे
स्थायतवावी प्रति यास्यतः आ । विविधान् कामान् यस्य यस्य वथे
सीतकल्पतरुच्छाया माश्रितासु पितान् सान्तः पुरजना राजा स
रभिः पणि इमो देवी स्मृत्स्त्रांतं ब्रह्मण पुरोहितः युक्तः परमह
श्रुता सपदि सत्तरः प्रददिता कि धेना वशिष्टमिदं मववीत् गवां
यातीतस्तस्याः कोपमनीजनः श शतसहस्रेण दीयतांशवला म
वजानासिमायस्मादतस्तेन भवि म एव मुक्तास्त भगवान् वशिष्टो
षति मत्त प्रसूति मनाराथप्रजे मुनिसत्तमः विष्णुमित्रेण धर्मी
तित्वाशशाप सा इति वादिन पवा त्मा प्रत्यवाच मदीयति कारणेर्व
स्पष्टोत्तराकृति साधने अनिया कृती राजत्रदासे नंदिनी तव का
नंदिनी नाम धेनु रावहने वनात् मथेनं वशिष्टेसौ न तस्याज य
इति रघुः तस्याः प्रभावो यथा दामुनिः ततोः स्पशवला राजा
वशिष्टस्याश्रम यदे ब्रह्म स्थान विष्णुमित्रस्तदाहरत् तस्या ह
मनुजमं अपप्रजायतां प्रेष्टो म्भारवाज्जाताः कामोजा रवि
विष्णुमित्रो महामनाः ततो व सत्रिभाः कुथस आभिसंजाताः
शिष्टो भगवान् कथांते मुनिसत्त पुरुवाः शश पाणयः योनिदे
मः विष्णुमित्रमिदं वाक्मुवाच शास्त्रयवनाः शक्रदेशाकृका
प्रहसन्निव आनिष्कर्ममिच्छा स्तथा रोमकूपेयुच स्तच्छा ल
मि वलस्यास्य महावल तव चै थारामकिरातकाः ते सत्रिस
वायमेयस्य यथाहं प्रतिगृह्णतां ॥ दिते सैमं विष्णुमित्रस्य तत्तत्तान्
वाहमिमेव गाथेयो वशिष्टे प्र सपदानि गजं सासुं स रथं रघुने
रुवाच ह एवमुक्ता महोत्तजा दन इति रामायणे आदिकाण्ड
वशिष्टो जपतां वरः आनरावत नंदिनी तनयः पुं धारिमुनिः स
नः श्रीतः कल्मषी ॥ ॥ वाभिधान कारकः इति हेमचंद्रः

नेदिनीसतः पुं व्यासिमुनिः इति ने स्थितः अथ नेदी प्रहस्यार म
जराधरः ॥ होदेवाज्ञया मुनि उतिष्ठ मुनिश
नेदिबर्हः पुं शिवः पदानाः इल्लसकल से मनोरथः तद
पुत्रः इति मेदिनी मित्रं इति श दिगांगगाज्ञातोस्मि पुत्रस्तथाधि
हस्तवली ॥ मां प्रभो त्वया तपः समारव्यमीश
नेदी स्त्री उर्गा यथा सुराः स्युस्ति रेण समं सते प्राप्सामीति ततो
दशादेवानेदिनी इन्दुभिर्मता ते मत्सं सदृशो न कश्चन विवा
चाचवादिनी नेदी ईशात्तात् वि र्द्यतितादेव जातोस्मि स्वयमेव
दशेश्वरी इति देवीपुराणं ॥ हि इति वराहपुराणं सेव कला
नेदी पुं गहभाण्डवृक्षः वटह न्तरे शिवांशजशिलादमनेः पुत्रः
दाः इति मेदिनी शिवहारपालः यथा जनाय रुद्रमनिर्णयने
सशिवांशः शालंकायन मुनि दीमहागणः प्रीतस्तस्य महादेवो
पुत्रः यथा अमृच्च ते प्रवद्या देवा सहपिनाकधकु दत्तावान्
मि परंगुणं वसंधरे तपस्तस्मान्मानत्वेन सवचन मेवच अथ
सतमुनेरीश्वरेण समं सते तं हविः सधर्मीत्मा शिलादेनामथ
प्राप्सामी परभावंतात्तादेवो म मवित आराधयन् महादेवं पुत्रा
हेश्वरः सुन्दरं तपरे रूपं धत्ता द्यैव्यमभयं नस्यवर्षसहस्रातेन
प्रिसुधावहं शालंकायन पुत्रः यमानस्यविश्रुत सर्वः सोमोव
त्वं योगमाया मुपाश्रितः प्रा विधुतावरदोस्मीत्यभाषत सववे
प्राति तं नजानानिददिगांया वरमीशानं वरेणं मिदिजा प
र्षमास्थितः माया योगबले ति अयोनिजे सत्सुभीततया
येन स्रद्धा वै प्रूलपाणिधः चैवोमयासमं तथास्तित्या।
क रूपवान् युगावः श्रैव वपु ह भगवान् देवा सहमहे ॥
यादित्य सन्निभः सते नजा श्वरः पश्यतस्तस्य विप्रर्व ॥
यतेजानं ममेवाराधने स्थितः ॥ ॐ ॥ ॥ ॥
सतेनहायतेजानं ममेवाराध

रंथानेगतेविधुः ततोपियतः वेरकः १ कृपाः ५ कच्छः ५ का
स्त्रोभूमिशिलादे धर्मविज्ञमः तलकः ६ इत्यमरः तृणाः ७ इ
चकषलो गलनादीभिर्लाहण तिभरतः नेदिदत्तः ८ कृपाः ९
तपोभनः समन्तकानलप्रत्यः तदः १० नेदिकः ११ नेदिदत्तकः १२
कुमारः प्रहसन्निव त्रय लावण्य इति शहरत्तावली मेवमृगी ह
सम्पन्नस्तेजसा भासयन् दिशं क दाः इति रत्नमाला स्थाली ह
मारतल्याः प्रतिमोमेवगोभीरया तः इति भावप्रकाशः ॥
गिरा शिलादेताततातेति प्राह नेदीशः पुं नेदी इति हेमचंद्रः
नेदी पुनः पुनः नेदृष्टा नेदिनं भरतोक्त तालप्रभदः यथा ।
जाने शिलादः परिषस्वजे मुनि सिंहनेदननेदीशचंद्रविमहिनी
भ्योदर्शयामासये तदाश्चमवा। यकाः तस्यलक्षणं यथा गोल
सिनः इति कूर्म ४ अथायः ॥ चुर्गो लंबुः सु त स्ताले नदीश
नेदीमुखी स्त्री तदा इति हेमचंद्रः रेमताः इति संगीतदामोदरः ॥
नेदीवृक्षः पुं कौंकणादेशप्रसि नेदीश्वरः पुं शिवः इति शहर
इसगोथिवृक्षः विशेषः तत्पर्या तावली नेदीशतालः इति स
यः तृणीकः २ तृणीकः २ तृणी गीतदामोदरः शिवहारपालः
५ पीतकः ५ कच्छपः ६ नेदी ७ क तस्य शिव पार्श्वदत्तकारणं य
वेरकः ८ कान्तः ९ अस्या गुणाः था ततस्तेता युगे काले नेदी
कटुत्वं तिक्तत्वं प्रीतत्वं पित्तं नाम महामुनिः आरिराधयिषुः
कृदाह शिरोर्निसेद कृष्णशि शर्वतपस्तेप सदरुणं ततस्त
त्वं सुगंधितं पुष्टिवीर्य दातृत्वं भगवान् प्रीत स्तस्मै विप्राय
च इति राजनिर्णयः ॥ शंकरः उवाच च ववः सदा
अश्रुत्याकारः दीरवान् स्वना न्नमधिवरदः प्रभुः वरान्
सु प्रसिद्धो वृक्षः इति भरतः वृणीषुविप्रेन्द्रयानिल्लसिम
तद इति ख्यातो वृक्ष इति के दामुने तांस्ते सर्वान् ययुक्ता
चित् तत्पर्यायः तत्र २ क। मिडुलीभानपिमारिष इत्युक्तेमो

भगवता शर्वेण मुनिपुंगव प्रो
वाचवरदं देवे प्ररुष्टानां रात्रि
ना यदि प्रीतासि भगवन् अनु
क्रोश तया मम अनुश्रुत्यो त्वं
देवत्वया वषट्प सुगधिप यथा
नामभवेत्तु किं स्वयि नित्यं मदे
श्वर तथा ह भक्तिमिच्छामि सर्व
भूताशयेत्यपि यत्तत्त वचनं क
त्वा नंदिनः समदृष्टः प्रहस्य
वाच तं प्रीत्या ततो मधुरया मि
रा मधुपधारी मनेजा स्यात्तः
सर्वगुणोत्तमः भविष्यति न स
देहो देवदानवपूजितः अने
नेव शरीरेण राजा मरणवर्जितः
दुष्प्राप्य मवाप्याते देवे गीणे
शरीरगतिः पार्श्वदानां वरिष्ठश्च
मामकानां द्विजोत्तम नंदीश्वर
इति त्वातो भविष्यति न संशयः
अथ प्रभृति देवाग्र देवकार्ये
पु सर्वतः त्वं यथु भविता लो
के मत्त प्रसादान्मनीश्वर त्वामे
वाभ्यर्चयिष्यन्ति सर्वभूतानि स
र्वतः ममः समभिवाञ्छन्तः प्र
सादं पार्श्वदायिप यस्तु देहि स
मां देहि यस्तु स मां स न नाव
यो रंतेरं किं विदेवरात्रिलया दिव
हारे तदतिरो नित्यं त्वया ॥

स्वेयंगलायिप वामेन विभुना
वापिमहाकालेन सर्वदा इति
वराहपुराणे ॥
नंदीश्वरः स क्ली ईदसरोवरः इ
ति शास्त्रमाला ॥
नद्यावर्तः पु ईश्वरसम विशेषः
इत्यमरः तस्य लक्षणं यथा ।
दक्षिणानुगतालिदत्रयं यत्तत्प
श्रिमासुर्वं पूजनीयोत्तररुद्राय
नद्यावर्तं वदेति तत्त इति भरत
ः धृतसोजः तगरुमः इति विश्वः
मत्स्याभेदः तस्य गुणः संज्ञा ।
दित्वं कफ पित्त विनाशित्वं च
इति राजवल्लभः ॥
नपुंसकं क्ली क्लीवं द्विजिज्ञ इति
भाषा इत्यमरः तस्य कारणं य
था उभयोर्वीजसामाग्ये जायते वै
नपुंसकं इति सुखबोधः ॥
नपुंसकगर्भस्य विद्वन् यथा
नापुंसकं यदागर्भो भवेत्तर्भोः वै
दाकृतिः उत्तरे भवतः पार्श्वे ।
पुस्तकद्वयं महत् नपुंसक
विशेषानाह आसेकश्च संगे ।
यिश्च क्लीक अर्धक स्तथा ॥
अमी सशुक्रावोद्यया अशु
क्राभ्रणसंज्ञकः ॥ ॥

तेषां लक्षणान्याह । पित्रो । दीकायं भरतः ॥ नभः पुं प्रावण
स्तत्त्वदीर्घत्वासेकाः पुरु मासः इति शहरत्वावली ॥
यो भवेत् स शुकं प्राप्य लभते नभः स क्ली आकाश इत्यमरः
धुनोन्नतिमंशयं यः पुति नभः कौत्सी न पुं सिंहः इति श
यानो जायेत सहि सौगंधिको वमाला ॥
भवेत् स्वगुदेः वल्लवर्षाद्यः नभः प्राणः पुं पवनः इति त्रि
स्त्रीपुं वत् प्रवर्तते स क्ली कारणशेषः ॥
क इति ज्यो गुरु योनिस्तस्य नभः सत् पुं देवः इति त्रिका
तः दृष्ट्वाप्यवाय मयेषां व्याख्ये एतशेषः ॥
यः प्रवर्तते ईष्यकः सत्त विज्ञे नभः सरित स्त्री स्वर्गीया इति त्रि
यो दृष्ट्वोनिश्च सस्मृतः यो कारणशेषः ॥
भार्याया मतो मोहादंगनेव प्र नभः स्थितः पुं नरकविशेषः इ
वर्तते तत्र स्त्री चेष्टिताकारो जा तिहेमचंद्रः आकाशस्थितेति ॥
यतेशाण्डसंज्ञकः इति भावप्र नभश्चमसः पुं चंद्रः विज्ञाप्यः
काशः नभा स पुं पुत्रकन्याः ईदजाले इति मेदिनी ॥
पुत्रः नाति इति भाषा तस्यार्थायः नभश्चरः पुं पत्नी विद्याधरः ॥
पौत्री सतस्यसुतः इति हेमचंद्रः मेघः वायुः इति मेदिनी ॥
नपुं स्त्रीपुत्रकन्यायोः पुत्री । नभश्चरः पुं सूर्यः इति शास्त्र
नातिनी इति भाषा तत्पार्थायः माला नभसं क्ली आकाशं य
पौत्री सतात्तजा इ इत्यमरः या नभसं त्वं मेघवर्त्तविहाय
नभा ध पौत्रिका एतिरभ समितिनिगमः नभसंगमः ।
सः सतस्यसुतायां सतात्मजा पुं पत्नी इत्यमरः नभस्यः पुं भा
यानप्री पुत्रस्य पुत्रा प्रापत्य पौ दमासः इत्यमरः नभस्वान पु
त्री अतएव पौत्रोपि नभा इत्यमरः वायुः इत्यमरः नभाः स पुं प्रा
वणमासः मेघः ज्ञाणं वर्षाः ॥

विसर्गः पतङ्गः इति मेदिनी
 पलितशीर्षे इति धरणी ॥
 नभाकं ह्रीं तमः इत्युणादिको
 षः नभोगजः पुं मेघः इति त्रिका
 णशेषः ॥
 नभोगतिः स्त्री आकाशगमने
 यथा प्रतीनोद्गीन संज्ञित उच्यते
 तिनभोगतो इति हेमचन्द्रः ॥
 नभोदहः } मेघः इति शब्द
 नभोदीपः } पुं माला ॥
 नभोधूमः }
 नभोनदी स्त्री स्वर्गगा इति श्रीरि
 प्रयोगः ॥
 नभोमणिः पुं सूर्यः इति हेम
 चन्द्रः ॥
 नभोसुयः पुं चातकपदी इति
 हेमचन्द्रः ॥
 नभोरजः स्त्री ग्रन्थकारः ।
 इति शब्दमाला ॥
 नभोरेणः स्त्री ऊर्जदिका इ
 ति त्रिकाणशेषः ॥
 नभोलयः पुं धूमः इति शब्दर
 त्नावली ॥
 नभं त्रि नभसंवन्दि नभस्पेदः ।
 मित्यर्थे स्प प्रत्ययः ॥ ॥

नभोदहः पुं मेघः इति हेमचन्द्रः
 नमः सद्यनतिः इत्यमरः त्यागः
 रुतः इत्युणादिकोषः ॥
 नमतः पुं प्रभुः धूमः नरः ।
 इत्युणादिकोषः ॥
 नमसः पुं अनुकूलः इत्युणा
 दिकोषः ॥
 नमसितः त्रि कृतनमस्कारः
 पूजितः तत्पर्यायः नमस्मितः ।
 अर्हितः ३ अपचायितः ४ अर्चि
 तः ५ अर्पितः ६ इत्यमरः ॥
 नमस्कारः पुं विषभेदः इति श
 ब्दचन्द्रिका ॥ नतिकरणं तत्तु ।
 करशिरः संयोगादि स्थापकष
 बोधक्यापारविशेषः इति मुग्ध
 बोधटीकायां दुर्गादासः सर्वे वा
 पिनमस्तुः सर्वावस्थासु सर्व ।
 दा अभिवाद्येदित्यनुवृत्तौ शाब्दः
 नाप्रयत्नायाप्रयत्नश्च इति मुद्रित
 त्वे सिद्धो नमस्या हृदाश्र वय
 सापत्न्येव ताः इति स्मृत्यर्थसारः
 देवं विप्रं गुरुं दृष्ट्वा ननमेयस्तु सं
 धमात् सकालं सत्रं व्रजति याव
 द्ब्रह्मदेवाकरो ब्राह्मणव गुरुं दृष्ट्वा
 ननमेयानराधमः ॥ ॥

यावन्जीवन पर्यन्तं मनुविद्यमानो भूयो भगो वोद मिति बुवन वि
 भवेत् इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्ण
 जन्मावर्णः ॥ देवतायतने दृष्ट्वा
 दृष्ट्वा तं देविनेतया नमस्कारेन
 ऊर्ध्वाधः प्रायश्चित्ती भवेन्नरः स
 भायां यत्तु शालायां देवतायतने
 पु च प्रत्येकेन नमस्कारो देति पु
 ण्यपुराकृतं उपविष्टो नमस्तु श्रु
 दीर्घायु ब्राह्मणे वदेत् स श्रु
 नरकं याति ब्राह्मणे यात्ययोगति
 हरस्य जलमध्यस्थं धावेत्तमद ।
 गर्वितं क्रोधवन्तं विजानीयात्
 नमस्कारेण वर्जयेत् पुण्याहस्तौ
 वारिहस्त सैलाभ्यगो जलस्थितः
 आशीः कर्त्री नमस्तु कर्त्री उभयो
 र्नरकं भवेत् इति कर्मलोचने मातुः
 पितुः कनीयांसे न नमदयसाधि
 कः नमस्तु र्गोः पत्नीं धातुना
 याविमातरं यमः अभिवाद्यतः प्र
 र्वमाशिरं न मयच्छति यदुहते ।
 भवेत्तस्य तस्माद्गो प्रययेत् स्व
 स्त्रीति ब्राह्मणे बुधात् आयुष्मानि
 तिराजति वदेत्तमिति वैशेष्ये श्रु
 तारोग्यमेव इति मल्लमासनं
 गुरुपत्नीं युवतीं नाभिवायेत् ।
 पादयोः ऊचीत वदनं ॥ ॥

भूयो भगो वोद मिति बुवन वि
 शोष पादग्रहा मन्त्रं वाभिवा
 दने गुरुदारेषु ऊचीत सत्ताथर्म
 मनुस्मरन् अभिवादनशीलः ।
 स्नात्वा त्र्यम्बकेषु धर्मतः यमावह
 म्भो नामेति सम्पूजयति पूर्वकं
 आयु रोगोपमिद्यर्थे नैदादि परि
 वर्जितः आयुष्मान्भवसोमेति वा
 यो विप्रोभिवादने अकारश्चास्य
 नाम्ना नैवाद्यः पूर्वाहारः स्नतः
 यो नवेत्यभिवादस्य द्विजः प्रत्य
 भिवादनं नाभिवाद्यः स विदुषा
 यथा श्रुद स्तथैव सः सद्यस्त
 पाणिना कार्यमुपसंग्रहणं गु
 रोः सद्येन सद्यस्मृष्टयो दत्ति
 णेन तं दक्षिणः लोकि कवेदि
 कंचापि तथा धार्मिकमेव वा ।
 आददीत यतो ज्ञानं तं पूर्वमभि
 वादयेत् ब्राह्मणान् ऊर्ध्वं ह
 स्तेन हृदयं धु मनामये ॥
 वैशेष्ये मंसमानमश्रुदमारोग्य
 मेव त अभिवादनीया गुरवो ॥
 यथा उपाधायः पिता ज्येष्ठा धा
 ताश्चैव मदीयतिः मातलः स
 पुरस्तात् मातामह पितामहौ ।
 वंशजैः पितृभ्यश्च पुंसेते गुरवः

स्तुताः माता मातामही गुर्वी पितृ
मातामही दाराः सुभ्रः पितामही
मेष्टा यात्रीव गुरुवः शिष्या इत्युक्तो
गुरुवर्गो यमातः पितृतो हिजाः
अनुवर्तनमेतेषां मनोवाक कायक
र्मभिः गुरुन दृष्टा समीपेदभि
वायकृतोजलिः इति कर्मपुराणे
॥ अध्यायः अथ समथानि ल
क्षणानि त्रिकोणा मथ घटकोणा
मर्दचंद्रप्रदक्षिणे दारमणगम
अथ समथानि लक्षणं पेशानी
वायकोवेरी दिक् कामाया प्र
पूजने प्रशस्त्या स्थित्वा देव स
र्वमूर्तेस्तु सर्वतः त्रिकोणादिभ्य
वस्थाच यदि पूर्वमुखो यजेत प
श्चिमात् प्रांभवी गत्वा व्यवस्था
यदि पूर्वमुखो यजेत पश्चिमात्
प्रांभवी गत्वा व्यवस्था निर्दिशेत्
रा यदोत्तरामुखः कुर्यात् साधको
देवपूजने नदा याम्प्रातः वायव्यो ग
त्वा कुर्यात् संस्थितिं दक्षिणाद्वा
यवी गत्वा दिशं तस्माच्च प्रांभवी ।
ततोऽपि दक्षिणं गत्वा नमस्कारं त्रिकोणात्
त्रिकोणो यो नमस्कारं त्रिकोणात्
दायक १ दक्षिणाद्वायवी गत्वा वायव्या
त् प्रांभवी ततः ततोऽपि दक्षिणं गत्वा ततो
मत्तग्रे प्रविश्य च प्रीतो रादसी ।

गत्वा नतश्चाप्युत्तरदिशं उत्तराच्च न
द्यायेयी भ्रमणं हि त्रिकोणात् न स
ट्रिकोणा यो नमस्कारः प्रीतिदः शि
व उर्गयोः २ दक्षिणाद्वायवी गत्वा
तस्माच्च वायव्यं दक्षिणं गत्वा यो सो
नमस्कारः सोर्दचंद्रः प्रकीर्तितः ३
सकृत् प्रदक्षिणं कृत्वा वर्तलाकृ
ति साधकः नमस्कारः कथ्यते ।
४ सो प्रदक्षिण इति द्विजैः ५ त
क्ता स्वमानन स्थाने पश्चाद्गत्वा
नमस्कृतिः प्रदक्षिणं विना या
वन्ति यत् भुवि दण्डवत् दण्ड
सुचने देवैः सर्वदेवौ च मोदतः ५
पूर्ववद्दण्डं वद्धमौ निपत्य रुदये
नत विबुकेन मुखेनाथ नासया
त्वलिकेन च ब्रह्मरंध्रेण कर्णाभ्यां
यद्गमिस्पर्शने क्रमात् तदष्टांग
इति प्रोक्तो नमस्कारो मनीषिभिः ६
प्रदक्षिणं त्रयं कृत्वा सायको वर्तला
कृतिः ब्रह्मरंध्रेण संस्पर्शः कृते
र्यः स्यान्नमस्कृतो स उग्र इति देवौ
चैरुच्यते विसृज्य दः ७ नदानां
समागोरादृगदिपदा ब्राह्मणो यथा
नदीनां जाक्रवी यादृदेवानां मित्र
चक्रधकृ नमस्कारेषु सर्वेषु तथे
वोयः प्रशस्यते त्रिकोणाद्येनमस्का
रेः कृतेरेव न भक्तिः चते ॥

चतुर्वर्गलभेज्जो न विरादेवसा
थकः नमस्कारो महायत्तः प्री
तिदः सर्वतः सदा सर्वेषामपि दे
वानां मन्येषामपि भैरव यो सावु
शानमस्कारः प्रीतिदः सततं ह
रेः महामाया प्रीतिकरः स नम
स्कारो ज्ञमः इति कालीपुराणे
नमस्कारी स्त्री त्वदिरिका शाकः
लाजाल इति त्वात् इति केचित् ।
किं तरभसेन वेरादक्रांतलजा ।
लः समंगा जलकारिकेति त्वदि
रिकायो संकोचपत्रीलज्जालुवि
तिलज्जालुकायां पवितं यंजलि
त्रय पत्रादेजले नमस्कारं यंज
कत्वा नमस्कारशीले वनमस्का
री इत्यमरही कायो भरतः ॥
नमस्यः त्रि नमस्कारयोगः य
थास्थियो नमस्याहं ह्राश्रवयसा
पत्युरेवताः इति मलमासतले
नमस्या स्त्री पूजा इत्यमरः ॥
नमसितः त्रि पूजितः इत्यमरः
नमितः त्रि जातनमस्कारः न ।
मोः स्पृजात इत्यर्थे इत प्रत्ययनि
ष्पन्नः नामितः यथा अथः प्रा
लशामास्वनगरिमोक्षरसरसाः
सुधीः कोवा कोपी अपि नमित
मूर्ही नपि वति इति विदग्धमाथ
वनाटकं नमविः पुं कंदर्पः दे
त्यभेदः इति मेदिनी सयथा क
प्रपयस्पदचुर्नाम भार्यासीदि
जसन्नम नस्यात हो सुतावास्ता
सहस्रादाहलाधिको ज्येष्ठः
शुभ इति त्वात्तोनियुं भ्रम्राप
रोसरः तृतीयो नमुचिर्नामम
हावल समन्वितः इति वामने ५२
अध्यायः नमुचिर्दिह ९ पुं ईदः
यथा विगृह्य च केन नमुचिर्दिष्टा
वलीय इत्यमस्तास्य मदर्हिचं
दिवः इति माचः ॥ नमुचि
सूदनः पुं ईदः इत्यमरः ॥
नमरुः पुं रुद्राक्षः इति भूरि
प्रयोगः सरपुत्रागः इति राज
निर्वाणः । नमोगुरुः पुं नम
स्कारैर्गुरुः ब्राह्मणः इति का
वित्प्रवृत्तावली ॥ नम ग
तो इति कविकल्पद्रुमः नम
त्रि नतः इति हलायुधः नमकः
पुं वेतसः इति भावप्रकाशः
नते वि नय उ. गतौ इति कविक
ल्पद्रुमः नयः पुं नीतिः न ।
न यर्थायः ॥ नायः २ ॥

इत्यमरः द्युतविशेषः इति मेदिनी शंकुः इति लीला
दिनी नैगमादि इति हेम। वती अथ नरजन्म कारणं ॥
चंद्रः न्याये नेतरिवि इति पितुः पुरुषोत्तमः अन्यच्च ।
शहरत्नावली ॥ विषमार्थं तिथौ किमंशुर्ग्राजत
नयनं स्त्री चक्षुः इत्यमरः प्रा कनका समायां पुरुषे नने के
यतो नीजप्रायणे इत्यस्माद्वा विदाक्रमनीषिणः इति सखे
वेः नकप्रत्ययः ॥ यः चतुरशीतिलक्षो गोत्र
नयनी स्त्री कनीनी इति शब्द न्मा तत्परं नरः ततस्त्वात्मान
चंद्रिका नयनोत्सवः पुं प्रदी म्प्रसादभयनात्र संशयः इति
यः इति शहरत्नावली चक्षु पाप्मानरावणे १५ अध्यायः ॥
चतुस्रश्च नयनोपोतः पुं नरकः पुं देवराजप्रभेदः इत्यु
अपाराः इति राजनिर्घण्टः ॥ णादिकोषः दैत्यविशेषः स
नयनोपधं स्त्री पुष्पकासीसं शिवा गर्भे वराह देवाज्ञातः ॥
इति हेमचंद्रः ॥ यथा रजस्वलाया गोत्राया ग
नयनी स्त्री अष्टकांगं चक भैवीर्ष्येणोपोषिणः यतो जात
इति भाषा इति त्रिकाण्डशेषः स्ततो भूतो देवपुत्रोपि सोः सुरः
नयविशारदः पुं नीतिशास्त्र तस्य नाम कारणं यथा मान
स्त्रजः यथा बाहुगुणविधि यस्य शिरः स्तत्र मृतस्य प्राण
तत्त्वज्ञो देशभाषाविशारदः बालकः स्वशिरः स्तत्र विन्यस्य
साधिविश्रुतिकः कार्यो राजा रुदस्तस्यो दाणे तदा नरस्य शी
नयविशारदः इति मातृस्ये । र्धस्व शिरो निधाय स्थितवान्
८१ अध्यायः ॥ यतः तस्मात्तस्य मुनिश्रेष्ठो नर
नरः स्त्री रामकर्पूररत्नं इति के नाम वैद्यधातु तस्य राज्ञे य
मेदिनी ॥ या श्रीभगवानुवाच करतो या
नरः पुं मनुष्यः इत्यमरः पुरु सत्यंगा पूर्वभागावधि श्रिता या
षः इति राजनिर्घण्टः विलिः प्रने वल्ल ॥

लितकोतास्ति तावदेषां पुरंभ पञ्चोक्तांशुदितेः सुतः महासत्ता
दा अत्र देवी महाभाषा योगनि महावीर्या च देवैरेव ईशसदान् ।
इति राजप्रसूः कामाख्या रूप इति कालीपुराणे ११ अध्यायः ॥
मादाय सदा तिष्ठति शोभनाय कष्टजनकस्थाने त तर्क्यायः ना
त्रास्ति नदराजोऽयं लोहित्या व रकः २ निरयः ३ उर्गतिः ४ इत्यमरः
रुणाः सुतः अत्रैव दश दिक् । नरक संख्या यथा उपोर्धे नरकाः
पालाः स्वस्वपीठेषु वस्थिताः य शककोटाः पंचाश मानतः ॥
त्र स्वयं महादेवो ब्रह्मावाहवस चत्वारिंशत्सितेतेषां प्रधानं तत्रि
वदा चंद्रः सूर्यश्च सततं वसतेः बोधत उपोर्धे पाताले कालाशि
त्रैव पुत्रक सर्वे जीर्णार्थमायाता रुदस्य पुरोर्धे अवीचिः क्षमिभ
रुदस्य देशमुत्तमं अत्र श्रीः सर्व । द्युश्च तथा वेतराणी महान् क
तो महाभाषा मत्र सदा वरु अत्रैव दशात्मलि रुच्छास युगमपर्वत
दि स्थितो ब्रह्मा प्राणदात्रं सस रौरवं निरुच्छासः प्रतिमां सस्त
ऊह ततः प्राग्गोतिषावेयं पु मलादास्थिते जले ककच्छेद ॥
री शक्रपुरी समा अत्र त्वेव स स्तथा पेकं कैलास य समुतापि वं
भर्तुने लुभिषिक्तो मया स्वयं ॥ पूतिपूर्णस्तथा मेदस्तभश्चरुधि
कृतदारः सदा मातैराजा भूत्वा रं वसा तामिस्र स्तपत एव अती
महावल तस्य महिषी माया । त्वासिश्च न पुंसकः लोहमसि
यथा ततो विदर्भराजस्य पुत्री यो भीमा अंगार राशिकोपति के
माया कया हरिः पुत्रार्थे वरया भीपाकः दारसेव्यः संजीवनस
मास नरकस्य समो युगोः तामु तापनं कालसूत्रं महापंकपी
हास्य दृष्टीकेशा स्तस्मिन् पुरवरे तोलं दारमेव च अंबरीषं तथा
स्वयं तथा समे सतनयं राजतेना द्यौरं महारौरव संतकः सर्वा
भ्येषे च यत् तस्य पुत्रा यथा । सुवेद्ययं च तैलतमत्र पु स्त
अनमस्यो वजायाया कालेन नरकः या अक्षिपत्रं तथा शस्त्र भूमिर्वा
क्रमात् भगवन् महाशीर्ष मद्वेत गयहारिका इति देवीपुराणे ॥
समास्तिने चतुरो जनयामास ॥ नरकागामिना यथा समउवाच ।

नगच्छन्ति नरा ज्ञानवहवोऽथ
 म निर्मितान् वधाम्बुसुवतेस्तत्र
 प्राप्नुवन्ति तपोधनं विस्तरात्तत्र
 त्सर्ववर्षी मुनि सत्तमः श्रुय
 तो तन्महाभागः कृताचैवोपधा
 रय नागि विन्नरकं याति न सत्
 पुत्री न भूमिदः श्रुय शतवर्षी
 च वेदानोचैव पारगः पतिव्रता
 नगच्छन्ति सत्पराकाश येनराः
 अनिता आशठाश्रवस्वामिभः
 क्ताश्रयेनराः तिलंगाश्रुदिरः
 एच पृथिवीचापि शाश्वती वा
 स्मोभ्यः प्रयच्छन्ति नगच्छन्ति
 संप्रयः स्वदार निरता दोताः य
 रदारविज्ञकाः सर्वभूतात्म भू
 ताश्च सर्वभूतानुकंपकाः नग
 छन्ति तत्तदेष्टापापिषं तमसाव
 ते यातनास्थानसंपूर्णं हादाप्र
 तिभयस्वनं ज्ञानवतो हि जायेव
 येव विद्यापरेगताः उदासीना न
 गच्छन्ति स्वाम्यर्थवदताः नराः
 नगच्छन्त्यत्र दातारः सर्वभूतदि
 तेरताः शुक्रषका मातृ पि
 त्रे नगच्छन्ति संप्रयः अहिंसका
 नगच्छन्ति वलचर्यवस्थिताः
 पतिव्रतादानवेतो दिनभक्ताश्च ये
 नराः यथा कृत्यमात्राश्च सत्रयाः
 निरपवच वातमीसु करायेव ये हि
 आदिताग्रयः गुरुचित्तानुपा
 लाश्रुतिनो मोनयेविताः नि
 त्स्वाध्यायिनो दोताः सदास
 भाश्रयेनराः मानवान् पूज
 यन्तो वै आत्मभावेन भाविताः
 अपर्व मेघुना येव नगच्छन्ति
 द्विजोत्तमाः ब्राह्मणाश्च मरुत
 च प्राप्नुवन्ति न संप्रयः निरा
 पाः सर्वकामेभ्यो निरापाः मुनि
 तैर्दियाः नगच्छन्ति दित्तोरेय
 तेषां यकर्मिणः इति वराह पु
 राणा नरकगामिनो यथा नार
 द उवाच उक्त्वा सीतापिबत्पामि
 नरकं येः प्रयान्ति हि सर्वेष्वेव
 त्कार्येषु देव सर्वेषु भूमिषु
 हेति पुत्रान् पश्यन् कृत्स्नान् वा
 स्मणाति क्रमः कृतः गुर्वर्थव
 भयार्त्तं वावर्जयित्वा महीपते
 येऽन्तर्कथयन्ति स्म ते वै निर
 य गामिनः प्रपाणां च सभानां
 च संक्रमाणां च मारिष आगा
 राणां च भेजारो नरा निरय गा
 मिनः ये परस्वापदतीरः पर
 परस्वानां च नाशकाः स्वकाश्च
 परिषादि ते नरा नरकानुगाः स्व
 काः संधिभेजारः परस्वपणीविनः
 अकृतज्ञाश्च मित्राणां ते वै निरयगा

मिनः पाषाणदण्डकाश्चैव समया
 नाच दण्डकाः ये प्रसवस्थिताश्चैव ते
 वे निरय गामिनः वृत्तिच्छेदशृङ्ख
 दं दानच्छेदं च पार्थिव मित्रच्छेदं त
 याणां कृता नरक गामिनः ।
 विषम व्यवहाराश्च विषमाश्चैव
 बुद्धिषु लाभेषु विषमाश्चैव नरा नि
 रय गामिनः कृतांशु कृतनिर्वेशं
 कृतभक्तकृतश्च भेदैर्ये व्य
 कर्षन्ति ते वै निरय गामिनः पु
 तसंयवहाराश्च निष्परीक्षाश्च मा
 नवाः प्राणिदिंसा प्रहताश्चैव
 निरय गामिनः वेरविक्रिणश्च
 व वेदानोचैव दण्डकाः वेदानोले
 त्काश्चैव ते वै निरय गामिनः
 केशविक्रायकारान्नविषविक्रा
 यकाश्चैव दीरविक्रायकाश्चैव ते
 वै निरय गामिनः चातुराश्च म्पवा
 याश्च श्रुतिवासाश्च येनराः विक
 र्मभिश्च जीवन्ति ते वै निरय गामिनः
 ब्राह्मणानां गवोचैव कन्यानां च म
 समते येन रथेनिकार्येषु ते कै नि
 रय गामिनः शास्त्रविक्रायकाश्चै
 कर्तारश्च महीपते शल्पानां यनुषा
 चैव ते वै निरय गामिनः शिलाभिः
 शकुभिर्वीपि सुभ्रवीमनुजर्षम ।
 ये मार्गमनुकथंति ते वै निरय गामि
 शोभाश्रयराजानो बलिषद्वा
 गतस्कराः समर्थाश्चाप्यदाता
 रस्ते वै निरय गामिनः शोभान्
 दातान् यप्रज्ञान दीर्घकालस
 होषितान् त्यजेति कृतकृत्या
 ये ते वै निरय गामिनः वाला
 नामय ब्रह्मनां दासानोचैव
 येनराः अदत्ता भक्षयन्त्येते
 वै निरय गामिनः इत्येतत् क
 थितं राजन् यमीधर्म विनिर्ण
 ये विस्मय्य पुरुषः कर्म धर्म
 मेव समाचरेत् इति पादो स्वर्ग
 स्तोत्रे १५ अध्यायः नरक विशेष
 गामिपापिनो यथा कृतसादी
 तथा सम्यक् पत्तपातेन यो व
 देत् यश्चाप्यदन्तं वक्ति स न
 रो याति रो रवं भ्रूणादा पुरह
 ती च गोघ्नश्च मुनि सत्तमा या
 तिते नरकरो ये यश्चोक्त्वा सति
 रोधकः सरापो बलहाहर्ता स
 वर्णास्पव शूकरे प्रयाति नरकं
 यश्च तेः संसर्गमुपेति वै राज
 न्यवैश्वहा ताले तथैव गुरुत
 ल्पराः तमर्कमे स्वसागामी दति
 राजभरोश्च यः साधी विक्रयकृ
 दध्यपातः केशविक्रयी तमला
 हेतयचैव यश्च भक्तपरित्यजेत्

केशरीयः स्वयं सतांवापि वर्तः ऊंशरी गरदस्तथा सूचीमा
गतामहाजालेनिपात्यते अव दिवकमेव पर्वकारीवयादिजः पे
मेतागुरुणां यो यश्चाक्रोहान यो जीवति जगज्जानः ऊणः नरक
राधमः वेददृष्टयिता यश्च वेदवि भोजी मादिवो मदिवोपजीवी य
क्रायकश्चयः अगम्यागामीयश्च हा मदिवीत्युच्यते भार्या भोगेनोपा
स्यानेपातिसर्वनेदिज चोरोवि र्जितं धनं उपजीवति यस्तस्याः स
मोदेपततिमर्षादादृष्टकस्तथा वै मादिवकः स्मृतः इति स्मृतिः
देवदिज पितृनदेष्टा रत्नदृष्टयि पर्वकारी धनादिलोभेनापर्वसु
ताचयः सयाति कृमिभदे वै । अमावास्यादि क्रिया प्रवर्तकः अ
कृमीशेच उरिष्टकृत पितृदेवा गारदाही मित्रज्ञः शाऊनिश्रीम
निधीन यस्तु पर्याप्तातिनराध याजकः रुधिराये पतमेते सोमे
मः लालाभदे स यात्तुशर विक्रीणते च ये मधुदा शमदेता
कर्त्तावरोधके पर्याप्तातिपरि च यातिवैतरणीनरः रेतः पाजा
त्यज्यादे भुंक्ते करोतिकर्णिना दिकर्त्तारोमर्षादाभेदिनश्चये ॥
यस्तु यस्तु खडादि कृत्ररः प्रयो ते कृत्स्नं यात्यशोचाश्च ऊहकाजी
तितेविशसने नरके भृशदरुणा विनश्चये अमियप्रवनेयातिवन
असत्प्रतिग्रहीतारो नरके याम लोदीदृष्टेवयः ओरभुकोमगवा
थोमुखे अयाज्याजकस्तत्रत थो वक्रिजाले पततिवै यांतेतेदि
थानतत्रसवकः वेगीपूयवहवै जतत्रेवयश्चापाकेषुवक्रिदः व
कोयातिमिष्टात्रभुंनरः वेगीसा तेपुलोपका यश्च स्वाप्रमादियु
हसकारी पुत्रादीनवर्जयिताप नश्चयः सन्शयातनमथे पु
कपवमिष्टात्रभुक् लातामाम ततस्तावभावापि दिवास्वप्नेषु सु
रसानावतिलालवणस्य च । दंतियनरा वस्तचारिणः पुत्रै
विक्रेता वास्तुणायाति तमेव नर थापितायेवतेपतेतिष्ठभोजने प
कंहिज माजीरकृदृष्टागान् स तेचान्यवनरकाः शतशोः यसह
वराहविदंगमान पालयन्नरकेया स्रशः येषुइष्टकर्मणाः पचेतेया
तितमेवदिनसम रंगोपजीवीकै तनागताः तथेवपापायेतानितथा

स्नानिसहस्रशः भुञ्जतेयानिष हाडः खं मानुषत्वेगमिष्टानि रो
रुधे नरकोत्तरगोचरैः वर्णाश्च गादि विप्रिते तत्र इयशा ज्ञा
मविरुद्धवकर्मजुर्वेति येनराः । एकं स्वकं भूतदोहविधायेव
कर्मणा मनसा वाचा निरयेषु प केवलं स्वजुद्धवकं पुस्तानि पा
तेति वै अथः शिरोभिर्दृष्टेन न पनिरतः सोपतामिस्वके पतत
रकैर्दिवि देवताः देवा आथोमु येनरा इह जन्तानां वयं ऊर्वतिवै
खानसर्वानपः पश्यन्ति नारकान् मृषा तेरोरवेनिपात्यते खायेते
स्यावराः कृमयोजाश्चपदिताः रुभि र्धतः यः स्तोदगार्थं भूता
पशवानराः धार्मिकास्त्रिदशास्त नां वयमावरति स्फुटे महारौ
हन्मोक्षिणश्च यथाक्रमे सहस्र रवसेतेतेपात्यतेसयमात्तया
भागप्रथमा द्वितीयातृकमास्त योवै निजं न जनकं वास्तुणो देष्टि
था सर्वद्येते महाभागायावर्त्तुकि पापकृत कालसूत्रे महाइष्ट
समाश्चया यावेतो जन्तवः स्वर्गेता योजनायन विस्तृते यावेतिपमु
वेतो नरकोकसः पापकृयानि रोमार्णि गवां देष्टे करोतियः ता
नरकं प्रायश्चित्तपरंमुतः इतिवि वद्वयसहस्राणि पचतेयम किं
स्तुपुराणे द्वितीयेषोऽध्यायः करैः यो भूमौ भूयतिर्भूतादेश
अपिच कथयामि विविज्जाणं क योरेपत दण्डयेत् करोतिवास्त
मार्णि विविथागनीः ताः स्मृणश्च णस्यापिदेहदंष्ट्रं विलोलुपः ॥
महाराज याः श्रुतामोक्षमाभुया सप्तरुमवे ईष्टेः पापतेयम
त परवितेपरापत्यं कलत्रेणारकं किंकरैः पश्चादुष्टासुयोनीपुत्रा
चयः हरतेबुद्धिमोहेन सोतेम येतेपाप भुक्तये वास्तुणानां ग
त्सुवशगतः कालपाशेनसेव वा येत दृष्टं विते नथात्पकं
हो यमहतेमहाबलैः तामिस्त्रया हनिवाश्रुते मोहात्तुम्यंति
ततेतावत यावदृष्टसहस्रकं तत्र स्व वलात्रराः ते परबाधक
ताउनमुद्रताः ऊर्वति यमकिंक पेव पात्यते च महाहिताः
राः पापभोगेन सम्मतस्तनो योर्धस्यमुपाहृत्यमधुरचानि
यानित शोकरी तत्रभुक्ताम लोलुपः न देवायनसहदेदः

नरकजगत्नामानि	पापभेदान् जगत् विशेष गामिनः
आस्थिजगत्	२० विस्मयदे पितृपितादाता २०
नामजगत्	२१ गुर्विणीगामी २१
लोहजगत्	२२ अतस्वाताः वीरयो रत्नभुक् २२
नीलजगत्	२३ कटुवाचा स्वामिताडिका २३
विषजगत्	२४ विषेण जीवन दन्ता २४
चर्मजगत्	२५ सचर्महस्तेन देवद्वय स्पर्शकृत २५
तमसराजगत्	२६ मृदानुज्ञातः मृदात्रभोजी २६
प्रतप्तनैलजगत्	२७ दण्डेन वृषताडकः २७
ऊनजगत्	२८ ऊनलौह वडिशो जी वदन्ता २८
कुमिजगत्	२९ मत्स्याभुविषेण श्यामांसरोरेनैवेयभुक् २९
पृथ्वीजगत्	३० मृदयाजीतन मृदाभुक् च वराही च बाला ३०
सर्पजगत्	३१ श्रीकृष्णपरिविद्रु मस्तकस्य सर्पस्य देता ३१
मशजगत्	३२ विधिं दत्ता दृढजंत दन्ता ३२
दण्डजगत्	३३ विधिं दत्ता जीव दन्ता ३३
गरलजगत्	३४ मत्सिकां दत्ता मधुग्राही ३४
वज्रदंष्ट्रजगत्	३५ शृणु विप्रयोर्दण्डकृत ३५
वृश्चिकजगत्	३६ अर्थलोभात् प्रजादेउकृत ३६
शरजगत्	३७ शस्त्रधारीधावकः संध्यादरिभक्ति ३७
मूलजगत्	३८ दीनप्रब्रालणः ३८
खड्गजगत्	३९ अल्पदोषेण कारायां प्रजावधनकृत ३९
गोलजगत्	४० जलादुत्थित नकादि दन्ता ४०
नरकजगत्	४१ कामेन परस्त्रीवतः श्रावणस्य दृष्टा ४१
काकजगत्	४२ स्वर्गचोरः ४२
सेवानजगत्	

नरकजगत्नामानि	पापभेदान् जगत् विशेष गामिनः
वानजगत्	४४ ताम्र लौह चौरः ४४
वज्रजगत्	४५ देव देवद्वययोः शौरः ४५
तमसायाजगत्	४६ देवदिनयोः रोष गो वस्त्राणो चौरः ४६
नीलजगत्	४७ देवदिनयोः पित्रल कोस पात्रचौरः ४७
लालजगत्	४८ वेष्टानभुक् नहति जीवीव ४८
मसीजगत्	४९ स्त्रैस्त्रैसेवी मसीजीवीव ब्राह्मणः ४९
चूर्णजगत्	५० देव दिनयोः शस्य ताम्रलासन चौरः ५०
चक्रजगत्	५१ विप्र द्रव्यं रुत्ता चक्रकारी ५१
वक्रजगत्	५२ विप्र बाधवयो वृकताकारी ५२
कर्मजगत्	५३ दविशयने कर्मसोम भुक् ब्राह्मणः ५३
जालजगत्	५४ देव दिनयोः घृत तैलादि रुत ५४
भस्मजगत्	५५ देव दिनयोः र्थी गंधतैलद्वयाणामपहर्त्री ५५
दण्डजगत्	५६ वल खलतादिना परभूमिहरः ५६
तमप्रसूतीजगत्	५७ अर्थलोभात् खड्गेन जीविच्छेदी नरवाजीव ५७
असिपत्रजगत्	५८ ग्राम नगरादि दाहकृत ५८
तारधारजगत्	५९ परकर्णो मुखदत्ता परनिंदकः परदोषः ५९
सूचीमुखजगत्	६० आसी वेद ब्राह्मण निन्दकश्च ६०
गोथामुखजगत्	६१ गृहे भित्ता वस्तु गो च्छाया मेघ चौरः ६१
नक्रमुखजगत्	६२ सामान्य द्रव्य चौरः ६२
गजदेशजगत्	६३ गज नरगनर चौरः ६३
गोमुखजगत्	६४ जलपिबद्गोवारकः ६४
कुंभीपाकजगत्	६५ गो स्त्री भित्त भ्रूण वृत्तदाः गम्पा गामी दीक्षा संध्यादीनस्त्रीर्षप्रतिग्राही ग्रामया जीवेवलः शृङ्गस्य कारो वृषलीपतिश्च ६५

नरकजलनामानि

कालसूत्रजलं ६६
शुभरोदकजलं ६७
शुभरोदकजलं ६८
शुभरोदकजलं ६९
शुभरोदकजलं ७०
शुभरोदकजलं ७१
शुभरोदकजलं ७२
शुभरोदकजलं ७३
शुभरोदकजलं ७४
शुभरोदकजलं ७५
शुभरोदकजलं ७६
शुभरोदकजलं ७७
शुभरोदकजलं ७८
शुभरोदकजलं ७९
शुभरोदकजलं ८०
शुभरोदकजलं ८१
शुभरोदकजलं ८२
शुभरोदकजलं ८३

जालामुखजलं

जिह्वजलं

धूम्राब्जजलं

नागवेष्टनजलं

पापभेदानुसारं विशेष गामिनः ॥

वेषपात्रभक्त तत्संस्मृति ६६
जलहादि षड्वेषपात्रागामी दिनः ६७
चंद्रसूर्य ग्रहण निषिद्धकालभोजन ६८
पक्षिपादक प्रदमकन्याया अमलैदाता ६९
दत्तापहारी ७०
अभक्ष्याणि वलिंग पूजकः ७१
विप्रदण्डकृत तत्कल्पकृत्यदायीव ७२
सकोपवदना स्वामिनि कटुवादिनी ७३
शुद्ध भोग्या ब्राह्मणी ७४
वेषपात्राव यव षट् पुंगमनाइवति ७५
युगी साव समाष्ट पुंगमनाइवति ७६
महावेषपात्राव अधिक पुंगमनाइवति ७७
जलहा साव पुंगमनाइवति ७८
स्वर्णिनी हृषी सावनः पुंगमनाइवति ७९
धृष्टा पुंगमली साव त्रिपुंगमनाइवति ८०
सवर्णा परदारी ८१
ब्राह्मणीगामी त्रियो वैश्याश्च ८२
करे नलसी गंगानल देवशिलाश्च कृत ८३
यतिज्ञाकृतदण्डकोमियाणापय्यानि ८४
ब्रह्महीविद्यासद्यातीमियासादरश्च ८५
नित्यक्रियाहीनो देववागनास्थिको मंदो ८६
पहासीव ८७
देव विप्रयो र्धनहारी ८८
वैद्य देवज्ञहृत्तिकारी लाहा लोह व्यापा ८९
री रसादि विक्रयी च ब्राह्मणः ९०

नरकजित पुं विलुः इति तिका

नरसमूहश्च ॥
नरगः पुं वरगः कः नारागा इति
भाषा मेहेने ह्रीं इत्यादि ।
यर्थायः अलक्ष्मीः ३ निर्वृतिः कोषः ॥
इकालपार्णी ४ इति शब्दरत्नाव
ली नरकस्या स्त्री वैतरणी नदी इ
ति हेमचंद्रः निरयस्थितेति यथा
नरकस्योपि देहं वैत पुन स्फुट
मिच्छति इति श्रीभागवते ॥
नरकांतकः पुं विलुः इति पुरा
णं नरकामयः पुं येतः इति श
ब्दरत्नावली निरययोगश्च ॥
नरकीलकः पुं गुरुचः तस
र्थायः गुरुहो इति हेमचंद्रः ॥
नरगणः पुं नवनवत्रविशेषः
तज्जातजनः यथा हस्ता स्वाति
मगास्थिनी हरि गुरुः यो लानुरा
धादिनिष्पादी रोहिणी चोत्तरा ।
यण इति श्रुतः अभवत सम
णि भरणी पूर्वाणि भावि त्रयं मे
ष्टाश्लेष विशाख मूल वरुणा
वसति विवा मघाः कर्कशे मुनि ।
महामती ययोः प्रभावो उद्दृष्टः
भिर्यथाक्रमवशादेवा नाराज
साः इति दीपिका अस्य फले मा
लिका पुराणे २१ अध्यायः ॥
नुष्टो म्भुक्तम संगत मनाः शीला
चित्तोधीयुतः इति कोष्ठीप्रदीपः ।
धर्मस्य दत्तद्विदित्यननिष्टमूर्तिः

नारायणो नर इति स्व तपः प्रभावः विधारणं द्विजानां मसवर्णासक
 दृष्टात्मनो भगवतो नियमावलो नासुपयम स्तथा देवरेण सतो
 ये देव स्तनेग एतना चित्ते न त्ति मधुपर्क पशोर्धुः ।
 शोकः इति श्रीभागवते २ स्कंधे । मोसादने तथा श्राद्धे वानप्रस्था
 ६ अध्यायः ॥ शुभस्तथा दत्ताया श्रवकयायाः
 नरपतिः पुं राजा इति शहर पुनर्दीने वरस्पव दीर्घकालेवत्
 त्तावली ॥ चर्यनरमेथापमेथको मत्ताप्र
 नरप्रियः पुं नीलहस्तः इतिग स्थानगमने गोमेधश्च तथा म
 जनिर्घण्टः नरस्पप्रियवस्तुनि त्वः इमान् धर्मान् कलियुगे व
 त्रि नरभूः स्त्री भारतवर्षः इति । र्जुनाकर्मनीषिणः इत्युदाहन
 त्रिकाण्डशेषः नरोत्तपतिश्च ॥ ते हृद्वारदीये ॥
 नरभूमिः स्त्री भारतवर्षः इतिश नरवाहनः पुं कुबेरः इत्यमरः ॥
 हरत्तावली ॥ पुरुष यान विणिष्टे त्रि ॥
 नरमानिनी स्त्री शुभश्रुतना नरविष्णुः पुं राक्षसः इतित्रि
 री इतित्रिकाण्डशेषः ॥ काण्डशेषः ॥
 नरमानिका स्त्री नरमानिनी इ नरसिंहः पुं विस्रुः इतिशहरत्ता
 तिशहरत्तावली ॥ वली सत्तद्विरणपकणिपु वधा
 नरमाला स्त्री मनुष्यमण्डमाला र्धभगवद्दशावतारानर्गतश्चत
 यथा विवित्र त्वद्वोग थग नरमा र्धः पूर्णवतारः इति वराहपुरा
 ला विभूषणा इति चादी ॥ तां नरश्रेष्ठः यथा सुरुत्तरय
 नरमालिनी स्त्री शुभश्रुतना देवाद्यपुंगवर्षभङ्गजराः सि
 री इतिहेमचंद्रः नरमाला पु दशाईलनागाद्याः पुं सि श्रे
 क्ता च मरमेधः पुं नरवधात्मक शार्धवाचकाः इतिविशेष्यनिघ्ने
 यत्तविशेषः सत्तकलो वर्जनीयः यमरः नरहरिः पुं नरसिंहवतारः
 यथा समुद्र यात्रा स्वीकारः कमरुत् यथा केशव धृत नरहरि इत्यजयना

दीशहरे इति गीतगोविंदः नरा नर्मकी स्त्री नर्मकारिणी वार इ
 धिपः पुं नराधिपतिः राजा य निभाषा तत्पर्यायः लासिका २
 या नराणां च नराधिपः इति । इत्यमरः लयपुत्री ३ नदी ५
 श्रीभगवद्गीता ॥ लस्या ५ इतिशहरत्तावली क
 नरान्तकः पुं राक्षसविशेषः स रेणः इति मेदिनी नलिका नाम
 नरावणपुत्रः इतिरामायणं ॥ सुगंधिद्वयं इति राजनिर्घण्टः
 नरायणः पुं श्रीनारायणः इति नर्मने स्त्री नर्म इत्यमरः ॥
 शहरत्तावली ॥ नर्दे शब्दे इति कविकल्पद्रुमः
 नरी स्त्री नारी इतिजटाधरः ॥ नर्दे गतो इति कविकल्पद्रुमः
 नरेंद्रः पुं राजा विषवेद्यः इति नर्देकं स्त्री छंदोविशेषः तस्य
 मेदिनी ॥ लक्षणं यथा यदि भवतो नजो
 नर्कटकं स्त्री नासिका इति भजजला गुरु नर्देकं इति
 हेमचंद्रः ॥ छंदोमंजरी ॥
 नर्मकः पुं पोटगलः चारणः नर्मस्त्री स्त्री परीक्षासः इत्यमरः
 केलकः नरः तत्पर्यायः ॥ नर्मकीलः पुं पतिः इतित्रिका
 सर्ववेशी २ लयालम्बः ३ ताल राशेषः ॥
 रचनकः ५ इति शहरत्तावली नर्मदः पुं त्वर्परः सूर्यः इति
 धिपः इति हेमचंद्रः ॥ नर्म हागवली ॥
 कर्तृलक्षणं यथा यादृशं नर्म नर्मवः पुं चुचुकं पिङ्गः परिहा
 पात्रं स्थाप्यते योज्यं च तादृशं । सरतः इतिशहरत्तावली ॥
 नर्मस्य धारणात् पात्रं नर्मकः नर्मदः पुं केलिसचिवः इतिमे
 परिकीर्तितः श्रयिच शसंवद्ध प्र दिनी नर्मदा स्त्री एकता इतिहेमचंद्रः
 लापी च सदा भ्रूजति तमरः ॥ नदीविशेषः सा विभ्या पर्वताभिः
 दास प्रहासचतुरो वाचालो नर्म स्तनापश्चिमेतमसानयां प्रविष्टा ॥
 काविदः इति संगीतदामोदरः ॥ तस्याः पर्यायः रेवा २ मेकलक

नयमलार्जुनो भूत्वा श्रीहंदाव
नेशासनः दामोदरेण शापनिर्म
क्तोत्तुला स्वयं जगमनः इति
श्रीभागवतीयदशमस्कंधः ॥
नलदेवः पुष्पारसः उशीरं मां
सी इति मेदिनी नलदातरिचि
नलदेवः पुं निखवतः इति भू
रिययोगः ॥
नलदा स्त्री जरांसी इति हे
मचंद्रः ॥
नलपट्टिका स्त्री तलाची दरमा
इति भाषा इति दारावली ॥
नलमीनः पुं विलिचिममत्स्यः
इत्यमरः ॥
नलिका स्त्री नाडी संगंधिद्वयभे
दः नली इति त्वातः उन्नरापये
प्रसिद्धा प्रवालाकृतिः पंगरी इति
कविनः प्रसिद्धा तत्पर्यायः ॥
विडुमलतिका १ कपोतवाणा
१ नलिनी ४ निर्मलया ५ मुषिरा
६ आध्यामी ७ स्तम्भा ८ रक्तदला ९
नर्मकी १० नदी ११ मत्स्यागुणाः तिरु
त्तकदत्तं तीक्ष्णं मधुरं कृमि
वातोदराग्नीः प्लुननाशितं म
लशोधनं च इति राजनिर्घण्टः
नलिनः पुं शाकविशेषः नालि
ता इति भाषा यस्य गुणाः मधुरं
पित्तनाशितं शुकवर्देकत्वं च इ
ति द्रव्यगुणः ॥
नलिने स्त्री यम इत्यमरः नी
लिका जले इति हेमचंद्रः ॥
नलिने स्त्री यम इत्यमरः नी
लिका जले इति हेमचंद्रः ॥
नलिनः पुं सारसपत्नी इत्यमरः
कृष्णकफलः पानीयामला
इति भाषा इति शाब्देदिका ॥
नलिनी स्त्री यमयुक्तदेशः यम
समूहः पद्मलता इति भरतः ॥
यममात्रे इति रायमुक्तदादयः ॥
तत्पर्यायः विसिनी २ पद्मिनी ३
इत्यादि इत्यमरः योमनिम्बगा ॥
कमलाकरः इति मेदिनी नलि
का इति राजनिर्घण्टः नारिके
लसुरा इति त्रिकाण्डशेषः ॥
नलिनीरुहं स्त्री मृगाले इति रा
जनिर्घण्टः वल्लिणि पुं ॥ नलिने
शयः पुं विसु इति त्रिकाण्डशेषः नली
स्त्री मनःशिला इति विश्वः नलिका
इति भावप्रकाशः तत्पर्यायः मुषि
रा २ विडुमलता ३ कपोतात्रिः ४ नदी ५
इत्यमरः ॥

नलोत्तमः पुं देवनलः इति रा
जनिर्घण्टः
नलः पुं किंशुचतः शतं चतः
शतहस्तपरिमितदेशः इत्यमरः
इतो नलवर्त्मगा स्त्री काकोली इ
ति शाब्देदिका नलपरिमित
यथागामिति चि ॥
नवः पुं स्ववः इति मेदिनी रक्त
पुनर्नवा इति राजनिर्घण्टः नृत
नेत्रि इत्यमरः ॥
नवमि वि संख्याविशेषः लुनय
इति भाषा वक्रवचनांतोः यं इ
ति व्याकरणे नववाचका यथा ।
अंगद्वारे १ भूवेदे २ कृतरावणम
स्तकः ३ सथाङ्गारे ४ व्याघ्रीस्तनः ५ अणो ६ अध्यायः तेषां रथादि य
५ सेवधि ६ अंक ७ रसः ८ ग्रहः
९ इति कविकल्पलता ॥
नवकारिका स्त्री नवोष्ठा इति श
ब्दमाला नूतनः सुदिनो विवरण
श्लोकः नवीनकत्री च ॥
नवकालिका स्त्री नवीनः इति हमा
वली ॥
नवग्रहाः पुं सूर्यादयो नव यथा
नवग्रहमखं कृतानतः कर्मस
मारभेत अथवा फलदेयं मानका
संजायते कविनः इति निश्चितं ते
षां संस्थाने यथा भूमेर्योजन ल
ले त सौरे मेत्रेय मंडले लले
दिवाकरस्यापि मण्डले शशिनः
स्थिते पूर्णं शतसह स्रं तु योज
नाना निष्ठाकरात् नतत्र मंडले
कृत्स्नं सुपरिष्ठातृकाशने दिल
ले चोत्तरे वल्लव बुधो नतत्र मंड
लान् तावत् प्रमाण भागे तु बु
धस्याप्युपानास्थितः अंगारका
पिष्पुङ्गस्य तत्प्रमाणे अर्धस्थितः
लक्षद्वये तु भौमस्य स्थितो देव
पुरोहितः सौरिर्हस्तस्येष्टोर्द्वि
लक्षसमवस्थितः इति विसुपुराणे
या योजनानां सदस्ताणि भास्कर
स्वरथेन व ईषादण्डस्तथैवास्त
दिगुणे मृत्तिसत्तम सार्धकोटि
स्तथा सम निपुतायधिकानि वै
योजनानां तु तस्यास्य कंयत्र प्र
तिष्ठिते चत्वारिंशत् सदस्ताणि
द्वितीयोद्देशे अवस्थितः पंचाभा
नित सार्धानि स्पंदनस्य महा
मते अक्षयमाणा भूभयोः प्रमा
णान्युगादयोः ॥ ॥

रुदयः प्रोमुहयया प्रागस्तुदयः पृथुजोमहासेवालः पुनस्तुदयः
 आरस्तुतादृशभिर्भगोः एवंवयोहा दमेव इति सिद्धोत्तमजरी ॥
 दशभिश्चतुर्दशभिर्भगैः वक्रशी अथ नवग्रह स्तोत्रं जवाजसु
 चुगतीवाकीन करोत्यस्तमयाद म संकाशो काण्यपयमरायुनि
 योप्याधिकैः कालभोगैर्दृष्टा धीनारिर्वर्षणयज्ञेप्रणतोस्मिदि
 मुनेरदर्शनाः भवतिलोकेवच वाकरं १ दिव्यशस्त्रं तथाराभंही
 राभाजुभायस्त मूर्तयः इति सूर्य रोराणीवसंभवे नमामि शशिने
 सिद्धोतः तेषा मस्तोदय दिन सं भक्ताशभो मूर्तयः २ ॥
 रवाज्ञानं यथा पूजा ति चंद्रा १२२ थरणी गार्भ संभूते विद्युत् पुंज
 सिद्धाश्च ११ देता १२ वेदावला ४ समप्रभं कुमारं शक्ति हस्तेव
 रामकृते ४१ क्रमेण भौमादिक लादितो गोनमाम्यहं ३ प्रियंगुक
 स्तास्तदिनानि वक्रैर्बुधस्य भूया ६ लिकाश्यामे रूपेणाप्रतिमं बुधं
 दशभार्गवस्य पञ्चयकस्मादस्त सोम्यं सर्वगुणोपेतं नमामि श
 मयादुदयाहा अभ्युदयास्तज्ञाने शिनः सुते ४ देवताना मधीणां
 यथा तथास्तवक्रान्तज्जनेस्त च गुरुं कनकसन्निभं वंयभूतं
 वक्रैर्जात ११ ३ वि ४ वि ५ ६ दिनि त्रिलोकेशो प्रणमामि हृदस्यति
 १० नेष्ट १२ मासेः महास्तवक्रास्तवि ५ हिमज्जंदमणालाभं देयानां पर
 धीसितस्यक्रमेणवक्रस्तनवेड १ मं गुरुं सर्वे सर्वशस्त्र प्रवकारे
 मासेः १५ गुरोरुदयस्यशक्य १ भार्गवप्रणमाम्यहं ६ नीलांजन
 स्नातमुकस्यतुदयवक्रमहा चयप्रविरविसूत्रं महाग्रहं छा
 स्तानां प्राकृ पश्चात्वाल्प हृद याया गार्भसंभूते वंदे भक्ता शने
 दिनज्ञानं यथा हृदः पुरस्तादुदय आरं ७ प्रहंकायं महाधोर चंद्रादि
 स्पष्टातवालस्यपदे १५ ववसाय त्वविमर्दकं सिद्धिकायाः सुतं रौद्रं
 निःस्नातं पंचसितः पंचदिनानिह नं राहुं प्रणमाम्यहं ८ पल्लवधु
 होवालोभवेदीणिदिनानि वक्रै हृदस्तपदे १५ म संकाशोताराग्रहविम

हृकं रौद्रं रुद्रात्मनं कुरं तंकेतं नवदणं स्त्री राज्ञां कुत्रविशेषः ॥
 प्रणामाम्यहं १॥ व्यासेनोक्तमि यथा मनोहरं वि कनक दाण्डव
 दे स्तोत्रं यः पठेत् प्रयतः शुविः नवदण्डकं कुत्रच त्रिविधं ज्ञेयं
 दिवा वा यदि वा रात्रौ शान्तिस्तस्य त्रिविधानोमहोभुजो इति युक्ति
 न संशयः ऐसूर्यमतलेवापिमा कल्पतरुः यस्याविवरणं कुत्रश
 राण्युष्टिवर्द्धनं नरनारी प्रियतं हेदृष्टव्यं ॥
 चनित्यं तस्यापजायते तत्तकोपि नवदले स्त्री यमस्य केशरशमी
 र्थमो वायु येचाये ग्रहपीडकाः यस्यदले पद्मादीनां जटिकाकार
 ते सर्वे प्रशमयंति व्यासो बुधात्र नवपत्रं तस्यर्णयः संवर्तिका २
 संशयः इति श्रीव्यासभाषितेन इत्यमरः संवर्तिः १ संवर्ती ४ इति
 वग्रह स्तोत्रं समाप्तं ॥ भरतः सामान्यनूतन पत्रे इतिह
 नवच्छात्रः पुं प्रथम मध्यमेनप्र कुचंद्रः दलमात्रं इति मयुः ॥
 हृतः नवीनविद्याधी त स्यर्णयः नवदीपितिः पुं मंगलग्रहः ३
 क्रियाकारः इति त्रिकंडशेषः ॥ तिजराधरः ॥
 नवतः पुं कुशः करिकंवलः ३ नवडगी स्त्री नवपत्रिका यथा
 तिहेमवेंद्रः ॥ पत्रिकेनवडगी तं महादेवमनोर
 नवभिः वि संख्याविशेषः १६ मे पूजासमस्तां संगृह्य रत्नमां वि
 नवे इति भाषा इति शास्त्रताव दशेषरि इति हृदत्रेदिकेष्टरपुरा
 ली नवतिका स्त्री तलिका ३ णं ॥ कुमारिका १ त्रिमूर्तिः २
 ति हारावली ॥ कल्पाणी १ रोहिणी ४ काली ५
 नवतिशः स वा वक्रनवतिनव चंद्रिका ६ शोभवी ७ दुर्गा ८ भ
 ति नवतीति वीर्यायं चणस दा ९ इति नवनामिका कया य
 प्रत्ययः नवती स्त्री नवतिः या मंत्राक्षर मयीलक्ष्मीमाहणां
 इति शास्त्रतावली ॥ त्रयधारिणी नवडगीत्मिका साक्षात्

कन्यामावाहयामहे इति निर्णयः ॥
नवदोला स्त्री नूतनप्रेरणा अस्या
विवरणं चतुर्दश शब्दे दृष्टव्यं ॥
तदोदहारादिने यथा उद्येदमला
दि शिवाग्निरुज्ज्वलते इति तादात्म्यं
यि लघुयोगो विधिः समा पुत्र
यमाह वंजं दोलादिकोदहारा
मायमिष्टं इति समयप्रदीपः ॥
नवधा नवप्रकारः यथा ॥
आचारो विनयो विद्या प्रतिष्ठा ती
र्थदर्शनं निष्ठा वृत्तिस्तपोदानं न
वधा कुल लक्षणं ॥
नवनाडीचक्रं स्त्री राशोनवनक्षत्र
युक्तं वक्ररेखा त्रयात्मकचक्रं
यथा जन्माद्य कर्म ततोपि दशा
मंसाचारिकं षोडशमं समुद्रय
मष्टादशमं विनाश मंजं त्रयो
विंशं नाशः स्युः पंचविंशमान
स मेवं नरः षड्दशः स्यात् नव
नक्षत्रो न्यपतिः स्वजातिदेषाभि
षेकदोः इति ज्योतिस्तत्त्वं ॥ नवमी
स्त्री नवमीते यथा अहोहेयंगवीनानी
नवमीनां परमुदालङ्कारांशकं राणां
स्वस्तिका ॥

नाच यत्नतः इति वृत्तवेवर्तपुस
गोश्रीकस्तननखिडे ४५ अध्यायः
नवमीते स्त्री गद्यविशेषः मातु
नइति नमी इति च भाषा तत्पणीयः
नवोदने २ इत्यमरः सरजे ३ मेत्र
जे ४ हेयंगवीने ५ इति रत्नमा
ला दयिजे ६ सार ७ हेयंगवीनकं
८ अस्या सामान्य गुणाः शीतलं
वर्णं वलावहत्वं समधुरत्वं
वृष्यत्वं स्यादकलं कफ रुचि
कारकत्वं वातसर्वांग मूलका
श्रम नाशित्वं सखकरत्वं ॥
कांति पुष्टि प्रदत्तं वक्ष्यत्वं स
र्वदोषापहत्वं नवोदवगद्यमा
हिषनवमीतगुणाः बालवृद्धा
नां प्रशस्तत्वं वलकारित्वं वातव
र्द्धनत्वं माहिषनवमीतगुणाः
कषायत्वं मधुरत्वं शीतलं वृष्य
त्वं वल्पत्वं आदित्वं पित्तघ्नत्वं
ददत्वं स्त्रिया नवमीत गुणाः
क्षयकाश नेत्रामय कफनाशि
त्वं वल्पत्वं दीपनत्वं ॥ आवि
कनवमीतगुणाः हिमत्वं लघुत्वं
योनिमूलकफवाते गुदमूलहित
त्वं ये उकनवमीत ॥

गुणाः क्लिष्टांशत्वं शीतलत्वं हाथुषितं प्रोक्तं मुत्तरोत्तरं गं
मेधा नाशित्वं गुरुत्वं पुष्टिस्थितं धरं अरुच्यं सर्वरोगाणां दीपनं
कारित्वं मेदाग्नि दीपनत्वं ॥ तद्विज्ञं स्मृतं इति राजनिर्घण्टः
हस्तिनी नवमीत गुणाः कषाय
त्वं शीतलत्वं लघुत्वं तिक्तत्वं वि
ष्टम्भित्वं जेतुपित्तकफ कृमि नाशि
त्वं च अस्थी नवमीत गुणाः ॥ दयाशीर्षितं कास रुद्धं तद्विज्ञं
कषायत्वं कफ वातनाशित्वं च ॥ बालके हृदये विशेषादस्ते शिष्टाः
क्षयत्वं कटुत्वं उष्णत्वं ईषदा माहिषनवमीतगुणाः नवमीत
तापहारकत्वं ॥ गर्हभीनवमी मरिष्यास्तवात श्लेष्मकरगुरुदा
तगुणाः कषायत्वं कफ वातना ॥ हृदि त्र्यमहरं मेदः शुक्र विव
शित्वं वल्पत्वं दीपनत्वं पाकेल
चुत्वं मूत्रदोष नाशित्वं ॥ इने अथ ययसो नवमीतस्य गु
णः ३० गुणः नवमीतेन चक्षु
शोष नवमीत गुणाः पाके शीत
लत्वं ब्रूण किमिकफासवान
नाशित्वं च नारी नवमीत गुणाः
रुच्यत्वं पाके लघुत्वं वक्ष्यत्वं
दीपनत्वं सर्वरोग विषनाशित्वं
च अथ साधारण नवमीतगुणाः मीषतक्रांश संक्रमात् ॥ अथ
शीतलं रुच्यं नवमीतस्य मधुरं वृष्यं विरेत नवमीत गुणाः सत्कारक
च वातापहे कासघ्नं किमि नाशने दृका मूलाच्छुश्रीः कुष्ठकारक
कफहरं स्याद्विषनाशकं वल्पं ॥ श्लेष्मलं गुरु मेदसं नवमीते विरे
पुष्टिवरे तेषां निशमनं सताय वि तनं इति भावप्रकाशः नवमीत
क्षेदने चक्षुष्यमहारिणं पणक नवं वृष्यं आदि वर्णं वलाग्रकृत
रं दधुद्रवं पित्तनित्र ॥ एका चक्षुष्यं हृदगं स्त्रिया यदण्णशी

विकार नुत दीरोस्थितं हिमंश
दि रक्तपिनाति रोग नुत इति
राजवल्लभः ॥
नवनीतके ली हतं इति राज
निर्घण्टः ॥
नवनीतयेनः स्त्री दानार्थकृत
नवनीतमय येन विशेषः यथा ।
नवनीतमयी येन पण राजन प्र
यत्नतः यो फल सर्वपापभ्यामु
चनेनात्र संशयः गोमयेनानुलि
प्रायो भूमौ गोचर्म मात्रतः ॥
कृष्णचर्म सगस्येव तस्यापरिच
धारयेत् कुंभं नवनीतस्य प्रस्य
मात्रस्य धारयेत् वत्स चतुर्थ ।
भागस्य तस्या उत्तरतो न्यसेत् ॥
कृता विधानेन च राजसिंहं सुव
रौष्टगी समुखी च कार्या नेत्रे
च तस्या मणिमौक्तिके लुहता
तथा यच्च गुडेन जिह्वां गोष्ठौ च
पुष्पैश्च फलेश्च दंताः प्रकल्प
सास्त्रां च सिन्धुश्च नवनीतस्य
नीराजत्रित पादं प्रकल्पयेत् ता
मृष्टीं काष्ठदोहं दंभरो मकृतक
वीं स्वर्णशृंगी रोप्यातुरां पंचरत्न
समन्वितां चतुर्भिः सिलपात्रैस्त
संयुतां सर्वतो दिशः प्राक्यायव
सु युगेन गंध पुष्पै रलेहते ।
द्विद्व दीपांश्च प्रज्वाल्य ब्राह्मणा
यनिवेदयेत् वेद वेदो ग विष्णु
आदिनाथि जितात्मवान् मंत्रा
स्त पवनमयाः सर्व येन पुयेस्तः
पुरा देवासुरैः सर्वैः सागरस्य त
मंत्रने उत्पन्नं दिव्यं समस्तं नव
नीतमिदं शुभं आप्यायने च भू
तानां नवनीतनमोस्त ते पवसु
ज्ञार्यं तो दद्याद्ब्राह्मणाय इदं वि
ने येन च दत्ता सुमुदो सोपधानं
नयेद्दृढविप्रवर्यस्य भूयः इति
धमेव सरसं चोपभुक्तातिष्ठेद्दिनं
येन दस्त्रीणि विप्रः यः प्रयण्य
तितां येन दीयमानां नरोत्तम ।
सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवसा
युज्यतां वजेन पितृभिः पूर्वजैः
सार्धं भविष्यद्विभ्र मानवः ॥
विस्मृलोकं व्रजत्यामु यावदा
रुतसंस्तवे यश्च दृष्ट्वा यात्रया
आचयेद्वापि मानवः सर्वपापवि
मुहात्मा विस्मृलोकं महीयते इ
ति वराहपुराण ॥
नवपावकः पु नूतनायापकः इति

इति सिद्धान्तकौमुदी ॥
नवफालिका स्त्री नव नवनातर
जोगना इति मेदिनी ॥
नवमः त्रि नवानां पुराणः नयजि
इत्यादि भाषा इति व्याकरण ॥
नवमालिका स्त्री नवमालिका
इति शहरतावली ॥
नवमालिका स्त्री नवमालिका
पुष्पं नेया लि इति मेडोयार इति
व भाषा तस्यार्थः अतिमोदा
श्रेष्ठी १ श्रीमोदवा ४ समल ५
सुक्रमारी ६ सुरभिः ७ शुचिमलि
का ८ सुगंधा ९ शिवरिणी १० न
वाली ११ इति राजनिर्घण्टः भद्र
वर्मा १२ देवलता १३ इति शहरचंदि
का गंधनिलया १४ मालिका १५ न
वमालिका १६ इति शहरतावली
तस्या गुणाः अतिशोभते सुरभि
ते सर्वरोगहरत्वे च इति राजनि
र्घण्टः ॥ नवमी स्त्री तिथिविशे
षः सा चंद्रस्य नवम कला क्रि
या च्या शुक्लपक्षे १ कृष्णप
क्षे २५ पंचिकाकार संकेते न प
तदं कवो धिता अथ नवमी या
वस्था सावाष्टमी युता ग्राह्या ॥
युगमात्र भविष्ये मासे अतिमिथ
न पुण्यं विधिना पूज्य चेदिका ।
तत्र फले लभते वीर नवम्याका
निकस्य च तथा भविष्ये मा
से मासि तया शुक्ला नवमी लो
कपूजिता महानंदेति सा प्रोक्ता
सदानंदकरी नाना स्नानं दानं ज
पो होमो देवाश्च नमुषोषणं सर्वं
तदतयं प्रोक्तं यदस्या क्रियते
नरैः तथा कालिकापुराण ॥
नवमानववर्षाणि राजन पिशा
शनो भवेत् तस्य तथा भवेद्गौरी
सर्वकाम प्रदा शुभा अद्येत्पादि
नवम्यानि यावत्तथा नववर्षाणि
यावत्प्रतिशुक्ल नवम्या पिष्टे
नरभोजनं तिष्ठति व्रतमिति सं
कल्पे विशेषः सर्वकाम प्रद
गौरी तोषः फले इति तिथिततं
श्रीरामनवमी व्यवस्था तत्र
प्राहे दृष्ट्या इयं गीतिथिः
तत्र तस्याः पूजा कर्म वा यथा
ब्रह्मवाच इयं देवी वराहोदाया
तपोलेदिमाचले तत्र पूज्यं सुराः
सर्वगतानंदं तमाचिरे नवम्यां
वसदाष्ट्या इयं देवी समाधि
ना वरदा सर्व लोकां नो भवि

ध्यातिनसंशयः नवम्यां यथापिष्टा यदि स्यात् इतिकोटीप्रदीपः ॥
 श्री भविष्यति हि मानवः नारी वा नवयोवना स्त्री युवती नवम्यां
 तस्य संपन्नं भविष्यति मनोगतं दिक्करी २ इति हारावली नल
 इति वराहपुराणं ॥ नी ३ ऊहेली ४ इति शबमाला
 कार्तिके शुक्ल नवम्यां जगद्धात्री नवरंग स्त्री कायस्थ मुखकुली
 पूजाप्रमानियथा प्रपूजयेत्तदा नानापेचदानचतुर्दशणात्मक
 श्री कार्तिके शुक्ल पक्षके दिनाद कुलविशेषः तद्यथा समाने प्रथ
 येव मथाङ्गे सायाङ्गे नवमे हति मदाने द्वितीयं च कनिष्ठके चरभ्रा
 इति मायातंत्रे १० पटलः ॥ त्रि रत्नीयं च मध्यमं च चतुर्थकं
 राशि गते चैव नवम्यां कार्तिक तेजो जे पंचमं दानं ऊर्ध्वं देतुं दिधा
 स्पृच उषस्यर्होदितो भानु ईर्गा नतः ग्रहणं जन्मनि समे कनि
 माराध्य यत्नवान् पुत्राश्च गृध्रं छेच द्वितीयकं रत्नीयं जन्मम
 नं लेभे लोक सादित्वमेव च थांशे तेजो जेपि चतुर्थकं नवरंग
 तांतिथिं प्राप्य मनुजः शनि ॥ मिथियोक्तं मुख्यानां हिमरागुणं
 भौमदिने यदि प्रपूजयेत्तदा इति कुलाचार्यकारिकानवर
 उर्गा धर्म कामार्थ मोक्षदो इति त्वे स्त्री नवप्रकारमणयः तद्यथा
 कामायनीतंत्रे १८ पटलः ॥ मुक्ता मारिका वैडूर्य गोमेदानुव
 कार्तिके शुक्ल पक्षे न त्रेतायाः नु विडुमो यमरागं मरकतं नीले
 प्रथमे हति त्रिसंध्यं पूजयेद्देवी चेति यथा क्रमान् इति तंत्रसारः
 उर्गा सम्यक् प्रहृदये इत्युत्तरं नवग्रहदोषशान्ते धार्याणि न
 कामाख्यातंत्रे ११ पटलः ॥ वरत्नानि यथा वैदूर्य धारयेत्
 अथ नवमी जात फलं विरो सूर्ये नीले च मंगलाच्छने ॥
 थ कर्ता सृजने रगम्यः य आचनेयेपि मारिकां यमरागं
 रापकारार्थमतिः ऊर्णीलः ॥ प्राणोक्ते गुरो मुक्ता भूगो वने
 आचार हीनः कृपणः कृषा शनौ नीले विडु बुधाः राहो ॥
 रः प्रसूति काले नवमी ॥

गोमेदकं धार्य केतो मरकतस्तु ब्रीहिलोः क्षत्रिये र्जयेः वैश्येः शू
 द्रा इति दीपिका विक्रमादिना देवभक्तिर्गुणैर्गुणैर्गुणैश्च मान
 राज सभास्य नव सत्यकपंडि वैः मदनरत्ने देवीपुराणोपि ।
 ताः यथा धनेतरि क्षपण का कस्यास्यै रवो शक्र मुक्ता मारण
 मरसिंहशोक वेताल भट्ट वट । नेदिको अयाशी यथ वैकाशी न
 कर्पूरकालिदासाः खानोवरा काशी वायवायुदः भूमा प्राचीत
 हसिदिरौ न्यतेः सभायोरता चामेय ऊमारी भोजयेन्महा ॥
 निवे वररुचि र्नव विक्रमस्य इ वस्त्रालंकारदानैश्च संतोष्याः प्र
 तिनवरत्नं ॥ तिवासरे वल्लिच प्रत्ये दद्यादो
 नवरात्रे स्त्री आश्विन शुक्ल प्रति दनेमां समाधत्त त्रिकाले पूजये
 पदादि नवमी पश्यत नव दिन । देवी जप स्तोत्र परायणाः ॥
 कर्तव्य उर्गा व्रत विशेषः तस्या स्कादे मासि चाप्युजे मुक्ते नव
 रंभः देवीपुराणे रामरत्ने च रात्रे विशेषतः संपूजयेत्तदा च
 देवीवचः अमायुक्ता न कर्तव्या नक्तं ऊर्ध्वं समाहितः नवरात्र
 प्रतिपत् पूजने मम मुहूर्तमा भियं कर्म्म नक्तं व्रतमिदं स्मरंति
 त्र कर्म्मवादितीयादिगुणवितः शिष्टद्वौ तिथिद्रोसे नवरात्रमपा
 पूर्वविदा तया मुक्ता भवेत् प्रति र्थके अष्टरात्रे न दोषोयं नवरात्र
 पदाश्विनी नव रात्र व्रतं तस्या न । तिथि तयः तत्र पूजाविधिः सा
 कार्यं शुभमिच्छता अत्रोपवासं च जयंतीत्यादिमंत्रेण नवाक्षरे
 दिकमुक्तं हेमाद्रौ भविष्ये एव च रावा कार्या यथा संकल्पविधा
 विधवास्मिन् नवरात्रोपवासतः य वृत् संस्थाप्य तत्र देवी मावासा
 एकभक्तेन नक्तं तथेवावाचिते षोडशोपचारैः पूजयित्वा मास
 नव पूजनीया जने देवी स्थाने स्या भक्तवल्लिङ्गाणां दिवलिं वा नि
 ने पुरे पुरे स्त्रोतेः समुदितैर्हृष्टै वेदयेत् ततः ऊमारी पूजा तड
 के हेमाद्रौ स्कादे पकैका पू

मार्कण्डेयदेवीपुराणयो ५८ ॥

जयेत् कन्यामेकदद्या तथैव च गर्भसमुद्भवां तासां जातिविशेषे
 द्विगुणं त्रिगुणं वापि यत्नेन नव फलविशेषो यथा ब्राह्मणी स
 कंतवा तथा नवभिर्लभते भूमि र्वकार्ये च जयार्थं नृप वंश-
 मेष्ट्यर्थं द्विगुणेन न एकदद्यात् लाभार्थं वैष्णवं शोण्यां सुनार्थं
 भेत् तैममेकैकेन श्रियं लभेत् शूद्रवंशजां दारुणोद्योत्तजानां
 अथ कुमारी निर्णयः एक वर्षा नोपजयेद्विधिना नरः अथ वै
 तथा कन्या पूजार्थं तां विवर्जये द चंडी पावउक्तः रुद्रयामले।
 त गंध पुष्प फलादीनां प्रीति एवं चतुर्वेद विदो विप्रान् सर्वान्
 स्तस्या न विद्यते तेन द्विवर्ष मा न प्रसादयेत् तेषां च वरणां का
 रण्य दशवर्ष पर्यंतं कुमारिका र्थं विदपारायणायै तथा ए
 १ त्रिमूर्तिः २ कल्पाणी ३ रोहिणी कोत्तराभि हृद्या न नवमीयाव
 ४ काली ५ चंडिका ६ शांभवी ७ दुर्गा देवहि चंडीपाव जयेच्चैव जापये
 ८ समुदेति ९ नवनामभिस्ताः पूज हाविधानतः अत्राश्वतोः अथ
 नीयाः आसामावाहनमेतः यथा जन मुक्तं मदनरत्ने देवीपुराणे।
 मंत्राक्षरमयी लक्ष्मीमाहारां रु प्रस्यपुक् पुक्कप्रतिपत्तस्तानि
 पधारिणी नवदुर्गात्मिकां सादा योगेश्वरे दिने पूर्व मुचैः श्रवाना
 न कन्यामावाहयाम्यहं पव मभ्य मप्रथमे श्रिय माहरत् तस्मात्ता
 चैने कुर्यात् कुमारीणां प्रयत्नतः श्वैर्नरेस्तत्र पूजोसौ आहुया सह
 केचुके श्वैव वसैश्च गंध पुष्पाद पूजनीयाश्च तुरगा नवमी यावदे
 नादिभिः नाना विधैर्भक्ष्य भोज्ये वहि शांतिः स्वस्त्ययने कार्यं न
 भोजयेत् पायसादिभिः तासां या तेषां दिने दिने धान्यं भलातकं
 ज्यत्वा माह ग्रंथिस्फुरितशीर्णं। कुष्ठं वचा सिद्धार्थकास्तथा पंचव
 गीरक्त पूज ब्रह्मांकितं जात्यं धांके र्णनसूत्रेण ग्रंथिनेषां न वंथयेत्
 करां कालीं कुड्योत्तरो मशां ॥ वायव्यं वीरुणोः सौरैः शाकैर् म
 संत्यजदोगिणी कन्या दासी। त्रैः स वैस्त्वैः वैष्णवैस्तथा ॥

शुभे हर्मः कार्या दिने दिने तत्र आश्विन शुक्ल पक्षे मूल नक्षत्रे।
 गज पूजापि कल्पतरो जेषा सरस्वती स्थापने यथा कर्त्तव्या
 योगे पुरा तत्र गजाश्चाष्टौ मह्य मने देवीपुराणे मूलेषु स्थापने
 वलाः पृथिवी मवहन पूर्व स देव्याः पूर्वाषाढास पूजने उन्नरा
 शैल वन काननी कुम्भदेरावतो स बलि दद्यात् अथानेन विसर्जयेत्
 यमः पुष्पदेतोः अथ वामनः सप्र रुद्रयामलेपि मूल अहं सुराधीश
 तीकोत्तनो नील सस्मात्तस्तत्र पूजनीयां सरस्वती पूजयेत् प्र
 जयेत् अथ प्रतिपदादिषु विशेषे त्वहं देव यावदेस्त्व मस्तकं ना
 यो दुर्गाभक्तिरंगिणो भविष्ये ध्यायेन्न च त्रिवेत्ताधीयात् कदा
 केश संस्कारद्वयाणि प्रदद्यात् चन पुस्तके स्थापिते देवि विद्या
 प्रतिपदिने एकैतैलं द्वितीयायां कामोद्दिजोत्तमः स्त्रीणां च नवरा
 केश संयम हेतवे दर्पणां च त्रेतोद्दितादि चर्चणं भवति तत्र कं
 तीयायां सिद्धालक्तकं तथा म व्रतहेमाद्रौ गारुडे गंधालंकार
 उपर्कं चतुर्थीति तिलकं नेत्रं तोहल पुष्पमालाचुलेपनं उप
 उने पंचम्या मंगरागंच शङ्खालं वासे न उच्छेति देतथावन मंजनं
 करणानि च यष्ट्या विल्व तरो। एतत्त समर्तकोपवासविषये ॥
 वार्यं सायं संध्यासु कारयेत् स हेमाद्रौ आश्विनमाच वैत्राव
 मम्या प्रातरानीय गृहमध्ये प्र रो दशरात्रव्रतमभिधाय अथवा
 वेशयेत् उपोषणं मयाहम्या। नवरात्रव्रतमभिधाय अथवा न
 मात्मशङ्कान् पूजने नवम्या मुग्र वरात्रं च सम पंच त्रिकं दिवा इत्य
 चैत्रयाः पूजो कुर्याद्वलिं तथा कं देवीपुराणे नवरात्र व्रते
 संपूज्यापोषणं कुर्यात् दश शक्तस्त्रिरात्रं वैकरात्रकं व्रतं च
 म्याशावरोत्त सारैः अनेन विधि रति यो भक्त स्तस्मै दास्यामि वाञ्छि
 ना यस्तु देवीप्रीणयते नरः सुंदर ते अथ नवरात्र पारणा निर्गा
 त्पालयेद्देवी तं पुत्रपुत्रकीर्तिभिः। यः साच दशम्यां कार्या ॥

दशमं विशेषस्तु भार्गवाच्चनदी
पिकायां भविष्यामीयुक्तं नग
त्रायं भक्तानां मभयेकरं अर्चयि
त्वामी हस्त मर्चयेच्च नतः पुनः
शमीमंत्रः स्नात्वे हेमाद्रौ गोपय
त्वास्त्राणे अमेगलानां शमनी शम
नीं हस्तस्य उः सम नाशिनीं
यथापययेदं शमीमुभां तथा भ
विष्ये । शमी शमयेत् पापं श
मी शत्रु विनाशिनी ॥ अर्जनस्य
यनुर्धारी रामस्य प्रियवादिनी ॥
करिष्यमाणाय या यात्रा यथाका
ले सुखमया तत्र निर्विघ्नकरीति
भवप्रीरामश्रुतिने ॥ ॥
अथ वलनीराजने कल्पयत्वे ॥
तत्र मंत्रः चतुरंगं वलं मयं नि
रनिष्टं वज्रतिष्ठ सर्वत्र विजयो मे
स्तु तत्प्रसादात् सुरेश्वरि गौडनि
वेधे ज्योतिषे कृता नीराजने रा
जा वल हृदौ यथा क्रमेण शोभ
ने विजने पश्येत् जल गोष्ठस्य
सन्निधौ इति निर्णयसिंधुः ॥
नवरात्रिकं क्ली नवरात्रे यथा ।
यासिने मुक्तपदेत कर्त्तव्यं नव
रात्रिकं प्रतिपदादि क्रमेणैव ॥

यावच्च नवमी भवेत् इति भ
विष्योत्तरं ॥
नववधुः स्त्री नवोक्ता नवीनाभा
र्या यथा असेभवह्नरसा शता
लिगणसेविता कर न सहते रा
जनभूमिर्नववधुरिव इति ह्यर्थ
कायं नववधुगमनदिनं यथा
अत्र अष्टमदशमहादशपञ्चम
र्य वर्षाणि निषिद्धानि मासमा
र्ग फाल्गुन वैशाखा विहिताः
यतः शुक्लः विहित नक्षत्राणि
पुष्यस्वाती हस्ता धनिष्ठा मराषा
कोत्तरफल्गुन्युत्तरभाद्रपदा रे
वती मृगशिरा रोहिणी पुनर्व
सु पूर्वाषाढा वाराः बृहस्पति
बुध शुक्र सोमनां तिथयो यात्रा
प्रकरणोक्ताः अदस्यर्षावरे
लादिकृष्णलादीन् परित्यज्यता
रा चंद्र शुद्धौ कालमुद्धौ च कार्यं
इति ज्योतिषं अपि च स्वाती मूल
पुनर्वसु मरकरा श्रित्रा नराधाषि
नी रोहिण्यः श्रवणा द्विरागमविष्ये
पुष्या धनिष्ठा तथा भर्तृ गौराशभने
दिन यतो काले पुनः शोभने कृभा
जालि रवौ शुभे शुभतिथौ वा ।

रादि यात्रोदिने वैशाखे मार्गशी
र्षे हि फाल्गुने वि शुभे रवौ नव
वधा गमे कृष्णान्यमासे विवर्ज
येत् इति मथुरेश चक्रवर्तिकृत
सारसंग्रहः ॥
नववरिका स्त्री नवोक्ता इति ह्यार
वली ॥
नववल्लभं क्ली दाहागुरु इति रा
जनिर्वाणः नवीनप्रिये वि ॥
नववस्त्रं क्ली नवीनवसनं नूत
नकापुत्र इति भाषा तत्पर्यायः
अनाहते २ आहते ३ अहते ४ तं
त्रकं ५ निष्ठावाणि ६ इति शब्द
त्वावली नवोत्तर २ इत्यमरः ॥
अथ नववस्त्र परिधान दिनं तत्र
वाराः बुध बृहस्पति शुक्राणां ।
नक्षत्राणि रोहिणी मृगशिरा म
घानराधा धनिष्ठा पुष्य विष्णावा
हस्ता विजोत्तरफल्गुन्युत्तरभाद्रा
त्रभाद्रपदाषिनी स्वाती पुनर्वसु
रेवत्यः धनिष्ठा रोहिणी हस्ता
विष्णावा चोत्तरासुव ज्येष्ठा पुन
र्वसु स्वाती विज्याषिनी वरेवती ।
इति सारसंग्रहः अपि च धाता
नराध वस पुष्य विष्णाव हस्ता वि

जोत्तराषि पवनादिति रेवतीषु ।
जन्मर्तजीव बुधशुक्रदिनोत्तरस
वाद्यो धार्य नववसन मीश्वर वि
प्र नष्टो प्रीति रवौ सतत मस्तु
भि राक्षसिंदो भोमस्तु च बुधदिने
च भवेदनाय ज्ञानाय मेत्रिणिभ
गोपिय सेरामाय मेदेमराय च न
वावरधारणां स्यात् इति सनयप्र
दीपः नवशायकः पु नवधामा
पादिनातिविशेषः नवशाक इति
भाषा यथा गोप माली तथा ते
ली तेजी मोदक वारजी कुलालः
कर्मकारश्च नापितो नवशायकाः
इति पराशरसंहिता ॥
नवसूतिका स्त्री धेनुः इत्यमरः ।
नूतन यमवायाच ॥
नवोशः पु मेघादिहादशालशानां
नवभागः यथा चराणां स त्रिको
णानां तच्चराया नवोशकाः इति
दीपिका मेघकेशरि धनुषां मेघा
यास्तु नवोशकाः दृष्यकन्यास
गाणां च मकरादि नवोशकाः ॥
तुला मिथुन कुंभानां तुलायाः
समुदाहृताः कर्किकृष्णिक मीना
नो ककटाया नवोशकाः स्व

नवात्रास्तु राशीनां वर्गोत्तम इति
स्मृतः इति ज्योतिस्तत्त्वे ॥
नवात्रा स्त्री कर्कटश्रेणी इति रा
जनिर्वाणः पावन विशेषे स्त्री
यथा विष्णुनाम्न भूतिवैपवसु
स्त्री समन्वितेः कृतः कषाया हंसा
श्रुवातपितोऽवज्जरे इति वैद्यकं
नवात्रे स्त्री नूतनाम्न तन्निमित्त
प्रादं यथा वराह उवाच अकृता
यो नवात्रानि मम कर्म परायणः
भुंजति ये नवात्रानि परैः शाक्तानि
केन ह नाहं लोभेन चेच्छामि ।
पुनर्भोगेन संदरि अवश्य मेव
कर्तव्यं मम कर्म परायणः ततो
भागवतो भूत्वा नवात्रे यो न का
रयेत् पितरस्तस्य नाश्रंति वर्षा
णि दश पंच च यदत्ता यस्तु भुंजी
त नवात्रानि कथंचन न तस्य थ
र्मा विद्येत एव मेतन्न संपादयः अ
न्यच्च ते यवदामि येन तत्र प्रमुच्य
ते प्रायश्चित्तं महाभागे मम भक्त
सत्त्वावहं उपवासं विराजंत न
त एकेन वा पुनः आकाश शय
ने कृत्वा चतुर्थं दनिमुत्थति य
वैतत्र विधि कृत्वा उदिते च दिवाकरे

पंचरात्रं ततः पीताशी च सुचेत
किल्बिषात य एतेन विधानेन
प्रायश्चित्तं समाचरेत् सर्वसंगार
परित्यज्य मम लोकाय गच्छति
इति नवात्र भक्षणपराध प्रायश्चि
त्तं इति वराहपुराणं ॥
तस्मिन्निष्ठदिने यथा सूर्यो वैव
विशाखे स्मरति यो पापे त्रिं ज
न्मान्विते नंदामंद महीज काव्य
दिवसे पोषे मथो कार्तिके भेषु
ग्राहि पित्रेषु विसृ प्रायने कृत्वा
प्राणिनां समे प्रादं भोजनकं न
वात्रविहितं पुत्रार्थं नाशप्रदं सूर्य
चैव विशाखे मार्गशीर्षस्य विंश
ति द्वादशधिकप्रथमदिन त्रयाव
स्थिते सूर्यो स्मरति यो त्रयोदश्यां
पापे पंचम तारा त्रये उयः पूर्वा
त्रय मद्या भरतः अदि रश्मिषा
शिव ग्राही ज्येष्ठा शोषार्द्रा सूर्य
युगेनेत्रा निशात्सके नवात्रे भोज
ने प्रादं जन्मचंद्रे तिथौ न च अ
शेषा कृत्वा ज्येष्ठा मूला जपद
केषु च भृगु भोमदिने विष्णु ति
थौ नाद्यात्रवौदनं तस्य विधि र्य
था प्राप्तीयादधि संयुक्तं नव

विप्राभिमस्तिनं दीपिकायां । मे
सुग्रादिपिवायेषु विभोम शानि
वासरे अत्र प्राशनवत् कर्मात्रवा
त्रफलभक्षण अधिकं त दस्तास्ता
ति पुनवसु मृगशिरः पुष्यावरा
था तथा मूलपौषावरा च रेव
ति थने चित्रा नले वारुणे ब्रह्मे
शक विशाखे यश्च त्रयो सोम्येद
जीवाहंके चंद्रे शोभन तारके च
श्रुभदं प्रादं नवात्रेः कृते भोज
राजः ब्रह्मा विसृ हस्तपौषा
थरोमार्तणः पौष्ठादिती मैत्रे चैव
विशाखे वापु थनमे मूलास्थि व
क्रो तथा शकवारुणास्तके शुभ
दिने प्रादं नवशस्यते नवा भोगव
भूमिजेषु न भवेच्छादं नवात्रोद्भवं
इति ज्योतिस्तत्त्वे आश्विनायिका
रे शुक्लपक्षे नवथायं ज्ञाता पक्षं
सशोभने गच्छेत् देवी विधाने
न गीत वाद्य पुरःसरः इत्यादि
ना वस्त्रपुराणेन प्रादं विधाना
त् अपि च प्रादं सतयोः केचि
त्रवयं प्रवृत्तेन धाम्नाक वशा
दनेष्टा मावा वनिनः स्मृतः इति
मलमासतत्त्वं ॥

नवात्रे स्त्री नूतनवत्त इत्यमरः
नवात्रिः पुं मेगलश्रुतः इति वि
काणशेषः नवशिला च ॥
नवाहः पुं नवदिने प्रतिपत्तिथिः
इति विसृः ॥
नविका स्त्री नवशतयुक्ता नवका
यति इति व्युत्पत्ति सिद्धा इति ।
स्त्रीत्यपकरणे इर्गादासः ॥
नवीने त्रि नूतने इत्यमरः ॥
नवाका स्त्री नूतनविवाहिता त
त्पर्यायः वधुः २ जनी ३ इति ज
राधरः नववरिका ४ दिक्करी ५
नवयोवना ६ इति हारा वली ॥
सुग्राधनायिका भेदः तस्या लक्ष
णं यथा लज्जा भक्त पराधीन रति
नवाका तस्या उदाहरणं यथा ॥
ब्रह्मात्रीतापार्थं मुखमनुमुखं
नैव रुच्यते धुनाना मूर्धानं ति
पतिवदनं चुम्बनविधौ हृदि न्य
स्तं हस्तं ति पतिगमनारोपितमना
नवाका वोकारं रमयति च संता
पयति च इति रसमेजरी ॥
नवाहंते स्त्री नवनीते इत्यमरः ॥
नूतनायिते त्रि ॥
नव्यं त्रि नूतन इत्यमरः ॥

नष्टः पुं रक्तपुनर्नवा इतिराज
निर्घण्टः स्तुतिः एतलस्तुतोभा
वे अल नव शाहात स्वार्थेयेनि
छन्नः नष्टकः पुं काकभेदः ३
मृणादिकोषः ॥
निशता वि नाशाश्रयः इति
नशातोः कर्मरित्तातिष्यनः
नष्टप्रसूतिका स्त्री सन्तवत्
सा तत्प्रायः नष्टः २ सन्तपुत्रि
का १ इतिहेमचन्द्रः ॥
नष्टरः वि नाशप्रतियोगी धंस
योगः इतिनशातोः कर्मरि
वरप्रत्ययनिष्यन्तः ॥
नष्टः वि अदर्शनविशिष्टः नष्ट
र्णयः निरोहितः २ इत्यमरः ॥
नाशाश्रयः यथा योगोनष्टः प
रंतप इति श्रीभगवद्गीता ना
शोक्ती ॥
नष्टवेदः पुं सौरभाद्रस्योभयप
दे चतुर्थीमुदितमृदः यथान
ष्टमृदोनष्टप्रभाद्रमासिसिता
सिते चतुर्थी मुदितोः मृदः प्रति
षिद्धोमनोषिभिः चंद्रस्तारापद
राग कलंकमति दुष्करे तस्मैद
दानिहेनैदकामतो यदि य ॥

प्राति अकामतो नरोदृष्टा मेव
पूने जलपिवेत् तदा मृदाभवे
त सद्यो निष्कलकी मही तले
सिंहः प्रसेने मवधीत् सिंहो जा
सुवता हतः सुकुमारकमारो
दीप्तवस्थेय स्पमेतकः इतिमे
त्रेणपूनेव जले साधुः पिवेद्वे
पुरातारास्तरोः पत्नीनवयोवन
संयुता रत्नभूषणभूषाफार
त्नसूत्मावरा सती सुश्रीणीसु
स्मिता रम्या सुंदरी समनोहरा
अतीव कवरी रम्या मालती मा
ल्य भूषिता सिंहर विडना साकं
चारु चंद्रनविडभिः कस्तूरी वि
डनाथप्रभाल मध्यस्थेला ज्वला
रत्नेद्र सारनिर्मील कृष्णमेजीर
रेजिता सुवकलोचनाश्रमास
चारुकज्वलो ज्वला सुवारु वा
रु मुक्ताभ दंतपेक्तिमनोहरा र
त्नकुण्डल युग्मेन चारुगण
स्थलो ज्वला कामिनीषतला
वाला गमेद्रमेद्रगामिनी सुकोमला
चंद्रमुखी कामाधारा च कामकी सती
मेराकिनीतीरेत्तात्तास्त्रिगोवरा व
राधायेती गुरुपादे सासृष्टेगभना
मृती दृष्टा तस्याश्च ॥

सर्वांग मनंग वाण पीडितः भा भविष्यसि न संशयः चंद्र मेवं न
देवतर्थाचंद्रश्च जहार चेतनेत्र रा तर्णी कामदेवे प्राणाप सा ते
ज ज्ञाने दारो न संशयारथस्या जस्तिना केनचित्ने भस्मीभूता भ
रसिको वली २य मारोदयामा विष्यसि चंद्र स्तारो गृहीता च क
सकरे धत्ता च तारको कामोस्म ता च रमणावज कोउ निधाय प्र
नः कामिनीतो समाश्रित्यचुचु ययो रुदंती तांमुचि स्मिता निर्ज
वसः मंगारं कर्ममुद्यंततमुवा ने निर्जने रमे शैले शैले मनोहरे
चगुरुप्रिया तारकोवाच त्यज तत्र दृष्ट्वा सरगुरु वलिगोहात्
मात्यजमाचंद्र सेरषु कुलपोस समागतं प्रणम्य सर्वमुक्ताचचे
क गुरु पत्नीवाल्मीकिवपनिव दस्तं प्रारणं ययो मुकुसुमोवया
नयरायणा गुरु पत्नी संगमने मास वचनेनीतियुक्तिः मुकु ३
वस्तुहत्याशतलभन पुत्रस्तं वाच मृगा वत्स प्रवक्ष्यामि गुरवे
तवमाताहं धैर्यं कुरुसेस्वरः देहि तारको गुरुपत्नी मातपरा
धिकृतां प्रता सरगुरु भस्मी त्यजमद्वचनाद्वियो ॥ गुरुपापत
भूतेकरिष्यति गुरुपत्नी विप्र योपाये निवृत्तिस्त मदाफला स
पत्नी यदि सा च पतिव्रता व्रत तीनांगुरुपत्नीनां प्रहणेन वलेन
हत्या सहसंच तस्याः संगमने च व्रतहत्या सहस्त्राणां पातकं
लभेत पुत्राधिकमश्लिष्यश्चि लभते जनः कुंभीपाके पच्यते च
यामत्सामिनो भवान् स्वधर्मर यावदे व्रतणाः प्राते ॥
दवापिष्टमामेवमातरं त्यज रा वृहस्पतिश्च तेजस्वीतां भस्मीक
स्यामिस्तीवधंतभ्यं यदि मां सेय तस्मीश्वरः न चकार कपाले अत
हीष्यसि विलेख्य तारावचनेतोव प्रियशिष्या हेतना उत्तप्य पत्नी
संभोक्त मुद्यंतं प्राणाप तारको दृष्ट्वा स पुरारेमे सकामतः नत्
येन निष्कामा सा पतिव्रता राह येतः प्रापतोः स्पेव परशस्ता
प्रस्तावनप्रस्तः पापमुक्ता भ प्रिया सती यतस्मिन्नस्तेव्रता
वान भव कलेकी यद्वक्ष्या प्रस्ता रोधयिता कवि विभुः ॥

समानेय निशानाचंताका स विष्णुसि व्यर्थपतिवताशाये
 दिने वृत्त शंभोश्चरणांभोज कार्तमीशकोभुवि ममाशि
 चकारचसमर्पणं शंभुस्त्रीति या यत्तमाश्चप्रतिकारोभवि
 युक्तश्चासयामासवत्तसि दत्ता षति यस्माद्वादवत्तयातगु
 तस्मैपादेरेणनिष्ठापेचकारसः रूपती दत्ता कृता तस्मात्तस्मि
 दत्ता तस्मत्तकेहस्तकृपालरभये दिनेवत स पापदृष्टेणयुगेयुगे
 ददौ क्षीरोदेस्त्राययिताचयायि मा भुक्तं क्षीयेतेकर्मकल्पो
 नेन शंकरः चकार चंद्रनिष्ठापं दिशतेरपि अवश्यमेव भाक्त
 ब्रह्मणा सहितः शुक्तिं योगेन च व्यक्तनेकमभुभाभुभं देहना
 दे योगीशो द्विखण्डवचकार सः गोनहे वत्स कर्मभोगो न नष्ट
 ररताहंललाहेवसोय्यहं ब्रह्म नि प्रायश्चित्तान्नसदेहा स्युस्त
 णःपुनः श्रुतयव महादेवो वभू मेवभविष्यति तारायहरणं व
 व चंद्रशेखरः श्रुतयव मुग्धाको त्सकलंकश्चंद्रमंडले मृगाक
 लजितस्तत्रकलंकीदेवसेसदि ॥ तं विलग्नं च भविष्यति युगेयुगे
 लज्जायावस्योगेनदेहनागवका इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्णजन्म
 रसः ततःपारीचंदीरोदेवस्त्रणा खण्डे ८१८॥ अध्यायः ॥
 चसमर्पितं रुद्रोदात्रिश्चक्रयया नष्टवेष्टना सी प्रलयः इत्यमरः
 शुचाक्षीरोदये स्तरे अत्रे अक्षर्ज शोकादिना परिसंद नाशो न
 ले तस्य पपातव जले वृत्त तस्मा ए चेष्टना तत्र प्रलयः प्रलीयते
 हभूवचंद्रश्च निष्ठापो देवसेसः नेन प्रलयः ली ३. यो शिषि
 दि ब्रह्मावभगवान्शंभुरिषिकं अल प्रलयः सातिकोभावः मूर्धे
 चकारते उवाच च महादेवो तर्थाः इति सर्वस्वं दृष्ट शोकादि
 निर्भयं देव संसीद महा देव भिरशेष चेष्टा नाशः प्रलय।
 उवाच स्वस्थाने गच्छ पुत्र तं इत्यर्थः इति भरतः ईहा ॥
 गुरु स्वविषयं मुदा यस्मात् मृत्युना च नष्टाग्रिः पुं
 षष्ठ्युप श्रापेन यत्तमग्रस्ता भ यस्याग्रिहोत्रिणः प्रमादादिना

कारणान्तरेण वा अग्रिष्टेनिर्वा र्त्तनामिति विनिश्चयः इतिवे
 णः स्यात्तसः तत्पर्यायः । एक परिभाषा शुक्तिश्च पाणि
 वीरहा २ इत्यमरः ॥ शक्तिश्च मात्रा क्लिप्तः प्रकीर्ति
 नष्टाभिसूत्रं ली किंचित् प्रा ताः हात्रिणद्विद्वश्चात्रशक्ति
 म चोर नीतदय तत्पर्यायः रित्यभिधीयते द्विष्टुक्ती पाणि
 लां २ इतिहासवली ॥ शुक्तिश्च देयास्तु कृशले नैरः ।
 नष्टेडकला सी कुरुः इत्यमरः नैलेकफे व वातेव केवले पव
 नसा सी नासिका इति त्रिका ने वसा दद्यात्तस्य सदापिते स
 एतरोषः ॥ पिर्मज्ञासमारुते ध्यापने रेव
 नस्तः पुं नासिका इतिशब्दमा ने चूर्णी युज्यातेमखवायुना
 ला नस्येक्षी इतिरत्तमाला प यरेगुलद्विमुत्तया नाशा भयन
 चविधनस्तकर्मयथा प्रतिमर्षी गर्भिया सहि भूवितरे दोषे च
 ३ वपीडश्चनस्यप्रथमनेतथा शि रीत्तादपकर्षति शिरो विरेचन
 रो विरेचनेनैव नस्तकर्मतपेच इत्येः स्त्रेहे वी तैः प्रसाधितैः ।
 धा ईषड्कुसनात्तद्दोषावानव शिरो विरेचने दद्यात्त रोगेष्टे
 कप्रपयते नस्तेनिषिक्तंसेविषा षु बुद्धिमान् गोरवे शिरसः मृ
 त्प्रतिमर्षप्रमाणतः प्रतिमर्षश्चन लेजायेस्पदेगलामया शोध
 स्पाथं करोतिचन दोष भाक्त शो गेड किमिग्रंथि कृष्णपस्मारपी
 थनः स्तम्भनस्तस्यादवपीडोद्विधा नसे तोय मसु गर स्त्रेह पीताना
 मनः अवपीडय दीयते यस्मादव यातमिच्छता भुक्त भक्त शिरः
 पीडस्तनः स्तनः स्त्रेहार्थं मृगशि स्तान्स्त्रान्काम स्तना स्तना
 रसा ग्रीवा स्तंधोरेसा तथा वला नवपीनस रोगार्त्त स्तनिकाश्वा
 र्थदीयतेस्त्रेहानस्तशब्दोः चवर्त्त सकासिना शुदाना दनवली
 ते नस्यस्य स्त्रेहिकस्यावदेयोस्त्र नातथानार्त्तव उर्दिने अमृता
 ह्योभुविदवः प्रमेकशो नस्तक यधिकेवाथो नैषी नसं प्रयो
 यो

जयेत् न नमो न्यूनसमाहे नाती नस्या स्त्री नासिका यथा च
 ताप्रीति वसरे नवान हादशे तांगंधवदा नमानसानस्याच
 धूमः कवशे नोनपंचमे नम्रदि नासिका इति भरतधृतसाहसो
 न्यूननवमे नवातिज्ञात समज्ञो कः नस्यातः पुं नस्तितः इत्यमरः
 आजन्म मरणं शस्ते यतिमर्षत नहि य निषेधः अभावः तस्य
 वस्तिवत् इति सारकोमुदी ॥ यथायः अ२ नो३ न४ इत्यमरः
 नस्या स्त्री नासाकृतं छिद्रं इ अन५ अना६ ना७ इति भ
 तिनस्तित शब्द हीकाया भरतः रतः ॥
 नस्याभेदनदाहाभ्या कर्णादा नरुषः पुं नागभेदः वंदवं
 हास्थिभेदेनेः अतिदाहानिवा शीयराजभेदः इति मेदिनी
 हाभावायेवांदावणवरेदिति सवपुत्ररवसो ज्येष्ठ पुत्रस्यापु
 सरतिः नस्तितः पुं नासानिहि षः सतः इति पुराण ॥
 तरुवली वहीदि नाक फोडा नरुषाखं ज्ञो नगरपुष्पं इति
 वलद इति भाषा तस्यार्थायः राजनिर्घण्टः ॥
 नस्यातः २ इत्यमरः ॥ नरुषात्मजः पुं ययातिराजा
 नस्यातः पुं नस्तितः इत्यमर इति पुराण ॥
 हीकाया रमानाथः ॥ नक्षत्रे ज्ञो मुक्ता इति राजनिर्घटः
 नमो ज्ञो नासिका देय चूर्णादि तारा तस्यार्थायः अक्षं २ भं ३ तार
 तस्यार्थायः नस्तं २ लावणं ३ का ४ उड ५ इत्यमरः ॥
 तिरतमाला वमने रेवनेनस्य तारकं ६ इति शास्त्रतः तारः
 निरुह आनुवासने ज्ञेयं पंच इति वादिः दाता यणयः ।
 विधुं कर्मसाजानस्य प्रवृत्तते तस्यथा अग्निनी भरणी २ क
 इति वैद्यकपरिभाषा नासाया तिका ३ रोहिणी ४ मृगशिरः ५
 दिने तत्संवधिनि च वि प्रग्र आर्द्रा ६ पुनर्वसुः ७ पुष्यः ८
 हेपुं इति संक्षिप्तसार व्याकरणं अश्लेषा ९ मघा १० पूर्वफल्गुनी ॥

उत्तरफल्गुनी ११ हस्ता १२ चित्रा १३ रुद्रेदं पुक १४ १५ १६ मिथु
 स्नातिः १७ विशाखा १८ अनुराधा १९ अश्लेषा २० स विशाख भः २१ २२ २३
 २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

क्रेशय मरणाया कृतिकासु ऊच ३. छ ६ केको हि ७
 यदावाधिर्दणचप्रतियुते न हे हो उ ट डि डू डे डो ८
 वरात्रं भवेत् पीडा त्रिरात्रं गौरिणी म मि मु मे १० मो ट फि डू ११
 पुव मृगशीर्षपंचरात्रमादीया दे हो य पि १२ पुष ण व १३
 मृचतेः सभिः पुनर्वसोतथापु ये यो र रि १४ रु रे रो त १५
 व्यसमरात्रं विधीयते नवरात्रं तित ते तो १६ न नि नू ने १७
 याश्रये मास मेकं मत्तासवहो नो य धि यु १८ ये यो भ भि १९
 हासो पूर्वफल्गुन्यामृतरासवि भू थ फ फ २० भे भो ज जि २१
 पंचकं हस्तेषु सप्तमे मोक्षे श्रि नृ जे जो ख १० अभिजन ११ वि
 ज्ञाया मर्दमासकं मासद्वयं तथा त्वि ते खो २२ रा मि गु गे २३ गो
 स्वाया विशाखे दिनं विंशतिं श शि श्रु २४ शो शो द धि २५ उ
 मैत्रे चैव दशाहानि ज्येष्ठाया म य फ न २६ दे हो च वि २७ चु च
 र्दमासकं मूलैर्न जायते मोक्षः चो ल ११ लि लु ले लो २१ मू ल
 पूर्वषाढे त्रिपंचकं उत्तरा दि यु क्त आ कार यु क्त न सेयः । क
 न विंशत्या श्रवणे हो च मास स्वनः दीर्घो ज्ञेयः । तालव्यशका
 को धनिष्ठाया मर्दमासं चारु रेण दंय सकाशे ज्ञेयः इति ज्यो
 णाच दशाहकं नव भाद्रपदे तिस्तत् ॥ नक्षत्रकांतिविस्तारः
 मोक्ष उत्तरासु वि पंचकं रेवत्या पुं य व ल या व नालः इति राज
 दिन विंशत्या वाहोरात्रं तथापि निर्वण्टः ॥ नक्षत्रचक्रं ज्ञौ
 नी प्राणे विमुच्यते तित्यं भरणं मंत्रप्रदणोक्तं षट् चक्राभर्ग
 नात्र संशयः कोशिकेन सदा दि न चक्र विशेषः तथा च बृहज्जी
 घानक्षत्रं व्याधिसंभवाः नक्षत्रं कर्तव्यं नक्षत्रं पथ जा क्रमे उत्तराहर्दिणायां तरेखा
 नता नक्षत्रं च न भोगोयकानि कुर्याच्चतुष्टयो दशरेखाः पश्चि
 चत्वारि नामा घत्तराणि यथा य माशाः कर्तव्या वीरवदिते ॥
 उ ३५ ३० व वि बु ४१ वे वो क कि ५ प्रकारादि दकारांतान हि चंद्र ।

वक्रिं दकान् भूमींश्च वेदं चंद्रां नीयानि नक्षत्राणि तथाच राक्षसभ
 अष्टाष्टोत्तं खगो प्रिये दिक्षु दृः रसाष्ट नवभद्राणि युगयुगम
 नेत्र नेत्र युगमष्टं नेत्राणि चंद्र गतामपि इतराणि न भद्राणि
 कान् मचादि ज्येष्ठ पर्यंतं द्विती नक्षत्राणि स्वनक्षत्रादेव नक्षत्रं
 येन वतारकं वक्रिभूमींश्च वेदां गणनीयं नक्षत्राने स्वनामाद्यक्षर
 अयुगेमंश्च नेत्र वक्रिकान् चंद्रेन संबधि नक्षत्राङ्गणनीयं तथाच
 भेदिता वर्णा रेवमंशगताः क्र मात निबंधं पूर्वोत्तरा त्रयंचैव
 भरणपाद्रीच रोहिणी इमानि पादक्षिणेण गणयेत् साधका
 मानुषाण्यर्कनक्षत्राणि मनीषि यक्षरात्र सधीः इति तंत्रसारः ॥
 णः ज्येष्ठा शतभिषा मूला धनि नक्षत्रनेमिः पुं विष्णुः यथा नक्ष
 षाष्ट्येष कृत्तिकाः विश्व मवाति त्रनेमिर्नक्षत्रीक्षमः क्षमः समीह
 णावाः स्युस्तारा राक्षसदेवताः नः इति विष्णुसहस्रनाम चंद्रः
 अश्विनी रेवती पुष्यः स्वाती हस्तः भ्रतः रेवतां स्त्री इति भेदिनी नक्ष
 पुनर्वसुः अनुराधा मृगशिरः अ त्रयः पुं उदयः चंद्रः नक्षत्रं पांती
 चण देवनाभकाः तथा स्वजातो नियुत पत्या सिद्धः नक्षत्र
 परमा प्रीति मध्यमा भिन्नजाति पुरुषः पुं वनविशेषः यथा
 पु रक्षो मानुषयो नीलो वैरंशन श्रयतां कथयिष्यामि नक्षत्र पु
 व देवयोः गणापवादमाह गवा रुयवतं नक्षत्रांगानि देवस्य या
 त तत्रे प्रणवस्त्रादरी माया व्याम निया नीह नारद मूलदीचरणा
 व्यासी षडक्षरः शासादो वक्रुषीच विलो जंच द्वे रोहिणी स्थिता द्वे
 समसाधारणाः स्रताः शारदायां जानुनीतयास्थियो संस्थिते त्रय
 जन्म संपन्न विपन्न क्षेमः प्रयोरः सा धारिणः मासाकृते तथा चोत्तर
 यको वधः मित्रं परम मित्रं च जन्मा तस्य फलानीदृयं कटिस्थाः कृ
 दीनि पुनः पुनः जन्म त्रिपंचमस्मानि त्रिकांशैव वासुदेवस्य संस्थिताः
 वर्ज नोस्थिता उरः संस्था त्वनुराधा अ

विष्ठा एष्टसंस्थिता विष्ठात्वाभन देयंवदोहदेविसोः सगंधिज
 योहस्तः करदयमुदाहृतं पुन समोदकं पार्श्वभाद्रपदयुमे
 र्वसरयागुल्योनखाः सर्वतया । पूजयिताविधानतः गुंडसपा
 चाने ग्रीवा स्थितानया मेष्टा प्रवणः लिंकं दयाहोहदे देव प्रीतिदे
 कर्णयोः स्थितः सुखसंस्थसुखा देऊती रेवतीयोगोहोहदेमुह
 पुष्पः स्वातिदेताः प्रकीर्तिताः हन मोदका अनुगथासुजवरजल
 देवारुणप्रोक्तोनासापेयमुदाहृतं त्यास्तत्र दोहदे अविष्ठायां तथा
 ने प्राजापत्येवनेशभाद्रपदयाम्नाः पुष्टं शालिभक्तच दोहदे पुष्पेसु
 प्रतिष्ठितं शिरोभोदस्तथाचैव न र्व पूजयेत्त दोहदे हृतपायसं
 द्वांगमिदंहरेः विधानं संप्रवत्ता स्वाति योगेव दशनान दोहदे
 मि यथायोगेन नारद संप्रतिता तिल शक्ती भुज युग्मं विष्ठा
 हरिः कामान विदधाति यथेष्टि त्वासोहदे परेमादन हस्ते ह
 जान चैवे मास्यसिताष्टमां यदासु स्थातया पूज्या यावकंदोहदेसु
 लगतः प्राणी भगवते सरलदया ने पुनर्वसा वंगुलिश्च पटोले न
 पूजयेच्च विधानतः नदत्र सत्रि त्रदोहदे दातव्यं केशव प्रीत्यै वा
 थोदद्यादिप्रेद्रायवभोजने जावनी स्वात्सव भोजने दनुषानभि
 चाप्तिनी योगे पूजयेदथभक्तिः चायावेपूजयेत्तमयत्नतः प्रियं
 दोहदे च हविष्यान्नं पूर्ववद्विज गुरुक शाल्यान्नं दोहदेच मधुद्विषः
 भोजने आषाढाभातयादाभा मवासनासिका पूज्या मधुदया
 दाहुरु पूजयेदुधः सलिलेणि चभोजने मगोत्रमार्गे नयने म
 शिरे तत्र दोहदे च प्रकीर्तितं । गमांसं च दोहदे चित्रा योगे लला
 फल्गुनी दिनये गुणं पूजनीयं देव दोहदे चारु भोजने भरणी
 विचक्षणोः दोहदेच पयोग्यं शिरः पूज्य चारु भक्तच दोहदे ।
 देयंवद्विज भोजने कृतिकास सम्पूजनीया विहद्विराद्रीयोगे ।
 कटिः पूज्या सोयहासैर्जितेन्द्रियः शिरारुहाः विष्ठाश्रभो ॥ ।

जयेद्रक्षा दोहदेच गुमादकं न नाद्य नदि यभावः इत्यमरटी
 दत्र योगेष्टेतेषु संपूज्यजगतः कायोभरतः ॥
 यतिं तत्रस्तदतिणाद्यात्तस्त्री ना पुं पुरुषः इत्यमरः ॥
 पुंसां आरु वाससे छत्रोपायनय नाकः पुं सर्गः इत्यमरः ॥
 गंवैव सम धामानि कोचने ह नाकनायः पुं इंद्रः इतित्रिकां
 तपात्रं चगां दोहयोवाहणाय उपोषः ॥
 निवेदयेत् प्रति नदत्र योगेन नाकनायकः पुं इंद्रः यथा स
 पूजनीया दिज्ञानयः नदत्रता यतीत्यवियदंनरगाथनाकना
 यविष्ठाय एष्टादद्याच्चदतिणा यकनिकेतनमापाइतिनेषथे ५
 नदत्रपुरुषात्वाहवतानावतमु सर्गः नाकनायकपुरोहितः
 त्रमे एवे विधानेता वल्लन नदत्रा पुं वृहस्पतिः यथा स्वायथर्म
 गोजनार्हिनः पूजितोरूपधारीये तनय युनस्थितोनाकनायकपु
 संः प्रामाच सुकामिता एतन्न रोहितः शुभः इतिज्ञेतिस्तत्वं
 वाक्तेयरमे पविपत्रं थनं यथासं नाकी न पुं देवता इतिहेमचंद्रः
 शुभत्रपदायि नदत्र पुंसः परमे नाकः पुं वल्मीकः इत्यमरः ॥
 विधानेष्टाष्टपुणामिदतीर्थया मुनिविशेषः पर्वतः इति मे
 त्रं इतिवामनपुराणे ॥ अथायः दिनी ॥ नाकुलः पुं नकुल
 नदत्रमाला स्त्री समविंशतिमो पुत्रः इति सिद्धांतकोमुदी न
 क्तिककृतसारः इत्यमरः नदत्र कुलसंबधिनिचि नाकुली
 अणीच समविंशति त्रपायैरप स्त्री ऊकुटीकंदः रास्त्रा चवि
 केत्रप द्यकैः नननदत्रमाला । का इतिमदिनी यवतिक्ता म
 स्यान्मुक्तावलिविवोज्ज्वला ॥ इति तंकंदकारी कंदविशेषः नाइ
 संगीतमोदरः नदत्रेशः पुं चंद्रः इतिस्वाता तत्रयायः सय
 कर्षरः इत्यमरः ॥ गथा १ सगंधा १ रक्तपात्रिका ५
 ईश्वरी ५ नागगंधा ६ अतिभुक् ७

सरसा ८ सर्पादनी ९ चालागं ॥ नागः सिंहवर्णाभोप्रियते
 था १० अस्या गुणाः निरुक्तं कटु सर्वकार्यकृत सतिरु मधुरो
 त्वे उस्मत्ते विरोधानेकविषना नागो मृतो भवति भस्मसात्
 शित्वे इति राजनिर्णयः ॥ आयुः कीर्तिवीर्यवृद्धिकरोति स
 नागं ह्रीं रंगं सीसकं करण वनात् सदा योगान्तरंति मृतो ना
 विशेषः इति मेदिनी नागक गो वंगवर्ण कारकं इति स
 रणजातफलं यथा नागोद्भवोयः ॥
 वानागधनाभिलाषी वक्रोक्ति नागः पुं पन्नगः हस्ती कृगवा
 जालो नितरां कृशीलः क्रोधा री मेघः नागकेशरः पुत्रागः
 पि संतापित वंधुवर्गो भर्गोपमः नागदेतकः मुस्तकः देहानिल
 स्यात् किल रंग भूमौ इति कोष्ठी प्रभेदः उत्तरपदस्थिते श्रेष्ठः ॥
 प्रदीपः वैद्यके रंगे सीसके च इति मेदिनी उद्गारे नाग इत्युक्तो
 पुं तयोः पाक हीनयोर्दोषा य नील जीमूल सन्निभः इति सा
 था पाक हीनो नागवर्गो कृष्ट रदातिलकटीका ॥ ताम्रुली
 गुल्म रुजाकरो मेद पाण्डुक देशभेदः इति नानार्थहीकायां
 रौ वातकफ मस्य करो पुनः भरतः नगो गिरौ चंदनादि त
 तयोर्मीरणं यथा अस्मत्पवि रौ वा भवः न गच्छतीति अगः
 स्यात् कृच्छ्रं चतुर्थीशेन निः नयगः नागः इति वा । तत्तकक
 त्रियेत् मर्याद्रेविदुते नागेलौ कीद प्रभृति देवयोनि मनुष्या
 ददवीच चालयेत् यामैकेनभ कारः फणालांगुलपुक्तः इति भ
 वेदस्य तत्तत्पाच मनः शिला रतः तत्पूर्यायः कादेवयः १३५
 कान्तिकेन द्वयं पिष्टा यवेष्टक मरः नागोत्पत्ति र्यथा सृजता
 पुदेनच स्त्रोग शीते पुनः पिष्टा ब्रह्मणा सृष्टि मरीचिः सति कार
 शिलया कान्तिकेन च पुनः पु ता प्रथममनसा ध्यात सस्य
 देहवाभा मेव घट्टिः पुदैरिति पुत्रस्तकपपयः तस्य दादायणी

भर्याकडुर्गामपुविस्मिता मारी यत्तज्जाता त इहं तत्त ऊरु
 चोजनयामास तस्या पुत्रात्सदाव समरामने ब्रह्मोवाच अहं
 लान अनेन वासुकिं चैव कंबलं दोविधास्यामि भवतीनां न सं
 महाबलं कर्कोटकं च राजेन्द्र शयः व्रजधं स्वानि धिष्णानि
 यमं चान्ये सरीसृपे महापद्मे पजापालाः ससाधुसाः पवसु
 थाशवे कलिकं चापरजितं । क्राः पजा स्तेन ब्रह्मणा यत्तम
 एतेकपुण्यदायादाः प्रधानाः प रिना आगतासु पजासायसा
 रिकीर्तिताः एतेषां तत्प्रसूत्या नारुय भुजंगमान् शशाप पर
 इदमाश्रिते जगत ऊटिला हीन मज्जुद्धो वासुकि पमखां स्तथा
 कर्माणास्तीक्ष्णास्यान्वविषोत् ब्रह्मोवाच यतो मत्प्रभवात्त्रित्य
 णाः दृष्ट्वा संदृष्ट्वा मनुजान् भस्म दयं नयत सानुषान् भवान्तरे
 कुर्युः दाणादुवं शशागामी यथा तथायस्मिन्मातः पापात् स
 स्पर्शा मनुष्याणां न राधिय अहम् दारुणात् भवितातिदयो वो
 हनि जायेत दयः परमदारुणः रो नूनं स्वयं भुवोन्तरे एव मुक्तास्त
 आत्मनस्त दयं दृष्ट्वा पजाः सर्वाः वेपेता ब्रह्मणे भुजंगान्माः
 समंततः जग्मुः शरणं शरणं प निपत्य पादयो स्तस्य इदमव
 रं परमेश्वरं इमे सेवार्थमुदि । ईव स्तदा नागा ऊचुः भगवन्
 एष प्रजाः सर्वा महीपते ऊचुः क ऊटिला जातिरस्माकं भवता क
 मलजं देवं पुराणं ब्रह्मसीतं । ता विषोत्वा तां कुरतं दकु
 देवा ऊचुः देव देवेश लोका शस्त्रं च नस्तथा समादि
 नां प्रसूतिः परमेश्वर वाहिनस्ती तं तथा देव इदानीं प्रमयाचुत
 द्वादशेभ्यो भुजंगानां महात्मना ब्रह्मोवाच ये देवा मया
 अहमहनि ये देव पश्येयु रुरगाह सृष्टा भवतः ऊटिलायाः ततः
 शा मनुष्यं मर्यायुं वा तत्सर्वं भ किं मनुजातिं भवत्युधं गतया
 स्मसाद्वेत तया सृष्टिः कृता देव थाः नागा ऊचुः मर्यादा ऊरुदेव
 नीयते सा भुजंगमैः ॥ । शस्याने चैव पृथक् पृथक् नागानां

वचनं श्रुत्वा देवो वचनं मन्त्रवीत तर्मे खान् ततः पातालानिलये
 अहं करोमि वचनागाः समये मन मुदिने नोतरात्मना एतत् सर्वं
 जैः सह तदेकमनसः सर्वेषां पंचमातेषां ज्ञानं महात्मनो अत
 धुं मम प्राप्तेन पातालं विनलं चैव स्त्रियंति धियं सर्वपापहरा शुभा
 सतलात्पुनरीयके दत्ते वै वस्त एतस्यां संयतो यस्तु शस्त्रेण परि
 कामानां एहं तत्र गमिष्ये तत्र वर्जयेत् तीरेण स्नायेय ज्ञागा ॥
 भोगान् वरु विधानं भुजधुं मम स्तस्यां संति मित्रतां इति वराद
 पामनात् तिष्ठधुं सममयावदा पुराणं पद्यां शिव भूषण प्रमा
 शस्ते पुनः पुनः ततो वैवस्वत एण यथा वासुकायाश्च ये सर्वा
 स्यादौकाशपयोभविष्यदाया यथा स्थानं चते हरे भूषणं चक्र
 दाः सर्वदेवानां सुपर्णाश्च यीम रुद्रमशिनो वाक्कादिषु दुते इति
 तः तदा प्रसूतिर्वः सर्वाभोदते कालिका पुराणे शिव विवाहे ॥
 विप्रभानुना भवतां नैव दोषोऽयं अध्यायः कंवलाम्भरनागयोः
 भविष्यति न संशयः ये वै क्रूरा सरस्वत्या गान वरमाप्ति र्यथा प
 भोगिनो दुर्विनीता स्तेषामेतो भ वंस्तता तदी देवी विस्मार्जिताम
 विता नाम ये तत् काले प्राप्ते भ रस्वती प्रसुवाच महात्मानं ना
 दयधुं दशधुं तथा परान् चाप ग मस्य तरे ततः सरस्वत्युवाच
 कृतो मनुष्यान् मंत्रोषधे गीरुड वरंते कंवल धातः प्रयच्छासुर
 मणः लैप्रवेदेष्टमानवायेव गाथिप तदुवाचो प्रदास्यामि यत्
 रंति तेषां भीते धूर्जितं च न चाम मनसि वर्तते अमृतं उवाच स
 चिंत्य कार्यं कामयावो विनाशः हायं देहि देवि तं पूर्व कंवल मेव
 इतीरिते वस्त्राणां ते भुजंगा ज मे समस्तस्वरसंवदह मुभयोः सं
 ग्मः स्थानं दानलात्ति हि सर्व प्रयच्छ च सरस्वत्युवाच समस्त
 तस्युभीगान भुजमाताः समग्रा रा ग्राम रागाः समपन्नग समम
 न रसात्तलेलीलया संस्थिता स्ते गीतकानि च समवता वन्य आ
 एवं प्राप्येते तस्य प्रसादे च पिमूर्च्छनाः जानाश्रे ॥

कोनपंचाशत्तथा ग्राम त्रयं च य हेहात् शापे दत्ता सुदारुणं वं
 त एतत् सर्वं भवान् गाता कस्तुल शाययि शासादा निभविता तस्य
 शो वने सखा तास्यते मत प्रसादेन निश्चितं ध्रुवं वर्ष शतं कालं स
 भुजंगेन्द्र परंतथा चतुर्विधं पदे ता त्रयास्यति मद्रिया इति वस्तुवैव
 लं त्रिः प्रकारः लय त्रयं यति । ने पुराणे श्रीकृष्ण जन्मावदे ॥
 त्रयं तथा तोयं मया दत्तं चतु अध्यायः वास्तुनागमुद्रियथा
 विधं एतद्भवान् मत्प्रसादात् प वास्तु प्रमाणेन त गात्रकेण वामेन
 त्रंगेन्द्र परं च यत् आस्मान् गीत पोते खलु नित्यकाले त्रिभिस्तमा
 मायत्रस्वर वंजनयोश्च यत् । सेः परिहृत्य पार्श्वं ते वास्तुनाग प्र
 तदशेषं मया दत्तं भवतः कंवल वदंति सिद्धाः भाद्रादिके वासव
 लस्य च यथा नवमस्य मूर्त्तौ के दिक् शिराः स्थान्मागादिके पु
 पाताले वापि पन्नग प्रणेता रोभ त्रिषु याम्यमूर्द्धा प्रत्यक् शिराः
 वंनौ च सर्वस्यास्य भविष्यतः ॥ स्थान् खलु फाल्गुनादौ ज्येष्ठा
 पाताले देवलोके च भूर्लोके च दिक् शिराः सनागः मूर्द्धि
 व पन्नगो इत्युक्ता सा तदा देवी चाते भवेत्कस्यः पृष्ठे स्थान् पुत्र
 सर्व जिह्वा सरस्वती जगामाद भार्ययोः जवने ॥ ४ ॥ लयं विद्या
 र्शने सद्यो नागस्य कमलेतणा न सर्व सम्पन्नयो देवे एकैना
 इति मार्कण्डेय पुराणे ॥ गोडु संश्रुद्धौ देवे हीतणा पश्चि
 कालिय वंश नगा दनने दोषा मे विद्याले पूर्वतो हीने ऊर्ध्वा
 यथा तदंश ज्ञातान सर्पाश्च ह हा सौम्य वर्जितं केचिद्विद्याभा
 नियो मानवाधमः ब्रह्महत्या गो न वदंते के गृहे बुधाः नको
 समपापं भविता तस्य निश्चितं म णेषु गृहे ऊर्ध्वा प्राप्येते नापि म
 त्याद यमविक्रे यः करोति देउ धातः कोणे च धन हानिः स्या
 भाउनं दिगुणां ब्रह्महत्याया भवि देने रिपु भयं भवेत् मध्ये च स
 तानस्य किंत्वेष लक्ष्मीर्यस्यति त र्वनाशः स्थान् स्मोदत दिवर्जये
 त इति मानिस्तत्त्वं ॥

नागकल्हः पुं हस्तिकंदः इति
राजनिर्घण्टः ॥
नागकर्णः पुं रत्नैरंडः इति
राजनिर्घण्टः ॥
नागकिंजल्कं स्त्री नागके
शरपुष्प इति राजनिर्घण्टः
नागजुमारिका स्त्री गुडवीमं
जिष्ठा इति राजनिर्घण्टः ॥
नागकेशरः पुं नागकेसर वृ
हः इति भरतः ॥
नागकेसरः पुं वृहद्विशेषः ना
गेभ्य इति भाषा तत्पर्यायः
चाम्पेयः २ केसरः १ कांचना
कयः ४ इत्यमरः केसरः ५ ना
गकेशरः ६ इति भरतः किंज
ल्कः ७ नागकिंजल्कः ८ नागी
यः ९ कांचने १० सवर्णा ११ हेमकिं
जल्कः १२ रुक्म १३ हेम १४ पि
जरः १५ फणिकेसरः १६ यत्रग
केसरः १७ तत्र पुष्पगुणाः
अल्पास्तं लघुते तिक्तं क
फवस्तिवानामयकं वशीषरो
गनाशित्वेच इति राजनिर्घण्टः
नागगंधा स्त्री नागलीकंदः इ
ति राजनिर्घण्टः नागगर्भ
स्त्री सिंह ॥ इति राज ॥

निर्घण्टः ॥
नागच्छा स्त्री नागदंती इति
राजनिर्घण्टः ॥
नागजं स्त्री सिंह ॥ इति राज
निर्घण्टः रंग इति हेमचंद्रः ॥
नागजाते त्रि ॥
नागजिका स्त्री शारिवा अन
नमूने इति रत्नमाला ॥
नागजिकिका स्त्री मनःशिला
इत्यमरः ॥
नागजीवने स्त्री वंग इति हेम
चंद्रः ॥
नागदंतः पुं हस्तिदंतः गृहान
गतदारु दंतिया इति दाण्डा
निवभाषा इति मेदिनी ॥
नागदन्तकः पुं नागदंतः भित्ति
दारु द्वयं तत्र पर्यायः निर्घ
हः २ इति जटाधरः ॥
नागदंतिका स्त्री वृष्टिकाली
विजिरी इति भाषा इति रत्न
माला नागदंती स्त्री ऊभावेष्वा
शीहस्तिनी हातिमुष्मा इति भा
षा इति मेदिनी शेषस्य पर्यायः
विशाला २ पंचपुष्पी ३ विषोष
धी ४ मुक्तपुष्पी ५ अभंताका
काणरी ७ ॥

कामदंतिका ८ इति रत्नमाला ॥ नागपत्रा स्त्री नागदमनी इति भा
ष्येनपुष्पा ९ मधुपुष्पा १० विशेष वप्रकाशः ॥
थिनी ११ नागस्फोता १२ विशाला नागपत्री स्त्री लक्ष्मणा इति रा
ती १३ नागच्छा १४ विवर्तणा जनिर्घण्टः ॥
१५ सर्पपुष्पी १६ मुक्तपुष्पी १७ नागपदः पुं षोडशरतिबंधात्रगं
स्वाङ्का १८ शतदंतिका १९ स्निग्हा तद्वितीयबंधः तस्य लक्षणं यथा
पुष्पी २० सर्पदंती २१ नागिनी २२ पादौ संयुते तथा हस्ते दिपेष्टिं
अस्यागुणाः कट्वं तिक्तं रुक्षं गे भंगे लघु कामयेत कामुको
नैवात कफ गुल्म मूलोदर व्या नारीं वेधो नागपदो मनः इति
धिकं वेधो नाशित्वेच इति रा रतिमंजरी ॥
जनिर्घण्टः ॥ नागपाशः पुं स्त्रीणां करणं व
नागदमनी स्त्री लक्ष्मणविशेष रुणापुधः इति मेदिनी सार्द्धद
षः तत्पर्यायः जलः २ जववती यावर्जनात् नागपाश इति स्मृतः
३ वृक्षा ४ रक्तपुष्पा ५ जववी ६ वृक्षप्रथिमयो दयात्रागपाश म
मलत्री ७ दुर्द्वी ८ दुःसहा ९ अस्यागुणाः तिक्तं उष्णं क
ट्वं विरोषोदराभानदोषनाशि तिदेवीपुशणीयध्यानं ॥
तं कोष्ठशोधन कारित्वेच इति नागपाशकः पुं रतिबंधविशे
राजनिर्घण्टः ॥ षः तस्यालक्षणां यथा स्वजवा
नागदलोपमं स्त्री पञ्चफलं ३ यदमथस्याहस्ताभ्यां धारयेत्
ति रत्नमाला ॥ ऊचौ रमेतिः शक्तिः कामी वं
नागदुः पुं समंतदुग्धा सिज ३ थोः यं नागपाशकः इति रति
ति भाषा इति शब्दचंद्रिका ॥ मंजरी नागपुष्पः पुं पुत्रागवृद्धः
नागनिर्घुहः पुं नागदंतकः ३ नागकेशरः चम्पकः इति मेदिनी
ति जटाधरः ॥ नागपुष्पफला स्त्री ऊष्माणी इति

राजनिर्घणः ॥
 नागपुष्पा स्त्री सर्पाश्वी इति
 राजनिर्घणः ॥
 नागपुष्पा स्त्री नागदमनी इति
 भावप्रकाशः ॥
 नागफलः पुं पटोलः इति रा
 जनिर्घणः ॥
 नागवधुः पुं अश्वमृदः इति
 शब्दचन्द्रिका नागानां वधुश्च
 नागवलः पुं भीमसेनः इति वि
 काणशेषः हस्तिनस्य वलव
 तिवि नागवला स्त्री बलाप्रभेदः
 गोरकुचा उलिया इति गुलशक
 री इति ककरी इति च भाषा न
 त्पर्यायः गोरकुकी २ कसा ३
 रुसगवेधुका ४ इत्यमरः गोर
 रुही ५ गोरततण्डुला ६ इति भ
 रतः भद्रोदनी ७ त्वरगंधा ८ चतः
 यला ९ महोदया १० महापत्रा ॥
 महापात्रा ११ महाफला १२ विष
 देवा १३ अनिषा १४ देवदण्डा १५
 महागंधा १६ चंडा १७ अस्या गुणाः
 मधुरास्त्वत्कषायत्वे उस्मत्ते गुरु
 त्वे काण्डनिद्रुण वात घ्नान् पित्रना
 शित्वे इति राजनिर्घणः स्त्रियत्वं
 आयुष्यत्वं वृष्यत्वं श्रुतिं क
 ऋत्नी लालय गोगेषु हितत्वे च
 इति राजवज्रभः ॥
 नागभन पुं दुण्डुसर्पः इति वि
 काणशेषः ॥
 नागमल्लः पुं येरावतः इति श
 हरत्नावली ॥
 नागमाना स्त्री मनःशिला ३
 ति हेमचंद्रः मनसा देवी इति श
 हरत्नावली ॥
 नागमारः पुं केशराजः इति वि
 काणशेषः हस्तिमारके वि ।
 नागयष्टिः स्त्री पुष्करिण्यादि
 स्थितकाष्ठविशेषः २३ काठ ३
 ति भाषा तत्पर्यायः नागाचला २
 इति जटाथरः ॥
 नागरं स्त्री मुंठी इत्यमरः मुस्ता
 इति मेदिनी रतवधुः इति विषयः
 नागरदेष्णीयाक्षरं च ॥
 नागरः पुं देवरः इति विकार
 शेषः नागरंगः इति शहरत्ना ।
 वली विदग्धे नगराद्वे च वि ।
 इति मेदिनी ॥ नागर
 कः पुं रतिबंधविशेषः यथा ॥
 कुरुमूला परिस्थिता योषिरुहं

यदि प्राचो धृत्वा कराभ्यां च बंधो ना त्वं कटुत्वं कषायत्वं शीतलत्वं
 गरको मतः इति रतिमंजरी ॥ कफ पित्र जरा तिसारा रुचि त
 नागरं स्त्री सिंहं इति हेम सादाह भूम नाशित्वे च इति रा
 चंद्रः नागस्य शोणितं च ॥ जनिर्घणः ॥
 नागरचनः पुं नागरमुस्ता इति नागराजः पुं शेषः अनेतः यथा
 राजनिर्घणः ॥ पाताले नागराजं भुजगं युवत
 नागरंगः पुं वृद्ध विशेषः नां यो यस्य गायेति कीर्ति इति क
 गीले वुरगा छ इति भाषा इत्ये विकल्पद्रुमः ॥
 मरः तत्पर्यायः नागरंगः २ ना नागरां स्त्री मुंठी इति रा
 र्थगः ३ नागरः ४ येरावतः ५ जनिर्घणः ॥
 नागरुकः ६ चक्राधिवासी ७ नागरी स्त्री सुह्री इति शब्दचंदि
 ति शहरत्नावली तत्फलं गुणः का विदग्धानारी यथा हेताभी
 सरभित्ते विपाके गुरुत्वं दुर्जर रीः स्मरत सकथं संहनो नाग
 त्वं शतमूलत्वे ईषन्मधुरत्वं हृष्य रीभिः ३ सुहृद्वतः नागरप
 त्वं वात विनाशित्वं च नरकेशर ती नगरभवेति ॥
 गुणः रुच्यत्वं वातहरत्वं च इति नागरुकः पुं नागरंगः इति
 राजवल्लभः ॥ शहरत्नावली ॥
 नागरमुस्ता स्त्री मुस्ताप्रभेदः ना नागरंगः पुं सिंहं इति राज
 गरमुस्ता इति भाषा तत्पर्यायः निर्घणः ॥
 नागरोम्या २ नागरादिभुनसेन नागरोम्यकः वि नगरसंबंधी न
 का ३ चक्राका ४ नादेयी ५ चूरा गरस्याय मिति स्नेय प्रत्यया
 ला ६ पिण्डमुस्ता ७ शिशिरा ८ तत्तत्सार्थकः ॥
 वृष्यादी ९ कछुरुहा १० तारुके नागलता स्त्री लिगा इति वि
 सरा ११ उच्चटा १२ शरीकासंज्ञा काण्डशेषः ॥ नागलोकः
 १३ कलापिनी १४ अस्या गुणाः तिक्ता १५ पाताले इत्यमरः ॥

नागवल्ली स्त्री नागवल्ली ३ विरेचनी वक्रसंगंधिकारिणी ना
तिभावप्रकाशः ॥ नागवल्ली सती नागवल्ली ३ विरेचनी वक्रसंगंधिकारिणी ना
नागवल्ली स्त्री नागवल्ली ३ विरेचनी वक्रसंगंधिकारिणी ना
इतिरत्नमाला ॥ नागवल्ली स्त्री नागवल्ली ३ विरेचनी वक्रसंगंधिकारिणी ना
नागवल्ली स्त्री नागवल्ली ३ विरेचनी वक्रसंगंधिकारिणी ना
अस्याः पर्याया स्तोत्रवल्लीश री ज्यो मरा वल्लभा गुल्माभा
हेगुणाप्रतापलशब्दे द्रव्याः नविचंथनिच कथिता सा माल
सावर्णीवाताम्रवाटादि नाना वे त स्थिता अंथिपुक्कलिकाना
ग्रामस्थान भेदेव भिन्ना मकषायासा कटुस्थिता मलाप
एकाप्येषा देश मन्त्राविशे कर्षकं वस्य पित्त रुदान नाशि
घात्रानाकारं योतिकायेगुणे च नी हेयणीया कटुस्तीक्ष्णा रुचा
श्रीवारीमधुरातीक्ष्णा वातपित्त रौक्ष्ण्यलाच सा कफवातहरा रु
कफायदा रसाव्यावरसारः च कटु दीपन पाचनी इति राज
आविष्कारे शिपिरास्यता स्या निर्वर्तः नागवारिकः पुं राजकुंज
दन्तवारी कटुकास्तीक्ष्णा रः हस्तिपः गणस्थानः गरुडः
नीक्ष्णा तपोला मवपाकक मयूरः इति मेदिनी नागवीरः पुं
त्री विदार पित्रास विकोपनी संकरः शाकर इति व्यातः इति वि
च विष्टम्भदा वात निवर्हणी कौश्लेशः नागवीथी स्त्री अश्विमा
च सममी मधुरा तीक्ष्णा कटु रु दिनत्र त्रय चरित ग्रह स्थान च
ला च पाचनी गुल्मादराध्या यान्तर्गतोत्र स्थानस्थ पथ वि
नहरा रुचि कटुपनीपराय शेषः यथा सर्वग्रहाणां जीरेणव
न्यत्र गुदागरे समशिरा प्रसि स्थानानि हि जसन्माः स्थाने जा
दा तमणीचूर्णातिरसातिरुचा रुद्रे मध्य तथेरावत मुन्नरे वेषा
संगंधि तीक्ष्णा मधुरातिरुचा नरे दक्षिणतो निर्दिष्ट मित तत्तः
सरीपनी पुस्तकरा चवल्या ॥ नरेवमध्यान्तर दक्षिण मार्गत्रय

प्रत्येकवीथी त्रयेण त्रिधा भिद्यते त्रिकाणशेषः ॥
तथा हि त्रिभिः त्रिभिः रश्मिमादि नागोजला स्त्री नागयष्टिः इति
नक्षत्रे नागवीथी गजवीथी ये जराधरः ॥
रावती चेत्सुन्नरे मार्गे वीथी त्रये नागोजना स्त्री हस्तिनी नागघ
तथा वोक्तं अश्विनी कृत्तिकाया ष्टिः इति मेदिनी ॥
स्या नागवीथीति शब्दिता इति नागयष्टिः पुं अनेनः इति हेम
विष्णुपुराणे २ अंशे ८ अध्यायः चंद्रः ॥
रीकायां श्रीधरस्वामी कण्ठपा नागानकः पुं गरुडः इत्यमरः
पत्रविशेषः यथा नागवीथी नागरातिः पुं वेध्याककोरकी
व्यामिस्यामिति ब्रह्मपुराणे इति राजनिर्घण्टः ॥
द्वितीयोऽध्यायः ॥ नागालुः स्त्री कंभन्वी इति
नागपुत्री स्त्री पुंगरीफलं इति राजनिर्घण्टः ॥
राजनिर्घण्टः ॥ नागशानः पुं गरुडः इति हा
नागसम्भवे स्त्री सिंहर इत्यमरः रावली ॥
नागसुगंधा स्त्री भुजंगादी स नागाक स्त्री हस्तिनापुरं इति
पुंसुगंधा इति भरतधनस्वामी ॥ त्रिकाणशेषः ॥
नागस्तोकके स्त्री वसनाभः इति नागाका स्त्री लक्षणाकंदः
राजनिर्घण्टः ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥
नागस्फोता स्त्री दंती नागदंती नागी स्त्री नागपत्नी इति मय
इति राजनिर्घण्टः ॥ बोधे नागदं स्त्री उदरमाणा ।
नागहनः पुं नखनाम गंधद्रव्यं इति हेमचंद्रः ॥
इति राजनिर्घण्टः ॥ नागदं स्त्री वेध्याककोरकी इति
नागदं स्त्री वेध्याककोरकी इति नागदं स्त्री उदरमाणा इति
तिराजनिर्घण्टः नागावः पुं । हारावली नाविकेतः पुं अग्निः
नागकेशरः ॥ इति ॥ इति त्रिकाणशेषः ॥

नारकः पुं नरं देशविशेषः क
र्णिक इति व्यातः इति शब्द
त्वावली ॥
नारकः स्त्री गद्य पद्यशक्तभा
षा मय ग्रंथ विशेषः तत्पर्यायः
महात्रयकं २ इति त्रिकाण्डशेषः
तत्पर्यायः यथा नारकः व्यात
हृतस्यातः पंचमथि समन्वितः ।
विलासदीपि गुण वत युक्तं न
नाविभूतिभिः सखि उः खसम्
इति नाना रस समन्वितं पंचा
दि कादशापरा तत्रा का प
रिकीर्तिताः प्राचातवेंशोरानर्षि
धीरोदात्तः प्रतापवान् दिव्योऽय
दिव्यादि घोवा गुणवान्नायको
मतः एक एव भवेदंगी संगारो
वीर एव वा संगमये रसाः स
र्वे कार्य निर्वहणोऽङ्गते चत्वारः
पंच वा सख्याः कार्य व्याप्तप
रुषाः गोश्लोच समाग्रं तवंध
नेतृकीर्तिने इति साहित्यदर्प
णं अपि च नारकः स्यात् प्रकरण
व्यायोगोः कस्तथादिमः इहामगः
प्रहसनेभानः समस्कारकः ॥
वीथीतिभरतः प्राहनादो ॥

पुं दशत्रयकं नारिका प्रेतगंधै
व नारकं शाकटं तथा गोष्ठी
संज्ञापशिल्यानिभानीहलीश
रामको उच्चापकं श्रीगदिनेप्रसा
नेनासवासकं इर्मलिकालासि
काचकाचं चेत्पत्रयकं स्यात्
प्रदणं संख्यातल्लक्षणं तत्रकथ
ते प्राचातोत्तमनायकं रसमयं
रजर्षि वेंशोर्द्वेसांकं भंगजया
न्वितं लयमयं तत्रत उराणाश्च
यं भाषावेभवसंदरेप्रविलसन्ना
विलासे वल्लभित्वा ममशेषं स
धिसहितं समांग वजाटकं अयेत
देवतानां मनुष्याणां राज्ञां लोके
महात्मनां पूर्वज्ञानुचरितं प्र
ख्यातोदात्तनायकं प्रवेष्टा कवि
विक्रंभादिभिः संधिभिरन्वितं ३
तिहासकथोद्भूतं सखि उः खोदयैर्ष
ने षट् पंच दश समाष्ट नवाकर
नु भूषितं नाना विलास लीलाभिः
सर्वसिद्धिभिरन्वितं नाना भाव र
से राफा नारकं सुरयो विदुः किं
चिदंगविहीनेतुनत्याजं नारकं
कवित्त्वा रंभश्च प्रयत्ने च प्राप्तिः
संभव एव च नियता च फलप्राप्तिः

फलयोगस्तथापरः इत्यवस्था यथा येषामनादकेषां वे प्रांकर
पंचकं स्यात् नारकं कार्यं व स मराश्रमे निम्न वसति तत्रेष्टा
स्तुनः संस्कृते प्राकृते भूतभा स्तदधीना तपार्थी इति कालि
षापश्रिकागिरः नारकेनिय कापुराणं नर्तकेषु इति व्या।
ताः शस्ता एषा भाषा रसावहा करणं ॥
भाषा विभाषा भेदेन प्राकृतेन नारायः पुं तरेवुनः तत्पर्यायः
चतुर्दश मागध्यावेनिका प्राचा चेलालः २ विच्रफलः ३ सखा
शोरसेमर्दमागधी वल्लीका । शाः ४ राजतेमिषः ५ लतापनसः ६
दातिणास्याश्चभाषाः समचप्रा सेडः ७ इति त्रिकाण्डशेषः ॥
कृते प्राकाराभीर चाणालश्वर नारारः पुं नद्या अपत्यं इति मु
द्विगोदृजाः वनोकसी विजाती ग्यवोध्याकरणं ॥
नाविभाषाः समकीर्तिताः कैके नारिका स्त्री नारकविशेषः य
यीशोरसेनीचकोवीपांचालमा था कैशिकी वृत्ति संयुक्ता नारी प
गधी दाविरी पाण्डुदेष्टी चभूत विजनेज्जला चतुर्थसंधिः हीना
भाषाः प्रकीर्तिताः वैदर्भीमा चनारिकादपनायका इयं म्पेगा
गधी नारी कोवोजी चोपनागरी रवज्जलातनः स्यात् कैशिकी म
पांचाली घटपश्रभाषाः स्य यी म्दोयं कैशिकी वृत्तिर्न स्याद
ईशभेदतः देवतादर्शनांतवक नारसाश्रया न ऊंजरकरावातमा
नेन नारकं वृषेः राजर्षि दर्शनां वंशक्रान्तिकंदली लस्यावितः
तेवातेपिदैवैः समा मताः उदार पीवमर्दः संतयोवाय संतयः
रां म्पारि कवे रनचराचवं भव अंतः पुरचरो रात ईषदिद्यो वि
भूते रुक्मरचरितं कालिदासस्या दूषकः अत्र भार्या जितो राजा
भित्तानशकुन्तलेवेत्यादि इति निभृतः काम माचरेत् अंतः
नारक लक्षणं इति संगीतदामोदरः पुरातनं कयो देवीयुग्मां पिया
नारकः पुं कामाख्या पर्वतभेदः सति मस्तिणि मस्त राजस्त स

तसंस्थापितः प्रभुः युवा भूमिपति संगीतायुत विज्ञे हनि भरणव
 शयो निरुतः काममाचरेत् कथा यथा भवत्यंगना ज्ञानं शंकर से
 मिह परिणय विषयो देवीगुप्ता वयेति कथितं नाट्यं चतुर्वेदीदे
 महिषी ज्ञान विरहेण पकेत च यो यस्या दयितोभावः सतेनादे
 तभिर्नैकेरुत पाद्येतिस्मिन्नेयना निरीक्षते अतः सर्व मनोहारि
 यकं सेव नाटिका पूर्वकमात्रा नाट्यं कस्य न रंजकं नाट्योत्प
 टक क्रमादन्तावन्तावली नाटिका निर्यथा इहानुश्रयतेबला श
 एवमन्यद्वेदोदयः इति संगीत। केणाभ्यर्थितः पुरा चकाराक
 दामोदरः ॥ ष्व वेदेभ्यो नाट्यवेदेन पंचमं
 नाट्येयः पुं नटाग्रपत्यं इति सु उपवेदोऽथवेदाश्च चत्वारः कथि
 ग्यवोधयाकरणं ॥ ताः स्मृतौ तत्रोपवेदो गोथर्वः शि
 नाट्येः पुं नटीसुतः इति हेम ॥ वेनोक्तः स्वयंभुवे तेनापि भरता
 चंद्रः ॥ योक्त स्तन मर्मप्रचारितः शिवा
 नाट्यं क्ली नृत्य गीत वाद्यं तत ज्ञयेति भरतास्तस्मादस्य प्रयोज
 ष्यपीयः तैर्यत्रिकं २ इत्यमरः ॥ काः इति संगीतदामोदरः ॥
 नटानां संमूहः इति व्याकरणं । नाट्यधर्मिका स्त्री दर्शनार्थं शा
 नाट्यांभ नत्त्राणि यथा अनु स्त्राक्तनाट्यं यथा गीतवाद्यनृत्य
 राधा १३ धनिष्ठा २३ पुष्पाः ८ त्रयं नाट्यं तैर्यत्रिकं च तत संगी
 दस्ता ११ विवा १५ स्तौती १५ जेषा तंप्रेक्षणार्थः स्मिन्नास्त्राक्तेनास
 १८ यातभिषा २५ रेवती २० इति धर्मिका इति हेमचंद्रः ॥
 ज्योतिषं नाट्यफलं यथा ॥ नाट्यप्रियः पुं शिवः इति हेम
 देवर्षि क्षितिपालपूर्वचरि चंद्रः ॥
 ताम्बालोकाधर्मीदयस्तत नाट्यशाला स्त्री प्रासादद्वारसमी
 स्तावाश्रित भूमिकाभिनयने पशुहं नाट्यमन्दिर इति ॥
 सादर्थसिद्धिः परा ॥ भाषा ॥

यथा नाट्यशालाव कर्तव्या द्वार निर्यनाटकादिषु सूचिभिः इति
 देशसमाश्रया इतिगरुडपुराणं संगीतदामोदरः ॥
 नाट्यालंकारः पुं नाट्यभूषणहे नाट्याक्तिः स्त्री नाटकविषयक
 तः सतः अष्टषष्टिप्रकारो यथा वचः नटानां कर्म नाट्यं तत्काक्तिः
 सिद्धिर्मनोरथो अशो निरुक्तिश्च नाट्याक्तिः इति भरतः तद्यथा
 विशेषणं गुणाभिधानाद्विद्वि वि आर्येति ब्राह्मणं तत्रियं महा
 चार्याभि नीतयः अभिप्रायः राजेति सांवी हलेति नीचं ह
 परीक्षो गदहणानुनयो तथा एते इति वेदी हेने इति स्वामिन
 अर्थीपतिः प्रसिद्धिश्च दक्षिणं मार्यपुत्रेति राजशपालं राष्ट्रि
 प्रियभाषणं अभिमानाख्यातग येति समाने हेदो इति राजा
 क्री दर्थ दोभोद्यमाश्रयाः पञ्चा ने देवेति सर्वभोमं भहेति भ
 नापः स्मृताकंदो कपदेवप्रवर्त गिनीपति मावुनेति संवोधये
 न उनेजनच दृष्टानः शोभो त इति संगीतदामोदरः रागा
 दाहरणो अपि संप्रयोः दार कायो अजका विद्वति भावः
 संवातो विमलान्तिः यदोच्च ननके आवुकः क्रमोरेयुवरा
 यः परीवादोऽनुक्तसिद्धिरत्त न भर्तृदारको राति देवभट्टा
 माध्यवसायको प्रोत्साहनं त रेको राजसुताया भर्तृदा वि
 ल्यतर्क उपयमचतर्कणे निवे का कृताभिषेकायो राजादेवी
 दनेच साहाय्यं याच्छा दच्छा इतरासुराक्षीषु भटिनी अवध्या
 विशेषणं अभिज्ञानेच सात्र को अत्रल्लरणं मातरि आस्ता
 पंगुलाकीर्तन मुक्तयः विप वालाया वासः आर्यमारिषः
 र्यश्चातिशयो भूषा हेतुनिदर्श जेषाभिमयो अंतिका निष्ठाया
 नं मानादेशासंतेयसमीक्षावि निर्वहणं इत्यमरः नाटिः स्त्री
 सर्पकाः उलेय उपदिष्टी चेत्पष्ट नाटो इत्यमररीकायां भरतः ॥
 षष्टिमतं अमी अलंकारा मता

नारिकं क्ली कालशकं इति भा
वप्रकाशः यते अनेनेत्तुमानं पात्रं अर्धेन ।
नारिका स्त्री घटदणः वृद्धि इति यो गोत्रयोदश सार्द्धहादशोत्त
भाषा तत्पर्यायः साधारिका र्धः उन्मानं रूपेण वृद्धितानि
वृद्धिका इति हेमचंद्रः वृद्धि सार्द्धहादश पलानि सा नारिका
काज्ञानापायो यथा निमित्तो सार्द्धहादश पलतामनिर्मितपा
मानोयोऽयं माशमात्रप्रमा त्रेण सा नारिका ज्ञातव्योऽर्थः ।
एकः तैः पंचदशभिः काष्ठा किंप्रमाणं तस्यात्र कार्यं तदा
विशतकाष्ठास्तथा कला ना मागधेन प्रमाणेन जलप्रस्थस्त
दिकात प्रमाणेन कलादश च संस्तरति सार्द्ध हादश पला
पंच च उन्मानेनाम्भसः सा त जलेन हि मागध देशप्रस्थः प्रस्थ
पलात्पृथग्त्रयोदश हेम माघैः ते तत्प्रमाणं पात्रं कार्यमित्युक्तं
कृतच्छिद्रावतर्भिः अत्र रंगुलैः सिद्धं ननु तथापि पात्रेण कथं
मागधेन प्रमाणेन यदप्रस्थस्त नारिकाज्ञानं क्रियापरिच्छेदता
संयतः इति विस्मयुराणं नैमि ये प्रस्थादिविनिर्दिष्टे हेमति मा
तिकलये प्रपंचयिष्यन्ति मेवादि यः पंचगुणः हेमो माघैः अत्रभि
क्रमेण प्रथमांशोक्तमेव कल्प अत्र रंगुलेन शलाका रूपेण
प्रमाणं मनुस्मारयति निमेष रचितैः कृतच्छिद्रा पतङ्गैः भ
ति समभिः माघैव मात्रं प्रमाण वति सार्द्ध हादश पल तासु म
यस्य एवमात्रं लघुद्वारोच्चारण यं मागधप्रस्थ संमितं मूर्द्धा
कालसंमितो हि निमेषः निमेषे यनेपात्रं चतुर्मासचतुरंगुल
षकाल तल्प हि मात्रालघुद्वारं हेमशलाकया कृताधस्तिद्वेन
चयदिति ब्रह्माणोक्तैः नारिका लेस्यापि ते तेन छिद्रेण यावता
ज्ञानोपाय माह उन्मानेनेति सा कोला नारिकेति तथाच मुक्तः
हेन अम्भस उन्मानेन उन्मा हादशाद्ध पलोन्मानं चतुर्भिः अत्र

रंगुलैः स्वर्णमाघैः कृतच्छिद्रा नारीद्वय माह सार्द्ध त्रिकोयो
वत्प्रस्थ जलसुतमिति इति न नारो हि स्थूलाः सत्सा अर्धेति
हीकायां प्रीथरसामी ॥ नो नाभिकेन्द्र निवहास्तान्तिर्गु
नारिकेलः पुं नारिकेलः इत्यम हेमथः स्थिताः द्विसप्तति सदस
वरीकायां भरतः ॥ ततासंस्थूलाः प्रकीर्तिताः दे
नारिचीरे क्ली निर्वेष्टने नली इ हे धमयोथया स्ताः पंचेदिय
निभाषा इति हारावली ॥ गुणावहाः तासां वसुत्सम्युधि
नारिच्युमः पुं स्वर्णकारः इत्यम राणिशानानि समस्य स्तानिये
रः नारिच्युमः पुं स्त्री नारीपानक रसकंदरसंवरद्विः आष्याय्य
ज्ञा इति मुगधोपध्याकरणं ॥ नेवपुरिंदेहि नृणाममीषा मंभः
नारिच्युमं क्ली नारीचं इति शब्दः स्वद्विदिवसिंधुशानैः समुद्रः
माला ॥ आपादतः प्रतनगात्रमशेषमे
नारी स्त्री नालं वृणान्तरं शिरा ॥ वा मामस्तकादपि च नारि पुरः
गाण्डुही कृतमचर्या घटदण स्थितेन पतन्मदेग इव चर्मचये
कालः इति मेदिनी तत्पर्यायः ननहकायं दणामिदृशिरा श
धमनिः २ सिरा ३ इत्यमरः नारि तसमकेन समशानानां मध्ये च
ध नालिः ५ नाली ६ धमनी ७ पि तरयिका विंशतिः स्फुरा स्ता
रा इति भरतः धरणी ८ धरा ९ सा एकापरीक्षणीया या दक्षिण
तस्तकी १० ज्ञावितज्ञा ११ सिंहा ॥ तर चरणविमस्ता चतरयिके
इति शाननिर्घण्टः कायनाडी १ नितडुक्तं तिर्थक कूर्मी ददि
त्रिविधा एका वायुवहा अपरा नो नाभिदेशे वामे वक्त्रे तस्य पुच्छ
मूर्धविश्वस्थिरा वीरिनी अपरा च याम्य ऊर्ध्वे भागे रस्त पादोचवा
आहारवाहिनी इति भरतः सा मोतस्याधस्तात संस्थितो दक्षि
तगर्भस्य बालकस्य सप्तभिर्मा णो नो वक्त्रे नारी हयंतस्य पुच्छे ना
संभवति इति सखबोधः ॥ १० इहयंतया पंचपंचकरपादे वाम
दक्षिण भागयोः नासा मध्ये ।

यकेति एकस्या एवपादाहर्ह प बोधनाय अथेसापीडनानंतरं
मनात् दक्षिणेति प्राधान्ये पुरुषा नत परीक्षा कालेसापीडनस्थि
प्रया यदुक्तं नामेभागे स्त्रिया तिः दक्षिणेति प्राधिकं स्वपरी
योऽप्यनारीपुंसस्तदक्षिणे इति दायासमथात्वात् त्रयेति योग्य
प्रोक्तोमयादेविसर्व देहेषु देहि नयातर्जनी मध्यमानामिका य
ना नपुंसकस्य त स्त्री पुं स। हणं यस्मिन्मध्यगुहस्याधोभागः
यो रम्यतराकार प्रकटता मये मूलेति तदुक्तं अंगुष्ठस्य त मूले
ह्यपरीक्षा साम्यं तनसादेवक या धमनीजीवसाक्षिणी तस्या ग
त्रिमस्य त प्रकृतिस्थता चरणे ति वशादिघात सुखे दुःखे च दे
निवासस्य त दक्षिणा ग्रंथि यस्मा दिना प्रभंजनगति र्यत्रेति नाशक्त
त पार्श्वस्था दक्षिणस्य तवाग्रं रतिरासः सतत मिति सुस्य दशा
धिपश्चात्पार्श्वस्थेव समपदे यामपि तदुक्तं भाविरोगाभिरोधा
प्रात करण्य त्वद्व्यते परीक्षा य सुस्यनारीपरीक्षा मिति ॥
प्रकार माह सद्येनरोगधृति। परीक्षाणीयमाह वातेपित्तकफं
ऊर्ध्वरभागभाजा पीसायदक्षि हृदं सन्निपात स्तथेव च साध्या
एकगुलिका त्रयेण अंगुष्ठ साध्य विवेकं च सर्वे नारी प्रकाश
मूल मधि यस्मिन् भाग मध्ये येन सन्निपातमिति सामान्यतः
नारी प्रभंजन गतिं सततं परी साध्यासाध्यमिति विशेषतश्च
हेतु सद्येन करेण रोगधृतिर्ग र्थः सर्वमित्येतदयच्च रोगादिक
दधारणमित्यापीडनेहेतुः रो मित्युपसंहारः इति नारी प्रकाश
गानावातादिपिप्पुनवापुना प्रथमोद्योतः अथनारीज्ञान स
धारणं यथा स्यात्तथा पीडयति मयमाह प्रातः कृतसमाचारः
कश्चित्तुगगति समुदितकफे कृताचार परिग्रहे सुवासीनः
ति परंभाजेति परीक्षा कालः सुवासीन परीक्षार्थ मुपाचरे
पि तत्रदस्त स्थितये प्रापीडय म प्रातरिति प्राधिकं मध्या ॥
थानां पीडयत्वापीडनं वातादि पोर्वीपय ॥

क्रेऽस्मता इत्युक्तेः निषिद्धका व्याशितानामेव वातादीनां क
लमाह सद्यः स्त्रातस्य भुक्तस्य मेण गतिमाह वाताहकगता
हृत्प्रातप सेविनः व्यायामा नारी चपला पित्तवादिणी स्थि
क्रातदेहस्यसम्पन्नानादीनवृथाते राश्रेष्ववती हेयो मिश्रिते मि
तैलाभंगे च समे च तथा चभो मिश्रताभवेत् वक्तुं वायो स्ति
जनान्तरे तथा न ज्ञायतेनारीय र्थप्रमनातिरो वहंतीति एवेत
प्राङ्गीतरा नदी समेतिदा का सकोपादिनावातादिगतिरपि
लेभोजनान्तरेभोजनमध्यभोज तातया चपलेति वक्तुं रुद्धं च
नावसान मात्रे च वात मूर्च्छादि लनाहर्हचैवला स्थिरभिनलस्य
क्षणिक रोगे नाय विधिः अथ नीचगमनादनुत्थणा मिश्रिते मि
वातादि स्वभाव क्रम माह आ श्रविक्रा भवति तेन हिदोषजेउ
देव वहने वातो मध्ये पित्तं तथे भय विक्रा सर्वने सर्वविक्रानि च
वव अंते च वहने स्नेहानादि पलता स्थिरतयोः समसभेदेना
कात्रय सदाणं आदावित्तिकेफा विरोधः उक्तवक्रादिसामान्यस्य क
णिपीडित द्वितीय दणे नत न मेण विशेषमाह सूर्यजलोका
र्जनीनिवेशस्यलेस्यानभेदस्य क दि गतिंवदति विबुधाः प्रभंजनेन
त्रायवत्समाणात्वात् सुस्यतात्ता नारी पित्तचकाकलावकभेकादि
नार्थमाह मूलता गमन प्राया गतिविदः सधियः राजहंसमप्र
सुच्छास्वास्यामधी शिरा प्राये राणां पारावत कपोतयोः कुक्कु
ति वाक्कुलेन सुच्छापरितोजा रादि गतिं धत्ते धननी कफ संह
अरदिता स्वास्यमयी सुस्यतायं ता आदिनावाते वृश्चिक गतिर्दा
निकाच तथा प्रातः स्त्रिय मयी लापिता आदि प्रावेन पित्तकलि
नारी मध्याह्नेचोस्मतात्वितासा गकलविकादि गतिः कफे गत
याह्ने पावमानाच विरादोगविबुद्धि वरोगनादिगतिः देहजस्यापिडेमे
ता विरादिति अमोता नारातयोदेवी एवभेदानाह मरुः सर्वगतिं सांरी
रपुक्तिः प ॥

मूर्तेकपतिनया वानपितृ ढ
 योजनप्रवदति विवक्षाणाः भु
 जगादि गतिचेव राजदेसगतिथ
 रा वाड्येसमसुद्धताभाषतेन
 द्विदो जनाः मण्डकादि गतिनारी
 मयूरादि गति तथा पितृ श्रेष्ठा
 समुद्धता प्रवदति महाधियः ॥
 त्रिदोषजा मण्डार उरगादि ला
 वकादि देसादीनां च विधुनी गम
 ने वानीदीनां च सम धमनी सं
 वंधमाधने सम मिति न्यनाधिक
 ता निरा सः ॥ क मग त्यातना
 साधत्वे तथा लाव निनिर्विवाक
 गमने सत्रिपाततः कदाचिन्मदगा
 नारी कदाचिच्छुभाभवेत् त्रिदोष
 अभवे रोगे विज्ञेयो हि भियस्वरैः
 पितृ कमनया कृच्छसाधत्तमसा
 धत्वे च सामान्यतः सुखसाध्या
 त्वमाह यदायं धातमाप्नोति तदा
 नारी तथा गतिः तथा हि सख सा
 धत्वे नारी ज्ञानेन बुध्यते अयम
 र्थः अपराक्रादौ नारी वाने लवणा
 मयमं वान गत्येव वदति ततो य
 थायथे पितादि गत्या नत पिता
 लवणात्वेनादि गत्या तदा सुखसा
 यतिरेकेण यतिरेकः तदुक्तमयैः
 नारी यथा काल गति सुयाणां
 प्रकोप शांत्यादिभिरेव भूयः अ
 थासाध्या रूप माह मंदं मंदे शि
 थिल शिथिले व्याकुले व्याकुले वा
 स्थित्वा स्थित्वा वदति धमनी या
 तिनाशं च सूक्ष्मा निरंस्थानात् ॥
 सखलति पुन रण्यगुलि संस्पृशदा
 भावेरेव बद्धविधविधैः सत्रिपाता
 दसाध्या मंदं मंदं मुहुरन्मुहुरं अ
 प्रवर्तमिति यावत् शिथिलेति सख
 लकृतिरूपे व्याकुलेति वस्तु वदि
 तस्ततः वा शब्दः समुच्चये स्थि
 तास्थितेत्याहत्या च तदपेव गतिः
 नाश मदर्शनं गच्छति कदाचिन्ना
 री स्पंदोपि न संभाव्यत इत्यर्थः ॥
 सूक्ष्मति यदि लभ्यते तदा तथैवा
 निरं प्रायः स्थानमंगुष्ठमूलतस्मा
 त् सखलति कदापि तत्र न स्पंदतः
 तर्थाः तदुक्तं हंति च स्थान विद्यु
 तेति किंचित् स्फुरतीति कृत्रापि
 पुनरपीति कियदिलेवेन अंगुली
 मंगुली मूल मेव मित्येवं रूपे व
 रुभिर्भावे र्मुर्मैः उक्तं चायत्र महा
 तापेपि शीतत्वं शीतत्वं तापिता

शिरानानाविध गति र्यस्य तस्य रुदाचिदिति स्थिरा प्रणिधानेनेवग
 मत्सु निशेधायः महेत्याशयाकृष्ट
 पितादि कृततापविनासः शीतत्वं
 इत्यत्रापि महेति समुच्चये तथा
 त्रिदोषे स्पंदते नारी मत्सु काले
 पि निश्चला निश्चला स्पन्दसामा
 न्याभाववती अतीसारादौ दस्त
 पादादि स्पंददिना स्पंदोपलेभा
 त तथा पूर्व पिता गतिं प्रभंज
 न गतिं श्रेष्ठाण माविधुनी सं
 तान अमरां मूर्तुर्विदधती चका
 थिच्छा मिव तीव्रत्वे दधती कला
 पिपतिको सत्त्वत्त मानचती नो
 साध्या धमनी वदति सुधयो नारी
 गतिज्ञानिनः अयमर्थः पूर्वमिति
 क्रम विपर्यये पितादि गतिमती ।
 वारंवार मेवं क्रमेण चकोपविभ्राम्
 माणा मिव तथा तीव्रत्वं मतिश्च
 यवेगं यवेच कदाचिन्नाश्रवद्भमना
 अथोत्तरोत्तरं कृशता मापादयती
 ति विशिष्टोद्देशः तथा चायत्र ।
 यासुच्चावस्थिरात्वेतायाचेयं मां
 सवादिनी याच सूक्ष्मा च वका
 चतामसायां विडुर्बुधाः अत्युच्चा
 सदजतोपुच्छनरा एयमिरोद्धतावा
 रुदाचिदिति स्थिरा प्रणिधानेनेवग
 म्मान संपदा च मांसवादिनी मां
 साहारश्च गतिमती लघु उपायेति
 ति तदुक्तं मांसेन लघु उपायेति
 मांसेन समवदतीति न युक्तं तदुप
 परिज्ञापक प्रकारस्यानुक्तत्वात् ।
 इयमपि विशिष्ट बोधनाय या च
 सूक्ष्मा च वका चेति एयमिरोद्धता
 नारमिति असाध्यात्वापवादमाह
 भार प्रवाह मूर्च्छा भय शोक प्र
 मुख कारणानां संमूर्च्छितापि
 गाढं पुनरपि सा जीविते धने ॥
 चिरतरकलभारोद्भूत नवाविष
 वेग धारा वादि रुधिर दर्शनादि
 जनितमूर्च्छया वा राक्षसादि संदर्श
 नादि भयेन वा पुत्रादिविरह जनि
 तशोकानिरेकेण वा संमूर्च्छितापि
 अतिनिस्पंदापि गाढमिति सूता
 रंकाश्यादि योगोपीत्यर्थः पुनरि
 तिसाध्यात्तायातीर्थः भावानारसा
 दीनां प्रवाह इति न युक्तं भय शो
 कयोः एयमिरोद्धतात् प्रमुखेन
 नेन देवंतराभिधाने तदुक्तं एति
 तः संधितो भेदी नष्ट मुकुट यो
 नरः शास्यते विस्मय तत्त्वान किं

विस्मयकारणं पतितः उच्चादितः तिः निर्गदा अपि निश्चला भवेति
 संधितः यस्यादिसंधानेन संधितः हृषण मसाम्भृत भ्रमः यन्मोहातः
 भेदीभीसारवान् नष्टमुक्ता य स्तोकं वातकफं दुष्टं पिने वहादारु
 द्वादिनाति रमणेन वा मुक्तं द्वा णं पिने स्थाने विज्ञानीयात् भेष
 यवान् विस्मयोः साध्यात्मानं जे तस्य कारयेदिति अयमर्थः
 शास्त्रानावतरति कारणं प्राय वान कफाभ्यां नारी किंचिद्वह
 के तत्र देव अमृतापि तथा भूताभि ति दुष्टदीणात्ताधिकताभ्यामपि
 संगेपि विदोषवदपस्थिता समोगा विशेषा उल्लंघं पिने विषमवेगेन
 वदते नारी तथाच नक्तमंगता ॥ वहति तदा तत्र प्रतिकाराय भेष
 अयमस्तुर्न रोगो गा नारी तत्र स जेऊयात् असाध्यात् न स्यादिति
 त्रिपातवत् भूताभिषेगो तथा भ यावत् अत्र कश्चित् स्वस्थानचयेन
 तसामान्याभिषेगो देवजुष्टादौ ना यावद्दमया नोपजायते तावच्चि
 जीसत्रिपातयर्मणा लिनी उपस्थि किंसा सतेपि नासाध्यात् मिति स्थि
 तायापातत एव भवति नत तत्र ति रिति तच्च प्रायिकं वरुथाय
 फलप्रदा भेदमाह समेति वात भिचारदर्शनात् हेति च स्थानवि
 पित्त कफ स्वभावक्रमवती तथा च्युतेन च कारणायोगावच्छेद
 क्रम अतिक्रमेन गता तस्मादेव श क्तमिति र्थः प्रसंगात् कालनि
 पस्तुः अयगत्रो मस्तु र्थसाः र्णयमाह तल्लता भुजगा कारानारी
 सातथा परमार्थतः सत्रिपातवद देहसंक्रमान् विशीर्णा दीणात्
 पि सत्रिपातजम्या न स्यात् इति याति मासोत्ते मरणं भवेत् ॥
 तदुक्तं स्वस्थानहीने शोके चदिमा कदाचित् महीलतावत् कृशात्
 कानेव निर्गदाः भवन्ति निश्चलाना क्तिवदति मरणं वक्रगमना च
 योन किंचित्त्रयद्वयमिति स्वस्था कदाचित् सर्पवत् परिपुष्टा तद्
 नहीन उच्चादितः पतने अंगुष्ठमूल ति तद्वत्त्वन्नरचक्रगमना च इति
 तश्चरण इति तत्पार्थः निर्गदा रसंग वैशिष्ट्येन सस्यदशात्ता भेदः इत्येव क
 दाविदत्त ॥

दाता मति कृशतां च यदा गच्छ जानार्थं यदि वोभयनापि म
 ति देहेति देहक्रम मपेक्ष्य तेन दे खेपुरोभागे निरं सदा वहति तदा
 होपियदा स्थूलः शोष्णादिना क दिन चतस्र्यं प्राण भ्रमरस्य परि
 दाविच्च कृशः स्यात् तदा द्वितीये भ्रमण रूपे गमन मिव सुखेण
 मासिमियते इति तथा तृतीया इदिवहति तदेकदिने ना कंदे मले
 ति वेगेन शान्ततां लभते तृतीया स्पंदत इति संभाव्यते निरं प्रा
 समादा मरणं तस्य यद्येगे शोः यः पुनश्चांगुलो तन्मूले कदापि
 यवर्जितः क्षणदिति दुते दुते लगति तदा तस्मादा रभादा दशा
 मत्त कदाचिदिति शान्तता मत्त प्रहरमथ पवस्तु रिति तथा स्थि
 यलभमानत्वे शोथेति तस्मात् विवेक्ष्यते दिनेकं जीवितं तस्य हि
 संवयेत नाचिरमरणा यचिरमे नीयेत्त्रियते अत्र स्थितेन्यावत्मा
 वेत्यर्थः तथा हि मवद्विषादना स्थिता स्थिता विद्युत् स्फुरणमि
 जीवर दाहेन तापिनं विदोषस्य वलक्षते द्वितीय इत्यष्ट प्रहारा
 ति सत्रिपातलक्षणमतपव भ हर्द मित्यर्थः तथा स्वस्थान वि
 वति तदानीं शोष्णादक्षिणे पादे त च्युता नारी यदा वहति वानवा ज्ञा
 दा चेषा विशेषतः मुखे नारी वदे ला च रुदयेतीवा तदा ज्ञात्वा चधि
 त्रिंशत्तत्त दिनतर्थाकं गतिं त स्थितिः नवेति स्थिता स्थितेत्यर्थः
 भ्रमरसो ववहेदेकदिने नत कं इत्येव यदा साध्या लक्षण मुक्तम
 देन स्पंदते निरं पुनर्लगति चो वस्थानादपवाद विरहे सति तस्या
 गुलो मथो द्वादशयामाना ॥ र्थप्रवेशाय यायथमार्थ मतिभि
 मस्तु भवति निश्चितं दक्षिण खगंतव्य इति नेदप्रतयते श्रेयगो
 इति पुंसः स्त्रियास्तु वाम पव ख भयात् मंदमंदमिति यनेन न
 तथेति करस्येव विशेषतो विशेष च तल्लता गमनाकारेति विरुध्यते

भजतां तदा मस्तुर्दिनत्रयात् यदा निरं रं चरदा
 तापोऽप्येव नासाः विदोषे ॥ १०

तस्य तात्कालिक मरण विषयता स्नेहदोषना दंडन माह चंच ।
 न सर्व मिदं सर्वरोग एवेदितं स्नातस्त्वा स्फुला कविना वात
 ज्वरमात्रेण कमपवेति इति नाडीप्र पित्तना ईष्य दृष्टेते तस्मा मेदा
 काशेहितीयोघातः अथरोगेषु नि स्नात स्नेहवातजा निरंतरं त्वरे
 दृष्टाणीयेषु प्रधानतया प्रथमे रूतं मेदस्नेहाति वातलं रूत
 ज्वरनिर्गणमाह तत्र ज्वरशब्दे वात भवे तस्य नाडी स्नात पित्तस
 पे अंग ग्रहेण नाडीनां भवेति मेघ त्रिभा सत्त्वाशीतास्थिरा नाडी पि
 राः सवाः सवः प्रवृत्तां याति ज्वर ज्वरसमुद्भा प्रसंगादाह म
 रदाहोभिभूतये सात्रिणतिकर थोकरेवहेनाडी यदि संतापिता
 पोण भवेति सर्ववेदनाः ज्वर उक्ते तदा नूनं मनुष्यस्य रुधिरा
 य माह ज्वरकोपे च धमनी सोसा पुरितामलाः आगतक रूपमे
 वेगवती भवेत् उष्मापिनादेतेना दमाह भूतज्वरे सेकश्वाति वेगा
 स्तिज्वरो नास्म्यलो विना उष्मावे थावेति नाडी हि यथा विभागाः
 ग थरा नाडी ज्वरकोपे प्रजायते अ तथा एकादिकेन कचन प्रहरे
 यत्र च ज्वरे च वक्रा थावेती तथा दणानामा विषमज्वरेण दि
 च मरुतः सवे रमणाने निशि । तीयकेवापि तृतीय तर्पे गच्छति
 यातस्तमादीपशित्वा यथा तत्रापि तमा भ्रमि वत क्रमेण अन्यत्रापि
 विशेष माह सोम्या सत्त्वा स्थिरा उष्मावेग थरा नाडी ज्वरकोपे प्र
 मेदा नाडी सरज वातजा स्फुलाच जायते उद्देगकोपकामेषु भय
 कविना शीघ्रास्पंदते तीव्रमारुते ॥ चिंताप्रमेषुव भवेत्तीणगति
 इताव सरला शीघ्रा दीर्घपित्तज्व नाडी ज्ञानेया वैद्य सतमेः प्रसंगारा
 रभवेत् शीघ्र माहनने नागाः का हयायामे भ्रमणे चैव चिंतया अ
 विन्याच चला तथा मला जीर्णेना मशोकतः नानाप्रभाव गमना
 तिनरास्पंदने च प्रकीर्तिते नाडीने शिरागच्छति विज्वरे अजीर्णी रूप
 न समा मेदा शीतला स्नेह ॥ माह अजीर्णी न भवेत्ताडी कविना

परितो जडा प्रसज्जव इता मुहा न तथा मेदोयो दीणानां याति नाडीदं
 रिता च प्रवर्तते तत्र विशेष माह साकृति स्तयेति अयेन ग्रामाप्र
 यकाजीर्णे पुष्टिहीना मेदमेद ये पुष्टि विवर्दनेन भवेति नागाः
 वदेजडा अस्कृ पूर्णा भवेत्को अथ भुजाभिवृताः आहारमोघाउप
 स्मा गुर्वी सामा गरीयसी प्रमे । वासतोवा तथैव नागो भुजगा अ
 गाद्रताण ज्ञान माह पुष्टि से नानाः प्रसंगादी प्राप्ति ज्ञान मा
 ल गुडाहारे मोसे च ल गुडाह ह लघ्वी भवति दीप्राये स्तया
 तिः दीरे च स्तिमिता वेगा म वेगवती मता प्रसंगाद्रुहणी
 थुरे भेक वदतिः रंभा गुड व मणाद पादे चंदम गमना करे
 राहारे रूत शुकादि भोजने वा मण्डक संसवा तस्यामेदता
 तपित्तानिर्गुणेण नाडी वहति निः देदे तथवा ग्रहणीगदे तथा
 क्रमे अथ रस ज्ञाने मधुरे वहि भेदेन शांता ग्रहणीगदेन नि
 गमना तिक्ते स्यादुलता गतिः वीर्यरूपात्वतिसार भेदे विलंबि
 अस्नेको स्या सवगतिः कटुकं काया सवगा कदाविदामाति
 गसत्रिभा कषाये कविना स्नाना सारे पृथुता जडाव अथ विरुचि
 लवणे सरला इता एवेदिविवत का ज्ञाने निरोधे मूत्र शक्तोर्वि
 र्योगे नानाधर्मवती थरा तथा देवे इष्टदेतिनराश्रिताः विरुचिका
 : तिकविना नाडीकोमला कविना भिभूते च भवेति भेक वत दुमाः
 शने इव दद्यास्पकादिमेकामला प्रसंगादानाद मूत्रकृच्छ्रान
 कविनापि च दोदे पृथग पुष्टिले माह आनादे मूत्रकृच्छ्रं च भवे
 वपिष्टे पुष्टेव जायते अग्रिमं या नाडीगरिष्ठता मूलज्ञान माह
 धातव्यलक्षण माहा मेदाग्रः दी वातेन मूलेन मरुत सवेन स
 ण धातोश्च नाडी मंदतरा भवेत् तत्र देवका रि शिरा वहेती ज्वाला म
 के दीण धातो वदोयो नाडी दीता यी पित्तविचेष्टितेन साध्या न मू
 तमा फवे ॥ ले नवपुष्टरूपा अथ प्रमेह ज्ञान

प्रगेहे ग्रंथि रूपा सा सतमा ताम राजकनौ नारीप्रकाशेत्तीयो
दृष्टो विष विष्टम गुल्म ज्ञान घातः ॥
माह उत पितृसूत्रेण विष रिष्टिका नारीकः पुं शाकविशेषः पाद
यो विष्टम गुल्मेन च वक्र रूपा य शाक इति नालिताशाक इति
तर्था वानेन ग्रथः स्फुरेती उज्ञान च भाषा तस्यार्थायः पदशाकः
भेदिन्यसमाप्तिकाल गुल्मेवि २ नारीशाकः ३ अस्या गुणाः रक्त
शेषमाह कश्चित् गुल्मेन कस्यो पित्तनाशितं विष्टमितं वात
अथ पराक्रमेण पारावतसेव ग कोपनतंच इति भावप्रकाशः
ति करोति अथ भगन्तरज्ञानं नारीकलापकः पुं सर्पादी ३
ब्रह्मार्थकविनेदेहेप्रयाति पैति तिभावप्रकाशः ॥
कं क्रमे भगन्तरानुश्रेणाना नारीकेलः पुं नारिकेलः इति
डीवण निवेदने प्रयाति वाति शहरत्तावली ॥
कं रूपे नारी पावक रूपाणी नारीचः पुं शाकविशेषः नालि
अथ वोतादि ज्ञानं वातस्य प्रा । ता इति भाषा तस्यार्थायः केवुकं २
ल्याभिहतस्य जंतो र्वगावरोधा येवुली ३ येवुः ४ विष्टरोचनः ५
कलितस्यभूयः गतिविधयेथम इति त्रिकालप्रवेशः नारीचशा
नीगजेंद्र मराल मानेव कफोल् के द्विविधं तिकं मधुर मेवच ॥
एगन स्त्री रोगादिकमपिरक्तादि रक्तपित्त दरे तिकं किमि कृष्टवि
ज्ञान क्रमेण ज्ञानयं कवित नाशानं मधुरे पिच्छिले पीते ।
प्रकरणेस्त्रैवात कविदोवित विष्टभिकफवातकृत इति राज
मात्रतः कविदेशात् कवितका वल्लभः ॥
लात्सेकीर्ण गद निर्णयः नारी प नारीवरणः पुं पत्नी इति त्रिकांश
रिवयज्ञाने प्रायशो नैव दृश्यते शेषः ॥
तेनधास्या मयोक्तं यत्तत्समापेय नारीजवः पुं काकः इति त्रिकाल
मुत्तमेः इति श्रीशंकर सेन कवि शेषः मुनि विशेषः । यथा ॥

१ नारीजवः सरगुरु मुनिर्वक्ति नव नक्षत्रोदपतिः स्वज्ञानिदेशा
दृष्टेकोलोनासावेतो नमुभफ भिषकैर्दः इति ज्योतिस्तत्वे ॥
लदोषोषमाद्यो न शेषान इतिम नारीविशदः पुं भृंगी इति हेम
लमासतत्वे वक्रविशेषः यथा वेदः नारीवृणाः पुं सर्वदागल
प्राज्ञगाम स्वभवेन ब्रह्मलोका मृणाः नालीवा इति भाषा इत्य
त्वगोत्तमः नारीजं च इति ख्यातो मरः तस्यनिधानं यथा यः प्रा
दयितो ब्रह्मणः सखा वकराजो यमाममिति पक्क मुपेक्षते नो
महाप्राज्ञः कण्ठपस्यात्म संभवः योवा व्रणं प्रचुर प्रय मसाधु
राज धर्मति विख्यातो व भूवा प्र वृत्तः अमृतं प्रविशति प्रविदा
तिमो भुवि इति शोतिपर्वणि । र्यतस्य स्थानानि पूर्वविदितानि
राजधर्मः ॥ नतः सप्रयः तस्यानिमात्र ग
नारीतरंगः पुं काकोलः द्विउकः मनाइति रिष्यते तनारीव य
रतद्विउकः इति मेदिनी ॥ दृशति तेन मतात् नारी वाता
नारीतिक्तः पुं नेपालनिमः इति दि दोष भेदेन तस्य रूपाणि य
राजनिर्वणः ॥ या दोषे स्त्रिभिर्भवतिसाष्टयगे
नारीदेहः पुं भृंगी इति त्रिका कण्ठसंमूर्द्धितैरपि च शाल्य
एप्रवेशः ॥ निमित्ततोया । तत्रानिस्तात् प
नारीनक्षत्रं स्त्री जन्मनक्षत्रं न रुष सत्तमसुखी सप्रूला फेना
स्मादृशम षोडशाष्टादशत्रयोवि नविष्टमधिकं स्ववति तपास ॥
शयंवविंश नक्षत्राणि च यथाज पितास्त्रपात्रकरी परिदार यु
न्यायं कर्म ततो दशमभं सो वा क्ता पाते स्ववर्गधिक मुस महः
तिकं षोडशां संमृद्य मष्टादश सचापि जेया कफादुरुचनार्ज
भविनाशसंज्ञं त्रयोविंश नाराः स्युः न पिच्छिलास्त्रा स्त्रिया सकंउर
पेवविंशमानस मेव नरः पशुतः स्यात् रुजारजनी प्रहृष्टा दार ज्वर
मसनमूर्द्धनवक्रशाषायसा

भवेत्समिहितानि च लक्षणानि १ रामवी ४ वंशययी ५ पिंडाकाः
 तामादिशेत् पवनपित्तकफस्य सवीर्याः ६ हिंनुनाडिका अस्य
 कोपाद्वोरामसतयकरी निव गुणाः कटुत्वे उष्णत्वे कफ वा
 कालरात्रि दोषद्वयाभिहतलत्त नार्निशान्तिकारिते विद्याविवेक
 ए दर्शनेनानिस्वागतीधितिकर दोषानाहामय नाशित्वेव इतिरा
 प्रभवान्निद्यात् शाल्यनिमित्त जनिर्गुणः ॥
 लक्षणं यथा नष्टकथंविदुमा नारकं क्ली सदाविहितनिका
 र्गमुदीरितेषु स्थानेषु शाल्य म दि यथा तलाशासनमानानां
 विरेण गतिकरोति साफेनिलं कटुकृज्जाणकस्यच एभिश्चयव
 मथितमल्लमस्तारिमिषमुसं हनीयः सदाप्या दारमुज्जमे इति
 करोतिस्तदासकृतेच नित्यं य मितादरायां साहस प्रकरणीय
 साध्यकृज्जासाध्यो लक्षणं य याजवल्क्यवचने ॥
 यथा नाडीत्रिदोष प्रभवान सि नात्र क्ली विवित्रं प्रतः शिवः ॥
 धेत शेषाश्रतस्त्रः खल यत्तसा इतिसेदिप्रसारोणादिद्वनिः ना
 ध्याः इतिमाधवकरः विरंग वि थ रु उ. दवे उपतापे इति या
 फलाकृष्णाक्षणीलीफेसमादि वत आशिषि पेशे अर्थने ॥
 के हेतिजुष्टुमीलेहनाडीवृण इतिकविकल्पदुमः ॥
 भगन्तरान् इतिगरुडपुराण नाथः पुं पेषपयुक्तः तत्पर्यायः
 नाडीपाकः पुं नाडीकः पाटशा अथियः २ ईशः ३ नेता ४ पविह
 क इतिभाषः इतिभावप्रकाशः फः ५ अधिभूः ६ पतिः ७ ईदः ८
 नाडीस्नेहः पुं भृगी इतिशब्द सामी ९ आर्यः १० प्रभुः ११ भर्ताः १२
 रत्नावली ॥ ईश्वरः १३ विभुः १४ ईशिता १५ इनः १६
 नाडीहिंनु क्ली हिंनुभेदः क १ नायकः १७ इतिहेमचंद्रः ॥
 लः पतिहिंनु इतिहिंदीभाषात नाथवान् त्रियराधीनः इत्यमरः ॥
 पर्यायः पलाशादः २ जेतका यभुविशिष्टश्च ॥

नाथहविः पुं यमुः इतिमुणयो तत्र समावाय मस्त्रजगवान
 यथाकरणे ॥ नः इति श्रीभारावने इत्यलंकार
 नादः पुं शब्दः इत्यमरः अर्द्धं कोस्तुभस्य द्वितीय स्तवकः ॥
 द्राकृतिवर्णः सचावसारवड्वा नाभे त्रुहं रुदि स्थानान्माकृतः
 र्याः यथा अर्द्धवेदोः नुसारः इति प्राण सतकः नरति ब्रह्मरथा
 भुवनेष्वरी मेत्रे कृष्णानंदः तस्य तेन नादः प्रकीर्तितः अपिच ।
 र्यायः अर्द्धेनुः २ अर्द्धमात्रा ३ प्राकाणापि मरुज्जातो नाभे
 कलाराणी ४ सदाशिवः ५ अत्र त्रुहं समुच्चरन् मवेतिवक्तुमा
 चार्याः ६ तृतीयाः ७ विष्णुमातृक ८ यातियः सनाद इतीरितः सव
 ला ९ यरा १० इतिवीजवर्णीभिधानं प्राणि भवाः प्राणिभव ओभय
 ब्रह्मस्वरूपयोष विशेषः यथासं समवः प्रायः काय भवावीणा
 विद्वानंदविभवात् सकलात् परम दि भवस्त द्वितीयकः तृतीयो
 मुरात् आसीच्छक्तिस्ततो नार स्त पि चवेणादि भव इत्यं त्रिधा मतः
 स्मादिउसमुद्रवः नादे विडुम्ब । यडुक्तब्रह्मणः स्थानं ब्रह्म ग्रसि
 बीजं च सपवविधिमतः भिद्य अयोमनः तन्मध्यसेस्थितः प्रा
 मानात्परादिंदोरुभयात्सारवोभ णः प्राणादह्नि समुद्रवः वक्ति
 वत सरवः श्रुति संयत्रः प्रावोत्र मारुतसंयोगात्तादः समुपजा
 स्ताः भवन् परं सकलादितिमर्ता यते ननादेन विनागीतेन नादे
 त नादेद्योषः विडुः प्रणवः सव न विनास्वरः न नादेन विना राग
 बीजं च सर्ववर्णी प्रभवत्वात् तथा स्तस्मात्तादात्मकं जगत न नादे
 च समादितात्मनोब्रह्मनब्रह्मणः न विनाज्ञानेन नादेन विनाशिवः
 परमेश्विनः रुधाकाशादभूत्तादो नादे रूपं परं ज्ञानिनीदृश्यीपरं
 वृत्ति रोधाहिभाष्यते नतोः भू हविः इति संगीतसामोदरः ॥
 त्रिविदोकारो योः अक्षरः प्रभ नादेयं क्ली संधवलवणं इति
 वः स्वराद इत्यारभ्य ॥ ततो ॥ रत्नमाला सोवीरांजनं इतिराज

निर्वणः नदी नद संबंधि जलादे नानावर्णः पुं बहुविध मुक्तादि
 त्रि यथा नद्या नदस्य वा नीरं ना वर्णः इति भरतः तत्पर्यायः वि
 देयमिति कीर्तितं अस्या गुणाः त्रि किंमीरः १ कल्पायः ४ शव
 नादेय मुदके रत्न वातल लघु लः ५ पतः ६ कर्पूरः ७ इत्यमरः
 दीपने अनाभिषंदि विप्रदे कट् वास्निगत्तत्रियादिभ्यः ॥
 के कफपित्तवृत्ति इति भाव प्र नानाविधः त्रि अनेकप्रकारः वि
 काशः ॥ विधः यथा तथा नानाविधैः पु
 नादेयः पुं काशहणं वानीर ॥ यो देवैर्वीरकमारुतेः इति हरि
 वृत्तः इति राजनिर्वणः ॥ भक्तिविलासे १६ विलासः ॥
 नादेयी स्त्री अंबुवेतसः भूमिजं नानुस्येयं त्रि अननुस्येयं अकर्तव्यं
 हका वेजयेतिका इत्यमरः ना इति व्याकरणां ॥
 गरेगः जवा व्यंगुष्टः इति मे नात्वं स्त्री स्तोत्रे इत्यण्णदिकोषः
 दिनी अग्रिमंथः काकजं वुः ॥ नादिकरः पुं नादीकरः इत्यमरः
 इति राजनिर्वणः ॥ कायारमानाथः ॥
 नाथ ३ नाथ द्वाशिरेष्प्या नादी स्त्री नादकायादौ मंगलार्था
 र्थेने इति यावत् इति कुविकल्प देव हिजादीना माशीः यथा ।
 हुमः नाना य अनेकार्थ उभया आणार्धदन संयुक्ता स्तुति र्यस्मा
 र्थं विनार्थ इति मेदिनी ॥ त प्रवर्तते देव हिज नपा दीना
 नानाकंदः पुं पिण्डालः इति १ तस्माद्गोदीति सा स्रता केचित् ।
 राजनिर्वणः वक्रमल्लव ॥ भेरी प्रायानादी इत्यमरः दीकाया
 नानाधुनिः पुं काहस्ता वेणवी भरतः नादके विज्ञविद्यानाया
 णादि शब्दः इति हारावली ॥ दो नादी कार्या यदाह भरतः
 नानात्रयः त्रि अनेकप्रकारः त यद्यप्येकानि भूयानि प्रवृत्त रंग १
 तर्प्यायः विविधः २ वक्रविधः २ स नादके तथाप्यवर्ण कर्म
 एव विधः ४ इत्यमरः ॥ या नादी विज्ञ प्रकान्तये ॥

नादीक १६५५ नादीम

देव हिज नपादीना माशीर्वाद् नादीपदः पुं कृपादिमखबंधनं त
 परायाणा नंदेति देवता यस्मात् तर्प्यायः नादीमुखः २ वीजादः ३
 स्माज्जादी प्रकीर्तिता अमच दे इति हेमचंद्रः ॥
 वहिज नपादीना माशीर्वादनप नादीमुखः पुं कृपादिमखबंधनं
 त्रिका नादी कार्या बुध रत्नात्रम इति हेमचंद्रः ब्रह्मिष्ठादः भुक
 स्तारेण संयुता गंगा नागपतिः ॥ पितृगणाः यथा नादीमुखं पितृ
 सोमः सुधानंदानया शिषः यमि गंगां प्रजयेत् प्रयतो गृही इति
 नीमयदेः कार्या नादीधारभिरंकि विसृष्टगणं सच पित्रादि त्रिकं
 त्ना प्रशस्तपद विद्यासा चंद्रसेकी मातामहादि त्रिकं च इति गो
 र्त्ना नातिता आशीर्वाद् परा नादीयो भिलसत्रं ब्रह्मिष्ठादः स्त्री यथा
 ज्ये मंगलात्मिका काविहृषा नादीमुखे विवाहे वप्रपितामह
 दा नादीकाविहृषपदा तथा सूत्र ईके अत्र नादीमुख पदस्य आ
 धारः यवे नादीमध्यम स्वरमाश्रि हपरत्वे इत्युदाहृतत्वात्
 तः इति मालती माधवटीका ॥ दस्य आह परत्वं तदिति कर्म
 समुद्दिः यथा नादी समुद्दि नि कथ्यते इत्युदाहृतत्वे ब्रह्म
 पुराणं ॥ अना यथा तत्र गोभिलः अथा
 नादीकः पुं तोरणस्तम्भः इति भुदधिक आदे पुमानासादय
 त्रिकाणशेषः ॥ त प्रदक्षिणमुपचारः अत्र गोद
 नादीकरः त्रि नादीश्लोकपाठ भीः यवे स्तिलार्थः संपन्नमिति र
 कारी तर्प्यायः नादीवादी २ मिप्रश्नः दधि वदरातनामि
 इत्यमरः केचित् भेरीप्राय नादी ३ आः पिण्डः नादीमुखाः पित
 तद्वादनशीलः अत्र वदि ॥ ३ः प्रीयेना मिति देववावयिना
 कृष्णा वादनाया विस्मादः ३ नादीमुखेभ्यः पितृभ्यः पितामहे
 ति भरतः ॥ ॥ भ्यः प्रपितामहेभ्यो मातामहेभ्य
 अशीयेतामिति न स्वधांच प्रयुजीतेति

अमित सययेतिपदस्थानेपुष्पाणि मिथ्यते पात्राणां पूरणादीनिदे
 वेवेदेदिह पितृनिनि पदान सर्व वेनेव न कारयेत् ज्येष्ठोत्तरका
 वदे नंदीमुनिनि कर्मादिषु न युपानकराशाय पवित्रकान
 सर्वेषु मानरः स्वराणाधिपाः पू कृताद्यं संपदानयनेकैकसावदी
 जनीयाः प्रयत्नेन प्रतिताः पूतये यने मधु मधिति य सत्र विर्जयोः
 निताः प्रतिमासव पुआस लि शितमिच्छता गायत्र्यनस्तरे सोऽ
 विता वापरादिषु अपिवादन पु मधु मंत्र विवर्जितः नचापतस
 जेषु नैवेद्येषु पृथग्विधैः ऊजल जपेदत्रकदाचित् पितृ संदिता ।
 ग्रावसोधीरो सम वारान हुतेन अत्र पवजपः कार्यः सोमसामा
 न कारयेत् पंचवारान वानाति दिकः शुभः य सत्र प्रकरोत्रस्य
 नीचानवोच्छिता आयुष्माणिव निलवयववतया उच्छिष्टसन्निधौ
 शोत्यर्थं जला तत्र समाहितः य सोत्र त्रेषु विपरीतकः संपन्नमि
 त्रुः पितृभ्यस्तदनुप्राददानमुप तित्प्रः स्पष्टप्रस्थानेविधीयते
 क्रमेन वशिष्टोक्तोविधिः कृत्वा सुसम्पन्नमिति शोके शेषसत्रनिवे
 द्योऽत्र निरामिषः अतः परं दयेत् प्राग्येषु दक्षेष्टु आशमा
 प्रवक्ष्यामि विशेष इदयो भवेत् । मंत्रपूर्ववत् यपः दिये मूलदेशोः
 प्रातरामंत्रितान विधान युग्मानु वनेनित्वेति निस्तिलाः द्वितीयव
 भयत् स्तथा उपवेष्टु क्रमान्द तृतीयं च मध्यदेशाय देशयोः ॥
 यादृजनेव दिपाणिना निपातो मातामह प्रभृतींस्त पनेषा मेव
 नदि सद्यस्य जानुना विद्यते । वामतः सर्वस्मादत्र मुह्यत्यंज
 क्वचित् सदा परिचरेद्रक्षा पितृ नैत्रयसिच्य च संयोनयवकंकधु
 नप्यत्र देव वत् पितृभ्य इति द दधिभिः प्रोमुत्तनः अवेने जन
 तेषु उपवेष्टु क्रमेषु तान् गोत्र वत् पितामह दत्ता विल्व प्रमाणका
 नामभि समंशपितृनर्त्यं प्रदापये न तस्यात्र दालनेनात्र पुनरप्यवने
 त नात्रापसद्यकरणं नपि मंतीर्थ जयेत् उत्तरोत्तरदानेन धिपराणा ।

मुत्तरोत्तरः भवेदथ आचरणदेवो अत्र प्राशे च सीमते पुत्रोत्पत्तिनि
 थोथः आह कर्मस तस्मान्ना मित्रके पुंसवने निषेके च न
 देषु सर्वेषु हृदिमत स्तिनेषु च ववेष्टु प्रवेशने देववत् जला
 मूलमध्यायदेशेषु इष्टत सत्ताश्च दीनां प्रतिष्ठायां विशेषतः नौ
 निर्वयेत् गंधादीनि दिये मंतीतत ध्यात्रा हृषोः सरो हृदिप्रादं प्र
 आत्तामयेत् द्विजान प्रथाग्र भूमि कीर्त्तिते कर्मपुराणे नीर्यया
 मासिंचेत् सुसंप्रोचित मस्तिनि वाससारं भेतीर्थप्रत्यागमेषु
 शिवा आपः संस्तिनिच युग्मानवे हृदिप्रादं प्रकुर्वीत वक्रुसर्पिः
 दकेन च सोमनस्य मस्तिनि च समन्तितः इति प्रादुतत् ॥
 पुष्प दान मनेतरं अचनेचा रि नंदीमावी स्त्री सामगतं हृदि
 छंदास्तिन्यतनानपि दापयेत् । प्रादभुनात्तराणाः इति यन्वे
 अतयोदक दाने च अर्घ्य दान व दीय हृदिप्रादुपदतिः ॥
 दिप्यते षष्टे वनिमंते न ऊर्ध्वा न नंदीवादी नेत्रि नंदीप्राकपाव
 चतर्था कदाचन प्रार्थनासु प्र कारी नंदीवदनशीलः भरीवाद
 तिप्रोक्ते सर्वास्वद्विजात्रमेः प नशीलः इत्यमरदीकायां भरतः
 विशंतर्दितान पिशानसिचोउता नापितः पुं वर्णसंकरजातिविशे
 नपात्रकृत युग्मानेव सस्तिवा षः सत्पदि कार्योक्तवेरिणो जा
 चानेगुष्टग्रहणे सदा कृता पुर्ण नः इति पराशरपदतिः श्रुद्धाया
 स्पविप्रस्य प्रणाम्यानुव्रजेततः त त्रियाजानः इति विवादाणीव
 त्रिमितानि पथा विसुपुराणे क सेनः तस्य दौरे कर्म तत्पर्यायः
 ना पुत्रविवाहे व प्रवेशने ववेष्टु मनः दारी २ मुण्डी ३ दिवाकीर्त्ति ४
 नाम कर्मणिवाला नोचरा कर्मादि अंतावसायी ५ इत्यमरः ॥
 केतथा सीमंतोत्तरयने ववेष्टु प्रादि छुञ्जी ६ वात्सीस्तः ७ नखऊहः
 मुवदर्शने नंदीमावे पितृगणा ८ ग्रामाणीः ९ इति शस्त्ररत्नावली
 जयेत् प्रयतो गृही मत्स्यपुराणे । चेदित्स्वः १० मुण्डः ॥ भारुपुदः ११

इतिजराधरः ॥ इतिभाषा इतिशहरतावली ॥
 नापितणालिका स्त्री नापितणालिका स्त्री कटभीवतः इति
 ला नापितणालिका तस्यार्थः ॥ राजनिर्वाणः ॥
 ऊरी २ इतित्रिकाणशेषः नाभिगुडकः पुं स्त्रीतनाभिः ॥
 मिः पुं मुखान्तः चक्रमर्थः ॥ ३ इतिभाषा तस्यार्थः गर्भणः ॥
 दत्रियः इतिमेदिनी प्रियत्र इतित्रिकाणशेषः नाभिकारकः
 तराजपुत्रः इतिपुराण गोत्रे ॥ ३ आवर्तः ४ इतिशहरतावली ॥
 इतिसेदित्तमसारोणादिहनिः गोणः ५ नाभिगोलकः ६ इति
 नाभिः पुं स्त्री शरणं ना ३ जराधरः ॥
 निभाषा इतिमेदिनी तस्यार्थः नाभिगोलकः पुं नाभिगुडकः
 नाभी २ तन्दरुपी ३ इतिशहरतावली उदरावर्तः ४ इतिराजनि
 वली उदरावर्तः ४ इतिराजनि नाभिजः पुं ब्रह्मा इति धरणिः
 वरः सचगर्भस्यसप्तभिर्मा नाभिजन्मा पुं ब्रह्मा इतित्रिका
 सैभवति इतिस्वरवोधः अस्मि एणशेषः ॥
 नस्थानेमणिपुरनामदशदल नाभिनालास्त्री नाभिसंवधिनी
 पद्यमस्ति यथा तदहं नाभिदेशे नाडी तस्यार्थः अमला २ इति
 तमणिपुरं महत् प्रभं मेवाभं ॥ त्रिकाणशेषः ॥
 विद्युदाभं वरुतेजो मयं ततः नाभिभूः पुं ब्रह्मा इति हेमचंद्रः ॥
 मणिवद्विज्ञं तत यमं मणिपुरं नाभिवर्षः पुं भारतवर्षः यथा
 तयोव्यने दशभिश्चदलेयुक्तं ॥ योसोमनुपुत्रः प्रियव्रतनामस
 उदिका नादराजिते शिवेना ॥ महीपाथिपतिर्वभूवतस्वामी
 पिष्टितं पयविष्णुलोचनकारां धादयो दश पुत्रावभूवुः त्रयः प्र
 इतिनत्रे कस्तुरिकामदे स्त्री ३ जिताः शिष्टानां सप्तानां सप्तद्वीपाः
 ति मेदिनी ॥ पित्रादताः तत्रनेतुद्वीपाधिपते ॥
 नाभिकवकः पुं आवर्तः गो ३ आग्नीध्रस्ववपुत्रावभूवुः नाभिः

किंपुत्रश्चैव हस्तिवर्ष इत्याहृतः यंसवितरुदयेस्तपमेवं विधत्ते
 रमोदिरणमयं श्रेव ऊरु भद्रासु विस्मयेव अथोनाम गिरिमोरो
 केतमानं नववर्षाणिनेषां पित्रा दति इतिनटीकायां भरतः वि
 दत्तानि वनं प्रविशता चाग्नीध्रण स्मयः स्मरणं विकल्पं इति
 हिमालयस्याधिपतेर्नामैकैषतः मेदिनी ॥
 पुत्रोवभूवकृष्णभाद्रतः भरतेन नाम न स्त्री ज्ञायते अभ्यस्यते
 त्रिकालं धर्मेण शासितत्वादि यत तत् तस्यार्थः आख्या २
 दंभारतस्वर्धमभूत् इतिनारसिंहे आक्षा ३ अभिधानं ४ नामधेयं ५
 ३ अध्यायः ॥ इत्यमरः आक्षानं ६ लक्षणं ७
 नाभी स्त्री नाभिः इतिशहरतावली पदशब्द आक्षयः ८ संज्ञा ९ गोत्रे
 ली नाभीले स्त्री नार्थावेदनाः ॥ अभिधा १२ इतिरत्तावली ॥
 कृच्छ्रगर्भाणः इति मेदिनी ना लिंगं १ तच्च स्यादि विभक्तार्हः
 भिर्गाभीर्य इतिहेमचंद्रः ॥ शब्दः तस्य पंचविधं यथा उणा
 नाभं त्रि नाभिसंवधि इति यंतं कुरंतं च तदितोतंसमासने
 व्याकरणं ॥ शब्दानुकरणं चैव नाम पंच विधं
 नाम व्याकाशं संभावना ॥ स्मृतं इति गोपीचंद्रः ॥
 क्रोधः उपगमः ऊत्सने इत्य अवक्रयनामानि यथा आत्म
 मरः प्राकाशे यथा हिमा नाम गुरोर्नामनामानि कृपणा
 लयो नाम नगाधि राजः दि स्यव प्राणोतेऽपि न वक्रयं ज्ञेयं
 मालयः प्रकाशोऽतिप्रसिद्ध पुत्रकलत्रयोः इति कर्मलोचनं
 इत्यर्थः संभाव्ये संभावनायां नामकरणं स्त्री संस्कारविशेषः
 इदनाम सीता भविष्यति क्रोधं तत्रोक्तं नक्षत्राणि यथा अग्नि
 ममापि नाम दशाननस्य परैर नी १ रोहिणी ४ मृगशिराः ५ पुन
 भिभवः उपगमः सासुयोः नी ६ वसुः ७ उत्तरफल्गुनी ८ स्वाती १५
 कारः एवेनामास्तु ऊत्सने कोनामा अनुगथा १३ उत्तराषाढा १४ श्रवणा २२

यतिष्ठा २१ शतभिषा २५ उत्तरभा २५ माह छंदोगपरिशिष्टं नामधेये
 द्वयदा २६ रेवती २७ तत्र लग्नं यथा मुनि वस पिशाचा वक्रवत् सराय
 यस्तु ग्रहप्रथम चतुर्थं समम हास्यपितृदेवा यष्टया स्तिष्ठिदेवताः
 दशम स्थाने शुभ ग्रहा स्तिष्ठति तेन मुयादयो मरुवचनोत्ता होत
 तत्रये नाम करणं कार्यं तत्र ॥ वाः नक्षत्राणि अश्विन्यादीनि तद्दे
 दिन नियमः दशा १० एकादश ॥ वताश्रयोतिषे अश्वि यमेत्यादयः
 द्वादश १२ शत १०० दिनानि इति नक्षत्र होमे छंदोगपरिशिष्टं आये
 ज्योतिः सारसंग्रहः समस्त सरे यायेः यमयीयेविष्णावायेतथेव
 वेति गोभिलः एतच्च प्रशस्त च आषाढायेथनिष्ठायेअश्विन्या
 तत्र तम पर परकाल कर्मे ॥ ये तथेवच हंदायेतानि वक्रवह
 तत्रपरं एकादशाह इति मार्यः द्वाणां मरुयात् सदा हंदा हयंदिव
 कल्प इतिरनुनेदमते तदवष्टा छेष मवशिष्टायेकवत् तदेवता
 नं यथा जन्मष्टहाभ्यंतरे चंदद होमेविशेषः देवता अपिरुयेतव
 र्णनात् प्राक् माता मुचिनाव ऊवत् सप्यवस्यः देवाश्रपितर
 त्वेण कुमारमाद्याय भर्तु द श्रवद्विवदेवाश्चिनोतथा देवाः वि
 द्दितातः स्थित्वा प्रयच्छत्सद श्रदेवाः कवर्गादिपंच तृतीया
 कुशिरसं यश्चिमदेशं गत्वाउत्त दि वर्णात्यतम वर्णा मध्यं विष्णु
 रत उदगग्रेषु ऊशेषु उपविष्णु म्भरादि वत् कंदते संवोधनान्
 ति अतः पितृवाधिकारी अथ दीर्घविसर्गान्तेवनामरुर्ग्यात् ए
 जहोति प्रजापतये कुमारस्यति तच्चस्वपुत्रोक्तत्वात् प्रशस्त परं
 याये नक्षत्राय तिष्ठि नक्षत्रयो ऊलदेवता नक्षत्राभि संवधं चना
 देवताये ताश्च ब्रह्मत्वष्ट विसृय मरुर्ग्यात् तत्र शाखलिखितवचना
 मसोम कुमार मुनि वस पिशाचथ ज्ञामातरकरणववहारः अत्रनक्ष
 र्म रुद्रवायु मन्त्रय यत्त पितरः षो संवधेननाम करणं शतपद वक्राव
 र्णमासां दिष्टे देवाः पषा होमेविशे रोधात्सनक्षत्रपादानुसारेण तत्र अक्रम

रास्य मुख भवान् प्राण निर्गमोपा यत् इति राचवभट्टधृतप्रयोग
 यभूतान् छिद्र विशेषान् सम मुख दर्शनात् स्वर्गकामिनादिना
 मदिणी नासिके कर्णाविति आ सिद्धोऽधिकारो येषां नराणामि
 भिमुखेन स्पृशन् कोसि कनमो त्यनेन जीवतां श्रीशब्दादित्वेना
 सीतिमंत्रं जपेत् तच्च नाम शर्मवर्मा स्त्रो न मृतानां तथेति शिष्टावा
 युपपदान्तेन कर्मव्यं यथा तत्र रः गोभिलः मात्रे चैनेप्रथम
 स्तनाम ऊर्ध्वीत पितृव दशमे द नामधेय मात्वाय यथार्थ मुदी
 नि देव पूर्व नराख्य दि धर्म वर्मा चं वामे देव गानाते ऊर्ध्वीत गो
 दिसंयुते शर्मति ब्राह्मणस्योक्तं दक्षिणा इति संस्कारतत्त्वं ॥
 वर्मति तत्र संश्रये गुमरासात्मकं नाम द्वादशी स्त्री वतविशेषः य
 नाम प्रशस्तं वैष्णवमुद्रयोः नार्थ था गौरी काली उमा भद्रा इती
 हीनेन वाशस्तनापशब्दयुतेतथा कान्तिः सरस्वती मंगला वैष्ण
 नामागल्पेन गुप्सवा नाम ऊर्ध्वीत वी लक्ष्मीः शिवानारायणी क
 समाक्षरे नाभिर्दीर्घ नातिक्रसे ना मातृ मार्गे तृतीया मारभ्य पूर्वो
 ति गुर्वक्षरान्तिने सुखोच्चार्य क्षरं क्लृप्तभनेफले पूर्वोक्तफलेमा
 नाम ऊर्ध्वीच्च प्रवणाक्षरे इति वि र्गादि द्वादश मासे कृष्णाष्टमी
 सपुराणे १ अंशे १० अध्यायः ॥ अत फले अर्द्धनारीश्वरं रुद्रम
 प्रवणाक्षरे लघुनराक्षरे इति त यवा उम शंकरं पूजयेद्विधिव
 हीकाकारः गोभिलः अयुग्म ज्ञारी न वियोगमवाप्नुयात् अ
 क दानं तथा स्त्रीणां अयुग्मकं यवा विसृज्येता पूजयेच्चेश्वरं
 अयुगक्षरे दानं दकारान्ते यथा सदा शंकरं वाम भागस्थ सर्वका
 यशोदेत्यादि तस्य श्री पूर्वकृतं य मम वामयात् मार्गीश्वराद्ये केश
 या देव गुरुं गुरुस्थानं होत्रे देव व नारायणमाधवान् पूजयेत्तथप
 धिदेवतां सिद्धे सिद्धाधिकारोश्च स्वर्दीपाद्ये रुपाय संश्रयदक्षिणा
 श्री पूर्व समुदीर ॥ भिक्षुनामभिः अश्वमेध नृपसूय

वानेपमतिरात्र नक्त मयापि ननाम्ना वलायस्यदि पापवुदि न
 शोमोपवासमेव पुरुषमेथमो विद्यते तस्य प्रावस्य अदिः दिवौ
 जामणिपंचायतदोमगोलतंस कसो गुरोः पित्रो भूसराणां च ग
 र्वमयास्थाप्यते निम्नस्मरणं हंता नामापराधं युनत स्यादेस्
 नात्रात्रा इत्याद्येनामदादशी वाना तथा नृणां गोमृत्युतल
 इतिदेवीपराणां ॥ सीधात्रीर्द पात्रिदंति नारद ना
 नामयेयं क्ली नाम इत्यमरः ॥ मापराधी स भवेत्त्राम गोविंदवैस्
 नामशेषः वि मृतः इतिहेमचं वान सर्वतीर्थानि क्षेत्राणिवावम
 दः मरणां पुं ॥ न्यतिनिन्दति गंगा सरस्वतीयामी
 नामापराधः पुं साधुनिंदादि आपराधी भवेत्त्रारः श्रीमद्भागवतंम
 रूपादरदृष्ट जनकयापारविशो हामारतंवास्तुगानुगुं मंत्रमहा
 षः यथा श्रीनारद उवाच के ते पसादेव योऽवमन्यतिनारकी प्रव
 पराधाविमं नान्ना भगवतः तारानदरेस्तत्रामभक्तोअनिंद
 कृताः विविदंति नृणां कृतं ति अवमन्यतिदेवर्षे नारकी सज
 प्राकृतंस्थानघंतिव तत्कथ्य नोऽयमः गोविंदस्यार्चने कृत्यादव
 नामहाभागपराधं नामिकेश मन्यतिवैस्त्वान् निदतीहच ना
 वे केनकेन प्रकारेणभवेदेत मानिसनाम्नापराधकृत वर्णा
 जनादिषु सनत्कुमार उवाच ॥ अमानेन्यजोअ जाति बुद्ध्यावमन्य
 सतांनिंदा नामः परममपराधं ति वैस्त्वान्कुरुतेनिंदापराधी
 वितनुते यतः त्यागिंयातस्तम नराधमः हिजवेयु स्त्रियंश्रुदंजाति
 प ह्मतेगर्हयतिव तथाविस्मा भेदेनवैस्त्वै येवमन्यति निंदंति
 रिष्टं यरहगुण नामादि सकलं ते वैतिरय रामिनः अर्धेविस्माः
 विधाभिने पश्येत सखलुहरिना शिलाधी गुरुषु नरमति वैस्त्वे
 माहितकरः गुरोरेवताअतिशय जाति बुद्धिर्विस्मावी वैस्त्वानां
 निंदने तथायवासे हरिनात्रिकल्प कलि मल ॥

मयेने पादतीर्थेषु बुद्धिः विस्मा रंयवं अविश्रान्तप्रयुक्तानितामे
 निर्माल्य नाम्नोः कलुषदहनयो वाधीकराणिच नामेकं यस्या
 रयसामान्यबुद्धिर्विस्मासर्वेश्वरेशे वि स्मरणं यथाराने श्रात्रमूल
 तदितरसमथी यस्यावा नारकी सः गतेवा शुद्धे वापुह वर्णायव
 पूज्यतेदेवसामान्यकृता नाराय हितरहितं नारयनाव सत्यं नच
 गानरः नामापराधी स भवेदेस् ह्ये इतिना जनता लोभ पाषं
 वान यो न सेवते नारद उवाच ॥ मध्य नितिमे स्यान्नफल जनक
 नामापराधापराः कति संतिन शीघ्रमेवात्र विप्र इतिश्रीहरि
 पोथने तत कथ्यतो मे सकल भक्ति विलासः ॥
 यदि योगेणभवामिते सनत् कुमा नामापराधी न वि नामापराध
 र उवाच वैस्त्वेषावतो विस्मा गु कृत यथा नाम्नो जनार्दनस्या
 रोपित्रोअ भूषे निंदायः कुरुते पराधान यः कुरुते निंदा नामा
 मोहादपराधी स नारकी इति पराधकृत्को याति सत्यमथो
 पाद्योत्तरखण्डे १२।१२ अथा गतिं विनाशयति नामस्योऽपरा
 यः अपिच धर्मव्रतत्यागकृता धंनान्नो जनः नामापराधी कृ
 दि सर्वशुभक्रिया साम्यमपि प्र स्मृतात्मन अति नारकी पाष
 मादः अश्रुदधाने विमुवेयस्य ओ दुर्जनः पापी भवेत्त्रात्रो हरेः
 एवति यशोपदेशः शिव नामा खलः नामापराधी मनुजो मुने
 पराधः अत्यापि नाम माहात्म्यं भवति नारकी अपराधान्मुक्तं
 यः प्रीतिरहितो नरः अहंममादि दस्य विहरयति नामभिः नामो
 परमोनामिसोपपराधकृत अप हलोकः कुर्वेत्तामहापाप्यथ
 राध भंजन माह जाते नामापरा माधमः इति पाद्योत्तरखण्डे
 येपि प्रमादेन कथंचन सदास १२ अध्यायः ॥
 कीर्तयेन्नाम तदेक शरणो भवेत् नायः पुं नयः नीतिः इत्यमरः
 नामापराध युक्तानां नामान्येवह पापण इतिगीयात दर्शनात्

नायकः पुं नेता श्रेष्ठः हारम तरङ्गशरपवातर्भवति वाक्चेषा
 यमणिः इति मेदिनी अग्रे स वंगसमागमश्चरः शोषितप
 रिकः सेनापतिः इति त्रिकोऽ निरुपपत्तिर्वैशिकश्च भवति अ
 शेषः शृंगारसाधकः सच वि नभित्तनायको नायकाभास एव
 विधः पतिरुपपत्तिर्वैशिक तेष्वाच नर्मसविषयीवमहं विद
 श्रेति विधिवत्पाणिशरकः चेटकविदषकभेदाच्चतयी कृपित
 पतिः अनुकूलदक्षिण धृष्ट श स्त्री प्रसादकः पीवमहं नर्मसवि
 वभेदान् पतिश्चतयी साविका वेष्यमेव कामतेजकला कोवि
 लिकपरागना परांशुवत् स दो विदः संधानचतरश्चेटकः शृंगा
 नि सर्वकालमनुरक्तोऽनुकूलः दि वैकुण्ठे हीसकारी विदषकः ॥
 सकलनायिका विषयसम स तेषा मष्ट सात्विकगुणा यथा स्वे
 हजानुरागोदक्षिणः भूयो निःशो द संभोऽयरोमांचः सरभंगोऽय
 कः कृतदोषोपि भूयो निवारितो वेपथुः वैवर्ण्य मश्रुप्रणयावित्त
 पि भूयः प्रश्रय परायणोऽधृष्टः का होसात्विकागुणाः तेषा दशावस्था
 मिनी विषयकपट पटः शठः । यथा अभिलाषस्तथा चिन्ता स्मृति
 आचारहानिहेतुः पतिरुपपत्तिः अ गुण कीर्तन उद्देशश्च प्रलाप
 वरुलवेषणाभोगोपरमिको वैशि अ उन्मादो व्याधिरेव च जडतानि
 कः वैशिक स्तुतम मध्यमाथम धनान्यवदशावस्थाः प्रकीर्तिताः
 भेदात्रिविधः दयिताप्रमप्रको इति रसमंजरी ॥
 येऽपि उपचार परायण उत्तमः मि नायकाधिपः पुं नरेन्द्रः राजा ।
 यायाः प्रकोपे यः प्रकोपमनुरा इति शहरत्नावली ॥
 गंवान प्रकटयति चेष्टयो मनोभा नायिका स्त्री उर्गीशक्तिः सा
 वंशुक्तानि समध्यमः भयकपाल यस्या यथा ततोऽ नायिका
 ज्ञान्मः काम कीराया मकतह देया यत्नतः परि पूजयेत् ॥
 साकृत्यविचारोऽयमः मानीच ॥ उग्रवर्णो प्रव ॥ ॥

एवंचवर्णोऽयं नायिका अभि हिया भवेति मेकाकनिष्ठाव परि
 चणोचवामुणो चणो चणवती एणीतलेसतिभर्त रधिक स्वेहा मे
 नया येमे चाष्ट दले चैताः प्रागा शा परिणीतले सति भर्त न्यून
 दिक्मतस्तथा पंचोपचारैः संपूज स्वेहा कनिष्ठा अग्रकट पर पुरु
 भैरवान्मध्य देशतः इति प्रकृति षानुरागापरकीया सा च द्विवि
 खोऽ ६१ अथायः शृंगार रसा था परोकाकमका च गुमा विद
 लेवन विभाव च्या नारी सा च ग्या लक्षिताकुलदा अनुशयाना
 त्रिविधा सीया । परकीया रसा मुदिता प्रभतीना परकीयायामे
 माय वनिता चेति तत्र स्वाभिमे वांतर्भावः गुमा त्रिविधा हृत्तस
 वानुरक्ता स्वीया स्वीयापि त्रिवि रत गोपना वर्तिष्यमाण सरत
 था मुग्यामथा प्रगल्भा च तथा गोपना वर्तमान सरतगोपना
 अंकुरितयौवना मुग्या सावजा च विदग्धा क्रियाविदग्धाचेति
 नयौवना अज्ञानयौवना च सैव अनुशयाना त्रिविधा वर्तमान
 क्रमशो लज्जा भय पराधीनरति स्थानविद्यहेनभा विस्थानाभा
 नवोका सैवक्रमशो जानप्रश्रया वशंकयास्तानधिष्ठितसंकेत ॥
 विप्रव्यनवोका समान लज्जा म स्थले भर्त रमनानुमानेन वि
 दनामथा एषेवचानिप्रश्रयाद न्नमात्रोपाधिक सकलपुरुषा
 निविप्रव्यनवोका पतिमात्र वि भिलाषा सामान्यवनिता पता
 षय केलिकलाप कोविदा प्रग अन्य संभोग उः खिता वक्रोक्ति
 ला मथा प्रगल्भमानावस्था गहिता मानवत्यश्च तिस्रोभ
 यां प्रत्येकं त्रिविधे धीराअधीरा वंति वक्रोक्तिगहिता द्विविधा ।
 धीराधीराचेति व्यपकोप प्रका मेमगहिता सौन्दर्यगहिता च
 शा धीरा अद्यपकोपप्रकाशा मानवती यथा प्रियापराधस्तुविका
 अधीरा व्यपकोपप्रकाशा खेष्टमानः सत्त्व लघुगीधमो गुरु
 धीराधीरा पते धीरादयस्त्रयो भेदा स्मृति अल्पायनया लघुः कष्टा ।

येनेयो मध्यमः कश्चनसापेनेयो नारः पुं तर्कः जलं इति मेदिनी
रुः एताः षोडश अष्टाभिरवस्थाभिः नारकः पुं नरकः नरकस्य प्रा
यत्नेकमष्टविधा प्रोक्षितभर्तका ॥ निनिक्ति इत्यमरः ॥
रिविना उत्तकं विना कलहान्तरि नारकी न त्रि नरकस्यः यथा प
ना विप्रलया वासक सजा स्वा रेण विहितं कर्मस्वकर्मतिवेदेव
धीनपतिका अभिसारिका चेति यः स उच्यते ब्रह्मवाती महानार
गणनादष्टाविंशत्यधिकं शतं मे किनारकी इति हट्टमपुराणोऽ
दा भवति तासा मुन्नम मध्यमा नारवंदे ७८ अध्यायः ॥
थम गणनया चतुरधिकाशी ॥ नारकीटः पुं अप्रमकीटः स्वदना
ति शानत्रयं भेदा भवति तत्रा शाविदेना इति मेदिनी ॥
सादित्य अदित्य दिवादिद्यमे नारंगं क्ली गर्जरं इति राजनिर्घटः
देन गणनया द्विपञ्चादधिक नारंगः पुं पिप्पलीरसः यमजप्रा
शान पुन सहसं भेदा भवति णी विदः इति मेदिनी फलवृत्त
इतिरसमंजरी कलूरीविशेष विप्रोषः नागरंगः २ सरंगः ३ त
षः यथा चूर्णीकृतिस्तु त्व गंधः ४ पैरावतः ५ चक्रवासः ६
रिका तिलका तिलाभा कोल योगारंगः ७ योगारंगः ८ सरंगः
त्य वीज सदृशी च जलस्यिका गंधाः ९ गंधपत्रः १० वरिष्ठः ११
खा स्थला ततः कियदियं कि अस्पृगाणाः मधुरं अमृतं पु
ल पिंडिका स्याजस्याश्च किंचिद रुतं उस्मत् रोचनं वातामक
धिकापि चैयिकेया इति राज मिश्रुल म्रम नाशितं बल्यं तं
निर्घटः नारं क्ली नरसमरः रुच्यत्वं इति राजनिर्घटः ॥ त
इति व्याकरणं नरसंवेधिनियया त्रकेशर गुणाः अत्यम्लीषम
मलमृत्रपरीक्षासि निर्गतसमुत्तिष्ठ पुरहृष वात विनाशनं रुच्यं
न नारस्य वातसंवेदसंवेदो जलमावि वात हरं चैव नागरंगस्य ॥
शेन इति सामान्यनिरुक्तो जगदीश केशर इति राजवल्लभः ॥
धृतस्त्रनि वचने ॥

नारदः पुं देवर्षिविशेषः स न तालुका पतस्मिन्नंतरे तेन पश्चा
भोगाशी वृक्षपाण्डुवर्हणा यासति मेनका तस्या ऊरुस्थले
नामागंधवी भूता पुन ब्रह्म वी दृष्टामुनिवीर्यपणतह अतस्त्राता
र्यात् प्रदपत्माजातः यथापे च शैवली कृता तद्वत्तणं मुदा सा
नक उवाच ब्रह्म वीर्यीकृद प विमगेहे साधी च सुसावतनयव
त्मा गंधर्वमोपवर्हणः जातः के रे तम कोचन वर्णाभं ज्वलते ब्रह्म
न प्रकारेण तद्वान ब्रह्ममह तेन सा अनाद्यवशेषेव काले
ति सोतिरुवाच काव्यकृत्रेवदेशे वालो बभूवह नारदो जन्मका
च द्रुमिलो गोपराजकः कला ले तेनाय नारदाभिधः ददाति
वती तस्य पत्नी वंध्यावापि य नारंज्ञाने च बालके भ्रात्रा बालकः
निवृता स्मि दोषेण सा वंध्या जातिस्मरो महाजानी तेनायं
काले च भर्तु राज्या उपस्थि नारदाभिधः वीर्येण नारदस्यैव
ते वने घोरे नारदं काशपे मुनि बभूव बालको मुने मुनीदस्यैव
क्रोशमानं च श्रीकृष्णं ज्वलन्तं च रेणो वनेनायं नारदाभिधः कल्या
स्तवर्चसा तस्योत्प्रेषणकृत्वा सा तरे ब्रह्मकंठादभूव बहवो नराः
थानोतं च मुने पुरः उवाच विने नारदो जन्म कंवंच तेन तत्रार
येनैव कृत्वा च श्रीहरिरुदि गो दः स्मृतः ततो बभूव कालम्र ना
पिकाहं हि ज अष्टद्रुमिलस्य च रदात कंवदेशतः ततो ब्रह्मना
कामिनी पुत्रार्थिनी वागता हंत मचक्रे नारदश्चेति मंगलं एतस्मि
नूतं भर्तु राज्या वीर्याधाने त्रंतरे विप्रा आययु र्विप्र मंदिरं ।
ऊरु मपि स्त्री नोपेक्ष्य सुपस्थि शिवावः पंचवर्षीया महातेजांसि
ता तेजीयमानो दोषाय वक्रैः स नो यथा चतुर्थे को मुनि सस्मै
व भुजो यथा दृषली वचने अ ब्राह्मणाश्च कृपात्तवः ब्रह्मपुत्र
त्वा च कोप मुनि पुगवः दृषः शिशुजाता विसृमं देदो मुदा
ली तन् पुरस्तस्याश्च कंठाव महाजानी शिशु सस्यागताती

रेमनादरे तस्मात्ताविप्रदत्तं वि । शापश्च श्रीभागवतोक्तः तस्मा
स्ममंजनापसः दिव्यवर्ष महसं लोकेषु ते मूढनभवेद्रमतः प
च निराहारः कृशोदरः ददर्श वा द मिति इति विस्मयराणे १ अंशे
लको ध्याने दिव्यलोकं च बालक १५ अध्याय स्तुतीका च ॥
दिभुजं मुरलीरसं वंदनेन विविधं नारा सी जल इति शहरत्नाव
ते विरगमचणोकात्रीयरा यदृष्ट ली नारावः ५ समुदाय लोहम
मदमः कुरोदास्य मूले च नट य वाणः तस्य र्थायः प्रत्वेडनः १
ष्टा बालकं शिष्यः वभुवाकाशवा इत्य मरः लोहनालः १ इति
णीति रुदंत बालकं प्रति सकृद्य शहरत्नावली उद्दिने इति पा
दृष्टिं नृपते देव नाधुना पुनः ह्मोला नाराविका स्त्री नारावी
पुन ईदृशसिगोविंदजन्मस्य हर इति शहरत्नावली ॥
हरि इति श्रुत्वा बालकश्च विरा नारावी स्त्री स्वर्णकारादीनां ना
म मुराविनः काले तस्याज ती रावा कृतिलोहत्वा निक्ति इ
ये च तनुं कृत्स्नं रुदि सरत् व तिभाषा तस्य र्थायः नाराविका
भुवशाप मुक्तिश्च नारस्य महाम पयणिका १ त्रयाणी ५ इति शह
ने तनुं त्वा स जीवश्च विलीनो रत्नावली नारायणः ५ विस्मः
ब्रह्मविग्रहे कतिकल्पान्तरे तीने तस्य च त्वभेद्युदाः वासुदेव संक
स्रष्टु सृष्टि विधौ पुनः मरीचि मि र्णा प्रयुम्नानिरुद्धाख्याः इति
श्रमनिभिः साहूकं वादधुवसः महाभारते वेदांतमते शुद्धांत
नारदश्चेति विद्यातो मुनी इक्ष्वाक नदी यामि सूत्र विराडाख्याः तनाम
तना इति ब्रह्मवेवर्ते ब्रह्मदे १॥१॥ युत पनि र्था सादृष्य मुक्तिव
अध्यायः तस्य सर्वथा धमणका चनो नारेति च विडु रानायणः सर
रणं यथा तं प्रापि नष्टान विज्ञाय तः नारायण कृतपापप्राप्ययनं ॥
पुत्रान दत्त प्रजापति कोथवके म गमने सरते यतोदि गमने
हामभा नारद सशशापच नारदः तेषां सोऽयं ॥ ॥

कुथाः यो देवाप्यनं तस्य सच ५५

नारायणः सरतः नारं च मोक्षणं प्रिया इति ब्रह्मवेवर्ते प्रकृति
पुण्यमयनं ज्ञानमीप्सिते तयोर्ज्ञा खेदे ६५ अध्यायः तस्य ध्यानं ॥
नभवेयस्मात् सोऽयं नारायणः यथा ध्येयः सदा सवित्तमणल
सरतः इति ब्रह्मवेवर्ते श्रीकृष्ण मध्यवर्ती नारायणः सरसिजा
जन्मखेदे १०५ अध्यायः प्राणोना सन सत्रिविष्टः केयूरवान कन
रा इति प्रोक्ता प्राणो वै नरसुतवः कऊललवान किरीटीहारी हिर
अयनं तस्याः पूर्वतेन नारायणः एमय वपु र्धुत शंख चक्रः १
सरतः इति विस्मयराणे यदा ना तादित्यरुदयं अपि व शंख
राजानानित्तानि नाराणीति वि चक्रगदा पद्म धरं कमल लोच
उर्वुथाः तामेव वायनेन सतेन ना नं शुद्धस्रष्टिक संकाशक वित्री
रायणः सरतः तथा यच्च किंचि लावुजक्षविं गरुडोपरि मुक्ता
जगत सर्वदृष्टते अयने पिवा अ ज्ज पद्मासन गते हरिं श्रीवत्सव
नर्वदिश्व मत्सर्वबाण नारायणः तसेणां न वनमाला धरं परं केप
स्थितः तथा प्रकृतेः परपवायः स रऊलसधरं किरीटमुज्जोत्तलं
नरः पंचविंशकः तस्येमानि च भू निराकारं ज्ञानगम्य साकारं देह
तानि नाराणीति प्रवृत्तते तेषां मय धारिणं निरानंदं निरानंदं सु
यनं यस्मात् तस्मात् नारायणः सरतः यमंडुलमध्यग मंत्रेणानंद
कुचिन्मन्त्रे नर नाम ऋषे रयत वेष्टं विस्मभज शुभानने इति
तागतः इति नारायणः इत्य मरः कालिकापुराणे ११ अध्यायः
रीकायां भरतः ॥ अस्य स्वरूपोय तनाममादात्सं यथा नारायण
या श्रीकृष्णश्च दिवा नृपो दिभुज चतानंत वासुदेवेति योनरः स
श्रवतं भुजः चतर्भुजश्च वेङ्कटे गो तंतकीर्मयेत् भूमे याति मलय
लोके दिभुजः स्वयं चतर्भुजस्य तं प्रिये इति वराहपुराणे सकृ
जीवमहात्म्याः सरस्वती गंगा नारायणमुक्ता पुमान्कल्पया
च तलसी चैव देवी नारायणा तत्रयं गंगादि सर्वतीर्थ पुक्तातो
भवति निश्चिते इति श्रीकृष्णज

नारदे १०१ अध्यायः नारायणो ह्यस्मिन् सदा कर्मणा तेन तेषां
निशब्दोऽस्ति वागस्ति वशवर्ति स्म निरुक्तं तत् समासतः तस्य
नी तथापि नरके मूढाः पतन्तीर रोषजनककर्मणि यथा रुष्टोऽस्मि
किमद्वेते इति महाभारते तस्य कर्मणा येन विप्रवृत्तिश्च नृणां
हि जनककर्मणि यथा श्रीकृष्ण परिहृत्वा रतोयस्ते निर्दयः सर्वे न
उवाच कर्मणा येन विप्रदं नृभिर्म तेषु अद्वेयुः सर्वदा क्रुद्धः समान
हृदि जायते क्रोधश्च तत् समस्तं यति शत्रुतां असत्यभाषी क्रूरश्च
ते कथयामि समासतः यो दे परनिंदा परस्त यः पर वर्जन विधुं
यात्तुर्दिनश्चैव सर्वभूतेषु सर्व सी समा नयति शत्रुतां अदृष्ट
दा अहंकारेण हीनश्च तस्य तेषां दोषो पितरो स्त्री भ्राता भगिनी
स्मरं सदा कर्मकृपां नृदयं यो स्तथा मोहाज्जतिमूढो यः समा
यर्मभक्तिसमन्वितः ब्रूते यथा नयति शत्रुतां पितृ निर्भन्त सन्
यं एव न तस्य तेषां स्मरं सदा युक्तं कुरुते मूढधी नरः गुर्व व
मिष्टं वस्तु समा सायदत्ता मेयो ज्ञाच विप्रदं समा नयति शत्रुतां
निमानवः मानापमान सदृशस्त दस्यतो भेदं यस्त हेतु मात्रेण
स्य तेषां स्मरं सदा सर्वभूतेश्च केनचित् कुरुते ब्राह्मण श्रेष्ठ स
रीरस्य यो मां जानाति मानवः मां नयति शत्रुतां विप्रस्व देवता
परहिंसा विहीनो यस्तस्य तेषां द्रव्यं परद्रव्यं च मानवः हरेत यस्त
स्मरं सदा कर्मणि कुरुते य विप्रदं समा नयति शत्रुतां आरा
स्त सुविचार्य पुनपुनः गो मच्छेदिनो येष्वजलाशयविलोपिनः
ब्राह्मणहिनेषु च तस्य तेषां स्मरं ग्रामनाशकरा येषु तेषां रुष्टोऽस्मि
हं सदा स्वयं निरुक्तं वचनं यत्वा सदा परस्त्रियं समा लोकाविषादं
यः परिपालयेत् प्रयत्ने पातिय तियेजनाः शृण्वन्ति पापचर्चो ये ते
त्यायस्तस्य तेषां स्मरं सदा दाना यो रुष्टोऽस्मि हं सदा हिंसत्यनाथं
ननुपकारिभ्यो यो ददाति हि नो ये मूढा अनाथस्व हरन्ति ये विचास
तममपि चित्ते सदा यस्य तस्य त

तानि नो ये च तेषां रुष्टोऽस्मि हं गसारे १८ अध्यायः अजामिलः पु
सदा ये च गोवीर्यहन्तारो ह्य व्रः यथा कन्याकृत्रेदिजः कश्चिदा
लीयत यश्च ये अमृत्य वाति सीपतिरजामिलः नाम्नानस्य सदा
नो ये च तेषां रुष्टोऽस्मि हं सदा चारो दास्याः संसर्गद्विजः तस्य
वस्तु विस्तृतं शान्तं मध्ये भे प्रवयसः पुत्रादशतेषां न यो वसुः
दकारिणः वेद निर्दाकरा ये च ते वालो नारायणो नाम्ना पित्रोश्च द
षां रुष्टोऽस्मि हं सदा एकादशेषां यितोभ्यं हरे क्रीडनका सक्तं पु
त्रतेये मोहात् पापयिथो नराः प ज्ञानायणा कृत्यं स्वावितेन स्व
रदारानुरक्ता ये तेषां रुष्टोऽस्मि हं रणोच्चै राजहावाकलेन्द्रियः नि
सदा पापबुद्धिप्रदा ये च ये च मि शम्भ्वि यमाणास्य भवितो हरि
त्रुटोद्दिन धात्रीतनुं च ये वृत्ति कीर्तनं भर्तृनाम महाराज पाष
तेषां रुष्टोऽस्मि हं सदा दिवसे मे दाः सदसापतन विवर्षितो नर
युनं ये च ऊर्ध्वते काममोहिताः दयाहासीयति मजामिले इति
रजस्वलासियं यांति तेषां रुष्टो श्रीभागवतेषु संकथे प्रथमा
स्मरं सदा ये च दृष्टान्तरां नारी ध्यायः सैन्य विशेषः यथा मत्
मोहाद्वृत्तिसत्तम व्रतस्यां च स संहननतन्त्रानां गोपानां मर्षु
दा ते मानयंति शत्रुतां भुवि प्रमा दमत् नारायणा इति ख्याताः
बास्यातिथो ये च ऊर्ध्वते निशिभो सर्वसंश्रामयोधिनः ऊर्ध्वो धन
जने भोजन द्रव्य मेकार्के तेषां रु अत सैन्यं सर्व मावारयन्तः ॥
ष्टोऽस्मि हं सदा ग्रामिण्यै मयुनेनैल सहस्राणां सहस्रं च यो धानां
ममावास्या दिने दिने दिनाः न ये प्राप्य भारत इत्युद्योगपर्वणि
सज्जतिविप्रदं तेषां रुष्टोऽस्मि हं स अध्यायः धर्मपुत्रर्षि विशेषः
दा वक्रमात्र किमुक्तेन सदेपां नवे यथा धर्मस्य ददद्दित्यर्थ
दास्यं निर्देति वैस्त्वान ये च ते जनिष्टमूर्त्ती नारायणो नर इ
षां रुष्टोऽस्मि हं सदा इति क्रियाया नि स्वतः प्रभावः इति श्रीभा

गवतेदियसंके ॥ ग्रन्थायः ॥ चयेवाताः शिरोमधगताश्रये
 दण्ड ग्रहणमात्रेण नरो नाराय दंतमूलहनुस्तम्भमयास्तम्भ
 लोमवेत इतिगुतिधर्मः ॥ गलग्रहे यस्य शुष्कानि चैकोन
 नारायणतैले श्री ओषध पक्व ते गतिर्यस्यचविकला दीर्घोदिया
 लप्रभेदः तत्रिविधं स्वल्पं हृदयं तदृश्या ज्वरदीर्घाश्रयेनराः
 महच्च यथा विल्वारिमेष शो वधिग लल्लजिह्वाश्रमदमथस
 नाकपाटला पारिभदकाः प्रसा एवच ग्रन्थप्रज्ञाचयानारीयाच
 राण्य सुगंधाच हृदयी केवकारि गर्भेन विंदति वातानी हृषणे
 का वलावातिवला चैव सुदंष्ट्रा येवा मंत्रहृदिश्रुदरुणा एत
 स पुनर्नवा एषा दण्डपलानभा तैल वरे तेवा नाम्ना नारायणस
 गान चतुर्दोः स्मसः पचेत पा ने इतिस्वल्प नारायणतैले १ श
 दण्डेषपरिस्वाद्यतैलपात्रप्रदा तावरीवांशुमतीपृश्निपर्णीशरी
 प्रयेत शतपुष्पा देवदारु मांसी वला परंरस्यचमूला निवृहयोः
 शोलेयकंवचा चंदनं नगरं ऊ शतिकस्य च गोरेधुकस्यमूलानि
 ए पला पर्णी चतुष्टयं रास्त्रा तथा सद्वरस्य च एषा दण्डपला
 नरगंधाच संधवं स पुनर्नवे न भागान जलद्रोणविपाचयेत् ॥
 एषा दियलिकान भागान पेष पादशेषे रसे एते गर्भे चैनं समाव
 यित्वा विनिःक्षिपेत् शतावरी पेत् पुनर्नवा वचादारु शताकाच
 रसे चैव तैल तल्पं प्रदापयेत् दनागुरु शोलेयं नगरं ऊ पला
 आर्जं वा यदिवा गंधं दीरंदत्ता मांसीस्थिरावला अश्राका संधवं
 चतुर्गुणं पाने वस्तौ तथा भं रास्त्रायलादीनिचये ययेत् गद्या
 ग भोजे चैव प्रपास्यते अस्या न पयसः प्रस्था दौहावन प्रदापयेत्
 वा वातसं भणो गजो वा यदि शतावरी रसप्रस्थे तैलप्रस्थे विपाच
 वा नरः पंगुलः पीवसपीच येत् अस्य तैलस्य सिद्धस्य मृण
 तैलेनानेनसिध्नि अथोभोगे वीर्यमतः परं अस्थानावात भणानां

ऊजराणां नयानां तैलमेतत् चतुष्कागुरु केशराणि सिंधुस्य
 प्रयोक्तव्यं सर्ववातनिवारणं आ मांसी रजनी हयंव शोलेयकं च
 युष्माश्रु नरः पीत्वा निश्चयेन ह दन पुष्कराणि पला स खलीतग
 कोभवेत् गर्भमश्रुतरीविद्यात् रावपत्रं भंगा खवर्गी वचा पला
 किंपुनर्मानुषी तथा रुक्कुलेषा शो स्थोरोय हृश्रीरक चोरका
 श्रुमूलच तथेवादीवभेदकं अ खामेतिः समस्तै हिपल प्रमाणैः
 पवीराउमालोच वातरक्ते हनु कर्षकाश्रीरसमाहजानादया
 ह कामलोपाहुरोरोच अपस तसगंधाय वदंति केचित् प्रसे
 रीचापिनाशयेत् तैलमेतद्रग ददोर्गंध निवारणार्थं चूर्णीक
 वता विलुनापरिकीर्तितं नारा तानादियल प्रमाणं आलाग
 यणमिति ख्यातं वातातकराण्यु सम्यग्विधिवदियक्तं नारायणं
 भं इतिहृदनायणतैले २ वि नाम महच्चतैले सर्वैः प्रकारवि
 ल्वाश्रुगंधाहृदनी सुदंष्ट्रापाना धिवतमयोत्पमस्यसुसोपव
 कवाफालकपारिभदं लद्वा क नार्हितानां ये पंगवः पीवविस
 विद्यातिवलागुिमंशमूलानिचै पलाश्र एकागहीनार्हितवेप
 वांसरलीयुतानां मूलविदद्याद मानाः वाधिर्यमुक्तहय पीरि
 यपाटलीनां प्रत्येकं मेषां प्रवद ताश्रमया हनुस्तम्भशिरो गदानीः
 तितज्ञाः सपादप्रस्थविधिनाह मुक्ता नरा स्ते वल वर्ण युक्ताः सं
 ताच द्रोणोरयामष्टभिर्वेपक्ता सेवते तैलसहसा भवेति वंध्याच
 पादावशेषेण रसेन तेन तैलाद नारीलभते च पुत्रं वीरोपमंसर्ध
 काभासम मेव इयं कागस्यमा गुणोपपन्नं शावाश्रिते कोष्ठग
 सद्व मेव तल्प मेकत्रसम्यगि तेववाते हृदो विधेयं पवनार्हि
 पचेत् सुबुद्धिः दद्यादसंचैव वा लानां जिह्वा निलेदं गंतव्यम्ले
 तावरीणां तैलेन तल्प पुनरेव त जीम्माद कोष्ठे स्वरकर्षितानां आभा
 नारास्त्राश्रुगंधादुमदारुऊष पर्णी लस्मी सुमहाप्रियत्वं जीवेच्चिर
 चापि भवेद्युवव देवासुरेयुदवरे

समीक्षायाः भगवत्सूत्रैः सारां सर्व एवेति शिवमनसात्कृत्य
 नारायणोऽपि स्वहंत्वात् स्वदापने स्वव पावे च मौने च नौ
 नाम तैलविरिते तैलवा इति म चालाय विवर्जनं केवलं चारिपा
 दानायाणां तैल २ इति सूत्रवो नेचकर्मयंत्राभावनः पत्तानि
 यः नारायणप्रियः पुं शिवः य किल कर्माणि तेन नारायणे च
 या नारायणप्रियमनेग मदापदा त इति हृदमं पुराणो ५५ अध्या
 रे वाराणसीपुरपतिभजविश्वना यः श्रवणं गंगा शब्दे दृष्ट्य
 ये इति तत् सूत्रं ॥ नारायणसंज्ञी विलो २ सूत्र मे
 नारायणसंज्ञी गंगाप्रवा ॥ दः तत् स्वश्रुपं यथा तदादानव
 हावधि हस्तवत्तुय मितनारा नाथनयुक्तं नारायणं शब्दे शोव
 यणस्वामिकस्यान यथा प्रवा चक्रगदाहस्तवत्तुय दृष्ट्यवस्थिते
 व हर्मिं कृता यावदस्त चतष्ट इति देवीपुराणं श्रुयिच ततो ह
 ये श्रवणारायणः स्वामी नार्यः विहरंयुद्ध मभवदोमहर्षणं रु
 स्वामी रुदावन इति ब्रह्मपुराणं दः पाप्मयतासेना विद्याधरि
 यत्र किंविन्नद्याच मातातपात्रा मोजसा हरिनायणसंज्ञारु
 य पुण्यवान् यत्र प्रतिशुदे राजन देविद्यायकोयवान नारायणं
 विक्रीश जाह्नवी भवेत् विक्रीश याप्मयत मुभेत्तु योस्त्रि रोषिते
 योवजाह्नवी विक्रीतो भूजनाईनः युपुधाते भूशुद्धिं परस्पर नि
 जनाईनेच विक्रीते विक्रीते भव चासया दिव्यवर्षसुहस्तेन त
 नत्रयं कोपिनत्राणकर्मास्तिनिः योयुद्धमभूतदा तत्रैकमुक्तो
 संवेधप्रसंगतः तत्रकर्मव्यानि दृष्टमईय जटनालके एकं प्र
 यथा दीक्षां देवपूजां च जपं ध्यापयच्छेत् तमे उमरुके मुभं
 गंगानदेचरेत् मुक्तवासः पि एकं त्वं करेत् तत्र तया गंदे इति
 ध्यापि सावित्री जप माचरेत् गा एकं कोस्तुभमीमोगमसंभ
 प्रादेवतर्पणं चैव परोपकारक निविश्रुतिकं एकं गदा धामयत

द्वितीयं दण्ड मेव च एकः शोभति मुद्गल मुनि पत्नी इति पुराणं ॥
 कंवस्यैर्मणिभिस्तस्मिभिः यरः ॥ नारिकेरः पुं नारिकेलः इति
 एकं पीताम्बरं तत्र द्वितीयं सर्प शब्दरत्नावली ॥
 मेवले पवंतौ स्पृष्टिनावसोरुद नारिकेलः पुं स्वनामप्रसिद्धफ
 नारायणात्मको यस्यान्तिशयो लहदाविशेषः तस्यार्थायः लो
 येनो तदालोक पितामह उवाच गली २ इत्यमरः नारिकेरः ३ ना
 श्नाम्यतामसे स्वस्वभावेन संव डिकेलः ४ नारीकेलः ५ नारीके
 ते पवंतौ ब्रह्मणा चोक्तौ शान्तभावे ली ६ नारिकेरी ७ इत्यादि भरतः
 प्रजग्रतः तथा विसृष्टौ ब्रह्मा नारिकेलिः ८ सदापुष्पः ९ शि
 वाय मेत उवाच ह उभो हरिद्वयोदे रः फलः १० इति शब्दमाला ना
 नौलोकिव्यानिगमिष्यतः इति लिकेरः ११ रसफलः १२ सतंगः १३
 वराह पुराणं ॥ नारायणी स्त्री कूर्चशेखरः १४ दृढनीलः १५ नी
 उर्गा लक्ष्मीः शान्तवरी इति हेम लतरुः १६ मेगलपः १७ उच्चतरुः १८
 चंद्रः तस्याप्युत पति र्यथा य तराराजः १९ स्कंधतरु २० दादि
 शसा तेजसा रूपे नारायण समा लान्यः २१ उग्ररुद्रः २२ श्रवकफलः २३
 गुणैः शक्तिनारायणस्येयं तेन दृढफलः २४ इति राजनिर्घण्टः
 नारायणी स्मृता इति ब्रह्मवैवर्ते कूर्चशीर्षकः २५ तंगः २६ स्कंध
 प्रकृतिखण्डे ५५ अध्यायः श्रुति फलः २७ उच्चः २८ सदाफलः २९
 च नारायणादीं गभृता तेन त इति भावप्रकाशः अस्पृश्याः
 त्या च तेजसा तदा तस्य शरीरस्य गुरुत्वं स्निग्धत्वं शीतत्वं पित्रना
 तेन नारायणी स्मृता इति श्रीकृ शिते च शर्दपकस्य तस्य गुणो
 सज्जन्तवुडे २० अध्यायः गंगा य तेषां शेष शमनत्वं उर्जरत्वं च
 या गंगोयविश्वमुखाय शिवास् वालनारिकेल जल गुणाः ल
 ताये नारायणे नमः इति तन्मंत्रः चेतेशीतलत्वं रसपाके मधु
 रत्वं पित्रपीनसत्त्वात् विदार

भ्रान्तिशेषशमनं सुखदायित्वं
यकनारिकेलजल गुणाः किंवि
त पित्रकारित्वं रुचिरं मधुरं
दीपनं वलकरं गुरुं ह
ष्यं वीर्यवर्धनं च । इति राज
निर्वटः नारिकेलफलश्रीतेऽ
जीरे वस्ति शोधने विष्टं भिहृदं
वलं वातपित्तस्रदाहनुत विशेष
तः कोमल नारिकेलं निदंति पि
त्रर मूत्र दोषान् नदेव जीर्ण
गुरु पित्रकारि विदहि विष्टं भि
मनं भिषगभिः तस्याभः शीतलं
हृद्यं दीपनं पुकलं लघु पिपा ।
सा पित्रजित् स्वाडवस्ति पृष्टि क
रं परं तस्या मस्तिस्क गुणाः नारि
केलसतालस्य त्वर्जरस्य शिरां
सित कषाय स्निग्ध मधुर हृदण
निगुणं च इति भावप्रकाशः
वालस्य नारिकेलस्य जलं प्रायो
विरेचनं इति राजवल्लभः ॥
कांस्य पात्रे तज्जले मय तल्यं य
था नारिकेलोदकं कांस्ये ता
म्रपात्रे स्थिते मधु गच्छेत् ता
म्रपात्रस्य मय तल्यं हने
विना ॥

इतिकर्मलोचनं ॥
नारिकेलदीरी स्त्री सितागव्याज
संयुक्तगोडगुथ यकलस्त्रीकतना
रिकेल त्विं यथा नारिकेलं तन्
कृत्य क्षिप्रपयसिगोः क्षिपेत् सि
तागव्याजसंयुक्तं तत्पचन्नुना
ग्निना तस्या गुणाः नारिकेलोद
का दीरी स्निग्धा शीतानिपुष्टिदा
गुर्वी समधुरा हृष्या रक्तपित्तानि
लापहा इति भावप्रकाशः ॥
नारी स्त्री न नरस्य वा यर्माचरोः
स्या न नरस्य वेयं तत्पर्यायः स्त्री
योषितः १ अवला ४ योषा ६ सीम
तिनी ७ वधुः ८ प्रतीपदर्पिनी ९
वामा १० वनिता ११ महिला १२ इत्य
मरः अस्याऽतः पत्तिकारणं यथा
मातरकोत्ररा नारी अयच्च विष
मायातिथ्योदितमं ऊर्णादीनं त्रक
यका इति सुखबोधः तस्या अ
तस्त्रोजातयः यथा यस्मिनी वि
त्रिणी चैव शोविनी हस्तिनी तथा
चतस्रोजातयो नार्या रतौ जेया वि
शेषतः इति रतिमंजरी ॥
सात्रिविधा यथा योतिन ॥

त्रिविधा ब्रह्मनृदिणो मूढचेत
हं शीलकृत्स्नितं दुर्ज्ञेयं नदभिप्रायं
सा साधी भोग्या च कलरा ताः स
नीः स्वार्थं तमराः परलोकभया
त साधी तथेह यथासात्मनः का
मस्त्रेदाच्च कुरुते भर्तः सेवोचसं
तते १ भोग्या भोग्यार्थिनी प्राप्य
त काम स्त्रेहेय केवलं कुरुते प
ति सेवोच न च भोग्यादृके दारं
वस्त्रालंकार संभोगं सुस्निग्धादा
रमुत्तमं यावत् प्रामोतिसा भोग्या
तावच्च वशागा प्रिया २ कलंगा
२ समानारी कलरा कल नाशिनी
कपरात कुरुते सेवो स्वामिनो न
च भक्तिनः सदापुयोग माशंस
र्मनसा मदनातुरा आहारादीप
कंजारे प्रार्थयेती नवेनवे जागर्थे
स्वपति तात हेतुमिच्छति पुष्पली
तस्या यो विष्णुसेन्मूको जीवने तस्य
निष्फलं कथिता योषितः सर्व्वी
उत्तमाथम मध्यमाः स्वात्मा रामा वि
जानेति मनसातो न पेडिताः १ त
साः स्वभावो यथा रुदये क्षर
धाराभंशरत्न पद्मोत्तमं सर्व्वमुत्त
सुधोपमं समधुरं वचनं सार्थं
सिद्धये प्रकोपे विषतलं नदन
हं शीलकृत्स्नितं दुर्ज्ञेयं नदभिप्रायं
निगूढं कर्म केवलं तदा तासा
म विनये प्रवले सादसं परं द
दौ कार्य्यक्षलात् कार्य्यशमसा
या उरत्यया पुंसश्चाष्टगुणः का
मः प्राप्यत कामो जगद्गुरो आहा
रो दिगुणो नित्ये नैष्ठ्यं च चतुर्गुणं
कोपः पुंसः षड्गुणश्चावसायश्च
निश्चितं यत्र मे दोष निवहाः का
स्यान्त्रपितामह काकीडा किं मु
खं पुंसो विष्णुश्चाष्टय वेषमनि
तेजः प्रनष्टं संभोगे दिवात्तापे व
शः दयः - दयं त्वतिप्रीतो रसा
सक्तौ वधुः दयः सादित्ये पौरुषं
नष्टं कुरुते मान नाशनं सर्व्वना
शश्चाविष्णुसेवत्नजारी पुकिंस
ख यावदनी च तेजस्वी सश्रीको
योग्यतापरः पुमाजारी वशीक
र्ते समर्थ सावदेव हि रोगिणं नि
र्गुणं हृदं योषिजापेक्षते प्रियं
लोकाचार तथा तस्मै ददात्ता
दारमल्यकं इति ब्रह्मवेवर्मे
पुणो ब्रह्मवर्णे २ अथायः
अगम्यानायो यथा माता मात
सुसा मृशमीतलानी पितृष

सा पितृवस सविशिष्टा मणिनी कविनावरोम सुरोम इतीवाच कं
 ततः सखी तथा भागिनेयी तथा बुता शरकावथरो श्रेष्ठो मांसल
 चेव राजपत्नी तथेव तथा प्र वर्मलं मुवे ऊंदपुष्प समा देता
 व्रजिता नारी वर्णोत्कृष्टा न भाषितं कोकिला समं दादिण
 धेव च इत्यगम्यास्त निर्दिष्टा । युक्त मशवं देस शब्द सुखावहे
 स्तामां न गमने नरः शिष्टस्या नासा समा समपुटी स्त्रीणां तरु
 तर्कमनेकता ततस्त वध मर्हति विरागुभा नीलोमल निभं वलनी
 इति मत्स्यपुराणे २१ अध्यायः ॥ संलग्नो न संवको न स्यात्वालेड
 तस्याः शुभलक्षणं यथा ॥ निभं भ्रूवौ वाय ललाटकं शुभम
 निशुक्ल गुल्फो पतितो यद्यका ईदं संस्थानमंतं गोस्पादलोमश
 ति तलौ शुभो अस्तेदिनो मरुत ग्रामां सलकणीयुगे सममरुत समा
 लो मत्स्यो क मकरांकितो ॥ वज्रा हितं स्त्रिया नीलाश्वमरुदो म
 ने हल बिभोच दास्याः पादौ ततो ईजाः ऊवितैकजाः स्त्रीणां समं शि
 यथा जंघे च रोम रदिने सुवनेवि रः श्रेष्ठपादे पाणितले तथा वा
 शिरे शुभे अन्वल्गं संधिदेशं समं जिऊजर श्रीवृत्तपुये पुयवतो मरैः
 जानुहयं शुभं ऊरुकरिकराकारा धुनवामर मालाभिः शालकृण्डल
 वायामौ च समौ शुभो अश्वत्थय वेदिभिः शोभातपत्र पद्मे मत्स्य
 व सदृशं विपुलं गुलमनमं शो स्वस्तिक सदृशेः ललाटे रंजना
 र्णां ललाटकं स्त्रीणां मरुहूर्मा यैश्च स्त्रियः सुराजवल्लभाः निगू
 नभं शुभं गुल्फो मणिश्च शुभदो ह्मणिबंधो वपमगर्भो यमौ करौ
 नितसश्च गुरुः शुभः विसीर्णमो न निम्न नोत्रने स्त्रीणां भवेत् कर
 सोपविता गंभीरा विपुला शुभा तले शुभं रेखा तितां त्रविथवां क
 नाभिः प्रदक्षिणावर्ती मध्यं त्रिव र्यात् संभोगिनीं स्त्रियं रेखायाम
 लिशोभनं अरोमशोस्तनौ पी णिवंधो त्यागतामध्यां गुली करे
 नौ चनावविषमौ शुभौ कवि गतापाणितले याचयोदी पादतले

स्थिता स्त्रीणां पुंसो तथा साया मोनरोही स्यात् शुभा भर्त रेवदि स्त
 द्वात्रायच सखायच कनिष्ठिका नौसरोमारमुभौ कर्णौ च विषमो न
 मूलरेखा ऊर्ध्वा चैव शतायुषं प्रदे या करालविषमा देताः क्रूराय
 शिनी मध्यमाभ्यामंतरालगतास च भयाय च वीर्याय कष्टमासा
 ती कुनाकुनायुषं ऊर्ध्वा देतावोण शु दीर्घा भर्तृश्व मयवे कयाद
 दृमूलगा वृद्धयः पुत्रास्तव्यस्त शूरे दं स्ते शुभकाका कदिसनि
 प्रमदाः परि कीर्तिताः अल्पायुषे भैः सिगलैर्विषमैः शुकेर्विनदी
 लघुच्छिन्ना दीर्घा क्षिन्ना महायुषे नाभवेति हि समुन्नतो नरोहीया
 शुभं त ललाटे स्त्रीणां प्रोक्तं तप कलेदे रत्न कोशिनी स्त्रीषु दो
 भमयथा तस्याश्च शुभलक्षणं य या विवृपात यत्राकारो गुणस्त
 या कनिष्ठिका नामिका वा यस्या तः इति गरुडपुराणे नारीक
 नस्पृशते मदी अंगुष्ठं वा गताती वचः पुं सूर्यवंशीय मूलक रा
 त्यतर्जनी कलरा च सा ऊर्ध्व हा जः स च अश्वक पुत्रः सोदास पो
 भा पिंडिका भ्यां जंघे वाति शिराल व्रश्च योः सो निः सत्रे द्वातलेः
 के रोमशो वाति मांसे च ऊंभाकारे स्मिन् क्रियमाणे स्त्रीभिर्विवस्त्रा
 तयोदरं वामावर्तं निम्नमल्पं भिः परिवार्य रचितः ततस्त ना
 रीकवचमुदाहरंति इति विसुप
 रितानाच गुल्फं श्रीवया कस्त राणे ४ अंशे ४ अध्यायः ॥
 यानि सा दीर्घया च कलतयः । नारीकेलः पुं) नारिकेलः इति
 दृशुलया प्रवणशश्च स्त्रियः सु नारीकेली स्त्री) शत्रु रत्नावली
 नात्र संशयः केकरे पिंगले नेत्रे नारीचै स्त्री शाकविशेषः नालि
 श्पावे लोले दणाः सती सिते ना इति भाषा तद्विविधं तितं म
 कृपे गंडयोश्च साधु वं यभिच्चा थुरे च तितस्य गुणः रक्तपित्तह
 रिणी प्रलेविनि ललाटे वदेवरे रत्नं कृमि कृष्ट विनाशित्वं च मधु
 देति वोगना उदरे मधुरं देति रस्य गुणः पिच्छलत्वं शीतत्वं वि
 पतिं देति स्फिचोदयोः यात्रो शुभिक फवातकारित्वं च इति रा

जवल्मः ॥ नारीतरंगकः पुं नालिका स्त्री नाला इति शब्द
 विज्ञः इति शब्द माला ॥ रत्नावली नालिताशकः इति
 नारीहृषणं स्त्री स्त्रीणां दोषः स शब्दमाला चर्मकषा इति जरा
 च ध्वजः यथा पानेर्जनं संस थरः हस्तिकर्णवेधनिका इति
 रीः पत्माव विरहोः दने स्वप्नोः हारावली नालिकेरः पुं नारिके
 न्यगेहवासप्रनारीणां हृषणः ॥ इत्यमरटीकायां रमानाथः
 निषट् इति मत्वः ॥ नालिजं वः पुं द्रोणाकारकः इ
 नारीणां स्त्री मल्लिका इति राज ॥ निहारावली ॥
 निर्घटः ॥ नालिता स्त्री स्वनामत्यातशकः
 नार्यगः पुं नागरंगः इति श यथा नालिता पट्टाकंच मिष्टप
 हरावली ॥ त्रेत नालिका इति शब्दमाला अ
 नालं स्त्री उत्पलादिदणः न सगुणाः नारीचशब्दे द्रष्टव्याः ॥
 नार्यायः नाला २ इत्यमरः ॥ नाली स्त्री शाककरवकः ओटा
 नाली १ नालिका ४ इति भरतः इति भाषा इति मेदिनी हस्तिक
 हरिताले इति स्वामी नले पुं र्णवेधनी चटी इति त्रिकांशप्रोषः
 इति राजनिर्घटः ॥ नाडी इत्यमरटीकायां भरतः ॥
 नालवंशः पुं नलः इति रा यमं इति शब्दरत्नावली ॥ ना
 जनिर्घटः ॥ लीकः पुं शरः शल्पांगे अत्र
 नाला स्त्री नालं ओटा इति नाज घाते स्त्री इति मेदिनी ॥
 इति च भाषा इत्यमर भरतौ ॥ नालीकिनी स्त्री यमसमरः इ
 नालिः स्त्री नाडी सिरा इति ति शब्दरत्नावली ॥
 हिश्यकोषः ॥ नालीवराः पुं नाडीवराः इ
 नालिकः पुं महिषः इति त्रि ति शब्दरत्नावली ॥
 काण्डप्रोषः यमं स्त्री इति श नाविकः पुं कर्णधारः इत्यमरः
 हरावली ॥ ॥

नावं वि नोकागम्यदेशदि । वर्जते दिव्या नारी देभो मेव वि
 इत्यमरः नयवेच ॥ विधेपरिकीर्तिते ग्रहर्त वे कृते
 नाशः पुं पलायने निधने ॥ दिव्यमेतरीते निबोधमे उल्का
 अनुपलेभः अदर्शने इति मेदि पातोदिशां द्वादः परिवेशस्तथे
 नी परिधुस्तिः इति हेमचंद्रः ॥ वच गोथवे नगरेचैव दृष्टिश्च वि
 जीवानां नाश हेतु र्यथा सगा कृताचय एवमादीनि लोके स्मि
 तसेनायते कामः कामातको त्रकेशाना विनिर्दिशत वरः
 योः भिजायते कामः कामात स्थिरस्तु भूमाचभूकम्यश्चापि
 क्रोधोः भिजायते क्रोधाद्भवति भूमिजः जलाशयानो वेकते
 संमोहः संमोहान् स्मृतिविधु भोमंतदपि कीर्तिते इति मत्स्ये
 मः स्मृतिभंशादुद्दिनाशो बुद्धि २१ अध्यायः ॥
 नाशान्प्रमाणानि इति श्रीभग नाशी ने चि नाशविशिष्टः ना
 वहीना कलनाश कारणं यथा शाश्वदादस्तथे इत्यमरनिघण्टुः
 अतनातपारदायां चतुर्था भव नासतो पु अस्थिनीरुमारो नि
 स्पभदणान् अश्रौतयमीचर नदिवचनोतोः यं इत्यमरः ॥
 एतत्तिपेनपतिवेकलं अश्रो यतो मूढो यथा आदित्याः त
 त्रियेवेददानात् हृषलेषु तथैव त्रियास्तेषां विशास मरुतस्त
 च विदित्वाचारहीनेषु तिपेनप अस्थिनोच स्मृतौ मूढो तपस्य
 निवेकलं इति कर्मैउपरिभागे ॥ ये समास्थितौ स्मृतास्तौ गिर
 अध्यायः नपेता पूर्ववर्णय सा देवा ब्राह्मणा इति निष्प्र
 जनानां कथयस्वमे नगरा यः इति महाभारते मोक्षध
 नोत्पारात्तात्वे हि सर्ववर्दिष्य र्मः नासा स्त्री नासिका ना
 सि गर्ग उवाच पुरुषाचार नि कइति भाषा सा नगर्वस्य
 यमात् परित्यजति देवता त बालकस्य पंचभिर्मासै भवति
 तोपरागा देवानामुपसर्गः प्र इति सुखवोधः तस्याः शुभा

शुभलक्षणं यथा मुकनासः निष्पन्नः इतिवाकरणं ॥
 सखीसाधु मुकनासेतिनीव नासिकंयथः वि नासिकया
 नं छिन्नाग्रपनासः स्यादगम्या पिवनियः नासिकया पानक
 गमने रतः दीर्घनासेव सौभा श्री नासिकोपपदाहेतुधातोः
 गेचोर ग्राहवितेन्द्रियः स्त्रीर त्वश प्रत्ययशपा निष्पन्नः ३
 लुप्रिपिटनासः अज भीगवः तिवाकरणं नासिका स्त्री जा
 ताभवेत् अल्पछिद्रा सपुटाव एन्द्रिये नाकु इतिभाषा तस्य
 अवका व न्येसरे करे दक्षिण र्छायः ज्ञाणे २ गंधवहा ३
 वक्रास्याहमिनाच सनेसकृत द्रोणा ५ नासा ५ इत्यमरः ॥
 इतिगुरुः पुगणे द्वायेपरिस्थि शिंछिणी ६ इति राजनिर्घण्टः
 तदरु कानकाव इतिरुपालि नासिका ७ नस्या ८ गंधनाली
 इतिव भाषा इत्यमरः वामक गंधवंधा ११ नका ११ इतिशब्द
 वृत्तः इतिराजनिर्घण्टः ॥ रत्नावली तस्याः शब्दो चोत् ॥
 नासास्त्रिनी स्त्री पूर्णिकाय कारः यथा शयानेरावगाहणा
 स्त्री इतित्रिकाणशेषः ना तले महति वानरः नासायुधे
 सारारु क्री दारोर्दक्षितकाष्ट स्त्रोत् कारेर्विशद्विगीयुसैव
 कपालि इति भाषा इत्यमरः ॥ कैः इतिनारसिंहे ४५ अध्यायः
 टीकायांस्वामी ॥ नासिकामले क्री नासास्थितम
 नासालः पुं कटफलवृत्तः इति लं शिकुनि इतिभाषा तत्पर्यायः
 शब्दचंद्रिका ॥ शिंछाणकं १ शिंछाणं १ शिंछाणं ५
 नासासंवेदनः पुं काणीरत्न इति शब्दरत्नावली सिंहाने ५
 ता इतिराजनिर्घण्टः नासिकंयथ इतिभरतः नासिकां क्री नासि
 मः विनासिकांशवाममाना का इतित्रिकाणशेषः ॥
 करोति यः नासिकयाशब्दकर्ता नासिकाकं क्री नासिका ३
 च नासिकोपपदात्तथाधातोः त्वश तिशब्दमाला ॥
 मयेय धमादेश ॥ ॥

नासिको पुं अस्मिनीकमारो हि तन्नो नावे इति तः नासिकसकृते
 द्विवचनोऽयं इतिहेमचंद्रः ॥ नासिपरलोक इति बुद्धिर्ना
 नासीरेक्रीनायकस्यापेसारिका स्तिका इति भरतः ॥
 सेना अश्वसरेपु इतिशब्दरत्नाव नासिदः पुं आश्ववृत्तः इति
 ली नासि य अस्तित्वाभाववत् शब्दचंद्रिका ॥
 अविद्यमानता नास्तिभाषा ३ नस्ये वि नासायांभवं यथा
 तिनासिकताशब्दटीकायांभर छिन्ननास्येभिन्नपुगेतिर्यक
 तः यथा अतिथिर्वालकश्चैव प्रतिमुत्तागते अतभगे च या
 राजाभार्या तथेवव अस्तिनास्तिनस्यचक्रमंगेतथेवव इतिमनुः
 ननानेति देहि देहि पुनः पुनः नाहः पुं वंधने कृतं इतिमे
 इतिचाणक्यं ॥ दिनी नाहलः पुं स्त्रेच्छजा
 नासिक पुं पाषाणः ईश्वरः निविशेषः इतिहेमचंद्रः
 नासित्ववादी वेदाप्रामाण्यवा नाहृषिः पुं ययातिराजः ३
 टी तत्पर्यायः वार्हस्पत्यः २चा निभूरिप्रयोगः ॥
 वीकः १ लोकायतिकः ५ इतिहे नासिकं क्री नतत्रसंवधि न
 मवेदः सच षड्विधः माध्यामिकः तत्रस्येदमित्यर्थेस्य प्रत्ययेन
 योगाचारः २ सौत्रांतिकः ३ निष्पन्नं मासविशेषे पुं सच
 वेभाषिकः ५ चार्वाकः ५दिगे हिविधः समविंशति नतत्रा
 वरः ६ नासिकता स्त्री कर्मफ लक एकः यथा विसुधर्मी
 लापवादकज्ञाने तत्पर्यायः मरे नतत्र सत्रापयनानिचं
 मिष्णादृष्टिः २ इत्यमरः नासि दोर्मानेन ऊर्णीद्राणात्मकेन
 परलोक इत्यादिकं कायनि ना समविंशति नतत्रात्मकेन सर्व
 स्तिकाः सदसत्वे अस्ति नास्तीत्य संपरिवर्तैस्सुनादत्र इहोद्यते
 यथे के शब्देः नास्तीतिमसतः समविंशति नतत्रावच्छिन्नो नास
 निमिको वा तस्य भावो नासिकता वः अस्य प्रयोजने नतत्र ॥
 सत्रादो । जस नतत्रे शनि

भोमवारयोगे मनोऽः खदाने संशयः क्षेपः कौशलं उप
 च यथा दीपिकाया जन्मवर्द्धे रमः सामीप्यं आश्रयः ॥
 यदि स्नातावारो भोम शनैश्च दानं मोक्षः श्रुतर्भावः ॥
 रो समासः कल्मसो नामम वेधने राशयोभावः विन्या
 नाडः खप्रदायकः द्वितीयः सः इति मेदिनी ॥
 छिद्रेण त्मक नक्षत्र भोग का निः रे अ निर्णयः निषेधः इति
 लक्ष्यदिन त्रिंशदात्मकः य मेदिनी ॥
 या सूर्यसिंहोत्ते नाडी घण्टा निः रे अ निश्चयः निषेधः साक
 त नाक्षत्र महारात्र प्रवर्तते लक्ष्यं श्रुतीते इति मेदिनी ॥
 तत्रिंशताभवेन्मासः सावनो निः कासितः त्रि निष्कासितः व
 कोदये सत्या द्वितीयस्य प्रयो दिक्कतः सेत क ख प के वेति
 जनेन्यायुर्गणनाया यथाया विभाषया विस्मरस्य सकाराभा
 युदीये स्मृतं प्राप्ते नाक्षत्रं वः इति व्याकरणं ॥
 छिनादिकं इति मलमासत निः क्रासितः त्रि निष्कासितः इ
 त्वे। नाक्षत्रिकः पुं नाक्षत्रमा समरटीका सारसंदरी ॥
 सः यथा नक्षत्र गणनेनैव निः प्रभः त्रि निश्चयः निः नास्ति
 नाक्षत्रिक उदाहृतः इति प्रा प्रभा यस्मैति समासे सेत क य
 हरतावली नाक्षत्रिकी स्त्री प के वेति विभाषया विस्मरस्य
 नक्षत्रदशा यथा कलौ ना सकाराभावः इति व्याकरणं
 क्षत्रिकी दशा इति श्रुतिषा निः शलाकः त्रि रहः निजने
 अस्या विवरणं दशाशब्दे इत्यमरः ॥
 ह्ये नक्षत्रसंवेधिति त्रि निः प्रात्या स्त्री दंतीवृत्तः इति
 य उपसर्गविशेषः अस्याया गजनिर्घण्टः ॥
 यथा निषेधः निश्चयः इति निः शब्दः पुं शहरहितः चुप इ
 मृगोवोपदीकाया उगीदासः निभाषा यथा निः शब्दं कारयिता
 निवेशः मृगार्थः नित्यार्थः ॥

नत सदः प्राह महामेने इति निः श्रेयसं क्ली शुभं मोक्षः विद्या
 मार्कण्डेयपुराणं ॥ अनुभावः भक्तिः इति शहरता
 निः शुकः पुं मृगशालिः इति वली निः श्रेयसः पुं शंकरः इति
 गजनिर्घण्टः ॥ मेदिनी निः घमं अ निंदा तमर्था
 निः शेषं त्रि समस्तं संपूर्णं ॥ यः गार्ह २ इः घमं ३ इत्यमरः ॥
 इत्यमरः शेषरहितं च ॥ शोकः इति शहरतावली ॥
 निः शोथं त्रि शोधितं मृष्टं ॥ निः संधिः त्रि दृढः इति त्रिकार
 इत्यमरः ॥ शेषः संधिरहितश्च ॥
 निः श्रयणी स्त्री काष्ठवर्धितसे निः संपातः पुं निशीघ्रः इति
 यानं काष्ठरसिद्धी इति भाषा नत त्रिकारशेषः ॥
 यथायः निः श्रेणिः २ अधिरोरि निः संगः त्रि मेलनरहितः यथा
 एणी इति श्रेणी ५ निः श्रियणी ५ मत्स्यसंगदभवच्च यो मे सुता
 इति शहरतावली ॥ दिरागो मुषितोक्तिन निः सं
 निः श्रियणी स्त्री निः श्रयणी इति गतामुक्तिपदे यतीनां संगदशो
 शहरतावली ॥ षाः प्रभवति दोषाः इति विस्म
 निः श्रेणिः स्त्री अधिरोरिणी ख पुराणे ५ अंशो २ अध्यायः फ
 र्जरीवृत्तः इति मेदिनी ॥ लानभिनिवेशवान् यथा वेदोक्त
 निः श्रेणिः स्त्री दृष्टाविशेषः निः मेव ऊर्ध्वगोनिः संगोर्ध्वमीय
 श्रेणी इति कोकरोप्रसिद्धा तमर्था रे नैकस्य सिद्धिलभते रोचनाया
 यः श्रेणिवला २ निरसा उवन व फलश्रुतिः इति मलमासतत्वे
 हरी ५ अस्या गुणानि रसत्वे इति श्रीभागवतैकादस्कथवचनं ॥
 जनिर्घण्टः ॥ निः सरणं क्ली मरणं उपायः
 निः श्रेणी स्त्री निः श्रयणी इति गेहादिमुखेतिर्घाणं निर्गमः
 शहरतावली ॥ ॥ इति हेमचंद्रः ॥

निःसारः पुं शाखोटवृत्तः इति स्नेहकटुषितमितादिस्मृतिः
 शब्दचिह्निका प्रणामकप्रभेदः इति निःस्रहो स्त्री अतसी इति वि
 राजनिर्घण्टः साररहिते वि। य काण्डशेषः ॥
 या मानुषे कदली स्तम्भ निःसा निःसावः पुं भक्तसः भक्तस
 रेसार मार्गणं यः करोति ससे । मृद्वमंडः माड इति फेन इति
 मृको जल बुदुद सत्रिभे इति च भाषा तत्पर्यायः आचामः २
 मृद्वितले जगत् सर्वत निःसार मासरः १ इत्यमर हेमचंद्रो ॥
 मनिमंडः खमानने उत्पद्यते । निःस्वः वि दरिद्रः इत्यमरः त
 दण्डेन तत्तण्डेन हि पद्यते ॥ स्पलदणो यथा सूर्यकाशे वि
 यथैवोत्पद्यते सारा निःसारः । नृदोच वक्रोपादो शिरालको
 जगदेन सा पुन स्तम्भिलीयते संपुको पाण्डुरनखो निःस्वस्य
 महाप्रलयसंगमे उत्पत्ति प्रल विस्लंगुली इति गारुडे सामुद्र
 याभ्यां जगत्रिः सारतो हरिः कं हातिरहितम् ॥
 प्रामवेदश्यामासभावेन जग निःतत्रः वि द्रवियमृग्देशा
 तापतिः इति कालिकापुराणे दि यथा अवतारे षोडशे मेघप
 २० अध्यायः ॥ न ब्रह्मडो नृपान विः सम क
 निःसारणं स्त्री निःसरणं शृहा तः कपितो निःतत्रा मकरोन्मदी
 दीनां प्रवेशनिर्गमादियथः इ इति श्रीभागवतप्रथमस्कंधः ॥
 निःशब्दरत्नावली ॥ निकटं वि अदूरं तत्पर्यायः ॥
 निःसारो स्त्री कदलीवृत्तः इ समीपं २ आसने १ सत्रिकृष्टं ४
 निराजनिर्घण्टः ॥ निःसारि समीपं ५ इत्यमरः ॥
 तः वि बहिष्कृतः तत्पर्यायः निकरः पुं समूहः इत्यमरः सारः
 अवकृष्टः २ निष्कासितः १ इ त्यागदेयधनं निधिः इति ।
 निजराधरः साराभाववाञ्छा निः मेदिनी ॥
 स्नेहः वि स्नेहप्रयः यथा निः निकर्षणं स्त्री सत्रिवेशः इत्यमरः

यत्नादिषु दिगादि परिच्छिन्न प्र इति स्वामी धिकारः इति शाब् ॥
 देशः इति भरतः पूर्वदिगाद्यव । माला ॥
 छिन्न यद्वाणामपीतिकलिंगः पु निकारणं स्त्री मारणं वधः इत्यमरः
 गदेर्वदि वृद्धरण भूमिः इति सा निकासः वि नीकाशः इत्यमरटी
 मादयः योगाणादि सत्रिवेशः कानिज्ज्वकः पु परिमाणविशेषः
 इति सारसुंदरी ॥ ऊउवपादः स च प्रसृत इति ख्या
 निकषः पु शाणाः कष्टिपातरश् नः इति भरत धृत सर्वस्व वानीर
 तिभाषा इत्यमरः ॥ हृतः इति भावप्रकाशः ॥
 निकषा स्त्री रातसमाता इत्यमरः निजं विते स्त्री अंगहारात्तरगतशिरो
 सा समालिकन्या विप्रवसा भा विशेषः यथा आकंपितं कंपितं
 र्याच इति रामायणे ॥ च धृतं विधुत मेव च परिवारित
 निकषा च निकटं इत्यमरः म माधुत मवधुतं नद्योचितं ॥
 यं इति मेदिनी ॥ आकंपितं यरावृत्त मुत विमवाप्य
 निकषात्मजः पु रातसः इत्यमरः योगतं लोलितं प्रकृतं चेति चत
 निकसः पु निकषः इत्यमरटी । दृष्टाविधिशिरः इति संगीतदा
 कायाभरतः ॥ मोदरः ॥
 निकामं स्त्री इष्टं यथेष्टितं इत्य । निजं पुं स्त्री जंजं इत्यमरः निजं
 मरः ॥ निकायः पु लक्ष्यं सधर्मि निकास्त्री जंजिकावृत्तप्रभेदः
 प्राणिसंहतिः संहतानां समुच्चयः तत्पर्यायः जंजिका २ जंजवृत्त
 निलयः परमात्मा इति मेदिनी ॥ री १ इयंगुणः श्रीवलीसदृशी ।
 निकायः पु गृहं इत्यमरः ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥
 निकारः पु विप्रकारः अपकारः निजंभः पु ऊमकर्णपत्रः दंति
 उत्कारः धान्यसोर्द्ध लेपणं ॥ कावृत्तः इति मेदिनी ॥
 इत्यमरभरतो ॥ खलीकारः ॥ निजंभाखबीजं स्त्री जयपालः ३
 ति राजनिर्घण्टः ॥

निकेतं ज्ञी न्यविषयकलो निकोवकः पुं शंकोवहृत्तः इत्य
नरशत करणान्तर्गत करणविशे मरः निकोवकः पुं निकोवकः इ
षः यथा करणानांतसर्वेषां सामा त्मरटीकायां भरतः ॥
न्यलक्षणं त्विदं प्रायो नाम करोव निकृणाः पुं वीणायाश्च न्यस्यवक्ति
दाः स्थितोऽयः पुरतो नृगः पादा । त्रयोदशैः शब्दः तत्पर्यायः निकृणाः २
भ्यां करणं तेयं तदिहाद्यो नरशतं काणाः १ कृणाः ४ कृणानं ५ इत्य
निकेतं पार्श्वकान्तमनिकेतं वि मरः प्रादेरपुपसर्गादुत्तरस्य क
वर्तकं विद्युद्गतं गजकीडं कान्तं च लाधातोः प्रकाणाः ६ प्रकाणाः ७
गरुडस्तुते इत्यादि संगीतदामोद इत्यादयः प्रयोगा भवन्ति आदि
रः निकृभी स्त्री दंतौहृत्तः इतिरा नासकाणाः सकृणाः उपकाणाः
जनिर्घण्टः ॥ उपकाणाः इत्यादि इति भरतः ॥
निकृरसं ज्ञी समरः इत्यमरः निकृणाः पुं निकृणा इत्यमरः ।
निकृतः त्रि प्रत्याख्यातः शब्दः ॥ निवर्ध्वं ज्ञी दशावर्ध्वं सत्या दश
इत्यमरः ववितः नीचः इति ॥ सदस्रकादयः इति लीलावती ॥
मेदिनी ॥ हेमचंद्रश्च पुं लिङ्गोऽप्ययं ॥ यथा
निकृतिः स्त्री भर्त्सनं दोषः शठः हृदः खर्वो निवर्ध्वं श्रेत्यादि निवर्ध्वः
प्रादो इति मेदिनी ॥ वि वामनः इति हेमचंद्रः निवर्ध्वं
यैमे इति शब्दरत्नावली ॥ त्रि समस्त इत्यमरः निगडः पुं
कृष्टः त्रि अथमः इत्यमरः जा ज्ञी दक्षिणालोहमयपादबंधो
त्याचारादिनिर्दिष्टः इति भरतः ॥ यकरणं श्रौड इति दौडका इति च
निकेतं पुं निकेतनं इत्यमरः । त्यातः इति भरतः तत्पर्यायः स्तुतलः २
टीकायां भरतः ॥ श्रुतकः १ इत्यमरः हिंजीरः ४ अंधुः ६
निकेतनं ज्ञी गृहं इत्यमरः ॥ इति शब्दरत्नावली ॥
यलागो पुं इति शब्दचंद्रिका ॥ निगडितः त्रिवदः इति हेमचंद्रः ।

निगृहः पुं होममयः इति त्रिकां गुमेवि यथा आस्ते विधुः परमनि
उपशेषः ॥ निगदः पुं भाषणं कथनं तत् नौ जन विज्ञ वृत्तिः अंतर्निगृह्य
र्यायः निगदः २ इत्यमरः ॥ यनानलपुजदादेजानातिकः स्वय
उच्चैर्नयः यथा निगदस्तु जनेर्वैद्य स्तेवतप्रीतरप्रेमः इत्युद्भटः ॥
इत्यागमः ॥ निगृहः पुं अनुग्रहाभावः इत्यमरः
निगमः पुं वाणिजः पुरी कदः वधनं भर्त्सनं सीमा इति मेदिनी
वेदः वणिक्पयः दह इति या कर हेमचंद्रो चिकित्सा इति रा
वत् इति मेदिनी निगृह्यः अ जनिर्घण्टः विष्णुः यथा ॥
धा इति हेमचंद्रः ॥ पश्येहो निगृहो व्याघ्रो नैकशृंगो
निगडः पुं भोजने इति राज । गदायुजः इति तस्य सदस्रनाम ।
निर्घण्टः ॥ निगृहः पुं निगृहः यथा निगृह
निगृहणं ज्ञी भक्षणं इति मेदि । से भूयात् इति संक्षिप्तसारव्या ।
नी निगृहणः पुं गलः इति मेदिनी करणं ॥
होमधूरः इति शब्दरत्नावली ॥ निगृहः पुं विष्णुकुसमः समंतात्
निगदः पुं कथनं इत्यमरः ॥ तल्लारोह परिणाहः इत्यमर
निगडः पुं निगृहणं भक्षणं भरतो ॥
इत्यमरः ॥ निगृहणिका स्त्री गुलंचकंदः ३
निगालः पुं अश्वगलदेशः इत्य ति राजनिर्घण्टः ॥
मरः निगालवान पुं अश्वः ३ निगृहः पुं नामसंग्रहः इति हे
ति शब्दचंद्रिका ॥ मंचदः ॥
निगृहः पुं मनः इति त्रिकांशशेषः ॥ निगृहः पुं आहारः इत्यमरः ॥
मलेमलं मनोत्तं विप्रकर्म इति । निगृहः स्त्री लोहवानी लोहमय
संक्षिप्तसारोणादिहृतिः निगृहः दंडः इत्यादि कोषः ॥
पुवनमृगः इति हेमचंद्रः ॥ निगृहः स्त्री गुह्यं दोषणं इति

शहरत्नावली ॥
 निबोलः पुं खरः इत्युणादिकोषः
 वायुः खरः मर्गः वराहः इ
 तिसंदिमसारोणादिहनिः ॥
 निबोलः पुं यथीनः इत्यमरः ॥
 कप्ररणं इतिलीलावती ॥
 निबोलः पुं समरः निबोलः इ
 ति शहरत्नावली ॥
 निबिकी स्त्री नैविकी उन्नमागोः
 इत्यमरटीकायां भरतः ॥
 निबिते विप्रिते व्यामं इति हे
 मचंद्रः ॥
 निबुलः पुं इजलवृद्धः इत्यमरः
 वेतसहृदः इति राजनिर्घण्टः ॥
 निबोलः इति हेमचंद्रः ॥
 निबुलकं स्त्री निबोलकं इति
 राशवली ॥
 निबोलः पुं येन स्युतेनास्युतेन
 वा वस्यते मात्वायते पाकुडि
 इति व्यातः इत्यमरभरतौ ॥
 तत्पर्यायः निबुलः २ उन्नरुद्धः
 इत्युद्धटः ५ इति हेमचंद्रः ॥
 निबोलकः पुं भद्रदंष्ट्रालाक
 तिसत्राहः तत्पर्यायः कृपासः
 रवारवाणः १ कंचुकः ५ इति
 इति हेमचंद्रः ॥
 निबुलः स्त्री तीरभूमिदेशः वि
 होत इति भाषा इति त्रिकाणश
 षः निबुलः पुं वली संकरजा
 तिमैदः इति जटाधरः यथा कल्लो
 मल्लमराजमास्त्रायां निबुलवि
 रेव च नटमकराणां चैव त्वसा इ
 विर एव च इति मनुः ॥
 निबुलः स्त्री यथीनः इत्यमरः
 निबुलः स्त्री पतिगतिविशेषः ॥
 शनैर्याने इति जटाधरः ॥
 निबुलका स्त्री कलायविशेषः ते
 ओडा इति भाषा तत्पर्यायः सती
 ला २ तिहरी ३ इति शब्दचिह्निकाः
 नितम्बः पुं स्त्री कट्याः पञ्चाङ्गागः
 पाच्छा इति भाषा इत्यमरः ॥
 संयः रोधः कटकः कटि मात्रं
 इति मेदिनी ॥
 निबुलः स्त्री यशस्तनितं ववि
 शिष्टा इत्यमरः स्त्रीमात्रे इति रा
 जनिर्घण्टः ॥
 नितरां अ सतवां यथा नामो
 द्रवो नागधनाभिलासी वक्रोक्ति
 जालो नितरां कृशीलः इति
 कोष्ठीप्रदीपः ॥

नित्यं स्त्री समयात्तालोत्तरीतया
 तालविशेषः इति शहरत्नावली
 नितानं स्त्री प्रतिशयः नहति
 वि इत्यमरः ॥
 नित्यं स्त्री निरंतरक्रियावचनं त
 तत्पर्यायः सततं २ अनारतं ३
 अश्रान्तं ४ सततं ५ अविरतं ६
 अनिशं ७ अनवरतं ८ अनसं ९
 तदति वि इत्यमरः प्रत्यवायज
 नकीभूताभाव प्रतियोगि यथा
 एकादश्यामुपोषणानित्य धुंस
 प्रागभावाप्रतियोगि यथा गग
 णानित्यं अहरद जीयमानं यथा
 नित्यं स्त्री उति कुमारः अहरद
 क्रियमाणत्वेन विधिवेधितं य
 या स्त्रानतर्पणादिकं नित्यं अन
 वच्छिन्नपरम्पराकः यथा वर्णा
 नित्याः नित्यः वि कालत्रयव्यापी
 तत्पर्यायः शाश्वतः २ अवः ३ सदा
 तनः ४ सनातनः ५ इत्यमरः ॥
 समुद्रे पुं इति राजनिर्घण्टः ॥
 नित्यकर्म स्त्री प्रत्यवाय जनका
 भाव प्रतियोगि कार्यं इति सतिः
 तयथा नित्यं नैमित्तिकं चैव नि
 त्यं नैमित्तिकस्तथा गृहस्थस्य।
 त्रिधा कर्म तत्रिणामय पुत्रक
 पंचयज्ञाश्रितं नित्यं यदेतत् क
 चित्तनव नैमित्तिकं तथा चाप्यत
 पुत्रनमक्रियादिकं नित्यं नैमित्तिक
 कर्तव्यं पर्वश्राद्धादि पंडितैः इति
 मार्कण्डेय पुराणं ॥ तत्रागोदोषा
 यथा नित्यानां कर्मणां विप्र तस्य
 हाति रहर्निशं अर्जुनविदि
 तं कर्म शक्तः पतति तदिने प्रा
 यश्चिन्नेन मदतामुदिमाप्रोत्पना
 यदि पक्षे नित्यक्रिया हानेः क
 र्त्तव्यं मानवः संवत्सरं
 क्रियादानिर्यस्य पुंसो भिजाय
 ते तस्यावलोकनात् सूर्यो नि
 रीक्ष्य साधुभिः सदा स्पष्टस्त्रानं
 सवेत्तु स्युद्धिहेतुर्महामुने पुं
 सो भवति तस्याक्ता नमुदिः पाप
 कर्मणः इति विष्णुपुराणं ३५०
 अथायः ततो दैनित्यकर्मकर
 एानिषेधो यथा जानुर्हेतुतने
 जानेनित्यकर्मनवाचरेत् नैमि
 त्तिकं च तदयः सवदको नवाच
 रेत् लोतके च समुत्पन्ने तत्रक
 र्मणि मैमुने भूमाङ्गारे तथा वांते
 नैमित्तिकस्तथा गृहस्थस्य। नित्यकर्मणि सत्यजेत् इत्ये मुने

तज्जीर्णं च नैव भुक्ता च किंचन
कर्मकुर्यान्नरो नित्यं सततं केन
केतया पत्रं पुष्पं च तोहलं भेषजं
तेन कल्पितं कणादिपिप्यस्यते
च फलं भुक्ता न चाचरेत् जलस्य
पि नरघोषं भोजनाद्रेषजादते नि
त्यक्रिया निवर्त्तते सह नैमित्तिकैः
सदा जलौका गृहपादं च कृमि
गंडपदादिकं कामादंभेन संस्प
श्ये नित्यकर्मणि संयजेत् ॥
विशेषतः शिवाग्रं प्रसीतपि
तको द्विजः यावदत सरपर्यं
तं मनसापि न चाचरेत् महागुरु
निपातेन कामं किंचिन्न चाचरेत्
आर्त्तिं ब्रह्मयज्ञं च आहं देव
युतं वयत् गुरुमादित्य विप्रं च
प्रकृत्यैव च पाणिना न कुर्यात्त्रि
त्यकर्मणि रेतः पाते च भैरवः
इति कालिकापुराणे ५५ अध्यायः
नित्यगतिः पुं वायुः इति हेमचंद्रः
नित्यदा य सर्वदा यथा पुण्यं
मधुवनं तत्र सान्निध्यं नित्यदाहरेः
इति श्रीभागवते चतुर्थस्कंधः ॥
नित्यदानं क्लीं प्रतिदिनं कर्मदा
न यथा नित्यनैमित्तिकं कामं ।

विमलं दानमीरितं अहमहनि
यत् किंचिद्दीयते अनुकारिणे ॥
यत्तु दिशप फले तस्याद्वात्मना
यत् नित्यकं इति गरुडपुराणे
नित्यप्रलयः पुं चतुर्विधप्रलया
त्रयीत प्रलय विशेषः यथा नि
त्यः सदैव जातानां यो विनाशो दि
वानिश इति विसृष्टपुराणे ५० श्लो
अध्यायः सदैव दीपज्वालावत्
सातत्येन जातानां दिवानिशो यो
विनाशः स नित्यः इति तट्टीका
यां स्वामी ॥
नित्ययौवना स्त्री द्रौपदी इति हे
मचंद्रः स्थिरयौवनेति ॥
नित्यवैकुण्ठः पुं विसोः स्थानवि
शेषः यथा ऊर्ध्वं नभसि संविष्टो
नित्यवैकुण्ठयवच आत्माकाश
समो नित्यो विस्तृतश्चंद्रविंबवत्
इत्येच्छा समुद्रतो निलं द्युष्मनि
राश्रयः आकाशवत् सुविस्तार
आमूलपरत्वं निर्मितः तत्र नारा
यणः श्रीमान् वनमाली चतुर्भुजः
लक्ष्मीसरस्वतीगंगा तलसीपति
रीश्वरः सनंदनेंद्रकमुद पार्श्वदादि
भिरन्वितः सर्वेशः सर्वसिद्धेशः ॥

भक्तानुग्रहकारकः इति ब्रह्मवै
वर्ते प्रकृतित्वे ॥ अध्यायः ॥ र्थं अशक्तं अत्रिषिद्धेऽपि दिने के
नित्यदौरे क्लीं वैद्ये नरदौरे ॥ शव मानर्न पुरं पाटलिपुत्रपुरी
रागग्राम केशच्छेदनं यथा च महीच्छेदो दिनिमदिनि च स्म
शेदिते नित्याह्वे बुधे हो दिव रता दौरे विधौ भवति कल्याण
सेनरः । नित्यदौरे प्रकृति ज इत्युच्चार्य कार्यं इति ज्योतिष
समासे नत क्वचित् इति ज्योतिः नित्यास्त्री पार्वती मनसा देवी
सागरसारः राजमार्गणे न न इति शहरतावली शक्तिविशेषः
स्नान मात्र गमनोत् सकभूषि यस्या मंत्रो यथा वाग्भवकाम
ताना मभ्यक्त भुक्त रण काल वीजे च नित्यक्रिये मद्यो पुनः देव
निवासनानां संस्था निशा शानि वक्रि वधुर्मंत्रोद्वाटशार्णीय मी
ऊर्जाकं दिनेषु रिक्ते दौरे हिते य रितः ध्यानं यथा अर्धे नु मौलि
नियदं क्रि नवापि विष्णो इति ज्यो मरुणा मम राभिवंघा मंभोज
तिस्तत् तत्र मासाः सौराः भाद्र पाशु सर्णि पूर्ण कपाल हस्ता
पौष चैत्रानिषिद्धाः जन्ममासो रक्तांग राग वसनाभरणानि ने
पि निषिद्धः तदितवे विदिता वा जो ध्यायेच्छिवस्त्ववनितां मद वि
रक्तु बुधसामयो विदितः साम कलांगी इति तंत्रसारः ॥
गानां मंगलवारोपि तिथयस्तु ने नित्यानध्यायः पुं सर्वथावर्ज
दारिद्र्या पूर्णामावासाष्टमी । नीयवेदपाठकालादिः यथा
भिन्ना विदिताः नत्त्राणि रेवत्य इमात्रित्य मनध्याया नधीयानो
स्थितीपुष्पाः धनिष्ठा ज्येष्ठा श्रव विवर्जयेत् अध्यापनं च ऊर्ध्वी
णा स्वाती हस्ता मृगशिरः श णः शिष्णाणां विधि पूर्वकं
तमिषा पुनर्वसुः चित्रा राजोदे कार्गसवेऽनिले रात्रौ दिवा
शेदिजादेशो विवाहे स्तनसूतका पोषु समूहने ॥ एतौ वर्षा
शेषे वैधमोदेयं कर्मणि य स्वध्याया वध्या यज्ञाः प्रव

हते विद्युत् सनितवर्षेषु महो मिषं न गच्छा सूनकात्राद्यमेव
 ल्कानोचसंभवे आकालिकमन च नीहारे वाण शब्दे च संस्था
 धायमेतेषु मनु रववीत् एते योरेवोभयोः प्रमावासावत
 स्तभुदितान विद्यात् यदा प्राडः ईश्याः पौर्णमास्यष्टकासु च य
 नाग्रिषु तदा विद्यादन्थाय मर मावासागुरुं हेति शिष्यं हेति वत
 नोवाभदर्शने निर्वाते भूमिबल ईश्या ब्रह्माष्टका पौर्णमास्यात्
 नेजोतिषोचोयसर्जने यताना स्मात्ताः परिवर्जयेत् पाम्पुवर्षदि
 कालिकानविद्यादन्थायान् प्रादादेगोमायु विरुते तथा सु
 नावपि प्राडकृतेषु ग्रिषु न विद्यु त्वरोष्टे च रुवति पंक्तौ च न पवे
 त सनितनिसने सज्जोतिः स्या दिजः नाधीयीत् प्रमशानांते या
 दन्थायः शेषे रात्रौ यथा दिवा। मांते गोत्रनेपि वा वसिता मैयुनं
 नित्यानथाय एव सादशमेधुन वासः आदिकं प्रतिगृह्य च प्राणि
 गेषु च धर्मनैपुण्यकामानो प्र वा यदि वा प्राणि यत् किंचित्।
 तिगेषु च सर्वदा अन्तर्गतशेषेयामे आदिकं भवेत् तदालम्भाय नथा
 ह्यलस्य च सत्रिधौ अनथायो यः पाण्यास्योदि हिजः स्मृतः चो
 रुघमाने समवाये जनस्य च उ रेक्यसुते ग्रामे संभ्रमे वा प्रिकारिते
 दके मध्यरात्रे च विण्पुत्रस्य विस आकालिक मनथायं विद्यात् सर्वा
 जने उच्छिष्टः आह भुकुचैव मन द्रुतेषु च उपाकर्मणि चोत्सर्गे विरा
 सापिन विनयेत् प्रतिगृह्य दि वे देयने स्मृतं अष्टकासतहोरात्र
 जा विद्वानेकोदिष्टस्य केतनं ॥ मत्तं नास च रात्रिषु नाधीयीतासु
 अहं न कीर्मयेद्वत्तगजो राहोश्च मात्रुको न वृत्तं न च हस्तिनं न ना
 सूनके यावदेकावुदिष्टस्य गंधो। वं न त्वरं नोष्टं नोरणास्यो नथान
 लेपश्च तिष्ठति विप्रस्य विद्वयोदेहे गः न विवादेन कलहेन सेनायां
 तावद्वत्त न कीर्तयेत् प्रायानः शो न संगरे न भुक्तमात्रे नाजीर्णन।
 ह्यपादश्रुता चैवावसक्यिको नापी वमित्वा न सूनके अतिथिचा ॥
 यीता ॥

ननु ताप्यमारुते वातिवाभशं। कार पीनोन्नत पयोधरां पाशं
 रुधिरवस्त्रतेगात्राच्छेत्ता च य ऊशो पुस्तकं च तथा च जपमा
 रितने साम धुनाद्युगयजुषीना लिको दयती मिति शेषः इति
 धीयीत् रुदाचन वेदसाधीत्य तत्रसारः ॥
 वाप्येत् मारणक मधीत्य च न निदेह्यी विषं इति शब्दवेदिका
 गेहोदेवदेवत्यायनवेदस्तमा निदेह्युः पुं मनुष्यः इति शब्दवेदि
 नुषः सामवेदः स्मृतः पित्रस्त का निदर्शने ह्यी दृष्टोतः उदाहरणं
 स्मात्तस्यामुवि हेनिः यत्तिदि यथा व्यक्तः प्राप्तेपि दृष्टोतावुभे
 ताविद्वंसस्ययी निष्कर्ष मवरं शास्य निदर्शने इति नानाधीदी
 क्रमनः सर्वमभ्यस्य पश्चादेदम कायाभरतः ॥
 धीयते यमुमेदु कर्माज्ञारस निदर्शना स्त्री काव्यालेकारविशे
 र्प नऊलाखुभिः अन्तरागमने यः तस्य लक्षणं। अर्थानर प्रह
 विद्यादन्थाय महर्षिंशो हावेव मेन किंचित् न सट्शो फले सद
 वर्जयेत्त्रित्यमनथायो प्रयत्नतः सत्तात्रिदर्शने यदि सा स्यात्त्रिद
 स्ताथाय भूमिचासु ह्यमात्मानं श्रीना उदाहरणं यथा उदयमेव
 चासुविहिजः इति मानवे ध्यथा सवितापमेष्टयति श्रियं विभा
 यः नित्यानित्यवस्तविवेकः ७ व वयितमहीनां फले सलदनुय
 लेव नित्यवस्तुनो यदा विलमनि हे इति दण्डी ॥
 तमिति विवेचने इति वेदान्तसारः निदावः पुं ग्रीष्मकालः उल्लः
 नित्याभैरवी स्त्री भैरवीविशेषः अ त्वर्मः इत्यमर मेदिनीकरो नि
 स्याथानादिकेषु दृक्कृता भैरवी। दावेवर्णनीयानि यथा पादल
 थानादिवत् थाने यथा बालस्य पुष्पं १ मल्लिकापुष्पं २ तापः ३
 र्द्यप्रभादेवी जवाऊसुम सन्निभा सरः ४ पथिकशेषः ५ वायुः ६
 मृगमात्तावलीरम्यावालसूर्य सेकः ७ शक्तः ८ प्रपाह स्त्री ९ म
 समासुको सवर्ण कलसा गतसा ॥ आद्यादिफलपाकः ॥ १॥

इतिकविकल्पलता ॥ तत्पर्यायः उपचितं २ इत्यमरः ॥
 निद्राचकरः पुं सूर्यः इति हारा निदिग्धा स्त्री एला इति शब्देदि
 वली ॥ का निदिग्धिका स्त्री कंदकारिका
 निद्राचकाल पुं ग्रीष्मर्तः सततं इत्यमरः पला इति शब्देदिका
 छायाद मासो यथा प्रचलत्त निदिग्धासनं स्त्री पुनः पुनः स
 र्ग्यः सहनीय चंद्रमाः सदावगाह रणं अदितीयवस्तुनि तदाका
 दतवारि संवयः दिनांत रम्याः कारिताया वृद्धेः स्वजातीय प्रवा
 भुपशान्त मन्मथो निद्राचकालः हः इति वेदान्तसारः ॥
 समुपागतः प्रिये इति ऋतु स निदेशः पुं आज्ञा इत्यमरः ॥
 हारः ॥ कथने उपान्त इति मेदिनी ॥
 निदानं स्त्री आदिकारणं इत्यमरः भाजनं इति थरणिः ॥
 कारणं वत्सदामादि कारणत्वा निदेशिनी स्त्री दिक् इति राज
 यः इति मेदिनी मुदिः तपः फ निर्घण्टः ॥
 अवसानं लयाचनं इति हेमचंद्रः रोगनि निदेशः ॥ त्रि निदेशकर्ता निदि
 र्णयः इति विष्णुः तत्पर्यायः रो प्राति इति चतुष्टयात्प्रातिनिष्ठ
 गलक्षणं २ आदानं २ रोगहेतुः त्रः निद्रा स्त्री मेधामनः संयोगः
 ४ इति राजनिर्घण्टः निदानं प्र इति जगदीशः सुषुप्तवस्था स्वया
 चरपाणि नृपाण्युपशयस्तथा वस्था इति चंडीदीकायां नागभट्टः
 सम्प्राप्तिश्चेति विज्ञानं रोगाणां युम इति भाषा तत्पर्यायः प्रा
 पेचथा स्मृतं निमित्त हेत्वायत यनं २ स्वापः २ स्वप्नः ४ समेशः ४
 नपत्ययोत्थान कारणोः निद्रा इत्यमरः समिः ६ स्वपनं ७ इति ॥
 न माहुः पर्यायेः प्राग्रपे शब्दरत्नावली यथाकाले सवि
 येन लक्षणे इति ॥ त निद्रा गुणाः धानसाम्यत्वं अ
 माथवकरः ॥ ३ ॥ तद्विज्ञानं पुष्टिवर्णवलोत्साह ॥
 निदिग्धं वि लेपादिनावर्द्धितं ॥ अग्निदीप्तिकारित्वं ॥ दिवास्

गुणः सिग्धत्वं तद मूलदिका निद्रासंजननं स्त्री श्रेष्ठा इति श
 जीर्णानि सारिणं दितत्वं ॥ वृमाला ॥
 आसीनप्रचलायितस्य उपविष्ठा निधनं स्त्री नाशः सततं यदधीनं
 निद्रावशाद्दोलायमानस्य उपवि मरणं च कृत् तत्तत्कलस्थानं क
 शुनिद्रावशाद्दोलायमानस्य गुणः लमुत्पन्न इत्यमर भरतौ ॥
 अत्रतत्वं अनाभिष्यन्ति त्वं नि निधनः पुं स्त्री मरणं इत्यमरः
 दासात्प्री कृतानां दिवा रात्रौ च वधतारा सा त जन्म नदजात
 स्वपतो जायतो वा दोषो न भव समसी तारा यथा जन्म सम्पदि
 ति इति राजवल्लभः ॥ यत् क्षेमः प्रथमः साधको वध
 निद्रादिना यथा कृतो निद्राद इत्यादि प्रत्यये लवणा दद्यात्त्रिध
 रिद्रस्य परमेष्ठ्य करस्पव । पर नेतिल कंचने इति न्यातिस्तत्वं
 तारी प्रसक्तस्य परद्रव्य हरस्य च धनहीनेत्रि ॥
 सुखसमा यथा सुखं स्वपित निधानं स्त्री निधिः इति हेमचंद्रः
 नृणां वान व्याधि मुक्त्य योनरः आधारः यथा निधान भूगते स
 सावकाशस्त यो भुंक्ते यस्तदा यः सर्वसमाधिगच्छति इत्याग
 र्नेन शंकितः इति गारुड नीति मः कार्यावसाने प्रवेश स्थानं ।
 सारः ॥ यथा यत्तन्नावावताराणां नि
 निद्राणां त्रि निद्रागतः तत्पर्यायः धानं वीज मवय इति श्रीभा
 प्रायितः २ इत्यमरः ॥ गवतं निधिः पुं नलिकानाम
 निद्रालः त्रि निद्राशीलः तत्पर्या गेधद्रव्य समुद्रः इति राजनि
 यः स्वप्नक २ शयालुः १ इत्यमरः द्यौः जीवकोषधिः इति शब्
 निद्रालः स्त्री वार्ताकी वनवर्षदि चंद्रिका आधारः यथा गुण
 का इति राजनिर्घण्टः नली नाम ग निधिः इत्यादयः विरप्रणष्ट
 यद्वय इति शब्देदिका ॥ स्वामिक भूयातयतविशेषः इति
 निद्रावृत्तः पुं अंधकारः इति श प्रावः ऊचेरस्य नवधा रत्न वि ।
 वृमाला ॥ शेषः तत्पर्यायः ॥

शेवधिः २ इत्यमरः सेवधिः ३ तितरा सोऽथेतेषां चक्रयविक्रयं
इति भरतः तद्वेदा यथा प करोति च तथा यज्ञान यन्निना
मोः सिधोमरायः प्रोवा मक चययच्छति सम्पादयनिकामो
२ कच्छपो मुकुंदकुंदनीलाश्च ससर्वीनेव यथाक्रमे सभा देव
वर्चोऽपि निधयो नव इतिहारा निकेतांश्च सकारयति तन्मनाः
वली मार्कंडेयपुराणे तवर्च इ सत्ताधारो निधिश्चाप्यो महायय
तिहिरा अष्टावेव उक्ताः इति इतिश्रुतः सत्प्रधानो भवति ते
भरतः तस्मिन्तं यथा पश्मिनी न चाधिष्ठितो नवः करोति यद्य
नाम याविद्या लक्ष्मीस्तस्याधि रागादिरत्नानां च परिग्रहे समो
देवता तदाधारश्च निधय स्ता क्रिकप्रबालानां तेषां चक्रयवि
ने निगदतः स्यात् तत्र पम म क्रयं ददाति योगशीलेभ्यस्तेषा
हापमो तथा मकर कच्छपो मावसयास्तथा सकारयति त
मुकुंदनीलो नंदश्च शंखश्च लीलः स्वयमेव च जायते तस्य
वाष्टमो निधिः सत्या मरुतो भ सतास्तथाशीलाः पुत्रपौत्र क्र
वंते ते सद्भिः सह भवेत्समी मेणाच पूर्वर्द्धि मात्रः समसौ प
यते सद्यः समाख्याता निष रुषोश्च न मुं चति महायमस्त
य स्तवक्रोष्टके यभिरालोकि विप्राणां यज्ञे समुपजायते ता
ने चित्तं मनुष्यस्य महामते ममो मकरो नाम निधिस्तेना
यादक स्वयं भवति तमे। वलोकिताः पुरुषोऽथ तमः प्रा
निगदतः स्यात् यमो नाम यः सुशीलोऽपि हि जायते वाण
निधिः पूर्वः स यस्य भवति खड्गर्द्धि धनुषां चर्मणां च परिग्रहं
हि ज स तस्य तत्सत्तां च न दशानां च कुरुते यानि मेरीं च
त पौत्राणां च नायगः दाति राजभिः ददाति शौर्यं वृत्तीनां भू
एपसारः पुरुष स्तेन चाधिष्ठितो भुजो ये च तत्प्रियाः क्रय विक्रयं च
भवेत् सत्ताधारो महाभागो यतो प्रास्त्राणां नायत्र प्रीति मेति च एक
सोसातिका निधिः सुवर्णोऽप्यताम्रा स्येव भवत्येव नरस्य मसुतां नृगः
दिधातनां च परिग्रहं करोत्य ॥

द्वार्यदसुतो नाशं संग्रामे वापि मयिकं नरस्तेनावलोकिताः सम
संवेनेन कच्छपाद्योनिधिर्यो स्तथात रत्नानां पण्यवाद्यादिक
मोनर स्तेनाभिधीक्षितः तमः प्र स्यच प्रतिग्रहं करोत्येष तयैव क्र
धानो भवति यतो सो नामेसा नि यविक्रय आधारः सत्तनां च
धिः यवहारान शिष्टेष्वाण्यजा आगताभ्यागतस्य च सहने ना
तं करोति च कर्मीतान विस्वांश्चैव वमानोक्तिं स्वस्या मपि महा मु
न विम्वसिति कस्यचित् समस्ता ने स्तयमानश्च महती प्रीतिं व
नि यथांगानि निरुत्सास्ते हि क प्राति यच्छति यं यमिच्छति वै
क्षपः तथावष्टभ्य रत्नानि तिष्ठ कामे मरुत मुपयानि च वधो
साकुलमानसः न ददाति न वाधुं भवेत्स्य संतति मभ्येति शोभना
के तद्विनाश भयाकुलः निधान संततो समव नरा निधि नंदो
सुवर्णी कुरुते निधिः सोप्येक पुरु नवर्तने प्रवर्द्धमानो च नर म
यः रजो गुणामयश्चाप्यो मुकुंदो न एभागेन सत्तम दीर्घायुष्मं च
मयो निधिः नरो वलोकिता स्ते। सर्वेषां पुरुषाणां प्रयच्छति
न तद्गुणे भवति हि ज वीणा वे वेधुना मेव भरणं ये च द्वाड
ए मरुगादिगीतवाद्य परिग्रहं पागताः तेषां करोति वै नंदः
करोति वायनां विने नमतां च प्रय परलोके न चाटनः भवत्यस्य
च्छति वंदिमागधसूतानां विद्वानां न च खेदः सहवासिषु जाय
लास्यपाविनां ददात्यर्द्धि शोभो। ते पूर्व मित्रेषु शैथिल्यं प्रीति
गान्धुं के ते स्त समं हि ज कुलहा मयैः करोति च तथैव सत्त
सुरभिश्चास्य भवत्येकैव तद्विधेः रजसी यो विभर्ति महानिधिः
प्रयाति संग मेकं च स निधि र्म सनील सत्त सत्त सगी नर सत्त
जते नरं रजः सत्तमयश्चाप्यो लभा भवेत् वसुकापा सथाया
नंदो नाम महानिधिः उपैति दि फलपुष्प परिग्रहं मुक्तावि
सम्भ ॥ दुमशाखानां पुष्पादीनां महा मुने
काष्ठादीनां करोत्येष यच्चायजल

संभवं कृपविक्रयमपेक्षांताय शेषः निधीषः निधीषरः नि
 क्रमतेमनः तदगानपुकरि। धिप्रभुः इत्यादयः ॥
 एषस्तथागमानकरोतिचवंथ निधुवने ज्ञीमैयुने इत्यमरः
 चसरिताहदास्तथा रोपयतेन नर्म केलिः इतिशहरत्नावली
 २ः अन्वलेपनपुष्पादिभोगभुक् कल्पः इतिमेदिनी ॥
 वापिजायते त्रिपोरुयश्चापि निधानं ज्ञी दर्शनं इत्यमरः ॥
 निधिनीलो नामेति विक्रतः ॥ विधानः ७ शब्दः इतिशहरत्ना
 रजस्तमोमयश्चायः शोभसेतो वली ॥
 हिर्योनिधिः तेनापिनीयतेविप्र निनदः ७ शब्दः इत्यमरः नि
 तद्गानंनिधीषरः एकस्यैव नादः ७ शब्द इत्यमरः ॥
 भवत्येषनरनायमपैतिच य निंदकः वि निंदाकारकः यथा
 स्प शोवोनिधि स्तस्य स्वरपेको नभावाः पर्वताभारा न भाराः
 हृके म्पण एकएवात्मनामष्ट सप्तसागराः निंदका हि महा ६
 मंत्रभुंके तथावरकदन्धुक भाराभाराविष्वास ज्ञानकाः ॥
 परिजनोनचशोभन वसुभन इति कर्मलोचने ॥
 न ददातिसुहृद्वायीसतपोत्र निंदतलः वि निंदितहस्तः इति
 स्त्रियादिषु स्वयोषणपरः शो शहरत्नावली ॥
 ली नरो भवतिसर्वदा इत्यने। निंदनं ज्ञी निंदा इतिशहरत्नावली
 निययः स्वातानराणा मर्धदे निंदा स्त्री अपवादः ३ः कृतिः इति
 वताः मिश्रावलोकितो मिश्र शहरत्नावली निंदनं तत्पर्यायः
 स्वभाव फलदायिनः यथा अवर्णाः २ आक्षेपः १ निर्वीर्यः ४
 स्वातः स्वभावस्तभवत्येकवि परीवादः ५ अपवादः ६ उपक्रोशः
 लोकनात सर्वेषामापिप्रेमच ७ जगुष्ठा ८ कृत्वा ९ गहगा १०
 श्रीरेषादिजयिनी इतिमार्कंडे इत्यमरः गरी ११ कृत्वा १२ परि
 यपुरो निधि लक्षणा ॥ वादः १३ जगुप्सने १४ अपक्रोशः
 निधिनाथः ७ ऊवरः इतित्रिकां३

१५ भर्त्सनं १६ अववादः १७ इति अयोमुखा उर्ध्वं जंवा सय संवेप्र
 शहरत्नावली गहगा १८ धिक् वेष्टिताः भदिता विक्रताकारः
 क्रिया १९ इतिहेमचंद्रः हर केश कीटैः सर्पैः समाकृतैः अभीव
 वभक्तादि निंदायां दोषो यथा ॥ कातराभीताः शब्दं ऊर्वतिसेतते
 हरकेशवयो भक्तं येव निंदेति प्रेमम मत्र परीक्षाणां ऊर्वेभदं
 पापिनः भूदेवान्वास्तुणां ऊर्व निदोभिताः उल्काददतिरुष्टा
 स्वगुरुं पतिव्रताः यतिभित् अतन्मुखे यमकिंकराः त्रिम
 व्रत्तचारि स्तष्ट्वीजान् सुरां स्त ध्यतर्जनं कृत्वा ऊर्वति दंडताउनं
 या पच्यतेकाल सूत्रे ते यावच्च ऊर्वतिमृत्रपानेचप्रहारे स्तष्ट्वि
 द्रदिवाकरो म्पेष्म मत्र परीषेषु ताभिया तदाकल्यांतरेस्वष्ट्वस
 शरते तेदिवातिना भदिताः की षेष्म प्रथमेयुनः तेषां भवेत्
 दनिकुरैः शब्दं ऊर्वतिकानराः ॥ प्रतीकार इत्याहकमलोद्भवः
 येनिंदेति च वृत्ताणां सृष्टारं ज यरनिंदाविनाशाय स्तनिंदा य
 गतांशुर्गु शिवं सुराणां प्रवरं शासेपरं इतिवृत्तवेवर्तेश्रीकृ
 दुर्गालक्ष्मीसुरस्वती सीतां च सज्जमावर्णे ४०॥४१॥ अध्यायः
 तलसीगंगा वेदांश्च वेदमातरं वेदनिंदारताममर्त्तानंदेवनिंदार
 व्रततपस्या पूजां च मंत्रं मंत्रपदे तांस्तथा हिजनिंदारतांश्चैवमन
 गुरुं ते पच्यतेः धकृपेवैचायुषा सापि न चिंतयेत् न चात्मानं प्र
 हंविधेरहो भदिताः सर्पसं शोभेदा परनिंदाश्चवर्जयेत् वे
 चैष्म शब्दं ऊर्वति सेतते योनिं द निंदोदेवनिंदोप्रयत्नेन विवर्ज
 दतिरुषीकेप्रादेव साम्यं विधा येत् यस्तेदेवान्भीष्मवेवेदंवा नि
 यव विस्मभक्तिप्रदेवैवपुराणं च दतिदिनः न तस्मिन्निष्कृतिर्दृष्टाश
 कृतेः परं रायां तदेगजागापीर्वा स्तष्ट्विह मुनीषराः निंदयेद्देगुरुं
 स्तगांश्च सदाधिंतां न ते पच्य देवदेववा सोपहृदगां कल्पका
 नेः वदे देवविधातुरायुषासं शानंसायं रौरवे यच्यते नरः ॥

नस्मी मासीत निंदायां न बुयात् निंदितः विनिंदायुक्तः तत्पर्यायः
 किंविदुत्तरं कर्णेपि धाय गतव्यं धिक्कृतः २ अथ धस्तः ३ निर्भर्तृत्वं
 न चेन्नानवलोकयेत् वर्जयेद्देयं तः ४ इति जटाधरः ॥
 रेपांत गृहेषु गर्हणं बुधः न निंहुः स्त्री मृतवत सा निंघातेः प्र
 देयो गिनः सिदान् वृत्तिनो वाय जातेनासौ निदि कृतस्य मिता
 तीस्तथा देवतायतनं प्राज्ञो देव दौ ओणादिक उग्रतयः नहुः ३
 नामाहुतितथा इति कोर्मिउ। निव पाठः यथानुपपन्नमसूति
 परिभाग ॥ अथायः ॥ का नहुतिरिति हेमचंद्रः ॥
 निंदास्तुतिः स्त्री व्याजस्तुतिः य निपः पुं स्त्री कलसः इत्यमरः
 या निंदास्तुतिभ्यां वा व्याभां गम्य कदेव वृद्धे पुं इति शास्त्रवेदिका
 त्वस्तुतिनिंदयोः निंदया स्त निपठः पुं पाठः इत्यमरः ॥
 र्गम्यत्वे व्याजेन स्तुतिरिति वयुत् निपत्या स्त्री पुं दभूमि इति मुग्धवेध
 यमा व्याजस्तुतिः इति साहित्य टीकायां जगदीशः निपातः पुं पवनं इत्यमरः
 दर्पणः अथिच यदि निंदति च निपातः पुं मसुः इति त्रिकाण
 क्षाति व्याजस्तुतिरसौ मत्ता उदा शेषः यतनं यथा वने वाहसी
 हरणं तापसेनाधिगमेण जिने वा सम कर निपातो हिम करः
 येभूतधारिणी तया रातापि इत्यानेदलहरी ॥
 सेवेयं जिता माभून्मद स्तव इ निपातने स्त्री खलीकारः इति
 तिदंती कथं मवनिपदयोयमि भरतः अधोनयनं इति सर्वसं
 शाताशिधागदलनगस्तितमृद्धौ तत्पर्यायः अवनयः २ इत्य
 विदिषां स्त्रीकृता श्रीः ननु मरः निपातने ३ इति नयना
 तय निंदतारे उपसौ किञ्चनीता नंदः व्याकरणलक्षणानुत्
 विदिवमपगतोर्गवृत्तभाकीर्ति यत्र पद ॥
 रेभिः इत्यादौ निंदास्तुतिवपुषा स्वतृप्स्य इति काव्यप्रकाशः ॥ निपाकः पुं पाकः इति शास्त्ररत्नावली

यनं यथा निपुणतनादिष्टासद्विः य कृतकर्मा २ विवचना २ विदग्धः २५
 स्वतरोनानुत् पत्रं नत्सर्व निपात चतरः २५ प्रोक्तः २६ बोद्धा २७।
 नात् सिद्धमिति भाष्य ॥ निपात विशारदः २८ समेधाः २९ सम
 लक्षणं यथा वर्णागमो वर्णवि तिः ३० तीक्षाः ३१ प्रेक्षावान् ३२ वि
 यर्ष्ययमदोचापरो वर्णविकारः बुधः ३३ विद्वन् ३४ इति राजनिर्घटः
 नाशो धातो स्तदर्थानि शयेन यो निफला स्त्री ज्योतिष्मती इति भा
 गस्तद्व्यनेपेव विधेयं निरुक्तं ॥ वप्रकाशः ॥
 इति प्रोचः इति दुर्गादासः तय निफेन स्त्री अपेनं इति राज
 या वर्णागमो गवेंद्रादौ सिद्धेव निर्घणरः ॥
 र्णवियर्ष्ययः बोद्धादौ विकारः निवेधे स्त्री गीते इति शास्त्ररत्नाव
 स्यात् वर्णनाशः ह्योदरे इति ली निवेधः पुं अनाहरो गः प्र
 कलापपंजी ॥ यस्पृष्टिः इति हेमचंद्रः निवेध
 निपातं स्त्री कृप समीप शिलादि दः इति जटाधरः वंथने यथा
 निवेद्य यस्पृष्टानां कृतकपोह देवी सम्पदिमोक्षाय निवेधा
 तां वु स्थाने इति भरतः तत्पर्यायः यासरीमता इति श्रीभगवद्गीता
 आहारः २ इत्यमरः गोदाहनपा निवेधने स्त्री देवः इति हेमचंद्रः
 वं इति त्रिकाणशेषः निपुणः उपनाहः सतवीणा तं श्री निवे
 चि कार्यक्षमः तत्पर्यायः प्रवी धनोद्भूताः इत्यमरः वंथने व
 णः २ अभिज्ञः ३ विज्ञः ४ नित्या निवेधा ५ पुं निवेधकर्ता यथ
 तः ५ शिदितः ६ वैज्ञानिकः ७ कर्मा इति व्याकरणं ॥
 कृतमुखः ८ कृती ९ कुशलः १० निवेधितः त्रि वहः निवेधो स्प
 इत्यमरः संख्यावान् ११ मतिमा ज्ञातः इत्यर्थे इतप्रत्ययनिष्पन्नः
 न १२ कुशाग्रीयमतिः १३ कृष्टिः निवेर्णं स्त्री मारणं इत्यमरः
 १४ विद्वरः १५ बुधः १६ ददः १७ निभः त्रि सदृशः इत्यमरः
 नैदिष्टः १८ कृतधीः १९ सुधीः २० प्रकाशः व्याजे पुं इति शास्त्र
 विद्वान् २१ ॥

निमि १३५ निमि

रत्नावली ॥
निभावनं स्त्री दर्शनं इति वि
कांडशेषः ॥
निभूते वि अतीतं भूतकालः
इति राजनिर्वाणः ॥
निभूतः वि विनीतः निर्जनः यथा
निभूत निर्जन गृहे गतया निशि
रहसि निलीय वसंतं इति श्रीज
येदेवः ॥
निमज्जयुः पुं प्रायनं यथा तस्यो
कांततरेः साई मयेहं धिनि
मज्जयु इति भट्टिः ॥
निमज्जनं स्त्री स्नानं अवाहनं
यथा नास्ति जन्मजनकव्यतिभेदः
सत्यमज्जनितो जनेदहः वीदय
वः खलु ननु मरुतादाहं निमज्जन
मवेमि सुधाया इति नेषथे पं
चम सर्गः ॥
निमंत्रणं स्त्री नियोजनविशेषः
यत्र यस्याकरणे प्रत्यवायस्तन्निम
त्रणं यथा इह भुंजीत भवानय
स्याकरणे प्रत्यवायो न स्यात् त
दामंत्रणं यथा इह शयीत भवा
न इति निमंत्रणमंत्रणयोर्भेदः
इति मुग्धबाधटीकायां इगीदासः
निमयः पुं विनिमयः इत्यमरः
निमिः पुं इत्वा ऊराजपुत्रः न
स्य निमेषे स्थितिकारणं यथा
निमिर्नामन्यः स्त्रीभिः पुराय
न मदीयातातत्रोतरेभ्याजगाम
वशिष्टाब्रह्म सम्भवः तस्य पूजा
मज्ज्वंतं शशापसमर्पितं विरे
ता संभवसेति शमसेनायसो
युनः अस्यान्यथापञ्चतयोर्वि
शरीरे विचेतसी जगत्तुः प्राय
नाशाय वस्त्राणां जगतः पतिं ॥
अथ ब्रह्मण्यश्वेदशाहोचनेषु
सत्रिभिः निमेषाः स्युः श्रुत्वा कानो
तदिश्रामाय नारद इति मत्स्यपुरा
णे ५५ अध्यायः ॥ मतांतरे यथा
निमिः सहस्रं सवत्सरं सत्रमोर
मे वशिष्टवृद्धातारं वरया मास न
माह वशिष्टः अहं मिंदेणपंचव
र्षातयागार्थं प्रथमतः रतः ॥
आगतं स्त्रियापि अतिगमविष्णुमी
त्युक्ते सापि तत्कालं मेवायेगी
तमादिभिर्यागं मकरोत् स
मात्रे चामरपति योगे तरावान्
वशिष्ट आजगाम तत्कर्मक
रितं गोतमस्पृष्टा अयं विदेहो

निमि १३५ निमेष

भविष्यतीति शापं ददौ निमेषः निमित्तकृतं पुं काकः इति राज
रीरं सद्यो मृतं मिव तस्यो यत्तस्य निर्वृणः ॥
मामो भाग ग्रहणायागतान् देवा निमित्तवित् पुं देवतः गणकः
नृत्तनिजं कुतुः यजमानाय चरो इति हेमचंद्रः ॥
दीयतामिति देवैश्चाद्यदि तौ नि निमिषः पुं विस्मः यथा निमि
मि राह नद्येतावति जगत्तुः योः निमिषः स्वर्गी वाचस्पति
खमस्ति यच्छरीरात्मनो विद्योगे रुदारणीः इति विस्मसदसनाम
भवति तदहं मिच्छामि सकल कालविशेषः चतुर्निमीलनं
लोचनेषु वस्ति न पुनः शरीरं इति मेदिनी निमीलनं स्त्री म
हणं कर्तुमिषेव वस्ते देवैरसाव रणं निमेषः इति हेमचंद्रः ॥
प्राय भूतानां नेत्रेष्वासाकारितः निमीलिका स्त्री व्याजः इति शाह
ततो भूतान्मेषदिमेषं चतुः रत्नावली निमीलनं च ॥
इति विस्मपुराणे ५ अंशे ५ अ निमेषः पुं निमेषः परीवर्तः इ
धायः ॥ त्वमरटीकायां भरतः ॥
निमित्तं स्त्री हेतुः विक्रं इत्यमरः शङ्कनः यथा निमित्तानि च
पश्यामि विपरीतानि केशव इति श्रीभगवद्गीता ॥
निमित्तकं स्त्री चुंबनं इति शाह माला निमित्तं च ॥
निमित्तकारणं स्त्री समवायि कारणसमवायिकारणाभ्यां
त्रं तृतीयकारणं यथा चटं प्रतिज्जलालदण्डवक्रसलिल
सुत्रादि इति भाषापरिच्छेदसि हानं मुक्तावली ॥
निमेषकृतं स्त्री विद्युत् । इति

शत्रुमाला ॥
 निमेषरुक् ५० खयोतः इति
 त्रिकाणशेषः ॥
 निमि त्रि निरुद्धाश्चा अभ्यासः
 शीलमत्रतत् निचुइतिनावाल
 इतिव भाषा तत्पर्यायः गभीरं
 २ गभीरं इत्यमरः गभीरकं ४
 इति प्राज्ञरत्नावली ॥
 निमिगा स्त्री नदी इत्यमरः नी
 चगामिनिवि ॥
 निमिः ५ वृद्धविशेषः निमि इति
 भाषा तत्पर्यायः अरिष्टः २ स
 र्वतोभद्रः १ हिगुनिर्यासः ४ मा
 लकः ५ पिचुमर्दः ६ इत्यमरः ॥
 अर्कपादपः ७ इति हेमचंद्रः ॥
 कैटयः ८ वरत्तवः ९ छर्दिष्टः
 १० इतिरत्नमाला प्रभद्रः ११ पारिभ
 दकः १२ काकफलः १३ कीरेष्टः
 १४ नेना १५ समनाः १६ विशीरी
 यरीः १७ यवनेष्टः १८ पीतसारकः
 १९ शीतः २० इतिराजनिर्घण्टः ॥
 पिचुमर्दः २१ निरुक्तः २२ इति ।
 भावप्रकाशः प्रस्य गुणाः शी
 तत्वे निरुक्तं कफ व्रण किमि
 वमिशेषां शोति कारित्वं वला
 सवच्छविध पित्रदोष रुदयविरा
 हनाशित्वे च इति राजनिर्घण्टः
 लघुत्वे ग्राहित्वे कटुपाकित्वे च
 मि वान कारित्वे अरुच्यत्वे भु
 म तद् काम ज्वरारुचि छर्दि ।
 ऊष्णरूपास मेह नाशित्वे च तत्
 यत्रगुणाः नेत्रहित कारित्वे क
 मिपित्तविष स्रवीरोचक ऊष्णा
 शित्वं वातलत्वे कटुपाकित्वे च
 तत् फल गुणाः २३ निरुक्तं ॥
 पाकेकटुत्वे भेदनत्वे स्निग्धत्वे ।
 लघुत्वे उष्णत्वे ऊष्ण गुल्माश्रं
 क्रमि मेह नाशित्वे च इति भाव
 प्रकाशः उन्नेल गुणाः नात्य
 स्मत्वे क्रमि ऊष्ण कफत्वरोध
 व्रणकण्टनिशोफ हारित्वं पित्त
 लत्वे च इति राजनिर्घण्टः ॥
 निमेषित्त कफ छर्दि व्रण रुद्धा
 स ऊष्ण वत् निमेषत्रे इति वा
 पाठः करज निमज्जफलक्रमि
 ऊष्णमेह जित् निमिनेलेन ऊ
 ष्मे निरुक्तं क्रमिहरं परं इति
 राजवल्लभः ॥
 निमिकः ५० निमिहृदः इति
 भूरिप्रयोगः ॥

निमिभ्रुः ५० मंदारवृत्तः इत्यमरः वक्रि
 निमिवाजः ५० राजादनीवृत्तः पाचकं इतिराजनिर्घण्टः
 इतिराजनिर्घण्टः ॥
 निमिकः ५० वृद्धविशेषः कामनी केस्यक्त पक्षस्य द्वितीयाद्यान
 नेवु इति भाषा तत्पर्यायः अश्व राधिय पुष्पादाशेवर्षमेकं तत्रे
 जमीरः २ वक्रिः ३ दीमः ४ वक्रि वनियतात्मवान इतिभविष्यप
 बीजः ५ अश्वसारः ६ देतावातः ७ राणे द्वितीय कल्पः नित्यः यथा
 शोधनः ८ जेतमारी ९ निमिः १० अग्न्यासिद्धिप्रसन्ननियताप्र
 राचनः ११ तत्फलगुणाः अश्व र्ववर्तिता कारणत्वे भवेत्तस्य त्र
 रसत्वे कटुत्वे उष्णत्वे गुल्मासवान विधे परिकीर्तिते इतिभाषापरि
 काम कफार्तिकं विच्छर्दिह छेदः नियति स्त्री भाषे देवं इत्य
 रत्वे अग्निवृद्धिकारित्वे चक्षुष्य मरः नियमः इतिमेदिनी ॥
 त्वं परिपक्वे अतीव रुच्यत्वे च इ नियती स्त्री उर्गा यथा । स्मृतिः
 ति राजनिर्घण्टः पाचनत्वे ल संस्मरणादेवी नियती चनियाम
 चुत्वे क्रमि समूहोदर यदनशि ता इति देवीपराणेनिरुक्ताध्यायः
 त्वं तीक्ष्णत्वे वात पित्रकफ प्र नियतेन्द्रियः त्रि संयतेन्द्रियः ।
 लिनो रितत्वे कष्टनष्टरुचि रोच श्रेष्ठियदमनशीलः यथा अभ्यासे
 नत्वे त्रिदोष वक्रिदय वात रोग सुनियतेन्द्रिय तत्तसारैः इतिच
 निपीडितानोविष विफलानाम शी नियता २ त्रि सारथिः इत्यमरः
 लघुदेवदण्डे विसृष्टिकायेच प्र शास्ता यथा रत्ना मात्र मपिद
 देयं इतिभावप्रकाशः ॥ एनादात्मनो वर्त्मनः परं नया
 भागेकं निमिजे तोयं यश्भागं । तीयः प्रजा स्तस्य नियते नैमि
 शर्करोदकं लवंगं मरिचोन्मि वृत्तयः इतिरचुः ॥
 श्रृणानकं पानकोत्तमं निमिफल नियंत्रितः त्रि अवायः अनर्गलः
 भवे पान मत्पन्नं वात नाशनं । इतिहेमचंद्रः ॥

नियम १०८ नियम

नियमः पुं शौचं संतोषः तपः दानं देवस्य पूजनं सिद्धांतप्रवणं
स्वाध्यायः ईश्वरप्रणिधानं च इति नियमः प्रोक्ता योगशास्त्रे विष्णु
तिवेदोत्तसारः प्रतिष्ठा श्रीगीका रदेः इति तैत्तिरीयः ॥ कविता
र इति यावत् वने तच्चोपवासो नियमः यथा वर्णयेत् स देवो
दि अनित्यमागोवमाधने कर्म तत्रियमोऽथ प्रदृश्यते भूजितम्
इत्यमरः मंत्राणां निष्पन्नः इति तत्रियमोऽथ प्रदृश्यते भूजितम्
मेदिनी ॥ नियमः पंच सत्या निमवसेव मलये खव चंदने सा
या वास माभ्यंतरे हि ध्या शौचं मान्य वर्णने शौल्लं कृत्राभः ॥
तद्विष्णुसंतोषस्तपश्चेदियनिय पुष्प वाससं कृत्वा केश काका
हः स्नान मोनायवासेत्यास्ता दि योनिधि योमुचं रक्त तैर
ध्यायोपस्य नियमः तपः काथो त वंधूक विद्याभोजविवस्वता
शुभेभक्तिः शौचं च नियमः कृताः तथा वसंत एवाप्युष्टानां कल
यमाः पंचाय नियमाः शौचं कृजितं वर्षाखेव मयूराणां रु
दिविध मीरितं । संतोषस्तप तेऽत्यं च वर्णयेत् नियमस्य वि
सां जपे वासदेवार्चनं दमः इति शेषोऽथ पुनः कश्चित् प्रकाशयते
गरुडपुराणे ब्रह्मचर्यं महिमा कमलासंयदेः कृत्वा हरितो नी
च सत्यासत्यापरिग्रहान् सेवेत गसर्पयोः पीत लोहितयोः सर्पा
योगी निष्कामो योग्यतां स्वमनो परागाप्रिप्रवादिषु चंद्रेण शो
नयन् स्वाध्याय शौच संतोषत लयोः कामधुनेमकर मत्स्ययोः
पांसि नियतात्मवान् कृत्वा तत्र दानवासुरदेयानां मेकामेवाभिस
स्त्रिणि तथा परस्मिन् प्रवर्णं म म्मंत वक्रकालजन्मनोपि शिवचं
नः एते यमाः सनियमाः पंच दस्य वालता मानवा मौलितोव
पंच प्रकीर्तिताः ॥ एषा देवा म्मरणातः पुनः इति
इति विष्णुपुराणे ६ अंशे ७ अध्यायः कविकल्पलतायां १ स्तवके वर्ण
तपः संतोष आस्तिका ॥ स्थितिर्नीम हनीयं कृत्स्नम् ॥

नियम १०९ नियम

नियमने क्ली नियमः यथा नत येनानां नियुक्ते प्रादितिनियुते
अभिधानियमनामसाः इति का लदे इति श्रीधरस्वामी प्राते स
यप्रकाशे द्वितीयोलासः वेधने हस्त्वमपुते नियुते प्रयुते मने सी
यथा बले नियमन मित्युद्धः ॥ कोटि र्बुद्ध मिति क्रमादृष्टा गु
नियमितः त्रि कृतनियमः व लोत्तर मिति रत्नकोषः इति भ
दः यथा लदाः संज्ञास मेने विन रतः दृष्टालते यथा एकं दृष्टा
दितहरयः त्वान शोकभङ्गभा शतं चैव सहस्र मयुते तथा ॥
मुष्मदेहेषु लज्जादयति यममी लतं च नियुते चैव कोटि र्बुद्ध
शायका निष्पतंतः सौमित्रे नि एव च चंदः खर्वी निखर्वप्र श
पुष्पात्रतमपि नदि रुषो ननह खपमौच सागरः । अतो मध्यं
मेचनादः किंविद्भुभंगलीलानि परादेव दृष्टा वृद्धा यथोत्तरं ॥
यमितजलधिं रामे मन्वेष्टयामि इति पुराणे ॥
इति महानाटकः ॥ नियुद्धे क्ली वारुयुद्धे इत्यमरः
नियानने क्ली नियानने इत्य । नियोगः पुं अवधारणे इति ड
मरदीकायोनयनानंदः ॥ गीतासः आत्मा इति हेमचंद्रः ॥
नियमः पुं नियमः इति शास्त्रर नियोगी न त्रि नियोगविशिष्टः
वली ॥ नियुक्तः तत् पर्यायः कर्मसवि
नियामकः पुं पोतवाहः इत्य वः २ आयुक्तः ३ व्याप्तः ४ इति
मरः कर्णधारः नियता इति हेमचंद्रः ॥
मेदिनी ॥ नियोगः त्रि नियोगार्हः प्रभुः ।
नियुक्तः त्रि नियोगविशिष्टः यथारि इति मुग्धबोधयाकरणं ॥
तः अक्षयः यथा जानामि धर्मनचमे नियोजनं क्ली नियोगः प्रेरणं य
प्रवृत्तिर्जीनाम्यधर्मनच मे निवृत्तिः या त्वयेतत् क्रियतामिति क्रियास
तथा रुषीकेशरुदिस्थितेन यथा नियोजनं प्रेरणं इति डगीतासः
नियुक्तास्मिन् यथा करोमि इत्यादि नियोगः त्रि प्रेषः किकरः ॥
कृतते नियुते क्ली लदे इत्यमरः यथा इत्यमरः ॥ ।

नियोद्धा पुं ककुहः इति राजनि
 चण्डः वाङ्मयदेकारीव ॥
 निरेकशः वि अनिवार्यः वाधा
 मृत्युः इति जराधरः ॥
 निरेजना स्त्री पूर्णिमा इति श
 ब्रह्माला अजनपूर्यो वि ॥
 निरेतरं वि निविडे वने इत्यमरः
 अनवकाशः अनवधिः अपरि
 धानं अनन्तर्धानं अभेदः अ
 भादर्थं अक्षिप्ते अनात्मीयं ॥
 अविना अवदिः अनवसरः अ
 मध्ये अनन्तरात्मा एतेनि च यस्य
 र्ग पूर्वकांतराद्वाधार्थः ॥ नि
 रंतराभासः पुं स्थाप्यायः इति
 त्रिकाणशेषः सततावृत्तिश्च
 निरपत्रयः वि धृष्टः निर्लज्जः
 इति जराधरः ॥
 निरेपदः वि अनपेक्षः यथा
 अभिधानं पदेऽन्यस्मिन् निरेपे
 क्षरवाक्यमिति मलमासतत्वे
 निरयः पुं नरकः इत्यमरः ॥
 निरगीलः वि अनगीलः अवाधः
 इत्यमरः निरर्थकं वि निष्फलं तस्य
 र्णीयः मोक्षे २ इत्यमरः ॥
 निरवः पुं नीरवः रवाभावः इति
 नि पूर्व रु धातो रलि निष्पन्नः ॥
 अपालनेव ॥
 निरवग्रहः पुं स्वतंत्रः इत्यमरः
 ब्रह्मप्रतिबंधाभावश्च ॥
 निरवहालिका स्त्री प्राचीरे इति
 शाब्रमाला ॥
 निरशने स्त्री भोजनाभावः अन
 शनं इति निर पूर्व अश धातो
 रनह प्रत्यय निष्पन्नं ॥
 निरसः पुं नीरसः रसाभावः ।
 रसस्याभावः इति तत् पुरुषस्य
 मास निष्पन्नः तदति वि ॥ नि
 रसनं स्त्री प्रत्याख्यानं इत्यमरः
 वधः निहीवनं इति मेदिनी ॥
 निरसा स्त्री निःश्रेणिकात्वात् ३
 ति राजनिर्घण्टः ॥
 निरस्तः वि प्रहितवाणः त्यक्तशरः
 त्वरितोदितं शीघ्राच्चरितवचः ॥
 निराकरणविशिष्टः तत्पर्यायः ॥
 प्रत्यादिष्टः २ प्रत्याख्यानः ३ निरा
 कृतः निकृतः ४ विप्रकृतः ६ इ
 त्यमरः प्रतिक्षिप्तं ७ अपविष्टं ८
 इति हेमचंद्रः ॥ निष्पन्नः १ प्रे
 क्षितः संत्यक्तः प्रतितनः इति मेदिनी
 निरक्षदेशः पुं अक्षदेशः पलभाष्य
 न्यस्थानं स न पूर्व भद्राभ्य वर्षे ॥
 यमकोटिः । दक्षिणे भारत ॥

रताश्च ये इति तर्पण प्रकरणी
 यादिकाचारधनवचनं ॥
 निरिगिणी स्त्री निरस्करिणी त
 तर्प्यायः अवगुणितकारपरी ३
 यवतिका ४ इति त्रिकाणशेषः ॥
 निरिद्रियः वि इन्द्रियमृत्युः य
 था अनशो जीव एतितो जात्य
 थ वधिरौ तथा उन्मत्तजडमूक
 अथेव केचिन्निरिद्रियाः इत्या
 दिदायभागाः ॥
 निरीशः स्त्री फालः इत्यमरः ॥
 ईशमृत्युमेनास्ति केचवि ॥
 निरीषः स्त्री निरीशः इत्यमरटी
 कायाभरतः ॥
 निरीहः पुं विस्तुः यथा निर्या
 धिअनिलिप्ता निरीहोतिथनात्
 कः इति ब्रह्मवेवेने श्रीकृष्ण
 भावेदेवत्वारिणात्मकयने
 अध्यायः ईशमृत्युमेवि यथानि
 रीहस्पतृणां नृपः इत्युद्धटः ॥
 निरीक्षणः स्त्री दर्शनं यथा द
 वातयात्राविशिसेविनाचुविम्
 उवातक्रमनिग्रहाच्च वास्यप्रदात
 स्य निरीक्षणं नेत्रे विकारात्
 जनेयनिद्रोषाः इति सायकरः ॥
 निरीक्षितं वि अवलोकितं यथानि
 रीक्षितं वागमवीक्षितं च दृशा ॥
 पितृती रभसेन तस्य । समानमाने
 दमियं दधाना विवेद भेदे न वि
 दर्भसुभ्रः इति नेषथः ॥
 निरुक्तं स्त्री वेदांगशास्त्रविशेषः
 यथा शिक्षा कल्पे आकरणानि
 रुक्तं ज्ञातिष्वेतथा छंदश्चतिष
 उमानिवेदानां वेदिका विदुः ॥
 इति शास्त्ररत्नावली वार्णगमा
 वर्णविपर्ययश्चास्यादिना नि
 अयेनोक्तनिरुक्तं इत्यमरटीका
 याभरतः पदभजनं यथा प्र
 स्तावस्तप्रकरणनिरुक्तं पदभं
 जने इति हेमचंद्रः कथिते वि
 यथा निरुक्ता प्रकृति ह्यथा ३
 निजगदीशः ॥
 निरुद्धः वि संरुद्धः रोधविशिष्टः
 इति अनिरुद्धशब्दटीकायाभरतः
 निरुयोगः वि निरुद्यमः उद्योगा
 भावविशिष्टः निर्नीस्ति उद्योगा
 यस्मैतिवक्रवीहिसमास निष्पन्नः
 निरुपद्रवः वि उत्तपातरहितः
 यथा जायते सर्वशयनिसमितं
 निरुपद्रवं सोम्यदृष्टिर्भवेद्वाजा ।
 विकलेचमुभवेदत इति गोतिल
 निरूपमः वि उपमारहितः अनु
 यमः यथा गोत्रे राष्ट्रं मनुजसं ।

निरुपमा तत्रापि राष्ट्रापुरीत्यादि
प्रवेष्टव्यं दयः
निरुपेतः विप्रुपेतः उपेता
शून्यः नास्ति उपेता यस्य सः ॥
निरुहः पुं निरुहलक्षणकः श
हः यथा पूर्वस्वामि संवधाधीनं
तत्र स्वाम्युपरमेयवद्वये सत्त्वं
तत्र निरुहकोदयशब्दः इति राय ।
भागः निरुहलक्षण स्त्री शक्ति
तत्त्वलक्षण यथा निरुहलक्ष
णः काश्चित् काश्चिन्नैव तत्त्वशक्ति
तः इति काव्यप्रकाशरीकायां
महेश्वरः निरुहः स्त्री लक्षणवि
शेषः यथा कावित्तलक्षणवच्छे
दकीभूततत्रदुपेण पूर्वपूर्वप्र
त्यायकत्वात् निरुहः यथा या
रुणादि प्रकारेण तदाश्रय इ
वानुभावकत्वादरुणादिपद
स्य इति शाब्दशक्तिप्रकाशिका
निरुपणं स्त्री शालोकः विवा
रः निदर्शनं इति मेदिनी ॥
निरुपितः वि कृतनिरुपणः
निरुक्तः इति श्रीथरस्वामी य
था निरुपितो बालकपुत्रयोगिनोसुप्र
सोप्राज्ञाविनिविदितो इति श्रीभा
गवते स्कंधप्रथायः निरुहः पुं
स्तिभेदः यथा वस्तिर्हि धानुवासाद्यो

निरुहः यः स्वरदीयते स सादृश
वासन नामकः कषाय तीरते
ले यो निरुहः स निगद्यते ३
निरुहः कोमुदी रुद्रशून्यः ॥
निरुहः इति मेदिनी निरुहः
तर्कः इति हेमचंद्रः ॥
निरुधः पुं नाशः रोधः इति मे
दिनी निरुहः इति हेमचंद्रः नि
रोद्धव्यं वि रक्षणीयं इति महा
भारते राजधर्मः ॥
निरुतिः स्त्री शूलक्षीः इत्यमरः
अस्या उपाख्यानं यथा समुद्र म
थनाद्या निरुत्तान्तापुः सरोजमाः
श्रेष्ठं च कौस्तुभं तेषु विसृज्य प्र
ददः सराः यावदंगीचकारासौ
लक्ष्मीभार्यायामात्मनः तावदि
ज्ञापयामास लक्ष्मीस्तं च रूपानि
नं लक्ष्मीरुवाच असंस्कृत्य कथं
ज्येष्ठकनिष्ठापरिणीयते तस्मा
न्ममाग्रजामेतामलक्ष्मीमपुसुदन
विवाहोद्दहमां पश्चादेष धर्मः
सनातनः तस्माद्धर्मयति कामं
नरुप्यामपुसुदन सतउवाच
इति तद्वचने श्रुत्वा स विस्मलोक
भावनः उहालकाय मुनये सदीवत
पुसुदेन आग्रवाक्यानुगोपयतामल
क्ष्मीददौ किल स्थलेष्टीमुक्त्वा

वर्षलंका पश्चिमे केतनालवर्षे शांतं गोपांगना कांतं रत्न भूषण
रोमके उत्तरे रुक्मवर्षे सिद्धपुरी । भूषिते एवं तेजस्विने भक्त्यासेवते
युताः दृष्टमपाद विचराः प्रयो सततं मुदा ध्यायंति योगिनो य
त्र्यमनिष्ठिताः तस्मात्पुर्वितो वि तद्वत् स्तेजस्विने विना अपि च
पुत्रस्या दिवाकरो याति तासु । यो निर्गुणः स निर्लिप्तः शक्ति
विशुद्धाया भवस्यात्र निश्च भ्या न हि संपुनः सिसृक्षुराश्रि
नदृष्टपते तत्र दिवामाने रात्रिमानं तः शक्नो निर्गुणः सगुणो भवे
च त्रिंशत्त्राटिकाः इति सूर्यसिंहो न यावेति च शरीराणि भोगादी
तमंतं । निराकरणं स्त्री निवारणं निमदा मुने प्राकृतानि च स
निरसनं इति निराकरिस्तु शब्दो स्त्रीणि श्रीकृष्णविग्रहं विना ॥
कायोभरतः ॥ ध्यायंते योगिनस्तैश्च मुदं ज्यो
निराकविस्तुः वि निराकरणशी तिस्रस्त्रिणो हस्तपादादि रहिते
लः तत्पर्यायः क्षिप्तः इत्यमरः निर्गुणं प्रकृते परं ॥ वैष्णवा स्त
निराकारः पुं परमेस्वरः ब्रह्म य न मयं ते तद्वक्ताः सुखमदर्शिनः
या साकारे च निराकारे सगुणे । कृतो बभूव तज्ज्योतिरहो तेजस्वि
निर्गुणं प्रभुं सर्वाधारं सर्वचक्षे ने विना ज्योतिरभ्यंतरे नित्यं श
च्छात्रं नमाम्यहं अपि च तेजः स रीरं श्णामसुंदरं अतीवामूल्य
रूपो भगवान् निराकारो निराश्रयः सदत्त भूषणो न विभूषितं ॥
निर्लिप्तो निर्गुणः साक्षी स्वात्मा एवं भक्ताश्च ध्यायंते शश्वच्चर
रामः परात्परः ध्यायति योगिन ए स विनः योगिनो योगत्रयं च
स्तेजस्वरदीय मशरीरिणं वैष्णवाश्च काले भक्ति विपाकतः ज्योतिरभ्य
वसाकारं कमनीयं मनोहरं कविच नरे मूर्ति पश्यति कृपया प्रभोः ३
तर्भुजे शांतं लक्ष्मीकांतं मनोहरे श तिबलवैवर्गे गणपतिवन्दे ३१०५४२
विचक्रगदायुधधरो पीतांबरधरं हि अध्यायः तस्य दिव्यतादि श्रुत्वा मा
भुजे कमनीयं च किशोरेणामसुंदरं निषया जगद्या निरयो निस्तमन
तोऽवयववद्व ज्योतिः स्वरोपोस

नवः सगुणो निर्गुणो महान् भक्ता यो ननं असाध्य वा विरुद्धं वा यत्नाभा
 नरो धातु साकारो निराकारो निरुक्त संविवर्जयेत् निरावाय अस्मद् ह प्र
 णः निर्गुहो निर्विलाधारो निःशो दीप प्रकाशो नायं स गृहे व्यवहरति
 को निरुपद्रवः निरुपाधिश्च निर्लि इति मिताक्षरा ॥
 मो निरीहो निथनोतकः स्वात्मा निरामयः त्रि रोगरहितः तत्पर्य
 मः पूर्णकामो निमेषो नित्य एव च यः वार्मः २ कल्पः ३ इत्यमरः
 सेल्लामयः सर्वदेतः सर्वः सर्वग नीरुजः ४ यदुः ५ उल्लासः ६ ल
 णाश्च यः सखदोः खदोः उर्गो उर्गो चुः ७ अगदः ८ निरातकः ९ ।
 नोतक एव च सुभगोऽर्भगो वा अनातकोपि पावः । इति राज ॥
 गमीडराथोऽरमयः वेदहेतु निर्घण्टः ॥
 अ वेदाश्च वेदो गोवेदविदिभुः निरामयः पुं इडिक्कः वनल्लगलः
 द्विचत्वारिंशत्तमानि शत रुत्या इति मेदिनी अकरः इति शब्दमाला ॥
 ययः पवेत् दृष्टं भक्तिरदरेदीप्ते निरामालः पुं कपित्थः इति शब्द
 लभते वा छित्तं च यत् इति वल्ल चेटिका ॥
 वेवर्मे श्रीकृष्णजन्मखंडे ग्रथायः निरालंबा स्त्री आकाशमोसी इति
 आकारश्च यत्र । निराकृतः त्रि । राजनिर्घण्टः ॥
 प्रत्याख्यातः निरस्तः इत्यमरः ॥ निराशः त्रि आशाशून्यः यथा ॥
 निराकृतिः स्त्री निरसनं निराकर श्रुतादेये प्रकुर्वति उल्का ग्रह मचे
 त्ता इत्यमरः अनाकारे अस्वाध्या तसः निराशाः पितरो यांति शापं
 येव त्रि इति मेदिनी निराचारः दत्ता सदारुणं इति निधि ॥
 त्रि अनाचारः आचारशून्यः नि । तत् ॥ निरासनं स्त्री निरसनं इ
 नं विद्यते आचारो यस्य सः निरात निनिरोपवीसथा तोरनद प्रत्ययनि
 पा स्त्री रात्रिः इति शब्दचेटिका छत्रं आसनाभावश्च ॥
 शान्तपशून्नेषि निरावाधः त्रि निराहारः त्रि आहाररहितः यथा
 यत्नाभसि विशेषः यथा अ निराहाराश्च ये जीवाः पापे धर्मे ॥
 असिद्धे निरावाधनिर्घण्टि ॥

यो लोमी ॥ शक्राणी १२ कासना परीक्षणा निर्गुणेन नाना विधोषथ
 शिनी १३ इति रत्नकोषः करहा विचार परायणो यः सोऽधीत्ययन
 दः इति विश्वः ॥ सकल मेन मवेति सहे तस्मादय
 निर्गुहः पुं हृदकोटरं इति शब्द जगति भाति निवेदुराजः इति रा
 रत्नावली ॥ जनिर्घण्टः ॥
 निर्घण्टः पुं नशकः निस्त्रः बालि निर्वानः पुं वायुभिहतवायु प्रप
 णः इति मेदिनी मुनिः इति हेमच तनजम्पशब्द विशेषः यथा वायुना
 दः युतकारः इति जराधरः गुणि भिहते वायो गगणाच्च पतत्यथः
 भो निर्गतः निवृत्त रुदयप्रैथिः प्रवणु चो रनिर्घो निर्वान इति
 यथा आत्मा रामाश्च मुनयो नि कथ्यते इति शब्दमाला ॥ अपि
 गुंशा अशुरुक्रमे इति भागवत। च यदा तरीक्षे वलवान् मारु
 आकटीकायां स्वामी ॥ तोमरुताहतः पतत्यथः सनि
 निर्घण्टकः पुं क्षपणः निष्फलः यीतो जायते वायु संभवः इति
 अपविच्छदः इति मेदिनी ॥ ज्ञातिषु ॥
 निर्घण्टनं स्त्री मारणं इत्यमरः निर्घोषः पुं शब्दमात्रं इत्यमरः ॥
 निर्घण्टिकः पुं क्षपणः निष्पुणो निर्जनः त्रि जनशून्यस्थानादि ।
 हीने च त्रि इति शब्दरत्नावली ॥ विजनः इति विविक्तादिशब्दौ ।
 निर्घण्टे स्त्री वरुमानुषसंकीर्णर कायासारसंदरी ॥
 दृ इति हारावली करम्पददृ । निर्जरः पुं देवः इत्यमरः ज
 इति शब्दरत्नावली हृदम्पदं च नि रारहिते त्रि इति मेदिनी सुधा
 छेदः पुं निर्घटनं । निर्घटः गणसं या स्त्री इति शब्दरत्नावली नि
 ग्रहः गुंथानोऽसौ निर्यातः यथा जैरसर्षपः पुं देवसर्षपहतः इ
 भुवन्तरीयमदनादिहलायुधारीन निराजनिर्घण्टः निजरा स्त्री गुडवी
 विश्वप्रकाशमरकाष मणेश्वराजान् तालपर्णी इति मेदिनी ॥
 आलोकात्मकविदितोऽप्यविचिन्मशब्दो निजलः त्रि जलशून्यदेशादि इ
 दद्याभिधानगणसंश्रयसंश्रयः निर्दे निमरुशब्दौ कायोभरतः यत्त
 शान्तता ।

निर्जर १०८ निर्णय

संप्राप्ता दशम धुजाय गतिना सं निर्जरी ३ इति शहरतावली न
मूर्ध्निता निर्जलेतर्थादशवद्विती जल गुणाः लघुत्वे यथात्वे ही
य मतिमत्रेकादशाभस्तनी। साय पनत्वे कफ नाशित्वे इति रा
ही न्यपचमस्य नवमभः सप्तमी जवत्तमः सूर्योदकः ॥
वर्जिता शमोत्पष्टम वेदना प्रथ त्वानुलः इति मेदिनी ॥
महे तस्या स्तनीया भव इति वला निर्जरी स्त्री निर्जरः इति शहरता
लसेनः ॥ वली ॥ नदी। यथा। जटा कटाह
निर्जितः वि शमपराजयः तत् संधुम भ्रमत्रिलिम्पिर्निर्जरी विलो
पर्यायः पराजितः २ पराभूतः लवीचि वल्लरी विराजमान मूर्द्ध
३ विजितः ४ जितः ५ इति शहर त्वानुलः इति मेदिनी ॥
तावली वशीकृतः यथा ध्या पावके किशोर चंद्र शेखरे रतिः
यत् प्ररणभोजं भाव निर्जित प्रतिक्षणं मम इति रावराकृत
चेतसा इति श्रीभागवते (स्कंधे) शिव स्तोत्रं ॥
६ अथायदीकायास्तामी ॥ निर्जरी न पुं पर्वतः इति त्रिकाण्ड
निर्जितेदियशमः वि यतिः इम शेषः ॥ निर्जरिणी स्त्री नदी।
मरः ॥ निर्जीवः वि जीवात्तर इति त्रिकाण्डशेषः । निर्णयः
दितः प्राणिमृत्युः यथा चिता पुं अवधारणं तत्पर्यायः । निष्प्र
चिंता द्वयोर्मध्ये चिंता परगरीय यः २ इत्यमरः निर्णयनं ३ निच
सी चिता इति निर्जीवं चिंता द यः ४ इति शहरतावली ॥ वि
इति जीविते इति प्रोचः ॥ चारः तत्पर्यायः । तर्कः २ गुजा
निर्जरः पुं पर्वतावतीर्णनत्प ३ चर्चा ४ इति त्रिकाण्डशेषः विरोध
वाहः इति भरतः कृत्वा अमया परिहारः इति मिताक्षरा अधिक
वागिरो जल प्रवाहः इति मधुः । रणविशेषः यथा विषयो विषय
पर्वतोद्गरेण पतज्जले कोरा इति सुव पूर्वपुत स्तोत्रे निर्णयप्रति
ख्याते इति कोकटः तत्पर्यायः पचागशास्त्रः धकरागस्तने इति।
करः २। इत्यमरः स्तुति श्रीमासा न्यायमते तद ॥

निर्जरी १०९ निर्जरी

नो विरपं विधुंतीतं सवदा अमतांक्षणं याश्चम स्थानमा
रक्तनयनो चतुर्षिग शिरोरु लोकायावदायाम्पुनः सत
हो स मुनि विस्मवाकात्रा म उवाच इति तानत्रसंस्थाप्यजरा
गीकृत्यसमाश्रय वेदधुनिस मोहालको मुनिः प्रतीक्षती विरे
मापुक्तामानयामास धर्मो विन तत्र यदा ते न दर्शसा तदा रु
होमभूय संगंधाकावेदोद्ये। रोद करुणं भर्तृस्वामेनदः वि
ण नादिनं आश्रमेतं विलोकाय ता तत्रस्थाः कंदिनं लक्ष्मीर्वैकुंठ
व्यथिता सा ब्रवीदिदं ज्येष्ठोवाच भवेनः पणान् तदा विज्ञापया
नहिवासो नृपोः ये वेदधुनियु। मास विस्मृद्विग्रमानसा लक्ष्मी
तोमम नात्रा गमिष्ये तो ब्रह्मन् रुवाच स्वामिन्सद्गिनी ज्येष्ठासा
नयस्त्वाम्प्रमोदये उवाच लकड मि त्यागो न डः विवता नामाश्राम
वाच कथं नायासिकिंचात्र वर्त यिनं याहि कृपालो यद्यदं प्रिया
ते स्वमतं तव तव योग्याचवस सत उवाच लक्ष्म्या सदतनो वि
तिः कामवेन ददस्वमां ज्येष्ठोवा स्तुतत्रागतं कृपयान्वितः प्रा
च वेदधुनिभवेयस्मिन्नतिथीना सासयत्रलक्ष्मीतामिदं वाक्यम
च प्रजने यत्त दानादिकं यत्रने यावतीन् विस्मृवाच अश्वस्य
वतत्रवसाम्पदं परस्परानुगणे वृद्ध मासायसदाः लक्ष्मीः स्थि
न दास्यते यत्र विद्यते पितृदेवा राभव ममांशसंभवाद्यप्ययावा
चुनं यत्र तत्रनेव वसाम्पदं दा सस्तेमयाकृतः मंदवारे सदा
नशोचे न विद्येते परदद्यापदा नूनं लक्ष्मी रजागमिष्यति प्र
रिणः परदारवता यत्र तत्रस्था स्तुष्टोसो भवेत्तस्मान्मंदवार
नेरतिर्मम वृद्ध सज्जन विप्रा विना किल प्रत्यहमं विषयितेता
णां यत्र स्यादपमाननं निष्टुरभा ज्येष्ठा गृहधर्मिणः तेष्वयं श्रीः क
षणां यत्र तत्र स्यात्तवसाम्पदं सून निष्ठा ते सदा निष्ठतनामया इति
उवाच इति तव हनं प्रता विस्मव दना भवेत् उवाच लकड उवाच ॥
मलक्ष्मीमुवाच उवाच ॥ निर्जरीः वि निरुपद्रवः इति थर
प्रशस्य वृद्ध मलक्ष्मीलक्ष्मीः ॥ णिः दिक्पालविशेष पु। इति

मेदिनी सन नैर्जन कोणाधि प योवनसंपन्न विष्णालकलमवाः
 तिः तस्य विवरणं यथा पूर्व विद्यारीना नशोभते निर्गन्धाश्च
 स्यात्सकांतस्पर्शकृदाक्रययोगि किंशुकाः इतिवाणको निर्गन्ध
 रिः यत्रास्ते सतते देवो निर्जती ने क्ली निर्गन्धने मारणो । इत
 रातसेधरः खड्गहस्तो महाका मरदीकाया स्वामी ॥
 यो वामे चर्मधरेस्तथा जराजूर निर्गन्धघुष्पी स्त्री शाल्मलिहस्तः
 समायुक्तः प्राप्नु कस्माचलोपमः इतिशब्दवेदिका ॥
 दिधुजः कृष्णवस्त्रस्त गद्गभोय निर्गुणः पु सत्वरजस्तमोगुण
 रिसंस्थितः प्रातोपांतो विडसर्ग तीतः परमेश्वरः यथा साकारेव
 सहितो वादिरवच नैर्जन क निर्गन्धकारसगुणो निर्गुणमभुं सर्व
 पितृवीजनेनतपरिप्रजयेत र धारवसर्वच स्वच्छात्रपनमासह
 तक्रुते समारुह्य निर्जतिं रा इति वस्त्रवेवर्तगणशाखे ११
 दसेधरः यः पूजयेद्विधानेनच ग्रध्यायः गुणभनिर्गुणो महान्
 डिकारातसेधरी न तस्य रा इतिविस्तृष्टसहस्रनामच विद्यादि
 दसेधोस्ति भयं वापि कदाचन श्रमे वि यथा सगुणो निर्गुणो
 रातसाधयिशावाश्ववेतालाग वापि सहायो बलवत्तरः तेष
 णानायकाः तद्वद्वा पुरुषराज णापियरिध्रुस्तणुला नाकुरा
 न सर्वदेव प्रविभ्यति इतिका यने इत्युद्धटः ॥
 लिकापुराणे ८१ अध्यायः ॥ निर्गुटी स्त्री निर्गुणी इत्यमरटी
 निर्जयः पु सामवेदः इत्युण कायामधुः ॥
 दिकोषः ॥ निर्गुनी स्त्री नीलशेफालिका ।
 निर्गः पु देशः इति हेमचंद्रः । हृदविशेषः निरिंदा इतिभाषा
 निर्गन्तः वि निःशेषागतः व तत्पर्यायः सिद्धकः २ सिद्धवारः
 दिः प्राप्नः यथा निर्गन्तसमह ३ इन्द्रस्वरिधः ४ इन्द्राणिका ५ ।
 नजस्तमुकासमगच्छत इतिद इत्यमरः सिधुकः ६ सिधुवारः ७
 वीसामादात् ॥ इन्द्रसरसः ८ निर्गुटी ९ इतिभ
 निर्गन्धं वि गन्धशून्यं यथाहप रतः इन्द्राणी १० इति सांज्ञः ॥

भावप्रकारकते सति तत्प्रकार निर्गन्तकः पु रजकः इत्यमरः ॥
 कत्तानं । यथा । वस्त्रिमान् पर्वत निर्दहः वि परापरारक्तः ॥ दया
 इत्यादि बोधः इति भाषा परिवृ श्रुयः तीव्रः मत्तः निष्प्रयोजनः
 दः तदमीवच्छिन्न प्रकारत्वात् इतिशब्दरत्नावली ॥
 प्रकारत्वातिशयेन यत्तत्तावच्छ निर्दयः विदयाश्रुयः इतिजराधरः
 दकावच्छिन्न विशेष्यताशालिना निर्दरे क्ली निर्भये सारे कविने श्र
 ने इतिजरादीषाः ॥ यत्रपच वि इति मेदिनी ॥
 निर्गन्तं क्ली निर्गन्तः इतिश निर्दहनः पु भलान्तकः इतिरा
 हृतत्तावली ॥ जनिारः अग्निश्रुयश्च ॥
 निर्गन्तपादः पु चतुष्पादवत्तरा निर्दहनी स्त्री मूर्खालता इति
 रातर्गतव्यवहारविशेषः तस्यत्रप रत्नमाला ॥
 मिलितानां सभासंहापराजितोः य निर्दिष्टः वि वली मांसलः ३
 मित्यवधारणं इतिव्यवहारतत् निर्दमचंद्रः ॥
 निर्गन्तं क्ली मातृगाणोद्देशः निर्दिष्टः वि निश्चितः यथा निर्दि
 तत्पर्यायः । निर्गन्तं २ इतिशब्द सुविषयं किंविद्वयान विषयं
 रत्तावली ॥ या श्रयेदित किंयश्च विद्यापा
 निर्गन्तं वि अयलीतमलं शोधितं दानमिष्यते इतिरामतर्कवागीशः
 इत्यमरः निर्गन्तं वि कृतनिर्गन्तः निर्दृष्टः पु अज्ञा इत्यमरः ॥
 निष्प्रयोजनः यथा निर्गन्तव्यव हारेतप्रमाणं मफलं भवेत् लि कथन उपातः इतिमेदिनी ॥
 विनैसादिणोवापि पूर्वमावेदितं निर्देषः वि दोषरहितः यथा ।
 नचेत यथापेकेषुधानेषुनिष्क निर्देषं दर्शयित्वा त सरोषे यः
 लाः प्रादुषो गुणाः निर्गन्तं य प्रयच्छति समुत्पादितुं दायोविन
 वहारणं प्रमाणं मफलं तथा यं तावदेवत इति मितातरा ॥
 इति शब्दव्यवहारतत् ॥ निर्धने पु जरहवः इतिशब्दवेदिका
 यन्श्रुते वि यथा ब्रह्मसाधिनः ।
 पूज्यायस्यास्तिविपुलधने ॥

मेदिनी सत नैर्जन कोणाधि प योवनसंपत्रा विष्णालकलमवाः
 निः तस्य विवरणं यथा पूर्व विचारिता नशाभतेनिर्गथाइव
 स्यात्सकांतस्यरतकृदाकयोगि किंशुकाः इतिवाणको निर्गथ
 रिः यत्रास्ते सतते देवो निर्जती ने क्री निर्गथने मारणो । इत
 रातसेधरः खड्गहस्तो महाका मरटीकाया स्वामी ॥
 यो वामे चर्मधरेस्तथा जराजूर निर्गथपुष्पी स्त्री शाल्मलिहृदः
 समायुक्तः प्राप्नु कृष्णावलोपमः इतिशब्दवेदिका ॥
 द्विधुजः कृष्णवस्त्रस्त गद्गभोय निर्गुणः पु सत्वरजस्तमोगुणा
 रिसंस्थितः प्रातोपांतो विडसर्ग नीतः परमेश्वरः यथा साकारेव
 सहितो वादिरवच नैर्जन क निर्गकारसगुणो निर्गुणमभुं सर्व
 पितृवीजनेनतं परिप्रजयेत र धारवसर्वच स्वच्छात्रपनमास्यह
 तक्रुदे समारुह्य निर्जतिं रा इति व्रत्तवेवर्तगणशाखणे ११
 तसेधरः यः पूजयेद्विधानेनच अध्यायः गुणभनिर्गुणो महान्
 डिंकारातसेधरी न तस्य रा इतिविस्तृतसहस्रनामच विद्यादि
 तसेधोस्ति भयं वापि करावन श्रुत्ये त्रि यथा सगुणो निर्गुणो
 रातसाधपिशाचाश्रवेनालाग वापि महायो बलवत्तरः तेष
 णानायकाः तद्वद्वा पुरुषराज णापियरिधृष्टस्तणुला नोकुरा
 न सर्वदेव प्रविभ्यति इतिका यने इत्युद्धटः ॥
 लिकापुराणे ८ अध्यायः ॥ निर्गुटी स्त्री निर्गुणी इत्यमरटी
 निर्जयः पु सामवेदः इत्युण कायामधुः ॥
 दिकायः ॥ निर्गुटी स्त्री नीलशेफालिका ।
 निर्गः पु देशः इति हेमचंद्रः ॥ हृदविशेषः निरिंदा इतिभाषा
 निर्गतः त्रि निः शेषागतः व तत्पर्यायः सिद्धकः २ सिद्धवारः
 दिः प्राप्नः यथा निर्गतं समह ३ इंदुस्तरिधः ४ इन्द्राणिका ५ ।
 नजस्तुकेकासमगच्छत इतिद इत्यमरः सिधुकः ६ सिधुवारः ७
 वीसामादास्य ॥ इंदुसरसः ८ निर्गुटी ९ इतिभ
 निर्गथं त्रि गेथमून्य यथाइप इतः इंद्राणी १० इति सांजः ॥

भावाप्रकारकते सति तत्प्रकार निर्गुणकः पु रजकः इत्यमरः ॥
 कज्ञाने । यथा । वक्रिमान् पर्वत निर्दृष्टः त्रि परापरारक्तः ॥ दया
 इत्यादि बोधः इति भाषा परिहृ श्रुयः नीवः मत्तः निष्प्रयोजनः
 दः तदमीवच्छिन्न प्रकारत्वात् इतिशब्दरत्नावली ॥
 प्रकारत्वात्निर्गुणित यत्तत्तावच्छ निर्दयः त्रि दयाश्रुयः इतिजराधरः
 दकावच्छिन्न विशेष्यताशालिना निर्दरे क्री निर्भये सारे कविने श्र
 ने इतिजरादीषाः ॥ यत्रपेच त्रि इति मेदिनी ॥
 निर्गुयने क्री निर्गुयः इतिश निर्दहनः पु भलानकः इतिरा
 हुरत्तावली ॥ जनिारः अग्निश्रुयश्च ॥
 निर्गुयपादः पु चतुष्पादव्यवहा निर्दहनी स्त्री मूर्खालता इति
 रातरगतव्यवहारविशेषः तस्यत्रपे रत्नमाला ॥
 मिलितानां सभासंरापराजितोः य निर्दिगुः त्रि वली मांसलः ३
 मित्यवधारणं इतिव्यवहारतत् निर्दमचंद्रः ॥
 निर्गुयने क्री मातेगापोगादेशः निर्दिष्टः त्रि निश्चितः यथा निर्दि
 तत्पर्यायः । निर्गुणं २ इतिशब्द सुविषयं किंविदुषात विषयं
 रत्तावली ॥ या श्रयेदित किंयश्चैव त्रिधापा
 निर्गुक्ते त्रि अयणीतमले शोधितं दानमिष्यते इतिरामतर्कवागीशः
 इत्यमरः निर्गुते त्रि कृतनिर्गुयः निर्दृष्टः पु प्राज्ञा इत्यमरः ॥
 निष्प्रयीकृतः यथा निर्गुतेयव कथन उपानः इतिमेदिनी ॥
 हारेतप्रमाणं मफलं भवेत् लि निर्देषः त्रि दोषरहितः यथा ।
 त्वितेसादिलोवापिपूर्वमावेदितं निर्देषं दर्शयित्वा त सरोषे यः
 नचेत् यथायकेषुधानेषुनिष्क प्रयच्छति समुत्पादितुंदाप्याविन
 लाः प्राहृषो गुणाः निर्गुतेयं यं तावदेवत इति मितातरा ॥
 वहारणं प्रमाणं मफलं तथा निर्धने पु नरहवः इतिशब्दवेदिका
 इति शब्द वहातत्तं ॥ यन्मूने त्रि यथा ब्रह्मसाधिनः ।
 प्रमायस्यास्तिविपुलधने ॥

शशिनस्तत्प वंशोपि निर्धनः इति शोनिस्तत्त्वं ॥
 परिभूयते इति चणको ॥ निर्धनं वि प्रदालित यथा ।
 निर्धर्मः वि धर्मरहितः यथा तस्योपादत्त पाणिनां कित्तु सुरो
 महाप्राये निर्धर्मं कृतं जीव निद्रा कषायेदशो निर्धनोऽथुर
 कृतसिते नास्तिकवात्पदासेषु। शोणीमा विलुलितसस्त्रजोम
 कोशानेविवर्जयेत् इति मि हेजाः इति श्रीजयदेवः ॥
 नादरा ॥ निर्वयः पुं अभिनिवेशः निर्वंधो
 निर्धारः पुं निश्चयः जाति शुभा। पि पाठः इति हेमचंद्रः ॥ अभि
 क्रियाणामुक्तावेषणाय कर्षण लसितप्रभोभूयायतः यथा ॥
 वा सजातीयान् पृथक्करण शिमुग्रहः शिमुनां स्वच्छा विप्र
 यथा मनुष्याणां ब्राह्मणाः प्रष्टुः यः आवादि इति ख्यातः इति केचि
 गवां कृष्णवर्णदीराः अधुगानां त इति ग्रह शब्द टीकायां भरतः ।
 धावेतः शीघ्रतमाः इति दुर्गादासः निर्वहणं क्री निर्वहणं मारणं इ
 धाररहितम् ॥ तमरटीकायां नीलकण्ठः ॥
 निर्धारणं क्री निश्चयः निर्धारः निर्भटः वि दृढः इति त्रिकाण
 यथा निर्धारणो घृष्टाः समासा शेषः निर्भयः वि भयरहितः तम
 नस्यादिति दुर्गादासः ॥ र्णयः अज्ञानयः २ इति त्रिकाण
 निर्धारितं वि कृतनिश्चयः यथा शेषः निर्भयं क्री प्रतिशयः नद
 कित्ति निर्धारिते कृतानेकत्ववि ति त्रि । इत्यमरः ॥
 शेषस्य इति विजयरहितः ॥ निर्भर्त्सनं क्री खलीकारः यत्न
 निर्धार्यं वि निर्धारणीयं निर्धा कृकं इति मेदिनी भर्त्सनं च ॥
 रितव्यं निर्भयकर्मकरी इति वि निर्भर्त्सितं त्रिकृतनिर्भर्त्सनः त
 शेषानिस्ते निर्वाय शब्द टीकायां तर्प्यः निहितः २ धिक्कृतः ३
 रमानाथः । निर्धनं वि खंडितं परि अपधस्तः ४ इति जयधरः । निर्भी
 त्यक्तं यथा नित्यं निर्धनं बुद्धिं प्रव ग्यः वि भाग्यरहितः यथा मूढात्मा
 लविप्रभये विननाशं च जीवः ॥ पटु निर्भीणमंदाः स्युः ॥ ॥

इत्यमरः ॥ निर्मदः पुं कालवशात् निर्गलितम ॥
 दहंती तत्पर्यायः उद्घातः २ इत्यमरः मदश्च ये वि ॥
 निर्मथा सी नलिका इति भाव ॥
 प्रकाशः निर्मप्रहार क्री प्ररीणा विप्रक्तेन क्रमायजेत सोजो ग
 येन अमुस्यापनार्थं वर्षणीयकां लोशः रुदयेच वदि देवीसमर्प
 इत्यमरः ॥ निर्मले क्री निर्मालं अभ्रकं मल विधिवत्ततः निर्माल्यचमुवोदे
 निर्मले क्री निर्मालं अभ्रकं मल शोनेवेयं भक्तयेत सुधीः तज्जो
 हीने वि इति मेदिनी ॥ २ निर्मालं शिरसा धार्यं सुधी
 निर्मालोपलः पुं स्फटिकः इति गो वाचुलेपन नेवद्योपभृजो
 राजनिर्वहणः ॥ त दत्ता तद्रूप शालिने इति ते
 निर्माला क्री निर्मितिः सारः ॥ त्रसारः उदकेतरुमूले वा नि
 समंजसं इति मेदिनी ॥ निर्माल्यतत्रसंयजेत इति का
 निर्माल्य क्री देवोच्छृष्ट्यं । लिकापुराणे ॥ ग्रथायः ॥
 यथा यद्यीक विस्मृता इत्यं ने निर्माल्य काला यथा मणि मु
 वेयं सर्वमुद्यते विस्मृते जग क्रोसवर्णानां देवदेवानि यानि
 त्राये निर्माल्यं भवति क्षणात् ॥ च न निर्माल्य द्वादशाहं ताम्रपात्रे
 इति गरुड पुराणे ॥ तस्यस्या तथेवव परीक्षादी च घण्टासं
 पनं देवपात्रं यथा ऐशान्यामे नेवेयं दत्तमात्रतः मोदकं कृश
 एतल्लक्ष्म निर्माल्य शेषे दद्यादि रंवेव यामादेन महेश्वरि पटव
 ति वैस्सवे त ओविष्णुकसेनाय संविमासं च यत्तसूत्रं तदः सतं
 नमः शक्तौ त ओशेषिकाये नमः याव भवेत्सं परमात्र तथेवच ॥
 शिवे ओचोमेषराय नमः सूर्ये इत्येकादशी तसेयातिनीतं ॥
 ओतेजश्चाणाय नमः गरुडेश शिव निर्माल्य विशेषो यथा स्का
 ओडक्षिष्टगणेशाय नमः कालि दे निर्माल्योदादिमे भक्त्या शिर
 कादौ ॥ सा धारयिष्यति अमुविभिन्नम

निर्मिति १२२ निर्वाण

र्यादोनरः पायसमन्वितः नर
केयते योरे निर्वाणो नोचनाय
ने वल्लहापिमुविर्भूता निर्मा
ल्ययस्तुथारवेत् नस्य पायस
हल्लीजनाशायिष्ये महावने
मुविः स्नानदिनेति शयः पवं
चस्पष्टा रुद्रस्य निर्माल्य सवास
आमृतः मुवि रितिकालिकापुरा
णमुमुवि विषये अनुपनीतवि
षयमिति श्रीदत्तः वरुचयु
हपरिशिष्टं अग्राह्यशिवनेवेय
पत्रपुष्पफलजले शालग्राम
शिलास्य शान्त सर्वयाति पवि
त्रता इति निश्चितत्वे ॥
निर्माल्या स्त्री एकता इति शब्द
रत्नावली ॥
निर्मितं वि कृतनिर्माणं गति
नेरचितं यथा निजनिर्मितका
रिकावलीमतिसेदिसविरतने
क्तिभिः विशदीकरवाणि कौत
कात् मनुरानीव दयावशमदः
इति सिद्धांतमुक्तावली ॥
निर्मितिः स्त्री निर्माणं गवनं रचनं
यथा। नियतिकृतनियम रचितो
क्तादेकमयी मनस्य परनेत्रं नव
रस रुचिरा निर्मिति मादयती।
भारतीकवेनयति इतिकाव्य ॥

प्रकाशः ॥
निर्मितः पुं मुक्तकंचुकः अचिरात्
त्यक्तक सपः इत्यमरः त्यक्तसे
योगेति इति मेदिनी ॥ निर्मुहं
क्ती करम्पुमदहः तत्पर्यायः
पणपानिरं कवेगनं ३ इति शब्द
त्नावली त्रिकाणशेषो ॥
निर्मितः पुं वनस्पतिः अमुष्मत्तः
इति त्रिकाणशेषः। सूर्यः ख
परः इति दारावली ॥
निर्माकः पुं संपत्क तत्पर्यायः
अदिकोषः २ निर्ल्यनी ३ कंचुकः
४ इति हेमचंद्रः भावने आकाशः
सत्राहः इति मेदिनी ॥
निर्वाणं वि अवायं निर्यले उ
क्तावले इति जराथरः ॥
निर्वाणं क्लीगजापागदेशः मो
हः अधनिर्गमः इति मेदिनी ॥
निर्वातनं क्ली वैदशदिदेश जु
प्रतीकारः। दाने त्यागः त्यामा
पणा यस्तद्वयस्य समर्पण इत्य
मरः अणदिशुद्धिः इति भरतः
मारणं इति हेमचंद्रः ॥
निर्वाणः पुं पोतवाहः इति हेम
चंद्रः ॥
निर्वाणः पुं कषायः कायः इति
शब्दमाला वृत्तादितीरे आदा ॥

निर्वाण १२३ निर्वाण

इतिभाषा तत्पर्यायः रेहकः २। स्तुतं अति महानामुपताः इति
इति शब्दमाला ॥
निर्वाणिकं वि युक्तिरहितं यथा। निर्ल्यनी स्त्री कंचुकः संपत्क
नहिकिया रहित वाक्य मस्तीति श
चा प्रवादो निर्वाणिकत्वादप्रदेयः इति हेमचंद्रः ॥
इति शब्दशक्तिप्रकाशिका ॥
निर्वाणः पुं निर्वाणः इति शब्दमा
ला निर्वाणः पुं शोवरं आणीते ॥
द्वारे निर्वाणः कायारसः नागदे
नः अवलंबनार्थं गेहादिभिर्नि ॥
निर्वाणकाष्टं दृश्यं इत्यमरमेदि
नीकरो ॥
निर्वाणः वि लक्षणहीनः तस्य
र्यायः पाण्डुरपुष्टः २ इति हेम।
चंद्रः ॥
निर्वाणः पुं श्रीकृष्णः यथा निरु
पाधिश्च निर्ल्यो निर्वाणो निथना
तकः इति ब्रह्मवेवेन श्रीकृष्ण
मावणे २ अध्यायः लेपरहितेवि
निर्वाणः वि लेपमन्यः आसंगरदि
नः यथा निर्वाणः कृचन एते
सगदृशदारावली निर्वाण नेत्रा
भोरुह मंजनेनरहितं नीरागमो
द्याथरं इत्यानेदवस्य ग्रंथेविंशति
स्तवकः पापमन्यः ॥ यथा ॥
लोकवेदविरुद्धेयि निर्वाणः ॥

स्तुतं अति महानामुपताः इति
कसमाजलिः ॥
निर्ल्यनी स्त्री कंचुकः संपत्क
इति हेमचंद्रः ॥
निर्वाणं क्ली निरुक्तिः निष्प्रयक
यने यथा नाम निर्वाणं तस्य
क मेकं सग जगुः इति श्रीभाग
वनीय नवमस्कंधः ॥
निर्वाणं क्ली दानं इत्यमरः ॥
निर्वाणं क्ली दर्शनं इत्यमरः
तत्प्रकाशमिनयनिर्वाणः किंवा
नादकेपच संयथा भवेति मुत्वं
प्रतिमुत्वेव गभी विमर्ष एवच।
तथा निर्वाणं चेति नादकेपचसंय
यः तत्रापेवमस्यसंयः संज्ञादय
मिदं इति भरतः मुकुटस्वाद
हे पेचम संयि समामो प्रस्तुत
कथा समामाविनि यावत् यथे
तदनुवृत्तौ शब्दार्णवः निर्वाणं
निर्वाणं स्त्री संहारश्च समापने इ
ति प्रकाशकथानिर्वाणः इति म
धुमायवादयः ॥
निर्वाणं क्ली अस्तुगमने निर्वा
तिः गजनेजने संगमः अपवर्गः
इति मेदिनी। विप्रान्तिः। इति
हेमचंद्रः। निष्प्रलं मृत्यु ॥

विद्योपदेशनं इति शहरत्तावली गतेभायो पुं ॥
 नाभिदेशेन प्रणवपुङ्क्तिमात्र निर्वीरः पुं परीवादः जनवादः ॥
 का पुङ्क्तिमूलमंत्रे यथा कृत्वा इत्यमरः प्रवृत्ता निश्चितवादः
 को मूर्द्धिसंज्ञापरिसेतविधिः वादाभावः इति भरतः ॥
 तयेत महासेतविष्णुदेवतायाः निर्वीरः पुं निवापः प्रेतभिन्नस
 रे समदरेत मणिपूरेत निर्वीरः तपिबुद्धेष्टकदाने इत्यमरटीका
 गं महाकंठलिनीमयः स्थापि यातकवागीशः ॥
 स्थाने कामवीजे राकिनी मूर्द्धिसं निर्वीरणं क्ली वयः इत्यमरः दान
 स्थिते विचित्तविधिवदेविमूला इतिहलायुथः ॥
 धारोत्तिकाक्षिवे विष्णुदांतस्मरे निर्वीर्यः त्रि सत्तसम्पदा सम्पन्न
 देवि विष्णुतंत तनीयसी देवी कार्यकर्ता इत्यमरः भयविक्रमः
 स्थानेद्विजिह्वान्तमंत्रमूलाहते वामनाभुदयादौ निर्विकारं मनः
 मुक्तः निर्वीरणं यथा अथवद्या सत्तं तत्सयदा सम्पन्न उद्यमं कुर्व
 मिनिर्वीरणं सावहितानवे प्र न यो निःशोको भूत्वा कर्मकुरुते स
 तावत्पूर्वमूर्च्छायां सावहितानवे प्र निर्वीर्य इत्यमरः ॥ इति भरतः ॥
 चरेत् सावकाणं समस्तोच पुनः अवारणायश्च निर्वीर्येन क्ली वयः
 प्रणवमूर्च्छरेत् पवपुङ्क्तिमूल इत्यमरः नगरादेर्वाहिकरण इति
 तपनयेन्मणिपूरकं एवं निर्वीर्य मेदिनी निर्वीरः पुं निष्पत्तिः समा
 मीशानियोजनानिपामरः क मिः यथा स्वतिष्ठ्या कर्मानिर्वीरे
 त्यकोटिसहस्रपुनः साविर्नजा सहायभावेनाय निष्पन्नप्रवेशाद्
 यते इत्यागमतत्त्वविज्ञासः पवासायावरणं च इति निश्चितत्वं
 निर्वीरणः त्रि मुक्तः यथा निर्वीर्यः अपि च यावतास्यात् स्वनिर्वीरः
 एण वीर्यः निमग्नः यथा निर्वीर्यः स्वीकृत्यात्रावर्धयित्वा आधिक्येन
 एण हस्ती इति विशेष्यनिष्ठे नतायां च यवते परमार्थतः ॥
 अमरः वाण मृगश्च ॥ नि इति भक्तिरसास्त्रसिंघो नारदीयः
 वीतः त्रि वापुर्हितः इत्यमरः पुराणं ॥

निर्वीरणं क्ली निर्वीरणं नादोक्तो विज्ञो नातिसक्तो भक्ति योगोः
 प्रस्तुतकथासमाप्तिः इत्यमरटी स्पष्टिदः इति भक्तिरसाम् ॥
 कायाभरणः ॥ तसिधुः निर्विषास्ती तणविशेषः
 निर्विकल्पकं क्ली प्रकारताविशेषः निर्विषी रतिभाषातत्प र्यायः अपि
 यता नापत्रसंवेधानवगात्तीदि विषी २ निर्विषी ३ विषहा ४ वि
 यज्ञानं यथा तत्प्रमानाप्रमाना षापहा ५ विषहेती ६ विषाभावा
 यिज्ञानं यत्रिर्विकल्पकं प्रकारता अविषा ८ विषवेरिणी ९ अस्या
 दिश्रुत्येदि संवेधानवगादि यत् गुणाः कदम्ब शीतलं कफ वा
 इति ज्ञानं यत्रिर्विकल्पास्य तद तास दोष नाशितं यनेक वि
 तीदिय मिष्यते इति च भाषाय षहेतत्वं त्रि निर्मूल कारित्वं
 रिच्छेदः ॥ इति राजनिर्घण्टः ॥
 निर्विकल्पकसमाधिः पुं ज्ञात् ॥ निर्विषः त्रि कृतनिर्वेषा प्रामः
 ज्ञानादिभेदलये अहितीयवस्त यथा तत्र निर्विष मरणं कृतोतो
 नितराकाराकारिताया बुद्धिहेते नाभिमन्यते इति श्रीभागवते ॥
 रतिनरा मेकीभावेनावस्थाने इ स्थितः यथा स्वनिर्मितेषु निर्वि
 निवेदानसारः ॥ शे भुक्ते भूतेषु तद्गुणान् इति
 निर्विकारः त्रि विकारमृत्युः यथा भागवतीय स्कन्धे २ अध्यायः
 वामविदि परं वस्तु सच्चिदानन्दम विवाहितः कृताप्रिहात्रः यथा
 द्वये ज्ञानेन निर्मलं शोभते निर्वि ज्येष्ठे निर्विष्टे कनीयाननिर्विष्टा
 कारं निरंजनं इत्यथात्मरा नपरिवेनाभवति इत्युदाहृतत्वं
 यतां ॥ निर्वी ज्ञा स्त्री काकली दादा ३
 निर्विधा स्त्री विध्यपर्वतनिः निराजनिर्घण्टः ॥
 स्तनदीविशेषः इति श्रीभाग निर्वीरे त्रि वीरमृत्युं यथा ना
 वते ५ स्कन्धे १९ अध्यायः ॥ कृष्णवदेकितननमिते नोत्था
 निर्विज्ञः त्रि निर्विनिविशिष्टः नि पितं स्थानतः केनापीदमदो
 वेदयुक्तः यथा यदुक्त्यामक्त महदनुरतो निर्वीर संवीतलं ॥
 यादोजातप्रहस्तयः पुमानननि

निविष्ट १३२८ निवृत्ति

निवारणं क्ली निमयेनवारणं । याति इत्युद्धतः ॥
 निवारणं यथा यदाकातो य निवीते वि आच्छादनवस्त्रं उ३
 म इतीतरस्थितोनमयतेनमनि नी इतिभाषा तस्यर्थायः प्राह
 वारणंजनः इति श्रीभागवतीय । तं २ कंवलवितयत्सुत्रे क्ली ३
 प्रथमस्तंभः ॥ तमरः यथा उपवीतेभवेन्नितो
 निवारितः वि कृतनिवारणः य निवीते कंसजने इति कूर्म
 या निवारितास्तेन महीतले । पुराण ॥
 तिलेनिरीतिभावेगमितेति हृष्ट निवीती न पुं निवीतयुक्तः कंठ
 यः इतिनेषधं ॥ लंविनयत्सुत्रविशिष्टः यथा
 निवासः पुं गृह इतिहेमचंद्रः ॥ कृतोपवीती देवेभ्यानिवीतीचभ
 निवासी न वि निवासविशिष्टः । वेतनः मनुष्यास्तपयेद्भग्न्याः
 निवासकर्ता यथा तेनकायर म पुत्रादंवीस्तथा इत्याहिकतत्त
 अतिदेवरः यतिरुत्तकले धन्याः निवृत्ते वि निवीते उ३नी इतिभा
 कालीनदी तीरेकात्मकनिवा । या इत्यमरटीकायास्वामी ॥
 सिनः इति काव्यादयः ॥ परिवेष्टिते इति हेमचंद्रः नि
 निविडं वि निरवकाशं तस्यर्था हृतः वि निवृत्तिविशिष्टः विरतः
 यः निरंतरं २ निविरीषं ३ चने ४ यथा निवृत्ततर्षेयगीयमाना
 सान् ५ नीरेषं ६ वरुलं ७ दृक् ८ द्वेषोपधाक्कात्र मनोभिरा मान
 गाढं ९ अविरेलं १० । इति हेम क उ३ममेषाक गुणानुवादात् ९
 चंद्रः ॥ मान विरज्यत विना पम्पज्ञान
 निविरीषं वि निविडं इतिजराय इतिश्रीभागवते ॥
 रः निविष्टं वि निवेशयुक्तं आ निवृत्तात्मा पुं विसुः यथा
 विष्टप्रविष्टं यथा उ३गाणपरि अनिवृत्तीनिवृत्तात्मा इतिनम
 योनायकोपासथीनामस्तमयश सदसनामनिवृत्तिः स्त्री नि
 रीरः कांतिपुक्तोपि चंद्रः भवति वि हेतिः अमहतिः । तत्त पय्या
 कलमूर्तिर्मगले प्राणभानोः पर यः उपरमः २ विरतिः ३ ।
 सदन निविष्टः को लचुत्त । न अपरतिः ४ उपरतिः ५ आरति

निशव १३२९ निशाव

६ इति हेमचंद्रः कौपुत्रावजनयत् इति विसुपुरा
 निवेदने क्ली आवेदने विज्ञापने । तो ४ अंशे १५ अथायः ॥
 समर्पणे यथा अवाणं कीर्तने । निशमने क्ली दर्शने अवाणं इति
 विसोः स्मरणे पादसेवने अर्चने मेदिनी ॥
 वेदनेदास्यसायमात्मनिवेदने ॥ निशा स्त्री रात्रिः तस्यर्थायः ।
 इतिपुसापितोविसो भक्ति अ रात्री २ रत्नजननी ३ प्रातरी ४
 ब्रव लक्षण इति श्रीभागवते चक्रभेदिनी ५ चोरा ६ शणमा ७
 निवेदिने वि कृतनिवेदने यथा याम्पा ८ दोषा ९ तेगी १० भोती
 मया निवेदिनेभक्तागुहाणपर । ११ शान्तादी १२ वास्तवा १३ उषा
 मय्यतिशयि इतिनेदिकस्वरपुरा १४ वासतेयी १५ तमा १६ निद्र १७
 रां निवेशः पुं विमासः पितरि इति त्रिकाणशेषः अवशिष्टा
 उद्धारः इतिमेदिनी निवेशने । रात्रिशब्दे द्रष्टव्यः हरिदा दा
 इति शहरत्नावली ॥ रुहरिदा इति मेदिनी ॥
 निवेशने क्ली गृह इतिजराधरः निशाकरः पुं चंद्र इत्यमरः ।
 नगरे इतिहेमचंद्रः प्रवेशः ॥ ऊकुटः इतिशहरत्नावली
 यथा निवेशनमस्य आहतिभि निशागणः पुं रात्रिसमूहः न
 कृतंतिस्मृतिः ॥ तस्यर्थायः गणरात्रे २ इति हे
 निवेशमीयः वि निवेशनार्हः य मचंद्रः ॥
 या त मुरुषीय साधारणादि प्रा निशावरः पुं रातसः अगालः
 रीरे निवेशनीय इतिनायंदोषः ३ येचकः सर्पः इति मेदिनी ॥
 तिसव्यभिचारे गदाधरः ॥ चक्रवाकः इति शहरत्नावली
 निवेशः वि निवेशनीयः यथा भूतः इतिथरणिः चारकः इति
 प्रतिवेधकतायां निवेशतादि राजनिर्वाणः रात्रिचरमोत्रवि ॥
 ति प्राकते इतिवाधरीकायां ग निशाचरी स्त्री कुलटा इतिमेदिनी
 दाधरः ॥ केशिनी नाम गंधद्वय इतिज
 निशाठः पुं बलदेवपुत्रः यथा दाधरः रातसी यथा । अनि
 बलदेवोपि रेवतां निशाठोल्म ॥ हृत्तिनिशाचरी मम गृहांतराले

निशाप १३३ निशाप

स्थिता निहन्ति निगमागमस्मृति
पुराण शास्त्रोदिता क्रिया नद
नुगा सती हृदय एवचिता वि
ज्ञानयो हेमन कारणं त्वमसि ।
केवलं भूषते इत्युद्धटः ॥
निशाचरम् ॥ स्त्री अथकारः ३
तित्रिकाण्डशेषः ॥
निशाचरं स्त्री हिमं इतित्रिका
ण्डशेषः ॥
निशाचः पुं पेचकः इतिहेमचं
द्रः निशाचरश्च ॥
निशाचकः पुं गुग्गुलुः इतिरा
जनिर्घटः ॥
निशाचरः पुं पेचकः इतिह
लायुधः । निशाचरश्च ।
निशाचः त्रि शाणितः इति
हेमचंद्रः ॥
निशाचः पुं निषाचः इत्यमरः
कायारमानाथः निशाभूकच
निशादिः स्त्री संध्या इति राज
निर्घटः ॥
निशाचं स्त्री गृहं इत्यमरः ३
या प्रातेत्रि इतिमेदिनी ॥
निशाचा स्त्री जनुकालता इति
राजनिर्घटः रात्र्यंथत्रि ॥
निशाचतिः पुं चंद्रः कर्षरः ।
इत्यमरः ॥

निशीया १०२१ निश्रला

दामोदरः ॥
 निशावनः पुं शरणाः इति राज
 निर्घण्टः ॥
 निशावेदे स्त्री रात्रिगणः वक्र
 निशाः इति शहरत्नावली ॥
 निशावेदी न पुं ऊकृतः इति हेम
 चंद्रः निशाहसः पुं ऊमदं इति
 त्रिकाणशेषः ॥
 निशाका स्त्री हरिद्रा इत्यमरः
 निशितं स्त्री लोहं इति राजनिर्घ
 ण्टः निशितः पुं शरणिनः इत्य
 मरः ॥
 निशिपुष्पा स्त्री शोफालिका ।
 इति त्रिकाणशेषः ॥
 निशिपुष्पिका स्त्री शोफालिका
 इति शहरत्नावली ॥
 निशिपुष्पी स्त्री शोफालिका ।
 निशिरोगो विकणितं पुष्पमस्या
 इति चतुर्थ्यामध्यपदलोपः स
 मस्या अन्तु कुचतनो जात इति
 ईपनिशीथः पुं अर्द्धरात्रः इत्यम
 रः रात्रिमात्रे इति मेदिनी ॥
 निशीथिनी स्त्री रात्रिः इत्यमरः
 निशीथिनीनाथः पुं चंद्रः इ
 ति हल्लायुथः ॥
 निशीथ्या स्त्री रात्रिः इति भूरि
 प्रयोगः ॥

यथा निवसत नव गेदे निष्पली तो निर्गतलोचनः अचान्तो
 सिंधुपुत्री इत्यायुद्धः ॥ यपतत सद्वालो व्यसने
 निष्पलीगः पुं वकः इति राज इति श्रीभागवते दशमः ॥
 निष्पष्टः पर्वतोदो स्पन्दरदि । निष्पष्टः पुं वदिर्मस्वस्थामः न
 नेचत्रि ॥ त्वष्टायः पानः २ यतनः ३ इति
 निष्पष्टयकः त्रिनिष्पष्टयकर्त्तानि देमवेदः ॥
 र्णयकः यथा अनपाधितनि निष्पष्टसंहिता स्त्री शिवप्रणीत
 श्रायदर्शनत्वेन हेतुनमिति वा शास्त्रविशेषः यथा पवमभ्यर्षि
 मिश्रहमायुरी निष्पष्टयकः पुं पु तस्मैस्तपुराद हिज सप्तमाः वेद
 रीषत्तयः वायुः स्वच्छंद इति मे कियासमायुक्ता कृतवानस्मि संदि
 दिनी ॥ निष्पष्टः त्रि चिंतारदि तो निष्पष्टमात्मानतस्तस्माली नावा
 नः यथा मूर्त्तिसुलभं भजस्व । धृष्टाशोडिताः निष्पष्टसंहिता
 क्रमते मूर्त्तिसुलभं भजस्व । धृष्टाशोडिताः निष्पष्टसंहिता
 तो वरुभोजकातिमुत्तरो रात्रिदि पामुपती दीतायोगः पामुपतस्य
 वा स्वमभाक कार्याकार्य वि दि पतस्माद्वेदमार्गादि यदन्य
 चारणादि रुदितोमानापमाने स दिद जायते ततस्तद्वकर्मविज्ञेयं
 मे दत्ता सर्वजनस्य मूर्द्धि चरणो रोद प्रोच विवर्जिते । इति वराह
 मूर्त्तिश्चिरे जीवत ॥ इत्युद्धटः । पुराण ॥ निष्पष्टः पुं त्वाणीरः
 निष्पष्टीयमानः त्रि निष्पष्टयविषयः इत्यमरः संगः इति मेदिनी ॥
 यथा ननु तथापि एवकारस्य । निष्पष्टयः पुं समालिगः आ
 निष्पष्टीयमानस्यैव सार्थकताभा लिगान इत्यणदिकोषः ॥ य
 वान् कृतः प्रकृतित्वा मिनिश ली रथः स्वयः तण सारथिः
 हृष्टाक्षिप्रकाशकादीकायां इति संक्षिप्तसारोणादिहानिः ।
 मभटः निष्पष्टकृण्णी देतशाण । निष्पष्टीनः पुं धनुर्धरः इत्यमरः
 मिसी इति भाषा इति त्रिकाणशेषः निष्पष्टः पुं निष्पष्टस्वरः इत्य
 निष्पष्टः त्रि चेषा रदितः निष्पष्टि मरटीकायां तामी ॥
 नः यथा गलपुद्गण निष्पष्टो दे ।

निष्पष्टा स्त्री पण्यविक्रयशाला ३ नान वेण संभवान इत्यग्रिपु
 तमरः दहः इत्यमे इति भरतः राणो पारिभाषिकचणालो य
 त्त्वद्वहा इति त्रिकाणशेषः ॥ यथा आशोकं स्तदात्ता च द्वात
 निष्पष्टरः पुं कर्हमः इत्यमरः ॥ अ प्रतिषेधकः प्रारणागत य
 निष्पष्टरी स्त्री रात्रिः इति मेदिनी स्मृति स चणालोऽधमो नरः ॥
 निष्पष्टः पुं सर्वतविशेषः इत्यमरः इति मार्कण्डेयपुराणे धीवरवि
 सत इत्याहृतस्य दत्तिलो हरिः प्रोषः इति मेदिनी ॥ सम स्वरा
 वर्षस्य सीमापर्वतः प्रागायनः तर्गतप्रोषस्वरः सत नारद मते
 अयुत याजनोत्तमथः । दिसद हस्तिस्वर तस्य स्वरः अयोध्यारण
 स्वयोजनविस्तीर्णः इति श्रीभाग स्थाने ललाटे आकरणा मते दतः
 वते ५ सूक्तं ६ ग्रथायः कविने । अयवेषवर्णः सर्वस्वराणामथ
 द्वाविशेषः तद्देशीयराजः । उच्चः । अयजातिः समूर्णा अय
 इति मेदिनी निष्पष्टस्वरः इति कूटतानाः ५५ प्रत्येकतान ५६
 देमवेदः ॥ समुदायेन ३८२४ भवति अय
 निष्पष्टानकं स्त्री सुनिष्पष्टानकं ३ स्वरपः गणेशातल्यः कृष्ण
 तिशाहरत्तावली ॥ तवर्णः स्थाने पुष्करदीपः देवता
 निष्पष्टः पुं चणालः इत्यमरः । सूर्यः वारः शनिः । मसयः नि
 वेण शरीरोद्भव जाति विशेषः शोते ८ दास १५ पलानि अय
 यथा मध्यमाने ततोरातस्तस्मि श्रुतिः उग्रशोभिनी च । मूर्च्छना
 त्रयो प्रजतिवान् कृत्वातिपरु । मंदर स्थाने सत्वा मध्यस्थाने अ
 षः कृष्णस्तद्व्यात् प्रजलिः स्थितः देकता तारस्थाने लोचनाच नि
 तेमत्रै विरुले दृष्टा निषीदेत्यु षाद वर्जिता रागिणी आसावरीम
 वंस्तदा निष्पष्टवेशकर्त्ता सवभूव लारीच नादपुराणमेत निः स
 मुनिसप्तमाः धीवरानस्तनवापि नानोऽयं वीणायां धेवतावधि
 वेण कल्मष संभवान येनामेवि षड्जस्थान पर्यन्ते प्रथम समक
 धानिलया शोवरानाहलादयः तनीयां शस्य शेष समुदाय वीणा
 अथर्मरुचयो येव विज्ञे ॥ तेषां निष्पष्टस्थाने भवति इति संगी

तथासं घट्टादयः घटेने ३ चयो हिज्जु रितायुतः वेदान
 स्रगः सर्वमनोदराः निषिद्धेति पि जपन मूदेः समः स परिकी
 यतो लोके निषाद स्तन कथने निनः कृतेषु वर्जनीयोसो वेदि
 चनेसः पचमे घटेन मध्यमेक केतोत्रिकेपिच । निर्मयादेवा
 तयो मताः ऋषभे धेवने नि । सुचो कुरवने दिसात्मके तत्तथ
 स्वा दे गोथार निषादके । इति मेसुवने हयचकयचनदेयमे
 संगीतदामोदरः ॥ वदानेच दने विफल नरेद ॥
 निषादीने पुं हस्पादोदः माऊत राज्यानाकरादानविनावेवादि
 इतिख्यातः इत्यमरः ॥ कचयः प्रतिग्रहः सनिद्यात्रप
 निषिद्धे नि निषेधविषय यथा रवचासखप्रदः युद्धपलायने
 नीयतिविशेषवर्गायायेन चेतया कानरनार्थिषु अपा
 पदके निषिद्धपिदिनेरुयात्रप लने प्रजानाच दाने धर्म विरक्त
 गतिलमिश्रित इतिनिधितत् ॥ ता अनवेदा स्वराष्ट्रस्य ब्राह्मणा
 निषिद्धकमीणि यथा मांथाना नामनादरः अमात्याना मसन्मा
 वाच ब्रुहि धर्मान् सुलोपायान नतेषां कर्मानवेदाण भूत्याना
 मदिधाना सुखाचदान निषिद्धः च परीहामनिषिद्धः तत्रजन्म
 मपि यद्येषा तदेव प्रथमवद ॥ ना वेषणा धनलाभेन मिथ्या
 नास्ते उवाच ज्ञाकर्षणशत्रुनिव मूल्य प्रकाशने अपालने यमु
 हरेणच कविर्वणिज्या यमुपाल नाच अनित्योविभवे सति मूद्रा
 नेच मुष्कषणचापि तथायदे गांच महाराज वृथैव धन संचयः
 तो रकार्यमेतत् परमं ब्राह्मण मुष्कषाः कृतकार्यसकृतसंज्ञान
 स्प रानप्रेष्यकृषिधने जीवनेच । कर्मणः अभ्यानुज्ञातराज्यसम्प
 वणिज्या कौटिल्ये कौलटीय इत्यजगतीयेने अत्यांतर गतस्या
 चरुषीदेव विवर्जयेत् मूद्रारा पि दृष्टाधर्म गतस्य च आश्रमाति
 जन् स भवति धर्मापेत्तो इरा । दिताः सवावजीपत्तानिराशिच
 चरः सपत्नीरमने यस्त पिमुना इतिपासेस्वर्गावेदे ३३ ग्रन्थायः अपि
 नर्तन स्तथा ग्रामप्रेषा विकर्मा च यस्तभागवतानदृष्टाभूताभागतः

शुविः अभ्युत्थानं नरुहीन अहं केनापि पुत्रक गुरुपत्नी राजपत्नी
 तेनापि दिसितः यश्च कथा । ब्राह्मणी वा कदाचन मनसापि न
 पिता दत्ता न प्रयच्छति ता पुनः गतेया एव विस्मः प्रभाषते कन
 अष्टो पितृगण स्तन दिसिता ना कादीति रत्नानि योवनस्या च
 त्रसंशयः भार्यापियसली यस्त कामिनी तत्रविज्ञेन कर्मव्य मेव
 सांधीदिसितिनिर्दृणः नेतेरता विस्मः प्रभाषते दृष्टा परस्य भा
 ग्रामुवतिदिसकादृष्टायेनिजाः गपानि आत्मनो व्यसनेनया तत्र
 वल्लभश्चकृतत्रमोत्रमृकृत मसु न कर्मव्य एवं धर्मः सनातनः
 पापकाः पतानशिष्यानविवर्जित इति वराहपुराण ॥
 उक्तायेवायपातकाः शालपत्रेन निषेकः पुं गभीधानं इतिनिषे
 भोक्तव्यं नछेत्तयंकदाचन अथ कादिकृत शब्दीकायाभरतः ।
 त्यावददृष्टा नछेत्तयोकराच निषेकालभनेपत्नी गुरु भर्मासु
 ना नछेत्तयो विस्त्वृत्त उद्वरश्च भासुभं मंत्रशिल्प मपत्यं च सर्वे
 कदाचन कर्मणाश्च ये हृत्ता न मेतत्र यत्नतः इति वल्लवेवने ।
 छेत्तयाः कदाचन यदीच्छेत्तयो श्रीकृष्णजन्मावेदे ३३ ग्रन्थायः
 सिद्धिमोक्षधर्म सनातने भूत्या निषेकादिकृत पुं गभीधानादि
 भूत्याचेनेशिष्यवेदितयोनरे कर्मा आदिना सीमस्तात्रयनादे
 करीरस्यवधः शास्त्रः फलान्यो मंत्रविद्यादानादेश ग्रहणं तत्कर्म
 उद्वरस्य च सद्यो भूती भवेत्तेन पित्रादिगुरुः स्यात् इत्यमरभ ।
 अभूत्याः प्रतिवासिकाः नभत्ता । रतो निषेधः पुं प्रतिषेधः नि
 लीयं वाराहे मासेमस्यस्य सर्वशः हतिः विधिविपरीतः यथा निधी
 अभूत्याब्राह्मणे हेतुदीहितैर्दिन ना प्रत्यतानाम कर्मानुष्ठानतो
 संशयः परिवादं नरुहीन न मता निषेधस्तु निहृतात्मा का
 दिमावाकदाचन येषूच्येवनक लमात्र मपेक्षते इति तिथितत्
 त्रैयंस्तेष्वपि कदाचन यति । निषेधेन क्ली सेवा यथा स्यात्
 पित्रागते दृष्टा हराधानागम । हत सेवयो विद्याः पुण्यतीर्थनि
 क्वचित् संविभागस्तु कर्मव्यायेन

खेवनात इति श्रीभागवते १ स्कंधे २ शक्तिकायां रोपकः तदष्टाविंश
अध्यायः ॥
निषेधः त्रि सेवनीयः यथा मर्गे मदीनार इति यथैव सतीत्याहः
इव विज्ञातो निषेधो हिमवानि इति भरतः ॥ स्वर्गकर्मः स्वर्ग
व इति भागवते १ स्कंधे १२ अध्यायः पले इति हेमवेदः कंच भूषा इ
निक ३ कमाने इति कविकल्पद्रु ति जराथरः माषकचतुष्टय ।
मः निकः पुं स्त्री साष्टातसुवर्णः इति वैयकपरिभाषा षोडशद
हेम उरोभूषणं पले दीनारः अ म्यः घोलकादन इति भाषा ।
सदीका यथा प्रासीय षोडश इति लीलावती ॥
माषक परिमिते स्वर्णं सुवर्णः निष्कृतः पुं वरुणवृत्तः इति श
नेषां सुवर्णानां अष्टाधिकशतं वृचदिका ॥
हेमस्वर्णमात्रं उरोभूषणं वक्तो निष्कृतः पुं निष्कृतः यथा अश्वयं
लकारः पले प्रासीयमानवि निष्कृतः इत्याद्या पराक्रिक आहादि
शेषः उरोभूषणं पले च हेम प व्यवस्थायां मूर्तत्वा ॥
वेति केचित् । दीनारः समग्र्य निष्कले त्रि कलामूलं नष्टवीर्यं
वदाराण्यं मान वस्तु पञ्चनिष्कः इति मेदिनी आधारे पुं इति प्रा
केचित् दीनार इति पले इत्यस्य वि वृचदिका वस्तु यथा चिन्मयस्या
शेषणं दीनारे पले लौकिक द्वितीयस्य निष्कलस्याशरीरिणः
पलेन तत्र प्रासीये इत्याहुः स्मा उपसर्कानां कार्यार्थं वस्तुगो ।
मस्तु हाविंशदक्षिका परिमिते रूप कल्पना इत्येकादशीतत्वे ।
काचने दीनारः तथा हि दीनारो जामदग्न्यवचन ॥
रोपकैरष्टाविंशत्या परिकीर्तितः निष्कला स्त्री विगतामवा इति श
सुवर्णसमन्तितमो भागो रोपक इति श्रुतावली वृद्धा इति राजनिर्वटः
यते इति विसृगुमः सुवर्णः निष्कली स्त्री अतदीना निहन्नर
शीति शक्तिका परिमिते काचने जस्का इति श्रुतावली ॥
तस्य समन्तितमो भागः समस्त निष्कालकः पुं मृगिरतलामावृता
आधिक हेम ॥ भ्रूः प्रायश्चित्तार्हः यथा मृदित

लोम केशेन वृताभ्यक्तेन च कर्त वाल्मीकि कृत गः स्तोत्रं ॥
यं निष्कालको वृताभ्यक्तसमाश्र निष्कृतः पुं वृत्तकोटरे इत्यमरः ।
मीपरिघ्नमरणान्न श्रुतो भव निष्कृतिः स्त्री निर्मुक्तिः निस्तारः
तीति विज्ञायते इति वणिष्म यथा वृत्तज्ञे चैव मित्रज्ञे सरापेय
रणान्न इति मिताक्षरा ॥ रुतल्लेग सर्वत्र विदिता सद्भिः
निष्काशः पुं प्रासादाद्युपस्थाने । कृतज्ञे नास्ति निष्कृतिः इति प्राय
साज्ञा इति वागश इति च भाषा ॥ श्रिजतत्वे ॥
इति मद्राभारते राजधर्मः ॥ निष्कृतः पुं धीशक्तिः इत्यमरः ।
निष्काशितः त्रि निष्कासितः ३ निर्गमः इकुलः इति मेदिनी ॥
त्यमरदीकायां भरतः ॥ निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
निष्कासितः त्रि वदिकृतः दरी । निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
कृतः तत्पर्यायः प्रवाकष्टः २३ इति मलमासतत्वे याज्ञवल्क्यः
त्यमरः निःसारितः ३ इति जराथ निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
रः निर्गमितः आहितः अयिक्त न संस्कारविशेषः तदनुष्ठाने य
तः इति मेदिनी ॥ या ज्ञाते कुमारं जन्मवासराय स्त
निष्कृतः पुं वृत्तसमीपोपवने । ३ तीयः शुक्रपक्षस्तस्य तृतीयायां
त्यमरः देव कदाटः इति मेदि निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
नी यत्पारः जानानामहल इति निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
पारस्यभाषा इति दारावली नि निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
कुटिः स्त्री पला इत्यमरः ॥ निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
निष्कृती स्त्री निष्कृति इत्यमरदीका यो भरतः ॥ निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
तः इत्यमरदीकायां यमुकटः कुंभ निष्कृतः पुं निष्कृतः इत्यमरः ।
मृगे त्रि निष्कृशतः त्रि निष्कासितः यथा कर्केति कुशिते मभिः कवलि
ते वीवाभिरोदलिते इत्यादि ॥ पति प्रजापति ऋषि रनुष्टुप्

छंदः श्रद्धो देवता कुमारस्य चंद्र
 पुने विनियोगः ओयते सुधीमे रु
 दयं हितमेतः प्रजापती वेदाहं ।
 मये तद्वत्त माहं पोत्रमचं निगा
 ततः प्रजापति ऊषि रनुष्टुप छंद
 श्रद्धो देवता कुमारस्य चंद्रपुने
 विनियोगः ओयते सुधिया अना
 सतेदिवि चंद्रमसिष्ठितं वेदसूत ।
 माहं नाममाहं पोत्रमचं ऊष ।
 ततः प्रजापति ऊषि रनुष्टुप छंद
 द इन्द्राग्नी देवते कुमारस्य चंद्र
 दृष्टने विनियोगः ओइन्द्राग्नी प्रा
 मे यच्छते प्रजायेमे प्रजापती ॥
 यथाये न प्रमीयेत पुत्रो जनिमा
 अथि इति मेत्र त्रये जप्ता कुमार
 चंद्रं दर्शयति पिता चंद्राय ग्रंथी
 ददाति च ततः पिता तथा भूत
 मेव कुमारस्य नरशिरसमात्रेद ।
 त्वावामदेव गानाते कर्मकृतास्ति
 द्रमवथार्यगृहं प्रविशेदिति अत
 ऊर्ध्वमपरं सुकृपत त्रये पितृती
 यायां तिथौ सायं संध्या मतिक्र
 म्य चंद्राभिमुखः पिता जलं जलि
 गृहीत्वा प्रजापति ऊषि रनुष्टुप छंद
 श्रद्धो देवता कुमारस्य चंद्रपुने वि
 नियागः ओयददं प्रदमसिष्ठितं
 एधिया रुदयेष्ठितं तददविद्वत्तमस्य

माहं पोत्रमचं रुदमिति पविता
 जलं जलिं तजेत वारदये तस्मी
 ततो वामदेवं गीत्वा छिद्रमवथा
 य गृहं प्रविशेदिति पुनश्च निष्क्र
 मण कर्मांगभूते सुदीप्य कर्म
 पत्नी पुत्रोपादान विरहात् प्रवा
 सिनापिकर्तव्यमेव इति निष्क्रमणं
 इति भवेदवभट्टः तत्र विदितदि
 ने यथा रिक्तातिरिक्ता स्थियः
 पानिमगलवासरेतरेवाराः आर्द्र
 शेषा कृत्तिका भरणी मघा वि
 शाखा पूर्वफल्गुनी पूर्वाषाढा पू
 र्वभाद्रपद शतभिषाभिजानि चत
 त्राणि कन्यातलाजं भसिंदसंत ।
 कादिलगानि वालकस्य चतुर्थ
 मासि तृतीये वा चंद्रादि शोभने ॥
 कर्मव्यं इति ज्योतिषे ॥
 निष्क्रयः पुं भूतिः वेतनं इति हे
 मचंद्रः बुद्धियोगः सामर्थ्यं नि
 र्गतिः इति मातृटीका धृत चैत्रयती
 प्रत्युपकारः विनिमयः यथा ।
 समुत्तदियनयः सुधिवी भूतासरं
 वरप्रदानस्य चकार मूलिनः वसन्त
 वाराहिसतासंभ्रमस्य यदाशेषसुवे
 न निष्क्रय इति माचकाद्ये प्रथमसर्गः
 निष्क्रान्तः वि निर्गतः यथा अऊटी ॥

जटिलान्नस्य ललाटफलकादुत्ते तेऽपितस्य तदा भवेत्तत्सुरनेष्टि
 काली करालवदना विनिष्क्रान्ता कलात्रिष्टाविहीनस्य न कापिसि
 सिपाशिनी इति वंदी ॥ दिः इति वेद्यज्जलनते भवतम
 निष्क्रियं ज्ञी वल्ल यथा निष्क्रि लिकः प्राण यथा भगवते ह
 यं निर्गुणं शान्ते निरपेक्षं निरंजने रि प्रायो न भजेत्यात्मविनमाः ॥
 इति वेदान सत्र भाष्यं क्रिया तेवामशान्तकामानां कानिष्टा वि
 श्रुत्येति यथा वंथनानि यदि सं जितात्मना इति श्रीभागवते का
 ति वरुनि प्रेमरज्ज कृत वंथनम दशकंधपंचमाध्याय श्लोकटी
 यत् वरुभेदनिपुणोपिषडं चि कावाख्यायां श्रीधरस्वामी ॥
 निष्क्रियो भवति पंकज वहः निष्ठा नं ज्ञी व्यंजने इत्यमरः ॥
 इत्यमरः ॥ निष्ठितं वि नितरास्थितं यथा ।
 निष्क्रयः पुं मांसादिक्रयः को देवदिव्यानिगमवर्त्मनि निष्ठितानां
 ल इति भाषा तत्पर्यायः रसकः रभिर्मयेन विदितभि रटपत्तुभिः
 २ इति हेमचंद्रः ॥ लोकान् वृत्तां मतिविमोहमति ।
 निष्ठाः पुं मूलजानि विशेषः प्रलोभं वंशविधाय वरुभाष्यत
 इति हेमचंद्रः ॥ उपधर्मं । देवदिव्यां देवानां निष्ठि
 निष्ठः त्रि स्थितः निति हृतीति स्थानानां नितरास्थितानां मिति ॥
 धातो ई प्रत्यय निष्ठात्रः ॥ इति श्रीभागवते २ स्कंधे ७ अ
 निष्ठा स्त्री निष्ठातिः नाशः श्रंतः धाये श्रीधरस्वामी निष्ठाविशि
 तिर्वदणं इत्यमरः ॥ याज्ञा ३ षः निष्ठायेन स्थितम् ॥
 तिमेदिनी कृत्तवत्प्रत्यये इति निष्ठीवः पुं निष्ठीवने इति द्वि
 कविकल्पद्रुमटीकायां दुर्गादासः पकोषः ॥
 यमीदोऽग्रहा यथा निष्ठ्यादि प्रति निष्ठीवने ज्ञी श्रेष्ठादीनां मुखेन
 षा स्यादनिष्ठस्य कृतः कृतं शक्यं । वमने कृप इति युत इति च भाषा
 ति नैष्टिकः सौधे धर्मं शाने नचेतः तत्पर्यायः निष्ठवः २ निष्ठतिः ३
 एकस्य देवस्य विहाय मंत्रमेकं परं च निष्ठवने ४ इत्यमरः निष्ठवा ५ ।
 ज्ञज ॥ निष्ठवे ६ इति तटीका ॥ ।

निष्ठाद वि पुरुषं कथितं इत्यमरः निष्ठादकृत्या ददस्तेत्यनुम
 निष्ठादं वि तिष्ठे इत्यमरः ॥ निष्ठाकाशनेनकर्तृरिच्छामुत्
 निष्ठातिः स्त्री } पायदाननिष्ठादनेनवेतिकार
 निष्ठावः वि } निष्ठावने इत्यमरः कचके भवानेदसिहोतवागीशः
 निष्ठावने स्त्री } निष्ठादना स्त्री निष्ठातिप्रेरण
 निष्ठातः वि विज्ञः निष्ठाणः ३ यथा यदनिष्ठादनार्थं कथु
 त्पमरः पारे गतः यथा वेश्या स्तदा चैत्रः कटकराति यदा
 यन एवैको निष्ठातो यनुषा निष्ठात्यर्थस्तदाक्रियते कटः
 मुत्त इति भागवते १ स्कंधे ३ स्वयमेवेति इति रामतर्कवागी
 अध्यायः ॥ शः निष्ठादिने त्रि कृतनिष्ठादनं
 निष्ठाकं वि अतिपक्वंजनदश यथा निष्ठादिने देवकृत्यमवश
 मलादि इति भरतः तत्पर्यायः षष्ठतीक्ष्ण इति भागवते १ स्कंधे
 कथिते २ इत्यमरः पक्वताप्यं १३ अध्यायः ॥
 च निष्ठातिः स्त्री समाप्तिः सिद्धिः निष्ठाये वि निष्ठादनीयं साध्यं
 यथा क्रियायाः परिनिष्ठातिर्यथा यथा वेश्या व्यापारेण छेदनादे
 यमादनेनरे विवदने यदा तत्र निष्ठाद्यत्वात् साधनत्वमिति रा
 करणत्वेन दास्यते इति रामतर्कः मतर्कवागीशः ॥
 वागीशधनकारिका ॥ निष्ठावः पुं धान्यादीनां निर्वृत्ति
 निष्ठात्राकृतिः स्त्री सपत्राकृतिः करणं वरुलीकरणं तत्पर्या
 अत्यंतपीडा इति देमवेदः ॥ यः पवनः २ पवः ३ इत्यमरः ॥
 निष्ठात्रिका स्त्री करीरवृत्तः ३ सूर्यवायुः राजमाघः कङ्गेरः ॥
 निराजनिर्वृणः ॥ समीरणः शिविका निर्विकल्पे ॥
 निष्ठात्रः वि निष्ठात्रिविष्टः वि इति मेदिनी स्येनशिमी ३
 संपन्नः तत्पर्यायः सिद्धः २ निरत्नमाला ॥ निष्ठावकः पुं
 निर्वृत्तः ३ इत्यमरः ॥ अतशिमी असुभ्रष्ट फलगुणः
 निष्ठादने स्त्री निष्ठातिः निष्ठा मलवधकारित्वं गुरुत्वच इति
 निनिष्ठुक्तिः यथा पातर्थावच्छेद राजवल्लभः ॥

निष्ठावी स्त्री शिवीविशेषः वोजा वसुं इति हारावली ॥
 इति भाषा साहित्या तत्र इति ह निष्ठावाणि वि नूतनवसुं तत्पर्या
 र्णायाः पर्यायः ग्रामजा २ फलि यः अनाहतं २ तत्रकं ३ नवावरे ४
 नी ३ नवप्रविका ४ मण्डपी ५ इत्यमरः ॥
 लिका ६ शिमी ७ गुल्फला ८ निष्फलः वि फलशून्यः यथा प
 विशालफलिका ९ निष्ठाविः १० लालोः स्त्री स निष्फलः इत्यमरः
 विपिरा ॥ मुद्रायाः पर्यायः ३ निष्फला स्त्री पंचपचाशदभ्य
 गुलिफला १ नवनिष्ठाविका २ इ ३ इ गतरजस्का इत्यमरः तत्पर्या
 ननिष्ठाविका ३ ग्राम्या ४ नवपुत्र यः निष्फली २ निष्फली ३ निष्क
 फला ५ अशना ६ पतयो गुणाः ला ४ विकली ५ विकला ६ अत
 कषायत्वे मधुरसत्वे कण्ठस्थ हीना ७ इति शाहरत्नावली ॥
 हिकरत्वे मेधात्वे दीपनत्वे रुचि विरजाः ८ विगतात्तवा ९ इति
 कारित्वे च इति राजनिर्वृणः ॥ जटाथरः ॥
 निष्ठातिभः वि अज्ञः जडः इति निष्फली स्त्री निष्फला इति शा
 जटाथरः ॥ वृत्रत्नावली ॥
 निष्ठासुहः वि निर्विघ्नः यथा निष्पणतः पुं निःसंघातः निष्ठी
 निष्ठासुह मुयासहे भगवतः ॥ यः इति शाहरत्नावली ॥
 कामोदकीलक्षणः इति मुरारिः निःसर्गः पुं स्वभावः इत्यमरः ॥
 निष्ठाभः वि प्रभाशून्यः दीप्तिरहितं रूपं सती इति मेदिनी ॥
 तः तत्पर्यायः विगतः २ अशोकः निःसिंधुः पुं वृद्धविशेषः निःसिं
 ३ इत्यमरः ॥ या इति भाषा तत्पर्यायः सिंधु
 निष्ठायाजनं वि प्रयोजनरहितं कः २ सिंधुः ३ नापिनः ४ मूल
 यथा अमथाहि महावाहो लघु पृष्ठकः ५ सिंधुवारः ६ इंदुसिं
 नानुपदेशतः गुह्यगामुपदेशात् यः ७ निर्गुणो ८ इंदुणिका ९
 निष्ठायाजनताञ्जन इति प्रायः इति शाहरत्नावली ॥
 अतत्त्वं निष्ठावाणवित्तविमुक्त निःसदने स्त्री निःसिद्धा वयः ॥
 वासः नूतन ॥ इत्यमरः ॥

निसता स्त्री विदुता तेडि इतिभा निसारवीजं स्त्री संसारतर
 वा इति रत्नमाला ॥ ताकारणं तयथा स्मरणं की
 निसहं चित्तं इत्यमरः ॥ तिनैविस्मरं चनेपादसेवने वेद
 मध्यस्थ इतिविकारप्रोषः ॥ न सवने नित्यभक्तानेवयभक्त
 निसहायो मिताधीनतया सदे र्ण चरणोदकपानेच तन्मंत्रजप
 शदारकः कार्यपेय स्थिताहता नतया इदेनिसारवीजेच सर्वेषा
 ह्यप्रापितयाविधा तन्मदरा मीप्सितभवेत् इति वस्तुवेवने प्र
 यथा उभयोभीवमुनीयस्वयंद कृतिवडे १३ अध्यायः ॥
 निचोत्तरं सुप्रिष्टं कुरुते कर्मनि निसितीधनं वि निसुरितमिच्छ
 स्वर्यस्तु सस्तरः इति सादि त यथा तत्रः संदृष्टीतो थात्रा उ
 त्दर्यणोऽपरिच्छेदः ॥ स्तरं निसितीधना इति श्रीभाग
 निसिनी स्त्री वटिका वडिइतिभा वने स्तुपे १४ अध्यायः ॥
 वा इतिशब्देवदिका स्तनहीनाव निसुषदीरः पुं गाधूमः इति रा
 निसुरणं स्त्री उपायः निसा जनिर्घण्टः ॥
 वः तरण इतिमेदिनी निर्गमः निसुषरत्नं स्त्री स्फटिकः इति
 इतिविषयः ॥ राजनिर्घण्टः ॥
 निसुरणं स्त्री मारणं इत्यमरः निसुषितं चित्तं तन्मिहीने
 निसुल्लं वि वर्तलं इत्यमरः च लचुकते इतिमेदिनी ॥
 लं इति मेदिनी तले इति हेम निसुजाः वि तेजोरहितः यथा
 चेदः ॥ इंदकवच मन्त्रात्वा कवचान्ये य
 निसारः पुं निसुरणं उद्धारः वेमयः सर्वतस्पृष्टया देविनिसु
 यथा जीर्णानिः सविदनीवग जानच सिद्धिदः इति ब्रह्मजाम
 भीरनीरा वाला वयस्कलमित् लीयगायत्रीकवचभूत ॥
 हेतः निसारवीज मिदमेव क निसिंशः पुं त्वरः इत्यमरः ॥
 शादरीणा यन्मायव तमसि स निर्दये वि इति मेदिनी त्रिंशत्
 म्यतिकर्मधारः इत्युदः ॥ मृत्युः इति याकरणा ॥ नि
 क्षिपयादी वि त्वरुथारी तदादण

यथा सृष्टयस्तुल्यः प्रामुख्यं चेतनदा इति श्रीभगवद्गीताया
 क्रिः क्लेशविनः मृतः प्रशंसह ६ अध्यायः ॥
 अथ त्वज्जगती प्रकीर्तितः इति निसह स्त्री अग्रिणितावृत्तः
 मात्से १८५ अध्यायः ॥ अमृता निष्पदा चापि मालिनी
 निक्षिपयायिका स्त्री स्त्र दीवतः विस्मयन्मा इतिशब्देवदिका
 इतिराजनिर्घण्टः ॥ स्तुत्याग्रभावश्च ॥
 निसुरणपुष्पिकः पुं राजधनर निसुरः पुं संदने त्वरणं यथा
 कः इति राजनिर्घण्टः ॥ माकंदरस निसुर संदराज्ञार
 निसुरहफला स्त्री सेतकंदकारी कारिणे अवरानेदिनावेतो
 इतिराजनिर्घण्टः ॥ वेदिनाविव राजतः इति प्रसन्न
 निसुरः पुं संदने इति त्रिका राचवनादके पक्षधरमिश्रः ॥
 उषोषः ॥ निसावः पुं भक्तसमुद्रवमर्त फे
 निसुरः वि स्यन्तरहितः इत्य न इति माउ इतिच भाषा तय
 कम्पमृत्युः यथा कावेरी तीरभू र्णयः मासरः १ आचामः ३।
 मीरुह भुजगवध भुक्त मुक्तावे इत्यमरः ॥
 शिष्टः कार्णवीचीन पीनस्तन व निसुरः पुं शब्दः इत्यमरः ॥
 सनदणालो निसुर मन्दः इति निसुरः ॥ निः शब्दश्च ॥
 विक्रमादित्यराजसभायागदस निहननं स्त्री मारणं वधः इत्य
 यय ॥ मरः निहेता वि हननकर्ता
 निसुरतरं वि एकांतस्यन्दरहि यथा निहेतावेरकाराणां सता
 ते यथा सत्तेवने नेषथकेशपा वक्रकरः सदा पारम्यधिक रा
 शनिपरा निसुरतरी भवद्या मस्य शक्त रतेकरो रणे इतिभटः
 तस्यानुवेधनविमोचारांतमया निहाका स्त्री गोथिका इत्यमरः ॥
 रितलोचन खंजनाभ्या इतिने निहारः पुं नौहारः इतिशब्दः
 षथे र सर्गः ॥ तावली ॥
 निसुरः वि स्यन्तरहितः यथा निहिते वि स्थापिते इति हला।
 निष्पदः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्य युथः यथा धर्मस्यतन्निहिते

गुहायां महाजने येन गतः स इति मन्त्रमाध्यायः ॥
 येनाः इति महाभारत ॥ नितेयः पुं देयणं त्यागः सम
 निहिसने क्लीमारणं इत्यमरः पितवस्तु गच्छितद्वय इति भाषा
 निहीनः विनीचः पामरः इत्यमरः तत्पर्यायः उपनिधिः २ त्यासः
 मरः ॥ निद्रवः पुं शयनापः येन व ३ इति हेमचंद्रः यथा स्वद्वय य
 न निद्रयते सः यथा धारयन्नव ३ विष्णुभातिदियत्पविशोक्तिः
 नधारयामीति इत्यमर भरतौ नितेयो नाम तत्त योक्त अवहा
 तत्पर्यायः निद्रुतिः २ अपद्रु तिः ३ अपद्रुवः ४ इति शहर । रपटं बुधेः असंख्यानमविज्ञानं
 त्वावली निद्रुतिः अविष्णुसः समुद्रयन्त्रिधीयते तजानीयादय
 इति मेदिनी गुप्तः इति शहर नित्यं नितेयं गणितं विडः ।
 रत्नावली ॥ नितेयं वृद्धिप्रवच क्रयं विक्रयं
 निद्रुतिः स्त्री निद्रवः इति मेवच याचमानो नचेदद्यादह
 शहरत्नावली ॥ नेपचकं शते इति मितातगाया
 निद्रुतः पुं शहरः इत्यमरः ॥ नारदः कृत्तज्ञेहनसपने धर्मज्ञे
 नितेयं क्ली बुधने नितचुमने सत्परादिनि महापदयनित्या ।
 इत्यस्मादनटप्रत्यय निष्पन्नं ॥ येनितेयेनितेयेदुधः आधिः स्त्री
 नित्या स्त्री लिखा यूकः निकी मावाल्थनेनितेयोपनिधीस्थिः
 इति भाषा इत्युणादिकोषः । राजस्वप्रोत्रियस्वच न भोगेन प्रण
 नितिसं वि त्कं तत्पर्यायः । शपति स्वयमेव नयोदद्यान्मनस्य
 परिचितं २ निवृत्ते इ यरीत । प्रत्यनतरे न स राजाभियोक्तयो
 ४ परिवेष्टितं ५ मस्तं ६ निरुष्टं ननितेयमश्ववधुभिः यो नितेयं
 इति जटाधरः ॥ नार्पयति यश्चानिदित्य याचने ।
 स्थापितयनादि यथा नितिसं तावुभौ चौरवच्छासो राणा वा
 स्य धनस्येयं प्रीत्योपनिद्रितस्य तत् समंदमं ॥ इति मनुः ॥
 च राजा विनिर्णीयः कथ्याद । नीकः पुं वृत्तविशेषः इत्यु
 दित्वावमास धारिण ॥ णादिकोषः ॥

नीकारः पुं नकारः इति शहर धातोयातिशेषेष्टांयानिविममे ।
 रत्नावली ॥ इति शोतिपर्व ॥ अनुचः तत्
 नीकाशः त्रि तल्पः उपमा ३ र्णीयः वामनः २ मरु १ खर्वः ४
 त्मरः निम्नये पुं इति मेदिनी क्रुस्वः ५ इत्यमरः निम्नः यथा ।
 नीचः त्रि हीनजातिकर्मी तत्त । शोभनाम गुणस्त्वेव सहजः
 र्णीयः विवर्णः २ पामरः १ प्रा स्वाभाविकी स्वच्छता किं वुमः मु
 कृतः ४ शयजनः ५ निहीनः ६ चित्तं भवेति मुचयेः स्पर्शानयसा
 अपसवः ७ जाल्मः ८ ललकः ९ यो किंवायते कथयामि ते स्तु
 इतरः १० इत्यमरः अपशरः ११ निपदेत्वे जीविनां जीवने त्वेव जी
 ल्लकः १२ इति भरतः नीचसंगतो चपथेन गच्छसि पयः कस्त्या ।
 यो यथा न प्राप्नोति सुखं किंचित्री । निषेडुं तमः इतिलक्षणासनः
 च संगान्महानपि । प्रतसंगान्महा चोरकनामगंधद्वये पुं ॥ ३
 देवो नगो भस्म विभूषितः प्रविष्टः तिराजनिर्हृणः ॥
 निलयं नीचः स्त्री यनादिकमिष नीचकः त्रि वामनः खर्वः ३
 ते । स्वयं नेत्रे न प्राप्नोति तदा निशहरत्नावली ॥
 नाययति श्रुव स्थिते गुणे पि नीचको स्त्री नैचिकी उत्तमगवी
 नीचस्तु यत्नादोष प्रपद्यते किं मासु ॥ नीचकैः व्य नीचैः नी
 चित्तसंगमासायतडकस्यातस चैः शास्त्रैः पूर्वकृतेनाका नि
 नानेन सतोक्त्या गुणं नीचः षत्रः यथा उच्चकैर्वित्यादि ॥
 श्रोतमायातिवंधुवत् ततः सम नीचरां क्ली जले इति कोषान्तरं
 य मासाय प्रकाशयति तद्वत्सन् पामरेति यथा नीचगा संगनां
 मनस्येकवचसेकं कर्मण्येकम प्राप्य चंदने मण्डले लिखित ।
 हात्मना मनस्यद्वयस्य न इति भूतशमरतत्र ॥ नीचगा
 कर्मण्यद्वयस्य न इति पाद्येकि स्त्री निम्नगा नदी यथा ॥
 यायोगसारे ५ अध्यायः अपि च इत्यमरीकायां भरतः नीचकी १ पुं
 बुद्धिश्च हीयते पुं नीचः सहस उच्चः उपरिभागः इति दलायुधः उत्तमगवी १८
 मागमात् मध्यमेम ॥ ॥

नीचगा त नदी नीचे नीचगोनीच
गेजलो इतिकोषः अपिच संगम
यति विधेव नीचगापि नरं सरित्
समुद्रमिव उर्द्ध्वं न्यपभागमनः
परं इति हि तोषदेशः ॥
नीचभोज्यः पुं पलाण्डुः इति ।
प्रावृद्धिका पामरभक्ष्यं चि ॥
नीचवज्रे क्ली वैजोतमरीणः ३
निराजनिर्वण्डः ॥
नीचिकी स्त्री नेचिकी इत्यमर
टीकायां भरतः ॥
नीचेः सद्यः अन्त्यं अचञ्च इत्य ।
मरः नीउः पुं क्ली यद्विवासा ।
स्थानं पाकि रेवा सा इति भा
षा तत्पर्यायः ऊलायः २ इत्य
मरः स्थानं इति मेदिनी ॥
नीउजः पुं पटी इति हेमचन्द्रः
नीउजेन्द्रः पुं गरुडः यथा अन
उद्दि जितनीउजेन्द्रवेगेकृतनि
विदासनमुक्ततावपीडे स्मर
शामन तडित् कडार दृष्टिं मउ
मुदुगदिव शोभिचूड मोडे इति
प्राचीनशिवस्तुतिः ॥
नीउद्रवः पुं पटी इत्यमरः ॥
नीतेत्रिप्राप्ते नेगेया अंतभाषा
यथा नीतेयदि नवनीतेनीते
नीतेकिमेतेने आतपतापित ।

वर्जितान् तेभ्यश्च स्मृत्या वि
 तं वेदशास्त्रविनिर्णये यद्वच
 स्तव तत्कार्यप्रज्ञेनैतन्नप्यश्न
 रेत् पंचेन्द्रियाणि पचास्याः श
 रीरं रश्च उच्यते आत्मा रशीक
 शा ज्ञानं सारथि र्मन उच्यते ॥
 अस्यान् सुदानान् ऊवीत सा
 रथिं चात्मानो वशं कशा भूय
 दृढा कार्या शरीरस्थिरता त
 था अदानास्तसमाहृत्य संधं ।
 वान् स्पंदनी यथा अस्याना मि
 ल्लया गच्छन्नुत्थं प्रतिपद्यते ।
 यत्रावशः सारथिस्तु स्वेच्छया
 प्रेरयन् हयान् नयेत् परवशं
 सम्पक् प्रथितं वीरमप्युत यथे
 द्रियाणि नृपतिर्विषयाणां प
 रिग्रहे स्ववर्णानि प्रज्वीतमनो
 ज्ञाने दृढं तथा । ज्ञाने दृढे कशा
 यो वा दृढाया नृपसत्तमे सारथिः
 स्ववशो दातो नृपाः प्रेरयितुं हया
 न् अतो नृपः सेंद्रियानिवशं कृत्वा
 मनस्तथा ज्ञानमार्गमधिष्ठाय प्र
 ऊवीतात्मनो दितं भोक्तव्यं स्वच्छ
 या भूषणं न ऊर्ध्वाङ्गतपयोरिति द
 ष्टव्यमिति दृष्टव्यं न दृष्टव्यं च खे ।
 छया श्रोतव्यमिति श्रोतव्यं नाधि
 कंश्चरणं चरेत् शास्त्रतत्त्वस्मृतेर्धीरश्रुतिवर्षणा भ

सतते तेयं भूभूतो भेद देउयोः अनिशस्तेषु चोरेषु चानकेषां
 साम्राज्यं च तथा सौजन्यं तानिषु सतते एषिवीपासां दे
 याति गोचरे ॥ कामः कोथश्च उपारुणमाचरेत् नान्यत्र दार
 लोभश्च हर्षो मान मरौ तथा । पारुष्यं कुर्यात्पुनिसत्तमः ॥
 एतानतिशयावृत्ता प्राश्निव वाक्पारुष्यं सर्वत्र नैव कुर्यात्
 विशानयेत् सेव्याः कालेषु युक्तौ तद्वचनं रक्षणं यं सदा सत्त्वं
 ते लोभं गर्वी विवर्जयेत् तेजः सत्यमेकं परायणं तस्मात्तेजसि
 एव नृपालात् तीव्रं सूर्यस्य । तां चैव प्रस्तावात्पञ्चाचरेत् या
 वै यथा ॥ तत्र गर्वं रोगयुक्तका नासनाश्रय इह संथयो विश
 यवर्जते संयमेत् आस्वेत्का हस्तया अभ्यसेत् षड्गुणानेता
 दोस्त्रीसेवा पाने चैवात्महृषणं न तेषां स्थाने च शाश्वतं यः प्रमा
 वाग्दंशोश्च पारुष्यं समेतानि लान्नानातिस्थाने हृदो तथा ह
 विवर्जयेत् परस्त्रीषु विश्रान्तये कोपे जनपदे दंष्ट्रे न स गमेव
 सेवा मेकोततस्पर्जेत् सतीषु निष्ठमे कोपे जनपदे दारोचकं
 निजनारीषु प्रेम्णा कुर्याच्च मे कत्रययत्रयं प्रस्तावादिनिपुणो
 वने रतिपुत्रफलादारस्तास्तने त रक्षेत्रे कोतत स्तिमान् मित्र
 कोततस्पर्जेत् तयोः सिद्धे सि प्राञ्चुदसीने प्रभावं विषपीरये
 यः सेव्या वर्जयित्वा तिसृक्तो । त उत्साहो विनिगीषायाधर्मकृत्य
 स्तग्यात् प्रमादानां स्थाने नित्यं पु वीकं शरीर यात्रा निर्वीहकि
 विवर्जयेत् । अतोस्तथान कृ येतसततनयेः मंत्रनिश्चयसंभू
 वीतसत्कार्यासक्तिनाशान् । तोबुद्धिः सर्वत्र योजयेत् अमात्रे
 अमैः कृतं कदाचित्सेवेनेनात् प्रास्वे रोगे पुत्रेष्टतः पुत्रेषु च ।
 नाचरेत् अकार्यकरणवीने कृत्वा कृषिर्दुर्गववाणिज्यवत्पानाक
 नाविवर्जने अकाले मंत्रभेदेव रसाधने आदाने सेवक रयावथ
 कलहे सत्कृतये वर्जयेत् सततं नेगजवानिनो मृत्यु सद्यमुत्वा
 पाने शास्त्रमागल्पनाशने अर्थात् नाच यानने सतते जनेः प्रणाला
 यकरे नित्यमने चैवात्महृषणं ॥ गारसेतना रक्षण ॥ ।

चेति वाच्यं एतदशास वर्गेषु चारा अमात्रमेविला माहं निश्चयप्रदिशे
 वस्यक प्रयोजयेत् ॥ कार्याका तफलं नैकवेषाधरप्रारोनेकोनो
 र्था विभागाय चाष्टवर्गीयकारि तस्मादवर्जितः संस्तुतो नदि स
 णा अष्टोचारात्रियुक्तो यादृशवर्गेषु ध्वनानिदीर्घो नवामनः सतते
 पार्थिवः दशस्वमेषु पुंजीतक्रम न दिवाचारी न रोगी नाप्यवुदिमा
 तः स्मृता नानिमे स्वामी सचिव न नवितविभवेदीनानभाष्यापु
 राणां मित्रकोषो वल्लतया उ उवर्जितः कार्यप्रारो नृपति
 र्गंतुसममे तेयं राज्यागे गुरुभाष नागुसतत्वविनिर्णयो येन कवे
 तं उगीयुक्तं चाष्टवर्गी चारेनात्मनि प्रा गृहणात्तमभाष्या सुतेयुतं
 योजयेत् तस्मादिमानि शोषाणि वरुदेशवोभिते पराभिप्राय
 ये च चारपदानि त मुद्धानेषु वेदकं हृष्टभक्तपुंजीतचारंशा
 पुत्रेषु सुकृपादो महानसे प्रा क्रमसाधुस अथितिष्ठस्वयराजा
 बुदामीनयोश्च वल्लवलविनिष्प कृषिमात्म समे स्तथा वणिक्प
 ये आदौ दशस्वमेतेषु चारावृत्ता ये च उगीदौ तेषु शक्तात्रियोज
 प्रयोजयेत् न यत्प्रकाशजानी येत् अतः पुत्रेपित्तत्पान्धी
 यात् तनुवारैर्निश्चयेत् निरः मानहृदयिजयेत् घातान प
 य तस्तीकार मवपेक्षितम्रा एरास्तथा हृदय सिद्धो या वुदि
 रेत यथानियोग मेतेषां यो य तम्राः मुद्धानहारि पुंजीयात्
 ज्ञाप्याचरेत् ज्ञातातत्रनृपप्रारै स्थियो हृदा मनीषिणीः नैकः
 दारायेहानियोजयेत् चारोस्त मे स्वपेत कदाचित्नेको भुजीत
 त्रिणासाहं रदस्ये संस्थितो नृपः पार्थिवः नैकाकिनीतमदीवी
 प्रदोषसमये एते नरानीमेव साथ वनेत्सत्रयनेककः यमागानु
 येत् सपुत्रे चायमुद्धाने येतवरा यथा मुद्धान भाष्याः पुत्रांतथे
 महानसे नियुक्ता स्तान् मध्यराजे वच प्रकुर्यात् सतते भूपः सुप्र
 एकेयमापिमंत्रिणि एतान् चारा सांस्माचरन् धर्मीयकाममादे
 तस्येषपपत्पतिर्मंत्रिणा विना ॥ अश्रतेक परिशोधनेः उपत्यधी
 यनेयस्मादपथापरिकीर्तिता ॥

अथ कामोपधाभातभार्याः पुत्रा स्माकंजीवनं च भविष्यति त्वं चापि
स्वशोधयेत् धर्मोपधाभि विप्रोक्त प्रचुरैः कोषैः किं किं नो वा करिष्य
सर्वाभिः सचिवान् पुनः पभिवर्द्धे सि। यवमयेः कोषगतेरुपायेन
स्तथादानैरिहैव नृपता भवेत् न य सन्नम पुत्रा मात्यादिकान् सर्व
स्माद्वोस्तराज्याधीधर्ममेव समा न सतते परिशोधयेत् कोषदोष
चरेत् अनेनैवाभिचारेण यत्ने। करान् हन्यादर्थमिच्छा विचारयेत्
वी पार्थिवो सयं प्राणास्पदपति दैधविज्ञान विमयेन कुर्याद्दे को
राजा त्वं भविष्यसि न संशयः ३ षरत्तारो दासी सुगिरिणी ईडा
तिथर्मो नृपस्यैव अश्वमेधादि मेधाधुतिमतीः स्त्रियः श्रंतवदि
कंच यत् स्वयं न कुरुते भयस्त श्रया योति विदिताः सचिवदिभिः
स्मात्तं कुरु सन्नम एवं मंत्रैर्मंत्र यित्वा नृपः कार्त्तीति कान्दिना
न ते रज्जानान् स्वयं ज्ञाता युक्ती मेरयेत् सचिवान् प्रति ता गतारु
यात्रस्यै नैर्मनः यदि राजा भिला दयं बुद्धा सियो वैज्ञानतनयराः
षण सचिवो धर्म माचरेत् नृप मद्विषयं मुत्वारजस्तत्वा वै कामय
तो वाधिकं कुर्यादर्थमेतद्दीनतां न तेष्वाभाः तत्रादे योजयिष्यामि य
येन श्रीभिवारिक मस्यै कुर्यात् दि ते वर्त्तते स्महा सचिव स्तां का
न विज्ञानयेत् प्रवासयेद्वा स्त। मयते त्वयोगे वा वरवर्णिनि ते स।
तत्त पार्थिवो स्ताभिचारिकं एषो गमयिते शाक्ता यदि अहं तवासा
धर्मोपधा ज्ञेया तैरमात्या न्मदा हं इत्यनेन प्रकारेण नानोपायैस्त
चरेत् एतादृशी तथैवास्मा मयथा यतरेः भार्याः पुत्री ईदित्वा स्त
धर्मतश्चरेत् कोषाधत्ता न्ममा षाश्च प्रस्तुषा स्तथा शोधयेत् स
मंय राजा मात्या अतीरेयेत् ५ चिवान् पुत्रान् पौत्रादीन् सेवका
ज्ञानम्य अति तथा मंत्र सेवरा स्तथा कामोपधा विमुक्तं स्तवातये
तमान् अपदि प्रचुरः कोषा सराय दविचारयेत् स्त्रियश्च दण्डायोगेन
तो नरोत्तम यानयेत् व सेर्मत्या न ब्राह्मणं स्त प्रवसयेत् मादमागीव
यदित प्रतीक्षसि तवात्र लब्धाद सक्तं दिसा ॥

हिंसापेक्ष्य वर्जितं तमेकसारं दण्डास्त दण्डयेद्दे रं दण्डान द
नृपतिः सचिवे परिवर्जयेत् मोक्ष एतयेन हि अदण्डयत्तपो दण्डान
मागीव सक्तोस्त दण्डानपि न द दण्डा अपि देदयन् नृपतिवी
एतयेत् समबुद्धिस्त सर्वत्र तस्मा चानां प्राप्य चोरकिलिषमा मया
नृपरिवर्जयेत् इति सूत्रं बोधयाना न उगीत सततं कुर्यात् प्राका
मुपधा वरुथा पुनः विवेचिता राहाल्लोतारणैः हवितात्रगरा
चोपानसा तच्छास तत्र बोधये राजा हरेदगी अयेचरेत् उगीतुल
न विग्रहं सततं राजा यरेन सम्प नृपानां नित्यं उगी प्रप्राप्तये
गाचरेत् भूविन मित्रलाभेषुनि शानमेको योययति उगीस्था यो
श्रितेष्वेव विग्रहः समोगेष्वप्रमा यनुधरः शानदृश सहस्त्राणि न
दश्च सदा कार्या नृपान्त्रमैः को स्मादगी प्रप्राप्तये जलदुर्ग भूमि
षम्य संचये रदा सततं सम्पगा उगी वृत्तदुर्गतयेव च अरण्यव
चरेत् ॥ मंत्रिणस्त नृपः कुर्या नदुर्गचोलेन परिखेद्दे उगी
दिप्रान् विद्या विप्रारदान् वि कार्यनृपतिना यथा योगं स
ययज्ञान कुर्यात्तांश्च धर्माधिक्यं देशतः उगी कुर्यात्पुत्रकुर्यात्त्रिक
शालान् नृप न मंत्रयेतैः समंकाले एतनु राहति वर्त्तले वाचनको
तामर्थवर्त्तमिच्छरेत् एकैकेन व एतं नाम्थानगरचरेत् स्दगा
कर्मव्यमंत्रस्य न विनिश्चय वा कृति उगी च सततं कुरुता शान य
स्तेष्वेव समस्तैश्च वा मस्य पदे या राक्षसराजस्य लकारगी जि
शानः समुहं ते मंत्रयुदेस्य लमा तापुरा वलेः पुत्रोपाणिताख्ये
रुह्य मंत्रयेत् अरण्यनिःशला। जो उगी प्रतिष्ठिते यत स्तद्यन
कवान यामिमां कदाचन शिष्टान् नाकार मतो भ्रष्टः श्रिया वलिः
प्रास्तासमान पंगान्मुकान वेशा सोभाणं शास्त्राजस्य नगरपव
रिकास्तथा वर्जये मंत्रगेहेषु मन्त्र कोणाकं दिविग्रहं ते राजंस्तच्च
षान् दुता स्तथा हषणे मंत्रभेदेषु भ्रष्टं भविष्यति यच्चोपाधायै भू
नृपानां युत्र जायेत न तच्छेकसमा य पुरमित्वा कुरु भूमिना यत राह
धातं देदे नृ पशाने रपि ॥ नितेचापि ततो भू रिजयपदे उगीभू

मो यजेदुर्गादिकृयालांशैवद्वार येन भूपपत्रस्य भार्यायावहिः
 तः प्रजयिताविधानेन जयं भूयः सोरतेष्वेव च अयं विशेषः संज्ञे
 समामुयात् ततोर्गनयः कृयाः पारयथमी मयोदितः पुत्रा।
 त् सततेनयवृद्धे नवास्त्राणां एणगुणविद्यासा भार्याणामपि
 सराज्ञाकदाचिदवमयते अथ भूयते उशना राजनीनांतेन
 मयन्दपोविशान् प्रयेदुःखभा निवहदस्पतिः चकाराग्यान्वि
 रभवेत् नविरोधस्त तेः कार्यः शेषस्त तयोस्तेषु शोधयेत्
 स्वानितेषानवादेन कृत्यकाल एवराजामहाभागो राजनीतोवि
 शु सततेनानेवपरिप्रजयेत् नेषा शेषतां ऊर्वचसीदतिसदाभूय
 निदाप्रज्वीति नाभ्यसूया तथा सीश्रिय ममूते इतिश्रीकालि
 चरेत् एवं न्यो मदावुदि स्तः कापुराणो राजनीतिविशेषे ८५
 मेरुल सयतः अपमादी चारच अध्यायः अयत्त उशनससूत्र
 दर्शणवानसप्रियसदः प्रयेदे कामेदक पंचनेत्र नीतिमय्य
 महतीमिद्विप्रामोतिसखभोग दितोपदेश चारणका भारतीय
 वान् येर्गुणैर्योनितात्मातेः राजधर्मीदोष्टृचं ॥
 पुत्रानपि योजयेत् न्यस्यवस्त्र नीतिज्ञोषः पु वृहस्पतिरयः ३
 तेन तं सततेन स्वविनाशयेत् स्व नित्रिकाण्डशेषः नयधनिश्च
 तेनो भूपतनयो विकारयातिनि नीतिसारः पु इंद्रेप्रनिवृहस्पत्य
 अयं निर्विकाराय सतते तमु क नीतिशास्त्रविशेषः अयचा।
 चैः परिप्रजयेत् भोजनेशयने एणकसंश्रद्धमूल गरुडपुराण
 षाने पुरुषाणां वीक्षणो नियो अष्टासंथायेष्टि वाक्यमभि
 जयेत् सदाचारान् भूपः काम या तत्र समुदाय नलिखित्वा अष्टा
 विवेचने अस्वतंत्राः स्त्रियोनिन नाम्नाणां प्रार्थनिकाष्टाका
 दानेय संभवेति हि तस्मात्कृमारे लिख्यते यथा सद्रिः संगे प्रज्वी
 मद्विषीमपथाभिर्मनोदरेः शोध तसिद्विकामः सदानरः नासद्रि
 यित्वा निपुनीतयोवराग्यावरोधयोः रिह लोकाय परलोकायवादि
 अतः पुत्रप्रवेशानस्तेन तं निषेध। त १ आपदर्थयनरत्न ॥

द्वारावृत्तेने रपि । आत्मानं वंपुकवतः नीलाशोकवृत्तः ।
 सततेन रतेहारे रपि यने रपि २ इति मेदिनी ॥
 यो अवाणि परिसम्यक् अ नीयमाने वि प्राप्तामाणं । यथा ।
 वाणिच सेवने । अवाणिनस्य नीयमानो न गच्छेन्मद्विषी मरणं
 नपेति अक्वेन एमेव च २ रा तदा इतिकथलिकापुराणं ॥ नी
 यणः निर्जित्य परमेस्मानिति रे ज्ञी जल इत्यमरः । रसः इत्य
 तिधर्मेण पालयेत् ४ भत्याव नि यथा निष्ठीवास्तु शक्रन्मृत्र
 कृविधातेया उन्नमाधममध्य विषाणसु न संतिपेत इति रा
 माः नियोक्तव्या यथायेषु वि रुडपुराण ॥
 विधेयवकमस ५ गुणवतेनि नीरजे ज्ञी ऊष्णधुः पमं इति
 पुंजीन गुणहीनविवर्जयेत् प मेदिनी मुक्ता इति राजनिर्वणदः
 इतस्स गुणाः सर्वे मुखेदोषा जलजातेवि ॥
 अ केवल ६ न कश्चित् कस्यचि नीरजेः पु उद्वजतः । इति शब्द
 नित्रेन कश्चित् कस्यचिद्विपुः । त्रावली उशीरी । इति राज ।
 कारणादेवजायेतेमिश्राणिविप निर्वणदः ॥
 वस्तथा ऊभाय्यावक्रमित्रवक्र नीरजः स वि निर्धूलिदेशा पुष्पा
 राजानं ऊसोरुद ऊवेपुवक्रदे । दि अरजस्कायास्ती ॥
 शब्द हरतः परिवर्जयेत् ८ इति नीरतः वि विरतः रमणाभाववा
 गारुड नीयः पु नियता प्रापयि न यथा । दिशिदिशि नीरतरंगो नी
 ता इति सिद्धांतकोमघामुणादि रतरंगो ममापि रुदयेषाः आ ।
 हन्तिः जलज्ञी इति संक्षिप्तसारो याताः सुखिषीवर्षीदपि यासु
 णादिहन्तिः नीधं ज्ञी वलीकं वने वासरोदीर्घः रसद्रदृष्ट्यपमं ॥
 नेमिः चंद्रः रेवतीनेक्षत्र इति हस नीरदः पु मेघः यथा निचितं ।
 चंद्रः नीवमपि पाठः ॥ खसुपेयनीरदेः प्रियहीमारुद
 नीयः पु कंदवृद्धः इत्यमरः ॥ यावनीरदेः इति मुदकपरः ॥
 धाराकंदवः इति राजनिर्वणदः मुस्तकः इति राजनिर्वणदः । रदप्रमे

त्रि यथा आस्ताय निरवशेषं । नीराजनं स्त्री वाहनायुधे
 विरदिवधुना मृदुनिमोसानि । नीराजना स्त्री निःशेषेणानन्य
 करकामिषाणामन्ये निधीवति ॥ नीराजना नीरसप्राप्तदक
 नीरदोः स्थिति इत्युद्धृतः ॥ समुज्जने देपोयत्रानीराजना
 नीरधिः पुं समुद्रः इति शास्त्रे ॥ वा इत्यमरटीकायां भरतः ॥
 त्तावली ॥ तद्विधानं यथा शरत्काले मरा
 नीरनिधिः पुं समुद्रः इति शास्त्रे ॥ प्रमृष्टाङ्गीयाः परिश्रुजने नी
 रत्तावली ॥ राजने दशम्यातृज्यादेव ल
 नीरधं त्रि चने इति हेमचन्द्रः ॥ तृहय विधिनीराजनस्य त्वेष
 छिद्ररहितं यथा श्रीमन्नायक न त्वायि व सत्तम कृतेन येन
 वाजितोर्जितयशः समुद्रमुक्ता चाप्यानागजानामपि च घृतेन या
 वस्ती मारायेव विधि विधित स म्पिने मुक्तपक्षेया तृतीया स्ता
 रमले द्वारे लक्ष्ये गृणेः नीरधा नि योमिनी येशाम्नासपुरसेव
 मवलोकातामपि ततो नानुगुण शूद्राया तस्यान सत्तमं नीराज
 नामहो उतपित सर्गगानां तरेस ने ततः ऊर्ध्वान् संयामदिवसे
 मकिरत्तास्तास्तस्तारकाः ॥ शुभे नीराजनस्य कालस्तत्पूर्वम्
 इतिकालिदासः ॥ कस्तु ते मया । विधान मत्र म्
 नीरसः पुं दाडिमः इति शास्त्रे ॥ एते कृतकस्याभविष्यसि एक
 स्त्री रसमूले त्रि यथा मृगारी यदमहासत्तमसमनोहरमेव वा
 चेन कविः काव्यजातरसमयं ज पूजयेत्तसमदिवसानुगथपुष्पा
 गत स एव चेदमृगारी नीरस दिकाश्रीभः तृतीयादौ प्रजयिता
 सर्वमेव तत् इति प्रोचः ॥ नयेत्ते यत्तमं य चेष्टानि च पयस्त
 नीरातुः पुं उद्गः उद्दिशाल इति स्पजानीयाचमुभासुभं । यराष्ट
 भाषा तस्यार्थायः जलनकुलः विमर्हः स्यादस्यायदि पलायने
 २ जलविशालः ३ जलमवः इतिहा मियते राजपुत्रस्तयदिवाश्रीण
 रावली उद्गः ५ जलातुः ६ नीरजः मुचंति नीयमानो नगच्छेन्नदि
 ७ नकुलः ८ इति शास्त्रे त्तावली ॥ वीमरणं तदा तथैव मतनासाति

शब्दे ऊर्ध्वोदयो यदि यत्तकाश मपुरोहितः श्वेत्स्वरुणस्ये ।
 भिम्बतः ऊर्ध्वान्नत काशयोज वज्रेण तथैव च पुरुहूतस्य
 येदिष्टुर् इति प्य दक्षिणायेतप विस्माञ्च होमे सम्राट् साचरेत्
 दमसा भवेत् पुरा तदा जयेत् स एकैकस्य सहस्रं वा यज्ञान्
 मस्ताम्यनपतिर्विजयेदिष्टुर् ॥ शान्तं वा ऊर्ध्वान्नप्रत्यहं होमे
 शान्तनीराजने ऊर्ध्वान्नप्रत्यहं चतुर्वर्गस्य सिद्धये समिधया
 सत्तम तदप्रोमो त द्वाष्ट्यं न पि होतव्याः पलाशावदिरं त
 स्यामेव समाचरेत् कार्तिके पंच या ओङ्कारं च काशमर्घ्य मस्य
 दष्ट्या वा तत्राभावे तपार्थिवः । त्वं च पुरोहितः सोवर्णनीराज
 एषाम्नासपुरस्याचैर्दत्तमानेन तानवापि मार्त्तिकान् वा ययेक्ष्य
 षोडश दशहस्तं तविपुल ऊर्ध्वान्न ऊर्ध्वान्न कलमानो फलपत्र
 तत्र तोरणं द्वात्रिंशदस्तमात्रं तद वयोजितान् क्षिपेत्तेषु वृद्धेषु च
 स्तुषोडशविहृतं यत्तार्थमं य समं गार्हपत्यालोकं च दत्तं च
 ऊर्ध्वान्नधवेदि विनिर्णयेत्तवेद्य नया ऊर्ध्वान्नप्रत्यहं मनः शि
 श्रोत्ररतस्याप्यवेदि ऊर्ध्वान्नदनुज लां अंजनं च हरिद्रां च फला
 मा यत्र संस्थाप्य चाप्यप्रनित देवी तथैव च भूतान् कुर्या
 द्याः पुरोहितैः सर्गाङ्गवराणां कोषं सह देवांश्च तावरी वचा
 लानामर्जनस्यायवात्पः मत्स्यश सनाग ऊर्ध्वान्न सोमराजो स्वगु
 लाकिने अक्रे धुं जै आपि विभूषये मिको तस्य वकरवीरचतल
 त तोरणं कनकं रत्ने स्या ताना मी दलेमेव च यत्तानि निःक्षि
 विधेर्मतेः भूतान् केशालङ्कृष्यसि हियेन मथे कलमानो पुरोहि
 दार्थमेधवस्य त कंठदेशे निव । तः कनकैर्वज्रै र्यज्ञे दारुभिः
 श्रीयान् पुष्टि शान्तार्थमेव च वेस सक् सक् चोत्था कर्त्तव्यां प्राति
 चमेत्तलं कृतादिकृपालांश्च न वृष्टा कामेन नीराजनविधौ न्य एव
 न विषेदेव स्तुमेष्ट्या विस्मृत्वा स समादपूर्यते प्रजामि ईवनेन
 प्रजयेत् आजा स्तिले च पुष्पे । या पूर्वोक्तान् प्रजयित्वा नृ
 अ मिश्रीक ॥ यः समादमाचरेत् यावनीरा

जनं कृपायावदात्रा वसेदुदे रात्रौ रसो वैयात्रे चर्मणि स्थितः देव
न यत्त भूमौ त निवसेद्वि मि विदावाच विदा सदितो वीत्यमंथ
लुकः नारादयेत तरो गते वा वं नीताय तुरगाया मुभक्तपिंडी
नेत्र पार्थिवः यावत् समादयेत् दद्यात् पुरोहित स्तत्र संमंत्रणा
ते योननायेन वैव्रजेत भद्रो ना ति मंत्रकैः तत्तत्तत्तदि जिज्ञे
नाविधे श्वेव मधु पायस यावकैः तदश्रीयाद्वा हयः सव तदास्या
मादकैर्वा वलि कृपायात्र या सर्वकल्याणं विपरीत मनोम
जनसंभवेः पूर्वाक्तानां तदेवा या शाखा मोडवरी मां मी संकुशा
नां समाह यावद्ममं सममेहि चर्चरादकैः शाखायां शाखभूर।
त रेमने प्रजेयतां रागां तरे सू गान गजान भूयेव सैनिकान् र
यपुत्रं महाबाहुं दिभुजं कवचां याश्च संस्पृशं मेघैः शान्तिकैः पो
ज्जलं मुक्तवस्त्राणं केशानुवृण्व शिकैः स्तथा सेवयन् सदितो विप्रेभ्य
वाससा कशां चामकरे विभ्रद तुरगे पुरोहितः दिकुपालानां प्रहा
दितां तु करपुनः सखिद्रं मय्य लां तमंत्रे श्वेव सर्वस्वैः वरुधा
वल्गायां मित संधव संस्थितं चाभिषिच्य ततः सौवर्णं दर्पणं
पंचविधं तरेमेतं प्रति प्रतिमा वीक्षयित्वा न पंचवर्तिकृतं तोमंत्रिणा
यां वदेपिवा सूर्यपूजा विधानेन मेव राजपुत्रं स्तथा मात्मानं मानपि
प्रजेयतां रागां तरे प्रजयित्वा त च पौरवान् कल्पयन् दिज्ज शाईलः
रेमंते दिग्दंतं रागां तथा आदत्ता सर्वानेव त दर्शयेत् चतुरंग वल्गा
वरसेवी तं सकृद्वदनं समन्वितं पिक्तं त्वेवं प्राति योष्टिके मृगमये
सुवर्णावहनिस्त्रिंशं विचित्रं प्रात्रेवं कृत्वा अभिचारक मंत्रकैः रु
कवचादिभिः पुक्तं तदोमङ्गादिभ्यस्तेन विद्वांते शिरः खड्गेन च
मये शायामासवेदिकां पूर्वकं दयेत् । आचार्यः कविका पञ्चा
लानयेत् दक्षगजपालः पृथक् पृथ दभिमंज्ज हयाय वै । पेंद्रैः प्रा
कु नीषमाने गजे चाप्ये पूर्वाक्तं च भाकरैर्मंत्रे दद्याद के स्वयं पुनः
निमित्तकं यत्ना दीक्षत नृपतिः फ तमेन न तमंत्रेण समासुत
लेखे वाचयायेत दोमङ्गास्तेन यस्तदा गच्छेन्नर पूर्वादिशं ।

सर्ववर्लेयुतः ऋतिक पुरोदि । वलं सूतके मृतके वा विपार्थि
ता चार्थाः सर्वपवन पतया अनुग वस्तु यथा तथा वलं नीराजने
छेपु रयथा निमित्तानि च लोकयन् कृपा जन्मात्रे च विशेषतः सयः
वादित्रो घेस्तु सुलेगतपे हंत । शाच भवेदाज्ञायावद्वा रविलोक
स्तथा गच्छे नीराजने राजा दारय ने । तथा विवासिने येन पुर
त्रिव मेदिनीं मणि विक्रम मुक्ता राष्ट्रविमर्देन अयेते कथिता
दिस्वर्ण रत्न रत्नकृतः काशमात्र राजनीराजन क्रमा मया इतिका
ततो गत्वा पूर्वदारेण पार्थिवः स लिका पुराणे ८६ अध्यायः ।
पुरं प्रविशेद्विधेयं तया यात पुरो निर्मिज्जने आरति इति भाषा त
हितः तत्र गत्वा दक्षिणोत्तरिणं च पंचनीराजनं यथा पंचनीराज
गांतया तिलं दत्वा यस्या हिजे ने कृपात पृथमं दीपमात्तया ।
भ्यस्तदद्याद्दानं निशक्तिनः ॥ द्वितीयं सादका ज्ञेन ततीयं योत
पंचनीराजनं कृत्वा वलं नोचमरी वाससा चतास्यस्यादि पत्रेभ्य
हितः प्रयेद्वह मिशालं द्दमीनं च तृथं परिकीर्तितं पंचमं प्रणि
तिः प्राप्रयाज्या त्वमस्या मृतस पातेन साक्षेणेन यथा विधि इ
जातसागरोद्भव संधव येन समेन तिका लोत्रतेत्र तमवर्तिका
यदसे शाकं तेनेदमां वर येन स दिप्रमाणं यथा ऊं ऊमा पुरु
तेन मास्करं वदसे तेन समेन वि कर्षं वृत्तचदन निर्मिताः वार्ति
जयाय वदस्व मां आभ्यात नृप मे काः समवा पंच कृत्वा वदापनी
आभ्यामस्या रोहणमावरेत् आरु यकं कृपात सम प्रदीयेत शं
येमदिष्वास्तु मुहं तेले वयेत ख वंदादिवायकैः हरेः पंच
तः मद्विषीव ततो भूये पर्यका प्रदीयेन वरुणा भक्ति तमरः
परिसंस्थितं हवीं दत्तैः समिदा इति याज्ञोत्ररवेंद्रे १० अध्यायः
र्थैः स्त्रीभिः सह समर्चयेत् क । अथ नीराजन माहात्म्यं स्का
ते तभूमि प्रदणे ततीययां देवतनारद संवादे वरुवर्ति
निराजने सूतकं यदि जायते समापुक्तं जलने केशवोपनि
तत्र हृष्यति के ॥ ॥ कृपा दारात्रिकं यस्तकल्पकोटिव

सहिविकर्षणतयः कर्णद्वयं । समजन्मनि विप्रस्यादेतेव परमं प
 त्नाकेशवमूर्धनि आरात्रिकं मु दं इति हरिभक्तिविलासः अवशि
 निश्रेष्ठ प्रविशेद्विलम्बमयं तदे वं आरात्रिक शब्दे दृष्टव्यं ॥
 वायव्य दीपिमते सकर्षकरो । नीरिदः पुं अश्वशारवोद्वहः ॥
 आरात्रिकेनय क्लृप्तस्य वसने आश्वशोडा इति भाषा इति शब्दे
 लोके समकल्पानिमानवः न दिका ॥
 त्रैवशिवोमा संवादे मंत्रदीने नीरुक् पुं स्त्री रोगाभावः तस्य
 क्रियादीने यत्कृतं पूजनं हरेः र्णायः स्वास्य र्वाग्ने ३ अनाम
 सर्वसंश्रुतामेति कृते नीराज ये ५ आराग्यं ५ रोगशून्येति त
 नेशिवे हरिभक्तिमुपोदये क तर्णायः यदुः २ उल्लासः ३ वा
 तानीराजने विलो दीपावल्यास र्मः ५ इति हेमचंद्रः नीरुजं स्त्री
 दृष्टया तमोविकारं जयति जि कृष्टोयधिः इति जराधरः ॥
 ते तस्मिन्कोभवः अश्वत्रव को नीरुजः वि रोगाभाववान् यथा
 दयो ब्रह्महत्यानामगम्यागम सांवाः पि स्तवराजेन स्तुता समा
 कोटयः दहत्यालोकमात्रेण । श्वदाहने पुनात्तानीरुजः श्रीमां
 विलोः सारात्रिकं मुवि यच्च दी स्तसादोगादिमुक्तवान् इति सा
 यस्यमाहात्म्यपूर्वलिखितं म वपुराणं ॥
 स्ति तत्र दृष्टव्यं सर्वमग्रापि प्रा नीरुपे वि रूपाभावविशिष्टं यथा
 येणभेदतो नयोः अतः साद नीरुपस्यापि फालस्पंदिय वे
 रमुत्थाय महानीराजनेति द यत्वाभ्युपगमेनेति वेदोत्तप ।
 दृष्टव्यं दीपवत् सर्वैर्वय मारा विभाषा ॥
 त्रिकं च यत्र तदुक्ते श्रीपुस्तके नीले स्त्री हीली इति मेदिनी ।
 न विलुप्यते धूपं चारात्रिकं प काचलवणं तालोपायत्रे विष
 श्रेष्ठं कराभावं प्रवेदतं कुल सौवीरांजने तथं इति राज ।
 कोटिं समुद्रं यानि विलोः प निर्वृणतः ॥
 रं पदे मृत्पाशमे च नीराजनेव ल्पयोगाद्यो न रशत करणान्न
 यः पश्येत् देवदेवस्य चक्रिणः गीत करण विशेषः ॥

इति संगीतदामोदरः ॥ भूमिः प्रोद्भिन्न केतकवन प्रतिव
 नीलः पुं पर्वतविशेषः सतः ३ इलेखा सान्द्रनीलमणि रत्न
 लाहृतस्यानरतः रम्यकवचस्य वतीविभाति तत्रासिताज्ञ हल
 सीमावर्तनः प्रागायत उभयतः भृहसनासि भृगु शार्गायुधाम
 दीरोदावपिदिसहस्र योजनं स हरकंवकलाय पुष्पैः सुकृतैरे ।
 पुः अयुत योजनोत्सेधः इति । अजस्रमेति रिकर्णिकाया स्त
 श्रीभागवते ५ स्कंधे १६ अध्यायः स्मिन् भवेति मणयः सदृशावभा
 मणिविशेषः नीलम इति पार । सः अनेप्रसन्न पयसः पयसां नि
 सभाषा अस्याधिष्ठातृदेवताश धातरेवुतिष्ठः शिथिलप्रतिमा
 निः यथा माणिक्यमुक्ताफल स्तथाये नीलीरस प्रभव बुद्ध
 विक्रमाणि गारुतत पुष्पक वज्र भास्त्र केचित् केचित्था समदको
 नीले गोमेद वैदूर्यक मर्कतः सु किल कंवभासः एक प्रकार
 रत्नायथोक्तस्य मुदे सुवर्ण इति म विस्मयवर्णो भावभासिनः
 कूर्तवितामणिः तत्पर्यायः सौमि जायते मणय स्तस्मिन्निदनी
 रत्ने २ नीलात्मा १ नीलोत्पलः ४ ला मल्लगुणाः मृत्पाषाणाणि
 रत्नाग्राही ५ महानीला ६ सुनीय लावज्जकर्करा भास संयुताः
 कः ७ अमृगुणाः तिरुत्ते उस्तते शुचिभूकापटलच्छाया वर्णो
 कफपिना निलापहत्वे शरीरे धु षेस्मरुषिताः तत्र एव हि जायते
 ते सौमिर्मगलसौभवति इति राज मणयस्तत्र भूरयः पाशुसंवा
 निर्वृणतः अथ इंद नीलमणोरु धितधियस्तान् प्रशंसति स्वर
 तपन्निपरीतादि यथा तत्रैव यः धार्यमाणस्येदृशाः पमरा
 सिंदलवधू करपल्लवाद्युत्पल्लव गमोर्गुणाः धारणादिदनीलस्य
 वाल लवनी कसुम प्रवाले देश तानेवाप्नोति मानवः यथावयस्य
 पयान्ति तज्ज्वातितातकांतोक्त रागाणां जातकर्तृभयभवेत् ३
 हनीरजसमयुति नेत्रयुग्मे तस्य दनीलेषुपि तथा दृष्टव्यं मविशो
 योदभय शम्भन वीविभासा विल्ला वतः परीता प्रमये येष पमरागः
 दिगी जलनिधे नृपकच्छ ॥ १ परीत्यते तत्रैकपयसा दृष्टा इंदनी

लमोणरपि यावेतेचक्रमेदप्रिपय मेदिनी नीलवर्णः नीलौषधिः
 रागः पयोगतः इदानीं नीलमणिस्त निधिविशेषः लोहने इति हेमवे
 स्मान् क्रमेण सुमहत्तरं तथापि न इः मेज्जोषः इति त्रिकारणशेषः
 परीक्षार्थं गुणानामतिवृद्धये म वदवृत्तः इति राजनिर्घटः नील
 गिरयो समाधेयः कथं विदपिक वर्णयुक्ते वि इत्यमरः नीलवर्ण
 स्मन यमिमात्राः परिवर्तने दाहरो वस्तुनियथा मुकः १ शैवालं २
 वैष्णव इवितः सोनरीय भवेत्तर्जः इवी १ वास्तव्या ५ बुधः ५ वंशा
 कर्तः कारयितस्तथा कावोमल कुतः ६ मरकतः ७ इदानीं नीलम
 करवीरस्फटिकाया इदवुधेः स गिः ८ सूर्यासादीनि ९ इति ।
 वैदर्याः कथिता विज्ञानय इमे कविकल्पलता ॥
 सट्टणा मणिनेदनीलेन गुरुभा नीलकं ज्ञी काचलवणं वर्तलो
 व कठिनभावा वेनेयो नित्यमे ह ग्रसनवृत्ते पुं इति राजनिर्घटः
 व विज्ञेयो काचायथा वडनर । नीलकाणः पुं शिवः मयूरः इत्य
 विवर्हमानो विशेषेण इदनी मरः पीतसारः दासुदः ग्रामचद
 लो यदा कश्चिन् विभर्ताताम कः खंजरीटः इति हेमचंद्रः मूल
 वर्णतो रत्नगीयो तथा ताम्रो के ज्ञी इति राजनिर्घटः विजयद
 करवीरोत्पलाबुभो यस्य मध्य पाप्मो नीलकं व दर्शन विधि रूपा
 गता भाति नीलस्येदायुधप्रभा कृता नीलाजने राजा वल हृदो य
 तदिदनील मित्याह महांच तवि था वल शोभने खंजने यप्रपत ज
 उलंभे यस्तवर्णस्य भूयस्तान् लमोणोसु सन्निधौ दर्शनाने तरेन
 तीरेणानुगोष्ठितः नीलतोत्रम मस्तार मेज्जो यथा नीलग्रीवमुभ
 येत सर्व महानीलः स उच्यते य ग्रीवसर्वकामफलप्रदं शुचिवा
 तममगममहा गुणस्य मूल्यभ अवतीर्णासि खंजरीटवमस्तनेत
 वस्मास समुत्पितस्य तदिदनील योगयुक्तो मुनिपुत्रकस्तमहप्रतामे
 स्य महागुणस्य सवर्ण संख्या न पिशित्वाहमन तं दृश्ये प्राह विनि
 लितस्य मूल्यं इति गुरुद्वाराणो मन्त्राणां खंजनाम्यर्थमयानमस्त
 इदानीं परीक्षा बानरातरः इति इयविशेषोपरिस्थितस्य तस्य दर्शनपल

यथा ॥

ग्रन्थेषु गोषु गजवनिमहोरगेषु नीलकमले ज्ञी नीलवर्णपय ।
 राज्यप्रदः कृशालदः सुविशाह तस्य र्थीयः उमले २ नीलपंकज
 लेषु भस्मास्थिकेशानव लोम १ नीलपद्म ५ नीलाज ५ अम्यग
 तेषु पुट्टोदः खंददतिवक्रशः एणः शीतलत्वं स्त्राउत्वं संगधि
 खल खंजरीटः दिग्विशेषे फ त्वं पित्रनाशितं रुच्यते रसावने
 ले यथा विज्ञेवर्णकार्यसि श्रेष्ठत्वं देहदाफीकैः प्रदत्तं च ।
 द्विरतलाशकैः कृतो भयेया । इति राजनिर्घटः नीलवर्ण ।
 म्यामनिभये सरदिधिकलिली जलं च ॥
 भः समुद्रालये वायव्यावरवत् नीलकरारकः पुं नीलकिरी
 नेध सलिले दिव्यो गनाचो नरेये इति रत्नमाला ॥
 शायामरुणध्रुवे निगदिने दिप्र नीलक्रांता स्त्री विस्फुक्रांता इति
 तणो विज्ञेन अम्यभवेन न दृशी राजनिर्घटः ॥
 नप्रायश्चित्तं यथा अम्यभवेन न नीलकौवः पुं नीलवक्रः तत्
 दृष्ट्वा देव वास्तव्य पूजने दानेन पथायः नीलागः १ दीर्घग्रीवः ३
 शीत कृष्णश्च स्त्राने सर्वोषधीन अतिजागरः ५ इति राजनिर्घटः
 लेः इति तिथ्यादित्वत्वं उगीतस नीलग्रीवः पुं महादेवः इति ।
 वतत्वं ॥ नीलकं वा ज्ञी रुद्रात् हलायुधः नीलवर्णग्रीवाय
 इति राजनिर्घटः खंजनादेवि केचि नीलग्रीवः पुं अतिलद
 नीलकंदः पुं मरिचकंदभेदः । जन्मात्रे इत्यमरही कायो भवतः
 तस्य र्थीयः सपात्यः २ रनवा किमिभेदः मृगालः इति सिद्धी
 ही ३ विषकंदः ५ मरिचीकंदः त्रकोमुद्यामुणादिर्ज्ञानः ॥
 ५ अम्यगुणः कटुत्वं उमत्वं क नीलवर्म ज्ञी पश्यक इति रा
 कृवातामयमुवजातनाशि जनिर्घटः नीलवर्णाजिनं च
 त्वं रुच्यते सितस्य तस्य महा नीलजं ज्ञी वर्तलोद इति राज
 सिद्धिकरत्वं च इति राजनिर्घ नीलजानेवि नीलकिरी
 णः नीलवर्णमूलं च ॥ स्त्री नीलवर्णकिरीटोपुष्पवृत्तः
 तस्य र्थीयः नीलकरारः २ नी

संगष्टमा १ वाता ५ वाणा ५ दासी इतिराजनिर्वहः कृत्स्नवर्णनि
 ६ कंठार्जगला ५ अस्या गुणाः क र्थासम् ॥
 इत्तं तिकृत्तं देतामय प्रलवान नीलपंकं क्री ग्रंथकारः इति
 कफशोफकामतदोषनाशितं त्रिकाणेशयः कृत्स्नवर्णकर्म
 च इतिराजनिर्वहः ॥ अ नीलपत्रं क्री इंदीवरं इतिरा
 नीलतरुः पुं नारिकेलः इति वृद्धिका नीलवर्णपत्रपुके
 राजनिर्वहः ॥ त्रि नीलपत्रः पुं गुणतरुण अग्रम
 नीलतालः पुं दितालः तमालः नकवृत्तः नीलासनवृत्तः दादि
 इतिराजनिर्वहः ॥ मः इतिराजनिर्वहः ॥
 नालहवी स्त्री हरितहवी तय । नीलपत्रं क्री नीलकमलं इति
 र्थायः हरिता २ शासवी ३ रणा शवचंद्रिका ॥
 मा ५ शीता ५ शतपर्विका ६ अग्र नीलपिच्छः पुं श्रेणपदी इतिरा
 ता ७ अना ८ शतपर्विका ९ अनुस जनिर्वहः ॥
 वलिका १ शिवा १ शिवेष्टा १२ मे नीलपुनर्णावा स्त्री कृत्स्नवर्णपुन
 गला ५ जया ५ सुभगा ५ अग्र गितापाकं नीलगदहपरोष्ठा इति
 हेत्री १५ शतमूला १७ महोषधी १८ हिंदीभाषा ततपर्वीयः नीला २
 विजया १९ गोरी २० शंता २१ त प्रपामा १ कृत्स्नावा ५ नीलवर्षाभूः ५
 स्यागुणाः हिमत्तं तिकृत्तं मधुर अस्या गुणाः तिकृत्तं कटुत्तं इत्तं
 तं नवरत्तं लघुत्तं रक्तपिनाति तं रसायनत्तं रुद्रोगपाणुत्तं य
 सारकफवाति ज्वरनाशितं च पुष्पासवातकफनाशितं च ३
 पुस्तकांतरेरोवनत्तं वातापह इतिराजनिर्वहः ॥
 त्वेव इतिराजनिर्वहः ॥ नीलपु क्री ग्रंथिपर्वी इतिभा
 नीलधुजः पुं तमालवृद्धः इति वप्रकाशः नीलवर्णकृत्स्नमेव
 राजनिर्वहः नीलधुजाविशिष्टः नीलपुष्पः पुं नीलभंगराजः नी
 वि नीलनिर्वहः स्त्री नीलसिंधुवा लाज्ञान इतिराजनिर्वहः ॥
 २ः इतिराजनिर्वहः ॥ नीलपुष्पा स्त्री विस्फुक्ताताः ३
 नीलनिर्वासकः पुं नीलासनवृद्धः इतिराजनिर्वहः ॥

नीलपुष्पिका स्त्री अतसी इति नीलमनिका स्त्री पुष्पकासीमे
 राजनिर्वहः नीली इतिरत्नमाला इतिराजनिर्वहः कृत्स्नवर्णमव
 नीलपुष्पी स्त्री नीलवुक्ता इति नीललोहं क्री वर्मलोहं इति
 रत्नमाला ॥ राजनिर्वहः ॥
 नीलकला स्त्री जंबुः इतिराजनि नीललोहितः पुं शिवः इत्यमरः
 वृद्धः नीलभंगराजः पुं नीलवर्ण चैत्रमासितस्यवतविधानं यथा
 भंगराजः नीलकेशरिणा इतिनी चैत्रेशिवोत्सवे कृत्स्नमयगीत
 लभेगारिणा इतिवभाषा तस्यर्था महोत्सवेः स्त्राला त्रिसंयत ।
 यः महाभंगः १ महानीलः २ स राजोव हविष्ठाशीजितेदियः
 नीलकः ५ नीलपुष्पः ५ श्याम किमलभं भगवति यमत्रे नी
 लः ६ अस्यागुणाः तिकृत्तं उष्णत्वं ललोहिते उपोष्णकृता संका
 चक्षुष्यत्वं केशरंजनत्वं कफाम । तावतमेतत् समर्पयेत् इति
 शोफशित्रनाशितं रसायनत्वं च मासकृत्स्नवृद्धमपराण नील
 इतिराजनिर्वहः ॥ रक्तमिश्रितवर्णम् ॥
 नीलमणिः पुं सनामयातम नीललोहिता स्त्री भूमिजंबुः ३
 णिः तस्यर्थायः मसारः २० इति निशवृद्धिका शिवानी च ॥
 हारावली अस्याविवरणं नीलश । नीलवल्ली स्त्री वंदा इतिरत्नमाला
 वृद्धवृद्ध ॥ नीलवर्षाभूः स्त्री नीलपुनर्णावा
 नीलमाधवः पुं विलसः यथा प्रोतो । इतिराजनिर्वहः कृत्स्नमेकं पु ।
 हृदविदंष्ट्रमस्य नीलमाधवे ह नीलवसनः पुं शनिमारः इति
 ह्या यावत् सपतितेवाज्ञा नव्यामि हारावली नीलवस्त्रयुक्तं वि ।
 साप्यहं इत्यतकलावारे ७ अथा नीलवस्त्रः पुं बलरामः इति हेम
 यः ॥ नीलमासे पुं जमासः चंद्रः नीलवर्णवसनं क्री यथा
 इतिराजनिर्वहः ॥ स्त्री कीरा शायनीयादी नीलवस्त्र
 नीलमीलिकः पुं खद्योतः इति न उष्यति नीली ससं नस्पृशच्च
 शवमाला ॥ नीलीम निरयं व्रजेत् इति गा
 रुडयायमिनाध्यायः तस्यथा

नीलायस्त्रिजगदि यथा तत्र भवि षविशेषः तस्य लक्षणं यथा लो
 ष्यपुराणं स्याद्वेति महावाहो हितो यस्य वर्णो न मते प्रा... पां
 नीली रक्तस्य धारणात् वास उवः स्यतः खुरविषाणाभां स
 सागणं प्राह ल गदतो मम क नीलावृष उवाते इति सुहिते ॥
 त्रिषाः पालनादिक्रवावेव उह अपि च रोहितो यस्य वर्णो न प्रां
 नेत्रयजीवनात् पतितस्तु भवेदि खवर्णः खुरो वृषः लो गूलशि
 प्रतिभिः कृष्णविष्णुधति नीली रसोऽप्येव स वे नीलवृषः स्मृतः
 रक्तनवस्वरा यत् कर्म कुरुते तस्यात् संगीत्याद्वादि न ल्य
 दिनः स्नाने दाने तपो होमः स्ता फले यथा जायते न वदतः पुत्रा
 ध्यायः पितृ तर्पणं हृद्या तस्य म यद्येकोपि गयान्ने जन् यजेदा ।
 हायज्ञो नीली वस्त्रस्य धारणात् अथ मयं नीलवा वृष मुत्तरे
 नीली रक्तं यदा वस्त्रं कश्चिदिम त इति देवी पुराण ॥
 लपारयेत् अदोरात्रोषितो भू नीलवृषा स्त्री वार्त्तिकी इति रा
 ता पंचांगेन सुध्यति इदमन्ता जनिर्वारः ॥
 ने ज्ञानेन देयं अत्रोपवादः ॥ नीलवृषः पुं वृत्तप्रभेदः तत्
 नीली त्वनुवृत्तावापनस्तः स्त्रीणां यर्ष्याः नीलः २ वातादिः ३ शो
 की शर्यसंयोगे शयनीयेन हृष्य कनाशानः ४ नरनामा ५ नखह
 ति इति प्रायश्चित्तविवेकः ॥ तः ६ नवालः ७ नरप्रियः ८ अथ
 नीलवासाः ९ शनिग्रहः इति गुणाः कटुत्वे हृषायत्वे उस्मत्वे ल
 त्रिकाण्डशेषः ॥ वृत्ते वातामयनाना मयधुनाशि
 नीलवृक्षा स्त्री नीलवृभा नील त्वे इति राजनिर्वारः ॥ नीलव
 वर्णं वाना इति भाषा तस्यार्थो न ज्ञी वतविशेषः यथा यस्तु
 यः अजात्री नीलपुष्पीः अति नीलात्पलं हेमं शर्करापात्रं स
 लामशा ५ इति रत्नमाला ॥ पुन एकातरितनकाशी समा
 नीलवृत्तं कं ज्ञी तले इति रा नेहृषभयुने वेस्मवे सपदेया ।
 जनिर्वारः ॥ ति नीलवृत्तमिदं स्मृतं इति मा
 नीलवृषः पुं कृष्णवर्णवृषः व त्प २ अध्यायः नील ॥

लोहितवृत्तं ॥ ए दाह नाशिते उस्मत्ताजसाय
 नीलशिगः पुं शोभाजनः इति नत्वे ति क्तत्वे भेदकत्वे इति
 राजनिर्वारः ॥ राजवल्लभः तस्य इति राज ।
 नीलसारः पुं तिङ्कटुतः इति तिर्वारः ॥
 राजनिर्वारः ॥ नीलाजना स्त्री विद्युत् इति जरा
 नीलसिङ्गवारः पुं कृष्णवर्णसिं धरः नीलाजनी स्त्री कालाजनी
 उवाहृत्तः नीलसिङ्गवार इति भा लयः इति राजनिर्वारः ॥
 वा तस्यार्थः शीतसदा २ निर्गु नीलाजसा स्त्री अप्सरोभेदः न
 जी ३ नीलसिङ्कः ४ सिङ्कः ५ दीविशेषः विद्युत् इति मेदिनी
 कपिका ६ भूतकेपी ७ इन्द्राणी ८ नीलापरजिता स्त्री नीलवर्णा
 नीलिका ९ नीलनिर्गुणी १० अथ परजिता लता तस्यार्थः नी
 गुणाः कटुत्वे उस्मत्त्वे तिक्तत्वे लपुष्पी १ महानीली १ नीलशि
 च्छत्तत्वे कासश्मस्य शोफसमी रिकर्णिका ५ गवादनी ५ अक्र
 रणाभिप्रदराध्याननाशित्वे इति गंधा ६ नीलसंध्या ७ नीलाद्रिक
 राजनिर्वारः ॥ ली ८ अथ गुणाः शिथिलत्वे
 नीला स्त्री नीलवर्णमक्षिका इत्य तिक्तत्वे रक्तानि सार ज्वर दाह क्
 मरः नीलपुनर्णीवा नीली इति रा पुं स्मर मर अमर्ति स्या सति
 जनिर्वारः मन्त्रार रागस्य स्त्री कामामय नाशित्वे इति राजनि
 इति वृत्तदर्मपुराणे ५ अध्यायः वृत्तः नीलाजं ज्ञी नीलोत्प
 नीलागः पुं सारसपत्नी वासय ले इति रत्नमाला ॥
 दी इति राजनिर्वारः ॥ नीनाम्बरं ज्ञी तालीशायत्रं ३
 नीलायः पुं कृमिः १ स्मरः ॥ निराजनिर्वारः नीलवत्त्व ॥
 भस्मराणां स्त्री इति मेदिनी मु नीलाम्बरः पुं बलदेवः राक्षसः
 पिरे इति विष्णुः ॥ शनेश्वरः इति मेदिनी नील व
 नीलाजनी ज्ञी सोवीराजने तत् स्वयं कृषि ॥ नीलावृत्तम् नीली नीलोत्पलं
 उपधानविशेषः तस्य गुणाः कटु नीलावृत्तम् नीली नीलोत्पलं
 त्वे श्लेष्ममुखारोग नेत्ररोग च ॥ स्मरः ॥

नील इति भेदः काला इति राजनिर्घण्टः इति ।
 इति हिंदीभाषा नमः । वेधविशेषः यथा गाय
 र्थायः दासी २ द्वादनः ३ बाला विस्थिता नारी श पदद
 ४ आर्तगला ५ नीलपुष्पः ६ अम्य ये रुदये दनद वंथो नीला
 गुणाः कटुते तिक्तते कफ मा मनोमनः इति स्मरदोषिका नी
 रुतमूलकण्डूकृष्णशोफत्त लिका स्त्री नीलसिद्धवारः इति
 ग्दोषनाशित्वे इति राजनिर्घण्टः राजनिर्घण्टः नीलिनी शोफालि
 नीलाम्नी स्त्री दपभेदः नल्लबुल का इति मेदिनी नेत्ररोगविशेषः
 गुड इति हिंदीभाषा नमः यथा दोषे दृष्टमाश्रितेति र्थगो
 नीलपिशोरी २ प्रणामाली ३ दीर्घ केवेमन्यतेदिधा निमिराव्याः
 शाखिका ४ अम्यगुणाः मधुरते सवे दोष अतथीयदलगतः ॥
 इतत्ते कफवान हरत्वे इति रुणदि सर्वतोदष्टिलिगनाशम
 राजनिर्घण्टः ॥ तः परं अस्मिन्नपि नमोभूते न
 नीलालः ५ कंदभेदः नमः दे महागते चंदादित्यो
 यः अमितालुः २ प्रणामालकः दवावेतरीलेच विद्युते ।
 ३ अम्यगुणाः मधुरते शीततेपि निच तेजोसिभ्राजि . .
 न दाह अमनाशित्वे इति रा पशपति सयव लिग ना . .
 जनिर्घण्टः ॥ नीलिकाकाचसंज्ञितः . .
 नीलाश्रा पुं नीलमणिः इति रोगभेदः यथा क्रोधायास
 राजनिर्घण्टः ॥ पित्रो वायुः पित्रेन संयुतः
 नीलासनः पुं असनहृदविशो । मातमागत्य सदसामंडलविस्
 यः पिपाशालप्रभेदः नमः यथा जयतः नीरुज्जेतनुकषणावत
 नीलवीजः २ नीलपत्रः ३ सुनील व्यंग निनिर्दिशते कसुमेवं
 कः ४ नीलदुमः ५ नीलसारः ६ गुणगा वा नीलिकाविः
 नीलनिर्यासकः ७ अम्यगुणाः क इति माधवकरः जलस्य ज्वरः ॥
 इतं शीतते कषायते कृष्कंरुद यथा भूमे नृषरा हृदस्यका
 कनाशित्वे सारकते तत्र सितस्ये दः जलस्य नीलिका इत्यादि ।

इति त्वरप्रकरणे विजयरहितः नमः यथा हि
 नीलिनी स्त्री मौलीहृतः इत्यम इति हेमचंद्रः नीलवर्णीः इति
 १ प्रणामालि इति शब्दः नीलशब्दमनावायेन शब्दत्वाव
 तावली अजमीकस नी ३ नी नायक नायिकयोः पूर्वगु
 निविस्मृपुणो ४ अम्यगुणाः विशेषः यथा नाली कसुम्भम
 यः नीली स्त्री इति भेदः नीलेर जिष्ठाः पूर्वगोपिचित्रातल
 गाद्य इति भाषा नमः यथा का । दणोदाहरणे नचाति प्रोभते य
 ला २ कीतिका ३ शमीणा ४ मापेति प्रेममनोगतं नीलीरा
 मधुपर्णिका ५ रजनी ६ श्रीफली गः स विज्ञेया यथा श्रीरामशा
 ७ नमः ८ नाली ९ दोला १० नीलि तयोः इति साहित्यदर्पणे ॥
 नी ११ अमरः नीला १२ नली १३ नीलायल नी नीलवर्णीय
 द्राणी १४ मला १५ इति भरतः नी ले नीलशोपला इति भाषा
 लपत्री १६ राजी १७ नीलिका १८ नमः यथा उत्पलकं २ कृवल्यं ३
 नीलपुष्पी १९ काली २० प्रणामा २१ इदीवरं २२ कदोम्य २३ मोगीय
 प्रोधनी २४ श्रीफल २५ शम्भा २६ के २७ सगंध २८ कृदलकं २९ अमि
 भद्रा ३० भारवाही ३१ मोचा ३२ तोयले ३३ अम्यगुणाः अति
 कृष्णा ३४ अजनकेशी ३५ महा स्वाडते शीतत्वे सरभित्वा सो
 फला ३६ अमिता ३७ कीतनी ३८ खकारित पाके अत्यंत तिक्तत्वे
 केशी ३९ चारुफिका ४० गंधपुष्पा रक्तपित्रहृत्तेच इति राजनि
 ४१ प्रणामलिका ४२ रोगव्री ४३ म र्णण्टः ॥
 दावला ४४ स्थिररंगा ४५ रंगपुष्पी नीलात यली पुं मंजवोषः
 ४६ अम्यगुणाः कटुते तिक्तत्वे इति त्रिकभारशेषः ॥
 उमत्ते केषात्त कास फल म नीवरः पु वणिजकं वास्तयं
 रुदिषादरवाधि गुल्ल जनेवण इति मेदिनी भितः इत्यणादि
 नाशित्वे इति राजनिर्घण्टः ॥ केषः परित्राद पतः जलेज्जी
 नीलिकारोगः इति मेदिनी ॥ इति मेदिनी सारोणादिहृति
 नीलीरागः पु स्थिरप्रमपुरुषः नीवाकः पु महावदेतोपीमादि

सु सनाना दरातिशयं तलाथर नीवं क्री छदिः प्रोतभागः को
 एाथिका कमाकमादरः मल्पा वि इतिभाषा तस्यर्थायः वली
 धिकहेता निश्चयेन परिच्छेदनं कं २ यदलप्रोते ३ इत्यमरः नी
 इतिभरतः तस्यर्थायः प्रयासः ३ इतिभरतः नेमिः चेदः रेव
 २ इत्यमरः ॥ नी नक्षत्रे वने इति मेदिनी ॥
 नीवारः पु तलाथानभेदः उरी नीशारः पु हिमानिलनिवार
 धान इतिभाषा इत्यमरः तस्य एावराण इत्यमरः हिमानि
 र्थायः अरण्यथानं २ मुनिधा ल प्रावरणं चने मदहस इति
 न्य २ तलोद्भव ४ अरण्यशालिः स्मानाथः कोदरः इतिनय
 ५ अस्पृगाणाः मधुरत्वे स्त्रिय नानंदः मसारी इतिकश्चित्
 त्वपरिवर्तं पद्यात् लघुत्वव काणपटः कानात् इतिभ
 इतिराजनिर्घणरः ॥ रतः ॥
 नीविः स्त्री परिणामं वणिजोम् नीहारः पुं वनीभूतशिशिरं त
 नीवि लयने राजपुत्रादेर्दथ र्थायः अवप्रायः २ तवारः ३
 कः इतिभूतिः स्त्रीकटीवस्त्रं तदिने धहिमे ५ प्रालेये ६ म
 थः कोदवी इतिभाषा स्त्रीत्वय हिता ३ इत्यमरः त्वजलं ८
 लक्षणं पुंस्कटी वस्त्रवेद्येपि इति निशाजल ९ इतित्रिकोदशेषः
 मरटीकायांभरतः तथाव नी अस्पृगाणाः कफ वायुवर्द्धकत्वं
 वी विसंस्प परिहित वस्त्रस्य इतिराजवल्लभः ॥
 वामो ग्रेथि मोवपिताग्रोच नु ॥ वितर्कः अपमानः विकल्पः
 मनमाह बोधायनः इति यत्र अनुनयः अतीतः प्रश्नः हेतुः
 वेदिप्रादृतत्वे श्रुदस्यपिजादि अयदेशः इतिमेदिनी ॥
 आदेमोदकवेधने इतिमधुरेशः नः पुं अनुस्वारः इति बो पदेवः
 नीवत पुं जनपदः इत्यमरः ॥ यथा नुरीपूर्वणसेवदोमुयो
 हेगवेगकलिगपेचालमगथ तपरगामिनो इति उगी
 कोशलादौ मेडलेतेन ख्यातेया दासः ॥ नरु शि वथे इति
 म समूहे इतिभरतः ॥ क विकल्पदुमः ॥ ॥

नूनं वि स्तुते यथा तवेदशा पादंगदं तलाकोटिः १ मेजी
 स्वपरिमिष्टमृदुवृद्धिर्मा २ ४ हेमकः ५ पादकटकः ६
 वरं सुसुनीदसुतकवीदे क इत्यमरः पादंगदं ७ इतिशब्द
 स्तुतिषकनक पिंग जराकला रत्नावली ॥
 पुं व्यासनमामिणिरसातिलकं नृकेशरीने पुं नरसिंहावता
 मुनीनो इतिपुराण ॥ १ इतिपुराण ॥
 वृत्तिः स्त्री स्तुतिः इत्यमरः २ नृगः पुं राजविशेषः यथा
 जा इतिशब्दरत्नावली ॥ नृगोनाम नरेन्द्रोद्भू मित्वा
 नृनः त्रितिमः प्रवितः इत्यमरः कृतनयः प्रभा इतिश्रीभा
 नृनः त्रिनृनः इत्यमरः ॥ गवतं नृवत्ताः २ पुं राक्षसः
 नृनः त्रिस्तनः नृशिसुवनेत्य इतिहेमचंद्रः नृवत्तः पुं
 स्नातकर्मणि कप्रत्यय निष्ठाणः सुनीयराजपुत्रः इति म
 नृननः त्रि अपुरातने तस्यर्था हाभारते ॥
 यः प्रमथः २ श्रीभनवः १ नयः नृत य नर्तने इति कविक
 ४ नवीनः ५ नवः ६ नृनः ७ इत्यमरः स्पृदुमः नृतिः स्त्री नर्तनं
 २ सघकः ८ अजीर्णः ९ इतिहे इतिशब्दरत्नावली नृतः पुं
 मवेदः अमथः १० प्रतिनवः ॥ नर्तकः इत्युणादिकोषः ॥
 इतिजलाथरः ॥ भूमिः दीर्घः किमिः इति
 नृनः त्रिनृनः १ इत्यमरः नृदः सदिमसारणादिभूतिः न
 नृनं यत्तर्कः ऊरुः यथा ऊज ने क्री नृत्य इत्यमरटीका
 सापि खलु नृनमनने अर्थनिष्ठ याभरतः ॥ नृत्यक्रीतानमा
 यः अवधारणं यथा नृत्येतिस्म नरसाप्रयसविलासो गविदे
 रावण इत्यमरभरतो स्मरणं ॥ यः नाव इतिभाषा तस्यर्थायः
 वाक्यपूरणं इतिमेदिनी ॥ ताण्वं १ नृत्य १ नाट्यधलास्य
 नृपु २ क्री खनामखानपादभू नर्तनं ६ इत्यमरः नृत्यं ७ उद्गतं न
 यणं नेपथ्य इतिभाषा तस्यर्थायः वाम्पयदने तालतयाप्रयनस्य

मिति भेदोऽत्र नादतः इतिभर तः चार्वायिष्ठान वरुतं नरसम
 ... लासः ६ लासकं ... महिरेवना इतिमार्कंडेयपुरा
 ... इतिशहरतावली एां विसृष्टे नरसफले यथा
 तस्य लक्षणादि यथादेवरु। नरसमानस्यवद्वामितकृणुष
 व्याप्रतीतो यस्तालमानरसा वसुंधरे मनुजा येन गच्छेतिदि
 श्रयः सविलासोगविद्येपोन त्वासेसारसागरं त्रिशादृषसह
 तमिस्रच्यतेवुधेः ताएवव सागि त्रिशादृषशतानिच पुकर
 तथालासोदिविधं नरसमुद्य हीपमासाय मोदते वै यदृच्छया
 ते पवलिर्वरुचयताएव पुकराव परिभृष्टः स्वच्छंदगमना
 दिविधमने अंगवितेयवाऊ लयः फलप्राप्ति सञ्चोणिमम
 ल्यतथाभिनय श्रुता य कर्म पयायणः रूपवान् गुणवान्
 उमापेवलिस्तस्याः संगदेष्टी शूरः श्रीलवान् सपथे स्थितः मरु
 तिलोकतः छेदनं भेदनपत्र कश्चैवजायेत संसार परिमोचितः
 वरुचपासावावली ताडवेव इतिवागरे प्रोकरमाहात्म्य दृष्ट्वा
 कुरुपंतदा रुणागलमुदते कु संप्रजितेदेव ... नोनुमादेयेत
 रितेयोवनेचेतिलासोदिविधं यमेश ... सुदः परं वल्लसग
 मुच्यते यत्राभिनयाद्येर्भावेर क्षति इमपिपुराणं य ... दार।
 संगशेष चुसनेः नायिका ना का माहत्म्य श्रीभागव ... यो नरस
 यकौ रगे नरसत स्फुरितं हिन ति प्ररुष्टासा भावेवजु सभक्तिनः
 तमपुरेवदलीलोभिर्नरीभि स निदं हनि पापानि जन्मानर प्रा
 यचरत्यते वशीकरणाविद्या तेवपि हरिभक्तिसयोदये वरुथो
 भेतलासोयोवनेमते गायार तसार्थनरदृषादिसुभक्तस्य नरसतः
 निष्ठने वाद्यवाद्याडनिष्ठनेलुयः पञ्चाभूमेदिशोः लिभ्या दोर्भामेग
 लयतालसमारवातता नरस लेदिवः विसृष्टमीनरे नरसदृता
 प्रवर्तते इति संगीतदामोदरः तथासाति रुद्रलोकममेशय ॥
 प्ररुपस्य नरसयर्थ यथा नरस स्वय नरमेन संप्रज्यतस्ये वावुचरो
 नालमरूपेण सिद्धिनाहस्यरूप भवेत् अग्यचव नारदीक्षा ॥

नरसतोऽप्री पतेरयेतालिका वा लासुमरावाको ... एली
 दने भ्रंश उदीयेतेशरीरस्याः स शुष्मायिनीरक्षा ... राधाम
 वेषातकपदिणः इतिहरिभक्ति गणेशो रेवती ... एताः ल
 विलासः नरेवः पु राजा यथा ग्रानिमिद्युन कया यव मीन
 अमान माला विपुलानपत्रेदे हृषभ सिद्धसंतकानि तत्रचंदः
 वानदेवाश्रभिदानभेजः इति शोभनः इतिज्योतिषं ॥
 नैषथे १० सर्गः नरधर्म ने पुक नपकंदः पुं राजपल्लाणः इति
 वेरः इतिहमचंद्रः नरधर्म राजनिर्वाणः ॥
 युक्ते वि ॥ नपतिः पुं ऊवेरः राजा इति
 नपः पुं नरपतिः इत्यमरः तस्य शहरतावली ॥
 लक्षणे यथा चतयोजनपर्य नपतिवज्रभः पुं प्रौषथविशे
 तमधिकारा नपस्यच योराजा नपवज्रभ इतिख्यातः यथा
 ततशतगुणः सपवमेरेलेसरः जातीफले स्ववगावतगोलाट
 ततदृशगुणो राजा ... पतिकी गरामवे जीरकंच यमानी च
 रितः इतिवृत्तवेवर्मश्रीकृष्णज विसृष्टेयव पत्रके लोह मधुं र
 मावेरे २६ अध्यायः ॥ संगेयतास्यप्रमेकशः पल।
 तस्यशोसा यथा य ... स नपः मरिचैत्रियलेरसाङ्गागीउरण
 पुत्रानिधनस्य धने नपः यमा। येषयन थाशी रसेन वा पिष्ट्वा व
 तजननी राजा यतातस्यपितान् टिकोऊरुयततः श्रीमरुहनवा
 यः अनायस्यनयानाथोयभतेः येन विविचयनिर्मितः सूर्य
 पार्थिवः पतिः ग्रभस्यस्यनपो वनेजसावायंरसानपतिवज्रभः
 भूतो नपयव नरणसखा सर्व अष्टादश वटो स्वादेत पवित्रः
 देवमयो राजा तस्मात्ता मधये सूर्यदर्शकः इतिमदानलंस
 नप इतिकालिकापुराणे ५ वं माम दोषविस्त्रचिको श्रीह
 अध्यायः नपदर्शनदिनं यथा गुल्मादराष्ट्रीलायकृत्माणहली
 तत्रतिथयः सुभाः वामाः प्राणि मकं हतशूलकवशूलववतःशू
 मंगलभिजाः नतशीण उत्तरफ लंबकामला शिरःशूल कटीशूल

माना मोः शूलकं कासखासा इतिभाषा इति शवचंद्रिका ॥
 मवानेच श्रीपदे शोच सर्वदे प राजपलाएः रामशरः शालि
 लगणं गणमाला मन्त्रपितेव धामे आमे इतिराजनिर्घटः ॥
 गईभी किमि ज्ञानि ददुणि नयप्रियफला स्त्रीवार्ताकी इ
 वातरक्तंभगदरे उपदेशमतीसा ति राजनिर्घटः ॥
 रेशरणेशः प्रमेदकं अशमरी नयप्रिया स्त्री केतकी राजवर्म
 मृचकुल्लेव मृचाद्यातमसुदरे री इतिराजनिर्घटः ॥
 जरेजीलीनरंकणुनेलस्येव नयवदरः पुं राजवदरदतः त
 मिथुमिं दारविदधिदिकाश्र तफलेकी इतिराजनिर्घटः ॥
 जरागरदसुकताः वाथिप्यस नयमदिरं स्त्री राजसुदने नन
 रमेदं चहृभृदि विमर्षिकान् ऊ यर्षायः सौधं २ इतिहेमचंद्रः
 रुसभरकपिनेयुदभसारुचित नयमोगत्यकं स्त्री शक्रलपुत्रः
 षो कर्णनासाचुशोयांशुदंतरोगे इतिराजनिर्घटः ॥
 चपीनसे स्थाल्यव श्रीनधिनेच नयलत्न स्त्री राजद्वय इत्यमरः
 स्यावराणि विद्याणि च वातपित्त राजविक्रं च ॥
 कफोम्यांशु दृढज्ञान सात्रिणा नयलिंगधरः पुं राजवेशधारी ।
 निकान् सर्वरोग वयान् हेतिच यथा निजग्राहो जसा वीरः कलि
 एतामुरिवयापहा वलवर्णक दिगिजये क्वचित नयलिंगधर
 रोस्थेय आयुषो वीर्यवर्धनः य मृद्वंजतः गो मिथुने पदा इति
 वेवाजीकरः प्रेषः पट्टामेचसि श्रीभागवते स्वधे ॥ अथायः
 दिदः यारोगीरीचैजीवीस्थान नयवल्लभः पुं राजासः इतिरा
 रोगी रोगे विमुचति इत्यस्यास जनिर्घटः राजप्रियेचि ॥ न
 प्रसादेन सवुदि जीयते नरः । यवल्लभा स्त्री केविकापुष्पं इ
 इतिरत्नावली ॥ निराजनिर्घटः राजमहिषीच
 नयद्रुमः पुं आरगवधः राजादनी नयसते स्त्री नयानांशालास
 वदाः इतिराजनिर्घटः ॥ नृ इतिवा इत्यमरभरती ॥
 पधियः पुं वेष्टवेषः वेष्टवोश ॥ नयानां स्त्री कदंतवी इतिरत

माला राजकन्या यथा स्वयंवरं दस्यवसति महर्षीकेप्रतिष्ठि
 भीम नयानांशाला दिशः पतिर्न ना नसिंदस्य तथा प्रोक्ता जन
 प्रवेवेश शोचः इतिनेषथे १० स्त्रीः लोकेमहात्मनः सयवचलेदी
 नयधरः पुं राजसूय यज्ञः इति री यथा प्रोकरेयमास्याय
 त्रिकाणशेषः ॥ दार्पस्यच उरात्मनः भविष्या
 नयाने स्त्री राजाजनामधामे इ मि न सदेहा वज्रशक त्वरा ।
 तिराजनिर्घटः राजगोदनेच । नितः इतिपायेसीष्टिवागे २८
 नयभीरे स्त्री भक्ततर्प्य राजभो अथायः अविच दैत्यस्तोः
 जनकालीनवाद्यविशेषः इतिवि सौनवराह माहवे निपातया
 काणशेषः ॥ मास रुषाज्वलती शक्तिंयथा
 नयामयः पुं राजयत्न लययोगः विद्युतमाप्नु कंजे प्रवर्धमाणा
 इतिराजनिर्घटः राजोरोगाश्च । पित्रिभिं समेचः सहसमानाग
 नयार्धने स्त्री राजावर्त्तरत्न इति दयाप्रमेयः प्रोवाचदेतेनवरार
 राजनिर्घटः ॥ मूर्तिः प्रजायतेः सत्त्वमिमेनि
 नयामने स्त्री राजासने तस्यार्थयः हयवेजेच कः स्वस्ति यथा स
 भद्रासने २ सिंहासने १ इत्यमरः रेद इत्यपिपुराणं ॥
 नयक्रयः पुं राजपलाएः इति नशंसः त्रिकूरः परदोदी इत्य
 राजनिर्घटः नयनामा च ॥ मरः ॥
 नपोचितः पुं राजमाघः इति नसिंदः पुं विसुः इतित्रिकोड
 राजनिर्घटः ॥ शेषः विसोर्दशावताराणांम
 राजयोगेचि ॥ नयजः पुं ॥ धेचतर्प्यः प्रणीवतारः तस्य
 अतिथिसेवा यथा अथापनं नये यथा सिंदस्यकृतावदने
 ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तुतर्प । मुरारिः सदाकरालच सुरक्त
 णो होमे दैवो बलि भोजो ॥ नेत्रं अर्द्धवपुर्वमनुजस्यकृता
 नयज्ञाः तिथिपूजनं इतिम यथो मतोदेत्यपतेः पुरस्तात्
 नुः नवरारः पुं वराहरूपध ॥ इत्यपिपुराणं ॥
 भगवदवतारः यथा नवरा षोडशरतिवेधान्नर्गत नव ।

मवेधः तस्य त्वत्तां यथा पा
दौ संपीडा योनौ च हृदालिङ्ग प्र
वेशने हस्तयोर्वेष्येन्द्रावे वयो
नसिंह संतकः इतिरतिमंजरी
नरेश्वर नसेन स्त्री स्त्री न
लांसेना इत्यमरः ॥
नसामः पुं नरेश्वरः यथा ।
तेश्वरपुष्प ययः पवित्रं सो
मोद्गवायाः सरितो नसामः ।
उदंमुखः सोः स्वविदस्व मस्व ज
शर तस्मान्निगृहीति शापात्
इतिरचुः ॥
नरविः पुं नसिंहवत्तारः यथा
शतेमवित्रशयने मममीनक
मिकोलाभवत्तारविमनया
मदग्नः योः भूदभूवभरताय
जकुलबुद्धः कल्का सतावभ
विता प्रहरिष्यतेः रीन् इतिवोषदेवः
नमि) नीतो इति कविकल्पद
नम) मः ।
नेत्रकः पुं स्त्री निर्नेत्रकः रज
कः यथा शास्त्रले फलके स्मृते
निग्राहासोसि नेत्रकः नच वा
सांसिवासाभि निर्देष्टववासेय
त इतिमनुः ॥
नेत्रा वि प्रभुः इत्यमरः निवह
तः इतिराजनिर्वटः प्राययिता च

नेत्रे स्त्री चक्षुः जरा शंशुकं ३
नमरः मंथगणः वृक्षमूलं २
शः नेतरि चि इतिमेदिनी नाडी
इति विषयः वलिशलाका इति
राजनिर्वटः ॥
नेत्रच्छदः पुं नेत्रविधायकचर्म
पुटः चक्षुराता इतिभाषा इति
वर्त्मशब्दस्य नानार्थग्रमरः ॥
नेत्रपर्यंतः पुं अपागः इति
राजनिर्वटः नयनावधिके चि
नेत्रपिणः पुं विमलः इतिहारा
वली चक्षुर्गालकश्च ॥
नेत्रपुकरा स्त्री रुद्रजटा इतिरा
जनिर्वटः ॥
नेत्रमीना स्त्री यवतिक्तालता ३
निराजनिर्वटः ॥
नेत्रयोनिः पुं इंद्रः इतिशब्दमाला
नेत्रजने स्त्री कज्जले यथा पृष
नोकथितोपुपः शृणुतोनेत्रे
जने येन तद्यत्निकामाख्यात्रिपु
रावेस्मवीतथा सोवीरजास्वलेत
स्यमश्रुश्रीकरे तथा दर्विकामेव
नीलश्रग्रजनानि भवेतिपटु स्वव
द्व्यंत सोवीरे जामले प्रसूते तथा
मश्रुश्रीकरे रत्नमचनीलतने
जसे हृष्टा निगास चेतानि शि।

शिलायां तेजसेऽथवा प्रदद्यात् शोककोपाक्षिरेभियातादतिमय
सर्वदेवभोगेदेवीभ्यश्चापि पुत्रक यानात् ॥ अतनोच विपर्यये
वृत्ततेलादियोगेन ताम्रादौ री क्लेशाः तादति मैथुनाच्च ।
पवक्रिना यदेजने जायते तदर्वि वास्यग्रहात्तस्मत्त निरीहणाच्च
का परिकीर्तिता सर्वाभावेन त नेत्रे विकारात् जनयंति दोषाः ॥
दद्याद्देवीभ्यो दर्विकोजने म वातात् पित्रात् कफा दृक्तादभि
हामाया जगद्वादी कामाख्या संदम्रतर्विधः प्रायेण जायते चो
त्रिपुरा तथा आशुवेतिमहातो रः सर्वनेत्रामयाकरः तस्य संप्राप्ति
घंघट्टिरेभिः सदाजनेः विधवा रथ्या निक्तादनस्तेभनरोमहर्ष
नाजने ऊर्ध्वाम्हामायायुजने सेवर्षणरुष्य शिरोभितायाः विष्णु
नादेने तेजने देवीवैस्मवीविध । कुभावः शिपिराश्रुताच वाताभि
वाहते न स्मत् पात्रे योजयेत् पत्रे नयने भवेति दाहमपाकोशि
साधको नेत्रजने न पूजाफल शिराभिनेदा धूमायने वास्यसम
माप्नोति तस्याच्च विदितो जनेः लूयश्च उस्माश्रुता पीतक नेत्र
चतुर्वर्ग प्रोपुषः कामदे नेत्रे चापिजाभिपत्रे नयने भवेति ॥
जने तस्माद्दुयमिरे दद्याद्देवभ्यो उस्माभिनेदागुरुतादिशेषाः क
भक्तितो नरः इतिनोकथितोपु एवदेहावति शीतताच स्वावो
पस्योक्तनेत्रजने इति कालि वक्रः पिच्छिलपवचापिकफाभि
कापुराणे ६८ अध्यायः नेत्र । पत्रे नयने भवेति ताम्राश्रुतालो
रोगः पुं चक्षुरोगः तस्य निरा हित नेत्रताच वातः समंतादति
ने यथा उस्माभितमस्य जलप्रवे लाहितश्च पित्तस्य लिङ्गानि च
शाहरेत्तणात् स्वप्रविपर्यया यानि तानि रक्ताभिपत्रे नयने भ
वेति इति माधवकरः ॥ नेत्रो
दे विद्यातादमनातियोगात् द गहा पु वृश्चिकालीहृदः इति
वातघात्राविशि सविताश्च विन्मत्र राजनिर्वटः चक्षुरोग नाशके चि
वातकमनिग्रहाच्च प्रसक्तसंरोदन नेत्रामयः पु चक्षुरोगः तस्य नि

दानं यथा वातात पिनात कस्माद इति जराथरः ॥
 क्तादभिस्वद आतर्विधः प्रयेण नेपालनिवः पुं नेपालदेशेऽव
 जायते श्वरः सर्व नेजामयाकरः निवः तन्यर्थायः नेपालः २
 इति माथवकरः ॥ त्पानिबः १ जरातकः धनाडी
 नेजामुक्ती अष्क इत्यमरः ने तिक्तः ५ निद्वारिः ६ मन्त्रिपानिपुः ७
 जारिः पुं सेऊणवृद्धः इतिरा अस्पृगाः शीतले उस्पृते यो
 जनिर्घण्टः ॥ गवाहितं लसुते तिक्तले या
 नेडी स्त्री लक्ष्मीः नाडी इतिशब्द तिकय पितृशरणोक्तस्मा ज
 रत्नावली नदी इति मेदिनी ॥ राघटलेच इतिराजनिर्घण्टः
 प्रायणकञ्जीच ॥ नेपालिका स्त्री मनःशिला इ
 नेत्रोपमफलः पुं वातादः वादाम ति राजनिर्घण्टः ॥
 इतिभाषा इतिभावप्रकाशः ॥ ने नेमः पुं कालः अर्थः त्वणं
 शेषयं स्त्री पुष्पकासीसं इतिरा माकारः केतवे इति मेदिनी ।
 जनिर्घण्टः चक्षुरोगोपयुमात्रेच अर्द्ध गर्भः इति हेमचन्द्रः ॥
 नेत्रोपयं स्त्री अजस्यं कौगा । तादादिः अमः इतिशब्दरत्ना
 इतिभाषा इतिरत्नमाला ॥ वली सायंकालः मूले उर्द्ध इ
 नेदिष्टं ति अतिकृतमं अतिनिक ति सेंदिप्रसारोणादिहृतिः ॥
 हे इत्यमरः निपुणं इतिराज । नेमिः स्त्री चक्रपरिधिः रथचक्र
 निवृण्टः अंकोवृद्धे पुं इति सभूमिस्पर्शिभागः तन्यर्थायः ।
 जराथरः ॥ प्रधिः २ इत्यमरः नेमी ३ इतिभ
 नेदीयान् चि नेदिष्टः अयंतसमी रतः कृपापरिस्थ पट्ट प्रोतभा
 पः इतिजराथरः ॥ नेयः पुं प्ररोहि गः इतिभरतः भूमिस्थ रूप
 तः उदके इति सक्षिप्तसारोणादि यहः इत्यमे रूपस्य समीपे रज
 हनिः नेयं स्त्री वेशः इत्यमरः धारणार्थं चि दाह यसे इतिस्मा
 यलेकारः रंगभूमिः इति मेदिनी मी तन्यर्थायः चिक्रा २ इत्यमरः
 नेपालः पुं स्वनामप्रसिद्धदेशः नेमिः पुं जिनविशेषः इति हेम ॥

चंद्रः तिनिशब्दतः मधुमादौति नेविकं स्त्री गोः शिरोदेशः इति
 नाश इतिख्यातः इत्यमरः ॥ हेमचन्द्रः ॥
 नेमिचक्रः पुं परीक्षितेशजः अ नेचिकी स्त्री उन्नमा गोः इत्यमरः
 सीमकस्त्वस्य पुत्रः सहस्रिना न नेनेचि निजसेवधि स्त्रीयं यथा
 गरेनघालते कौशास्या पुण्या वस्त्रासुस्य च वस्त्रासेवायस्य
 आसीत् इति श्रीभागवत ॥ च पार्वते अग्रयस्य च पार्जन्ये ।
 नेमी पुं तिनिशब्दतः इत्यमरः नेने पाशुपतस्य च इति श्रीभाग
 कायाभरतः ॥ वने १० संख्ये बाणयुद्धे ॥
 नेमी स्त्री नेमिः इत्यमरः कायां नेत्यं स्त्री नित्यं नित्यस्य भाव
 भरतः ॥ इत्यर्थेऽप्यप्रत्ययनिष्पत्तिः ॥
 नेष्ठा ३ पुं अतिकृ इति सेंदिप्र सारोणादिहृतिः ॥
 सारोणादिहृतिर्भूरिप्रयोगश्च जनिर्घण्टः नेपाल देश संबंधि
 नेकटिक चि निकटवर्ती यथा निवि ॥ नेपालिकं स्त्री ताम्र इ
 वातीनद्यालदीप्रास्तः सत्वनः प निराजनिर्घण्टः ॥
 रिश्रजयन पर्वदत्तात्महावले नेपाली स्त्री नवमल्लिका मनः
 दाटनेकटिकाप्रमान इतिभट्टिः शिला शोफालिका इति मेदिनिः
 नेकटं स्त्री निकटत्वं निकटस्य भा नीली इतिशब्दरत्नावली ॥
 व इत्यर्थेऽप्यप्रत्ययनिष्पत्तिः निकट नेपुणं स्त्री नेपुणं यथा प्रकरा
 भवेचि ॥ नयि नेपुणं महत् परवाच्यानि
 नेकभट्टः चि उच्चावचं अनेकप्र विरायगापितं विपरीतमथान्न
 कार इत्यमरः ॥ ने गणान् भृशमाकौशलसार्थ
 नेकषयः पुं निकषापुत्रः राक्षसः चेतसा इतिमात्रे १६ सर्गः ॥
 इति हलायुधः ॥ नेपुणं स्त्री निपुणाना निपुणस्य
 नेगमः पुं उपनिषत् वर्णिक नागरः भाव इत्यर्थेऽप्यप्रत्ययनिष्पत्तिः य
 इति मेदिनिशब्दरत्नावली नयः ३ णा अशकाः सहस्रा राजनभावा
 तिः इति हेमचन्द्रः निगम संबंधि निवि बोद्धपरस्यै अन्नः स्वभावेर्गोते

सैनैपुण्यप्रपता भृशं इति लं दानं क्री निमित्तनिश्चयवदधिका
का काले १० सर्गः ॥ विकर्तव्यदाने यथा यत्नपाणेप
नैमिषिकं वि निमित्तजनं यथा प्राप्तेवदीयते विउयोकरे नैमिषि
नैमिषिकानि काम्यानि निपतेति के तद्विष्टे दाने सजिस्नुष्टिते इति
यथा यथा तथा तथैव कार्या गरुडपुराणे नैमिषिकलयः पुं प्र
णिनात्र कालविचारयेत् इति श्रु लयविशेषः यथा चतुर्गसहस्र
यागनत्वं मास संवत् सरादि वि तेवात्मो नैमिषिको लयः अनात्र
शेष नियमश्रुत्यावर्ण कर्तव्य छिन्नकल्पाते जायते प्रातर्वाधिकी
कादाचित् क निमित्तोत्पत्तेः पुत्र उत्तिष्ठन्ति तदोद्वादि वि समदि ।
जन्मादि निमित्तकथाद्वादि य वाकराः तेन पीता जलं सर्वशेष
या नित्यनैमिषिके कर्तव्यात् प्रय येति जगत्त्रये भूर्भुवः स्वः महती
तः सत्सलिलं च तीर्थस्नानं क संस्थाप्यति जने जनाः रुद्रो भू
जच्छाया येन प्रादुर्भवैव इति त्वात्सो विष्णुः पातालानि दहन्
मलमासतत् ॥ यः विस्मर्देष्टे प्रोक्तं च मुखात्
नैमिषिककिया स्त्री निमित्तनि चान् स्तन्यल वधने च वर्षशते
श्रयवदधिकारिकर्तव्यकर्म य नानावर्णा महाचनाः विस्वासा
या नित्यनैमिषिकी काम्यानि जः प्रातेवाति वर्षाणां वायु र्जि
योपुसा मशेषतः समाख्या हि तः विस्मरेकार्णवे पीता सर्व व
दिजश्रेष्ठ सर्वतो रुसि मे मनः लस्त्रपथक शोतेः नेता सनेवि
उर्वउवाच यदेतदुक्तं भवता नि स्मर्त्तुं स्यात्वरजगमे समायुग ।
त्यनैमिषिकाश्रितं तदहंकथ । सदस्वसजगद्गोस्सजद्विः इति
यिष्वाभिष्मणस्वैकमनामस गरुडपुराणे नैमिषिकस्नाने क्री
ज्ञानस्य ज्ञातकर्मादि क्रियाका निमित्त निश्चय वदधिका निश्चय
उमशेषतः पुत्रसहस्रीनपिताया स्नाने यथा चांगलशवयुपादिस्
द्ववाभुदणत्सक इति विस्मपुरा स्नात्वा नारजस्वला स्नानाहं स्तुयते
गोप्यंशः अथायः नैमिषिक स्नानिस्नाने नैमिषिकं हितत् इति गह

उपुराणे ॥ नैमिषारणं क्री अरण्यविशेषः लीयान प्रति वल वाका ॥
तस्या प्रति यथा तेन चक्रेण तत् नैमयः पुं परिवर्तः विनिमयः
सैम्यमासरेदोर्जये दानात् नि इत्यमरः ॥ नैययोध क्री नयोधफलं इत्य
मिषात्ररमात्रेण भस्मवद्गुह्या मरः नयोध जात चमसादि ॥
कृते एव कृता ततो देवो मुनि । इति वोपदेव रामतर्कवागीशो
गोरमुखे तदा उवाच निमिषेणोदे नैयैकव वि मं कुम्भगजातवस्व
निहते दानववले अरण्यसिंस्त चर्मादि इति वोपदेव रामतर्कवा
त स्तव नैमिषारण संज्ञके भवि गीशो नैयमे क्री नियतत्वे नि
ष्पति यथा र्थवेवास्मणो ना वि यतस्य भावे इत्यर्थे स्पष्टमय नि
शेषतः इति वराहपुराणे गोरमु व्यतने नैययिकः पुं न्यायवेना
खं प्रति भगवद्वाक्ये अपि च देश न्यायधेता तत्तप्यायः स्वात
वः संप्रवक्ष्यामि यस्मिन् देशे च विष पादः १ सो वादिकः १ आर्द्रितः ४
य उक्ता मनामयं च कं ससृष्टाता इति जगत्प्रः ॥
नुवाच ह तिम मेतन्मया चक्रमत् नैरंमये क्री निरंतरत्वं निरंतरस्य
वृजतमाचिरं यत्रास्ये नैमिः पीर्ये भावः सैयं स्पष्टमय निष्पत्तौ ॥
त सदेशः पुरुषर्षभ ततो मुमोच नैराशं क्री आशया अभावः ।
तच्चकं तेवतत् समनु वृजतस्य यथा आशदि परमे इः खं नै
वेवृजतः दिपं यत्र नैमिः पीर्यत राशं परमे सुखे आशया पिंग
नैमिषे तत् स्तनेनास्मा पुणं सर्वे ला वेष्वा कृता जन्म निरर्थके
पूजितं सिद्धचारणसकोणं युग्म इति वस्त्वैव वीर्यपीकस्मजन्म
थर्व सेविते स्थाने भगवतः शोभा खेदे १ अथायः ॥
रेत नैमिषमुत्तमे अत्र देवाः सर्ग नैरुक्तं वि निरुक्तं संवेधि यथा
थवीः सयत्नो रगरादसाः तपस्त षष्ठमवृष्टिभृति यस्पदः नडः
स्वा पुरादेवा लेभिरे प्रवुराभगान् इति नैरुक्तं इति रामतर्कवागी
इति कौर्म ४ अथायः षट्क शः नैरुक्तः पुं रादसः पश्चिमद

तिला कोणाधिपतिः इत्यमरः । मोदरः निविशताव । नैवेद्यं विनिवे
 ज्ञातिषमनेतत्त कोणाधिपतीरा दनीयद्वयं तत्तं च विधेयं यथा निवे
 द्यः यथा सूर्यः शुक्रः तमाशुचः दनीयं यद्वयं प्रशस्तं प्रयत्ने तथा
 सहिकेयः शानिः प्राणी सोमसि तद्दत्तादं यवविधं नैवेद्यं मितिक
 दशमं जीव प्रागादि दिगधीसराः ष्यते भक्ष्य भोज्ये च लेप्ये च पेयं
 इति श्रौतिसूत्रं ॥ सोप्यं च पेचमं सर्वत्र चेतत्रैवेद्य
 नैर्ऋती स्त्री शुवाची प्रतीच्योर्म माराध्यास्ये निवेदयेत् तत्तपात्रे
 धादिकु नैर्ऋतकोणः इति रा यथा तत्रैवेद्यं च पात्रेषु सोमवर्णी
 जनिर्जटः जराथरश्च ॥ राजते तथा तामेवा प्रस्तरे वापि
 नैर्ऋत्यं स्त्री निर्गुणतं यथा य नैवेद्यं स्यापयेदुयः सर्वाभावे च मा
 विनिहितोपि नैर्ऋत्यं उत्तमशोक हेयस्वहस्तयौ दत्ते यदि इति तं च ।
 लीलया गृहीतचेताराज्येष्टाया सारः तद्दानफलं यथा नैवेद्येन
 नतदधीतवान् इति श्रीभागव भवेत् स्वर्गं नैवेद्येनामृतं भवेत्
 तद्वितीयस्कंधः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्च नैवेद्येषु प्र
 नैर्मल्यं स्त्री निर्मलत्वं विषयवै तिहिताः सर्वयज्ञफलं नित्यं नै
 रागं यथा विषयेषु तिसंरागो वेद्यं सर्वतद्धितं ज्ञानदं मानदं पुण्यं
 मानसो मल उच्यते तेष्वेव हि सर्वभोग्यमयेतथा मनसापि महा
 विरागस्त नैर्मल्यं समुदाहृतं देव्यं नैवेद्यं दातुमिच्छति योनरो
 इति प्रायश्चित्ततत्त्व ॥ भक्तियुक्तः सन् दीर्घायुः स सुखी
 नैल्यं स्त्री नीलस्य भावः नीलि भवेत् महाभायकदा देवी सर्व
 मा इति सुगंधोप हीकायां राम विष्णो मि प्राकृतः नाना विधे
 तर्कवागीशः ॥ नैविशं स्त्रीवे स्तु नैवेद्यं रिति चिंत्याकृतस्तु ।
 शफुतकारगुणविशेषः यथा यः स सर्वकामान् संप्राप्य ॥
 नैविशं प्रोक्तं चापि सुस्वरत्नं च । मम लोके मही यते इति ।
 श्रीमता माधुर्यमिति पंचामीफ कालिका पुराणे ॥ ॥
 त्कतेषु गुणास्तदाः इति संगीतदा

१५॥ १०॥ अध्यायः तत्कालो य
था अवीकृ विसर्जनाद्व्यनैवेद्यं
सर्वमुद्यते विसर्जिते जगन्नाथे
निर्माल्यं भवति तत्कालं पंचगव्यं
विदोमुखा नैवेद्यं भुजते सखे इ
ति गुरु उपुराणं तस्य स्थापनं ।
क्रमेण यथा गौतमीये वामे त
स्तु तथा धूपं मग्रे वा न तदति
णं नैवेद्यं दक्षिणे भागे पुरतो
वान् पृष्ठतः दक्षिणं भागं
देवताया पव न त साधकस्य
कंच देवता वामे ग्रामात्रैव द
क्षिणे पुरश्चरणचदिकायां द
क्षिणांतं परित्यज्य वामे चैव य
येत् अभोजनं तद्देवदेवपानी
ये च सरोपमं इति तत्र सारः ।
तन्मद्रा यथा नैवेद्यं मुद्रा मं
गुष्टं कनिष्ठाभां प्रदृश्येत् क
निष्ठानामिकांगुष्ठं मुद्रां प्राण
स्य कीर्तिता तर्जनी मध्यमांगु
ष्ठं रपान् सप्तमुद्रिका अनामां
मध्यमांगुष्ठं रुद्रान् सप्तसास्त्र
ता तर्जनी नामामध्याभिः सांगु
ष्ठाभिः सप्तार्थिका सर्वाभिः सा
समान् सप्तप्राणाद्यान्ने पुयोजिता
तारपूर्वाजपन्मद्रा प्राणादीनां
दर्शयेत् इति नामलः ब्रह्म ।

क्ता वांदायणंवेरत स्वदत्तमि। दिज्ञानामत्रमेवच मित्रदुहं
ति विशेषणीये स्तौतुं ब्रह्मवा तज्ञानामत्रे विद्यासुवातिना ॥
रि गृहस्थेन वनस्थयतिभिरु मिष्टासाद्यप्रदानाचवाहना
या भोक्तव्यं विसृज्येयं नाना। नानायेवच एतत् सर्वविशुद्धे
कार्म्या विचारणा इत्येकादशी। तद्विस्मो नैवेद्यभक्षणान् इति
तत्त्वं अपि विसृज्येयं निवेदिता। ब्रह्मवेवर्तप्रकृतिवारे १० यथा
पुण्यं नैवेद्यं वा फलं जलं प्राप्ति यः विसृज्येयं निवेदितात्रेन यष्ट्याः
मात्रेण भोक्तव्यं त्यागेन ब्रह्महा। सर्वदेवताः पितरोतिष्ठायैव
जनः भृष्टश्री भृष्टबुद्धिभृष्ट मिति वेदेषु विष्कृतं अस्ते स
ज्ञानो भवेन्नरः यः स्तुतेदिस्तु र्ववस्तुनामिष्टे सारं सुदुर्लभं वि
नैवेद्यं भागेनोपस्थितं भुंजते ॥ स्नाने निवेदितात्रेन कलानां देति
प्राप्तिमात्रेणो भुंजते भक्ष्या वि षोडशी यदुक्तं तत्रैवेद्यं यो
स्तु निवेदितां पुंसां शान्तं समुद्रस्य भुंजते साधुसंगतः षष्टिवर्षस
जीवन्मुक्तः स्वयं भवेत् विसृज्येयं दृष्टान्तां प्राप्नोति तपसा फलं यो
यभोजीयो नित्येवाप्रणमेद्वि २ निवेद्यं हरिभुंजते भक्ष्या भुक्तं
एतयेत् स्नाने निवाभक्ष्या सविसृ निवृत्ताः किं वा तपसा सतरो
सदृशो भवेत् पुंसां लक्षणं मवीरान् स हरेस्तेजसा समः इति ब्रह्म
श्रुदृष्टाद्वात्र मेवच यद्वेदनिवेद्यं वेवर्तेश्रीकृष्णजन्मत्वे १० यथा
चवृथा मास मभक्षकं शिवलिंग यः शिवनैवेद्ये विशेषो यथा
प्रदत्तं यदत्रं श्रुदृष्टाजिनां रि। वक्रचक्षुषपरिशिष्टे अग्रार्य
कित सक दिज्ञानं च देवलात्रेन शिवनैवेद्यं पत्रं पुण्यं फलं जलं
येवच कन्याविकपिलासत्रे यदत्रं शालग्राम शिला स्पर्शान् सर्व
यानि जीविनां अमुद्रात्रे पर्युधि याति यवित्रतो शालग्राम शि
ते सर्वभक्ष्यावशेषकं श्रुदृष्टा लायां शिवप्रजने तद्वासा मिता
तिदिज्ञानं च वृषवाहदिज्ञानकं क्रिकतत् कालिकापुराणे यो
अदीक्षितदिज्ञानाच यदत्रं शिव यदेवाच्यं ततः स तत्रैवेद्यं भक्ष
रहितो ॥ अगम्यागामिनां चैव कः कवलसो रणवेतवेसवानेव

भक्षयेत् वैस्वयं पदमय देवो नोभक्षणाय च दुर्लभं सिद्धाश्रमे
पासक परे समानन्तरं नैवेद्यं चतुर्दशं गुरवे श्रुतपाणिने भक्ष्य
भक्षयेदय देवतः एतदेवात्र देकाच्च तत्सर्वं भुंजते प्राप्तिमात्र
श्रुष्टपरं नैदिकं च पुराणे दत्ता तः भुक्ता सुदुर्लभं वस्तु ननर्तमे
नैवेद्यं वस्त्रादिना ददीत कथंचन मविफलः पूजकां वित्तसंवीगः
यत्कथं शिवमुदिष्टं तदाहो न साधुनेत्रा मुदन्तिनः गायन्सम
न तत्फलं इति शिवदत्ते विशेषः गुणभक्ष्यासु कंठः पंचवक्त्रतः रा
इत्येकादशीतत्त्वं स्वदत्तं शिव गामैकतानेन ज्ञानमानेन संद
नैवेद्यस्यापि भक्ष्याभक्ष्यत्वमु रं पपात उमरुहं स्नातपूज्यं चव्या
कं यथा गेहं हरति निर्मलं शो सुवर्मच स्वयं निपत्य पश्चाच्च रुदं
कं त चरणोदके अशेषं पातके क्लीमवाप च अतीव कमनीयेत
हेति शोभो नैवेद्य भक्षणं इति शा ड्यथा नेकमानसः सहस्रदल
ज्ञानेदतरं गिणी शिव नैवेद्य। मध्यस्थं सोपपन्न एत सरोरुह
स्याद्यात्त कारणं यथा रथि। एतस्मिन्नेतरे देवी उगी उगीतिना
कोवाच एव भूतस्य च विभो स शिनी मुदजगाम श्रीं ततः प्रस
वैश्यामहात्मनः नशक्तं कथं न वदेन दत्ता रुदेनं मूर्च्छितं दृष्टा
च्छिष्टं बुद्धिसिद्धे भंजन श्रीकृष्ण निपतेनैव भक्तिः प्रहस्यवांताप
उवाच येन देवि प्रवक्ष्यामि तिरा प्रकृमारे श्रुतपाणिनः सर्व
संपुरातनं पापेनानां दहनेन तोकथयामास कृमारः संपुटा
लदप्रि शिखोपमे सनत्तुमारोवे जलिः श्रुता चुको पसा देवी शि
जं व मेकदा च जगाम ह ददृशी भु वे प्रस्फुरिता थरा तांशममुद्य
त्तवेन वनाशेनारायणं दिन्नः त तो देवी मुत्थाय च त्रिलोचनः वो
ष्टाव गृहेः स्नात्रे प्रणम्य भक्ति धर्यमास विविधं तष्टाव संपुटी
तो मुदा प्रवृष्टो ददौ तस्मै संवष्टो जलिः श्रुतामना हरेस्तोत्रेन शया
भक्तवत्सलः प्राप्तामात्रेण तत्रैव यशिवं शिवा इष्टं च के तदुच्छिष्टं म
भुंजते नैवेद्यं किंचन किंचिदशुद्धं भक्ष्यं विष्टा मपि पादं सुवाच स
विष्टं तपस्तपामया लब्धत्समी

स्वरः तया विष्णोः प्रसादेन वंचिता ब्रह्मैवेवर्ते श्रीकृष्णसज्जत्वे १
 हं कथं विभो यतो न दत्तं नैवेद्यं विष्णोः अथायः तत्कारणान्तरं यथा
 मत्स्यं वाधुमा अतो मतो गृहाणे श्रीदेव्युवाच इत्येवं तव निर्मा
 तत्फलमेव महेश्वर अथ प्रभु त्वं ब्रह्मादीनां कृपा निधे तत्क
 तिये लोका नैवेद्यं भुजते तव तेन यं परमेशान निर्मात्य तव ह
 न्मेकं सारमयो भविष्यत्येव भार विभो ईश्वर उवाच मा भैर्मा भैर्महा
 ते इत्युक्ता पार्वती मानादुरोद देवि ज्ञानसारं प्रणु प्रिये पतञ्ज
 पुरतो विभोः हृष्टिः यथा तन्न नमो देवि सारात् सारं परात्परं
 कवे नीलकंठो वभूवसः तदा पंचभूतात्मकं देवि सुखं मे परि ।
 शिवः शिवो भक्त्या कृतावत्सि कीर्तितं मध्यस्थाने स्थिते यत्त
 सादरं तन्मानभंगं स्तोत्रेणा वि तन्मुखं परमेश्वरि प्रणामलेतत
 नयेन चकार हं करेण च तवोमी ईशानं सदा कुं हं सुविस्मिन्ने का
 रं समन्वय पुनः पुनः बोधयामा लाग्रि त्रिपिणं तत्तु सर्वशक्तिम
 स विविधैर्जीति वाक्यैर्मनोहरैः यं सदा तेजोमयं महेशानि सुख
 परितोष्टा च सा देवी भर्तारं समु सदेवराजने दीरोदमेवने देवि
 वाच हं कलेवरं च त्वया मि नैवे उल्लिखितं गरले विषं उल्लिखितं गरले
 येन विना हरेः विभर्मि देहं स यन्न ब्रह्माण्डनाशकारकं तदेव
 तत्तं तव सौभाग्यं वर्द्धितं कथं गरले देवि हस्ते कृता न तद्विषं
 ब्रह्मासि सौभाग्यं रक्षितं च कले कृत्वा जन्तुनि भंदिषं गरले जल
 वरं अश्वत्थं तव नैवेद्यं जन्तुस्य वज्रदा मम हस्ते महेशानि स्थावि
 जरा हरं कृतं देहं यत्तत्समात्त रासीत् सुविस्मिन्ने ततः करत
 पप्रदे हं तजामि च लिंगोपरि लीकृतं तद्विषं परमेश्वरि निपी
 च यद्दत्तं तदेवाग्रामो मीश्वर सु यत्तद्विषं सत्संतीक्ष्णं वस्त्राणां ना
 पवित्रं भवेन्न च विष्णो नैवेद्यमि प्राकं ततः प्रणाममुखे देवि न पीत्वा
 श्रितं रत्नं वसुक्ता सा देवी देहं तद्विषं प्रिये तद्विषं कवदे प्रानुस्थि
 मुक्तं समुद्यता ब्रह्मा हरस्तु तद्विषं सर्वदा मम ततः प्रभृति देव
 पुरतः स्तुता च स्तोत्रकार हस्ति शि मुखे जालायते सदा ॥ ।

कंदेन कलपं भूता सदा तिष्ठति का र्थपापानसंशोधक मितां वनेन
 मिनि ततः प्रभृति देवेशि नीलकं म्पत्त देवि प्रवक्ष्यामि उल्लिखं
 वत्तमा मृगो ईशानं मन्मुखे देवि मयार्चति उपचारं स्थापयित्वा
 पवित्रं ब्रह्मवराजने प्रणमिरामये प्रते पात्रांतरे प्रिये कृता तं मेव
 देवि मन्मुखे कमलानने सात्ता प्रते दि उपचारं निवेदयेत् वा
 ज्ञानिर्मयी देवी सदा मे मुखं स मे देवादि देवेशि मोक्षं वरवर्णि
 स्थिता पत्रे वा यदि वा पुष्पं जले नि भक्षणं समं देवेशि ब्रह्माण्ड
 वा वरवर्णिनि अन्तरि परमेशा सृष्टिकारकं पतद्दि परमेशानि
 नि उपचारं मनोहरं यो दद्यात् ब्रह्मादीनां सुखं तं मे अमुचि ।
 परमेशानि मन्मुखोपरि पार्वति वी मुचि वीपि उल्लिखं भक्षयेद्य
 अग्रात्तत्तन्निर्मालं सात्ता ब्रह्मा दि स पव परमाराधः सात्ता ह
 मयंततः पतन्त परमेशानि निर्मा ल्प मुचिस्मिन्ने उल्लिखं भक्षण
 ल्ययस्तु धारयेत् सधृष्टो जायते कामो सपवशो सदा शिवः नि
 देवि निष्कृति नीस्ति तत्रेव अग्रात् निर्मा ल्प हृदभक्तिता ह्नीयाद्य
 मम निर्मा ल्पं अतएव आनने ॥ स्तुपावर्ति प्रद्युम्ने विस्मयं दत्ता
 यद्दत्तं मन्मुखे देवि पुष्पं वा पत्रं विस्मयेण सुंदरि निर्मा ल्प
 मुत्रमे तन्निर्मा ल्पं महेशानि गृ मम देवेशि विस्मयात् वराजने
 क्रीयात् शिरसा सदा स ब्रह्म तेन देवासरं मनुष्याश्च गोधर्माः कि
 सा तस्य समतां याति सुंदरि न जरादयः ते सर्वे परमेशानि व
 द्याद्यदि देवेशि उपचारं मुचि राकाः तदनुदयः निर्मा ल्पेषु व
 स्मिन्ने लिंगोपरि वराजोदे यश्च देवेशि अधिकारी कथं भवेत्
 तस्य मुचिस्मिन्ने निगरामिष्णु इति लिख्यं न तेन ॥ १४ ॥ प
 योदे वचने मम कामिनि सपव हलः ॥
 नारकी भूता नरकं सर्वदा मृगो नैवेद्यिकं क्री निवेशानार्थं गा
 त अशेष नक्तं भूता अशेष यो हं स्थाय यत्तं कया दीयते तत्
 निमावनेन अशेष स्थावरं देवि यथा भूदीपां प्राजवस्त्राभस्ति
 जंगमं च तथा प्रिये भुक्ता तस सर्पिः प्रतिप्रयात् नैवेद्यिकं स्तुति

अर्थदत्ता स्वर्ग महीयते इति नैसर्गिकः विस्तरधारी निमित्तं
 मितादरा निवेशं संबधिनिवि। शोन प्रहरति यः तत्पर्यायः ॥
 नैशं ॥ विनिशासेवेधि निशा अतिहेतिः २ इत्यमरः अतिहे
 नैशकं । भवं इति सिद्धौ को तिकः १ इति शास्त्रावली नो
 मुदी ॥ अ नहि अभावः इत्यमरः ॥
 नैषधः पुं नलराजा इतिवि। नैषाः पुं अविभेदेः इत्युणादि
 काण्डशेषः निषध संबधिनि कोषः ॥ ३
 वि नैषिणे वि निष्प्रितत्वे निष्प्रि नोपस्थाता वि हरस्यः न उप
 तस्य भाव इत्यर्थः स्य प्रत्ययः समीपे तिष्ठति यः सः हीनार्थि
 निष्प्रने ॥ विशेषः यथा अन्यवादी क्रिया
 नैषिकः पुं वृष्णाधत्तः इत्यम हेवी नोपस्थातानिरुत्तरः या
 रः देवकपतिः पुरुषाणादि रुतप्रयत्नायीवहीनः पंचविधः
 पंगविने रजते त्रयं तस्याधत्तः स्मृतः इति मितादरायां व्यवहारा
 इति भरतः ॥ रमादका ॥
 नैषिकः पुं वृत्तचर्यकृतायाव नैः स्त्री नौका इत्यमरः । नौ
 जीवे गुरुकलेयोवसतिसः यथा का स्त्री नद्यादिसंतरणार्थका
 नैषिको वृत्तचारी च वसेदावा। षादि निर्मितयानविशेषः तस्य
 र्थमन्त्रियो नदभावेः स्यतनयेय र्थीयः नौः २ त्रिका १ त्रिणः ४
 त्मावैषानरेपि वा अनेन विधिना त्रणी ५ त्रि ६ त्रि ७ त्रि ८ इ
 देहसाथयेदिनिर्देशः वृत्त निशास्त्रावली अथ निष्प्रद
 लोकमवासोति नचेह जायते यानोद्देशः नौकायं निष्प्रदयानं त
 पुनः इति गुरुपुराणे ॥ सलत्तणमुच्यते अथादिकं तयथा
 नैसर्गिकः विस्तरधारी य न स्यते सर्वं प्रतिष्ठितं जले नौ
 था वृद्धामस्तामियेभक्तिः क केव याने स्या दतस्ता यत्तताव
 लयापरमात्मनः कस्यवापि देत अथकालः सवार वेला
 दिताराजवकिस्वानैसर्गिकीत तिथि चंद्रयोगेचरेविलग्रे नक
 व इति कल्पिपुराणे १६ अध्यायः शदिषट्के ॥ अद्वैत ॥ ।

सप्तमिरेकतोमे वदेति नौका लक्षणद्वयं अत्र सामान्यं राजहस्त
 चटनादि कर्म अस्मि त्वरास्य मितायामा तस्यार परिणाहिनी
 सुधानिधि पूर्वा मित्र धनाद्यु तावदेवोन्नतानौका लदेति गदि
 तमेष्मभलये तारक योगति तावुधैः यतः सार्धमितायामातद
 यीउ विमुहो नौगमनं मुभदे ईपरिणाहिनी विभागोणस्थिता
 मुभवार वृत्तायुर्वेद गदिता व नौका मध्यमेति प्रचक्षते दादाय
 दजातिचतुर्विधा समासेनैवग मथमाभीमाचयत्ता परत्ताम
 दितं तेषां काष्ठं चतुर्विधं तद्यथा या दीर्घा पत्रपुराचैव गर्भगामं
 लघु यत् कोमलं काष्ठं सूचते रा तथा नौका दृष्टाक मित्युक्तं
 वृत्तजाति तत् दृष्टाङ्गं लघु यत् राजहस्तेरनुक्रमं पकेकं वृद्धः
 काष्ठं मचरे लघुजाति तत् कोम सार्धेस्मविजानीयात् द्वयं द्वयं
 लघुरुयत् काष्ठं वैष्णवाति तत् उन्नतिश्च पवीणा च दस्तादृशी
 चते दृष्टांगं गुरुयत् काष्ठं मृद संमिता अत्रभीमाभयाचैव गर्भ
 जाति तत् चते लक्षण द्वयं या रावा मुभमरा मंथरा परतोपा
 गेन दिजातिः काष्ठं संग्रहः त स्ततासामेवावुधोगतिः तासां गु
 त्रिय काष्ठं चटिता भोजमनेस लालसंक्षेपात् दृष्टतात् प्रकीर्ण
 खसंपद नौका अनेलघुभिः स ता अथविशेषः दीर्घाचैवोन्नता
 दृष्टेर्विदयति जलउच्छेदे नौका चेति विशेषेदिविधाभिदा तत्र दी
 विभिन्न जातिद्वय काष्ठं जाता न ही यथा राजहस्त दयायामाद्य
 अयमे नापि सुवाय नौका नैषा शाश परिणाहिनी नौकेयं दीर्घा
 चिरेतिष्ठति पयानेव विभियते वा रि त्रिका त्रणी लाला गतरा गामि
 णि मज्जते च न सिंघगाद्या दिति नौ नी त्रिः जेद्यालासाविनी चैवुधा
 हवयत्तलोहकोनैर्दियते हि लोह विणी वेगिनी तथा राजहस्ते
 विद्ययते तत्र जलेषु नौका गुणेन कइदा नौकानामा निवेदश उम
 वंधं निजगाद भोजः अथ लत्ता तिः परिणादस्य दशाष्टाशमितौ क
 णानि सामान्यविशेषश्च नौकाया मातः यत्र लोला गामिनी चलावि।

नौकाः स्वराभवेत् लोलायमान । रिगस्यनौका विजया कर्मणि चतः
 मारभ यावद्वतिगतत्वा लोला पंगारिपंगभा दिपंगचैकसं
 याः फलमापन्ने एवं सर्वासनिर्ण गिणी सितरत्नापीतनीलवर्णा
 यः वेगिन्याः परतोयात् साशिवा याद्यथाक्रमे केशरी महिषो ना
 योत्तरा यथा भोजोपि नौका दीर्घ गो हिरदो व्याघ्रपवच यही भे
 येषु स्यान्नेत्राणि विवर्जयेत् र को मनुष्यश्च एतेषावदनाष्टकं
 स्तम्भवापरिमाम्ना वसुवेदग्रहो नावामुव परिमस्य आदित्यादि
 तरे षष्ठ्यन्तरमितानौका कुलहेति दशा भुवां कलसो दर्पणश्चंद्र
 वल्लेयने नवनेरुमरेयापि या च खेदप्रानां महीभुजां हेमः केकी
 तारिणतेयरा एतेन च तारिण शुक्रः सिंहो गजोः हिर्वा च सुदृप
 तिषष्टि नवति सख्या तत् परतो दो आदित्यादि दशा ज्ञात नौकाय
 पि यावदपर दशक तावदेव त रिपरिमसेत् नौका समणि वि
 त्फलमिति इति दीर्घा अथोन्नता यासाविनेयानवदणवत् मुक्ता
 राजहस्तदयमिता तावत् प्रस स्तवकैर्युक्तानौका स्यात्सर्वतोभ
 रणोन्नता इय मूर्द्धाभिधा नौ द्वा तस्मात्वाचेदथरसवेददृयसे
 का देमाय एषिवीभुजां ऊर्ध्वान् मिता क्रमशः कनकादीनां मा
 ह्री स्वर्णसुवर्णगर्भिणी मय्यरात् ला जयमालेभि गद्यने सज्जिः ।
 या राजहस्तेकैकहृद्यानामपव ब्रह्मदेवेहितयेकैकैवेषपशूद
 अयं भवेत् अत्र नूद्वागर्भिणी च योनी निर्गृहे पूर्वमुद्दिष्टे सगृहा
 निर्दिष्टे वा मयुगमक मय्यरायाः णि यथाष्टण सगृहा विविधा
 परायास्त ताः शुभाय यथाऽव योका सर्वमध्यायमंदिरा सर्वतो
 भोजोपि वाणाम्भुजतो मावेना मंदिरं यत्र सा ज्ञेया सर्वमंदिरा
 काना मयुभवेहेत् पंचाशदुल्ला रातो कोशाश्च मारीणां यान म
 सेधननाशत्रयोदतः इत्युन्नता यप्रशास्यते मध्यतो मंदिरं यत्र
 यात्वादीन मतो वत्से निर्णयंत सा ज्ञेया मध्यमंदिरा रातो वि
 रिसंश्रयं कनकं रजतं ताम्रं वि त्रयं यथाक्रमे ब्रह्मादिभिः प। लास यात्रादि वर्षासु च ॥

प्रशास्यते अग्रतो मंदिरं यत्र शोबीर्ध्वलं धनं इति निष्पद्यते नौ
 सा ज्ञेया त्रयमंदिरा विरप्रवा हेतो नौकायाने जयमजलयाता
 सयात्रायां दूणे काले च नात्र नि यथा नौकायाने जलयाते ज
 ये मंदिरमान नौका प्रसरत वस्यमिति गद्यते तद्देहावहव स्त
 एवाहं भागतो मृतं भोजस्त त पाश्चात्यानां प्रकीर्तिताः द्वाणी
 दीर्घवत्सवसु षट् दिवाकरा रूपेण यद्याने द्वाणीयाने नूद्वा
 नेक दिनव मितायथाक्रमे रा ते च दीर्घादि त्रयानं च दीर्घानां के
 ज पंच भुजसन्निता त्रतिर्मदि तिगद्यते तं व्याघ्रं स्त फलं यान
 रं त्रिगते महीभुजा भास्करा फलयाते प्रचक्षते चर्मभिस्त
 दिक दशा भुवां पुन र्थाति नि लपूणीयं चर्मयाने तद्वाते याने
 र्णयन मत्र पूर्ववत् यताका यल्लुभिर्देहेतयानं तद्वाते
 कलसादीनां निर्णयो नवदृज जेतभिः सलिलेयाने जेतयाने प्र
 वत् काष्ठजं धातजं चेति मदि चक्षते वाहुभ्यां संतरेहारिजयमे
 रं द्विविधं भवेत् काष्ठजं सर्वसे पुन निर्णयः इति युक्तिकल्प
 यमेविलासे धातजं मते अत्राश तरो निष्पद्यते नौदशः नौकादशः
 व्यासनादीनां मेघरोहोचयोः पुंसेपणी चाऽऽइति धुनी इति नती
 पि अतो धावैव मुनिभिर्निर्णयः इति च भाषा इत्यमरः नौतायं
 पूर्ववत्मतः दिग्मात्रमिदमुद्दिष्टं विनायं नौकागम्य देशादि इत्य
 नौकालक्षणा मयज्ज मथानेषव मरः नौकारुका सी शकृत्का
 नियमोद्यप्रधानेन निर्णयः ल वः विष्ठाकिमिः इति हारावली
 युतादफताचेवरा मिताक्षिद नौकारः पुं नौकारणं तमर्थायः
 तातया समानेति गुणोद्देशो नौ अवता १ परीहारः १ परितारः ४
 कानोसंप्रकाशितः एवं विचित्र यराभवः ५ यममानं परिभवः ७
 यो राजानौकायाने करोति च सवि निरस्कारः ८ निरस्त्रिया ९ अथ
 रसुवमाप्नोति विजयममरश्चिप हेला १० हेला ११ अथ वदलन १२ हे
 योत्तानादस्य यान नौकानां क लन १३ अनादरः १४ अभिभवः १५
 हुतदपः तस्योत्तानि विनश्यन्ति य सद्धम १६ सद्धमो १७ दीक्षा १८।

अभिभूतिः १६ निहतिः २ असुत इतिभाषा पुलकजीइतिके
 तां २१ असुतलं २२ नीकारः २३ अव चित इत्यमरभरतो ॥
 हेतुं २४ अमाननं २५ लेपः २६ निका न्यु वि नीचः खर्वः इत्यम
 रः २७ धिक्कारः २८ इतिशब्दरत्ना २९ निमः इतिमेदिनी कार्त
 वली विमानना इतिकालिदासः स्म इतिविषयः ॥
 नयोधः पुं वटवटः व्यामपरि न्येकः पुं मगभेदः इत्यमरः
 माणा इत्यमरः शानीहृदः । मणिविशेषः इतिमेदिनी
 इतिमेदिनी विषयणी मोहना न्येकभूरुहः पुं शोणकव
 खाषधिः इतिविषयः ॥ दः इतिविकारशेषः ॥
 नयोधपरिमंडलः पुं व्यामय । न्यविनं वि अयः क्षिप्तं इति
 रिमितोच्चयपरीणाहः पुरुषः जहाथरः न्ययः पुं अपच
 यतादृशाः पुरुषास्तेतायुगेवक यः इतिकेचित न्यस्ते वि नि
 वर्त्तिनयासन् यथा महायवर्धु रितं स्थापिते तस्यर्थायः नि
 रा श्रैव त्रेतायां चक्रवर्त्तिनः सर्व रूपं २ इत्यमरः अस्या यथा
 लक्षणसेपना नयोधपरिमंडलाः यानरे निक्षिप्त शब्देदृष्टं
 नयोधोत सरतो वाहवोमो न्यसुशस्त्रः पुं पितृलोकः इति
 योय उच्यते व्यामेन उच्यते य विकारशेषः न्यकशस्त्रे वि ।
 स अथ ऊर्ध्वं देहिनः समोक्त यथा न्यसुशस्त्रं दिलीपेच तं
 य परीणतेह नयोधपरिमंडलः चम्पुश्रवणं मभु राजासुहृत्
 इतिमात्से १८ अध्यायः नयोध नागवे रुदि शल्पमिवापिनं ।
 धपरिमंडला स्त्री अंगनाविशे इतिरचुः ॥
 यः यथा स्तनो सकविनो य न्यलं स्त्री कार्तस्मं हणं निह
 स्थानितमेव विशालता मध्य छवि इति मेदिनी ॥
 हीणाभवेण सा नयोधपरिमंड न्यलः पुं मदिषुः इतिमेदिनी
 ला इतिशब्दमाला नयोधा स्त्री जामदग्नः इतिहेमचन्द्रः ॥
 नयोधी इतिशब्दरत्नावली ॥ नाका जी भृष्टतुल मरी इ
 नयोधी स्त्री उर्ध्वविज्ञा इहस्कानी निभाषा तस्यर्थायः भृष्टात्रे २

ऊहरे १ इतिशब्दचंद्रिका ॥ निर्णयश्च न्यायदर्शनकारोगोतमः
 न्यायः पुं आहारः इत्यमरः न्या तस्यत्रेप्रमाणदिषोः श पदार्थ
 यः पुं विस्तः यथा अग्रणीया निरूपणे तेषां तत्त्वज्ञानाभिप्रेय
 मणीः श्रीमात्रायोगेनासमीर से तस्यभाष्यकारोवात् न्यायनः
 ताः इति तस्य सदसनाममध्यग न्यायिककारः कात्यायनः तदी
 णितः उचितः तस्यर्थायः अ काकारोवाच्यनिमित्तः तद्वाच
 ध्रुवः २ कल्पः ३ देशरूपेधस । उदपानाचार्यः ऊसुमांजलिप्र
 मंजसे ५ इत्यमरः प्रतिला हेतु अनियम्यकारः ऊसुमांजलिदी
 दाहरणेयनय निगमनात्मक काकारोहविदास रामभद्रांगो
 यं वाचयव वाकं तद्वाचलं यथा शाण्पाथ्यायः प्रत्यक्षानुमानोप
 अनुमितिचरमकारणालिगार । मानशास्त्राखेदचतुष्टयात्मक
 मशप्रयोजक शब्दज्ञानजनक । चित्तमोणकारः तत्सना चर्च ।
 वाकानं इतिचिन्तामणिः उचित मानोपाध्याय स्तयोक्तुमोमणि
 नुपवीकप्रतिज्ञादिपंचकसमुदा मिश्रयत्तपत्तुपाध्यायोमणि
 यत्न इतिशिरोमणिः तद्वाच्ययथा पभाकारो यत्तपत्तुपाध्याय
 पर्वतोवक्रिमान धूमान यो यो । छात्रः पत्तथरमिश्रश्चिन्तामणि
 धूमवान्स्वक्रिमान यथा महा रालोककारः यत्तथरमिश्र
 नसंवक्रिवायधूमवांश्चायेतस्मा कात्रोचुनोयशिरोमणिश्चिन्ता
 ठक्रिमान इतिजगदीशः ॥ मणोदीधितिकारः तद्वाचो
 यद्दर्शनांतर्गतदर्शनविशेषः मथुरानाथ तर्कवागीशश्चिं
 तस्यर्थायः तर्कविद्या २ शालि तामाणीदीधित्यादीकाकारः
 तिकी । इत्यमरभरतो एतद्दर्श तद्वाचो भवानेद सिद्धांतवागी
 नमतनित्येच्छाकृतमतिमोहनः शो जगदीशतर्कालकारगदाध
 परमात्मा इत्यमरः सत व्रत्तपदा रभदावायोदीधितिदीकाका
 योजीवातिरिक्तः एतच्छास्त्रप्रयो रोपतदतिरिक्ता वादायकारा
 जनवाचांकादिमतनिराकरण ए वदवः पंडिता यासुन अथन्याय
 वंके जगत कारणात्तया इत्यमरस्या प्रथमसूत्रे लिख्यते प्रमाणप्रमे
 यनेमंशयादि निरूपणत वदार्थ वसंशयप्रयोजनदृष्टांतसिद्धान्त

वयव तर्क निर्णय वाद जल्प वि भासाः १३ वचनविज्ञानोऽर्थवि
 त्वादेवाभास लक्षणानिग्रह । कथयन्त्याह १४ साधर्म्यवैध
 स्थानानां तत्त्वज्ञानानिग्रहसाधिका स्मिन्भाष्यवस्थानेजातिः १५
 मः पक्षो लक्षणानि यथा प्रत्यक्षा विप्रतिपत्तिरप्रतिपत्तिश्चानिग्रह
 बुमानोपमानाः प्रमाणानि स्थाने १६ इतिगोतमसूत्रे ॥ न्या
 १ आत्मशरीरेन्द्रियार्थ बुद्धि मनः यथास्वैव पंचाध्यायात्मकं न
 प्रवृत्तिदोष प्रेतभावफलः ३ वाप ३ प्रत्यक्षायाः प्रमाणिकं ह्ये तत्र
 गीत्स्व प्रमेयं २ समानोनकथर्मा प्रथमाध्यायस्य प्रथमाधिकेभ
 ययनेविप्रतिपत्तेरुपलब्धयुय भगवतागोतमेन प्रमाणादि प
 लचप्रवस्थानां विशेषायेतो । दार्थ नवकलक्षणानिचरणवि
 विमर्शः संशयः ३ यमर्थमधिक धाय द्वितीयेवादि सप्त पदार्थ
 त्प प्रवृत्ते तत्त्वयोजने ४ लौकि लक्षण निरूपणे १ द्वितीयस्य त
 क परीक्षाकारणं यस्मिन् बुद्धि प्रथमे संशय परीक्षणं प्रमाणव
 सामान्यं स दृष्टान्तः ५ तत्राधिक तृत्याशमाणांशका निराकरणं
 रणाभ्युपगम संस्थितिः सिद्धो च द्वितीये प्रार्थयत्वादे रतर्भाविनि
 तः ६ प्रतिज्ञा हेतुदाहरणोपन चरणं २ तृतीयस्य प्रथमे आत्म
 यनिगमनायवयवाः ७ प्रवि शरीरेन्द्रियार्थपरीक्षणं द्वितीये बु
 ज्ञाततत्त्वैः र्थकारणोपपत्तिस्त द्विमनः परीक्षणं ३ चतुर्थस्य प्र
 त्तज्ञानार्थमह स्तर्कः ८ विमृष्ट प्रथमे प्रवृत्तिदोष प्रेतभावफल ।
 पक्षप्रतिपक्षाभ्या मर्थावधारणं ३ वापवर्ग परीक्षणं द्वितीये दो
 निर्णयः ९ प्रमाण तर्कसाधनो षे निमित्तकत्वं निरूपणं प्रवय
 यास्तम्भः सिद्धोताविरुद्धः पंचा वादिनिरूपणं च ४ पंचमस्य प्रथ
 वयवोपपन्नः पक्ष प्रविपक्षय मेजातिभेद निरूपणं द्वितीये नि
 रिग्रहोवादः १० यथाययत्र ग्रहस्थानभेद निरूपणं ५ इति स
 लक्षणानि निग्रहस्थानाणा र्वदर्शनसंग्रहः युक्ति मूलक दृ
 लभोजन्यः ११ सप्तप्रतिपक्ष श्रोतविशेषः सच वक्र विधः तेषा
 स्थानाहीनो विवेका १२ सद्य मध्ये प्रसिद्धानानामलक्षणा ॥
 निवार विरुद्धप्रकरण समसा प्रमाणानि लिखन्ते ॥

न्यायनामानि

तत्त्वज्ञानानि

तत्त्वप्रमाणानि

ग्रंथगोलांश
 लस्यायः ११

कश्चिदुद्घाता महाशरणमार्गे पतित हेताभासमथ
 मंथ स्वैधु नगरं निगमिषुं वभाषे रानायदीकारयः ११
 किमत्रायुष्मता ३ विवेकस्थीयत ३
 तिस्रोऽर्थः सुखवाणी माकल्पतमास
 मतोवाच ग्रहा मज्जागधेययदत्र भवा
 नदीने नो स्वाभीष्टनगर प्राप्सुसम
 र्थभाषतइतिसवविप्रतिपत्तु ईष्टा
 गोयुवान मानीय तदीय लांगुल
 मंथग्राह्यमास उपदिदेशेनमंथ
 मेघगोयुवात्तानगरं नेष्यतिमाय
 जलांगुलमिति सचांथः शुद्धालतया
 तयजन स्वाभीष्ट मप्राप्यानर्थपरस्य
 रोप्राप्तः ११॥

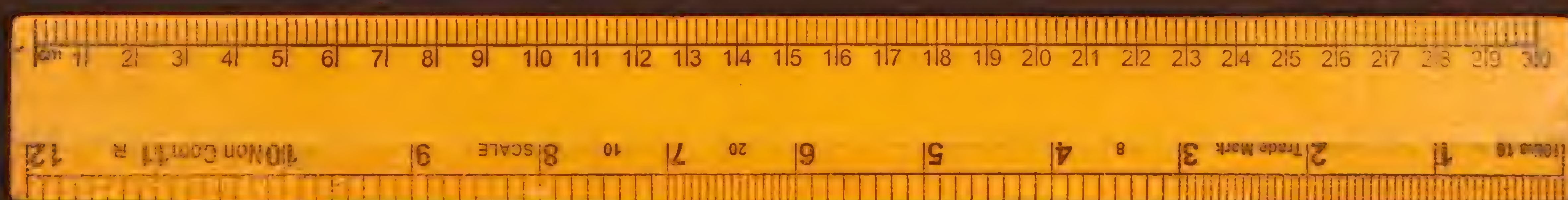
ग्रंथपंथुनाः ग्रंथस्तथात्रकः पंथुयर्था ग्रंथस्य प काचप्रकाशेच
 १ ग्रंथध्यातुकमसमर्थस्तथा सचांथः गीदासदीका २
 पंथोद्ग्रावत्तः स्मानिवभवति १२

ग्रंथरत्नीया । चहवोः या हस्तिनिरूपणार्थमवृत्ताः भागवतादयः ३।
 यः १ केनचित्चरणं स्पष्टास्तेभाकारत्वेन।

केनापिलेगुलसुष्टारजाकारत्वेनप
 रेणश्रोत्रं स्पष्टासुष्टीकारत्वेनापरेण
 सुष्टारं स्पष्टासुष्टीकारत्वेनगजोर्निर्णी

तः तत्त्व गुणादिशालिनामशोकादि भाष्यसमस
 नानावनातोऽशोकवनगमने समस चवाख्या ४।
 वनगमनापेक्षान अपिब तत्त्वगुण

शालिनि वने समपि रावणनाशोक
 वने सीतास्थापिता तत्र वनान्तरे।
 स्थापनानयेता ४।

न्यायनामानि

तत्त्वदणानि

तत्त्वमाणानि

वीजोक्तन्यायः ३५ आदौ वीजं ततोऽङ्गरः किमादावं
ऊरुस्ततो वीजमित्यनिर्णयेन वी
जोक्तप्रवाहोऽनादिः ३५ ।

पोखिलेन्या
यः ३६ ।

शतपत्रभेदस्या
यः ३७

शृङ्गाग्रहितास्या
यः ३८ ।

सन्देशप्रापित ।
न्यायः ३९ ।

सर्वीपेक्षान्यायः
३९ ।

सर्वीकटाहस्यायः
३९ ।

स्थविरलगुडन्यायः
३३ ।

कम्पवित् प्रोक्तशब्देनैव वेलाविशे
षनिर्णयः ३६ ।

उपस्यपरिस्थितशतसंख्याकपत्रा
णां सूच्या पुगपदेद भूम विषयाणां

मपित्रस्तत एकभेदानेतरसपरभेदः
३७ उद्देश्यभादेः प्रथमतः काश

लेनैकसंग ग्रहणं यस्मादपरसंग
ग्रहणं ३८ ।

सन्देशः मौञ्जशी यस्य प्रसिद्धिः ।
यथा तेनोभय पार्श्व धारणेन व

स्तप्राप्तिस्तथा तथादि यथाध्याम
युगमाया काशी कांवी प्रवेतिका

पुरीहारवती चैव सप्ततामोक्षरायि
काः इत्यत्र काश्याः पुरत्रय पाठा

नेतरं पुरत्रयपाठ पूर्वच पठितत्वेन
तदितरं षट्पुराणिकाशीप्रापकाणि ३९

बहुषु निमंत्रितेषु एकस्मिन्नागतेपि
भोजनेन दीयते सर्वानपेक्षततद्वत् ।

सुलभमसाध्यसूची निर्माणानं
नरेव ह्यमसाध्यकराह निर्माणं ३९

हृदहस्तस्य यष्टिः सहसालक्षस्या
नेकचित् पतति कवित्रपतितद्वत् ३३

कलापवाकरणा
नेदलहरीटीका
दयः कलापरीका
३३ ।

न्यायसारिणी सूी मुक्तिपूर्वकर्म विधेव नोभानि राजनीतिरूपम् ।
कारिणी तत्पर्यायः लोवी ३ इति शा इति माच द्वितीयसर्गः ॥
विकारशेषः ॥ सन्यासः यथा वक्ष्ये विविदिषा
न्यायी त्रिमायवान न्यायोऽस्याली न्यासे विद्वत्प्राप्तं भेदतः हेत
मर्थान्नयनयनिष्पादनः ॥ विदेह मुक्तं नो वन्मुक्तं प्रोक्तं
न्यायं त्रिमायादनपेतं न्यायाग मात इति जीवन्मुक्ति प्रथमवि
तथनादि इति भरतः तत्पर्याय वेकः पूजा जपादेः प्राग्विज्ञाना
यः युक्तं २ गोपयिकं ३ लभ्यं ४ शा मंत्रसिद्ध्या यथै देहोत वैदि
भजमानं ५ अभिनीतं ६ इत्य धर्मादि विन्यासः तत्र न्यासका
मरः ॥ न्यासः पु उपनिधिः लो यथा प्रातः कालेऽथवा पूजा
स्यापदयो इत्यमरः अथ विवर समये होम कर्मणि जयकाले
णानि जपशब्देदृश्ये विन्यासः अ पि वा तेषां विनियोगः एषक
र्षणं यथा पदस्यासे रासीत क एषक पूजा काले समस्तवा ऊ
मलपरिपूर्णा वसुमती हृगादेो र्यात साधक सत्तमः इति योनि
ले रिंदीवरमय मभद्वर तले ३ नीरुदयं अथ मातृका न्यासः ॥
दे योच किंविद्विरचय वचः स्मर अथ मातृका मंत्रस्य ब्रह्म ऋषि
मधुरं यथा मया लो विधुमुवि गायत्री छंदा मातृका सरस्वती ।
सुधायाः परिवयः इति कालिदा देवता हलो वीजानि सवाः शक्त
सः न्यागः यथा कामानां कर्म यो लिपि न्यसे विनियोगः शिवमि
णां न्यासे सेन्यासे कवयो विदुः । ओ ब्रह्मणे ऋषये नमः सुवे गेगा
सर्व कर्मफल साग प्राकृतागो यत्री छंदसे नमः गुप्ते ओं वीजने
विवदणः इति श्री भगवद्गीता भो वीजेभ्यो नमः पादयोः ।
यो १८ अध्यायः । काशिका व्या स्वरेभ्यः शक्तिभ्यो नमः तथा च
पाणिनि सूत्रव्याख्यानप्रम्य वि ज्ञानार्णवे मातृका म्पण देवे ।
शेषः यथा अनुत्त सूत्र पद । शिवाय सेत पाप निहन्तनी ऋषि
न्यासा सहस्रिः सन्निवंधना शब्द वीह्यास मंत्रस्य गायत्री छंद उच्यते ।

देवता मारकादेवी वीजे अंजन एतत् सविंदन द्वादशादलकम
 संचयं शक्तयस्त स्वरादेवि यथा लेखये न्यसेत् उकारादि द्वा
 न्यासमाचरेत् ततः षडंगन्यासो वर्णान् सविंदन द्वादश कर्मले
 अं के खं गं वं उं आं अंगुष्ठाभ्यां नाभौ न्यसेत् वकारादि षड्वर्णा
 नमः ३ वं वं जं के नं ई तं जनीभ्यां न सविंदन षडदलकमले लिं
 स्वाहा उं वं उं कं एं कुं मध्यमा गमूले न्यसेत् वकारादि चत
 भावषट् पंते पं दं थं नं पे यना रोवर्णां सविंदन चतुर्दलकम
 भिकाभ्यां ऊं ओं पं के वं भूं मे ओं लेमूलाधारे न्यसेत् ह्रस्ववर्णाह
 कनिष्ठिकाभ्यां वौषट् अं यं रं ये सविंदन द्वादलकमले अमथे
 ले वं शं षं संहं लं हं अः करत न्यसेत् तयाव ज्ञानार्णवे द्वाष्ट
 लघुष्ठाभ्यां फट् एवेरुदयादि पञ्चमुने कं वं स्वरां योऽङ्गवि
 षु अं के ५ आं रुदयाय नमः ३ न्यसेत् द्वादश छंद ह्रस्वपमेका
 त्यादि तयाव ज्ञानार्णवे योऽङ्ग दीन द्वादश विन्यसेत् द्वापञ्च
 मध्येकवर्गात् ३ ई मध्येचवर्गां सुजे नाभौ उकारादीं असेहृषा षट्
 ओं ओं मध्येचवर्गां विदु युक्तं यत्र मध्ये लिङ्गस्य वकारादीं न्यसे
 सत प्रिये अनुस्वार विसर्गात् च षट् आधारे चतुरोवर्णां न्य
 यशवर्गां सल्लोको रुदयत् सेहादीन चतुर्दले ह्रस्वा अमथ
 शिरोदेवि शिखाकवचक तथा गणयेद्विदले विन्यसेत् प्रिये अंग
 नेत्रमं न्यसेत् उं नं नमः स्वा स्मरिनाया एकैक वर्णमेकै
 हाक्रमेण त वषट् कं वौषट् तं च क योने विन्यसेत् प्रिये एवमेतः
 फट् नं योजयेत् प्रिये षडंगोऽयं प्रविन्यस्य मनसा तो वहिन्यसेत्
 मारकायाः सर्व पापहरः स्वं वेस्वदेत् एकैक वर्णं मन्त्राय न
 नः अथान्तमाराका न्यासः ॥ लाधाराच्छिरोनाक नमो नमिनि विमा
 अकारादि योऽङ्ग स्वरां सविं सञ्चानरः परिकीर्तितः अथोत्तमोत्त
 द्वा द्वादशादलकमले कं वं म् कामासो मूलाधारे चतुर्दले स्वर्णा
 ले न्यसेत् ककारादि द्वादशाव भवशषसचतुर्वर्णविभूषिते षट्
 ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ले वेद्युत निभे स्थापिष्टाने नल ।

विषिवभमे यं वं ले युक्ते वर्णैः मध्यास्तिस्रो गंडयोश्च मध्यमां चो
 षड्विंशसुवते मणिपुत्र द्वादश द्वायोर्न्यसेत् ग्रन्थोदतयान् न्यसे
 लेनीलजीमूतसन्निभे उदिकांत मध्यमां मुनमां गं के मुवेनामां
 दले युक्ते विंदुजाधित मस्तकैः मध्यमां व हस्त पादेषु पाश्र्वयोः
 अनाहते द्वादशारे प्रवालरुवि कनिष्ठा नाभिकामध्यास्तास्तप
 सन्निभे कादि दान्तदले युक्ते ये षेच विन्यसेत् ताः सोऽङ्गानां भि
 गिनां रुदयंगमे विमृष्टे योऽङ्ग देशोऽसवीः कुक्षौ च विन्यसेत् रुद
 दले धूम्राभे स्वरभूषिते आस्ता येवतले सर्व मंशयोश्च कर्जतस्य
 चक्रेत चंद्रोभे दिदले ह हला ले ह्रस्व हस्तपत्रज्जिमुवेषु
 क्षिते सहस्रारे हिमनिभे सर्व तले मवच एतास्त मारका मु
 वर्णविभूषिते अ क यादि त्रि रे ता विन्यसेद्यस्त न्यासः स्थाप
 खात्म हल द्वात्रय भूषिते तस्म स निष्फलः गौतमीये लला
 धेपर विंदुच सृष्टि स्थितिसया र मव वृत्तादिभूतिद्यानेषु
 त्मकं एवे समाहित मना ध्याये गणयोः ओषट् तो नमो गंगायाः
 आसोऽयमोत्तरः अथ वारुमार दोः एतं ध्येयं केषु च पाश्र्वयोः
 कात्यासः तस्या ध्याने यथापंच दृष्टो नाभौ नवरे रुदयेः शकै
 शान्तिपिभि विभक्त मुवेदोः य कर्जये शो चरुत सर्व पाणिना
 न्यधवतः स्थलाभासमोलि दयुगे तथा जवराननयोर्न्यसे
 निवद चंद्रसकला मापीन तंग मारकाणां यथा क्रमात् त
 स्तनी मुद्रामतगुण सुधाढ्य क यथा अं नमो ललाटे अं नमो
 ससे विद्योच हस्तामुने विभ्राणां मुवेद्युते ३ ई चतयोः उं कं
 विषट् प्रभां चिनयनां चोदेवता। एतयोः अं नमोः लं लं गं
 माधुये एवे ध्याता न्यसेत् तयां गलि योः एं गं एं यं यं गं रुद
 निगमस्ते ललाटे नाभिका मथा देतो ओं यथा देतो यं स्तं यं
 विन्यसेत् त्रयपुत्रे तर्जनी मध्यमा अः मुवे कं दत्तवाह मले।
 नामा हृदनाभे न्यसेत् योः अंगुष्ठां विरुधरे गं मणिपुत्रे चं
 कर्णयोर्न्यसेत् कनिष्ठां गण्डकोनसाः अंगुलिमूले उं अंगुल्ययं ।

एवं च ५ वामबाहुमूलसंध्यके उदा सविस्मर्गं त सविं विं न दा
 ७ एवं च ५ दक्षिणपादमूल से पिनी विमृदेसरे वामबाधाव
 ध्यके ७ एवं च ५ वामपादमूल वाकु सिद्धे रमाया श्रीप्रहृदेये
 संध्यके ७ पंदक्षिणपादके वा रुद्रावाद्या सर्वसिद्धे कामाया
 मपादके ७ एवं च ५ मं नाभौ मंडरे लोकवपुदा श्रीकंवाद्यानिमात्र
 यं रुदि रं दक्षबाहुमूल लेक। स्पत सर्वमंत्रः प्रसीदति श्रीवि
 रुदि वे वामबाहुमूल शंरुदा याविषये मंत्री वामबाधा नमो
 दि दक्षहस्ते यं रुदि वामहस्ते ताश्च न्यस्तया मातृकाक्षराः
 से रुदादि दक्षपादे हे रुदादि श्रीविद्या विषये मंत्री वामबाध
 वामपादे ले रुदाधुरे हे रु हसिद्धये जामले भूतमुद्धि लि
 दादिमुखे सर्वत्र नमो नमो न पिनासो विना यस्त प्र पूजयेत्
 सेत तथाच उमाद्येनो नमो नो विपरीत फलं दद्यादभक्त्या पूज
 वा सविं विं वरिंतः पंचाश नयथा सामान्य न्यासे अंगुलि
 हर्ण विन्यासः क्रमात् क्रोमणी नियमो गौतमीये मनसा विन
 पिभिः इति भट्टः अथ महारमा सेयासान पुष्पेणोवाद्य वा मुने
 तका न्यासः तस्या ध्यानं यथा अंगुष्ठानामिकाभ्यां वा वाच्यथा
 अक्षरं हविणपोत मुद्रय दे अंगुष्ठानामिकाभ्यां वा वाच्यथा
 कविद्याः करे रविरेतं दधतीं विफलं भवेत् विशेष न्यासे त
 विनेत्रो अर्द्धे नमो लि मरुणम नाये नियमः अथ पीठ न्यासः
 रविंदरामो वरुणेश्वरी प्रणमत ओं आधाराक्षये नमः ओं प्रकृत
 स्तनभारनमो न्यासस्तुतका। येनमः ओं कृमीयनमः ओं यनना
 रायकांतः यथा हं नमो रु यनमः ओं अथियेनमः ओं तीरस
 दादिमुखे इत्यादि अथ रं च व मुद्रायनमः ओं सेतदीपायनमः एवं
 तर्था मातृका प्रोक्ता केव मणिमंडपायकल्पहृदाय मणिवे
 ला विं संयुता सविस्मर्गं दिकाये रतसिंहासनाय एतत् सर्व
 सोभयाच रहस्यमृणाक तरुदि ततो दक्षिणस्थं ओं थमी
 एते विद्याकरी केवला यनमः वामस्थं ओं ज्ञानायनमः
 च सोभया अक्षिदायिनीं ७ एवं च मोरो वैराग्याय दक्षिणोरो।

येष्वर्थाय मुले अथमाय वाम वमनंततः अथ अष्टादिन्यासः
 पार्श्वे अज्ञानाय नाभौ अवेराग्याय अक्षिस्त महेस्वर मुवाज्ञाता
 दक्षिणपार्श्वे अने अर्थाय सर्वत्र यः साक्षात्पसा मने सेसाथ
 प्रणवादि नमो तेन न्यसेत् तथाच यति मुद्रात्मा स तस्य अक्षि
 प्रारहाया अंशोक्त यमयो विद्वान् रीरितः गुरुत्वात्मस्तके चास्य
 प्रादक्षिणेन साधकः धर्मज्ञानेन न्यासस्त पति कीर्तितः सर्वेषां
 वैराग्य मेख्यं क्रमशः सधीः मु मं नताना काटनाच्छेद उवा
 खपार्श्वनाभि पार्श्वे अथ मीदीन ते अक्षरत्वात् पदत्वाच्च मुले
 प्रकल्पयेत् पुनरुदि ओं अनेताय छेदः समीरितं सर्वेषामेव जेत
 नमः एवं च मायनमः ओं सर्वम नो भाषणान् प्रेरणात्रया रु
 उलाय द्वादशकलात्मने नमः। द्याभोज मध्यस्था देवता तत्र
 उं सोममंडलाय षोडशकलात्म नो न्यसेत् अक्षिच्छेदोः परिताना
 नेनमः मं वक्रिमंडलाय दशक त्रमेत्र फलभागभवत् देवैर्लप्यं
 लात्मने नमः से सत्ताय नमः ति मंत्राणां विनियोगमज्ञानता
 रं रजसे नमः तेनमसेनसः आ तत्रातरे अक्षि न्यसेन्मूर्द्धि देशे
 व्यात्मने नमः ओं अनेतात्मने। छेदस्तु मुखपक्वे देवता रु
 पं परमात्मने नमः श्री ज्ञानात् दये चैव वीजेत गुह्य देशके
 ने नमः इत्यंतं विन्यस्य रुतयम शक्तिं च पादयो अंबसवीगे
 स्य पूर्वादि केशेषु तत्रत कल्पो कीलक न्यसेत् अथ गन्या
 क पीठशाली मध्ये पीठमनुच। सः तत्रो गुलिनियमः त्रैलोक्य
 न्यसेत् यथा प्रारहाया अनेते। दशकद्विंशत्यया शैल से
 रुदये पंथे तस्मिन् सूर्ये उ पाव भवे अंगुलीनामिति वचनादि
 कान् येषु स्वस्वकला न्यसनामा ति सर्वसाधारण जामले रुद
 घतर पूर्वतः सत्तादीन त्रिगुणा ये मध्यमानामा तर्जनीभिः
 न न्यस्य तथैवात्र गुरुतमः आत्मा स्रतेश्वरः मध्यमा तर्जनी ॥
 न मंतरात्मानं परमात्मानं मेव च भ्यास्या देगुष्टेन शिखास्रता
 ज्ञानात्मानं प्रविन्यस्य न्यसेत्पी दशभिः कवचेषोक्तं तिसृभिर्न

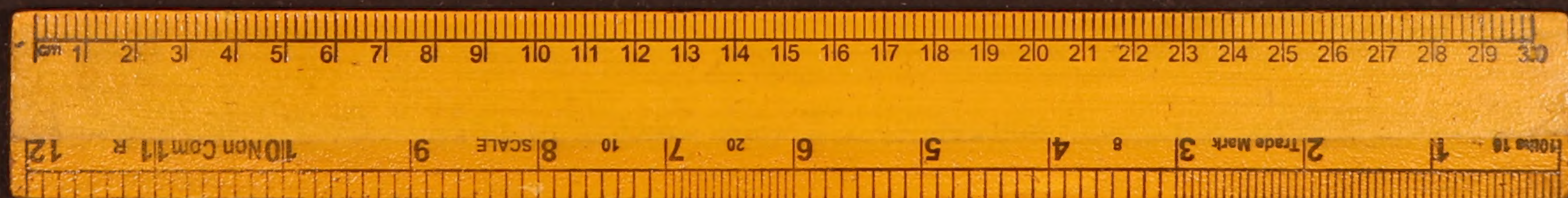
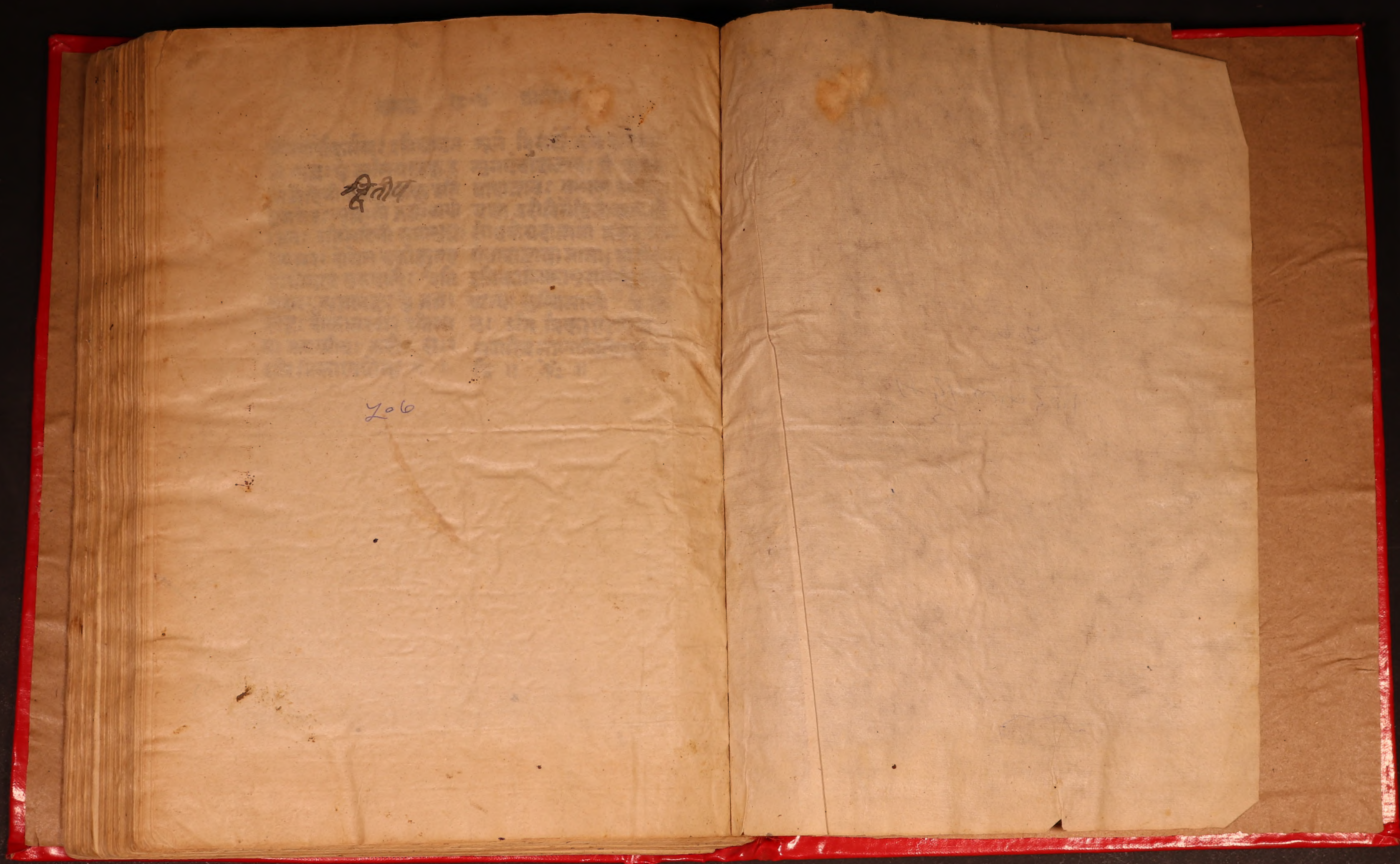
उमीरितं प्रोक्तांशुलीभ्यामंत्रेणा नान् शरीरेपीव पूजा मुंगरी
 देगळ्मिरिये मता तिरुभिस्त नस्य मंत्रस्य स्वेनैवागानिकल्प
 ज्ञेनीमथमानामाभिः तर्जनीम येन तस्या उल्लङ्घनामले सुनामा
 थमानामा प्रोक्ता नेत्र त्रये क्रमा यत्तरवीजं सर्वेषा मभिधीयते ।
 त यदिनेत्र हये प्रोक्तं तदा तर्ज अथ वापकन्यासः नवधा समथा
 निमथमे इति भट्टधृत वचना वापि मूलेन पंचधा त्रिधतिभैरव
 त रुदयादिषु विन्यसेदंग मे तेन वचनात् नवधा करणे शिर
 ओस्ततः सुधीः रुदयाय नमः स्तः पादांते पादतः शिरोते पंचव
 पूर्वशिरसे वक्रिवस्त्रभा शि तर्वा समथा करणे तादृशे त्रिधा
 खायेव वषट्मिक्तं कवचाय क पंचधा करणे तादृशे त्रिधा त्रिधा
 मीरिते नेत्रत्रयाय वषट्मिक्तं करणेपि तादृशे मेकथा रुदादि
 सायकडिभिः कृत्वात् षडंग म मुक्तांतं शेषे एकथा सर्वत्रैव श
 स्तानि तत्कान् षडंगेषु नियो तथा करणे तादृशे पंचाशद्वार
 जयेत् पंचांगानि मनो र्ध्व रुदादि मुक्तांतं नास्तीति व्यापक
 तत्र नेत्र मनु तज्येत् इति शार न्यासः इत्यागमनत विलासः नि
 दावचने वैस्त्वैव अनुगृह्य । त्वन्यासकरण फले यथा आगमे
 अत्रैवा हस्त शाया भवेत्स केन विधिना नित्यं न्यासं करोति
 इति रुदये प्रोक्तं च अथोय यः देवताभावमाप्नोति मंत्रसिद्धिः
 एव खलु मुष्टिः शिखायां क प्रजायते यो न्यास कवचं कंदे मे
 रूढं दोगुलया वर्मणिस्तुः ना व्रजपति तं प्रिये विद्या दृष्टापला
 राव मुष्णहन वाङ्मयमका येने सिद्धे दृष्टा यथा गजाः न्या
 यस्तर्जमुदितो धुनिस्तु वि साकरणे दोषो यथा अकृत्वा
 प्रोक्ता कथिता सुद्राया शति न्यास जातु यो मूकतात् प्रज
 णी तर्जनिमथमेव शारदा येन त्वं सर्वविघ्नैः स बाधः स्या
 यो न्यासक्रमेण देहेषु धर्मादी द्याद्यै र्गणित्यु र्यथा इति तं
 न पूजयेत्ततः पुण्यायः पीवमन्त्रे असारः एतेन्यासाः सामान्यपू
 ततस्मिन् यदेवता इति दर्श जा प्रकरणे प्राक्ताः अन्ये च देव ।

तदंतिव
 की

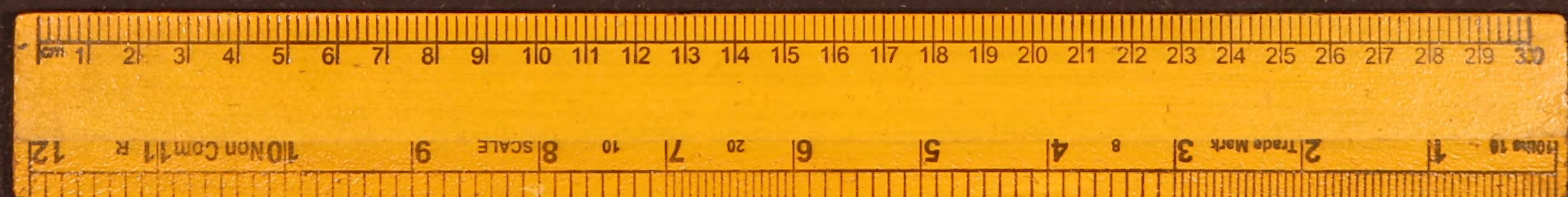
ता विशेषेव हवः इति वाङ्मय फले इति मेदिनी आहादिपात्र
 भिया नेत्रे प्रमाणादिकमलि । भेदः इति शारदावल्ली त
 विलाके वल्ले नामानि लिख्येते याव गोभिलः प्रथमे पात्रे
 तत्र विलु विषये के प्रावकीर्ण संस्वान समवनीय पात्रेन
 दि । मूर्तिपेज २ तत् १ भूति त्रैक्यात् पितृभ्यः स्यात्तम
 पेज ४ दशांग ५ पंचांग ६ न्या सीति प्रथमे पात्रे पितृपात्र
 साः शिवविषये श्रीकृतादि १६ समान पितामहादि पंचाच
 शानादिपंचमूर्ति २ मंत्र ३ मूर्ति पात्रस्य शेष जलानि समव
 ४ गोलक ५ सभगादि ६ श्रृषण नौयक्रमेण स्यापयित्वा तमा
 ७ न्यासाः अत्र एणी विषये पद त्रस्य प्रपितामह पात्रेण ह्य
 न्यासः । श्रीविद्या विषये वशि दन माह शो नकः प्रपिताम
 हादि । नवयो न्यात्मक २ पीव ३ हयात्रेण पिथाय प्रतिष्ठापय
 तत् ४ पंचदशी ५ षोडशी ६ सं तीति यात वल्कनापि तया
 हार ७ स्थिति ८ सृष्टि ९ नाव १० त्रस्यायः स्यताभिधानात् पा
 षाका ११ गणेश १२ ग्रह १३ नक्ष च यात वल्काः दत्तार्क्ष संस्त्र
 ३ १४ योगिनी १५ राशि १६ त्रिपुरा च यात वल्काः दत्तार्क्ष संस्त्र
 १७ षोडशानित्या १८ कामरति १९ वांस्तेषां पात्रे कृता विधानतः
 सृष्टि स्थिति २० प्रकटयोगिनी २१ पितृभ्यः स्यात्तम सीति सूत्र
 आयुध २२ न्यासाः ताराविषये । पात्रे करोत्यथः विधानतः यथा
 रुद्र १ ग्रह २ लोकपाल ३ न्यासाः पूर्व स्थापितं क्रमेण तेन प्रपि
 एतेषां प्रमाणानि तेन सारादीद ताम पात्रेण धः कृत पितृपा
 दृष्टानि ॥ त्रैक्यात् पितृभ्यः स्यात्तम सीति सूत्र
 मुक्ताः पुं सामवेदेनियतप्रणव रोति तस्या सस्य पितृपात्रे नि
 षट्कं दीर्घानयमिति नयना धाय य मुञ्जसुत्ररतो गसेत्
 नेदः इत्यमरभैरवो सम्पूक मनो इति मन्त्र पुगावचनेन्यसे
 तः इति मेदिनी मुञ्जस्त्री कर्मरंग दित्यत्रात्वातोपस्थापितकर्त

सुनय १८५ चाण्डिका

वीमपार्श्वकर्तव्यः इति श्रावत स्नानं विगर्हं कुने इत्यमरः
ते स्नानः पुं दर्भमयस्त्रक इ स्नानपवाशाद्वावः पुं कुनप
ति मेदिनी कृशः स्त्रक इति वाणद्वावः पमल इत्यर्थः
हेमचन्द्रः स्नानः वि कुनः यथा यथा उदीरिते द्विषोपातावी
मुखः इति मेदिनी रुजाभुग्नः दावकेयदात्मना तदेव स्नान
इत्यमरः रोगेन वक्रोक्ततश्च पवाशाद्वावा जाताः शरीरतः
शायोमुख पुरुषादिः इति इति कालिकापुराणे द्वितीया
भरतः स्नानखड्गः पुं कुनः ध्यायः नृस्थिमाली पुं शि
खड्गः वक्रोत्तरवार इति भा वः इति त्रिकाण्डशेषः ॥
या तत्पर्यायः कटी लः नरास्थिमालाविशिष्ट ॥
इति त्रिकाण्डशेषः ॥ १ वि ॥ १९ः ॥

206
2103 dcm 43 21

206

2104 4m 31

